Dios oca gotirituti

El Nuevo Testamento en eduria

El Nuevo Testamento en el idoma eduria de Colombia, S.A.

Segundo edición © 2010, Liga Bíblica Internacional

Primera edición © 2001, Liga Bíblica Internacional

www.ScriptureEarth.org

Las ilustraciones en las páginas 7, 25, 57, 74, 109, 116, 117, 143, 156, 167, 170, 190, 191, 202, 242, 276, 286, 289, 299, 313, 317, 327, 330, 343, 360, 370, 374, 378, 399, 402, 409, 418, 433, 436, 443, 449, 499, 506, 512, 621, 644, 724, 741, 744, 754, 773 y 863 Se usan por cortesía de la ©1978 David C. Cook Publishing Co.

Las ilustracións en las páginas 132, 364, 439, 453, 465, 475, 503, 711 y 768 son de Horace Knowles revisadas por Louise Bass ©The British & Foreign Bible Society, 1994.

Creative Commons

Atribución - No Comercia l- No Derivadas 3.0

Eres libre de:

copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra

Bajo las condiciones siguientes

- Atribución Debes reconocer la autoría de la obra en los términos especificados por el propio autor o licenciante.
- No comercial No puedes utilizar esta obra para fines comerciales.
- No Derivadas No está permitido que alteres, transformes o generes una obra derivada a partir de esta obra.

Con la comprensión eso:

- Renuncia Un de los sobre condiciones puede ser renunciado si consigue el permiso del sostenedor de las derechas.
- Otras derechas Están de ninguna manera los siguientes derechas afectadas por la licencia:
- Las derechas del uso justo;
- · Las derechas morales del autor;
- Las derechas que otras personas pueden tener en el trabajo mismo o en cómo se utiliza el trabajo, por ejemplo las derechas de publicidad o las derechas privadas.
- Aviso Para obras reutilizadas o redistribuidos, tiene que avisar claramente estos términos de la licencia.

http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Vicariato Apostólico de Mitú - Puerto Inírida Mitú - Vaupés

Introducción al Nuevo Testamento en Eduria

Me place introducir el Nuevo Testamento en lengua eduria. Aunque dispersos en muchas regiones del Vaupés, los eduria conservan mejor que otras tribus las costumbres y las tradiciones culturales.

En la Palabra de Dios encontrarán entonces a un Dios que gusta de hablarles en su idioma y que les dirá cuánto los ha amado y cuánto los ama, y cómo se deleita en sus sanas expresiones culturales. O mejor, Cristo Jesús que es La Palabra Eterna del Padre, les dirá en su propio lenguaje que Él ha estado siempre acompañándolos; que nunca los ha dejado solos y para ellos es también su amistad y su Palabra.

Ojalá los eduria al leer este libro santo, sientan mucha alegría al comprobar que con el Nuevo Testamento se continúa su historia de salvación, y que su Salvador a quien antes no distinguían es Jesús de Nazaret, el Hijo de Dios.

GUSTAVO ÁNGEL RAMÍREZ Vicario Apostólico

ÍNDICE

Abreviatura	Pagina
San Mateo Mt	. 1
San Marcos Mr	. 120
San Lucas Lc	. 194
San Juan Jn	. 321
Hechos Hch	. 408
Romanos Ro	. 510
1 Corintios 1 Co	. 556
2 Corintios 2 Co	. 598
Gálatas	. 627
Efesios	. 646
Filipenses Fil	. 660
Colosenses Col	. 670
1 Tesalonicenses 1 Ts	. 680
2 Tesalonicenses 2 Ts	. 689
$1 \; Timoteo \; \ldots \; \ldots \; 1 \; Ti \; \ldots \; \ldots \; \ldots \; \ldots$. 694
2 Timoteo $\dots \dots 2$ Ti $\dots \dots$. 707
Tito Tit	. 717
Filemón Flm	. 723
Hebreos He	. 726
Santiago Stg	. 763
1 San Pedro1 Pe	. 774
2 San Pedro 2 Pe	. 787
$1SanJuan\ldots\ldots1Jn\ldots\ldots1$. 795
2SanJuan	. 805
$3SanJuan\ldots\ldots3Jn\ldots\ldots\ldots$. 807
San Judas Jud	. 809
Apocalipsis Ap	. 814
Glosario	. 865
Índice tópico.	. 871

Evangelio según SAN MATEO

Jesús rijoro ñamasiriarã îna vãme cutimasire queti (Lc 3.23-38)

1 Jesús ñacami "Rotimuorugõrucuja mu" yigu, Dios î cõari, Abraham ñamasiri, to yicõari, Uju David ñamasiri jãnami. Tire mua masisere bojagu ñari, î ñicua vãmere muare gotiguagu yaja yu. Ado bajiro vãme cutimasiñujarã îna:

2 Abraham ñamasirí macu ñamasiñuju Isaac.

Isaac macu ñamasiñuju Jacob.

Jacob macu ñamasiñuju Judá. To yicoari, gajera î bedera quene namasiñujara.

3 Judá rĩa Fares, to yicoari, Zara ñamasiñujarã. Ĩna jaco ñamasiñuju Tamar.

Fares macu ñamasiñuju Esrom.

Esrom macu ñamasiñuju Aram.

4 Aram macu ñamasiñuju Aminadab.

Aminadab macu ñamasiñuju Naasón.

Naasón macu ñamasiñuju Salmón.

5 Salmón macu ñamasiñuju Booz. Ĩ jaco ñamasiñuju Rahab.

Booz macu ñamasiñuju Obed. Ĩ jaco ñamasiñuju Rut. Obed macu ñamasiñuju Isaí.

6 Isaí macu ñamasiñuju Uju David vãme cutigu.

David macu ñamasiñuju Salomón.

Ĩ jaco ñamasiñuju Urías ñamasirí manajo.

7 Salomón macu ñamasiñuju Roboam.

Roboam macu ñamasiñuju Abías.

Abías macu ñamasiñuju Asa.

- 8 Asa macu ñamasiñuju Josafat. Josafat macu ñamasiñuju Joram. Joram macu ñamasiñuju Uzías.
- 9 Uzías macu ñamasiñuju Jotam. Jotam macu ñamasiñuju Acaz. Acaz macu ñamasiñuju Ezequías.
- 10 Ezequías macu ñamasiñuju Manasés. Manasés macu ñamasiñuju Amón. Amón macu ñamasiñuju Josías.
- 11 Josías macu ñamasiñuju Jeconías. To yicoari, î bederă quene namasiñujara. To bajiro îna bajinariju, Israel sitanare nejecoari, Babiloniana înare juamasinujara, înare rotiajeruara.
- **12** Quena Jeconías macu namasinuju Salatiel. Salatiel macu namasinuju Zorobabel.
- 13 Zorobabel macu ñamasiñuju Abiud. Abiud macu ñamasiñuju Eliaquim. Eliaquim macu ñamasiñuju Azor.
- 14 Azor macu ñamasiñuju Sadoc. Sadoc macu ñamasiñuju Aquim. Aquim macu ñamasiñuju Eliud.
- 15 Eliud macu ñamasiñuju Eleazar. Eleazar macu ñamasiñuju Matán. Matán macu ñamasiñuju Jacob.
- 16 Jacob macu ñañuju José. Ĩ ñañuju María manaju. So nañuju "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí, Jesús jaco.

17 Abraham rĩa jãnerabatia, David ĩ ñamasiariajune juaãmo cõro, gubo babari rãca jẽnituarirãcu ñasuomasiñujarã. Abraham macu ñamasiñuju Isaac. Isaac macu ñamasiñuju Jacob. To bajiro mani cõĩaruji vajama, David ĩ ñamasiriajaune juaãmo cõro, gubo babari rãca jẽnituarirãcu ñamasiñujarã îna. Tiju bero, quena David macu ñamasiñuju Salomón. Salomón macu ñamasiñuju Roboam. To bajiro mani cõĩaruji vajama, Babilonia macaju Israel sitanare îna jua vamasiriajaune quena juaãmo coro, gubo babari rãca jenituarirãcu ñamasiñujarã îna. Jeconías macu ñañuju Salatiel. Salatiel macu ñañuju

Zorobabel. To bajiro mani cõĩaruji vajama, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ĩ ruyuarirodo juaãmo cõro, gubo babari rãca jēnituarirācu ñamasiñujarã quēna.

Jesús ĩ ruyuare queti

 $(Lc\ 2.1-7)$

18 "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõarí, Jesús î ruyuare ado bajiro bajiyuju: Î jaco ñaroco, María vãme cutigo ñañuju so. So manaju ñarocu ñañuju José. Î rãca so ñaroto rîjoro, Espíritu Santo sore ejacõari, sore macu yiyuju î. Sore î macu yijare, macu sãñagõ ñañuju so. 19 José, so manaju ñarocu quenagu ñañuju. To bajiro bajigu ñari, masa îaro rîjorojua bojoneoro so tãmuorotire bojabesuju. To bajiri, masa îna ajibeto, "Mure bojabeaja yu", sore yiruaboayuju. 20 To bajiro tuoña î câniatone, î câjiriaroju Diore moabosagu ángel, îre ruyuañonuju. Ruyuañocõari, ado bajiro îre gotiyuju:

—Ajiya José, David ñamasirí jãnami. Maríare manajo сutirua güibesa. Espíritu Santo sore ĩ macu yijare, macu sãñagõ ñaamo so. 21 Macu сuoruocomo so. Ĩre, Jesús ĩre vãme yirucuja mu. Masa rojose ĩna yise ñajare, Dios ĩ masiriose vaja, vaja yirētobosarocu ñarucumi ĩ. To bajiro yirocu ĩ ñajare, Jesús ĩre vãme yirucuja mu —Josére ĩre yiyuju ángel.

22 "Ado bajiro bajiruaroja" Diore gotiretobosamasirí î yimasire ñajare, to bajiro yiyuju ángel. Ado bajiro yimasinuju:

23 "Rõmio, ũmua rãca ñabeco, macu sãñagõ ñaruocomo so. To bajiri macu cuoruocomo so. 'Emanuel' îre yiruarãma masa", yimasiñuju Diore gotiretobosarimasu.

("Mani raca ñaami Dios" yire uni ñaja "Emanuel" yirema.)

24-25 "Espíritu Santo suorine macu sãñaamo" ángel ĩ yire ñajare, Maríare ĩ ya viju ãmicoasuju José. Macu sãñagõ so ñajare, so rãca ñabetirūgũñuju. So cuoro bero, Jesús ĩre vãme yiyuju.

Ñocoa îna bajisere buerimasa Jesúre îna îară ejare queti

2 1 Judea sita ñarimaca, Belén vãme cuti macaju ruyuayuju ĩ. Ĩ ruyuarirodore ti sita uju, Herodes vãme cutigu ñañuju. Jesús ĩ ruyuaro bero, Jerusalén macaju ejayujarã, muiju ῖ jiadojua vadiriarã, ñocoa ĩna bajisere buerimasa. 2 Ti maca ejacoari, sēniĩañujarã ĩna:

—¿Nore ñati judío masa нін ñarocн ruyuaríma? Muiju ĩ jiadojнa ñocore ĩabнjacõari, "Тојн ruyuagнmi" yirã ñari, ĩre rũcнbнoroana vadiaja yна —yiyujarã ĩna.

3 To bajiro îna seniîacudisere ajicoari, toagu uju, Herodes buto tuoîagüiyuju, "Îjua, uju yu nasere yure emarucumi" yituoîagu nari. Îre bajiro rîne tuoîanujara ti macana Jerusalén macana quene. 4 To bajiro tuoîagu nari, paia ujarare, Dios î rotimasire gotimasiorimasare quene înare jireonuju Herodes. Îna ejaro îacoari, ado bajiro înare seniîanuju î:

—"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocuma, ¿поји, "Ruyuarucumi" yiyujari Dios ocare masa ĩna ucamasire? — ĩnare yiyuju ĩ.

5 To bajiro î yisêniîarone, ado bajiro îre yicudiyujarã îna:

—"Judea sita Belén vãme cuti macaju ruyuarucumi" yiucamasiñumi sĩgũ Diore gotiretobosarimasu. Ado bajiro yaja ĩ ucamasire:

6 "Judea sita ñarimaca Belén vãme cuti maca, jairimaca me ñaboarine, ñamasuri maca ñaruaroja ti maca. Ti macagu uju ñamasugu ruyuarucumi. I ñarucumi yu yara Israel sitana uju. Inare quenaro îatirunurucumi î, yiyuju Dios", yiucare ñaja —îre yigotiyujara Dios î rotimasire gotimasiorimasa.

7 To îna yisere ajicoari, quena nocoa îna bajisere buerimasare masa îna ajibeto înare jiyuju Herodes. To yicoari, ado bajiro înare seniîanuju î:

—¿Divato masu ñoco ruyuasuori? —înare yiseniîañuju.

8 To yigajano, Belénju ĩnare varotiyuju ĩ:

—Vasa. Sũcare, quẽnaro ĩre macama. Ĩre ĩabʉjacõari, yʉre gotirã vaba. Yʉ quẽne ĩre rʉ̃cʉbʉogʉ varʉ yaja —yiyuju, ĩnare yitogʉ.

9 To bajiro î yirotisere ajicoari, î yirore bajirone vasujara îna. To îna vatone, muiju jiadojua noco, îna îari, înare rijoro cuti vasuju. To bajiva, tujaruguniu, suca î naro veca. 10 Noco î tujarugusere îacoari, buto variquena vasujara îna, nocoa îna bajisere buerimasa. 11 Noco î naro eneroca narivi sajacoari, îna îajama, to nanuju suca, î jaco raca. Îre îacoari, î rijorojua gusomuniari tuetuejayujara îna, îre rucubuoquenariora. To bajiro yigajano, îna juavarere janacoari, oro, quenase sutise to yicoari, mirra vame cutisere quene îre îsinujara îna. 12 To

ĩna yiro bero, ĩna cãjiriaroju, "Herodes tu tudiabesa. 'To ñagűmi sũca' yimasibeticõato ĩ", ĩnare yiyuju Dios. To bajiri tire masicõari, Jerusalénju vamenane gaje maaju tudicoasujarã ĩna yuja, ĩna ya macaju.

Egipto sitaju Jesúre îna ũmato rudiare queti

- 13 Ñocoa îna bajisere buerimasa îna tudiato bero, José î căjiriaroju îre ruyuayuju ángel quena. Ruyuacoari, ado bajiro îre yiyuju:
- —Yujiya. Sũcare, ĩ jacore quẽne Egiptojʉ ĩnare ũmato rudiasa mʉ. Tone ñacõama maji. Mʉre yʉ gotirojʉ tudiaba. Herodes, Jesúre sĩarʉ ĩre macarʉcʉmi —Josére ĩre yiyuju ángel.
- 14 To î yijare, yujicoari, Jesúre, î jacore quene namine Egiptoju înare umato rudicoasuju. 15 Toju îna natoyene bajirocacoasuju Uju Herodes. "Egipto sitaju yu macu î naro îre jicoarucuja yu", îre gotiretobosarimasu suorine Dios î yimasire najare, to bajirone bajiyuju.

Uju Herodes rĩamasare ĩ sĩarotire queti

16 Вајігосаbеснјн, ñocoa ĩna bajisere buerimasa ĩre gotimenane, gaje maajh ĩna tudiarere ajicoari, buto jūnisiniñuju Herodes. To bajiri jūnisinigũ ñari, Belén ñarãre, ti maca thanare rĩamasa jha cũma thanare ũmhare, to yicoari, ĩna bero ruyuariarãre quêne sĩarotijeocoañuju. Ñocoa ĩna bajisere buerimasa, "Jha cũma thana ina yirere ajigh ñari, ĩnare sĩarotiyuju Herodes. 17 Raquel ñamasirio so rĩare maigo, so otimasiriarore bajiro Belén macana ĩna rĩare mairã, ĩna otirotire thoĩacoari, ado bajiro ucamasiñumi Diore gotiretobosarimash Jeremías vãme cutigh:

- 18 "Ramá vãme cuti macago so rĩare so tuoĩa otise ruyuruaroja. Oticõa ñaruocomo so, Raquel vãme cutigo, so rĩare otigo. Gãjerã, 'Otibesa' sore ĩna yiboajaquêne, ajibetiruocomo, so rĩa ñamasiboariarãre godocutigo ñari", yiucamasiñumi Jeremías.
- 19 Egiptoju José î naro rijacoasuju Herodes. Î rijato bero, José î căjiriarojure sîgũ ángel îre ruyuaîonuju quena. To bajicoari, ado bajiro îre yiyuju:
- **20**—¡Yujiya! Jesúre, ĩ jacore quêne Israel sitajʉ ĩnare ũmato tudiasa. Ĩre sĩarʉaboacana rijajedicoajama ĩna —Josére ĩre yiyuju ángel.

21 To ĩ yijare, yujicõari, Jesúre, ĩ jacore quẽne Israel sitaju ĩnare ũmato vasuju José. 22 Maa vacuju, ajiyuju José: "Herodes ñaboarí macu, Arquelao vãme cutigu, ĩ jacure vasoagu Judea sitaju ñañuju", yire quetire ajiyuju. Ti quetire ajicõari, güigu ñari, toju varuabesuju. To bajiro bajigune, quẽna toju cājiriañuju ĩ. Cājiriacõari, "Toju yu vajama, quẽnabetoja. Galilea sitajua varucuja yu", yituoĩañuju. a 23 Galilea sitaju ejacõari, Nazaret vãme cuti macaju ñagũ vasuju. Diore gotirētobosarimasa, "Nazaret macagu ñarucumi 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu", Jesúre ĩna yiucamasire ñajare, to bajirone bajiyuju.

Juan Bautista vãme cutigu, yucú manoju masare ĩ gotimasiore queti (Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

3 Tirodori bero, Juan Bautista vãme cutigu, Judea sitaju yucú manoju ejayuju. 2 Toju ejacõari, ado bajiro îre ajirã ejarãre gotimasiorūgūñuju î:

—Yoaro mene ejarucumi "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu. To bajiri rojose mua yisere yitujacõari, Dios ĩ bojasejuare yi yuya mua —ĩnare yirũgũñuju ĩ.

3 Ĩne ñañuju, "Ado bajiro yirʉсʉmi" Diore gotirētobosarimasʉ Isaías vāme сʉtimasirí ĩ yiucamasirí. Ado bajiro ĩre yiucamasiñuju Isaías:

"Yucú manoju sĩgũ masu ado bajiro goticudirũgũrucumi: 'Mani uju ejarucumi. To bajiri, rojose mua yisere yitujacõari, quenasejuare tuoiana mua, îre yura' yirucumi sĩgũ", yiucamasinuju Isaías, Juan ĩ bajirotire goti rijoro yigu.

4 Camello joane suariaro sãñagũ ñañuju ĩ. To yicõari, vecu gaserone vẽñaricũñuju, ĩ sãñasere. Ñimia ba, to yicõari, beroa ocore idi, yirũgũñuju. 5 Ĩre ajirã, jãjarã masa ejayujarã. Jerusalén macana, Judea sitana, to yicõari, Jordán vãme cutiya tuana quêne ejayujarã, ĩre ajirã. 6 To bajiro ĩ gotisere ajirã ñari, "Rojose mani yisere Dios manire masirioato" yirã, "Rojo-

^a 2.22 Arquelao vãme cutigu ñaboarine, ĩ jacu vãmere bajiro Herodes vãme cutiyuju. Ĩ ñañuju Jesúre sēniĩabusaboacu, Pilato tujure Jesúre cõarí.

San Mateo 3.1-4

se yirã ñaja yʉa" Diore ĩna yigotiro bero, Jordán vãme сʉtirisajʉ oco rãca ĩnare bautiza ñañuju Juan.

7 To bajiro î yiñarone, fariseo masa, to yicõari saduceo masa quene Juan oco raca î bautizasere bojara ejayujara. Îna ejasere îacõari, ado bajiro înare yiyuju Juan:

—Oco rãca muare vu bautizasere bojaboaja mua. Vãtia uju rojose î yirore bajirone rojose yijairã ñaja mua. To bajiro bajirã ñari, "Rojose yua vise vaja rojose yuare vibetirucumi Dios" yituoĩa vadiboaja mua. ¿To bajiro mua bajise suorine rojose mua tămuorotire masibeatique mua? 8 Rojosere yitujacoari, "Quenara naama" masa muare ina yiiamasirotire yira, quenasejuare yirugurona naja mua. 9 Ado bajiro yituoiabesa mua: "Abraham ñamasirí jänerabatia ñamasurã mani ñajare, rojose mani vise vaja rojose manire vibetirucumi Dios" vituoĩabesa. Adiari gutari raca Abraham janerabatiare i godoveoruajama, godoveomasigumi Dios — inare yiyuju Juan. 10 — Oteriayucúri, rica mani yucúrire bajiro bajiaja mua. Rica manijare, queareacoari, soereariarore bajiro virucumi Dios. Tire bajirone yiecoruaraja mua quene, mua tuoiavasoabetijama. ¡Quenase mua yibetire ĩacoari, jeame yatibetimeju muare rearucumi Dios! —ĩnare yiyuju Juan.

11 Gaje vãme ado bajiro gotiyuju Juan:

—Yu berore yu retoro masigu ejarucumi. Ñamasura rîne îre yibosamasiama, ñamasugu masu î ñajare. Rojose îna yisere yitujacoari, Dios î bojasejuare yirare oco raca bautizaruguaja yu. To bajiro yu yiruguse ti quenaboajaquene, yu bero ejagu î moasejua quenamasucoaruaroja. Îma, Espíritu Santore coa-

masirucumi, masare. Ĩ suorine "Dios ĩ bojabetire yaja yua" yimasicoari, tuoĩavasoaruarama —ĩnare yiyuju Juan.

12 Gaje vãme ado bajiro masare gotiyuju Juan:

—Yu bero ejagujuama, trigo ajere besegure bajiro yirucumi, masare. To bajiri ti gasere yireacõari, soereariarore bajiro yirucumi, jeame yatibetimeju masare cõagũ, to yicõari, quenase cõrone juagure bajiro yirucumi, îre ajitirunurare juavacu—înare yiyuju Juan.

Oco rãca Juanre Jesús î bautizarotire queti

(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

- 13 Cojorumu Galilea sitaju nari, Jordán vame cutirisaju vasuju Jesús. Juan tuju ejacoari, oco raca ire bautizarotiyuju. 14 To bajiro ire i yiboajaquene, oco raca ire bautizaruabesuju Juan:
- —Bajibeaja. No yigu mure bautizamasibecuja yu. Мијиа, yu retoro masigu ñari, oco raca yure bautizarocu ñaja mu —Jesúre îre yiyuju Juan.

15 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre yicudiyuju Jesús:

—Yure oco raca mu bautizasere bojaami Dios. Ñajediro Dios i rotirore bajiro cudiroti naja manire —Juanre ire yiyuju Jesús.

To bajiro î yijare,

- —Ван. То bajirone bojaroja ĩre yicudicõari, Jesúre oco rãca ĩre bautizayuju Juan. 16 Jesús ĩ majarũgũrirĩmarone ũmнаgasero soje jãnacoasuju ti. Ti jãnarone, õ vecaju Jesús ĩ атногопе, bujare bajigu rujiadicõari, Jesús joere rocajeoyuju Espíritu Santo. 17 Jesús joere ĩ rocaejarone, ado bajiro yi ocaruyuyuju õ vecaju:
- —Yu macu, yu maigu masu ñaja mu. Mu raca buto variquenaja yu —îre yi ocaruyuyuju.

Dios ĩ bojabetire vãtia uju, Satanás, Jesúre ĩ yirotiĩare queti (Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

1 Jesús, oco rãca Juanre ĩ bautizarotiro bero, yucú manoju îre ũmato vasuju Espíritu Santo, "Satanás ĩ bojarore bajiro rojose Jesúre ĩre yirotiĩato" yigu.

2 To bajiri toju, yucú manoju juara masa coro narirumuri, namiri quene tocaraca namirine babecune nacoarugunuju Jesús. To bajigu ñari, buto ñiorijayuju î yuja. **3** To î bajiro îacoari, ado bajiro rojose îre yirotiîaboayuju vâtia uju, Satanás:

—Dios macune mu ñajama, adiari gutarine pan godoveoya mu —ĩre yirotiboayuju, Jesúre.

4 To bajiro Satanás îre î yiboajaquene,

—Yibeaja yu. Dios oca masa îna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Bare rîne namasuse me naja. Dios ocare mani cudisejua naja namasusema. 'Bare ti manijare, rijarearuaraja' yire ti naboajaquene, Dios rijarere î bojabetijama, rijabetiruaraja. 'Caticoa nato' yigu yimasigu naami î", yigotiaja Dios oca masa na ucamasire —îre yiyuju Jesús.

5 To ĩ yiro bero, Jerusalénju, Dios ĩ beseria maca ñamasuri macaju Jesúre ĩre ũmato vasuju Satanás. To ejacõari, Diore yirucubuoriavi joeju ĩre ũmato mujasuju. **6** To ĩre ũmato mujaejacõari, ado bajiro yiyuju Satanás:

—Dios oca masa îna ucamasire ado bajiro gotiaja:

"Îre moabosarimasa ángel mesare mure coderotirucumi Dios. Mu quediajama, 'Guta joeju rocajeocoari, î gubo jearomi' yira, mure boca niaruarama îna", yigotiaja Dios oca.

To bajiri Dios macune mu ñajama, adojune jatiquedi rujiaĩasaque mu —Jesúre yirotiboayuju Satanás.

7 To bajiro ĩ yiboajaquẽne, Jesújʉama, ado bajiro ĩre yiyuju:

—To bajiro mu yisere cudibeaja yu. "Dios ĩ yiriarore bajiro yure boca ñiaruarama ángel mesa" yigu, yu jatiquediĩajama, Dios ĩ bojabetire yigu yiguja yu. Gajeye ado bajiro gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire: "'Dios, "Yirucuja" yiyumi' yituoĩacoari, 'To bajiro masu yiru yiyujari' yimasiruara, mua tuoĩarore bajiro mua yiajejama, quenabeaja", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire —ĩre yiyuju Jesús, Satanáre.

8 To bajiro î yiro bero, gutau umuaricu joeju Jesúre umato vasuju Satanás quena. Toju umato ejacoari, adi macarucuro narimacari jediro îre îojeocoanuju. 9 Îre îogajanocoari, ado bajiro îre viyuju Satanás:

—Yu rījorojua gusomuniari tuetucõari, "Yu uju ñamasugu ñaja mu" yure mu yirucubuojama, adi sita ñajedirore mure îsirucuja yu —Jesúre îre yiyuju Satanás.

10 To bajiro î yise ñajare, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

—Vasa mu. Ado bajiro gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire: "Mani uju Dios sĩgũrene, 'Yu uju ñamasugũ ñaja mu' ĩre yirucubuocoari, cudiroti ñaja", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire —Satanáre yiyuju Jesús.

11 To bajiro Jesús ĩ yisere ajicõari, vacoasuju Satanás yuja. Ĩ vato bero, Jesúre ejarēmorã ejayujarã ángel mesa.

Galilea sitaju Jesús ĩ gotimasiosuore queti (Mr 1.14-15: Lc 4.14-15)

12 "Tubiberiaviju tubibe ecocoajami Juan" yise quetire ajicõari, Galilea sitaju tudicoasuju Jesús. 13 To va, ĩ ya maca Nazaret vãme cuti macaju eja, no cõro mene ñaboa, Capernaum vãme cuti macaju ñagũ vasuju. Ti maca ñañuju utabucura Galilea vãme cutira tuju, Zabulón sita, to yicõari, Neftalí sita tu ñarimaca. 14 Ti macaju Jesús ĩ ñajama, Diore gotirētobosarimasu Isaías vãme cutimasirí, ado bajiro ĩ yiucamasire ñari, bajiyuju:

15-16 "Jordán vãme cutirisa jodeju Galilea vãme cutira ñaja. Tira ture ñaja Zabulón sita, to yicõari Neftalí sita. Ti sitajure judío masa me ñaama, Diore masimena.

Înare gotimasiocoari, rojose îna tâmuoborotire înare yiretobosarocure coarucumi Dios, î bojarore bajiro 'Quenaro yira nato' yigu", yiucamasinumi Isaías.

To bajiro $\tilde{\imath}$ yiu
camasiriarore bajirone, ti sitaju ejayuju Jesús.

17 Ti sitaju ejacõari, Dios ocare, ado bajise masare gotimasiocudisuoyuju Jesús:

—Diore rotibosarocu, ĩ rotisuoroti mojoroaca ruyaja. Uju Dios yarã quenaro ĩ yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, yure ajitirunuña —masare yigotimasiocudisuoyuju ĩ.

Vai sĩarimasa babaricãrãcu ñarãre Jesús ĩ jire queti (Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

18 Cojorumu, utabucura Galilea vame cutira tuju vacudigu vasuju Jesús. To vacuju, ĩanuju, Simón vame cutigure, bero Pedro vame cutirocure, ĩ bedi Andrére quene. Vai sĩarimasa nanujara îna. Bajiyucurire rearoderuu yinanujara îna. 19 îna tu ejacoari, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Yu rãca vayá. Yucurema mua vai vejese ũnirene masa yure ĩna ajitirunurotire gotimasiobosarimasa ñaruarãja mua —ĩnare yiyuju Jesús.

20 To î yirirîmarone, îna bajiyucurire cũ, îre suyacoasujarã.

21 To yi varūtu vacune, gājerā juarā ñarāre īnare jiyuju Jesús. Īna ñañujarā Santiago, ī bedi Juan rāca. Īna jacu Zebedeo rāca cūmuaju īna bajiyucurire siaquēno sāñañujarā. 22 To ī yisere ajicoarājuma, īna jacure, to yicoari īna cūmuare quēne vaveocoasujarā, Jesúre suyana.

Masa jājarāre gotimasiocõari, rijaye cutirāre Jesús ī catiore queti

(Lc 6.17-19)

23 Galilea sitaju gotimasiocudiyuju Jesús. Tocărăca macarirene Dios ocare îna bueriviriju săjaejacoari, oca quenasere masare înare gotimasionuju. "Uju Dios yară quenaro î yirona mua naruajama, rojose mua yisere yitujacoari, yure ajitiruuna", înare yigotimasionuju. To yicoari, rijaye cutirăre înare catioyuju. 24 To bajiri Jesús rijarăre î catiosere masa îna gotibatojare, Siria sitana quene tire ajicoari, rijaye cutirăre juaejayujară, "Jesús înare catiato" yiră. Îna usuriju vătia sănarăre quene juaejayujară, "Vătiare bureato Jesús" yiră. Rijaquedirăre, to yicoari, micarăre quene juaejayujară, Jesúre catiorotiră. Îna naro corone înare catioyuju.

25 Jesús î vacudiro cõrone, jājarā masa îre suyajojicõañujarā. Galilea sitana, Decápolis macana, Jerusalén macana, Judea sitana, to yicõari, Jordán vāme cutirisa gajejacatuana quene îre suyarugunujara îna.

Buro joeju ñacõari, Jesús masare î gotimasiore queti

5 1-3 Jãjarã masa ĩna ñasere ĩacõari, buroju majaejayuju. To ĩ bajirone, ĩ buerã ῖ tu rējañujarã. Ĩna ejaro ĩacõari, ado bajiro ĩnare gotimasiosuoyuju Jesús:

—"Masimena ñari, mu ejaremose buto bojaja yua", Diore îre yisenirugurama, î yara narama. To bajiri, rojose tamuoboarine, Dios tuju variquenarona narama.

4 Yucurire Dios î bojabetire yicoari, tuoîasutiritinară quene, variquenarona narama, beroju îna tuoîasutiritisere Dios înare î yiretobosaroti ti najare.

5 "Masimena ñaja yʉa" yirã, Dios ῖ ejarēmosere sēnirũgũrã ñari, Dios ῖ goticatore bajirone variquēnarʉarāma, adi macarʉcʉroana ʉjarã ĩna ñarotire Dios ĩnare ῖ yirētobosaroti ñajare.

6 Gajeye retoro Dios î bojasere yirua tuoîara quene, variquenarona narama, "Yu bojasere yivariquenato" yigu, Dios, înare î ejaremose ti najare.

7 Găjerâre ĩamaicõari, quenaro yira quene, variquenaruarama, Dios quene, ĩnare ĩamaicoari, quenaro ĩ yiroti ti najare.

8 Dios î bojarore bajiro rîne quenase tuoîara variquenarama îna quene, beroju Diore îarona nari.

9 Quenaro narotire oca quenora quene, variquenaruarama, "Yu ria naama" Dios i yiiarona nari.

10 Dios î rotirore bajirone îna yise suorine gājerājua rojose înare îna yiboajaquēne, variquēnaruarāma, Uju Dios yarā quēnaro î yirā ñari.

11 Yure mua ajitirūnuse suorine gājerā muare ajatudícoari, "Rojorā ñaama" muare îna yisocaboajaquēne, variquēnaruarāja mua. 12 To bajiro muare îna yiboajaquēne, buto variquēnaña mua, "Beroju Dios tuju ejarā, quēnase bujaruarāja" yimasirā ñari. Mua rijoroana, Diore gotirētobosamasiriarāre quēne, rojose muare îna yirore bajirone înare quēne rojose yimasinujarā masa —înare yiyuju Jesús.

"Adi macarucurojure moa ocasere bajiro, to yicõari, busubatosere bajiro bajiroti ñaja muare", ĩ buerãre Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mr 9.50; Lc 14.34-35)

13 Quena ado bajiro i buerare inare gotivuju Jesús:

—Moa ñaja bare sãre. Мна barotire vaibнсн rii catisere cũrãma, moa turãja mна, "Boarobe" yirã. Moa ti ocaboase ti ocabeticoajama, "Quēna tudiocato" yirã, no bajiro yimasimenaja mна. To bajiri, tire reacõarãja, "Tire masa снdavнoreacõato" yirã. Moa ocatнjabetire bajiro mна bajijama, quēnaja. Унге mна ajitirңnн thjabetijama, moa ocathjabetire bajiro bajirã ñarнarãja mна. To bajiboarine, yhre mна ajitirңnh thjajama, quēna yhre tudiajitirңnh betirнarãja. Мна shorine quēnaro yimenama gājerã. To bajiri mнare bojabetirнсніја — ĩnare yiyuju Jesús.

14 Quena ado bajiro înare gotiyuju:

—Rētiarojure busubatosere bajiro bajiroti ñaja muare. To bajiro mua bajijare, busubatose quenaro ti ruyurore bajirone muare ĩaruarama masa. Jairimaca buro joeju ñarimaca quenaro ti ruyurore bajirone muare ĩajedicoaruarama. 15 Sĩabusuoriare jeocoari, sotune tiare mubuamenaja mua. Tiare jeocoari, "Najediro ti vianare busuato" yira, vecaju jeoraja mua. 16 Tire bajirone quenaro yiya mua, "'Quenaro yira ñaama, Diore ajitirunura ñari' yimasiato masa jediro" yira, to yicoari, "Mani jacu o vecagure quenase re yirucubuoato ina" yira—inare yiyuju Jesús.

Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere Jesús î gotimasiore queti

17 Quena ado bajiro i buerare inare yiyuju Jesús:

- "Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere, to yicoari, Diore gotiretobosarimasa ina gotimasiomasirere reagu vayumi Jesús", yituoĩabesa mua. Tire reaguagu me vadicaju yu. "Tire quenaro riojo ajimasiato" yigu, vadicaju yu. 18 Riojo muare gotiaja yu. Moisére Dios î roticumasire, to vicoari, Diore gotiretobosarimasa îna gotimasiore najediro nacoaruguruaroja. Adi macarucuro jediroto rijoro, cojo vame godocutibetiruaroja. Ñajediro Dios î gotiriarore bajirone bajiruaroja. 19 No bojagu, Moisére Dios î roticumasire namasuse me ti ñaboajaquene, tire cudibecu, "No yibeaja, mani cudibetijaquene" yigotimasiogu ñagumi quenabecu. Uju Dios yara quenaro î yirã rãcagu ñamasugu me ñarucumi î uguma. No bojagu Moisére Dios roticumasirere cudiçõari, "Tire mani cudijama, quenaja" yigotimasiogu nagumi quenagu. To bajiri Uju Dios vară quenaro î viră răcagu namasugu narucumi ijuama. 20 Riojo muare gotiaja yu. Moisére Dios î roticumasire gotimasiorimasa, fariseo masa quene, quenaro ina yiboase retoro quenaro mua yibetijama, Uju Dios yara me naruaraja mua quene.

21 Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa suorine ado bajise ajirūgūaja mua: "Sĩabesa. Ĩ sĩajama, ĩ sĩase vaja ĩre sĩaroti ñaja", yimasirere ajirūgūaja mua. 22 Yuma, ado bajiro muare gotirēmoaja: Jūnisinire quene rojose ñaja. No bojagu gajire jūnisinigu ĩ jūnisinise vaja rojose ĩre yiroti ñaja. No bojagure

gājire jūnisinicõari, rujajine, "Vaja magū ñaja mu" îre yiguma, rujajine î yise vaja, "Rojose tāmuorucumi", îre yiruarāma ujarā. No bojagure, gājire jūnisinicõari, îre tudígurema, î tudíse vaja, jeame yatibetimeju îre cõacõarucumi Dios, muare yaja yu.

23 Tire masirã ñari, gajeyere quene tuolaña mua. Diore rucubuora soemuoriaju vacune, "Rojose îre yibu yu" mua yituolabujajama, Diore rucubuora îre mua soemuolisirotire soemuobeja maji. 24 Tire cucoari, rojose mua yirí tujure vasa, îre oca quenoroana. Îre oca quenogajanocoari, Diore soemuolisiroana tudivaja yuja, muare yaja yu. "Rojose mua yiríre oca quenocoari rine, Diore oca quenomasiruaraja", muare yigu yaja.

25 Gajeye ado bajiro bajiaja: Gājire rojose mua yijama, oca quēnorimasu tuju mua ejaroto rijoro, i rāca oca quēnoroti ñaja mua juarājune. Oca quēnorimasu tu ejamenane, mua oca quēnobetijama, masare coderimasure juarotirucumi, muare. Ijua, muare tubiberucumi. 26 Riojo muare gotiaja yu. Rojose mua yire vaja mua vaja yibetijama, budimenaja mua. Tire bajirone bajiruaroja Dios i vaja sēnirirumu ejaroto rijorojua, rojose mua yirire ire oca quēnona. Mua gāmerā oca quēnobetijama, Dios i vaja sēnirirumu rojose tāmuotujabetiriaroju muare coarucumi, tudibudire manoju —inare yiyuju Jesús.

"Gãji manajore rũcubuoya", Jesús ĩ yigotimasiore queti

27 Quena gajeye ado bajiro yiyuju Jesús:

—Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa suorine ado bajisere ajirũgũaja mua: "Gãji manajo rãca ajerio cutibesa", yirere ajirũgũaja. **28** Yuma, ado bajiro muare gotirẽmoaja: Rõmio, no bojagore yirua tuoĩare quẽne rojose ñaja. No bojagu, rõmiore yirua tuoĩagũ, ĩ tuoĩasene sore ajerio cutigu yigumi ĩ ũgũma, muare yaja yu —yiyuju Jesús.

"'Buto mua maise ti ñaboajaquene, ti suorine Dios i bojabeti ñaja' mua yijama, tire reacoaña", Jesús i yigotimasiore queti

29 Quena ado bajiro gotimasionuju Jesús:

—"Yu cajea riojojacatuaga suorine ĩabojacõari, rojose yibu yu" mua yituoĩajama, tiare ãmirocacõaña. Coja cajea muare ti manijama, quēnabetoja. To bajiboarine, juajune caje cuticõa-

ri, mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, rētobusaro quēnabetiruaroja. **30** "Yu āmo suorine rojose yibu yu" mua yituoĩajama, ti āmore jatarocacõaña. Muare cojo āmo ti manijama, quēnabetoja. To bajiboarine juaāmo rāca mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, rētobusaro quēnabetiruaroja—ĩ buerāre īnare yiyuju Jesús.

"Mua manajoare reabesa", Jesús î yigotimasiore queti (Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)

31 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Gajeye ado bajiro gotiaja Moisére Dios ĩ roticũmasire: "No bojagu ĩ manajore ĩ rocaruajama, 'Mure rocagu yaja' yise papera ucacõari, sore ĩsiroti ñaja", yigotiaja Dios ĩ rotimasire. **32** Yuma, ado bajiro muare gotiaja: Ĩ manajo gãji rãca so ajeri cutibetiboajaquẽne, sore ĩ rocajama, buto rojose sore yigu yigumi ĩ ũgũma. To bajiro ĩ yise suorine, gãji rãca so manaju cutijama, Diojuama, "So manaju me rãca ajeri cutiamo", yiĩagũmi. Ūmure quẽne, gãji ĩ rocario rãca ĩ manajo cutijama, "Ĩ manajo me rãca ajerio cutiami", yiĩagũmi Dios. To bajiri mua manajoa gãjerã rãca ĩna ajeriarã cutibetijama, ĩnare reabetiroti ñaja —ĩ buerãre yigotimasioñuju Jesús.

"Riojo mua gotijama, quenaja", Jesús i yigotimasiore queti

33 Quena gajeye ado bajise înare gotiyuju Jesús:

—Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa ado bajiro muare ĩna gotimasirere ajirũgũaja mua: "No bojase mua yirotire mua yiruajama, 'Yimasucõaruarãja yua. Tire yua yibetijama, Dios, rojose yuare yibogumi' yirã, 'Yiruarãja' mua yirore bajirone yiba", yirere ajirũgũaja mua. **34-36** To bajiri cojojirema mua gotirore bajiro yiterã ñari, ado bajiro tuoĩavasoaboaja mua: "Dios vãme rãca riojo yaja' mani yijama, rojose manire yibogumi" yirã ñari, "Dios vãmere gotivasoarã yaja yua" yirã, gaje vãmere õ vecayere gotiboaja mua. To bajiro yimena quẽne, gaje vãme rãca, macarucuroayere yiboarãja. Tire yiterã, Jerusalén vãme cuti macayere yiboarãja. To bajiro mua yibetijama, gaje vãme rãca, mua rujoare quẽne, to yicõari, mua joare quẽne yiboarãja mua, ñise, botise mua joare godoveomasimena ñaboarine. Ti ũnire yibetiroti ñaja. **37** "Yiruarãja" yirã quẽne, "Yiruarãja" yirã quẽne, "Yiruarãja" yirã quẽne, "Yibetiruarãja" yirã quēne, "Yibetiruarãja"

yicõa tujasa. "Socarã me yaja yua" yirã, gajeye mua gotirēmojama, vãtia uju ejarēmose rãca gotirēmorã yirãja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús.

"Rojose muare yirare gamebeja", Jesús i yigotimasiore queti (Lc 6.29-30)

38 Quena gajeye ado bajiro i buerare inare gotiyuju Jesús:

—Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa ado bajiro muare ĩna gotimasirere ajirũgũaja mua: "Mu cajeare ĩ jajama, mujua quẽne, ĩ cajeare jaroti ñaja. Mu gujiare ĩ jajeajama, mujua quẽne, ĩ gujiare jajearoti ñaja", yimasirere ajirũgũaja. 39 Yujuama, ado bajiro muare gotiaja: Rojose mure yigure gãmebesa. Ado bajirojua yiya: Cojojacatua, mu vayujuare ĩ jajama, gajejacatuare quẽne ĩre jarotiya. 40 Gãji, mure ocasãru, "Rojose yure yibu mu. To bajiri, rojose mu yise vaja mu sudirore yure ĩsiña. Mu ĩsibetijama, mure ocasãrucuja yu" ĩ yijama, ĩre ĩsiña. To yicoari, gajease quẽnabusariase ĩre ĩsirẽmocoaña. 41 Sĩgũ ĩ gajeyeũnire mure ũmaroticoari, "Adone cũcoaña mu" mure ĩ yiboajaquẽne, mu vadiriacũcorone gãme varẽmocoariju ĩre cũbosaya. 42 No bojarã mure gajeyeũni sẽnirãre ĩsiña. Sĩgũ, gajeyeũni magũ ñari, "Yure vasoaya" mure ĩ yijama, ĩre vasoaya —ĩ buerãre ĩnare yiyuju Jesús.

"Manire ĩaterãre quêne, mani ĩamaijama, quênaja", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 6.27-28, 32-36)

43 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Dios î rotimasire gotimasiorimasa ado bajiro muare îna gotimasirere ajirûgûaja mua: "Mua babarâre quenaro îamaiña. To yicoari, muare îaterâre îateya", yimasirere ajirûgûaja. 44 Yujuama, ado bajiro muare rotiaja: Muare îaterâre quene îamaiña. Muare rojose yirâre quene quenaro îna bajirotire yirâ, Diore înare senibosaya mua. 45 To bajiro mua yijama, "Mani jacu o vecagu rîa naja yua" yiîorâ yirâja mua, î bojarore bajiro yirâ nari. Masa jedirore quenaro yirûgûgûmi Dios. Îre cudimenare quene quenaro yirûgûgûmi. Î nagûmi quenarâre, rojorâre quene, "Busuato" yigu, muijure busurotigu, to yicoari, ocore quene quedirotigu. 46 Muare îamaira rîne mua îamaijama, ¿"Quenaro yaja mua" muare yi, vaja yigujari Dios? Yibecumi.

Rojorã, ujure gãjoa sẽnibosarimasa, înare ĩamairã rîrene ĩamair rũgũama îna quẽne. 47 Mua tu ejarãre muare bajiro bajirã rîrene mua sẽnijama, ¿"Quẽnaro yaja" muare yi, vaja yigujari Dios? Yibecumi. Diore ajimena quẽne, înare ĩamairã rîrene ĩamairũgũama îna quẽne. 48 To bajiri muajuama, mani jacu õ veca ñagũ quẽnase rîne ĩ yirore bajiro yirã ñaña mua. Muare rojose yirãre quẽne, muare bajiro bajirã mere quẽne ĩamaicõari, quẽnaro yiroti ñaja —ĩnare yiyuju Jesús.

"Gãjerã muare ĩacoari, "Quenaro yirã ñaama" muare yiĩarucubuoato yirã me, quenaro yiya", Jesús ĩ yigotimasiore

 $6\,^{1\,\text{Quena}}$ ado bajiro ı̃ buerãre ı̃nare yiyuju Jesús: —Quenaro mua yijama, "'Quenaro yama ı̃na' yato gãjera" virã me, quenaro viva mua. Masa îna îaro rijorojua rine, "'Ouenaro Diore cudirã ñaama' yuare yiĩato ĩna" yirã, mua yiĩoboajama, ñie vaja bujamenaja mua, õ vecaju mani jacu Dios tuju ejarã. 2Sĩgũri, "Quẽnarã ñaja yua" yiboarine, ĩna yirore bajiro yirã me ñarãma îna. Ado bajirojua yirã ñarãma: Maioro bajirãre ejarêmorã, înare îna îsijama, masa jedirore gotibatorâma. Dios ocare îna buerivijure rejarare quene, jajara masa îna vati maarijure quene nacoari, înare gotibatorama, "'Quenara nanuma' yuare viĩarũcubuoato" virã. To bajiro ĩna virore bajiro vibesa mua. Riojo muare gotiaja vu. To bajiro ina vise vaja masa inare ina rũcubuosene jẽre vaja bujacõama ĩnama. Ñie gajeye bujarẽmobetiruarama, Dios tujure. Înare masa îna rucubuoboajaquene, Diojuama, înare rucubuobetirucumi. 3Muajuama, maioro bajirãre mua ejaremojama, "'Quenaro yira naama îna' yuare yilato" yirã me, înare ejaremoña. To yicoari, mua baba ñamasugure quene, "To bajiro yibu yua" yigotimenane, înare ejaremoña. 4To bajiro maioro bajirare quenaro mua vijama, masa iabetore bajiro yirā yiruarāja mua. To bajiro mua yijama, mani jacu, masa ĩabetoju ĩamasigũ ñari, quenaro mua vise vaja, quenaro muare virucumi — i buerare inare yiyuju Jesús.

Diore mani senirotire Jesús i gotimasiore queti (Lc 11.2-4)

5 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Sĩgũri, "Quẽnarã ñaja yua" yiboarine, ĩna yirore bajiro yirã me ñarãma ĩna. Ado bajiro yirã ñarãma: Diore ĩna sẽni-

jama, Dios ocare îna bueriviriju rūgocoari, senirama. To yicoari, jājarā masa îna vati maarijure quene nacoari, Diore nagorāma. To bajiro yirāma, masa îna îarūcubuosere bojarā nari. To bajiro îna yise vaja masa îna îarūcubuosere jere bujacoarāma îna. Nie gajeye bujarēmobetiruarāma, Dios tujure. Înare masa îna îarūcubuoboajaquene, Diojuama, înare îarūcubuobetirucumi. To bajiri, muama, Diore mua nagojama, îna yirore bajiro Diore nagobesa mua. 6 Muama, Diore mua senijama, gajerā muare îna îabeto seniruara nari, mua ya soaju tubibesajacoari, îre senina. To bajiro yicoari, mani jacu ruyubecure îre senina. Masa îna masibeto Diore mua senijama, to bajiro mua yise vaja, muare vaja yirucumi mani jacu, masa îna îabetiboajaquene mani tuoîasere masigu nari—înare yiyuju Jesús.

7 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Dios yarã me ñarã, îna rucubuogure senirã, cojoji me seniajerama îna, "Cojoji me tire mani senijama, manire ajigumi" yituoĩarã ñari. 8 Înare bajiro yibesa muama. Миа bojase mua seniroto rijorojune jere masicoagumi Dios. 9 То bajiri Diore mua senijama, ado bajiro seniña:

"Yua jacu, masa ñajediro, 'Quenaretogu ñaja mu' mure virucubuoato îna.

- 10 Adi macarucuroana, mu bojase rīne yua yirotire tuoīa yurūgūaja yua. Jēre õ vecaju mu ñaroju mu yarā mu rotirore bajirone yiñarāma. To bajiri adi macarucurojure quēne mu rotirore bajiro rīne yirere bojaja yua.
- 11 Adirumu yua barotire coana mu.
- 12 'Rojose yua yisere masirioya' mure yiseniaja yua, yuare rojose yirare quene masiriora nari.
- 13 Rojose yua yirotire masigu ñari, 'Tire yibeticoato îna' yigu, yuare matabosaya". To bajiro Diore mua senijama, quenaja înare yiyuju Jesús, î buerare.
- 14 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:
- —Мнаге rojose yirãre mна masiriojama, mani jacн õ vecagu rojose mна yisere masiriorucumi î quene. 15 Gājerāre rojose îna yisere mua masiriobetijama, mani jacu quene rojose mua yisere masiriobetirucumi —înare yiyuju Jesús, î buerāre.

Diore rūcubuorā, bare bamenane mani sēniroti queti

16 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Sĩgũri, "Quẽnarã ñaja yua" yiboarine, ĩna yirore bajiro yirã me ñarãma. Bare bamenane Diore ĩna sẽnijama, "'Sutiritiama' yiĩato ĩna" yirã, sutiritirãre bajirã ñaĩorãma ĩna. To bajiro yirãma, "'Îna, Diore rũcubuorã, bare bamena bajirãma' masa yuare yiĩato" yirã. To bajiro ĩna yirore bajiro yibesa muama. Riojo muare gotiaja yu. To bajiro ĩna yise vaja masa ĩnare ĩna rũcubuosene jẽre vaja bujacõama ĩnama. Ñie gajeye bujarēmobetiruarãma, Dios tujure. Ĩnare masa ĩna rũcubuoboajaquēne, Diojuama, ĩnare rũcubuobetirucumi. 17-18 Muajuama, Diore rũcubuorã, bare bamenane ĩre mua sẽnijama, sutiritirãre bajiro bajibesa. Mua yirugurore bajiro mua joare quene quenaro siroa, riogare quene quenaro coe, yiya, "Masa yuare ĩacõari, bare yua babetire masibeticoato" yirã. To bajiro mua yijama, mani jacu gãjerã ĩna ĩamasibetiboajaquene, ĩamasigu ñari, muare vaja yirucumi —ĩnare yiyuju Jesús.

Õ vecaju Dios tuju quẽnase mani bujaroti queti (Lc 12.33-34)

19 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Adi macarucuroju, "Gajeyeũni jairo juarĕocũruarāja" yirā me moaña mua. Gajeyeũni mua juarĕocũboasere barearuarāma gajeyeũni barimasa. Gajeyema, boaruaroja ti. To yicŏari, gajeyerema juarudiruarāma juarudirimasa. 20 Ado bajirojua yirã ñaña mua: "Õ vecaju mani jacu tuju ĩ bojarore bajiro quēnaro mani yise vaja, quēnaro manire yirucumi" yituoĩacŏari, quēnaro yirã ñaña. Õ vecayejuarema, quēnaro muare Dios ĩ yisere barearã manama. Boabetiruaroja tima. To yicŏari juarudirimasa quēne, ejabetiruarāma. Dios manire quēnaro ĩ yise jedibetiruaroja. 21 Mua vaja tarere mua quēnocũ vajama, ti rione tuoĩarejaicŏa ñarãja mua. Tire yimenane, "Quēnaro yua yise vaja õ vecaju vaja tacũrã yaja" yituoĩacŏari, quēnaro yirũgũña mua.

22-23 Mua caje quenaro ti ruyujama, "Tine ñaja quenamasuse", yiĩamasiaja mua. To bajiboarine, mua caje quenaro ti ruyubetijama, quenabetire ĩacoari, mua masune, "Ti ñaja quenamasuse", yisocaruaraja mua. Tire bajiro bajiaja mua

tuoĩase quene. Dios î bojarore bajiro quenaro mua tuoĩajama, najediro quenaro riojo tuoĩamasiruaraja mua. Î bojabetire mua tuoĩajama, "Riojo tuoĩara naja" yisocanara rine, butobusa tuoĩamasimena nacoaruaraja mua. To bajiri, quenabetire racoari, "Mani masune, 'Ti naja quenamasuse' yisocarobe" yira, Dios î bojarore bajiro quenaro tuoĩana mua — buerare rare yiyuju Jesús.

"Diore mani rūcubuojama, gajoare buto bojatuoiana manoja", Jesús i yigotimasiore queti

(Lc 16.13)

24 Quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Diore yirūcubuorāma, adi macarucuroayere buto bojatuoĩamenama, "Diojua ñaami ñamasugū" yituoĩarā ñari.

25 To bajiri, "Dios ñaami ñamasugũ" yituoĩarā ñari, îre cudirāma, adi macarucurojure mua bajirotire tuoĩarejaibesa mua. "¿No bajiro bujacõari, bare ba, idi, sudi sãna, yicatiñarāti yua?", yituoĩarejaibesa. Quẽnamasuse mani usure, to yicõari, mani rujure manire ĩsinumi Dios. To bajiri mani baroti, mani idiroti, to yicõari sudi mani sãnarotire quẽne cõarũgũrucumi î. 26 Minia îna bajisere tuoĩana mua. Îna otebetiboajaquene, to yicõari, bare îna juarẽocũbetiboajaquene, Dios, înare bare cõarũgũami. "Miniare quẽne ĩamaigũ nari, manire roque rẽtoro maigũmi", ¿yimasibeati mua? 27 "Adi macarucurojure narã yoaro catiruarãja" mua yituoĩarejaiboase, "Yoarobusa catiato" yiro, muare ejarẽmomasibeaja ti.

28 Sudi sãnarua tuoĩarejaibesa. Go bucuasere tuoĩaïasaque mua: Moabeti, to yicoari, sudi sãnarua tuoĩarejaibeaja ti. 29 To bajiboarine, Uju Salomón ñamasirí gajeyeuni jaigu ĩ naboajaquene, quenase ĩ sudi sãnamasire retoro quenase ñaja ti. 30 Gore buto quenase narotiruguami Dios. Quenase naboarine, yoaro mene sinicoatoja. Ti siniro iacoari, tire tiarama masa, bare roariajaujure. To bajiri yoaro catise me ti naboajaquene, tire quenoruguumi Dios. Go retoro manire maigumi Dios. To bajiri, "Manire sudi coarucumi", yimasiroti naja. "To bajirone yigumi Dios", yiajitirunubetibusara naja mua. 31 To bajiri, "¿No bajiro bujacoari, bare ba, idi, sudi sãna, yicatinarati yua?", yituoïarejaibetiroti naja. 32 Dios yara me narama, tire buto tuoïarejairama. Manijuarema, mani jacu o vecagu

ñagɨmi, "Ti ruyaja, ĩnare" yimasigɨ. 33 To bajiri, "Uju Dios yarã, quenaro ĩ yirã ñaja mani. Ĩ bojarore bajiro quenase rine yiruarāja", yituoĩaruguña mua. To bajiro mua yijama, adi macarucuroaye mua cuobetire bujaruaraja mua. 34 To bajiro ti bajijare, adirumu mua bajise rine tuoĩaroti ñaja. Busiyu mua bajirotire tuoĩarejai rijoro cutibesa mua. Tocaracarumurine ricati bajiruguaja —ĩ buerare ĩnare yiyuju Jesús.

"'Rojose yirā ñaama. Ti suorine rojose tāmuoruarāma' yiruarā, înare ĩabesebesa", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 6.37-38, 41-42)

7 1 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:
— "Rojose yiră naama. To bajiro yiră nari, rojose tamuoruarama", gaierare înare viiabesebesa. To baiiro mua viiama. "Rojose virã ñaama", muare viĩaromi Dios. 2 To bajiri, gãjerãre rojose îna vise suorine "Rojose tâmuoruaraja" mua viîacõĩajama, muare ĩ beserirumuju, "Rojose yirã ñaama", muare yiĩacõĩarucumi Dios. 3-5 Gajeyerema, ado bajiro yirãre bajiro yaja mua: Gãji buto rojose ĩ yibetiboajaquene, "Mu cajeare sũjuriroaca sãñaja. Tijuacare ãmirocato" yirãre bajiro yaja mua. Tire buto ĩatirunura ñaboarine, mua cajeajure jairisujuro sanarijaure tijaure, "Amirocaya" vimasibeaja mua, "Buto rojorã ñaja yua" yituoĩamasimena ñari. Mua rãcagu ĩ yisejuare ĩacoari, "Riojo tuoĩabeaja mu. 'Quenasejuare tuoĩavasoaya' yirã, riojo mure gotiruarãja" yigotirã ñaboarine, "Adi ñaja quenase. Tijua ñaja rojose", yimasimenaja, î retoro rojose yira ñari. "Quenaro yira ñaja yua" yituoiaboarine, rojora ñaja mua. "Buto rojora ñaja vua" mua vituoiamasiro beroju, mua rãcagure ejaremomasiraja mua, "Quenaro riojo nato i" yira —ĩ buerãre ĩnare vimasioñuju Jesús.

6 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Вито quenase ñaja Dios oca. Ĩ yere ajiterare gotimasiobetiruaraja mua. "Bare quenase ti ñaboajaquene, yaia îna batese ti ñajama, manire junisinicoari, cunisurerearuarama îna" yira, înare ecabeaja mua. То yicoari, mua ye jairo vaja cutise, perla vame cutisere yesea vatoaju reacubeaja mua. То bajiro mua yijama, mua reacusere bojamena ñari, tire cudavuoreacoaruarama îna. То bajirone bajiaja Dios oca quenasere ajiterarene mua gotimasioruajaquene. То bajiri, îna ajiruabetire ĩamasi-

cõari, înare gotimasiomasibetiruarāja mua —înare yiyuju Jesús.

"Diore mua sẽnijama, muare cudirucumi", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 11.9-13; 6.31)

7 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Diore mua senijama, coarucumi. Îre senicoari, mua macajama, bujaruaraja mua. Sigu no bojase îre ti ruyajama, gaji ya viju ejacoari sajaru, seniîagumi. Î seniîajare, îre sajaroticoari, îre ejaremogumi. To bajirone bajiaja Diore senirare quene. Îre mua senisere ajicoari, quenaro muare yiejaremorucumi. 8 "Dios manire ejaremorucumi" yituoiara nari, îre îna senisere înare coarucumi. Îna macajaquene, bujaruarama.

9 "Bare bojaja yu" mua macu î yisênijama, ¿gūtane îsirātique mua? Îsimenaja mua. 10 "Vai bojaja yu" mua macu î yisênijama, ¿ãña barí merene îsirātique mua? Îsimenaja mua. 11 Diore bajiro quēnase yirā me ñaboarine, mua rīare quēnaro yaja mua. "To bajiro yirā ñaja" yimasirā ñari, "Mani jacu õ vecagure mani sēnijama, quēnaro masu manire yirucumi", yimasiaja mani —īnare yiyuju Jesús.

12 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Gājerā quēnaro muare īna yisere bojaja mua. Tire bojarā ñari, quēnaro īnare yiya muajua quēne. To bajirone Moisés ñamasiríre roticūmasiñuju Dios. To yicōari Diore gotirētobosarimasa īna ucamasire quēne, to bajirone yaja —ī buerāre īnare yiyuju Jesús.

"Eyabeti maa ñaja Dios tʉjʉ varia maa", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 13.24)

13 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

— Uju Dios yarã quenaro î yirã mua ñaruajama, eyabetisoje, to yicoari, eyabeti maare vanare bajiro josaruaraja mua. Ті josaboajaquene, î yarã ñaña mua. Î yarã mejuama, jajara ñarama. Gaje soje eyarisojere sajacoari, to yicoari, eyari maa vanare bajiro josabetiruarama înama. Ті josabetiboajaquene, rojose tamuotujabetiriaroju varona ñarama. 14 Eyabetisoje,

to yicõari, eyabeti maare vanare bajiro josaruarāma, Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirāma. Ti josaboajaquēne, Dios tuju ejacõari, ĩ rāca quēnaro ñacõarũgũruarāma. Jājarā me ñaruarāma înama—ĩ buerāre ĩnare yiyuju Jesús.

"Ti rica cutise suorine yucúre ĩamasiaja mani", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 6.43-44)

15 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—"Uju Dios yarã quenaro i yirã nari, ire gotiretobosarimasa ñaja yua quene", yitorimasa ñarama siguri. To bajiro ina vitosere quenaro ajimasina mua. Tire mua ajimasibetijama, to bajiro muare îna vitose ñajare, Dios yere mua ajiruguboasere masiriticoaruarãia. 16 Îna gotimasiose suorine, "Ouenarã ñaama" vimenane, îna bajire cutisejuare îasuoya mua. Ti rica cutise suorine yucúre ĩamasiaja mani. Uye juaroana, vãtijota yucúrijure macamenaja mani. Quẽnase bare higos vãme cutire juaroana, vidiroju ñaricu savajotaujure macamenaja mani. 17 To bajiri, yucú vãnuquenaricuma, quenase rica cutiroja. Vãnubetijuama, quenabetiarine rica cuticoaroja. 18 To bajiri, yucú vãnuricu, "Quenase rica cutiricu ñaja" mani yiboaricune, quenabeti rica cutibetoja. To vicoari, vanubeti, "Quenabeti rica cutiricu ñaja" mani yiboaricune, quenase rica cutibetoja. 19 Tocaraca yucurire, vanubeticoari, rica quenabeti yucurire queacoari, jeameju soereacoare naroja. 20 To bajiri yucú ricare ĩacoari, "Quenaricu ñaja ti. Quenabeti ñaja adima" mani yimasirore bajirone, "Diore gotiretobosarimasa ñaja vua" virã, îna visere îacoari, "Ouenara naama îna. Ouenamena ñaama ãnoa", yimasiruarãja mua — înare yiyuju Jesús.

"Uju Dios î bojarore bajiro yirã rîne ñarāma î yarā quēnaro î yirona", Jesús î yigotimasiore queti

(Lc 13.25-27)

21 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Ñajediro, "Yua uju ñaja mu" yure yirā me ñaruarāma yu jacu yarā, quēnaro ī yironama. Yu jacu ī bojarore bajiro yirā rīne ñaruarāma ō vecaju varonama. 22 Masare Dios ī beserirūmu ti ejaro, jājarā ado bajiro yiboaruarāma: "Yua uju, yuare mu rotijare, mure gotirētobosacaju yua. Yuare mu rotijare,

masa usuriju sañarare vatiare bureacaju yua. To yicoari, yuare mu rotijare, jairo ĩaĩañamani yiĩocaju yua", yure yiboaruarama ĩna, socarane. **23** To bajiro ĩna yiboajaquene, ado bajiro ĩnare yirucuja yu: "Tire muare yirotibeticaju yu. Muare masibeaja. ¡Vasa! Rojose yirã ñaja mua", ĩnare yirucuja yu —ĩnare yiyuju Jesús.

"Quenaro îre ajitirunura, to yicoari, îre ajiboarine, îre cudimenama, ado bajiro bajirama", Jesús î yigotimasiore queti (Mr 1.22: Lc 6.47-49)

24 Quena ado bajiro inare vivuju Jesús:

—Мнаге ун gotimasiosere ajicõari, ун rotirore bajiro yigu, quēnaro tноĩagũ ñagũmi ĩ ũgũma. Ĩ ñagũmi gũtajãiju gojeri coaejocõari, botari rũgõcõari, vi buagure bajiro bajigu. 25 Vi ĩ buaro bero, buto oco quediroja. Buto mino vatoja. To bajicõari, riaga jaicoatoja. Ti viju ti jaiejacoaboajaquene, juriaquedibetoja ti vi. 26 Yure ajiboarine, yu rotirore bajiro yibecujua ñagũmi sita vajaroju vi buagure bajiro bajigu. 27 Ti vi ĩ buaro bero, buto oco quediroja. Buto mino vatoja. To bajicõari, riaga jaicoatoja. Ti vijure ti jaiejarone, yoaro mene juriaquedicoatoja —ĩ buerãre ĩnare yiyuju Jesús.

28-29 To bajiro Jesús ĩnare ĩ yigotimasioro bero, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare bajiro me, ujure bajiro bojonebecune quẽnaro ĩ gotimasiojare, ajiĩañamani ĩ gotise ti ñajare, no yimasibesujarã ĩna.

Gase boagure Jesús ĩ catiore queti

(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

Buroju ñarí, Jesús î rojaejarone, jājarā masa îre suyayujarā. 2 To îna bajirone, sĩgũ gase boagu Jesúre vacānamuacoari, î rījorojua gusomuniari tuetuejayuju, îre rūcubuogu. To yicoari, ado bajiro Jesúre îre yiyuju:

- —Yu uju, yu cãmire mu yaruajama, yaya —yiyuju. З То bajiro ĩre ĩ yisere ajicõari,
- —Ми cãmire yarucuja yu —ĩre yigune, ĩre moaĩañuju Jesús.

To bajiro î yirirîmarone, î câmi îre yaticoasuju yuja. **4**To îre yigajanocoari, gâjerâre îre gotirotibesuju Jesús. To bajiro îre yicoari, ado bajiro îre yiyuju:

—Yucuacane paire mu rujure ĩoaya. To yigune, Moisére Dios ĩ roticũmasiriarore bajirone vaibucurã ecariarãre sĩacõari, paire ĩsima, Diore rucubuogu. To mu yisere ĩacõari, "Caticoasumi", yiruarãma masa —ĩre yiyuju Jesús, gase boaboaríre.

Surara ujure moabosarimasure Jesús ĩ catiore queti (Lc 7.1-10)

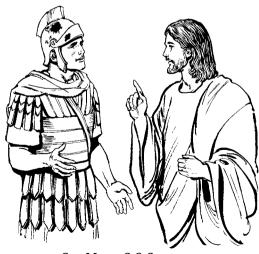
5 Capernaum vãme cuti macajure Jesús î ejaro ĩacoari, î tuju vayuju surara uju. Romano masu ñañuju î. Jesús tu ejacoari, rucubuose raca ado bajiro îre seniñuju:

6—Yu uju, yure moabosarimasu î bajisere ajimaiña. Yu ya viju rijajesami. Micacõari, buto visiomi —Jesúre îre yiyuju surara uju.

7—Îre catiogu varucuja yu —îre yicudiyuju Jesús.

8 To î yiboajaquene, ado bajiro îre cudiyuju surara uju, Jesúre:

—Yu uju, quẽnagũ masu ñaja mu. Yuma, rojose yu yisere tuoĩa bojonegũ ñari, yu ya vire mure sãjarotimasibecuja yu. Toju sãjabetiboarine, mu ñagõtuoĩasene catiomasigũja mu. 9 Gãjerã surara ujarã beroagu ñaja yu. To bajiri, yu quẽne, gãjerã surarare rotigu ñaja yu. Sĩgũre, "¡Vasa!" yu yijama, vajami. Gãjire, "Vayá" yu yijama, vadiami. To yicõari, yure moabosarimasure, "Tire yiya" yu yijama, yirũgũami. To baji-

San Mateo 8.8-9

ri, mu roque rotigu masu ñari, toju vabetiboarine, mu ñagōtuoïasene caticoarucumi —Jesúre yiyuju.

10 To bajiro î yisere ajiyamanire bajiro ajituoîañuju Jesús. To bajiri ado bajiro înare yiyuju, îre suyarâre:

—Riojo muare gotiaja yu. Israel ñamasirí jānerabatia yu yarā ñaboarine, "Masigū, to yicōari, quēnagū ñari, yure yirēmorucumi" yure ī yituoīarore bajiro tuoīagūre, ĩabetirūgūaja yu. 11 Quēnaro yure ajiya. Ĩre bajiro bajirā Israel masa me, jājarā ejaruarāma õ vecaju Dios tuju. Muiju ĩ jiadojua vadiriarā quēne, ĩ rocasātojua vadiriarā quēne ejaruarāma. Tojure, rojorāre Dios ĩ rearo bero, ĩ rāca barujiruarāma ĩna. Ĩna rāca ñaruarāma Abraham, Isaac, to yicōari, Jacob ñamasirí quēne. 12 Israel ñamasirí jānerabatia Diorāca barujirona ñaboariarā, rojose ĩna yire suorine rētiaroju ĩnare reacõarucumi. Tojure ñacōari, buto rojose tāmuorā ñari, guji pōguē, oti, yiruarāma ĩna —ĩnare yiyuju Jesús.

13 To yigajano, surara ujujuare ado bajiro yiyuju:

—Ми ya viju tudiasa. "Ñamasugũ ñari, yure catiobosacõarucumi" yure mu yituoĩarore bajirone bajiruaroja —ĩre yiyuju Jesús.

To î yirirîmarone, surara ujure moabosarimasu, viju rijañaboarí caticoasuju î yuja.

Pedro ũmañicore Jesús ĩ catiore queti (Mr 1.29-31: Lc 4.38-39)

14 Pedro ya viju vasuju Jesús. Ti vi ejacõari, Pedro ũmañicore ĩañuju. Cãnijesariaro joeju jesayuju so. So ruju buto asicõari, buburibujayuju. 15 Sore ĩacõari, so ãmore ĩ moaĩarone, ruju asicõari, so buburibujaboase tujacoasuju. To bajiri vũmurũgũcõari, bare ĩre ecayuju so.

Jājarā, rijaye cutirāre Jesús ī catiore queti (Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

16 Tirūmu rāiorijune juaejoyujarā, îna usuriju vātia sānarāre Jesús tuju, "Vātiare înare bureato" yirā. To îna yiro îacoari, cojoji nagogūne, vātiare bureayuju Jesús. Jājarā nanujarā îna usuriju vātia sānarā, masa îna juaejoriarā. To yicoari, rijaye cutirāre quēne catioyuju. 17 To bajiro bajiyuju, Isaías, Diore gotirētobosarimasu namasirí, "To bajiro

bajiruaroja" î yiucamasire ti ñajare. Ado bajiro ucamasiñumi Isaías: "Mani rijaye cutire catiorucumi. To yicõari, josari mani tāmuoñasere yirētobosarucumi" yiucamasiñumi Isaías, Jesús î catiorotire yigu.

"Yʉre mʉa ajisʉyarʉajama, josarʉaroja ti", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 9.57-62)

18 Cojorumu jajara masa i tuju ina naganibiaro iacoari,

- —Gajejacatuaju jẽacoajaro mani —ĩ buerãre ĩnare yiyuju Jesús. **19** To ĩ yise rãcane, sĩgũ, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasu, Jesús tu ejayuju.
- —Gotimasiorimasu, no bojaro mu vato cõrone mure suyaruaja yu —Jesúre ĩre yiyuju ĩ.

20 To î yirone, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

- —Buyairoarema, ĩna gojeri ñacaju. Miniare quẽne, ĩna jiburi ñacaju. To ĩna bajiboajaquẽne, yu, Dios ĩ cacuma, cãniriaju magũre bajiro bajiaja yu. To bajiri yure mu suyajama, buto mure josaruaroja —ĩre yiyuju Jesús, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasure.
 - **21** To ĩ yiro bero, gãji Jesús buerimasu ado bajiro ĩre yiyuju:
- Yu uju, yure yuya mu maji. Yu jacu ĩ bajirocacoajare, ĩre yujeguacu yaja yu. Ĩre yujecoari bero, mure suyarucuja yu Jesúre ĩre yiboayuju.
- **22**To bajiro îre î yiboajaquene, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- —Yucune yure suyaya mu. Yure ajitirunumena, rijariarare bajiro bajira narama. Inajua rijariarare yujeato ina —ire yicudiyuju Jesús.

Mino vatone, oco sabesere Jesús î tujore queti

(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

- 23 Jesús î buerā rāca cūmuaju vasājañuju, jēacu. 24 Ĩna jēatone, buto mino vasuju. To bajicoari, buto sabeyuju. Ti saberone, cūmua sagueca yiro, rujacoaruayuju. To ti bajiboajaquēne, cānigū yiyuju Jesús. 25 Ĩ cāniro ĩacoari, ĩre yujioyujarā ĩna:
- Yua uju, ¡rujareana yaja mani! To bajiri mani rujaborotire yiretoña mu ĩre yiyujarã.

26 To bajiro îna yirone,

—¿No yirā buto güiati mua? "Rojose mani tāmuoboajaquēne, manire yirētobosarucumi", yure yituoĩarā me ñaja mua —ĩnare yiyuju.

To yi, vũmurũgũcõari,

—¡Mino tʉjaya! ¡Sabese quẽne tʉjaya mʉa! —yiyuju Jesús. To ĩ yirone, tʉjacoasuju mino. Sabese quẽne, sabebesuju yuja. **27** Tire ĩacoari, no yimasibesujara ĩna.

—¿Ñimu ũgũ masu ñati ãni? Minore to yicoari, sabesere quêne î tujarotijama, îre ajiaja —gãmera yiyujara îna.

Gadara vãme cuti maca tuanare îna usuriju sãñarãre vãtiare Jesús î bureare queti

(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

28 Utabucura gajejacatuaju Gadara vāme cuti maca tuju ejayujarā. To īna ejarone, masa rijariarāre īna yujereariavijure juarā umu budiayujarā. To bajicoari, Jesús ture ejarugu ejayujarā. Juarājune vātia sānarā nari, buto guayujarā. To bajiro īna bajijare, rētomasina manuju. 29 Jesúre īarāne, ado bajiro yiavasānujarā īna usurijure sānarā, vātia:

—¿No yigu yua tu vadiati Dios macu? ¡Yuare gõjanabiobesa! Rojose yua yise vaja, rojose yuare mu yirotirumu ti ejabetiboajaquene, ¿rojose yuare yigu vadiati mu? —Jesúre yiyujara vatia.

30 To îna yiñaro sojua jãjarã ecariarã yesea macabañañujarã. **31** Înare ĩacoari, rucubuose raca Jesúre yiseniñujara vatia:

—Yuare mu bureajama, õa yeseajuare yuare sãjarotiya —yiyujarã vãtia.

32 To bajiro îre îna yijare,

—Muare varotiaja yu —vãtiare înare yiyuju Jesús.

To î yirone, juarăjurene îna usurijure sănaboariară budicoasujară yuja, yeseajuare săjaroana. Îna săjarone, buro ûmaroja vacoari, utabucuraju îna naro corone rearoderujacoa tujasujară, vătia înare îna săjajare.

33 Yeseare coderimasa, to bajiro îna bajisere îacoari, ûmacoasujară, îna ya macaju vana. To bajicoari, vătia sănaboariară îna yiecose naro corone ti macanare gotijeocoanujară îna. **34** Tire ajicoari, Jesúre îară vasujară îna, ti macana jediro. Î tu ejacoari, îre güiră, rucubuose raca îre varotiyujară.

Micagure Jesús i catiore queti

(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

9 1 To bajiro ĩre ĩna yijare, utabucura gajejacatuaju tudijẽa ejacoasuju Jesús, ĩ ya macaju. 2 Ti macaju ĩ ñaro, micagũre rijarã ãmivariaju joeju ĩre ãmiejayujarã. "Ĩre ĩamaicõari, ĩre catiorucumi" ĩna yituoĩasere ĩamasicõari, micagũjuare ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—Yu maigũ, tuoĩatutuaya. Rojose mu yirere mure masiriocõaja yu —ĩre yiyuju Jesús.

3 To ĩ yisere ajicõari, ti macana sĩgũri Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa ado bajiro tuoĩañujarã: "To bajise ĩ ñagõjama, Diore ĩre rũcubuobecu yami", yituoĩañujarã ĩna. **4** To bajiro ĩna yituoĩasere ĩamasicõari, ado bajiro ĩnare yiyuju Jesús:

—"'Diore bajiro masa rojose ĩna yisere masiriomasiaja' yisocaami", yure yituoĩaboaja mua. 5 "Rojose mu yisere masiriocõaja" yu yicõa tujajama, "Socu yami. Socu me yami", yure yiĩamasigũ magũmi. To bajiboarine, micagũre, "Vũmurũgũcõari, vasa" ĩre yu yijama, "Socu me yami. Rojose ĩ yirere masiriocõami", yure yiĩamasirãja mua. 6 To bajiri, "'Dios ĩ roticõacacu ñari, Diore bajirone masare rojose ĩna yisere masiriomasigũ ñaami' yure yiĩamasiato" yigu, ãni micagũre ado bajiro yaja yu: Vũmurũgũna mu. Mu jesarijure ãmiña. To yicõari, mu ya viju tudiasa, ĩre yaja yu —ĩre yiyuju Jesús.

7 To îre î yirone, micagũ naboarí, vũmurũgũcoari, î jesarijure ami, î ya viju vacoasuju î yuja. **8** To bajiro Jesús î yisere îaucacoasujara masa. "Ti ûnire îabetirûgûcaju mani. Ani, Dios î masise raca yigu yami" yituoîacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenanujara îna. ^b

Mateore Jesús ĩ jire queti

(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

9 Micagūre catiogajano vagune, Mateo vāme cutigure yure ĩabujacami Jesús. Ujure gãjoa sẽnibosarimasu ñacaju yu.

^b 9.8 Rîjorojurema Mateo "Yiyuju Jesús" yiucayumi, capítulo 1, to yicõari, capítulo 9 versículo 8, ĩ rãca ñabetirí ñari. Capítulo 9 versículo 9, to yicõari, tusari capítulo 28, ĩ rãca ñarí ñari, "Yicami", yiucayumi yuja.

Gajoa senira îna rujirijure gajoa senirujicaju. To yu yiñaro îacoari,

- —Yure ajisuyaya —yure yicami Jesús. To bajiro î yisere ajicoari, îre suyacoacaju yu yuja.
- 10 Yu ya viju ejacaju yua. To ejacõari, bacaju yua. Yu rāca barā ejacana, jājarā ñacama. Yu yicatore bajiro rojose yirā, ujure gājoa sēnibosarimasa, to yicõari, gājerā, "Rojose yirā ñaama" masare yiĩarā quēne ñacama. Jesús buerimasa quēne ñacama. 11 To yua bajirone, ejacama fariseo masa. Ĩna ñacama, Moisére Dios ĩ roticūmasirere buto ajirūcubuorā, rojose yirā rāca ñaruamena. Ejacõari, yua bañasere ĩacõari, yu rācanare Jesús buerimasare ĩnare sēniĩacama:
- —¿No yigu muare bueguma, ãnoa rojose yirã rãca bati? —yicama ĩna.
- **12** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudicami Jesús, fariseo masare:
- —Catiquenarama, нео yighte bojamenama. Rijaye chtira rine ire bojarama ina. To bajiro bajiaja yhre quene. "Rojosere yira me ñaja yha", yirama, yhre bojamenama. "Rojose yira ñaja yha" yira rine yhre bojarama. 13 Dios oca masa ina ucamasirere ado bajiro quenaro thoiaña mha. Ado bajiro gotiaja ti: "Gajerare mha iamaisere bojaja yh. Gajerare mha iamaibetijama, vaibhehra ecariarare siacoari, yhre mha soemhoboajaquene, ñie vaja manoja ti", yigotiaja Dios oca, masa ina ucamasire. Quenaro yirare jigh me, adi macarhehrojhre vadicajh yh. Rojose yirare, "Rojose ina yisere yithjato" yigh, vadicajh yh. To bajiri to bajiro yithoiagh ñari, anoa raca bagh yaja yh—inare yicami Jesús.

"Mani sutiritisere ĩacoari, quenaro manire ejaremorucumi Dios" yirã, bare babetire queti

(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)

- 14 Juan vame cutigu, masare oco raca bautizarimasu buera, Jesús tuju ejacama îna. To bajicoari, ado bajise îre seniiacama:
- —Yua quene, fariseo masa quene, mani nicua îna yimasiriarore bajiro Diore yua senirirumurirema bare babetiruguaja yua. ¿No yira tire yibeati mu buerama? —îre yicama Juan buerimasa.

15 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare gotimasiocami Jesús:

—Sĩgũ ĩ amosiarirumure îre variquenaejaremora narama. To ĩ umato yinaro coro îre variquenaejaremorama. Înare bajiro bajiama yu buera. Yu raca nari, variquenacoa naama. "Sutiritimena nari, no yira bare babeticoa yimenama", yimasire naja. To bajiboarine, cojorumu yure îna niavato îacoari, bare bamenane Diore seniruarama, "Mani sutiritisere îacoari, quenaro manire ejaremoato Dios" yira.

16 Mame oca yu gotimasiose ricati ti ñajare, yu ye raca mani ñicua îna yimasirere mua tuoîavuojama, quenabeaja. Sudiro bucuase ti vojama, mamagasero raca seretumasimenaja mani. Mamagaserone mani seretujama, mani coero bero carato tuatutu vatone bucuasejua vocoatoja. Bucuase, mamase raca mani seretumasibetore bajirone, mame oca yu gotimasiosere, mani ñicua oca raca tuoîavuobesa mua.

17 To bajirone bajiaja uye oco quene. Mame uye ocore, vaibucugaserone quenoriajoa bucujoajuare jiomenaja mani. Bucujoajure mani jiojama, jamusinituca yiro, yivocoaroja tijoajuare. To bajiro mani yijama, uye ocore, vaibucugaserone quenoriajoare quene, to bajirone yireacoa tujana yiraja mani. "To bajirobe" yirama, mame uye ocore vaibucugaserone quenoriajoa, mamajoajuare jiore naroja. To yicoari, uye oco, vaibucugaserone quenoriajoa quene, cojoro coro quenaro naruaroja. To bajiri mame uye ocore, bucujoajure mani jiobetore bajiro mame oca yu gotimasiosere, mani nicua oca raca tuonavuobesa mua—inare yicami Jesús.

Judío masa uju macore Jesús ĩ catiore queti

(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

18 To bajise Jesús î gotiñarone, sĩgũ judío masa uju ejacami. Ejacõari, Jesús rĩjorojua gusomuniari tuetucami, ĩre rũcubuogu. To yigune, ado bajiro Jesúre yicami:

—Yucuacane yu maco bajirocacoamo. So tu ejacõari, sore mu moaĩajama, tudicaticoaruocomo so —Jesúre yicami.

19 To î yisere ajicoari, îre suyacoacami Jesús. To bajiri yua, î buerimasa quene vacaju. 20-21 To yua vatone, sîgo romio rijago Jesús suyarojua ejaruguriomo. Gamoromi cutigo nanumo so. Juaamo coro, gubo jua jenituari cumari rijananu-

- ju. "Jesús sudiro gaja moaĩaruaja yu. Ti rĩne bojaja yu. To bajiro yu yijama, quẽnaejacoaruocoja yu", yiriomo so. To bajiro yirio ñari, Jesús suyarojua ejarugucoari, î sudiro gajare moaĩariomo. 22 So moaĩasere masicoari, judarugucami Jesús. To yicoari, ado bajiro sore goticami:
- —Variquenaña yu maigo. "I sudiro gajare yu moaiajama, quenaejacoaruocoja yu" yure mu yituoiase najare, "Quenaejato" mure yibu yu —sore yicami Jesús.

To bajiro i yiririmarone, quenaejacoacamo so yuja.

- **23** To yi vanane, uju ya viju ejacoacaju yua, Jesúrãca. Ĩ macore yujeroana, tõroari juti, yioti avasãñacama. ^c **24** To bajiro ĩna yiñajare, ado bajiro ĩnare yicami:
- —Budiasa mʉa. "Bajirocacoajamo" mʉa yiboago, bajirocabesumo. Cãnigõ yigomo —ĩnare yicami Jesús. To ĩ yijare, ĩre ajacama ĩna, "Bajirocacoamo" yimasirã ñari.
- **25** Masa îna budiato bero, bajirocario tuju jājacõari, so amore ñiacami Jesús. To î yirone, quena tudicaticõari, vumurugucoacamo so. **26** Jesús sore î catiosere ti sitana masa ñaro corone gotibatocoanuma îna.

Juara caje îamenare Jesús î îarotire queti

- **27-28** Toju ñariarã yua cânirivi yua tudiatone, caje îamena juarã Jesúre avasã suyadicama:
- —Uju David ñamasirí jãnami, "Rotimuorũgõrucuja mu" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yuare ĩamaiña —Jesúre yisuyacama ĩna. Viju yua sãjaejarone, ĩna quẽne suyasãjaejacoacama.

To îna bajirone, ado bajiro înare seniîacami Jesús:

- —"Yua caje îabetire 'Ĩato' yigu, yuare ejarẽmomasigũmi", ¿yure yituoîati mua? —înare yicami Jesús.
 - —Yua uju, to bajirone mure yituoĩaja yua —ĩre yicudicama.
- **29** To îna yijare, îna cajere moaîagũne ado bajiro yicami Jesús:
- —"Manire catiorucumi" yure mua yituoĩase suorine muare ĩarotiaja yu —ĩnare yicami.
- **30** To î yirone, îacoacama. To yicoari, ado bajiro înare goticami Jesús:

 $[^]c\mathbf{9.23}~$ To bajiro îna yi
jama, îna yirûgûria
rore bajiro yirâ yiyujarâ.

- —Gājerāre gotibetimasucõama mua —īnare yiboacami.
- **31** To bajiro ĩ yiboajaquene, ti sitana jedirore gotibatocoañujara ĩna.

Ñagõbecure Jesús î ñagõrotire queti

- 32 Ĩamena ñaboariarã ĩna budirirĩmarone, ejacama gãjerã, ñagõbecure ãmiejarã, vãti ĩ usujure sãjacõari, ĩre ñagõrotibetiríre. 33 Jesús, vãtire ĩ burocarone, ñagõbecu ñaboarí, ñagõcoacami yuja. Tire ĩacõari, no yimasibeticama masa:
- —Adojure, Israel sitajure, ado bajise yigure ĩaña manirũ-gũmu maji —yicama ĩna.
 - 34 Fariseo masajuama, ado bajiro yicama:
 - —Ãni, vãtia uju ĩ masise rãca vãtiare bureaami —yicama ĩna.

Jesús masare î îamaire queti

35 Ti sitaju gotimasiocudijeocami Jesús. Tocārāca maca masa Dios ocare ĩna buerivirijure sãjacõari, oca quēnasere masare ĩnare gotimasiocami. "Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacõari, yure ajitirunuña", ĩnare yigotimasiocami. To yicõari, rijaye cutirare jediro catiocami. 36 Oveja, uju manare bajiro bajira ñacama ĩna masa. No yimasibetiboana tuoĩagõjanabidira ñacama. To bajiro ĩna bajisere ĩacõari, ĩnare ĩamaicami Jesús. 37 To bajiro ĩna bajisere ĩagũ ñari, ado bajiro yuare yicami:

—Ote jairo bucuaroja. To bajiboarine, mojoroaca ñarāma tire juarimasa. **38** To bajiro ti bajijare, ote ujure sēniña, ĩre moabosarimasa cõato ĩ yirã —yuare yicami Jesús. ^d

Ĩ ocare goticudisuoronare Jesús ĩ besere queti (Mr 3.13-19) (Mr 6.7-13) (Lc 6.12-16) (Lc 9.1-6)

 $10^{1}\,\mathrm{Cojor}$ йты $\mathrm{\tilde{i}}$ buerimasare yuare juaãmo cõro, gubo jua jenituarirãcu ñarãre jireocami Jesús. Yuare jireocoari, ado bajiro yicami:

^d 9.38 "To bajiro ĩ yijama, ado bajiro yigu yiyuju: 'Jãjarã ñarãma yu ocare ajicoari, yure ajitirunurona. To bajiboarine, mojoroaca ñarãma yu ocare gotirajua. To bajiro ti bajijare, Diore sēniña, "Jãjarãbusa yu ocare gotirimasare coato ĩ" yirã' yiyuju Jesús", yiyujarã Dios oca masa îna ucamasire buerimasa.

- —Masa usuriju sãñarãre vãtiare, "Budiya" mua yijama, budiruarãma. Rijaye cutirãre quēne, "Catiya" mua yijama, caticoaruarãma —yuare yicami Jesús.
- 2-4 Juaamo coro, gubo jua jenituariracu nacaju yua, "Yu ocare gotimasiocudiba" Jesús i yicana. Ado bajiro vame cutira nacaju yua: Simón vame cutiboacacu, Pedro vame cutigu, i bedi Andrés nacama. To yicoari, Zebedeo ría nacama Santiago, i bedi Juan. Gajera, Felipe, Bartolomé, Tomás, yu Mateo vame cutigu, ujure gajoa senibosarimasu naboacacu nacaju. Alfeo macu Santiago, to yicoari, Tadeo vame cutigu, gaji nacami Simón vame cutigu, celote yere tuonaboarí. Tusagu Judas Iscariote vame cuticami. i nanumi Jesúre isirocarocu.

5 To bajiri yна, jнаãmo cõro, gнbo jна jēnituarirācне ado bajiro yнare gotimasiocudiroticami Jesús:

—Judío masa me îna ñarimacari gotimasiocudibeja mua. Samaria sita ñarimacarire quene vabeja mua —yuare yicami. 6—Israel sitana tujuare vasa. Ĩna ñarãma Dios yarã ñaboariarã, oveja yayirāre bajiro bajirā —yicami. 7—"Diore rotibosarocu ī rotisuoroti mojoroaca ruyaja. Uju Dios yara quenaro i yirona mua ñaruajama, rojose mua visere vitujacoari, Jesúre ajitirunuña" vigotimasiocudiba mua. 8Gase boarãre mua ĩajama, ĩnare catioba mua. Găieră no bojase rijave cutirăre quene înare catioba. Rijariarare tudicatioba. Masa usuriju sanarare vatiare quene ĩnare bureaba. Vaja manone to yirotire muare ujoaja yu. To bajiri, vaja sẽnimenane, mua quẽne gotimasiocudi, rijaye cutirãre catio, îna usuriju sănarăre vătiare înare burea, yicudiruarăja mua —vuare vicami Jesús. 9—Mua vaja viroti gãjoa juaábeja. 10 To vicõari, bare sãriajoari juaábeja mua. Sudi mua sãñasene sãñacoari, vaja. Gajeye gubo sudi mua vasoaroti juaábeja. Tueriayucúrire quene juaábeja. No bojara gajerare moabosarimasa, vaja bujarama. To bajirone bajiruaroja muare quene. Inare mua gotimasiose vajane isiecoruaraja mua quene —yuare vicami Jesús. 11—Jairimaca, mojorimacare ejarã, quenaro yigure macama mua. Îre bujacoari, î tu canima. Ti macanare mua gotimasiojama, ĩ tu rĩne ñama maji, gajeroju mua varoto rĩjoro. 12 Viju ejarā, "¿Ñati mua?" yisēniĩacoari, "Quenaro ñaña mua", viba. 13 To mua virone, ti viana quenaro muare ina boca mijama, mua virore bajiro quenaro naruarama. Quenaro muare ina bocaãmibetijama, "'Quenaro ñaña' yua yibetiriarare bajirone ñacõaña mʉa" ĩnare yi, vacoaja mʉa. 14Мʉare quēnaro ĩna bocaãmibetijama, to yicõari mʉa gotisere ĩna ajirʉabetijaquēne, ti vire ñabeja. Ti vire budicõari, sitare gʉbo sudi tuyasere varereaba. "Quēnaro yʉare bocaãmibeticõari, yʉare mʉa ajirʉabetijare, rojose mʉare yirʉcʉmi Dios" yirã, to bajiro yirʉarãja mʉa. 15 Riojo mʉare gotiaja yʉ. Ti macana mʉare ĩna ajirʉabeti vaja Diojʉama, rojose ĩnare yirʉcʉmi masare ĩ beserirʉmu ti ejaro. Sodoma macana ñamasiriarã rētobʉsaro rojose tãmʉorʉarāma ĩna, mʉare quēnaro bocaãmimenama —yʉare yicami Jesús.

"Dios oca mua gotise suori, ajijūnisinicõari, rojose muare yiruarāma", Jesús ī yire queti

16 Quena ado bajiro i buerare yuare yicami Jesús:

—Ovejare, buyairoa vatoaju güioroju înare cõagũre bajiro muare gotimasiocudirotiaja yu. To bajiri mua ñagõroto rījoro, quēnaro tuoĩama. To yicõari, muare rojose îna yiboajaquēne, muajuama quēnasejuare yirã rīne ñacõama. 17 Ado bajiro bajiroti ñajare, quēnaro tuoĩama mua: Muare ñejecõari, Dios ocare îna bueriviriju ujarā rījorojua muare juaáruarāma îna. Toju muare bajeruarāma. 18 To yicõari, yu ocare mua gotimasiojare, macari ujarā rījorojua muare juaáruarāma îna. To yi vanane, ujarā namasurā rījorojua muare juaáruarāma. To bajiro muare îna yijare, ujarāre, to yicõari, judío masa mere yu ocare gotiruarāja mua. 19-20 Ujarā rījorojua muare îna juaejaro, "¿No bajiro ñagõrāti yua?", yituoĩarejaibeja mua. "Ñagõña" muare îna yirirīmarone, mani jacu Dios ī cõagũ, Espíritu Santo ī ejarēmose rāca "Ado bajiro gotiruarāja yua" yimasiruarāja mua —yuare yicami Jesús.

21 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Yu yere ajiterāre güiose īna yisere īaruarāja mua. Sīgū rīa ñaboarine, "Īnare sīato" yirā, ñejerotiruarāma īna. To yicōari, jacua quēne, "Yua rīare sīato" yirā, īna rīare ñejerotiruarāma. Īna rīajua quēne, īna jacuare ajijūnisinicōari, gājerāre sīarotiruarāma īna. 22 Yu ocare mua goticudijare, jediro masa muare īateruarāma. To bajiro īna yiboajaquēne, no bojarā yure ajitirūnu tujamenarema, rojose tāmuotujabetiriaroju īna varoti ñaboarere īnare yirētobosarucumi Dios. 23 Cojo maca muare rojose īna yijama, gaje macaju rudiaja mua. Riojo muare gotiaja yu. Jediro Israel sitajure ñarimaca-

rire mua goticudijeoroto rijoro, yu, Dios i roticoacacu, adi macarucurojure tudiejarucuja yu.

24 Ĩnare buegu rētobusaro masirā me ñaama ĩ buerā. To bajiboarine, quēnaro ĩna buejeocoajama, ĩnare buerimasure bajirone masirāma îna quēne. 25 "Yuare buegure bajiro yua bajijama, quēnaja", yituoĩaroti ñaja. To bajicoari, ĩre moabosarimasare quene, "Yua ujure bajiro yua bajijama, quenaja", yituoĩaroti ñaja. To bajiro ti bajijare, yure mua ujure Beelzebú yure ĩna văme yitudíjama, yu yarā mua ñajare, retoro rojose muare yitudíruarāma ĩna —yuare yicami Jesús.

"Masa rojose yirāre güimenane, Diojuare güiroti ñaja muare", Jesús ĩ yire queti

(Lc 12.2-7)

26 Quena ado bajiro i buerare yuare yicami Jesús:

—Rojose muare îna yitudíboajaquene, înare güibeja mua. "Masa îna îabeto yitudíră yaja" muare îna yiboajaquene, Diojuama, îacoarucumi. Niejua masa îna yirudise maja, Diorema. Adirumuri masa îna masibeti jediro, Dios î beserirumu ti ejaro, "Quenaro tire masiato" yigu, gotirucumi. 27 Masa îna ajibeto yayioroaca muare yu gotisere "Jediro ajiato" yiră, gotibatoruarăja mua. 28 Muare sîaruarăre güibeja mua. Mua usurijurema sîamasimenama îna. Diojuare mua güijama, quenaja. Î naami mani catisere rotigu. Î masu masiami. To bajiri rojose tămuotujabetiriaroju muare reamasicoami.

29 Juarā miniare mani vaja yijama, cojotii gājoatii rāca vaja yire nāroja ti, mojoroaca vaja cutirā nā nājare. To coroaca vaja cutiboarine, Dios i rotibetone rijagu magumi. 30-31 Masajuare, Dios i nājama, jairo vaja cutirāre bajiro manire nāami. Manire buto maiami i. To bajiro bajigu nāri, mani rujoajoare, cojojoara ruyabeto conajeogu nāami. To bajiri rojose muare yirāre güibeja—i buerāre yuare yicami Jesús.

"Masa îna îaro rîjorojua, 'Jesúre ajitirunugu ñaja yu' mua yijama, quenaja", Jesús î yire queti

(Lc 12.8-9)

32 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Masa ĩna ĩaro rĩjorojʉa, "Jesúre ajitirʉ̃nʉrã ñaja yʉa" yirãrema, yʉ quēne õ vecajʉ yʉ jacʉ ĩ ĩaro rĩjorojʉa, "Ānoa

ñaama yu yarã", yiĩorucuja yu. **33** To bajiboarine masa ĩaro rĩjorojua, "Jesúre ajitirunurã me ñaja yua" ĩna yijama, yu quene, õ vecaju yu jacu ĩ ĩaro rĩjorojua, "Yu yarã me ñaama ĩna", yirucuja yu —yuare yicami Jesús.

"Yure mua ajitirunusere ĩacoari, muare ĩajunisiniruarama", Jesús ĩ yire queti

(Lc 12.51-53; 14.26-27)

34 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—"'Quenaro nato masa' yigu, vayumi Jesús", yure yituoı́abesa mua. Dios ı̃ bojabeti yira, yu ocare ajijünisinicõari, yure ajitirũnurãre ı̃ateruarãma ı̃na. To bajiri ado bajirojua yure yituoı̃aña: "'ı̃ suorine ricatiri tuoı̃aruarãma' yigu, vayumi Jesús", yure yituoı̃aña. 35 ı̃ macu, yure ı̃ ajitirũnujama, ı̃ jacujua ı̃re ı̃aterucumi. Jacujua, yure ı̃ ajitirũnujama, ı̃ macujua, ı̃re ı̃aterucumi. So macojua, yure so ajitirũnujama, so jacojua, sore ı̃aterucoomo. Jacojua, yure so ajitirũnujama, so macojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucoomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũmanicojua yure so ajitirũnujama, so jejojua, sore ı̃aterucomo. So ũaterucomo uřaterucomo užaterucomo užateru

37 No bojagu ĩ jacore, ĩ jacure yure ĩ mairo rẽtobusaro maiguma, yu yu ñamasibecumi ĩ ũguma. No bojagu ĩ macore, ĩ macure yure ĩ mairo rẽtobusaro maiguma, yu yu ñamasibecumi ĩ ũguma. 38 No bojagu, "Jesúre bajiro rojose tãmuosuyarucuja yu" yituoĩabecuma, yu yu ñamasibecumi ĩ ũguma. 39 No bojarã, no ĩna bojarone ñare cutirãma adi macarucuro ñasere ĩavariquenacoari, Diore tuoĩamenama, Dios ĩ catisere yayibetire cuomena ñaruarama ĩna. To bajiboarine, yure ajitirunura, yu oca ĩna gotisere ajijūnisinicoari, ĩna sĩarama, Dios tu quenaro ñarona ñarama —yuare yicami Jesús.

"Ado bajiro yirā ñarāma Dios tuju quēnase bujarona", yire queti

(Mr 9.41)

40 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Мнаге со̃agų̃ yн ñajare, gãjerã tu mua ejaro, quẽnaro muare ina yijama, yurene quẽnaro yirã yirãma. Yure quẽnaro yirã ma, yure cõacacure quẽnaro yirã yirãma. 41 "Diore gotirẽtobosarimasu ñagų̃mi" yimasicõari, quẽnaro ĩre yirã, ĩre gotirẽtobosarimasu ñagų̃mi" yimasicõari, quẽnaro ĩre yirã, ĩre gotirẽtobosarimasu ñagų̃mi" yimasicõari, quẽnaro ĩre yirã, ĩre gotirẽtobosarimasu na vaista na v

sarimasu Dios tu quenase î bujaroto corone bujaruarama îna quene. "Quenaro yigu naami" yimasicoari, quenaro îre yiră, quenaro yigu Dios tu quenase î bujaroto corone bujaruarama îna quene. 42 Riojo muare gotiaja yu. Yure ajisuyara namasura me îna naboajaquene, yure ajitirunura îna najare, quenaro înare yiră, to bajiro îna yise vaja, vaja bujaruarama îna. Ocone înare îna ioboajaquene, vaja bujaruarama —yuare yicami Jesús.

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu î cõariarã, Jesúre îna sẽniĩare queti

(Lc 7.18-35)

1 1 Yuare, î buerâre juaâmo côro, gubo jua jênituarirâcu ñarâre yuare î gotimasioro bero, ti sita ñarimacarianare înare gotimasiocudiră vacaju yua, Jesúrâca.

2 Tirodo Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, tubiberiaviju ñañuju ĩ. Toju ĩ ñarone, Jesús masare ĩ gotimasiocudicati, to yicoari, ĩaĩañamani ĩ yiĩocati queti ĩre ejayuju. Tire ajicoari, juarã ĩ buerimasare coañumi, "Jesúre seniĩaaya" yigu. 3 Yua tu ejacoari, ado bajiro Jesúre seniĩacama ĩna:

—¿Мипе ñati "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõarí, "Yu bero ejarucumi" Juan î yigotimasiocacu? ¿Gājire yuroti ñatique maji? —îre yisēniĩacama îna.

4 To îna yiseniîarone, ado bajiro înare yicudicami Jesús:

—Vasa mua. Juan tuju tudiasa. Ĩ tu ejacõari, mua ĩasere, mua ajisere quene ĩre gotiba. 5 Ado bajiro ĩre gotiba mua: "Jesús ĩ masise raca ĩ yijare, ĩabetiboariara quene ĩama. Rujasagueri vaboariara quene, quenaro vama. Gase boariarare quene, ĩna cami yatibu. Ajimena ñaboariara quene, ajima. Bajireariara quene, tudicatima. To yicoari, maioro bajira quene, Dios oca quenasere gotimasio ecoama ĩna", yigotiba, Juan tuju ejacoari. 6 To bajiri, "'Quenase bujaruarama yure ajitirunura, "Socu me yami" yure yituoĩarama' yimi", ĩre yigotiba —ĩnare yicami Jesús, Juan buerimasare.

7 To bajiro î yisere ajicoari, îna vase racane, Juan vame cutigu, masare oco raca bautizarimasu î nare quetire goticami Jesús, jajara îre ajisuyarare:

—Yucú manoju vana, ¿ñimu ũgũre tuoĩa vacati mua? ¿Masa ĩna bojasere bajiro yirua tuoĩagũre ĩarã vacati mua?

"To bajiro tuoĩagũ me ñacami", yimasiaja mua. 8 ¿Ñimu ũgũ-re tuoĩarã vacati mua? ¿Quẽnase sudi sãñagũre tuoĩa vacati? To bajiro me tuoĩariarãja mua. "Quẽnase sudi sãñarãma, quẽnariviriju, ujarã ya viriju ñarãma", yimasiaja mani. 9 ¿Ñimu ũgũre tuoĩa vacati mua? ¿Diore gotiretobosarimasure tuoĩa vacatique mua? Riojo muare gotiaja yu. Gãjerã Diore gotiretobosarimasa retoro ñagũre ĩariarãja mua. 10 Juan ĩ bajirotire gotiro, ado bajise gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire:

""Rotimuorugõrucumi" yigu, mure yu cõaroto rijoro, mure gotiyurocure cõasuorucuja yu maji' yami Dios.
'l ñarucumi ado bajise gotirocu: "Yoaro mene ejarucumi 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios i cõarocu. To bajiri rojose Dios i bojabetire yitujacõari, i bojasejuare yi yuya mua" yigotirocu ñarucumi', yami Dios", yigotiaja Dios oca masa ina ucamasire.

11 Diore gotirētobosarimasa îna gotimasire rētoro ñamasuse ñaja, Juan, Diore î gotirētobosasejua. To bajiro ti bajiboajaquēne, Juan î gotise rētoro ñamasuse ñaja yu gotiroticoara îna gotise. "Uju Dios yara quenaro î yirona mua naruajama, Jesúre ajitirununa" îna yigotisere yaja yu. Namasura nama, "Namasura me naama Jesús î gotiroticoara" mua yilaboajaquene —yicami Jesús, îre ajisuyarare.

12 Quena ado bajiro yicami Jesús:

—Juan ĩ gotimasiosuorijune, "Uju Dios yarã quenaro ĩ yirã mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, Jesúre ajitirunuña" yirere ajicoari, ti josaboajaquene, yure ajisuya variquenasuoadicama masa. 13 Juan ĩ gotimasiosuoroto rijorojune, "Rotimuorugorucumi" yigu Dios ĩ coarocure goticoayuma îna, Diore gotiretobosarimasa. Moisére Dios ĩ roticumasire quene, tire gotiaja ti. 14 "Diore gotiretobosarimasu Elías vame cutimasirire bajiro bajigu ejarucumi", yigotiyujara îna, Diore gotiretobosarimasa. To bajiro îna yimasirere, "Riojo ucamasinuma îna" mua yituorajama, "Juan ĩ ejarotire gotira yimasinuma", yimasiaja mua. 15 Mua ajimasiruajama, quenaro yure ajitirunuña mua —ĩre ajisuyarare yicami Jesús.

16-17 Quena ado bajiro îre ajisuyarare goticami Jesús:

—Ado bajiro yirãre bajiro yirã ñarãja mua, adirodoriana: Daquerã, gãjerã rãca ajeruamenare bajiro yirã ñarãja. Îna ajeritucuroju rujicoari, gãjerãjuare, ado bajiro înare gotirujirãma: "'Basavariquenato mani' yira, muare jutibosaboabu yua. To bajiro yua yiboajaquene, basabeju mua. To bajiri, 'Rijariarare bucura îna oticatore bajiro sutiriose boca otiruaraja mua. yua basañarone' yiboabu yua. To yua yiboajaquene, otibeju mua". înare vigotirăma, îna răca ajeruamenare. 18 îna răca ajeruamenare bajiro virã ñarãja mua, adirodoriana. Juan, quenase bare babeti, quenase idire idibeti bajinanuju i. To bajiro bajigu î ñajare, "Vati sañagu ñagumi", îre yituoiacaju mua, îre ajiteră ñari. 19 î bero gotimasiosuocaju vu, Dios î roticoacacu. Yujuama, quenase bare ba, quenase idire idi bajiñaja yu. To bajiro yigu yu ñajare, "Jairo bagu ñaami. Idimecugũ ñaami. Ujure gãjoa sẽnibosarimasa, gãjerã rojose yirãre quene înare baba cutiami", yure yiîajunisiniaja mua, yure quene ajitera nari. To bajiro Juanre quene, yure quene mua vise ti ñaboajaquene, Dios i masise raca vua vise ti ñajare, beroju, "Quenaro vira yiboayuma" yuare yimasiruaraja mua —yicami Jesús, îre ajisuyarāre.

Îre ajitirunubeti macariana îna bajisere to yicoari, îna bajirotire tuoîacoari, Jesús î gotire queti

(Lc 10.13-15)

20 Tiju bero, ĩaĩañamani ĩ yiĩoboacana ya macarire tuoĩacoari, Dios ĩ bojabetire ĩna yisere tuoĩasutiriticoari, ĩna yitujabetijare, rojose ĩna tămuorotire yigu, ado bajiro goticami Jesús:

21 — Corazín macana, to bajicõari, Betsaida macana quene, buto rojose tāmuoruarāma. Ti macarianare ĩaĩañamani yu yiĩocatore bajiro, Tiro vāme cuti macanare, Sidón vāme cuti macanare quēne ĩaĩañamani yu ĩojama, tirumuju rojose îna yisere tuoĩasutiriticoari, yitujacoaboriarāma ĩnama. "Rojose yua yisere yiruabeaja" yisutiritira ñari, sutiritira îna săñasejua sudi vasoacoari, to yicoari, îna rujoariju oja majeoboriarāma. 22 Riojo muare gotiaja yu. Sidón macana, to bajicoari, Tiro macana namasiriara retobusaro rojose tāmuoruarāma îna, Dios, masare î beserirumu ti ejaro. 23 Capernaum macanajua, "Quēnara nari, o vecaju Dios î naroju narona naja mani", yituoñaboarāma îna. To bajiro îna yituoñaboajaquēne, Dios tuju nabetiruarāma. Rojose tāmuotujabetiriaroju naja îna coaecorotoma. Toanare ĩaĩanamani yu yiĩocatore bajiro, Sodoma macanare quene yu yiĩojama,

rojose îna yisere yitujaboriarama înama. To bajiri adirumurire quene nacoaboriaroja ti maca maji. 24 Riojo muare gotiaja yu. Ti macana yure îna ajiruabeti vaja, Diojuama, rojose înare yirucumi masare î beserirumu ti ejaro. Sodoma macana namasiriara retobusaro rojose tamuoruarama îna—yituoia goticami Jesús.

"Quenaja" Diore Jesús i yivariquenare queti (Lc 10.21-22)

25-26 Îre ajitirunurare, "Mu suorine ajitirunuama" yigu, "Quenaja" Diore yivariquenagu, ado bajiro yicami Jesús:

—Cacu, õ vecagu uju ñaja mu. Adi macarucurore quene, ñajediro uju ñaja mu. "Jere masiaja yua" yituoiaboarare, "Yu ocare ajimasibeticoato îna" yigu, înare masirioaja mu. To yicoari, "Masimena ñaja yua" yirajuare, "Ajimasiato" yigu, îna ajimasirotire yiremoruguaja mu. To bajiro mu yijama, mu bojarore bajiro yigu yaja mu —Diore yicami Jesús.

27 To yicõari, îre ajisuyarājuare ado bajiro goticami Jesús:

—Yu jacu ĩ ejaremose suorine jediro yimasijeogu ñaja yu. "Tire yimasiato" yigu, adi macarucurojure yure coacami yu jacu. To bajiro yicacu ñari, yu yisere masijeocoami yu jacu. Yu quene, ĩ yisere masijeocoaja. "Ĩre masiato" yigu, yu besera rīne yu jacure masiama —ĩnare yicami Jesús.

28-29 Quena ado bajiro yicami Jesús:

—Cojo vāme me ĩna rotise ti ñajare, jairo gajacõari, ñarāre bajiro bajiaja mua. "Tire cudijeomasimenaja mani" yisutiritirā ñari, yujuare ajirā vayá mua. Yure ajitirunucõari, rucuse gajacõari, ñamenare bajiro variquẽnarā ñaruarāja mua. Masare maituoĩagu ñaja yu. "Namasugu ñari, ĩnare ajirucubuobeaja yu" yigu me ñaja yu. No bojarāre yure ajitirunurāre ejarēmogu ñaja. 30 Muare yu rotise josari me ñaja. To bajiri yu rotisere mua cudijama, variquẽnaruarāja mua —yicami Jesús.

Ususajariarumu naboajaquene, Jesús buerimasa trigo ajere tunejuacoari na bare queti

(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

 12^{10} Ususãjariarữmu ti ejaro, trigo ĩna oteriavese cutore vacaju, Jesúrãca. To bajivanane ñiorijacaju yua. To bajirã ñari, trigo ricare tũnejuacõari, yua ãmorine ti gasere

sĩguẽreacõari, bacaju yua. 2 Tire yua basere ĩacõari, fariseo masa ado bajiro Jesúre ĩre yicama ĩna:

—¡Ĩaña mʉ! Mʉ buerimasa, ʉsʉsãjariarʉ̃mʉ yire mere yama ĩna —Jesúre ĩre yicama.

3 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudicami Jesús:

—; David ñamasirí î babarã rãca ñiorijacoari, înare î umato bamasirere masibeati mua? 4 Ñiorijarã ñari, "Mani rãca ñagũmi Dios" masa îna virivijure sajacoari, Diore îre rũcubuora gajera pan îna cuboarerene juacoari, i babara raca bamasiñuju î. To bajiri Moisés ñamasirí î gotimasirema, "Paia rīne baruarāma" ī vimasiboarerene bamasinujarā īna. To bajiro îna viboajaquene, ti vaja rojose înare vibetimasiñumi Dios. 5 : "Ususãjariarumu ti ñaboajaquene. Diore virucubuoriaviju paia îna moatujabetiboajaquene, rojose viră me yirāma īna", Moisés ñamasirí ī yiucamasirere masiritiatique mua? 6 Riojo muare gotiaja yu. Moisére î roticumasire, Diore yirūcubuoriaviaye ñase retobusaro ñamasuse ñaja mame vu rotise. 7 Dios oca masa îna ucamasire ajimasibetibusaja mua. Ado bajiro gotiaja ti: "Vaibucurã ecariarãre sĩacõari, vure îna soemuosere bojabetibusaja vu. Masa gãjerãre quenaro îna îamaisejuare bojamasucoaja yu". To bajiro vigotiaja Dios oca masa îna ucamasire. Tire, "Ado bajiro yiruaro yaja" yiajimasirā masu mua ñajama, Dios î bojabeti rojose îna yibetiboajaquene, "Rojose yama" yu buerimasare înare yiîabetiboriarăja mua. 8 Yu, Dios î roticoacacu, "Ususăjariarumure ado bajiro mua yijama, quenaja. To bajirojua mua yijama, quenabeaja", yirotigu ñaja yu — inare yicudicami Jesús, fariseo masare.

Âmo ñujobecure Jesús ĩ ñujorotire queti

(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

9 To yi vacune, Dios ocare îna bueriviju yuare ûmato săjacami Jesús. 10 Ti viju ñacami sĩgũ, cojojacatua âmo ñujobecu. Fariseo masa quêne ñacama. "Jesús, rojose yimi" ujarâre yi ocasâruara, ado bajiro Jesúre sêniîatocama îna:

—Dios, Moisére î roticumasirere mu tuoiajama, "Adirumu ususăjariarumure rijaye cutirare mani catiojama, quenacoaroja", ¿yituoiati mu? —Jesúre îre yiseniiatocama îna.

11 To îna yisere ajicõari, ado bajiro yicami:

—Oveja mua ecarí, gojeju î quedirocasăjama, "Ususăjariarumu naja" yiră, ¿amiră vamenada mua? 12 ¿Masu retobusaro maiîogu natique, ovejajua? To bajiri, ¿ususajariarumu quene, no bojagu masure quenaro mani yijama, quenabetojarique? —înare yicudicami Jesús.

13 To yicõari, ãmo ñujobecujuare:

—Mu ãmore ñujoya —îre yicami.

To ĩ yirone, ĩ ấmore ĩ ñujorone, quẽnaejacoacaju yuja, gaje ấmore bajirone. **14** To ĩ yisere ĩacõari, budicoacama fariseo masa. Budiacõari, "¿No bajiro yicõari, Jesúre sĩarotirãti mani?" gãmerã yiñagõñujarã ĩna.

Diore gotiretobosarimasa Jesús i bajirotire yira, ina ucamasire queti

15 To bajiro îre îna tuoĩa ñagõjaisere masicõari, gajeroju vacami Jesús quena. Jesús î vato ĩacõari, îre suyacaju yua, jājarā masa. Toju ñajediro masa rijaye cutirare catiocami. 16 To yicõari, înare î catiosere gotirotibeticami î. 17 To bajiro î yijama, "Isaías ñamasirí Diore gotiretobosarimasu, 'To bajiro bajiruaroja' î yiucamasiriarore bajiro bajiato" yigu, yicami, ado bajiro yise ti ñajare:

- 18 "Āni ñaami, yure moabosarimasu yu besecacu, yu ĩavariquēnagu. Espíritu Santore ĩre coarucuja yu, 'Ĩ ejarēmose rāca yu bojasere yimasiato ĩ' yigu. To bajiri, 'Ado bajiro riojo yiroti ñaja' yigotibatorucumi, masa ñajedirore.
- 19 Masa rãca oca josabecu ñarucumi ĩ. To yicõari, masa ĩna ĩaro rĩjorojua rũgõcõari, 'Yure ajiya mua. Masigũ ñaja yu' yiavasã gotibecu ñarucumi.
- 20 Yure quenaro ajitirunumenare, yu bojarore bajiro yimasibeticoari, tuo asutiritirare quene mairucumi. Înare îamaicoari, 'Quenaro yure ajitirunuato îna' yigu, înare ejaremorucumi.
- 21 Judío masa me ñarã rojose îna yise vaja rojose îna tãmuoborotire, 'Manire yiretobosarucumi. To bajiri rojose tãmuobetiruaraja' yivariquena yuñaruarama", yiucamasiñumi Isaías, Diore gotiretobosarimasu.

"Vãtia uju î masise rãca yigu yami Jesús" îna yire queti (Mr 3.20-30; Lc 11.14-23; 12.10)

22 Sĩgũ ñacami vấti sãnagũ. "Ĩabeticoato; ñagobeticoato" yigu, ĩ usujure sãjacoari, ñañumi. To bajiri Jesús tuju ĩre âmiejacama masa. To ĩna yirone, ĩ usujure sãnagũre vấtire burocacami Jesús. To bajiri vấtire ĩ burocajare, ĩamasi, ñagomasi, bajicoacami yuja. 23 Tire ĩacoari, no yimasibeticama masa jediro:

- —¿Uju David ñamasirí jãnami "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí mani tuoĩa yuñarugugu ñatique ĩ? —yicama.
- **24** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yicama fariseo masajua:
- —Vatiare i bureajama, vatia uju Beelzebú vame cutigu i masise raca vatiare bureagu yami —yicama ina.

25 To bajiro îna tuoîasere îamasicoari, ado bajiro înare gotimasiocami Jesús:

- —Cojo sitana rotirimasa ĩna gãmerã quẽajama, ĩna masune gãmerã sĩayayirã yirãma. To bajirone bajiroja cojo macanare quẽne, cojo vi ñarãre quẽne. 26 To bajirone bajiroja vãtiare quẽne. Vãtia ĩna gãmerã bureajama, "Masare rojose yitujato mani" yirã yiborãma. To bajiro ti bajijare, "Beelzebú vãme cutigu ĩ masise rãca masa usuriju sãñarãre vãtiare bureaami" yure mua yiboase, riojo yirã me yaja mua. 27 To bajiro yure mua yituoĩaboajama, mua buerã quẽne masa usuriju sãñarãre vãtiare ĩna bureasere, "Vãti ĩ masise rãca burearãma ĩna quẽne" yirãre bajiro yaja mua. To bajiro mua yijama, "Tuoĩamavisiaja mua", muare yiruarãma ĩna, mua buerã. 28 Ado bajirojua tuoĩarona ñaboaja mua: "Vãtia uju ĩ masise rãca me yami. Espíritu Santo ĩ masise rãcajua vãtiare bureaami", yure yituoĩarona ñaja mua. To yicoari, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios ĩ coarí ñaami", yure yituoĩamasiroti ñaja muare.
- 29 "To bajiro yimasiroti ñaboaja" yigu ñari, "Quenabusaro yimasiato" yigu, quena gajeye gotimasiore queti muare gotiaja yu: Sĩgũ, gãji guamu ya vi sãjacoari, ĩre ĩ siabetijama, gajeyeũni emamasibecumi. Ĩre siacoari, ĩ gajeyeũnire emamasigumi yuja. To bajirone bajiaja yure quene. Vatia uju ĩ rotiboasere re yirotibeticoari, masa usuriju sañarare vatiare yu burease suorine, vati ĩ rotiajeboariarare re emagũ yaja, "Yu yara ñato" yigu.

30 No bojarã yu gotiboasere ajitirunumenama, yure ajitirunumenama yure ajitirunumenama, "Jesúre ajitirunuma" yure yigoticudibosamenama, "Îre ajibesa" yirare bajiro bajira narama.

31 To bajiri, riojo muare gotiaja yu. Masa jediro rojose îna yijama, jediro rojose îna nagojaquene, sutiriticoari, Diore îna senijama, rojose îna yisere masiriorucumi. To bajiboarine, Espíritu Santojuare rucubuomena rojose îre îna yitudijama, tirema masiriobetirucumi. 32 No bojară, Dios î roticoacacure rojose yure îna nagoro bero, sutiriticoari, Diore îna senijama, rojose îna yisere masiriorucumi. To bajiboarine, Espíritu Santo î masise raca moagure, "Satanás ye raca moami" îna yitudijama, Espíritu Santojuare rojose yiră yirama. Tirema gajerodo ti nacoaboajaquene, masiriobetirucumi Dios — înare vicami Jesús.

"Ti rica cutise suorine yucúre ĩamasiaja mani", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Lc 6.43-45)

33 Quena ado bajiro goticami Jesús:

—Yucú quẽnase ti rica cutijama, "Quẽnaricu ñaja", yaja mani. Yucú rojose ti rica cutijama, "Rojoricu ñaja", yaja mani. Ricare ĩacõari, "Quẽnaricuaye, rojoricuaye ñaja", yiĩamasiaja mani. To bajirone bajiaja mani yise quẽne. "Quẽnagũ ñaami. Rojogu ñaami" yimasiruarã, ĩ yisere ĩaĩarãja mani. 34 Vãtia uju rojose ĩ yirore bajirone rojose yijairã ñaja mua. Rojorã ñari, no yirã quẽnasere ñagõmenaja mua. Mua usuriju rojose mua tuoĩasãñasere ñagõburuguaja mua. 35 Quẽnagũma, quẽnaro tuoĩagũ ñagũmi. To bajiri quẽnase ñagõgũmi. Rojogujuama, rojose tuoĩagũ ñagũmi. To bajiri rojose ñagõgũmi. 36 Riojo muare gotiaja yu. Ejaruaroja masa jedirore Dios ĩ beserirumu. Tirumure tocãraca vãme, mua ñagõria vãmere, "Ado bajiro ti bajijare, to bajise ñagõcaju yua", Diore yigotiruarãja mua. 37 To bajirone bajiruaroja. Mua ñagõrere ĩacõari, "Quẽnase bujarã, rojose tãmuorã, bajiruarãja", yirotirucumi Dios —ĩnare yicami Jesús.

"Ĩaĩañamani mu yiĩosere bojaja yua", ĩna yire queti (Mr 8.12; Lc 11.29-32)

38 To ĩ yiro bero, ado bajiro ĩre yicama fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quêne:

—Gotimasiorimasu, ĩaĩañamani mu yiĩosere bojaja yua —Jesúre ĩre yicama ĩna.

39 To îna yirone, ado bajiro înare cudicami Jesús:

-Mua adirodoriana, rojose virã jājarã ñaja mua. Yure ajiterã ñari, ĩaĩañamani muare yu yiĩosere bojaboaja mua. To bajiro mua bojaboajaquene, to bajise muare yiiobetirucuja ун. To bajiboarine Jonás ñamasirí Diore gotiretobosarimasн ї bajimasirere bajiro bajiioroti ñaroja. 40 Nínive văme cuti macana ñamasiriarã, îna tuju Jonás î ejaroto rijoro idiarumu, idia ñami vai jaigu gudajoaju î ñamasirere înare î gotisere ajicõari, "Diore gotiretobosagu ñaami", îre vituoîañujara îna, Nínive macana. To bajiro bajirucuja vu quene, Dios i roticoacacu quene. Idia ñami, idiarumu sita enerocaju vu narere ajicõari, "Dios ĩ cõaríne ñañumi", yimasiruarama ĩna, masa. 41 Nínive macana ñamasiriarã, Jonás ñamasirí Dios oca ĩ gotisere ajicõari, rojose îna yisere sutiriticõari, yitujamasiñujarã îna. Jonás retoro ñamasugu ñaja yu. To bajiro yu bajiboajaquene, muajuama, rojose mua visere vitujabeaja mua. To bajiro virã mua ñajare, masare Dios î beserirumu ti ejaro, ado baiiro baiiruaroja: Nínive maca ñamasiriarã, tudicatiruarãma îna. Tudicaticoari, "Mua ye suorine rojose tamuoruaraja", muare viĩaruarama. 42 Sabá sitana ujo ñamasirio, "Uju Salomón quenaro masigu ñañuju" yire quetire ajicoari, soju vadicõari, îre ajigo ejamasiñuju so. Salomón retoro ñamasugu ñaja yu. To yu bajiboajaquene, muajuama, yure ajitirunubeaja mua. To bajiri, masare Dios i beserirumu ti ejaro, ado bajiro bajiruaroja muare: Salomón tu ejamasirio, tudicaticoari, "Mua ve suorine rojose tãmuoruarãja", muare viruocomo so, yu gotisere ajirã ñaboarine, rojose mua vitujabetijare —fariseo masare înare vicami Jesús.

Vãti, masu usujure sãñarí, budicõari, î tudisãjare queti (*Lc* 11.24-26)

43 Quena ado bajiro yicami Jesús:

—Vãti, masu usujure budicõari, oco manoriju vacudigumi. Tujariajau bujabecu ñari, ado bajiro tuoĩagũmi: **44** "Yu budiriarojune vacoarocu ñagũja yu", yituoĩagũmi. Masu usujure ĩ budigoriarore tudiejagu ĩ ĩajama, gõjanabiose mano, quenarivire bajiro masu usujure ĩaejagumi. **45** To

bajiro ĩ usujure ĩaejacõari, cojomo cõro jua jēnituarirācu vātia ĩ rētoro rojose yirāre ũmato ejagumi. To yicõari, ĩna ñaro cõrone masu usujure sãjarāma ĩna. To bajiri, rētorobusa rojose yigu ñagumi masu yuja. To bajirone bajiruaroja muare adirodoriana rojose yirāre quēne. Vātiare yu bureacõaboajaquēne, yure ajitirūnumena ñari, butobusa rojose yirā ñaja mua —ĩnare yicami Jesús.

"Yu yarāma ado bajiro bajirājua ñaama", Jesús ī yire queti (Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

- **46-47** Jesús, masare \tilde{i} gotimasio \tilde{n} arone, \tilde{sigu} , ado bajiro Jesúre \tilde{i} re yicami \tilde{i} :
- —Ми jaco, mu bederã rāca macajúju ejama, mu rāca ñagōruarã —Jesúre ĩre yicami.
- **48** To bajiro ĩ yiboajaquene, ado bajiro ĩre yicudicami Jesús:
- —¿Ñimo ñati yʉ jacoma? ¿Ñimarã ñati yʉ bederãma? —ĩre yicami Jesús. **49** To yigʉne, yʉajʉare, ĩ buerimasare ĩacõari,
- —Мна ñaja yн bederāma, yн jacore bajiro bajirāma. **50** No bojarā yн jacu õ vecagu ĩ rotirore bajiro yirā, ĩna ñarāma yн bederāre bajiro bajirāma, yн jacore bajiro bajirāma —yнаre yicami Jesús.

Oterimasu î bajirere Jesús î gotimasiore queti (Mr 4.1-9: Lc 8.4-8)

- 13 Tirūmune, vi ñarí, budiacõari, utabucura tuju yua rāca ejarūju ejacami Jesús. To bajicõari, masare gotimasiocami. 2 Masa jājarābusa îna rējaquearo ĩacõari, cūmuaju vasājacõari, rujicami Jesús. Masajuama, utabucura tu rūgõcõacama îna. 3 To bajicõari, cojo queti me tuoĩacõari, "Ado bajiro bajisere bajiro bajiaja" ĩnare yigotigu ñari, ado bajise goticami:
- —Sĩgũ oterimasu, veseju ote ajere otegu vacumi. 4 Vese ejacõari, ote ajere ĩ reabaterone, gajeye maaju vējaquearoja. To bajiri minia ejacõari, tire bareacõarãma ĩna. 5-6 Gajeyema, gũta joeju reajeoroja. Tiju, mojoroaca sita ti ñajare, guaro ti judidaboajaquene muiju, asisĩocõagũmi. To bajicõari, oco manijare, sĩnireacoatoja ti. 7 Gajeyema, jotayucú vatoaju vējaquearoja. To bajicõari, ti judiboajaquene, jotajua bucua-

veocoatoja ti. 8 Gajeyema, sita quenaroju vejaquearoja. To baji, judibucuacoari, quenase nacoari, jairo rica cutiroja. Cojoto, cien naricari rica cutiroja. Gajeto sesenta naricari, gajeto treinta naricari rica cutiroja. 9 Tire mua ajimasiruajama, quenaro tuona mua —yicami Jesús.

"Ado bajiro yigu, gotimasiore queti gotirũgũaja yʉ", Jesús ĩ yire queti

(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

10 To ĩ yiro bero, ado bajiro Jesúre sẽniĩacaju yua, ĩ buerã:

—¿No yigu gotimasiore queti tuoĩacõari, ĩnare gotirũgũati mu? —ĩre yisẽniĩacaju yua.

11 To yua yirone, ado bajiro yuare cudicami:

- —"Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirona yua ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" ĩna yimasibeticatire, yucurema Dios ĩ masise rāca ajimasiaja muama. To bajiboarine, gãjerājuama, Dios ĩ bojabetijare tire ajimasibeama. 12 No bojagu Diore ajitirũnugũre, "Quēnarobusa ajimasiato" yigu, ĩ masisere cõarucumi Dios. Gãjirema, ĩre ajigu ñaboarine, ĩre ĩ ajitirũnubetijare, ĩ ajimasiboasere masiriojeocõarucumi ĩ. To bajiri ĩre masibetimasucõarucumi ĩ. 13 Masa ado bajiro bajirã ĩna ñajare, gotimasiore queti ĩnare gotirũgũaja yu: Yu yiĩosere ĩarã ñaboarine, yu gotisere ajirã ñaboarine, ajimasicõari, "To bajiro manire yigotigu yatique", yimasimenama. 14 Diore gotirētobosarimasu Isaías ñamasirí mua bajirotire yigu, Dios ĩ ñagõmasirere ado bajiro yiucamasiñumi:
 - "'Yure ajira ñaboarine, ajimasibeticoa ñaruarama. Yu yiiosere îara ñaboarine, "To bajiro bajisere yigu yatique î", yiiamasibeticoa ñaruarama.
 - 15 Ado bajiro bajirā ñari, yu yere ajimasimena ñarāma īna: Gāmo gojeri tusubeti, to yicōari, caje ĩamenare bajiro bajirāma. To bajiro yu yijama, "Yu yere tuoĩaruamena ñaama" yigu yaja yu. To bajirā nari, tire quēnaro ajimasibeama. Yu yere ĩna tuoĩaruajama, tire ajimasicōari, yu bojarore bajiro tuoĩavasoacōari, yure sēnirucubuoborāma ĩna. Yure ĩna sēnijama, yure ĩna cāmotadicōa tujaborotire ĩnare yirētobosaboguja yu', yigotiami Dios", yiucamasiñumi Isaías ñamasirí.

16 Variquēnaña muama. Yu yiíosere tuoĩacõari, yu bojarore bajiro tuoĩavasoariarã ñari, tire yu gotimasiosere ajimasiaja muama. 17 Riojo muare gotiaja yu. Тігштији jãjarã Diore gotirētobosamasiriarã yucu muare yu yiíosere ĩaruamasiboayuma. Yu gotimasiosere mua ajisere ajiruamasiboayuma. To bajiri muama, jairo yu yiíosere masirã ñari, to yicõari, yu gotimasiosere ajirã ñari, variquēnaña mua —yuare yicami Jesús, ĩ buerãre.

Ado bajise tuoĩacõari, "Oterimasu ĩ bajire quetire gotibu yu", Jesús ĩ yire queti

(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

18 Quena ado bajiro goticami Jesús:

—Ado bajise tuoĩacõari, oterimasu î bajire quetire gotibu yu: Quēnaro ajiya mua. 19 Ote aje, maaju vējaquearere, minia îna barere yu yijama, "Uju Dios yarā quēnaro î yirona îna ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" yu yigotimasiosere îna ajiboasere, vātia uju ejacõari, guaro î masiriosere yigu yibu yu —yuare yicami.

20-21 — Gũta joeju vējaqueacõari, guaro judibucuaboarere, muiju ĩ asisĩorere yu yijama, yu yere ajicõari, quẽnaro variquẽnase rāca ajirã ñaboarine, yoaro mene tire ĩna quejerotire, to yicõari, yu gotisere ajirã ĩna ñajare, gãjerã rojose înare ĩna yijama, yoaro mene yu ocare ĩna ajitujarotire yigu yibu. 22 Jotayucú vatoaju vējaqueacõari, judiboarere jotajua ti bucuaveorere yu yijama, yu gotisere ajirã ñaboarine, adi macarucuro ti bajisejuare tuoĩarejairã ñari, to yicõari, gajeyeũni bojatuoĩarã ñari, yu yejuare tuoĩatujacõari, yu bojarore bajiro yimenare yigu yibu yu. 23 Sita quẽnaroju vējaqueare judibucuacõari, quẽnase rica cutirere cojotõ cien ñaricari, gajetõ sesenta ñaricari, gajetõ treinta ñaricari rica cutirere yu yijama, yu gotimasiosere ajimasicõari, Dios ĩ bojarore bajiro quẽnaro yirã yu ocare ĩna gotimasiose suori, gãjerã masa quẽne yure ĩna ajitirunurotire yigu yibu —yuare yicami Jesús.

Trigo vatoaju vidi judire queti

24 "Masare Dios ĩ beserirʉmʉ ti ejaro ado bajiro bajirʉaroja" yigʉ, gaje queti gotimasiocami Jesús:

—Sĩgũ ĩ ya veseju trigo ajere otegumi. **25** Ĩ otero bero, ĩre moabosarimasa ĩna cănitoye, ĩ ya vese ejacoari, vidi oterudi-

gumi, îre îategu ñari. To yigajano, vacoacumi î. 26 To bajiri trigo ti judibucuato, vidi quene ruyuaroja. 27 To bajisere îacoari, îna ujure gotiră vanama îna. Î tu ejacoari, ado bajiro yirăma: "Yua uju, ¿no yiro trigo rîne mu otecati naboarine, vidi quene judiri?", yirăma, îna ujure. 28 To îna yijare, "Sîgu yure îategu oterimi", înare yigumi î. To î yirone, "¿Ado corone yua vuereară vatire bojati mu?", îre yiseniîarăma îna. 29 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yigumi îna uju: "¡Vuebesa maji! Mua vuejama, ote răcane vuecoarăja mua. 30 Trigo răca bucuacoajaro maji. Ti rica cuti bucuaro îacoari, tire jua bajirăne vuereacoari, soereacoaruarăja mua. Trigore juacoari, tire curiaviju cucoaruarăja mua", înare yirotigumi oterimasu—yigotimasiocami Jesús.

"Mostaza vãme cutiu rica, ajeare bajiro bajiaja", Jesús ĩ yire queti

(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19)

31 Quena ado bajiro gotimasiocami Jesús:

—"Rotimuorũgõrucuja mu" yigu, Dios ĩ cõagũ, yu gotimasiosere no bojarã ĩna ajitirũnujama, muare yu gotisere mojoroaca ajimasiboarine, rojose ĩna ñare cutisere tuoĩavasoacõari, tocãrãcarũmuri quẽnaro ñamujarũgũcoari, quẽnaro ajimasimujarũgujama, ado bajiro bajiruaroja: Sĩgũ ĩ ya vesejure mostaza ajea otegumi. 32 Gajeye ote aje rẽtoro rujaricaca ñaroja ti mostaza ajeaca. To bajiri ĩ oterica mojoricaca ñaboarine, ti judibucuacoajama, ote yucuri rẽtobusaricu jairicu ñaroja tiu. Jairicu ti ñajare, tiu rujuriju minia ĩna ria cutirotijurire quẽnorãma ĩna —yigotimasiocami Jesús. e

"Pan vauvasere bajiro bajiaja", Jesús ĩ yire queti (Lc 13.20-21)

33 Quena ado bajiro gotimasiocami Jesús: "'Rotimuoru-gorucuja mu' yigu, Dios i coagu, yu gotimasiosere no bojara ina ajitirunujama, muare yu gotisere mojoroaca ajimasiboa-

^e13.31,32 Mostaza ajea ti bajire queti Jesús ĩ gotirere, "Ado bajiro yiruaro yaja", yiyujarã Dios oca masa ĩna ucamasirere buerētobudiriarã sĩgũri: "Jesús ĩ gotimasiosere ajitirunurã ĩ ñarirodo mojoroaca ñaboarine, jãjarã ĩna bujurotire yigu yiyuju Jesús", yiyujarã ĩna.

rine, rojose îna ñare cutisere tuoîavasoacoari, tocaracarumuri quenaro namujarugucoari, quenaro ajimasimujarugujama, ado bajiro bajiruaroja" yigu, gaje gotimasiore queti goticami:

—Rõmio, pan quenogoago, trigo vetare idiaji vasacoari, pan umato vauvasere vuogomo so. To so yijare, jairo vauvaroja ti. Tire bajirone bajiruaroja, Diore rotibosagure yure ajitirunura jajarabusa mua bujuroti —inare yigotimasiocami Jesús.

"Ado bajiro Diore gotiretobosarimasu i yiucamasire ñajare, gotimasiore queti gotiruguaja yu", Jesús i yire queti (Mr 4.33-34)

34 Gotimasiore queti rãca rĩne ĩnare gotimasiorũgũcami Jesús. **35** Diore gotirẽtobosarimasu, "Ado bajiro bajiruaroja" ĩ yimasire ti ñajare, to bajise gotimasiorũgũcami. Ado bajiro ucamasiñumi Diore gotirẽtobosarimasu:

"Masare înare gotigu, gotimasiore queti tuoîacoari, înare gotimasiorucumi. To bajiro yigu, adi macarucuro ti ruyuaroto rijorojune masiñamanicoadirere gotimasiorucumi", yiucamasiñumi Diore gotiretobosarimasu Jesúre tuoîa yugu.

Trigo vatoajų vidi judirema, "Ado bajiro yirų aro yaja", Jesús ĩ yigotimasiore queti

36 To bajiro yigotigajanocõari, "Vijң vaсң yaja yң", yisãjacoacami. To ĩ yi vatone, ĩre sңyasãjacajң yңa quẽne. Sãjaejacõari, ado bajiro ĩre sẽniĩacajң уңа, ĩ buerimasa:

—Vidi judire quetire, "Ado bajiro yigu, to bajise yibu yu", yuare yigotiya —Jesúre îre yicaju yua.

37 To bajiro yua yijare, ado bajiro yuare goticami Jesús:

—Trigo oterimasure yigu, yu masune yigu yibu yu, Dios î roticoacacure yu yijama. 38 l ya vesere yu yijama, adi macarucuro mani narojure yigu yibu yu. Trigore yu yijama, yu yarare quenaro Dios î yirare yigu yibu. Vidire yu yijama, vatia uju, Satanás î bojarore bajiro yirare yigu yibu. 39 Vidi oterudirimasure yu yijama, vatia uju Satanare yigu yibu. Trigo ti bucuatoju na juarere yu yijama, adi macarucuro ti jedirotire yigu yibu. Trigo ti bucuaro, juarimasare yu yija-

ma, ángel mesare yigu yibu, yicami Jesús. 40 Vidi juacõari, îna soerearore bajiro bajiruaroja adi macarucuro ti jediroju. 41 To cõrone, Dios î roticõacacu, Diore rotibosagu, ángel mesare cõarucuja yu. "Yu yarā vatoaju ñacõari, rojose yirāre, to yicõari, rojose înare ümato yirāre quēne juaáya" yigu, înare cõarucuja. 42 înare juacõari, jeame yatibetimeju reacõaruarāma îna. Toju ñacõari, buto rojose tāmuorā ñari, guji põguē, oti, yiruarāma îna. 43 Ángel mesa, înare îna reagajanoro bero, ado bajiro bajiruarāja mua: Mani jacu, "Quēnase yirā ñaama" ī yiĭarā ñari, muiju ī busurore bajiro busuruarāja. Tire mua ajimasiruajama, quēnaro tuoĩaña —yuare yicami Jesús.

Buto vaja cutisere î bujare queti

44 Quena ado bajiro yuare goticami Jesús:

—Dios yarā quēnaro ĩ yirā mua ñase buto quēnaja ti. To bajiro ti bajijare, sĩgũ buto vaja cutise bujagure bajiro bajirāma Dios yarā ñaruarā. Sĩgũ yere buto vaja cutisere sita vatoaju ĩ yayioboarere bujagumi gãji. Tire bujacoari, quēna tijune tudiyayiocugumi. To bajiri, "Jairo vaja cuti ñaja" yivariquēnagũ ñari, ĩ gajeyeũni ñaro corone gãjerāre ĩsijeocoagumi, gãjoa bujaru. To yicoari, ti gãjoa rāca ti sita ujure vaja yigumi, sita vatoaju jairo vaja cutise ĩ bujarere cuoru. Tire bajiro bajirāma Dios yarā ñaruarā. "Adi macarucuroaye jediro yu tuoĩa bojaboase retoro quēnase ñaja Dios ye" yituoĩacoari, jediro ĩ bojarore bajiro yirugurāma —yuare yigotimasiocami Jesús.

Buto vaja cutia, perla vãme cutiare î bujare queti

45 Ti vãmere bajiro gaje queti ado bajiro yʉare goticami Jesús:

—Dios yarã quenaro î yirã mani nase quenaja ti. To bajiro ti bajijare, buto vaja cutia perla vame cutiare bujagure bajiro bajirama Dios yarã naruara. Sĩgũ gajeyeuni isicudirimasu, perla vame cutire senicudigumi. 46 To yicudigune, gaji î cuoricare quenamasuricare bujagumi yuja. To bajiri tiare buto bojagu nari, î gajeyeuni jedirore isicoari, vaja senigumi, gajoa bujaru. To yicoari, ti gajoa raca î bojaricare vaja yigumi yuja. Tire bajiro bajirama Dios yara naruara. "Adi macarucuroaye jediro yu

tuoĩa bojaboase retoro quenaja Dios ye" yituoĩacoari, jediro ĩ bojarore bajiro yirugurama —yuare yigotimasiocami Jesús.

Vai sĩarimasa, vai quenara rine îna besere queti

47 Quena gotimasiore queti yuare gotimasiocami Jesús:

—Masare Dios î beserir

mu ti ejaro, vai s

ñarimasa vaire

ña beseriarore bajiro bajiruaroja. Vai s

ñarimasa bajiu r

ñaca

ña vayaro, vai v

mu cutir

ñaro c

ñaro c

ñara

ñara

ñara

ñara

ñara

has

ñara

nare beser

ñara. Bariar

rema jibuju juas

ñare t

nare t

nare reac

ñara

nare beser

nare d

nasare

rema jibuju juas

ñari

nare t

nare

nare

nare

nare

nare

hajiruaroja macarucuro ti jediro. Ángel mesa, masare

haser

nare

"Jesúre ajitirunura ñarama Dios ocare tirunuayere, mamere quene quenaro riojo gotimasiora", yire queti

51 Tire yʉare gotigajanocõari, ado bajiro yʉare sẽniĩacami Jesús:

- —¿Tire mʉare yʉ gotimasiose queti jedirore ajimasiati mʉa? —yʉare yisẽniĩacami.
 - —Ajimasiaja —ĩre yicudicaju yua.

52 To bajiro yua yijare, ado bajiro yuare goticami:

—To bajiri Dios oca masa ĩna ucamasire quẽnaro riojo gotimasiomasicõarãja mua. To yicõari, muare yu gotimasiosere ajimasirã ñari, tire quẽne quẽnaro riojo gotimasiomasirãja. To bajiro mua bajijama, vi uju gajeyeũni tirumuju ñarere quẽne, mame ĩ juarere quẽne quẽnocũríre bajiro bajirãja mua. Ĩ ya viana ĩna cuobetijama, ĩnare ĩsigumi. Ĩ yirore bajirone mua yarãre quẽne ĩna ajimasiroti ti ruyajama, tirumuayere, to yicõari, yucu yu gotisere quẽne quẽnaro riojo ĩnare gotimasioruarãja —yuare yicami Jesús.

Nazaret vãme cuti macaju Jesús î vare queti (Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)

53 To bajiro yuare gotimasio gajano, yuare ũmato vacoacami Jesús. 54 To bajivana, ĩ ya macaju ejacaju yua. Toju Dios ocare ĩna buerivijure sãjaejacõari, masare gotimasio

ñacami. Quenaro i gotimasiosere ajicoari, no yimasibeticama ina:

—¿No bajicoari, to bajise gotimasiomasiati î? ¿No bajiro yicoari, îaîanamanire yati? 55 ¿Adi macagu yucú moarimasu macu me natique îma? ¿María macu me natique? ¿Santiago, José, Simón, Judas mesa gagu me natique î? 56 To yicoari, jediro mani vatoaju nara, ¿î bedera romiri me natique îna? To bajiri, ¿noju bueyujari ani? —Jesúre îre yicama îna, î ya macana.

57 To bajiri, "Ñamasugũ me ñaami. Mani ya macagu mani masigũ ñaami" yirã ñari, îre ajitirũnubeticama îna. To îna yirone, ado bajiro înare goticami Jesús:

—Diore gotiretobosarimasu gajeroju Dios ocare ı̃ gotimasiocudijama, ı̃re ajirũcubuorãma. To bajiboarine, ı̃ ya macanare, ı̃ ya vianare quẽne Dios ocare ı̃ gotimasiojama, ı̃re ajirũcubuomenama —ı̃nare yicami Jesús.

58 To bajiri î ya macana, îre îna ajitirunubetijare, îaîañamanire jairo yiîomasibeticami.

Juan vãme cutigure, masare oco rãca bautizarimasure î rujoare ĩna jatarocare queti

(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)

 14^{1} Сојог $\tilde{\mathbf{u}}$ mu Galilea sitana ији, Herodes v $\tilde{\mathbf{u}}$ me сиtigu, $\tilde{\mathbf{u}}$ ĩa $\tilde{\mathbf{u}}$ amani Jesús $\tilde{\mathbf{u}}$ yi $\tilde{\mathbf{u}}$ yei $\tilde{\mathbf{u}}$ sere ajic $\tilde{\mathbf{u}}$ re moabosarimasare ado bajiro yiyuju:

—Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasune, ñagumi quena. Rijacoaboarine, tudicaticoarimi. To bajiri ĩaĩañamani yiĩoñagumi ĩ —yituoĩaboayuju Herodes.

3-4 Juan î sĩaecoroto rĩjoro ado bajiro bajire ti ñajare, to bajiro tuoĩañuju Herodes: Ĩ bedi Felipe manajore Herodías vãme cutigore ẽmacõari, manajo cutiyuju Herodes.

To bajiro î yire ñajare, ado bajiro îre gotirugunuju Juan:

—Herodíare mu manajo cutise quẽnabeaja. Dios ı̃ rotimasirere ajibeaja mu —ı̃re yirũgũboayuju Juan.

Tire ajiruabesuju î manajo Herodías. To bajiri Juanre cõmemane siacõari, tubiberotiyuju Herodes. 5 To yicõari, îre sĩarotiruaboayuju. "Diore gotiretobosarimasu ñaami Juan" masa îna yirucubuosere ajigu ñari, buto güiyuju. To bajiri îre sĩarotimasibesuju.

6 Herodes î ruyuariarumu ejayuju. To bajiri, masare jireoñuju î, "Boserumu yito" yigu. To yicoari, îna rejaro bero, Herodías maco, îna îaro rijorojuare basaîonuju. So basasere îacoari, buto variquenanuju Herodes. 7 To bajiri,

- —Riojo mure gotiaja yu. Тиоĩavasoabetirucuja. No bojase mu sẽnijama, mure ĩsirucuja —sore yiyuju ĩ Herodes. 8 То bajiro ĩ yisere ajicoari, so jacojua, "Ado bajiro ĩre yicudiya" so yi ocasãjare, ado bajiro Herodere cudiyuju so:
- —Yucuacane Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu rujoare, bare jeobariabaja joeju jeocõari, yure ĩsigũ vayá —ĩre yiyuju so.

9 To bajiro so yisere ajicõari, sutiritiyuju Herodes. To bajiboarine, ĩ jicõariarã îna ajiro rĩjorojua, "Riojo mure gotiaja yu. No bojase mu sẽnijama, mure ĩsirucuja" ĩ yicõare ti ñajare, so sẽnirore bajirone yiyuju. 10 Tubiberiaviju ñagūre, "Juanre rujoa jataya", înare yiyuju. 11 To bajiri, ĩ rujoare bare jeobariabaja joeju jeocõari, Herodías macore ĩsiñujarã îna. To yicõari, sojua, jacore ĩsiretoñuju so yuja.

12 Ti queti ajicõari, Herodes tuju ejayujarã, Juan buerimasa. Ejacõari, ĩ rujuri ñaboarere amivacõari, yujeyujara. To îna yiro bero, yua tu ejacama îna, Jesúre gotira.

Masa, cinco mil ñarãre Jesús î bare ecare queti (Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

13 Juan oco rãca bautizarimasure îna sĩare quetire ajicõari, jãjarã masa yuare îna suyajare, îna rãca ñaruabecu ñari, cũmuaju vasãja, yuare ũmato jẽacoacami, masa îna manibusaroju yuare ũmato vacu. To bajiri ti macariana Jesús î vasere ajicõari, boeju jãjarã variarãma, Jesús î ejarotijure vana. 14 To bajiri rocatu ejarãne, jãjarã masa ñarãre ĩacaju yua, boeju vacõari ejariarãre. Înare ĩamaicõari, rijaye cutirãre îna juaejarãre catiocami Jesús. 15 Rãioroto rîjoro, î tu ejacõari, ado bajiro yicaju yua, î buerã:

—Jēre rāioato yaja. Masa manoju ñaja. To bajiri ĩnare varotiya mu, "Masa cutoju bare vaja yibarā vajaro" yirā —ĩre yiboacaju yua.

16 To уна yisere ajicõari, ado bajirojна yнare yicami Jesús:

—No yirã vamenama. Mʉane ĩnare bare ecaya —уʉare yicami Jesús.

17 To î yijare, ado bajiro îre yicudicaju yua:

—Bare maja yʉare quēne. Cojomo cõro pan, jʉarã vai сuoaja yʉa —ĩre yicajʉ yʉa.

18 To bajiro yua yisere ajicõari, ado bajiro yicami:

—Adojua tire juaya maji —yuare yicami.

19 To bajiri,

—Masare tatūcuroju ĩnare rujirotiya —ĩ buerãre yuare yicami Jesús.

To yicõari, cojomo cõro ñaricari pan, juara vai ñarare juacõari, õ vecajua ĩamuocami. To yicõari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yicami. To yicõari, tire iguesurebatecõari, ĩ buerare yuare ĩsicami. To bajiri yuajua, rujirare ĩsibatocaju yua yuja. 20 Sĩgũ ruyariaro mano quenaro bausucutijedicõacama ĩna. Îna bagajanoro bero, ĩna baruasere, yua juareojama, juaamo cõro, gubo jua jenituaro ñarijiburi ruyacaju. 21 Tire bacana cinco mil ũmua ñacaju yua. Romiare, rĩamasare quene coĩabeticaju yua.

Oco joene Jesús î vare queti

(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

22 Cũmuaju yuare vasãjaroticami Jesús. "Yure jēadiyuya. Maji masare tudirotigu yaja yu", yicami. 23 Ĩnare tudirotigajano, buroju majacoasuju, toju Diore sẽniru. Ti rãioato bero, toju ĩ sĩgũne ñacõañuju ĩ maji. 24 Yuajuama, utabucura jẽana, sõju tira gudareco tusacaju yua. To yua tusatone, buto mino vacaju. To bajica yiro, sabetuocõacaju ti. To bajiri jẽatĩmabeticaju. 25 To yua bajiñarone, busurocaroarijau yua tuju oco joene vadicami Jesús. 26 Oco joeju ĩ vadire ĩarãne, ucacaju yua.

—¡Bajirocarí vãti ñaami! —yiavasãcajн уна.

27 To yua yiboajaquene,

—Güibesa. Variquẽnaña mʉa. Yʉne ñaja —yʉare yicami Jesús.

28 To î yisere ajicoari, yua racagu Pedro ado bajiro îre yicudicami:

—Yu uju, mune mu ñajama, oco joene mu tuju yure varotiya —îre yicami Pedro.

29 To î yisere ajicõari,

—Vayá mu —îre yicami Jesús.

San Mateo 14.30

To î yisere ajicoari, vagă, oco joeju vacami Pedro, Jesús tu ejaguacu. **30** To bajiboarine, mino buto ti vasere îacoari, güicami. To bajicoari, rujacoa suoacami yuja. To bajigune,

- —Yu uju, rujacu yaja yu. Yure ejaremoguaya —yiavasacami.
- **31** To ı̃ yirone, ı̃ ãmore ñiacõari, ado bajiro ı̃re yicami Jesús, Pedrore:
- —¿No yigu, "Ĩ ejarēmose rāca vamasirucuja yu", yure yituoĩa tujacoajari mu? —Pedrore ĩre yicami Jesús.
- 32 To yicõari, cũmuaju îna vasajarone, mino vatujacoacaju yuja. 33 To yicõari, cũmuaju Jesús rijorojua gusomuniari tuetucaju yua, îre rūcubuora:
- —Socagu me ñaja mu. Dios macune ñaja —Jesúre ĩre yicaju yua.

Genesaret sitanare rijaye cutirare Jesús i catiore queti (Mr 6.53-56)

34 To baji jeanane, Genesaret vame cuti sitaju ejacaju yua. 35 Ti macariana Jesús î ejasere îamasicoari, masa jedirore gotibatoriarama. To bajiri, masa rijaye cutirare juaejacama Jesús tuju. **36** To îna yira, ado bajiro Jesúre yicama îna:

—Мн ye sudi gaja yнare moaĩarotiya. Ti rīne bojaja yнa. To bajiro yнa yijama, caticoarнarãja yна —īre yisēnicama. To bajiri, ĩ sudi gajare moaĩarãma, caticoacama.

"Masa îna yisere îacoari, 'Rojora ñaama' yire me ñaja. Îna tuoîasejuare masicoari, 'To bajiro yira ñaama' yire ñaroja", Jesús î yigotimasiore queti

(Mr 7.1-23)

- 15 ¹ Fariseo masa, to yicõari Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quene ejacama, Jesús tuju. Jerusalénju vadiriara ñacama. Jesús tu ejacõari, ado bajiro ĩre seniĩacama ĩna:
- **2**—¿No yirã mani ñicua îna yimasiriarore bajiro yibeati mu buerimasa? Îna baroto rîjoro, îna âmori coemasiriarore bajiro coebeama îna —îre yicama îna.
 - 3 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare cudicami Jesús:
- -- Mani ñicua îna rotimasirejuare cudiră ñari, Dios î rotimasusejuarema cudibeaja mua. 4 Ado bajiro gotiaja Dios ĩ rotimasire: "Mu jacure, mu jacore quenaro rucubuoya". To yicoari, gaje vame ado bajiro yaja: "No bojagu, i jacure, i jacore, 'Rojose tãmuoucaruaraja mua' înare î vijama, îre sĩaroti ñaja", yigotiaja Dios î rotimasire. 5-6 Muajuama, ado bajirojua rotiaja mua: "Ĩ ye rãca ĩ jacuare ĩ ejaremobetijama, quenacoaja. 'Yu gajeyeuni yu cuose Diore yu isiroti rine ñaja. To bajiri muare ejaremomasibeaja yu' yicoari, i jacuare î ejarêmobetijama, quenacoaja", yirotiaja mua. To bajiro mua vijama, mani ñicua îna rotimasirejuare cudiră ñari, Dios ĩ rotisejuarema cudibeaja mua. To bajiro mua vijama, "Ñie vaja maja Dios oca", yirã yaja mua. 7 "Quenaro yirã ñaja yua" yiboarine, rojorã ñaja mua. Diore gotiretobosarimasu, Isaías ñamasirí, mua bajirotire quenaro tuoiacoari, ado bajiro ucamasiñumi:
 - 8 "Îna oca masune yirã, quenaro yure yirucubuoama îna. To bajiro yirã naboarine, yu bojarore bajiro tuo abeama.
 - 9 Yu yere buecõari, îna masu îna tuoîasere gotimasioama. Tirene, 'Dios î rotise ñaja' yiboama. To bajiri, yure îna rucubuoboase vaja, ñie vaja bujamenama

ĩna", yiucamasiñumi Isaías, Diore gotiretobosagu—yigoticami Jesús.

10 To ĩ yiro bero, masare jicoari, ado bajiro ĩnare yicami Jesús:

—Yure ajicõari, quenaro ajimasiña mua. 11 Dios î îajama, mani nicua îna yimasiriarore bajiro amo coemenane mani base suori me rojose yiraja mani. Rojose tuoiacoari, rojose mani nagosejua naja rojose mani yise. "Ti suorine rojose tamuoruaraja mani", yimasirona naja mua —înare yicami Jesús.

12To bajiro Jesús ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yicaju yua:

—¿Tire mu gotisere fariseo masa mure îna ajijûnisinisere masibeati mu? —îre yicaju yua, î buerimasa.

13 To bajiro yua yiro, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Ĩ ya veseju ote î otere tu vidi ti judijama, ti ñe rācajune vuereacõarucumi. To bajirone yirucumi yu jacu quēne. "Yu yarã me ñaama" yigu ñari, ĩnare reacõarucumi Dios. 14 To bajiri fariseo masare tuoĩagüibesa mua. Ĩna ñarãma ĩamena gãjerã ĩamenare tũa vanare bajiro bajirã. Sĩgũ ĩabecu, gãji ĩabecure ĩ tũavajama, gojeju reasãcõanama ĩna juarãjune. To bajiri rojose ĩna bajirotire masirã ñari, ĩnare tuoĩagüibesa mua —yuare yicami Jesús.

15 To î yirone, ado bajiro îre yicami Pedro:

—Мн gotimasiosere quenaro yнare gotiretobuya — re yicami.

16 To î yisere ajicõari,

—¿Ajimasibeati mua quẽne? —yicami. 17-18 — Миа basãse mua gudajoaju vatoja ti. Tiju bero, rẽtobudiroja ti. To bajiri muare rojose yimasibeaja ti. To bajiri rojose mua tuoĩacõari, ñagõaja mua. To bajiri rojose mua tuoĩajama, ti suorine rojose tãmuoruarãja mua. ¿Tire quẽnaro ajimasibeatique mua? 19 Masa, rojose tuoĩacõari, ado bajise rojose yirãma: Gãjerãre sĩarãma ĩna. Manajo cutira, manaju cutira, manajo mana, manaju mana quẽne, gãjerã rãca ajeriarã cutirãma. Juarudirãma. Socarãma ĩna. Gãjerã ajiro rijorojua, socarãne, "Ado bajise rojose yima", yigotirãma. 20 To bajise rojose yirãma masa, rojose tuoĩacõari. Ti suorine rojose tãmuoruarãma. Baroto rijoro, ãmori mani nicua ĩna coemasi-

riarore bajiro coebeti suori me, rojose tamuoruarama masa—yuare yicami Jesús.

Judío maso me Jesúre so ajitirunure queti (Mr 7.24-30)

- 21 Gotigajanocõari, yuare ũmato vacoacami Jesús, Tiro, to yicõari Sidón vãme cuti macari tuju vana. 22 Toju yua ejaro bero, sĩgõ cananeo maso, Jesús tujuare avasã vadicamo so:
- Yu uju, David ñamasirí jãnami, "Rotimuorugõrucuja mu" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yure ĩamaiña. Yu maco so usuju vãti sãñagõ ñaamo. To bajiri buto rojose tãmuoamo Jesúre yigoticamo so.
- 23 To bajiro so yiboajaquene, sore cudibeticami Jesús. To bajiri ado bajiro Jesúre yicaju yua, i buerimasajuama:
- —Sore varotiya mu. Gõjanabioro manire avasã suyaamo —īre yiboacaju yua.
 - 24 To bajiro yua yirone, ado bajiro sore yicami Jesús:
- —Yu yarã judío masa, oveja mavisiarãre bajiro bajirãma. Ĩnare yure ejarêmoroticõacami Dios —sore yicami Jesús.
- **25** To bajiro î yisere ajicõari, î rîjorojua gusomuniari tuetuejacamo so, îre rücubuogo. To yicõari, ado bajise îre yicamo:
 - —Yu uju, yure ejaremoña —ı̃re yicamo so.
 - **26** To bajiro so yiboajaquene, ado bajiro sore yicami Jesús:
- —То bajiro y
ң yijama, rĩamasa ĩna basere ẽmacõari, yaiare ecagure bajiro yigu
ja yu —sore yicami. f
 - 27 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre yicamo so:
- Yu uju, riojo gotiaja mu. To bajiboarine ĩna ujarã ĩna bavējasere barãma yaia Jesúre ĩre yicamo so. "Yua quēne, judío masa me ñaboarine, mojoroaca yuare mu ejarēmojama, quēnaja" yigo, to bajise ĩre yicamo so.
 - 28 To bajiro so yisere ajicõari, ado bajiro sore yicami Jesús:
- —"Yure ĩamaicoari, ejaremorucumi", yure yituoĩa tujabeco masu ñaja mu. To bajiro mu yituoĩase ñajare, mu maco usuju sañagure vatire îre burocacoaja yu —sore yicami Jesús.

To bajiro î yirirîmarone, quenaejacoasuju so, viju nario.

f 15.26 Ado bajiro yigu, to bajise sore yiyuju Jesús: "Judío masare ejarēmobecune, gājerājuare yu ejarēmojama, quēnabeaja" yigu, to bajise yiyuju.

Jãjarã, rijaye cutirãre Jesús î catiore queti

29 To ĩ yiro bero, Galilea vãme cutirita tuju vacaju yua, Jesúrāca. Toju ejacõari, buroju majacaju. Toju maja, joe jeaejacõari, ejarũjucoacaju. 30 To yua bajiro ĩacõari, Jesús ture jãjarã masa ejacama, rijaye cutirãre juaejarã. Ĩna juaejacana ado bajiro bajirã ñacama: Rujasagueri vana, jeariarã, ĩamena, ñagõmena, to yicõari, jãjarã gajeye rijaye cutirã ñacama. Ĩ tu ĩna ejarone, ĩnare catiocami Jesús. 31 Ñagõmena ñaboariarã, ñagõcoacama. Rujasagueri vaboariarã, quenaro vacama. Ĩamena ñaboariarã, ĩacoacama. Jeariarã quene, quenaejacoacama. To bajiro bajisere ĩacõari, no yimasibeticama masa, ti unire ĩabetiruguriara ñari. To bajiri Diore quenaro rucubuo variquenacama ĩna, "Ĩ ñagumi quenaro yigu, judío masa yua rucubuogu" yirã.

Masa, cuatro mil ñarãre Jesús, bare ĩ ecare queti (Mr 8.1-10)

32 Î buerare yuare jicoari, ado bajiro yicami Jesús:

—Ado ñarãre ĩamaiaja yu. Idiarũmu tusaju yuja, yu rãca ĩna ñaro. To bajicõari, bare maama. Bamenane ĩna ya viriju ĩna tudiasere bojabeaja yu. Ĩnare yu tudirotijama, bamenane ĩna vajama, varũtu vanane, ñiorijarã ñari, rijavējaborãma —yuare vicami Jesús.

33 To bajiro ĩ yirone, ado bajiro ĩre yicaju yua:

—Ado, masa manoju ñaja. No bajiro masa ñaro cõro ĩna barotire bare bujamasiña manoja — ĩre yicaju yua.

34 To yua yirone,

- —¿No cõro jairo pan сноаti mна? —унаге yicami.
- —Cojomo cõro jua jēnituaro ñaricari ñaja. To yicõari, vai mojoroaca ñaama —ĩre yicaju yua.

35 To yua yirone, rucacane masare rujiroticami Jesús. 36 To yicoari, pan cojomo coro jua jenituaro naricari nasere, vaire quene juacoari, "Quenaro yaja mu", Diore re yivariquenacami. To yicoari, tire iguesurebatecoari, yuare isicami. To bajiri yuajua, rujirare nare isibatocaju yua yuja. 37 Siguruyariaro mano bausucutijedicoacama. Ina bagajanoro bero, na baruasere yua juareojama, cojomo coro jua jenituaro narijiburi ruyacaju. 38 Tire bacana cuatro mil umua nacaju yua.

Rõmiare, rĩamasare quẽne cõĩabeticaju yua. **39** To yigajanocõari, masare tudiroticami Jesús. To baji, cũmuane Magadán vãme cuti macaju vacaju yua.

"Ĩaĩañamani yʉare yiĩoña", Jesúre ĩna yiboare queti (Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)

 16^{1} Fariseo masa, saduceo masa quene, Jesúre ĩara ejacama îna. Ejacoari, îre seniĩacama, "Cudimasibeticoari, rojose tamuoato ĩ" yira:

—"'Dios ĩ cõagũ ñaami' yure yimasiato" yigu, õ vecaye ĩaĩañamani yuare yiĩoña —yiseniboacama.

2 To îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudicami Jesús:

—Rãioriju, йтшаgasero ti sũaro ĩacõari, "Busiyu, quẽnarirumu ñaruaroja", yaja mua. З Busuriju ñibiacõari, bueri ti sũayujijama, "Adirumu, oco quediruaroja", yiĩamasiaja mua. No bojarirumu, йтшаgaserore ĩacõari, "Quẽnarirumu, rojorirumu ñaruaroja", yiĩamasiaja. То bajiro yiĩamasira ñaboarine, ñamasusejuare ĩamasibeaja mua. Adirumuri yu yisere ĩara ñaboarine, "Dios ĩ roticõarí ñari, yami", yiĩamasibeaja mua. 4 Миа adirodoriana, rojose yira, Diore mua gotirore bajiro yimena ñaja mua. То bajira ñari, "Ĩaĩañamani mu yiĩose bojaja", yure yiseniboaja mua. То bajiro mua yiboajaquene, to bajise muare yiĩobetirucuja. То bajiboarine Jonás ñamasirí Diore gotiretobosarimasu ĩ bajimasirere bajiro muare bajiĩoroti ñaroja —ĩnare yicudicami Jesús.

To bajiro înare yicoa, înare jeaveocoacaju yua.

Fariseo masa panre vauvasere bajiro îna bajire queti (Mr 8.14-21)

5 Utabucura gajejacatuaju j̃eaejacõari,

—Mani baroti pan masiriticoayuja mani —yua masune gamera yinacaju yua.

6 To yнa yiro, ado bajiro yнare goticami Jesús:

—Fariseo masa, saduceo masa "Pan vauvato" yirã îna vuosere quenaro ajico iaña mua — yuare yicami.

7 To ĩ yisere ajimasimena ñari, yua masune ado bajiro gãmerã yicaju yua:

—Pan mani masiritijare, to bajise gotigʉ yigʉmi —gãmerã yicajʉ yʉa.

8 To bajiro yua yituoĩasere masicõari, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—¿No yirã, "Pan maja manire", yati mua? "Pan ti maniboajaquene, manire ĩamaicoari, quenaro ejaremorucumi Jesús", ¿yure yituoĩabeati mua? 9 ¿No yirã ajimasibeati mua maji? Cojomo coro ñaricarire panre bujuocoari, cinco mil masa ñarare ecacaju yu. Ĩnare yu ecaro bero, jairo baruariajiburi ruyacaju, ¿Tire masiritiati mua? 10 Tiju bero, quena cojomo coro juajenituaro ñaricari panre bujuocoari, cuatro mil masa ñarare ecacaju yu. Ĩnare yu ecaro bero, jairo baruariajiburi ruyacaju. ¿Tire quene masiritiati mua? 11 No yirã ajimasimena masu ñamenaja mua tia. Jēju, "Fariseo masa, saduceo masa, 'Pan vauvato' yirã, ĩna vuosere quenaro ajicoĩaña" yu yijama, "Pan juabesuma" yigu me yibu yu —yuare yicami Jesús.

12 To ĩ yijare, ajimasicaju yua yuja. "'Fariseo masa, saduceo masa, "Pan vauvato" yirã ĩna vuosere quenaro ajicoĩana' yuare yigu, 'Îna gotimasiosejuare quenaro ajicoĩamasina, "Înare bajiro bajimavisiarobe" yirã' yire ûnire yuare gotimasiogu yiboayujari Jesús", yiajimasicaju yua yuja.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu", Jesúre Pedro ĩ yire queti

(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)

13 To yi varũtu vanane, Cesarea de Filipo vãme сні sitajнre ejacajн уна, Jesúrãca. Тоjн ejacõari, ado bajiro унаге sēniĩacami Jesús:

—Yure, Dios î roticoacacure, ¿ñimu ñaami yure yati îna, masa? —yuare yiseniiacami Jesús.

14 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudicaju yua:

—Sĩgũri, "Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, tudicaticõari bajigumi quēna", mure yama ĩna. Gãjerãma, "Elías ñamasirí ñagũmi", yama ĩna. Gãjerãjuama, "Jeremías ñamasirí ñagũmi", yama. Gãjerãjuama, "Gãji, Diore gotirētobosamasirí ñagũmi", mure yama ĩna —Jesúre ĩre yicudicaju yua.

15 To bajiro yua yirone,

—Мната, ¿ñimн ñaami yure yati mна? —yuare yiseniïacami.

16 To î yisere ajicoari, ado bajiro yicami Simón Pedro:

—Ми ñaja rojose yua tãmuoborotire yuare yiretobosacoari, rotimuorugorocu, Dios î coarí. Masiretogu, Dios macu ñaja mu —Jesúre îre yicudicami.

17 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre yicami Jesús:

- —Quenaro riojo gotiaja mu, Simón, Jonás macu. Variquenaña mu. Tire gotigu, masu î masise suori me tire gotimasiaja mu. Õ vecagu vu jacu ĩ masise rãca tire gotimasiaja mu. 18 Ado bajiro mure gotiaja yu: Mu vãme ñaja Pedro. "Guta" viruaro vaja ti "pedro" ti vijama. Mu gotimasiose suorine jäjarã masa, yure ajitirunucoari, rejaruguruarama îna. Yure ajitirunura îna najare, vati yara, "Bajireacoa tujajaro îna" yira, rojose înare vimasibetiruarama îna. 19 To bajiri, ado bajiro mure gotiaja yu: Úmuagasero soje janariaro cuogure bajiro mure cũrucuia vu. To baiiri, masare ĩacoari, ado baiiro ĩnare vimasirucuja mu: "Ãnoa to bajiro virã ñari, Uju Dios varã quenaro ĩ yirã ñaruarãma. Ãnoajua, to bajiro yirã ñari, Dios yarã me ñaama", înare yimasirucuja mu. Adi sitaju yure rotibosagu ñarucuja mu. To bajiro yigu ñari, "Ado bajiro mua yijama, Dios varã ñaruarãja mua. Ado bajirojua mua vijama, Dios yarā me ñaruarāja mua", yimasirucuja mu —īre yicami Jesús.
- ${f 20}$ To bajiro Pedrore ĩre yigotigajanocõari, ado bajiro yuare yicami:
- Ĩne ñaami "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ī cõarí", gājerāre īnare yigotibeja —yuare yicami Jesús.

"Yure sĩaruarãma", Jesús ĩ yire queti (Mr 8.31-9.1; Lc 9.22-27)

- 21 To ĩ yiro bero, Jerusalénju ĩ bajirotire ado bajiro yuare gotimasiosuocami Jesús:
- —Jerusalénju varoti ñaja yure. Toju yu ejaro, bucurã, paia ujarã, to yicoari, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene, rojose yure yicoari, yure sĩaruarama îna. Yure îna sĩaboajaquene, idiarumu tusatirumune yure catiorucumi Dios —yuare yisuocami Jesús. 22 To î yisere ajicoari, ricati îre jicamotocoari, îre yiboacami Pedro:
- Yu uju, to bajiro mu bajirotire bojabecumi Dios. ¡To bajiro mu bajiroti, mure bajibeticõato! ĩre yiboacami Pedro.
- **23** To ĩ yisere ajicoari, judarũgũgũne, ado bajiro Pedrore ĩre goticami Jesús:

—¡Satanás, vasa mʉ! Vãtia ʉjʉre ñagõbosagʉ yaja mʉ. To bajiro yibesa. "Dios ĩ bojarore bajiro yibeticõato" yigʉre bajiro yaja mʉ. To bajiro mʉ yijama, Dios ĩ tʉoĩarore bajiro me tʉoĩaja mʉ. Masa ĩna tʉoĩarore bajiro tʉoĩagʉ̃ yaja —Pedrore ĩre yicami Jesús.

24 To yicoari, ado bajiro i buerare yuare yicami Jesús:

—No bojagu vu vu î ñaruajama, î bojasere î ve ñarotire tuoîabecune, "Jesúre bajiro rojose tãmuorucuja yu quene" yituoĩacõari, vujuare ajisuvarucumi. 25 No bojarã, îna bojaro ñare cutirãma, adi macarucurore ñasere ĩavariquenacoari, Diore tuoĩamenama, Dios ĩ catisere yayibetire cuomena ñaruarãma ĩna. To bajiboarine, yure ajitirunura, yu oca îna gotisere ajijunisinicoari, îna sîarama, Dios tu quenaro narona narama. 26 Sigu adi macarucuroju gajeveŭni jediro i bujaboajaquene, beroju rojose tamuotujabetiriaroju i vajama, gajeveuni i bujaboare, ñie vaja manoja. Ñiere Diore ĩsimasibecumi, "Ĩ rijato berojuma tudirijabeticoato" yigu, "Dios i catisere yure isiato" yigu. Mani rijato berojuma "Tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere î îsise cõro vaja cuti manoja. 27 Yu, Dios ĩ roticõacacu ñacõari, "Quēnaretogu ñaja yu", yu jacu î yiîorore bajiro yigu ñari, î bususe rãca tudiejarucuja vu. Yu rãca vadiruarãma Dios î coarã, ángel mesa. Tudiejacõari, masa ĩna yisere ĩacõari, "To bajiro yirã ñari, quenase bujara, rojose tamuora bajiruaraja mua", înare yirucuja yu. 28 Riojo muare gotiaja yu. Mua sĩgũri mua bajireabetone, "Ñajediro uju ñaami yu roticoacacu" Dios muare ĩ yiĩosere ĩaruarãja mua —yuare yicami Jesús. g

Ĩ buerimasa îna îaro rîjorojua Jesús î godovediîore queti (Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)

17 1 Cojomo cõro, coja jẽnituarirʉmu bero, Pedro, Santiago, ĩ bedi Juanre quẽne ʉmuariburo joeju ĩnare ữmato vacami Jesús. 2 Toju ĩna ejaro, ĩna ĩaro rĩjorojua, Jesús rioga busucoasuju ti. Ψmuagu muijure ĩacãnamuriarore bajiro caje-

g 16.28 Dios oca masa îna ucamasirere bueretoburimasa sĩgũri ado bajiro yicama îna, 16.28 gotirijure: "'"Ñajediro uju ñaami yu roticoacacu" Dios muare î yilorotire' Jesús î yijama, î buerimasa sĩgũri îna îaro rijorojua Jesús î godovedilorere yigu yirimi", yicama Dios ocare bueretoburimasa sĩgũri.

mose busuyuju ti. To yicõari, sudi ĩ sãñase quêne buto boticoasuju ti. 3 To bajicõari, Moisés ñamasirí, Elías ñamasirí rãca Jesús tu ruyuarugucõari, ĩ rãca ĩna gãmera ñagõsere ĩanujara ĩna, Pedro mesa. 4 To bajiro ĩna bajisere ĩacõari, ado bajiro Jesúre yiyuju Pedro:

- —Yu uju, adoju mani ñajama, quēnamasucõaja. Mu bojajama, mua ñaro cõrone vijãiri muare buabosarucuja yu. Mu yajãi, Elías yajãi, to yicõari, Moisés yajãi buabosarucuja—Jesúre yiboayuju Pedro.
- **5** To bajiro î yirirîmarone, bueri buto cajemose înare buebibecoanuju ti. Ti bueri vatoaju ado bajiro ocaruyuyuju:
- —Ãnine ñaami yʉ macʉ, yʉ maigʉ̃. Ĩre bʉto ĩavariquẽnaja yʉ. Ĩre quẽnaro ajitirʉ̃nʉña mʉa —yi ocaruyuyuju.
- **6** To bajiro yi ocaruyusere ajicõari, buto güiyujarã îna Pedro mesa. Buto güirã ñari, muqueacoasujarã îna. **7** To bajiro îna bajisere ĩacõari, îna tu vacõari, înare moaĩañuju Jesús. Înare moaĩagune, ado bajiro yiyuju:
 - —Vũmurũgũña. Güibesa mua —ĩnare yiyuju.
- **8** To bajiro î yiro bero, îamʉoboayujarã. Elíare, Moisére înare îabʉjabesujarã. Jesús sĩgʉ̃ne ñañuju î yuja.
- **9** To bajiro bajicõari bero, ti buro înare ũmato rojacune, ado bajiro înare rotiyuju Jesús:
- —Jēju mua ĩasere gãjerãre gotibeja maji, yu, Dios ĩ roticõacacu, yu rijato bero, quẽna yu tudicatiroto rĩjorore —ĩnare yiyuju Jesús.

10 To î yijare, ado bajiro Jesúre sēniĩañujarã îna:

- —¿No yirã, "'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu ĩ ejaroto rĩjoro ejarucumi Elías ñamasirí", yati ĩna Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa? —ĩre yisēniĩañujarã ĩna.
 - 11 To îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Riojo yiyuma Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, "Elías ñamasirí ejasuorucumi" ĩna yijama. "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu, ĩ ejaroti ñajare, "Jediro Dios ĩ bojarore bajiro yirã, quenaro ñayuto mani" yigu, ejasuorucumi. To bajiro ĩ bajiroti ñajare, Dios ĩ rotimasire gotimasiorã, ĩna gotiri vămere bajirone yaja Dios oca masa ĩna ucamasire quene. 12 "To bajiro yaja" yimasirã ñaboarine, ĩ ejaro ĩre ĩamasibesuma ĩna. Jere ejayumi. To ĩ bajiboajaquene, ĩna bojarore bajiro rojose ĩre yiyuma. Yu, Dios ĩ roticõacacure

quene, to bajirone yure yiruarama —înare yitudiroja vayuju Jesús.

13 To bajiro î yisere ajimasicoari, "Elías ñamasiríre î yijama, Juan vame cutigu, masare oco raca bautizarimasujuare gotigu yami, îre bajiro tuoîarí î ñajare", yiajimasiñujara îna Pedro mesa.

Masu usuju sãnagūre vãtire Jesús i burocare queti (Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

- **14**Ti buroju majariarã, yua tu rojaejacama îna quena. Jajarã masa nacama yua raca. Jesús î tudiejasere nacoari, î rijorojua gusomuniari tuetucami sigu. To yicoari, ado bajiro Jesúre yicami:
- 15—Yu uju, yu macure ĩamaiña mu. Biyaroaca rijaquedirūgũami. To bajica yigu, buto rojose tãmuorūgũami. Cojoji me jeameju rocatĩacõarũgũami. To bajicõari, oco vatoaju quẽne rocaroacõarũgũmi. 16 Mu buerã tu ĩre ãmiejaboabu yu. Ĩ usujure sãnagūre vãtire burocamasimema ĩna—Jesúre yicami.
- 17 To î yisere ajicõari, ado bajiro yicami, yʉare î buerimasare, to yicõari, îre ajirã ejarãre quẽne:
- —Rojosere tuoĩarã ñari, Diore ajitirũnumena masu ñacoaja mua. ¿No coroju muare gotimasio tujaguti yu? Yoaro mua raca yu naboajaquene, yu masisere muare yu ujosere ajitirũnubeaja mua maji —yuare yicami Jesús. To yigune, —Adojua vati sanagūre îre amiaya —yicami Jesús.
- **18** Îre îna âmiejarone, î usuju sâñagure vâtire burocacõacami Jesús. Vâti î budirirîmarone, catiquênagu ñacoacami daquegujua.
- 19 To ĩ yiro bero, ricati cãmotadicõari, Jesúre ado bajiro ĩre sẽniĩacajʉ yʉa:
- —¿No yirã daquegu usujure sãñagūre vãtire burocamasibeti yua? —îre yicaju yua.
 - 20 To bajiro yua yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Jesús:
- —"Dios ĩ ejaremose raca burocarнaraja" yituoı́amena ñari, vatire burocamasibesuja mна. Riojo mнаre gotiaja yн: "Мојогоаса yimasira ñaboarine, Dios ı̃ ejaremose raca yimasicoaraja" yira, i burore, "Gajeroju vasa" mна yirotijama, to bajirone bajirnaroja ti. Niejна mна yimasibeti manirnaroja. 21 To bajiboarine, jeju yu burocagure bajiro bajirare mна burearнaja-

ma, bare bamenane Diore sẽnicõari rĩne bureamasirʉarãja mʉa —уʉare yicami Jesús.

"Yure sĩaruarãma", Jesús ĩ yigotibabore queti (Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

- **22** Galilea sitaju vana, gamera camotadiri mene cojojunane Jesuraca vacudicaju yua. To bajiro yuare umato bajicudigune, ado bajiro yuare yicami Jesus:
- —Yure Dios î roticoacacure masare îsirocarucumi sîgu. 23 To bajiro î yijare, yure sîaruarama îna. Yure îna sîaboajaquene, idiarumu tusatirumune yure catiorucumi Dios —yuare yicami Jesús. To bajiro î visere ajicoari, buto sutiriticaju yua, î buera.

Diore yirũcubuoriavire boarijaurire quenoruara, vaja senirimasa, Pedrore îna senirare queti

- **24** To ĩ yiro bero, Capernaum vãme cuti maca ejacaju yua, Jesúrãca. Toju yua ñaro, Diore yirucubuoriavire boarijaurire quenoruara, vaja senirimasa, Pedrore seniĩara ejayujara, macajúju:
- —¿Мнаге gotimasiorimasнma, Diore yirңснbнoriavi quenoroti vaja ı̃sibecнti ı̂? —Pedrore ı̃re yisẽniı̃añujarãı̃na.
 - 25 Ĩsirucumi yicudiyuju Pedrojuama.

Tiju bero, viju sãjaejacõari, vaja sẽnirimasa ĩna sẽniĩarere ĩ gotibetone, Jesújua, ado bajiro Pedrore ĩre boca yicõacami:

- —Simón, ¿no bajiro tuoĩati mu? ¿Adigodoana ujarã, ñimarãjuare vaja yirotiati? ¿Ĩna yarãrene gãmerã vaja sẽniatique? ¿Gajero vadiriarãjuare vaja yirotiruguatique îna? —Pedrore îre yisēniĩacami Jesús.
 - 26 To bajiro î yiseniîarone, ado bajiro îre cudicami Pedro:
- —Gajero vadiriarājuare vaja yirotirūgūama —yicudicami Pedro.

To î yirone, ado bajiro yicami Jesús:

—Riojo yaja mu. To bajiri Dios macu ñari, yu ya vi ti ñajare, Diore yirűcubuoriavi coderãre vaja yibecuja yuma. **27** To bajiboarine, "Rojose manire tuoĩabeticoato" yirã, mani vaja yijama, quēnaja. Utabucuraju vasa mu. Toju vai vejeba. Basuogure îre sĩacoari, ĩ riseju gãjoatii bujarucuja mu. Titiine ĩnare vaja yiroti ñaroja, Diore yirữcubuoriavi coderãre. Titiire ãmicoari, ĩnare ĩsima —Pedrore ĩre yicami Jesús.

"¿Ñimujua ñagūti ñamasugū ñarocu?", Jesúre ĩna yisēniĩare queti

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

18 ¹ Tirūmune Jesúre îre sēniĩacaju yua î buerimasa:
—Mure yua rotibosarirodo ti ejaro, ¿ñimujua ñagūti ñamasugū ñarocu? — îre yisēniĩacaju yua.

2 To yua yirone, sĩgũ daquegure jicoari, yua rĩjorojua ĩre rũgoroticami Jesús. 3 To yicoari, ado bajiro yuare yicami:

—Riojo mʉare gotiaja yʉ. Daquerã, "Ñamasurã me ñaja yʉa" îna yitʉoĩarore bajiro mʉa tʉoĩabetijama, Ujʉ Dios yarã quẽnaro î yirã me ñarʉarãja mʉa. 4 Ujʉ Dios yarã ñamasurã ñaama âni daquegਚre bajiro tਚoĩarã, "Ñamasurã me ñaja yʉa" yirã. 5 Ãni daquegਚre bajiro tਚoĩarã îna ñajare, gãjerã tʉ îna ejaro, quẽnaro înare yirãma, yʉjʉare quẽnaro yirãre bajiro yirã yirãma —yਚare yicami Jesús.

"Mʉa sʉorine gãjerã rojose ĩna yijama, güiose ñaja", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mr 9.42; Lc 17.1-2)

6 Quena ado bajiro yuare goticami Jesús:

—No bojarã, ãni daquegure bajiro tuoĩarãre, yure ajitirunurãre rojose îna umato yijama, buto rojose tămuoruarãma. Rojose înare îna umato yiroto rijoro, tocaracurene îna amuarijure guta jairica siatucoari, riaga ucuaroju înare rearoderuucoajama, rojose tamuobetibusaborama. 7 Rojose yira suorine buto rojose tamuoruarama masa. Rojose yira jajara narama. To bajiri gajerare rojose umato yiruarama. To îna yise suori buto rojose masu tamuocoaruarama.

"Buto mua maise ti ñaboajaquene, ti suorine Dios î bojabeti mua yijama, tire reacoaña", Jesús î yire queti

(Mr 9.43-48)

8 "Yu amo suorine rojose yibu yu" mua yituoiamasijama, jatarocaya. "Yu gubo suorine rojose yibu yu" mua yituoiamasijama, jatarocaya. Muare cojo amo, cojo gubo ti manijama, quenabetoja. To bajiboarine juaamo raca, jua gubo raca mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, retobusaro quenabetiruaroja. **9** "Yu cajea suorine abojacoari, rojose yibu

yu" mua yituoĩamasijama tiare amirocacoana. Coja cajea muare ti manijama, que nabetoja. To bajiboarine, juajune caje cuticoari, mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, retobusaro que nabetiruaroja —yuare yicami Jesús.

"Oveja yayiríre înare coderimasu îre macagũmi", Jesús î yigotimasiore queti

(Lc 15.3-7)

10 Quena ado bajiro yuare goticami Jesús:

—Yure ajitirunurare, "Ñamasura me ñaja yua" yituoĩarare, "Vaja mana ñaama", ĩnare yiĩatebeja. Õ vecaju ángel mesa ñaruarama ĩnare ĩatirunura. Yu jacu tujure cojorumu ruyabeto ĩnare ñagõbosarugurama. 11 Yayirare bajiro bajirare, rojose tamuoboronare, ĩnare yiretobosagu vadicaju yu, Dios ĩ roticoacacu —yuare yicami Jesús.

12 To bajiro yicõari, ado bajiro yirũtuacami Jesús:

—Adi quetiaca muare yu gotimasiosere quenaro ajituoiana mua. Sigu nagumi cien oveja cuogu. Cojorumu sigu yayicoacumi. To bajiri nare coderimasu, ruyarare, noventa y nueve narare ta veseju nare cucoari, yayirire macagu vacoacumi i. 13 Gajera yayimena noventa y nueve nariracure, "Yayibesuma" yivariquenagu naboarine, yayirire bujacoari, nare i variquenaro retobusaro re variquenagumi. 14 Mani jacu o vecagu to bajirone bajigumi i quene. Sigu ruyabeto daquegure bajiro tuoiagu, Dios tu i nabetirotire bojabecumi Dios —yuare yicami Jesús.

"Muare bajiro yure ajitirunugu ñaboarine, rojose muare î yijama, ado bajiro îre ñagoquenoma", Jesús î yigotimasiore (Lc 17.3)

15 Quena ado bajiro yuare gotimasiocami Jesús:

—Yure ajitirunugu naboarine, rojose muare ī yijama, gājerāre gotimenane, ī tu vacoari, nagoquenoma, "Riojo yaja mu. Mure rojose yibu yu' yato ī" yirā. "Riojo yaja mu" ī yijama, nagoquenoruarāja mua. To bajiri ī rāca quenaro baba cutiruarāja mua quena. 16 "Bajibeaja" ī yicudijama, gājerā juarā, yure ajitirunurā, "Rojose yibu mu" īre yimasirāre īnare jicoari, ī tu vaja mua. Juarā īna manijama, sīgū yure ajitirunugure, "Rojose yibu mu" īre yimasigūre jicoari, ī tu vaja mua. 17 īna-

re quene î ajibetijama, yure ajitirunucoari mua raca rejara jediro îna îaro rijorojua înare gotiba mua. Îna jediro "Rojose yiyuja mu" îre îna yisere î ajibetijama, Diore ajibecure, to yicoari, ujure gajoa senibosarimasare înare mua camotadiriarore bajiro îre camotadiruaraja mua —yuare yicami Jesús.

18 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Riojo mʉare gotiaja yʉ. Adi macarʉcʉrojʉ yʉre rotibosarã ñarʉarãja mʉa. To bajiro yirã ñari, "Ado bajiro mʉa yijama, Dios yarã ñarʉarãja mʉa. Ado bajirojʉa mʉa yijama, Dios yarã me ñarʉarãja mʉa", yimasirʉarãja —yʉare yicami Jesús.

19 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Gajeye ado bajiro mʉare gotiaja yʉ: Sĩgʉ̃ ĩ tʉoĩarore bajirone mʉa tʉoĩajedicõajama, mʉa bojasere ĩsirʉcʉmi yʉ jacʉ õ vecagʉ. **20** No bojarijʉ jʉarã, idiarã, yʉre ajitirʉ̃nʉrã ñari, Diore ĩna sẽnijama, ĩna rāca ñarʉcʉja yʉ —yʉare yicami Jesús.

21 To ĩ yiro bero, ado bajiro Jesúre sẽniĩacami Pedro:

—Yu uju, sĩgũ mure ajitirữnugũ ñaboarine, yure rojose ĩ yijama, ¿nocãrãcaji masu ĩre masirioguti yu? ¿Cojomo cõro gaje ãmo jua jenituaro ñariracajine ĩre yu masiriojama, quenarojari? —Jesúre ĩre yicami.

22 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudicami Jesús:

—Tocãrãcajine rojose mʉre ĩ yiro cõrone masirioroti ñaja mʉre —ĩre yicami Jesús.

"Manire rojose îna yisere mani masiriobetijama, Dios quene, î bojabeti mani yisere masiriobetirucumi", Jesús î yigotimasiore

23 To yicoari, ado bajiro î buerare yuare gotimasiocami Jesús:

—Вито гојоѕе ти уіго bero, ѕитігітісо́агі, "Үнаге таѕігіоуа" Diore ти уіјата, ти тає тојоѕе ти уівоајацие́те, ти тає ї уіѕе ñajare, "Gãjerã rojoѕе ти уівоајацие́те, ти ти тає таѕігіоготі ñaja" уіди, аdo bajiѕе gotimasiore queti ти ти gotiaja уи: Uju, îre vaja morãre gotiru, îre moabosarimasare jicõagumi. 24 Îre vaja morãre "Adocãrãcu ñaama" î уідиадіјите, ѕĩди jairo îre vaja mogure îre ãmiejarãma îna. 25 Îre îna ãmiejarirīmarore, ñie rãca vaja yimasibecumi. To bajiro î bajijare, îre ãmiejarāre ado bajiro înare rotigumi: "Ānire, î manajo, î rîare quẽne gãjerãre yure îsibosaya, 'Gãjerãre moabosarimasa ñato' yirã. To yicõari, î gajeyeũni jedirore gãjerãre îsicoari, vaja senima. To yicoari, ti vaja mua bujasere yure îsima. To bajiro mua yijama, yure î vaja mose jedicoaruaroja", înare yigotigumi uju. **26** To î yisere ajicoari, î rijorojua gusomuniari tuetuejagumi îre vaja mogu. To yicoari, rucubuose raca îre senigumi: "¡Yu uju, yuya maji! Mure yu vaja mosere vaja yijeocoarucuja maji", îre yigumi. **27** To î yisere ajicoari, îre îamaigu nari, "Tone bajicoato", îre yicoa tujacumi, î uju.

28 To bajiro ĩ uju ĩ visere ajicoari, budicoacumi. Budiacune, î baba mojoroaca îre vaja mogũre îre îabujagumi î quêne. Ĩre ĩabujacoari, ĩ amuare ñiamatagumi. To yicoari, ado bajiro îre yigumi: "¡Yure mu vaja mosere vaja yijeocõaña mu!", îre yigumi. 29 To î yiboajaquene, gusomuniari tuetucoari, ado bajise îre yigumi: "¡Yuya maji! Mure yu vaja mosere vaja yijeocõarucuja yu", yiboagumi. 30 To ĩ yiboajaquene, ajibecumi î. To bajiri tubiberiaviju îre âmiacoari, îre cûrotigumi, "Yure mu vaja mosere vaja yijeocõariju, budirucuja mu" yigu. 31 Ĩ babarã, to bajiro ĩ yisere ĩacoari, buto sutiritirama ĩna. To bajiri îna uju tu vacoari, îna îariaro coro gotirama. 32 To bajiro îna yisere ajicoari, îre vaja moboarí î masiriorire jirotigumi ији. Ĩ ejaro ĩacoari, ado bajiro ĩre yigumi: "Yure moabosarimasu rojogu masu ñacoaja mu. Yure mu vaja mosere, 'Tone bajicõato' mure viboabu vu, rũcubuose rãca vure mu senijare. 33 Mure yu îamairore bajirone mu babare îamairoti ñaboayuja", îre yigumi î uju. 34 To bajiro îre yicoari, buto junisinigu ñari, îre tubiberotigumi î quene, "Yure mu vaja mosere vaja yijeocõariju, budirucuja mu" yigu —yuare yigoticami Jesús.

35 To bajise gotigajanocõari, ado bajise yʉare gotitʉsacami Jesús:

—To bajirone yirucumi yu jacu õ vecagu quene, gajera rojose îna yisere mua masiriobetijama —yuare yicami Jesús.

"Mua manajoare reabetiroti ñaja", Jesús î yire queti (Mr 10.1-12; Lc 16.18)

 19^1 To bajiro $\tilde{\imath}$ gotimasioro bero, Galilea sita ñariarã vacõari, Judea sitaju ejacaju yua. Jordán vãme cutirisa gajejacatuaju ñacaju ti sita. $\tilde{\mathbf{2}}$ Toju jājarã masa Jesúre suyacama. Rijaye cutirãre $\tilde{\imath}$ nare catiocami $\tilde{\imath}$.

3 Тојн уна ñaro sĩgнri fariseo masa ejacama, Jesúre sẽniĩatorã. Ado bajiro ĩre sẽniĩatocama ĩna: —¿No bojase suorine, manajo rocajama, quẽnacoati? —îre yisẽniı̃atocama ı̃na.

4 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudicami Jesús:

—¿Dios oca masa ĩna ucamasire ado bajiro yisere ĩabeticatique mua? "Rẽmoju timure, rõmiore rujeomasiñuju Dios", yigotiaja Dios oca. 5 To yicoari gajeju ado bajiro gotiaja Dios oca: "Ўтш, rõmio ĩ rujeore ti ñajare, тищена, manajo cutigu, ĩ jacuare ĩnare camotadicoarucumi. Manajo cutijama, juara ñaboarine, sĩgũ rujure bajirone ñaruarama", yigotiaja Dios oca. 6 "To bajiruarama" Dios ĩ yimasire ti ñajare, mua manajoare reabetiroti ñaja —ĩnare yicami Jesús, fariseo masare.

7 To î yisere ajicõari, ado bajiro tudiseni îatocama îna:

—Riojo mu gotiboajaquene, ¿no yigu ricati rotimasiñujari Moisés ñamasirí? Ado bajiro rotimasiñumi ї: "No bojagu ї manajore ї rocaruajama, 'Миге rocagu yaja' yise papera ucacoari, sore їsiroti ñaja", yimasiñumi Moisés —Jesúre їre yicama.

8 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Jesús:

—Diore ajiterã îna ñajare, "Butobusa rojose îna manajoare yiroma" yigu, manajoa reare beobetimasiñuju Moisés ñamasirí. Rēmojuma to bajiro me bajimasiñuju. 9 Riojo ado bajiro muare gotiaja yu: Ĩ manajo gãji rãca so ajeri cutibetiboajaquêne, sore rocacõari, gajeo ĩ manajo cutijama, Diojua ĩ ĩajama, ĩ manajo me ñagõmo. Ĩ ajerio cutigo ñagõmo —ĩnare yicami Jesús.

10 To î yisere ajicoari, î buerimasajua ado bajiro îre yicaju yua:

—To yijama, manajo mag̃̃ne ñacõaroti ñañuja —ĩre yicaju yua.

11 To bajiro yʉa yisere ajicõari, ado bajiro yʉare yicami Jesús:

—Jediro me ñarāma, manajo cutibetiboarine, Dios ī bojarore bajiro yimasirā. To bajiro yirāma, Dios ī ejarēmose rāca yirāma. 12 Sīgūri manajo cutimena ñarāma. Rōmia rāca īna yiroti ti manijare, bajirāma. To bajirāne ruyuariarā ñari, bajirāma. Gājerāma, "Rīa yimasibeticōato" yirā, īna yijeriarā ñari, bajirāma. Gājerāma, manajo bojamenama, "Yu manajo cutibetijama, yu uju, Dios ī bojarore bajiro quēnabusaro yimasirucuja yu" yituoīarā ñari, bajirāma. To bajiro bajirua tuoīarāma, to bajirone bajiato —yuare yicami Jesús.

"Rĩamasare Jesús ĩ ñubuejeore queti

(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)

13 Jesús tuju rĩamasacare juaejacama masa, ĩ amori nujeocoari, Diore ĩnare senibosato ĩ" yira. Ĩna juaejasere ĩacoari, ado bajiro ĩnare yicaju yua, ĩ buerimasa:

—¡Juavadibesa! Gõjanabioro yaja mʉa —ĩnare yicajʉ yʉa.

14 To bajiro yʉa yiboajaquẽne, Jesújʉama, ado bajiro yicami:

—Rĩamasare ĩnare matabesa. Ĩnare bajiro tuoĩarã ñarãma Uju Dios yarã quẽnaro ĩ yirã —yuare yicami Jesús.

15 To yicõari, rĩamasare ĩ amori ñujeocõari, Diore ĩnare sẽnibosacami Jesús. To yicõari bero, yʉare ũmato vacoacami Jesús.

Gajeyeũni jaigu Jesúre ĩ sẽniĩare queti

(Mr 10.17-31; Lc 18.18-30)

16 Gajeyeũni jaigu, Jesúre sẽniĩagũ ejacami:

—Gotimasiorimasu, yu rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere yure ĩ ĩsisere yu bojajama, ¿no bajise quenase yiroti ñati yure? —Jesúre ĩre yicami.

17 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudicami Jesús:

—¿No yigu quẽnaseayere yure sẽniı̃ati mu? Dios sı̃gũne ñaami quẽnagũma. To bajiri Dios oca masa ı̃na ucamasirere

San Mateo 19.13

ĩaroti ñaja. Mu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama, Dios ĩ rotimasirere cudiroti ñaja —ĩre yicami Jesús.

18 To î yijare,

—¿Disere yati mu, "Dios ĩ rotimasirere cudiroti ñaja" mu yijama? —Jesúre ĩre yicami.

To î yirone, ado bajiro îre yicami Jesús:

—Dios ĩ rotimasire yu yijama, ado bajise rotimasirere yaja yu: "Sĩabesa. Gãji manajo rãca ajerio cutibesa. Juarudibesa. Socune, 'Rojose yimi' yigotiyirobesa. 19 Ми јасиге, mu jacore quêne quênaro ĩnare rũcubuoya. To yicoari, mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maiña", yigotiaja Dios ĩ rotimasire —ĩre yicami Jesús.

20 To î yirone, ado bajiro îre yicudicami:

—Daquegujune tire cudisuoadicaju yu. ¿Ñie gajeye ruyati quẽnaro yu yiroti? —Jesúre ı̃re yicami.

21 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre goticami Jesús:

—Cojo vãme ruyaja, mu yiroti, mu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama: Jediro mu cuosere gãjerãre ĩsijeocoaña. To yicoari, ti vaja bujacoari, maioro bajirãre ĩsima. To bajiro mu yijama, õ vecaju Dios ĩ ñaroju quenase bujarucuja mu. To bajiro yigajanocoari, yure ajisuyaya —ĩre yicami Jesús.

22 To bajiro ĩ yisere ajicõari, buto sutiriti vacoacami ĩ, gajeyeũni jaigu ñari, tire maigũ.

23 To bajiro î bajivato îacõari, î buerimasare ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Riojo muare gotiaja yu. Gajeyeuni jairarema, yure îna suyarua tuoiaboajama, buto josaruaroja înare. To bajicoari, yireto ecobosabetiruarama. 24 Quena tire bajise muare tudigotiaja yu: Vaibucu, camello vame cutigu, gajojota gojeacare sajaretobudimasibecumi. To bajirone bajiaja gajeyeuni jairare quene, yure ajitirunu suyaruaboarare. To bajiro bajira ñari, yireto ecobosabetiruarama —yuare yicami Jesús.

25 To î yisere ajicoari, no yimasibeticaju yua, ti ûnire ajibetirûgûriara nari. To bajiri ado bajiro îre seniîacaju yua:

—Riojo mu gotijama, ¿no bajiro bajirājua Dios tujure ejaruarāda? —īre yicaju yua.

26 To yʉa yirone, yʉare ĩacõari, ado bajiro yicami Jesújʉa-ma:

—Ĩna masune ejamasimenama masa, Dios tujure. Diojuama, ñajediro yimasijeocõami. Ñiejua josase maja, ĩrema. Ĩ suorine ĩ tuju ejamasire ñaja —yuare yicami Jesús.

27 To î yisere ajicõari, ado bajiro yicami Pedro:

—Jediro yua gajeyeũnire cũcõari, mure suyacaju yua. ¿То bajiro yua bajicati vaja, ñie bujarãti yua? —Jesúre îre yicami.

28 To î yisere ajicoari, ado bajiro yuare cudicami Jesús:

—Riojo muare gotiaja yu. Cojorumu adi macarucuro ti jediro quena tudiquenorucumi Dios. To bajiro i virirumu yu, Dios i roticoacacu, rucubuoriaju rujirucuja vu, rotiguagu. To corone mua quene yure suyara, juaamo coro, cojo gubo jua jenituaro ñaricumurorire rujiruaraja mua. To vicoari, mani vara, judío masa, juaãmo coro, cojo gubo jua jenituariracu nara masatubuarire rotiruarăja mua. Yure ajitirunurăre, to yicoari, yure ajitirunumenare iabesemasiruaraja. 29 No bojara, yure ajitirunurã ñari, îna ya vi, îna yarã, îna jacua, îna rĩa, to yicoari, îna ya veserire quene îna maise naro coro îna vaveojama, adigodoju îna cuosuore retobusaro quenase bujaruarama îna, Dios tuju. 30 To bajiboarine adire quene quenaro tuoiaña mua: Jajara ado bajiro mua tuoĩarore bajirone tuoĩaboarama: "Dios î bojase vira retoro Dios i bojasere vira nari, namasura naja vua. To bajiri, o vecajure quene namasura nari, quenase bujaruaraja", yituoiaboarama. To bajiro yira ñari, gajerare îacoari, "Îna ya vi, îna yarã, îna jacua, îna rĩa, to yicoari îna ya veserire vaveomena ñari, ñamasurã me ñaama. To bajiri, õ vecajure quenase mojoroaca bujarona ñaama", yituoĩaboarãma. To bajiro me bajiruaroja. Adoju ñamasurã, õ vecajuarema ñamasumena ñaruarãma îna. Adi macarucuroju ñamasumenama, õ vecajuarema ñamasurã ñaruarãma —yuare yicami Jesús.

Moabosarimasa îna bajire răca tuoîacoari, "Adi macarucurojure namasură, o vecajurema namasură me naruarăma îna", Jesús î yigotimasiore queti

20 ¹To yicõari, ĩ buerimasare yuare gotimasiorũtuacami Jesús. "'Adoju ñamasurã ñaja yua. To bajiri õ vecaju quene ñamasura ñari, quenamasuse bujaruaraja' yituoïabeticõato" yigu, ado bajise yuare gotimasiocami:

—Uye vese сноди, нуе ti bucuaro ĩacoari, busuriju jeju ĩre moabosaronare jigu vacumi. To bajirone yirucumi Dios, mua uju quene. 2 Înare bujacoari, ado bajiro înare gotigumi: "Mua moase vaja mua seniro corone muare vaja virucuja vu", inare yigumi. To yicõari, înare moaroticõagumi, î ya veseju. 3 Muiju î asitutuajediriju coro, moaruară îna vuritucuroju îna ñacoajare, gajerare înare îabujagumi. 4 "Vasa, mua quene. Yu uye veseju moaaya. Mua moajama, quenaro muare vaja yirucuja vu", înare vigumi. 5 To bajiri îna quene îre moabosară vacoanama. To yicoari, bero murecaji naro vacu, gajerare bujagumi. Ñamicajua ti tusato vacu, gajerare bujagumi quena. Moare manare bujacõari, înare moaroticõagumi. 6 Yucu veca muiju tusato, gajera moaruara îna vuritucuroju ejacoari, moamenane îna ñacoajare, "¿No yira moamenane ñarumu cutiati mua?", înare vigumi. 7 To î virone, "Ñimujua, vuare moarotibeami. To bajiri ñacõaja yua", îre yirāma îna. To bajiro îna vijare, "Vasa mua quene. Yu uye veseju yure moabosaaya", înare yigumi.

8 Rãioriju, îre moabosarimasare coderimasure îre jigumi. "Yure moabosarimasare înare jiaya mu", îre yigumi. "To yicoari, ejatusariarare vaja visuova. Inare vaja vigajanocoari, ina rîjorobusa ejariarâre vaja viva. To bajiro rîne vicõa vasa. To bajiri, moarã ejasuoriarãre înare vaja vitusaya", îre vigumi, îre moabosarimasare coderimasure. 9 To bajiro i vijare, ejatusariarãjua ejasuorãma. Îna ejaro ĩacõari, cojorumu vaja tariaro cõro îna moare vaja înare vaja yigumi. 10 To cõro îna vaja tasere ĩacoari, "Manima jaibusaro bujaruaraja", yituoĩaboarama ejasuoriarajua. To bajiro yituoiaboariarare gajera ina vaja taro cõrone înare vaja yigumi. 11 Uju î vaja yirotisere îacõari, ñagõjairāma ejasuoriarājua: 12 "Veseju ejatusariarā, voaro meaca îna moaboajaquene, yuare mu îsiro corone înare îsiaja mu. Yuama, cojorumu jediro, muiju i asicoaro josari moaboabu yua", îre yitudirāma, îna ujure. 13 To bajiro îna yiboajaquene, sĩgũre ado bajiro cudigumi ĩna uju: "Rojose mure yibeju yu. Jēju, 'Mua vaja sēniro cõrone muare vaja yirucuja' yigu ñari, to cõrone muare vaja vibu. 14 Mu moare vaja juacõari, vasa. Mure yu vaja yiro cõrone, 'Ejatusariarãre quene vaja yirucuja' yituoĩamu yu. 15-16 Yu ye gãjoa ñamu ti. To bajiri yu bojarore bajirone yibu yu. Înare quenaro yu vaja yisere îajunisiniaja mu", îre yigumi î uju. To bajiri adi queti muare yu gotirore bajiro bajiruaroja. Adoju ñamasura, õ vecajuarema ñamasumena ñaruarama îna. Adi macarucuroju ñamasumenama, õ vecajuarema ñamasura ñaruarama —yuare yicami Jesús.

"Yure sĩaruarāma", Jesús ĩ yigotitusare queti (Mr 10.32-34: Lc 18.31-34)

17 Jerusalénju yuare umato varutu vacune, juamo coro, gubo jua jenituariracu narare yuare gotiru, ricati yuare jicamotocami Jesús:

18—Quenaro ajiya mua. Jerusalénju vana bajiaja mani. Toju mani ejaro, yure Dios î roticoacacure paia ujarăre, Dios î rotimasire gotimasiorimasare îsirocarucumi sîgü. Înajua, "Îre siaroti naja", yure yiruarama. 19 To yicoari, romano masare yure îsiruarama. To îna yijare, yure ajatudicoari, bajeruarama îna. To yicoari, yucuteroju yure jajuturuarama. Yure jajutucoari, yu rijato bero, yure yujeboaruarama. To îna yiboajaquene, yure îna siaro bero, idiarumu tusatirumune yure catiocoarucumi Dios —yuare yicami Jesús.

Santiago mesa jaco Jesúre so senire queti (Mr 10.35-45)

20 To î yiro bero, Zebedeo rîa jaco, so rîa rāca ejacamo, so rĩa îna bajirotire Jesúre sẽnigõ ejago. Adocărācu ñacama so rĩa: Santiago, Juan ñacama îna. Jesúre rũcubuogo, î rijorojua gusomuniari tuetucamo so. To yicoari, Jesús quenaro so riare î yirotire sẽnicamo. 21 So sẽnisere ajicoari,

—¿No bajiro quẽnaro yʉ yirotire bojati mʉ? —sore yicami Jesús.

To î yijare, ado bajiro cudicamo so:

- —"Ñajediro нін ñaja ун" yiĩocõari, mн rotishorirodo ti ejaro, ун rĩare ado bajiro ĩnare mн ũmato rujirotire bojaja ун: Sĩgũ mн riojojacatна, gãjire mн gãcojacatна ĩnare ũmato rujirucнja mн, "Мн rotirore bajirone ĩna quẽne rotimasiato" yigн ĩre yicamo so.
 - 22 To so yisere ajicõari, so rĩajuare ado bajiro yicami Jesús:
- —Тноїamasimenane yure sẽniboaja mua. Yu rãca mua rotiruajama, ¿mua quẽne yure bajirone rojose tãmuorãtique mua? ĩnare yicami Jesús.

- —Bajicõarãja —îre yicama îna.
- 23 To îna yisere ajicõari, ado bajiro yicami Jesús:
- —Riojo mʉare gotiaja yʉ. Mʉa quẽne, yʉ tãmʉorotire bajiro rojose tãmʉorਚarãja. To bajiboajaquẽne, yʉ riojojacatʉa, yʉ gãcojacatʉa mʉare rojomasibecʉja yʉ. "Ĩna ñarʉarãma yʉ macʉ tʉ rujirona" yʉ jacʉ ĩ yicana rĩne rujirʉarãma —ĩnare yicami Jesús.
- **24** Jesús buerimasa juaamo coro nara, yua ajibetone, "To bajiro bojaja yua" na yirudisere ajicoari, junisinicaju yua. ^h **25** To bajiro yua bajijare, yua jedirore jireocoari, ado bajiro yicami Jesús:
- Ujarã, Dios yarã me ñarã, ĩna yarãre buto tutuaro rotirãma ĩna. Tire masiaja mua yuare yicami. 26 Миата, yu yarã ñari, ĩnare bajiro bajibetiruarãja. Yure ajitirunurã, ñamasurã ñaruarāma, gãjerã îna bojasere masicoari, quenaro înare yiejaremorã. 27 To bajiri ñamasurã mua ñaruajama, gãjerãre moabosaruarãja mua. 28 Dios ĩ roticoacacu quene, to bajirone bajiaja yu. "Gãjerã yu bojasere masicoari, quenaro yure yato ĩna" yigu me vadicaju yu. "Îna bojasejuare masicoari, quenaro ĩnare yirucuja" yigu vadicaju yu. To yicoari, jãjarã rojose ĩna yisere Dios ĩ masiriose vaja, ĩnare vaja yibosaguagu vadicaju yu yuare yicami Jesús.

Juara caje îamenare Jesús î îarotire queti (Mr 10.46-52: Lc 18.35-43)

29 Jericó vãme cuti maca ñacõari, yua vatone, jājarā masa yuare suyacama, Jesúre ĩarã. **30** Toju yua vatone, juarã ĩamena rujicama, maa tu. Jesús ĩ retosere ajicõari, ado bajiro ĩre jiavasãcama ĩna:

- Yua uju, Uju David ñamasirí jãnami, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yuare ĩamaiña mu —yiavasãcama ĩna. 31 To bajiro ĩna yiavasãrone,
- —¡Avasãbesa! —ĩnare yicama masa. To bajiro ĩna yiboajaquẽne, butobusa avasãcama ĩna:

h20.24 Zebedeo manajo, Juan, Santiago jaco, Jesús buamo ñañuju so. To bajiri, "Ĩ yarã ñaama" yituoĩagõ ñari, "Yu rĩare quēnaro yirucumi", yituoĩaboayuju so. Tire ajimasicõari, jūnisiniñujarã Jesús buerã juaãmocãrãcu ñarãjua, "Ĩ yarã ñajare, ejarēmogumi" yituoĩarã ñari.

- Yua uju, Uju David ñamasirí jãnami, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yuare ĩamaiña Jesúre ĩre yiavasãcama ĩna.
- **32** To îna yisere ajicõari, tujarũgũcami Jesús. To bajicõari, ĩamenare jicami:
- —¿No bajiro mʉare yʉ yisere bojati mʉa? —ĩnare yisẽniĩa-cami, caje ĩamenare.

To î yijare, ado bajiro îre yicudicama:

- 33—Yua uju, tudiĩaruaja yua —ĩre yicama ĩna.
- **34** To îna yisere ajicoari, înare îamaigũ nari, îna cajearire moaîacami. To bajiro î yirirîmarone, îamena naboacana, îacoacama îna yuja. Îacoari, îna quene Jesúre suyacoadicama.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagu ñaja yu" yiĩogu, Jerusalénju Jesús ĩ ejare queti

(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

- 21 1-2 Jerusalén cõñana, Betfagé vãme cuti maca ejacaju yua. Olivo vãme cuti buro judo ñacaju ti maca. Toju juarã yua rãcanare î buerãre ado bajiro înare roticõacami Jesús:
- —Mani varoto riojo ñarimacare vasa maji. Тојн ејасо́агі, burra îna siaturнgõriore bнjarнarãja mна, so mach rãca ñagõre. Ĩnare õjacõari, yhre juadibosaba. З Ті macagh mha õjaro ĩacõari, mhare ĩ sẽniĩajama, "Mani нін ĩnare bojami. No cõro mene thocõarhchmi quẽna", ĩre yichdiba. To bajiro mha yisere ajicõari, sẽniĩarẽmobetirhchmi. "Bah. Vasa", mhare yirhchmi —ĩnare yicami Jesús.
- **4** To bajiro înare yiroticami Jesús, Diore gotiretobosarimasu, "Ado bajiro bajiruaroja" î yiucamasire najare:
 - 5 "Jerusalén macanare ado bajiro yiruarāja mua: 'Ĩaña mua. Mua uju vadiami. "Ñamasugu me ñaja yu" yituoĩagure bajiro ejaami. Burra, gajeyeuni umago macu joeju jesacoari, vadiami' yiruarāja mua", yiucamasinuju Diore gotirētobosarimasu.

6 To bajiri Jesús î rotisere ajicõari, î rotirore bajirone yiyuma îna. 7 Burra to yicõari, so macure quene înare juaejacama îna. To yicõari, îna ye sudi joeayere vejecõari îna joere jeocama îna. To îna yiro bero, macujuare vajejacami Jesús. 8 Jājarā masa ñacama. Îna ye sudi joeayere vejecõari, î varotijure cũ rijoro

cuticama. "Yua uju ñaja mu" yirã, to bajiro yicama, Jesúre rūcubuorā. Gājerā yucú rujuri jasurecõari, maare cũ rījoro cuticama. 9 To yicõari, ""Rotimuorūgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ ñaja yu' yiĩocõari, rotisuorucumi yuja" Jesúre ĩre yituoĩarã ñari, buto variquēnacama ĩna. Îre rījoro cuti vana, ĩre suyarã quēne, ĩre ĩavariquēnarā ado bajiro avasã vacama ĩna:

—¡Uju David ñamasirí jānami, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaami! ¡Quenase ĩre yivariquenato mani! ¡Diore rotibosagu quenaro ĩ yigu ñaami! ¡Diore quene, quenase ĩre yivariquenato mani, ani yua ujure ĩ coajare! —yiavasa vacama ĩna.

10 To bajiro Jesús, Jerusalénju, masa rãca î ejasere ĩacõari, buto gãmerã ñagõcama ti macana jediro.

—¿Ñimu ũgũ ñati? —gãmerã yisēniĩacama, masa ĩna avasã vado vatoaju Jesús ĩ vadire ĩacõari.

11 To îna yijare, găjeră ado bajiro yicudicama:

—Îne ñaami Diore gotiretobosarimasu, Jesús vame cutigu, Galilea sita Nazaret vame cuti macagu —yicama masa.

Diore yirũcubuoriaviju ñacõari, gajeyeũni ĩsiriavire bajiro ĩna yiñajare, Jesús ĩnare ĩ tudíãgõbure queti

(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

12 Ti macajure ejacõari, Diore yirücubuoriaviju sājacaju yua, Jesúrāca. Ti viju gajeyeũni ĩsirāre, ĩnare vaja yirāre quēne tudíāgõbucami Jesús. Gājerā ye rāca gājoa vasoarimasa ĩna gājoa jeorijaurire tucaguereacami. To yicõari, buja ĩsirimasa ĩna rujiri cũmurorire tucaguereacami. 13 To yicõari, ado bajiro ĩnare goticami Jesús:

—Diore gotiretobosarimasa îna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Yu ya vima, yure senirucubuora rejariavi naruaroja", yigotiaja, adi vire. To bajiro î yimasire ti naboajaquene, ado bajiro mua yinase suorine juarudirimasa ya vire bajiro bajiaja ti —înare yicami Jesús.

14 Ti viju, yua ñarone, îamena to yicoari rujasagueri vana, ejacama, Jesús tuju. To bajiro îna bajirone înare catiocami. 15 Ti vire ñacama paia ujară, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene. To bajiri Jesús, îaĩañamani î yiĩosere ĩacoari, "¡Uju David ñamasirí janami, 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarí ñaami! ¡Quenase îre yivariquenato mani!" rĩamasa îna yia-

vasã ñasere ajicõari, Jesújuare buto jūnisinicama. **16** To bajiri ado bajiro Jesúre sēniĩacama:

—¿To bajiro mure îna yisere ajiati mu? "To bajise yibesa", înare yiya —îre yicama îna.

To îna yiboajaquene, ado bajiro înare goticami Jesús:

—Ajiaja yu. Dios oca masa îna ucamasire to bajirone gotiaja rîamasa îna yirotire. ¿Ĩabeticatique ado bajiro yisere? Ado bajiro gotiaja ti:

"'Rĩamasa, to yicoari, ũjuraca quene, mure quenaro rucubuoruarama ĩna' to bajiro mu yise ñajare", yigotiaja Dios oca — ĩnare yicami Jesús.

17 To î yiro bero, înare vaveocoari, Betania vâme cuti macaju ejacoari, canicaju yua.

Higuera vãme cutiure, "Juaji rica maniucaruarāja", Jesús ĩ yire queti

(Mr 11.12-14, 20-26)

18 Quena busuriju Jerusalénju tudiacaju yua. To yua bajiro, Jesús, ñiorijacami. 19 Maa tu higuera vame cutiu ñacaju. Tiu ricare baru, ojaboacami Jesús. Rica manicaju, tiujuama. Ju rine nacaju. To bajiri tiure ado bajiro yicami Jesús:

—Juaji rica maniucaruaraja —tiure yicami.

To bajiro î yirirîmarone, sînirocacoacaju tiu. **20** To bajiro ti bajisere îacoari, no yimasibeticaju yua, ti ûnire îabetirûgûcana ñari. "¿No yiro guaro sînirocacoajari ti?", yiseniîacaju yua.

21 To yua yirone, ado bajiro yuare cudicami ĩ:

—Riojo muare gotiaja yu. "To bajiro yirucumi Dios" îre mua yiajitirünu tujabetijama, higuera vãme cutiure yu yise ũni rîrene yimasimenaja mua. Gajeye josase ti ñaboajaquēne, yimasicõarāja. "I burore, moa riagaju rocaroacoasa" mua yijama, to bajirone bajiruaroja. **22** "Yua sēnijama, yuare îsicõagumi" yituoĩacõari, Diore mua sēnijama, muare îsirucumi —yuare yicami Jesús.

"¿Ñimu mure î rotise răca to bajiro yati mu?", Jesúre îna yisêniîare queti

(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

23 To î yiro bero, Jerusalénju ejacaju yua. To bajicõari, Diore yirucubuoriaviju Jesúraca sajacaju yua. Sajaejacõari,

masare gotimasiocami Jesús. To ĩ yiñarone, bucurã, paia ujarã quêne, ejacama ĩna, Jesúre sẽniĩarã:

—¿Ñimu mure î rotise râca to bajiro yirûgûati mu? —îre yisêniîacama îna.

24-25 To bajiro îna yisere ajicõari,

—Yu quene, ado bajiro muare seniĩaja yu. Yure mua cudicoaroju, "Ĩ rotise raca yaja yu", muare yirucuja maji. ¿Ñimu rotiyujari, Juanre, "Oco raca masare ĩnare bautizaya" yigu? ¿Dios rotiyujari? ¿Masajua rotiyujarique? —ĩnare yiseniĩacami Jesús.

To î yisere ajicoari, îna masurione gamera nagonacama îna:

- —"Dione, Juanre oco rāca masare bautizarotiyumi" mani yijama, ado bajiro manire sēniĩajacagumi: "Tire masirã ñaboarine, ¿no yirã ĩre ajitirunubeticati mua?" manire yisēniĩajacagumi. **26** To yicoari, "Masane, Juanre oco rāca bautizarotiriarāma" mani yijama, manire buto tudíruarāma masa, "Diore gotiretobosarimasu naboacami Juan" yirā nari—gāmerā yicama ĩna.
- **27** To bajiro gamera nagora nari, ado bajiro re cudicama na:
 - —Juanre rotiríre masibeaja yua —Jesúre yicoacama îna. To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudicami Jesús:
- —To bajiro yure mua cudijare, "Ĩ rotise rãca yaja yu", muare yigotibetirucuja yu quẽne —ĩnare yicami Jesús.

Juara ria cutigu, i riare i moarotirere Jesús i gotimasiore queti

- **28** To bajiro înare yigajanocoari, gotimasiore queti înare goticami Jesús:
- —¿No bajiro tuoĩati mua, adire, yu gotiguadire? Sĩgũ ñagũmi juarã rĩa cutigu. Ĩ macu ñasuogure ado bajiro yigumi ĩ: "Масu, yucurema mani uye vesere moaguaja", ĩre yigumi. **29** To ĩ yiboajaquẽne, "Varuabeaja yu", ĩre yicudigumi. To bajiro yiboarine, berojuma, tuoĩavasoacõari, moagũ vacoacumi ĩ yuja. **30** To ĩ yiro bero, gãji ĩ macure quẽne, to bajirone ĩre yigumi. To ĩ yirone, "Bau. Moagũ varucuja yu", ĩ jacure yicudigumi ĩ. To yiboarine, vabecumi. **31** To bajiri mua tuoĩajama, ¿nijua ñañujari ĩ jacu ĩ rotiriarore bajirone cudirí? —ĩnare yisẽniĩacami Jesús.

To î yisêniîarone, ado bajiro îre cudicama:

—Ĩ, moarotisuoríjua, ĩ jacu ĩ rotiriarore bajiro ĩre cudiyumi —ĩre yicudicama.

To îna yisere ajicoari, ado bajiro yicami Jesús:

—Riojo muare gotiaja yu. Ujure gãjoa sēnibosarimasare, to yicõari, rõmia, йтиаге ajeriarã cuticõari, vaja sēnirã rõmirire, "Rojorã masu ñaama" înare yiĩaterã ñarãja mua. Миа ĩaterã sĩgũri, tuoĩavasoacõari, Uju Dios yarã quēnaro ĩ yirã ñarãma. Înare bajiro mua tuoĩavasoabetijama, ĩ yarã me ñaruarãja mua. 32 Juan, oco rãca masare bautizarimasu, "Ado bajirojua mua yijama, quēnaroja" muare ĩ yigotimasioboajaquēne, ĩre ajibesuja mua. To bajiroamanama mua yiĩaterãjuama, ĩre ajitirunuma îna. To bajiri ĩre ĩna ajitirunusere ĩariarã ñaboarine, ĩre ajibeticõari, rojose mua yirũgũriarore bajiro rojose yicõa ñaja mua —ĩnare yicami Jesús.

"Judío masa îna ajitirunubetijare, gājerājuare ujorucumi Dios" yigu, moarimasa rojose yirā îna bajire rāca Jesús î gotimasiore (Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)

33 Quena ado bajiro inare gotimasiocami Jesús:

—Sĩgũ masu uve vese otegumi. Tire otegajanocoari, matagumi. To yicoari, uye oco juarotiju quenogumi. Tiju bero, vecaju ñacoari, î îatirunujesarotiju quenogumi. To vigajanocõari, gājerāre, "Yure ĩatirunubosaba", yigumi. "Uye ti rica cutiro, găjerăre îsicoari, vaja seniruarăja mua. To yicoari, mua juajama, 'Ado coro ñaja mani ye. Ado coro ñaja i yema' yicõĩama", ĩnare yigumi. To yicõari, gajeroju vacoacumi yuja. 34 To bajiri cojorũmu, "Uye rica cuti bucuatoja ti" yigu, îre moabosarimasare cõagumi, "Uye, yure îna cübosarere yure juabosaava" vigu. 35 Uve veseju îna ejaro îacoari, ti vese coderăjua, ado bajiro yirama: Înare nejecoari, jarama. Gajerare sĩarãma, to vicoari gãjerãre gũtane reasĩarãma. **36** To ĩna yire quetire ajicõari, jājarābusa îre moabosarimasare cõagũmi vese uju, î ye ñarotire juabosaaya yigu. Ti veseju îna ejarone, ĩatirũnurimasa, to rĩjoro ejariarãre ĩna viriarore bajirone virãma, înare quêne.

37 To bajiro îna yiecore quetire ajicoari, "Yu macujuare rücubuorama" yituoiacoari, îre coaboagumi. **38** To bajiro î yicoarire, veseju î ejasere îacoari, ado bajiro gamera nagora-

ma vese coderimasa: "Adi vese ңің macңne ñaami. To bajiri ĩ bajirocaveojama, ĩne ñaami ĩre vasoarocң. To bajiri ĩre mani sĩajama, mani ye sita ñarңaroja yuja", gãmerã yiñagõrãma ĩna. **39** To bajiri vese sojнаjң ĩre ñia vati, ĩre sĩarocacõarãma — ĩnare yicami Jesús.

- **40** To bajiro înare yigajanocoari, ado bajiro înare seniîacami:
- —¿Ti vese uju tudiejagu, no bajiro ĩnare yigujari, ti vese coderimasare? —ĩnare yisẽniĩacami Jesús.
 - 41 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudicama îna:
- —Rojorã masu ñarãma ti vese ĩatirʉ̃nʉrã. To bajiri ĩnare ĩamaibecʉne ĩnare sĩareagʉmi. To ĩ yiro bero, gãjerãre ti vesere ĩatirʉ̃nʉronare vasoagʉmi, ĩ ye ñarotire juabosaronare —Jesúre ĩre yicama ĩna.
- **42**To îna yicudisere ajicoari, Jesújua, ado bajiro înare yicami:
- —"Uye vese uju macure rojorã îna sĩarocarere bajirone viri buarimasa gũta îna beserocaria ñaboarine, ñamasurica ñaruaroja", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. ¿Tire ĩabeticatique mua? Ado bajiro gotiaja:
 - "Gũta rãca vi quẽnorimasa coja gũtare rocarãma ĩna. Ĩna rocaria ñaboarine, gajea gũta rẽtoro quẽnarica ñaruaroja tia. Tia gũta suorine quẽnarivi quẽnorucumi Dios. Tia manijama, quẽnomasibetibogumi. To bajiro bojagumi Dios mani uju. To bajiri tia gũta suori Dios quẽnaro ĩ yisere ajimasicoari, buto tuoĩa variquẽnaja mani", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire.
- 43 To bajiri ado bajiro yigu, ti quetire muare gotibu yu: Diore rotibosagure yure ajitirunumena mua ñajare, judío masa mejuare, "Yu yara ñaña" înare yicoari, quenaro înare yirucumi Dios. Înajuama, Dios î bojarore bajiro îre ajitirunuruarama. 44 No bojara yure, yu ocare ajitera, rojose tamuoruarama îna —înare yicami Jesús.
- 45 Jesús î gotimasiosere ajicõari, "Mani bajisere yigu yami", yiajimasicõacama fariseo masa, paia ujarã quene. 46 To bajiri Jesúre ñiaruaboacama îna. "Diore gotiretobosarimasu ñaami Jesús" masa îna yituoĩajare, masare güirã, îre ñiabeticama.

"Î macu î âmosiaguadijare, masare jirêogümi uju", Jesús î yigotimasiore queti

(Lc 14.15-24)

22 ¹ Quena gotimasiore queti masare goticami Jesús: 2—Adi quetire tuoĩacoari, "Tire bajiro bajiruaroja, masare 'Yu yarã ñaña mua' Uju Dios î viroti" muare gotimasiogũ yaja: Sĩgũ uju, ĩ macu ĩ amosiarotirũmure quenoyugumi. 3 To vicoari, "Iavariquena ejaremoronare jiava mua" yigu, îre moabosarimasare cõagũmi ĩ. To ĩ yisere ajicõari, jirã vaboarama îna. Înajuama, vadiruamenama. 4 îna vadiruabetire ajicoari, gajera îre moabosarimasare coagumi quena. "'Yua uju muare jigu ñari, î varã vaibucurã mame bucuarãre sîarotimi. Jēre quenogajanomu yua. To bajiri i macu i amosiarirumu ĩarã vayá mua quêne' ĩnare yiba", yicõagumi ĩna uju. 5 To ĩ yisere ajicõari, jirã vaboarãma îna quena. Înare cudimenane, vacoanama, îna ye moare moaroana. Sîgũ î ya veseju vacumi. Gãji î gajeveŭni îsiroju vacumi. 6 Gãjerãma, uju î cõaboariarãre ñejecoari, înare jasîacoarama. 7 Tire ajicoari, buto junisinigũmi uju. To bajiri ĩ yarã surarare cõagũmi. "Ĩnare sĩacõari, îna ya virire soereacoaya", înare yicõagũmi. 8 To î yiro bero, găjeră îre moabosarimasare ado bajiro gotigumi: "Yu macu î ămosiarotiave quenogajanomu. Jeju yu queti coaboară, îna ejabetijare, quenaja. Inare jicoabetiroti naboayuja. 9 Jajara masa îna vati maarijuare vasa. To mua îabujară coro jireocoari, înare ûmato vaba", înare yigumi uju, îre moabosarimasare. 10 l̃ rotirore bajirone masare jirẽorãma ĩna. Quẽnarã, rojorã, îna bujară coro jireorama. To bajiri uju va vi, jumucoatoja ti.

11 I jicoariarare ĩagũ sajagũmi uju. Sĩgũre, ĩna amosiaro ĩara ejara ĩna sañase ũnire sañabecure ĩabujagumi ĩ. 12 To bajiri, ĩre ĩacoari, ado bajiro ĩre seniĩagũmi: "¿No yigu ĩna amosiaro ĩara ĩna sañase ũni sañabeati mu?", ĩre yigumi. To ĩ yiboajaquene, ĩre cudibecumi. 13 To ĩ bajijare, bare jeorimasare ado bajiro ĩnare yigumi uju. "Ĩ gubori, ĩ amorire quene siacoari, retiaroju ĩre rocacoaña. Toju ñacoari, buto rojose tamuogũ ñari, guji pogue, oti, yirucumi", ĩnare yigumi uju, bare jeorimasare. 14 To bajiro bajiruaroja, "Yu yara ñaña mua" Uju Dios ĩ yiroti quene. Jajara masare, "Yu yara ñaña mua" Dios ĩ yire ti ñaboajaquene, sĩgũrine ñarama ĩ raca ñarona —ĩnare yicami Jesús.

"Ujarā gājoa manire īna vaja yirotijama, īnare īsiroti ñaja", Jesús ī yigotire queti

(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

15 To î yisere ajicoari, fariseo masa î tu naboara camotadicoacama îna, gamera nagoroana. "Ado bajiro yirasa", yiruyuyuma:

- —Ado bajiro mani sẽniĩajama, cudimasibeticõari rojose tãmuorucumi —yituoĩaboayuma.
- **16** To bajiro yituoĩarã ñari, ĩna rãcanare, to yicõari, "Uju ñamasugũ ñarucumi Herodes" yirũgũriarãre quẽne, Jesús tu ĩnare cõañujarã ĩna, "Ĩre sẽniĩaaya mua" yirã. To ĩna yicõariarã ado bajiro Jesúre sẽniĩacama ĩna:
- —Ajiya gotimasiorimasu. "Riojo gotigu ñaami", mure yimasiaja yua. "Ado bajiro mani yisere bojagumi Dios" yigotimasiogũ ñari, riojo yuare gotimasioaja mu. "Ado bajiro yu gotimasiojama, yure ajijūnisiniruarāma" yituoĩabecune, riojo gotigu ñaja mu. "Ānoama, ñamasurā ĩna ñajare, ricati ĩna ajijūnisinibetire ĩnare gotimasiorucuja", yituoĩabecu ñaja mu. Masa ñajedirore yuare riojo gotigu ñaja mu. 17 To bajiro yigu mu ñajare, mu tuoĩasere ajiruaja yua. ¿Roma macagu uju, César, gãjoa manire ĩ vaja yirotisere mani vaja yijama, quēnacõarojari? ¿Dios ĩ rotimasirere cudimena yirãjarique mani, ĩre mani vaja yijama? —Jesúre yisēniĩaboacama ĩna.
- **18** Jesújuama, "Rojose yure yiruarã, to bajise yure sēniĩatoama îna", yimasicõacami. To bajiri ado bajiro înare cudicami:
- —"Quenara naja yua" yiboarine, mua yirore bajiro yira me naja mua. ¿No yira, "Rojose ire yirasa" yira, to bajise yure seniiatoati mua? —inare yicami Jesús. 19—Roma macagu ujure gajoatii, ire vaja yirotitiire, cojotii yure iona —inare yicami Jesús.

To ĩ yijare, ãmiadi, ĩre ĩocama ĩna. **20** Gãjoatiire ĩacõari, ado bajiro ĩnare sẽniĩacami Jesús:

—¿Ñimu rioga tuyati? ¿Ñimu vãme tuyati? —ĩnare yicami Jesús.

21 To î yirone,

—Roma macagu Uju César rioga tuyaja. To yicõari, ĩ vãme quẽne ñaja ti —Jesúre yicudicama ĩna.

To îna yijare, ado bajise yicami Jesús:

- —To bajiri aditiire ĩacõari, "César yatii ñaja", yimasiaja mua. To bajiri, gobierno ĩ vaja yirotijama, ĩnare vaja yiroti ñaja. To bajirone bajiaja Diore quẽne. Jediro Dios ĩ cõase ti ñajare, "Yua cuose ti ñaboajaquẽne, ti rãca mu bojarore bajiro yiruarãja", Diore ĩre yiroti ñaja, manire. To yicõari, "No bojase moare yua yise quẽne, mu ujose rãca yua yimasise ti ñajare, ti rãca mu bojarore bajiro yirugũruarãja", ĩre yiroti ñaja, muare —ĩnare yicami Jesús.
- **22** To bajiro ĩ yisere ajicõari, no yimasibeticama ĩna, quênaro gotigure ajibetirũgũriarã ñari. To bajiri juaji tudisẽniĩamenane, vacoacama yuja.

"¿Bajirearāma, tudicaticoanajari?", Jesúre ĩna yisẽniĩatore queti (Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)

- 23 Tirumune saduceo masa quene ejacama, Jesúre seniratora. "Masa ina rijato bero, ina usuri, ina rujuri naro corone quena tudicatimenama" yira nacama saduceo masa. Ado bajiro ire seniracama:
- 24—Ajiya gotimasiorimasu. Moisés ñamasirí ado bajiro ĩ yiucacũmasire ti ñajare, mure sẽniĩarã vabu yua: "Sĩgũ, manajo cutiboa, rĩa magũne ĩ bajirocajama, ĩ gagu manajo ñariore manajo cutirucumi ĩ bedijua. To bajiri ĩ rãca ñacõari, so macu cutijama, ĩ gagu macu ñarucumi", yimasiñuju Moisés. 25 Yua rãcana, sĩgũ rĩa, cojomo cõro jua jẽnituarirãcu ũmua ñaboacama. Sĩgõrene manajo cutiboacama ĩna. Ñasuogu sore manajo cutisuoboacami. Rĩa magũne rijacoacami ĩ. Ĩ rijato bero, gãji ĩ bedi vasoaboacami. Ĩ quẽne rĩa magũne rijacoacami. 26 Ĩ bederã quẽne, to bajirone sore manajo cutiboacama. Rĩa manane, rijajedicoacama ĩna quẽne. 27 So manajua ĩna rijajediro bero, so quẽne rijacoacamo yuja. 28 To bajiri bajireacõari, quẽna ĩna tudicatijama, ¿ñimujua ñaguĩda so manaju masu ñarocuma, ĩna ñaro cõrone sore ĩna manajo cuticato bero? —Jesúre yisẽniĩatocama ĩna.
 - 29 To îna yirone, ado bajiro cudicami Jesús:
- —Dios oca masa îna ucamasire ajimasimena ñaja mua. Dios î masisere quene masiră me ñaja. To bajiră ñari, Moisés î ucamasirere tuoîacoari, "Riojo me gotiro yaja", yituoîaboaja mua. **30** Ado bajirojua bajiaja: Bajireariară, îna tudicatiro bero,

manajo cutire, manaju cutire quene maniruaroja. Ángel mesare bajiro bajira ñaruarama îna. 31 ¿"Masa îna bajirearo bero, îna usuri caticoaroja", yirere îabeticatique mua? Dios î masune î gotirere îre gotiretobosarimasu ado bajise ucamasinumi: 32 "Mua nicua namasiriara Abraham, Isaac, Jacob, îna rucubuo vadimasicacune naja yu", yigotimasinumi Dios. Masa bajireariara îna usuri ti caticoa nabetijama, to bajise yibetimasiborimi. Bajireariara, quena tudicatirajua îna rucubuogu nagumi. "Îna usuri ti caticoa najare, bajireariara naboarine, Diore rucubuocoa narama", yire naja —înare yicami Jesús.

33 To bajiro î yisere ajicoari, no yimasibeticama îna, quenaro gotigure ajibetiruguriara nari.

Dios î rotimasire ñamasuri vâmere Jesús î gotire queti (Mr 12.28-34)

34 Saduceo masare Jesús quenaro înare î cudise najare, gajeye îre îna seniîatomasibetirere ajiyujara fariseo masa. Tire ajicoari, rejanujara îna. 35 Tiju bero, sigu îna racagu, Dios î rotimasire gotimasiorimasu, Jesúre seniîagu ejacami. "Ado bajiro josasere yu seniîajama, cudimasibeticoari rojose tamuorucumi" yigu, ado bajise îre seniîacami:

36—Gotimasiorimasu, ¿disejua ñati ñamasuse masu Dios ĩ rotimasire, mu ĩajama? —ĩre yisẽniĩacami.

37 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Jesús:

—Mani ujure, Diore buto mairoti ñaja. No bojagure mani mairo retoro, no bojase mani cuose, to yicoari, mani bojatuoïase retoro Diore mairoti ñaja. 38 Ti ñaja ñasuose, ñamasuse Dios î rotimasire. 39 To yicoari, gajeye tire bajibusasene ado bajiro yaja: "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maiña", yigotiaja Dios î rotimasire. 40 To bajiri jua vamene ñaja ñamasuse masu Dios î rotimasire. Tire mu cudijama, Moisés ñamasiri î rotimasire, to yicoari, Diore gotiretobosarimasa îna gotimasiomasirere quene cudijeocoagu yiguja mu—îre yicami Jesús.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, ¿ñimu ñarucumi, yituoĩati mua?", Jesús ĩ yiseniĩare queti

(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

41-42 Fariseo masa yua tu îna rejaro, ado bajiro înare seniîacami Jesús:

- —"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu, ¿ñimu ñarucumi yituoĩati mua? — ĩnare yicami Jesús.
- —"Uju David ñamasirí jãnamine ñarucumi" yaja —îre yicudicama îna.
 - 43 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yicami:
- —To bajiro mua yituoĩaboajaquẽne, Uju David ñamasirí, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cũrocure tuoĩagu, ¿no yigu Diore yigure bajiro, "yu uju" yimasiñujari ĩ? Espíritu Santo ĩ ejarẽmose raca ado bajiro ucamasiñumi:
 - 44 "Yu ujure ado bajiro yirucumi Dios: 'Yu riojojacatua rujiya maji. Mure ĩaterãre, "Rojose yitujaya" ĩnare yu yiro bero, rojose yimasibetiruarãma. To cõrone rotisuorucuja mu' yirucumi Dios, yu ujure", yiucamasiñumi David.

45 To bajiri, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, David ñamasirí jãnami ñarucumi" yiucamasire ti ñaboajaquene, ¿no yigu ĩ ujure bajiro bajigutique? — ñare yicami Jesús.

46 To bajiro înare î gotisere ajicõari, sĩgũ îre cudimasigũ manicami. "Mani rẽtoro masigũ ñaami" yituoĩacõari, "'Ãnoama masimena ñaama' yiromi" yirã, îre sẽniĩa tujacõacama îna yuja.

"Rojose tãmuoruarãja mua", fariseo masare Jesús î yire queti (Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

 $23^{\, 1}\, \text{To}\, \tilde{\text{\i}}\, \text{yiro bero, masare, yua}\, \tilde{\text{\i}}\, \text{buerãre quēne, ado bajiro yuare yicami Jesús:}$

2—Dios î rotimasire gotimasiorimasa, fariseo masa quene, Moisére Dios î roticumasirere bueretobucoari, "Ado bajiro yiroti naja manire", yigotimasiora nama. 3 To bajiri tire îna gotimasiosere quenaro ajitirunana mua. To bajiboarine, îna yirore bajiro yimena îna najare, îna yirore bajiro yibesa. 4 Dios î rotimasirere bueretobucoari, î rotimasire retobusaro yirotiama îna. "Cojo vame me mani rotise najare, cudijeomasimenama îna" yimasira naboarine, înare îamaimenane, "Najediro yua gotiretobuse riojo naja", masare înare yicoa naruguama. 5 Jediro îna yisere, "Quenaro yira nama" masa îna yiîarucubuosere bojara yama. Îna riovecari siature, îna ricari dureature quene Dios ocasanarijataroriaca jacabusarijatarori cuoama îna, "Gajera manire îacoari, quenaro rucu-

buoato îna" yiră. To yicoari sudiro gaja seayore, jacabusase seayore cutiaseri săñaama îna. "Quenaro yiră naama îna" masa îna yiîarucubuosere bojară yama. 6 Boserumuri naro îna barujijama, namasuri cumurorire rujivariquenaruguama îna. Dios ocare bueriavirijure quene namasuri cumurorire rujivariquenaruguama. 7 To yicoari, jajară masa îna rejarugurijaurire ejaruguama. Masare îna bocajama, rucubuose raca înare îna senisere bojaruguama. To yicoari, "gotimasiorimasu" masa îna yijama, ajivariquenaruguama.

8 Muarema, îna virore bajiro mua vibetijare, quenaruaroja. "Gotimasiorimasu" mua racana muare ina visere bojabetiruarãja mua. Sĩgũne ñaja vu, mua jedirore gotimasiorimasuma. Muama, cojoro corone ñara naja mua, vure ajitirunurama. To bajiri gotimasiorimasu gamera yimasimenaja mua. 9 0 vecajure ñagu sĩgune ñaami mani jacu, Dios vãme cutigu. To bajiri adi sitagure, gajire yure ajitirunugure, Diore mua yirucubuorore bajiro yirã, "yua jacu" îre yibeja mua. 10 "Yua uju ñaja mu" gãjerã muare îna yirucubuosere înare yirotibeja. "Rotimuorugorucuja mu" yigu, Dios î coacacu, yu sîgune naja mua ujuma. 11 Sĩgũ yure ajitirũnugũ, ñamasugũ ĩ ñaruajama, găjeră îna bojasere masicoari, quenaro înare yiejaremogu ñarucumi. 12 Quenaro înare îna yirucubuosere bojarare, "Ñamasurã me ñato", înare yirucumi Dios. No bojagu, "Ñamasugũ me ñaja yu" yicoari, quenaro gajerare yiremogũiuare, "Ñamasugũ ñato", îre yirucumi Dios —yuare yicami Jesús.

13 Fariseo masare, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare quene yigu, ado bajiro goticami Jesús:

—Вито rojose tãmuoruarāja mua. "Quēnaro yirā ñaja yua" yiboarine, rojorā ñaja mua. Dios ĩ rotimasirere buerētobucõari, ñamasuse mejuare ajitirunucõari, gotimasiovadicaju mua. To bajiro mua yijama, "Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirā ñabeticõato mani" yirāre bajiro yiñaja mua. To yicõari, "Gājerā, Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirā ñabeticõato ĩna" yirā yaja mua. Dios yarā îna ñaruaboajaquēne, ĩnare matarā yaja mua. To bajiri mua quēne ĩ yarā ñabetiruarāja mua —ĩnare yicami Jesús.

14—Buto rojose tāmuoruarāja mua, fariseo masa, Dios ī rotimasire gotimasiorimasa quēne. "Quēnaro yirā ñaja yua", yituoīaboaja mua. Manajua rijaveoriarā ya virire ēmarā ñaboarine, masa īna īaro rījorojua, "'Quēnaro yirā ñaama'

yiĩato" yirã, "Yoaro Diore sẽnirã yaja", yisocarũgũboaja mua. To bajiro mua yise vaja, gãjerã rojorã, rojose ĩna tãmuose rētoro rojose tãmuoruarãja mua —ĩnare yicami Jesús.

15—Buto rojose tāmuoruarāja mua. "Quēnaro yirā ñaja yua" yiboarine, mua yirore bajiro yirā me ñaja mua. "Manire bajiro gāji ī tuoīajama, quēnaja" yituoīacoari, masare buto gotimasiocudiaja mua. Sīgū, "Yuare bajiro tuoīato" mua yigure, "Mani ajitirūnuro rētoro mani yere ajitirūnuato ī" yirā yaja mua. To bajiro mua yijama, "Butobusa rojose tuoīato" yirā yaja mua. To bajiri, mua rētobusaro Dios ī bojabetire yicoari, "Rojose tāmuotujabetiriaroju varucumi ī quēne", yirā yaja mua —īnare vicami Jesús.

16-22 Quena ado bajiro înare goticami Jesús, fariseo masare, Dios î rotimasirere gotimasiorimasare quene:

—Buto rojose tãmuoruarãja mua. Ĩamena, gãjerã ĩamenare tũa vanare bajiro bajirã ñaja mua. No bojase mua yirotire mua yiruajama, "Yimasucõaruarãja yua. Tire yua yibetijama, Dios, rojose yuare yibogumi" yirã, yirere ado bajiro gãjerãre gotimasioruguboaja mua: "Cojojirema mani gotirore bajiro yiruamena ñari, ado bajirojua mani gotijama, quenacoaroja", virugũboaja mua: "Mani gotirũgũrore bajiro virã ñaboarine, Dios vãmere mani gotivasoajama, mani gotirore bajiro mani vibetiboajaquene, rojose manire yibecumi Dios", yiruguboaja mua. To vicõari, ado bajiro gotimasioremoaja: "Dios vamere gotiterã, Diore yirũcubuoriavi vãme rãca mani yijama, quenacõaroja. To bajiro viterã, Diore virucubuorã soemuoriajau vãme rãca mani yijama, quenacoaroja. Tire mani yitejama, o vecaju ũmuagaseroju Dios ĩ ñaro vãme rãca mani vijama, quẽnacõaroja. To bajiboarine, Diore yirũcubuoriaviaye oro vãme сutise rãca, to yicoari, gaje vãme Diore rucubuorã soemuoriajau joere jesase vame raca mani yijama, mani gotirore bajirone viroti ñaja", viboaja mua. Tuoĩamasimena, ĩamenare bajiro bajirã ñaja mua. Ñajediro Dios ye ti ñajare, ĩ vãmerene gotirã yaja mua — ĩnare yicami Jesús.

23—Buto rojose tãmuoruarãja mua. "Quenaro yira ñaja yua" yiboarine, rojora ñaja mua. Dios i rotimasirere bueretobucoari, ñamasuse mejuare ajitirunuraja mua. To bajiro yira ñari, bare savuorere, anís, menta, comino vame cutire mojoroaca ti vaja cutiboajaquene, Diore yirucubuoriavi moabosarimasare

ĩsiaja mua. To bajiro yirã ñaboarine, Dios ĩ rotimasire ñamasusei Quenaro riojo yire, gãjerãre ĩamaire, to yicoari, Diore maire quene ñaja ñamasuse. Tire quene yirugurona ñaja mua. 24 To bajiro yirã ñari, ado bajiro yirare bajiro yaja mua: "Beco raca idirobe" yirã, oco mua idirotire veoruguaja mua. To bajiro yira ñaboarine, camello vame cutigujuarema jaigu ĩ ñaboajaquene, rujune bayurare bajiro yiruguaja mua. To bajiri, ĩamena, gãjera ĩamenare tua vanare bajiro bajira ñaja mua. Dios ĩ rotimasire namasuse mere ajirucubuora naboarine, namasusejuare yimena ñaja mua —ĩnare yicami Jesús.

25—Buto rojose tāmuoruarāja mua. "Quēnaro yirā ñaja yua" yituoīaboarine, rojorā ñaja mua. Idiriabaja, bare jeobariabaja joema coeriabajari ñaboarine, jubeajuama buto ueri cutibajarire bajiro bajiaja mua. Mua usuri bajisejuarema tuoīabeaja mua. To bajirā ñari, "Quēnaro yirā ñaja yua" yituoīaboarine, rojosere quēne tuoīarā ñari, rojorā ñaja mua. Ĩauorā ñari, "Īnare yitocōari, īna cuoboasere ēmaruarāja", yituoīarā ñaja mua. 26 "Rojorā ñaja mani" yimasimena ñari, ĩamenare bajiro bajirā ñaja mua, fariseo masa. Rojosere tuoĩatujaya. To bajiro mua yijama, Dios ĩ bojarore bajiro tuoĩarā ñari, quēnaro yirā ñaruarāja mua.

27 Buto rojose tãmuoruaraja mua fariseo masa, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene. "Quenaro yira naja yua" yiboarine, mua yirore bajiro yira me naja mua. Masa yujeriaviri botisene viariavirire bajiro bajiaja mua. Masa îna îaquenariviri naboarine, jubeajuama rijariara goa quenabetoja. 28 To bajiro bajira naja mua. "Quenaro yira naama" masa îna yiîara naboarine, mua tuo are cutisema rojora naja. "Quenaro yira naama" masa muare îna yiîasere bojatuo ara naboarine, rojose naro coro tuo ara naja mua — înare yicami Jesús.

29 Quẽa ado bajiro ı̃nare gotirũtuacami Jesús:

—Вито rojose tãmuoruarāja mua. "Quēnaro yirā ñaja yua" yiboarine, mua yirore bajiro yirā me ñaja mua. Diore gotirēto-bosamasiriarāre îna yujemasiriaju joere quēnariju quēnoaja mua, "Quēnarā ñamasiñuma" yirā. To yicōari, gājerā quēnaro yiriarāre quēne îna yujeriaju joere quēnase quēnorūgūaja mua. 30 То yicōari, ado bajiro yirūgūaja mua: "Mani ñicua, Diore gotirētobosarimasare îna sĩarearo, ĩnare sĩa ejarēmobetiboria-

rāja mani", yirūgūaja mʉa. **31** To bajiro mʉa yijama, "Quēnarā ñañuma" yirā me yaja mʉa. Ado bajirojʉa yirā yaja: "Diore gotirētobosamasiriarāre mani ñicʉa îna sĩamasire quēnañuja ti" yirā yaja mʉa, mʉa ñicʉa rojose îna yiriarore bajiro rojose yirā ñari. **32** Mʉa ñicʉa Diore gotirētobosarimasare îna sĩasʉovadimasiriarore bajirone mʉa quēne ĩna jãnerabatia ñari, Diore gotirētobosarimasare sĩajeocõaroti ñaja —ĩnare yicami Jesús.

33—Vãtia uju rojose î virore bajirone rojose vijairã ñaja mua. Rojose tãmuotujabetiriaroju mua varotire, no bajiro rudimasibetiruaraja. 34 Mua judio masa vatoaju Diore gotiretobosarãre, quenaro tuoiarãre quene, Dios ocare gotimasiorãre quene coarucuja vu. Înare siaruaraja mua. Gajerarema vucúteroju jajusĩaruarãja. Gãjerãrema, Dios ocare îna bueriviriiu înare iaruarăia. Găierărema, îna vati macari ñaro cõrone rojose înare visuvaruarăja. 35 To bajiro mua viroti ti ñajare, ado bajiro yirucumi Dios, mua ñicuare, mua yarã jedirore yure ajitirunumenare: Abel ñamasiríre mua ñicu î sĩasuomasire, to yicoari Diore yirucubuoriavi jubeaju ñarijau soemuoriajau tuju Berequías macure Zacaríare îna sĩatusamasirere, quenaro virãre îna sĩavadimasire ñajare, buto rojose tãmuoruarãja mua, adirumuri nara. 36 Riojo muare gotiaja vu. Mua nicua îna bajimasiriarore bajirone Diore mua ajitirunubeticoa ñajare, îna sîamasire vaja rojose înare î viroti retobusaro rojose muare yirucumi Dios, adirumuri ñarare — înare yicami Jesús.

Jerusalén macanare îna bajirotire Jesús î tu
oîasutiritire queti (Lc 13.34-35)

37 Jerusalén macanare îre îna sîarocaro bero îna bajirotire tuoîacoari, ado bajiro yicami Jesús:

—Jerusalén macana, Diore gotirētobosamasiriarāre sĩamasiriarā jānerabatia ñacõama ĩna. Dios ĩ cõamasiriarāre, ĩ ocare gotimasiorimasare gũtane ĩnare reasĩamasiriarā jānerabatia ñaama. Cojoji me gãjaboco so queruju eñeroca so rĩare so juarẽorore bajiro ĩnare yiruaboacaju yu, ĩnare coderu. To bajiro yu yiruaboajaquẽne, ĩnajua yure bojabeticama. 38 To bajiri jẽre, "Ĩna ñarijure codetujacõaja yu yuja", yituoĩami Dios. 39 Riojo gotiaja yu: "¡Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí vadiami! ¡Quẽnase ĩre yivariquẽnato mani! ¡Diore rotibosagu ĩ najare, ĩre quẽnaro yato Dios!" yure ĩna yiroto rĩjoro, quẽna juaji yure ĩabetiruarāma ĩna —ĩnare yituoĩa ñagõcami Jesús, Jerusalén macanare.

"Diore yirucubuoriavire judío masa me ñarã caguerocacoaruarama", Jesús i yire queti

(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

24 ¹ Diore yirũcubuoriaviju ñacoari, budiacami Jesús. Îre emucoari, ado bajiro îre yicaju yua:

—Adi vire ĩaña mu —ĩre yicaju yua.

2 To bajiro yнa yirone, ado bajiro yнare yicami Jesús:

—¿Adi vire quenaro ı̃ati mua? Mua ı̃arivi ti bajirotire riojo muare gotiguagu yaja yu. Adi vi mua ı̃arivi ñaro cõrone cagueroca ecoruaroja. To bajiri adi viaye gajea guta joere, gajea jesabeticõaruaroja —yuare yicami Jesús.

"Macarucuro ti jediroto rijoro ado bajiro bajiruaroja", Jesús i yire queti

(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

3 Tiju bero, Olivo vame cuti buro joeju rujicami Jesús. To î rujirone, gajera îna mano îacoari, ado bajiro îre seniîacaju yua:

—¿Divato cagueroca ecoroti Diore yirūcubuoriavi? ¿No bajiro ti bajisere ĩacoari, "Jesús ejaguagu yigumi", yimasirati yua? ¿No bajiro ti bajiro ĩacoari, "Adi macarucuro jediato yaja", yimasirati yua? —Jesúre yiseniĩacaju yua.

4 To bajiro yua yisere ajicõari, ado bajiro yuare cudicami Jesús:

—Roori ñaruarāja mua, "Socarāne, gājerā manire yitoroma" yirā. 5 Jājarā yitorā ñaruarāma, "Yune ñaja 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ī cõagu" yirā. To bajiro îna yisocasere jājarā masa înare ajisuyaboaruarāma. 6 Мua tuana, to yicõari, gajeroana quēne gājerā rāca îna gāmerā sĩasere ajiruarāja mua. Tire ajicõari, güibetiruarāja mua. "Bajiruaroja" Dios ī yiriarore bajirone bajiruaroja. To bajiro îna gāmerā yināboajaquēne, adi macarucuro jediro me bajiruaroja. 7 Cojo sitana gaje sitana rāca gāmerā sĩaruarāma. Cojo maca me ñioñaruaroja. To yicõari buto sita saberuaroja. 8 To bajiri, rojose tāmuosuoruarāma masa. Ĩna tāmuose rētobusaro rojose tāmuoroana yirāma yuja.

9 Tirodori, gãjerã, muare ñejecõari, îsirearuarama, gãjerãre, "'Rojora ñaama' yiĩacõari, rojose înare yato" yirã. To baji-

ri, gājerājua, rojose muare yigajanocoari, muare sīaruarāma. Yure ajitirūnurā mua najare, muare iateruarāma adi macarucuroana jediro. 10 To bajicoari, jājarā yure ajitirūnurā, ajitirūnu tujaruarāma ina. To yicoari, yure ajitirūnurā, sīgūri, gāmerā iateruarāma. Gājerā, ina rācanare iatecoari, isirearuarāma ina. 11 "Diore gotirētobosarimasa naja yua" yitorā, jājarā naruarāma. To bajiro ina yisocasere jājarā masa inare ajisuyaboaruarāma. 12 Butobusa rojose rīne yirūtu vare ti najare, gāmerā maire quēne manibusacoaruaroja. 13 To bajiro ti bajiboajaquēne yure ajitirūnu tujamenare, adi macarucuro ti jediroju, rojose tāmuotujabetiriaroju ina vaborotire inare yirētobosarucumi Dios. 14 "Uju Dios yarā quēnaro i yirona mua naruajama, Jesúre ajitirūnuna" yire queti, adi macarucuro narā masa naro corone gotimasiojeo ecoruarāma. Ina masijedicoaro beroju adi macarucuro jediruaroja.

15 Diore gotiretobosarimasu Daniel ñamasirí ado bajiro ucamasiñumi: "Adi macarucuro jedirirodo sĩgũ, 'Diore rũcubuobeticoato îna' yigu, Dios î bojabetire yirucumi. Diore yirucubuoriaviju î ñasere masiruarăja mua", yiucamasiñumi Daniel ñamasirí. (Yu, Mateo, adi papera Daniel i ucamasirere Jesús i gotisere vu ucasere ĩacoari, ajimasiña.) To bajiri Dios ĩ bojabetire î visere îacoari, "Jerusalén maca ti jedirotirumu coñaro bajiaja", yimasiruaraja mua. 16 To bajiro bajirirumu Judea sitana gũtayucuju guaro rudicoajaro ĩna. 17 Sĩgũ ĩ ya vi joeju jesaguma, rujiacõari, ĩ ya vi jubeaju gajeyeũni ñasere juaátĩmabetirucumi. 18 Găji, veseju moañagũ, ĩ ye sudire juagu tudiatĩmabetirucumi, rujarimarone yu ejaroti ti ñajare. 19 Rômia macu sãñarã, ũjurã cuorã quêne, rojose tãmuoruarãma ĩna, ũmatīmabetica yirā. 20 "Buto oco quedirirumure, to yicoari, ususājariarūmure bajibeticoato" yirā, Diore sēnicoa ñarūgūña. 21 To bajiro bajirirumuri buto rojose tamuoruarama masa. Adi macarucuro ñasuoriarumuri masa rojose îna tamuoadire retoro tãmuoruarãma îna. Rojose îna tãmuoro bero, to bajise rojose tãmuobetiruarãma yuja. 22 "Yoaro mebusane rojose tãmuoato masa" Dios î yibetijama, sîgũ catiruyarocu manibogumi. "Yu vară ñaña mua" î virere cudiriarăre îamaigu ñari, "Yoaro mebusane rojose tãmuoato îna", yirucumi Dios.

23 To bajiro bajiñarirodorire, "Ānine ñaami 'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ coarí. Ejayumi" gãjerã ĩna yijama, ĩnare ajibeja

тива. То уісо́агі, gãjerãjната, "Tone ñagumi. Ejayuju" тиваге îna yijaquene, înare ajibeja тива. 24 Jãjarã yitorã ñarнarāma, "Yune ñaja 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõagu" yirã, to yicõari, "Diore gotirẽtobosarimasa ñaja yua" yirã. To bajiro yira, ĩaĩañamani jairo yiĩoruarāma, masare yitorã. To bajiro yiruarāma, "'Yu yarã ñaña mua' Dios î yirere cudirã quene, manijuare ajitirunuato" yirã. 25 Tire muare yu gotimasiosere quenaro tuoĩaña mua. Ti bajiroto rijoro jediro muare gotijeobu yu. 26 To bajiri, "Yucu manoju ñagumi, 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõarí" тиваге îna yijama, ĩarã vabetiruarãja mua. To yicõari, "Vi jubeaju yayioroju ñagumi, 'Rotimuorugõrucuja mu' yigu, Dios î cõarí" īna yijama, ĩnare ajitirunubetiruarãja mua. 27 Macarucuro jediro bujo î yabesere masa ĩna ĩarore bajiro Dios î roticõacacu, yu vadore yure ĩare ñaruaroja. 28 Rijarí, î boacuñarorema, yuca ejarãma ĩna —yuare yicami Jesús. '

"Dios ĩ roticoacacu tudiejarucuja yu", Jesús ĩ yire queti (Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

29 To yicoari, quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Tire rojose ĩna tãmuo gajanorijaune, gaje vãme rojose bajiruaroja. Muiju йтиади asibetirucumi yuja. Ñamiagu quêne busubetirucumi. Ñocoa quêne vêjacoaruarãma. To yicoari, õ vecayere питиоватотиситі Dios. 30 To bajiro ti bajiro ĩacoari, "Õ vecagu Dios ĩ roticoagũ rujiadiguagu yigumi", yure yiruarãma masa. Yu rujiadire ĩacoari, güirã, otiruarãma. Yu masise rãca, oco bueri vatoaju buto yu busubatorujiadire ĩaruarãma. 31 Õ vecaju trompeta jutise ocaruyuruaroja. To corone, "'Yu yarã ñaña' Dios ĩ yirere cudiriarãre judoaga soje, jũnaga soje, varuaga soje, gajejacatua varuaga soje ñarã jedirore juareoato" yigu, ángel mesare coarucuja yu. To yu yijare, yu yarã ñaro corone juareoruarãma ĩna —yuare yicami Jesús.

32 To yicõari, quena ado bajiro yuare goticami Jesús:

—Gotimasiore queti muare gotigu yaja yu. Higuera vãme cutiure tuoĩaña mua. Higuera vãme cutiu gajecu bucuamujacoari, jũ mameaja. Tire ĩacoari, "Mojoroaca ruyaja cũma ti ejaroti", yimasiaja mani, judío masa. 33 Muare yu gotisere

ⁱ**24.28** "Yuca ejarāma, masu boagu ĩ ñarore" ĩ yijama, "Rojose yirāma, no bojarone ñacõarāma" yigu yiyuju Jesús.

bajiro bajisere ĩacõari, "Mojoroaca rʉyaja Jesús ĩ vadiroti", yimasirʉarãja mʉa. **34** Riojo mʉare gotiaja yʉ. Adirodo ñarã mʉa bajireajediroto rĩjoro, mʉare yʉ gotirore bajirone bajirʉaroja ti. ^j **35** Adi macarʉcʉro ñaro cõrone, to yicõari, õ vecaye quẽne jedicoarʉaroja. To bajiboarine, yʉ ocama, jedibeti mʉorʉ̃gõcõarʉaroja.

36 "Ado cõrone ejarucumi Jesús" yimasigũ magũmi. Ángel mesa quẽne, masimenama ĩna. Dios macu ñaboarine, "To cõro ejarucuja yu", yimasibeaja yu quẽne. Yu jacu sĩgũne masigũmi —yuare yicami Jesús.

37 Quena ado bajiro yuare gotiremocami Jesús:

—Noé ñamasirí î ñariarodo masa îna bajiñamasiriarore bajiro bajiñaruarāma, Dios î roticõacacu, yu tudiejarirumure quene. 38 Adi macarucuro ti rujaroto rijoro, bare ba, idi, manajo cuti, yicõa ñamasiñujarã îna. Diore tuoiari mene, "¿To bajiroado yatique?" yimenane, jairica cumua quenogajanocoari, Noé î vasajaro unone to bajiro yicõa ñamasiñujarã îna. 39 "To bajiroado yiroja" îna yimasibetone, înare ruureacoamasiñuju Dios. To bajirone bajiruarama masa, yu tudiejarirumure quene. 40 Yu ejarirumu juara umua îna veseju moañaruarama. To îna yinarone, sigu amiecorucumi. Gajima, amiecobetirucumi. 41 Romia juara trigore vaiañaruarama. To bajiri, sigo amiecorucomo. Gajeoma, amiecobetirucomo.

42 To bajiro bajiroti ti ñajare, roori ñaruaraja mua, "To cõrone tudiejarucumi mani uju" yure yimasimena ñari. 43 Sĩgũ vi uju, "Adi ñami juarudirimasu ejarucumi" ĩ yimasijama, roori ñabogumi, ĩre mataru. 44 To bajiri, "Dios ĩ roticõagũ ĩ tudiejarotire mani masibetirĩmarone tudiejaromi" yirã, roori ñaruguruaraja mua —yuare yicami Jesús.

"Ado bajiro bajigumi yu tudiejarotire roori ñaguma", Jesús ĩ yire queti

(Lc 12.41-48)

45 Quena ado bajiro yuare gotiremocami Jesús:

—Ado bajiro bajirucumi yure quenaro ajitirunu tujabecu, quenaro tuoiagu: Uju, gajeroju naguacu, i varoto rijoro, "Yu ya

j24.34 Griego masa ye rãca "esta raza" yiroma, judío mesare yiro yaja.
 To bajicõari, "esta generación" ti yijama, adirodo ñarãre yiro yaja.

vianare yure codebosaba" yigu, îre moabosarimasure î cũ varíre bajiro bajigu ñagũmi. 46 Ĩ uju, ĩ rotivariarore bajirone ĩ moayurere tudiejacõari, ĩ ĩaejajama, quẽnaro ĩre yigumi, ĩre moabosarimasure. 47 Riojo muare gotiaja yu. Uju ĩ bojarore bajirone ĩ yire ti ñajare, ĩ cuose jedirorene ĩre ĩatirũnu rotigumi. 48-49 Ado bajiro bajirucumi yure quẽnaro ajitirũnubecuma: Rojose yigu ĩ ñajama, uju, ĩ vato bero, "Yoatoju tudiejagumi" yituoĩagũ ñari, ĩ uju moabosarimasare rojose yigumi. To yicõari, idimecurũgũrãre baba cuticõari, ĩna rãca idirũgũgũmi ĩ quẽne. 50 To ĩ yiñarone, ĩ uju, tudiejagumi. 51 Tudiejacõari, ĩ rotiriarore bajiro ĩ yibetire ti ñajare, rojose ĩre yigumi. To bajiri "Quẽnaro yirã ñaja yua" yiboarine, ĩna yirore bajiro yimena rojose ĩna tãmuorore bajirone tãmuogũmi. Buto rojose tãmuogũ ñari, guji põguẽ, oti, yigumi —yuare yicami Jesús.

"Ado bajiro bajiruarāma Dios yarāma. To yicoari, ī yarā me narāma ado bajirojua bajiruarāma", Jesús ī yire queti

 $25\,^{1\,\text{Quena}}_{\,-\text{Uju}}$ Dios yara naronama, quenaro i yironama, to yicõari, î yarã me ñaronajuama, ado bajiro bajirãre bajiro bajiruarama: Mamara romiri juaamocaraco narama, mame manajo cutirocure îre bocară vana. To vana, îna sĩabusuore juaánama. 2 Cojomocaraco narama quenaro tuoiara. To yicoari, cojomocãrãco quenaro tuoiamena narama. 3 Quenaro tuoiamenama îna sîabusuorere juară ñaboarine, uye ti jediro, îna jiovasoaborotire juaámenama. 4 Quenaro tuoi arajuama, "Ti jediro jiorasa mani" virã, juaánama. 5 Manajo cutirocu î ejatîmabetijare, voaro vubusaboa, cânicoanama. 6 Îna câniñarone, ñami gudareco cõñaro cõro ocaruyuroja yuja: "Manajo cutirocu vadicoadiami vuja. Ĩre bocarã vayá", vi ocaruyuroja. 7 Tire ajicõari, ĩna sĩabusuore sĩarãma. 8 Cojomocãrãco ñarã quenaro tuoiamenajua, ado bajiro yirāma quenaro tuoiarajuare: "Yua siabusuore uye jedicoaju ti. To bajiri mua uye mojoroaca yuare isina", yiboarama îna. 9 To bajiro îna yiboajaquene, ado bajiro cudirama quenaro tuoĩarã: "Ĩsibeaja. Mua masune uye ĩsirimasa tuju vacõari, vaja yiaya. Muare yua îsijama, manire tîjabetiboroja", înare yirãma. 10 To bajiro îna yisere ajicõari, uye vaja yirã vacoanama quenaro tuo amenajua. Ina vato bero, manajo cutirocu ejagumi yuja. Quenaro ñayuriara romirima, i ejarone, i raca sajacoanama îna, î amosiaro îara. Sajacoari, sojere tucoagumi manajo cutirocujua. 11 Soje î turiaro bero, ejaboarama quenaro tuoiamena. Sajamasimenama. To bajiri, manajo cutirocure ado bajiro îre yiboarama: "Yua uju, soje janana maji", îre yiboarama. 12 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudigumi manajo cutirocu: "Riojo muare gotiaja yu. Yu yara me naja mua. Muare masibeaja yu", înare yigumi manajo cutirocu —yuare yicami Jesús.

13—To bajiri roori ñarũgũruarãja mua, "To cõrone tudie-jarucumi" yure yimasimena ñari —yuare yicami Jesús.

Moabosarimasa îna bajirere Jesús î gotimasiore queti (Lc 19.11-27)

14 Quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Quena yu tudiejaro, "Najediro uju naja yu" yiñocoari, yu yara yure ajitirunura na yisere masicoari, moabosarimasa uju ado bajiro i yiriarore bajiro bajiruaroja: Sĩgũ nagũmi gaje sitaju varocu. I varoto rijoro, re moabosarimasare jireogũmi. Înare jireocoari, i ye gajoare nare bategumi. "Yu manitoyeju adi gajoa raca vaja yicoari, mua vaja yisere gajerare isira, jaibusaro vaja senima, 'Jaibusaro gajoa bujarasa' yira", înare yigumi.

15 To bajiri, sĩgũre cinco mil ñaritiiri gãjoatiire ĩre ĩsigũmi. Gãjire, dos mil ñaritiiri ĩsigũmi. To yicoari, gãjirema, mil ñaritiiri ĩsigũmi. Īnare ĩsigajanocoari, vacoacumi. 16 Uju ĩ vato bero, cinco mil ñaritiiri ĩsiecorí, quena cinco mil ñaritiiri bujaremogũmi. 17 Gãji dos mil ñaritiiri ĩsiecorí, quena dos mil ñaritiiri bujaremogũmi. 18 Gãji, mil ñaritiiri ĩsiecoríma, ĩ ĩsiecoriaro corone yujecũcoagũmi.

19 Yoatoju uju tudiejagumi quena. Tudiejacoari, "Gajoa înare yu îsicati raca, ¿no bajiro yure yibosayujari îna?" yiseniaru, înare jigumi quena. 20 Cinco mil naritiiri î îsirire jisuogumi. To î yigu, ejacoari, îre î îsiriaro coro tuogumi. To yicoari, cinco mil î bujaremorere îre îsigumi. To yigune, ado bajiro gotigumi: "Cinco mil naritiiri yure îsicaju mu. To bajiri quena gaje cinco mil naritiiri mure bujaremobosabu yu", î ujure îre yigumi. 21 To î yijare, ado bajiro îre cudigumi î uju: "Yure quenaro moabosayuja mu. Yu roticatore bajirone yure cudiyuja mu. Mojoroaca mure yu îsicati raca yu roticatore bajiro mu yire ti najare, namasuse yure yibosarucuja mu. Yu raca

variquenaña", îre yigumi. 22 To î yiro bero, gaji, dos mil naritiiri îsiecori ejagumi. Ejacoari, îre î îsiriaro coro tuogumi î quene. To yicoari, gaje dos mil naritiiri î bujaremorere îsigumi. To yigune, ado bajiro gotigumi: "Dos mil naritiiri yure îsicaju mu. To bajiri quena gaje dos mil naritiiri mure bujaremobosabu yu", î ujure îre yigumi. 23 To î yijare, ado bajiro îre cudigumi î uju: "Yure quenaro moabosayuja mu. Yu roticatore bajirone yure cudiyuja mu. Mojoroaca mure yu îsicati raca yu roticatore bajiro mu yire ti najare, namasuse yure yibosarucuja mu. Yu raca variquenaña", îre yigumi.

24-25 l̃ bero ı̃ ujure ı̃ogū ejagumi mil ñaritiiri ı̃siecori: "Yu uju, adine ñaja mu gãjoa, yure mu îsicati. Tire yujecũcõacaju vu, mure güigu ñari, 'Ti suorine vure tudíjacagumi; buto roticoari i bojarore bajiro virere bojagu nacami' vituoiagu nari". îre vigumi. **26** To bajiro î vijare, ado bajiro îre cudigumi î uju: "Yu bojasere yitegu bajiyuja mu. Rojogu ñaja mu. 'Tudíjacagumi; buto roticoari i bojarore bajiro virere bojagu nacami' yure yituoĩagũ ñaboarine, quenaro yure moabosabesuja mu. 27 Gãjoa mure yu îsicati rãca vaja yicoari, mu vaja yisere gãjerãre ĩsicoari, jaibusaro vaja senibetiboarine, gajoa cũriavijua mu cũjama, jaibusaro vure bujaremobosaboriaja mu", îre vitudígumi î uju. 28 To bajiro îre vigajanocoari, gajerare ado bajiro rotigumi: "Ãnire gãjoa yu ĩsiboacatire emaña. Tire emacoari, diez mil ñaritiiri yure îsigujuare îsiña", înare yigumi îna uju. 29 To yicõari, ado bajise înare gotirêmogumi: "No bojagu îre yu ĩsise rãca yu bojarore bajiro yigu, quenase bujarucumi. Ñiejua ruyabetiruaroja îre. No bojagu îre yu îsise rãca yu bojarore bajiro vibecurema, îre vu îsiboacatire îre êmarucuja vu, 'Yu bojarore bajiro yimasibeami' yigu. To yicoari, îre yu emasere gaji yu bojarore bajiro vigujuare îsirucuja vu. 30 Ani vure moabosarimasu ñie vaja magure, retiaroju îre rocacoaña mua. Toju ñacoari, buto rojose tamuogu ñari, guji pogue, oti, virucumi", yigumi îna uju —yuare yigoticami Jesús.

Adi macarucuro ñarãre, masare î beserotire Jesús î gotire queti

31 Ado bajiro yuare goticami Jesús quena:

—Dios ĩ roticõacacu yu tudiejaro, yu rãca ejaruarāma ángel mesa. Ejacõari, masare rotiguagu, rũcubuoriaju rujirucuja yu. **32**To bajicõari, "Adi macarucuroana masa ñajediro yu rĩjorojua ejato" yigu, ángel mesare juaárotirucuja yu. To bajiro îna yiejoro bero, yu yarãre, yu yarã mere quene ĩamasicoari, ricati înare cũrucuja yu. Oveja coderimasu, ovejare ricati, cabrare ricati î cũrore bajiro înare virucuja vu. 33 Yu varâre vu riojojacatua cũrucuja. To vicoari, yu yara mere yu gacojacatua cũruсціа. **34** To bajiri уц riojojacatцanare ado bajiro ĩnare yirцсціа vu: "Yu jacu quenaro î vira naja mua. To bajiri î raca î ve quenasere bujaruarāja mua yuja. 'To bajiro bajiruarāma' muare vituoĩacoari, quenobosacami, adi macarucuro rujeogu. 35 Yu ñiorijaro, yure bare ecacaju mua. Yu idiruaro, yure iocaju mua. Gajeroagu mua masibecu yu ñaboajaquene, quenaro yure bocaamicaju mua. 36 Yu sudi mano, yure sudi sacaju mua. Yu rijaro, vure îară ejacaju mua. Tubiberiavi vu ñaro, vure îară ejacaju mua", virucuja vu, vu varare. 37 To bajiro vu visere ajicoari, ado bajiro vure seniiaruarama ina: "Yua uju, ¿Divato mu ñiorijasere ĩacõari, mure bare ecacati yua? ¿Divato mu idiruaro mure iocati yua? 38; Divato gajeroagu yua masibecu mu ñaboajaquene, quenaro mure bocaamicati yua? To yicoari, ¿divato mu sudi mano, mure sudi sacati yua? 39 To yicoari, ¿divato mu tubibe ecoro, mu rijarore quene, mure îara ejacati уна?", vure visẽniı̃arнаrа̃ma ı̃na. 40 To bajiro ı̃na visere ajicõari, ado bajiro înare cudirucuja yu: "Riojo muare gotiaja yu. Yu varãre. 'Ñamasurã me ñaama' înare viboarine, quenaro înare mua yijama, yurene quenaro yira yicaju mua", inare yirucuja yu, yu yarãre, yu riojojacatuajua ñarãre.

41 To yicoari, yu gacojacatuajua ñararema ado bajiro yirucuja yu: "Yure camotadiya mua. 'Rojose tamuoruarama' Dios i yira ñaja mua. 'Jeame yatibetimeju, rojose tamuoruarama vatia, îna uju raca' Dios i yirujeocatijuju vasa mua. 42 Yu niorijaro yure bare ecabeticaju mua. Yu idiruaro yure iobeticaju mua. 43 Gajeroagu mua masibecu yu najare, yure bocaamibeticaju mua. Yu sudi mano, yure sudi sabeticaju mua. Yu rijaro quene, tubiberiavi yu naro quene, yure iara ejabeticaju mua", înare yirucuja yu, yu gacojacatuanare. 44 To bajiro înare yu yirone, ado bajiro yure seniîaruarama îna: "¿Divato mu niorijaro mure ecabeticati yua? ¿Divato mu idiruaro, mure iobeticati yua? ¿Divato gajeroagu yua masibecu mu najare, mure bocaamibeticati yua? ¿Mu sudi mano, mure sudi sabeticati yua? ¿Divato mu tubibe ecoro, mu rijarore quene, mure iara ejabeti-

cati yua?", yure yiseniĩaruarama îna. 45 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudirucuja yu: "Riojo muare gotiaja yu. Anoa yu riojojacatuana yu yarare, 'Namasura me ñaama' înare yiboarine, quenaro înare mua yibetijama, yurene quenaro yimena bajicaju mua", înare yicudirucuja yu, yu gacojacatuanare. 46 To bajiro înare yigajanocoari, rojose îna tamuotujabetirotoju înare reacoarucuja yu. To yicoari, yu yarajuama, quenaro îna ñacoa ñarotoju varuarama —yuare yicami Jesús.

"¿No bajiro yigu ñaami yitocõari, Jesúre îre ñiarāti mani, îre sîaruarā?", îna yire queti

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

- $26^{\, \mathrm{1}\, \mathrm{To}}$ bajiro gotigajanocõari, ĩ buerimasare ado bajiro yuare yicami Jesús:
- **2**—Juarūmu berone ñaroado yaja Pascua boserūmu ñasuorirūmu. Tirūmune yure Dios ĩ roticoacacure masare ĩsirocarucumi sĩgū. To bajiri yure ñiacoari, yucuteroju jajusĩaruarāma ĩna —yuare yicami Jesús.
- 3 Tirumuri paia uju namasugu Caifás vame cutigu ya viju rejacoari, tuoiananujara bucura, paia ujara quene:
- **4**—Jesúre sĩarʉarã, ¿no bajiro yigʉ ñaami yitocõari, ñiarotirãti mani? **5** To bajiboarine, boserʉmʉ ñaro ĩre mani sĩajama, tire ĩajūnisinicõari, manire rojose yiborāma masa—gāmerā yinagõnujarã ĩna.

Jesús rujoare sutiquenasene romio so yuejeore queti (Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

6 Betania vāme cuti macaju cāmi boacacu, Simón vāme cutigu ya viju ñacaju yua, Jesúrāca. 7 Ti viju Jesús ī barujirone, sīgõ, gūta sotu alabastro vāme cuti rāca veariaru āmiejacamo. Sutiquēnase buto vaja cutise, nardo vāme cutise sānaritu nacaju tiru, so āmiritu. To bajiri Jesús tuaca eja, ī rujoa joere īre yuejeocamo so. 8 To bajiro so yisere īacoari, jūnisinicaju yua ī buerimasa. To bajiri, ado bajiro gāmerā yicaju yua:

- —¡Jairo gãjoa yireago yamo! **9** Tire ĩsicõari, jairo gãjoa bujacõari, maioro bajirãre ejarēmoroti ñaboaja ti —gãmerã yicaju yua.
 - 10 To bajiro yua yisere ajicõari, ado bajiro yuare yicami Jesús:
 —Sore gõjanabiobesa mua. Tire yure so yuejeojama, que-

naro yure yigo yamo. 11 Maioro bajirã mua rãca ñacõa ñarūgūruarāma, mua ejarēmorona. Yuma, mua rãca ñacõa ñabetirucuja. 12 Adio sutiquēnase yure so yuejeojama, yure îna yujeroto rijoro yuejeo rijoro cutigo yamo. 13 Riojo muare gotiaja yu. Yu bajiroti quenase quetire, adi macarucuroana jedirore gotibatoruarāma masa. To bajirone bajiruaroja sutiquenase yure so yuejeose queti quena. So yuejeosere masiritimenane tire gotibatoruarāma —yuare yigoticami Jesús.

"Jesúre ñiato" yigu, îre îateră tuju Judas î gotirudigu vare queti (Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)

14 Jesús buerimasa juaãmo cõro, gubo jua jenituariracu nacaju yua. To bajiri yua racagune Judas Iscariote vame cutigu, paia ujarare nagogu varimi. 15 îna tuju ejacoari, ado bajiro înare senianuju î:

—¿No cõro jairo yure vaja yirada mua, "Jesúre ñiato" yigu, muare yu gotijama? —înare yiseniianuju.

To î yisêniîase ñajare, treinta ñaritiiri gâjoa îre îsiñujarâ îna. **16** To bajiro îna gâmerâ yiriaro bero, "¿Dirîmaro ûno Jesúre înare ñiarotiguti yu?", yituoîacoa ñañuju î.

Jesús í batusare queti

(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

17 Pascua boserumu pan umato vauvase vuoyamani basuoriarumu ejacaju ti. To bajiri Jesús buerimasa, ado bajiro ire seniiacaju yua:

—Pascua boseŕнтн ñajare, mani barotire, ¿nojн bare yнa quẽnoyusere bojati mн? —îre yisẽniĩacajн yна.

18—Jerusalénju vasa mua. Toju ejacoari, ado bajiro îre yiba, vi ujure: "Manire gotimasiorimasu ado bajiro mure yicoami: 'Mojoroaca ruyaja, Dios î bojarore bajiro yu yijeoroti. To bajiri, î ya viju adi ñami Pascua boserumu ti ñajare, yu buerimasare umato bagu varucuja' mure yicoami", îre yigotiba mua—înare yicami Jesús.

19 "To bajiro yiba mʉa" Jesús ĩ yicatore bajirone yiyuma ĩna. To bajiri, Pascua boserʉ̃mʉ yʉa barotire quẽnoyuyuma ĩna.

20 Ti ñami î buerimasa juaamo coro, gubo jua jenituariracu nara barujicaju yua, Jesúraca. 21 Yua bañarone, ado bajiro yuare yicami Jesús:

- —Riojo muare gotiaja yu. Sĩgũ mua rãcagu, yure ĩaterãre yure ĩsirocarucumi —yuare yicami Jesús.
- **22** To î yisere ajicõari, buto sutiriticaju yua. Tocărăcune sutiritiră nari, ado bajiro îre seniîacaju yua:
- —¿Yu uju, yune ñabetiboati, mure ĩsirocarocu? —ĩre yisẽniĩacaju yua.
- 23 To bajiro yua yisere ajicõari, ado bajiro yuare cudicami Jesús:
- —Sĩgũ, yu rãca yosebagu ñaami yure ĩsirocarocuma. 24 Dios oca masa ĩna ucamasire ti gotirore bajiro rojose tãmuorucuja yu, Dios ĩ roticõacacu. To bajirocu yu ñajare, yure ĩaterãre yure ĩsirocarucumi. Yure ĩ gotiyirose suorine rojose tãmuorucuja yu. "Masare yirētobosarucumi" Dios ĩ yimasire ti ñajare, bajirucuja yu. To bajiboarine, yure gotiyiroríjuama, rojose tãmuorucumi. Ruyuabeticõarocu ñaboayumi —yuare yicami Jesús.
- **25** To î yirone, Judas, Jesúre îsirocarocu, socune ado bajiro Jesúre îre sēniîatocami:
- —Gotimasiorimasu, ¿yune ñabetiboati, mure ĩsirocarocu? ĩre yisēniĩacami.

To î yirone, ado bajiro îre cudicami Jesús:

- —Riojo yaja mu —îre yicami Jesús.
- **26** Yua bañarone, pan amicoari, "Quenaja", Diore ire yicami Jesús. To yigajano, tire mutocoari, i buerimasare yuare isibatogune, ado bajiro yuare yicami:
 - —Baya mua. Ti ñaja yu ruju rii —yuare yicami.
- **27** Tire yua bagajanorone, idiriabaja amicoari, "Quenaro yaja mu", Diore yicami quena. To yicoari, tibaja yuare isigune, ado bajiro yicami:
- —Мна jediro adire idiya. **28** Adi ñaja tirншнапа "Rojose mani yirere masirioato" yirã, Diore rнсньногіајн joere îna yuejeoriarore bajiro bajise. Yucurema, ун rií ñaja. Ti sногіпе, "Gajerodo to bajiro muare yirucuja yu" Dios î yicūmasiriarore bajiro bajiruaroja. To bajicõari, jäjarã masa rojose îna yisere masiriocõari, tudituoĩabetirucumi Dios. ^k **29** Riojo muare gotiaja yu. "Rotimuorugõrucumi" yigu, yu jacu yure î cūroto

^k**26.28** "Yu bojarore bajiro mua yijama, quẽnaro muare yirucuja yu" masare Dios ĩ yicũmasire yiruaro yaja pacto ti yijama.

rījoro, quēna juaji uye oco idibetirucuja yu —yuare yicami Jesús.

"'Jesúre masibeaja yʉ' yirʉсʉja mʉ", Pedrore Jesús ĩ yire queti (Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

- **30** To ĩ yiro bero, Diore rʉ̃сʉbʉorã basacajʉ yʉa. Basagajano, Olivo vãme cʉti burojʉ vacoacajʉ yuja. **31** To yʉa vatone, ado bajiro yʉare yicami Jesús:
- —Adi ñamine yure ajitirunu tujacoari, vaveoruaraja mua jediro. Dios oca masa îna ucamasire to bajiro ti gotijare, to bajise muare yaja yu. Ado bajiro gotiaja ti: "Oveja coderimasure bajiro bajigure sĩarucuja yu. To bajiri ĩ yara ovejare bajiro bajira rudibatecoaruarama", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire, manire gotiro. 32 Yure mua vaveoboajaquene, yure îna sĩaro bero, quena tudicaticoari, Galilea sitaju mua vato, yujua mua rĩjoro natujarucuja —yuare yicami Jesús.
 - 33 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre yicami Pedro:
- —Ãnoa jediro, mure îna vaveoboajaquêne, mure vaveobetirucuja yuma —Jesúre îre yicami.
 - **34** To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudicami Jesús:
- —Riojo mʉre gotiaja yʉ. Adi ñami busiyʉjʉa gãjabocʉ ĩ ñagõroto rĩjoro, idiaji, "Jesúre masibeaja; ĩ rãcagʉ me ñaja yʉ", yisocarʉcʉja mʉ —Pedrore ĩre yicami.
 - 35 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Pedro:
- —Ми rāca yure īna sĩaruajaquēne, "Jesúrācagu me ñaja yu", yisocabetirucuja yu —Jesúre yicami Pedro.

To bajiro Pedro ĩ yisere ajicõari, yʉa quẽne to bajiro yijedicõacajʉ.

Getsemaní vãme cutoju Jesús î jacure î sẽnigũ vare queti (Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)

- **36** To yua yiro bero, Getsemaní vãme cutoju yuare ũmato vacami Jesús. Toju ejacõari, ado bajiro yuare goticami Jesús:
- —Õju Diore sẽniguacu yaja yu. To yu vatoye, ado rujicõaña mua maji —yuare yicami.
- **37** To yi vacune, Pedrore, to yicõari, Zebedeo rĩare juarājurene ji vacami Jesús. To yi vacune, buto tuoĩasutiriticami yuja. **38** To bajiro bajigune, ado bajiro yiyuju Jesús, ĩ rãca variarãre:

- —Buto tuoĩasutiritiaja yu. Sutiriosene yure sĩaro yaja. Adone yure yuñaña maji. Yu cãnibetore bajirone cãnibeja mua quēne, Diore sẽniñarã —ĩnare yiyuju Jesús.
- **39** To yicõari, to sojuabusa varēmonuju Jesús. Va, sita tũcuroju murocacũcõari, Diore sēninuju î:
- —Cacu, yure îna sîarotire matamasiaja mu. To bajiboarine, mu bojarore bajirone bajiato —Diore yiyuju.
- **40** To yigajano, Pedro mesa îna cânitoyene îna tuju ejayuju. Înare yujiocôari, ado bajise Pedrore îre yiyuju Jesús:
- —¿No yirã cojo hora cõro cãnibetibusarãne, yure yuñabetimasucõati mua? 41 Yu cãnibetore bajirone cãnibesa mua quēne. To bajicõari, Diore sēniña, "Vātia uju Satanás ĩ yirotisere yicõari, Dios ĩ bojabetire yirobe" yirã. Quēnaro muare masiaja yu. "Dios ĩ bojasere yirucuja" yirã ñaboarine, cojojirema rojose usuri cutirã ñari, Dios ĩ bojabetijuare yiruguaja mua —Pedro mesare ĩnare yiyuju Jesús.
 - 42 To yicoari, game vacu, ado bajiro Diore seniñuju Jesús:
- —Cacu, yure ĩna sĩaroti matamasiaja mu. To bajiboarine, mu bojarore bajirone bajiato —Diore yisẽniñuju.
- 43 To yigajano vacune, căniariarăre înare ejayuju quena. Buto vujaejară nari, căninujară îna. 44 To bajiri rijoro înare î yiriarore bajirone înare yicoa, Diore senigu vacoasuju quena. To ejacoari, rijoro Diore î seniriarore bajirone îre seninuju quena. 45 Diore senigu vari, tudiejacoari yuare yujiocami:
- —¿No yirã cãni manicõati mua maji? Ado cõrone Dios î roticõacacure rojose yirãre yure îsirocarocu vadicoagumi yuja. 46 To bajiri yujiya mua. Îre bocarã vajaro. Yure îsirocarocu vadiami yuja —yuare yicami Jesús.

Jesúre îna ñiare queti

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

- 47 To bajiro Jesús yuare î yiñarirîmarone, Judas Iscariote văme cutigu, yua răcagune, vadicami yuja. Jăjară î răca vadicama jariaseri cuoră, găjeră yucujuriri cuoră. Bucură, paia ujară quene îna coariară nacama îna. 48 Jere ado bajiro goti vadiruyuyumi Judas, î răca vanare, "'îne naami Jesús' yiîamasiato îna" yigu:
- —Jesúre sēnicõari, îre usurнснja ун. То ун yirone, îre ñiama mна —înare yi vadiruyuyumi.

49 To bajiro yirí ñari, Jesús rĩjorojʉa ejacõari, ado bajiro ĩre yicami Judas:

—Gotimasiorimasu, ¿ñati mu? —ĩre yigune, usucami.

50 To ĩ yirone, ado bajiro yicami Jesús:

—"To bajiro yirãsa mani" ĩnare mu ũmato yivadiriarore bajiro yiya mu — ĩre yicami Jesús.

To î yirone, îre ñiacama Judas rãca vadiriarã.

51 To îna yirone, sĩgũ Jesúrãcagu, ĩ jariase yoveaãmicõari, paia uju ñamasugũre moabosarimasure gãmoro jatarocacõacami. **52** To ĩ yisere ĩacõari, ado bajiro ĩre yicami Jesús:

—Мн jariasere tudisuacõaña quena. "Jariase raca gamera quearama, tiase racane siaecorнarama", yimasiaja mani. 53 Ado corone ун jachre ун senijama, setenta y dos mil ñara ángel mesare coamasicoagumi. ¿Tire masibeati mн? 54 To bajiboarine, înare îre ун senijama, Dios oca masa îna ucamasire, "To bajiro bajirharoja" îna yimasiriarore bajiro bajibetiboroja. To bajiri tire îre senibeaja ун —îre yicami Jesús.

55 To yicoari, îre niară ejarăjuare ado bajiro yicami Jesús:

—¿No yirā gajeyeũni juarudirimasure niarā vanare bajiro jariaseri rāca, yucújuriri rāca yure niarā vadiati mua? Tocārācarumune Diore yirucubuoriaviju mua naro muare gotimasio rujirugumu yu. To yu bajiboajaquene yure niabetirugumu mua maji. 56 Diore gotiretobosarimasa, ado bajiro yure mua yirotirene ucamasinuma. To bajiri to bajirone yure yaja mua —înare yicami Jesús, îre niarā ejarare.

Jesúre îna ñiasere îacoari, ûmarudijedicoacaju yua.

"Mu ye suorine rojose tãmuorucuja mu", judío masa ujarã, Jesúre îna yire queti

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

57 Jesúre ñiacõari, paia uju ñamasugu Caifás vāme cutigu tuju îre āmiasujarā. Toju rējacõari, ñañujarā Dios î rotimasire gotimasiorimasa, to yicõari, bucurā quēne. 58 Jesúre îna āmivato, sõju yayiĩasuyayuju Pedro. Înare yayiĩasuyacõari, paia uju ñamasugu ya vi, ta biberiasãniro rētosãjacoasuju. Sãjacõari, Diore yirucubuoriavi coderimasa rãca rujiyuju î. "No bajiro Jesúre îna yigajano vato ĩagusa" yigu, toju bocaĩarujiyuju.

59 Paia нjarã, to yicõari, gãjerã нjarã, ĩna jediro, Jesúre sĩarнayujarã. To bajiro yirã ñari, "Rojose masu yigн ñaami

San Mateo 26.63

Jesús" yisocaronare macañujarã îna. **60** Jãjarã masa socarãne îna gotiboajaquêne, to bajiro îna yisere ajicoari, "To bajiro î yire ñajare, îre sîaroti ñaja", yimasibesujarã îna maji.

To bajiboarine, juara ejayujara îna. **61** Ejacoari, ado bajiro socarane gotiyujara:

- —"Diore yirucubuoriavire caguerocamasiaja yu. To yicõari, idiarumu tusatirumune buajeocõamasiaja", yicami апі—yiyujara ı̃na.
- **62** To îna yirone, paia uju ñamasugu, vumurugucoari ado bajiro Jesúre yiyuju:
- —To bajiro mure îna yi ocasasere, ¿no bajiro yati mu? ¿Cudibeati mu? —Jesúre îre yiboayuju.
- **63** To ĩ yiboajaquene, cojo văme cudibeticoanuju. Ĩ cudibetire ĩacoari, ado bajiro Jesúre yiyuju paia uju namasugu:
- —Quenaro riojo yuare cudiya mu. Mu socajama, rojose mure yirucumi Dios. ¿"Rotimuorugorucumi" yigu, Dios i coaríne, Dios macune nati mu? —Jesúre ire yiseniianuju paia uju namasugu.
 - **64** To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- —Мн yirore bajirone bajiaja. Ĩne ñaja yн. To bajiri, Dios ĩ roticoacacu ñari, yoaro mene ĩ riojojacatua rujicoari, masare beseguagu oco bueri vatoaju yu rujiadire ĩaruaraja mua, —paia uju ñamasugure yiyuju Jesús.

65 To bajiro Jesús ĩ yisere ajitegu ñari, ĩ sudire tũavoyuju paia uju ñamasugũ. To yigune, ado bajiro ĩ rãcanare yiyuju:

—¡To bajiro ĩ ñagõjama, Diore rũснbнobecн yami! ¡"Diore bajiro bajigн ñaja yн" yigн yami! No yirã gãjerã, "Rojose yigн ñaami" yironare macarēmomenaja mani yuja. Мна quēne, Diore rũснbнobecн ĩ yisere ajiaja mна. 66 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ¿no bajiro ĩre yiroti ñati? —ĩ rãcanare yiyuju paia нјн ñamasugũ.

To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyujara:

- —Rojose masu yicõami. Ĩre sĩacõaroti ñaja —yicudiyujarã.
- **67** To yicõari, Jesús riogare gooco eoreatuyujarã îna. To yicõari, î cajere siabibecõari, îre jayujarã. **68** To yicõari,
- —"'Rotimuorūgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagũ ñaja yu" mu yijama, mu masise rãca, "Ĩ, yure jami", yuare yiya —Jesúre yitudíyujarã.

"Jesúre masibeaja yu", Pedro ĩ yire queti (Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

- 69 Vi jubeaju Jesúre rojose îna yiñarone, macajúju rujicõañuju Pedro. Sĩgõ paia uju ñamasugũre moabosarimaso, Pedro tu ejacõari, ado bajiro îre yiyuju:
- —Jesús, Galilea sitagu rãca vacudirũgũgũne ñagũja mu quêne —ĩre yiyuju so.
- **70** To bajiro so yisere ajicõari, masa jediro îna ajiro rîjorojua ado bajiro yiyuju Pedro:
- —"Riojo yaja mʉ", mʉre yimasibeaja yʉ —sore yiyuju Pedro.
- **71** To bajiro sore yicudicõa, ta biberiasãniro sãjariasoje tu vasuju Pedro. To ĩ vatone, gajeo ĩre ĩacõari, ado bajiro yiyuju:
- —Ãni, Jesús Nazaret macagu rãca vacudigu ñaami —yiyu-ju, gãjerãre gotigo.
- **72** To bajiro ĩnare so yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Pedro:
- —Ĩre masibeaja yu. Socu me yaja yu. Dios quẽne yure ajigumi —ĩnare yiyuju Pedro.
- **73** To î yigotiriaro bero yoatobusa, to ñarã ado bajiro Pedrore gotiyujarã:
- —Riojo yaja yua. Jesúrãca vacudirũgũgũne ñaja mu. Ĩna ñagõsere bajirone ñagõaja mu —Pedrore ĩre yiyujarã ĩna.

74—Ĩre masibeaja yu. Socu me yaja. Dios yure ajigumi — ĩnare yiyuju Pedro.

To bajiro î yigajanorirĩmarone, gãjabocu ñagõcõañuju yuja. **75** Ĩ ñagõsere ajicõari, Jesús ado bajise ĩre î gotirere masibujayuju Pedro yuja: "Gãjabocu ĩ ñagõroto rĩjoro, idiaji, 'Jesúre masibujayuju yirucuja mu" ĩre î yirere masibujayuju. Tire masibujacõari, vacoasuju. Vacõari, buto otiyuju.

Pilato tuju Jesúre îna âmiejare queti

(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

27 ¹ Busuro bero, bucurã, paia ujarã quêne, ĩna jediro tudirējañujarã ĩna. To bajicoari, "Ado bajiro mani yijama, Jesúre sĩaruarāma", yituoĩañujarã ĩna. ² To bajiro yirã ñari, Jesús āmorire siacoari ĩre āmiasujarã ĩna, Pilato vāme cutigu ya viju vana. Judío masa uju ñamasugũ, romano masu ñañuju Pilato. To bajiri ĩ ya viju Jesúre āmiejayujarã.

Judas î masune î sîayayire queti

(Hch 1.18)

3 Judas, Jesúre ĩsirocacacu, "Jesúre sĩaroti ñaja" îna yisere ajicõari, "Rojose yibu yu", yituoĩa sutiritiyuju. To bajigu ñari, bucurã, paia ujarã quēne, Diore yirucubuoriaviju ñarãre, înare ejacõari, gãjoatiiri treinta ñaritiiri îre îna ĩsiboarere înare tuocõañuju. 4 Gãjoatiirire înare ĩsigune, ado bajiro înare yiyuju î:

—Rojose yibu yu. Ñie rojose yibecurene muare ĩsirocacõañuja yu —ĩnare yiyuju.

To bajiro î yiboajaquene, ado bajiro îre cudiyujara îna:

—To bajiro yuare mu yiboajaquene, no yibeaja yuarema. Мите bajiroja —Judare îre yiyujara îna.

5 To îna yisere ajicoari, ti viju gajoatiiri î îsiecoboarere reabateyuju Judas. To yi, gajano vacune, yucuju mujacoari, ti rujuju misimare siatucoari, î amuare quene siatu, quedirocayo rijacoasuju.

6 Diore yirucubuoriaviju gajoatiiri Judas i reabaterere juareonujara ina, paia ujara. Tire juareocoari, ado bajiro yiyujara:

—Adi gājoa mani vaja yise suorine sīgūre sīaroana yaja. To bajiri Diore yirūcubuoriavi boarijaurire quēnoruarā, vaja yiroti gājoa sāriajure sābetiroti ñaroja —yiyujarā īna.

7To bajiro yituoĩacoari, "Riri soturi vearimasu sitare vaja

yito mani. Ti sita ñaruaroja gajeroanare bajirearāre mani yujeroti sita", yituoĩañujarã îna yuja. 8 To bajiri ti sita vaja yiruarã, "Jesúre sĩato mani" yirã, Judare îna ĩsiboare rãca îna vaja yire ñari, adirumuri quêne, Rií Vese văme cuticõa ñaja. 9-10 To bajiro îna yijama, tirumuju Diore gotiretobosarimasu Jeremías ñamasirí î ucamasiriarore bajirone bajiyuju. Ado bajiro ucamasinuju î: "'Ado cõro vaja cutiami sĩgũ ũmu' yituoĩarã ñari, îre ĩsiríre treinta gãjoatiiri îna vaja yiboarere juacõari, riri soturi vearimasu sitare vaja yiruarāma îna, Israel ñamasirí jānerabatia. To bajiro îna yijama, Dios î bojarore bajiro yirā yiruarāma", yiucamasiñuju Jeremías ñamasirí.

Jesúre Pilato î sẽniĩare queti

(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

- 11 Ti sitana uju ñamasugu, romano masu ñañuju Pilato vame cutigu. To bajiri î tuju Jesúre amiasujara îna. Îre îna amiejaro îacoari, ado bajiro seniîanuju Pilato:
 - —¿Мипе ñati judío masa иju? —Jesúre yiyuju Pilato.
 - To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:
 - —Mu yirore bajirone bajiaja yu —îre yiyuju.
- 12 To bajiro Jesús î yisere ajicõari, bucura, paia ujara quene, "Rojose yigu ñaami Jesús" Pilatore îre îna yi ocasaboajaquene, înare nagocudibesuju Jesús. 13 To bajiro Jesúre îna yi ocasasere ajicõari, Jesúre tudiseniîanuju Pilato:
- —¿To bajiro mure îna yisere ajibeati mu? —Jesúre yiyuju Pilato.
- **14**To bajiro îre î yisêniîaboajaquêne, îre cudibeticôañuju Jesús. Î cudibetire îacôari, no yimasibesuju Pilato, îre bajiro bajigure îabetirûgûrî ñari.

"Jesúre sĩaroti ñaja", ĩna yire queti

(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

- 15 Tocaraca cuma, Pascua boserumu judío masa îna que nojama, sĩgu, tubibe ecoríre îna burotigure înare bubosarugunuju Pilato. 16 Tubiberiaviju nanuju sĩgu, masa jediro îna masigu Barrabás vame cutigu. 17 To bajiri î yiruguriarore bajiro yigu, masa îna rejarore îacoari, ado bajiro înare senianuju Pilato:
- —¿Ñimujuare yu busere bojati mua? ¿Jesús Barrabás vãme cutigujuare bugutique yu? Ĩre yu bubetijama, ¿"'Roti-

muorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami Jesús" masa ĩna yigujuare bugutique yu? — ĩnare yisẽniĩañuju Pilato.

18 "Jesúre ĩajũnisinirã ñari, yʉre ĩsima" yitʉoĩagʉ̃, to bajiro yiyuju Pilato, Jesúre burʉ.

19 Oca îna ñagõquenorijuju î rujiro, î manajo îre queti coanuju: "Rojose îre yibesa. Nie rojose yigu me ñagumi. To bajiro î yiecoroto rîjoro güiose cajiriamu yu", îre yicoanuju, so manajure.

20 Bucurã, paia ujarã quêne ado bajiro tiju rejarare masare, "Ado bajiro yiya", înare yirotiyujara îna:

- —"Barrabájнare bucõari, Jesújнare sĩarotiya mu", ĩre yiya mua —ĩnare yirotiyujarã ĩna.
 - 21 Quena ado bajiro tudiseniianuju Pilato:
 - —¿Ñimujuare yu busere bojati mua? īnare yisēniĩañuju.
 - To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyujarã ĩna:
 - —Barrabájнare mu busere bojaja yна —yiyujarã ĩna, Pilatore.
- **22** To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare seniîanuju Pilato:
- —To yijama, ¿no bajiro yiguti yu Jesúre, "'Rotimuorũgõrucuja mu' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami" masa ĩna yigujuarema?
 —ĩnare yiseniĩañuju.

To î yirone, îna ñaro cõrone ado bajiro îre avasãcudiyujarã:

- —¡Yucúteroju îre jajusîaroticoaña mu! —îre yiavasa cudiyujara îna.
 - 23 To îna yijare, ado bajiro înare seniîanuju Pilato:
- —¿Ñie rojose ĩ yire suori ĩre sĩarotiguti yu? —ĩnare yiyuju Pilato.

To î yiboajaquene, quena butobusa tudiavasanujara îna:

- —¡Yucúteroju îre jajusîaroticoaña! —yiavasañujara îna.
- 24 To bajiro îna yijare, no yimasibetiboacu, ado bajiro tuoîañuju Pilato: "No bajiro yicõari, îre bumasibecuja yu. Îna bojarore bajiro yu yibetijama, avasatujabeticõari, rojose yijacarama îna", yituoîañuju. To bajiro tuoîacõari, oco juarotiyuju î. To yicõari, ado bajiro înare gotiyuju:
- —Мна ĩaro rĩjorojua yu ãmorire coeĩoaja yu, "Ãni rojose yibecure sĩaruabeaja yuma" yigu. To bajiri mua masune mua sĩarotijama, quẽnacõaroja. To bajiro mua yijama, muane suo-ye cutiruarãja mua —ĩnare yiyuju ĩ.
 - 25 To î yisere ajicoari, masa ñajediro îre cudiyujara:

—Yua masiaja. ¡Yua, yua rĩa quene suoye cutiruaraja, ĩre yua sĩarotijama! — ĩre yicudiyujara ĩna.

26 To bajiro îna yijare, Barrabáre bucõañuju Pilato. Jesújuarema, î surarare îsiñuju, "Îre bajecõari, yucútēroju îre jajusiato îna" yigu.

27 To bajiri îna ya viju Jesúre amiejayujara surara mesa. Îre amiejacoari, îna jediro îre ganibiarugunara. 28 To yicoari, "Ujure bajigu nato" yira, ado bajiro Jesúre yiyujara: Jesús î sudi sanasere vejecoari, ujara îna sanarito ûnore, sûarivujorore îre sanujara. 29 To yicoari, î rujoa joere jotabedo îna suariabedone îre jeoyujara. To yicoari, riojojacatuaga amore, yucu, uju î cuoricure îre îsinujara. To bajiro îre yicoari, î rijorojua gusomuniari tuetucoari, ado bajiro îre yiajatudíyujara:

—Judío masa нінге mure quenarotiaja yua yuja —Jesúre yiyujara îna.

30 To yirane, gooco îre eoreatuyujara îna. To yicoari, î cuoricure emacoari, î rujoare jayujara îna. 31 To bajiro îre yigajanocoari, ujara îna sanarito unore îna sariarore îre veayujara îna quena. To yicoari, î sudijua îre sanujara quena. Îre sudi sagajanocoari, yucuteroju jajusîaroana îre amiasujara.

Yucúteroju Jesúre îna jajusîare queti (Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

32 Ĩre amivanane, sĩgũ Cirene vame cuti sitagu, Simón vame cutigure bocacama îna. Ĩre bocacoari, "Jesús i gaja vatijaire îre gajabosaya", îre yi vacama îna.

33 To yi vanane, Gólgota vãme cuti buroju ejacama îna. "Rujoco Buro" yire ûni ñacaju "Gólgota" yire. 34 Toju ejacõari, uye ocore, suese raca vuocõari Jesúre îre iocama îna. "Îre jünise jüni ruyubeticõato" yira, yiboacama. Tire idiîaboa yicõacami Jesús.

35 Yucúteroju Jesúre îre jajutugajanocoari, "Nimujua î sudire î ujaro îarasa mani" yira, gütarine reacuia ajenacama. **36** To yiajegajanocoari, îre code rujicama îna.

37 Jesús ĩ tuyaritẽrojure ĩ rujoa vecare ucaturiaju tuyacaju. "Ado bajiro ĩ yise suorine jaju ecoami" yiĩoriju ñacaju. Ado bajise goticaju: "Ãni ñaami Jesús, judío masa uju", yigoticaju ti.

38 Jesúrãca juara, jaju ecocama. Gajeyeũni juarudirimasa ñacama ĩna. Sĩgũre ĩ riojojacatua, gãjire ĩ gãcojacatua ĩnare

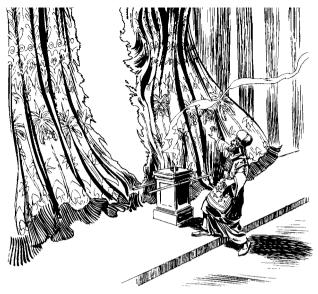
jajutucama îna. **39-40** Masa retoana, îna rujoarire yure, yure yicama, "Jaju ecoríre îre îateaja" yirã. To yicoari, ado bajiro îre ajatudícama îna:

- —Ado bajiro yiboacaju mu: "Diore yirūcubuoriavire caguerocamasiaja yu. To yicoari, idiarūmu tusatirūmune buajeocoamasiaja", yiboacaju mu. To bajiri "Dios macu naja yu" mu yisocabetijama, mu yimasise raca mu masune yucuterojure rujicoaya —īre yiajatudicama ina.
- **41** Внснта, paia нјата, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quẽne, to bajirone Jesúre yiajatudí ñacama ĩna. Ado bajiro yicama:
- 42 Gājerārema catiogu ñaboarine, ī masu rojose ī tāmuoserema yirētomasibeami yiajatudícama. Israel ñamasirí jānerabatia uju ñaami. To bajiri yucutērojure rujicoadiato. To bajiro ī bajiro īacoari, "Īne ñaami", yimasiruarāja yiajatudícama. 43 "Dios macu ñaja yu. Yure ejarēmorucumi", yirūgūmi. To bajiri ī macune ī ñajama, īre īamaigu ñari, īre yirētobosato Dios yiajatudícama īna.
- **44** Juarã Jesúrãca yucúteroju jaju ecoriarã quene, to bajirone Jesúre yitudícama.

Jesús î usutadire queti

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30; He 10.20)

- **45** Ψ̃mʉrecaji ñarone, rẽtiacoacajʉ yuja. Idia hora rẽtiacajʉ. **46** To cõro ti rẽtiatʉsatone, ado bajiro tutuaro avasãcami Jesús:
- —Elí, Elí, ¿lema sabactani? —yiavasãcami. "Dios, ун јасн, ¿no yigu yure cãmotadiati mu?" yire ũni ñacaju ti, ĩ avasãcati.
 - 47 Sĩgũri toju ñarã ĩ avasãsere ajicõari, ado bajiro yicama ĩna:
- —Diore gotiretobosarimasu Elías ñamasiríre jigu yami ĩ —yicama ĩna.
- **48** To bajiro Jesús ĩ yiavasãrone, sĩgũ, Jesús tu ũmaejacõari, uye oco jiarere ñiabiacõari, yucú gajaju siatucõari, Jesús rise tujure ñumuotuboacami. **49** To bajiro ĩ yiboajaquene, ado bajiro yicama gajerajua:
- —Yibesa mu. Tone bajicõato. Rojose ĩ tãmuosere yiretobosagu Elías ñamasirí ĩ ejasere ĩarãsa mani —yicama ĩna.
- **50** Tutuaro avasãtusa, usutadicoacami yuja. **51** Tirĩmarone Diore yirũcubuoriavi yotoria gasero vorujijedicoasuju ti.

San Mateo 27.51

"Dios ĩ ñarisõa vãme cuti sõare sãjamasibeama masa" yirã, ĩna yotoria gasero ñacaju. To yicõari, sita sabecaju. Gũta quêne caguevējacoacaju. 52 To bajicõari, masare yujeriaviri quêne jãnacoasuja. To bajicõari jãjarã rijariarã Diore ajitirữnuriarã tudicaticoasuma. 53 Tudicaticõari, ti virire budicoasuma. Budiacõari, Jesús ĩ tudicatiro bero, Jerusalénju Dios ĩ beseria maca ñamasuri macajure ĩna vacudisere ĩacama jãjarã masa.

54 Jesús yucútēroju î tuyarore, codeñacama surara, îna uju rãca. To bajiñarã, sita sabesere, gajeye güiose bajisere ĩacõari, buto güicama îna. To bajiri ado bajiro yicama:

—Socabesumi. Dios macune ñaboayumi ani —yicama îna.

55 Galilea sitaju Jesúre suyavadicana rõmiri jājarā sõju ĩarugõcama. Ĩna ñacama ĩre ejaremorugucana. 56 Ĩna raca nacamo María Magdalena. Gajeo María vame cutigo quene nacamo. Sone nacamo Santiago, to yicoari, José jaco. Zebedeo namasicacu ria jaco quene nacamo.

Jesúre îna yujere queti

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

57 Rãioroto rîjoro José vãme cutigu, Arimatea macagu Jesús rujurire îagũ ejayuju. Gãjoa jaigu ñacami. To bajicõari,

Jesúre ajitirũnurũgũcacu ñacami. 58 To ĩ bajiro bero, Jesús rujurire ãmiru, Pilatore sẽnigũ vasuju. Îre ĩ sẽnirore bajirone ĩre cudiyuju Pilato. 59 To bajiro ĩ yirí ñari, Jesús rujurire rujiogu vasuju. Îre rujiocoari, sudijairi botiquenarijairine ĩre gũmanuju. 60 To yigajanocoari, masa yujeriavi gũtavi mame ĩ quenorotiriaviju ĩ rujurire cũnuju. To yicoari, ti vi sojere gũtane tũnuo bibecũ, vacoasuju. 61 To bajiro ĩ yiñaro ĩañariarãjune masa yujeriavi rijorojua, María Magdalena, gajeo María quene, rujicoanujarã ĩna.

Jesúre, îna yujeriavire îna codere queti

62 Gajerumu ñañuju ususajariarumu. Tirumune paia ujara, fariseo masa quene, Pilatore ñagora vasujara îna. **63** Î tu ejacoari, ado bajiro îre yiyujara îna:

— Yua uju, ajiya. Socarimasu î yisocacatire masibujabu yua. "Idiarumu tusatirumune quena tudicatirucuja yu", yisocacami, î sĩaecoroto rĩjoro. 64 To bajiri î rujurire îna yujeriavi soje ture surarare coderoticoaña, "Î buerimasa î rujurire amirudiroma" yigu. Î rujurire îna amijama, "Rijari naboarine, quena tudicaticoami", yisocaruarama îna. Î rijaroto rîjoro, "Î rotimuorugorotire yigu, Dios î coacacu, judío masa uju naja yu" î yisocacati ti najare, quenabeaja. To bajiri, "Tudicaticoami" îna yisocajama, quenabetimasucoaruaroja — Pilatore yiyujara îna.

65 To îna yisere ajicoari, ado bajiro cudiyuju Pilato:

San Mateo 27.66

—Мнаге ун îsicanarene coderotiya mна —înare yicнdiyuju Pilato.

66 To ĩ yisere ajicoari, Jesús rujurire ĩna yujeriavire coderotiyujarã ĩna. To yicoari, gũta sojere quenaro bibequenonujarã ĩna, "Ĩ rujurire amira ĩna janajama, ĩamasirasa mani" yira.

Jesús î tudicatire queti

(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

28 ¹ Ususājariarūmu ti jediro, quēna moasuoriarūmu ti busumujado, María Magdalena, gajeo María quēne, Jesús rujurire īna yujeriavire īarā vacama īna. ² To īna vatone, buto sita sabeyuju. To ti bajirone, sīgū ángel rujiejayuju. Rujiejacoari, Jesúre īna yujeriavire gūtane īna bibeboariare jānanūju. To yicoari, tia joene rujiyuju. ³ Bujo ī yabesere bajiro yaayuju ī. Ī sudi quēne buto botiquēnanuju. ⁴ Īre īacoari, güirā nananujarā ti vire coderimasa. Nanacoari, rijavējarāre bajiro bajireacūcoasujarā. ⁵ To īna bajirone, ángel ado bajiro romiajuare gotiyuju:

—Güibesa mua. Jesús yucútēroju īna jajusīaríre mua macasere masiaja yu. 6 Maami adojure. Ĩ goticatore bajirone tudicaticoami. Ĩre īna yujeriajure ĩarã vayá. 7 Tire ĩacõari, guaro ĩ buerimasare ado bajiro ĩnare gotiaya: "Quēna tudicaticoasumi Jesús. To yicõari, mani rĩjoro Galilea sitaju varocu ñañuju. Toju ĩre tudiĩaruarãja mani", ĩnare yigotiaya mua. Adire muare gotigu bajibu yu —ĩnare yiyuju ángel.

8 To ĩ yisere ajicõari, Jesús rujuri ĩna yujeboariaviju budianane, güituoĩaboarine, variquẽnase raca ũmacoayuma ĩna, Jesús buerimasare yuare gotira vana. 9 Ĩna ũmavadone ĩnare sẽniĩacãnamua ruyuayuju Jesús. "¿Ñati mua?" ĩ yisere ajicoari, ĩre yirucubuora, ĩ rijorojua muqueacõari, ĩ guborire ñiañujarã ĩna. 10 To bajiro ĩre ĩna yirone, ado bajiro yiyuju ĩ:

—Güibesa mua. Yu yarã yu buecanare ado bajiro ĩnare gotiaya: "Galilea sitaju vajaro. Тоји ĩre ĩaruarãja mani", ĩnare yiba —rõmiare ĩnare yiyuju Jesús.

"Ado bajiro bajibu ti", surara îna yigotire queti

11 Rômia îna gotiră vato ûnone, surara quêne, Jesús rujurire îna yujeriavire codeboariară sîgūri, macaju tudicoasujară

îna. Tudiejacoari, paia ujarare gotiyujara, îna îare naro corone. 12 Ti quetire ajicoari, bucura raca nagora vasujara paia ujara. "To bajiro bajire ti najare, ado bajiro yiruaraja mani" yimasiruara bajiyujara îna. To bajiri, sigure bajiro tuoiacoari, Jesúre îna yujeriavire codeboariarare jairo gajoa îsinujara îna. 13 To yicoari, ado bajiro înare socarotiyujara îna:

—"Ñami yua cãnitoye, î ñaboarı́ buerimasane Jesús rujurire ãmirudicoasuma îna", yigotibatoya mua —masare yiyujará bucurã, paia ujarã quẽne. 14—Uju Pilato ti quetire ajicõari, muare î jūnisinijama, muare ñagõbosaruarãja yua, "Rojose înare yibesa" yirã. Yuare cudicõarucumi —înare yiyujarã.

15 To bajiro îna yijare, gãjoare boca juacõari, înare îna rotiriarore bajirone socase queti goticudiyujarã îna, Jesúre îna yujeriavire codeboariarã. To bajiri adirumuri quene, "Tudicatibesuju Jesús. Ĩ ñaboarí buerimasane, ĩ rujurire amirudiyujarã îna" yire quetire goticoa ñaruguama judío masa.

"Masa jedirore yʉ ocare gotimasiocudirʉarãja mʉa", ĩ buerãre Jesús ĩ yire queti

(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

16 Jesús ĩ tudicatisere, rõmia ĩna gotisere ajicõari, Galilea sitaju vacaju yua, ĩ buerã, juaãmo cõro, gubo coja jēnituarirācu ñarã. "Ті buro joeju yure ĩaruarãja mua" yuare ĩ yicatoju vacaju yua. 17 Тоји ejacõari, Jesúre ĩacaju yua. Ĩre ĩacõari, ĩre rücubuocaju yua. Sĩgũri, "Ĩ me ñaami", yituoĩacama ĩna, bajirãjuma. 18 То bajiro yua yirone, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Adi macarucurojure, to yicõari, õ vecajure quene, "Rotigu ñarucuja mu", yure yicümi yu jacu, Dios. 19 To bajiri muare quene masa jedirore yu ocare muare goticudirotiaja, "Yure ajitirunuato" yigu. To yicõari, yure ajitirunuare ĩacõari, yu jacu văme, yu văme, to yicõari Espíritu Santo văme raca oco raca ĩnare bautizaba mua. 20 To yicõari, "Jediro yu rotisere cudiato" yirã, ĩnare gotimasioma. Yure mua ĩabetiboajaquene, cojorumu ruyabeto mua raca ñarugurucuja yu, muare ejaremogu. To bajiro bajicõa ñarucuja yu, adi macarucuro ti jediroju —yuare yicami Jesús.

To cõrone ñaja.

Evangelio según SAN MARCOS

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu î gotimasiore queti

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

1-3 "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí, Jesús ĩ bajirere muare gotigu yaja yu. Ĩne ñaami Dios macu. To bajiri, ado bajiro ñasuoaja: Jesúre goti rĩjoro cutigu ñañuju Juan vãme cutigu, tirumuju ĩre ĩ goti rĩjoro cutirotire yigu, Diore gotiretobosarimasu, Isaías vãme cutigu ado bajiro ĩ yiucamasire ñajare:

""Rotimuorugõrucumi" yigu, mure yu cõaroto rijoro, mure gotiyurocure cõasuorucuja yu maji' yami Dios.

Yucú manoju ado bajiro gotimasiorucumi: 'Mani uju ejarucumi. To bajiri, rojose mua yisere yitujacõari, quenasejuare tuoiavasoaya mua, îre yura' yirucumi", yiucamasiñumi Isaías, Juan î bajirotire goti rijoro yigu.

4 To bajiri, yucú manoju ñacõari, ado bajiro ĩre ajirã ejariarãre gotimasiocudirūgūñuju ĩ:

—Rojose mua yisere tuoĩasutiritiya mua. To yicõari, "Rojose yiruabeaja yua. Diorãca quẽnaro ñaruarãja yua" yirã, oco rãca yure bautizarotiya mua. To bajiro mua yijama, rojose mua yisere muare masiriorucumi Dios —ĩnare yigoticudiruguñuju ĩ.

5-6 Camello joane suariaro sãnagũ nanuju ĩ. To yicoari, vecu gaserone venaricunuju, ĩ sãnasere. Nimia ba, to yicoari, beroa ocore idi, yirugunuju. Ĩre ajira, jājarā masa ejayujara. Jerusalén macana, Judea sitana quene ejayujara. To bajiro ĩ gotisere ajira nari, "Rojose mani yisere Dios manire masirioato" yira, "Rojose yira naja yua" Diore îna yigotiro bero, Jor-

dán vãme cutirisaju oco rãca înare bautizayuju Juan. ^a **7-8** Gaje vãme ado bajiro masare gotimasiorūgūñuju ĩ:

—Yu bero yu retoro masigu ejarucumi. Ñamasura rīne îre yibosamasiama, ñamasugu masu î ñajare. Rojose îna yisere yitujacoari, Dios î bojasejuare yirare oco raca bautizaruguaja yu. To bajiro yu yiruguse ti quenaboajaquene, yu bero ejagu î moasejua quenamasucoaruaroja. Îma, Espíritu Santore coamasirucumi, masare. Î suorine, "Dios î bojabetire yaja yua" yimasicoari, tuoîavasoaruarama —înare yigotimasioruguñuju Juan.

Oco rãca Juanre Jesús î bautizarotire queti

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

9 Tirumurine Galilea sitajure ñarimaca Nazaret vame cuti maca ñarí, Jordán vame cutirisaju vasuju Jesús. Juan tuju ejacoari, oco raca îre bautizarotiyuju. 10 Juan îre î bautizaro bero, majaruguen, o vecaju umuagasero soje, ti janasere îanuju Jesús. Ti janarone, Espíritu Santo, bujare bajigu rujiadicoari, î joere î rocajeosere îanuju. 11 Jesús joere î rocajeorone, ado bajiro yi ocaruyuyuju o vecaju:

—Yu macu, yu maigũ masu ñaja mu. Mu rãca buto variquēnaja yu —yi ocaruyuyuju.

Dios î bojabetire vătia uju, Satanás, Jesúre î yirotiĩare queti (Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

12 Jesús, oco rãca Juanre î bautizarotiro bero, yucú mano, vaibucurã îna ñaroju, îre ûmato vasuju Espíritu Santo. 13 Tojure cuarenta ñarirumuri ñañuju Jesús. Toju î bajiñarone, vâtia uju Satanás, îre ejacoari, "Yu rotisere yicoari, Dios î bojabetire yato" yigu, îre rotiruguboayuju. Îre cudibesuju. To bajicoari, Diore moabosara ángel mesa îre ejaremonujara îna.

Galilea sitaju Jesús ĩ gotimasiosuore queti (Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

14 Tirumuri, tubiberiaviju Juan î tubibe ecoro bero, Galilea sitaju vacoasuju Jesús. Dios oca quenasere gotimasiocudigu vasuju. 15 Ado bajiro masare gotimasiocudiyuju:

^a1.5-6 Elías ñamasirí, camello joane suariaro sãñagɨ ñamasiñuju ĩ quêne. To yicôari, vecu gaserone vêñaricûmasiñuju, ĩ sãñasere.

—"To cõrone bajiruaroja yure rotibosarocu, î rotisuoroti" Dios î yituoĩariaju ejaja yuja. Uju Dios yară quenaro î yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, î oca quenasere muare yu gotisere ajitirununa —masare yigotimasiocudiyuju î.

Vai sĩarimasa babaricãrãcu ñarãre Jesús ĩ jire queti (Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

16 Cojorumu, utabucura Galilea vame cutira tuju vacudigu vasuju Jesús. To vacuju, ĩanuju, Simón vame cutigure, bero Pedro vame cutirocure, ĩ bedi Andrére quene. Vai siarimasa nanujara îna. Bajiyucurire rearoderuu yinanujara îna. 17 îna tu ejacoari, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Yu rãca vayá. Yucurema mua vai vejese ũnirene masa yure ĩna ajitiruurotire gotimasiobosarimasa ñaruarãja mua —ĩnare yiyuju Jesús.

18To î yirirîmarone, îna bajiyucurire cũ, îre suyacoasujarã.

19-20 To yi varũtu vacune, gãjerã juarã ñarãre înare jiyuju Jesús. Îna ñañujarã Santiago, î bedi Juan rãca. Îna jacu Zebedeo rãca cũmuaju îna bajiyucurire siaqueno sãnañujarã. To î yisere ajicoari, îna jacure, îre moabosarãre quene vaveocoasujarã, Jesúre suyana.

Masu usuju sãñagũre vãtire Jesús ĩ burocare queti (*Lc 4.31-37*)

21 Capernaum macaju ejayujarã îna. Ti macaju îna ejaro bero, ususājariarūmu ti ejaro, Dios ocare îna bueriviju sājañuju Jesús. Sājacõari, masare gotimasionuju. 22 Dios î rotimasire gotimasiorimasare bajiro me, ujure bajiro bojonebecune quenaro î gotimasiojare, ajiĩañamani î gotise ti najare, no yimasibesujarã îna. 23 Ti vire sĩgũ ũmu nanuju, î usuju văti sañagũ. Jesús, masare î gotimasiorone, î usujure sañacõari ado bajiro Jesúre îre yiavasañuju văti:

24—Jesús, Nazaret vãme cuti macagu, ¿no yigu yua tu vadiati mu? ¡Yuare gõjanabiobesa! ¿Rojose yua yise vaja, rojose yuare yiguagu vadiati mu? Mure ĩamasiaja yua. Rojose yigu me, Dios ĩ cõarí ñaja mu —Jesúre yiavasãñuju vãti.

25 To ĩ yirone, oca tutuase rãca ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—¡Ñagõbesa mʉ! ¡To yicõari, ĩ ʉsʉjʉre budigoya! —vãtire ĩre yiyuju Jesús.

- 26 To î yirone, rijaquedirotiyuju vãti, masure. To yi, buto avasãcõari, masu usujure budigocoasuju yuja. To î bajijare, masujuama quenaejacoasuju. 27 To bajisere îacoari, ti vi nara jediro no yimasibesujara îna, ti unire îabetiruguriara nari. To bajicoari, îna masune ado bajiro gamera seniîanujara:
- —¿No bajiati? Ajiĩañamani oca manire gotimasiogų yami. Buto masigų ñaami. Vatia buto masira ina naboajaquene, masa usurijure sanarare inare bureamasiami —gamera yiyujara ina.
- **28** To bajiro Jesús ĩ yiñasere masa ĩna gotibatojare, yoaro mene Galilea sitana tire ajijediyujarã ĩna.

Simón ũmañicore Jesús ĩ catiore queti (Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

- **29** To bajiro Jesús î yiro berone, Dios ocare îna bueriviju budiasuju. Santiago, î bedi Juan quêne, gajera Jesús î buerimasa quêne î raca vasujara, Simón î bedi Andrés raca îna naruguriavijure vana. **30** To îna ejarone, Jesúre gotiyujara îna:
- —Simón ũmañico buto asicoari, buburibujaamo —îre yiyujara îna.
- 31 To bajiro îna yijare, Jesús, so tu ejarugucoari, sore tuavumuonuju. To î yirirîmarone, sore ruju asiboase sore tujacoasuju. To bajiro î yicatiocoario, bare înare ecayuju so.

Jājarā, rijaye cutirāre Jesús ī catiore queti (Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

32 Tirūmu, rāiorijune, rijaye cutirāre juaejayujarā masa, "Jesús īnare catiato" yirā. Īna usuriju vātia sāñarāre quēne juaejayujarā, "Vātiare bureato Jesús" yirā. **33** Gājerā quēne, ti macana jediro soje tu rējanujarā. **34** Jājarā nānujarā rijaye cutirā, to yicoari, īna usuriju vātia sānarā, masa īna juaejoriarā. Rijaye cutirāre catioyuju. To yicoari, īna usurijure sānarāre vātiare bureayuju. Vātia, īre īna īamasisere īacoari, īnare nagorotibesuju Jesús. ^b

b1.34 "Masare î rijabosarotir\(\tilde{\text{m}}\)mu ti ejabetijare, v\(\tilde{\text{tiare}}\) nag\(\tilde{\text{rot}}\)rotibesuju Jes\(\tilde{\text{u}}\)s", yiyujar\(\tilde{\text{s}}\) s\(\tilde{\text{g}}\)\(\tilde{\text{tiare}}\) na ucamasire buer\(\tilde{\text{total}}\)tos oca masa \(\tilde{\text{n}}\)na ucamasire buer\(\tilde{\text{total}}\)tos oca masa \(\tilde{\text{tiare}}\).

Dios ocare îna buerivirijure Jesús înare î gotimasiocudire queti (*Lc 4.42-44*)

- **35** Gajerumu busujedibetibusarojune, masa manoju vacoasuju Jesús, Diore sẽniguacu. **36** To ĩ bajiboajaquene, Simón ĩ babarã rãca ĩre macasuya, ejacoasujarã ĩna. **37** Ĩre ĩabujacõari,
 - —Masa jediro mure macaama —îre yiyujarã îna.
- **38** To bajiro îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Ita. Gaje macarianare quene quenase quetire gotimasiocudirocu ñaja yu. Tire yigu vadicaju yu — ı̃nare yicudiyuju Jesús.
- **39** To bajiri Galilea sitaju gotimasiocudiyuju Jesús. Tocãrãca macarirene Dios ocare îna bueriviriju săjaejacõari, oca quenasere masare înare gotimasionuju. To yicoari, îna usurijure sănarare vătiare bureayuju.

Gase boagure Jesús ĩ catiore queti

(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

- **40** To bajiri sĩgũ gase boagu, Jesús rĩjorojua gusomuniari tuetuejayuju, ĩre rũcubuogu. To yicoari, ado bajiro Jesúre ĩre yiyuju:
 - —Yu uju, yu camire mu yaruajama, yaya —îre yiseniñuju î.
 - 41-42 To bajiro îre î yisere ajicõari,
 - —Ми cãmire yarucuja yu —ĩre yigune, ĩre moaĩañuju Jesús.
- To bajiro î yirirîmarone, î câmi îre yaticoasuju yuja. **43-44** To îre yigajanocoari,
- —Gājerāre gotibetimasucõama —īre yiyuju Jesús. To yicõari, ado bajiro īre rotiyuju:
- —Yucuacane paire mu rujure ĩoaya. Mu rujure ĩre ĩogũne, Moisére Dios ĩ roticũmasiriarore bajiro vaibucurã ecariarãre sĩacõari, paire ĩre ĩsima, Diore rũcubuogu. To mu yisere ĩacõari, "Caticoasumi", yiruarãma masa —ĩre yiyuju Jesús, gase boaboaríre.
- **45** Ĩre Ĩ gotirotibetiboajaquẽne, masa jedirore gotibatoyuju, "Yu gase boasere yacõami Jesús" yigu. To bajiro Ĩ gotibatojare, macari Jesús Ĩ vacudijama, yayioro vacudirũgũñuju Ĩ. To bajiri, masa manoju ñacudirũgũñuju. To Ĩ bajiñaboajaquẽne, macariana ñajediro Ĩre Ĩarã ejarũgũñujarã Ĩna.

Micagure Jesús i catiore queti

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

2 1-2 To bajiro ĩ yicudiriarɨmɨri bero, Capernaum vāme cuti macaju tudiejayuju Jesús quẽna. Ĩ ñarūgūrivijure ĩ tudiejasere ajiyujarã masa. Tire ajicoari, ĩ tuju rējañujarã ĩna. Jājarã ĩna ñajare, vi jɨmɨcoasuju ti. Nojua rɨgoriaju mañuju. Soje tu quẽne, nojua rɨgoriaju mañuju. To ĩna bajirone, vi jubeaju Dios oca ĩnare gotimasio ñañuju Jesús. 3 To bajiro ĩ yiñarone, babaricaracu ñacoari, micagūre amiejayujara. 4 Ĩre amiejacoari, Jesús tuju cũruaboayujara ĩna. To ĩna yiruaboarore jājara ñabibecoañujara. To bajiri vijure sajamasibesujara. "Tire bajicoaja" yira, vi joeju ĩre amimujasujara. Îre amimujacoari, Jesús ĩ rugoro vecare goje yijorayujara. To yigajano, micagūre ĩ jesariju racane ĩre jidirujio ejoyujara, Jesús tuju. 5 "Ĩre ĩamaicoari, ĩre catiorucumi" ĩna yituoĩasere ĩamasicoari, micagūjuare ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—Rojose mu yirere mure masiriocõaja yu —îre yiyuju Jesús. 6 To î yisere ajicõari, ti macana sĩgũri Dios î rotimasire gotimasiorimasa, ado bajiro tuoĩañujarã: 7"¿No yigu to bajise yati î? To bajiro î ñagõjama, Diore îre rucubuobecu yami î. Dios sĩgũne ñagũmi ti ũnire yimasigũma", yituoĩañujarã îna. 8 To bajiro îna yituoĩasere ĩamasicõari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—"'Diore bajiro masa rojose ĩna yisere masiriomasiaja' yisocaami", yure yituoĩaboaja mua. 9 "Rojose mu yisere masiriocõaja" yu yicõa tujajama, "Socu yami. Socu me yami" yure yiĩamasigũ magũmi. To bajiboarine, "Vũmurũgũcõari, vasa" ĩre yu yijama, "Socu me yami. Rojose ĩ yirere masiriocõami", yure yiĩamasirãja mua. 10 To bajiri, Dios ĩ roticõacacu ñari, "'Diore bajirone masare rojose ĩna yisere masiriomasigũ ñaami' yure yiĩamasiato" yigu, ãni micagũre ado bajiro ĩre yaja yu: 11 "Vũmurũgũña mu. Mu jesarijure ãmiña. To yicõari, mu ya viju tudiasa", ĩre yaja yu —ĩre yiyuju Jesús.

12 To ĩ yirirĩmarone, masa jediro ĩna ĩaro rĩjoro vũmʉrʉ̃gʉcõari, ĩ jesarijʉre ãmi, ĩ ya vijʉ vacoasuju ĩ yuja. To bajiro Jesús ĩ yisere ĩaʉcacoasujarã masa. "Ti ũnire ĩabetirũgũcajʉ mani. Ãni, Dios ĩ masise rãca yigʉ yami" yitʉoĩacõari,

—Quenaro yaja mu —Diore îre yivariquenanujara îna.

Levíre Jesús ĩ jire queti (Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

13 Micagūre ĩ catioriaro bero, Utabucura Galilea vãme cutira tuju quena tudivasuju Jesús. Toju jājarā masa rējanujarā. Ĩna rējasere ĩacoari, Dios oca ĩnare gotimasionuju ĩ. c 14 Gotimasio gajano, vacune, Leví vãme cutigure ĩre ĩabujayuju. Alfeo macu ñanuju ĩ, Leví. Ujure gajoa senibosarimasu nanuju. Gajoa senira ĩna rujirijure gajoa senirujiyuju. To ĩ yinaro, ĩacoari,

—Yure ajisuyaya —îre yiyuju Jesús.

To bajiro î yisere ajicõari, îre suyacoasuju î yuja.

15 Bero, Leví ya viju ejacõari, bayuju Jesús. To bajiri Jesúrãca bañañujarã Leví î yiriarore bajiro rojose yirã, ujure gãjoa sēnibosarimasa, gãjerã "Rojose yirã ñaama" masare yiĩarã quēne. To yicõari, Jesús buerimasa quēne bañañujarã îna. To bajiri jãjarã masu ñañujarã Jesúre îre ajisuyarã. 16 To îna bañarone, ejayujarã fariseo masa, Dios î rotimasirere gotimasiorimasa quēne. Îna ñañujarã, Moisére Dios î roticūmasirere buto ajirūcubuorã, rojose yirã rāca ñaruamena. Ejacõari, rojose yijairã rāca îna bañasere ĩacõari, Jesús buerimasare înare sēniĩañujarã:

—¿No yigu muare bueguma, anoa rojose yira raca banati? —yisenianujara ina.

17 To bajiro îna yiseniîajare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Catiquenarama, нсо yigнre bojamenama. Rijaye cнtira rine ire bojarama ina. To bajiro bajiaja yнге quene. "Rojose yira me ñaja yна", yirama, yнге bojamenama. "Rojose yira ñaja yна" yira rine yнге bojarama. Quenaro yirare jigн me, adi macarнснгојнге vadicajн ун. Rojose yirare, "Rojose ina yisere yithjato" yigh, vadicajн ун. To bajiri anoa, "Rojose yira ñaama" mна yiiara raca bañaja ун —inare yiyuju Jesús.

^c**2.13-15** Leví, jua vãme, vãme cutigu ñañuju. Gaje vãme, Mateo vãme cutiyuju. "Leví" ti yijama, hebreo oca rãca yiyuju. "Mateo" ti yijama, romano oca rãca yaja.

"Mani sutiritisere ĩacoari, quenaro manire ejaremorucumi Dios" yira, bare babetire queti

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

- 18 Juan masare oco rãca bautizarimasu î buerã, fariseo masa quene, îna nicua îna yimasiriarore bajiro bare bamenane Diore seninujară, "Mani sutiritisere îacoari, quenaro manire ejaremoato Dios" yirã. To îna yirirumure Jesúre seniîarã ejayujarã sîguri:
- —Juan î buerimasa, to yicoari, fariseo masa quene, mani nicua îna yimasiriarore bajiro Diore îna senirirumurirema bare babetiruguama. ¿No yira tire yibeati mu buerama? —Jesúre yiseniîanujara îna.
- **19**To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:
- —Sĩgũ ĩ amosiarirumure îre variquenaejaremora narama. To ĩ umato yinaro coro îre variquenaejaremorama. Înare bajiro bajiama yu buera. Yu raca nari, variquenacoa naama. "Sutiritimena nari, no yira bare babeticoa yimenama" yimasire naja. 20 To bajiboarine, cojorumu yure îna niavato îacoari, bare bamenane Diore seniruarama, "Mani sutiritisere îacoari, quenaro manire ejaremoato Dios" yira.
- 21 Mame oca yu gotimasiose ricati ti ñajare, yu ye rãca mani ñicua îna yimasirere mua tuoîavuojama, quenabeaja. Sudiro bucuase ti vojama, mamagasero rãca seretumasimenaja mani. Mamagaserone mani seretujama, mani coero bero carato tuatutu vatone bucuasejua vocoatoja. Bucuase, mamase rãca mani seretumasibetore bajirone, mame oca yu gotimasiosere, mani ñicua oca rãca tuoĩavuobesa mua. 22 To bajirone bajiaja uye oco quene. Mame uve ocore, vaibucugaserone quenoriajoa bucujoajure jiomenaja mani. Bucujoajure mani jiojama, jãmusı̃nituca yiro, yivocõaroja tijoajuare. To bajiro mani yijama, uye ocore, vaibucugaserone quenoriajoare quene, to bajirone yireacõa tujana yirāja mani. "To bajirobe" yirāma, mame uye ocore vaibucugaserone quenoriajoa, mamajoajuare jiore naroja. To yicõari, uye oco, vaibucugaserone quenoriajoa quene, cojoro cõro quenaro naruaroja. To bajiri mame uve ocore, bucujoajure mani jiobetore bajiro mame oca yu gotimasiosere, mani ñicua oca rãca tuoĩavuobesa mua —ĩnare yiyuju Jesús.

Ususajariarumu naboajaquene, Jesús buerimasa trigo ajere tunejuacoari, ina bare queti

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

23 Ususājariarūmu ti ejaro, trigo îna oteriavese cutore vasuju Jesús, î buerimasa rāca. To bajivanane, trigo ricare tūnejuacõari, îna āmorine ti gasere sīguēreacõari, bayujarā î buerimasa. 24 Tire îna basere ĩacõari, fariseo masa ado bajiro Jesúre ĩre yiyujarā:

—¡Ĩaña mʉ! Mʉ buerimasa, ʉsʉsãjariarʉ̃mʉ yire mere yama ĩna —Jesúre ĩre yiyujarã.

25 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—¿David ñamasirí ī babarā rāca ñiorijacōari, īnare ī ūmato bamasirere masibeati mua? 26 Paia uju ñamasugu Abiatar vāme cutigu ī ñarore David mesa, ñiorijarā ñari, "Mani rāca ñagumi Dios" masa īna yirivijure sājacōari, Diore īre rucubuorā pan gājerā īna cūboarerene juacōari, ī babarā rāca bamasinuju ī. To bajiri Moisés ñamasirí ī gotimasirema, "Paia rīne baruarāma" ī yimasiboarerene bamasinujarā īna. To bajiro īna yiboajaquēne, ti vaja rojose īnare yibetimasinumi Dios. 27 "Ususājariarumure ado bajiro yiya' yu yisere cudirā nato" yigu me, masare rujeoyumi Dios. Masare rujeocōari, "Ususājariarumu naruaroja", yicūmasinumi, "Quēnaro nato īna" yigu. 28 Yu, Dios ī roticōacacu, "Ususājariarumure ado bajiro mua yijama, quēnaja. To bajirojua mua yijama, quēnabeaja", yirotigu naja yu—īnare yicudiyuju Jesús, fariseo masare.

Âmo ñujobecure Jesús ĩ ñujorotire queti

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

3 To yi vacune, Dios ocare îna bueriviju săjasuju Jesús. Ti viju ñañuju sĩgũ, cojojacatua âmo ñujobecu. 2 Fariseo masa quêne ñañujarã. "'Jesús, rojose yimi' ujarãre yigoti, yirorãsa" yirã, Jesúre îre îacodeyujarã îna. "Adirữmu ususājariarữmure âni âmo ñujobecure î masise rāca î ñujorotijama, 'Dios, Moisére î roticũmasirere cudibecu yimi' yigotiruarāja mani", yituoĩañujarã. 3 To bajiro îna yituoĩarone, ado bajiro yiyuju Jesús, âmo ñujobecujuare:

—Vũmʉrʉ̃gʉ̃ña —ĩre yiyuju.

4 To bajiro îre yigajanogũne, fariseo masare ado bajiro înare sēniĩañuju:

—¿Ususājariarumure quene, no bojagu masure quenaro mani yijama, quenabetojari? ¿Disejuare yiroti nati? ¿Quenasejuare, rojosejuare yiroti nati ti? ¿Rijaye cutirare catiorejuare yiroti natique? To yitera, ¿nare sacoaroti natique? —înare yiyuju Jesús.

To ĩ yiboajaquene, ĩre cudibesujara ĩna. 5 To bajiri ĩre ĩna ajitesere ĩajūnisinigũ naboarine, ĩnare ĩasutiritigune, ãmo nujobecujuare ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—Mu ãmore ñujoya mu —ĩre yiyuju.

To ĩ yirone, ĩ amore ĩ nujorone, quenaejacoasuju yuja. 6 To ĩ yisere ajicoari, budicoasujara fariseo masa. Budiacoari, "Uju namasugu narucumi Herodes" yiruguriara raca nagora vasujara. "¿No bajiro yicoari, Jesúre sĩarotirati mani?", gamera yinagonujara îna.

Utabucura tuju jājarā masa īna ejare queti

7 To ĩ yiro bero, ĩ buerimasa rãca vacoasuju Jesús utabucura Galilea vãme cutiraju vana. To ĩna vato, Galilea sitana jãjarã Jesúre suyasujarã. 8 Gaje macariana quêne, jãjarã masa, ĩaĩañamani Jesús ĩ yiñasere ajicoari, ĩ tuju ejayujarã. Îna ñañujarã: Judea sitana, Jerusalén macana, Idumea sitana, Jordán vãme cutiya gajejacatuana, Tiro macana, to yicoari, Sidón macana quêne ñañujarã ĩna. 9-10 Jãjarã rijaye cutirare Jesús ĩ catiosere ajicoari, gajerã buto ĩre moaĩaruayujara ĩna, "To bajiro mani yijama, caticoanaja" yirã. To bajiro ĩna yituoĩajare, "Rũgobibecoarama" yigu ñari, —Cũmua cuo yuya mua —ĩ buerimasare ĩnare yiyuju Jesús.

11 Îna usurijure vătia săñară, Jesúre ĩacoari, ĩ rījorojua gusomuniari tuetucoari muquearăne, ado bajiro yiavasăñujară îna:

—Dios macune ñaja mu —Jesúre îre yiavasãñujarã.

12To bajiro îna yisere ajicoari, oca tutuase raca înare nagorotibesuju Jesús, vatiare rotigu.

Ĩ ocare goticudisʉoronare Jesús ĩ besere queti (Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

13-14 Cojorumu buroju majacoari, i buerimasare i bojarare jireonuju Jesús. To bajiri i tuju ina ejarone, juaamo coro,

gubo jua jenituariracu narare beseyuju. To yicoari, ado bajiro inare gotiyuju:

— Yu rācane ñacõaruarāja mua. To bajicõari, yu ocare yure goticudibosarā ñaruarāja mua. 15 Masa usuriju sāñarāre vātiare, "Budiya" mua yijama, budiruarāma — īnare yiyuju Jesús.

16 Ado bajiro vãme cutirã ñañujarã juaãmo cõro, gubo jua jenituariracu ñarã î beseriara: Simón vãme cutiboarí Pedro vãme cutigu. 17 To yicoari Zebedeo rĩa ñacama Santiago î bedi Juan. Îna juarare Boanerges vãme yiyuju Jesús. Ti vãme, Bujo rĩa yire ũni ñañuju. 18 Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Tadeo ñañujara. Alfeo macu Santiago, to yicoari, Simón vãme cutigu, celote yere tuoĩaboarí ñañuju. 19 Tusagu Judas Iscariote vãme cutiyuju. Ĩ ñañuju Jesúre ĩsirocarí. To bajiri juaãmo coro, gubo jua jenituariracu ñañujara Jesús ĩ beseriara.

"Vãtia uju î masise rãca yigu yami Jesús", îna yire queti (Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

20 Bero, viju Jesúrāca tudiejayujarā ī buerimasa. To īna bajiro, jājarā masa rējañujarā. To bajiri, bare bamasibeticõañujarā īna, Jesús mesa. 21 To bajiro īna bajiñase quetire ajicoari, "Mecurimasu ñacoacu yigumi", Jesúre īre yiyujarā masa. To bajiro īre īna yisere ajicoari, ī yarā, īre jirā vasujarā īna.

22 Gãjerã Dios ĩ rotimasirere gotimasiorimasa Jerusalén maca vadiriarã ado bajiro Jesúre yiyujarã ĩna:

—Î usuju vâtia uju Beelzebú vâme cutigu sãñagũ ñaami. To bajiri Beelzebú î masise râca vâtiare bureaami —yiyujarã îna.

23 To bajiro îna yise ñajare, înare jiyuju Jesús. To yicõari, î tuju îna ejaro, gotimasiore queti ado bajiro înare gotiyuju:

—Vātia нju, masa нsuriju ī yarāre sājarotigu ñaboarine, no yigu, "Īnare bureaya" yigu ñabecumi tia. **24** Cojo sitana rotirimasa īna gāmerā quēajama, īna masune gāmerā sīayayirā yirāma. **25** To bajirone bajiroja cojo vi ñarāre quēne. **26** Tire bajirone bajiroja vātiare quēne. Vātia īna gāmerā bureajama,

 $[^]d$ **3.17** "Yoaro me jũnisinirã îna ñajare, Santiago ĩ bedi Juan îna jʉarãre 'Bʉjo rĩa' vãme yiyuju Jesús", yiyujarã Dios oca buerẽtoburimasa sĩg $\overline{\mathbf{u}}$ ri.

"Masare rojose yitujato mani" yirā yiborāma. To bajiro ti bajijare, "Beelzebú vāme cutigu ī masise rāca masa usuriju sāñarāre vātiare bureaami" yure mua yiboase, riojo yirā me yaja mua —īnare yiyuju Jesús.

27 To bajiro înare yigoticoari, quena gajeye gotimasiore queti înare gotiyuju:

- —Sĩgũ, gãji guamu ya vi sãjacõari, ĩre ĩ siabetijama, gajeyeũni ẽmamasibecumi. Ĩre siacõari, ĩ gajeyeũnire ẽmamasigũmi yuja. To bajirone bajiaja yure quẽne. Vãtia uju ĩ rotiboasere ĩre yirotibeticõari, vãtiare yu burease suorine, vãti ĩ rotiajeboariarãre ĩre ẽmagũ yaja, "Yu yarã ñato" yigu —ĩnare yiyuju Jesús.
- **28** To bajiro înare yigoticoari, quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:
- —Riojo mʉare gotiaja yʉ. Masa jediro rojose ĩna yijama, jediro rojose ĩna ñagõjaquẽne, sʉtiriticõari, Diore ĩna sẽnijama, rojose ĩna yisere masiriorʉcʉmi. **29** To bajiboarine, Espíritu Santojʉare rʉ̃cʉbʉomena rojose ĩre ĩna yitudíjama, tirema masiriobetirʉcʉmi. To bajiro ĩna yijama, to bajirone rojose ĩnare ñacõa ñarũgũrʉaroja —yiyuju Jesús.
- **30** Espíritu Santo ĩ masise rãca ĩ yiboajaquẽne, "Ĩ ʉsʉjʉ vãti sãñagʉ̃ ñari, bajigʉmi" ĩre ĩna yise ñajare, to bajise ĩnare gotiyuju Jesús.

"Yu yarama ado bajiro bajirajua naama", Jesús i yire queti (Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

- **31-32** Jesús, masare ĩ gotimasio ñarone, ĩ tu rujigãnirã ado bajiro ĩre yiyujarã ĩna:
- —Мн jaco, mн bederã rāca macajújн ejama, mн rāca ñagōrнarã —Jesúre ĩre yiyujarã.
- 33 To bajiro îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —¿Ñimo ñati yʉ jacoma? ¿Ñimarã ñati yʉ bederãma? —ĩnare yiyuju.
 - 34 To yigune, î tu rujigănirăre îacoari,
- —Мна ñaja yн bederāma, yн jacore bajiro bajirāma. **35** No bojarā yн jach õ vecagh ĩ rotirore bajiro yirā, ĩna ñarāma yн bederāre bajiro bajirāma, yн jacore bajiro bajirāma ĩnare yiyuju Jesús.

Oterimasu î bajirere Jesús î gotimasiore queti (Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)

4 Juena utabucura tu ejacõari, masare gotimasioñuju Jesús. Masa jäjarābusa îna rējaquearo ĩacõari, cũmuaju vasājacõari, rujiyuju Jesús. Masajuama, utabucura tu ñañujara îna. 2 To bajicõari, cojo queti me tuoĩacõari, "Ado bajiro bajisere bajiro bajiaja" înare yigotigu ñari, ado bajise gotiyuju:

3—Adi queti mʉare yʉ gotisere quẽnaro ajiya mʉa. Sĩgũ oterimasʉ vesejʉ ote ajere otegʉ vacʉmi. **4** Vese ejacõari, ote ajere ĩ reabaterone, gajeye maajʉ vẽjaquearoja. To bajiri minia eja-

cõari, tire bareacõarama îna. 5-6 Gajeyema, gũta joeju reajeoroja. Tiju, mojoroaca sita ti ñajare, guaro ti judidaboajaquene, muiju, asisĩocõagũmi. To bajicõari, oco manijare, sĩnireacoatoja ti. 7 Gajeyema, jotayucú vatoaju vējaquearoja. To bajicõari, ti judiboajaquene, jotajua bucuaveocoatoja ti. To bajiri rica cutibetoja ti. 8 Gajevema, sita quenaroju vejaquearoja. To baji, judibucuacõari, quenase ñacõari, jairo rica cutiroja. Cojotõ, treinta ñaricari rica cutiroja. Gajető, sesenta ñaricari, gajető, cien ñaricari rica cutiroja. 9 Tire

San Marcos 4.3-9

mua ajimasiruajama, quenaro tuoiana mua —inare yiyuju Jesús.

"Ado bajiro yigu, gotimasiore queti gotirũgũaja yu", Jesús ĩ yire queti

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

10 Tiju bero, Jesús sĩgũne ĩ ñaro, ĩ buerimasa juaãmo cõro, gubo jua jenituariracu ñara, gajera ĩre ajisuyara raca ĩ tu rejacoari, ado bajiro ĩre seniĩanujara:

—¿Gotimasiore queti yʉare mʉ gotise, no yire ũni ñati ti? —ĩre yisẽniĩañujarã ĩna. 11 To bajiro îna yiseniîajare, ado bajiro înare cudiyuju î:

—"Ӈҵ Dios yarã quẽnaro ĩ yirona, yua ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" îna yimasibeticatire Dios suorine ajimasiaja muama. To bajiboarine gãjerājuama, Dios ĩ bojabetijare, tire ajimasibeama. 12 To bajiri, gotimasiore queti rãca gotimasioaja yu, ado bajiro bajirã îna ñajare: Adi macarucuroaye rĩrene tuoĩarã ñari, yu yiĩosere ĩacõari, to yicõari, yu gotisere ajicõari, "To bajiro manire yigotigu yami", manire yimasibeama. To bajiro bajirã ñari, rojose ĩna yisere tuoĩavasoacõari, "Yuare masirioya", Diore yisēnibeama. To bajiri yirēto ecobosabetiruarãma ĩna —ĩnare yigotiyuju Jesús.

"Ado bajiro yirʉaro yaja oterimasʉ ĩ bajire queti", Jesús ĩ yigotirẽtobure queti

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

13 Bero, quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Oterimasu î bajire quetire muare yu gotisere mua ajimasibetijama, gajeye yu gotirotire quene ajimasimenaja mua —înare yiyuju Jesús.

14To yigune, ado bajiro ti quetire înare gotiretobuyuju Jesús:

—Oterimasuma, yu gotimasisere gotimasiocudirimasure bajiro bajigu ñagumi. 15 Ote aje, maaju vējaquearere, minia îna barere yu yijama, "Uju Dios quēnaro ī yirona îna ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" yu yigotimasiosere îna ajiboasere, vātia uju ejacoari guaro ī masiriosere yigu yibu yu —yiyuju.

16-17—Gũta joeju vējaqueacõari, guaro judibucuaboarere, muiju ĩ asisĩorere yu yijama, yu yere ajicõari, quẽnaro variquẽnase rāca ajirã ñaboarine, yoaro mene tire ĩna quejerotire, to yicõari, yu gotisere ajirã ĩna ñajare, gãjerã rojose ĩnare ĩna yijama, yoaro mene yu ocare ĩna ajitujarotire yigu yibu. 18-19 Jotayucú vatoaju vējaqueacõari, judiboarere jotajua ti bucuaveorere yu yijama, yu gotisere ajirã ñaboarine, adi macarucuro ti bajisejuare tuoĩarejairã ñari, to yicõari, gajeyeũni bojatuoĩarã ñari, yu yejuare ĩna tuoĩatujacõari, yu bojarore bajiro yimenare yigu yibu yu. 20 Sita quẽnaroju vējaqueare judibucuacõari, quẽnase rica cutirere cojotõ treinta ñaricari, gajetõ sesenta ñaricari, gajetõ cien ñaricari rica cutirere yu yijama, yu gotmasiosere ajimasicõari, Dios ĩ bojarore

bajiro quenaro yira yu ocare îna gotimasiose suori, gajera masa quene yure îna ajitirunurotire yigu yibu —înare yigotiyuju Jesús.

Sĩabusuoriare tuoĩacõari, Jesús ĩ gotimasiore queti (*Lc* 8.16-18)

21 Quena gaje queti ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Sĩabusuoriare jẽocõari, sotune tiare mubuamenaja mani. Tiare jẽocõari, "Ñajediro ti vianare ũjubusuato" yirã, vecaju jeorãja mani. Tire bajiro bajiaja yu gotimasiose. "Ajimasibeticõato masa" yigu me, to bajise ĩnare gotiaja yu. "Quenaro riojo ajimasiato masa" yigu, gotirũgũaja. 22 Dios suorine masa ĩna ajimasibeticati jediro, quenaro ajimasiruarama. 23 Tire, muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro tuoĩaña mua —ĩnare yiyuju Jesús.

24 To yicoari, quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

Ote aje judibucuare tuoĩacõari Jesús ĩ gotimasiore queti

26 Quena ado bajiro masare gotimasionuju Jesús:

—No bojarã, Uju Dios yarã quenaro î yirama, yu gotimasiosere ajitirununară rîne, î suorine butobusa îre bajiro quenaro yira narutuaruarama. To bajiro îna bajijama, ote aje ti judibucuatore bajiro bajiama. Oterimasu otegumi. 27 Oteceari, tocaraca namiri, umuari quene, î canijaquene, î canibetijaquene, no yibetoja î otere. Î codetirunucoa nabetiboajaquene, ti masurione judicoari, bucuatoja. Ti bucuamujasere, "Ado bajiro bucuatusaju ti" yimasibetiboajaquene, bucuamujacoatoja ti. 28 l otere ti masurione judiroja ti. Rijoro rujasaviaca judisuoroja. Bero, bucuamujacoari ju cutiroja. To bajicoari rica cutiroja. 29 Ti bucuaro iacoari, juagumi —înare yiyuju Jesús.

"Mostaza vāme cutiu rica, ajeare bajiro bajiaja", Jesús ĩ yire queti

(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

30 Quena ado bajiro gotiyuju Jesús:

—"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ, yu gotimasiosere no bojarã ĩna ajitirũnujama, muare yu gotisere mojoroaca ajimasiboarine, rojose ĩna ñare cutisere tuoĩavasoacõari, tocãrãcarũmuri quẽnaro ñamujarũgũcõari, quẽnaro ajimasimujarũgũjama, ado bajiro bajiruaroja: ^e 31 Sĩgũ ĩ ya vesejure mostaza ajea otegumi. Gajeye ote aje rẽtoro rujaricaca ñaroja ti, mostaza ajeaca. 32 To bajiri ĩ oterica mojoricaca ñaboarine, ti judibucuacoajama, ote yucúri rẽtobusaricu jairicu ñaroja tiu. Jairicu ti ñajare, tiu rujuriju minia ĩna ria cutirotijurire quẽnorãma ĩna —yigotimasioñuju Jesús.

33-34 Gotimasiore queti rãca rĩne ĩnare gotimasiorũgũñuju Jesús, "Ĩna ajimasiro cõro ajimasiato" yigʉ. To bajiro yicõari, ĩ buerimasa rĩne ĩna ñaro, quẽnaro ĩnare gotirẽtobujeocõañuju.

Mino vatone, oco sabesere Jesús ĩ tujore queti (Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

35 Tirumu muiju i rocasaro, i buerimasare ado bajiro inare yiyuju Jesús:

—Gajejacatнајн jēajaro mani —ĩnare yiyuju Jesús. **36** To bajiri jãjarã masa Jesúre ajirã ejarãre, ĩ sãñaricũmuajнne ĩ buerimasa rãca ĩnare jēaveocoasujarã. To bajiri, gaje cũmuariana quēne, ĩnare jēasнyasujarã. **37** To ĩna jēatone, buto mino vasuju. To bajicõari, buto sabeyuju. Ti saberone, cũmua sagueca yiro, rujacoarнayuju. **38** To ti bajiboajaquēne, rujoa tutuoriajн rãca ĩ rujoare tutuocõari, cãnisãñañuju Jesús, cũmua gudejн. Ĩ cãniro ĩacõari, ĩre yujioyujarã ĩna:

— Yua uju, ¡rujareana yaja mani! ¿"To bajiro ti bajijama, quẽnacõaroja", yati mu? — ĩre yiyujarã ĩna.

39-40 To bajiro îna yirone,

^e 4.30-32 Mostaza ajea ti bajire queti Jesús î gotirere, "Ado bajiro yiruaro yaja", yiyujară Dios oca masa îna ucamasirere bueretobudiriară sîguri: "Jesús î gotimasiosere ajitirunură î narirodo mojoroaca naboarine, jăjară îna bujurotire yigu yiyuju Jesús", yiyujară îna.

- —¿No yirã buto güiati mua? "Rojose mani tãmuoboajaquēne, manire yirētobosarucumi", yure yituoĩabeaja mua —ĩnare yiyuju Jesús. To yigajanocõari, ado bajiro yiyuju Jesús:
- —¡Mino tʉjaya! ¡Sabese quẽne tʉjaya mʉa! —yiyuju Jesús. То ĭ yirone, tʉjacoasuju mino. Sabese quẽne, sabebesuju yuja.
- **41** To bajiro ĩ yiboajaquẽne, buto güicõa ñañujarã ĩna. To bajiri, ado bajiro gãmerã sẽniĩañujarã:
- —¿Ñimu ũgũ masu ñati âni? Minore, to yicôari, sabesere ĩ tujarotijama, ĩre ajiaja —gâmerã yiyujarã Jesús buerimasa.

Gerasa vãme cuti maca tuagure î usuju sãñarãre vãtiare Jesús î bureare queti

(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

5 1 θtabucura gajejacatuaju Gerasa vāme cuti maca tuju ejayujarā. 2-5 To īna ejarone, masa rijariarāre īna yujereariavijure sīgũ ũmu budiayuju, Jesúre ĩaguagu. Ti viju ñañuju ĩ ñaro. Vāti sāñagũ ñañuju. To bajiri no yimasiñamagũ ñañuju. Cojoji me cõmemane ĩ gubori sotorire, ĩ âmorire quēne siaboayujarā. To īna yiboajaquēne, tũasure reacõarũgũñuju ĩ. To bajiro bajigu ñari, ũmua, ñamirire quēne gũtayucu joeju vacudirũgũñuju. To bajicoari, masa yujereariavijure ñacoari, avasamecucudirũgũñuju. To bajiro bajicudica yigu, gũtariju quediroca vacudirũgũñuju. 6 To bajiro bajiñarí, sõjune Jesúre ĩabujacoari, ũmarojayuju. Jesús tuju ejacoari, ĩ rĩjorojua gusomuniari tuetuyuju, ĩre rũcubuogu. 7-8 To bajiro ĩ yiejasere ĩacoari, ado bajiro ĩ usujure sãñagũjuare vatire yiyuju Jesús:

- —Ãni masu ĩ usuju sãñagũ budiya mu —ĩre yiyuju Jesús.
 To ĩ yijare,
- —Jesús, masirētogũ, Dios macu ñaja mu. ¿No yigu yua tu vadiati mu? "Yure gõjanabiobesa", mure yisēniaja yu. Dios ĩ ĩaro rĩjorojua, "Rojose mu yise vaja, rojose mure yibeaja yu", yure yiya —Jesúre yisēninuju vãti.
 - **9** To î yirone, ado bajiro îre yiyuju Jesús:
 - —¿Ñimu vãme cutiati mu? —ĩre yiyuju.
 - To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju văti:
 - —Legión vãme cutiaja, jãjarã ñarã ñari —ĩre yicudiyuju.
 - 10 To bajiri ado bajiro Jesúre sēniĩañujarã:

- —Gaje sitaju înare cõabesa mu —Jesúre yiyujarã. 11 Buroju jājarā ecariarā yesea macabañañujarā. 12 Ĩnare ĩacõari, ado bajiro Jesúre yisēniñujarā ĩna:
- —Yuare mu bureajama, õa yeseajuare yuare sãjarotiya —ĩre yisēniñujarã ĩna.
 - 13 To bajiro îna yijare,
 - —Muare varotiaja yu —vãtiare înare yiyuju Jesús.

To î yirone, masu usujure sanaboariara budicoasujara yuja, ecariara yesea, dos mil coro narajuare sajaroana. Îna sajarone, buro umaroja vacoari, utabucuraju rearoderujacoa tujasujara.

14 Yeseare coderimasa, to bajiro ĩna bajisere ĩacõari, ũmacoasujarã, ĩna ya macaju vana. Toju ejacõari, ti macanare, to yicõari, ti maca tu ñarimacarianare quêne tire gotibatoyujarã. To bajiro ĩna yigotisere ajicõari, Jesúre ĩarã vasujarã ĩna, ti macana jediro. 15 Ĩ tuju ejacõari, vătia sãñaboaríre ĩañujarã ĩna. Sudi sãñacõari, Jesús tu rujiyuju. Ĩna bajirore bajiro bajigu ñañuju ĩ yuja. Vătia ĩna sãñajama, tuoĩamasibecu ñañuju maji. Quênaro tuoĩagũ ñañuju yuja. To bajiro ĩ yimasisere ĩacõari, Jesúre buto güiyujarã ĩna. 16 Vătia sãñaboarí ĩ bajisere, to yicõari, yesea ĩna bajirere ĩariarã, gãjerãre gotiyujarã. 17 To bajiri Jesúre buto güirã ñari,

- —Vacoasa. Ado mu ñasere bojabeaja —ĩre yiyujarã ĩna.
- **18** To ĩna yijare, tudiacʉ, cũmuajʉ vasãjañuju Jesús. To ĩ bajirone, ado bajiro ĩre yiboayuju vãtia sãñaboarí:
 - —Ми rãca buto varuaja yu quene —îre yiboayuju.
 - 19 To bajiro ĩ yiboajaquene, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:
- —"Yu rāca vadibesa. Mu ya viju tudiasa. Dios yure ĩ ĩamaijare, ĩ masise rāca yu usuju sãñarãre vãtiare bureami Jesús", mu yarãre ĩnare yigotiba —ĩre yicudiyuju Jesús, vãtia sãñaboaríre.

20 To bajiro ĩ yijare, ĩ yarã tuju tudicoasuju ĩ. Tudiejacõari, Decápolis vãme cuti sita ñarimacarianare, Jesús ĩ yirere goticudiyuju. To bajiro ĩ yigotisere ajicõari, no yimasibesujarã ĩna masa, ti ũnire ajibetirũgũriarã ñari.

Jairo macore Jesús ĩ catiore queti

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

21 Jesús, tudijēacoasuju quēna, gajejacatuaju. Utabucura tuju î naro jājarā masa rējanujarā. 22 To bajirone, Dios ocare

îna buerivi uju quene ejayuju, Jairo vame cutigu. Jesúre îacoari, î rijorojua gusomuniari tuetuyuju, îre rucubuogu. **23** To yicoari, ado bajiro Jesúre îre yiyuju:

— Yu maco bajirocaco yimo. So tu ejacõari, sore mu moaĩajama, caticoaruocomo — Jesúre ĩre yiyuju.

24 To bajiro Jairo i visere ajicoari, ire suvasuju Jesús. Jajarã masa îre suvaçõari, no bajiro vi vamasiña manoju vasujarã îna. 25 To bajiro îna bajiro vatoajure sîgõ, gâmorômi cutigo ñañuju so. Juaãmo coro, gubo jua jenituari cumari gamogore bajiro bajicõarũmuri cutirũgũñuju so. **26** Jãjarã uco yirimasa sore îna uco vire vaja, vaja vigo, gajoa so cuoboarere înare îsijeocoanuju. To bajiro inare so viboajaquene, butobusa bajivuju so. **27-28** To bajiri gãjerãre Jesús î catiore queti ajirio ñari, iãiarã masa vatoaiu Jesúre suvasuiu so. "Jesús sudiro moaĩaruaja vu. Ti rîne bojaja vu. To bajiro vu vijama, quenaejacoaruocoja yu", yiyuju so. To bajiro yirio ñari, Jesús suyarojua ejarugucoari, i sudirore moaianuju. 29 So moaiaririmarone, gãmogõre bajiro so bajiñaboare tujasuju. To bajiri, "Quenaejacoaju yu", yimasiñuju so yuja. 30 So moaĩarone, "Yu masise suorine quenaejacoajamo", yimasicoanuju Jesús. To bajiri iudarugucoari, ado bajiro masare seniianuju i:

- —¿Ñimu yu sudirore moaĩari? —ĩnare yisẽniĩañuju.
- 31 To î yirone, î buerimasa ado bajiro yiyujarâ îna:
- —¿No yigu, "Ñimu yure moaĩati", yati mu? Mu tuju jãjarã ñaja yua, mure moaĩarã —îre yiyujarã ĩna.
- 32 To îna yiboajaquene, îre moaîagure îamacanuju Jesús. 33 "Îre moaîagone, quenaejacoaju yu" yimasigo nari, nanagone, Jesús rîjorojua ejacoari, gusomuniari tuetuyuju so. To yicoari, najediro so bajirere Jesúre gotiyuju. 34 To so yirone, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:
- —Yu maigõ, "Ĩ sudi gajare yu moaĩajama, ĩ masise suorine quẽnaejacoaruocoja yu" yituoĩagõ ñari, quẽnaejacoaju mu. To bajiri, "Quẽnaejacoaju", yituoĩa variquẽna vasa mu —sore yiyuju Jesús.
- 35 To bajiro sore ĩ yiñarone, Dios ocare ĩna buerivi ʉjʉ Jairo vãme cʉtigʉ ya viana ejayujarã. Ejacõari, ado bajiro Jairore gotiyujarã:
- —Ми maco bajirocacoamo. No yirã gotimasiorimasu ĩ vasere bojamenaja mani yuja —Jairore yiyujarã ĩna.

36 To îna yiboajaquene,

—Тиоїasutiritibesa mu. Yu masisejuare tuoĩacõa ñaña —ĩre yiyuju Jesús.

37 To yicõari, gãjerãre suyarotibesuju Jesús yuja. Pedro, Santiago, ĩ bedi Juan, ĩna idiarãrene suyarotiyuju. 38 To yi, vanane, Jairo ya viju ejayujarã. Toju ejana, ĩna ĩajama, ĩ maco so bajirocacoajare, buto otiñañujarã ĩna, ti vi ejariarã. 39 Ĩna otiñarivijure sãjaejacõari, ado bajiro ĩnare yiyuju:

—¿No yirã otiati mʉa? "Bajirocacoajamo" mʉa yiboago, bajirocabecomo. Cãnigõ yigomo —ĩnare yiyuju Jesús.

40 To ĩ yisere ajicoari, ĩre ajayujarã ĩna, "Bajirocacoasumo" yimasirã ñari. To bajiro ĩna yiboajaquẽne, ĩnare budirotiyuju Jesús. Ĩnare budiroticoari, bajirocario jacuare, to yicoari, ĩre suyarãre quêne, ũmato jājasuju Jesús, bajirocario so ñarisoaju. **41** Ĩnare ũmato jājacoari, so ãmore ñiañuju Jesús. To yigune, ado bajiro sore yiyuju:

—Talita cumi —sore yiyuju. ("'Daquego, vũmʉrũgũña' mʉre yaja yʉ" yire ũni ñañuju.)

42 To ĩ yirirĩmarone, quẽna tudicaticõari, vũmʉrũgũ vasuju so yuja. Jʉaãmo cõro, gʉbo jʉa jẽnituari cũmari tʉsaco ñañuju so. So tudicatisere ĩacõari, no yimasibesujarã masa, ti ũnire ĩabetirũgũriarã ñari. **43** Sore catiocõari,

—Sore î catiosere găjerâre gotibetimasucõama —înare yiyuju Jesús. To yicõari, —Bare sore ecaya mʉa —înare yiyuju Jesús.

Nazaret vãme cuti macaju Jesús î vare queti

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

 $\mathbf{6}$ To bajiri Capernaum macanare ĩnare gotimasio gajanocoari, ĩ buerimasare ữmato vacoasuju Jesús, ĩ ya macaju, Nazaret vãme cuti macaju. $\mathbf{2}$ Toju ususãjariarữmu ñarone Dios ocare ĩna buerivijure sãjaejacoari, masare gotimasio ñañuju Jesús. Quenaro ĩ gotimasiosere ajicoari, no yimasibesujarã ĩna:

- —¿No bajicoari, to bajise gotimasiomasiati ĩ? ¿No bajiro yicoari, ĩaĩañamanire yati? —Jesúre yiyujarã ĩna, ĩ ya macana. **3** Gajeye ado bajiro yiyujarã ĩna:
- —¿Adi macagu yucú moarimasu me ñatique îma? ¿María macu me ñatique? ¿Santiago, José, Judas, Simón mesa gagu

me ñatique ĩ? To yicoari, mani vatoaju ñarã, ¿ĩ bederã romiri me ñatique ĩna? —Jesúre ĩre yiyujarã ĩna, ĩ ya macana.

To bajiri, "Ñamasugũ me ñaami. Mani ya macagu, mani masigũ ñaami" yirã ñari, ĩre ajitirữnubesujarã ĩna. 4 To ĩna yirone, ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:

—Diore gotiretobosarimasu gajeroju Dios ocare ı̃ gotimasiocudijama, ı̃re ajirucubuorãma. To bajiboarine, ı̃ ya macanare, ı̃ ya vianare quẽne, Dios ocare ı̃ gotimasiojama, ı̃re ajirucubuomenama —ı̃nare yiyuju Jesús.

5 To bajiri ĩ ya macana, ĩre ĩna ajitirʉnʉbetijare, ĩaĩañamani yiĩomasibesuju ĩ. Mojoroaca ñañujarã ĩ amo ñujeocoari ĩ catioriarã. **6** Ĩ yarã ĩre ĩna ajitirʉnʉbetire ĩacoari, no yimasibesuju Jesús, ĩnare bajiro tʉoĩarãre ĩabetirugurí ñari. To bajiri, gaje macarijʉ vasuju, masare gotimasiocudigʉ vacʉ.

Ĩ ocare goticudisuoronare Jesús ĩ cõare queti (Mt 10.5-15: Lc 9.1-6)

7 Juaamo coro, gubo jua jenituariracu narare î buerare jireonuju Jesús. Înare jireocoari, tocaraca macarire juarari coanuju. Înare coagune, masa usuriju sanare vatiare, îna bureamasirotire înare ujoyuju î. 8 To yicoari ado bajiro înare yiyuju:

- —Мна bare sãriajoari, gãjoare quene juaábesa. No bojase mна сноse juaábesa. Tueriayucúri rĩne juaása. 9 Gньо sudi mна sãñasene sãñacoari, sudi mна sãñasene sãñacoari, vasa ĩnare yiyuju Jesús. 10 Gajeye ado bajiro ĩnare yiyuju Jesús:
- —Tocaraca macare mua ejajama, mua ejasuorivine canima. Ti vine ñacoari, ti macanare înare gotimasio ñama maji, gajeroju mua varoto rijoro. 11 Mua ejarimacana quenaro muare îna bocaamibetijama, to yicoari, mua gotisere îna ajiruabetijaquene, ti macajure nabeja. Muare îna ajiruabetijare, mua gubo sudi tuyasere sitare varerea, vacoaja. To bajiro mua yijama, "Quenaro yuare bocaamibeticoari, yuare mua ajiruabetijare, rojose muare yirucumi Dios" yira, yiruaraja mua —înare yiyuju Jesús.

12 To bajiro ĩ yijare, "Rojose mua yisere yitujacõari, quẽnasejuare tuoĩavasoaya" ĩnare yigotimasiocudira vasujara. 13 Masa usuriju sãnarãre vãtiare bureayujarã ĩna. Jãjarã rijaye cutirãre quẽne, uye yuejeoyujarã ĩna. To ĩna yijare, quẽnaejacoasujarã ĩna.

Juan vãme cutigure, masare oco rãca bautizarimasure ĩ rujoare ĩna jatarocare queti

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

- **14** Jesús ĩ bajiñasere, ajijedicõañujarã Galilea vãme cuti sitana. To yicõari, ĩna uju Herodes quêne ajiyuju, ado bajiro ĩna yisere:
- —Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasune sĩaecoboarine, tudicaticoarimi. To bajiri ĩaĩañamani yiĩoñagumi —yiyujarã ĩna, Jesúre.

15 Gãjerãma, ado bajiro yiyujarã:

—Diore gotiretobosarimasu Elías ñamasirí ñagumi quena —yiyujara.

Găjerăjuama, ado bajiro yiyujară:

—Diore gotirẽtobosarimasu ñamasiríre bajiro bajigu ñaami —yiyujarã.

16 Herodes quene, ado bajiro yiyuju:

- —Juan ñagʉ̃mi quẽna. l̃ rʉjoare ı̃re jatarocaroticõacajʉ yʉ. To bajiro yʉ yirotiboajaquẽne, quẽna tudicaticoarimi —yiyu-ju Herodes.
- 17-18 Juan î sĩaecoroto rĩjoro ado bajiro bajire ti ñajare, to bajiro tuoĩañuju Herodes: Î bedi Felipe manajore Herodías vãme cutigore ẽmacõari, manajo cutiyuju Herodes. To bajiro î yire ñajare, ado bajiro îre gotirugunuju Juan:
- —Herodíare mu manajo cutise quenabeaja. Dios î rotimasirere ajibeaja mu —îre yiruguboayuju Juan.
- 19-20 To bajiro î yigotisere ajitego ñari, îre sîarotiruaboayuju Herodías. To bajiro so yituoîaboajaquene, "Dios î bojarore bajiro quenaro yigu ñaami Juan" yigu, î gotisere ajirucubuogu ñari, Herodías, Juanre so sîaruaboasere matayuju Herodes. Juan îre î gotisere quenaro ajivariquenagu ñaboarine, "To bajiro yirucuja yu", yimasibesuju Herodes. 21 To bajinaruguboa, cojorumu, "Ado bajiro yu yijama, yure matamasibecumi", yituoîanuju Herodías yuja. Tirumu, Herodes î ruyuariarumu nanuju ti. To bajiri îre moabosarimasa ujare, surara ujare, toana Galilea sitana namasuri masare quene jireonuju î, "Boserumu yito" yigu. 22 To yicoari, îna rejaro bero, Herodías maco, îna îaro rijorojuare basaîonuju. So basasere îacoari, variquenanuju Herodes, î jicoariara quene. To bajiri, ado bajiro sore gotiyuju Herodes:

- —No bojase mu sẽnijama, mure ĩsirucuja —sore yiyuju. **23** To yicoari, ado bajiro sore gotiremonuju:
- —Riojo mure gotiaja. Тuoĩavasoabetirucuja. Yu cuose, "Gudareco bojaja" mu yisēniboajaquēne, mure ĩsicõarucuja —Herodías macore yiyuju Herodes. **24** To ĩ yisere ajicõari, so jacore sēniĩagõ vasuju so, "¿Ñiere ĩre sēnigõti yu?" yigo.

To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yi ocasãñuju so jaco:

- —"Juan vãme сніідн, masare oco rãca bautizarimasн rujoare bojaja", îre yiya —so macore yicнdiyuju Herodías.
- 25 To so yijare, guaro Herodes tuju vacõari, ado bajiro ĩre gotiyuju:
- —Yucuacane Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu rujoare bare jeobariabaja joeju jeocõari, yure ĩsigũ vayá ĩre yiyuju so.
- 26 To bajiro so yisere ajicõari, buto sutiritiyuju Herodes. To bajiboarine, ĩ jicõariarã ĩna ajiro rĩjorojua, "Riojo mure gotiaja yu. No bojase mu sẽnijama, mure ĩsirucuja" ĩ yicõare ñajare, so sẽnirore bajirone yiyuju. 27 To bajiri Juanre sĩaruabetiboarine,
- —Juan rujoare jatacõari, ãmiaya —yiroticõañuju, ĩ surarare.

To î yijare, tubiberiaviju vacoari, Juan rujoare jatayuju surara. **28** To yicoari, bare jeobariabaja joeju jeocoari, Herodias macore îsinuju. To yicoari, sojua, jacore îsiretonuju so yuja.

29 Ti queti ajicõari, Herodes tʉjʉ ejayujarã, Juan buerimasa. Ejacõari, ĩ rujʉri ñaboarere ãmivacõari, yujeyujarã.

Masa, cinco mil ñarãre Jesús î bare ecare queti (Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

30 Juaamo coro, gubo jua jenituariracu nara i buerimasa, i goticudiroticoariara, tudiejacoari, Jesúraca rejanujara. I raca rejacoari, ina goticudirere, to yicoari, jediro ina yicudirere quene gotijeocoanujara. 31 Gajera ina vato unone, gajera ejavasoacoarugunujara masa. To ina bajicoa najare, Jesús, i buerimasa quene, ususaja, bare ba, yimasibesujara. To bajiri, ado bajiro i buerimasare yiyuju:

—Ita. Õju, masa îna manibusaroju vajaro mani. Toju ususajaruaraja —înare yiyuju.

San Marcos 6.41

32 To î yijare, cũmua vasãja vacoasujarã îna, masa îna manibusaroju vana. 33 To bajiro îna yi vaboajaquêne, ti macariana jãjarã masa, Jesús î buerimasa rāca î vasere ĩamasicoari, ũmacoasujarã îna, Jesús î ejarotijure vana. 34 To bajiri Jesújua, majaejacoari, jãjarã masa ejacoari ñarãre înare ĩanuju. Ĩ ĩajama, ovejare coderimasu înare ĩ codebetore bajiro bajiyujarã îna. To bajiri ĩnare ĩamaiñuju. Ĩnare ĩamaigu ñari, cojo vãme me ĩnare gotimasionuju. 35 To ĩ yirone, rãioroto rĩjoro, Jesús buerimasa, ĩ tu ejacoari, ado bajiro yiyujarã:

—Jēre rāioato yaja. Masa manoju ñaja. **36** To bajiri ĩnare varotiya mu, "Masa сutoju bare vaja yibarā vajaro" yirā —ĩre yiboayujarā ĩna.

37 To îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Muane înare bare ecaya —înare yiyuju î.

To î yijare, ado bajiro îre cudiyujară îna:

—Doscientos gājoatiiri rāca vaja yiroti ñaboaroja manire, pan īna baroti vaja yirā —Jesúre yicudiyujarā.

38 To îna yisere ajicõari, ado bajiro înare sēniĩañuju Jesús:

—"¿Nocãrãca pan сноаti mна?", yisēniĩacudiya maji —ĩnare yiyuju Jesús.

To bajiri seniîabujacoari, îre gotiyujara:

—Cojomo cõro pan, juarã vai cuoaja yua —îre yiyujarã.

39 To îna yirone,

—Masare tatūcuroju rujatubuari rujirotiya —īnare yiyuju Jesús.

40 To ĩ yise ñajare, rujatubuari rujibateyujarã ĩna. Cojojʉri cien ñarirãcʉ, to yicõari, cincuenta ñarirãcʉ rujibateyujarã. **41** To bajiro ĩnare rujiroticõari bero, cojomo cõro ñaricari pan, to yicõari, jʉarã vai ñarãre juacõari, õ vecajʉa ĩamʉocõari, "Quēnaro yaja mʉ", Diore ĩre yiyuju. To yicõari bero, panre iguesurebatecõari, ĩ buerimasare ĩsiñuju, "Rujirãre ĩsibatoya" yigʉ. Jʉarã vaire quēne iguesurebatecõari, ĩ buerimasare ĩsiñuju, "Rujirāre ĩsibatoya" yigʉ. **42** Sĩgũ rʉyariaro mano quēnaro baʉsucutijedicõañujarã. **43** Ĩna bagajanoro bero, ĩna barʉasere, ĩ buerimasa ĩna juarẽojama, jʉaãmo cõro, gʉbo jʉa jēnituaro ñarijibʉri rʉyayuju. **44** Tire bariarã, cinco mil ũmʉa ñañujarã. ^ƒ

Oco joene Jesús î vare queti

(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)

45 Masa ĩna barʉasere ĩ buerimasa ĩna juarẽogajanorone, cũmuajʉ ĩnare vasãjarotiyuju Jesús:

—Betsaida vãme cuti macaju yure jēadiyuya. Maji masare vare gotigu yaja yu —yiyuju Jesús.

46 Ĩnare vare gotigajano, buroju majacoasuju, toju Diore sẽniru. 47 Ti rãioato bero, utabucura jẽana, tira gudareco tusasujarã, Jesús buerimasa. Jesújuama, sĩgũne ñacoañuju ĩ maji. 48 To bajicoari, ĩ buerimasare ĩacoañuju. To ĩna tusatone, buto mino vasuju. To bajiri jẽatĩmabesujarã ĩna. To ĩna bajiñarone, busurocaroarijau ĩna tuju oco joene vayuju Jesús. To bajivagu, ĩnare rẽtocoarocure bajiro vayuju. 49-50 Oco joeju ĩ vadire ĩarãne, ucacoasujarã ĩna. "¡Bajirocarí vãti ñaami!", yiavasãñujarã. To ĩna yiboajaquene,

—Güibesa. Variquenaña mua. Yune ñaja — înare yiyuju Jesús.

51 To yigune, îna vaticumuaju vasajacoanuju Jesús. Î vasajarone, mino vatujacoasuju yuja. To bajiro ti bajisere îacoari, no yimasibesujara î buerimasa, ti unire îabetiruguriara nari. **52** To bajiro îna bajijama, cinco mil umuare Jesús î ecarere

 $[^]f$ 6.44 Rĩamasare, rõmiare cõmenane, $\tilde{\mathbf{u}}$ mua bucur $\tilde{\mathbf{u}}$ rĩrene ĩna cõjama, cinco mil ñañujar $\tilde{\mathbf{u}}$ ina.

ĩariarã ñaboarine, "Ĩaĩañamanire yimasijeogu ñaami" ĩre yimasimena ñari, to bajiro bajiyujarã.

Genesaret sitanare rijaye cutirare Jesús î catiore queti (Mt 14.34-36)

53 To baji, jẽanane, Genesaret vãme cuti sitaju jẽaejayujarã îna. Toju cũmuare siatujoyujarã. 54 Cũmuare siagajano, îna majatone, Jesúre ĩamasicõañujarã ti macana, tijuana. 55 To bajiri masa jedirore gotibatorã ũmacoasujarã îna. Tire ajirã ñari, ti macariana rijaye cutirãre Jesús tuju juaejayujarã îna. 56 Ĩ vacudiri macari cõrone mojorimacaju ĩ vajaquene, jairimacajure ĩ vajaquene, masa ĩna rejarūgũrijaurire ĩ vajaquene, to yicõari, Jesús ĩ varoti maarijure quene, rijaye cutirãre juaejocũñujarã. To yicõari,

—Мн sudi gajare ĩnare moaĩarotire bojaja уна. To bajiro ĩna yijama, caticoarнarãma — ĩre yiyujarã rijaye снtirãre juaejariarã. To bajiri, ĩre moaĩariarãma, caticoasujarã.

"Masa îna yisere îacoari, 'Rojora ñaama' yire me ñaja. Îna tuoîasejuare masicoari, 'To bajiro yira ñaama' yire ñaroja", Jesús î yigotimasiore queti

(Mt 15.1-20)

7 1 Fariseo masa, to yicõari, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quêne ejayujarã ĩna, Jesús tuju. Jerusalénju vadiriarã nañujarã. 2 Jesús tu ejacõari, ĩ buerimasa sĩgũri, ĩna baroto rĩjoro, ĩna nicua ĩna âmorire ĩna coemasiriarore bajiro ĩna coebetire ĩañujarã ĩna. 3-4 Judío masa najediro, ĩna nicua ye quênaro ajirucubuora nañujarã ĩna. To bajira nari, ĩna nicua ĩna yimasiriarore bajiro âmori coecoari rĩne, bayujarã ĩna. Masa, bare vaja yirã îna rejaroju vaja yirã variara, tudiejacoari, ĩna nicua ĩna âmorire îna coemasiriarore bajiro yirã, ĩna âmorire coecoasuori rĩne, barugunujarã ĩna. To yicoari, idiriabajari, oco cũria soturi, no bojase soturi quêne coeyujarã. Bare bara rujiriajurire quêne to bajiro yiyujara ĩna, judío masa. 5 Tire buto ajirucubuora nari, fariseo masa, to yicoari, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quêne, ado bajiro Jesúre sêniĩanujara ĩna:

—¿No yirã mani ñicна îna yimasiriarore bajiro yibeati mu buerimasa? Îna baroto rîjoro, mani ñicна îna âmori coemasi-

riarore bajiro coebeama — îre yiyujară îna, fariseo masa, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene.

6 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—"Quenaro yirā naja yua" yiboarine, rojorā naja mua. Diore gotiretobosarimasu, Isaías namasirí, mua bajirotire quenaro tuoı̃acõari, ado bajiro ucamasinuju:

"Îna oca masune yirã, quenaro yure yirucubuoama îna. To bajiro yirã naboarine, yu bojarore bajiro tuolabeama.

7 Yu yere buecõari, îna masu îna tuoîasere gotimasioama. Tirene, 'Dios î rotise ñaja' yiboama. To bajiri yure îna rücubuoboase vaja, ñie vaja bujamenama îna", yiucamasiñuju Isaías, Diore gotiretobosagu—înare yigotiyuju Jesús.

8 To yicõari, quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Dios ĩ rotisejuare ajitirunumenane, mani ñicua ocajuare quenaro ajitirunuaja mua — inare yiyuju Jesús.

9 To yicoari, quena ado bajiro înare gotiremonuju Jesús:

- —Mani ñicua vejuare ajirucubuora, Dios i rotimasirejuare cudibeaia mua. 10 Dios î roticumasirere Moisés î ucamasire ado bajiro gotiaja: "Mu jacure, mu jacore quenaro rucubuoya". To yicõari, gaje vãme ado bajiro yaja: "No bojagu î jacure, î jacore, 'Rojose tâmuoucaruarăja mua' înare î yijama, îre sĩaroti ñaja", yigotiaja Moisére Dios ĩ roticũmasire. 11-12 Muajuama, ado bajirojua rotiaja mua: "Ĩ ye rãca ĩ jacuare î ejarêmobetijama, quenacoaja. 'Yu gajeyeuni, yu cuose Diore yu îsiroti rîne ñaja. To bajiri muare ejarêmomasibeaja vu' vicõari, î jacuare î ejarêmobetijama, quenacoaja", virotiaja mua. 13 To yicoari, gajeye jairo ti unire bajiro mua yirotise ñaja. To bajiro yirotirã, "Dios manire î roticumasirere cudibeticoato" yirare bajiro yaja mua. To yicoari, "Mani nicua ina rotimasirejuare ñamasuse ñaja" mua yituoĩajama, "Ñie vaja maja Dios ĩ rotimasire" yirã yaja mua —fariseo masare, to yicõari, Dios î rotimasire gotimasiorimasare yiyuju Jesús.
- **14-16** To bajiro înare yigotigajanocõari, masare jireocõari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Ñajediro quẽnaro ajiya, yu gotimasiosere. Tire ajicõari, "To bajiro manire yigotigu yami", yiajimasiña mua: Mani ñicua, "Mani basãse suorine ñaja Dios ĩ ĩavariquẽnabeti, ĩre

mani yirūcubuose ī bojabeti", yituoīamasiboayuma. To bajiro me bajiaja. Rojose tuoīacoari, mua ñagose suorine bajiaja, Dios ī ĩavariquẽnabeti, îre mua yirūcubuosere ī bojabetima—masare yiyuju Jesús.

17 To bajiro înare yigotigajano, masa jājarā vatoaju ñarí, vacoasuju Jesús, ĩ buerimasa rãca. Viju sājaejacõari, ado bajiro îre sēniĩañujarā ĩ buerimasa:

- —Jēju mu gotimasiosere quenaro yuare gotiretobuya —Jesúre yiyujara ı̃na. **18-19** To ı̃na yisere ajicõari,
- —¿Ajimasibeati mua quẽne? —yiyuju ĩ. —Миа basãse mua gudajoaju vatoja ti. Tiju bero, rẽtobudiroja ti. To bajiri, mua usurijurema rojose yimasibeaja ti —ĩnare yiyuju Jesús. To bajiro ĩ yijama, "Ñajediro bare mani baboajaquẽne, Dios ĩ bojabetire yirã me yirãja mani" yigu yiyuju.

20 To yicõari, ado bajiro înare gotiremonuju Jesús:

—Dios ĩ ĩajama, masa rojose ĩna tuoĩasejua ñaja rojosema. 21 Masa, rojose ĩna tuoĩajama, ado bajiro yirãma: Juarudirãma. Gãjerãre sĩarãma. Manajo cutirã, manaju cutirã quẽne, gãjerã rãca ajeriarã cutirãma. 22 Gajeyeũnire gãjerã yere uorãma. Socajairãma. Bojoneose ti ñaboajaquẽne, tire yicõarãma. Gãjerãre, "Yu rētobusaro quẽnaro ñaama", yiĩajūnisinirãma. Gãjerã ajiro rĩjorojua socarãne, "Ado bajise rojose yima", yigotirãma. "Ñamasurã ñaja yuama", yituoĩarãma. Riojo tuoĩamasimenama. Dios yere rũcubuomenama. 23 Adi rojose jediro yirãma masa, rojose ĩna tuoĩajama —ĩnare yiyuju Jesús.

Judío maso me Jesúre so ajitirunure queti (Mt 15.21-28)

24 To ñarí, vacoasuju Jesús. Vacoari, Tiro vame cuti maca tuju ejayuju. To ejacoari yayioro vijure sajaruaboayuju. To bajiboarine yayioro sajamasibesuju. 25-26 To bajiri Jesús i ejare queti ajicoari, sigo romio i tujure vasuju so. Vati sanago jaco nanuju so. Judío maso me nanuju. Sirofenicia sitago nanuju. Jesús rijorojua ejacoari, gusomuniari tuetucoari, ado bajiro buto ire seninuju:

—Yure ejaremoña mu. Yu maco so usuju vati sañago ñaamo. Îre burocaya mu —Jesúre yiyuju so.

27 To so yisere ajicõari, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:

—Yu yarã judío masare ejarēmosuoaja. Yu yarāre yu ejarēmoroto rījoro gājerāre yu ejarēmojama, rīamasa īna basere ēmacõari, yaiare ecagure bajiro yiguja yu —sore yiyuju.

28 To ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju so:

- Yu uju, riojo gotiaja mu. To bajiboarine ĩna ujarã ĩna bavējasere barāma yaia Jesúre ĩre yiyuju so. "Judío masare ejarēmogũ ñaboarine, yuare quene mojoroaca ejaremomasigũja" yigo, to bajise ĩre yiyuju so.
 - 29 To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yiyuju Jesús:
- —Quenaro tuoı̃acõari, gotiaja mu. Mu maco usuju sãnagure vãtire ı̃re burocacõaja yu. To bajiri mu ya viju tudiasa—sore yiyuju Jesús.
- 30 So ya viju tudiejacõari, cãnijesariaro joeju so macore so jesaro ĩacõari, "Vãti so usujure sãnarí jêre budicoasumi", yimasinuju.

Ajibeti, ñagõmasibeti bajigure Jesús î catiore queti

- 31 Tiro maca tuju ñarí, Sidón vãme cuti macaju retoasuju Jesús. To reto vacune Decápolis sita ñarimacarire quene retoasuju. To retoacune, Galilea Utabucura tuju ejacoasuju yuja. 32 To î ñarone, sîgu ajibeti, ñagomasibeti bajigure amiejayujara masa. Îre amiejacoari, Jesúre seninujara, "Ajibecure amori nujeocoari îre catioato" yira. 33 To bajiri ajibecure gajerojua ûmato vasuju Jesús. Îre ûmato vacoari, î gamo gojerijure î amovasoa raca tomesonuju Jesús. To yigajano, î amovasoare gooco eotucoari, î nemerore moaîanuju, î nagomasibetijare. 34 To yicoari, o vecajuare îamuocoari, usu sînisanuju Jesús. To yigune, ado bajiro îre yiyuju:
 - —Efata —yiyuju Jesús. ("Ajiya yuja" yire ũni ñañuju ti.)
- **35** To ĩ yirone, ajibecʉ ñaboarí ajicoasuju yuja. To bajicoari, quenaro ñagocoasuju ĩ, ñagomasibecʉ ñaboarí. **36** To bajiro ĩre yigajanocoari, ado bajiro masare yiyuju:
- —Gãjerãre gotibetimasucõama mʉa —ĩnare ĩ yiboajaquene, bʉtobʉsa gotibatorũgũñujarã masa. **37** To bajiro Jesús ĩ yisere ajivariquẽnacõari, no yimasibesujarã ĩna, ti ũnire ajibetirũgũriarã ñari. To bajiri, ado bajiro Jesús ĩ yisere gotiyujarã:
- —Ñajediro quẽnaro yimasijeogu ñaami. Ajimenare, "Ajiato" ñagõmenare quẽne, "Ñagõato" yigu ñaami —yiyujarã îna.

Masa, cuatro mil ñarãre Jesús, bare î ecare queti (Mt 15.32-39)

A 1 Quena Jesús tuju jajara masa rejacoari, îna naro rîne bare jedicoasuju înare. To bajiri î buerimasare jicoari, ado bajiro yiyuju Jesús:

2—Ado ñarāre ĩamaiaja yu. Idiarūmu tusaju yuja, yu rāca ĩna ñaro. To bajicõari bare maama. **3** Bamenane ĩna ya viriju ĩna tudiasere bojabeaja yu. Sĩgũri sõju vadiriarã ñaama. Ĩnare yu tudirotijama, bamenane ĩna vajama, ñiorijarã ñari, rijavējacoaborāma —ĩnare viyuju Jesús.

4 To bajiro î yirone, ado bajiro îre yiyujară î buerimasa:

—Ado, masa manoju ñaja. No bajiro masa ñaro cõro îna barotire bare bujamasiña manoja —îre yiyujarã îna.

5 To îna yirone,

—¿No cõro jairo pan cʉoati mʉa? —ĩnare yiyuju.

—Cojomo cõro jua jẽnituaro ñaricari ñaja —ĩre yiyujarã ĩna.

6 To îna yirone, rücacane masare rujirotiyuju Jesús. To yicoari pan cojomo coro jua jenituaro naricari nasere juacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenanuju Jesús. To yicoari tire iguesurebatecoari, î buerimasare îsinuju. To bajiri înajua rujirare îsibatoyujara yuja. 7 Vai quene mojoroaca cuoyujara îna. To bajiri vaire juacoari, "Quenaro yaja mu", Diore yiyuju Jesús quena. To yicoari, î buerimasare îsibatorotiyuju. 8 Sîgü ruyariaro mano bausucutijedicoanujara. Îna bagajanoro bero, îna baruasere juareonujara Jesús buerimasa. Îna juareojama, cojomo coro jua jenituaro narijiburi ruyayuju. 9 Tire bariara cuatro mil masa nanujara. Înare ecagajanocoari, înare tudirotiyuju Jesús. 10 To yicoari bero, î buerimasa raca cumuaju vasajacoari, Dalmanuta vame cuti sitaju vacoasujara.

"Ĩaĩañamani yʉare yiĩoña", Jesúre ĩna yiboare queti (Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

11 Fariseo masa, Jesús tu ejacoari, îre seniîanujara, "Cudimasibeticoari, rojose tamuoato î" yira:

—"'Dios ĩ cõagũ ñaami' yure yimasiato" yigu, õ vecaye ĩaĩañamani yuare yiĩoña —ĩre yiboayujarã.

- **12**To bajiro îna yisere ajicoari, usu sînisanuju Jesús. To yicoari, ado bajiro înare yiyuju:
- —¿No yirā adirodoriana ĩaĩañamani rāca rīne yu yisere bojati mua? Riojo muare gotiaja yu. Ĩaĩañamani muare yiĩobecuja yu —ĩnare yiyuju Jesús.
- 13 To bajiro înare yicoa, înare jeaveocoasuju Jesús, î buerimasa raca.

Fariseo masa pan ũmato vauvasere bajiro ĩna bajire queti (Mt 16.5-12)

- **14** Jesúrãca jẽana, ĩna baroti pan masiritiyujarã. Ĩna vaticũmuajure pan cojane cuoyujarã. **15** To bajiro ĩna bajire ñajare, ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:
- —Fariseo masa, to yicõari, Herodes quene "Pan vauvato" yirã, îna vuosere quenaro ajicõiaña mua —i buerimasare yiyuju Jesús.
- **16** To ĩ yisere ajimasimena ñari, ĩna masune ado bajiro gãmerã yiyujarã ĩna:
- —Pan mani masiritijare, to bajise gotigu yigumi —gamera yiyujara.
- **17** To bajiro îna gamera yisere masicoari, ado bajiro înare gotiyuju î:
- —¿No yirã "Pan maja manire", yati mʉa? ¿Yʉre ajimasibeati mʉa maji? ¿Adi macarʉcʉroaye rĩne tʉoĩarãre bajiro tʉoĩacõa ñati mʉa maji? **18-19** ¿Yʉ yiĩosere ĩarã ñaboarine, ajimasibeati mʉa maji? —ĩnare yiyuju Jesús.

To yicoari, ado bajise înare yiremonuju:

—Cojomo cõro ñaricarire panre bujuocõari, cinco mil masa ñarãre ecacaju yu. Ĩnare yu ecaro bero, ¿nocãrãca jiburi ruyacati ti? — ĩnare yiyuju Jesús.

To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyujara îna:

—Juaãmo cõro, gubo jua jẽnituaro ñarijiburi ruyacaju — ĩre yicudiyujarã ĩna.

20 Quena înare tudiseniîanuju:

- —Tiju bero, quena cojomo coro jua jenituaro naricari panre bujuocoari, cuatro mil masa narare ecacaju yu. Inare yu ecaro bero, ¿nocaraca jiburi ruyacati ti? —inare yiyuju.
- —Cojomo cõro, jʉa jēnituaro ñarijibʉri rʉyacajʉ —ĩre yicʉdiyujarã ĩ buerimasa.

- **21** To bajiro îna yicudisere ajicoari, ado bajiro înare tudiseniianuju Jesús:
- —To bajiro yu yiĩocatire masirã ñaboarine, ¿jēju muare yu gotisere ajimasibeati mua maji? "Fariseo masa, to yicõari, Herodes quene, 'Pan vauvato' yirã, ĩna vuosere quenaro ajicõĩaña" yu yijama, bare mere yaja yu—ĩnare yiyuju Jesús.

Betsaida vãme cuti macajure ejacõari, caje ĩabecure ĩna ãmiejagure Jesús ĩ ĩarotire queti

- 22 Bero, Jesús, ĩ buerimasa rãca Betsaida vãme cuti macajure ejayuju. To ĩna ejaro ĩacõari, caje ĩabecure ãmiejayujarã masa, "Caje ĩabecure Jesús ĩ moaĩarone, ĩacoarucumi" yirã. 23 To bajiro ĩna yiejogure ti maca sojuabusa ĩre tũa vasuju Jesús. To yicõari, ĩ cajearire goocone eotucõari, moaĩañuju Jesús, "Ĩato ĩ" yigu. To yicõari, ado bajiro ĩre sẽniĩañuju:
 - —¿Ĩati mʉ? —ĩre yiyuju.
- **24** To î yirone, caje îabecu quenaca îasuoyuju. To bajiri ado bajiro cudiyuju î:
- —Masare ĩaja yu. To bajiro yu ĩaboajaquene, yucúrine vasere bajiro bajiaja —yiyuju.
- **25** To î yijare, quena î cajearire tudimoaîa quenonuju. To î yirone, quenaro îacoasuju. Najediro quenaro îre ruyuyuju yuja. **26** To bajiro î bajiro îacoari, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:
- —Macajure vacõari, mure yu ĩarotisere gãjerãre gotibatobecune, mu ya viju tudiasa —ĩre yiyuju Jesús.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu", Jesúre Pedro ĩ yire queti

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

- **27** To ĩ yiriaro bero, Cesarea de Filipo vãme cuti sita ñarimacarijure ĩ buerimasare ũmato vasuju Jesús. To ĩnare ũmato vacune, ado bajiro ĩnare sẽniĩañuju:
 - —¿Ñimu ñaami yure yati îna, masa? —înare yiseniîañuju.
 - **28-29** To î yisêniîajare, ado bajiro îre cudiyujarâ î buerimasa:
- —Sĩgũri, "Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, tudicaticõari bajigumi", mure yama îna. Gãjerãma, "Elías ñamasirí ñagũmi", yama. Gãjerãjuama, "Gãji, Diore gotirētobosamasirí ñagũmi", mure yama —Jesúre yicudiyujarã.

To îna yirone,

—Мнајната, ¿ñimн ñaami, yure yati mна? — înare yiyuju Jesús.

To î yirone, ado bajiro îre cudiyuju Pedro:

—Мн ñaja rojose yна tãmнoborotire yнare yiretobosacoari, rotimнorнgorocu, Dios ĩ coarí —Jesúre yiyuju Pedro.

30 To bajiro Pedro i yicudijare, gajerare gotirotibesuju Jesús.

"Yure sĩaruarãma", Jesús ĩ yire queti (Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

- **31** To yicoari, î bajirotire ado bajiro î buerimasare gotisuo-yuju Jesús:
- Yu, Dios ĩ roticõacacu, buto rojose tãmuorucuja. Bucurã, paia ujarã, to yicõari, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quene, rojose yure yicõari, yure sĩaruarãma ĩna. Yure ĩna sĩaboajaquene, idiarumu tusatirumune yure catiorucumi Dios ĩnare yiyuju Jesús.
- **32** Ĩ sĩaecorotire riojo ĩnare ĩ gotise ñajare, ajimasicõañujarã. Tire ajimasicõari, ricati ĩre jicãmotocõari,
- —"Bajirʉaroja" yʉare mʉ yigotise bajibeticõato —ĩre yiboayuju Pedro.
- 33 To ĩ yisere aji, Jesújuama, ĩ buerimasa ĩna ñarojuare judarũgũ, ĩacoari, ado bajiro Pedrore ĩre yiyuju:
- —¡Satanás, vasa mʉ! Vãtia ʉjʉre ñagõbosagʉ yaja mʉ. To bajiro mʉ yijama, Dios ĩ tʉoĩarore bajiro me tʉoĩaja mʉ. Masa ĩna tʉoĩarore bajiro tʉoĩagʉ̃ yaja —ĩre yiyuju Jesús, Pedrore.
- **34** To yicoari, î buerimasare gajerare quene înare jireocoari, ado bajiro yiyuju Jesús:
- —No bojagu yu yu î ñaruajama, î bojasere, î ye ñarotire tuoĩabecune, "Jesúre bajiro rojose tãmuorucuja yu quēne" yituoĩacõari, yujuare ajisuyarucumi. **35** No bojarã, îna bojaro ñare cutirāma, adi macarucurore ñasere ĩavariquenacõari, Diore tuoĩamenama, Dios î catisere yayibetire cuomena ñaruarāma îna. To bajiboarine, yure ajitirunura, yu oca îna gotisere ajijunisinicõari, îna sĩarāma, Dios tu quenaro ñarona ñarāma. **36** Sĩgu adi macarucuroju gajeyeuni jediro î bujaboajaquene, beroju rojose tāmuotujabetiriaroju î vajama, î gajeyeuni î bujaboare, ñie vaja manoja. **37** Ñiere Diore ĩsimasibecumi, î rijato berojuma "Tudirijabeticõato" yigu, "Dios î catisere yure îsiato" yigu. Mani rijato berojuma "Tudirijabeticõato" yigu, Dios î catisere î

īsise cõro vaja cuti manoja. **38** "Jesúre ajitirunucõari, ī ocare îna gotimasiose suorine înare rucubuobeama adirodoriana" yiĩagũ ñari, îna ĩaro rijorojua, "Jesúre rucubuogu ñaja yu", yibojonebesa. To bajiro yibojonegũ ñari, yu yu ĩ ñaruabetijama, "Yu yu me ñaami", îre yiĩarucuja yu quêne, Dios ī roticõacacu ñacõari, "Quenaretogũ ñaja yu" yu jacu ĩ yiĩorore bajiro yigu ñari, ĩ bususe raca yu vadirumu. Yu raca vadiruarama Dios ĩ cõara, ángel mesa —ĩnare yiyuju Jesús.

9 1 To yicoari, gajeye înare gotirêmoñuju Jesús:
—Riojo muare gotiaja yu. Mua sîgūri mua bajireabetone,
"Ñajediro uju ñaami yu roticoacacu" Dios muare î yiîosere
ĩaruaraja mua —înare yiyuju Jesús. g

Ĩ buerimasa îna îaro rîjorojua Jesús î godovediîore queti (Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

2 Cojomo cõro, coja jẽnituarirʉmʉ bero, Pedro, Santiago, to yicõari Juanre quẽne, ʉmʉariburo joejʉ ĩnare umato vasuju Jesús. Tojʉ ĩnare umato ejacõari, ĩna ĩaro rĩjorojʉa ricati ruyugʉ godovedicoasuju Jesús. **3** Sudi ĩ sãñase bʉto boticoasuju. To bajicõari, cajemose busuyuju ti. To bajise botise ĩabetirugunujarã ĩna. **4** To bajicõari, Elías ñamasirí, Moisés ñamasirí rãca Jesús tʉ ruyuarʉgucõari, ĩ rãca ĩna ñagõsere ĩanujarã ĩna, Pedro mesa.

5-6 To bajiro îna bajisere îacoari buto güiyujara. Buto güigu ñari, "To bajiro yigu yiguja" yiri mene, ado bajiro Jesúre yiyuju Pedro:

— Yu uju, adoju mani ñajama, quẽnamasucõaja. Mua ñaro cõrone vijãiri muare quẽnobosaruarãja yua. Mu yajãi, Moisés yajãi, to yicõari, Elías yajãi buabosaruarãja — Jesúre yiboayuju Pedro.

7 To bajiro ĩ yirirĩmarone, bueri buto cajemose ĩnare buebibecõañuju ti. Ti bueri vatoaju ado bajiro ocaruyuyuju:

—Ãnine ñaami yʉ macʉ, yʉ maigʉ̃. Ĩre quēnaro ajitirʉ̃nʉña mʉa —yi ocaruyuyuju.

^{§ 9.1} Dios oca masa îna ucamasirere buerêtoburimasa ado bajiro yicama îna: "9.1 gotirijure, '"Ñajediro uju ñaami yu roticõacacu" Dios muare î yiîorotire' Jesús î yijama, î buerimasa sîgūri îna îaro rîjorojua Jesús î godovediiorere yigu yirimi", yicama Dios ocare buerêtoburimasa sîgūri.

8 Ti ocaruyuro bero, ĩaboayujarã. Elíare, Moisére quêne, ĩnare ĩabujabesujarã. Jesús sĩgũne ñañuju ĩ yuja.

9 To bajiro bajicõari bero, ti buro înare ũmato rojacune, ado bajiro înare rotiyuju Jesús:

- —Jēju mua ĩasere gājerāre gotibeja maji, Dios ĩ roticõacacu, yu rijato bero, quēna yu tudicatiroto rījorore —ĩnare yiyuju Jesús. **10** To bajiro ĩna bajirere gājerāre gotimenane, ĩna masune tuoĩacõa ñañujarã ĩna. Tire tuoĩacõa ñarã ñari, ado bajiro gãmerã yisēniĩañujarã:
- —¿No bajiro yire ũnire yigu yati, "Rijacoaboarine tudicatirucuja" ĩ yijama? —gãmerã yisẽniĩañujarã Pedro mesa. 11 To bajiro yirã ñari, ado bajiro Jesúre sẽniĩañujarã ĩna:
- —¿No yirã, "'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu ĩ ejaroto rĩjoro ejarucumi Elías ñamasirí", yati ĩna Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa? —Jesúre yisēniĩañujarã ĩna.

12 To îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Riojo yiyuma Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, "Elías ñamasirí ejasuorucumi", ĩna yijama. "'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, ĩ ejaroti ñajare, jediro Dios ĩ bojarore bajiro yirã quēnaro ñayuto mani" yigu ejasuorucumi. "To bajiro yaja" yimasirã ñaboarine, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocure ĩatecõari, cojo vãme me rojose ĩre yiruarāma masa, Dios oca ĩna yiucamasirejuarema ajimasibeama. 13 Riojo muare gotiaja yu. Elías ñamasiríre bajiro bajigu jēre ejaboayumi. Dios oca masa ĩna ucamasiriarore bajiro yirã, ĩna bojarore bajiro rojose ĩre yiyuma ĩna —ĩnare yiyuju Jesús, Pedro mesare.

Masu usuju sanagure vatire Jesús i burocare queti (Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

14 Buroju ejariară, îna răcana îna narojure tudiejayujară. Tudiejacoari, îna îajama, Jesús buerimasa răca jājară masa nanujară. To bajicoari, îna răca, Dios î rotimasire gotimasiorimasa răca îna gămeră oca josasere îanujară. 15 Jesús î vadisere îacoari, buto variquenanujară. Variquenară nari, î tu umasujară îre seniră vana. 16 Îre îna senigajanoro, ado bajiro înare seniîanuju Jesús:

—¿No bajise îna rāca gāmerā oca josari mʉa? —înare yiyuju Jesús. 17 To î yisere ajicoari, sîgũ ado bajiro Jesúre cudiyuju:

—Gotimasiorimasu, yu macu î usuju văti săñagũ ñaami. To bajiro bajica yigu, ñagõbecu ñaami. To bajiri "Jesús, vătire burocagumi" yigu, yu macure āmivabu yu. 18 Tocărăcajine yu macu usuju săñacŏari, îre rojose î yijama, biyaroaca rijaquedicŏari, î riseju sŏmo budi, guji pŏguē, î ruju tutuajedicoarugũami. To bajiro î bajijare, mu buerimasare, "Yu macu usuju săñagũre vătire burocaya", înare yiseniboabu. Îre burocamasimema —Jesúre yiyuju î.

19 To î yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Diore ajitirײnumena masu ñacõaja mua. ¿No cõroju muare gotimasio tujaguti yu? Yoaro mua rãca yu ñaboajaquene, yu masisere muare yu ujosere ajitirünubeaja mua maji — ĩnare yiyuju Jesús. To yigune, —Adojua vãti sãñagüre ãmiaya —yiyuju Jesús.

20 To ĩ yisere ajicoari, Jesús tuju ĩre amiasujara. To ĩna yirone, vatijua, Jesúre ĩacoari, masu usuju sañagũ nari, rojose yiyuju, masujuare. To bajiro ĩ yijare, rijaquedigune, ĩ riseju somo budiyuju. 21 To ĩ bajirone, rijaquedigu jacure ado bajiro seniĩanuju Jesús:

—¿Nocãrãcarodori ado bajiro bajitʉsajari mʉ macʉ? —ĩre yiyuju Jesús.

To î yisere ajicoari, ado bajiro Jesúre cudiyuju î:

—Daqueguaca ñagų́june to bajiro bajisuocami. **22** Cojoji me jeameju rocatĩacõarũgũmi. To yicõari, oco vatoaju quẽne rocaroacõarũgũmi. To bajiro yirũgũmi, yu macure sĩaru. Yuare mu ejarẽmomasijama, yuare ĩamaicõari, ejarẽmoña mu—Jesúre yiyuju ĩ.

23 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre yiyuju Jesús:

—"Yimasigumi", ¿yure yituoı̃abeati mu? То bajiro yure mu yituoı̃ajama, ñiejua josase manoja —ı̃re yiyuju Jesús.

24 To î yisere ajicoari, ado bajiro cudiyuju î:

—"Yu macure catiomasigumi", mure yituoĩamasicoaja, bajigujuma. To bajiro tuoĩavuogu, "Nabeticoato" yigu, yure ejaremoña —Jesúre yiavasañuju î, rijaquedigu jacu.

25 To bajiro ĩ yiavasãsere ajicõari, jãjarãbusa masa ũmarējañujarã, Jesús tuju. To ĩna bajisere ĩacõari, tutuase rãca ado bajiro vãtire yiyuju Jesús:

-Vãti, yure ajiya. "Masa ñagõbeticõato", to yicõari, "Aji-

San Marcos 9.26

beticoato" yigu ñaja mu. ¡To bajiri ãni usure budiya! ¡Quena îre tudisajabeja! —vatire yiyuju Jesús.

26 To ĩ yirone, avasãcõari, rijaquedirotiyuju vãtijua. To yicõari, ĩ usuju sãñaboagu, budicoasuju yuja. Ĩ budirone, rijaríre bajiro bajicoasuju masujua. To bajise ĩacõari, "Rijacoajami", yiyujarã masa. 27 To ĩna yiboajaquene, Jesús ĩ amore ñiacoari, ĩre tũa vũmuonuju. To ĩ yirone, rũgocoasuju yuja.

28 To yicoari bero, to ñariviju sajanuju Jesús. Ti viju sajaejacoari, ado bajiro îre seniîanujara î buerimasa:

—¿No yirã vãtire burocamasibeti yʉa? —îre yiyujarã îna. 29 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro înare сษdiyuju Jesús:

—Jēju yu burocagure bajiro bajirāre mua burocaruajama, Diore sēnicoari rīne burocamasiruarāja mua —īnare yiyuju Jesús.

"Yure sĩaruarãma", Jesús ĩ yigotibabore queti (Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

30-31 Cesarea de Filipo ñarí, vacu, Galilea sitare î buerimasare ûmato retoasuju Jesús. Jājarā masa îna ajisere bojabesuju, î buerimasare goticudigu ñari. Ado bajiro înare gotiyuju:

—Yure Dios î roticoacacure masare îsirocarucumi sîgü. To bajiro î yijama, yure sîaruarama îna. Yure îna sîaboajaquene, idiarumu tusatirumune quena tudicaticoarucuja yu —înare yiyuju Jesús.

32 To bajiro înare î gotisere ajimasibesujară î bueră. To bajiră naboarine, îre seniiabesujară, îre guiră nari.

"¿Ñimʉjʉa ñagʉ̃ti ñamasugʉ̃ ñarocʉ?", Jesús buerimasa ĩna gãmerã yire queti

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

- 33 Capernaum vãme cuti macaju înare ûmato vasuju Jesús. To bajivana, "¿Ñimujua ñagũti ñamasugũ ñarocu?", gãmerã yi vasujarã Jesús buerimasa. To bajiro îna yi vare ñajare, îna ya viju sãjaejacõari, ado bajiro înare sẽniĩañuju Jesús:
- —Maa vana, ¿no bajise gamera oca josa vadi mua? —inare yiyuju.
- **34**To bajiro ĩ yisẽniĩasere ajiboarine, cudibesujarã ĩna, "¿Ñimujua ñagũti ñamasugũ ñarocu?" gãmerã yi oca josa vadiriarã ñari. **35** Ĩna cudibetire, ĩa, ejarũjucoasuju Jesús. To bajicõari, ĩ buerimasare, juaãmo cõro, gubo jua jēnituarirācu ñarãre jirẽoñuju. To bajiro yicõari, ado bajiro ĩnare gotiyuju:
- —No bojagu ñamasugũ ĩ ñaruajama, "Ñamasugũ me ñaja yu" yituoĩacõari, masa jedirore moabosarucumi —ĩnare yiyuju Jesús.
- **36** To yigune, sĩgũ daquegure jicoari, ĩna rĩjorojua ĩre âmijeoyuju Jesús. To yicoari, ado bajiro ĩnare gotiyuju:
- 37 Ãni daquegu, "Ñamasugũ me ñaja yu" î yituoĩarore bajiro tuoĩarāma, Uju Dios yarã ñamasurã ñaama. To bajiro ti bajijare, ãni daquegure bajiro tuoĩarāre, gãjerã tu îna ejaro, quenaro înare yirāma, yurene quenaro yirã yirāma. To yicõari, yure quenaro yirāma, yure coacacure quene, quenaro yirā yirāma înare yiyuju Jesús.

"Yʉre ajitirʉ̃nʉcõari, mani yise ũnire yigʉma, mani rãcagʉ ñagʉ̃mi", Jesús ı̃ yire queti

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

38 Ado bajiro Jesúre gotiyuju Juan:

—Gotimasiorimasu, masa usuriju sãñarãre vãtiare bureagure ĩamu yua. "Jesúre ajitirunugu ñari, ado bajise muare rotimasiaja yu: 'Budiya'", yiñaami, vãtiare bureagu. Mani rãcagu me ĩ ñajare, "Tire yibesa", ĩre yibu yua —Jesúre yigotiyuju Juan. 39 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre yiyuju Jesús:

—"Tire yibeticõaña", ĩre yibeja. Quẽnaro yirimi. No bojagu yure rữcubuocõari, ĩaĩañamani ĩ yiĩoro bero, rojose yure ñagõbecumi. 40 No bojagu yure ajitirữnucõari, mani yise ũnire yiguma, mani rãcagu ñagữmi. 41 Riojo muare gotiaja yu. Yure ajisuyarã ñamasurã me ĩna ñaboajaquēne, yure ajitirữnurã mua ñajare, quẽnaro muare yirã, to bajiro ĩna yise vaja, vaja bujaruarãma ĩna, Dios tuju —ĩnare yiyuju Jesús.

"Mua suorine gajera rojose îna yijama, güiose ñaja", Jesús î yigotimasiore queti

(Mt 18.6-7; Lc 17.1-2)

42 Quena ado bajiro i buerimasare gotiyuju Jesús:

—Ãni daquegure bajiro tuoĩarãre, yure ajitirunurãre rojose îna umato yijama, buto rojose tamuoruarama. Rojose înare îna umato yiroto rijoro, tocaracurene îna amuarijure guta jairica siatucoari, riaga ucuaroju înare rearoderuucoajama, rojose tamuobetibusaborama —înare yiyuju Jesús.

"Вито mua maise ti ñaboajaquene, ti suorine Dios ĩ bojabeti mua yijama, tire reacoaña", Jesús ĩ yire queti

(Mt 18.8-9)

43 "'Rētoro rojose tāmнorobe' yirā, rojose mна yisere yitнjaya mна" yigн, ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:

—"Yu ãmo suorine rojose yibu yu" mua yituoĩamasijama, jatarocaya. Muare cojo ãmo ti manijama, quēnabetoja. To bajiboarine, juaãmo rāca mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, rētobusaro quēnabetiruaroja. 44 Тоји їпа rujurire becoa batujabetiruarāma. To yicoari, jeamere yarocu quēne magumi. 45 "Yu gubo suorine rojose yibu yu" mua yituoĩamasijama, jatarocaya. Muare cojo gubo ti manijama, quēnabetoja. To bajiboarine, jua gubo rāca mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, rētobusaro quēnabetiruaroja. 46 Тоји їпа rujurire becoa batujabetiruarāma. To yicoari, jeamere yarocu quēne magumi. 47 "Yu cajea suorine ĩabojacoari, rojose yibu yu" mua yituoĩamasijama, tiare amirocacoana. Coja cajea muare ti manijama, quēnabetoja. To bajiboarine, juajune caje cuticoari, mua bajireajama, jeame yatibetimeju mua vajama, rētobusaro quēnabetiruaroja. 48 Toju

îna rujurire becoa batujabetiruarama. To yicoari, jeamere yarocu quene magumi. h

49 "Rojose ñaja" yimasiboarine, rojose mua yijama, quenabetoja. To bajiri, "Rojose yibetiruaraja", yituoaacoa ñaruguña mua. Rojose yitera ñari, buto mua bojase ti naboajaquene, tire mua yibetijama, butobusa Diore ajitirunura naruaraja mua. To bajiro mua bajirotire bojagumi Dios.

50 Moa ñaja bare sãre. Mua barotire vaibucu rii catisere cũrãma, moa turãja mua, "Boarobe" yirã. Moa ti ocaboase ti ocabeticoajama, "Quena tudiocato" yirã, no bajiro yimasimenaja mua. Moa ocabetire bajiro bajiama sĩgũri. Îna suorine quenaro yimasibeami Dios. Moa ocatujabetijuare bajiro bajira mua. To bajiro bajirã mua ñajama, mua suorine quenaro yimasigumi Dios. Yure mua ajitiruu tujabetijama, rojose yibetibusaruarama gajera. Gajera quenaro mua yisere iacoari, muare bajiro quenaro yiruarama îna quene. To bajiro bajira ñari, quenaro gamera yinaña—i buerimasare yiyuju Jesús.

"Mua manajoare reabetiroti ñaja", Jesús î yire queti (Mt 19.1-12; Lc 16.18)

10 ¹Capernaum ñarí, Judea sitaju î buerimasare ûmato vasuju Jesús. To eja, Jordán vãme cutirisa jẽa, to boejuaju jãjarã masa î rãca rējañujarã quẽna. Toju înare gotimasioñuju, î yirûgûriarore bajirone. ² To înare î gotimasio ñarone, î tu ejayujarã fariseo masa. Ejacõari, "Cudimasibeticõari, rojose tãmuoato" yirã, ado bajise îre sẽniĩatoyujarã îna:

- —¿Sĩgũ ĩ manajore ĩ rocajama, quenacoati? —ĩre yiseniĩañujara.
- **3** To bajiro îre îna yisêniîasere ajicõari, ado bajiro înare cudiyuju î:
 - —¿No bajise rotimasiñujari Moisés? —înare yiyuju.
 - 4 To î yisere ajicõari, ado bajiro cudiyujarã îna:
- —Ado bajiro rotimasiñuju: "No bojagu î manajore î rocaruajama, 'Mure rocagu yaja' yise papera ucacõari, îsiroti ñaja", yimasiñuja Moisére Dios î roticumasire —Jesúre yicudiyujara fariseo masa.

^h**9.44,46,48** gotise, "Тојн varona, bнto rojose tãmнotнjabetirнarãma" yire ũni ñaja.

5 To îna yirone, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Diore ajiterã ĩna ñajare, "Внтовняа ĩna manajoare rojose yiroma" yigн, manajoa reare beobetimasiñuju Moisés ñamasirí. **6** "Rēmoju йmнге, rōmiore rujeomasiñuju Dios", yigotiaja Dios oca. **7-8** To yicōari, gajeju ado bajiro gotiaja Dios oca: "Ётн, rōmio ĩ rujeore ti ñajare, йтніјна, manajo ситіди ї јаснаге їпаге сатотаdісоагиснті. Manajo ситісоагі, јнага павоагіпе, sĩgũ rujure bajirone ñaruarama", yigotiaja Dios oca. **9** "To bajiruarama" Dios ĩ yimasire ñajare, mua manajoare reabetiroti ñaja —ĩnare yiyuju Jesús.

10 To î yiro bero, viju nacoari, to bajiro î gotisere seniîanujara î buerimasa. 11 To îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

— I manajore rocacoari, gajeo i manajo cutijama, Dios i iajama, i manajo masu me nagomo. Sore ajerio cutigu yigumi. 12 To bajirone bajiaja romiore quene. So manajure rocacoari, gajire so manaju cutijama, so manaju masu me nagumi, Dios i iajama. Ire ajeri cutigo yigomo — inare yiyuju Jesús.

Rĩamasare Jesús ĩ ñubuejeore queti

(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

13 Jesús tuju rĩamasacare juaejayujarã masa, "Ĩ amori ñujeocoari, Diore ĩnare sẽnibosato ĩ" yirã. Ĩna juaejasere ĩacoari, ado bajiro ĩnare yiyujarã ĩ buerimasa:

—¡Juadibesa! Gõjanabioro yaja mʉa —ĩnare yiyujarã.

14 To îna yisere îajûnisinigûne, ado bajiro înare gotiyuju Jesújua:

—Rĩamasare ĩnare matabesa. Ĩnare bajiro tuoĩarã ñaama Uju Dios yarã quenaro ĩ yirã. 15 Riojo muare gotiaja yu. Rĩamasa ĩna yiecorore bajiro quenaro yiecorã ñaama Uju Dios yarã —ĩ buerimasare yiyuju Jesús.

16 To înare yigotigajanocõari, rîamasare î amori nujeocõari, Diore înare senibosayuju.

Gajeyeũni jaigu, Jesúre î sẽniĩare queti (Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

17 Quena Jesús varutu vacu i bajirone, sigu, umaejayuju. Ejacoari, i rijorojua gusomuniari tuetugune, ado bajiro Jesúre ire seniianuju:

—Gotimasiorimasu, quẽnagu ñaja mu. Yu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ı̃ catisere yure ı̃ ı̃sisere yu bojajama, ¿no bajiro yiroti ñati yure? —ı̃re yiyuju.

18 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju:

—¿No yigu, "Quēnagũ ñaja mu", yure yati mu? Dios sĩgũne ñaami quēnagũma. 19 Mu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama, Dios ĩ rotimasirere cudiroti ñaja. Tire masiaja mu. Dios ĩ rotimasire yu yijama, ado bajise yimasirere yaja yu: "Sĩabesa. Gãji manajo rãca ajerio cutibesa. Juarudibesa. Socune, 'Rojose yimi' yigotiyirobesa. Gãjerãre yitobesa, 'Ĩna ye cuogusa' yigu. Mu jacure, mu jacore quēne quēnaro ĩnare rũcubuoya", yigotiaja Dios ĩ rotimasire —ĩre yiyuju.

20 To î yisere ajicõari, ado bajiro yicudiyuju:

- —Daquegujune tire cudisuoadimasicaju yu —ĩre yicudiyuju.
- **21** To î yisere ajicoari, îre îamaiñuju Jesús. To bajiri, ado bajiro îre gotiyuju:
- —Cojo vãme ruyaja mu yiroti, mu rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama: Jediro mu cuosere gājerāre ĩsijeocõaña. To yicõari, ti vaja mu bujasere maioro bajirāre ĩsima. To bajiro mu yijama, õ vecaju Dios ĩ ñaroju quēnase bujarucuja mu. To bajiro yigajanocõari, yure ajisuyaya —ĩre yiyuju Jesús.
- 22 To ĩ yigu, buto sutiriti vacoasuju ĩ, gajeyeũni jaigu ñari, tire maigũ.
- **23** To yigajanogũne, ĩ buerimasare ĩacõari, ado bajiro gotiyuju Jesús:
- —Gajeyeũni jairãrema, yʉre ĩna sʉyarʉa tʉoĩaboajama, bʉto josarʉaroja ĩnare. To bajicõari, yirēto ecobosabetirʉarã-ma —ĩnare yiyuju Jesús.
- **24-25** To bajiro ĩ yisere ajicõari, no yimasibesujarã ĩ buerimasa, ti ũnire ajibetirũgũrã ñari. To bajiri quẽna ĩnare gotirẽmoñuju Jesús:
- —Yu buerã, ajiya. No bojarã, yure îna suyarua tuoĩaboajama, buto josaruaroja înare. To bajiboarine butobusa josaruaroja gajeyeũni jairãrema. Vaibucu camello vãme cutigu, gãjojota gojeacare sãjarētobudimasibecumi. To bajirone bajiaja gajeyeũni jairãre quēne, yure îna ajitirunu suyaruaboajama.

To bajiro îna bajijare, yirêto ecobosabetiruarâma —înare yiyuju Jesús.

- **26** To bajiro înare î gotisere ajicoari, no yimasibesujara îna. To bajiri ado bajiro îre seniîaremonujara:
- —Riojo mu gotijama, ¿no bajiro bajirājua Dios tujure ejaruarāda? —īre yiyujarā.
- **27** To îna yirone, înare îacoari, ado bajiro înare gotiyuju Jesújuama:
- Ĩna masune ejamasimenama masa, Dios tujure. Diojuama, ñajediro yimasijeocõami. Ñiejua josase maja, ĩrema. Ĩ suorine ĩ tuju ejamasire ñaja ĩnare yiyuju Jesús.
 - 28 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre yiyuju Pedro:
- —Jediro yua gajeyeũnire cũcõari, mure suyacaju yua —ĩre yiyuju.

29-30 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

—Riojo muare gotiaja yu. No bojarã yure ajitirunura ñari, yu ocare gotiroana, îna ya vi, îna yarã, îna jacua, îna rĩa, to yicõari îna va veserire quene, îna maise naro coro îna vaveojama, îna cuoboare retobusaro quenase bujaruarama îna, adi macarucurore. Yure ajitirunura ñari, rojose tamuora ñaboarine, ado bajiro quenaro înare virucumi Dios: Jairo viri, jairo veseri, jajară varã cuti, to vicoari jājarã rĩa cutireavere îsirucumi Dios. To yicõari, "Îna rijato berojuma tudirijabeticõato" yigu, î catisere înare îsirucumi. 31 To bajiboarine, adire quene quenaro tuoîaña mua: Ado bajiro mua tuoĩarore bajirone tuoĩaboarãma: "Dios î bojase viră retoro Dios î bojasere viră nari, namasură ñaja yua. To bajiri, õ vecajure quene namasura nari, quenase bujaruarãja", vituoĩaboarãma. To bajiro virã ñari, gãjerãre ĩacoari, "Îna ya vi, ĩna yarã, ĩna jacua, ĩna rĩa, to yicoari ĩna ya veserire vaveomena ñari, ñamasurã me ñaama. To bajiri, õ vecajure quenase mojoroaca bujarona naama", yituoiaboarama. To bajiro me bajiruaroja. Adoju ñamasurã, õ vecajuarema ñamasumena ñaruarama îna. Adi macarucuroju ñamasumenama, õ vecajuarema ñamasurã ñaruarãma — înare vivuju Jesús.

"Yure sĩaruarāma", Jesús ĩ yigotitusare queti (Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

32 l̃ buerimasa, Jerusalénju Jesús înare î umato varutu vajare, "Ujara îre îatera îna naroju î vasere güibeticoami

Jesús", îre yituoĩa vasujarã îna. Înajuama, îre suyarã, buto güiyujarã. To îna bajirone, juaãmo côro, gubo jua jenituariracu narare î buerare ricati înare jicamotocoari, ado bajiro înare gotiyuju:

33 — Quenaro ajiya mua. Jerusalénju vana bajiaja mani. Toju mani ejaro, Dios î roticoacacure, sĩgũ yure isirocarucumi, paia ujarare, to yicoari, Dios î rotimasire gotimasiorimasare. Înajua, "Îre sîaroti naja", yure yiruarama. To yicoari, romano masare yure isiruarama. 34 To îna yijare, yure ajatudíra, gooco yure eoreatucoari, bajeruarama îna. To yicoari yucuteroju yure jajurocacoaruarama. Yure jajurocacoari, yujeboaruarama. To îna yiboajaquene, yure îna sîarirumu bero, idiarumu tusatirumune tudicaticoarucuja yu quena —înare yiyuju Jesús.

Santiago mesa Jesúre îna senire queti

(Mt 20.20-28)

- **35** To ĩ yiro bero, Zebedeo rĩa, Santiago, to yicoari Juan, Jesúraca ñagora ejayujara ĩna. Ejacoari, ado bajiro ĩre seniñujara:
- —Gotimasiorimasu, "Ado bajiro yuare ejaremoña" mure yua yisenisere, mu cudise bojaja yua —îre yiyujara îna.
 - 36 To bajiro îna yisere ajicõari,
- —¿No bajiro mʉare yʉ yibosasere bojati mʉa? —ĩnare yiyuju Jesús.
 - 37 To î yijare, ado bajiro îre yiyujarã îna:
- —"Ñajediro нін ñaja ун" yiĩocõari, mu rotisuorirodo ti ejaro, ado bajiro yuare mu ữmato rujirotire bojaja yua: Sĩgũ mu riojojacatua, gãjire mu gãcojacatua yuare ữmato rujirucuja mu, mu rotirore bajirone yua rotimasirotire yigu ĩre yiyujarã.
- **38** To bajiro îre îna yisêniboajaquêne, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Тиоїamasimenane, yure sẽniboaja mua. Yu rãca mua rotiruajama, ¿mua quẽne yure bajirone rojose tãmuorãtique mua? inare yiyuju.
 - 39 To bajiro înare î yirone,
 - —Bajicõarãja —ĩre yicudiyujarã.

To bajiro îna cudise ñajare, ado bajiro yiyuju Jesús:

- —Riojo mʉare gotiaja yʉ. Mʉa quẽne, yʉ tãmʉorotire bajiro rojose tãmʉorʉarãja. **40** To bajiro mʉa bajiboajaquẽne, yʉ riojojacatʉa, yʉ gãcojacatʉa mʉare rojomasibecʉja yʉ. "Ĩna ñarʉarãma yʉ macʉ tʉ rujirona" yʉ jacʉ ĩ yicana rĩne rujirʉarāma —ĩnare yiyuju.
- 41 Jesús buerimasa juamo coro ñara îna ajibetone, "To bajiro bojaja yua" îna yisere ajicoari, junisininujara îna. 42 To bajiro îna bajijare, îna jedirore jireocoari, ado bajiro gotiyuju Jesús:
- Ujarã, Dios yarã me ñarã, ĩna yarãre buto tutuaro rotirãma ĩna. Tire masiaja mua. 43 Muama, yu yarã ñari, ĩnare bajiro bajibetiruarãja. Yure ajitirunurã, ñamasurã ñaruarãma, gājerã ĩna bojasere masicoari, quenaro ĩnare yiejaremorã. 44 To bajiri ñamasurã mua ñaruajama, gājerãre moabosaruarãja mua. 45 Dios ĩ roticoacacu quene, to bajirone yaja yu. "Gājerã yu bojasejuare masicoari, quenaro yure yato ĩna" yigu me vadicaju yu. "Îna bojasere masicoari, quenaro ĩnare yirucuja" yigu vadicaju yu. To yicoari, jājarã rojose ĩna yisere Dios ĩ masiriorotire ĩnare vaja yibosaguagu vadicaju yu ĩnare yiyuju Jesús.

Caje ĩabecu Bartimeo vãme cutigure Jesús ĩ ĩarotire queti (Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

46 Jericó vãme cuti maca ñacõari, îna vatone, jājarā masa înare suyasujarā, Jesúre ĩarā. Toju îna vatone, ĩabecu, Bartimeo vãme cutigu rujiyuju, maa tu. Timeo macu ñañuju ĩ. Maioro bajigu ñari, ĩ barotire, to yicõari, gajeyeũniaca ĩ cuorotire tuoĩagũ, gajoa sẽnirujiyuju. **47** "Jesús, Nazaret macagu rẽtoacu yami" masa ĩna yisere ajicõari, ado bajiro ĩre jiavasañuju:

—Jesús, Uju David ñamasirí jãnami, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yure ĩamaiña mu —yiavasãñuju ĩ.

48 To bajiro î yiavasãrone,

—¡Avasãbesa! —ĩre yiyujarã masa.

To bajiro îna yiboajaquene, butobusa avasanuju quena:

—Uju David ñamasirí jãnami "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yure ĩamaiña —Jesúre ĩre yiavasãñuju.

49 To î yisere ajicoari, tujarugunuju Jesús. To bajicoari,

—Ĩre jiya mʉa —masare ĩnare yiyuju.

To î yijare, îabecure jiyujară îna:

- —Variquenaña. Vumuruguña. Mure jiami Jesús —îre yiyujara, îabecure.
- **50** To bajiro îna yisere ajicõari, î sudiro joeadore vearocacõanuju, "Guaro vatīmagūsa" yigu. To yicõa, vũmurũgũ vasuju î, Jesús tuju. **51** Ĩ ejasere ĩacõari, ado bajiro îre yiyuju Jesús:
- —¿No bajiro mʉre yʉ yisere bojati mʉ? —ĩre yiyuju, caje ĩabecʉre.

To î yijare, ado bajiro îre yicudiyuju:

—Gotimasiog ū, yu tudiĩarotire mu ejarẽmosere bojaja yu — ire yiyuju caje ĩabecu.

52 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—Vasa mu. "Yure ĩamaicõari, ĩarotirucumi" yure yituoĩagũ ñari, ĩacoaju mu yuja. Ñie rojose maja mure yuja —ĩre yiyuju Jesús.

To bajiro î yirirîmarone, caje îabecu naboari, îacoasuju î yuja. Îacoari, î quene Jesúre suyacoasuju.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagu ñaja yu" yiĩogu, Jerusalénju Jesús ĩ ejare queti

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

- 1 1-2 Jerusalén cõñana, Betfagé, Betania vãme cuti macari tuju ejayujarã îna. Ti macari tujure Olivo vãme cuti buro ñañuju ti. Ti buroju ejaguagune, juarã î buerãre ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Mani varoto riojo ñarimacare vasa maji. Toju ejacõari, burro macu îna siaturugõríre bujaruaraja mua, jesaĩañamagure. Îre õjacõari, yure amiadibosaba. ЗТі macagu, mua õjaro ĩacõari, "¿No yira îre õjati mua?" muare î yiseniĩajama, "Mani uju îre bojami. No cõro mene tuocõarucumi quena", îre yicudiba —ĩnare yiyuju Jesús.
- **4-5** To î yisere ajicõari, vasujarã îna. To ejacõari, maa tu ñarivi soje ture îna siaturugõrire ĩabujayujarã. Ĩabujacõari, îre îna õjarone,
 - —¿No yirã îre õjati mʉa? —yisēniĩañujarã îna, burro ʉjarã.
- 6 To îna yisêniîase ñajare, Jesús înare î cudirotiriaro bajirone cudiyujară îna. To îna yirone, înare varotiyujară burro ujarăjua. 7 To îna yijare, burro macure amivasujară, Jesús tuju. To yicoari, îna ye sudi joeayere vejecoari, burro macu joere jeoyujară. To îna yirone, vajejayuju Jesús. 8 Jăjară masa

ñañujarã. Îna ye sudi joeayere vejecõari, î varotijure cũ rĩjoro cutiyujarã. "Yua uju ñaja mu" yirã, to bajiro yiyujarã, Jesúre rũcubuorã. Gãjerã yucú rujuri jasurecõari, maare cũ rĩjoro cutiyujarã. 9 To yicõari, "'"Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõagu ñaja yu' yiĩocõari, rotisuorucumi yuja" Jesúre îre yituoĩarã ñari, buto variquenañujarã îna. Îre rĩjoro cuti vana, îre suyarã quêne, îre ĩavariquenarã, ado bajiro avasã vasujarã:

—¡"Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaami! ¡Quẽnase ĩre yivariquẽnato mani! ¡Diore rotibosagu quẽnaro ĩ yigu ñaami! 10 ¡Uju David ñamasirí jãnami ĩ rotirirodo, "Quẽnarirodo ñaruaroja" Dios ĩ yiriarodo ejaroado yaja! ¡Diore quẽne, quẽnase ĩre yivariquẽnato mani, ãni yua ujure ĩ cõajare! —yiavasã vasujarã ĩna.

11 To bajiro îna yi vato rîne, Jerusalénju ejayuju Jesús. Ejacõari, Diore yirucubuoriavire sajañuju. Sajaejacõari, jediro îabatojeocõari bero, "Raioato bajiaja" yigu, î buerimasa juaamo coro, gubo jua jenituariracu narare umato tudiasuju, Betania macaju.

Higuera vãme cutiure, "Juaji rica cutibetiruaroja", Jesús ĩ yire queti

(Mt 21.18-19)

12 Gajerumu Betania maca ñaboa, î buerimasare umato vacu, niorijayuju Jesús. 13 To bajivacune, sõjune higuera vame cutiure îabujacõanuju Jesús. Quenaro ju cutiyuju. Ti ricare baru ojaboayuju. Rica manuju, tiujuama. Ju rine nanuju. Rica manuju, rica cutirodo me najare. 14 To bajiri tiure ado bajiro yiyuju Jesús:

— Juaji rica maniucaruarāja mua — tiure yiyuju ĩ. To bajiro ĩ yisere ajiyujarã ĩna, ĩ buerimasa. ⁱ

Diore yirũcubuoriaviju ñacõari, gajeyeũni ĩsiriavire bajiro ĩna yiñajare, Jesús ĩnare ĩ tudíãgõbure queti

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

15 To bajiro ĩ yiro bero, varũtu ejacoasujarã, Jerusalénjн. Ті

 $[^]i$ **11.13-14** Higuera rica cutirodo me ñaboarine, rica cuticõari, ti jũ cutirũgũriarore bajiro ti bajijare, "Rica cutiroja" yigu, ĩagũ vaboayuju Jesús.

San Marcos 11.15-16

macaju ejacõari, Diore yirucubuoriaviju sajanujara. Ti viju gajeyeuni îsirare, înare vaja yirare quene, tudiagobuyuju Jesus. Gajera ye raca gajoa vasoarimasa îna gajoa jeorijaurire tujuareayuju. To yicoari, buja îsirimasa îna rujiri cumurorire tucaguereayuju. 16 To yicoari, Diore rucubuoriaviju gajeyeuni no bojasere masa jedirore juarotibesuju. 17 To yicoari, ado bajiro înare gotiyuju:

—Diore gotiretobosarimasa îna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Yu ya vima, masa jediro yure senirucubuora rejariavi naruaroja", yigotiaja, adi vire. To bajiro Dios î yimasire ti naboajaquene, ado bajiro mua yinase suorine juarudirimasa ya vire bajiro bajiaja ti —înare yiyuju Jesús.

18 Ti viju Diore yirūcubuoriaviju ñañujarā paia ujarā, Dios ī rotimasire gotimasiorimasa quēne. To bajiro Jesús ī yisere ĩacoari, "¿No bajiro yicoari, îre sĩarāti mani?", gāmerā yiñagoñañujarā îna, îre güirā ñari, ī gotimasiosere ajicoari, jājarā masa îna ajirūcubuose ñajare. 19 Ĩnare gotimasiocoari bero, ti rãioatone, ī buerimasare umato vacoasuju Jesús.

Higuera rica mani ti sînire queti (Mt 21.20-22)

20 Gajerūmu busuriju jēju quēna maa vana higuera vāme cutiu, "Rica maniucaruarāja mua" Jesús ī yiriu ture ejayujarā

îna. To ejacoari, higuera sîniarire îanujara. Ti nemari quene sînijedicoasuju ti. **21** To corone Jesús î nagorere tuoîabujacoari, gotiyuju Pedro:

—Gotimasiorimasu, ĩaña. Higuera vāme cutiure, "Juaji rica maniucaruarāja mua" mu yimasiricu sĩnirocacoasuja ti —Jesúre yiyuju.

22 To î yisere ajicõari, ado bajiro î buerimasare gotiyuju Jesús:

—"Dios ĩ ejarẽmose rāca yimasicõarāja", yituoĩaña mua. 23 Riojo muare gotiaja yu. No bojagu yure ajitirũnugũ, i burore, "Moa riagaju mua masune rocaroacoasa" ĩ yijama, to bajirone bajiruaroja, "Dios ĩ ejarẽmose rāca yimasicõagũja" ĩ yituoĩa tujabetijama. 24 "Yua sẽnijama, yuare ĩsicõagũmi" yituoĩacõari, Diore mua sẽnijama, muare ĩsirucumi, ĩnare yiyuju. 25 Diore sẽnirã, muare rojose yirãre mua masiriojama, mani jacu õ vecagu rojose mua yisere masiriorucumi ĩ quẽne. 26 Gãjerãre rojose ĩna yisere mua masiriobetijama, mani jacu quẽne rojose mua yisere masiriobetirucumi —ĩnare yiyuju Jesús, ĩ buerãre.

"¿Ñimu mure î rotise răca to bajiro yati mu?", Jesúre îna yisêniîare queti

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

27 To ĩ yiro bero, Jerusalénju ejayujarã quena Jesúraca. To bajicoari, Diore yirucubuoriaviju sajanuju Jesús. Sajaejacoari, ĩ nacudirone, ĩ tu ejaruguniara paia ujara, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, to yicoari, bucura quene. 28 Ejarane, ado bajiro ĩre seniĩanujara ĩna:

—¿Ñimu mure î rotise răca to bajiro yiruguati mu? —îre yiseniîanujara îna.

29 To bajiro îna yisere ajicõari,

- Yu quene, ado bajiro muare seniiaja yu. Yure mua cudicoaroju, "I rotise raca yaja yu", muare yirucuja maji. 30 ¿Ñimu rotiyujari, Juanre, "Oco raca masare înare bautizacudiya" yigu? ¿Dios rotiyujari? ¿Masajua rotiyujarique? înare yiseniiañuju Jesús.
- **31** To ĩ yisere ajicoari, îna masurione gamera nagonanujara îna:
- —"Dios, Juanre oco rãca bautizarotiyumi" mani yijama, ado bajiro manire sẽniĩajacagumi: "Tire masirã ñaboarine, ¿no yirã

îre ajitirunubeticati mua?" manire yiseniiajacagumi. **32**To yicoari, "Masane, Juanre oco raca bautizarotiriarama" mani yijama, manire buto tudiruarama masa, "Diore gotiretobosarimasu naboacami Juan" yira nari —gamera yiyujara na. **33**To bajiro gamera nagora nari, ado bajiro re cudiyujara na:

—Juanre rotiríre masibeaja yua —Jesúre yicoanujara îna. To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—To bajiro mua cudijare, "Ĩ rotise rāca yaja yu", muare yigotibetirucuja yu quēne —ĩnare yiyuju Jesús.

"Judío masa îna ajitirunubeti ñajare, gãjerãjuare ujorucumi Dios" yigu, îre moabosarimasa rojose yirã îna bajire rãca Jesús î gotimasiore queti

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

12 Gotimasiore queti masare gotiyuju Jesús:
—Sĩgũ masu uye vese otegumi. Tire otegajanocõari, matagumi. To vicoari, uye oco juarotiju quenogumi. Tiju bero, vecaju ñacoari, î îatirunujesarotiju quenogumi. To yigajanocõari, gäjeräre, "Yure ĩatirunubosaba", yigumi. "Uye ti rica cutiro, găjerăre îsicoari, vaja seniruarăja. To vicoari, mua juajama, 'Ado coro ñaja mani ve. Ado coro ñaja î ve' vicoiama", înare yigumi. To yicoari, gajeroju vacoacumi yuja. 2 To bajiri cojorumu, "Uye rica cuti bucuatoja ti" yigu, ire moabo- sarimasure cõagumi, "Uye, yure îna cübosarere yure juabosaya" vigu. 3 Uye veseju î ejarone, îre ñiacõari jarāma vese coderimasa. To yicõa, îre uye îsimenane, "Vasa", yirãma îna. To bajiri uye juabecune tudiejagumi, îre roticoarí tuju. 4To bajiri uye î juabetire îacoari, gaji îre moabosarimasure coagumi quena, vese uju, "Uye yure juabosagu vasa" yigu. Uye veseju î ejasere îacoari, rujajine îre vitudicoari, îre quene jarăma îna. To bajiri î rujoaju câmi cutigumi î. To bajiro îre yigajanocõari, uye îsimenane, "Vasa", îre yirāma îna. 5 To bajiri uye î juabetire îacoari, quena gaji îre moabosarimasure coagumi vese uju. Îre sîarama. Bero, jajarabusa coaruguboagumi vese uju. Înare quene to bajirone yirugurama vese coderimasa. Sĩgũrire buto jarãma. Gãjerãre sĩarãma ĩna.

6 Înare î coariaro bero, sîgũ ruyagumi yuja, î coarocu. Î nagũmi î macu, î maigũ. To bajiri, "Yu macujuare rũcubuoruarama" yituoĩagũ, îre coaboagumi. 7 To bajiro î yicoaríre,

San Marcos 12.7-8

veseju î ejasere ĩacõari, ado bajiro gãmerã ñagõrãma vese coderimasa: "Adi vese uju macune ñaami. To bajiri î bajirocaveojama, îne ñaami îre vasoarocu. To bajiri îre mani sĩajama, mani ye sita ñaruaroja yuja", gãmerã yiñagõrãma îna. 8 То bajiri vese sojuaju îre ñia vati, îre sĩarocacõarãma îna — înare yiyuju Jesús.

9 To bajiro înare gotigajanocõari, ado bajiro înare gotiyuju quẽna:

—¿Ti vese uju tudiejagu, no bajiro ĩnare yigujari ĩ, ti vese coderimasare? Ado bajiro yigumi: Veseju vacõari, ti vese coderãre sĩarucumi. To yicõari, gãjerãjuare coderotigumi ĩ, ti vesere —ĩnare yiyuju Jesús.

10-11 Gajeye ado bajiro gotirũtuasuju Jesús:

—"Uye vese uju macure rojorã îna sĩarocarere bajirone viri buarimasa gũta îna beserocaria ñaboarine, ñamasurica ñaruaroja", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire. ¿Tire ĩabeticatique mua? Ado bajiro gotiaja:

"Gũta rãca vi quenorimasa coja gũtare rocarama îna. Îna rocaria naboarine, gajea gũta retoro quenarica naruaroja tia. Tia gũta suorine quenarivi quenorucumi Dios. Tia manijama, quenomasibetibogumi. To bajiro bojagumi Dios mani uju. To bajiri tia gũta suori Dios quenaro î yisere ajimasicoari,

buto tuoĩa variquenaja mani", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire — înare yigotiyuju Jesús, paia ujarare. ^j

12 Jesús î gotimasiosere ajicõari, "Uye vese coderimasa î yijama, manirene yigu yami. To yicõari, gütavi quenorimasa î yijaquene, manirene yami. Îre rojose mani yisere yigu yami", yiajimasinujara îna. To bajiri Jesúre niaruaboayujara. To bajiboarine masare güira, îre niabesujara. Îre niaruaboa, vacoasujara îna yuja.

"Ujarā, gājoa manire īna vaja yirotijama, īnare īsiroti ñaja", Jesús ī yigotire queti

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

13 Bero, fariseo masa, to yicõari, "Uju ñamasugu ñarucumi Herodes" yirügüriarã, Jesús tu îna racanare coanujara îna, "Ado bajiro josari mua seniiajama, cudimasibeticoari rojose tamuorucumi Jesús" yira. 14 To îna yicoariara, ado bajiro Jesúre seniianujara îna:

—Ajiya gotimasiorimasu. "Riojo gotiami", mure yimasiaja yua. "Ado bajiro mani yisere bojagumi Dios" yigotimasiogũ ñari, riojo yuare gotimasioaja mu. "Ado bajiro yu gotimasiojama, yure ajijũnisiniruarãma" yituoiabecune, riojo gotigu ñaja mu. "Ānoama, ñamasurã ina ñajare, ina ajijũnisinibeti vãmejuare inare gotimasiorucuja", yituoiabecu ñaja mu. Masa ñajedirore yuare riojo gotigu ñaja mu. To bajiro yigu mu ñajare, mu tuoiasere ajiruaja yua. ¿Roma macagu uju, César, gajoa manire i vaja yirotisere mani vaja yijama, quēnacõarojari? ¿Dios i rotimasirere cudimena yirajarique mani, ire mani vaja yijama? —Jesure yiseniiaboayujarã ina.

15 Jesújuama, "Rojose yure yiruara, to bajise yure seniiatoama îna", yimasicoanuju. To bajiri ado bajiro înare yiyuju:

—¿No yirã, "Rojose ĩre yirãsa" yirã, to bajise yʉre sẽniĩa-toati mʉa? —ĩnare yiyuju Jesús. **16**—Gãjoatii cojotii yʉre ĩoña —ĩnare yiyuju Jesús.

To î yijare, găjoatii îre îonujară. Găjoatiire îacoari, ado bajiro înare seniîanuju Jesús:

 $^{^{}j}$ **12.10-11** "To bajiro gotiyumi Dios, yu bajirotire tuoĩagũ", ĩnare yigotigu yiyumi Jesús.

—¿Ñimʉ rioga tuyati? ¿Ñimʉ vãme tuyati? —ĩnare yiyuju Jesús.

To î yirone,

—Roma macagu Uju César vãme cutigu rioga tuyaja. To yicoari, ĩ vãme quêne ñaja ti —Jesúre yicudiyujarã îna.

17 To îna yijare, ado bajise yiyuju Jesús:

—To bajiri aditiire ĩacoari, "César yatii ñaja", yimasiaja mua. To bajiri ujarã ĩna vaja yirotijama, ĩnare vaja yiroti ñaja. To bajirone bajiaja Diore quene. Jediro Dios ĩ coase ti ñajare, "Yua cuose ti ñaboajaquene, ti raca mu bojarore bajiro yiruaraja", Diore ĩre yiroti ñaja manire —ĩnare yiyuju Jesús.

To bajiro î yisere ajicõari, no yimasibesujarã îna, îre bajiro quenaro gotigure ajibetiruguriara nari.

"¿Bajirearāma, tudicaticoanajari?", Jesúre īna yisēniīatore queti (Mt 22.23-33: Lc 20.27-40)

- **18-19** To bajicõari, saduceo masa quene ejayujara, Jesúre seniiatora. "Masa îna rijato bero, îna usuri, îna rujuri naro corone quena tudicatimenama" yira nanujara saduceo masa. Ado bajiro îre seniianujara:
- —Ajiya gotimasiorimasu. Moisés ñamasirí ado bajiro ĩ yiucacũmasire ti ñajare, mure sẽniĩarã vabu yua. "Sĩgũ, manajo cutiboa, rĩa magũne ĩ bajirocajama, ĩ gagu manajo ñariore manajo cutirucumi ĩ bedijua. To bajiri ĩ rãca ñacõari, so macu cutijama, ĩ gagu macu ñarucumi", yimasiñuju Moisés. 20 Sĩgũ rĩa cojomo cõro, jua jẽnituarirãcu ũmua ñaboacama. Sĩgõrene manajo cutiboacama ĩna. Ñasuogu sore manajo cutisuoboacami. Rĩa magũne rijacoacami ĩ. 21-22 Ĩ rijato bero, gãji ĩ bedi vasoaboacami. Ĩ quẽne rĩa magũne rijacoacami. Ĩ bederã quẽne, to bajirone sore manajo cutiboacama. Rĩa manane, rijajedicoacama ĩna quẽne. So manajua ĩna rijajediro bero, so quẽne rijacoacamo yuja. 23 To bajiri bajireacõari, quẽna ĩna tudicatijama, ¿ñimujua ñaguĩda so manaju masu ñarocuma, ĩna ñaro cõrone sore ĩna manajo cuticato bero? —Jesúre yisēniĩatoyujarã ĩna.

24 To îna yirone, ado bajiro cudiyuju Jesús:

—Dios oca, masa îna ucamasire ajimasimena ñaja mʉa. Dios î masisere quene masira me ñaja. To bajira ñari, Moisés î ucamasirere tuoĩacõari, "Riojo me gotiro yaja", yituoĩaboaja mua. 25 Ado bajirojua bajiaja: Bajireariarã, îna tudicatiro bero, manajo cutire, manaju cutire quene maniruaroja. Ángel mesare bajiro bajira ñaruarama îna. 26 ¿"Masa îna bajirearo bero, îna usuri caticõaroja" yirere îabeticatique mua? ¿Yucúyoa ŭjuriyoa vatoaju Dios Moisére î nagõmasirere îabeticatique? Dios masune îre î gotimasirere ado bajiro ucamasinumi Moisés: "Mua nicua namasiriara Abraham, Isaac, Jacob, îna rucubuo vadimasicacune naja yu", yigotimasinumi Dios. 27 Masa bajireariara îna usuri ti caticõa nabetijama, to bajise yibetimasiborimi. Bajireariara, quena tudicatirajua îna rucubuogu naami. "Îna usuri ti caticõa najare, bajireariara naboarine, Diore rucubuocõa narama" yire naja. Buto mavisiaja mua —înare yiyuju Jesús.

Dios î rotimasire ñamasuri vãmere Jesús î gotire queti (Mt 22.34-40)

- **28** Sĩgũ, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasu ejayuju. Ejacoari, Jesúraca ĩna ñagorore ajiñañuju ĩ. To bajiri, "Quenaro cudiami Jesús" yiajigu ñari, ĩre seniĩañuju ĩ:
- —Dios î rotimasire ñamasuse, ¿disejʉa ñati? —îre yisẽniĩañuju ĩ.
 - 29 To î yisere ajicõari, ado bajiro cudiyuju Jesús:
- —Dios ĩ rotimasire ñamasuse ado bajiro gotiaja: "Ajiya mua, Israel sitana. Dios sĩgũne ñaami mani uju. 30 Mani ujure, Diore buto mairoti ñaja. No bojagure mani mairo retoro, no bojase mani cuose, mani bojatuoïase, to yicoari mani moare cutise retoro Diore mairoti ñaja", yigotiaja Dios ĩ rotimasire ñamasuse. 31 To yicoari, gajeye ado bajiro gotiaja ti: "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maiña", yigotiaja Dios ĩ rotimasire. Disejua gajeye Dios ĩ rotimasire retoro ñamasuse maja —ĩre yiyuju Jesús.
- $32\,\mathrm{To}$ bajiro $\tilde{\imath}$ yisere ajic \tilde{o} ari, ado bajiro $\tilde{\imath}$ re yiyuju Dios $\tilde{\imath}$ rotimasire gotimasiorimas \mathbf{u} :
- —To bajirone bajiaja. Riojo gotiaja mu. "Sĩgũne ñaami Dios. Ĩre bajiro bajigu gãji magũmi. 33 Mani ujure Diore buto mairoti ñaja. No bojagure mani mairo retoro Diore mairoti ñaja, manire. No bojase mani cuose mani mairo retoro Diore mairoti ñaja. Diore mairã nari, mani tuoïase, mani

yise, jediro quenaro yiroti naja", yaja. To yicoari, "Mani masu rujure mani mairore bajirone jedirore maina", yigotiaja Dios i rotimasire. Gajeye Moisére Dios i roticumasiriarore bajirone vaibucura ecariarare siacoari, Diore rucubuora, paire mani isijama, quenaja. Gajeye no bojase Dios i rotimasiriarore bajiro paire mani isijama, quenaja. To bajiboarine to bajiro yira jediro mani isise retobusaro quenaja, Diore, to yicoari, masare quene mani maijama —Jesúre yiyuju Dios i rotimasire gotimasiorimasu.

34 To bajiro quẽnaro ı̃ yisere ajicõari, ado bajiro ı̃re yiyuju Jesús:

—Yu ĩajama, Dios yarã ĩre ĩna ajitirunusere ajimasiaja mu. Ĩ yu quẽnaro ĩ yigu mu ñaruajama, ñamasiaja mu —ĩre yiyuju Jesús.

To bajiro Jesús î yiro bero, "Mani retoro masigu naami" yituo acoari, "'Anoama masimena naama' yiromi" yira, îre seni a tujacoasujara yuja. "Mani retoro masigu naami Jesús" yituo ara nari, îre seni aremobesujara yuja.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõarocu, ¿ñimu ñarucumi, yituoîati mua?", Jesús î yiseniiare queti

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

35-36 Diore yirũcubuoriaviju masare gotimasio ñagũne, ado bajiro ĩnare sẽniĩañuju Jesús:

—"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, masu ñarucumi. Uju David ñamasirí jãnamine ñarucumi", yama Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa. To bajiro ĩna yituoĩaboajaquẽne, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca yigu, Diore yigure bajiro, "yuuju" yimasiñujari Uju David ñamasirí, ĩ jãnami ĩ ñaboajaquẽne, ado bajise ĩ yiucajama:

"Yu ujure ado bajiro yirucumi Dios: 'Yu riojojacatua rujiya maji. Mure ĩaterãre, "Rojose yitujaya" ĩnare yu yiro bero, rojose yimasibetiruarãma yuja. To cõrone rotisuorucuja mu' yirucumi Dios, yu ujure", yiucamasiñumi David.

37 To bajiri, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, David ñamasirí jãnami ñarucumi" yiucamasire ti ñaboajaquene, ¿no yigu ĩ ujure bajiro bajigutique? —ĩnare yiyuju Jesús.

To bajiro î yigotisere ajivariquenanujara jajara masa.

"Rojose tãmuoruarãma Dios î rotimasire gotimasiorimasa", Jesús î yire queti

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

38 Masare ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare bajiro bajibeja muama. Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, sudiro yoaquenariase sãñacoari, masa ĩna ĩaro rĩjoro vacudi variquenarāma ĩna. To yicoari, jãjarã masa ĩna rejarugurijaurire ejarugurama. Gãji ĩnare ĩ bocajama, rucubuose raca ĩnare ĩ sẽnisere ajivariquenarãma. Dios ocare ĩna buerivirijure quene ñamasuri cumurorire rujivariquenarãma. 39 Boserumuri ti ñajaquene, ĩna barujijama, ñamasuri cumurorire rujivariquenarãma ĩna. 40 Manajua rijaveoriarã ya virire emara ñaboarine, masa ĩna ĩaro rijorojua, "'Quenaro yira ñaama' yiĩato" yira, "Yoaro Diore senira yaja", yisocaruguboarāma ĩna. To bajiro ĩna yise vaja, gãjera rojora, rojose ĩna tâmuose retoro rojose tâmuoruarāma ĩna —masare ĩnare yiyuju Jesús.

Manaju rijaveorio maioro bajigo ñaboarine, gajoa so sare queti (*Lc 21.1-4*)

41 Diore yirūcubuoriaviju ñacõari, gājoa sāriaju riore rujiyuju Jesús. Rujicõari, jājarā masa tijure gājoa îna sāñasere ĩañuju. Gājoa jairā, jairo sāñujarā. 42 To îna yiñarone, sīgō, manaju rijaveorio ejacõari, gājoatii juatiine so sāsere ĩañuju. Mojoroaca vaja cutitiiri ñañuju ti. 43 Tire so sāro ĩacõari, ado bajiro ĩ buerimasare gotiyuju Jesús:

—Riojo mʉare gotiaja yʉ. Adio maioro bajigo, gãjerã retoro sãmo so. 44 Gãjoa jairã ĩna sãboajaquene, jairo rʉyacoaroja ĩnarema. Soma, so сʉose ñaro coroacane sacoamo —ĩnare yiyuju Jesús.

"Diore yirucubuoriavi cagueroca ecoruaroja", Jesús î yire queti (Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

13 Diore yirũcʉbʉoriavijʉ ñarí, budiasuju Jesús ĩ buerimasa rãca. To ĩ ữmato bajirone, ado bajiro ĩre gotiyuju ĩ buerimasʉ:

- —¡Gotimasiorimasʉ, ĩaña! Quẽnarivi ñaja. Gʉ̃ta quẽnase rãca quẽnaro quẽnoñuma ĩna —Jesúre ĩre yiyuju. **2** To ĩ yirone, ado bajiro ĩre cʉdiyuju Jesús:
- —Jairivi ti ñaboajaquene, mua îarivi ñaro corone cagueroca ecoruaroja. To bajiri adi viaye gajea guta joere gajea jesabeticoaruaroja —îre yiyuju Jesús.

"Macarucuro ti jediroto rijoro ado bajiro bajiruaroja", Jesús i yire queti

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

- **3-4** Tiju bero, Olivo vãme cuti buro joeju rujiyuju Jesús. Ti buro riojojua ñañuju Diore yirucubuoriavi. To ĩ rujirone, gãjerã îna mano ĩacoari, ĩ buerimasa, Pedro, Santiago, Juan, to yicoari Andrés, ado bajiro ĩre sẽniĩañujarã îna:
- —¿Divato cagueroca ecoroti Diore yirūcubuoriavi? ¿No bajiro ti bajiro ĩacoari, "Jesús ejaguagu yigumi", yimasirati yua? ¿No bajiro ti bajiro ĩacoari, "Adi macarucuro jediato yaja", yimasirati yua? —Jesúre yiseniĩanujara ĩna.
- 5 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Roori ñarʉarāja mʉa, "Socarāne, gājerā manire yitoroma" yirā. 6 Jājarā yitorā ñarʉarāma, "Yʉne ñaja 'Rotimʉorʉgorʉcʉmi' yigʉ, Dios ĩ coagʉ" yirā. To bajiro ina yisocasere jājarā masa inare ajisʉyaboarʉarāma.

7 To bajicõari, mua tuana, to yicõari, gajeroana quene, gajera raca îna gamera siasere ajiruaraja mua. Tire ajicõari, güibetiruaraja mua. "Bajiruaroja" Dios î yiriarore bajirone bajiruaroja. To bajiro îna gamera yinaboajaquene, adi macarucuro jediro me bajiruaroja. 8 Cojo sitana gaje sitana raca gamera siaruarama. Buto sita saberuaroja. To yicõari, cojo maca me nioñaruaroja. To bajiri, rojose tamuosuoruarama masa. Îna tamuose retobusaro rojose tamuoroana yirama yuja. 9 Quenaro tuoiama mua: Muare nejecõari, Dios ocare îna bueriviriju ujara rijorojua muare juaáruarama îna. Toju muare bajeruarama. To yicõari, yu ocare mua gotimasiojare, macari ujara rijorojua muare juaáruarama îna. To bajiro muare îna yijare, yu oca quenasere înare gotiruaraja mua. 10 Tire adi macarucuro nara masa naro corone gotimasiojeo ecoruaroja. 11 Muare nejecõari, ujara rijoro

rojua muare îna juaejaro, "¿No bajiro ñagõrāti yua?", yituoĩarejaibeja mua. "Ñagõña" muare îna yirirīmarone, Dios î cõagũ Espíritu Santo î ejarēmose rāca, "Ado bajiro gotiruarāja yua", yimasiruarāja mua —înare yiyuju Jesús.

12 Quena gajeye ado bajiro înare gotiremonuju Jesús:

—Yu yere ajiterãre güiose ĩna yisere ĩaruarãja mua. Sĩgũ rĩa ñaboarine, "Ĩnare sĩato" yirã, ñejerotiruarãma ĩna. To yicõari, jacua quẽne, "Yua rĩare sĩato" yirã, ĩna rĩare ñejerotiruarãma. Ĩna rĩajua quẽne, îna jacuare ajijūnisinicõari, gãjerãre sĩarotiruarãma îna. 13 Yu ocare mua goticudijare, jediro masa muare ĩateruarãma. To bajiro ĩna yiboajaquẽne, no bojarã yure ajitirunu tujamenarema, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩna varoti ñaboarere ĩnare yirētobosarucumi Dios —ĩnare yiyuju Jesús.

14 Quena gajeye ado bajiro înare gotiremonuju Jesús:

—Adi macarucuro jedirirodo, sĩgũ, "Diore rũcubuobeticoato îna" yigu, Dios î bojabetire yirucumi. Diore yirûcubuoriaviju î ñasere masiruarãja mua. (Yu, Marcos, adi paperare Jesús î gotisere yu ucasere ĩacoari, ajimasiña.) To bajiri Dios ĩ bojabetire ĩ yisere ĩacoari, "Jerusalén maca ti jedirotirumu coñaro bajiaja", yimasiruaraja mua. To bajiro bajirirumu Judea sitana gutayucuju guaro rudicoajaro îna. 15 Sîgũ î ya vi joeju jesaguma, rujiacõari, î va vi jubeaju gajeveŭni ñasere juaátîmabetirucumi. 16 Gãji, veseju moañagũ, î ye sudire juagu tudiatîmabetirucumi, rujarı̃marone yu ejaroti ñajare. 17 Rõmia macu sãnarã, ũjurã cuorã quene, rojose tamuoruarama îna, umatimabetica yira. 18 "Buto oco quedirirumure bajibeticoato" yira, Diore senicoa ñarũgũña. 19 To bajiro bajirirũmuri buto rojose tãmuoruarãma masa. Adi macarucuro ñasuoriarumuri masa rojose îna tãmuoadire retoro tãmuoruarama îna. Rojose îna tamuoro bero, to bajise rojose tãmuobetiruarãma vuja. 20 "Yoaro mebusane rojose tãmuoato masa" Dios î yibetijama, sĩgũ catiruyarocu manibogumi. "Yu yarã ñaña mua" î yirere cudiriarãre ĩamaigũ ñari, "Yoaro mebusane rojose tãmuoato ĩna", yirucumi Dios.

21 To bajiro bajiñarirodorire, "Ānine ñaami 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios ĩ coarí. Ejayumi" gājerã îna yijama, înare ajibeja mua. To yicoari, gājerājuama, "Tone ñagumi. Ejayuju" muare îna yijaquene, înare ajibeja mua. 22 Jājarā yitorā naruarāma, "Yune ñaja 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios ĩ coagu yirā, to yicoari, "Diore gotiretobosarimasa ñaja yua" yirā.

To bajiro yirã, ĩaĩañamani yiĩoruarãma, masare yitorã. To bajiro yiruarãma, "'Yu yarã ñaña mua' Dios ĩ yirere cudirã, manijuare ajitirunuato" yirã.

23 Tire muare yu gotimasiosere quenaro tuoiana mua. Ti bajiroto rijoro jediro muare gotijeobu yu.

"Dios î roticoacacu tudiejarucuja yu", Jesús î yire queti (Mt 24.29-35, 42, 44; Lc 21.25-36)

24 Tire rojose ĩna tãmuogajanoro berone, gaje vãme rojose bajiruaroja. Muiju ũmuagu asibetirucumi yuja. Ñamiagu quẽne busubetirucumi. 25 Ñocoa quẽne, vẽjacoaruarãma. To yicoari, õ vecaye jediro nuruaruaroja. 26 To bajiro ti bajiro, Dios ĩ roticoagũ õ vecaju yu rujiadore ĩaruarãma masa. Yu masise rãca, oco bueri vatoaju yu busubatorujiadire ĩaruarãma. 27 To corone, "Yu yarã ñaña" Dios ĩ yirere cudiriarãre judoaga soje, jūnaga soje, varuaga soje, gajejacatua varuaga soje ñarã jedirore "Juareoato" yigu, ángel mesare coarucuja yu. To yu yijare, yu yarã ñaro corone juareoruarãma ĩna —ĩnare yiyuju Jesús.

28 To yicõari, quena gajeye ado bajiro înare gotiremonuju Jesús:

- —Gotimasiore queti mʉare gotigʉ yaja yʉ. Higuera vãme cʉtiʉre tʉoĩaña mʉa. Higuera vãme cʉtiricʉ gajecu bʉcʉamʉjacõari, jũ mameaja. Tire ĩacõari, "Mojoroaca rʉyaja cʉma ti ejaroti", yimasiaja mani, judío masa. 29 Mʉare yʉ gotisere bajiro bajisere ĩacõari, "Mojoroaca rʉyaja Jesús ĩ vadiroti", yimasirʉarãja mʉa. 30 Riojo mʉare gotiaja yʉ. Adirodo ñarã mʉa bajireajediroto rı̃joro, mʉare yʉ gotirore bajiruaroja ti. 31 Adi macarʉcʉro ñaro cõrone, to yicõari, õ vecaye quẽne jedicoarਚaroja. To bajiboarine, yʉ ocama jedibeti mਚorਚ̃gõcõarਚaroja.
- 32 "Ado cõrone ejarucumi Jesús", yimasigũ magũmi. Ángel mesa quêne masimenama îna. Dios macu ñaboarine, "To cõro ejarucuja yu", yimasibeaja yu quêne. Yu jacu sĩgũne masigũmi —înare yiyuju Jesús.
- 33—To bajiro bajiroti ti ñajare, roori ñarʉarãja mʉa, "To cõrone tudiejarʉcʉmi" уʉre yimasimena ñari.
- 34 Quena yu tudiejaroti ado bajiro bajiruaroja: Sĩgũ nagũmi gaje sitaju varocu. Ĩ varoto rĩjoro, ĩre moabosarimasare jireogumi. Ĩnare jireocoari, tocaracurene ricati ĩna moarotire

ĩnare rotigumi. To yicoari, soje coderimasure quene, "Yu tudiejarotire yugu tocărăcarumune quenaro bocaiama", yigumi. 35 îre bajiro bajirucuja yu quene. To bajiro bajiroti ti ñajare, roori ñaruaraja mua, "To corone tudiejarucumi mani uju" yure yimasimena ñari. Răioriju, ñami gudareco, găjabocu ñagoriju, busuriju yu vadirotire masibeaja mua. 36 Roori ñaruaraja mua, "Mani căniñarone tudiejaromi" yiră. Yure masimenare bajiro bajibeja. 37 To bajise yu gotijama, mua rîrene gotigu me yaja yu. Masa jedirore tuoîacoari gotiaja yu. Roori ñaruaraja mua —î buerimasare înare yiyuju Jesús.

"¿No bajiro yigu ñaami yitocõari, Jesúre îre ñiarãti mani, îre sîaruarã?", îna yire queti

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 ¹ Juarumu ruyayuju yuja Pascua boserumu pan umato vauvase vuoyamanire basuoriarumu. To bajicõari, paia ujara, Dios ı̃ rotimasire gotimasiorimasa quene, ado bajiro gamera nagonanujara ı̃na:

—Jesúre sĩaruarã, ¿no bajiro yigu ñaami yitocõari, Jesúre ñiarãti mani? —gãmerã yiñagõñañujarã ĩna. **2**—To bajiboarine, boserumu ñaro ĩre mani sĩajama, tire ĩajūnisinicõari, manire rojose yiborãma masa —gãmerã yiñagõñañujarã ĩna.

Jesús rujoare sutiquenase romio so yuejeore queti (Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

3 Betania vãme cuti macaju cãmi boagu ñaboarí, Simón vãme cutigu ya viju ñañuju Jesús. Ti viju Jesús î barujirone, sĩgõ, gũta sotu alabastro vãme cuti rãca veariaru âmiejayuju so. Sutiquenase buto vaja cutise, nardo vãme cutise sãñaritu ñañuju tiru, so âmiritu. To bajiri, Jesús tuaca eja, tiru âmuare vējeacoari î rujoa joere îre yuejeoyuju so. 4 To bajiro so yisere îacoari, jūnisiniñujarã sĩgũri Jesús buerimasa. To bajiro yirãne, ado bajiro gãmerã yiyujarã îna:

—¡Jairo gãjoa yireago yamo! **5** Tire ĩsicõari, jairo gãjoa trescientos denarios retoro bujacõari, maioro bajirare ejaremoroti naboaja ti —gamera yiyujara îna. ^k

^k **14.5** Сојогч moare vaja, сојо denario vaja сиtiyuju.

To bajiro yicõari, sore tudíyujarã îna.

6 To bajiro îna yiboajaquene, Jesújuama, ado bajiro înare yiyuju:

—Sore gõjanabiobesa mʉa. Tire yʉre so yuejeojama, quẽnaro yʉre yigo yamo. 7 Maioro bajirã mʉa rãca ñacõa ñarũgurʉarãma. No mʉa bojarirũmʉ quẽnaro înare ejarẽmomasirʉaraja mʉa. Yʉma, mʉa rãca ñacõa ñabetirʉcʉja. 8 Adio, quẽnaro so yimasiro cõro yʉre yamo. Yʉre sʉtiquẽnase so yuejeojama, yʉre îna yujeroto rijoro yuejeo rijoro cʉtigo yamo. 9 Riojo mʉare gotiaja yʉ. Yʉ bajiroti quẽnase quetire, adi macarucʉroana jedirore gotibatorʉarãma masa. To bajirone bajirʉaroja sʉtiquẽnase yʉre so yuejeose queti quẽne. So yuejeosere masiritimenane tire gotibatorʉarãma —īnare yigotiyuju Jesús.

"Jesúre ñiato" yigu, îre îateră tuju Judas î goticudigu vare queti (Mt 26.14-16: Lc 22.3-6)

10 Judas Iscariote vame cutigu raca nara najediro Jesús buerimasa juaamo coro, gubo jua jenituariracu nanujara. To bajiboagu, paia ujara na narojure vasuju, Jesúre nare isirocaru. 11 Jesúre i isirocaruasere ajivariquenacoari,

—Gãjoa mure îsiruaraja yua —îre yiyujara îna, paia ujara.

To îna yisere ajivariquenacoari, tudicoasuju Judas. Jesús tujure ejacoari, "¿Dirîmaro unone Jesúre înare yu îsijama, josari mene îre niamasirojari îna?", yituoîanuju î.

Jesús î batusare queti

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

- 12 Pascua boserumu pan umato vauvase vuoyamani basuoriarumu, to yicoari oveja macure ina siariarumu ejayuju ti. To bajiri Jesus buerimasa ado bajiro ire seniianujara ina:
- —Pascua boseŕнтн ñajare, mani barotire, ¿nojн bare yнa quẽnoyusere bojati mн? —îre yisẽniĩañujarã.
 - 13-14 To îna yijare, ado bajiro înare yicoanuju Jesús:
- —Jerusalénju muare yu gotigu ture vasa mua. To mua ejarone, sĩgũ, oco vagu muare bocarucumi. Ĩre suyaja mua. To bajicoari, vi ĩ sãjarone, ti vi ujure ado bajiro ĩre yiba: "Gotimasiorimasu, '¿noju ñati Pascua boserumu adi ñami yu buerimasare yu ũmato barotijau?' mure yicoami", yiba mua. 15 To

mua yirone, muare ĩorucumi, vecaga sõa, jairisõa, mame quẽnogajanoriasõare. Tone mani barotire quẽnoyuba mua — ĩnare yiyuju Jesús, ĩnare varotigu.

16 To î yijare, vacoasujară îna juară yuja. To eja, î yiriarore bajirone bajiyuju ti. To bajiri tisõaju îna barotire quenoyuyujară îna.

17 To bajiri Pascua boserumuaye bare bariaju ti ejaro, î buerimasa jua mo coro, gubo jua jenituarirăcu nară ejacoari, barujiyujară îna, î raca. 18 îna banarone, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

- —Riojo muare gotiaja yu. Sĩgũ mua rãcagu, yu rãca bagu, yure ĩaterãre yure ĩsirocarucumi —ĩnare yiyuju Jesús.
- 19 To î yisere ajicoari, buto sutiritiyujară îna. Tocărăcune sutiritiră nari, ado bajiro îre seniîanujară îna:
- —¿Yune ñabetiboati, mure îsirocarocu? —îre yiseniîañujară îna.
- **20** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Мна rãcagu sĩgũ, yu rãca yosebagu ñaami yure ĩsirocarocu. 21 Dios oca masa ĩna ucamasire ti gotirore bajiro rojose tãmuorucuja yu, Dios ĩ roticõacacu. To bajirocu yu ñajare, yure ĩaterãre yure ĩsirocarucumi. Yure ĩ ĩsirocaroti suorine rojose tãmuorucuja yu. "Masare yiretobosarucumi" Dios ĩ yimasire ñajare, bajirucuja yu. To bajiboarine, yure ĩsirocarocujuama, rojose tãmuorucumi. Ruyuabeticõarocu ñaboayumi —ĩnare yiyuju Jesús.
- **22** Ĩna bañarone, pan amicoari, "Quenaja", Diore yiyuju Jesús. To yigajano, tire mutocoari, î buerimasare înare îsibatogune ado bajiro înare yiyuju î:
 - —Baya mua. Ti ñaja yu ruju rii —înare yiyuju.
- **23** Tire îna bagajanorone, idiriabaja âmicoari, "Quenaro yaja mu", Diore yiyuju quena. To yicoari, tibajare înare îsinuju. Îna jediro idijedicoanujara îna. **24** Îsigune, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Adi ñaja tirumuana "Rojose mani yirere masirioato" yira, Diore rucubuoriaju joere îna yuejeoriarore bajiro bajise. Yucurema, yu rii ñaja. Ti suorine, "Gajerodo to bajiro muare yirucuja yu" Dios î yicumasiriarore bajiro bajiruaroja yuja. To bajicoari, jajara masa rojose îna yisere masiriocoari, tudi-

tuoĩabetirucumi Dios yuja. ¹ **25** Riojo muare gotiaja yu. "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios yure ĩ cũroto rĩjoro, quena juaji uye oco idibetirucuja yu — ĩnare yiyuju Jesús.

"'Jesúre masibeaja yʉ' yirʉсʉja mʉ", Pedrore Jesús ĩ yire queti (Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

26 To ĩ yiro bero, Diore rũcʉbʉorã, basayujarã ĩna. Basagajano, Olivo vãme cʉti burojʉ vacoasujarã ĩna yuja. **27** To ĩna vatone, ado bajiro ĩnare yiyuju Jesús:

—Adi ñamine yure ajitirunu tujacoari, vaveoruaraja mua jediro. Dios oca masa îna ucamasire to bajiro ti gotijare, to bajise muare gotiaja yu. Ado bajiro gotiaja ti: "Oveja coderimasure bajiro bajigure sĩarucuja yu. To bajiri î yara ovejare bajiro bajira rudibatecoaruarama", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire, manire gotiro. 28 Yure mua vaveoboajaquene, yure îna sĩaro bero, quena tudicaticoari, Galilea sitaju mua vato bero, yujua, mua rijoro ñatujarucuja —înare yiyuju Jesús.

29 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre yiyuju Pedro:

—Ãnoa jediro, mure îna vaveoboajaquene, mure vaveobetirucuja yuma —Jesúre îre yiyuju.

30 To ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:

—Riojo mure gotiaja yu. Adi ñami busiyujua gãjabocu juaji ĩ ñagõroto rĩjoro, idiaji, "Jesúre masibeaja; ĩ rãcagu me ñaja yu", yisocarucuja mu —Pedrore ĩre yiyuju ĩ.

31 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro cudiyuju Pedro:

—Мн rāca yнre îna sĩarнajaquēne, "Jesúrācagн me ñaja yн", yisocabetirнcнja yн —Jesúre yiyuju Pedro.

To bajiro Pedro î yisere ajicoari, gajera Jesús buerimasa quene, to bajiro yijedicoanujara îna.

Getsemaní vãme cutoju Jesús î jacure î sẽnigũ vare queti (Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

32 To îna yiro bero, Getsemaní vãme cutoju înare umato vasuju Jesús. Toju ejacoari, ado bajiro înare gotiyuju:

¹**14.24** "Rojose mani yirere masirioato" yirã, Diore rҵсчьчогіајч joere judío masa ı̃na yuejeomasirere gotiaja.

- —Diore sēnigнacu yaja yu. To yu vatoye, ado rujicõaña mua maji —ĩnare yiyuju ĩ.
- 33 To yigajanog̃une, Pedrore, Santiagore, to yicõari Juanre quẽne ji vasuju Jesús. To vacu, buto tuoĩasutiritiyuju ĩ yuja. 34 To bajiro bajigu ñari, ado bajiro yiyuju Jesús ĩ rãca variarare:
- —Buto tuoĩasutiritiaja yu. Sutiriosene yure sĩaro yaja. Adone yure yuñaña maji. Yu cãnibetore bajirone cãnibeja mua quêne, Diore sêniñarã —ĩnare yiyuju Jesús.
- **35** To yicõari, to sojuabusa varēmoñuju Jesús. Va, sita tũcuroju murocacũcõari, Diore sẽniñuju ĩ, "Yure ĩna sĩarotire yure matabosato ĩ" yigu. **36** Ado bajiro Diore sẽniñuju ĩ:
- —Cacu, ñajediro yimasigũ ñaja mu. Yure ĩna sĩaroti matamasiaja mu. To bajiboarine, mu bojarore bajirone bajiato —Diore yiyuju.
- 37 To yigajano, Pedro mesa îna cânitoyene îna tuju ejayuju. Înare yujiogune, ado bajise Pedrore îre yiyuju Jesús:
- —¿Simón, cãniati mu? ¿No yirã cojo hora cõro cãnibetibusarãne, yure yuñabetimasucõati mua? 38 Yu cãnibetore bajirone cãnibesa mua quēne. To bajicõari, Diore sēniña, "Vãtia uju Satanás ĩ yirotisere yicõari, Dios ĩ bojabetire yirobe" yirã. Riojo muare masiaja yu. "Dios ĩ bojasere yirucuja" yirã ñaboarine, cojojirema rojose tuoĩarã ñari, Dios ĩ bojabetijuare yirūgũaja mua —Pedro mesare ĩnare yiyuju Jesús.
- **39** To yicõari, gãme vacʉ, Diore ĩ sẽniriarore bajirone tudisẽniñuju ĩ quẽna. **40** To yigajano, vacʉne, cãniariarãre ĩnare ejayuju quẽna. Bʉto vʉjaejarã ñari, cãniñujarã ĩna. To bajiri rĩjoro ĩnare ĩ yiriarore bajiro ĩnare ĩ sẽniĩaro, ĩre cʉdimasibesujarã ĩna. **41** To bajiro ĩnare yigajanocõari, Diore sẽnigʉ vasuju Jesús quẽna. Diore sẽnigʉ varí, tudiejacõari, ĩnare yujioyuju:
- —¿No yirã cãni manicõati mua maji? Ado cõrone, Dios ĩ roticõacacure, rojose yirãre yure ĩsirocarocu vadicoagumi yuja. 42 To bajiri yujiya mua. Ĩre bocarã vajaro. Yure ĩsirocarocu vadiami yuja —ĩnare yiyuju Jesús.

Jesúre ĩna ñiare queti

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

43To bajiro Jesús înare î yiñarirîmarone, Judas Iscariote vâme cutigu, Jesús buerimasa rãcagune vayuju yuja. Jãjarã î

rãca vayujarã jariaseri снога, gãjerã yucújuriri снога. Paia нјаrã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, to yicoari bнснта quêne ĩna coariarã ñañujarã ĩna. 44 Jêre ado bajiro goti vayuju Judas, ĩ rāca vanare, "'Ĩne ñaami Jesús' yiĩamasiato ĩna" yigн:

—Jesúre sēnicõari, îre usurucuja yu. To yu yirone, îre ñiacõari, quēnaro îre îatirunu vaja mua — înare yi vayuju.

45 To bajiro yirí ñari, Jesús rĩjorojʉa ejacõari, ado bajiro ĩre yiyuju Judas:

—Gotimasiorimasu, ¿ñati mu? —îre yigune, usuyuju î.

46 To î yirone, Jesúre îre ñiañujarã Judas rãca vadiriarã.

47 To ĩna yirone, sĩgũ Jesús tu rũgõgũ, ĩ jariase yoveaãmicõari, paia uju ñamasugũre moabosarimasure gãmoro jatarocacõañuju. **48** To ĩ yiro bero, ĩre ñiarã ejarãre ado bajiro yiyuju Jesús:

—¿No yirã gajeyeũni juarudirimasure ñiarã vanare bajiro jariaseri rãca, yucújuriri rãca yure ñiarã vadiati mua? Tocãrã-carumune Diore yirucubuoriaviju mua ñaro muare gotimasio rujirugumu yu. To yu bajiboajaquene, yure ñiabetirugumu mua maji. 49 Diore gotiretobosarimasa, ado bajiro yure mua yirotirene ucamasiñuma. To bajiri, to bajirone yure yaja mua —înare yiyuju Jesús, îre ñiara ejarare.

50 Jesúre îna ñiasere îacoari, ûmarudijedicoasujara îna, î buerimasa jediro. **51** To îna bajiboajaquene, gaji mamu, Jesúre îna amivatone, înare suyasuju î. Sudijairine gumanuju. To î bajirone, îre niaboayujara îna, Jesúre amivana. **52** Îre niaca yira, î gumaritore tuaveacoanujara. To îna yigu, sudi magune umacoasuju.

Judío masa ujarã, "Mu masu ye suorine sĩaecorucuja mu", Jesúre ĩna yire queti

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

53 Jesúre ñiacõari, paia uju ñamasugu tuju îre âmiasujarã. Toju rējacõari, ñañujarã paia ujarã, Dios î rotimasire gotimasiorimasa, to yicõari bucură quêne. 54 Jesúre îna âmivato, sõju yayiĩasuyayuju Pedro. Înare yayiĩasuyacõari, paia uju ñamasugu ya vi matariasâniro retosajacoasuju. Sajacõari, Diore yirucubuoriavi coderimasa raca rujiyuju î, jea sümañagu.

55 Paia ujarã, to yicoari gajera ujara, îna jediro Jesúre siaruayujara. To bajiro yira ñari, "Rojose masu yigu ñaami Jesús"

yisocaronare macañujarã. **56** Jãjarã masa socarãne îna gotiboajaquêne, ricati rîne îna yise ñajare, "To bajiro î yire ñajare, îre sîaroti ñaja", yimasibesujarã îna maji. **57-58** To bajiboarine, sĩgũri vũmurũgũcoari, ado bajiro yisocayujarã îna:

- —Ãni Jesús vãme cutigu ĩ ñagõmasisere ajibu yua. Ado bajiro yimasimi: "Diore yirữcubuoriavire caguerocacõari, idiarữmu tusatirữmune quẽna gaje vi masa ĩna quẽnorivi mere quẽna tudibuajeocõarucuja", yimasimi ĩ —yisocayujarã ĩna.
- **59** To bajiro yisocarã naboarine, tocărăcu ricati rîne gotiboayujară îna. To bajiro îna yise najare, "Î ye suorine rojose tămuorucumi", Jesúre yimasibesujară îna maji.
- **60** To bajiro îna yisocaboajaquene, paia uju namasugu, vumurugucoari, ado bajiro Jesúre yiyuju:
- —To bajiro mure îna yi ocasasere ¿no bajiro yati mu? ¿Cudibeati mu? —Jesúre îre yiboayuju.
- **61** To ĩ yiboajaquẽne, cojo vãme cudibeticõañuju. Ĩ cudibetire ĩacõari, ado bajiro Jesúre sẽniĩañuju paia uju ñamasugũ quẽna:
- —¿"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõaríne, Dios macune ñati mu? —Jesúre yisẽniĩañuju paia uju ñamasugũ.
 - **62** To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- Ĩne ñaja yu. To bajiri, Dios ĩ roticõacacu ñari, ĩ riojojacatua rujicõari, masare beseguagu, oco bueri vatoaju yu rujiadire ĩaruarãja mua paia uju ñamasugure yiyuju Jesús.
- **63** To ĩ yirone, "Jesús ĩ yisere ajiteaja" yigu, ĩ sudire tũavo-yuju paia uju ñamasugũ. To yigune, ado bajiro ĩ rãcanare yiyuju ĩ:
- —¡"Diore bajiro bajigu ñaja yu" yigu yami! No yirã gãjerã, "Rojose yigu ñaami" yironare macarēmomenaja mani yuja. **64** Миа quēne Diore rūcubuobecu ĩ yisere ajiaja mua. To bajiro ĩ yise ajicõari, ¿no bajiro ĩ re yiroti ñati? —ĩ rãcanare yiyuju paia uju ñamasugũ.

To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyujară:

- —Rojose masu yicõami. Îre sĩacõaroti ñaja —yicʉdiyujarã ĩna.
- **65** To yicõari, sĩgũri, Jesúre gooco eoreatuyujarã îna. To yicõari, ĩ cajere siabibecõari, ĩre jayujarã. To yicõari,
- —"'Ĩ, mure jaami' yure yigotiami Dios", yuare yiya mu—ĩre yiajatudíyujarã ĩna.

Diore yirucubuoriavi coderimasa quene, îre jayujara îna.

"Jesúre masibeaja yu", Pedro ĩ yire queti (Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-29)

- **66** Vi jubeaju Jesúre rojose ĩna yiñarone, macajújua ñacõañuju Pedro. To ĩ ñarone, sĩgõ, paia uju ñamasugũre moabosarimaso, ejayuju so. **67** Pedro ĩ jea sũmañaro ĩre ĩacõari, ado bajiro ĩre yiyuju so:
- —Jesús, Nazaret macagu rãca vacudirí ñagũja mu quêne
 —îre yiyuju so.
 - **68** To bajiro so yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Pedro:
- —"Riojo yaja mu", mure yimasibeaja yu. Mure ajimasibeaja —sore yiyuju Pedro. To bajiro yicõari, matariasãniro sãjariasoje tu vasuju Pedro. **69** To ĩ ñasere ĩacõari, quẽna soje tu ñarãre ado bajiro gotiyuju so, moabosarimaso:
 - —Ãni, Jesúrãca vacudirí ñaami —yiyuju, ĩnare gotigo.
- **70** To bajiro înare so yisere ajicoari, quena, —Îre masibeaja yu —yiyuju Pedro.
 - To so yiro bero, to ñarã ado bajiro Pedrore yiyujarã îna:
- —Riojo yaja. Jesúrãca vacudirũgũgʉ̃ne ñaja mʉ quēne. Mʉ quēne Galilea sitagʉ ñaja mʉ —Pedrore yiyujarã ĩna.
 - 71 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro cudiyuju Pedro:
- Ĩre masibeaja yu. Socu me yaja yu. Socabetimasucõaja. Dios, yure ajigumi — ĩnare yicudiyuju Pedro.
- **72** To bajiro ĩ yigajanorirĩmarone, gãjabocu juaji ñagõcõañuju yuja. Ĩ ñagõsere ajicõari, Jesús ado bajiro ĩre ĩ gotirere masibujayuju Pedro yuja: "Gãjabocu juaji ĩ ñagõroto rĩjoro idiaji, 'Jesúre masibujayuju mu' ĩre ĩ yirere masibujayuju. Tire masibujacõari, buto otiyuju.

Pilato tuju Jesúre îna âmiejare queti

(Mt 27.1-2, 11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

- 15 ¹ Busurocacũse rãca bucurã, paia ujarã, to yicõari Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quẽne, ujarã ñajediro tudirējañujarã ĩna. To bajicõari, Jesús ãmorire siacõari, ĩre ãmiasujarã ĩna, Pilato vãme cutigu ya viju vana. To bajiri ĩ ya viju Jesúre ãmiejayujarã ĩna. 2 Jesúre ĩna ãmiejarone, ado bajiro ĩre sẽniĩañuju Pilato:
 - —¿Мипе ñati judío masa иju? —îre yiyuju Pilato.

To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

- —Ми yirore bajirone bajiaja yu —ĩre yiyuju Jesús.
- 3 To î yirone, paia ujarã,
- —Cojo vãme me rojose yigu ñaami. Ado bajise rojose yimi —Pilatore yi ocasãnujarã paia ujarã. 4 To bajiro Jesúre îna yi ocasãsere ajicoari, ado bajiro Jesúre seniîanuju Pilato:
- —¿No yigu cudibeati mu? ¿Cojo vãme me, rojose mure ĩna yisere ajibeati mu? —Jesúre yiyuju Pilato.
- **5**To bajiro îre î yisêniîaboajaquêne, îre cudibeticoanuju Jesús. Î cudibetire îacoari, no yimasibesuju Pilato, îre bajiro bajigure îabetirûgûrî nari.

"Jesúre sĩaroti ñaja", ĩna yire queti (Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

6 Tocārāca cūma Pascua boserūmu judío masa īna quēnojama, sīgū tubibe ecoríre īna burotigure īnare bubosarūgūnuju Pilato. 7 Tubiberiaviju nārā, "Gobierno ī rotiboasere cudibeticoari, mani masu rotirāsa" yirā rācagu nānuju Barrabás vāme cutigu. Ī babarā rāca rojose yicoari, masare sīanuju ī. To bajiro ī yire vaja tubiberiaviju nānuju ī. 8 To bajiri jājarā masa Pilato tuju ejacoari, ado bajiro īre sēninujarā īna:

- —Yuare mu yibosarũgũcatore bajiro yiya quẽna —ı̃re yisẽniñujarãı̃na.
- **9** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare seniîanuju Pilato:
- —¿Ñimujuare yu busere bojati mua? ¿Judío masa ujure yu busere bojatique mua? —ĩnare yisẽniĩañuju Pilato. 10 "Jesúre ĩajũnisinirã ñari, yu tu âmiejama" yituoĩagũ ñari, ĩre buru, to bajiro yiyuju.
- 11 To bajiro ĩ yiboajaquẽne, masare to rējarāre rījorojune ĩnare ocasācõañujarā paia ujarā, "Barrabájuare burotito mani" yirā. 12 To bajiri Barrabáre ĩna burotijare, quẽna ĩnare tudisēniĩañuju Pilato:
- —To yijama, ¿no bajiro yiguti yu, Jesúre, "Judío masa uju ñaami" mua yigujuarema? —ĩnare yisēniĩañuju.
 - 13 To î yirone, ado bajiro îre avasãcudiyujarã:
- —Yucúteroju îre jajusîaroticoaña mu —îre yiyujara îna, Pilatore.
 - 14 To îna yijare, ado bajiro înare seniîanuju Pilato:

—¿Ñie rojose î yire suori îre sîarotiguti yu? —înare yiyuju Pilato.

To ĩ yiboajaquene, quena butobusa tudiavasañujara îna:

—Yucúteroju îre jajusîaroticoaña —yiavasañujara îna.

15 To bajiro îna yijare, masa to rejara îna bojarore bajiro yiruagu nari, Barrabáre bucoanuju Pilato. Jesújuarema, î surarare îsinuju, "Îre bajecoari, yucuteroju jajusîato îna" yigu.

16 To bajiri îna ya viju, Jesúre amiejayujara surara mesa. Îre amiejacoari, îna jediro îre ganibiarugunara. 17 To yicoari, "Ujure bajigu nato" yira, ujara îna sanarito ûnore, sûarivujorore Jesúre sanujara. To yicoari, î rujoa joere jotabedo îna suariabedone îre jeoyujara. 18 To bajiro îre yicoari, ado bajiro îre yiajatudíyujara:

—Judío masa нінге mнre quenarotiaja уна yuja —Jesúre yiyujara îna.

19 To yicõari, yucú rãca ĩ rujoare jayujarã. Ĩre jacõari, gooco ĩre eoreatuyujarã ĩna. To yicõari, "Mure rũcubuoaja" yiajatudírã, ĩ rījorojua gusomuniari tuetuyujarã. 20 To bajiro ĩre yigajanocõari, ujarã ĩna sãñarito ũnore ĩna sãriarore ĩre veayujarã ĩna quẽna. To yicõari, ĩ sudijua ĩre sãñujarã quẽna. Ĩre sudi sãgajanocõari, yucútēroju ĩre jajusĩaroana, ĩre ãmiasujarã.

Yucútěroju Jesúre îna jajusîare queti (Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

21 Ĩre amivanane, sĩgũ Cirene vame cuti sitagu, Simón vame cutigure, Alejandro, to yicoari, Rufo, îna jacure bocayujara. Îre bocacoari, —Jesús î gaja vatijaire îre gajabosaya —îre yi vasujara îna.

22 To yi vanane, Gólgota vãme cuti buroju ejayujarã îna. "Rujoco Buro" yire ũni ñañuju "Gólgota" yire. 23 Toju ejacõari, uye ocore, mirra vãme cutise rãca vuocõari, Jesúre îre ioyujarã îna. "Îre jūnise jūni ruyubeticõato" yirã, yiboayujarã. Idibesuju Jesújuama. 24 To yicõari, yucútēroju Jesúre jajutuyujarã îna. To yicõari, Jesús ye sudire bojarã, ado bajiro yiyujarã:

—Ñimujua ãni sudi ĩ ujaro ĩaĩarãsa mani —yiajeyujarã, gũtarine reacũiañarãne. To bajiro yiajecõari, ĩ ye sudi gãmerã isibatoyujarã ĩna.

25 Muiju asitutuatiju îre jajutuyujarã îna. 26 Jesús î tuyaritērojure î rujoa vecare ucaturiaju tuyayuju. "Ado bajiro î yise

suorine jaju ecoami", yiĩoriju ñañuju. Ado bajise gotiyuju: "Âni ñaami judío masa uju", yigotiyuju ti.

27 Jesúrāca juarā, jaju ecoyujarā îna. Gajeyeūni juarudirimasa ñañujarā. Sīgūre Jesús riojojacatuare, gājirema ī gācojacatuaie jajutuyujarā. 28 To bajiro Jesúre yiyujarā, Dios oca masa îna ucamasire, "'Rojorā rācagu ñaami' îre yiīaruarāma masa", Jesúre yimasire ñajare. 29-30 Masa rētoana, îna rujoari yure, yure yiyujarā, "Jaju ecoríre îre ĩateaja" yirā. To yicoari, îre ajatudíyujarā îna:

- —"Diore yirūcubuoriavire caguerocamasiaja yu. To yicõari, idiarūmu tusatirūmune buajeocõamasiaja", yiboacaju mu. Socu me mu yijama, mu yimasise raca mu masune yucuterojure rujicoaya —Jesúre îre yiajatudíyujara îna.
- **31** Paia ujarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quêne, to bajirone Jesúre yiajatudí ñañujarã ĩna. Ado bajiro yiyujarã:
- —Gājerārema catiogu ñaboarine, ĩ masu rojose ĩ tāmuoserema yirētomasibeami —yiajatudí ñañujarã ĩna. 32—"Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagu, Israel ñamasirí jānerabatia mani uju ñaami. To bajiri yucutērojure rujicoadiato. To bajiro ĩ bajiro ĩacõari, "Ĩne ñaami", yimasiruarāja —yiajatudíyujarā. Juarā Jesúrāca yucutēroju jaju ecoriarā quēne, to bajirone Jesúre yitudíyujarā ĩna.

Jesús ĩ usutadire queti

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30; He 9)

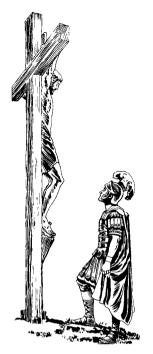
- **33** Umurecaji ñarone, retiacoasuju yuja. Idia hora retiañañuju. **34** To coro ti retiatusatone, judío masa ye raca ado bajiro tutuaro avasañuju Jesús:
- —Eloi, Eloi, ¿lema sabactani? —yiavasãñuju. ("Dios, yu jacu, ¿no yigu yure cãmotadiati mu?" yire ũni ñañuju ti.)
- $35\,\mathrm{Sĩg}$ ũri toju ñarã, to bajiro ĩ yiavasãsere ajicõari, ado bajiro yiyujarã îna:
- —¡Ajiya mʉa! Diore gotirẽtobosarimasʉ Elías ñamasiríre jigʉ yami —yiyujarã ĩna.
- **36** To bajiro Jesús ĩ yiavasãrone, sĩgũ, Jesús tu ũmaejacõari, uye oco jiarere ñiabiacõari, yucú gajaju siatucõari, Jesús rise tujure ñumuotuyuju. To yigune, ado bajiro ĩ rãcanare yiyuju ĩ:
- —Ñagõbesa mʉa maji. Elías ñamasirí ãnire ĩ rujiosere ĩato mani —yiyuju ĩ.

37 Tutuaro avasātusa, usutadicoasuju yuja. 38 Tirīmarone, Diore yirūcubuoriavi yotoria gasero vorujijedicoasuju ti. "'Dios ī ñarisõa' vāme cuti sõare sājamasibeama masa" yirā, īna yotoria gasero ñañuju.

39 Jesús ĩ usutadiro, ĩ rĩjorojua ĩarũgõñuju surara uju. To bajiri Jesús ĩ usutadisere ĩacõari, ado bajiro yiyuju ĩ:

—Socabesumi. Dios macune ñaboayumi ãni —yiyuju ĩ.

40-41 Galilea sitaju Jesúre suyavadiriarā rōmiri quēne sōju ĩarugōnujarā. Ĩna nanujarā ī ejarēmoriarā. Ĩna rāca nanuju María Magdalena. Gajeo María vāme cutigo quēne nanuju. Sone nanuju Santiago Mojogū na yigu, to yicōari, José vāme cutigu jaco.

San Marcos 15.39

Gajeo, Salomé vãme cutigo quene nanuju. Gajera jajara nanujara Jesúre suyavadiriara romiri, Jerusalénju i rijarere nariara.

Jesúre îna yujere queti

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

42-43 Arimatea macagu, José vãme сиtigu quēne, ñañuju. Judío masa ujarã rãcagu, masa îna ĩarũсивноди, "'Rotimuorũ-gõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami", Jesúre yituoĩagũ ñañuju. Tirũmujuama judío masa îna ususãjariarũmu rĩjoroagarũmu rãiorotirữmu rĩjoroaca ñañuju. To bajiri José, Jesús ĩ rijatore ĩacõari, "Jesúre rũcubuogu ñaja yu" yituoĩatutuacõari, Pilatore sẽnigũ vasuju, Jesús rujurire ãmiru. ^m

^m15.42-43 "Ususãjariarumure yirã, îna moatusariarumu rãioato bero ñasuoaja", yiruguñujarã judío masa. To bajiri, quenoveo jeocoaruguñujarã îna ususãjarotirumu ejaroto rijoro, tirumure "Moamenane ususãjacoa ñarasa" yira ñari.

44 Pilatojua, José ĩ sẽnisere ajicõari, "¿Socabeati? ¿Jẽre rijacoasujari ĩ?", yituoĩañuju. To yigu ñari, surara ujure jiyuju. To bajiri ĩ ejarone,

—¿Rijamasucoati Jesús vãme cutigu? —îre sēniĩañuju ĩ.

45 To î yisere ajicõari, —Jēre rijacoami —îre yicudiyuju î, surara uju.

To î yirone, José î sẽnirore bajirone îre cudiyuju Pilato. 46 To î yirî ñari, sudijāiri botiquēnarijāiri rāca Jesúre î gũmarotijāirire vaja yicoari, î rujurire rujiogu vasuju. Îre rujiocoari, îre gũmañuju, tijāiri rāca. To yigajanocoari, masa yujeriavi gūtavi mame î quēnorotiriaviju î rujurire cũnuju. To yicoari, ti vi sojere gūtane tũnuobibecũ vacoasuju î. 47 María Magdalena, to yicoari gajeo María, José vāme cutigu jaco quēne, Jesús rujurire José î cũro ĩañanujarã îna.

Jesús î tudicatire queti

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

 $16^{10}\,\mathrm{Usus\~ajariar\~amu}$ ti jediro, quẽna moasuoriar umu jẽjuaca María Magdalena, gajeo María, Santiago jaco, to yicõari Salomé vãme cutigo quẽne, sutiquẽnase vaja yiyujarã ina, "Jesús rujure turãsa mani" yirã. umu To yicõari, muiju i busumujado, Jesús rujurire ina yujeriavire iarã vasujarã ina. umu Vanane,

San Marcos 16.4

—¿Ñimu ñarojari, yujeriavi guta îna biberiare manire tunuogobosarocu? —gamera yiyujara îna.

4 Ejacõari, ĩna ĩajama, gữa tũnuo bibeboariaro mañuju. **5** Jairicaro ñañuju. To bajiri ti vi sãjacõari, sĩgữ ángel ĩ rujisere ĩañujarã ĩna. Sudiro botiriase yoariase sãñacõari rujiyuju riojojacatuajuare. Buto güiyujarã ĩna. **6** To ĩna bajirone, ado bajiro ĩnare yiyuju ĩ:

—Güibesa mua. Jesús Nazaret macagure, yucútēroju îna jajusĩamasigūre mua macasere masiaja yu. Maami adojure. Tudicaticoami. Ĩre îna cũmasirijure ĩaña mua. 7 Vasa mua. Ĩ buerimasare ado bajiro înare gotiaya: "Mani rijoro Galilea sitaju varocu ñañuju. Toju ĩre tudiĩaruaraja mani, ĩ goticatore bajirone", înare yigotiaya mua —înare yigotiyuju ángel.

8 To î yisere ajicõari, Jesúre îna yujeboariaviju budicõari, güirã ñari buto nanañujarã. To bajicõari, gãjerãre gotimenane ûmacoasujarã îna.

María Magdalenare Jesús î ruyuaĵore queti

(Jn 20.11-18)

9 Tirūmu, Jesús ĩ tudicatiriarumu, ti semana ñasuorirumu ñañuju ti. Busuriju jēju quēna tudicaticoari, María Magdalenare rijoro ruyuaionuju ĩ. Cojomo coro gaje amo jua jēnituariracu so usuju sañariarare vatiare ĩ bureario nañuju so. **10** Jesús ĩ tudicatisere ĩacoari, ĩ buerimasare re tuoĩasutiriti otirare gotigo vasuju so. **11** Ina tu ejacoari ado bajiro yiyuju so:

—Quena catiami Jesús. Ĩre ĩamu yu — ĩnare yiboayuju so. So gotisere ajiboarine, "Riojo gotiamo", yibesujara ĩna.

12 Bero, î buerimasa juară Jerusalénju budicoari îna vacudirone, înare ruyuaîonuju Jesús quena. Găjire bajigu nacoari, înare ruyuaîonuju. To bajiri, îre îamasibesujară îna maji. 13 "Jesús naami" yiîamasicoari, tudiasujară îna, găjeră î buerimasare gotiră vana. Îna gotiboajaquene, "Riojo gotiama", yibesujară îna quene.

"Ado bajiro yu oca masare gotimasioruarāja mua", Jesús ĩ yire queti

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

14 To yiro bero, cojorumu î buerimasa juaamo coro, gubo coja jenituariracu nara îna barujirone, înare ruyuaîonuju

Jesús quena. Înare ruyua îocoari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

- —Yu tudicatiro bero, gãjerãre yu ruyuaĩosere ĩacõari, muare ĩna gotiboasere, "Riojo gotiama", yituoĩabeju mua. "Jēre masiaja" yirãre bajiro tuoĩaboabu mua. Тuoĩavasoaruabeju mua —ĩnare yigotiyuju Jesús. 15 To bajiro yicõari, quēna ado bajiro ĩnare rotiyuju Jesús:
- —Masa jedirore yu ocare ĩnare goticudiruarãja mua, "Ajitirunuato" yirã. 16 No bojagure, yu ocare ajitirunucoari, oco rāca bautizarotigure, "Rojose maja" ĩre yiĩacoari, rojose tāmuotujabetiriaroju ĩ vaborotire ĩre yiretobosarucuja yu. To bajiboarine, no bojagu yu ocare ajitirunubecurema, rojose nacoaruaroja ĩre. To bajiri rojose tāmuotujabetiriaroju varucumi ĩ uguma —ĩnare yigotiyuju Jesús. 17 —Yure ajitirunura, ado bajiro yiruarāma ĩna: Yure ajitirunura ñari, yu masise suorine masa usuriju sañarare vatiare burearuarama. To yicoari, ĩna masibeti oca naboaserene nagoruarama. 18 Añare îna niaboajaquene, to yicoari, oco jūnise vuore îna idiboajaquene, no bajibetoja ĩnare. Diore senicoari, rijarare amo nujeoruarama. To îna yirone, caticoaruarama —ĩnare yiyuju Jesús.

Dios î ñaroju Jesús î mujare queti

(Lc 24.50-53)

19 To ĩ gotiro bero, Dios ĩ ñaroju mani uju Jesúre ãmimuja vasuju Dios. Ĩre ãmimuja ejacõari, riojojacatuajuare ĩre rojoyuju Dios. 20 To ĩ mujaro bero, masa ñajedirore Dios oca goticudira vasujara ĩna Jesús ĩ buerimasa yuja. To bajiro ĩna goticudisere ĩacõari, mani uju Jesús ĩnare ejaremonuju, "Ĩnare quenaro ajitirunuato" yigu. To bajiri ĩ ejaremose raca ĩaĩañamani masare yiĩonujara ĩna quene.

To cõrone ñaja.

Evangelio según SAN LUCAS

1 Teófilo, ¿ñaboati mʉ? Jesús ĩ bajire queti mʉre ucabosagʉ yaja yʉ. Jājarã masa Jesús ĩ bajire quetire ucayuma ĩna. 2 Jesús buerã, yʉare ĩna goticatore bajirone ucayuma. 3 To bajiri, yʉ quēne, ti queti jedirore quēnaro buecõari, tire mʉre ucabosagʉ yaja yʉ. 4 "Ti quetire quēnaro masijeocõato" yigʉ, mʉre ucabosaja.

Oco rãca masare bautizarimasu Juan vãme cutigu, î ruyuare

5 Judea sitana uju, Herodes vāme cutigu ī ñarirodo ñañujarā Zacarías, ī manajo Isabel vāme cutigo rāca. Zacarías, Abías ñamasirí jānami ñari, pai ñañuju ī. Ī manajo quēne pai, Aarón ñamasirí jāneño ñañuju so. 6 Dios ī ĩajama, quēnarā ñañañujarā ĩna juarājune. Ī rotirore bajirone yiyujarā ĩna. Masa quēne, "Rojose yirā ñaama ĩna", ĩnare yimasibesujarā. 7 Rĩa mana rīne bucurā ñacoasujarā īna. Buto rĩa cutiruarūgūboayujarā, bajirājuma.

8-9 Cojorumu Diore yirucubuoriaviju moañanuju Zacarías, ĩ yara raca. Ĩna yir<u>uguriarore bajiro yiyujara: "Nimujua</u> 'Dios ĩ narisoa' vame cuti soaju ĩ sajaro ĩaĩarasa mani" yira, reacuĩanujara, gutarine. To yigajanocoari, "Zacarías naami, tisoaju sajarocu" yimasicoari, îre sajarotiyujara ĩna.

—Quenase sutisere bueaya mu —îre yiyujara îna.

To bajiri, tisõaju sãjaejacõari, bueyuju ĩ, Zacarías. 10 Tire ĩ buetoyene, macajúju ñacõari, jãjarã masa Diore sẽniñañujarã ĩna. 11 To bajiri quẽnase sutise ĩ bueñarone, ĩ bueñaricasabo riojojacatuajuare ruyuarũgũnuju ángel. 12 To ĩ bajirone ĩre ĩaucacoasuju Zacarías. To bajicõari, buto ĩre güiyuju. 13 To ĩ bajirone, ado bajiro ĩre gotiyuju ángel:

—Yure güibesa mu. Dios îre mu senirugusere mure ajiami. To bajiri, ado bajiro mure yicoami: "Macu cutiruocomo so, î

manajo. Juan îre vâme yato", mure yimi Dios —îre yigotiyuju ángel.

- **14-17** To yigajano, ado bajiro îre gotirûtuasuju, Zacaríare, î macu ñarocu î bajirotire gotigu:
- —Mu macu ñarocure Juanre îre îacoari. "Yure quenaro rũcubuoami", virucumi Dios. Ado bajiro bajirucumi mu macu: Ĩ jacore sãñagũjurene, Espíritu Santore cõarucumi Dios, Espíritu Santo î ejarêmose râca tuoîacoari, Dios î bojarore bajiro Juan î yirûgûrotire yigu. Masa rojose îna tâmuoborotire înare yiretobosacoari, "Rotimuorugorucumi" yigu, Dios i coarocu, Cristo î ruyuaroto rijoro ruyuarucumi mu macu. Idire mecuosere, to vicõari, vinore quene idibetirucumi. I suorine jajara Dios î bojarore bajiro tudituoîaruarama Israel namasiri janerabatia. Diore gotiretobosamasirí Elías vame cutimasiríre bajiro masare güituoĩabecune gotimasiorucumi. Jacua ĩna rı̃are "Tudimaiato ı̃na" yigu, gotirucumi. Diore ajimena, "Tuoĩavasoato ĩna" yigu, to yicoari, "Rotimuorugorucumi" yigu, Dios î coarocure Cristore yură, quenase îna tuoiavasoarotire yigu, to bajiro yirucumi. To bajiro yirocu î ñajare, î ruyuaro buto variquenarucuja mu. Jajara masa buto variquenaruarama, bucuacu to bajiro i gotisere ajicoari —Zacariare îre vigotivuju ángel.

18 To î yirone, ado bajiro îre yicudiyuju Zacarías:

—¿No bajiro mu yisere ĩacõari, "Riojo yami", mure yimasirucuada yu? Rĩa mana bajiaja yua. Jẽre bucuo ñaamo yu manajo. Yu quẽne bucu ñaja yu —ĩre yiyuju, ángeljuare.

19 To bajiro î yijare, ado bajiro îre gotiyuju ángel:

—Diorãcagu ñaja yu, Gabriel vãme cutigu. "Quēnase queti gotiaya" yigu, yure cõami. 20 To bajiri mure yu gotirore bajiro bajiruaroja. Adire yu gotisere quēnaro ajiya mu: Yu gotisere "Bajibetoja" mu yituoĩajama, ñagõbecu ñacoarucuja mu. Ми macu ĩ ruyuaro bero tudiñagõcoarucuja mu, bajigujuma—Zacaríare ĩre yigotiyuju, ángel.

21 To îna gămeră yiñaro ûnone, macajtiju Zacariare yucoa ñañujară îna. Yubusaboana, "¿No yigu to coro yoaro bajiati?", yituoîañujară îna. 22 To îna yiñarone, budicoayuju î yuja. Îna tujure budiejacoari înare gotimasibesuju, ñagomasibecu ñari. To î bajisere îacoari, "Diore yirucubuoriaviju Dios î ruyuaîosere îari ñari, bajiami", yimasicoañujară îna. Înare gotimasibeticoa

tujasuju î. To bajiro bajigu ñari, î âmorine î bajirere înare gotiyuju.

23 Diore yirūcubuoriaviju ī moarūgūrere moagajanocõari, ī ya viju tudicoasuju ī yuja. 24 To ī baji tudiejato bero, guda ñacoasuju so, ī manajo, Isabel vāme cutigo. To bajiri cojomocārācu muijua coro vi budibeco bajinanuju so. 25 To bajinagone, ado bajiro yituoianuju so: "Rīa manicoadicaju yu. To bajiri buto bojonerūgūcaju yu. Yucurema Dios yure īamaicoari, quēnaro ī yijare, guda naja yu yuja", yituoia variquēnarūgūnuju so.

Jesús î ruyuarotire ángel î gotigu ejare queti

26 Isabel vãme cutigo cojomo cõro, coja jēnituarirācu muijua, guda so ñatusato, quēna gaje queti îre gotirotiyuju Dios, ángel Gabriel vāme cutigure. Galilea sita, Nazaret vāme cuti macaju îre cõañuju Dios. 27 Toju ñañuju so, Jesús jaco ñaroco, María vāme cutigo. Mamo, ümua rāca ñabeco ñañuju so. Uju David ñamasirí jānami, José vāme cutigu manajoroco ñañuju so. 28 To bajiri Gabriel, so tu ejacõari, ado bajiro sore yiyuju:

- —¿Ñaboati mu? Gãjerã rômia retoro quenaro mure yigu ñari, quenaro mure codeami Dios —Maríare yigotiyuju î.
- **29** To ĩ yirone, tire ajicõari, buto tuoĩarejaiyuju so: "¿No yigu to bajise yure yati ĩ?", yituoĩarejaiyuju so. **30** To bajise so yituoĩarone ado bajise sore gotiyuju ĩ, Gabriel:
- —Yu gotisere tuoĩarejaibesa mu. Buto mure maiami Dios. 31 Yu gotisere quẽnaro ajiya. Guda ñaruocoja mu. To bajicõari, macu cutiruocoja mu. Macu cuticõari, Jesús ĩre vãme yiruocoja mu. 32 Masigũ ñarucumi mu macu. Mu macure, "Yu macu ñaami", ĩre yirucumi Dios. Ĩ ñicu, David vãme cuticacu, "Israel ñacacu jãnerabatia uju ñaña mu" yigu, uju ĩre cũcami Dios. Ĩre ĩ cũcatore bajirone mu macure quẽne uju ĩre cũrucumi ĩ. 33 To bajiri Israel vãme cuticacu jãnerabatiare rotimuorugõrucumi mu macu. Ĩ rotise jedibetiruaroja ti —Maríare sore yigotiyuju ĩ ángel.
 - 34 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre sēniîañuju so:
- Ümua rãca yu ñabetiboajaquene, ¿no bajiro yure bajiroti ti? îre yiseniĩañuju so.

35 To so yiseniı̃arone, ado bajise sore yigotiyuju ı̃:

—Dios ĩ rotise rãca guda ñaruocoja mu. Espíritu Santore mu tuju ĩre cõarucumi. To bajiri mure ejacõari, mure macu

yirucumi ĩ. To bajiro mure ĩ yijare, mu macu ñarocure, "Quenagũ, quenaro yigu, Dios macu ñaami", ĩre yimasiruarama masa. **36** Mu yo Isabel vame cutigo quene bucuo naboarine, macu sanago ñaamo so. Cojomo coro coja jenituariracu muijua jere guda natusajamo so, ría mago na yiboacacone. **37** Dios quenaro sore ĩ yijare, bajiamo so. Disejuane Diorema josase maja. Ĩ yimasise rine nacoaja. To bajiri bajiamo. Mu quene, to bajirone bajiruocoja mu—Maríare yigotiyuju ĩ.

38 To î yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju so:

—Dios ĩ rotirore bajirone yiruocoja yu. To mu yirore bajirone yure yato Dios —yiyuju so, María, ángeljuare.

To so yiro bero, vacoasuju ĩ, ángel Gabriel vãme cutigu.

Isabel tuju María so ĩagõ vare queti

39 Tiju bero, gajeyeũni quẽnosãjeo, guaro vacoasuju so, Judea sita buto buri jairoju, Isabelre ĩagoaco. 40 Toju ejacõari, Zacarías ya viju sãjaejacõari, ĩ manajore sẽniĩañuju so. 41 To so yiro ajicõari, so gudajoa sãñagũ sũca yuguiyuju ĩ. 42-43 To ĩ yirone, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca tuoĩacõari, ado bajiro Maríare gotiyuju Isabel:

— Yu uju jaco ñaroco ejaja mu. Buto quenaro mure yiyumi Dios. Mu macu ñarocure quene, buto quenaro îre yirucumi. Ñamasugo me yu ñaboajaquene, yure îago ejaja mu. 44 Yure mu seniîarone, yu gudajoa sañagu suca variquenagu, yuguiami. 45 "Dios î goticoariarore bajiro bajiruocoja yu" yituoîago ñari, variquenaja mu quene — Maríare yiyuju Isabel.

46-49 To bajiro so yirone, variquenago nari ado bajiro yiyuju María:

—Î bojarore bajiro yirua tuoîagõ ñaboarine, ñamasugõ me yu ñaboajaquene, yure îamaicoari quenaro yami Dios. To bajiro yure î yise ñajare, "Nie rojose mano yure yiretobosarugugumi", Diore îre yivariquenaja yu. Buto quenaro yami Dios, î bojarore bajiro quenaro yu yirotire yigu. Î nagumi masijeogu. Quenaro yigu nagumi. To bajiro quenaro yure î yise najare, "Quenaro sore yiyumi Dios", yure yiruguruarama masa najediro.

50 Îre rũcubuorāre ĩamaicõari, quenaro yirūgūgũmi Dios. To bajirone yicõa muorũgõrucumi.

- **51** "Gājerā rētoro masirā ñaja yʉa" yitʉoĩarā, no bojase ĩna yirʉaboasere ĩnare yirotibesumi Dios.
- **52** Ujarãre ñamasurã îna ñarʉaboasere înare ñarotibeticõari, ñamasumenajʉare, "Ñamasurã ñato", yiyumi.
- **53** Ñie manare quenasere înare coaboarine, gajeyeuni jairarema înare coabesumi.
- 54-55 Adire masiritibecu ñari, to bajiro yiyumi: Mani ñicu, Abrahamre, î beroanare quene, "Mua masare, mua janerabatiare quenaro yicoa ñarucuja yu", înare yigotimasinuju Dios. Tire masiritibecu ñari, to bajiro yiyumi —Isabelre yigotiyuju María.

56 Idiarã muijua sore baba cutiñaboa, so ya viju tudicoasuju María.

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, î ruyuare

- 57 María so tudiato bero, macu cutiyuju so, Isabel. 58 So macu cutisere ajicõari, "Quenaro sore ejaremogu yiyumi Dios", yituoĩanujara îna, so yara, so tuana quene. To bajiro yituoĩara nari, sore variquena ejayujara îna.
- **59**Ĩ ruyuariaro bero, cojomo cõro, idia jēnituarirũmuri ĩ cuotusato, ĩ tujure ejayujarã masa, ĩna yirũgũriarore bajiro sũcare circuncisión yirã ejarã. To yicõari,
 - —Ĩ jacu vãmene ĩre vãme yito mani —yiboayujarã ĩna.
 - 60 To îna yiboajaquene, jacojuama,
 - —Bajibeaja. Juan vãme cutiami —ĩnare yicõañuju so.
 - 61 To so yiro ajicõari,
- —Мн ya jũnana ti vãmere vãme cutibeticoayuma —sore yiyujarã ĩnajнama.
- **62** To yicoari, Zacaríare, îna amorine ado bajise îre seniianujara:
- —Ми macure, ¿No bajise îre vāme yiruati mu? —îre yisēniĩañujarã îna.
- 63 To îna yijare, ñagõbecu ñari, ucariajāi sēniñuju Zacarías. Tijāire āmicõari, "Juan vāme cutiami, yu macu", înare yiuca ĩoñuju ĩ. Ti ũnire ĩabetirũgũriarã ñari, no yimasibesujarã îna yuja. 64 Tirĩmarone, tudiñagõcoasuju Zacarías quēna. To bajicõari, "Quēnamasucõaja", Diore yivariquēnañuju. 65 Ti quetire ajicõari, buto güiyujarã îna tuana ñajediro, ti ũnire ajibetirũgũriarã ñari. Judea sitana burori cutoana

jediro ti quetire gamera gotibatoyujara îna. **66** îna gotibatosere ajicoari, Zacarías macure Dios î ejaremose najare, "¿Bucuacu, no bajiro yigu nariquida?", yituoianujara.

Zacarías î basare queti

67 Cojorumu Espíritu Santo <u>î</u> ejar<u>emose</u> r<u>aca Diore gotir</u>etobosagu, ado bajiro basayuju Zacar<u>ias</u>:

- 68-75 Tirumuju ado bajiro Diore gotibosamasiñujarã ire gotiretobosamasiriara: "Sĩgũ, Uiu David namasirí jãnami, mua jãnerabatiare ejaremogu ruyuarucumi. Ruyuacõari, mua jänerabatiare ĩaterimasa suorine rojose îna tâmuoborotire înare viretobosarucumi", Diore vigotiretobosamasinujara îna. Ado bajiro mani ñicuare gotimasiñuju Dios: "Yu goticatore bajiro muare, mua janerabatiare quene iamaicoari, quenaro înare yicoa narucuja", manire yigotimasiñuju Dios. Mani ñicure, Abraham vãme cutimasiríre quene ado bajiro gotimasiñuju Dios: "Yu ñaja Dios. Riojo mure gotiaja yu. Mu janerabatiare gajera îna ĩatese suorine rojose ĩna tãmuoborotire ĩnare yiretobosarucuja vu. Înare güimenane, vu bojarore bajiro 'Yimasiato îna' vigu, to bajiro virucuja vu. Adire masiritibetirucuja yu. To bajiri, îna catiñaro coro 'Yuare ĩagumi Dios' yimasiritimenane, yu bojarore bajiro quenaro yiruguruarama", yigotimasinuju Dios. To bajiri, îre gotiretobosarimasa, îna gotimasiriarore bajiro, to yicoari i masune i gotimasiriarore bajirone yiguagu yigumi Dios yuja. Yoaro mene adi macarucuroju vadicoari, îre ajitirunurare rojose mani tamuoborotire viretobosaguagu vigumi. To bajiro yirocu î ñajare, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenato mani —yibasavariquenaniju Zacarías.
- **76-79** To yigajanocõari, "Ado bajiro yirocʉ ñaja mʉ", ĩ macʉ-re yibasavariquẽnañuju Zacarías:
 - —Yoaro mene ejarucumi mani uju, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu. To bajiro ĩ bajiroti rĩjoro ñajare, "Rojose mua yirugusere yitujacoari, quenasejuare tuoĩavasoaya mua, ĩre yura", yigoti-

masiorocu ñaja mu. To bajiro mu yisere ajicõari, tuoĩavasoa yuñarãre ĩamaicõari, quenaro yigu ñari, ĩ raca quenaro ñacoari, "Ĩ bojarore bajiro quenaro yira ñato" yigu, ĩ yere masimenare ĩnare gotimasiocoari, rojose ĩna tamuoborotire ĩnare yiretobosarocure coarucumi Dios. To bajiro yigoti rijoro cutirocu mu ñajare, "Masiretogure Diore gotiretobosarimasu ñaami", mure yiĩaruarama masa, —ĩ macure Juanre yibasavariquenañuju Zacarías.

80 Yucú manoju bucuayuju Juan vãme cutigu. Bucuarūtuacune, Dios ĩ bojarore bajiro quẽnaro yigu ñarũtuasuju ĩ. Masare ĩ gotimasiorotirữmu ti ejaroto rĩjoro, yucú manojure ñarũgũñuju.

Jesús î ruyuare queti

(Mt 1.18-25)

2 1 To bajiro bajiñarirodojure masa ñajediro uju, César Augusto vãme cutigu, ĩ rotirimacarire ñarãre, "Ado cõro ñaama" yimasiru, ĩna vãmere ucaturotisuoyuju ĩ. 2 Ĩre rotibosarimasu, Cirenio vãme cutigu Siria sitana uju ĩ narirodore masa vãmere ucaturotisuoyuju César. 3 To bajiri, masa ñajediro, ĩna nicua ĩna namasiriaroju vãme ucaturotirã varoti nanuju.

4 To bajiri, José quene, Galilea sitajure ñarimaca Nazaret vame cuti maca ñarí, Judea sita Belén vame cuti macajuare vasuju. Ti macaju ruyuamasiñuju î ñicu ñamasirí, Uju David. To î bajimasire ñajare, toju vasuju, José, María raca îna vamere ucarotiguacu. 5 Jere so jacuare senicoañuju î. To bajiro yirí ñari, so raca vasuju José. "Macu cutiruocomo" Dios î yirio ñari, guda ñañuju so. 6 To bajiri Belén vame cuti macaju îna ejaro, so macu cutirotirumu ejayuju ti. 7 To bajiro sore ti bajijare, vacudira îna canirivi îna ñarotijure seniboayujara îna. Masa jumucoañujara, ti vire. To bajiri, vaibucurare bare ecariaviju ejayujara îna yuja. Toju Dios macure macu cutiyuju María. To yicoari, sucare sudigaserorine îre gumanuju so, judío masa îna yiruguriarore bajiro yigo. To yicoari, canijesariaro ti manijare, vaibucurare bare ecariacoroju so macure sañuju so.

Oveja coderimasare Jesús î ruyuasere ángel î gotire queti

8 Belén maca tu ñañujarã îna, oveja coderimasa. Ñamire înare îatirunuñañujarã îna. 9 To îna bajirone, îna tujure ruyuaruguñuju sĩgu ángel, Diore moabosagu. To î bajirone, îna tuju buto busubatoyuju, "'Dios macu ruyuagumi' yiĩamasiato îna" yigu. To bajiro ti bajijare, oveja coderimasa buto güiyujarã îna. 10 To îna bajirone, ado bajiro yiyuju ángel:

—Güibesa mua. Masa ĩna ĩavariquẽnarotire yigu, quẽnase queti muare gotigu bajiaja yu. 11 Uju David ĩ ruyuamasicati macajure, masa rojose ĩna yise vaja ĩnare vaja yibosarocu, yucune ruyuami. Ĩ ñaami mani uju, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ. 12 Ado bajiro bajiñagũre ĩre bujamasiruaraja mua: Vaibucurãre bare ecariaviju ñagũmi. Toju sudigaserine gũmacoarí, vaibucurãre bare ecariacoroju sãñagũmi ĩ. Тоju ñagũre ĩre ĩabujacõari, "Ĩne ñaami", yimasiruarãja mua—ĩnare yigotiyuju ángel.

13 To î yiñarirîmarone, gājerā ángel mesa jājarā ruyuayujarā îna. Ruyuacõari, ado bajise Diore îre basavariquēnañujarā îna:

14 — Dios õ vecagu quenaretogu, to yicoari, masiretogu î najare, quenaro îre yito mani. Dios î îavariquenare î raca quenaro nato îna — yiyujara îna ángel mesa.

15 To yigajano, tudicoasujarã ĩna, õ vecajʉ, Dios ĩ ñarojʉ. Ĩna tudiato bero,

—Dios manire î queti coarere ajiaja mani. To bajiri, Belénju vaîato mani —gamera yiyujara îna oveja coderimasa.

Oveja coderimasa Jesúre îna îarã vare queti

16 To bajiro gãmerã yigajano, guaro vacoasujarã îna yuja. Toju ejacoari, Josére, Maríare înare ĩabujayujarã îna. Sūcare quene vaibucurare bare ecariacoroju sãnagūre îre ĩabujayujara. 17 Îre ĩabujacoari, ángel înare ĩ gotirere to ñarare înare gotiyujara. 18 To ñariara jediro, ĩna gotisere ajicoari, no yimasibesujara, ti ûnire ajibetirûgũriara ñari. 19 Maríajuama ñagobesuju so, oveja coderimasa îna gotisere ajicoari. To bajiboarine, sũca ĩ bajisere buto tuoĩanuju so masuriojuma. 20 To

San Lucas 2.16-17

bajiri oveja coderimasa ti quetire gotigajano, tudicoasujarã ĩna. Tudianane, ado bajise Diore ĩre yivariquena tudiasujarã ĩna:

—Dios manire \tilde{i} queti coare, riojo nanuja ti. Masiretog $\tilde{\mathbf{u}}$, to yicoari, quenaretog $\tilde{\mathbf{u}}$ nag $\tilde{\mathbf{u}}$ mi Dios — \tilde{i} re yivariquena vasujara \tilde{i} na.

Diore yirucubuoriaviju, Jesúre îna amiatone, Simeón vame cutigu Jesúre î are queti

21 Sũca cojomo cõro idia jēnituarirɨmɨmɨri î ruyuariaro bero ti tɨsato, circuncisión îre yiyujarã. To yicoari, Jesús îre vame yiyujarã îna, sũcare. María gɨda so ñaroto rijorojɨne ángel sore ĩ vame yirotiriarore bajirone îre vame yira yiyujarã îna.

22-24 To ĩna yiriaro bero, Jerusalénju vasujarã ĩna. Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticũmasirere cudirã bajiyujarã ĩna. Ado bajise roticũmasiñuju ĩ: "Sũca ĩ ruyuaro bero, juarã masa cõro ñarirữmuri bero, buja mua ecariarãre ĩsima, paiare. Mua cuobetijama, vaja yicõari, ĩsima, 'Ĩnare soemuoato' yirã. To bajiro yiba, yure rữcubuorã. To bajiro mua yijama, sũca ĩ ruyuaroto

rījoro yure yirucubuoriavi mua sājaruguriarore bajirone sājamasiruarāja mua quēna. Mua īsijama, buja mame bucuarāre īsiruarāja mua. Ūmu, rōmio, to cōrone īsiruarāja mua. Buja mame bucuarā īna manijama, juarā bujare bajirā narācare īsiruarāja mua", yirotimasinuju Dios. Gajeye ado bajiro yirotimasinuju Dios: "Mua macu ruyuasuogure, paiare īorā, īre āmivaruarāja mua, 'Dios yu naami' yiiorā", yirotimasinuju Dios. To bajise Dios ī yirotimasire najare, Jesúre āmivasujarā, paiare īoroana.

- 25-26 To bajiri Jerusalénju ejacoari, Diore yirūcubuoriavijure vasujarā îna. Tojure nanuju Simeón. Diore quenaro ajirūcubuogu, î rotimasirere quenaro cudigu nanuju î. "Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarocu, Cristo, Israel janerabatiare, yu yarare ejaremorugurucumi î, 'Quenaro nato' yigu" yituoagu nari, î ejarotire yugu bajicoa nanuju î. Dios î coagu Espíritu Santo î ejaremose raca tuoîagu nanuju î. To bajiro bajigu nari, cojorumu ado bajise tuoîanuju: "Yu bajirocaroto rijoro, 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarocure Cristore iarucuja yu", yituoîanuju Simeón. 27-29 Cojorumu Espíritu Santo Dios î coagu îre î ejaremose raca tuoîamasicoari, Diore yirucubuoriaviju sajaejacoasuju î. Tirumune Jesúre amiejayujara José, î manajo raca. To îna sajaejarone, îna macure bocaamicoari, ado bajise Diore yigotiyuju î, Diore variquenagu:
 - Yu uju, jēre yu ĩaruarūgūcacure yure mu goticatore bajirone ĩre ĩacoaja yuja. To bajiri, variquenaja yu. Yu bajirocacoajama, quenacoaroja yuja.
- **30-31** Îre ajitirunur rojose yua tamuoborotire yuare yiretobosarocure mu coarire ire iacoaja jere.
 - **32** Ĩ suorine "Israel jãnerabatiare quenaro yiyumi Dios" yimasicoari, Diore masiruarama Israel jãnerabatia me nara quene —yiyuju Simeón.
- 33 José, to yicõari, María quene, Jesús î bajirotire Simeón î gotisere ajicõari, no yimasibesujara îna, "Mani macu î bajirotire quenaro goti rijoro cutimasiami" yira. 34-35 To yicõari, quenaro Dios înare î yirotire înare nubuejeoyuju Simeón. To yigajano, Jesús î bajirotire ado bajiro sore gotiyuju quena, Maríare:
- —Quenaro ajiya mu. "Israel ñamasirí janerabatia, Dios î bojasere quenaro masiato" yigu, ani sucare coanumi Dios. То

bajiri î gotimasiosere ajicoari, îre tudiruarama jajara masa. To bajiro îna yijare, înare îacoari, "'Diore rucubuora naja yua' yigotiboarine, îre tera naama", yimasiruarama gajerajua. Îre tudirama, îna rijato beroju rojose tamuotujabetiriaroju vajedicoaruarama îna. To bajiboarine gajerajuama, jajara, anire ajitirunucoari, Dios yara nacoaruarama îna, rojose tamuotujabetiriaroju vaborona. Mujuama, ani mu macu î bajirotire buto sutiritiruocoja mu —Jesús jacore yiyuju Simeón.

36-37 To ĩ yiro bero, Diore yirũcubuoriavijure ñañuju Ana vãme cutigo. Aser ñamasirí jãneño ñañuju so, Fanuel maco. Diore gotiretobosarimaso ñañuju so quêne. So manaju cutiboarí, cojomo côro jua jênituariraca cûmari so raca ñatusacune, sore bajirocaveocoasuju. To ĩ bajiveorio sĩgône ñacôaruguñuju so. To bajiñagô rîne, ochenta y cuatro cũmari cuotusasuju. Diore yirũcubuoriaviju ñacôari, so quêne Diore îre rũcubuogo, îre so sênirirữuuri bare babetiruguñuju so. **38** Simeón înare ĩ gotiñarone îna tuju ejayuju so Ana. Înare ĩ gotisere ajicôari, "Quênaro yiyuja mu", Diore îre yivariquênañuju so. To yigajanocôari, "Rotimuorugôrucumi" yigu, Dios ĩ côarocure, "Jerusalén macana quênaro ñato" yigu, înare yiretobosarocure î ejarotire tuoĩa yuñarare, "Jêre ruyuayumi", înare yigotibatoyuju Ana.

Nazaret vãme cuti macaju îna tudiare queti

39 José, to yicõari, María quene Moisés ñamasiríre Dios î roticumasiriarore bajirone yigajanocoañujara îna. To bajiri, Galilea sitare ñarimaca, Nazaret vame cuti macaju Jesúre îre amitudiasujara îna. **40** To baji tudieja, ti macaju nacoanujara îna. Toju bucuayuju Jesús. Quenaro masirutuasuju, î bucuarutuatore bajirone. To bajicoari, ruju tutuaquenagu narutuasuju î. To bajiro î bajinarore îre yiremorugunuju Dios.

Diore yirũcʉbʉoriavijʉ Jesús ĩ tujare queti

41 Nazaretju Jesús î natoye, Jerusalénju tocărăca cümane Pascua boserümu îară varugunujară î jacua. 42 To bajiri juaămo coro, gubo jua jenituaro naricumari tusacuju, Pascua boserumure îaguacu, î jacua răca vasuju Jesús. 43-45 Boserumu îagajano, îna tudirirumu, "To bajigumi" yimasina manone,

tojune tujacoasuju Jesújuama. To î bajiboajaquene, "Gājerā rāca baba cutivagu bajigumi", yituoīacoanujarā î jacuajuama. To bajiro îna yituoīa vaboajaquene, rāioriju îna tujure ejabesuju. To bajiro î bajijare, îna yarāre, îna rāca vanare, îna masirāre seniiacudiboayujarā îna. "Maami", yicoanujarā înajuama. To bajiro îna yijare, Jerusalénjune îre macarā tudicoasujarā îna.

46 Toju ejacoari, idiarumu îre macatusanaju îre ĩabujayujara îna yuja. Diore yirucubuoriaviju ñañuju î. Toju Dios î rotimasire gotimasiorimasa raca rujicoari, gamera ñagoñañujara îna. 47 î gotisere ajicoari, "Daquegu naboarine, josasere yua seniîaboajaquene, quenaro tuoîacoari, yuare cudiami", îre yituoîanujara îna. 48 To îna yinarone, Jesús jacua îna tuju sajaejacoari, îre îaucacoasujara. To bajicoari, ado bajiro îre yiyuju î jaco:

- —Macu, ¿no yigu to bajiro yuare bajiveoati mu? Вuto tuoĩarejairãne mure macamu yua ĩre yiyuju so.
 - 49 To bajiro îre so yirone, îjuama ado bajiro sore cudiyuju î:
- —¿No yirã yʉre macari mʉa? ¿Adi vire yʉ jacʉ ĩ bojasere yʉ yirotire masibeti mʉa? —ĩ jacʉare yicʉdiyuju Jesús.

50 To bajiro î yisere quenaro ajimasibesujara înajuama. "No bajiro yiru yati mani macu", yituoîacoanujara. **51-52** Î jacojuama, quenaro ajimasibetiboarine, so usujuma quenaro tuoîacoa nanuju.

To bajiro înare î yiro bero, î jacua râca tudicoasuju, Nazaretju. Toju bucuarutuasuju î. Bucuarutuacune, î jacua îre îna rotirore bajiro yirugunuju î. To bajicoari, butobusa masirutuasuju î. To bajiro î bajisere îre îavariquenarugunuju Dios. Masa quene, îre îavariquenarugunujara îna.

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, yucú manoju î gotimasiore queti

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

3 1-2 Cojor̃eme yucé manoje Zacarías macere, Juanre Jordán vãme cetiyaje îre gotiroticõañuju Dios. To îre î gotiroticõarirodore, Tiberio César, jeaamo cõro, cojo gebo jediro ñaricemari î rotitesaticemare, cojo sita me ñarãre rotige nanuju î. Îre rotibosara que nanujara îna. Pilato vame cetige Judea sitanare îre rotibosayuju î. Gaji, Herodes vame cetige, Galilea sitanare îre rotibosayuju î. Gaji, Herodes bedi, Felipe vame cetige, Iturea, to yicõari, Traconite sita ñarãre îre

rotibosayuju, îma. Gãji Lisanias vãme cutigu, Abilinia sitanare îre rotibosayuju. To bajicõari, paia ujarã ñamasurã Anás, Caifás vãme cutirã ñañujarã îna.

Tirodore Juanre gotirotiyuju Dios. **3** To î yijare, Jordán vãme cutiya riaga tuju ñacõari, îre ajirã ejarãre ado bajiro gotirujacudiruguñuju:

—Rojose mua yisere tuoĩasutiritiya mua. To yicõari, "Rojose yiruabeaja yua. Diorãca quẽnaro ñaruarãja yua" yirã, oco rãca yure bautizarotiya mua. To bajiro mua yijama, rojose mua yisere muare masiriorucumi Dios — inare yigotiyuju Juan.

4 Ado bajiro Juan î bajirotire ucamasiñuju Isaías, Diore gotiretobosarimasu ñamasirí:

"Yucú manoju sĩgũ masu ado bajiro goticudirũgũrucumi: 'Mani uju ejarucumi. To bajiri, rojose mua yisere yitujacõari, quenasejuare tuoĩavasoaya mua, îre yurã. Uju, î vadiroto rijoro, quenaro quenoyurama masa. Rojoribedo maa, naboaria maare riojo maa gorama, î vadiroti maare.

5 Goje ti ñajama, sita rãca biberãma. Buri cuti maa ti ñajaquene, coaquenocurama. To bajiro yu yijama, "Jediro rojose mua yisere yitujacoari, quenasejuare tuoiavasoaya mua, mani ujure yura" yigu yaja yu.

6 To bajiro mua yiro bero, rojose mua tāmuoborotire muare yirētobosarocure Dios ī cõagūre ĩajediruarāja mua' yigoticudirūgūrucumi, yucu manoju ñacõari", yiucamasiñumi Isaías ñamasirí.

7 To bajiri oco raca Juanre bautizarotira, ejayujara jajara masa. Ina bautizarotirone, ado bajiro inare yiyuju Juan:

—Oco rãca muare yu bautizasere bojaboaja mua. Vãtia uju rojose ĩ yirore bajirone rojose yijairã ñaja mua. To bajiro bajirã ñari, "Rojose yua yise vaja rojose yuare yibetirucumi Dios", yituoĩa vadiboaja mua. ¿To bajiro mua bajise suorine rojose mua tãmuorotire masibeatique mua? 8 Rojosere yitujacõari, "Quenaro yirã ñaama" masa muare îna yiĩamasirotire yirã, quenasejuare yirũgũrona ñaja mua. Ado bajiro yituoĩabesa mua: "Abraham ñamasirí jãnerabatia ñamasurã mani ñajare, rojose mani yise vaja rojose manire yibetirucumi Dios", yituoĩabesa. Adiari gutari rãca Abraham jãnerabatiare ĩ godoveoruajama, godoveomasigumi Dios — ĩnare yiyuju Juan.

- 9—Oteriayucúri, rica mani yucúrire bajiro bajiaja mua. Rica manijare, que areacoari, soereariarore bajiro yirucumi Dios. Tire bajirone yiecoruaraja mua que ne, mua tuo avasoabetijama. ¡Que nase mua yibetire iacoari, jeame yatibetimeju muare rearucumi Dios! —inare yiyuju Juan.
- 10 To ĩ yigotisere ajicõari, —¿No bajirojua yua yirotire bojati Dios? —ĩre yisẽniĩañujarã ĩna.
- 11 To bajiro îre îna yisêniîarone ado bajiro înare cudiyuju Juan:
- —Juase sudirori cuorã, cojase ĩsima, sudi magure. Bare cuorã, bare magure ecaba ĩnare yicudiyuju Juan.
- 12 Ujure gãjoa sẽnibosarimasa quêne ejayujarã, Juanre oco rãca bautizarotirã. Ejacõari, ado bajiro îre sẽniĩañujarã îna quêne:
- —Gotimasiorimasu, yuajuarema ¿ñiere yua yirotire bojati Dios? —îre yisēniĩañujarã îna quene.
 - 13 To bajiro îna yirone, ado bajiro înare gotiyuju Juan:
- —Мна нjarã masare îna vaja sēnirotiro cõrone sēniña. Ti rētoro vaja sēnibeticõaña mна —înare yicudiyuju Juan.
 - 14 Surara quene ado bajiro seniianujara ina:
- —¿Yʉarema, no bajiro yʉa yirotire bojati? —ĩre yisẽniĩañujarã.

To bajiro îna yiseniîarone, ado bajiro înare cudiyuju î:

- —Gãjerãre ēmabesa mʉa. Socarãne gãjerãre rojose ñagõmacabesa. Mʉa moase vajare, mʉa ʉjarã mʉare ĩna vaja yiro cõrone сʉovariquēnaña mʉa —ĩnare yicʉdiyuju Juan.
- 15 Masajuama, Juan î gotimasiosere ajicoari, "Rotimuorugorucumi" yigu Dios î coarocure buto tuoîayucoa nara nari, "¿Îne naruyuatique?", Juanre îre yituoîanujara, îna usurijuma.
- **16** To bajiro îna yituoîase ñajare, ado bajiro înare yiyuju Juan:
- —"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ me ñaja yu. Rojose ĩna yisere yitujacõari, Dios ĩ bojasejuare yirãre oco rāca bautizarũgũaja yu. To bajiro yu yiboajaquẽne, yu bero ejagu ĩ moasejua quẽnamasucõaruaroja. Ĩma, Espíritu Santore cõamasirucumi, masare. "Dios ĩ bojabetire yaja yua" yimasicõari, tuoĩavasoaruarãma, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca —ĩnare yiyuju Juan.
 - 17 Gajeye ado bajiro masare gotiyuju Juan:

—Yu bero ejagujuama, trigo ajere besegure bajiro yirucumi, masare. To bajiri ti gasere yireacõari, soereariarore bajiro yirucumi, jeame yatibetimeju masare cõagũ. To yicõari, quenase cõrone juagure bajiro yirucumi, îre ajitirunurare juavacu—înare yiyuju Juan.

18 Masare gotimasiogũ, cojo vãme me gotirũgũnuju, Cristo quẽnaro ĩ yirotire gotimasiogũ. 19 To bajiro ĩnare gotirũgũgũ ñari, Uju Herodes, ĩ bedi Felipe manajore Herodías vãme cutigore ĩ manajo cutijare, to yicoari, rojose yijaigu ĩ ñajare, "Rojose yigu yaja mu", ĩre yiyuju Juan. 20 To bajiro Juan ĩ yisere ajicoari, retoro rojose yigu, tubiberiaviju Juanre ĩre tubibecũnuju.

Oco rãca Juanre Jesús î bautizarotire queti

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

21 tubibe ecoroto rijoro, rojose îna yisere yitujacoari, Dios î bojasejuare yirare oco raca înare bautizarugunuju Juan. To bajiri, Jesús quene, rojose yibecu naboarine, oco raca Juanre bautizarotigu ejayuju. To î yiecoro bero, Diore, î jacure seninuju. Îre î seninarone, o vecaju umuagasero soje janacoasuju ti. 22 Ti janarone, bujare bajigu rujiadicoari, Jesús joere rocajeoyuju Espíritu Santo. Jesús joere î rocajeorone, ado bajiro yi ocaruyuyuju o vecaju:

—Yu macu, yu maigũ masu ñaja mu. Mu rãca buto variquēnaja yu —îre yi ocaruyuyuju.

Jesús ñicua îna vâme cutimasire queti

(Mt 1.1-17)

23 Treinta cumari coro cuotusacu, masare gotimasiosuoyuju Jesús.

To bajiri manire bajiro ruju cuticoari î ruyuare najare, "José macu naami", îre yituoîanujara masa. To bajiro îna yituoîare najare, î jacure bajiro bajiyuju José.

José jacu ñamasiñuju Elí.

24 Elí jacu ñamasiñuju Matat.

Matat jacu ñamasiñuju Leví. Leví jacu ñamasiñuju Melqui. Melqui jacu ñamasiñuju Jana. Jana jacu ñamasiñuju José.

- 25 José jacu ñamasiñuju Matatías. Matatías jacu ñamasiñuju Amós. Amós jacu ñamasiñuju Nahúm. Nahúm jacu ñamasiñuju Esli. Esli jacu ñamasiñuju Nagai.
- 26 Nagai jacu ñamasiñuju Maat. Maat jacu ñamasiñuju Matatías. Matatías jacu ñamasiñuju Semei. Semei jacu ñamasiñuju Josec. Josec jacu ñamasiñuju Judá.
- 27 Judá jacu ñamasiñuju Joanán. Joanán jacu ñamasiñuju Resa. Resa jacu ñamasiñuju Zorobabel. Zorobabel jacu ñamasiñuju Salatiel. Salatiel jacu ñamasiñuju Neri.
- 28 Neri jacu ñamasiñuju Melqui. Melqui jacu ñamasiñuju Adi. Adi jacu ñamasiñuju Cosam. Cosam jacu ñamasiñuju Elmadam. Elmadam jacu ñamasiñuju Er.
- 29 Er jacu ñamasiñuju Jesús. Jesús jacu ñamasiñuju Eliezer. Eliezer jacu ñamasiñuju Jorim. Jorim jacu ñamasiñuju Matat. Matat jacu ñamasiñuju Leví.
- 30 Leví jacu ñamasiñuju Simeón. Simeón jacu ñamasiñuju Judá. Judá jacu ñamasiñuju José. José jacu ñamasiñuju Jonam. Jonam jacu ñamasiñuju Eliaquim.
- 31 Eliaquim jacu ñamasiñuju Melea. Melea jacu ñamasiñuju Mena. Mena jacu ñamasiñuju Matatá. Matatá jacu ñamasiñuju Natán. Natán jacu ñamasiñuju David.
- 32 David jacu ñamasiñuju Isaí. Isaí jacu ñamasiñuju Obed. Obed jacu ñamasiñuju Booz. Booz jacu ñamasiñuju Sala.

Sala jacu ñamasiñuju Naasón.

33 Naasón jacu ñamasiñuju Aminadab.

Aminadab jacu ñamasiñuju Admin.

Admin jacu ñamasiñuju Arni.

Arni jacu ñamasiñuju Esrom.

Esrom jacu ñamasiñuju Fares.

Fares jacu ñamasiñuju Judá.

34 Judá jacu ñamasiñuju Jacob. Jacob jacu ñamasiñuju Isaac.

Isaac jacu ñamasiñuju Abraham.

Abraham jacu ñamasiñuju Taré.

Taré jacu ñamasiñuju Nacor.

35 Nacor jacu ñamasiñuju Serug.

Serug jacu ñamasiñuju Ragau.

Ragau jacu ñamasiñuju Peleg.

Peleg jacu ñamasiñuju Heber.

Heber jacu ñamasiñuju Sala.

36 Sala jacu ñamasiñuju Cainán.

Cainán jacu ñamasiñuju Arfaxad.

Arfaxad jacu ñamasiñuju Sem.

Sem jacu ñamasiñuju Noé.

Noé jacu ñamasiñuju Lamec.

37 Lamec jacu ñamasiñuju Matusalén.

Matusalén jacu ñamasiñuju Enoc.

Enoc jacu ñamasiñuju Jared.

Jared jacu ñamasiñuju Mahalaleel.

Mahalaleel jacu ñamasiñuju Cainán.

38 Cainán jacu ñamasiñuju Enós.

Enós jacu ñamasiñuju Set.

Set jacu ñamasiñuju Adán.

Adán, Dios ĩ rujeosʉomasirí ñamasiñuju ĩ, masa jediro ñicʉ.

Dios î bojabetire vătia uju Satanás, Jesúre î yirotiîare queti (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

1 Jordán îna yirisaju Juan oco răca îre î bautizaro bero, Espíritu Santo bujare bajigu rujiadicõari, Jesús joere rocajeoejagune, îre ejarêmosuoyuju, Dios î bojarore bajiro Jesús î yicõa ñarügürotire yigu. To bajivagure yucu manoju îre üma-

to vasuju Espíritu Santo. **2** Tojure cuarenta ñarirumuri Espíritu Santo î bojarore bajiro vacudiyuju Jesús. To î bajiñarone, vătia uju Satanás, îre ejacoari, "Yu yirotisere yicoari, Dios î bojabetire yato" yigu, îre rotiruguboayuju. To bajiro î bajicudirirumurire babesuju Jesús. To bajigu ñari, buto niorijayuju. **3** To bajiro î bajijare, ado bajiro îre yirotiboayuju Satanás:

—Dios macune mu ñajama, adia gutare, pan godoveoya mu —îre yirotiboayuju.

4 To bajiro Satanás îre î yiboajaquene,

—Yibeaja yu. Dios oca masa îna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Bare rîne namasuse me naja. Dios ocare mani cudisejua naja namasusema. 'Bare ti manijare, rijarearuaraja' yire ti naboajaquene, rijarere Dios î bojabetijama, rijabetiruaraja. Catinarotire rotigu naami", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire —îre yiyuju Jesús.

5 To bajiro î yiro bero, gūtau joeju Jesúre ũmato vasuju Satanás. Toju ũmato ejacõari, adi macarucuro ñarimacari jediro guaro îre îojeocõañuju. 6-7 Îre îogajanocõari, ado bajiro îre gotiyuju Satanás:

—"Masa ñajedirore rotiya" yigu, yure cũcami Dios. Ĩna gajeyeũni quẽne, yu ye ñaja. To bajiri, yu rījorojua gusomuniari tuetucõari, "Yu uju ñamasugũ ñaja mu" yure mu yirũcubuojama, adi sita ñajediro mure ĩsirucuja yu —Jesúre ĩre yiyuju Satanás.

8 To bajiro îre î yigotiboajaquene, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

—Yibeaja yu. Ado bajiro gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire: "Mani uju Dios sĩgũrene, 'Yu uju ñamasugũ ñaja mu' ĩre yirucubuocoari, cudire ñaja", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire —Satanáre yicudiyuju Jesús.

9-11 To î yiro bero, Jerusalén macaju Jesúre îre ûmato vasuju Satanás quena. Toju ejacoari, Diore yirucubuoriavi joeju îre ûmato mujasuju. Îre ûmato mujaejacoari, ado bajiro yiyuju Satanás:

—Ado bajiro gotiaja Dios oca masa îna ucamasire:

"Îre moabosarimasa ángel mesare mure coderotirucumi Dios. Mu quediajama, 'Guta joeju rocajeogu, î gubo jearomi' yirã, mure boca ñiaruarama îna", yigotiaja Dios oca. To bajiro Dios oca ti gotijare,

Dios macune mu ñajama, adojune yure jatiquedi rujiaĵoña mu —Jesúre yiboayuju Satanás.

- **12** To bajiro îre î yiboajaquene, Jesújuama, ado bajiro îre yiyuju:
- —To bajiro mu yisere cudibeaja yu. "Dios ĩ yiriarore bajiro yure boca ñiaruarāma ángel mesa" yimasiru, yu jatiquediĩajama, Dios ĩ bojabetire yigu yiguja yu. Gajeye ado bajiro gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire: "'Dios, "Yirucuja" yiyumi' yituoĩarã, '¿Yiru masu yiyujari?' yimasiruarã, mua tuoĩarore bajiro mua yiajejama, quēnabeaja", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire —ĩre yiyuju Jesús, Satanáre.

13 Rojose îre yirotijeoboa, vacoasuju Satanás, "Bero îre yirotiĩagũsa" yigu.

Jesús, Galilea sitaju tudiejacõari, ĩ gotimasiosuore queti (Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

14 Satanás ĩ vato bero, quẽna Galilea sitaju tudicoasuju Jesús. Tudiejacõari, Espíritu Santore cuogu ñari, ĩ ejarẽmose rãca disejua ruyariaro mano quẽnaro yiyuju Jesús, tojure. To bajiro ĩ yijare, ĩ bajise quetire gotibatoyujarã masa, toana jediro, gajeroana quẽne. 15 Dios ocare ĩna bueriviriju masare gotimasiocudirũgũñuju Jesús. To bajiro ĩ yisere ajicõari, "Quẽnaro masigu ñaami", ĩre yiyujarã ĩna, ĩre ajirã jediro.

Nazaret vãme cuti macaju Jesús î tudiejare queti (Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

- 16 Nazaretju, î bucuariaroju tudiejayuju Jesús. Daquegu ñagūjune judio masa îna ususājariarūmurire Dios ocare îna buerivire sājarūgūri ñari, ususājariarūmu ti ejaro sājasuju. Sājacoari, ejarūju ejayuju. To bajinaboa, vūmurūgūnuju, Dios ocare îagotiguagu. 17 l vūmurūgūrone, Diore gotirētobosamasiri, Isaías î ucamasire naritutire îre îsinuju ti viagu. To bajiro î yirone, titutire jānacoari, î îagotirotijure îabujayuju. labujacoari, ado bajiro înare îagotiyuju Jesús:
 - 18—"Espíritu Santore cuogu ñari, ĩ ejarẽmose rāca tuoĩacoari, muare gotiaja yu. 'Maioro bajirãre quenaro yu yiroti quetire ĩnare gotirucuja mu' yigu, 'Rojose yiruaboarine, tire yibeticoato' yigu, yure coacami. Sĩgũri yure masimena, ĩamenare

bajiro bajirã, 'Yure masiato îna' yigu, yure coacami. Gajerama, tubibe ecoriarare bajiro bajirare, rojose yisejariarare, 'Rojose îna yisere yitujato' yigu, yure coacami.

19 "Adirodone ñaja Uju Dios, masare rojose îna tâmuoborotire înare î yirêtobosarotirodo", înare yigotiaya mu' yigu, yure coacami".

"To bajiro bajiruaroja ti", yiucamasiñumi Isaías, Dios ocare gotiretogu — nare yi agotiyuju Jesús.

20 To bajiro yiĩagoti gajanocõari, ĩ ĩaritutire buacõari, ti viagure tuoyuju. To yicõa, ejarũjucoasuju yuja, ĩnare bueguagu. To ĩ bajirone buto ĩre ĩanujarã ĩna jediro, ĩnare ĩ gotisere ajiruarã nari. **21** To bajiro ĩna bajirone, ado bajiro ĩnare gotiyuju ĩ:

—Jēre adirodone ñaja, "Bajiruaroja" Isaías î yiucamasiriarore bajirone bajirirodo — înare yigotiyuju Jesús.

22 To bajiro î yisere ajicõari, no yimasibesujarã îna:

—¿No bajiro bajicõari, quẽnaro gotimasiomasiati ĩ? ¿Adi macagu José macu me ñatique? —Jesúre ĩre yiyujara ĩna.

23 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Yure rūcubuobeaja mua. Ado bajiro yure yituoĩaja mua: "Capernaum vãme cutoju ĩaĩañamani ĩ yirere ajicaju mani. Riojo gotigu, ĩaĩañamani ĩ yisere manire quẽne yiĩoato ĩ", yituoĩaja mua. Mani gotise queti, ado bajiro gotiaja: "Sĩgũ, uco yigu, ĩ rijajama, ĩ masune uco yi, caticoacumi. To bajiro ĩ bajisere ĩacõari, 'Uco yigu masune ñaami' yimasirãja mani", yigotiaja. Ti ũnire yure gotirua tuoĩaja mua, ado bajiro yu yisere bojarã ñari: "Ĩaĩañamani yigu masu mu ñajama, Capernaumju ĩaĩañamani mu yiĩorere bajiro mu ya macanare quẽne yiĩoroti ñaja", yure yiboarãja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús.

24 To yigajano, ado bajiro ĩnare gotiyuju quẽna:

—Riojo muare gotiaja yu. Diore gotiretobosarimasu gajeroju Dios ocare i gotimasiocudijama, ire ajirucubuorama. To bajiboarine, i ya macanare Dios ocare i gotimasiojama, ire ajiterama. To bajirone bajiaja yure quene —inare yiyuju Jesús. **25**—To bajirone bajimasinuju ti, mani nicuare quene. Diore gotiretobosamasiri, Elías vame cutigure, i yara namasiriara, ire ajitemasinujara ina. Elías i narirodori yoaro oco quedibetimasinuju. Idia cuma jediro gaje cuma gudareco oco quedibetimasinuju. To bajiro bajica yiro, bare manimasinuju. Manajua rija-

veomasiriară, tirodori jăjară ñamasiñujară îna. **26** To bajiri Elías î ejaremorotire bojară, jăjară îna naboajaquene, îna tujuare coabecune, "Sidón văme cuti maca tu narimaca, Sarepta văme cuti maca nagojuare sore ejaremoaya" yigu, îre coamasinuju Dios. **27** Eliseo văme cutigu, Diore gotiretobosamasirire quene, to bajirone bajimasinuju. Î narirodori, mani nicua namasiriară, gase boară jăjară namasinujară îna. Jăjară îna naboajaquene, înare catiobetimasinuju î. Înare catiobetiboarine, găjeră masujuare, Siria sitagure Naamán văme cutigure catiomasinuju Eliseo — înare yigotiyuju Jesús, Dios ocare îna buerivi rejarare.

28 To bajiro î yigotisere ajicoari, îna jedirone buto jûnisininujara. **29** To bajiro bajira nari, Jesúre niacoasujara na. Gutau naniu ti, îna narimaca tuju. "Tiu gutau joeju re turocaqueoto mani" yira, Jesúre nia vaboayujara na. **30** re na nia vaboajaquene, no yimasina manone na vatoane vacoasuju Jesús.

Masu usuju sãñagũre vãtire Jesús ĩ burocare queti (Mr 1.21-28)

31-32 Galilea sitare ñarimaca, Capernaum vãme cuti macaju vasuju Jesús. Ti macaju ejacõari, ususajariarumu ti ejaro, Dios ocare îna bueriviju înare gotimasionuju î. Ujure bajiro bojonebecune quenaro î gotimasiojare, ajiîanamani î gotise ti najare, no yimasibesujara îna.

33 Ti vire sĩgũ ũmu ñañuju, ĩ usuju vấti sãñagũ. Ĩ usuju sãñacõari, ado bajiro Jesúre ĩre avasãñuju vấti:

34—Jesús, Nazaret vãme cuti macagu, ¿no yigu yua tu vadiati mu? ¡Yuare gõjanabiobesa! ¿Rojose yua yise vaja, rojose yuare yiguagu vadiati mu? Mure ĩamasiaja yua. Rojose yigu me, Dios ĩ cõarí ñaja mu —Jesúre yiavasañuju vati.

35 To ĩ yirone, oca tutuase rãca ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—¡Ñagõbesa mu! ¡To yicõari, ĩ usujure budigoya! —vãtire ĩre yiyuju Jesús.

To î yirone, rijaquedirotiyuju vâti, masure. To yicoari, rojose îre yiruagu naboarine, rojose îre yibecune, îre budigocoasuju yuja. To î bajijare, masujuama quenaejacoasuju. **36** To bajisere îacoari, ti vi nară jediro no yimasibesujară îna, ti unire îabetiruguriară nari. To bajicoari, îna masune ado bajiro gameră seniîanujară:

- —¿No bajiati? Ajiĩañamani oca manire gotimasiogų yami. Buto masigų ñaami. Vatia buto masira ina naboajaquene, masa usurijure sanarare inare bureamasiami —gamera yiyujara ina.
- **37** To bajiro Jesús ĩ yiñasere masa ĩna gotibatojare, Galilea sitana tire ajijedicõañujarã ĩna.

Pedro ũmañicore Jesús ĩ catiore queti

(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)

- **38** Dios ocare îna bueriviju ñarí, budiasuju Jesús, Simón Pedro ya viju vacu. Ti viju săjaejacõari, Pedro ŭmañicore ĩañuju. So ruju buto asicõari, buburibujayuju so. To bajiro so bajijare, Jesús sore ĩ catiosere bojayujarã îna. **39** To bajiro îna yirone, so tu ejarugucoari,
- —So ruju asise, tujaya —yiyuju ĩ. To bajiro ĩ yirone, sore ruju asiboase sore tujacoasuju. To bajiro sore ĩ yicatiorirĩmarone, vũmurũgũcoari, bare ĩnare ecayuju so.

Jājarā, rijaye cutirāre Jesús ī catiore queti (Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)

- **40** Tiju bero, rãioriju Jesús tuju juaejayujarã, rijaye cutirãre. To ĩna bajisere ĩacõari, tocãrãcure ĩ ãmori ñujeocõari, ĩnare catioyuju Jesús. **41** Vãti sãñarãre quêne juaejayujarã. Ĩnare quêne, ĩna usuriju sãñarãre vătiare bureayuju Jesús. To ĩ yirone, "Dios macune ñaami" yimasirã ñari,
- —Dios macu ñaja mu —vātia īna yiavasājare, īnare ñagōrotibesuju Jesús, "'Masa rojose īna tāmuoborotire īnare yirētobosacōari, "Rotimuorugōrucumi" yigu, Dios ī cōarí ñaami Jesús' masare yiajioroma" yigu. ^а

"Gaje macarianare quene, quenase quetire goticudirocu ñaja yu", Jesús yire queti

(Mr 1.35-39)

42 Gajerum, busuriju, masa manoju vacoasuju Jesús, Diore seniguacu. To i bajiboajaquene, ti macana, ire macasuya, ejacoasujara ina. Toju ire iabujacoari,

^a 4.41 "Masare ĩ rijabosarotirũmu ti ejabetijare, vătiare ñagõrotibesuju Jesús", yiyujarã sĩgũri, Dios oca masa ĩna ucamasire bueretoburimasa.

- Yua rāca tudiaya mu. Gājerā īna ñaroju vabesa mu īre yiboayujarā īna. 43 To bajiro īna yisere ajicõari, ado bajiro īnare yicudiyuju Jesús:
- —Tudiabeaja yu. Gaje macarianare quene, quenase quetire goticudirugurocu ñaja yu. "Uju Dios yara quenaro i yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, yure ajitiruuña", inare quene yigotimasioroti ñaja. "To bajiro yicudiato" yigu, yure coacami Dios —inare yicudiyuju Jesús.
- **44** To bajiri, gaje macariana judío masa Dios ocare îna bueriviriju sājacõari, quēnase quetire gotimasiocudirūgūñuju Jesús.

Vai sĩarimasare Jesús ĩ jire queti (Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

5 1 Cojorũmu Genesaret vãme cutira utabucura tuju ñañuju Jesús. To ĩ bajiro ĩacõari, jãjarã masa ejayujarã. Ĩna ejaro ĩacõari, ĩnare gotimasio ñañuju ĩ. To bajiri ĩ gotimasiosere buto ajiruarã ñari, ĩ ture jãjarãbusa ejayujarã masa. 2 To bajiri ĩ rũgõboarijure rũgõbibecõañujarã. To ĩna bajijare, jua cũmuari masa maniari jayasere ĩabujayuju ĩ. Vai sĩarimasa ĩna bajiyucurire coerã ĩna vãgãgoriari ñañuju. Coja ñañuju Pedro yaga. 3 Tia tu ñañuju Pedro, vai sĩañarí ĩ bajiyucurire coeñagũ. To bajiri tiare vasãjacõari,

- —Quenaca yure nuviojoya mu —Pedrore re yiyuju Jesús. Ire i nuviojoro bero, cumuaju sanacoari, masare gotimasionuju quena. 4 nare gotimasio gajanocoari, ado bajiro Pedrore re yiyuju:
- —¡́́ utaroju vijajajacõari, mua bajiyucure rearoderuuya mua! ĩre yiyuju. 5 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yicudiyuju Pedro:
- Yua uju, jēju ñami yua bajiyucure rearoderuu ñamicutiboabu yua. Vai, mama ĩna. To bajiboarine yuare mu rotijare, rearoderuu ĩaruarãja quẽna — Jesúre yicudiyuju Pedro.
- 6 To bajiri, ũcuaroju vijajajacoari, ĩna bajiyucurire rearoderuucoari, tũajāmuoboayujarã ĩna. Ĩna tũajāmuoboaro, jājarã ĩna sãjajare, ĩna bajiyucuri vocoabusa bajiyuju. 7-10 To ti bajijare, gãjerã vai sĩarimasare jiyujarã ĩna, "Yuare ejarêmoroaya" yirã. To ĩna yirã, ĩna tuju ejacoari, ĩna ya cũmuaju vaire juasãñujarã ĩna quene. Jua cũmuajune rujaruabusaroju

yijɨmɨdojocoañujara. Pedro racana ñañujara Zebedeo raa, Juan vame cɨtigɨ, to yicoari, Santiago vame cɨtigɨ. Jajara vai na sajaro ñaɨcajedicoasujara na, ti unire ñabetiruguriara ñari. Tire ñaɨcacoari, Jesús tɨre gɨsomuniari tuetucoari,

- —Masirētogũ ñaja mu. To bajiro yigu ñari, quēnaro yigu mu ñasere masiaja yu. Dios ĩ bojarore bajiro yigu me ñaja yuma. Yure baba cutiruabecuja mu, quēnagũ ñari —Jesúre yiyuju Pedro. To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩnare yiyuju Jesús:
- —Yure güibeticõaña mua. Vai sĩarimasa mua ñaserema jẽre moagajanocõaja mua. To bajiri yucurema masa yure ĩna ajitirunurotijuare yure moabosara ñaruguruaraja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús.

11 To bajiro î yijare, îna cũmuarire vejamocũ, to yicôari, îna gajeyeũnire quêne cũcôa, îre suyacoasujarã îna.

Gase boagure Jesús ĩ catiore queti (Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

12 Cojorũmu macaju Jesús ĩ ñaro, ĩ tuju ejayuju rijaye cutigu, ĩ ruju jediro gase boagu. Jesúre ĩacõari, gusomuniari tuetuyuju, ĩre rũcubuogu. To yicõari, ado bajiro Jesúre ĩre yiyuju:

- Yu uju, yu cãmire mu yaruajama, yaya ĩre yisẽniñuju ĩ. **13** To bajiro ĩre ĩ yisere ajicõari,
- —Мн cãmire yarнснja yн —îre yigune, îre moaîañuju Jesús. To bajiro î yirirîmarone, î cãmi îre yaticoasuju yuja. **14** To îre yigajanocoari, gãjerāre îre gotirotibesuju Jesús. To bajiro îre yicoari, ado bajiro îre yiyuju:
- —Yucuacane paire mu rujure ĩoaya. Mu rujure ĩre ĩogũne, Moisére Dios ĩ roticũmasiriarore bajiro vaibucurã ecariarãre sĩacõari, paire ĩre ĩsima, Diore rũcubuogu. To mu yisere ĩacõari, "Caticoasumi", yiruarãma masa —ĩre yiyuju Jesús, gase boaboaríre.

15 To bajiro î yisere masa îna masisere î bojabetiboajaquêne, Jesús î yiñase quetire ajijedicõañujarã. To bajiri, jājarãbusa masa ejarūgūñujarã, Jesús tujure, î gotisere ajirã, to yicõari, îna rijaye cutisere îre catiorotirã. 16 To bajiro îna bajiboajaquêne, masa manoju înare câmotadiveocoarūgūñuju Jesús, Diore îre sênigũ vacu.

Micagure Jesús i catiore queti

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

17 Cojorūmu Jesús masare ĩ gotimasio ñarore, fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quẽne ajirujiyujarã ĩna. Ĩna ñañujarã Galilea sita ñarimacariana, to bajicõari, Judea sita ñarimacariana. Gājerāma, Jerusalén macana ñañujarã. To ĩna ajirujirone, Dios ĩ masise rāca rijaye cutirāre ĩnare catioñonuju Jesús. 18 To bajiro ĩ yiñarone, micagūre āmiayujarã. Ĩre āmiadicõari, Jesús tuju cũruaboayujarã ĩna. 19 To ĩna yiruaboarore jājarā masa ñabibecõañujarã. To bajiri, vijure sājamasibesujarã. "Tire bajicõaja" yirã, vi joeju ĩre āmimujasujarã. Îre āmimujacõari, Jesús ĩ rūgõro vecare goje yijorayujarã. To yigajano, micagūre ĩ jesariju rācane ĩre jidirujio ejoyujarã, Jesús tuju. 20 "Micagūre ĩamaicõari, ĩre catiorucumi Jesús" ĩna yituoĩasere ĩamasicõari, micagūjuare ado bajiro ĩre yiyuju:

- —Rojose mu yirere mure masiriocõaja yu —ĩre yiyuju Jesús.
- **21** To ĩ yisere ajicoari, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, fariseo masa quêne, ado bajiro tuoĩanujara ĩna:
- —¿No yigu to bajise yati ĩ? To bajiro ĩ ñagõjama, Diore ĩre rucubuobecu yami. Dios sĩgune ñagumi, ti ũnire yimasiguma —yituoĩañujarã ĩna.
- 22 To bajiro îna yituoîasere îamasicoari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:
- —"'Diore bajiro masa rojose ĩna yisere masiriomasiaja' yisocaami", yure yituoĩaboaja mua. 23 "Rojose mu yirere masiriocoaja" yu yicoa tujajama, "Socu yami. Socu me yami", yure yiĩamasigũ magũmi. To bajiboarine, micagũre, "Vũmurũgũcoari, vasa" ĩre yu yijama, "Socu me yami. Rojose ĩ yirere masiriocoami", yure yiĩamasirãja mua. 24 To bajiri, "'Dios ĩ roticoacacu ñari, Diore bajirone masare rojose ĩna yisere masiriomasigũ ñaami' yure yiĩamasiato" yigu, ãni micagũre ado bajiro ĩre yaja yu: "Vũmurũgũna mu. Mu jesarijure amiña. To yicoari, mu ya viju tudiasa", ĩre yaja yu—ĩre yiyuju Jesús.

25 To ĩ yirirĩmarone, masa jediro ĩna ĩaro rĩjoro vũmʉrũgũcoari, ĩ jesarijʉre ãmi, ĩ ya vijʉ vacoasuju ĩ yuja. "Quẽnaro

yaja mu", Diore îre yivariquena vasuju î. **26** To bajiro Jesús î yisere îaucacoasujară masa. "Ti unire îabetirugucaju mani. Ani, Dios î masise răca yigu yami" yituoîacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenanujară îna.

Levíre Jesús ĩ jire queti (Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

- 27 Micagūre catiocoari bero vacoasuju Jesús. To bajivacu, Leví vāme cutigure ĩañuju. Ujure gajoa senibosarimasu ñañuju. Gajoa senira ĩna rujirijure gajoa senirujiyuju. To ĩ bajiro, ĩre ĩacoari, ado bajiro ĩre viyuju Jesús:
 - —Yure ajisuyaya —îre yiyuju.
- **28** To bajiro i yisere ajicõari, i yere juabecune, Jesúre suyacoasuju i yuja.
- 29 Bero, î ya viju ejacoari, Jesúre rũcubuogu, jairo bare quenorotiyuju Leví. To yicoari, Jesúre, î buerimasare quene jiyuju. Ujure gajoa senibosarimasare, to yicoari, gajerare quene jireonuju î. Îna nanujara "Rojose yira nama" masa îna yiîara. To bajiri, jajara nanujara î jireoriara. 30 To bajiri, Jesúraca îna banarone, ejayujara fariseo masa, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene. Îna nanujara, Moisére Dios î roticumasirere buto ajirucubuora, rojose yira raca naruamena. To bajiri, îna banaroju ejacoari, ado bajiro Jesús buerimasare înare seniîanujara:
- —¿No yirã anoa rojose yira raca bati mua? —înare yise-niĩanujara îna.
- 31 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Catiquenarama, нео yigure bojamenama. Rijaye сніта rı̃ne ı̃re bojarama ı̃na. **32** To bajiro bajiaja yure quene. "Rojosere yirã me ñaja yua" yirãma, yure bojamenama. "Rojose yirã ñaja yua" yirã rı̃ne yure bojarama. Quenase yirãre jiguagu me, adi macarucurojure vadicaju yu. Rojosere yirã, "Rojose ı̃na yisere yitujato" yigu, vadicaju yu —ı̃nare yiyuju Jesús.

b 5.27 Leví, jua vãme, vãme cutigu ñañuju. Gaje vãme, Mateo vãme cutiyuju. Leví, hebreo oca rãca, Mateo romano oca rãca yiruaro yaja.

"Mani sutiritisere ĩacoari, quenaro manire ejaremorucumi Dios" yira, bare babetire queti

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

33 To î yiro bero, Jesúre sẽniĩañujarã sĩgũri:

—Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu buerimasa, to yicoari, fariseo masa quêne, mani ñicua îna yimasiriarore bajiro Diore îna senirirumurirema bare babetiruguama. ¿No yira tire yibeati mu buerama? —Jesúre yiseniîanujara îna.

34To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Sĩgũ ĩ amosiarirumure îre variquenaejaremora narama. To ĩ umato yinaro côro îre variquenaejaremocoa narama. Înare bajiro bajiama yu buera. Yu raca nari, variquenacoa naama. "Sutiritimena nari, no yira bare babeticoa yimenama" yimasire naja. 35 To bajiboarine, cojorumu yure îna niavato nacoari, bare bamenane Diore seniruguruarama, "Mani sutiritisere nacoari, quenaro manire ejaremoato Dios" yira —înare yiyuju Jesús.

36 To yicoari, quena gaje gotimasiore queti ado bajise înare gotiremonuju Jesús:

—Mame oca yu gotimasiose ricati ti ñajare, yu ye rãca mani ñicua îna yimasirere mua tuoîavuojama, quenabeaja. Sudiro bucuase ti vojama, sudiro mamasere voamicoari, tiatumenaja mani, bucuase vorijure. To bajiro mani yijama, sudiro mamasere yirojocõaraja mani. To bajicõari, bucuase raca quenaro ruyubetoja mamaseagaju raca mani tiaturiju nari. To bajiri bucuase, mamase rãca mani tiavuobetore bajiro, mame oca vu gotimasiosere, mani ñicua oca rãca tuoĩavuobesa mua. 37 To bajirone bajiaja uye oco quene. Mame uye ocore, vaibucugaserone quenoriajoa bucujoajuare jiomenaja mani. Bucujoajure mani jiojama, jamusinituca yiro, yivocoaroja tijoajuare. To bajiro mani yijama, uye ocore, vaibucugaserone quenoriajoare quene to bajirone vireaçõa tujana viraja mani. 38 "To bajirobe" yirāma, mame uye ocore vaibucugaserone quenoriajoa, mamajoajuare jiore ñaroja. To vicoari, uve oco, vaibucugaserone quenoriajoa quene, cojoro coro quenaro naruaroja. To bajiri mame uye ocore, bucujoajure mani jiobetore bajiro mame oca yu gotimasiosere, mani ñicua oca raca tuoiavuobesa mua. 39 To bajiro muare yaja yu, ado bajiro ti bajijare: Mani gotise queti ado bajiro bajiaja: "Uye oco tirumuju îna quenorere idirugurama, uye oco mame îna quenose idiruamenama, 'Tirumuaye îna quenorejua quenaja' yira", yigotiaja mani gotise. To bajirone bajiaja mame oca yu gotimasiose quene. Jajara tirumuaye ocare ajirucubuosejarama, mame oca yu gotimasiosere ajiterama, "Tirumuaye ocajua quenaja" yira —înare yiyuju Jesús.

Ususajariarumu naboajaquene, Jesús buerimasa trigo ajere tunejuacoari na bare queti

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

 $6^{\,1}\,\mathrm{Usus\~ajariar\~umu}$ ti ejaro, trigo oteriavese cutore vasujarã, Jesúrãca. To bajivanane, trigo ricare tũnejuacõari, ĩna ãmorine ti gasere sĩguẽreacõari, bayujarã ĩna. $2^{\,1}\,\mathrm{Usus\~amu}$ Tire ĩna basere ĩacõari, sĩgũri fariseo masa ado bajiro ĩnare yiyujarã:

—Ususājariarumu yire mere yaja mua —īnare yiyujarā. ЗТо bajiro īna yisere ajicoari, ado bajiro īnare cudiyuju

Jesús:

—¿David ñamasirí, ĩ babarã rãca ñiorijacõari, ĩnare ĩ ũmato bamasirere masibeati mua? 4 Ñiorijarã ñari, "Mani rãca ñagumi Dios" masa ĩna yirivijure sãjacõari, Diore ĩre rucubuorã pan gãjerã ĩna cũboarerene juacõari, ĩ babarã rãca bamasiñuju ĩ. To bajiri Moisés ñamasirí ĩ gotimasirema, "Paia rĩne baruarãma" ĩ yimasiboarerene bamasiñujarã ĩna. To bajiro ĩna yiboajaquene, ti vaja rojose ĩnare yibetimasiñumi Dios. 5 Yu, Dios ĩ roticõacacu, "Ususãjariarumure ado bajiro mua yijama, quenaja. To bajirojua mua yijama, quenabeaja", yirotigu ñaja yu —ĩnare yicudiyuju Jesús, fariseo masare.

Ãmo ñujobecure Jesús ĩ ñujorotire queti (Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

6 Gaje semana gaja, ususājariarūmu ti ejaro, Dios ocare īna bueriviju tudivasuju Jesús quēna. Sājacoari, toanare gotimasionuju. Ti viju nanuju sīgū, riojojacatua amo nujobecu. 7 Dios î rotimasire gotimasiorimasa, to yicoari, fariseo masa quēne nanujarā. "'Jesús, rojose yimi' ujarāre îre yigotiyirorāsa" yirā, Jesúre îre ĩacodeyujarā îna. "Adirūmu usu-

sājariarūmure āni āmo ñujobecure ī masise rāca ī ñujorotijama, 'Dios, Moisére ī roticūmasirere cudibecu yimi' yigotiruarāja mani", yituoīanujarā. 8 To bajiro īna yituoīasere īamasicoanuju Jesús. To bajigu nari, ado bajiro yiyuju, āmo nujobecujuare:

—Vumuruguña — îre yiyuju.

To î yirone, vumurugunuju î.

9 To bajiro îre yicõari, Dios î rotimasire gotimasiorimasare, to yicõari, fariseo masare quene ado bajiro înare seniîanuju Jesús:

—¿Ususājariarumure quene, no bojagu masure quenaro mani yijama, quenabetojari? ¿Disejuare yiroti nati? ¿Quenasejuare, rojosejuare yiroti nati ti? ¿Rijaye cutirare catiorejuare yiroti natique? To yitera, ¿nare sacoaroti natique? —înare yiyuju Jesús.

10 Ĩ sẽniĩasere ĩna cudisere ajiru, tocărăcurene ĩnare ĩaboayuju. Ĩna cudibeto ĩaboacu, ado bajiro ĩre yiyuju, ãmo ñujobecujuare:

—Mu amore nujoya mu —îre yiyuju Jesús.

To î yirone, î amore î nujorone, quenaejacoasuju yuja. 11 To bajiro îre î yijare, Jesúre buto junisininujara îna Dios î rotimasire gotimasiorimasa, to yicoari, fariseo masa quene. "¿No bajiro yicoari, Jesúre sîarotirati mani?", gamera yinagonujara îna.

Ĩ ocare goticudisuoronare Jesús ĩ besere queti (Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

12 Cojorũmu buroju majasuju Jesús, Diore sẽniguacu. Toju Diore sẽni ñamicutibusuocoasuju ĩ. 13 ĩ sẽni busuorirữmure, ĩ buerimasare jirẽoñuju Jesús. To bajiri ĩ tu ĩna ejarone, juaãmo cõro, gubo jua jẽnituarirãcu ñarã ĩnare beseyuju, ĩ ocare goticudibosaronare. 14-15 Ado bajiro vãme cutirã ñañujarã: Simón vãme cutiboarí Pedro vãme cutigu, ĩ bedi, Andrés ñañujarã. Santiago, Juan, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás ñañujarã. Alfeo macu, Santiago, to yicõari, Simón vãme cutigu, celote yere tuoĩaboarí ñañuju. 16 Santiago macu, Judas vãme cutigu ñañuju. Tusagu Judas Iscariote vãme cutiyuju. Ĩ ñañuju Jesúre ĩsirocarí. To bajiri juaãmo cõro, gubo jua jēnituarirãcu ñañujarã Jesús ĩ beseriarã.

Masa jājarāre gotimasiocoari, rijaye cutirāre Jesús ī catiore (Mt 4.23-25)

17 Î beseriaro bero, îna răca rojaejayuju î, rujatūcuroriju. Toju găjeră Jesús buerimasa îre ñayuyujară îna. Judea sita ñarimacariana, găjerăma, Jerusalén macana ñañujară. Găjeră moa riaga tuana, Tiro macana, to yicoari, Sidón macana quene ñañujară îna. Î gotimasiosere ajiruară, to yicoari, î catiosere bojară, îre ñayuyujară îna. 18 Îna usurijure vătia săñară ñari, rojose tămuoră quene nanujară. Îna usurijure sañarare vătiare bureayuju Jesús. 19 To yicoari, tocaracu rijaye cutirare quene catioyuju. To bajiro î yisere îacoari, masa jediro îre moaîaruayujară, "Manire quene catioato" yiră.

Variquẽnaronare, to yicõari, rojose tãmʉoronare Jesús ĩ gotimasiore queti

(Mt 5.1-12)

20 Ĩnare catiogajano, ĩ buerimasare ĩacõari, ado bajiro ĩnare gotiyuju ĩ:

- —"Masimena ñari, mu ejarēmose buto bojaja yua", Diore ĩre yisēnirūgūrāma, ĩ yarã ñarāma. To bajiri, rojose tāmuo-boarine, Dios tuju variquēnarona ñarāma.
- **21** Yucurire Dios î bojabetire yicoari, tuoîasutiritinară quene, variquenarona narama, beroju îna tuoîasutiritisere Dios înare î yiretobosaroti ti najare.
- 22 Dios î roticoacacure, yure mua ajitirunuse suorine gajeră muare ajatudicoari, "Rojoră naama" muare îna yisocaboajaquene, variquenaruaraja mua. 23 To bajiro muare îna yiboajaquene, buto variquenana mua, "Beroju Dios tuju ejara, quenase bujaruaraja" yimasira nari. Mua rijoroana, Diore gotiretobosamasiriarare quene, rojose muare îna yirore bajirone înare quene rojose yimasinujara masa.
- **24** Găjerâma, gajeyeûni jairo cuovariquênarâ ñari, Diore bojamena ñarâja mua. Adigodoju variquênarâ naboarine, berojuma sutiritiruarâja.
- **25** Găjerâma, "Disejua yuare ruyabeaja" yivariquenara nari, Diore bojamena naraja mua. Adigodojure variquenara naboarine, berojuma variquenabetiruaraja mua.

Găjerâma, mua rijato bero mua bajirotire tuoîamenane, adigodoayere tuoîacoari ajarâma, beroju, otiruarăja mua.

26 Masa, "Quenaro yira naama" muare îna yisere ajicoari, variquenaboaja mua. To bajirone bajimasinuju tirumuju. "Diore gotiretobosarimasa naja yua" yitomasiriarare, "Quenaro yira nama" înare yirucubuomasiboayujara mua nicua.

"Manire ĩaterãre quêne mani ĩamaijama, quênaja", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 5.38-48; 7.12)

27 Yure ajitirunurare ado bajise muare rotiaja yu: Muare ĩaterare quene ĩamaiña. Ĩnare ĩamaicoari, quenaro yiya. 28 Rojose muare yirare quene quenaro ĩna ñarotire, Diore ĩnare senibosaya mua. 29 Cojojacatua, mua vayujuare ĩ jajama, gajejacatuare quene ĩre jarotiya. Sĩgũ, mua sudirore joeagarore ĩ veaamijama, jubeagarore quene ĩre veaisicoaña. 30 No bojara mua gajeyeünire ĩna senijama, ĩsiña. Mua gajeyeünire juarudigure, "Yure tuoya", ĩre yibesa mua. 31 Gajera quenaro muare ĩna yisere bojaja mua. To bajiri quenaro muare ĩna yisere bojara ñari, quenaro ĩnare yiya mua quene.

32 Muare ĩamairã rĩne mua ĩamaijama, ¿"Quẽnaro yaja mua", muare yiĩagũjari Dios? Yibecumi. Rojose yirã quẽne, ĩnare mairã rĩrene ĩnare ĩamairũgũrãma ĩna. 33 Quẽnaro muare yirã rĩrene quẽnaro mua yijama, ¿"Quẽnaro yaja mua", muare yiĩagũjari Dios? Yibecumi. Rojose yirã quẽne, quẽnaro ĩnare yirã rĩrene quẽnaro yirũgũrãma ĩna. 34 Muare tuomasirã rĩrene no bojasere mua vasoajama, ¿"Quẽnaro yaja mua", muare yiĩagũjari Dios? Yibecumi. Rojose yirã, ĩnare tuomasirã rĩrene ĩna sẽnisere ĩnare ĩsirãma ĩna quẽne. 35 To bajiri ado bajiro muare gotiaja yu: Muare rojose yirãre quẽne, ĩnare maiña mua. Ĩnare quẽne quẽnaro yiya. "Mani ĩsisere manire tuoruarãma" yituoĩamenane, ĩnare ĩsiña. To bajiro ĩnare mua yijama, quẽnamasusere muare ujorucumi Dios. "Quẽnaro yaja

^c 6.29,30 "Ado bajiro gotigu yiyuju Jesús", yicama Dios ocare gotirētoburimasa: "Mani vayujuare jagure, to yicõari, gajeyeũni manire ẽmagũre, to yicõari, gãjerãre no bojase rojose manire yirãre Jesús ĩ yijama, 'Ĩnare gãmebeticõari, quēnasejuare yiroti ñaja' yigu yiyuju", yicama ĩna.

mu" Diore yimenarene, to yicõari, rojose yirãre Dios ĩ mairore bajirone mua maijama, "Dios rĩa ñaja yua" yiĩorã yirãja mua. **36** Mani jacu Dios ĩ ĩamairore bajirone mua quēne, masare ĩamaiña — ĩ buerimasare yigotiyuju Jesús.

"'Rojose yirā ñaama. Ti suori rojose tāmuoruarāma' yiruarā, ĩnare ĩabesebesa", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 7.1-5)

37 Quena ado bajiro gotiyuju Jesús:

— "Rojose yirã, ñaama. To bajiro yirã ñari, rojose tãmuoruarāma", gãjerãre ĩnare yiĩabesebesa. To bajiro mua yijama, "Rojose yirã ñaama", muare yiĩaromi Dios. Gãjerã rojose muare ĩna yisere mua masiriojama, rojose mua yisere muare masiriorucumi Dios quēne. 38 No bojase ĩna cuobetijama, ĩnare ĩsiña. To bajiro mua yijama, ĩnare mua ĩsirere ĩacõĩacõari, mua ĩsise rētobusaro muare ĩsirucumi Dios — ĩre ajitirunurãre yigotiyuju Jesús.

39 To yigune, adi gotimasiore quetire înare gotiyuju:

—Sĩgũ ĩabecu, gãji ĩabecure ĩ tũavajama, gojeju reasacoanama, ĩna juarajune. 40 Gajeyerema, ĩnare buegu rẽtobusaro masira me ñaama ĩ buera. To bajiboarine quenaro ĩna buejeocoajama, ĩnare buerimasure bajirone masirama ĩna quene.

41-42 Gajeyerema, ado bajiro yirāre bajiro yaja mua: Gāji buto rojose ĩ yibetiboajaquẽne, "Mu cajeare sũjuriroaca sãñaja. Tijuacare āmirocato" yirāre bajiro yaja mua. Tire buto ĩatirūnurā ñaboarine, mua cajeajure jairisũjuro sãñarijaure tijaure "Āmirocaya", yimasibeaja mua, "Buto rojorā ñaja yua" yituoĩamasimena ñari. Mua rācagu ĩ yisejuare ĩacoari, "Riojo tuoĩabeaja mu. 'Quēnasejuare tuoĩavasoaya' yirã, riojo mure gotiruarāja" yigotirā naboarine, "Adi ñaja quēnase. Tijua ñaja rojose", yimasimenaja, ĩ rētoro rojose yirā ñari. "Quēnaro yirā naja yua" yituoĩaboarine, rojorā naja mua. "Buto rojorā naja yua" mua yituoĩamasiro beroju, mua rācagure ejarēmomasirāja mua, "Quēnaro riojo nato ĩ" yirā —ĩ buerāre ĩnare yigotimasionuju Jesús.

"Ti rica cutise suorine yucúre ĩamasiaja mani", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 7.17-20; 12.34-35)

43—Gajeyerema, yucú vãnuricu, "Quenase rica cutiricu ñaja" mani yiboaricune, quenabeti rica cutibetoja. To yicoari,

vãnubeti, "Quenabeti rica cutiricu naja" mani yiboaricune, quenase rica cutibetoja. 44 Ti rica cutise suorine yucúre ĩamasiaja mani. Quenase bare higos vame cutiu ricare juaroana, vatijota yucúrijure macamenaja mani. To yicoari, uye juaroana, vidiroju naricu savajotaujure macamenaja mani. 45 To bajirone bajiaja masare quene. Sĩgũri quenase tuoĩara nari, quenase yirama. Gajera, rojose tuoĩara nari, rojose yirama. To bajiro bajiaja mua nagose quene. Masa îna nagosere ajicoari, "Rojose tuoĩara nama. Quenase tuoĩara nama", yimasiaja mua. To bajiri îna usuriju îna tuoĩabujuonaserene, îna riseriju nagoburuguama îna —înare yigotiyuju Jesús.

"Quenaro îre ajitirunura, to yicoari, îre ajiboarine, îre cudimenama, ado bajiro bajirama", Jesús î yigotimasiore queti (Mt 7.24-27)

46 Quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—¿No yirã yu rotisere cudibetiboarine, "Yua uju" yure yati mua? 47 Yu gotimasiosere ajicõari, yu rotirore bajiro yiguma, ado bajiro yigu ũgũre bajiro bajigu ñagũmi: 48 Ĩ ũgũ ñagũmi gũtajãiju gojeri coaejocõari, botari rũgõcõari, vi buagure bajiro bajigu. Vi ĩ buaro bero, buto oco quediroja. To bajicõari, riaga jaicoatoja. Ti viju ti jaiejacoaboajaquene, juriaquedibetoja ti vi. 49 Yure ajiboarine, yu rotirore bajiro yibecujua ñagũmi sita vajaroju vi buagure bajiro bajigu. Ti vi ĩ buaro bero, buto oco quediroja. To bajicõari, riaga jaicoatoja. Ti vijure ti jaiejarone, yoaro mene juriaquedicoatoja — nare yigotiyuju Jesús.

Surara ujure moabosarimasure Jesús ĩ catiore queti (Mt 8.5-13)

7 Gotimasiore queti ĩnare gotigajanocõari, Capernaum vãme cuti macaju vasuju Jesús. 2 Ti macajure ñañuju romano masu. Surara uju ñañuju ĩ. Ĩre moabosarimasu, ĩ maigũ, buto rijayuju. Bajirocacuju yiyuju ĩ. 3 To bajiri ti macaju Jesús ĩ vadire ajicõari, "Ĩre catiogu vadiato Jesús" yigu, judío masa bucurare ĩnare cõañuju ĩ, "Ĩre jiaya" yigu. 4 To bajiri Jesús tuju ejacõari, ado bajiro ĩre yisẽniñujarã ĩna:

—Yua tuagu, romano masu, surara uju, ĩ queti cõarã bajiaja yua. "Vadiato Jesús. Yu maigũ, yure moabosagu, buto rijaami. To bajiri rijacu yami. Ĩre catiogu vadiato" ĩ yijare, bajibu yua. 5 Mani yarã, judío masare maiami. To bajiri ĩne Dios ocare yua buerotivire buaroticami. To yigu ĩ ñajare, ĩre sẽnibosarã bajibu yua. ¿Ĩre moabosagure catiogu varuabeati mu?—Jesúre yisẽniñujarã ĩna.

6 To bajiro îna yijare, îna răca vacoasuju Jesús. Î cõñatone, găjeră uju î cõariară îre bocayujară îna. Îre bocacoari, ado bajise îre queti gotiyujară îna:

—"Yu uju, quẽnagũ ñaja mu", mure yami romano masu. "Yuma, rojose yu yisere tuoĩabojonegũ ñari, yu ya vire ĩre sãjarotimasibecuja yu. 7 To bajiri, ĩre boca bojoneaja yu", mure yami. No yigu sãjabecuja mu. "Sãjabetiboarine, ĩ ñagōtuoĩasene catiomasicõagũmi", mure yami. 8 "Gãjerã surara ujarã beroagu ñaja yu. To bajiri, yu quẽne, gãjerã surarare rotigu ñaja yu. Sĩgũre, '¡Vasa!' yu yijama, vajami. Gãjire, 'Vayá' yu yijama, vadiami. To yicõari, yure moabosarimasure, 'Tire yiya' yu yijama, yirūgūami. To bajiri, ĩ roque rotigu masu ñari, adoju sãjadibetiboarine, ĩ ñagõtuoĩasene caticoarucumi", mure yami —Jesúre yiyujarã ĩna, romano masu ĩ gotirotirã.

9To bajiro ĩ yirere ajicõari, no yimasibesuju Jesús. To bajiri, judarũgũcõari, jajarã ĩre suyarãre ado bajiro ĩnare gotiyuju:

—Riojo muare gotiaja yu. Israel ñamasirí jãnerabatia yu yarã ñaboarine, "Masigű, to yicõari, quēnagű ñari, yure yirēmorucumi" romano masu yure ĩ yituoĩarore bajiro tuoĩagűre ĩabetirűgűaja yu —ĩnare yigotiyuju Jesús.

10 To bajiro î yiro bero, romano masu î gotirotiriară, vijure săjacoari, îna îajama, îre moabosagure catiquenagu nagure îre îanujară îna.

Bajirocaríre Jesús î catiore queti

11 To î yiriaro bero, gaje macaju vasuju Jesús, Naín vãme cuti macaju. Î buera quene gajera quene, jajara masa î raca vasujara îna. 12 Ti macaju îna ejaro, bajirocari rujurire gajavayujara îna, îre yujeroana. Jajara masa îna raca vayujara îna. Î naboari jaco quene, vayuju. Manaju rijaveorio nanuju so. Sigune macu cutirio nari, buto otiyuju. So oti vadone sore bocayuju Jesús. 13 Sore îamaicoari,

—To cõrone otitujaya mu —sore yiyuju ĩ.

14 To yicõari, so macʉ rujʉri ĩna gajarijotire ĩ moaĩaejarʉ̃-gʉ̃rone, tujarʉ̃gʉ̃cõañujarã ĩna. Ĩna tujarʉ̃gʉ̃rone,

—"Vumurujuña" mure yaja yu — ire yiyuju Jesús.

15 To ĩ yirone, vũmʉrũjuri, ñagõñuju ĩ yuja, bajirocarí. To ĩ bajiro ĩacõari, ĩ jacore tũaĩsiñuju Jesús. **16** Ĩre ĩ catiosere ĩacõari, güiyujarã masa, ti ũnire ĩabetirũgũriarã ñari. To bajirã ñari,

—Diore gotiretobosarimasu namasugu mani tujure ejaami yuja. I yara mani najare, manire namaicoari, Jesús suorine manire ejaremoami Dios —Diore yirucubuo variquenanujara na.

17 To bajiro Jesús î yisere ajijedicõañujarã îna, Judea sitana. Ti sita sojuana quene, tire ajiyujarã îna.

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu î cõariarã, Jesúre îna sēniĩare queti

(Mt 11.2-19)

- **18** Jesús î yiñasere masijeocõañuju, Juan, î buerimasa îna gotise ti ñajare. **19** Tire îre îna gotiro bero, juarã î buerãre sêniĩaroticõañuju Juan:
- —Jesúre, "¿Mune ñati, 'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí, 'Yu bero ejarucumi' Juan ĩ yigotimasiocacu? ¿Gãjire yuroti ñatique maji?", Jesúre yisēniĩaaya —ĩnare yicõañuju Juan.
- **20** To bajiro ĩ yicoariara, Jesús tu ejacoari, ado bajiro ĩre seniĩanujara ĩna:
- —Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu buerã ñaja yua. "Îre sēniĩaaya" ĩ yicõajare vabu yua. ¿Мипе ñati, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí, "Yu bero ejarucumi" Juan ĩ yigotimasiocacu? ¿Gãjire yuroti ñatique maji? ĩre yisēniĩañujarã ĩna.
- 21 To bajiro îna yiseniîara ejarone, jajara rijaye cutirare cationoniju Jesús. Masa usuriju sanarare vatiare quene bureanoniju. To yicoari, caje îamenare quene înare îarotiioniju. 22 To bajiri, Juan î coariara îna seniîasere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Ado bajiro Juanre gotiba mua: "Jesús î masise rāca î yijare, îabetiboariară quene îama. Rujasagueri vaboariară quene, quenaro vama. Gase boariarăre quene, îna câmi yatibu. Ajimena naboariară quene, ajima. Bajireariară quene, tudicati-

ma. To yicõari, maioro bajirãre quêne, Dios oca quênasere gotimasio ecoma îna", yigotiba, Juan tuju ejacõari. 23 To bajiri, "'Quênase bujaruarãma yure ajitirunurã, "Socu me yami", yure yituoĩarãma' yimi", îre yigotiaya —înare yiyuju Jesús, Juan î sêniĩarotiriarãre.

24 To bajiro î yisere ajicõari, îna vase rãcane, Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu î ñare quetire gotiyuju Jesús, jājarā îre ajisuyarāre:

—Yucú manoju vana, ¿ñimu ũgũre tuoĩa vacati mua? ¿Masa ĩna bojasere bajiro yirua tuoĩagũre ĩarã vacati mua? "To bajiro tuoĩagũ me ñacami", yimasiaja mua. 25 ¿Ñimu ũgũre tuoĩară vacati mua? ¿Quẽnase sudi sãñagũre tuoĩa vacati? To bajiro me tuoĩariarãja mua. "Quẽnase sudi sãñarãma, quẽnariviriju, ujarã ya viriju ñarãma", yimasiaja mani. 26 ¿Ñimu ũgũre tuoĩa vacati mua? ¿Diore gotirētobosarimasure tuoĩa vacatique mua? Riojo muare gotiaja yu. Gãjerã Diore gotirētobosarimasa rētoro ñagũre ĩariarãja mua. 27 Juan ĩ bajirotire gotiro, ado bajise gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire:

""Rotimuorugorucumi" yigu, mure yu coaroto rijoro, mure gotiyurocure coasuorucuja yu maji' yami Dios. 'I narucumi ado bajise gotirocu: "Yoaro mene ejarucumi, 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios i coarocu. To bajiri rojose Dios i bojabetire yitujacoari, i bojasejuare yi yuya mua" yigotirocu narucumi' yami Dios", yigotiaja Dios oca masa ina ucamasire.

28 Diore gotirētobosarimasa îna gotimasire rētoro ñamasuse ñaja, Juan, Diore î gotirētobosasejua. To bajiro ti bajiboajaquēne, Juan î gotise rētoro ñamasuse ñaja yu gotiroticoara îna gotise. "Uju Dios yara quenaro î yirona mua ñaruajama, Jesúre ajitirunuña" îna yigotisere yaja yu. Namasura nama, "Namasura me naama Jesús î gotiroticoara" mua yilaboajaquene — î raca narare înare yiyuju Jesús.

29 Juan î gotimasiorere ajitirununujara îna, ujure gajoa senibosarimasa. Gajera quene, jajara îre ajitirununujara îna. "Mu gotirore bajirone bajiaja. Rojose yira naja yua" yituoîacoari, Juanre bautizarotiyujara îna, Diore rucubuora. 30 îna bautizarotiboajaquene, fariseo masa, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene, Juan î gotisere ajicoari, "Bajibeaja ti",

yituoĩañujarã înajuama. Dios î bojasere yiruabesujarã. To bajiri Juanre bautizarotibesujarã înama.

31 Quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Ado bajiro virãre bajiro virã ñarãja mua, adirodoriana: 32 Daguerã, gãierã rãca aieruamenare baiiro virã ñarãia. Îna aieritũcuroju rujicõari, gājerājuare, ado bajiro înare gotirujirāma: "'Basavariquenato mani' yira, muare jutibosaboabu yua. To bajiro yua yiboajaquene, basabeju mua. To bajiri, 'Rijariarare bucurã îna oticatore bajiro sutiriose boca otiruaraja mua, yua basañarone' yiboabu yua. To yua yiboajaquene, otibeju mua", inare yigotirãma, îna rãca ajeruamenare. 33 Îna rãca ajeruamenare bajiro virã ñarãja mua, adirodoriana. Juan, quenase bare babeti, quenase idire idibeti bajiñañuju î. To bajiro bajigu î najare, "Văti sãñagũ ñagũmi", îre vituoĩacaju mua, îre ajiterã ñari. 34 l bero gotimasiosuocaju vu, Dios î roticoacacu. Yujuama, quenase bare ba, quenase idire idi bajiñaja yu. To bajiro yigu yu ñajare, "Jairo bagu ñaami. Idimecugu ñaami. Ujure gajoa senibosarimasa, gājerā rojose yirāre quēne īnare baba cutiami", yure yiīajūnisiniaja mua, vure quene ajitera nari. 35 To bajiro Juanre quene, yure quene mua vise ti naboajaquene, Dios i masise raca yua vise ti ñajare, beroju, "Quenaro yira yiboayuma", yuare yimasiruaraja mua —ĩ rãca ñarãre vivuju Jesús.

Fariseo masu ya viju Jesús ĩ ñare queti

36 Sĩgũ fariseo masu ñañuju ĩ, Simón vãme cutigu. "Bare bagu vaja", Jesúre yiyuju ĩ. To bajiro ĩ yijare, ĩ tuju vasuju Jesús. Sãjaejacõari, barujiyuju ĩ. 37 Ti macaju rõmio ñañuju rojose yigo. To bajiri, Simón ya viju bare bagu Jesús ĩ ejasere ajicõari, gũta sotu alabastro vãme cuti rãca veariaru âmiejayuju so. Sutiquenase sãñaritu ñañuju tiru. 38 Jesús gubori veca ejarugucoari, otiyuju so. So otirone, so caje oco reajeoyuju ti, ĩ guborire. To yicôari, so joa ñajone tire vejacaroyuju. Tire vejacarocoari, ĩ guborire usuyuju. To yicôari, sutiquenase so juadirere Jesús gubori joere yuejeoyuju. Îre rucubuogo yiyuju, to bajiro so yijama. 39 To bajiro so yiro ĩacôari, ado bajiro tuoñañuju Simón, Jesúre, "Bare baguaba" Îre yiríjua: "Diore gotiretobosagu masu ĩ ñajama, iso romiore, 'Rojose yigo ñaamo' yiñamasicoari, sore moaĩarotibetibogumi", yituoñañuju ĩ. 40 To bajiro Simón ĩ tuoñasere masicoari, ado bajiro yiyuju Jesús:

- -Gotimasiore queti mure gotiguagu yaja yu.
- To î yirone,
- —Yure gotiya —Jesúre îre yicudiyuju î.
- 41 To bajiro î yicudirone, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:
- Ūmua juarā narāma îna, gājijuare gājoa vasoariarā. Sīgū, jua cūma moaroto coro vaja mogūmi î. Gājijuama, juarā muijua moaroto coro vaja mogūmi. 42 Gājoa tuoruaboarāma îna, bajirājuma. To bajiri îna gājoa mano iacoari, "Tone bajicoato. Yure mua vaja mosere muare masiriocoaja yu", înare yigumi, înare maigū nari. To bajiri, ado bajiro mure sēniiaja yu: Gājoa vasoariarāre înare i masiriore najare, ¿nijua buto ire maigūjari? ire yisēniianuju Jesús.
 - 43 To bajiro îre î yisêniîarone,
- —Yu tuoĩajama, jairo ĩre vaja moríjua, buto ĩre maigumi —ĩre yicudiyuju Simón.

To î yirone,

- —Riojo yaja mu —ĩre yiyuju Jesús.
- **44** To yigoticõari, rõmiojuare sore ĩagũne ado bajiro Simónre yiyuju Jesús:
- —¿Adiore ĩati mu? Yure jiboarine, mu ya vi yu ejaro, yu guborire vu coerotire oco vure îsibeju mu. To bajiboarine adioma so caje oco rãca yu guborire coemo soma. To yicoari, so joa ñajone yu guborire vejacoecaromo so. 45-46 Yure senigune, ejarare mani yarã îna yirūgūrore bajiro yure usubeju mu. To bajiro mu bajiboajaquene, sajaejagone yu guborire so usurojune usutujabeticoa naamo adioma, yure rucubuogo. Muma, yu rujoa joere uye sutiquenase yure yuejeobeju mu. Yure rucubuobecu ñari, bajibu mu. To mu bajiboajaquene, sojuama, uve sutiquenase jairo vaja cutisere yu gubori joere yuejeoamo so. 47 To bajiri quenaro ajiya mu. Buto vure so maisere viĩomo so. Tire ĩacoari, ado bajiro sore yimasiaja mani: "'Rojose yijaigo yu ñaboajaquene, rojose yu visere yure masiriogumi Dios' vituoĩagõ ñaamo", vimasiaja mani. To bajiboarine, "Diore maibetibusaja" yigure ĩacoari, ado bajisejua yimasiaja mani: "'Buto rojose yibecu yu ñajare, Dios mojoroaca yure î masiriojare, îre maibetibusacoaja' yituoîagũ ñaami", îre yimasiaja mani —Simónre yiyuju Jesús.
 - 48 To yicõari, rõmiore ado bajiro sore yiyuju Jesús:
- —Rojose mu yirũgũrere mure masiriocõamu yu —sore yiyuju Jesús.

49 To bajiro î yirone,

—¿No yigu to bajise yati ĩ? To bajiro ĩ ñagõjama, Diore rűcubuobecu yami. Dios sĩgũne ñagũmi ti ũnire yimasigũma —yituoĩañujarã ĩna, gãjerã "Baroaya" yigu, Simón ĩ jiriarãjua.

50 To bajiro îna yituoîajare, ado bajiro sore yiyuju Jesús:

— "Rojose yu yirûgûsere yure masiriocõañumi Dios" mu yituoĩase ñajare, rojose tãmuotujabetiriaroju mu vaborotire mure yirêtobosabu yu. To bajiri, "Dios ĩ ĩajama, quēnagõ ñaja yu", yituoĩa variquena vasa mu —sore yiyuju Jesús.

Jesúre, î buerimasare quene înare ejaremoruguriară romiri

A Tiju bero, cojo maca me ejacudiyuju Jesús, Dios oca quenasere masare gotimasiocudigu. "Hju Dios yara quenaro i yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, yure ajitirunua", înare yigotimasiocudiyuju. Ti macarijure i raca vasujara îna, i ocare goticudisuorona, juaamo coro, gubo jua jenituariracu nara. 2 Romia quene, îna usuriju sanarare vatiare Jesús i bureariara, to yicoari, rijaye cutiriara i catioriara quene nabajiyujara îna, Jesúre suyara. Sigo, María Magdalena vame cutigo nanuju so. Cojomo coro gaje amo jua jenituariracu so usuju sanariarare vatiare i bureario nanuju so. 3 Gajeo, Juana, Cuza manajo, nanuju so. Cuza, Herodes ya viju codegu nanuju i. Gajeo, Susana vame cutigo nanuju so. Gajera romia quene, jajara nanujara îna, Jesúre suyara. Îna cuosere Jesúre, i buerimasare quene înare isirugunujara îna, înare ejaremora.

Oterimasu î bajirere Jesús î gotimasiore queti (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

- **4** Jesúre ajirã î tuju rējarūtuasujarã îna, gajemacari ñarã quene. To îna bajiro, ado bajise gotimasiore queti înare gotiyuju î:
- 5—Sĩgũ oterimasu, veseju ote ajere otegu vacumi. Vese ejacõari, ote ajere ĩ reabaterone, gajeye maaju vējaquearoja. To bajiri tire cudarãma masa, maa vana. To yicõari, minia ejacõari, tire bareacõarãma ĩna. 6 Gajeyema, gũta joeju reajeoroja. To bajicõari, judiboarine, oco manijare, sĩnireacoatoja ti. 7 Gajeyema, jotayucú vatoaju vējaquearoja. To bajicõari, ti judiboajaquēne, jotajua bucuaveocoatoja ti. 8 Gajeyema, sita quēnaroju vējaquearoja. To baji, judibucuacõari, quēnase

ñacõari, jairo rica cutiroja. Cojotõ cien ñaricari rica cutiejoroja — ĩnare yigotiyuju Jesús.

To yigajanocõari,

—Tire mua ajimasiruajama, quenaro tuoiana mua —inare yiyuju Jesús.

"Ado bajiro yirʉaro yaja oterimasʉ ĩ bajire queti", Jesús ĩ yigotiretobure queti

(Mt 13.10-23; Mr 4.10-20)

9 Tiju bero, ado bajiro Jesúre sēniĩañujarã ĩ buerimasa:

—Oterimasu ĩ bajire queti mu gotimasiose, ¿no yire ũni ñati ti? —ĩre yisẽniĩañujarã ĩna.

10 To bajiro îna yiseniîajare, ado bajiro înare cudiyuju î:

—"Uju Dios yarā quēnaro ĩ yirona yua ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" ĩna yimasibeticatire Dios ĩ masise rāca ajimasiaja muama. To bajiboarine, gãjerājuama, yu yiĩosere ĩarã ñaboarine, to yicoari, yu gotisere ajirã ñaboarine, "To bajiro manire yigotigu yami", yimasimenama.

11 "Ado bajiro yiruaro yaja" oterimasu î bajire quetire yu gotise: Ote ajere yu yijama, Dios ocare yigu yibu yu. 12 Ote aje, maaju võjaquearere yu yijama, "Uju Dios yara quenaro i yirona îna ñaruajama, ado bajiro yiroti ñaja" yu yigotimasiosere quenaro ajimasimenare yigu yibu yu. Minia, ejacoari, ote ajere îna basere yu yijama, vâtia uju ejacoari, Dios ocare îna ajimasiboasere guaro î masiriosere yigu yibu yu. To bajiro yami vãtia uju, "Dios ocare ajitirunucoari, quenaro yireto ecoroma îna" yigu. 13 Güta joeju vējaqueacõari, guaro judibucuaboarere yu yijama, yu yere ajicõari, quenaro variquenase rãca ajirã ñaboarine, yoaro mene tire îna quejerotire yigu yibu. Sînirearere yu yijama, yu yere ajirâ ñaboarine, rojose îna tâmuojama, yoaro mene yu ocare îna ajitujarotire yigu yibu. 14 Jotayucú vatoaju vějaqueacõari, judiboarere jotayucújua ti bucuaveorere yu yijama, yu gotisere ajirã ñaboarine, tuoĩarejairã, to yicoari, gajeyeuni bojatuoĩarã nari, yu yejuare îna tuoîatujarotire yigu yibu. To bajiro bajirã, yu yere ajisuoboarine, yu bojarore bajiro yimenama îna. 15 Sita quenaroju vējagueare judibucuacõari, quenase rica cutirere yu vijama, yu yere ajimasicõari, Dios î bojarore bajiro quenaro yirare yigu yibu —ĩnare yigotiyuju Jesús.

Sĩabusuoriare tuoĩacoari, Jesús ĩ gotimasiore queti (Mr 4.21-25)

16 Quena gaje queti ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Sĩabusuoriare jẽocõari, sotune tiare mubuamenaja mani. Tiare jẽocõari, "Ñajediro ti vianare ũjubusuato" yirã, vecaju jeorãja mani. Tire bajiro bajiaja yu gotimasiose. "Ajimasibeticõato masa" yigu me, to bajise ĩnare gotiaja yu. "Quenaro riojo ajimasiato ĩna" yigu, gotirũgũaja. 17 Dios suorine masa ĩna ajimasibeticati jediro, quenaro ajimasiruarãma.

18 No bojagu Diore ajitirűnugűre, "Quenarobusa ajimasiato" yigu, î masisere coarucumi Dios. Gajirema, îre ajigu naboarine, îre î ajitirűnubetijare, î ajimasiboasere masiriojeocoarucumi î. To bajiri îre masibetimasucoarucumi î. To bajiro ti bajijare, muare yu gotisere quenaro mua ajimasiruajama, Dios î bojarore bajiro quenaro yimuorugoña mua—î buerimasare yigotiyuju Jesús.

"Yʉ yarāma, ado bajiro bajirājʉa ñaama", Jesús ĩ yire queti (Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

19 Jesús, masare ĩ gotmasio ñarone, ĩ jaco, ĩ bederã rãca ĩre ĩarã ejaboayujarã ĩna. To bajiboarine jãjarã masa ĩna ñajare, ĩ tuju ejamasibesujarã. 20 Ĩ tu ĩna ejamasibetijare, sĩgũ, ado bajiro Jesúre ĩre yiyuju:

—Мн jaco, mн bederã quene macajų́jн ejama, mн rãca ñagõrнarã —Jesúre ı̃re yigotiyuju.

21 To bajiro î yigotisere ajicoari, îre ajinarajuare ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—No bojarã Dios ocare ajicoari, î rotirore bajiro yirã ñarãma yu bederāre bajiro bajirã, yu jacore bajiro bajirã —înare yiyuju Jesús.

Mino vatone, oco sabesere Jesús ĩ tujore queti (Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

22 Cojorũmʉ Jesús ĩ buerã rãca cũmuajʉ vasãjacõari,

—Gajejacatʉajʉ jẽajaro mani —īnare yiyuju Jesús.

23 Ĩna jẽatone, buto mino vasuju. To bajicõari, buto sabeyuju. Ti saberone, cũmua sagueca yiro, oco sãjacõari, rujacoaruayuju. To ti bajiboajaquêne, cãnigũ yiyuju Jesús. **24** Ĩ cãniro ĩacõari, ĩre yujioyujarã ĩna:

- Yua uju, ¡rujareana yaja mani! ĩre yiyujarã ĩna. To bajiro ĩna yijare,
- —¡Mino tʉjaya! ¡Sabese quẽne tʉjaya mʉa! —yiyuju Jesús. To ĩ yirone, tʉjacoasuju mino. Sabese quẽne sabebesuju yuja. **25** To yicõari,
- —"Rojose mani tãmuoboajaquene, manire yiretobosarucumi", yure yituoĩarã me ñaja mua inare yiyuju Jesús.

To bajiro î yisere îacoari, no yimasibesujara î buerimasa.

—¿Ñimu ũgũ masu ñati ãni? Minore, to yicoari, sabesere ĩ tujarotijama, ĩre ajiaja —gamera yiyujara ĩna, ĩre güira.

Gerasa vãme cuti maca tuagure î usuju sãñarãre vãtiare Jesús î bureare queti

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

26 Utabucura gajejacatuaju Gerasa vāme cuti maca tuju ejayujarā. 27 Toju ejacõari, Jesús î majatone, sĩgũ ũmu, ti macaju ñaboarí, îre bocayuju ĩ. Sudi magũne, yoaro masa rijariarāre îna yujereariaviju ñarūgũnuju ĩ. Vătia sănagũ nanuju. 28-29 To bajigu nari, cojoji me ĩ masu ĩ bojasere yimasibeticoari, vătia îna bojasejuare yirūgũnuju ĩ. To bajiro bajigu ĩ najare, comemane îre siaboayujarã îna. Îre îna siaboajaquene, tũasure reacoarūgũnuju ĩ. To yicoari, yucú manoju varūgũnuju, îre sănarã vătia to bajiro îre îna varotijare. To bajiri Jesúre ĩ bocarone,

—Ãni masu usuju sãñarã, budiya mua —vãtiare înare yiyuju Jesús.

To ĩ yirone, masujua, vãtia suorine avasãcõari, Jesús rĩjorojua gusomuniari tuetuyuju. To ĩ bajirone, vãtiajua, masu usuju sãnacõari, ado bajiro Jesúre sẽniĩaavasãnujarã:

- —Jesús, masirētogų, Dios macu ñaja mu. ¿No yigu yua tu vadiati mu? "Yuare gõjanabiobesa", mure yiseniaja yua. "Rojose mua yise vaja, rojose muare yibeaja yu", yuare yiya —Jesúre yiseninujara.
 - ${\bf 30}\, {\rm To}\, {\rm \tilde{i}}$ na yirone, ado bajiro vatia sanagure seni
ianuju Jesús:
 - —¿Ñimu vãme cutiati mu? —îre yiyuju.
 - 31 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju vãtiajua:
- —Legión vãme cutiaja yua —ĩre yiyujarã. Jãjarã ĩ usujure sãñarã ñari, to bajiro ĩre yicudiyujarã vãtia. To yicõari, buto Jesúre sẽniñujarã:

- —Tusabetigoje tubibe ecocõari, josari tãmuoriaroju yuare cõabesa mu —Jesúre ĩre yisēniñujarã.
- **32** Buroju jājarā ecariarā yesea macabañañujarā. Ĩnare ĩacoari, ado bajiro Jesúre sēniñujarā vātiajua:
- —Yuare mu bureajama, õa yeseajuare yuare sãjarotiya —îre yiyujarã îna.

To bajiro îre îna yijare,

- —Muare varotiaja yu —vãtiare înare yiyuju Jesús.
- **33** To ĩ yirone, masu usujure sãñaboariarã budicoasujarã yuja, yeseajuare sãjaroana. Ĩna sãjarone, buro ũmaroja vacõari, utabucuraju rearoderujacõa tujasujarã.
- 34 Yeseare coderimasa, to bajiro îna bajisere îacoari, ûmacoasujară, îna ya macaju vana. Toju ejacoari, ti macanare, to yicoari, ti maca tu ñarimacarianare quene, tire gotibatoyujară. 35 To bajiro îna yigotisere ajicoari, Jesúre îară vasujară îna, ti macana. Î tuju ejacoari, vătia sănaboarire îanujară îna. Sudi sănacoari, Jesús tu rujiyuju. Îna bajirore bajiro bajigu nanuju î yuja. Vătia îna sănajama, tuoîamasibecu nanuju maji. Quenaro tuoîagu nanuju yuja. To î bajisere îacoari, Jesúre buto güiyujară îna.
- **36** Vãtia sãñaboarí ĩ bajisere ĩariarã, gãjerãre gotiyujarã. **37** To bajiri, Gerasa vãme cuti macana to sojua vadiriarã quêne, Jesúre buto güirã ñari,
 - —Vacoasa. Ado mu ñasere bojabeaja —îre yiyujara îna.

To îna yijare, tudiacu, cũmuaju vasãjañuju Jesús. **38** To î bajirone, ado bajiro îre yiboayuju vatia sañaboarí:

- —Мн rãca buto varuaja yu quene —îre yiboayuju. To bajiro î yiboajaquene, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- **39**—Yu rãca vadibesa. Mu ya viju tudiasa. "Dios ĩ masise rãca yu usuju sãñarãre vãtiare bureami Jesús", mu yarãre ĩnare yigotiba —ĩre yicudiyuju Jesús, vãtia sãñaboaríre.

To bajiro î yijare, î yarâ tuju tudicoasuju î. Tudiejacoari, î ya maca narâ jedirore, ti quetire goticudiyuju.

Jairo macore Jesús ĩ catiore queti (Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

40 Jesús tudijẽacoasuju quẽna, gajejacatʉajʉ. Tojʉ ĩ ejarotire yucõa ñañujarã ĩna, masa. To bajiri ĩ jẽaeja majatone bʉto variquẽnase rãca ĩre sẽniñujarã ĩna. **41-42** To ĩna bajirone,

Dios ocare îna buerivi uju quene ejayuju, Jairo vame cutigu. Jesúre îacoari, î rijorojua gusomuniari tuetuyuju, îre rucubuogu. To yicoari, ado bajiro Jesúre îre seniñuju:

—Yu maco sĩgõne ñagõ, juaãmo cõro, gubo jua jenituari cumari tusaco ñaamo so. Bajirocaco yimo. So tu ejacõari, sore mu moaĩajama, caticoaruocomo —Jesúre ĩre yiseniñuju.

To bajiro Jairo ĩ yisere ajicoari, ĩre suyasuju Jesús. Jājarā masa ĩre suyacoari, no bajiro yi vamasiña manoju vasujarã ĩna. 43 To bajiro ĩna bajivatoajure sĩgo gãmoromi cutigo ñanuju so. Juaamo coro, gubo jua jenituari cũmari rijananuju. Uco yirimasa, sore ĩna uco yire vaja, vaja yigo, gãjoa so cuoboarere ĩnare ĩsijeocoanuju. To bajiro ĩnare so yiboajaquene, quenaejabesuju so. To bajiri gãjerare Jesús ĩ catiore quetire ajirio ñari, jãjara masa vatoaju Jesúre suyasuju so. 44 Ĩ suyarojua ejarugucoari, ĩ sudiro gajare moaĩanuju. So moaĩarirmarone, sore quenaejacoasuju yuja. 45 So moaĩarone, ado bajiro masare seniĩanuju ĩ:

- —¿Ñimu yu sudirore moaĩari? —ĩnare yisẽniĩañuju.
- —Mure moaîaña maja —îre îna yicudijedicõajare, î buerimasu, Pedro vâme cutigu, ado bajiro Jesúre yiyuju î:
- —¿No yigu "¿Ñimu yure moaĩati?", yati mu? Mu tuju jãjarã ñaja yua, mure moaĩarã —ĩre yiyuju Pedro.

46 To î yiboajaquene,

- —Sĩgỗ rỗmio, "Quẽnaejagosa" yigo, yure moaĩamo so. Yure moaĩagỗne, "Yu masise suorine quẽnaejacoajamo", yimasicỗamu yu —ĩnare yiyuju Jesús. 47 To bajiro ĩ yijare, "Jẽre ĩre yu moaĩasere masicỗami" yigo ñari, nanagỗne, Jesús rĩjorojua ejacỗari, gusomuniari tuetuyuju so. To yicỗari, ñajediro so bajirere Jesúre gotiyuju. 48 To so yirone, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:
- —Yu maigõ, "Ĩ sudiro gajare yu moaĩajama, quēnaejacoaruocoja yu" mu yituoĩase ñajare, "Quēnaejato", mure yibu yu. To bajiri, "To bajiro yure yimi", yituoĩa variquena vasa mu—sore yiyuju Jesús.
- **49** To bajiro sore ĩ yiñarone, Dios ocare ĩna buerivi нјн Jairo vãme снтідн ya viagн ejayuju. Ejacõari, ado bajiro Jairore gotiyuju:
- —Мн maco bajirocacoamo. No yigн mн ya vijн gotimasiorimasн î vasere bojabecнja mн yuja —Jairore yiyuju î.

50 To î yisere ajicõari, ado bajiro Jairore gotiyuju Jesús:

—Тиої asutiritibesa mu. Yu masisejuare tuoї acõa ñaña. Mu tuoĩ acõa ñajama, tudicatico aruo como so — îre yiyuju Jesús.

51-53 To yi vanane, ejayujarã Jairo ya vijure. Toju ejana îna îajama, î maco so bajirocacoajare, buto otiñañujarã îna, ti vi ejariarã. To bajiro îna yiñajare, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—Otibesa mua. "Bajirocacoajamo" mua yiboago, cãnigõ yamo —ĩnare yiyuju Jesús.

To î yijare, îre ajayujară îna, "Bajirocacoamo" yimasiră ñari. To yicoari, bajirocario so jesari soajure înare jăjarotibesuju Jesús. Pedro, Santiago, Juan, to yicoari bajirocario jacuare quene tocărăcune înare jăjarotiyuju Jesús. 54 Jăjaejacoari, bajirocario amore niagune, ado bajiro sore yiyuju Jesús:

—Daquego, vumuruguña —sore yiyuju.

55 To î yirone, bajirocario cativumurugucõanuju so yuja. To so bajisere ĩacõari,

—Bare sore ecaya mua —ĩnare yiyuju Jesús.

56 So tudicatisere ĩacõari, no yimasibesujarã so jacua, ti ũnire ĩabetirũgũriarã ñari. To bajiro ĩna bajisere ĩacõari, ĩna macore ĩ catiosere gotirotibesuju Jesús.

Ĩ ocare goticudisuoronare Jesús ĩ cõare queti (Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

9 1 Сојогнтн, јнаато сото, дно јна јепітиагітасн патате ї buerimasare jireonuju Jesús. Ĩnare jireocoari, masa нянгіјн sanarare vatiare îna bureamasirotire, to yicoari, rijaye cutirare îna catiomasirotire înare нјоуији ї. 2 То bajiro yicoari, înare î coaroto rijoro ado bajiro înare yiyuju:

- —"Uju Dios yarã quenaro î yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, Jesúre ajitirunuña", yigotimasiocudirona ñaja mua. To bajicoari, rijaye cutirare catiorona ñaja înare yirotiyuju Jesús. З То yicoari, quena ado bajiro înare yiyuju Jesús:
- —No bojase mua cuose juaábeja. Tueriayucúri, mua bare sãriajoari, to yicõari, gãjoare quêne juaábeja. Gajeye sudi juaámenane, mua sãñasene sãñacõari, vaja. 4 Tocãrãca macare mua ejajama, mua ejasuorivine cãnima. Ti vine ñacõari, yu ocare goticudiruarãja mua maji, gajeroju mua varoto ríjoro.

5 Mua ejarimacana, quenaro muare îna bocaamibetijama, to yicoari mua gotisere îna ajiruabetijaquene, ti macajure nabeja. Muare îna ajiruabetijare, mua gubo sudi tuyasere sitare varerea, vacoaja. To bajiro mua yijama, "Quenaro yuare bocaamibeticoari, yuare mua ajiruabetijare, rojose muare yirucumi Dios" yira yiruaraja mua —înare yiyuju Jesús.

6 To bajiro î yijare, î ocare goticudiră vasujară îna: "Rojose mua yisere yitujacoari, quenasejuare tuoiavasoaya" înare yigoticoari, Cristo suorine quenaro Dios î yirotire gotimasiocudiyujară îna. Rijaye cutirare quene catiocudiyujară, îna vati macari naro corone.

Jesús î bajiñasere ajicõari, "¿Ñimu ũgũ ñarojari?", Herodes î yituoîare queti

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

- **7-9** Jesús î bajiñasere, to yicoari, î goticudirotiriara îna bajiñasere quene ajijeocoanuju Galilea vame cuti sita nara uju, Herodes vame cutigu. To yicoari, Jesús î bajiñasere masa îna tuoîasere quene ajiyuju Herodes. Ado bajiro tuoîanujara siguri:
- —Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasune sĩaecoboarine, tudicaticoarimi —yituoĩañujarã.

Gãjerãma, ado bajiro yiyujarã:

—Diore gotiretobosarimasu Elías ñamasirí ñagumi quena —yiyujara.

Gãjerãjuama, ado bajiro yiyujarã:

—Diore gotiretobosarimasa ñamasiriara racagu tudicatirí nagumi quena —yiyujara îna, Jesúre.

Herodejuama, ado bajiro yiyuju:

—Juan me ñaǵ́́шmi. Ĩ rujoare jatarocaroticõacaju yu. To bajiri, ¿ñimu ũǵ́́ ñarojari ĩ? —yiyuju Herodes. To bajiro yigu ñari, Jesúre ĩaruarũg̃uboayuju ĩ.

Masa, cinco mil ñarãre Jesús ĩ bare ecare queti

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

10 Ĩ goticudiroticoariara, tudiejacoari, Jesúraca rejanujara juaamo coro, gubo jua jenituariracu nara ĩ buerimasa. Ĩ raca rejacoari, îna yicudirere îre gotiyujara. To bajiro îna yiro bero, înare ûmato vasuju Jesús, masa îna manibusaroju,

Betsaida vāme cuti macaju. 11 To bajiri Jesús ĩ vati quetire ajicoari, ĩre suyaejasujara jajara masa. Ĩna ejasere ĩacoari,

- —Yure ajirã, ado mua ejase quenaja —înare yiyuju Jesús. To yicoari, ado bajiro înare gotimasionuju:
- —Uju Dios yarã quenaro î yirona mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacoari, yure ajitirununa —înare yigotimasionuju. To yicoari, rijaye cutirare catioyuju.
- 12 To bajiro yiñarone, rãioroto rĩjoro, jʉaãmo cõro, gʉbo jʉa jẽnituarirãcʉ ñarã Jesús buerimasa, ĩ tʉ ejacõari, ado bajiro ĩre yiyujarã:
- —Masa manoju ñaja. To bajiri, "Masa cutoju bare vaja yibamasiato ĩna" yigu, to yicõari, ĩna cãnirotijurire "Vaja yicõari, cãniato ĩna" yigu, masare ĩnare varotiya mu —Jesúre yiyujarã ĩna.
 - 13 To bajiro îna yiboajaquene,
 - —Muane înare bare ecaya —înare yiyuju î.

To î yirone,

- —Jairo bare сноbeaja уна. Bajiboarine, cojomo cõro pan, jнаrã vai сноаja уна. Ĩna barotire, no bajiro vaja yibosamasimenaja mani —Ĩre yiyujarã.
- 14 Îna tujure cinco mil umua nanujară îna. To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yiyuju Jesús, î buerimasare:
- —Masare rujatubuari ĩnare rujirotiya. Tocãrãcatubuare "Cincuenta ñarirãc $\mathbf u$ rujiya", ĩnare yiya m $\mathbf u$ a —ĩnare yiyuju Jesús, ĩ buerimasare. $\mathbf u$

15 To bajiro ĩ yijare, ĩ rotirore bajirone ĩnare rujirotijeoyujarã ĩna, Jesús buerimasa. 16 To bajiro ĩna rujijediro ĩacõari, cojomo cõro ñaricari panre, juarã vai ñarãre quene juacõari, õ vecajua ĩamuoñuju Jesús. To yicõari, "Quenaro yaja mu", Diore ĩre yiyuju. To yicõari, panre iguesurebatecõari, ĩ buerimasare ĩsinuju, "Rujirãre ĩnare ĩsibatoya" yigu. Juarã vaire quene veturebatecõari, ĩ buerimasare ĩsinuju, "Rujirã jedirore ĩnare ĩsibatoya" yigu. 17 Sĩgũ ruyariaro mano quenaro bausucutijedicõanujarã. Ĩna bagajanoro bero, ĩna baruasere ĩna juareojama, juaẽmo cõro, gubo jua jenituaro narijiburi ruyayuju.

^d**9.14** Rĩamasare, rõmiare cõmenane, йты bucurã rĩrene ĩna cõjama, cinco mil ñañujarã ĩna.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõarí ñaja mu", Jesúre Pedro î yire queti

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

18 Cojorumu î buerimasa rîne îna naro, î jacure seninuju Jesús. Î jacure senigajanocoari, ado bajiro înare seniianuju î:

—¿Ñimu ñaami yure yati îna masa? —înare yiseniîanuju.

19 To î yisere ajicoari ado bajiro îre cudiyujară î buerimasa:

- —Sĩgʉ̃ri, "Juan vãme сʉtigʉ, masare oco rãca bautizarima-sʉ, tudicaticõari bajigʉmi quēna", mʉre yama ĩna. Gãjerãma, "Elías ñamasirí ñaami", yama ĩna. Gãjerãjʉama, "Diore gotirētobosamasirí ñaami", mʉre yama —Jesúre yicʉdiyujarã.
 - 20 To îna yirone, ado bajiro înare tudiseniianuju Jesús:
 - —Мната, ¿ñimн ñaami yure yati mна? —înare yiyuju. To î virone, ado bajiro îre cudiyuju Pedro:
- —Мн ñaja rojose yна tãmнoborotire yнare yiretobosacoari, rotimногнgoroch, Dios î coarí —Jesúre yiyuju.
- **21** To bajiro Pedro îre î yisere ajicoari, gajerare gotirotibesuju.

"Yure sĩaruarama", Jesús ĩ yire queti (Mt 16.21-28: Mr 8.31-9.1)

22 To yicoari, ado bajiro înare gotiyuju î:

- —Yu, Dios ĩ roticõacacu, buto rojose tãmuorucuja. Висшта, paia ujarã, to yicõari, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quene, rojose yure yicõari, yure sĩaruarãma ĩna. Yure ĩna sĩaboajaquene, idiarumu tusatirumune yure catiorucumi Dios ĩnare yigotiyuju Jesús.
- **23** To yicoari, î buerimasare gajerare quene înare jireocoari, ado bajiro gotiyuju Jesús:
- —No bojagu yu yu ĩ ñaruajama, ĩ bojasere, ĩ ye ñarotire tuoĩabetirucumi. Tuoĩabeticoari, "Jesúre bajiro rojose tāmuorucuja yu quene" yituoĩacoari, yujuare ajisuyarucumi. 24 No bojara, ĩna bojaro ñare cutirema adi macarucurore ñasere ĩavariquenacoari, Diore tuoĩamenama, Dios ĩ catisere yayibetire cuomena ñaruarama ĩna. To bajiboarine, yure ajitirunura, yu oca ĩna gotisere ajijunisinicoari, ĩna sĩarama, Dios tu quenaro ñarona ñarama. 25 Sĩgũ adi macarucuroju gajeyeuni jediro ĩ bujaboajaquene, beroju rojose tamuotujabetiriaroju ĩ

San Lucas 9.30-31

vajama, ĩ gajeyeũni ĩ bujaboare ñie vaja manoja. **26** Masa ĩna ĩaro rĩjorojua, "Jesúre rũcubuogu ñaja yu", yibojonebesa. To bajiro yibojonegũ ñari, yu yu ĩ ñaruabetijama, "Yu yu me ñaami", îre yiĩarucuja yu quêne, Dios ĩ roticoacacu ñacoari, "Quênaretogũ ñaja yu" yu jacu ĩ yiĩorore bajiro yigu ñari, ĩ bususe răca yu vadirữmu. Yu răca vadiruarama Dios ĩ coara, ángel mesa. **27** Riojo muare gotiaja yu. Mua sĩgũri mua bajireabetone, "Ñajediro uju ñaami yu roticoacacu" Dios muare ĩ yiĩosere ĩaruaraja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús. ^e

Ĩ buerimasa ĩna ĩaro rĩjorojʉa Jesús ĩ godovediĩore queti (Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

28 To bajiro înare î yigotiriaro bero, cojomo coro, gaje amo idia jenituaro tusatirumu coro, Pedro, Juan to yicoari Santiagore quene buro joeju înare umato vasuju Jesús. 29-32 Toju îna ejaro bero, Diore senigu vasuju Jesús. To î bajitoye, buto înare vujaejayuju Pedro mesare. To îna baji-

^e 9.27 Dios oca masa îna ucamasirere buerētoburimasa sīgūri ado bajiro yicama îna: "9.27 gotirijure, '"Ñajediro uju ñaami yu roticõacacu" Dios muare î yiîorotire' Jesús î yijama, î buerimasa sīgūri îna îaro rîjorojua Jesús î godovediiorere yigu yirimi", yicama Dios ocare buerētoburimasa sīgūri.

ñarone, Jesújua, Diore sẽniñagũne, ricati ruyugu godovedicoasuju. To ĩ bajisere ĩaucacoasujarã ĩna. Sudi ĩ sãñase buto boticoasuju. To bajicoari, cajemose busuyuju ti. To ĩ bajirone, Moisés ñamasirí, Elías ñamasirí rãca Jesús tu ruyuaruguñujarã ĩna. Îna quêne, busubatese rãca ruyuayujarã ĩna. To bajicoari, Jerusalén vãme cuti macaju ĩ sĩaecorotire Jesúraca ĩna gãmerã ñagoñasere ĩanujarã Pedro mesa. 33 To bajiri Jesúraca ñagogajanocoari, ĩna cãmotadiririmarone, ado bajiro Jesúre gotiyuju Pedro:

— Yu uju, adoju mani ñajama, quēnamasucõaja. Mua ñaro cõrone vijāiri muare buabosaruarāja yua. Mu yajāi, Elías yajāi, to yicõari, Moisés yajāi buabosaruarāja — Jesúre yiboayuju Pedro.

"To bajiro yigu yiguja" yiri mene yicõañuju. **34** To bajiro î yiririmarone, bueri buto cajemose înare buebibecõañuju ti. To bajiro înare ti bajirone, buto güiyujara îna Pedro mesa. **35** To bajicõari, bueri vatoaju ado bajiro ocaruyuyuju:

—Ãnine ñaami yu macu, "Rotimuorũgõrucuja mu" yigu, yu cõagũ. Ĩre quẽnaro ajitirũnuña mua —yi ocaruyuyuju.

36 To bajiro ti ocaruyuro bero, ĩaboayujarã. Elíare, Moisére quêne ĩnare ĩabʉjabesujarã. Jesús sĩgʉ̃ne ñañuju ĩ yuja. To bajisere ĩariarã ñaboarine, yoaro, gãjerãre tire gotimenane bajicõañujarã ĩna.

Masu usuju sãnagūre vãtire Jesús i burocare queti (Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

37 Ti buroju majariarã, gajerumuju rojaejayujarã îna quena. Ti buro judoju, jājarã masa îre yurã bajiñarãre înare ejayujarã. **38** Jesús î ejasere ĩacoari, sĩgũ, ado bajiro îre seninuju:

- —Gotimasiorimasu, ун тасыге ĩamaiña mu. Sĩgũne ñagũ ñaami. **39** Ĩ нянјнге vãti sãnañaami. To bajiro ĩ bajijare, biyaroaca rijaquedicõari, ĩ riseju sõmo budirũgũami. **40** To bajiri mu buerimasare, "Yu macu нянін sãnagũre vãtire burocaya", ĩnare yisēniboabu yu. Ĩre burocamasimema —Jesúre yiyuju ĩ.
- **41** To î yisere ajicõari, î buerimasare, to yicõari, îre ajirã ejariarãre quêne ado bajiro înare yiyuju Jesús:
- —Rojosere tuoĩarã ñari, Diore ajitirunumena masu ñacõaja mua. ¿No cõroju muare gotimasio tujaguti yu? Yoaro mua

rāca yu naboajaquēne, yu masise muare yu ujosere ajitiruubeaja mua maji — inare yiyuju Jesús. To yicoari, — Adojua mu macure amiaya — ire yiyuju, vati sanagu jacujuare.

42 To bajiro ĩ yijare, ĩ macʉre Jesús tʉjʉ ĩ ãmivatone, ĩ ʉsʉ-jʉ sãñagʉ̃ vãti, ĩre rijaquedirotiyuju. To bajiro ĩ yijare, rijarocacūcoasuju. To bajiro ĩ bajirone,

—To cõrone îre yitujaya —yicõari, vãtire îre burocacõañuju Jesús.

Vãti î budirone, catiquenagu nacoasuju daquegujua. To î bajirone, î jacure îre tuaisinuju Jesús. 43 To bajiro Jesús î yisere îacoari, no yimasibesujara masa jediro, ti ûnire îabetiruguriara nari. "Jesús î yilose raca 'Masiretogu naja yu' manire yilogu yami Dios", yituoîanujara îna jediro.

"Yure sĩaruarãma", Jesús ĩ yigotibabore queti (Mt 17.22-23: Mr 9.30-32)

masa îna tuoîañarone, ado bajiro î

Jesús î yisere masa îna tuoîañarone, ado bajiro î buerimasare gotiyuju î:

44—Muare yu gotisere ajicõari, masiritibeja mua. Yure Dios î roticõacacure masare îsirocarucumi sĩgũ — înare yiyuju Jesús.

45 To bajiro ĩ yiboajaquẽne, ajimasibesujarã ĩna. "Ajimasibeticõato" Dios ĩ yijare, bajiyujarã. To bajicõari, "Yʉare gotiquẽnoña", yimasibesujarã, ĩre güirã ñari.

"¿Ñimʉjʉa ñagʉ̃ti ñamasugʉ̃ ñarocʉ?", Jesús buerimasa ĩna yi oca josare queti

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

46"¿Ñimʉjʉa ñagʉti ñamasugʉ ñarocʉ?", gāmerā yi oca josayujarā Jesús buerimasa. **47** To bajiro ĩna gāmerā yisere ĩamasicoari, sĩgʉ daquegʉre jicoari, ĩ tʉjʉ ĩre rʉgorotiyuju Jesús. **48** To yicoari, ado bajiro ĩnare gotiyuju:

—Ãni daquegu, "Ñamasugũ me ñaja yu" ĩ yituoĩarore bajiro tuoĩarare, gājerã tu ĩna ejaro, quenaro ĩnare yirama, yurene quenaro yira yirama. To yicoari, yure quenaro yirama, yure coacacure quenaro yira yirama. To bajiri, ado bajise muare gotiaja yu: Yure ajitirunugũ, gajera ĩna bojasere masicoari, quenaro ĩnare yiejaremogũ narucumi namasugũma—ĩ buerimasare yigotiyuju Jesús.

"Yure ajitirunucõari, mani yise ünire yiguma, mani racagu nagumi", Jesús i yire queti

(Mr 9.38-40)

- **49** To bajiro î yigotiro berone, ado bajiro Jesúre gotiyuju Juan:
- —Gotimasiorimasu, masa usuriju sanarāre vatiare bureagure ĩamu yua. "Jesúre ajitirunugu nari, ado bajise muare rotimasiaja yu: 'Budiya'", yinami, vatiare bureagu. Mani racagu me ĩ najare, "Tire yibesa", ĩre yibu yua —Jesúre yigotiyuju Juan.

50 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre yiyuju Jesús:

- —"Tire yibeticõaña", îre yibeja. Quenaro yirimi —îre yiyuju Jesús. To yicõari, î buerimasa jedirore ado bajiro yiyuju:
- —Ado bajiro ti bajijare, to bajiro yaja yu: No bojagu yure ajitirunucõari, mani yise unire yiguma, mani racagu nagumi—ĩnare yiyuju Jesús.

Santiagore, to yicoari, Juanre, "Samaria sitaju ñarimacanare rojose înare yirua tuoiabesa", Jesús î yire queti

- **51** Dios õ vecaju ĩ ñaroju ĩre ĩ âmimujarotirumu ti cõnarutuadijare:
- —Jerusalénju mani varoti ejacoaju. To bajiri varūtu vajaro mani —ĩ, buerãre yi vasuju Jesús.
- **52** Varũtu vacune, ĩ rācanare ĩ ejaroti quetire, "Goti rījoro cutiaya", ĩnare yicoañuju ĩ. To ῖ yicoariara, Samaria sitaju ñarimacaju ejacoari, "Jesús ĩ canirotijure macayura bajibu yua", yiboayujara ĩna. **53** To bajiboarine ti macanajua, Jesús ĩ ejasere bojabesujara ĩna. "Jerusalénju vacu bajigumi" yimasira ñari, ĩre ĩatera bajiyujara ĩna. ^ƒ **54** To bajiro ĩna bajise ñajare, ado bajiro Jesúre sẽniĩanujara, Juan, ĩ gagu Santiago rāca:
- Yua uju, ¿"Õ vecaye jea ũjuvẽjase rãca ĩnare soereacõaña mu", Diore yua yisẽnisere bojati mu? — ĩre yisẽniĩaboayujarã ĩna.

f9.52-53 Samaria sitana, samaritanos vãme cutiyujarã îna. Îna rãca gãmerã îaterã ñañujarã judío masa. "Jerusalénju Diore quenase îre yirucubuoroti ñaja" judío masa îna yituoïasere bajiro tuoïarã me ñañujarã samaritano masa.

55 To bajiro îre îna yiseniîarone, judarugucoari, ado bajiro oca tutuase raca înare gotiyuju Jesús:

- —¿No yirã to bajise tuoĩati mua? To bajiro mua yituoĩajama, vãti ĩ bojarore bajiro tuoĩarã yaja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús.
- **56** To bajiro înare yigajanocoari, Samaria sitana înare îna bojabetijare, gaje macajua vacoasujara îna.

"Yʉre mʉa ajisʉyarʉajama, josarʉaroja ti", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 8.19-22)

- **57** Îna varûtuatone, sîgũ îna rāca varí, ado bajiro Jesúre îre yiyuju:
- —No bojaro mu vato cõrone mure suyaruaja yu —Jesúre ĩre yiyuju ĩ. **58** To ĩ yirone, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:
- —Buyairoarema, ĩna gojeri ñacaju. Miniare quẽne, ĩna jiburi ñacaju. To ĩna bajiboajaquẽne, yu, Dios ĩ roticõacacuma, cãniriaju magũre bajiro bajiaja yu. To bajiri yure mu suyajama, buto mure josaruaroja —ĩre yicudiyuju Jesús.
 - **59** To îre î yiro bero, ado bajiro găjijuare yiyuju Jesús:
 - —Yure suyaya mu —îre yiyuju.

To î yiboajaquene, ado bajiro Jesúre cudiyuju î:

- Yu uju, yure yuya mu maji. Yu jacu ĩ bajirocacoajare, ĩre yujeguacu yaja yu. Ĩre yujecõari bero, mure suyarucuja yu Jesúre ĩre yiboayuju.
- **60** To bajiro îre î yiboajaquêne, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- —Yucune yure suyaya mu. "Uju Dios yarā quēnaro ī yirona mua ñaruajama, Jesúre ajitirunuña", yigoticudiaya mu. Yure ajitirunumena, rijariarāre bajiro bajirā ñarāma. Ĩnajua rijariarāre yujeato ĩna —ĩre yicudiyuju Jesús.
- **61** To bajiro îre î yiro bero, quena gaji ado bajiro Jesúre yiyuju:
- —Мн rãca yн varoto rĩjoro, yн ya vianare ĩnare vare gotigнасн yaja yн maji —Jesúre ĩre yiboayuju ĩ. **62** To bajiro ĩ yiboajaquẽne, ado bajiro ĩre cнdiyuju Jesús:
- —"Diore rotibosagure mure ajitirunu suyarucuja" yiboarine, gaje vame tuoiavuoguma, Uju Dios yu me ñagumi —îre yicudiyuju Jesús.

Setenta y dos ñarirãcure î ocare Jesús î goticudiroticoare queti

 $10^{1}\,\mathrm{Tij}$ н bero, Jesús ĩ buerimasare ĩ goticudirotishoriarã mere, gãjerãre beseyuju Jesús. Setenta y dos ñarirãch beseyuju. Ĩnare besecõari, "Yh ocare goti rĩjoro chtiaya", ĩnare yicõañuju ĩ. Ĩ goticudiroti macari ñaro cõrone jharãri cõañuju.

2 Ĩnare ĩ cõaroto rĩjoro, ado bajiro ĩnare yiyuju:

—Ote jairo bucuaroja. To bajiro ti bajijare, ote ujure sẽniña, "Moabosarimasa cõato ĩ" yirã —ĩnare yiyuju Jesús. ^g

3 To bajiro înare yigoticoari, ado bajiro înare yiyuju quena:

—Ovejare, buyairoa vatoaju güioroju înare cõagũre bajiro muare gotimasiocudirotiaja yu —înare yiyuju. 4—No bojase mua cuose juaábeja. Gãjoare, barere quēne juaábeja. Gubo sudi juaámenane, mua cudasene cudacõari, vaja. Maaju masare mua bocajama, înare sēniĩa, rētocoaruarãja mua, yoaro înare queti gotimaniamenane —înare yiyuju Jesús.

5—Viju ejacoari, "¿Ñati mua?" înare yigajanocoari, "'Quenaro ñaña mua' muare yaja yua", înare yiba, ti vianare. 6To mua virone, ti viana quenaro muare ina bocaemijama, mua virore bajiro quenaro naruarama. Quenaro muare ina boca mibetijama, "'Quenaro ñaña' vua vibetiriarare bajirone ñacoaña mua" înare vi, vacoaja mua. 7 No bojarã gãjerãre moabosarimasa, vaja bujarãma. To bajirone bajiruaroja muare quene. Quenaro muare bocaãmirã tune ñacoari, înare mua gotimasiose vajane îna basene ba, îna idise idi yicoa ñaruaraja mua. Mua ejarivine ñacoaruarãja mua, gaje viri cãnicudimenane. 8 Macaju mua ejariviana, no bojase bare muare îna ecasene ba variquenama. 9Rijaye cutirare catioba. To yicoari, "Uju Dios yara quenaro i yirona mua naruajama, rojose mua visere vitujacõari, Jesúre ajitirunuña", ti macanare vigotimasioma. 10To bajiboarine vu cõarimacajure mua ejaro, muare quenaro ina bocaamibetijama, ti maca gudarecoju jājarā īna īaro rījorojua ejacoari, ado bajiro īnare gotiba mua: 11 "Uju Dios yara quenaro i yirona mua narotire gotira bajiboa-

g10.2 To bajiro î yijama, ado bajiro yigu yiyuju: "'Jãjarã ñarãma yu ocare ajicõari, yure ajitirunurona. To bajiboarine, mojoroaca ñarãma yu ocare gotirajua. To bajiro ti bajijare, Diore seniña, "Jãjarãbusa yu ocare gotirimasare coato î" yira' yiyuju Jesús", yiyujarã Dios oca masa îna ucamasire bueretoburimasa.

bu yua. To bajiri, 'Quenaro yuare bocaamibeticoari, yuare mua ajiruabetijare, rojose muare yirucumi Dios' yira, adi macaye sitare yua gubo sudi tuyasere varereaja yua", înare yigotiba mua. 12 Riojo muare gotiaja yu. Ті macana muare îna ajiruabeti vaja Diojuama, rojose înare yirucumi masare î beserirumu ti ejaro. Sodoma macana namasiriara retobusaro rojose tamuoruarama îna, muare quenaro bocaamimenama —înare yiyuju Jesús.

Îre ajitirunubeti macariana îna bajisere to yicoari, îna bajirotire tuoîacoari, Jesús î gotire queti

(Mt 11.20-24)

13 To bajiro înare yigoticoari, macariana îre îna ajitirunubetire gotiyuju Jesús:

—Corazín macana, to bajicoari, Betsaida macana quene, buto rojose tamuoruarama. Ti macarianare iaianamani vu yiĩocatore bajiro, Tiro vãme cuti macanare, Sidón vãme cuti macanare quene ĩaĩañamani yu ĩojama, tirumuju rojose ĩna yisere tuoĩasutiriticoari, yitujacoaboriarama înama. "Rojose yua yisere yiruabeaja" yisutiritira nari, sutiritira na sanasejua sudi vasoacõari, to vicõari, îna rujoariju õja majeoboriarãma. 14 Sidón macana, to bajicoari, Tiro macana ñamasiriarã retobusaro rojose tamuoruarama ina, Dios, masare i beserirumu ti ejaro. 15 Capernaum macanajua, "Quenara ñari, o vecaju Dios î ñaroju ñarona ñaja mani", yituoîaboarâma îna. To bajiro îna yituoîaboajaquene, Dios tuju nabetiruarama. Rojose tãmuotujabetiriaroju ñaja îna cõaecorotoma. 16 Mua gotisere ajicoari, "Riojo yama" muare ina yijama, yurene, "Riojo yami" yirā yiruarāma. Muare īna ajitejama, yure ajiterā yiruarãma. To bajiro îna vijama, yure cõacacure, yu jacure, ajiterã viruarãma — înare vivuju Jesús, î gotiroticõarãre.

Jesús î gotiroticõariarã îna tudiejare queti

17 Tiju bero, î gotiroticoariară, setenta y dos narirăcu Jesús tu tudiejayujară quena. Variquenase răca tudiejarane, ado bajiro îre gotiyujară îna:

—Masa usuriju sañarare, vatiare, "Jesús i rotise raca muare budirotiaja" yua yijama, cudima ina —Jesúre yigotiyujara ina.

18 To îna yirone,

—Yu rotise rãca vãtia uju, Satanás yarãre mua burearone,

õ vecaju bujo ĩ yabesere bajiro Satanás ĩ quedirujiasere ĩamu. 19 "Ãñare, cotibajare ĩnare cudaboarine, rojose tãmuobetiruarãja mua" yigu, yu masisere muare ujocaju yu, "Rojose yirã jediro, to yicoari, vatia quêne rojose muare yibeticoato" yigu. 20 Yu ejarêmose raca masa usuriju sañarare, vatiare, mua burearere tuoĩa variquênaboarine, "Ado coro ñaama yu raca ñarugurona" Dios ĩ yiucatu ecocana ñari, tijuare butobusa tuoĩa variquênaroti ñaja —ĩnare yigotiyuju Jesús.

"Quenaja", Diore Jesús i yivariquenare queti (Mt 11.25-27; 13.16-17)

21 To yigajanocõari, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca, "Quẽnaja", Diore yivariquẽnagũ, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Cacu, õ vecagu uju ñaja mu. Adi macarucurore quene, ñajediro uju ñaja mu. "Jere masiaja yua" yituoiaboarare, "Yu ocare ajimasibeticoato ina" yigu, inare masirioaja mu. To yicoari, "Masimena ñaja yua" yirajuare, "Ajimasiato" yigu, ina ajimasirotire yiremoruguaja mu. To bajiro mu yijama, mu bojarore bajiro yigu yaja mu —Diore yiyuju Jesús.

22 To yicoari, ado bajiro i raca narajuare gotiyuju Jesús:

—Yu jacu ĩ ejaremose suorine jediro yimasijeogu ñaja yu. "Tire yimasiato" yigu, adi macarucurojure yure coacami yu jacu. To bajiro yure yicacu ñari, yu yisere masijeocoami yu jacu. Yu quene, ĩ yisere masijeocoaja. "Ĩre masiato" yigu, yu besera rîne yu jacure masiama —ĩnare yigotiyuju Jesús.

23-24 To yicõari, ĩ buerimasa rĩne ĩna ñaro, ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:

—Variquēnaña mʉama. Yʉ yiĩosere tʉoĩacõari, yʉ bojarore bajiro tʉoĩavasoariarã ñari, tire yʉ gotimasiosere ajimasiaja mʉama. Riojo mʉare gotiaja yʉ. Tirʉ̃mʉjʉ jãjarã Diore gotirẽto-bosamasiriarã yucʉ mʉare yʉ yiĩosere ĩarʉamasiboayuma. Yʉ gotimasiosere mʉa ajisere ajirʉamasiboayuma. To bajiri mʉama, jairo yʉ yiĩosere masirã ñari, to yicõari, yʉ gotimasiosere ajirañ ñari, variquēnaña mʉa —ĩnare yiyuju Jesús, ĩ buerãre.

Dios ĩ rotimasirere gotigune, samaritano masu ĩ yirere Jesús ĩ gotire queti

25 To bajiro Jesús î yiñarone, sĩgũ Dios î rotimasirere gotimasiorimasu, îre sẽniĩaru, vũmurũgũnuju. "Ado bajiro yu

sẽniĩajama, josase ti ñajare, cudimasibeticõari bojoneose tãmuorucumi" yituoĩagũ ñari, ado bajise ĩre sẽniĩañuju:

—Gotimasiorimasu, yu rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere yure ĩ ĩsisere yu bojajama, ¿no bajiro yiroti ñati yure? —ĩre yisēniĩañuju.

26 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju:

—¿No bajiro yati ti, Dios ĩ rotimasire, tire buegu mu ĩajama? —ĩre boca yisẽniĩacõañuju Jesús.

27 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro Jesúre cudiyuju î:

—Dios ĩ rotimasire, ado bajiro yaja ti: "Mani ujure, Diore buto mairoti ñaja. No bojagure mani mairo rẽtoro, no bojase mani cuose, to yicoari, mani bojatuoĩase rẽtoro Diore mairoti ñaja". To yicoari, "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maiña" yigotiaja Dios ĩ rotimasire ñamasuse —Jesúre yicudiyuju Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasu.

28 To bajiro î yisere ajicõari,

- —Riojo cudiaja mu. To bajiro mu yirūgūjama, mu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios i catisere mure i isisere bujarucuja mu —ire yiyuju Jesús.
- **29** To bajiro î yisere ajicõari, "Ti vãme ñaro cõrone cudijeobeami" yituoĩagũ ñari, "Quena gaje vãme yu seniĩajama, gotimasibeticoari, bojoneoro tujarucumi" yigu, Jesúre ĩre seniĩanuju î quena:
- —¿Ñimarã ñati yu tuana, yu maironama? —ĩre yisẽniĩa
ñuju.
- **30** To bajiro î yisêniîajare, gotimasiore queti gotiyuju Jesús:
- —Sĩgũ judío masu, Jerusalénju rojacumi Jericóju ejagu vacu. Maa ĩ vatone, ĩre ñiarãma juarudirimasa. Ĩre ñiacõari, sudi ĩ sãñasere, to yicõari, ĩ gajeyeũni ñajediro ĩre ẽmajeocõarãma ĩna. To yicõari, masacatibecuju ĩre quẽasĩacõarãma ĩna. To yi, vacoanama ĩna. 31 To ĩna yi vato bero, vagumi pai. Ĩre ĩaruabecu ñari, ĩre gãniretocoacumi. 32 Ĩ bero, paire moabosarimasu vagumi. Ĩ quêne ĩre ĩacõari, gãniretocoacumi. 33-34 Ĩna retoro bero, samaritano masu vagumi. Ĩre ĩamaicõari, ĩ ture tujarugu ejagumi. To bajicõari, ĩ câmire ĩre uco yigu, olivo uyene, to yicõari, uye oco raca ĩ câmire ĩre tugumi. To yicõari, sudigase raca ĩ câmire ĩre dureagumi. Dureagajanocõari, ĩ yu burro văme cutigu joeju ĩre âmijeo,

vacoacumi samaritano masu. Vacudirimasa îna căniriviju îre ămiejocoari, îre codegumi. ^h **35** To bajiro îre yicodeñaboa, gajerumu ti vi ujure îre găjoa îsigumi, juarumu moare vaja yire coro. To yicoari, ado bajiro gotigumi: "Rojoră îna queasîaecorire îre vaja yibosagu yaja yu, ado îre mu coderoti vaja. ¡To bajiri quenaro îre codeba mu! Îre mu codero bero, yu vaja mojama, ado quena game vagu, mure vaja yicoarucuja yu" îre yigumi, ti vi ujure —yigotiyuju Jesús, Dios î rotimasire gotimasiorimasure.

- **36** To bajiro îre yigotigajanocõari, ado bajiro îre sẽniĩañuju Jesús:
- —Ti quetire, ¿no bajiro tuoĩati mu? Ĩna idiarã ñariarã, ¿nijua îre ĩamaiñujari ĩ? —ĩre yisēniĩañuju Jesús.
 - 37 To bajiro î yiseniîarone,
- —"Maioro bajigu ñaami" yiĩasutiriticõari, quenaro îre yiríjua ñarimi îre mairíma —Jesúre yicudiyuju Dios î rotimasire gotimasiorimasu.

To bajiro î yirone, ado bajiro cudiyuju Jesús:

—Riojo yʉre cʉdiaja mʉ. To bajiri, mʉ quẽne to bajirone yiya. Maioro bajirãre mʉ ĩajama, ĩnare ejarẽmoña —ĩre yiyuju Jesús.

Marta mesa ya viju Jesús ĩ ejare queti

- 38-39 l̃ buerimasa rãca Jerusalénju varūtu vacune, gaje macaju înare ũmato ejayuju Jesús. Tojure Marta vãme cutigo, so bedeo, María rãca ñañuju so. To bajiri îna ya viju Jesús l̃ ejarone, îre bocacõari, îre sẽniñuju Marta. Sãjaejacõari, Jesús l̃ gotimasio ñaro ture rujiyuju so bedeo, María, îre ajirujigo. 40 To bajiro so bajijare, Martajua, "Jairo moare ti ñajare sĩgone ñari, moatimabeaja yu" yigo, Jesúre ado bajiro îre yiboayuju so:
- —Yu uju, yu sĩgõne yu moasejuarema tuoĩabeaja mu. Yu bedeo, yure ejaremobeamo so. To bajiri, "Mu gagore sore moaejaremoña", sore yiya mu —Jesúre îre yiboayuju Marta.
- **41** To bajiro so yisere ajicõari, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:

h10.33-34 Samaria sitana, samaritano masa vame cutiyujara ina. Ina raca gamera iateyujara judio masa.

—Marta, yu maigõ, moarere tuoĩarejaibesa mu. **42** Mu bedeo, quēnasejuare tuoĩamasiamo so. To bajiri yu gotisere ajigo yamo. To bajiro so bajijare, sore moarotire maja —sore yicudiyuju Jesús.

Diore mani sẽnirotire Jesús ĩ gotimasiore queti (Mt 6.9-15: 7.7-11)

 11^{1} Cojor $\tilde{\mathbf{u}}$ m $\tilde{\mathbf{u}}$ $\tilde{\mathbf{i}}$ jac $\tilde{\mathbf{u}}$ re seni $\tilde{\mathbf{u}}$ ju Jesús. To $\tilde{\mathbf{i}}$ yigajanorone, s $\tilde{\mathbf{i}}$ g $\tilde{\mathbf{u}}$ $\tilde{\mathbf{i}}$ buerimas $\tilde{\mathbf{u}}$ ado bajiro $\tilde{\mathbf{i}}$ re seni $\tilde{\mathbf{i}}$ a $\tilde{\mathbf{u}}$ ju:

—Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, î buerãre Diore îna sẽnirotire gotimasioñuju ĩ. To bajiri, ¿yuare quêne Diore yua sẽnirotire yuare gotimasioguti mu? —Jesúre yisẽniĩañuju ĩ.

2 To bajiro î yijare, ado bajiro î buerimasare gotimasioñuju Jesús:

—Diore mua senijama, ado bajiro seniruaraja mua:

"Yua jacu, masa ñajediro, 'Quenaretogu ñaja mu' mure yirucubuoato îna. Adi macarucuroana, mu bojase rîne yua yirotire tuoia yuruguaja yua. Jere o vecaju mu naroju mu yara mu rotirore bajirone yinarama. To bajiri adi macarucurojure quene mu rotirore bajiro rîne yirere bojaja yua.

3 Tocaracarumune yua barotire coana mu.

4 'Rojose yua yisere masirioya' mure yiseniaja yua, rojose yuare yirare quene masiriora nari.

Rojose yua yirotire masigu ñari, 'Tire yibeticoato îna' yigu, yuare matabosaya". Ado bajiro Diore mua senijama, quenaja —yiyuju Jesús, î buerimasare.

5-6 To yicoari, gotimasiore queti ado bajiro înare gotiyuju:
—Sîgũ, vacudigu, ñami gudarecoju î baba ya vijure ejagumi. Î ejaro îacoari, bare îre ecaroti ti manijare, gaje viagu î babare senigũ vacoacumi. Î ya viju ejacoari, "Yu baba î ejaro îre yu ecaroti ti manijare, mure bare senigũ bajibu yu", îre yigumi. 7 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudigumi: "Yure gojanabiobesa mu. Jere sojere bibecoamu yu. Yu, yu rĩa quene cânira yaja yua. To bajiri, vagãcoari, mure îsimasibeaja yu", îre yicudicoagumi. 8 Îre î îsiruabetiboajaquene, îre î senitujabetijare, î bojasere îsicoarucumi.

"Diore mua sẽnijama, muare cudirucumi", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 7.7-11)

9 To bajiri quenaro yure ajiya mua. Diore mua senijama, coarucumi. Îre senicoari, mua macajama, bujaruaraja mua. Sigu no bojase îre ti ruyajama, gaji ya viju ejacoari sajaru, seniîagumi. Î seniîajare, îre sajaroticoari, îre ejaremogumi. To bajirone bajiaja Diore senirare quene. Îre mua senisere ajicoari, quenaro muare yiejaremorucumi. 10 "Dios manire ejaremorucumi" yituoîara ñari, îre îna senisere înare coarucumi. Îna macajaquene, bujaruarama —î buerimasare yiyuju Jesús.

11 To yicoari, quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—"Vai bojaja yu" mua macu ĩ yisẽnijama, ¿ãña, barí merene ĩsirãtique mua? Ĩsimenaja mua. 12 "Gãjabocu ria bojaja yu" mua macu ĩ yijama, ¿cotibajare ĩsirãtique mua? Ĩsimenaja mua. 13 Diore bajiro quēnase yirã me ñaboarine, mua rĩare quēnaro yaja mua. To bajiri tire masicoari, ado bajiro Diore yimasiaja mani: "No bojarã Espíritu Santore cuoruarã, mani jacu o vecagure ĩna sēnijama, ĩnare coarucumi", yimasiaja mani —ĩ buerimasare yiyuju Jesús.

"Vãtia uju î masise rãca yigu yami Jesús", îna yire queti (Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

14 Sĩgũ vãti sãñagũ ñañuju. "¡Ñagõbeticõato!" yigu, ĩ usujure sãjacõari, ñañuju. Îre Jesús ĩ burocarone, ñagõmasicoasuju masujua. Tire ĩacõari, no yimasibesujarã masa, ti ũnire ĩabetirũgũriarã ñari. 15 Sĩgũri, ado bajiro Jesúre ĩre yituoĩa-ñujarã ĩna:

— I usuju vātia uju Beelzebú vāme cutigu sānagū naami Jesús. To bajiri Beelzebú i masise rāca vātiare bureaami — Jesúre ire yituoianujarā ina.

16 Gãjerãma, ado bajiro Jesúre yiyujarã:

- —"Dios ĩ cõagʉ̃ ñaami" yʉa yiĩamasirotire yigʉ, õ vecaye ĩaĩañamani yʉare yiĩoña —Jesúre ĩre yiboayujarã ĩna. **17** "Beelzebú sãñagʉ̃ ñaami" socarãne ĩna yitʉoĩasere masicõari, ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:
- —Cojo sitana rotirimasa îna gâmerâ queajama, îna masune gâmera sîayayira yirama. To bajirone bajiroja cojo macanare

quene, cojo vi ñarare quene. 18 To bajirone bajiroja vatiare quene. Vatia îna gamera bureajama, "Masare rojose yitujato mani" yira yiborama. To bajiro ti bajijare, "Beelzebú vame cutigu î masise raca masa usuriju sañarare vatiare bureaami" yure mua yiboase, riojo yira me yaja mua. 19 To bajiro yure mua yituoîaboajama, mua buera quene masa usuriju sañarare vatiare îna bureasere, "Vati î masise raca burearama îna quene" yirare bajiro yaja mua. To bajiro mua yijama, "Tuoîamavisiara yaja mua", muare yiruarama îna, mua buera. 20 Ado bajirojua tuoîarona naboaja mua: "Vatia uju î masise raca me yami. Espíritu Santo î masise racajua vatiare bureaami", yure yituoîarona naja mua. To yicoari, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarí naami", yituoîamasiroti naja muare.

21 "To bajiro yimasiroti ñaboaja" yigu ñari, "Quenabusaro yimasiato" yigu, quena gajeye gotimasiore queti muare gotiaja yu: Sĩgũ, guamu, jairo besu cuogu ñari, ĩ ya viayere quenaro ĩ ĩatirũnujare, no bajiro yicoari juarudimasimenama. 22 To bajiboarine, "Jairo cuogu yu ñajare, yure emamasigu magūmi" ĩ yituoĩaboasere, gaji ejacoari, ĩre queagumi. To yicoari, ĩ besure, ĩ gajeyeunire quene emacoari, gajera ĩ babarare ĩsibatogumi ĩ retoro tĩmagũ. Tire bajiro bajiaja yure quene. Vatia uju, masigũ ĩ naboajaquene, yujua, ĩ retoro masigũ ñaja yu. Ĩ rotiboasere ĩre yirotibeticoari, vatiare yu burease suorine, vati ĩ rotiajeboariarare ĩre emagũ yaja, "Yu yara ñato" yigu.

23 No bojarã yu gotiboasere ajitirunumenama, yure ajitirunuboronare matarã yirama. No bojarã, "Jesúre ajitirunuña" yure yigoticudibosamenama, "Îre ajibesa" yirare bajiro bajira ñarama —înare yiyuju Jesús.

Vãti, masu usujure sãñarí, budicõari, ĩ tudisãjare queti (Mt 12.43-45)

24 Quena ado bajiro yiyuju Jesús:

—Vãti, masu usujure budicõari, oco manoriju vacudigumi. Tujariajau bujabecu ñari, ado bajiro tuoĩagũmi: "Yu budiriarojune vacoarocu ñagũja yu", yituoĩagũmi. 25 Masu usujure ĩ budigoriarore tudiejagu ĩ ĩajama, gõjanabiose mano, quenarivire bajiro masu usujure ĩaejagumi. 26 To bajiro ĩ usujure ĩaejacoari, cojomo coro jua jenituariracu vatia ĩ retoro rojose yirare umato ejagumi. To yicoari, ĩna ñaro corone masu usujure săja-

rāma îna. To bajiri, rētorobusa rojose yigu ñagumi masu yuja. To bajirone bajiruaroja muare adirodoriana rojose yirāre quēne. Vātiare yu bureacoaboajaquene, yure ajitirunumena ñari, butobusa rojose yirā ñaja mua — înare yiyuju Jesús.

- **27** To bajiro ĩ yisere ajicõari, sĩgõ rõmio masa vatoaju ñacõari, ado bajiro Jesúre ĩre yiyuju:
- —Вuto variquẽnagõmo so, mure ũjubucuorio re yiyuju so.

28 To so yirone, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:

—To bajiro yʉre mʉ yiboajaquẽne, Dios ocare ajicõari, ĩ rotisere quẽnaro yirã ñarãma bʉto variquẽnarãma —sore yicʉdiyuju Jesús.

"Ĩaĩañamani mu yiĩosere bojaja yua", ĩna yire queti (Mt 12.38-42; Mr 8.12)

29 Jesús tujure jājarābusa masa īna ejarūtuatone, ado bajiro īnare gotiyuju Jesús:

—Мна adirodoriana, rojose yirã jãjarã ñaja mна. Yure ajiterã ñari, ĩaĩañamani muare yu yiĩosere bojaboaja mua. To bajiro mua bojaboajaquene, muare yiiobetirucuja yu. To bajiboarine Jonás ñamasirí Diore gotiretobosarimasu i bajimasirere bajiro bajiîoroti ñaroja. 30 Jonás îna tuju î ejaroto rîjoro î bajimasirere înare î gotisere ajicoari, "Diore gotiretobosagu ñaami", îre yituoîamasiñujarã îna, Nínive vãme cuti macana ñamasiriarã. Ti ũnire bajiro bajirucuja yu quêne, Dios ĩ rotiсо̃acacu ñari. To bajiro yu bajise ñajare, "Dios ĩ cõaríne ñañumi", yimasiruarama masa. 131 "Uju Salomón quenaro masigu ñañuju" yire quetire ajicoari, Sabá sitana ujo ñamasirio, soju vadicoari, îre ajigo ejamasiñuju so. Salomón retoro ñamasugu ñaja vu. To bajiro vu bajiboajaquene, muajuama, vure ajitirunubeaja mua. To bajiri masare Dios î beserirumu ti ejaro, ado bajiro bajiruaroja muare: Salomón tu ejamasirio, tudicaticoari, "Mua ye suorine rojose tamuoruaraja", muare yiruocomo so, yu gotisere ajirã ñaboarine, rojose mua yitujabetijare, înare yiyuju Jesús. 32 Nínive macana ñamasiriarã, Jonás ñamasi-

ⁱ**11.30** "Ti ũnire bajiro bajirucuja" Jesús ĩ yijama, rijacoaboarine, ĩ tudicatirotire tuoĩacõari, yiyuju.

rí Dios oca ĩ gotisere ajicoari, rojose ĩna yisere sutiriticoari, yitujamasiñujarã ĩna. Jonás retoro ñamasugũ ñaja yu. To bajiro yu bajiboajaquene, muajuama, rojose mua yisere yitujabeaja mua. To bajiro yirã mua ñajare, masare Dios ĩ beserirumu ti ejaro, ado bajiro bajiruaroja: Nínive maca ñamasiriarã, tudicatiruarama ĩna. Tudicaticoari, "Mua ye suorine rojose tamuoruaraja", muare yiĩaruarama—ĩnare yiyuju Jesús.

33 To yicoari, quena gaje queti, gotimasiore queti ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Sĩabusuoriare jẽocõari, sotune tiare mubuamenaja mua. Tire jẽocõari, "Ñajediro ti vianare ũjubusuato" yirã, vecaju jeorãja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús. ^j

34-35 To yicõari, quena gaje gotimasiore queti înare gotiyuju:

—Мна caje quenaro ti ruyujama, "Tine ñaja quenamasuse", yiĩamasiaja mна. To bajiboarine, mна caje quenaro ti ruyubetijama, quenabetire ĩacoari, mна masune, "Ti ñaja quenamasuse", yisocaraja mна. Tire bajiro bajiaja mна thoĩase quene. Dios ĩ bojarore bajiro quenaro mна thoĩajama, ñajediro quenaro riojo thoĩamasirharaja mна. Ĩ bojabetire mна thoĩajama, "Riojo thoĩamasirharaja mна masune yisocañara rĩne, ñajediro riojo thoĩamasimena ñacoarharaja mна. To bajiri, quenabetire ĩacoari, "Mani masune, 'Ti ñaja quenamasuse' yisocarobe" yira, Dios ĩ bojarore bajiro quenaro thoĩaña mha. 36 Dios ĩ bojarore bajiro quenase rĩne mha thoĩajama, ñajediro quenaro riojo thoĩamasirharaja mha —ĩnare yiyuju Jesús.

Fariseo masa, to yicõari, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quẽne, "Rojose tamuoruaraja mua", Jesús înare î yire queti (Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

37 То bajiro $\tilde{\imath}$ yigajanoro bero, s $\tilde{\imath}$ g $\tilde{\mathfrak{u}}$ fariseo masu,

—Yu ya viju yu rãca bagu vayá mu —Jesúre yiyuju.

To bajiro ĩ yirí ñari, ĩ tuju sãjaejacõari, ĩ ãmori coebecune, baejarũju vasuju Jesús. **38** To ĩ bajiro ĩacõari, "'"Manire ĩavariquẽnato Dios" yirã, mani ñicua ĩna yimasiriarore bajiro

j11.33 To bajiro Jesús î yijama, î oca riojo masirâma, "Găjerâre gotimasioroti ñaja" yigu, yiyuju.

ãmori coecõari rīne, baroti ñaja' yirotimasirere yirucubuobeami Jesús" īre yiĩagu ñari, no yimasibesuju fariseo masu.

39 To bajiro îre î yituoîasere îamasicõari, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:

—Idiriabaja, bare jeobariabajare bajiro bajiaja mua, fariseo masa. Idiriabaja, bare jeobariabaja joema coeriabajari ñaboarine, jubeajuama buto ueri cutibajarire bajiro bajiaja mua. Mua usuri bajisejuarema tuoĩabeaja mua. To bajirã ñari, "Quenaro yirã ñaja yua" yituoĩaboarine, rojosere quene tuoĩarã ñari, rojorã ñaja mua. Ĩauorã ñari, "Înare yitocoari, ĩna cuoboasere emaruaraja", yituoĩara ñaja mua. 40 Tuoĩamasimenare bajiro bajirã ñaja mua, "Rojorã ñaja mani" yimasimena ñari. ¿Dios, mani rujurire rujeorí, mani usurire quene rujeobesujarique ĩ? Mani usurire rujeorí ñari, quenaro mani tuoĩasere quene bojaami Dios. 41 Rojosere tuoĩatujaya. To bajiro mua yijama, Dios ĩ bojarore bajiro tuoĩarã ñari, quenaro yirã masu ñaruaraja mua.

42 Buto rojose tāmuoruarāja mua, fariseo masa. Dios ī rotimasirere buerētobucõari, ñamasuse mejuare ajitirunurāja mua. To bajiro yirā ñari, bare sāvuorere, anís, menta, comino vāme cutire mojoroaca ti vaja cutiboajaquene, Diore yirucubuoriavi moabosarimasare īsiaja mua. To bajiro yirā naboarine, Dios ī rotimasire namasusejuarema ajitirunumenaja mua. Ado bajiro bajiaja namasuse: Quenaro riojo yire, gajerāre īamaire, to yicoari, Diore maire quene naja namasuse. Tire quene yirugūrona naja mua.

43 Buto rojose tāmuoruarāja mua, fariseo masa. Boserūmu ñaro rūcubuoriajauju baruji variquēnaja mua. Dios ocare īna bueriviriju quēne rūcubuoriajauju rujivariquēnaja. Masa īna ñariju mua ejajama, rūcubuose rāca muare īna sēnisere bojarūgūaja mua.

44 Вно гојоѕе tãmногнатаја mна. Masa, gojere bajiro bajiaja mна. Ti goje joere vaboarine, "Masa ĩna yujeriagoje ñaroja" yimasimenama, õ еñerocajн ti ñajare. Tire bajiro bajiaja mнаге quene. Rojose mна tноĩаsere masimena ñari, "Rojora raca ñaja mani", mнаге yimasibeama masa, mна tнін ејата — ĩnare yigotiyuju Jesús, fariseo masare.

45 To bajiro ĩ yigotirone, sĩgũ Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasu ñañuju ĩ. Ado bajiro Jesúre yiyuju:

—Gotimasiorimasu, tuoĩamasiri mene goticõaja mu. Fariseo masare to bajiro mu yijama, yuare quene tudígu yaja mu —Jesúre ĩre yiyuju.

46 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

—Мна, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene buto rojose tămuoruarăja. Dios î rotimasire masiră ñari, î rotimasire retobusaro yirotiruguaja mua. "Cojo vame me mani rotise najare, cudijeomasimenama îna" yimasira naboarine, înare îamaimenane, "Najediro yua gotiretobuse riojo naja", masare înare yiruguaja mua.

47 Buto rojose tāmuoruarāja mua. Diore gotirētobosamasiriarāre mua nicua îna sīamasiriarāre îna yujemasiriajau joere quēnarijauri quēnoaja mua, "Quēnarā nanuma" yirā. 48 To bajiro mua yijama, "Quēnarā nanuma" yirā me yaja mua. Ado bajirojua yirā yaja: "Diore gotirētobosamasiriarāre mani nicua îna sīamasire quēnanuja ti" yirā yaja mua, mua nicua rojose îna yiriarore bajiro rojose yirā nari.

49 To bajiro mua yiroto rijorojune masicoanumi Dios, quenaro tuoiagu nari. Ado bajiro yiyumi, mua nicuare, to yicoari, muare quene tuoiayugu nari: "Judio masa vatoaju yure gotiretobosarare, to yicoari, gajera yu oca goticudirimasare quene coarucuja yu. Inare siaruarama ina. Gajerarema, rojose inare yiruarama", judio masare muare yiyumi Dios. 50-51 To bajiri mua nicua ina yimasire, mua yisere quene ado bajiro muare yirucumi Dios: Abel namasirire mua nicu i siasuomasire, to yicoari Diore gotiretobosarimasare mu nicua ina siamasire, to yicoari Diore yirucubuoriavi jubeaju narijau soemuoriajau tuju mua nicua Zacariare ina siatusamasire ti najare, buto rojose tamuoruaraja mua adirumuri nara. Ina bajimasiriarore bajirone Diore mua ajitirunubeticoa najare, ina siamasire vaja rojose inare i yiroti retobusaro rojose muare yirucumi Dios, adirumuri narare.

52 Buto rojose tāmuoruarāja mua, Dios î rotimasire gotimasiorimasa. Tire buerētobucõari, ñamasuse mejuare ajitirūnucõari, gotimasiovadicaju mua. To bajiro mua yijama, "Uju Dios yarā quēnaro î yirā ñabeticõato mani" yirāre bajiro yiñaja mua. To yicõari, "Gājerā, Uju Dios yarā quēnaro î yirā ñabeticõato îna" yirā yaja mua. Dios yarā îna ñaruaboajaquēne, înare matarā yaja mua. To bajiri mua quēne î yarā ñabetirua-

rāja mua —īre yicudiyuju Jesús, Dios ī rotimasire gotimasiorimasure.

53-54 To yigajano, îre jivarí ya vijure Jesús î budiato, buto îre jūnisininujara Dios î rotimasire gotimasiorimasa, fariseo masa quene. Îre jūnisinira nari, buto îre seniiagojanabioyujara îna. "Î cudimasibetijama, îre ocasarasa mani" yira, quenaro ajisuya vasujara.

"'Quenaro yira ñaja yua' yituo iaboarine, 'Rojora ñaama' înare yi iamasicoari, îna gotimasio sere ajibesa", Jesús î yire queti

 12^{1} "Rojose Jesúre yirãsa" yirã, ĩre ĩna ajicode ñarone, jãjarã masa ĩ tujure rējañujarã ĩna. Jãjarã masu rējarã ñari, ĩna masune gãmerã cudaroriju ñañujarã ĩna. To ĩna bajiñarone, Jesús ĩ buerimasajuare ado bajiro gotisuoyuju ĩ:

—Fariseo masa "Pan vauvato" yirã, ĩna vuosere quenaro ajicoĩaña mua. "Quenaro yirã ñaja yua" yituoĩaboarine, rojose yirã ñaama. 2 Masa ĩna masibeti jediro, ĩ beserirumu ti ejaro, "Quenaro tire masiato" yigu, masare ĩnare gotirucumi Dios. 3 Masa ĩna ajibeto yayioroaca mua ñagosere, "Jediro ajiato" yigu, mua ñagorere gotirucumi Dios —ĩ buerimasare yigotiyuju Jesús.

"Masa rojose yirāre güimenane, Diojʉare güiroti ñaja mʉare", Jesús ĩ yire queti

(Mt 10.26-31)

4To yicoari, quena ado bajiro î buerimasare gotiyuju Jesús:

—Yu babarãre ado bajiro muare gotiaja yu: Muare sĩaruarãre güibeja mua. Mua usurijurema sĩamasimenama ĩna. 5 Diojuare mua güijama, quēnaja. Ĩ ñaami mani catisere rotigu. Ĩ masu masiami. To bajiri rojose tãmuotujabetiriaroju muare reamasicõami.

6 Cojomocaracu miniare mani vaja yijama, juatii gajoatiiri raca vaja yire naroja ti, mojoroaca vaja cutira na najare. To coroaca vaja cutiboarine, Dios i rotibetone rijagu magumi. 7 Masajuare, Dios i najama, jairo vaja cutirare bajiro manire nami. Manire buto maiami i. To bajiro bajigu nari, mani rujoajoare, cojojoara ruyabeto conajeogu nami. To bajiri rojose muare yirare guibeja—i buerimasare yiyuju Jesús.

"Masa ĩna ĩaro rĩjorojʉa, 'Jesúre ajitirʉ̃nʉgʉ̃ ñaja yʉ' mʉa yijama, quẽnaja", Jesús ĩ yire queti

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 Quena ado bajiro i buerimasare gotiyuju Jesús:

—Ado bajiro muare gotiaja yu: Masa îna îaro rîjorojua, "Jesúre ajitirunură naja yua" yirarema, yu quene o vecaju yu jacu yară ángel mesa îna îaro rîjorojua, "Anoa naama yu yară", yiîorucuja yu. 9 To bajiboarine masa îaro rîjorojua, "Jesúre ajitirunură me naja yua" îna yijama, yu quene, Dios î roticoacacu, o vecaju yu jacu yară ángel mesa îna îaro rîjorojua, "Yu yară me naama înama", yirucuja yu.

10 No bojarã, Dios î roticoacacure rojose yure îna ñagoro bero, sutiriticoari, Diore îna senijama, rojose îna yisere masiriorucumi. To bajiboarine, Espíritu Santo î masise raca moagure, "Satanás ye raca moami" îna yitudíjama, Espíritu Santojuare rojose yira yirama. Tirema gajerodo ti nacoaboajaquene, masiriobetirucumi Dios.

11 Yu ocare mua gotimasiojare, muare ñejecoari, Dios ocare îna bueriviriju ujară rijorojua muare juaáruarama îna. To yicoari, macari ujară rijorojua muare juaáruarama îna. To yi vanane, ujară namasura rijorojua muare juaáruarama. Ujară rijorojua muare îna juaejaro, "¿No bajiro nagorati yua?", yituoîarejaibeja mua. 12 "Nagona" muare îna yiririmarone, mani jacu Dios î coagu, Espíritu Santo î ejaremose raca "Ado bajiro gotiruaraja yua", yimasiruaraja mua —î buerimasare yigotiyuju Jesús.

"Jairo gajeyeũni mani cuobetijaquene, no yibeaja", Jesús ĩ yire

13 To bajiro î yiro bero, ado bajiro Jesúre sēniĩañuju sĩgũ:

—Gotimasiorimasu, yu jacu ñamasicacu gajeyeũnire cuobeaja yu. Yu gagu, tire juacũcacu ñaboarine, yure ĩsiruabeami. To bajiri, "Ĩ ye ñarotire ĩre ĩsiña mu" ĩre yiya, yu gagure—Jesúre ĩre yiboayuju ĩ.

14 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju:

—"Tire yirotirimasu ñarucuja mu" yigu me, yure cõacami Dios —îre yicudiyuju Jesús.

15 To yicõari, masa jedirore ado bajiro gotiyuju:

—Gājerā ye gajeyeūnire bojaīabesa. To yicōari, gajeyeūni cutirā mua najama, buto tire maibesa. Jairo mani cuojama,

mani cuobetijaquene, no yibeaja. Ti suori me variquenare naroja — inare yiyuju Jesús.

16 To yicoari, gotimasiore queti înare gotimasionuju Jesús:

—Sĩgũ masu gajeveũni jaigu ñagũmi. Ĩ ote quene, jairo rica cutiroja ti. 17 Jairo ti ricacuto ĩacoari ado bajiro tuoĩagumi: "¿No bajiro viguti vu? Nojua cũmasiriaro maja vu", vituoĩagũmi. 18 To bajiro vituoĩagune, "Ado bajiro virucuja vu", vituoĩabujagumi. "Bare cũriavirire caguereacoari, gaje viri jacabusariviri buarucuja vu. To vicoari, ti virijure vu barere, vu gajeveũnire quene curucuja yu. 19 To yigajanocoari, ado bajiro tuoia variquenarucuja yu: 'Guaro jedibetiruaroja ti, yu cuose. To bajiri, ususaja, quenaro bare ba, idire idi, yivariquena narucuja vu'", vituoĩaboagumi, socune. 20 To bajiro î vituoĩañarone, ado bajiro îre vigumi Dios: "Tuoĩamasibecure bajiro vaja mu. Mu rijato bero mu bajirotire tuoĩabecune vicoaja mu. Adi ñamine rijacoarucuja mu. To bajiri mu cuosema, ¿ñimu yejua ñaruaroada?", îre yigumi Dios. 21 Tire bajirone bajiaja Diore tuoîamenane, jairobusa gajeyeũni juacũrũtuanarema. "Disejua ruyabetiruaroja yuare" îna yiboajaquene, Dios î îajama, "Yu ye quenasejuare bujabetirona ñaama, yure ajitirunumena ñari", înare viĩaami Dios —ĩnare vivuju Jesús.

"Ĩ rĩa mani ñajare, manire ĩatirʉ̃nʉrʉcʉmi Dios", Jesús ĩ yire queti

(Mt 6.25-34)

22 To ĩ yiro bero, ado bajiro ĩ buerimasare gotiyuju quẽna:

—To bajiro Dios ĩ yiĩase ti ñajare, adi macarucurojure mua bajirotire tuoĩarejaibesa mua. "¿No bajiro bujacõari, bare ba, idi, sudi sãña, yicatiñarãti yua?", yituoĩarejaibesa. 23 Quẽnamasuse mani usure, to yicõari mani rujure manire ĩsiñumi Dios. To bajiri mani baroti, mani idiroti, to yicõari sudi mani sãñarotire quẽne cõarũgũrucumi ĩ. 24 Minia ĩna bajisere tuoĩaña mua. Ĩna otebetiboajaquẽne, to yicõari, bare ĩna juarẽocũbetiboajaquẽne, ĩnare bare cõarũgũami Dios. "Miniare quẽne ĩamaigũ ñari, manire roque rẽtoro maigũmi", ¿yimasibeati mua? 25 "Adi macarucurojure ñarã yoaro catiruarãja yua" mua yituoĩarejaiboase, "Yoarobusa catiato" yiro, muare ejarẽmomasibeaja ti. 26 To bajiro ti bajijare, mua catiñarotire tuoĩarejaibesa.

27 Sudi mua sanarotire quene tuoiarejaibesa. Go bucuasere tuoĩaĩasaque mua: Moabeti, to yicoari, sudi sañarua tuoĩarejaibeaja ti. To bajiboarine, Uju Salomón ñamasirí gajeyeűni jaigu î ñaboajaquene, quenase î sudi sanamasire retoro quenase ñaja ti. 28 Gore buto quenase narotiruguami Dios. Quenase ñaboarine, yoaro mene sînicoatoja. Ti sîniro îacoari, bare quenoruara, tire juacoari, soerama masa. To bajiri yoaro catise me ti ñaboajaquene, tire quenorugugumi Dios. Go retoro manire roque maigu ñari, "Manire sudi coarucumi Dios", yimasiroti ñaja muare. "To bajirone yigumi Dios", yiajitirunubetibusarã ñaja mua. 29 To bajiri, "¿No bajiro bujacõari, bare ba, idi, yicatiñarãti yua?", yituoĩarejaibesa. 30 Dios yarã me ñarãma, tire buto tuoĩarejairãma. Manijuarema, mani jacu ñagumi, "Ti ruyaja, înare" yimasigu. 31 To bajiri, "Uju Dios vară, quenaro î viră naja mani. Î bojarore bajiro quenase rine yiruaraja", yituoiaruguna mua. To bajiro mua yijama, adi macarucuroaye mua cuobetire bujaruaraja mua.

Õ vecaju Dios tuju quenase mani bujaroti queti (Mt 6.19-21)

32 Jājarā me ñaja mua. To bajiboarine tuoĩarejaibesa. Uju Dios quenase muare coavariquenaruguami. To yicoari, î naroju o vecaju variquenase raca muare bocaamirucumi. 33 Jediro mua cuose gajerare îsijeocoana. To yicoari, ti vaja bujacoari, maioro bajirare îsima. To bajiro mua yijama, o vecaju Dios î naroju quenase bujaruaraja mua. Muare quenaro Dios î yise jedibetiruaroja. Tojure juarudirimasa ejabetiruarama. To yicoari, quenaro muare Dios î yisere bareara manama. 34 o vecaye quenase mua bujaroti jedibetiroti ti najare, mua cuosejuare tire tuoĩarejaimenane, "Quenaro yua yise vaja o vecaju vaja tacura yaja" yituoĩacoari, quenaro yiruguña — î buerimasare yigotiyuju Jesús.

"Yʉ tudiejarotire quẽnaro tʉoĩayuya", Jesús ĩ yire queti

35-36 Ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Adi macarucurore vaveorucuja yu. To bajiboarine, tudivadirucuja quẽna. Yu manitoye quẽne, yu bojarore bajiro quẽnaro yicoa ñama, yu tudiejarotire tuoĩayura ñari — înare yiyuju Jesús.

To bajiro yigajanocõari, gotimasiore quetire tuoĩacõari, înare gotiyuju Jesús:

—Sĩgũ uju gãjerã îna amosiarirumu, boserumu îna yiro, ĩagũ vacoacumi î. To bajiri î tudiejaroto rijoro îre moabosarimasa îre yurama îna. "¿No coro tudiejaguti î?", yirugurama îna. Tudiejacoari, "Manire î jirone, guaro sojere janaruaraja mani", yituoiarama îna. 37 To bajiri canibetiriara nari, îna uju î tudiejaro, buto variquenarama îna. To corone îna uju înare rujirotigumi. Înare rujiroti, î masune înare bare ecagumi, îna uju naboarine. 38 To bajiri nami gudareco ti nacoaboajaquene, canibetiriara nari, îna uju î tudiejaro, îre îacoari, buto variquenarama îna.

To bajiri ʉjʉ ĩ manitoyejʉ ĩ tudiejarotire yurã, ĩna cânibetiriarore bajiro bajicõa ñarʉarãja mʉa, yʉre yurã ñari. Yʉ bojarore bajiro quēnaro yicõa ñama mʉa. To bajiro mʉa bajijama, yʉ tudiejaro ĩacõari, bʉto variquēnarʉarãja —ĩnare yigotiyuju Jesús.

39 To yicõari, quena gaje queti gotiyuju:

—Adi quetire quene tuoĩaña: Sĩgũ vi uju, "Adi ñami juarudirimasu ejarucumi" ĩ yimasijama, roori ñabogumi, ĩre mataru. 40 To bajiri, "Dios ĩ roticõagũ ĩ tudiejarotire mani masibetirimarone tudiejaromi" yirã, roori ñarũguruaraja mua —ĩnare yigotiyuju Jesús.

"Ado bajiro bajigumi yu tudiejarotire roori ñaguma", Jesús ĩ yire queti

(Mt 24.45-51)

- **41** To bajiro ĩ yijare, sĩgũ ĩ buerimasu, Pedro vãme cutigu, ado bajiro Jesúre ĩre sẽniĩañuju ĩ:
- —Yu uju, ¿tire yua rîrene gotigu yati mu? ¿Jedirore gotigu yatique mu? —îre yisêniîaboayuju î.
- **42** To î yirone, ado bajiro îre cudiyuju Jesús, gaje queti, gotimasiore răca gotigu:
- —Ado bajiro bajirucumi yure quenaro ajitirunu tujabecu, quenaro tuoiagu: Uju, gajeroju naguacu, i varoto rijoro, "Yu ya vianare yure codebosaba" yigu, ire moabosarimasure i cuvarire bajiro bajigu nagumi. 43 i uju, i rotiriarore bajirone i moayurere tudiejacoari, i iaejajama, quenaro ire yigumi, ire moabosarimasure. 44 Riojo muare gotiaja yu. Uju i bojarore

bajirone î yire ti ñajare, î cuose jedirorene, îre îatirunurotigumi. 45 Ado bajiro bajirucumi yure quenaro ajitirunubecuma: Rojose yigu î ñajama, uju î vato bero, "Yoatoju tudiejagumi" yituoîagu ñari, î ujure moabosarimasare rojose yigumi. To yicoari idimecurugurare baba cuticoari, îna raca idirugugumi î quene. 46 To î yinarone, î uju, tudiejagumi. Tudiejacoari, î rotiriarore bajiro î yibetire ti najare, rojose îre yigumi. To bajiri "Quenaro yira naja yua" yiboarine, îna yirore bajiro yimena rojose îna tamuorore bajirone tamuogumi.

47 No bojagu ĩ uju ĩ bojasere masiboarine, ĩ rotiriarore bajiro ĩ yibetijama, tudiejacõari, buto ĩre quẽasĩacõagũmi ĩ uju. **48** Gãjijua, uju ĩ bojasere masibecune ĩ yijama, tudiejacõari, quẽnabusane ĩre quẽagũmi ĩ uju—ĩnare yigotiyuju Jesús. ^k

"Yʉre mʉa ajitirʉ̃nʉsere ĩacõari, mʉare ĩajūnisinirʉarāma", Jesús ĩ yire queti

(Mt 10.34-36)

49-50 Quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—"Rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yirētobosarucumi Jesús' yivariquēnarona ñato" yigu, vadicaju yu. To bajiro bajicacu ñari, gājerā tire tuoĩamenare ĩnare soereaguagure bajiro bajicaju yu. To bajicacu ñari, guaro ĩnare yu rijabosarotire bojaja yu. 51 "Quēnaro ñato ĩna masa' yigu, vayumi Jesús", yure yituoĩabesa mua. Dios ĩ bojabeti yirã, yu ocare ajijūnisinicoari, yure ajitirunurare ĩateruarama ĩna. To bajiri ado bajirojua yure yituoĩana: "Ĩ suori ricatiri tuoĩaruarama masa' yigu bajiyumi Jesús", yure yituoĩana. 52 "Ado bajiro bajiruaroja" yigu yaja yu: Cojo viana ñaboarine, sĩgũri yure ajitirunura ña, gãjerajua yure ajitera ña, bajiruarama. 53 Ĩ macu, yure ĩ ajitirunujama, ĩ jacujua ĩre ĩaterucumi. Jacujua, yure so ajitirunujama, so jacojua, sore ĩaterucomo. Jacojua, yure so ajitirunujama, so macojua, sore

k12.48 Adi vãmere yigu yiyuju Jesús: Adi macarucuroju Jesús ĩ tudiejarone, uju ĩre moabosarimasare ĩ yiriarore bajiro ĩnare yirucumi Dios. To bajiri Dios ĩ bojasere quẽnaro masirãre, "Quẽnaro yiya", yami Dios. Ĩ bojasere quẽnarobusa masirã, "Виtobusa masiña", yami Dios. Mani masiro cõro mani yisere bojaami Dios.

ĩateruocomo. So jẽjojua yure so ajitirunujama, so ũmañicojua, sore ĩateruocomo. So ũmañicojua yure so ajitirunujama, so jẽjojua, sore ĩateruocomo —ĩnare yigotiyuju Jesús.

Rodori bajisere î gotimasiore queti (Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)

54 To yicoari, ado bajiro înare gotirutuasuju Jesús, jajara masare:

—Muiju ĩ rocasātojua bueri ti vadijama, "Oco quediruaja", yiĩamasiaja mua. 55 To yicoari, mino varuagumuaye ti veatujama, "Buto asirucumi muiju", yiĩamasiaja mua. 56 Ñamasuse mere ĩamasicoari, "Masira ñaja yua", yituoĩaboaja mua. Ñamasusejuare masibeaja mua. Adirumuri yu yisere ĩara naboarine, "Dios ĩ roticoari nari, yami", yiĩamasibeaja mua—ĩnare yiyuju Jesús.

"Rojose mua yigure oca quenoña", yire queti (Mt 5.25-26)

57 Ado bajiro înare gotiyuju Jesús quena:

—¿No yirã mua masune yu yisere ĩacoari, "¿To bajirojua yiroti ñatique?", yituoĩabeati mua? 58 Gãjire rojose mua yijama, oca quenorimasu tuju mua ejaroto rijoro, ĩ raca oca quenoroti ñaja mua juarane. Oca quenorimasu tu ejamenane, mua oca quenobetijama, masare coderimasure juarotirucumi, muare. Ĩjua, muare tubiberucumi. 59 Riojo muare gotiaja yu. Rojose mua yire vaja mua vaja yibetijama, budimenaja mua. Tire bajirone bajiruaroja. Dios ĩ vaja senirirumu ejaroto rijorojua, rojose mua yiríre re oca quenoña. Mua gamera oca quenobetijama, Dios ĩ vaja senirirumu ti ejaro, rojose tamuotujabetiriaroju, tudibudiyamanoju muare coarucumi — nare yigotiyuju Jesús.

"Rojose mua yisere yitujacõari, Dios ĩ bojarore bajirojua mua yibetijama, rojose mua yise vaja bajiyayiruarãja mua quene", Jesús ĩ yire queti

 $13^{\,1}$ Tirumune queti gotiră Jesús tuju ejayujară îna. Î tuju ejacoari, ado bajise îre gotiyujară îna:

—Galilea sitana, Diore yirũcubuoriaviju sãjaejacõari, Diore rũcubuorã, vaibucurãre sĩañujarã îna. To ĩna bajirone, Uju Pilato ĩ yarãre ĩnare sĩaroticõañuju —Jesúre yigotiyujarã îna.

- **2-3** To bajiro îna yigotisere ajicõari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Galileana ĩna bajiyayirere muare gotirucuja yu: Buto rojose ĩna yise vaja me bajiyayiyujarã ĩna. Gãjerã Galileana rẽtoro rojose yirã me ñaboayujarã ĩna. Mua quẽne, rojose mua yisere mua tuoĩavasoabetijama, bajiyayicoaruarãja mua. 4-5 Siloé vãme cuti macajure cojo vi, juriaquediato, juaãmocarãcu, cojo gubo jedi, gaje gubo idia jēnituarirācu masare sĩañuju ti. Buto rojose ĩna yire vaja me bajiyayiyujarã ĩna quẽne. Gãjerã Jerusalén macana rẽtoro rojose yirã me ñaboayujarã ĩna. Mua quẽne rojose mua yisere yitujacõari, Dios ĩ bojarore bajirojua mua yibetijama, bajiyayicoaruarãja mua —ĩnare vigotiyuju Jesús. ¹

Higuera văme cutiu rica manire tuoĩacoari, Jesús ĩ gotimasiore

6 Quena gaje queti gotimasiore queti înare gotiyuju Jesús:

—Sĩgũ masu vese cutigu ñagũmi. Ĩ ya vesere higuera vãme cutiure otegumi. Ĩ oterí, "Bucua, rica cuticoatoja ti" yigu, ĩagũ vacumi. Vaejacõari, ĩaboagumi. Rica manicõaroja. 7 To ñagũmi, ĩ vesere codebosarimasu. To bajiri, ĩjuare ado bajiro gotigumi: "Jẽre idia cũma tiure rica macaboaja yu. Rica manirũgũaja ti. Quẽarocacõaña mu, tiure. Rojoricu ñaja ti. Gaji ote vasoaroti ñaja", ĩre yigotigumi. 8-9 To ĩ yiboajaquẽne, ado bajiro ĩre cudigumi vese coderimasu: "Maji. Quẽarocabeticõato mani. Adi cũmare quẽne quẽnaro tiure ĩacoderuaja yu. Sita quẽnase tu, vaibucurã guda quẽne tu, quẽnaro tiure code, gaje cũma gãme tudiĩaruarãja mani quẽna. To cõrone ti rica manicõajama, quẽarocaruarãja mani", ĩre yicudigumi vese coderimasu —ĩnare yigotiyuju Jesús. "

 $[^]l$ **13.2-5** "Ĩna bajiyayirotire Jesús ĩ gotijama, ĩna rijato beroju, rojose ĩna tãmuotujabetirotire yigu yiyuju", yituoĩaama sĩgũri, Dios oca masa ĩna ucamasire bueretoburimasa.

^m13.8-9 "Adi quetire Jesús ĩ gotijama, 'Masa rojose ĩna yise vaja rojose tãmuotujabetiriaroju ĩnare reategu ñari, rojose ĩna yisere yitujacoari, ĩ bojasejuare ĩna yirotire yugumi Dios' yimasiogũ yiyuju ĩ", yiyujarã sĩgũri, Dios oca masa ĩna ucamasire bueretoburimasa.

Ususăjariarumu romiore Jesús î catiore queti

10 ประเรลีjariarน์mu ti ñaro Dios ocare îna bueriviju masare gotimasio ñañuju Jesús. 11 Înare î gotimasio ñarojure ñañuju sîgõ rõmio. Yoaro, juaamo coro, cojo gubo jedi, gaje gubo idia jenituariraca ñaricumari so usuju vati î sañajare, mubiarine ñacoañuju so. 12-13 To so bajiñasere îacoari, sore yiyuju.

—Jēre mu rijaye cutise mure jedicoaju ti —sore yiyuju Jesús.

To yigune, so suyarojua joere ĩ amori nujeoyuju. Ĩ nujeoririmarone, riojo vũmujocoasuju so yuja. Vũmujogone, ado bajiro gotiyuju:

—Jesús suorine quenaro yure yami Dios —yigotiyuju so.

14 To bajiro so yiboajaquene, Dios ocare îna buerivi нін, so quenaejasere îacoari, Jesúre îajūnisininuju î. "Ususajariarumure catiorotibeama ніјага. To bajiri, 'Rojose yigu naami'", Jesúre yijūnisininuju î. To bajiro Jesúre îre yijūnisinigu nari, ado bajiro masajuare gotiyuju:

—Tocaraca semana, cojomo coro coja jenituariracarumuri, moariarumuri naja ti. To coroju mua catirotire senira vadiruguroti naja. Adirumu ususajariarumu unorema to bajiro yira ejabesa mua —inare yigotiyuju i.

15 To bajiro înare î yirone, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:

—"Quēnaro yirā ñaja yua" yituoīaboarine, rojorā ñaja mua. Ususājariarumu ti ñaboajaquēne, mua ta vecuare, burroare, bare ecariaviju ñarāre īnare jojiocoari, īna oco idiroju tua varūgūaja mua. 16 To bajiro mua yirūgūse ñajare, adiore yu catiosere īacoari, buto variquēnaroti ñaboaja muare. Vaibucu me ñaamo. Mani yo, Abraham ñamasirí jāneñone ñaamo so. Vātia uju sore siacoari, cuogure bajiro yiyumi. Juaamo coro, cojo gubo jedi, gaje gubo idia jēnituarirāca cumari to bajiro sore cuoñañumi. To bajiro sore ī yicuoñajare, "Ususājariarumune sore catiocoaroti ñaroja", yibu yu. Mua quēne yure bajiro tuoīamasiña —īre yiyuju Jesús, ti vi ujure.

17 To bajiro î yisere ajicoari, "Riojo gotiami", yibojonenujara îna, îre tudiriara. Gajerajuama, buto variquenanujara îna, jediro quenase rîne Jesús î yirugusere îacoari.

"Mostaza vãme cutiu rica, ajeare bajiro bajiaja", Jesús î yire (Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

18 Higuera, rica manire sĩgũ ĩ rocare queti Jesús ĩ gotiro bero, ado bajirone masare gotimasioñuju:

—"Rotimuorũgõrucuja mu" yigu, Dios ĩ cõagũ, yu gotimasiosere no bojarã ĩna ajitirũnujama, muare yu gotisere mojoroaca ajimasiboarine, rojose ĩna ñare cutisere tuoĩavasoacõari, tocãrãcarũmuri quẽnaro ñamujarũgũcõari, quẽnaro ajimasimujarũgũjama, ado bajiro bajiruaroja: 19 Sĩgũ ĩ ya vese mostaza ajea otegumi. To bajiri ĩ oterica mojoricaca ñaboarine, ti judibucuacoajama, ote yucuri retobusaricu jairicu ñaroja tiu. Jairicu ti ñajare, tiu rujuriju minia ĩna ria cutirotijurire quẽnorãma ĩna —ĩnare yigotimasioñuju Jesús.

"Pan vauvasere bajiro bajiaja" Jesús ĩ yire queti (Mt 13.33)

20 Quena ado bajiro gotimasionuju Jesús:

—"Rotimuorũgõrucuja mu" yigu, Dios ĩ cõagũ, yu gotimasiosere no bojarã ĩna ajitirũnujama, muare yu gotisere mojoroaca ajimasiboarine, rojose ĩna ñare cutisere tuoĩavasoacõari, tocãrãcarũmuri quẽnaro ñamujarũgũcõari, quẽnaro ajimasimujarũgũjama, ado bajiro bajiruaroja: 21 Rõmio, pan quẽnogoago, trigo vetare idiaji vasãcõari, pan ũmato vauvasere vuogomo so. To so yijare, jairo vauvaroja ti. Tire bajirone bajiruaroja, Diore rotibosagure yure ajitirũnura jajarãbusa mua bujuroti — ĩnare yigotimasioñuju Jesús.

"Eyabetisoje ñaja Dios tʉjʉ vana sãjariaro", Jesús ĩ yigotimasiore queti (Mt 7.13-14, 21-23)

22 Jerusalénju vacu ñaboarine, tocărăca maca î retorimacarire înare gotimasiovasuju Jesús. 23 To î bajivatone, sĩgũ î răcagu îre sêniĩañuju î:

ⁿ13.18 Mostaza ajea ti bajire queti Jesús ĩ gotirere, "Ado bajiro yiruaro yaja", yiyujarã Dios oca masa ĩna ucamasirere buerētobudiriarã sĩgũri. "Jesús ĩ gotimasiosere ajitirunurã ĩ ñarirodo mojoroaca ñaboarine, jãjarã ĩna bujurotire yigu yiyuju Jesús", yiyujarã ĩna.

—¿Yu uju, masa rojose tãmuotujabetiriaroju vaborona Dios î yirētobosarona, mojoroaca ñarãti? —îre yisēniĩañuju, Jesúre.

To bajiro î yisere ajicoari, î racanare ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

24 — Uju Dios yarã quenaro i yirã mua naruajama, eyabetisojere săjarăre bajiro josaruarăja mua. Ti josaboajaquene, î yarã ñaña mua. Riojo muare gotiaja yu: Ĩ yarã mejuama, jãjarã ñaruarama õ vecaju evabetisoje sajaruaboara. 25-26 Soje bibero bero ejaruarama îna. To bajicoari, sojere jãnamasimena ñari, ado bajiro yure sēniĩaboaruarāma îna: "Uju, soje janaña mu" yure yiboaruarama. To ina yirone, "Muare masibeaja yu", înare yirucuja yu. To bajiro înare yu yisere ajicõari, ado bajiro yure yiruarama îna: "Mu raca bare ba, idi, vicanane ñaja vua. Yua va macajure ejacoari, vuare gotimasiocaju mu", yiboaruarama îna. 27 To îna yirone, "'Jēre muare masibeaja' yigotigajanomu yu. ¡Vasa! Rojorã ñaja mua", înare yirucuja yu. 28 To yu yirone, îna ñicua, Abraham, Isaac, Jacob, to yicoari Diore gotiretobosamasiriară najediro Dios tuju quenaro îna nasere iacoari, buto sutiritiruarama îna, înare vu sajarotibetijare. To bajicoari, buto rojose tãmuorã ñari, guji põgue, oti, yiruarama îna. 29 To bajiboarine Dios tuju ejaruarama gajera. Muiju i jiado vadiriarã, î rocasato vadiriarã, to yicoari varuaga soje vadiriarã, gajejacatua varuaga soje vadiriarã ñaruarama. Tojure ĩ rãca barujiruarãma ĩna. º 30 Jãjarã adoju ñamasurã, õ vecajuarema ñamasumena ñaruarama îna. Adi macarucuroju jãjarã ñamasumenama, õ vecajuarema ñamasurã ñaruarama —ĩnare yigotimasioñuju Jesús. p

31 To bajiro ĩ yigotimasiorone, Jesús tuju ejayujarã fariseo masa sĩgũri. Ĩ tuju ejacõari, ado bajiro gotiyujarã ĩna:

O 13.29 Diorãca îna barujirotire Jesús î yijama, Diorãca quênaro îna narotire yigu yiyuju, yiyujarã Dios oca masa îna ucamasire buerêtoburimasa.

P13.30 "To bajiro Jesús ĩ yijama, judío masa Dios ĩ besesuoboariarã jãjarã ĩ tuju ĩna ejabetirotire, to yicoari, judío masa me ñarã ĩ besetusarã ĩ tuju ĩna ejarotire yigu yiyuju ĩ", yituoĩañujarã sĩgũri Dios oca masa ĩna ucamasire bueretoburimasa.

—Gajeroju vacoasa mu. Uju Herodes, mure sĩaru macañañuju ĩ —Jesúre yigotiyujarã ĩna.

32 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Herodere quenaro tuoı́agure ado bajiro ı́re gotiba mua: 33 "Moaroti ñaja yure maji. Masa usuriju sãnarare vãtiare ı́nare burearoti, to yicõari rijaye cutirare catioroti ñaja yure maji. Yuma, yu bajiñarotire quenaro masiaja yu. To bajiri Jerusalénjune vacu bajiaja yu. To bajiro yure varotiami Dios. Tone Diore gotirẽtobosamasiriarare sı̃arearũgumasiñujara ı̃na, masa. Tone yure quene sı̃aruarama ı̃na". To bajiro yu gotisere yure gotibosaba mua —ı̃nare yicudiyuju Jesús.

Jerusalén macana îna bajirotire Jesús î tʉoĩasʉtiritire queti (Mt 23.37-39)

34 To bajiro înare yigajanocõari, Jerusalén macanare îre îna sîarocaro bero îna bajirotire tuoîacõari, ado bajiro yiyuju Jesús:

—Jerusalén macana, Diore gotirētobosamasiriarāre sĩamasiriarā jānerabatia ñacōama ĩna. Dios ĩ cōamasiriarāre ĩ ocare gotimasiorimasare gūtane ĩnare reasĩamasiriarā jānerabatia ñaama. Cojoji me gãjaboco so queruju eneroca so rĩare so juareorore bajiro ĩnare yiruaboacaju yu, ĩnare coderu. To bajiro yu yiruaboajaquene, ĩnajua yure bojabeticama. 35 To bajiri jêre "Ĩna ñarijure codetujacōaja yu yuja", yituoĩami Dios. Riojo gotiaja yu: "'¡Rotimuorūgōrucumi' yigu, Dios ĩ cōarí vadiami! ¡Quēnase ĩre yivariquēnato mani! ¡Diore rotibosagu ĩ ñajare, ĩre quēnaro yato Dios!", yure ĩna yiroto rĩjoro, quēna juaji yure ĩabetiruarāma ĩna —ĩnare yituoĩa ñagōñuju Jesús, Jerusalén macanare.

Ucugure Jesús ĩ catiore queti

14 ¹ Ususājariarūmu ti ñaro, fariseo masa uju ya vijure bagu vasuju Jesús. Toju ĩ ejaro, "Jesús, rojose yimi" ujarāre yi ocasāruarā, Jesúre quēnaro ĩacodeyujarã ĩna, fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quēne. 2 Toju ñañuju sĩgũ, ĩ ruju jediro ucugu. 3 To bajiri fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quene ĩna tuoĩasere masicoari, ado bajiro ĩnare sẽniĩañuju Jesús:

—¿Adirūmu ususājariarūmure rijaye cutirāre manire catiorotibeati Dios oca masa īna ucamasire? —īnare yisēniĩañuju ī.

4 To bajiro ĩ yiboajaquẽne, ĩre cudibesujarã ĩnajuama. To bajiri ucugure jicoari, ĩre catioyuju Jesús. To yicoari, ĩre varotiyuju. **5** Ĩre varoticoari, ĩ vato bero ñarãre ado bajiro ĩnare gotiyuju ĩ:

—Ta vecu mua ecarí, gojeju î quedirocasãjama, "Ususãjariarumu ñaja" yirã, ¿ãmirã vamenada mua? —ĩnare yigotiyuju Jesús.

6 To î yisere ajicoari, no bajiro îre cudimasibesujară îna.

"Masa, ñamasumenajuare, 'Ñamasurã ñato' yigu yirucumi Dios", yire queti

7 To ĩ yiro bero, toju barã ejarã, rũcubuoriajurire rujiruayujarã ĩna. To ĩna bajisere ĩacoari, ado bajiro ĩnare gotimasioñuju Jesús quena:

8-9—No bojagu ĩ amosiarotire "Ĩarā vadiato" yigotiecorā mua najama, ĩ tuju ejarāne, rữcubuoriaju rujibeja. To bajiro mua bajibetijama, rữcubuoriaju mua rujiro bero gãji mua retoro namasugũ ĩ ejajama, ado bajiro muare gotirucumi vi uju: "Tusarojua rujiaya muama. Ānijua, mua bero ejagujua, adore rujirucumi", muare yirucumi. To bajiro ĩ yirone, buto bojoneruaraja mua. 10 To bajiri "Ĩarā vadiato" muare îna yijama, îna tuju ejacoari, tusarojua rujiba mua. Vi uju, muare ĩacoari, "Rữcubuoriajujua rujiaya mua", yirucumi. To bajiro muare ĩ yiro ajiri, muare yirucubuoruarama îna, rujira quene. 11 Ado bajiro ti bajijare, to bajiro bajiaja: No bojagure, namasugũ naruagure, "Namasugũ me nato", îre yirucumi Dios. No bojagure, "Namasugũ me naja yu" yigu, quenaro gãjerare yirucubuogujuare, "Namasugũ nato", îre yirucumi Dios —înare yigotimasionuju Jesús.

Maioro bajirãre Jesús î mairotire queti

12 To yigajanocõari, viagure ado bajiro îre gotiyuju Jesús:

—Gājerāre mu barotijama, mu babarāre, mu yarāre, to yicōari, jairo сноrāre mu tuanare, īnare barotibeticōaña. Īnare mu barotijama, bero īnajua quēna barotirāma, cuorā ñari yibeticōaña. 13 To bajiri, gājerāre mu barotijama, ñie сноme-

nare, micarāre, rujasagueri vanare, to yicōari, ĩamenare quene barotiya mu. 14 Ĩnajuama mure bare ecamasimenama ĩna, mojoroaca cuorã ñari. To bajiro ĩnare mu yijama, buto variquenarucuja mu. Beroju ĩ bojarore bajiro yiriarāre rijariarāre, ĩ catiorirumuju mure vaja yirucumi Dios, to bajiro mu yise vaja —viagure yigotiyuju Jesús.

"Î macu î âmosiaguadijare, masare jirêogumi uju", Jesús î yigotimasiore queti

(Mt 22.1-10)

15 To bajiro î yisere ajicoari, sîgũ, Jesúraca barujigu, ado bajiro îre gotiyuju:

—Uju Dios tuju õ vecaju ĩ rãca barona variquenaruarãja mani —Jesúre ĩre yigotiyuju.

16 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

- —To bajirone bajiboroja, Dios tuju mu ejajama —ĩre yicudiyuju Jesús. To yicoari, gotimasiore quetire gotiyuju:
- —Cojorumu sîgu masu quenaro boserumu yigumi. Tirumu ñaroto rijoro jajara masare jigumi, inare umato baru. 17 To bajiri boserumu ti ejaro, îre moabosagure coagu, ado bajiro îre vigumi: "Yu raca barona bara vadiato ina. "Bare quenogajanoaja yu jere", muare yicoami' înare yigotiba", îre yigotigumi, ĩre moabosarimasure. 18 To bajiro ĩ vicoarí, gajerare jicudiboagumi. Îna ñajediro ricatine îre boca cudirâma îna. Î jisuogu ado bajiro îre cudigumi: "Cojotucuro oteriatucuro vaja yibu yu. Tojure ĩaguacu yaja yu. To bajiri, 'Ĩ tuju bagu varuaboarine, vamasibeaja' yure yigotibosaba", îre yicudigumi. 19 Găjima, ado bajiro îre cudigumi: "'Cojomocaracu ta vecua vaja vibu vu. Înare îaîaguacu yaja' yicõami. To bajiri, 'Vadimemi' îre yicõama, mu ujure", îre vicudigumi, î quene. 20 Găjijuama, ado bajiro yigumi quena: "Manajo cuticoaju yu, yucuacane. To bajiri boserumu ĩagu vamasibeaja yu", ĩre vicudigumi. 21 To bajiro îna yijare, î uju ya viju tudiejacõari, îna yicõasere îre gotigumi. To bajiro îna yicoasere î gotiro ajijûnisinigûmi î uju. Jûnisinigûne, ado bajiro rotigumi quena: "¡Guaro vasa mu! ¡Macari ñajediro vasa mu! Ñie cuomenare, micarãre, ĩamenare, rujasagueri vanare, înare jiba. Înajua, yu tuju barâ vadiato îna", îre yigotigumi, îre moabosarimasure. 22 To bajiri uju î virore bajiro yigoticudigumi îre moabosarimasu. Î goticudiro bero, tudieja-

cõari, ado bajiro ujure gotigumi: "Uju, yure mu roticõarore bajirone ĩnare gotigajanomu yu yuja. Masa bojarẽmocõaja maji", yigotigumi. 23 To bajiro ĩ yijare, ado bajiro ĩre rotigumi uju quēna: "Maca tusaroanare maa turi ñarãre quēne ĩnare jijeocõama mu. 'Yu vi jümucoajaro' yigu yaja yu. 24 'Yu rāca baroadiato' yu yicõaboarãjuama, yu rāca babetiruarāma ĩna", ĩre yigumi ĩ uju—ĩre yigotiyuju Jesús.

"Yure ajitirunugu î masu rujure î mairo retoro yure maigumi", Jesús î yire queti

(Mt 10.37-38)

25 Tirʉ̃mʉri jãjarã masa Jesúrāca vasujarã ı̃na. To ı̃na bajiro jʉdarʉ̃gʉ̃, ı̃nare ı̃acõari, ado bajiro gotiyuju Jesús:

26 — No bojagu yu buegu, î jacure, î jacore, î manajore, î rîare î mairo retobusaro yure maigumi. To bajicoari, catiquenagu nagu quene, rijaye tamuo gajajuagu naboarine, yure maigumi. 27 No bojagu, "Jesúre bajiro rojose tamuosuyarucuja yu" yituoîabecu, yure ajitirunugu namasibecumi — înare yigotiyuju Jesús.

28 To yigajanocõari, gotimasiore queti înare gotiyuju î:

— тиватічі quenoru, "Ti vire yu quenojama, ¿vaja tijacoaruaboati?" yigu, î ye gajoare coiagumi. 29 l coiabetijama, ti vire î quenogajanobetone, î vaja yiñaboase gajoa jediveocoatoja ti, îre. To bajiri î vire quenogajanobecumi. Gajera, î quenogajanobeto îacoari, îre ajarama îna. 30 "Adi vire quenoboarine, gajanomasibeami î", îre yiajarama îna — înare yigotiyuju Jesús.

31 To yigajano, gaje queti înare gotirũtuasuju:

—Uju, gãji uju rãca îna gãmerā quēajama, ado bajiro tuoĩa-gũmi: "¿Yua diez mil ñarirācu yure moabosarimasa rãca, veinte mil masa cuogure quēarētocūrājari yua?", ¿yituoĩasuobecujarique? 32 "Ĩnare quēarētomasimenaja yua" ĩ yituoĩajama, "¿No bajiro yua yirotire bojati mu, 'Yua rāca gãmerā quēabeticōato' yirã?", ĩ ũmuare yisēniĩa roticōagũmi, gãji uju tujure. 33 To bajiri, vi buagure, to yicōari, gãmerā sĩaroana ujure bajiro bajiaja yu. Jēre yu yirotire coĩajeocaju yu. To yicōari, "To bajiro ĩna yijama, yu buerā ñaruarāma", yimasiaja yu. To bajiro yigu yu ñajare, ado bajisere tuoĩamasiña mua: No bojagu, jediro ĩ cuosere yu bojarore bajiro yu yirotisere bojabecu, yure ajitirūnugũ ñamasibecumi —ĩnare yigotiyuju Jesús.

"Yʉre ajitirʉ̃nʉrã, moa ocasere bajiro ĩna bajijama, quẽnaja", Jesús ĩ yire queti

(Mt 5.13; Mr 9.50)

34 Quena ado bajiro gotiyuju Jesús:

—Moa ñaja bare sãre. Мна barotire vaibнсн rii catisere cũrãma, moa turãja mна, "Boarobe" yirã. **35** Moa ti ocaboase ti ocabeticoajama, "Quēna tudiocato" yirã, no bajiro yimasimenaja mна. To bajiri, tire reacõarãja mна. Moa ocatнjabetire bajiro mна bajijama, quēnaja. Tire mна ajimasirнajama, quēnaro tноĩaña mна —ĩnare yigotiyuju Jesús. ^q

Oveja coderimasure bajiro manire Dios ĩ maitujabeti queti (Mt 18.10-14)

- 15 ¹Jesúre ajirã ĩ tuju ejarũgũñujarã. Ĩna ñañujarã rojose yirã, ujure gãjoa sẽnibosarimasa, to yicõari, gãjerã quẽne. 2 To bajiri fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quẽne ñañujarã. Ado bajiro Jesúre gõjañujarã ĩna:
- —Rojose yirāre maiami. Ĩna rāca barūgūami —īre yigōja-codeyujarā īna.
- **3** To bajiro îna yijare, gotimasiore queti ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:
- 4—Sĩgũ ñagũmi cien ovejare codegu. Cojorũmu sĩgũ oveja yayicoacumi. To bajiri ĩnare coderimasu, ruyarãre, noventa y nueve ñarãre ta veseju ĩnare cũcõari, yayiríre macagũ vacoacumi ĩ, "Bujacõariju tujarucuja" yigu. 5 Yayiríre bujacõari, buto variquēnagũne, îre gaja tudicoacumi, ĩ ya viju. 6 Ĩ ya vi ejacõari, ĩ babarãre, ĩ tuanare quêne, rējarotigumi. "Oveja yayiríre bujabu yu. Mua quêne yure variquêna ejarêmoña", ĩnare yivariquênagữmi. 7 Tire bajiro bajiroja õ vecaju Dios ĩ ñaroju. Oveja yayiríre bujacõari, ĩ variquênariarore bajiro variquênarãma ángel mesa, Diore moabosarã, sĩgũ masu, rojose ĩ yisere yitujacõari, Dios ĩ bojasejuare ĩ yijama. Socarã-

 $[^]q$ **14.34,35** Adi quetire Jesús ĩ yijama, ado bajiro yigu yiyuju, yiyujarã Dios oca buerẽtoburimasa: Ĩre ajitirữnumenama, moa ocabetire bajiro ñarã yirãja mua. To bajiri mua suyaruajama, yu sĩgữrene mua ajitirữnu suyajama, quẽnaja.

ne gãjerãma, "Quēnarã ñaja yнa" yitноĩarãrema variquēnamenama ángel mesa —ĩnare yigotimasioñuju Jesús.

Găjoatiire yiyayiocoari, titiire bujagone, so variquenariarore bajiro manire Dios î maitujabeti queti

8 To yicõari, gaje queti gotiremonuju Jesús quena:

—Rõmio, juaamocaracatiiri, gajoatiiri сиодо ñagomo. Cojotii ti yayiro ĩacoari, siabusuoriare so ya vire siabusuogomo so. To yicoari, quenaro tumacagomo, "Titiire bujacoariju tujaruocoja" yigo. 9 Titiire bujacoari, buto variquenagome, so babarare, so tuanare quene rejarotigomo. "Gajoatiire yayiritiire bujabu yu. Mua quene yure variquenaejaremona", înare yivariquenagomo. 10 Tire bajiro bajiroja o vecaju Dios î naroju. Gajoatiire bujacoari, so variquenariarore bajiro variquenarama ángel mesa, Diore moabosara, sigu masu, rojose î yisere yitujacoari, Dios î bojasejuare î yijama —înare yigotimasinuju Jesús.

Ĩ macu ĩ tudiejaro ĩacoari, rojose yiboarírene ĩ jacu ĩ masirioreaye Jesús ĩ gotimasiore queti

11 To yicoari, gaje queti gotiremonuju Jesús quena:

—Sĩgũ masu juarã rĩa cutigu ñagữmi. 12 Ĩ bedijua, ĩ jacure ado bajise îre yigumi: "Cacu, yu ye ñarotire yure îsiña mu", îre yigumi. To bajiro î yijare, înare ujojeocõagumi î jacu, îna ye ñarotire. 13 To î yiro beroagarumurine, î macu, î bedijua gaje sitaju varu î yere îsigumi î. Ti gajoa racane vacoacumi, gaje sitaju vacu. Toju ejacõari, rujajine î gajoare yibatereajeocõagũmi. 14 To bajiro yireacõari bero, josari tãmuogũmi, tojure. To î bajiñarone, ti sitaju bare quenaro manoja. To ti bajijare, buto ñiorijasuogumi. 15 To bajiro bajiboacu, toagure moare sẽnigũmi ĩ. To bajiri ecariarã yeseare ĩre coderotigumi ĩ. 16 Înare codeñagiju, yesea îna basene baruaboagumi, mano ñiorijagu ñari, ñimujuane îre îna bare ecabecu ñari. 17 To bajiñaboacu, tuoĩagũmi ĩ: "Yu jacu moabosarimasarema jãjarã îna ñaboajaquene, îna base ruyaquenacuda ti. No yigu yuma adojure ñiorija ñati yu", yituoĩagumi. 18 To yi, "Bau. Cacu ya viju tudiarocu ñaguja yu. Tojure tudiejacoari, ado bajise Cacure îre yirucuja yu: 'Cacu, rojose yicaju yu, Diore, mure quene. 19 To bajiri macu yure mu vise bojabeaja yu. Mure moabosarimasure bajirojua yure yiya mu' yu jacure îre

San Lucas 15.21

yicõa ejarucuja yu", yituoĩagũmi. **20** To yi, ĩ jacu ĩ ñarojua tudicoacumi, maane.

To bajiro î bajivato, sõjune î jacu bocaîacõari, îre îamaigumi. To bajiri îre vabocacõari, jabario, usu, îre yigumi, î jacu. 21 To bajiro î yirone, "Cacu, Diore rojose îre yicaju. Mure quêne rojose mure yicaju yu. To bajiri macu yure mu yise bojabeaja yu", îre yigumi. 22 To bajiro î yiboajaquêne, îre moabosarimasare jicõari, "Sudi quênase masure juaáya. To yicõari, îre sudi sãña. Âmo sãriabedore quêne îre sãña. Gubo sudire quêne îre sãña. 23-24 To yicõari, ta vecu mame jaigure îre sãña mua. Îre bacõari, basavariquênato mani. Yu macure, 'Rijacoarimi' îre yirûgûboabu yu. Caticõañumi", înare yigumi î jacu. To yicõari, îre basajeorãma îna.

25 To bajiro îna yiñarijure î macu ñasuogujuama, vesejune bocañacoagumi. To bajiñaboacu, tudiacumi yuja. Tudiacu, î ajicoñarutu vajama, to basa ocaruyu ñarama îna. 26-27 Tire ajicoari, î jacure moabosarimasure îre seniîagumi, "¿Ñiere yira yiri îna?" yigu. To bajiro î yirone, "Mu bedi tudiejami. To bajiri ta vecu mame jaigure sîarotimi mu jacu, mu bedi î tudiejajare", îre

yigumi ĩ. **28**To bajiri tire ajicoari, buto jũnisinigũmi, ĩ gagu, vire sãjaruabecu. To bajiri ĩ jacu tire, "¡To bajibeticoaña mu!" yigu, budiacumi. **29**To bajiro ĩ bajirone, ado bajise ĩ jacure ĩre yigumi: "Tocaraca cũma mu ye moarere mure moabosaruguboacaju yu. To bajiboarine, divatojuane no sĩgũ vaibucuaca cabrito vame cutiguacare, 'ĩ babara raca basavariquena bato ĩna' yigu, yure ĩsibeticaju mu. **30**To bajiboarine, mu macu rojora romiri raca mu ye gãjoare yireagu varijuarema, ta vecu mame jaigure sĩacoari, basavariquenaja mu", ĩre yigumi, ĩ jacure.

31 To bajiro ĩ yijare, ado bajiro ĩre cudigumi ĩ jacu: "Ado yu rãcane ñacõarũgũaja mu. To bajiri yu cuose jediro mu ye ñaja ti. 32 Yucurema basavariquenato mani, mu bedi, 'Rijacoarimi' yu yirũgũboagu, game tudiejami. Ĩre bujacõaja mani yuja", ĩre yigumi ĩ jacu — ĩnare yigotimasionuju Jesús.

Ujure moabosarãre îre rotibosarimasu socune quenaro yitocoari, rojose î yirere Jesús î gotimasiore queti

6 1 Ado bajise î buerimasare gotiyuju Jesús quena:
—Sîgu gajeyeuni jaigu î yere codebosagure îre cuogumi. Gājerājua, "Mu yere yibatereagu yami", īre yigotirāma. 2 To bajiro îna yisere ajicoari, î yere codebosagure îre jicoari, ado bajiro îre yigumi: "Gājerā, mu yibatereasere gotiama. To bajiri mu yisere cõĩari, ucatucõaña mu. Yu yere codebosabetirucuja mu yuja", îre yigotigumi î uju. 3 To bajiro î yijare, ado bajiro tuoĩarejaigumi îre codebosarimasu: "¿No bajiro bajiguti yu? Yu uju yure bucõarucumi yuja. No gajeye moare bujabecuja vu vuja. Ote oteroti ñarore coatímabecuja vu. Bojoneose, găjerăre găjoa senibecuja yu", yituoîarejaigumi î. 4 To bajiro yituoĩarejaiboacu, "Jere yu yirotire masiaja yu yuja, 'yu uju yure î buro bero, găjeră îna ya viriju yu ejaro yure îamaiato îna' yigu", yigumi. 5 To bajiri î ujure vaja morâre înare jijeocõagũmi. To bajiro yituoĩarí ñari, sĩgũ ĩ ejaro, ado bajiro îre yigumi: "¿No cõro yu ujure vaja moati mu?", îre yiseniĩagumi. 6 To bajiro i yiseniiarone, "Cien narirajeri uyerajeri bare roagu sãvuorere tire vaja moaja yu", îre yigumi. To bajiro ĩ yirone, "Jau. Rujiya. 'Adi mu vaja more tuyarijũrore mojoroaca cincuenta ñaro vaja moaja' yiucatu vasoatoya", îre yigumi. 7 To bajiro îre yigajanocoari, gaji î ejaro, îre seniîagumi: "¿No cõro vaja moati muma?", îre yigumi. "Cien jiburi pan quenorotire vaja moaja yu", îre yigumi. To bajiro î yirone, "Adi mu vaja more narijurore mojoroaca ochenta jiburi vaja moaja yiucatu vasoatoya", îre yigumi. To yicoari, gajerare quene to bajiro rîne yigumi. 8 To bajiro î yiro ajicoari, "Quenaro yigu me naboarine, tuoîamasigu naami", yituoîagumi î uju, îre—înare yigotiyuju Jesús, î buerimasare.

—To bajiro tuoĩaama ĩna, jãjarã masa, Diore ajiterã. Gajeyeũnire buto tuoĩarã, masare yitocõari, vaja bujamasiama ĩna. Yure ajitirũnurãjuama, "Quẽnabusaro Dios ĩ bojarore bajiro ajitirũnuato ĩna" yirã, quẽnaro mua yirotire tuoĩabetibusacõaja mua.

9 To bajiri ado bajiro muare gotiaja yu: Rijanane mua yere, mua gajeyeŭnire juavamasibetiruaraja. To bajiri mua cuosere maioro bajirare îsiña mua. To bajiro mua yijama, mua rijato bero, înare quenaro yiriara mua najare, Dios î naroju quenaro muare îavariquenaruarama îna.

10 Gajeyere quene muare gotiaja yu. Gajeyeuni, gajoa codebosarimasu mojoroaca ñasere quenaro codeguma, jairo ñasere quene quenaro codemasiami. Gajima, gajeyeuni, gajoa codebosarimasu ñagu mojoroaca ñasere codemasibecuma, jairo ñasere quene codemasibecumi. 11 Adi macarucurojure Dios muare i isise "Dios i coase ñaja" yituoiacoari, mua gajoare, gajeyeunire, mua cuosere quenaro mua cuomasijama, Dios, buto variquenacoari, i tuayere quenamasusere muare ujorucumi, tuoiamasireayere, moamasireayere, to yicoari mua ñarotiayere quene. 12 Adi macarucuroayere i coasere mua cuomasibetijama, quenamasuse mua cuoborotire ujobetirucumi Dios.

13 Diore yirūcubuorāma, adi macarucuroayere tuoĩarūcubuomenama, "Diojua ñaami ñamasugū" yituoĩarã ñari — ĩnare yigotiyuju Jesús.

Gajeyeŭnire, gajoare buto bojarare Jesús i gotire queti

14To bajiro ĩ yisere ajicoari, ñagojuruanujara fariseo masa, gajeyeunire, to yicoari, gajoare quene, tire buto bojara ñari. **15**To îna yijare, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Quenase mua yijama, "'Quenara ñaama' manire yiiato masa" yira, yitoruguaja mua. То bajiro mua yiboajaquene, mua tuoiasere iamasigu ñaami Dios. То bajiri, "Quenamasucoaja" masajuama ina yiiaboasere, Diojuama, "Quenabetimasucoaja" yiiaami —fariseo masare inare yiyuju Jesús.

"'Yʉ ʉjʉ ñaami Dios' mʉa yijama, ĩ rotisere cʉdiroti ñaja", Jesús ĩ yire queti

16 Quena ado bajiro înare gotimasionuju Jesús:

—Rēmojure Dios yere Moisés ĩ rotimasirere, Diore gotirētobosamasiriarã masare ĩna gotimasiorema, Juan vãme cutigu, masare oco rāca bautizarimasu ĩ gotimasioriajune tusaja. "Uju Dios yarã quēnaro ĩ yirã mua ñaruajama, rojose mua yisere yitujacõari, Jesúre ajitirunuña" yisejua ñaja ñamasusema. Tire ajirã ñari, quenaro yure ajivariquenasuyasuoadicama jājarã masa.

17 Adirūmuriaye namasuse ti naboajaquene, Moisére Dios î roticumasire, to yicoari, Diore gotiretobosarimasa îna gotimasiomasire najediro nacoaruguruaroja. Adi macarucuro jediroto rijoro, cojo vame godocutibetiruaroja. Najediro Dios i gotiriarore bajirone bajiruaroja — înare yigotimasionuju Jesús.

"Î manajore rocacõari, gajeore î manajo cutijama, quenabeaja", Jesús î yire queti (Mt 19.1-12; Mr 10.1-12)

18 Quena ado bajiro inare gotimasionuju Jesús:

—Sĩgũ ĩ manajore rocacoari, gajeore ĩ manajo cutijama, ĩ manajo masu me ñaamo. Sore ajerio cutigu yami, Dios ĩ ĩajama. To yicoari, manaju rocario rãca ĩ manajo cutijaquêne, ĩ manajo masu me ñaamo. Sore ajerio cutigu yami, Dios ĩ ĩajama —ĩnare yigotimasiñuju Jesús.

Sĩgũ gajeyeũni jaigu, to yicoari, Lázaro vãme cutigu rãca îna bajirere Jesús î gotire queti

19 To bajiro yigajanocõari, quena ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Sĩgũ ñagũmi jairo gajeyeũni снодн. Quẽnase sudi, vaja jacase rĩne sãñarũgũgũmi. Tocãrãcarũmurine bare quẽnase rĩne ba, boserũmu quẽno, variquẽnarũgũgũmi. 20 Ĩ ya vi soje tuaca ñie сновеси, maioro masu bajigu rujigumi, Lázaro vãme cutigu. Ĩ rujuri cãmi boagu ñagũmi ĩ. 21 Ĩ bareasere barua rujigumi. To ĩ bajirujirone, ĩ cãmire ĩre verogõjanabiorãma yaia. 22-23 Cojorũmu rijacoacumi Lázaro. Ĩ rijato bero, õ vecaju ĩ ñicu Abraham tuju ĩ usure ãmicõanama ángel mesa. Bero, gajeyeũni jaigu quẽne bajirocacoacumi. Bajirocacõari, yuje ecogumi. To bajicõari,

rojose tāmuotujabetiriaroju cõaecogumi. Toju ñacõari, ĩamuogũne, Abraham, Lázaro rãca ĩna ñaro ĩabujagumi, õ vecaju ñarãre. 24-25 Ĩnare ĩabujacõari, Abrahamre ado bajise avasãĩamuogũmi: "Ñicu, yure ĩamaiña. Adi jeamere buto rojose tãmuoaja yu. Lázarore, yu tuju ĩre cõaña. Mojoroaca oco juaádiato", ĩre yiavasãgũmi. To ĩ yirone, ado bajiro ĩre cudigumi Abraham: "Tuoĩaña jãnami. Mu ya macaju ñagu quẽnasere cuocaju mu. Variquẽnacaju mu. Lázarojuama toju ñagu buto rojose tãmuocami. Yucurema, quẽnaro variquẽnaro ñagu bajiami yuja. Mujuama buto rojose tãmuogũ bajiaja mu yuja. 26 Gajeyerema jairigoje ñamatacõaja. To bajiri mu tujure ejamasibeaja yua. Muajua quẽne yua tujure ejamasibeaja mua", ĩre yicudigumi Abraham.

27 To bajiro ĩ yijare, gajeyeũni jaigu ñaboarí ado bajiro ĩre yigumi: "Lázarore yu jacu ya viju ĩre cõaña' yigu yaja. 28 Yu bederã cojomocãrãcu ñarãre, Lázarore ĩre gotiroticõaña. 'Ĩna quẽne, adoju rojose yu tãmuorore bajiro bajiroma' yigu yaja", Abrahamre yigotiboagumi. 29 To ĩ yirone, "Moisés, to yicõari, Diore gotiretobosamasiriarã quẽne ĩna ucarere jẽre tire cuorãma ĩna, mu yarã. Tire bueato ĩna", ĩre yicudigumi Abraham. 30 To ĩ yirone, "Bajibeaja. Buemenama. 'Rijaríne tudicaticõari, gotiami manire' yirã, ĩre ajirũcubuocõari, tuoĩavasoaruarãma ĩna", ĩre yiboagumi, jeameju rojose tãmuoñagũ. 31 To ĩ yirone, ado bajiro ĩre cudigumi Abraham quẽna: "Moisés, to yicõari, Diore gotiretobosamasiriarã, ĩna ucamasirere mu bederã ĩna ajitirũnubetijama, rijarí, ĩnare ĩ gotiboajaquẽne, ĩre ajimenama", yigumi Abraham —ĩnare yigotiyuju Jesús, fariseo masare.

"Mʉa sʉorine gãjerã rojose ĩna yijama, güiose ñaja", Jesús ĩ yigotimasiore queti

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

 $17^{1\tilde{\text{I}}}$ buerimasare ado bajiro gotimasioñuju Jesús: —Rojose yirã jājarã ñarãma. To bajiri gājerãre rojose ũmato yiruarãma. To ĩna yise suori buto rojose tãmuoruarãma. 2 Rojose ĩnare ĩna ũmato yiroto rĩjoro, tocãrãcurene ĩna ãmuarijure gũta jairica siatucõari, riaga ũcuaroju ĩnare rearoderuucõajama, rojose tãmuobetibusaborãma.

3 To bajiri, "Rojose mani ũmato yijama, rojose tãmuoborāja" yirã, quenaro tuoiamasirine ñarũgũña mua. Sĩgũ rojose muare ĩ yijama, "Rojose yure yibu mu", îre yiya. To bajiro mu

yisere ajicõari, "Riojo yaja mu" ĩ yisutiritijama, rojose muare ĩ yisere ĩre masirioya mua. 4 Tocãrãcajine rojose muare ĩna yijama, ĩnare masirioya, rojose muare ĩna yiro cõrone, "Juaji rojose muare yibetirucuja" yirãre —ĩnare yiyuju Jesús.

"Dios î rotimasirore bajirone yiruaja yua" yira, Jesús buera îna seniboare queti

5 To bajiro î yisere ajicõari,

—"Tocãrãcajine masiriotı̃mamenaja" yituoı̃arã ñari, yua masiriotı̃marotire Dios ı̃ ejarẽmosere bojaja —yiyujarã ı̃na.

6 To bajiro îre îna yirone, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Mojoroaca yimasirā ñaboarine, "Dios ī ejarēmose rāca yimasicoarāja" yirā, icu morera vāme cutiure, "Mua masune vuevati, rūgoaya" mua yirotijama, to bajirone bajiruaroja ti —īnare yigotiyuju Jesús.

"Ujure moabosarimasu, ado bajiro bajire ñaroja", Jesús ĩ yire

7 To yigajanocõari, ado bajiro ĩnare gotirũtuasuju ĩ quẽna:

—To bajiri, ĩaĩañamani mua yijama, ado bajirojua tuoĩama mua: Moabosarimasu cuorã ĩre mua rotisere tuoĩaña: Ovejare muare codebosaguaríre, ĩ tudiejaro, "Мијиа basuoya", ĩre yimenaja mua. 8 Ado bajirojua ĩre yirãja mua: "Yua barotire roabosaya. Roagajanocõari, yuare ecaba. Yua bagajanoro bero, mujua barucuja mu", ĩre yirãja mua. 9 Mua moarotisere ĩ moaro ĩacõari, "Quēnaja ti", ĩre yimenaja mua, "Yuare moabosarimasu ñaami" ĩre yituoĩarã ñari. 10 To bajiro ĩre mua yituoĩarore bajirone tuoĩagumi ĩ quene. To bajiri, "'Quenaro yaja mua' manire yato Dios" yituoĩacõari, "Namasurã ñaja" yirãre bajiro yisocabesa. "No bojagure moabosarimasu, ĩ moarotiecorore bajiro bajigu ñaja", yituoĩarũguña —ĩnare yigotiyuju Jesús.

Gase boarare Jesús i catiore queti

11 To bajiri Galilea sita, Samaria sita rāca vatojere varūtuasuju ĩ, Jesús, Jerusalén macaju vacu. 12 Varūtu vacune, gaje maca ejayuju. Ti macajure ĩ ejaro, juaãmocaracu rujuri gase boara ĩre bocayujara ĩna. Ĩ tuaca ejamenane, sõju ñarine ado bajiro ĩre yiavasañujara ĩna:

13 — Jesús yua uju, yuare ĩamaiña mu — ĩre yiyujarã.

- **14** To bajiro îna yiavasarone, înare îacoari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:
- —Paiare mua rujurire ĩoaya. To mua yijama, caticoaruarãja mua — ĩnare yiyuju ĩ.

To bajiro î yijare, vacoasujară îna. Maa îna vato rîne îna cămi boaboare yaticoasuju ti yuja. 15 To bajiro sîgũ ruju gase boagu ñarí, ti yatiro îacoari, judarugũ, Jesús tuju tudicoasuju quena. Tudiacune, variquenagũ ñari, "Quenaro yure yami Dios", yiavasã varutuasuju î. 16 Jesús tujure tudiejacoari, muqueayuju î. To bajicoari, ado bajiro Jesúre gotiyuju:

- —Yu gase boaboase mu suorine ti yatijare, buto quẽnaja —Jesúre îre yigotiyuju. Ĩ ñañuju samaritano masu. **17-18** To bajiro ĩ yisere ajicoari, ado bajiro yiyuju Jesús:
- Juaamocaracure gase boariarare yu catioboajaquene, ani samaritano masu, î sigune tudiadiami, "Quenaro yure yami Dios" yigu vagu î racanare înare yigotiyuju Jesús.
 - 19 To bajiro yigajanocõari, î catioríre ado bajiro îre yiyuju:
- —Vũmurũgũña. Vasa. "Yure ĩamaicõari, catiorucumi Jesús" mu yituoĩajare, mure catiobu yu —ĩre yigotiyuju Jesús.

"Dios î roticoagu, ¿no coro ejaguti î?", Jesúre îna yiseniîare (Mt 24.23-28, 36-41)

20-21 Cojorũmu ado bajiro Jesúre sẽniĩañujarã fariseo masa:

—¿No cõro ejacõari, rotisнoguti Dios ĩ cõarocu? — ĩre yise-niĩañujarã ĩna.

To bajiro îre îna yiseniîarone ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Мна yutноĩarore bajiro bajibeaja ti. Ruyurone, "Adine ñaja. Ise ñaja" yimasiñamanire bajiro bajise ñaja, Dios ĩ roticõagн ĩ ejasema. Jēre mна vatoane ñaboaja ti — ĩnare yiyuju Jesús.

Jesús adi macarucuro î tudiejaroti queti

- **22** To bajiro yicudigajanocõari, ĩ buerãre ado bajiro ĩnare gotiyuju Jesús:
- —Yoaro yu rãca ñaruaboarãja mua. To bajiro mua bajiboajaquene, mua rãca ñacoa ñabetirucuja yu. 23 To bajiri yu tudivadiroto rĩjorore, "Îne ñaami. Tudiejami. Tone ñami", muare yisocaruarāma. To bajiro îna yijama, înare ajibetiruarãja mua. 24 Ūmuagasero jediroju bujo î yabesere masa îna îarore bajiro yu vadore yure îare ñaruaroja. 25 To bajiro yu bajiroti rĩjorore,

adirodoana jairo rojose yure îna yisere rojose tâmuoroti ñaja ti. "Dios î cõagũ me ñaami" yica yirã, yure sĩarotiruarãma masa. 26 Yure îna sîaro bero, tudicaticoari, quena vadirucuja yu, adi macarucurojure. Noé ñamasirí î ñariarodo masa îna bajiñamasiriarore bajiro bajiñaruarama. Dios i roticoacacu, vu tudiejarirumure quene. 27 Adi macarucuro ti rujaroto rijoro bare ba, idi, manajo cuti, yicoa ñamasiñujarã îna. Diore tuoïari mene, "¿To bajiroado yatique?" yimenane, jairica cumua quenogajanocoari, Noé î vasăjaro ûnone to bajiro yicoa ñamasiñujară îna. "To bajiroado viroja" îna yimasibetone, înare ruureacõañuju Dios. To bajirone bajiruarama masa, yu tudiejarirumure quene. 28 To bajirone bajiñamasiñujarã masa, Lot ñamasirí î ñariarodoana quene. Sodoma macana bare bara, idira, gajeveuni gamera isira, gajera vaja vicoari cuora, gajerama, otera, viri buară, vicoa ñamasiñujară îna, Diore tuoîamenane. 29 Sodomajure ñaboarí Lot î rudiro bero, õ vecaye jea ũjuse azufre vãme cutise rãca Dios î soereamasiriarore bajiro bajirone bajiruaroja ti. 30 To bajirone bajiñaruarama masa, Dios i roticoacacu vu tudiejarirumure quene.

31 To bajiri, quenaro ñaña mua, rojosere yimenane. Yu gotisere quenaro tuo amujaruguña, "No bojarijaune vagumi" yituo ara ñari. No yimasiña maniruaroja. Sĩgũ i ya vi joeju jesaguma, rujiacoari, i ya vi jubeaju gajeyeuni nasere juaátimabetirucumi. Gaji, veseju moanagu, i ye sudire juagu tudiatimabetirucumi, rujarimarone yu ejaroti ti najare. 32 Lot manajo so bajimasirere tuo ana mua. Gajeyeunire umaveovaco nari, tire maigo, iatuoca yigone, moatutune godovedirocacoasuju so.

33 No bojarã, no îna bojarone ñare cutirâma adi macarucuro ñasere ĩavariquenacoari, Diore tuo îamenama, Dios î catisere yayibetire cuomena ñaruarama îna. To bajiboarine, yure ajitirunura, yu oca îna gotisere ajijunisinicoari, îna sîarama, Dios tuju quenaro ñarona ñarama.

34 Gajeyerema adi macarucuroju yu tudivadoju, ñami ti ñajama juarã йшиа cãniñarãre ejacõari, sĩgũ ãmiecorucumi. Gãjima, ãmiecobetirucumi. **35** йшиа ti ñajama, rõmia juarã trigore vãiaabo ñaruarãma. To bajiri, sĩgõ ãmiecorucomo. Gajeoma, ãmiecobetirucomo. **36** Juarã йшиа veseju moañaruarãma. To îna yiñarone, sĩgũ ãmiecorucumi. Gãjima, ãmiecobetirucumi — ĩnare yigotiyuju Jesús.

37 To bajiro înare î yigotirone,

—¿Nojure to bajise bajiroti ti? —îre yiseniîanujara î buerimasa.

To bajiro îre îna yiseniîarone, ado bajiro cudiyuju Jesús:

—Rijarí, î boacũñarorema, yuca ejarãma îna —înare yicudiyuju Jesús. ^r

"'Yuare ejaremogumi, yua senijama' yituoiara nari, Diore senitujabetiroti naja", Jesús i yire queti

 $18^{\, 1}$ "Diore ĩre sẽnitʉjabeticõato ĩna" yigʉ ĩnare gotimasioñuju ĩ:

2—Cojo macare sĩgũ masu ñagũmi masa ĩna yisere ĩacõĩarimasu. Diore, to yicõari, masare quẽne rũcubuobecu ñagũmi. 3Ĩ ya macajure sĩgõ ñagõmo manaju rijaveorio. Biyaroaca ado bajiro ĩre sẽnigõ ejaboagomo: "Yure ejarẽmoña mu. Rojose yure yami", ĩre yiboagomo. 4To bajiro so yiboajaquẽne, sore yibosadabecumi. To bajiboarine, buto ĩre so sẽnicõa ñajare, ado bajiro tuoĩagũmi yuja: "Diore, to yicõari, masare quẽne rũcubuobecu ñaja yu. 5To bajiro bajigu ñaboarine, buto so sẽnigõjanabiocõa ñajare, sore ejarẽmorucuja yu. Sore yu ejarẽmobetijama, yure gõjanabiocõa ñabogomo", yituoĩagũmi —ĩnare yigotiyuju Jesús.

6 Ti quetire gotigajanocõari, "Ado bajiro yiruaro yaja", înare yiyuju:

—Masa îna yisere îacõĩarimasu î yirere ajiĩasaque mua: **7-8** ¿Dios, î ejarẽmosere bojarã îre sẽnitujamenare, î yarãre, yoaro înare ejarẽmobecutique î? To bajiro yibecumi Diojuama. Mua sẽniro cõrone tocãrãcajine muare cudimasiami. To bajiri, ¿"Yuare ejarẽmogūmi Dios" yituoĩacõari, îre sẽnitujamenare, tudivagu, bujarucuada yu? —yiyuju Jesús.

Fariseo masu, gajoa senirimasu raca Diore îna senirere Jesús î gotimasiore queti

9 Quena gaje queti înare gotimasionuju. Îre ajiră sîguri ado bajise yituoîanujară îna: "Quenaro yiră naja yuama", yituoîanujară îna. To bajiro yicoari, "Rojoră naama înama", găjerăre

^r17.37 "Yuca ejarāma, masu boagu ī ñarore" ī yijama, "Rojose yirāma, no bojarone ñacõarāma" yigu yiyuju Jesús.

yiĩarã ñañujarã ĩna. To bajiro yirã ĩna ñajare, ado bajise queti ĩnare gotiyuju Jesús:

10— Ūmua juarā narāma ina, Diore yirūcubuoriaviju ire sēnirã vana. Sĩgũ fariseo masu ñagũmi. Gãji, ujure gãjoa sẽnibosarimasu ñagumi î. 11 Fariseo masu. Diore virucubuoriavijure săiaejarugucoari, ado bajiro Diore îre yigumi, î tuoîase raca: "Dios, mure variquenaja vu, gajerare bajiro bajibetiri. Gajerama, juarudirã ña, vitorã ña, gãjerã manajoare ajeriarã cutirã ñarãma îna. Ado ejagu, ujure gãjoa sẽnibosarimasu, ĩre bajiro bajigu me ñaja yu. To bajiri mure variquenaja yu. 12 Tocaraca semana juaji bare babeaja yu, mu rotimasirere cudigu ñari. Yu moase vaja juaãmocoro ñaritiiri vaja tagu, cojotii mu va vire cubosaruguaja vu", Diore îre vigumi. 13 Găjijua găjoa senibosarimasu õjune tujacõari, õ vecaiure ĩamuobecumi, ĩ rojosere bojone, sutiritimasucoagu ñari, î cotiterore jagune, ado bajise Diore senigumi: "Dios, yure ĩamaiña mu. Rojose yu yisere yure masirioya mu", Diore yisenigumi. 14 Yure quenaro ajiya mua: Rojose i visere sutiriticoari, Diore seniguma, rojose i visere masirio ecocoari, i va viju tudiacumi. Găjijuama, fariseo masu, î va viju tudiajama, "Rojogu ñaami", Dios î yiîagũ ñagũmi. To bajiro ti bajijare, ado bajiro muare gotiaja yu: "Quenaro yira mani najare, 'Quenara ñaja mua' manire viĩagumi Dios" vituoĩarãre, "Quenarã me ñaama. Rojorã ñaama", yiĩagũmi Dios. No bojagure, "Quenagũ me ñaja yu" Diore yisutiritigujuare, "Quenagu ñaami", îre yiiarucumi Dios — ĩnare vigotivuju Jesús.

Rĩamasare Jesús ĩ ñubuejeore queti

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

- **15** Jesús tuju rĩamasacare juaejayujarã masa, "Ĩ āmori ñujeocõari, Diore ĩnare sẽnibosato ĩ" yirã. Ĩna juaejasere ĩacõari, ado bajiro ĩnare yiyujarã ĩ buerimasa:
- —¡Juadibesa! Gõjanabioro yaja mʉa —ĩnare yiyujarã. **16** To bajiro ĩnare ĩna yiboajaquẽne, rĩamasare jirẽocõari, ado bajiro ĩ buerimasajʉare yiyuju Jesús:
- —Rĩamasare, "Juadibesa" ĩnare yibesa. "Quẽnaro yʉare yirʉcʉmi Dios" yitʉoĩarã ñaama rĩamasa. Ĩna tʉoĩarore bajiro tʉoĩarã ñaama Ujʉ Dios yarã. 17 Riojo mʉare gotiaja yʉ. Rĩamasa ĩna yiecorore bajiro yiecorã ñarãma Ujʉ Dios yarã —ĩ buerimasare yiyuju Jesús.

Gajeyeũni jaigʉ, Jesúre ĩ sẽniĩare queti (Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

(11117110 00, 1111 1011, 01)

18 Sĩgũ uju, ado bajiro Jesúre ĩre sẽniĩañuju:

—Gotimasiorimasu, quẽnagu ñaja mu. Yu rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ı̃ catisere yure ı̃ ı̃sisere yu bojajama, ¿no bajiro yiroti nati yure? —Jesúre ı̃re yiyuju.

19 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju:

—¿No yigu, "Quēnagũ ñaja mu", yure yati mu? Dios sĩgũne ñaami quēnagũma. 20 Мu rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama, Dios ĩ rotimasirere cudiroti ñaja. Tire masiaja mu. Dios ĩ rotimasire yu yijama, ado bajise yimasirere yaja yu: "Gãji manajo rāca ajerio cutibesa. Sĩabesa. Juarudibesa. Socune, 'Rojose yimi' yigotirobesa. Mu jacure, mu jacore quēne quēnaro ĩnare rūcubuoya", yigotiaja Dios ĩ rotimasire —ĩre yiyuju.

21 To î yisere ajicõari, ado bajiro yicudiyuju:

- —Daquegujune tire cudisuoadicaju yu —ĩre yicudiyuju.
- 22 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:
- —Cojo vãme ruyaja mu yiroti, mu rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere mu bujaruajama: Jediro mu cuosere gãjerãre ĩsijeocõaña. To yicõari, ti vaja bujacõari, maioro bajirãre ĩsima. To bajiro mu yijama, õ vecaju Dios ĩ ñaroju quēnase bujarucuja mu. To bajiro yigajanocõari, yure ajisuyaya —ĩre yiyuju Jesús.

San Lucas 18.22-23

- 23 To ĩ yigu buto sutiriti vacoasuju ĩ, gajeyeũni jaigu ñari, tire maigũ. 24 Ĩ sutiritisere ĩacõari, ado bajiro ĩ buerimasajuare gotiyuju Jesús:
- —Gajeyeũni jairãrema, yure îna suyarua tuoĩaboajama, buto josaruaroja înare. To bajicõari, yirêto ecobosabetiruarãma. **25** Vaibucu camello vãme cutigu, gãjojota gojeacare sãjarêtobudimasibecumi. To bajirone bajiaja gajeyeũni jairãre quêne, yure îna ajitirunu suyaruaboajama. To bajiro îna bajijare, yirêto ecobosabetiruarãma —înare yiyuju Jesús.
- **26** To bajiro înare î yisere ajicoari, no yimasibesujara îna. To bajiri ado bajiro îre seniîanujara:
- —Riojo mu gotijama, ¿no bajiro bajirājua Dios tujure ejaruarāda? —īre yiyujarā.
- **27** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —Ĩna masune ejamasimenama masa, Dios tujure. Diojuama, ñajediro yimasijeocõami. Ñiejua josase maja ĩrema. Ĩ suorine ĩ tuju ejamasire ñaja —ĩnare yiyuju Jesús.
 - 28 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre yiyuju Pedro:
- —Yu uju, jediro yua gajeyeũnire cũcõari, mure suyacaju yua —îre yiyuju.
 - 29-30 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- —Riojo mʉare gotiaja yʉ. No bojarã yʉre ajitirʉ̃nʉrã ñari, yʉ ye gotiroana, ĩna ya vi, ĩna yarã, ĩna manajoa, ĩna jacʉa, ĩna rĩa, to yicõari ĩna ya veserire quẽne ĩna vaveojama, ĩna cʉoboare rẽtobʉsaro quẽnase bʉjarʉarãma ĩna, adi macarʉcʉrore. To yicõari, ĩna rijato berojʉma "Tudirijabeticõato" yigʉ, ĩ catisere ĩnare ĩsirʉcʉmi Dios —ĩnare yicษdiyuju Jesús.

"Yure sĩaruarāma", Jesús ĩ yigotitusare queti (Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

- 31 Jerusalénju înare ûmato varûtu vacune, juamo coro, gubo jua jenituariracu narare înare gotiru, ricati înare jicamotoyuju Jesús. To bajiro yicoari, ado bajiro înare yiyuju:
- —Quenaro ajiya mua. Jerusalénju vana bajiaja mani. Dios î roticoacacu, yu bajirotire jairo ucayuma tirumuana Diore gotiretobosamasiriara. Ñajediro îna ucarere bajirone bajijeocoaruaroja yure. **32-33** Romano masare yure îsiruarama. To îna yijare, yure ajatudira, gooco yure eoreatucoari, bajeruara-

ma îna. To yicoari, yucuteroju yure jajurocacoaruarama. Yure jajurocacoari, yujeboaruarama. To îna yiboajaquene, yure îna sîarirumu bero, idiarumu tusatirumune tudicaticoarucuja yu quena —înare yiboayuju Jesús.

34 To bajiro înare î yisere ajimasibesujară îna, îna ajimasirotire Dios î coabetijare.

Caje ĩabecure Jesús ĩ ĩarotire queti

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

- 35 Jericó vãme cuti macaju î cõñatone, caje îabecu rujiyuju, maa tu. Maioro bajigu î barotire, to yicõari, gajeyeũniaca î cuorotire tuoîagū, gajoa sẽnigū bajiyuju. 36 Masa jājarā îna rētosere ajicõari,
 - —¿No bajiro bajiati ti? —ĩnare yisẽniĩañuju ĩ.
 - 37 To bajiro înare î yisêniîarone,
 - —Jesús Nazaret macagu, retoacu yami —îre yiyujara îna.
- **38** To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro Jesúre jiavasãñuju î:
- —Jesús, yua uju, Uju David ñamasirí jānami, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yure ĩamaiña mu —yiavasãñuju ĩ.
 - 39 To bajiro î yiavasarone,
 - —¡Avasãbesa! —îre yiyujarã îna, Jesúre îre rîjoro cuti vana. To bajiro îna yiboajaquêne, butobusa avasãñuju quêna:
- Uju David ñamasirí jãnami, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaja mu. Yure ĩamaiña Jesúre ĩre yiavasãñuju.
- **40-41** To $\tilde{\imath}$ yisere ajicõari, tujar $\tilde{\mathbf{u}}$ g $\tilde{\mathbf{u}}$ ñuju Jesús. To bajicõari,
- Îre jiya mua masare înare yiyuju. To bajiro î yijare, Jesús tuju îre jiejoyujară îna. To îna jiejoro îacoari, ¿No bajiro mure yu yisere bojati mu? îre yiyuju Jesús, caje îabecure.

To î yijare, ado bajiro îre yicudiyuju:

- —Yu uju, tudiĩaruaja yu —ĩre yiyuju.
- 42 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Jesús:
- —"Yure ĩamaicõari, ĩarotirucumi" yure yituoĩagũ ñari, ĩacoaju mu. Ñie rojose maja mure yuja —ĩre yiyuju Jesús.
- **43** To bajiro ĩ yirirĩmarone, caje ĩabecu ñaboarí, ĩacoasuju ĩ yuja. Ĩacoari, ĩ quene Jesúre suyacoasuju. "Quenaro yaja

mu", Diore îre yivariquena vasuju î. Masa quene tire îară, "Quenaro îre yami Dios", yiyujară îna quene.

Zaqueo rãca Jesús î bajire queti

19 1 To bajiri, Jericó vãme cuti macare rētoacu bajiboayuju Jesús. 2 To ĩ bajivatore, sĩgũ ti macagu ñañuju, Zaqueo vãme cutigu. Ĩ nañuju gãjoa sẽnibosarimasa uju. Gajeyeũni jaigu nañuju. 3 To bajiri, Jesús ĩ rētoato buto ĩaruaboayuju. Ĩre ĩara jãjara ĩna najare, ĩre ĩabujabesuju ĩ, yeguaca nari. 4 To bajiri, Jesús ĩ varoti maa tuju ĩ rijoro ũma va, yucúju mujasuju, Jesúre ĩre ĩaru. 5 Ĩ jesaro ẽneroca ejayuju Jesús. To bajicõari, ĩre ĩamuonuju, Zaqueore. Ĩre ĩamuogũne,

—Zaqueo, guaro rujiaya mu. Yucu mu ya viju tujarucuja yu —ĩre yiyuju Jesús.

6 To bajiro îre î yirone, guaro rujiacoari, variquenagune, Jesúre îre umato vasuju Zaqueo, î ya viju. **7** To bajiri Zaqueo ya viju Jesús î nasere îacoari, ado bajiro gamera yiyujara masa:

—Rojogu ture ñagu bajiami —yiyujara îna.

8 Ĩ ya viju ñacõari, ado bajiro Jesúre gotiyuju Zaqueo:

El Nuevo Testamento en eduria de Colombia, 2da ed. ©2010, Liga Bíblica Internacional

- —Yu сноse, gajeyeũnire, maioro bajirãre gudareco ĩnare ĩsirucuja yu. Gãjerãre ĩnare yitocõari, ĩna ye ñaboasere ẽmacaju yu. To bajiri ĩnare yu ẽmacati rẽtoro ĩnare ĩsirucuja yu. Babarirãcaji ĩnare yu ẽmacati rẽtobusaro ĩnare ĩsirucuja —Jesúre ĩre yiyuju ĩ.
- **9-10** To bajiro îre î yisere ajicoari, ado bajiro îre gotiyuju Jesús:
- —Quenaro yaja mu. Abraham Diore î ajitirumumasiriarore bajiro Diore ajitirumuaja mu. To bajiro yigu mu ñajare, mure, to yicoari, mu ya vianare quene, rojose mua yisere muare masiriocoaja yu. To yicoari, rojose mua tamuoborotire muare yiretobosarucuja yu. Yayirare bajiro bajirare, rojose tamuoboronare, inare yiretobosagu vadicaju yu, Dios i roticoacacu —ire yigotiyuju Jesús.

Moabosarimasa îna bajirere Jesús î gotimasiore queti (Mt 25.14-30)

- 11 To bajiro îre î yigotisere ajicõari, ado bajiro tuoîaboayujară masa: "Jerusalénju î ejaroti mojoroaca ti ruyajare, yucuacane Israel văme cuti sitare manire rotisuorucumi Jesús, Dios î roticõarí, romano masare bucõari", yituoîaboayujară îna. To bajiro îna yituoîasere îamasicõari, gotimasiore quetire ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- 12-13—Sĩgũ ñagữmi gaje sitaju varocu, uju ñamasugũ ĩ ñaroju, uju ĩ ñarotire sẽnigũ, "Yu ya macanare rotigusa" yigu. Ĩ varoto rĩjoro, ĩre moabosarimasare juaãmocaracure jirẽogữmi. Ĩnare jirẽocoari, ĩ ye gãjoare ĩnare bategumi. "Yu manitoyeju adi gãjoa raca vaja yicoari, mua vaja yisere gãjerare ĩsirã, jaibusaro vaja sẽnima, 'Jaibusaro gãjoa bujarasa' yira". To yigajano, vacoacumi. 14 To bajiro ĩ bajiboajaquene, ĩ ya macana uju ĩ ñasere bojamenama ĩna. "Yua uju ĩ ñasere bojabeaja" yirã, ĩna racanare gotiroticoarama, uju ñamasugũre.

15 To bajiro înare îna yicoaboajaquene, îna нін îre cügumi нін ñamasugu. To bajiro î yiri ñari, î ya macanare înare rotigu tudiejagumi. Tudiejacoari, î gajoa îsiriarare înare jicoagumi, "Tire quenaro yimasiboayujari îna" yigu. 16 î moarimasu ejasuogu, ado bajiro îre yigumi: "Gajoa yure mu îsicati raca mure bujaremobosabu yu, juaamocaracaji yure mu îsicati retobusaro", îre yigumi, î ujure. 17 To bajiro î yijare, "Yure quenaro

moabosayuja mu. Yu yicatore bajiro yure cudiyuja mu. Mojoroaca mure yu îsicati răca yu yicatore bajiro yigu mu ñajare, ñamasuse moare mure moarotiaja yu. Juaămocărăca macarianare rotirucuja mu", îre yigumi î uju. 18 Î bero găji ejagumi: "Găjoa yure mu îsicati răca mure bujaremobosabu yu, cojomocărăcaji yure mu îsicati retobusaro", îre yigumi, î ujure. 19 To bajiro î yijare, "Cojomocărăca macarianare rotirucuja muma", îre yigumi î uju.

20-21 l̃ bero, l̃ ujure l̃ogũ ejagumi gãji: "Adine ñaja mu gãjoa, yure mu îsicati. Sudigaserone gumacoari, cucaju yu, 'Buto roticõari î bojarore bajiro yirere bojagu ñacami' mure yigüigu ñari", îre vigumi. 22 To bajiro î vijare, ado bajiro îre cudigumi î uju: "To bajiro yure yituoĩagũ ñaboarine, yure quenaro moabosabetirí mu ñajare, rojose mure virucuja vu. 23 Gãjoa mure vu îsicati rãca vaja vicõari, mu vaja visere gãjerãre ĩsicõari, jaibusaro vaja sẽnibetiboarine, gãjoa cũriavijua mu cũjama, jaibusaro yure bujarẽmobosaboriaja mu", îre vitudígumi i uju. 24-25 To bajiro yigotigajano, ĩ tu rũgôrãre ĩacôari, ado bajiro ĩnare rotigumi: "Ãnire gãjoa yu îsiboacatire emaña. Tire emacoari, juaamocarãcaji îre yu îsicati retobusaro bujaremocoari cuogujuare îre îsiña", înare vigumi îna uju. To bajiro î virotiboajaquene, "Jere jairo сноаті їта", їге vicõarãma, їпа нінге. 26 To bajiro їге їпа visere ajicoari, ado bajiro gotigumi îna uju: "No bojagu îre yu îsise raca yu bojarore bajiro yigu, quenase bujarucumi. No bojagu îre yu îsise râca yu bojarore bajiro yibecurema, îre yu îsiboacatire îre е̃marucuja yu, 'Yu bojarore bajiro yimasibeami' yigu. 27 Uju yu ñasere bojamenarema, yu rijorojua jiejocoari, înare siareacoaña mua", yigumi îna uju — înare yigotiyuju Jesús. s

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagũ ñaja yu" yiĩogũ, Jerusalénju Jesús ĩ ejare queti

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

28 To bajiro yigotigajanocõari, varūtu vasuju Jesús, Jerusalén ñaejari maajure. **29-30** Varūtuacõari, ejayuju, Betfagé, Betania vāme cuti macari tujure. Ti macari tujure, Olivo vāme

^s 19.27 "'"Uju ñaami" yure yirucubuomenare rojose tamuotujabetiriaroju înare rearucuja yu' yigu, yiyuju Jesús", yama îna Dios oca bueretoburimasa.

cuti buro ñañuju ti. Ti buroju ejaguagune, juarã î buerare ado bajiro înare gotiyuju î:

- —Mani varoto riojo ñarimacare vasa maji. Toju ejacõari, burro macu îna siaturugõrire bujaruaraja mua, jesaĩañamagure. Ĩre õjacõari, yure amiadibosaba. 31 Ti macagu sĩgũ, mua õjaro ĩacõari, "¿No yira ĩre õjati?" muare ĩ yiseniĩajama, "Mani uju ĩre bojami", ĩre yicudiba —ĩnare yiyuju Jesús.
- **32** To î yisere ajicõari, vasujarã îna. To ejacõari, Jesús î gotiriarore bajirone burro macʉre ĩabʉjayujarã îna. **33** Ĩre îna õjarone,
 - —¿No yirã îre õjati mua? —yiyujarã îna, burro ujarã.
 - 34 To bajiro îna yirone,
 - —Mani uju bojaami —ĩnare yicudiyujarã ĩna.
- 35 To bajiro ĩnare yigajanocõari, burro macure ãmivasujarã, Jesús tuju. To yicõari, ĩna ye sudi joeayere vejecõari, burro macu joere jeoyujarã. To yigajanocõari, Jesúre ĩre vajejarotiyujarã ĩna. 36 To bajiri burro joere jesamaja vasuju Jesús, Olivo vãme cuti buro majacu. To ĩ jesamaja vatone, ĩna ye sudi joeayere vejecõari, ĩ varotijure cũ rĩjoro cutiyujarã. "Yua uju ñaja mu" yirã, to bajiro yiyujarã, Jesúre rũcubuorã. 37 To bajiro ĩna yi vati maajure jesamaja, joe jeacõari, Jerusalénju ĩ rojaroto rĩjorore, "Quēnaro yaja", Diore yiavasã variquēnañujarã ĩna, jājarã. Dios ĩ masise rãca ĩaĩañamani Jesús ĩ yiĩorere tuoĩacõari, ado bajiro yiavasã variquēnañujarã:
- **38**—"Rotimʉorʉ̃gõrʉcʉmi" yigʉ, Dios ĩ cõarí, ñaami. ¡Diore rotibosagʉ quẽnaro ĩ yigʉ ñaami! Manire ĩavariquẽnagʉ̃mi Dios. Quẽnagʉ̃ masune ñaami —yiavasã variquẽnañujarã ĩna.
- **39** To bajiro îna yiavasã ñarone, sĩgũri ñañujarã fariseo masa quêne. To bajiri Jesúre rũcubuorã îna yiavasãsere ajicoari, ado bajiro Jesúre yiboayujarã îna:
 - —Ми buerãre avasãrotibeticõaña mu —ĩre yiboayujarã ĩna.
- **40** To bajiro îre îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —To bajiro îna yiavasãbetijama, adiari gũtarijuare avasãroticõarucumi Dios înare yicudiyuju Jesús.
- **41** To yi va, Jerusalén maca tuaca ejagune, ti macare ĩagune, otiyuju Jesús. **42** Ado bajiro yiotiyuju:
- —Yucune Jerusalén macana, variquenarere înare Dios î coaruaboasere, îna masune ajitirunu suyamasibeama. To bajiri que-

naro ñavariquenamasibetiruarama. 43-44 Masa rojose îna tâmuosere yu suorine Dios înare î yiretobosasere masimena ñari, buto rojose tâmuoruarama îna. Înare quearuara vadiruarama găjera. Adi macajure vadicoari, înare ganibiaquearuarama, "Rudiroma" yira. Ganibiaqueacoari, quenaro siajeocoaruarama, înare. Virire quene, gajeyeunire quene jediro reajeocoaruarama îna. To bajiro îna yireacoaro bero, adi maca naboariaro, rujatucuro naruaroja ti —yiotiyuju Jesús, Jerusalén macare îagune.

Diore yirũcubuoriaviju ñacõari, gajeyeũni ĩsiriavire bajiro ĩna yiñajare, Jesús ĩnare ĩ tudíãgõbure queti

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

- **45-46** To bajiro yigajano, varūtu vaejacoasuju ĩ, Jerusalénju. To ejacoari, Diore yirūcubuoriaviju sajanuju ĩ. Sajaejacoari, ti viju îsinarare agobucoanuju ĩ. Înare agobucoagune, ado bajiro înare gotiyuju:
- —Dios ĩ rotimasire masa ĩna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Yu ya vima, yure sẽnirucubuorã rẽjariavi ñaruaroja", yigotiaja, adi vire. To bajiro ĩ yimasire ti ñaboajaquene, mua suorine juarudirimasa ñarivire bajiro bajiaja ti —ĩnare yigotiyuju Jesús.
- 47To bajiro înare î yiãgõburiaro bero, tocărăcarumuri ti vine masare buerugunuju Jesus. To î yisere, paia ujara, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene, masa ujara quene, "¿No bajiro îre sîarati mani?", yituoîarugunujara îna. 48 No bajiro yimasibesujara îna, bajirajuma, masa najediro buto îre îna ajitirunu suyajare.

"¿Ñimu mure î rotise răca to bajiro yati mu?", Jesúre îna yisêniîare queti

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

- 20^{1} Cojorũmu, Diore yirũcubuoriaviju masare gotimasioñuju Jesús. "Rojose mua yisere yitujacõari, quẽnasejuare tuoĩavasoaya" ĩnare yigoticõari, ĩ suorine quẽnaro ĩnare Dios ĩ yirotire gotimasioñuju ĩ. To bajiro ĩ yigotimasio ñarone, ĩre sẽniĩarã, ĩ ture ejayujarã bucurã, paia ujarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quẽne. 2 Ado bajiro ĩre yisẽniĩañujarã ĩna:
- —¿Ñimu mure î rotise raca to bajiro yiruguati mu? —îre yiseniîanujara îna.
 - 3 To bajiro îna yisere ajicõari,

—Yu quene, ado bajiro muare seniiaja yu: 4 ¿Ñimu rotiyujari, Juanre, "Oco raca masare înare bautizacudiya" yigu? ¿Dios rotiyujari? ¿Masajua rotiyujarique? —înare yiseniianuju Jesús.

5 To î yisere ajicoari, îna masune gamera nagonujara îna:

- —"Dione, Juanre oco rāca masare bautizarotiyumi" mani yijama, ado bajiro manire sēniĩajacagumi: "Tire masirã ñaboarine, ¿no yirã ĩre ajitirunubeticati mua?" manire yisēniĩajacagumi. 6 To yicoari, "Masane, Juanre oco rāca bautizarotiriarāma" mani yijama, gutarine manire reasĩaruarāma masa, "Diore gotiretobosarimasu naboacami Juan" yirã nari—gamerā yinagonujara îna. 7 To bajiro yirā nari, ado bajiro îre cudiyujara îna:
 - —Juanre rotiríre masibeaja yua —Jesúre yicudiyujarã îna. 8 To îna visere ajicõari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:
- —To bajiro mua cudijare, yure rotigu vãmere gotibetirucuja yu quene —ĩnare yiyuju Jesús.

"Judío masa îna ajitirunubetijare, gājerājuare ujorucumi" yigu, moabosarimasa rojose yirā îna bajire rāca Jesús î gotimasiore queti

(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

9 To bajiro înare yigajanocõari, gotimasiore queti ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Sĩgũ masu uye vese otegumi. Tire otegajanocoari, gãjerãre, "Yure ĩatirũnubosaba", yigumi. "Uye ti rica cutiro, gãjerãre ĩsicoari, vaja sẽniruarãja. To yicoari, mua juarotire, 'Ado coro ñaja mani ye. Ado coro ñaja ĩ ye' yicoĩama", ĩnare yirotigumi. To yicoari, gajeroju vacoacumi. 10 To bajiri cojorữmu, "Uye rica cuti bucuacoatoja" yigu, ĩre moabosarimasure coagumi, "Uye, yure ĩna cũbosarere yure juabosaaya" yigu. Uye veseju ĩ ejarone, ĩre ñiacoari jarãma vese coderimasa. To yicoa, ĩre uye ĩsimenane, "Vasa", yirãma ĩna. To bajiri uye ĩ juabecune tudiejagumi, ĩre roticoarí tuju. 11 To bajiri uye ĩ juabetire ĩacoari, gãjire coagumi quena, vese uju, "Uye yure juabosagu vasa" yigu. Uye veseju ĩ ejasere ĩacoari, rujajine ĩre yitudícoari, ĩre quene jarãma ĩna. To bajiro ĩre yigajanocoari, uye ĩsimenane, "Vasa", ĩre yirãma ĩna. 12 To bajiri uye ĩ juabetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasere ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju. Uye veseju ĩ ejasetire ĩacoari, quena gãjire coagumi vese uju.

sere îacoari, îre quene jarama îna. To bajiri cami cutigumi. To yicoari, îre niacoari, vese sojuaju rocarama îna.

13 To bajiro ti bajijare, "¿No bajiro yiguti yu?", yituoĩagũmi uju. "Yu maigũre, yu macure ĩre cõarucuja yu. Ĩjuare rũcubuorāma ĩna", yituoĩagũmi. 14 To bajiro yituoĩacõari, ĩ macure cõagũmi. To bajiro ĩ yituoĩaboajaquene, ĩ macu veseju ĩ ejasere ĩacõari, ado bajiro gãmerã ñagõrãma vese coderimasa: "Adi sita uju ĩ bajirocaveojama, ĩ macune ñaami vasoarocu. To bajiri îre mani sĩajama, mani ye sita ñaruaroja yuja", gãmerã yirāma ĩna. 15 To bajiri vese sojuaju ĩre ñia oja vanama. To yicõari, sĩarãma ĩna yuja —ĩnare yiyuju Jesús, ti quetire gotigu.

To bajiro înare yigajanocoari, ado bajiro înare gotiyuju quena:

—¿Ti vese uju tudiejagu, no bajiro ĩnare yigujari ĩ, ti vese coderimasare? **16** Ado bajiro yigumi: Veseju vacõari, ti vese coderãre sĩagumi. To yicõari, gãjerãre coderotigumi, ti vesere —ĩnare yiyuju Jesús.

To bajiro î yisere ajimasicõañujarã judío masa. To bajiri,

—¡Bajibeticõato ti! —yiyujarã îna. "'Uju macure sĩariarãre bajiro bajiaja mua', manire yami" yimasicõañujarã îna.

17To bajiro îna yirone, înare îacoari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—¿"Uye vese uju î macure rojoră îna sîarocarere bajirone gũtavi quẽnorimasa coja gũtare rocaruarãma" Dios oca masa îna yiucamasirere îabeticatique mua? Ado bajiro gotiaja:

> "G ũta rãca vi quẽnorimasa coja gũtare rocarãma ĩna. Ĩna rocaria ñaboarine, gajea gũta rẽtoro quẽnarica ñaruaroja tia. Tia gũta suorine quẽnarivi quẽnorucumi Dios. Tia manijama, quẽnomasibetibogumi", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire.

18 To yigajano, ado bajiro gotirũtuasuju ĩ Jesús:

—No bojarã, yʉ ocare ajiterã, rojose tãmʉorʉarãma ĩna —ĩnare yiyuju Jesús.

19 To bajiro Jesús ĩ gotimasiosere ajicoari, "Manirene mani bajisere yigu yami", yiajimasiñujarã paia ujarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quene. "'Uju macure sĩariarare bajiro bajiaja mua' manire yami", yiajimasiñujarã ĩna. To bajiro yirã ñari, Jesúre ñiaruaboayujarã ĩna. To bajiboarine masare güirã, ĩre ñiabesujarã.

"Ujarā gājoa manire īna vaja yirotijama, īnare īsiroti ñaja", Jesús ī yigotire queti

(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

- 20 Jesúre ñiarʉarā ñari, gājerāre cõañujarā īna, Jesús tʉjʉ. To bajiri, "'Mani ʉjʉ César ī rotisere quēnabeaja' ī yisere ajirudirā vasa. To bajiro ī yise ti ñajama, īre gotiyirorāsa mani, Pilatore", yitʉoĩaboayujarā. To bajiri Jesús tʉjʉre ī gotisere ajirāre bajiro bajitoyujarā īna cõariarā. 21 Jesús tʉ ejacõari, ado bajiro īre sēniĩañujarā īna:
- —Ajiya gotimasiorimasu. "Riojo gotigu ñaja mu", yimasiaja yua. "Ado bajiro mani yisere bojagumi Dios" yigotimasiogũ, ñaro cõrone riojo yuare gotimasioaja mu. "Ado bajiro yu gotimasiojama, yure ajijūnisiniruarāma" yituoĩabecune, riojo gotigu ñaja mu. Masa ñajedirore riojo gotigu ñaja mu. To bajiro yigu mu ñajare, mu tuoĩasere ajiruaja yua. 22 ¿Roma macagu uju, César, gãjoa manire ĩ vaja yirotisere mani vaja yijama, quēnacõarojari? ¿Dios ĩ rotimasirere cudimena yirãjarique mani, ĩre mani vaja yijama? —Jesúre yisēniĩaboayujarã ĩna.
- **23-24** Jesújuama, "Rojose yure yiruarã, to bajise yure sēniĩatoama ĩna", yimasicõañuju. To bajiri, ado bajiro ĩnare gotiyuju:
 - —Gãjoatii cojotii yure ĩoña mua.
- To î yijare, găjoatii âmiadi, îre îonujară îna. Găjoatiire îacoari, ado bajiro înare seniîanuju Jesús:
- —¿Ñimu rioga tuyati? ¿Ñimu vãme tuyati? —ĩnare yiyuju Jesús.

To î yirone,

—Roma macagu Uju César vãme cutigu rioga tuyaja. To yicoari, î vãme tuyaja ti —Jesúre yicudiyujarã îna.

25 To îna yijare, ado bajise yiyuju Jesús:

—To bajiri aditiire ĩacõari, "César yatii ñaja", yimasiaja mani. Ujarã manire ĩna vaja yirotijama, ĩnare vaja yiroti ñaja, manire. To bajirone bajiaja Diore quene. "Dios suori bajiaja" mani yimasijama, "Yua cuose ti ñaboajaquene, ti raca mu bojarore bajiro yiruaraja", Diore ĩre yiroti ñaja, manire —ĩnare yiyuju Jesús.

26 To bajiro î yisere ajicõari, no yimasibesujarã îna, to bajise quenaro nagogure ajibetiruguriara nari. To bajiri, îre

sẽniı̃atujacõañujarã yuja. Jesús rojose ı̃ yibetijare, ı̃na ujure ocasãmasibesujarã ı̃na.

"¿Bajirearāma, tudicaticoanajari?", Jesúre îna yisēniĩatore (Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

27-28 To bajicõari, saduceo masa quene sĩgũri ejayujara, Jesúre seniiatora. "Masa îna rijato bero, îna usuri îna rujuri naro corone quena tudicatimenama" yira nanujara saduceo masa. Ado bajiro îre seniianujara:

—Ajiya, gotimasiorimasu. Moisés ñamasirí ado bajiro î yiucacũmasire ti ñajare, mure sẽniĩarã vabu yua. Ado bajiro yimasiñuju Moisés: "Sĩgũ, manajo cutiboa, rĩa magũne ĩ bajirocajama, ĩ gagu manajo ñariore manajo cutirucumi ĩ bedijua. To bajiri ĩ rãca ñacõari, so macu cutijama, ĩ gagu macu ñarucumi", yimasiñuju Moisés. 29 Sĩgũ rĩa cojomo cõro, jua jẽnituarirãcu ữmua ñaboacama. Sĩgõrene manajo cutiboacama ĩna. Ñasuogu sore manajo cutisuoboacami. Rĩa magũne rijacoacami ĩ. 30-31 Ĩ rijato bero, gãji ĩ bedi vasoaboacami. Ĩ quẽne rĩa magũne rijacoacami. Ĩ bederã quẽne, to bajirone sore manajo cutiboacama. Rĩa manane, rijajedicoacama ĩna quẽne. 32 So manajua ĩna rijajediro bero, so quẽne rijacoacamo yuja. 33 To bajiri bajireacõari, quẽna ĩna tudicatijama, ¿ñimujua ñaguĩda so manaju masu ñarocuma, ĩna ñaro cõrone sore ĩna manajo cuticato bero? —Jesúre yisẽniĩatoyujarã ĩna.

34-35 To îna yirone, ado bajiro cudiyuju Jesús:

—Bajireariarã, "Quēnarã ñaama" Dios ĩ yiĩarã, quēna tudicatiro bero, manajo cutire, manaju cutire quēne maniruaroja. 36 Tudirijabetirona ñari, to bajiro bajiruarāma. Õ vecaju ángel mesare bajiro bajirā ñaruarāma. To bajicoari, ĩ suorine tudicatiriarã ñari, Dios rĩa ñaruarāma —ĩnare yicudiyuju Jesús. 37—¿"Masa ĩna bajirearo bero, ĩna usuri caticoaroja" yirere ĩabeticatique mua? ¿Yucúyoa ũjuriyoa vatoaju Dios Moisére ĩ ñagomasirere ĩabeticatique? Dios masune ado bajiro gotimasinumi ĩ oca masa ĩna ucamasire rãca: "Миа пісна паmasiriarā Abraham, Isaac, Jacob, ĩna rūcubuo vadimasicacune ñaja yu", yigotimasinumi Dios. 38 Masa bajireariarã ĩna usuri ti caticoa ñabetijama, to bajise yibetimasiborimi. Bajireariarã, quēna tudicatirājua ĩna rūcubuogu ñagūmi. Masa ĩna usuri ti caticoa ñabetiboajaquēne, "Diore rūcubuorā ñarāma", yimasiña maja.

"Îna usuri ti caticoa najare, bajireariara naboarine, Diore rucubuocoa narama", yire naja —înare yiyuju Jesús.

- **39-40** To ĩ yise ñajare, saduceo masa, ĩre sẽniĩarẽmobesujarã, ĩre güirã ñari. To bajiri, ado bajiro Jesúre yiyujarã sĩgʉ̃ri, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasajʉama:
 - —Gotimasiorimasu, quenaro cudiaja mu —îre yiyujara îna.

"'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, ¿ñimu ñarucumi, yituoĩati mua?", Jesús ĩ yisẽniĩare queti

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

- **41-43** To bajiro îre îna yiboajaquene, ado bajiro masare gotiyuju Jesús:
- —"Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu, masu ñarucumi. Uju David ñamasirí jãnamine ñarucumi" yise ñaja. To bajiro mua yituoĩaboajaquene, Diore yigure bajiro, "yu uju", yimasiñujari Uju David ñamasirí, ĩ jãnami ĩ ñaboajaquene, ado bajise ĩ yiucajama:
 - "Yu ujure ado bajiro yirucumi Dios: 'Yu riojojacatua rujiya maji. Mure ĩaterãre, "Rojose yitujaya" ĩnare yu yiro bero, rojose yimasibetiruarãma yuja. To cõrone rotisuorucuja mu' yirucumi Dios, yu ujure", yiucamasiñumi David.

44 To bajiri, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios î cõarocu, David ñamasirí jãnami ñarucumi" yiucamasire ti ñaboajaquene, ¿no yigu î ujure bajiro bajigutique? — înare yiyuju Jesús.

"Rojose tāmuoruarāma Dios ī rotimasire gotimasiorimasa", Jesús ī yire queti

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

- **45-46** To bajiro ĩnare yigajanocõari, masa ĩna ajijediro, ado bajiro ĩ buerimasare gotiyuju Jesús:
- —Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare bajiro bajibeja muama. Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, sudiro yoaquẽnariase sãñacõari, masa ĩna ĩaro rĩjoro vacudi variquẽnarãma ĩna. To yicõari, jãjarã masa ĩna rẽjarũgũrijaurire ejarũgũrãma. Gãji ĩnare ĩ bocajama, rũcubuose rãca ĩnare ĩ sẽnisere ajivariquẽnarãma. Dios ocare ĩna buerivirijure quẽne ñamasuri cũmurorire rujivariquẽnarãma. Boserữmuri ti ñajaquẽne, ĩna bajama, ñamasuri cũmurorire rujivariquēnarãma ĩna. 47 Manajua

rijaveoriară ya virire emară naboarine, masa îna îaro rijorojua, "'Quenaro yiră naama' yiîato" yiră, yoaro Diore seniră yaja, yisocaruguboarama îna. To bajiro îna yise vaja, gajera rojoră, rojose îna tamuose retoro rojose tamuoruarama îna —înare yiyuju Jesús.

Manaju rijaveorio maioro bajigo ñaboarine, gajoa so sare queti (Mr 12.41-44)

 $21^{\,1}\,\mathrm{Diore}\,$ yirũcubuoriaviju ñacõari, gãjoa jairã gãjoa sãriajujure gãjoa îna sãñasere ĩañuju Jesús. $2\,\mathrm{To}\,$ îna yiñarone, sĩgõ, manaju rijaveorio, gãjoatii juatiine so sãsere ĩañuju. Mojoroaca vaja cutitiiri ñañuju ti. $3\,\mathrm{Tire}\,$ so sãro ĩacõari, ado bajiro ĩ buerimasare gotiyuju Jesús:

—Riojo muare gotiaja yu. Adio maioro bajigo, gajera retoro samo so. 4 Gajoa jaira ina saboajaquene, jairo ruyacoaroja inarema. Soma, so cuose naro coroacane sacoamo —inare yiyuju Jesús.

"Diore yirucubuoriavire judío masa me ñarã caguerocacoaruarama", Jesús i yire queti (Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

5-6 Diore yirũcubuoriavire ĩacoari, sĩgũri ĩ buerimasa ado bajiro Jesúre ĩre yiyujarã:

San Lucas 21.3-4

—Quenarivi ñaja. Guta quenase raca quenaro quenonuma îna. Diore rucubuora îna cure quene quenase naja —Jesúre îre yiyujara îna.

To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro gotiyuju Jesús:

—Adi vi mua ĩarivi ñaro cõrone cague vējajedicoaruaroja. To bajiri adi viaye gajea guta joere jesabetiruaroja — ĩnare yiyuju Jesús.

"Macarucuro ti jediroto rijoro ado bajiro bajiruaroja", Jesús i vire queti

(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)

7 Ado bajiro Jesúre îre sēniĩañujarã îna:

—¿Divato cagueroca ecoroti Diore yirūcubuoriavi? ¿No bajiro ti bajiro ĩacõari, "Jesús ejaguagu yigumi", yimasirãti yua? ¿No bajiro ti bajiro ĩacõari, "Adi macarucuro jediato yaja", yimasirãti yua? —Jesúre yisēniĩañujarã ĩna.

8 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—Roori ñarʉarāja mʉa, "Socarāne, gājerā manire yitoroma" yirā. Jājarā yitorā ñarʉarāma, "Yʉne ñaja 'Rotimʉorʉ̃gōrʉcʉmi' yigʉ, Dios ĩ cõagʉ̃" yirā. To yicōari, "Adi macarʉcʉro ti jediroti cõñaja", yitorʉarāma. To bajiro ĩna yiboajaquēne, ĩnare ajitirʉ̃nʉbetirʉarāja mʉa. 9 To bajicōari, mʉa tʉana to yicōari, gajeroana quēne gājerā rāca ĩna gāmerā sĩasere ajirʉarāja mʉa. Tire ajicōari, güibetirʉarāja mʉa. "Bajirʉaroja" Dios ĩ yiriarore bajirone bajirʉaroja. To bajiro ĩna gāmerā yiñaboajaquēne, adi macarʉcʉro jediro me bajirʉaroja.

10 Cojo sitana, gaje sitana rãca gãmerã sĩarʉarãma. 11 Buto sita saberʉaroja. To yicoari, cojo maca me ñioñarʉaroja. To bajicoari, cojo sita me gajeye rojose coarucumi Dios, "Rojose tãmuoato masa" yigu. Vecajure ĩaĩañamani güiose Dios ĩ yiĩose ñaruaroja.

12 To bajiro ti bajiroto rijoro, muare nejecoari, rojose muare yiruarama masa. Dios ocare ina bueriviju ujara rijorojua muare juaacoari, muare goti yiroruarama ina. To yicoari, muare tubiberuarama. Yu ocare mua gotimasiojare, macari ujara rijorojua muare juaaruarama ina. To yi vanane, ujara namasura rijorojua muare juaejaruarama ina. 13 To bajiro muare ina yijare, yu oca quenasere inare gotiruaraja mua.

14 Muare ñejecõari, ujarā rījorojua muare īna juaároto rījoro, "¿No bajiro ñagõrāti yua?", yituoīarejaibetiruarāja mua. 15 Mua ñagõrotiju ti ejaro, "Ado bajiro ñagõroti ñaja", yimasiruarāja. Mua ñagõjama, mua masise rāca me ñagõruarāja. Yu masise rāca ñagõruarāja. Yu masise muare yu cõajare, mua ñagõsere ajicõari, "Socarā yaja mua", muare yibetiruarāma muare īaterā — īnare yiyuju Jesús. 16 — Mua jacua, mua bederā, mua yarā, mua rācana quēne, muare īsirearuarāma īna. To bajiro īna yijare, sīaecoruarāja mua sīgūri. 17 Yure ajitirūnurā mua ñajare, muare īateruarāma jājarā masa. 18 To bajiro muare īna yiboajaquēne, ñie muare godocutiruaroja. Dios ī ejarēmose rāca ī tuju ejacõari, quēnaro ñacõa ñarūgūruarāja mua. 19 Yure mua ajitirūnu tujabetijama, to bajirone bajiruarāja mua.

20 Jerusalén macajure surara îna gânibiasere mua îajama, "Jerusalén maca ti jedirotirumu coñaro bajiaja", yimasiruarăja mua. 21-22 Jerusalén maca jedirotire Dios oca masa îna ucamasire ti gotirore bajiro bajiruaroja. Rojose tâmuoriarumuri ñaruaroja. To bajiroti ti ñajare, Jerusalén maca tuana, Judea sitana, Jerusalén macaju rudibeticoato îna. Gutayucujuaju guaro rudicoajaro îna. Jerusalén macana quene, guaro rudicoajaro îna. 23 To bajiro bajirirumure buto rojose tâmuoruarama masa, î bojasere îna yibetire Dios î îajûnisinijare. Romia macu sañara, ûjura cuora quene, rojose tâmuoruarama îna, ûmatîmabetica yira. 24 Sigurire jasîaruarama judío masa me ñara. Gajerare, sîaecomenare înare nejebatecoaruarama, gajeroriju. To yicoari, îna ye sita cuoruarama judío masa me ñara, "To corone rotitujaruarama" Dios î yituoîariarumu ti ejaroto rijoro.

"Dios î roticoacacu tudiejarucuja yu", Jesús î yire queti (Mt 24.29-35, 42-44; Mr 13.24-37)

25 Judío masa me ñarã îna rotirirodo jedirijau, muiju ũmuagu, to yicoari, ñamiagu quene, ñocoa quene, buto güiose bajiîoruarama. Tire îagüiruarama adi macarucuroana ñajediro. Moa riaga buto jacase saberuaroja. To bajiro ti busisere ajigüicoari, no yimasibetiruarama îna. 26 0 vecayere nuruobatorucumi Dios. To bajiro ti bajiro îacoari, "Adi macarucuro jediato yaja" yituoîacoari, buto güiruarama îna. Sîguri îame-

сн vanane, rijavējarнarāma îna. **27** To bajicõari, ун masise rāca, buto bususe rāca, oco bueri vatoaju adi macarucurojure Dios î roticõacacu ун rujiadire îarнarāma îna. **28** To bajiri, adi güiose ti bajisuorore îacõari, tuoîatutuaruarāja mua. Tuoîatutuacõari, îamuoruarāja mua, "Yucuacane rojose tāmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yirētobosaguagu yigumi Dios" yimasirā ñari — înare yigotiyuju Jesús, î buerāre.

29 To yigajanocõari, gotimasiore queti gotiyuju quena:

—Yucure tuoĩaña mua. **30** Yucu gajecu bucuamujacõari, jũ mameaja. Tire ĩacõari, "Mojoroaca ruyaja cuma ti ejaroti", yimasiaja mani, judío masa. **31** Tire bajiro muare yu gotise ti bajisere ĩacõari, "Mojoroaca ruyaja Diore rotibosagu, Jesús ĩ vadiroti", yimasiruarãja mua.

32 Riojo muare gotiaja yu. Adirodo ñarā mua bajireajediroto rījoro, muare yu gotirore bajirone bajiruaroja ti. ¹ 33 Adi macarucuro ñaro cõrone, to yicõari, õ vecaye quene jedicoaruaroja. To bajiboarine, yu ocama, jedibeti muorugõcõaruaroja.

34 To bajiri yu vadirotire masiritibesa. Idire mecuose idimecucõari, yure mua masiritijama, quenabetoja. To bajicõari, gajeyeuni mua cuose, to yicõari, gajeye mua cuorua tuoiasere buto tuoiara nari, yure mua masiritijama, quenabetoja. 35 "To corone ejarucumi" jäjara masa na yimasibetirimarone, tudiejarucuja yu. To yu bajijare, masa najediro yure rudimasibetiruarama na. 36 To bajiro bajiroti ti najare, roori naruaraja mua. To bajicõari, ado bajiro Diore seniruguruaraja mua: "'Dios i roticõacacu i tudivadiroto rijoro, rojose tamuoroti ti naboajaquene, ire ajitirunu tujabeticõari, o vecaju i rijorojua bojonemenane ejato' yigu, yuare ejaremona", ire yiseniruguruaraja mua —inare yigotiyuju Jesús.

37 Tocaracarumurine Diore yirucubuoriaviju masare gotimasiorugunuju Jesus. Namirema inare vaveocoari, Olivo vame cuti buroju canirugunuju. 38 Quena busuriju jajara masa ire ajira sajarugunujara ina, Diore yirucubuoriaviju.

^t**21.32** Griego masa ye rãca "esta raza" yiroma, judío mesare yiro yaja. To bajicõari, "esta generación" ti yijama, adirodo ñarãre yiro yaja.

"¿No bajiro yicoari, Jesúre ñiarati mani, îre sĩarʉara?", îna yire (Mt 26.1-5, 14-16; Mr 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)

22 Pascua boserũmu pan ũmato vauvase vuoyamani basuoriarũmu cõñañuju. 2 To bajicõari, paia ujarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa quêne, Jesúre sĩaruarã, masare güirã ñari, "¿No bajiro yicõari, ĩre ñiarãti mani?", gãmerã yiñagõñañujarã ĩna.

3 To îna yituoîanatoyene, Judas Iscariote văme cutigu răca nară najediro Jesús buerimasa, juaamo coro, gubo jua jenituarirăcu nanujara. To bajiboagure, î usujure săjacoasuju vătia uju, Satanás văme cutigu. 4 To bajiri, î usujur vătia uju î săjare, î suorine rojose tuoîacoari, paia ujara, Diore yirucubuoriavi coderă îna narojure vacoasuju Judas. Îna tuju ejacoari, Jesúre î îsirocarotire gamera nagonujara îna. 5 Jesúre î îsirocaruasere ajivariquenacoari,

—Gājoa mʉre ĩsirʉarāja yʉa —ĩre yiyujarā. 6 To ĩna yisere ajivariquēnacõari, tudicoasuju Judas. Jesús tʉjʉre ejacõari, "¿Dirīmaro ũnone Jesúre ĩnare yʉ ĩsijama, josari mene ĩre ñiamasirojari ĩna?", yitʉoĩañuju ĩ.

Jesús î batusare queti

(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

7 Pascua boserumu pan umato vauvase vuoyamani basuoriarumu, to yicoari, oveja macure ina siariarumu ejayuju ti. **8** To bajiri Pedrore, Juanre ado bajiro inare yicoanuju Jesus:

—Adi ñami bare mani barotire quenoyura vasa mua —înare yicoanuju.

9 To bajiro î yisere ajicõari,

- —¿Noju bare quẽnoyurãti yua? re yisẽniiañujarã ina.
- **10-11** To bajiro îna yiseniîarone, ado bajirone înare cudiyuju Jesús:
- —Yure quenaro ajiya mua. Macaju muare yu gotigu ture vasa mua. To mua ejarone, sĩgũ, oco vagu muare bocarucumi. Ire suyaja mua. To bajicoari, vi ĩ sajarone, ti vi ujure ado bajiro ĩre yiba: "¿Noju nati Pascua boserumu adi nami yu buerimasare yu umato barotijau?' mure yicoami gotimasiorimasu", yiba mua. 12 To mua yirone, muare ĭorucumi, vecajua soa,

jairisõa, quẽnogajanoriasõare. Tone mani baroti quẽnoyuba mua —ı̃nare yiyuju Jesús, ı̃nare varotigu.

13 To î yijare, vacoasujară îna juară yuja. To eja, î yiriarore bajirone bajiyuju ti. To bajiri tisõaju îna barotire quenoyuyujară îna.

14 To bajiri Pascua boserumuaye bare bariaju ti ejaro, î buerimasa juaamo coro, gubo jua jenituariracu nara ejacoari, barujiyujara îna, î raca. 15 To bajinarane, înare umato baguagune, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:

—Rojose yu tãmuoroto rĩjoro, mua rãca Pascua boserumu bare buto barua tuoĩacaju yu. 16 Dios ĩ roticoacacu ñari, muare yu umato baro bero, que na tudibabetirucuja. To bajiboarine, adi macarucuroju yu tudivado beroju yure roticoacacu ĩ ñarojure tudi mua rãca que naro bavarique narucuja yu, rojose tãmuoboriarãre yu yiretobosarã rãca —ĩ buerimasare înare yiyuju Jesús.

17 To yigajano, idiriabaja ãmicõari,

—Quenaro yaja mu —Diore yiyuju.

To yicõari, tibaja ĩnare ĩsigũne, ado bajiro yiyuju ĩ:

—Мна jediro adire idiya. **18** Riojo mнare gotiaja ун. "Rotimнorн̃gõrнcнja mн" yigн, Dios yнге î cũroto rĩjoro, нуе осо idibetirнснja ун —ĩnare yiyuju.

19 To yigajanocõari, pan amicõari, "Quenaja", Diore yiyuju Jesús. To yigajano, tire mutocõari, i buerimasare isibatogune, ado bajiro inare gotiyuju i:

—Ti ñaja yu ruju rii. Мнаге rijabosarucuja yu. Yu rijato bero, muare yu rijabosare tuoĩacõari, yure rũcubuorã, ado bajirone rējacõari, barûgũruarãja —ĩnare yigotiyuju ĩ.

20 To yicoari, bare îna baro bero, uye oco sanaribajare amicoari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús quena:

—Adi ñaja tirumuana, "Rojose mani yirere masirioato" yira, Diore rucubuoriaju joere îna yuejeoriarore bajiro bajise. Yucurema, yu rii ñaja. Ti suorine, "Gajerodori ado bajiro masare quenaro yirucuja yu" Dios î yigotimasiriarore bajiro bajiruaroja yuja. Yu rijato bero, muare yu rijabosare tuo acoari, yure rucubuora, ado bajirone rejacoari, idiruguruaraja—înare yiyuju Jesus.

21-22 To yigajano, ado bajiro înare gotiyuju quena:

—Dios ĩ tuoĩariarore bajiro rojose tãmuorucuja yu, Dios ĩ roticõacacu. To bajiro bajirocu yu ñajare, sĩgũ mua rãcagu, yu

rāca bagu, yure ĩaterāre yure ĩsirocarucumi. Yure ĩ gotiyirose suorine rojose tāmuorucuja yu. "Masare yirētobosarucumi" Dios ĩ yimasire ñajare, tirotire yigu bajirucuja yuma. To bajiboarine, yure gotiyirogujuama, rojose tāmuorucumi —ĩnare yigotiyuju Jesús, ĩ buerimasare.

23 To bajiro î yisere ajicõari,

—¿Ñimujua ñati, îre îsirocarocuma? —îna masune gamera yiseniîanujara îna.

"¿Ñimujua ñagūti ñamasugūma?", Jesús buerimasa îna gāmerā vire queti

24 To bajiro gamera yigajanocoari,

—¿Ñimujua ñagūti ñamasugūma? —gāmerā yi oca josayujarā īna. **25** To bajiro īna yijare, ado bajiro īnare gotiyuju Jesús:

— Ujarã, Dios yarã me ñarã, ĩna yarãre buto tutuaro rotirãma ĩna. To bajiro yirã ĩna ñaboajaquẽne, "Masare quẽnaro yirã ñaama", yiĩarũcubuore ñaja. 26 Мната, yu yarã ñari, ĩnare bajiro bajibetiruarãja. Yure ajitirũnugũ, ñamasugũ ñarucumi, gãjerã bedire bajiro bajituoĩagũ. To bajiro yu yijama, "Gãjerã ĩna bojasere masicoari, quẽnaro ĩnare yirũcubuogu ñarucumi" yigu yaja yu. 27 ¿Nijua rẽtoro ñamasugũ ñarojari, rotigujua, rotiecogujua? Moarotigu ñagũmi ñamasugũma. To bajiro ti bajiboajaquẽne, yujua, mua uju ñaboarine mua bojasere masicoari, quẽnaro muare yigu ñaja yu.

28 Rojose tāmuoadicaju yu. To bajiro bajigu yu ñaboajaquēne, yure ajitirūnucõa ñaja mua. 29-30 To bajiro bajirā mua ñajare, ado bajiro quēnaro muare yirucuja yu: "Rotimuorūgōrucuja mu" yigu, yu jacu yure î cūroju, "Rotiruarāja mua quēne" yigu, muare cūrucuja yu quēne. To cōrone juaāmo cōro, cojo gubo jua jēnituaro ñariaserire rujiruarāja mua. To yicōari, mani yarā, judío masa, juaāmo cōro, cojo gubo jua jēnituarirācu ñarā masatubuarire rotiruarāja mua. Yure ajitirūnurāre, to yicōari, yure ajitirūnumenare īacōīamasiruarāja. To yicōari, yu rāca bare ba, idi yiinarūgūruarāja mua —īnare yiyuju Jesús.

"'Jesúre masibeaja yʉ' yirʉсʉja mʉ", Pedrore Jesús ĩ yire queti (Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

31 To yigajanocõari, ĩ buegʉre Pedrore ado bajiro gotiyuju Jesús:

- —Quenaro yure ajiya mua. Vatia uju, "'¿Jesúre ajitirunura masu ñati ĩna?' yiĩaru, rojose ĩnare coaruaja yu", Diore yiseniĩañuju ĩ, muare. To bajiro ĩ yijama, "Rojose ĩnare yu coajama, Jesúre ajitirunu tujacoanama ĩna" yigu, yiyuju ĩ, tire. 32 To bajiro Diore ĩ yiboajaquene, Diore mure senibosabu yu, "Yure ajitirunubetiboarine, quena yure ajitirunuato ĩ" yigu. To bajiri yure ajitirunubetiboarine, quena yure mu ajitirunuro bero, gajera yu buera ñarare ejaremoma, quenaro yure ĩna ajitirunucoa ñarugurotire yigu —Pedrore ĩre yiyuju Jesús.
- **33** To bajiro îre î yisere ajicõari, ado bajiro Jesúre îre yiyuju Pedro:
- —Mure îna tubibeboajaquene, mure îna sîacoajaquene, mu raca nacoa nagu nari, sîaecomasiaja yu quene —Jesúre îre yiyuju Pedro.
 - **34** To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:
- —Riojo mure gotiaja yu. Busiyujua gãjabocu ĩ ñagõroto rĩjoro idiaji, "Jesúre masibeaja; ĩ rãcagu me ñaja yu", yirucuja mu —Pedrore ĩre yiyuju ĩ.
- **35** To yigajanocõari, ĩ buerimasare ado bajiro ĩnare sẽniĩañuju Jesús:
- —¿Мна сноsere, mua barere, gajeye gubo sudire quene tire muare juarotibeticoari, "Juarari, vacoari, yu ocare gotibosacudiaya" yigu, muare yu yirotisuocatirumure nie muare godocuocati? —înare yiseniianuju.
 - —Yuare godo cuobeticaju —yicudiyujarã îna.
- **36** To bajiro îna yicudisere ajicoari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Yucurema mua сuosere, mua barere, to yicõari, mua gãjoare quene juaya. Jariase сuobecu, sudiro yoariase, ĩ guboju tusariasere ĩsicõari, jariasere vaja yiya. 37 Masa rojose yure îna yirotire quenaro mua tuoĩamasirotire yigu, to bajise muare yaja yu. Ado bajiro yure gotiyuja Dios oca masa ĩna ucamasire: "Rojorare ĩnare ĩna yirore bajiro ĩre yiruarama, rojose ĩ tămuorotire yira", yure yigotiyuja ti. Diore gotiretobosarimasa, "Ado bajiro bajiruaroja" ĩna yiucamasire ñajare, to bajiro yure yiruarama. Ñajediro ĩna ucamasirere bajirone bajijeocoaruaroja yure —ĩnare yiyuju Jesús.
- **38** To bajiro înare î yisere ajimasibeticoari, ado bajiro îre yiyujara îna, î buera:

—Yua uju, ĩaña mu. Adone juajãi, jariase cuoaja yua —yiyujarã ĩna.

To bajiro îna yijare,

—To bajiro masu yimenaja mani —ĩnare yicudiyuju Jesús yuja.

Getsemaní vãme cutoju veseju, Jesús î jacure î sēnigū vare (Mt 26.36-46: Mr 14.32-42)

- 39 To yigajanocõari, Jerusalén vãme cuti macaju ñarí, Olivo vãme cuti buroju î buerimasare î ûmato varûgûriarore bajirone înare ûmato vasuju Jesús. 40 Toju ejacõari, ado bajiro înare gotiyuju Jesús:
- —Vãtia нјн Satanás î yirotisere yicoari, "Dios î bojabetire yirobe" yirã, Diore sēniña ĩnare yiyuju Jesús.
- **41-42** To bajiro ĩnare yicõa, ĩ sĩgũne to sojʉabʉsa vasuju ĩ. Ĩacõarine ñagũ, gʉsomuniari tuetucõari, ado bajiro Diore sẽniñuju $\tilde{\imath}$:
- —Cacu, yure ĩna sĩaroti matamasiaja mu. To bajiboarine, mu bojarore bajirone bajiato —Diore yiyuju.
- 43 To bajiro îre yigajanorone, ángel Diore moabosagu ruyuayuju î. Ruyuacoari, "Dios î bojarore bajiro yicoa ñato" yigu, Jesúre ejaremoñuju î. 44 To î yiro bero, rojose î tamuorotire tuoia sutiritigu ñari, butobusa Dios î ejaremorotire senitujabesuju Jesús. To bajiro bajiñagu rîne, buto rií raca vusase usaca budicoari, "tapi, tapi, tapi" yivejareacuñuju ti, sita joejure.
- **45** Diore sẽnigajano, vũmʉrũgũcõari, ĩ buerã tʉ tudiejayuju. Ĩ gotirere bʉto tʉoĩasʉtiriticodeboa, cãnicoasujarã. **46** Ĩna tʉ ejacõari,
- —Cãnibesa mua. Vũmurũgũcoari, Diore sẽniña, "Vãtia uju Satanás ĩ yirotisere yicoari, Dios ĩ bojabetire yirobe" yirã—ĩnare yiyuju Jesús.

Jesúre îna ñiare queti

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

47 To bajiro Jesús ĩnare ĩ gotiñarirĩmarone, jãjarã masa vayujarã ĩna. Ĩnare ũmato vagu, Judas Iscariote vãme cutigu, Jesús buerimasu ñaríne ñañuju ĩ. To bajivadi, Jesús rĩjorojua ejacoari, socune ĩre buto ĩamaigũre bajiro ĩre usuguagu yiyuju. **48** To ĩ yirone, ado bajiro ĩre gotiyuju Jesús:

—Judas, ¿Dios ĩ roticoacacure yure sĩaronare, "To bajiro usugotigusa", yituoĩaboati mu? — ĩre yiyuju Jesús.

49 To bajiro î yirone, Jesúre îna ñiaruaro îamasicõari,

— Yua uju, ¿jariase rãca ĩnare jasurereacõarāti yua? — yisēniĩañujarã ĩna, ĩ buerã.

50 To yisẽniĩarãne, sĩgũ ĩ buegu, ĩ jariase yoveaãmicõari, paia uju ñamasugũre moabosarimasure gãmoro jatarocacõañuju. **51** To ĩ yisere ĩacõari, ado bajiro ĩre yiyuju Jesús:

—Yibesa mua —ĩnare vivuju Jesús, ĩ buerãre.

To yicoari, gamoro jataroca ecogujuare î gamorore amitucoari, nariarore bajirone yiquenocoanuju Jesús. **52** To yicoari, îre niaruarare, paia ujarare, Diore yirucubuoriavi coderimasare, to yicoari, bucurare quene, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

—¿No yirã gajeyeũni juarudirimasнre ñiarãre bajiro jariaseri rãca, yucн rãca yure ñiarã vadiati mua? 53 Тоса́та́сати́типе Diore yirúcubuoriaviju mua ñaro gotimasiorũgũmu yu. To bajiboarine yure ñiabetirũgũmu mua maji. Yucurema Dios î tuoíacatore bajirone bajiruaroja. To bajiri, Satanás suorine rojose mua bojarore bajiro yimasiruarãja mua yuja —ĩnare yiyuju Jesús.

"Jesúre masibeaja yʉ", Pedro ĩ yire queti

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

54 To bajiro ĩ yirone, Jesúre ñiacõari, paia uju ñamasugũ tuju ĩre ãmiasujarã. Toju ejacõari, sãjasujarã ĩna. Ĩre ĩna ãmivato, sõju yayiĩasuyayuju Pedro. 55 To bajiri Jesúre ãmivariarã sĩgũri toju ejacõari, macajú túcuro gudarecoju tujayujarã. Tone jea riocõari, rujiyujarã ĩna, jea sũmañarã. To ĩna bajiñarone, ejacõari, ĩna rãca rujiyuju Pedro quẽne, jea sũmagũ. 56 Jeame tu rujigu ñari, quẽnaro ruyuyuju ĩ. To bajiro ĩ bajijare, sĩgõ paia uju ñamasugũre moabosarimaso, jeame tu ĩ rujiro ĩre ĩamasicõari,

—Jesúrācagune ñaami —Pedrore yiyuju so.

57 To bajiro so yisere ajicõari, ado bajiro sore yiyuju Pedro:

—Ĩre masibeaja yu —sore yiyuju.

58 To î yiro beroaca, îre îacõari,

—¿Jesúrãcagu ñabetiboati mu? —îre yiyuju gãji.

To bajiro î yisere ajicõari,

—Ĩ me ñaja yu —yiyuju ĩjuama.

59 Cojo hora bero, gãji, Pedro ĩ ñagõsere ajicõari, ĩ babarãre ado bajiro yiyuju:

- —Jesúrācagune ñaami, Galilea sitagu ñari —yiyuju ī.
- **60** To bajiro îre î yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Pedro:
- —"Riojo yaja mu", mure yimasibeaja yu. Jesúre masibeaja —îre yiyuju Pedro.

To bajiro î yirirîmarone, gājabocu ñagõcõañuju yuja. 61 î ñagõrone, Jesús, judarugucõari, Pedrore îañuju î. Î judarugu îarone, Jesús îre î gotirere masibujayuju Pedro yuja, "Gājabocu î ñagõroto rijoro, idiaji, 'Jesúre ajisuyagu me ñaja yu' yirucuja mu" Jesús î yirere. 62 Tire masibujacõari, vacoasuju. Vacõari, buto otiyuju.

Jesúre îna ajatudíre queti

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

- **63** To bajiri, Jesúre ĩacoderimasa, ĩre jacõari, ajatudíyujarã ĩna. **64** Ĩ cajere siabibecõari, ĩre jayujarã. To yicõari,
- —"'Ĩ, mure jaami' yure yigotiami Dios", yuare yiya mu—Jesúre ĩre yisẽniĩa tudíyujarã ĩna.
 - 65 To yicoari, cojo vame me îre yiajatudiyujara îna.

Judío masa ujarã ñamasurã, "¿Dios macune ñati mu?", Jesúre ĩna yisêniĩare queti

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

- **66-67** Busuro bero, paia ujarã quene, to yicoari, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene, Jesús ture rejanujarã îna. Rejacoari, îre amiasujara îna, ujara namasura tujure. Toju ejacoari, ado bajiro Jesúre yiyujara îna:
- —"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ mu ñajama, yuare gotiya —Jesúre ĩre yiyujarã ĩna.

To bajiro îre îna yisere ajicoari, ado bajiro cudiyuju Jesús:

- —"Ĩne ñaja yu" yu yijama, yure ajiruamenaja mua. **68** Yujua, yu sẽniĩajama, yure cudimenaja mua ĩnare yiyuju Jesús. **69** To yigajanocõari, ado bajiro ĩnare gotiyuju quẽna:
- —Yu bajirotire masibeticõari, to bajiro yure yaja mua. Dios ĩ roticõacacu ñari, yoaro mene ĩ riojojacatua rujicõari muare yu besero ĩaruarãja mua —yiyuju Jesús.

70 To bajiro î yisere ajicõari,

—¿"Dios macune ñaja yu" yigu yati mu? —îre yiseniîañujara îna jediro.

To bajiro îna yisere ajicõari,

- —To bajirone bajiaja. Ĩne ñaja yʉ —ĩnare yicudiyuju ĩ yuja.
- **71** To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro gamera nagonujara îna:
- —"Dios ĩ cõacacu, ĩ macu ñaja yu" ĩ yise suorine Diore rojose yigu yami. No yirã gãjerãre, "Rojose yigu ñaami" yironare macarēmomenaja mani yuja —gãmerã yiyujarã ĩna.

Pilato tuju Jesúre ĩna ãmiejare queti

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

- 23 1-2 To yigajanocõari, Jesúre ĩre ãmiasujarã ĩna jediro, Pilato vãme cutigu ya viju vana. Ĩ tuju ĩre ãmiejacõari, ado bajiro Jesúre gotiyiroyujarã ĩna:
- —Ãnire bujabu yua. Ado bajiro yimi: "Uju Césare gãjoa muare ĩ vaja yirotisere mua vaja yijama, quenabeaja. To yicoari, 'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios ĩ coagu ñaja yu", yimi —Jesúre ĩre yigotiyiroyujara ĩna.

3 To bajiro îna yise ñajare, ado bajiro Jesúre sēniĩañuju Pilato:

—¿Mune ñati judío masa uju? —îre yiyuju Pilato.

To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

- —To bajirone bajiaja —ĩre yiyuju Jesús.
- 4 To î yirone, paia ujarâre, to yicoari, jajara masa to narare quene ado bajiro înare yiyuju Pilato:
- —Yu ĩajama, ñie rojose yigu me ñaami —ĩnare yiboayuju Pilato.

5 To bajiro î yiboajaquene, buto avasanujara îna:

—Galilea sitajʉre gotimasiosʉoyumi. Bero, Judea sitana ñajedirore gotibatomavisioami —ĩre yiyujarã ĩna.

Herodes tuju Jesúre ĩna ãmiejare queti

- **6-7** To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare seniîanuju Pilato:
 - —¿Ãni, Jesús Galileagu ñati? —ĩnare yisẽniĩañuju ĩ.

To î yirone,

—Toagune ñaami —yicudiyujarã îna.

To bajiro îna yijare,

—Uju Herodes ya sitagu ĩ ñajare, Herodejua ĩre ĩacõĩato —ĩnare yiyuju Pilato.

Tirumurire Jerusalénjune ñañuju Herodes quene, Pilato î narimacane. To bajiri tire masicoari, Herodes tuju Jesúre coa-

ñuju Pilato. 8 To bajiri, Jesús ĩ ejaro, ĩre ĩacõari, buto variquenañuju Herodes, buto ĩre ĩaruaruguri ñari. Yoaro ĩre ĩaruaboayuju. Jesús ĩ yirere ajiruguri ñari, ĩ ĩaro rĩjorojua quene, ĩaĩañamani Jesús ĩ yiĩosere buto ĩaruayuju ĩ. 9 To bajiro yigu ñari, yoaro Jesúre seniĩañuju ĩ. To bajiro ĩ yiboajaquene, ĩre cudibesuju Jesús. 10 Paia ujarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa buto rojose avasagotiyiro ñañujara ĩna. 11 To bajiri, Jesús ĩ cudibeti ĩaboana, ĩre ajatudíyujara Herodes, ĩ surara quene. To yigajanocoari, quenariase sudiro Jesúre sacoari, ĩre tuocoanujara, Pilato tujure quena. 12 Tirumune Herodes, Pilato raca gamera oca quenonujara ĩna, gamera ĩateboariara.

"Jesúre sĩaroti ñaja", ĩna yire queti (Mt 27.15-26; Mr 15.6-15; Jn 18.39-19.16)

13 l̃ tuju Jesúre l̃ tuocõajare, paia ujarãre, masa ujarãre to yicõari, masa to ñarãre quẽne jirẽoñuju Pilato. 14 l̃na ejaro, ado bajiro yiyuju l̃:

—"'Uju César î rotisere cudibesa mua' yigotimavisioami" yirã, jēju ãnire yu tuju ãmiejabu mua. To bajiro mua yise ñajare, mua ajiro îre quēnaro sēniĩaboabu yu. Yu ĩajama, ñie rojose yibecu ñaami. 15 Herodes quēne, "Ñie rojose yibecu ñaami" yigu ñari, yu tuju îre tuocõañumi. "Ñie rojose î yiro cõro îre sĩaña manoja", yaja yu. 16 To bajiri ĩre bajegajanocõari, bucõaruarāma yu surara —ĩnare yigotiboayuju Pilato, to rējariarãre.

17 Tocaraca cuma Pascua boserumu judío masa îna que nojama, sigu, tubibe ecoríre îna burotigure înare bubosarugunuju Pilato.

18 To bajiri, "Jesúre ĩre bucõarucuja yu" ĩ yisere ajicõari, ado bajiro Pilatore avasãjedicõañujarã masa:

—¡Bajibeticõato! ¡Barrabájʉare bucõari, Jesújʉare sĩarotiya mʉ! —yiavasã jedicõañujarã ĩna.

19 Barrabás vãme cutigu, "Gobierno ī rotiboasere cudibeticõari, mani masu rotirãsa" yituoĩacõari, ī babarã rãca masare sĩarí ñañuju. To bajiro ĩ yire vaja tubiberiaviju ñañuju ĩ.

20 To îna yiro bero, quena ado bajiro game tudiseni în iuju Pilato. To bajiro îna yiavasa naboajaquene, Jesúre bucoaru, quena î budirotire seni îaboayuju Pilato. **21** To bajiro î yirone,

—¡Yucúteroju îre jaju sîaroticoaña mu! ¡Îre jajutuya! —îre yiavasa cudiyujara îna.

22 To bajiro îna yirone, jêre juaji înare î gotiboasere gotiboayuju î quêna:

—¿Ñie rojose î yire suori îre sîarotiguti yu? Îre quenaro seniîamu yu. Yu îajama, nie rojose yibecu naami. To bajiri, îre bajegajanocoari, bucoaruarama yu surara —înare yigotiboayuju Pilato quena.

23 To î yiboajaquene, îna yiriarore bajiro, îre avasatujabesujara îna, Jesúre sĩaruara. To bajiro îna yiavasacoa ñajare, îna rotirore bajiro cudigu, Barrabájuare îre bucoañuju. 24-25 To yicoari, Jesújuarema î yara surarare îsinuju, "Yucuteroju îre jajusato îna" yigu.

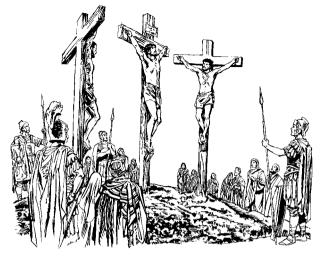
Yucútēroju Jesúre îna jajusîare queti (Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

26 To bajiri Jesúre ãmicoasujarã îna, îre sĩarã vana. Îre ãmivanane, sĩgũ Cirene vãme cuti sitagu, Simón vãme cutigure bocayujarã. Îre bocacõari,

—Jesús î gaja vatijāire îre gajabosaya —îre yi vasujarā îna. **27** Jājarā masa Jesúre suyayujarā îna. Rōmia quēne, îre suyacoari, otiyujarā îna. **28** To bajiro îna otisere ajicoari, judarūgūnuju Jesús. Judarūgūnuju āre gotiyuju î:

—Мна Jerusalén macana rõmiri, yure otibesa. Мна bajirotire, to yicõari, mua rĩa ĩna bajirotire tuoĩacõari, otiya. 29 No bojarirumu ejaruaroja buto rojose mua tãmuorotirumu. Tirumure ado bajise tuoĩaruaraja mua: "Rĩa mana rõmiri rojose tãmuora ñaboarine, buto sutiritibetiruarama, 'Bucura rĩne bajirearuaraja yua' yituoĩara ñari". 30 To bajiri, "Josari rojosere tãmuorobe; rojose mani yise vaja rojose manire cõarucumi Dios" yira, guaro bajireadarotire yira, "Gütayucuri yuare tajoreadaya", yituoĩaruarama. "31 Yu yirore bajirone bajiruaraja mua. Ado bajiro yu gotisere ajituoĩana mua: "Ñie rojose yibecu ñaami" yure yira ñaboarine, yure rojose yama ĩna. To bajiri, "Rojora ñaama" muare yiĩara ñari, retobusaro muare rojose yiruarama ĩna —ĩnare yigotiyuju Jesús, ĩre otisuyarare.

^и**23.30** ""Rojose îna yise suorine rojose îna tămuorotire tuoîamecură, gũtayucuri, burori, yuare tooya", yiruarãma' yaja Ap 6.16-17. To bajiboarine Lc 23.30 gaje vãme yiruaro yaja", yiyujarã Dios ocare buerētoburimasa sĩgũri.

San Lucas 23.32-34

32 To bajiri gãjerã juarā rojose yiriarāre jua vasujarā, Jesúrāca, ĩnare sĩaruarā. 33 Ĩnare jua va, Rujoco Buro vãme cuti buroju majaejayujarā. Toju Jesúre, to yicoari, rojorāre quēne, yucuteroriju jajutuyujarā îna. Sĩgũre Jesús riojojacatuare, gãjirema ĩ gãcojacatuajuare jajutuyayujarā. 34 Jesús ĩre ĩna jajuturo bero, ado bajiro Diore sẽniñuju ĩ:

—Cacu, yure sĩarãre rojose îna yisere masirioya mu. "Rojose yirã yirãja yua" yimasimenane yama îna.

To bajiro î yiro bero, Jesús ye sudire bojară, ado bajiro yiyujară surara: "Ñimujua î sudire î ujaro îarăsa mani" yiră, gutarine reacuia ajenanujara. To yiajecoari, î sudire gamera îsibatoyujară îna. **35** Tire îacoari, Jesúre ajatudíyujară masa. Îna ujară quene, ado bajiro Jesúre ajatudíyujară îna:

- —Gājerāre rijaye cutirāre catiorūgūmi. To bajiri, "Rotimuorūgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagū ĩ najama, ĩ masune rujiadimasiato —yiajatudíyujarã ĩna.
- **36-37** Surara quene îre ajatudíyujara îna. Î tuju ejacoari, uye oco jiasere Jesúre idirotiboayujara. Îre idirotirane, ado bajiro îre ajatudíyujara îna:
- —Ми judío masa uju mu ñajama, mu masune rujiaya —ĩre yiajatudíyujarã ĩna.
- **38** Jesús ĩ jaju ecoritêrojʉre ĩ rʉjoa vecare griego masa oca, romano masa oca, judío masa oca ĩna ucaturia jūro tuyayuju.

Ado bajise yirijūro ñañuju ti: "Āni ñaami judío masa uju", yiucare ñañuju.

- **39** To bajicõari, sĩgũ rojogu Jesúrãca yucútēroju jaju ecorí ado bajiro ĩre tudíyuju ĩ quẽne, Jesúre:
- —¿"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ me ñatique mu? Ĩ mu ñajama, rujiacõari, yuare yirẽtobosaya —ĩre yitudíyuju ĩ quẽne.
- **40** To bajiro ĩ yisere ajicõari, gãjijʉama, ado bajiro ĩre boca yiyuju ĩ:
- —Rojose mani yire suori manirema jajutuama ĩna. To bajiri, ¿Dios tuju ejacõari, rojose mu yise vaja rojose mure ĩ yirotire güibeatique muma? 41 Manima, mani masu ye suorine bajiaja. To bajiboarine, ĩjuama, ñie rojose yibecu ñaami—boca yiyuju.
 - 42 To bajiro yigajanocõari, ado bajiro Jesújuare gotiyuju ĩ:
- —Jesús, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, mure cõarí Dios ĩ cũro bero, yure ĩamaicõari, rojose yu yise vaja rojose tãmuotujabetiriaroju yu vaborotire yure yirẽtobosaba —Jesúre yigotiyuju ĩ.
 - 43 To î yisere ajicõari,
- —Yure quenaro ajiya mu. Adirumune yure ajitirunura îna variquena tujabetoju yu raca narucuja mu —îre yicudiyuju Jesús.

Jesús î usutadire queti

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

- **44-45** Jesúre îna jajusĩariarumune, umurecaji ñarone, retianuju yuja. Idia hora coro retiananuju. Idia hora retiatusatone, Diore yirucubuoriaviju sudigasero yotoriaro vorujijedicoasuju ti. Tiase yotoriaro, "'Dios î narisoa' vame cuti soare sajamasibeama masa", yimasiriaro naboayuju. **46** To ti bajirone,
- —¡Cacu, yu usure mu tuju cõaja yu! —Diore yiavasã, usutadicoasuju ĩ yuja.
 - 47 To bajiro î bajijare, ado bajiro yiyuju surara uju:
- —Riojone bajiboayuja. Ñie rojose yigu me ñamasiboayumi ãni —yiyuju ĩ.
- **48-49** Jājarā masa ñañujarā, Jesúre īna sĩarore ĩarā vadiriarā. Jesúre masirā quēne, Galilea sitana rōmiri ĩre sʉyaboa-

riară quene, îre îna sîasere soju îarugonujară îna quene. Tire îagajanocoari, buto sutiritirane tudijedicoasujară îna.

Jesúre ĩna yujere queti (Mt 27.57-61: Mr 15.42-47: Jn 19.38-42)

50 Arimatea macagu, José vãme cutigu ñañuju. Judío masa ujarã rācagu, masa îna ĩarũcubuogu, quẽnaro yigu ñañuju ĩ. To bajicoari, Diore quẽnaro ajirũcubuogu, ĩ rotimasirere quẽnaro cudigu ñañuju. **51** Ujarã Jesúre îna sĩaruasere bojabesuju ĩjuama. "'Rotimuorũgorucumi' yigu, Dios ĩ coarí ñaami", Jesúre yituoĩagũ ñañuju. **52** Jesús rujurire āmiru, Pilatore sẽnigũ vasuju ĩ. **53** Ĩre sẽnicoari, Jesús rujurire āmirujiocoari, sudijāiri botirijāiri rāca ĩre gũmañuju. To yigajanocoari, masa yujeriavi gũtavi ĩna quẽnoriaviju ĩ rujurire cũnuju. Gājerāre yujeĩaña manivi ñañuju ti vi. **54** Tirũmujuama judío masa ĩna ususājariarũmu rĩjoroagarũmu rãiorotirữmu rĩjoroaca ñañuju."

55 Jesúrācana rõmiri, Galilea sitana vadimasiriarā rõmiri Jesúre îre yujeroanare ĩasuyayujarã îna. Înare suya, eja, îna yujerivire ĩacõari, Jesús rujurire îna cũrore ĩañujarã îna. 56 Ĩagajanocõari, tudicoasujarã. Tudiejacõari, îna ñariviju sutiquenasere rijariara raca cũrere quenonujara îna. To yigajanocõari, ususajariarumu ti ejaro, Dios î rotimasiriarore bajiro ususajanujara îna.

Jesús ĩ tudicatire queti

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

24 ¹ Gaje semana ĩna moashoriarữmh ti busumhjado Jesús rujhrire ĩna yujeriavire ĩarã vasujarã rõmia, shtiquẽnase ĩna quẽnorere, "Tuto mani" yirã. ² Ejacõari, ĩna ĩajama, gữa tũnuobibeboaria mañuju. ³ To bajiri ti vi sãjacõari, ĩaboayujarã ĩna. Ĩ rujhri mañuju. ⁴ To bajiro ti bajiro ĩacõari, "¿No bajiro bajiyujari ti?" ĩna yithoĩarone, ĩna thre ángel mesa jharã ruyuarữgũcõañujarã ĩna. Bho yaase sudi sãñarã

^y23.54 "Ususājariarumure yirā, îna moatusariarumu rāioato bero nasuoaja", yirugunujarā judio masa. To bajiri, quenoveo jeocoarugunujara îna ususājarotirumu ejaroto rijoro, tirumure "Moamenane ususājacoa narāsa" yirā nari.

ñañujarã îna. **5** To bajiro îna bajirone, buto güirãne, gusomuniari tuetucõari, mureacũcoasujarã îna. To îna bajirone, ado bajiro înare gotiyujarã îna, ángel mesa:

—¿No yirā rijariarā yujeriaroju Jesúre macati mua? 6 Maami adorema. Jēre caticoami. Mua rāca Galileaju ñagū, ado bajiro muare ī goticatire tuoĩaña mua: 7 "Dios ī roticõacacu, rojorāre ĩsiecorucuja yu. Yure jajutu sĩaruarāma ĩna. To bajiboarine yure ĩna sĩaro bero, idiarūmu tusatirūmune quena tudicaticoarucuja yu", muare yicami Jesús —ĩnare yigotiyujarã ĩna ángel mesa.

8-10 To bajiro Jesús ĩnare ĩ gotirere tuoĩabujacõari, tudicoasujarã ĩna. Toju ñañujarã Jesús buerimasa juaãmo cõro, gubo, coja jẽnituarirãcu ñarã, gãjerã ĩ rãca ñarã quẽne ñañujarã ĩna. To bajiri ĩna tujure tudiejacoasujarã ĩna, rõmia. Ado bajiro vãme cutirã ñañujarã ĩna: María Magdalena vãme cutigo ñañuju so. Bero Juana, bero gajeo María, Santiago jaco ñañuju so. To yicõari, gãjerã quẽne ñañujarã ĩna. To bajiri Jesús buerimasa tuju ejacõari, jediro ĩnare bajirere gotiyujarã ĩna. 11 To bajiro ĩnare ĩna gotiboajaquẽne, ĩnare ajitirũnubesujarã Jesús buerimasa. "Mecurã yama ĩna", yituoĩañujarã ĩna.

12 To bajiboarine, Pedrojuama, îna gotisere ajicoari, ûmacoasuju î. Ûma vaejacoari, sojeju mubiarí, îasonuju î. Jesúre îna gumaboare rîne nanuju ti. Tire îacoari, "¿No bajiro bajicoari, bajiyujari ti?" yituoîarejaigune, tudicoasuju î.

Emaús vãme cuti macaju vanare Jesús ĩnare ĩ ruyuaĩore queti (Mr 16.12-13)

13 Tirũmune Jesúrãca ñariarã juarã vasujarã îna, Emaús vãme cuti macaju vana. Jerusalénju ñacõari, Emaús vãme cuti macajure varia maa, once kilómetros ñañuju ti. 14 To vanane, Jesús î bajirocarere gãmerã queti gotivasujarã îna. 15 To bajiro îna yi vatone, înare ẽmunuju Jesús. 16 înare î ĕmuboajaquene, "Jesúne ñaami", yimasibesujarã, Dios, îre îna ĩamasiborotire înare î masiriocõajare. 17 To bajiri î rãca vacõa ñañujarã îna. To bajivacune,

—¿Ñie ũni quetire gãmerã gotiati mua? —Jesús ĩnare ĩ yisẽniĩarone, sutiritirãne, tujarugunarã ĩna.

18 To bajicõari, sĩgũ, Cleofas vãme cutigu ado bajiro Jesúre sẽniĩañuju ĩ:

San Lucas 24.30

—¿Muma Jerusalénjure vacudigu ñaboarine, adirumuri bajiñasere masibeati mu? —Jesúre îre yiseniĩañuju î.

19 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre yiyuju Jesús:

—¿No bajiro bajise ũnire yigu yati mu? —ĩnare yisẽniĩañuju ĩ.

To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro Jesúre îre cudiyujară îna:

—Jesús, Nazaret macagure îna yimasisere yaja yua. Îma, Diore gotirētobosagu ñari, quēnaro masare gotimasiocoari, ĩaĩañamanire yiĩogũ î ñajare, Dios, to yicoari masa jediro, "Quēnagũ ñaami", îna yiĩagũ ñaboami. 20 To bajiro yigu ĩ ñaboajaquēne, paia ujarã, mani ujarã rāca îre sĩaroticoamasiñuma îna. Yucuteroju îre jajusĩarotimasiñuma. 21 "Ĩma, Israel sitanare, quenaro yua ñarotire yiejaremorocu ñagũmi", yituoĩamasiboabu yua. Îre îna sĩamasirirumu rāca mani coĩajama, idiarumu tusatirumu ñaja. 22-24 "Ĩ rujurire bujabeju yua", yima. "To yua ĩañarone, yuare ruyuaĩoma ángel mesa. Yuare ruyuaĩocoari, 'Jēre tudicaticoami Jesús'", ĩnare yigotiyujarã îna. "To bajiro yima" îna yigotisere ajicoari, no yimasi-

betiboana, yua rãca ñarã, sĩgũri ĩarã vasuma ĩna. Toju vaejacõari, rõmia ĩna gotiriarore bajirone Jesús rujuri ti manore ĩañujarã ĩna quêne —Jesúre yigotiyujarã ĩna, Emaús vãme cuti macaju vana.

25 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro înare yiyuju Jesús:

- —Тноїamasimenare bajiro bajiaja mна. Diore gotirētobosarimasa ñamasiriarã "Rotimнorнgõrнснті" yigu, Dios ĩ cõarocu ĩ bajirotire ĩna ucamasire ti ñaboajaquene, "Riojo gotiriarama", yithoĩabeaja mna maji. 26 "'Rotimhorugõrhchmi' yigu, Dios ĩ cõarocu, ĩ rotiroto rĩjoro, rojose tamhorucumi", yiucamasiñuma ĩna jediro —ĩnare yiyuju Jesús.
- **27** To yigajanocõari, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu ĩ bajirotire Moisés ĩ ucamasirere, gãjerã ñajediro Diore gotirẽtobosamasiriarã ĩna ucamasirere quêne ĩnare gotirẽtobuyuju ĩ.
- **28** To bajiro înare goti vacu rîne, îna vati macare ejacõari, îna tujaro ûnone Jesújuama, rētoarocure bajiro bajiyuju. **29** To î bajiboajaquêne, îre rētoarotibesujarã îna.
- —Vabesa mu. Adone yua rãca tujaya. Rãioato bajiaja —ĩre yiyujarã.

To bajiro îre îna yijare, îna ya viju îna răca săjasuju î. **30** Îna săjaejacoari bero, îna răca barujigune, pan ămicoari, "Quenaja", Diore yigotiyuju Jesús. To yigajanocoari, panre mutocoari, înare îsibatoyuju î. **31** To î yirone, îre îna îamasirotire coanuju Dios. Îre îna îamasiririmarone, yayicoa tujasuju Jesús. **32** To î bajirone, ado bajiro gamera yiyujara îna:

- —Manire ẽmʉcõari, quēnaro ĩ gotirūtu vadisere ajivariquēnamʉ mani. To bajiri, "Jesúne ñaami", yiĩamasiroti ñaboabʉ ti —gāmerā yiyujarã ĩna.
- **33** To yiñarãne, Jerusalénju tudicoasujarã îna, Jesús buerimasa, juaãmo cõro, gubo coja jënituarirãcu ñarã, to yicoari gājerã îna rācana quene îna naroju. **34** To bajiri, îna tudiejaro îacoari, ado bajiro înare gotiyujarã îna:
- —Mani uju tudicaticoasumi. Pedrore ruyuaĩoñuju ĩ —ĩnare yigotiyujarã ĩna.
- **35** To bajiro îna yigotigajanorone, Jesúrãca îna vare quetire, to yicoari, panre mutocoari, înare î îsibatorone, îre îna îamasirere înare gotiyujară îna, Emaús maca variarăjua.

I buerā vatoajure Jesús ī ruyuaĩore queti (Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23)

36 To bajiro îna gotiñarone, îna vatoaju ruyuarũgũñuju Jesús. Ruyuarũgũcõari,

- -¿Ñati mua? Quenaro ñaña mua înare yiyuju î.
- **37** To bajiro ĩ yiejaro, ĩre ĩaʉcacõari, bʉto güiyujarã ĩna. "¡Bajirocarí vãti ñaami!", yitʉoĩagüiyujarã ĩna. **38** To ĩna yigüisere ĩacõari, ado bajiro ĩnare yiyuju Jesús:
- —¿No yirã yure ĩaucati? ¿No bajiro yirã, "Jesús me ñaami", yituoĩati mua? **39** Yune ñaja. Yu ãmorire, yu guborire, îna jajumasise godore ĩaĩasaque mua. Yure moaĩaña mua. Bajirocarí vãtima, gõa maami. Rií maami. Yuma rií cutijedicõaja yu. Ĩaña mua —ĩnare yiyuju Jesús.
- **40** To bajiro înare yigotigajanocõari, î amorire, î guborire quene înare îonuju î. **41** To bajiro înare î yiboajaquene, "Îne î najama, quenamasucoaboroja", îre yituoîacoa nanujara îna maji. To bajiro îre îna yituoîacoa najare, ado bajiro înare yiyuju î:
 - —¿Bare cuoati mua? —ĩnare yiseniñuju ĩ.
- **42** To bajiro î yijare, vai sesoriajuria îre îsiñujară îna. **43** Îre îna îsirone, îna îaro rîjorojua bayuju î. **44** Tire bagajanocoari, ado bajiro înare gotiyuju:
- Yu bajirocaroto rı̃jorojua yu bajirotire muare goticaju yu. Moisés ı̃ ucamasire, to yicõari, Diore gotirẽtobosarimasa ñamasiriarã Salmo ı̃na ucamasire quẽne yu bajirotirene yiması́numa ı̃nare yigotiyuju Jesús.
- **45** To bajiro înare yigoticoari, Dios oca masa îna ucamasirere îna ajimasirotire înare ujoyuju î. **46** To yigajanocoari, ado bajiro înare gotimasionuju î:
- —Ado bajiro yu bajirotire gotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire: "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu bajirocacoarucumi. Bajirocaboarine, ĩ bajirocaro bero, idiarũmu tusatirũmune tudicaticoarucumi. 47 Ĩ tudicatiro bero, Jerusalén macanare gotimasioruarãma. Ĩnare ĩna gotimasioro bero, adi macarucuro ñarã jedirore ado bajiro gotimasioruarãma: 'Rojose mua yisere tuoĩasutiriticõari, yitujaya mua. To bajiro mua yijama, rojose mua yise vaja muare Cristo ĩ vaja yibosare ñajare, rojose mua yisere masirio variquẽnarucumi Dios'

yigotimasiorнаrãma", yigotiaja ti, Dios oca masa îna ucamasire. 48 Мната, to bajiro yн bajisere ĩarã ñari, "Riojone ñaja. To bajirone bajicaju", gãjerãre yigotimasirнarãja mна. 49 Dios ĩ yicatore bajirone mна rãca ñarocure Espíritu Santore mнаre cõarнснја ун. То bajiri, adi macane Jerusalénne yuñarнarãja mна maji. Espíritu Santo rujiejacõari, Dios ĩ masisere mнare нјогнснті. То bajiro ĩ yiro bero, ун ocare goticudirã varнarãja mна — ĩnare yigotiyuju Jesús.

Dios ĩ ñaroju Jesús ĩ mujare queti (Mr 16.19-20)

50 To bajiro înare î yiro bero, Betania vâme cuti maca tuju î buerimasare ûmato vasuju î. Toju ejacoari, î âmori numuori,

—Quenaro muare yato Dios —yiyuju i.

51 To bajiro înare î yiñarone, î ñaroju îre âmimujacoasuju Dios. 52 Dios îre î âmimujatone, muqueacoari, Jesúre rucubuoyujara îna. To yigajanocoari, Jerusalénju quenaro variquenara tudicoasujara îna yuja. 53 Tudiejacoari, tocaracarumuri Diore yirucubuoriaviju sajacoari, "Quenaro yaja mu", îre yivariquenarugunujara îna.

To cõro ñaja.

Evangelio según SAN JUAN

1 Dios macu Jesucristo suorine Diore masiama masa. Rēmojune jēre ñie manojurene ñacoamasiñuju Jesús, ī jacu rācane. Jesúne, Dios ñacoadimasiñuju. 2 Macarucuro, o vecayere quēne, tire Dios ī rujeoroto rījoroju jēre ī rācane ñacoamasiñuju ī macu. 3 Macarucurore, o vecayere quēne ñajediro ī macu suorine tire rujeomasiñuju Dios. Ī macu ī manone Dios ī rujeoroti maniboriaroja. 4 Mani rijato berojuma, "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ī catisere īsigū, ñacoadimasiñuju Dios macu. Ī jacu ī catisere ī macu ī īsise suorine Diorāca quēnaro ñaama masa, īre masirā yuja. 5 Diore ajimenajuama, rojose yirā ñari, "Riojo ñamasusere masiaja yuama", yituoīaboarāma. To bajiro yirā ñaboarine, "Diorāca quēnaro ñato" yigu, Jesucristo ī īsisere masa jediro īna ajibetirotire yirā, yimasimenama Diore ajiterā.

6-7 Sĩgũ ñacami Juan vãme cutigu. Masare, "Rojose yiruabeaja yua. Ĩ suorine Diorãca quenaro ñaja yua" yirãre oco rãca înare bautizagu ñacami. Îre goti rijoro cutirotiyumi Dios, ĩ macu ĩ bajiroti quetire. Ĩ bajiroti quetire ajicoari, "To bajiro masu bajigu ñagumi" ĩ macure masa jediro îna yituoîarotire bojagu ñari, to bajiro îre goti rijoro cutirotiyumi Dios. **8-9** Riojo ñamasuse Juan ĩ gotimasiocatima ĩ masune tuoĩaquenocoari, ĩ goticati me ñacaju ti. Dios macu adi macarucurojure ejacacu yejua ñacaju ti, riojo ñamasuse Juan ĩ gotimasiocati. "Rojose mani tămuoborotire manire yiretobosarocu ñaami" Dios macure masa îna yituoĩarotire yigu, îre goti rijoro cutirimasu ñacami Juanma.

10 Jesúma, adi macarucurojure manire bajiro ruju cuticõari î ruyuaroto rijorojune jere nacoanuju î. Î suorine adi macarucurore Dios î rujeomasire ti naboajaquene, îre îacoari, "Ani, Dios macu naami", îre yimasibeticama îna, adi macarucuroana masa. 11 Judío masa, "Yu ría naja mua" Dios î yigoticuboa-

riarã tuju manire bajiro ruju cuticõari, îna rāca î naruguboajaquene, îre îatecama îna. 12 îre îna îateboajaquene, sĩgũri îre yua ajitirũnujare, "Yu rĩa naja mua", yuare yiĩanumi Dios. 13 "Judío masa nari, Dios rĩa naja yua", yimasina manoja. Găjerã masa quene, to bajiro yimasibeama. To yicoari, "Mani masune mani tuoĩase suorine Dios rĩa naja mani", yimasina manoja. Ado bajirojua bajiaja: "Yu rĩa naja mua' î yiĩamaijare, ĩ rĩa nacoaju", yirejua naja.

14 Dios macu manire bajiro ruju cuticõari, yua raca bajiñarũgũcami. Yuare ĩamaicõari, quẽnaro yirũgũcami. To yicõari, Dios yere gotigu, riojo gotimasiorũgũcami. "Ĩ nacami Dios macu. Sĩgũne nagu, ĩ jacure bajiro namasugu nacami", ĩre yimasiaja yua, ĩre ĩacana. 15 Ĩrene goticami Juan vãme cutigu, masare oco raca bautizarimasu. Jesús ĩ ejarone, ado bajiro masare goticami:

—Ãnine ñaami muare yu goti rījoro cutiguma. Ĩ bajirotire gotigu, ado bajiro muare yigotiadicaju yu: "Yu bero sĩgũ ejarucumi. Yu rĩjorojune jẽre ñacõañumi. To bajigu ĩ ñajare, yu rẽtoro ñamasugũ ñaami ĩma" muare yigotiadicaju yu —yicami Juan, Jesús ĩ bajirotire gotigu.

16 Masare maimasucõagũ ñari, mani ñajedirorene quenaro manire yirügüami Dios macu. 17 Moisés ñamasirí suorine masare Dios î rotimasirere masire ñaja. Jesucristo suorine Dios manire î maisejuarema masire ñaja. Î ocare quene, riojo namasusere, Jesucristo suorine tire masire naja. 18 Nijuane Diore îre îagũ magũmi. To bajiboarine î macu sigũne nagũ, î jacu racagu nari, î jacure bajirone tuo nagũ nari, î jacu î bajisere riojo manire gotimasiocami.

Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu, Jesucristore ĩ goti rĩjoro cutibosare queti

(Mt 3.11-12; Mr 1.7-8; Lc 3.15-17)

19 To bajiri paiare, înare ejarêmorâre quêne coanuma îna ujară, Jerusalén macana. "¿Ñimu ñati mu?' masare oco râca bautizagure Juanre îre yisêniîama" yiră, înare coanuma. 20 To bajiro îre îna yisêniîasere ajicoari, ado bajiro înare yicudicami Juan:

—Yuma, masa rojose îna tãmuoborotire înare yiretobosacoari, "Rotimuorugorucumi" yigu, Dios î coagu me ñaja yu —înare yicami Juan.

- 21 To bajiro î yirone, îre seniîaquenocama îna:
- —¿Ñimu ũgũjua ñatique mu, to yijama? ¿Elías, Diore gotiretobosamasirí, game tudicaticoari, bajiatique mu? —îre yiseniĩacama.
 - —Ĩ me ñaja yu —yicõacami quena.
 - To bajiro î yirone, îre seniîacama quena:
- —¿Мипе ñatique Diore îre gotiretobosarimasu, "Ејагисиmi" îna yigu? —Juanre yiseniîacama.
 - —Ĩ me ñaja yu —yicõacami quena.
 - 22 To bajiro î yise ñajare:
- —¿Ñimu ũgũjua ñati mu? —îre yicama îna. —Yuare sẽniĩaroticõarãre, "Ĩ ñaami", înare yigotiruaja yua. ¿Ñimu ũgũ ñaja yu, yatique mu, mu masune mu yijama? —îre yisẽniĩacama quẽna, Juanre, masare oco rãca bautizagure.
- 23 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yicudicami:
- Yune ñaja, yucu manoju masare gotimasiocudirũgũguma. Ado bajiro yigotirũgũaja yu: "Mani uju ejarucumi. To bajiri rojose mua yisere yitujacõari quẽnasejuare tuoĩavasoaya, îre yurã", yirũgũaja yu. To bajiro yu yigotirotire jẽre tirumujune, "To bajiro yirucumi ĩ", yiuca rijoro cuticõamasinumi Diore îre gotirẽtobosarimasu, Isaías ñamasiri yicudicami Juan, îre sẽniĩarãre.
- **24** Fariseo masa îna coariara nacama îna, Juanre seniiacana. **25** Quena îre seniiacama îna:
- —To bajise yigu ñaboarine, Cristo me ñaboarine, Elías ñamasirí me ñaboarine, Diore gotiretobosarimasu "Ejarucumi" îna yigu me ñaboarine, ¿no yigu oco raca masare bautizatique mu? —Juanre yiseniiacama.
 - 26 To bajiro îna yisere ajicoari ado bajiro înare yicudicami:
- —Yuma, masa rojose îna yisere yitujacõari, Dios î bojasejuare yirāre oco rāca înare bautizagu ñaja yu. To bajiboarine mani ñarigodoju jēre ñagūmi, "To ñagūmi" mua yimasibecu. 27 Yu bero masare gotigu ñaboarine, yu rētoro ñamasugū ñagūmi îma. Ñamasurā rīne īre yibosamasiama, ñamasugū masu ī ñajare —īnare yicudicami Juan.
- 28 To bajiri, adi ñajediro bajicaju Betania vame cuti macaju. Ti maca ñacaju Juan, masare oco raca i bautizacatiya Jordán vame cutirisa gajejacatuaju.

29 Gajerũmu, yua tuju Jesús ī vadone īre īacami Juan vāme cutigu, masare oco rāca bautizarimasu. Īre īacõari ado bajiro masare yigoticami:

—Ĩaña mua yuja. Ĩne ñaami Dios yu, oveja macure bajiro masare rijabosarocu. No bojarãre "Rojose yu yise vaja yure rijabosayumi" ĩre yironare rojose ĩna yise vaja ĩnare rijabosarocu. 30 Ĩ yirotirene goti rĩjoro cutigu ado bajiro muare yigoticaju yu: "Masa ĩna ĩaro rĩjorojua yu gotimasioro bero gotimasiorucumi gāji" muare yicaju yu. "Yu rĩjorojune jẽre ñacoayumi ĩma. To bajiri yu rẽtoro ñamasugũ ñaami" muare yicaju yu. 31 Yu quēne, "Ĩ ñagũmi" yimasibeticaju yu maji. To bajiboarine, "Ĩne ñagũmi 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí" mani yiĩamasirotire bojagu ñari, oco rãca masare bautizadicaju yu —yuare yicami Juan.

32-34 Quena gajeye ado bajiro yuare yigoticami:

— Ĩre ĩaboarine, "Îne ñagɨmi 'Rotimнorнgorнcumi' yigu, Dios ĩ coarí", yimasibeticaju yu maji. To bajiboarine Dios ado bajiro yure yi ocaruyucami ĩ, "Masare oco raca bautizarucuja mu" yure yi ocaruyucoari: "Yu coagɨ, Espíritu Santo, bujare bajigu rujiadicoari, ĩ joere rocajeorucumi. Îne ñarucumi, 'Rojose ĩna yisere quenaro masicoari, tuoĩavasoatīmato ĩna' yigu, Espíritu Santore coarocu", yure yi ocaruyucami Dios. To bajiro yure ĩ yicatore bajirone ĩamu yu yuja. To bajiri, "Dios macu ñaami", yimasiaja yu yuja —yigoticami Juan, yuare gotigu.

Jesúre îre ajisuyasuoriară queti

35 Gajerumu oco raca masare î bautizacatoju nacami Juan quena. Î raca nacaju yua, juara, î buera. 36 To yua naro, Jesús î retoato îre îacoari, ado bajiro yuare goticami Juan:

- —Ĩaña. Ĩne ñaami Dios yu, oveja macure bajiro masare rijabosarocu —yuare yicami Juan.
- **37** To bajiro Juan ĩ yisere ajicõari, Jesúre ĩre sʉyacajʉ yʉa yuja. **38** To ĩre yʉa sʉyatone, jʉdarʉ̃gʉ̃ ĩacõari,
 - —¿Ñiere bojarã bajiati mua? —yuare yisēniĩacami.

To bajiro î yiseniîarone:

- —Gotimasiorimasu, ¿поји ñari mu ñaro? —îre yisēniĩacaju yua.
 - 39 To bajiro îre yua yirone,
 - —Ĩarã vayá —yʉare yicʉdicami.

To bajiro ĩ yijare, ĩre sʉyaejacoacajʉ yʉa, ĩ ñarojʉre. Muiju ĩ rocasãroto rĩjoro ejacajʉ yʉa, tojʉre. To bajiri ĩ rãca bajiña, tojʉne cãnicoacajʉ yʉa yuja.

- 40 Juan vãme cutigu, masare oco rãca bautizarimasu î gotisere ajicõari, yu rãca Jesúre îre suyacacu ñacami Andrés. Simón Pedro vãme cutigu bedi ñacami. 41 Jesúre îre îamasicõari, guaro î gagu Simónre îre jigu vacoacami. Îre bujacõari ado bajiro îre gotiyuju:
- —"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõagũ, Cristo mani yituoĩayuñarũgũgre ĩamu yu yuja ĩre yiyuju Andrés.
- **42** To bajiro îre yi, yua cutojua îre jicoayumi Andrés. Simónre îre îacoari, ado bajiro îre yicami Jesús:
- —Simón ñaja mu, Jonás macu. To bajiboarine Pedro vãme cutirucuja mu yuja —Simónre ĩre yicami Jesús. (Gũta yire ũni ñaja ti, "Pedro" yire.)
- 43 Gajerumu Galilea vame cuti sitajuare yuare umato vacami Jesus. To bajiri tojure ejacoari, Felipe vame cutigure ire bujacami yuja. Ire bujacoari, ado bajiro ire yicami Jesus:
 - —Yu rāca vayá. Yure ajitirūnu suyaya mu —īre yicami.
- 44 Betsaida vãme cuti macagu ñacami Felipe. Ti macanane ñacama Pedro, ĩ bedi Andrés quẽne. 45 Jesúre ĩamasicõari, Natanael vãme cutigure ĩre gotigu vacoacami Felipe. Ĩre bujacõari, ado bajiro ĩre gotiyuju ĩ:
- —"Bajirucumi" Moisés ñamasirí î yiucamasiríre ĩamu yu yuja. Diore ĩre gotirētobosarimasa quēne, "To bajirucumi" ĩna yiucamasiríre ĩamu yu yuja. Ĩ ñaami Nazaret vãme cuti macagu, Jesús vãme cutigu, José vãme cutigu macu —Natanaelre ĩre yigotiyuju ĩ.
 - **46** To bajiro î yirone,
- —¿Îma Nazaret vâme cuti macagu ñaboarine, quenagu ñaguida? —Felipere îre yiseniîañuju Natanael.
 - —Vayá. Ĩre ĩaĩatoque mani —ĩre yiyuju Felipejʉama.

To bajise gamera yicoari, yua tuju vadicoayuma îna yuja.

- 47 Natanael ĩ vadore ĩacõari ado bajiro yicami Jesús:
- —Õ tusagu, Israel ñamasirí jãnami Dios ĩ bojasere yigu vadiami. Masare yitogu me ñaami —yicami Jesús.
 - 48 To bajiro î yirone,
- —¿No bajiro yicõari yʉre ĩamasiati mʉ? —ĩre yicami Natanael.

To bajiro î yirone,

—Felipe mure î jiroto rîjorojune higuera vâme cutiu êneroca mu narojune jêre mure îacoamu yu —îre yicami Jesús.

49 To bajiro î yisere ajicõari:

—Gotimasiorimasu, Dios macu ñaja mu, yuare Israel ñamasirí jãnerabatiare rotimuorugõrocu — re yicami Natanael.

50To bajiro ĩ yisere ajicõari ado bajiro ĩre yicudicami Jesús:

—"¿Higuera vãme cutiu ẽñeroca mu ñarojune jēre mure ĩacõamu yu" mure yu yiserene ajicõari, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami", yure yimasiati mu? Adi rētoro ĩaĩañamanire mure yiĩorucuja yu —ĩre yicami Jesús.

51 Gajeye quena ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Ñamasusere riojo mʉare gotiaja yʉ: Ūmʉagasero soje ti jãnarone, yʉ, Dios ĩ roticõacacʉre, to yicõari, Diore moabosarare ĩna mʉjatore, ĩna rujiadore quene ĩarʉaraja mʉa —yʉare yicami Jesús.

Caná vãme cuti maca îna amosiare queti

2 ¹ Juarumu bero, Galilea sita Caná vãme cuti macajure sĩgũ nanajo cutirữmu boserữmu ñasuocaju ti. Jesús jaco quêne ñacamo so, tojure. 2 Jesúre, to yicoari, yua î buerare quêne, yuare jicama îna. To bajiro îna yicana ñari, yua quêne Jesúraca ñacaju tojure. 3 Yua idiñaro rîne uye oco jedicoacaju. To ti bajirone, ado bajiro Jesúre yicamo î jaco:

4 To so yirone,

—¿Caco, no yigo tire yʉre gotiati mʉ? Maji, ĩaĩañamani Dios ĩ masise rãca yʉ yiĩoroti ejabeaja maji —sore yicami Jesús.

5 To bajiro î yisere ajicoari ado bajiro înare yicamo so, uye oco iorimasare:

—Ĩ rotirore bajiro yiya —ĩnare yicamo so.

6 Tore ñacaju oco varia soturi, gũtane ĩna vearia soturi. Cojomo cõro, coja jẽnituaro ñari soturi ñacaju ti. "Ado bajiro mani yijare, 'Rojose mana ñaja mua' manire yiĩaami Dios" yirã ĩna coeri soturi, oco soturi ñacaju ti. Ti soturi cincuenta, to yicõari, setenta litros cõro juari soturi ñacaju. 7 To bajiri ado bajiro uye oco iorimasare ĩnare yicami Jesús:

—Oco jioj muoña adi soturire — înare yicami.

To bajiro ĩ yisere ajicoari, ti soturi ñaro corone jiojumuocama ĩna. 8 Îna jiojumuogajanoro ĩacoari, ado bajiro ĩnare yicami Jesús:

—Boserumu umato yirimasure mojoroaca vaami vati, ire ioaya —inare yicami Jesús.

Înare î yirotirore bajirone iocama îna. **9** Tire î idiroto rîjorojune oco jêre uye oco godovedicoasuja ti, ti sotu ñaro cõrone. "Toaye uye oco ñaroja", yimasibeticami. Tire iorimasa rîne masicama îna. Tire idicoari, mame manajo cutirocure jicami boserumu ûmato yirimasu. **10** Î ejarone, ado bajiro îre yicami:

—Gājerāma, ĩna boseŕшmu yisuo vajama, quēnasejuare iosuocama. Jairo masa ĩna idiro beroju, quēnabetibusare iocama ĩna yuja. Мита quēnasejuare ruayuja mu, yucuaca ĩna ioserema —ĩre yicami boseŕшmu ūmato yirimasu.

11 To bajiro Jesús î yicati, îaîañamanire Dios î masise răca î yiîosuocati ñacaju ti Galilea sita, Caná văme cuti macajure. Ĩaĩañamanire î yiîojama, "'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõacacu ñaja yu" yigu yiîosuocami. To bajiro î yiîosere ĩacõari, butobusa îre ajitirunucaju yua, î bueră.

San Juan 2.7-8

12 Boserumu ti jediro bero, Capernaum vame cuti macaju umato vacami Jesús. I jaco, i bedera, to yicoari yua i buera quene, i raca vacaju yua. Yoarobusa nacaju yua, ti macajure.

Diore yirũcubuoriaviju ñacõari, gajeyeũni ĩsiriavire bajiro ĩna yiñajare, Jesús ĩnare ĩ tudíãgõbure queti

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18; Lc 19.45-46)

- 13 Yua judío masa Pascua boserumu yua yirotirumuri cõñaro Jerusalénju ejacaju yua, Jesúraca. 14 Toju Diore yirucubuoriaviju ta vecua isirimasa, oveja isirimasa, buja isirimasa quene ñacama. Gajera ye raca gajoa vasoarimasa quene ina rujiri cumuroriju rujicama ina. 15 To bajiro ina yiñasere iacoari bajeriamare quenocami Jesús. To bajiro yicoari ina yara ta vecuare, ovejare Diore yirucubuoriaviju narare inare bajeagobucami. Gajoa vasoarimasa ye gajoatiirire varebatereacoacami. To yicoari ina gajoa jeorijaurire tucaguereacami. 16 To yicoari, buja isirimasare ado bajiro yicami yuja:
- —Ãnoa mʉa ĩsironare juabudi vasa mʉa. Yʉ jacʉ ya vire gajeyeũni ĩsiriavi godoveobesa mʉa —ĩnare yicami Jesús.
- 17 To bajiro î yisere ajicoari, Dios oca masa îna ucamasirere ado bajiro tuoîabujacaju yua, î buera: "Mu ya vire quenaro îna yirucubuobetijare, înare îajûnisinirucuja yu. To bajiro yu yise najare yure sîarocaruarama îna", yirere tuoîabujacaju yua.
 - **18** To ĩ yirone, to ñacana judío masa Jesúre ĩre sẽniĩacama:
- —"Dios ĩ masise rãca yigu yaja yu" mu yijama, ¿no bajiro yuare yiĩoguada mu? —ĩre yisēniĩacama ĩna, Jesúre.
- **19** To bajiro îna yisere ajicõari ado bajiro înare yicudicami Jesús:
- —Adi vi Diore yirũсubuoriavire mua caguerocacõajama, idiarũmu tusatirũmune quena ti vire buajeocõarucuja yu—ĩnare yicami.
 - 20 To bajiro î yisere ajicõari,
- —Cuarenta y seis ñarićumari josayujarã îna, adi vire buañarã. ¿Мита, "Idiaŕumu berone quena buajeocóarucuja", yiboati mu? —Jesúre îre yicama îna.
- 21 Jesús to bajiro Diore yirũcubuoriavire ĩ yijama, ĩ masu rujurene yigu yicoañumi. 22 Ĩ bajirocaro bero game ĩ tudicatiato, "To bajiro bajiruaroja" ĩ yigoticatire tuoĩabujacaju yua,

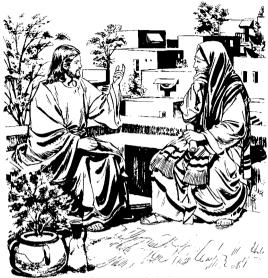
ĩ buecana. Tire tuoĩabujacoari, Dios ocare masa îna ucamasirere, Jesús ĩ goticatire quêne ajitirunucaju yua.

"Masa jediro îna tʉoĩasere ĩamasigʉ ñaami Jesús", yire queti

23 Jerusalénju Pascua boserumu îna yiñaro, quena gajeye îaîanamanire masare yiîocami Jesús. To bajiro î yiîojare, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarí mani uju naami", îre yiajitirunucama jajara masa. 24-25 Jesújuama to bajiro îna yiajitirunusere îamasicoari, "Socara mene yama", yibeticoacami, masa jediro îna tuoiasere îamasigu nari.

Jesús, Nicodemo rãca î ñagõre queti

- $3^{1\,\mathrm{Sĩg\~u}}$ fariseo masu, Nicodemo vãme cutigu ñacami. Judío masa vatoajure ñamasug\~u ñacami ĩ. $2^{1\,\mathrm{Namiju}}$ Jesúre ĩre ĩagũ ejayuju. Ĩ tujure ejacõari, ado bajiro Jesúre ĩre yiyuju:
- —Gotimasiorimasu, "Мите cũñumi Dios, 'Masare gotimasioato' yigu", mure yimasiaja yua. Sĩgũ mu yirore bajirone yiĩoñamanire yigure ĩabeticaju. To bajiri, "Diorãca ñacõari, yami", yimasiaja yua —Jesúre ĩre yiyuju.
- **3** To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro Nicodemore gotiyuju Jesús:
- —Riojo mʉre gotiaja yʉ. No bojarã, quēna gāme ruyuamenama, Dios ĩ ñarojʉre ejamasimenama —Nicodemore yiyuju Jesús.
 - 4 To bajiro ĩ yijare, ado bajiro Jesúre sẽniĩañuju Nicodemo:
- —¿No bajiro bucu ñacoaboarine, quena game tudiruyuacoare ñarojari? ¿Quena i jacore sajacoacujarique i, quena game tudiruyuaru? —Jesúre ire yiyuju Nicodemo.
 - **5-6** To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:
- —"Quena game ruyuaroti naja" yu yijama, masa suorine game ruyuarotire yigu me yaja. "Quena game ruyuaroti naja" yu yijama, "'Dios i coagu, Espíritu Santo i ejaremose raca Dioraca quenaro nacoari, i bojarore bajiro yira nato' yigu, i yirotire seniroti naja", yigujua yaja. "Dios i bojabeti yiruabeaja yu. I suorine i raca quenaro naja yu" yira, oco raca bautizarotiriara, to yicoari, Espíritu Santo i ejaremose raca Dioraca quenaro nara, ina rine narama Dios i narojure ejacoari, i raca namuorugorona. 7 "Dios i coagu, Espíritu Santo i ejaremose raca Dioraca quenaro nara, ina rine narama Dios i narojure ejacoari, i

San Juan 3.1-15

rãca ñamuorugõruarama" mure yu yisere, ajiyamanire bajiro ajimavisiabesa mu. 8 Mino no ti bojarone veatucoaroja ti. Mino ti veatujama, ajiaja mani. To bajiboarine, "Toaye vadoja. Tojuare vatoja", yimasibeaja mani. Tire bajirone bajigu naami Dios î coagu, Espíritu Santo. "Espíritu Santo î ejaremose raca quenaro nacoari, î bojarore bajiro yigu nato" yigu, gajire î yirotire masibeama masa —Nicodemore yiyuju Jesús.

9 To bajiro î yirone, quêna gâme sêniîaquênonuju Nicodemo:
—¿No bajiro bajiroada ti? —Jesúre îre yisêniîa quênonuju î.
10 Ado bajiro îre cudiyuju Jesús:

—¿Israelita masare ĩnare gotimasiogũ ñaboarine, adi quetirema masibeati mu? 11 Riojo mure gotiaja yu. Mani ĩase, Dios ĩ yiserene, muare gotirũgũaja yua. To bajiboarine yua gotirũgũsere ajicõari, "To bajiro me bajiaja", yicõarũgũaja mua. 12 Adi macarucuroayere yu gotisere ajitegu ñari, Dios ĩ bajisere ĩabujayamanire yu gotijaquene, ajiterucuja mu —ĩre yiyuju Jesús.

13 Gajeye quena ado bajiro îre gotiyuju Jesús:

—Sĩgũ, Dios ĩ ñarojure mujarí maami. Yu sĩgũne ñaja yu, Dios ĩ ñarojune rujiadicõari, tudi gãme mujarocuma. Dios ĩ roticõacacu ñaja yu Diorãcagu. 14 Tirũmuju Moisés ñamasirí, yucú manoju ñacudigu yucú joeju ãñare bajigu ñagũre cõme-

ne quenorire îre jeomasinuju, "Ana cuniecoriară îre îamuoato îna" yigu. To bajiro î yirire ana cuniecoriară, îre îamuorajua, caticoamasinujară îna quena. To bajiro bajiruaroja yure quene, Dios î roticoacacure quene. Yucuteroju yure jajutucoari, vumuorugoruarama îna, yu bajirocarotire yira. 15 To bajise bajirocu nari, no bojară, "Jesucristo î bajirocare suorine yure îavariquenacoari quenaro yirucumi Dios" yituoîarare îna rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, yu catisere înare îsirucuja yu —Nicodemore îre yiyuju Jesús.

Ñajediro masare maigũ ñari, ĩ macure Dios ĩ cõare queti

16—Ñajediro masare maimasucõagũ ñari, ĩ macu sĩgũne ñagũre ĩre cõañumi Dios, "Masare rijabosato" yigu. To bajiro ĩ yire ñajare, "Jesucristo ĩ bajirocare suorine yure ĩavariquẽnacõari, quẽnaro yirucumi Dios" yituoĩarãma, ĩna rijato beroju "Tudirijabeticõato" yigu, Dios ĩ catisere ĩ ĩsiriarã ñarãma. 17 Adi macarucuroanare, "Rojose ĩna yise vaja rojose ĩnare yato" yigu me, ĩ macure cõañumi Dios. Ado bajirojua yiyumi. "Mure ajitirũnurona ĩna rijato beroju, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩna vaborotire ĩnare yiretobosarucuja mu" yigu, ĩ macure cõañumi Dios.

18 "Dios macu ñagūmi" Jesúre yituoĩagūre rojose tāmuotujabetiriarojure îre cõabetirucumi Dios. Dios macu sĩgũne ñagũre, "Dios macu me ñagūmi" îre yigujuarema, to bajiro îre î yise vaja rojose tāmuotujabetiriaroju îre cõarucumi Dios. 19 î macure adi macarucurojure ejacacure îre ajitirūnumenare rojose tāmuotujabetiriaroju înare rearucumi. Î macu suorine Diorāca quēnaro ñaama masa, îre masirā. Masajuama rojose yitujaruamena ñarā ñari, quēnasejuare tuoĩavasoaruamenama îna. To bajiri Dios macure ajitirūnumenama. To bajiro yirā îna ñajare, înare rearucumi Dios. 20 Rojose yirā, Dios macure terāma îna. "Masa rījorojua, "To bajise rojose yicaju mu' yure yiromi Jesús" yibojonerā ñari. 21 Dios î bojasere quēnasejuare yirāma, Dios macure ajitirūnurāma îna. Yayioroju yirudibeama înajuama, "'Dios înare ī yirēmojare, quēnasejuare yirūgūama' yimasiato îna" yirā.

Juan masare oco rãca bautizarimasu, Jesús î ñasere î tudigotire

22 Nicodemore Jesús î gotiro bero, vacoacaju yua, Judea sitaju. Tojure yoarobusa ñacaju yua. Toju masare oco raca

bautiza ñarūgūcaju yua. 23 Juan, oco rāca bautizarimasu, Salim vāme cuti maca tuju Enón vāme cuti macaju oco rāca masare bautizarūgūnuju ī quēne. Tojure riaga jairo ti oco cutijare, ĩnare bautiza ñarūgūnuju ĩ. Jājarā masa ĩre bautizarotirā ejarūgūnujarā ĩna, tojure. 24 Ado bajiro yinamasinuju Juan, tubiberiaviju ĩ tubibe ecoroto rĩjoro: 25 Oco rāca masare Juan ī bautiza ñarone, gāji judío masu, Juan buerā tujure ejayuju ĩ. Ejacoari, "To bajiro me bajiaja. Ado bajirojua mani yijare, 'Rojose mana ñaja mua' manire yiĩagūmi Dios" yigu, ĩna rāca oca josayuju ĩ. 26 Ĩ rāca ĩna oca josariaro bero, Juan tuju ejacoari, ado bajiro ĩre gotiyujarã ĩ buerã:

—Gotimasiorimasu, Jordán vãme cutirisa ijacatuaju mu ĩagoticacu, mu yirũgũrore bajirone masare oco rãca ĩnare bautizarũgũñuju ĩ. To bajiri jãjarã masa mani tujure ejaborona, ĩ tujua rĩne varũgũrãma ĩna, ĩre yigotiyujarã ĩna —Juanre, masare oco rãca bautizarimasure.

27 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare gotiyuju Juan:

—Ñie manane ñaborāma masa, Dios î cõabetijama. Mani bajirūgūse quēne Dios î bojasere bajirone bajirūgūaja ti. **28** "Rotimuorūgõrucumi" yigu, Dios î cõarí me ñaja yu. "Î ejaroto rījoro, îre goti rījoro cutiato' yigu, Dios î cõarí ñaja yu", jēre muare yigoticõacaju yu —ĩnare yiyuju Juan, î buerimasare.

29 To yicoari, "Amosiagu babare bajiro bajiaja yu" yigu, ado bajiro î buerare înare gotimasionuju Juan:

—Ãmosiariarumu so manaju ñarocu babare ajisuyaroco me ñagomo. So manaju ñarocujuare ajisuyaroco ñagomo. So manajure so ajisuyasere ĩacoari, buto variquenagumi ĩ baba. Tire bajirone, "Masa jäjarare oco raca bautizarugunuju ĩ quene" mua yisere ajicoari, buto variquenaja yu quene. 30 Yu retoro ñamasugu ñaami îma. To bajiri, yure îna rucubuoro retoro îre îna rucubuosere bojaja yu—ĩ buerare yiyuju Juan.

"Gãji magumi Jesúre bajiro bajigu", yire queti

31 Dios tuju vadirí ñaami jediro uju ñamasugu. Gāji î cõro ñamasugu magumi. Adi macarucurojure ruyuariara, adi macarucuroayere îara ñari, tirene gotiaja mani. Dios tuju vadiríma õ vecayere, to yicõari, adi macarucuroayere quene quenaro masi-

gũ ñari, jediro uju ñamasugũ ñaami. 32 Ĩma, ĩ ĩarere, ĩ ajirere gotiami ĩ, Dios yere. To bajiboarine ĩ gotisere ajitirữnubeama masa. 33 "Jesús ĩ yirore bajiro bajiroja" ĩre yiajiguma, to bajiro ĩ yiajise suorine "Socagu me ñaami Dios" yigu ñagữmi. 34 Espíritu Santore ĩre cõañumi ĩ macure adi macarucurojure ĩ cõaríre, "Ĩ tuoĩarore bajiro tuoĩamasiato" yigu. To bajiro ĩ yirí ñari, Dios ocarene goticami Jesús. 35 Mani jacu Dios, ĩ macure maigũ ñari, "Ñajedirore rotiya mu", ĩre yicũñumi. 36 No bojagu, Dios macure ajitirữnugữma, Dios ĩ catisere cuogu ñaami. To bajiboarine no bojagu Dios macure ajitirữnubecuma, Dios ĩ catisere cuobeami. To bajiro ĩ bajijare, rojose ĩ yisere ĩajũnisini tujabecune, rojose ĩ yise vaja, rojose ĩre yirucumi Dios, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩre rocagu.

Jesús, Samaria sitago oco vago ejagore "Yure ioya", ĩ yire queti

4 To bajiri, "Juan retobusaro masare oco raca bautizaruguniu Jesujua. To bajiri Juan buerimasa retobusaro nanujara Jesus i buerimasajua" yire quetire ajiyujara fariseo masa. 2 (Quenaro masuma, masare oco raca bautizabetirugucami Jesus. Yuajua, i buerimasajua masare oco raca inare bautizarugucaju.) 3 To bajiri, "Jesus masare oco raca bautizagu yigumi" fariseo masa ina yituoiasere masicoari, Judea sitare nacana vacoacaju yua Jesuraca, Galilea sitaju tudiana yuja.

4 To vana, Samaria sitare retoaroti ñacaju yuare. 5 To bajiri tojure ejacoacaju yua, Sicar vame cuti macajure. Ti macama Jacob ñamasirí, î macu Josére î îsimasire sita tuju ñacaju ti. 6 Tojure ñacaju oco goje, Jacob ñamasirí ya goje. Bogagu ñari, ti goje ture ejaruju ejacami Jesús. Úmurecaji coro muiju tusacami. 7-8 Yua î buerajuama gaje macaju bare vaja yira vacoacaju yua. Tojure Jesús î rujirone, sigo Samaria sitago oco vago ejayumo so. So oco vago ejaro îacoari, sore oco seniñuju Jesús:

—Oco yure ioya —sore yiyuju ĩ.

9Sore ĩ oco sẽnirone, ado bajiro ĩre yiyuju so, Samaria sitago:

—¿No yigu judío masu ñaboarine, Samaritana yu ñaboajaquene, yure oco seniati mu? —Jesúre yiyuju so. Samaritano masa, judío masa raca gamera tera ñacoayuja yua. To bajiri, to bajiro Jesúre îre yiyuju so.

10 To bajiro so yisere ajicõari:

—Dios ĩ îsirotire mu masijama, "Ĩ ñaami yure oco sẽnigũ" mu yimasijama, yujuare oco sẽnibogoja mu. Yure mu oco sẽnijama, oco catireayere mure ioboguja yu —sore yiyuju Jesús.

11 To bajiro î yijare,

—Ñiene oco vabecuja mu. Ūmuarigoje ñaja adi goje. ¿Nojuayere yure catiorotirema yure oco ioguada mu? 12 Mani ñicu Jacob ñamasirí adi gojere cũmasiñumi ĩ. Ĩ quēne idimasiñuju, adi goje ocore. Ĩ rĩa quēne idiyujarã. Ĩ yarã vaibucurã ecariarã quēne idiyujarã. Мита, ¿"Ĩ rētoro ñamasugũ ñaja yu" yigu yatique mu? —Jesúre ĩre yiyuju so.

13 To bajiro so yijare, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:

—No bojarã adi goje ocore idiboariarã, quena game oco idiruacoaruarama. 14 No bojarã oco catireayere masare yu iorama, quena game oco idiruabetiruarama. Înare yu oco iose suorine Dioraca quenaro nacoa naruguruarama —sore yigotiyuju Jesús.

15 To bajiro î yisere ajicõari:

—Тіјнаге idirнаja yн quene, "Quena adi gojeayere tudi oco vacoari, idirobe yн" yigo —Jesúre ı̃re yiyuju so.

16 To bajiro so yirone,

—Vasa. Mu manajure îre jiaya. Îre ji, vaba quena adoju —sore yiyuju Jesús.

17 To bajiro î yijare,

—Manaju magõ ñaja yu —yicudiyuju so.

To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yiyuju Jesús:

—"Manaju magõ ñaja yu" mu yiserema soco me yaja mu. 18 Сојотосатасији manajua cutirio ñaja mu. Quena yucu mu raca ñagu quene, mu manaju masu me ñaami. То bajiri, "Manaju magõ ñaja yu" mu yiserema soco me yaja mu —sore yiyuju Jesús.

19 To bajise sore î yisere ajicõari, ado bajiro îre yiyuju so:

—Diore gotiretobosagu ñaja mu, mure yimasiaja yu—yiyuju so, so bajisere ĩ gotise ñajare. 20—Mani ñicua, adi buroju ejacoari, vaibucure soemuomasiñujara, Diore ĩre yirucubuora. To bajiboarine muama, judío masama, "Jerusalénju rine yiruguroti ñaja", yiruguaja mua—Jesúre yiyuju so.

21 To bajiro so yijare, ado bajiro sore yiyuju Jesús:

—Мите ун gotisere ajitirйnuña mu: Cojorйmu adi burore quene, to yicoari Jerusalénjure quene Diore, mani jacure, îre

yirũcubuorã vabetiruarãma masa. 22 Muama, Diore quenaro mua masibecurene rũcubuoaja mua. Yuajuama, mua retoro îre masiaja yua. Yua, judío masa suorine masa rojose îna tâmuoborotire înare yiretobosarucumi Dios. 23 "Cojorumu Diore îre yirucubuora vabetiruarãma" mure yu yigotiserema yoato mene bajirotirene mure gotiaja yu. Masa, Diore rucubuora masuma, Espíritu Santo î bojarore bajiro tuoîacoari, îre rucubuoama îna. To bajiro îre yirucubuosere bojaami mani jacu. 24 labujayamagu ñaami Dios. To bajiri, masa îre îna rucubuomasucoaruajama, socara mene Espíritu Santo î bojarore bajiro tuoîacoari, îre rucubuorama —sore yiyuju Jesús.

25 To bajiro î yisere ajicõari ado bajiro yiyuju so:

—"Diore gotiretobosagu ejarucumi, Cristo ı̃na vãme yigu", yimasiaja yu. Ejacõari, yuare quẽnaro gotiquẽnojeorucumi—Jesúre yiyuju so.

26 To bajiro so yirone,

—Îne ñaja yu, mure ñagõguma —sore yicami Jesús.

27 To bajiro sore ĩ yiñarone, tudiejacaju yua, ĩ buerã. To rõmio rãca ĩ ñagõñajare, no yimasibeticaju yua, tiũnire ĩabetirũgũriarã ñari. To bajiboarine, "¿Ñie ũnire bojati mu? ¿No yigu so rãca gãmerã ñagõri mua?", ĩre yisēniĩabeticaju yua. 28 Yua tudiejarone oco varia soture ãmibecone, so ñariaroju vacoacamo so. So ñariaroju tudiejacõari, ado bajiro masare ĩnare yigoticudiyuju so:

29—Jediro yu yiadirere, "Ado bajiro yicaju mu" yure yigotigure ĩarã vayá mua quẽne. ¿Diore gotiretobosagu, Cristo me ñagũ yiguida ĩ? —ĩnare yiyuju so.

30 To bajiro so yirere ajicõari, Jesúre ĩarã, yʉa tʉjʉre vayu-ma ĩna. **31** Ĩna ejaroto rĩjoro ado bajiro Jesúre yiboacajʉ yʉa:

—Gotimasiorimasu, baya —ĩre yiboacaju yua.

32 To bajiro îre yua yiboajaquene, ado bajiro yuare cudicami Jesús:

—Jēre yurema yu bare ñacõaja mua masibeti —yuare yicõacami.

33 To bajiro î yirone,

—¿Sĩgũ ĩre bare cũgũ ejarida ĩ? —уча masune gãmerã yisẽniĩacaju yua.

34 To bajiro yʉa gãmerã yiñagõsere ajimasicõari, ado bajiro yʉare yicami Jesús:

—Yure cõacacu î bojasere yu yijama, ti moarere yu yigajanojama, tine ñaja yu barere bajiro bajise. Masama bare bavariquenaruguama. Yuma yure coacacu i bojasere bajiro yicoari, variquenaruguaja vu. 35 "Babari muijua ruvaja maji, ote ti bucuaroti, tire mani juarẽoroti", tocãrãca cumari virũgũaja mua. Dios ocare masare gotimasiorajuama, ti unire yituoĩabesa. "Masare Dios ocare mani gotimasiorotiiu eiabeaja maji", yituoĩabesa mua. Yuma ado bajiro yaja: Jere ote bucuacoaju yuja. Yucuacane tire juaroti ñaja. Ĩaĩasague. Jājarā masa yure ajitirunurona vadiama îna. Ado cõrone înare mua gotimasiojama, quenamasucoaja, muare vaja vu. 36-37 Socaro me bajiaja bucurã îna gotimasire: "Sĩgũ ñagũmi otegu. Gãji ñagumi ti rica cutiro boca juareogu", vivujarã bucurã. To bajiro masune bajiaja ti, yu ocare gotimasiorãre quene. Tuoiasaque mua: Siguri naama vu ocare masare gotimasiosuorã. Oterimasare bajiro bajirã ñaama. Îna bero înare gotimasioră, ti rica cutiro boca juareorare bajiro bajiră naama găjeră. Înajua îna gotimasiorone, înare ajitirunuama masa vuja. To bajiri goti rijoro cutiriara na, bero gotimasiorã ña, bajiama îna. No bojagu otericare juareogu, vaja bujagu vigumi. To bajirone bajirama vu ocare masare gotimasiorã quêne, variquênarere bujarã. Îna gotimasiose ti ñajare, yure ajitirunuama masa. To bajiri yure ajitirunura ñari, Diorãca quenaro naruguruarama, îna rijato beroju quene. To bajiro îna bajisere îacoari, înare gotimasiosuoboariară, bero înare gotimasioră răca buto variquenaruarăma îna. 38 Tirumuju quene muare coacaju yu, mua gotimasiose suorine masa îna ajitirunurotire yigu. Yu ocare înare gotimasiosuoriarã me ñaja mua, bajirājuma. To bajiri, gājerā îna gotimasioboariarã ñaama, muajua mua gotimasiorone, yure ajitirunurona —yuare yigoticami Jesús, ĩ buerimasare.

39 To bajiro ĩnare ĩ yiro bero, "Jediro yu yiadirere, 'Ado bajiro yicaju mu' yure yigotimi ĩ" rõmio so yigotisere ajicõari, jãjarã ti macariana Samaria sitana, ado bajiro Jesúre tuoĩacama ĩna: "Diore gotiretobosagu, Cristo ñaami", Jesúre yituoĩacama ĩna. 40 To bajiro yituoĩarã ñari, Jesús tu vadieja, ĩre ĩavariquenacoari, yuare tujaroticama ĩna. To bajiri, ĩna rãca juarumu ñacaju yua. 41 ĩna rãca ñacoari, Jesús ĩ masune ĩnare ĩ gotimasiosere ajicoari, "Diore gotiretobosagu, Cristo ñaa-

mi", yituoĩacama jãjarãbusa. **42** Jesúre ĩre ajitirũnucõari, ado bajiro sore yicama ĩna, rõmiore:

—Jēre, ĩre ajitirʉ̃nʉaja yʉa, mʉ gotise rĩne me. Yucʉne yʉa masune ĩre ajicõari, "To bajiro masu bajigʉ ñaami", ĩre yiajitirʉ̃nʉaja yʉa yuja. "Ĩne ñaami adi macarʉcʉroana rojose mani tãmʉoborotire manire yirẽtobosarocʉ", yimasiaja yʉa yuja —sore yicama ĩna, ti macana.

Ñamasugũ macure Jesús ĩ catiore queti

- **43** To yiro bero juarumu bajina, vacoacaju yua quena, Jesúraca, Galilea sitajuare vana. **44** Ado bajiro yuare yigoticami Jesús, ina gotimasirere gotigu:
- —"Diore gotiretobosarimasare ı̃na ye sitana ı̃nare rũсubuobeama" yise socaro mene yigotiaja ti —унаге yigoticami Jesús.
- 45 Galilea sitajure Jesús ĩ ñariarojure ĩ răca yua ejatone quenaro yuare yicama toana. Îna quene Jerusalénju Pascua boserumu naro ĩara variara tudiejariara nacama îna. To bajiri jediro Pascua naro Jesús ĩ yicatire ĩariara nanuma îna quene.
- 46 To bajiro bero Galilea sita Caná vãme cuti macaju ejacaju yua quena, Jesúraca. To ñacaju, ocorene uye oco î godoveocato. Tojure ñacami sĩgũ masu ujure rotibosagu. Î macu, Capernaum vãme cuti macaju buto rijañañuju î. 47 To bajiri, Judea sitaju ñarí Galilea sitajuare Jesús î vadisere ajicoari, îre ĩagũ ejacami ujure rotibosagu. Jesús tujure ejacoari ado bajiro îre yicami:
- —Yu ya viju vayá. Yu macu bajirocacu yimi. Îre catiogu vayá —Jesúre, îre yicami.
 - 48 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre yicami Jesús:
- Ĩaĩañamanire yu yiĩosere mua ĩabetijama, "Dios ĩ masise rāca yigu yami", yure yiajitirunubetiruarãja mua ĩre yicami Jesús.
 - **49** To bajiro î yiboajaquêne:
- —Yu rãca mu vadibetijama, bajirocacoarucumi yu macu—Jesúre ĩre yicami.
 - **50** To bajiro î yijare yuja:
- —Ми ya viju tudiasa. Jēre ĩre catiocõaja yu ĩre boca yicõacami Jesújuama.

To bajise îre î yisere ajicoari, Jesúre îre ajitirunucami. To bajiri î ya viju tudicoacami yuja. **51** Î ya vire î conarutuatone, îre moabosarimasa bocacoari, ado bajiro îre yigoti bocayujara îna:

—Jēre mu macu quenacoami yuja —îre yiyujara îna.

52 To bajiro îna yirone,

- —¿No cõro masune tudiquẽnasuori ı, yu macu? —ı̃nare yisẽniı̃añuju.
- —Ñamica, timurecaji naro masune îre tujamasimu ti —îre yiyujara îna, îna ujure.

53 To bajiro îre îna yibocarone, "To coro muiju î tusatone, 'Jêre mu macure catiocoaja yu' yure yimasimi Jesús", yituoîamasiniju î. To bajiri î quene, î yara quene, "'Rotimuorugorucumi' Dios î yicoagu, manire ejaremorocu naami", Jesúre îre yiajitirununijara îna.

54 Ti ñacaju quena gaje îaîanamani Jesús î yiîobabocati, Judea sitare nacoari, Galilea sitaju tudiejacoari, î yiîocati.

Micagure Betzata utara tuju ñagure Jesús î catiore queti

5 1 To î yiro bero, judío masa îna bajimasirere tuoîacoari, boserumu ti ejajare, Jerusalénju yuare ûmato vacami Jesús. 2 Ti macana îna vajanare, "Sājaroma îna" yirā, îna matagāniriacuni soje, Oveja vāme cuti soje nacaju ti. Ti soje ture nacaju masa îna guarita. Hebreo ocama Betzata vāme cuticaju tira. Tira ture cojomocaraca viriaca sitane îna veariaviriaca nacaju, rijaye cutira îna cunariviriaca. 3 Tojure jājara nacama rijaye cutira. Caje îamena, rujasagueri vana, micara quene, to cunacama. Tira oco ti saberotire yurā, bajicunacama îna. 4 Dios tuagu, ángel, tocaracaji tirajure î ejarone, tira oco saberugunuju ti. To ti bajirone, no bojagu rijaye cutigu, varocaroasuogu rine guaro catirugunuju î. 5 Toju rijaye cutira vatoaju nacami sigu treinta y ocho cumari rijanari. 6 i cunaro îacoari, yoaro î cunarugurere îamasicoari, ado bajiro îre seniîacami Jesús:

—¿Quẽna tudicati quẽnaejacoarнati mн? — re yicami Jesús.

7 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre yicami:

—Sĩgũjuama oco ti saberone yure ãmironuagũ maami. Tocaracaji oco ti sabero, gajerajua rîne yu rijoro nunaveocoaruguama îna —îre yicami, Jesúre.

8 To bajiro î yirone,

—Vũmurũgũña. Mu cũñaritore amiña. To yicoari, vasa —îre yicami Jesús.

9To ĩ yirirĩmarone, quẽnaro catiquẽnagʉ̃ ñacoacami ĩ yuja. Ĩ cũñaritore ãmi, vasʉocami yuja. Tirʉ̃mʉ ñacajʉ judío masa yʉa ʉsʉsãjariarʉ̃mʉ. **10** To bajiri ĩ cũñaritore ĩ gaja vato ĩacõari, ado bajiro ĩre yicama judío masa ʉjarã:

—Yucuma ususājariarūmu ñaja. To bajiri mu cūñaritore gajabesa mu. To bajiro mu yijama, moare ñaja ti —îre yicama sīgūri, Jesús î catiocacure.

11 To bajiro îna yiro, ado bajiro înare cudicami Jesús î catiocacu:

—Yure catiogu, "Mu cũñaritore âmiasa", yure yimi —ĩnare yicami.

12 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre seniîacama îna:

—¿Ñimu ñari, "Мu cũñaritore ãmiasa" mure yiguma? —îre yisēniĩacama îna.

13 To bajiro îre îna yisêniîaboajaquêne, tojure jājarā masa vatoaju Jesús î vayayicoajare, "Î ñaami", înare yigotimasibeticami. 14 Tiju bero, Diore yirûcubuoriaviju yua ñaro, rijarûmuri cutiríre îre îabujacami Jesús quêna. Îre îabujacôari, ado bajiro îre yicami Jesús:

—Ajiya. Quenaro quena tudicaticoajн mн. Quena game rojose yibesa, "Вновня rojose tamuorobe" yigн — re yicami Jesús.

15 To bajiro ĩ yiro bero micase rijaye cutiboacacu, ĩre sẽniĩaboariarã tuju ejacoari, "Jesúne ñaami, yure catiogu", ĩnare yigotiyumi ĩ. 16 To bajiri ususãjariarumure micaboacacure Jesús ĩre ĩ catiocatore bajiro gãjerare to bajirone ĩ yirũgujare, josari ĩ tamuorotire yira, ĩre rojose yisuyacama ĩna, judío masa ujara. 17 "Ususajariarumu ti ñaboajaquene, masare ĩ catiose vaja, rojose tamuoato ĩ" yira ĩna ñaboajaquene, ado bajiro ĩnare yicami Jesújuama:

—Masa rijaye сutirãre catiotujabecu ñaami Dios, yu jacu. To bajiri ĩnare catiotujabeaja yu quẽne —ĩnare yicami Jesús.

18 "Ususājariarumure Dios ī moarotibetiboajaquene, moami Jesús", īre yijūnisinicama judío masa ujarā, īre sīaruarā. To yicoari, "Dios ñaami yu jacu" ī yisere ajicoari, "Diore bajiro ñamasugu ñaja yu' yigu yami", yicama īna. To bajiro yirā ñari, butobusa jūnisinirā ñari, īre sīarua tuoīacama īna.

"Dios macu ñari, î rotirore bajiro yimasiaja yu", Jesús î yire

19To bajise îna yituoîasere îamasicoari ado bajiro înare yicami Jesús:

—Ñamasusere riojo muare gotiaja yu: Dios macu ñari, yu bojase yibeaja yu. Yu jacu î yisere îacoari, î yirore bajirone yaja yu. Jediro yu jacu î yirore bajirone yu quene î macu quene, to bajirone yaja. 20 Yu jacu yure maiami. Yure maigu nari, jediro î yisere yure îoami. Adirumuriaye retoro josasere yure yiîorucumi. To bajiro î yisere yu yiîosere îacoari, no yimasibetiruarăja mua quene, ti ûnire îabetiruguriară nari. 21 Bajireariarăre catioruguami yu jacu. To bajiri yu, î macu quene, î yirugurore bajirone yiruguaja yu, no yu bojarăre. 22 Masa rojorăre beserocu me naami yu jacu. "Înare beserocu naja mu", yure yicami. 23 To bajiro yure yicami, îre quenaro îna yirucubuorore bajirone yure quene "Yirucubuoato îna" yigu. Quenaro yure yirucubuobecuma, yu jacure, yure coacacure quene yirucubuobecu yigumi—judío masa ujarăre yicami Jesús.

24To bajiro înare yigajanocõari, ado bajiro goticami Jesús:

—Ñamasusere riojo muare gotiaja vu: No bojagu vu ocare ajicõari, vure cõacacure ajitirunuguma, Dios î catisere cuogu ñaami. Ĩ ũgũrema, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩre cõabetirucumi Dios. 25 Namasusere riojo muare gotiaja yu: Adirumuri bajirotirene muare yaja yu: Yure ajitirunumenama, bajireariarare bajiro bajirāma, īna rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ī catisere cuomena ñari. To bajiboarine Dios macure vure ajitirunu- ruarama siguri. Înajuare, "Îna rijato beroju tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere înare îsirucuja yu. 26 Masare yu jacu î catiorũgũrore bajiro vure ĩ catioroticati ñajare, ĩ catisere ĩnare ĩsimasiaja yu. 27 To yicoari, Dios macu ñaboarine, masure bajiro ruju cuticoari, masa vatoaju ñarí yu ñajare, "Masare besemasirucuja mu", yure yicami yu jacu. 28To bajiro yu yisere ajiyamanire bajiro ajituoĩabesa mua. Bajireariarã jediro înare yu jiro, îna ajijedirotirumu ejaruaroja. **29**To cõrone yu jisere ajicõari, yu tuju ejajediruarama îna, tudicatiana yuja. Yu tu ejacoari, quenaro viruguriarama, Dioraca quenaro nacoa naruguruarama ina. Rojose viruguriararema rojose tamuotujabetiriaroju inare coaruсија ун yuja —ĩnare yigoticami Jesús, judío masa нјагате.

"Ado bajiro yure îna yire suori, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõarí ñaami' yure yimasiroti ñaja", Jesús î yire queti

30 Quena ado bajiro înare goticami Jesús:

—Yu bojarore bajiro vigu me ñaja vu. Yure coacacu î bojarore bajiro virua tuoĩagũ ñari, masare rojose virãre, to vicõari quenase virare vu iabesejama, quenaro riojo vaja vu. 31 "To bajiro yigu ñaja yu" yu masurione yu yijama, "Socu yami", yure viroti ñaboroja. 32 To bajiboarine, ñaami sĩgũ, vure gotibosagu. Yure î gotibosase, quenaro riojo naja ti. 33 Gaji quene, "Îne ñaami 'Rotimuorugõrucumi' yigu Dios î cõarí", yure yigotibosavumi, Juan, masare oco rãca bautizarimasu. Ĩ tuiure mua eiaremorimasare seniiaroticoanuja mua. Quenaro riojo muare cudivumi. 34 "Rotimuorugõrucumi" vigu Dios î cõaríre vure î gotibosajaquene, vure i gotibosabetijaquene, no vibeaja ti, vure, Dios î coacacu nari. Juan yure î gotibosarere muare gotiaja yu, tire ajitirunucoari, rojose tamuotujabetiriaroju mua vabetirotire bojagu ñari. 35 Sĩabusuocõari quenaro riojo ĩamasire ñaja. Tire bajirone bajicami Juan, quenaro riojo yure gotibosacacu ñari. Îre ajivariquenanuja mua maji. 36 To bajiro muare yiboarine, "Sĩgũ ñaami yure gotibosagu" yu yijama, Juanre tuoĩagũ me vaja vu. Juan vure î gotibosacati retoro namasuse naja. Tima ĩaĩañamanire muare yu yiĩorũgũse, yu jacu yure ĩ rotise ñaja. Tire ĩacoari, "Socu me yami. Dios ĩ coarí ñaami", yure yimasiama masa. 37-38 Yu jacu yure cõacacu quene, î masune, "Yu macu, yu cõagũ ñaami" yigu ñari, masa ĩna ajimasirotire înare coaruguami. Î coacacure yure ajitirunumena nari, îre ajimena, to vicoari, i ocare ajitirunumena ñaja mua. a **39-40** Dios ocare masa îna ucamasirere buto bueruguboaja mua, "Ti ocare mani buejama, Diorãca quenaro nacoari, mani rijato beroju î rãca quenaro nacoa naruguruaraja mani" yira. To bajiboarine vu baiiserene muare ti gotiboajaquene, yure ajiruabeaja mua. Yure mua ajitirunujama, Dioraca quenaro nacoari, mua rijato beroju î răca quenaro nacoa naruguboraja mua.

^a5.37-38 "'Diore ajimena, to yicõari, îre ĩamena ñaja mua' Jesús ĩ yijama, 'Ĩre ĩarã ñaboarine, to yicõari, ĩre ajirã ñaboarine, "Dios macu ñaami" yimasibeama' yigu yiyuju", yiyujarã Dios ocare masa ĩna ucamasire buerētoburimasa.

41 "Quenaro yure yirucubuoato masa" yigu me, adi macarucurojure vadicaju yu. 42 Mua tuoĩasere ĩamasiaja yu. To bajiri, "Diore mairã me ñaja mua", muare yimasiaja yu. 43 Yu jacu vure î roticoajare, adoju vadicaju vu, muare gotimasiogu. To bajiro yu bajiboajaquene, yure ajitirunubeaja mua. No bojagu, Dios î coabecurema, "Masa quenaro yure yirucubuoato îna" vigu î vadijama, îjuare ajitirunuruaraja mua. 44 Mua masune quenase gamera virucubuorere bojaruguaja mua. Dios sĩgũne ñaami mani uju. To bajigu ĩ ñaboajaquene, "Quenase manire yato Dios" yirã, no bojase mua yirotire yituoĩabetirũgũaja mua. To bajiro bajirã ñari, yure ajitirunubeaja mua. 45 Yu jacu tujure mua ejaro, "Yure ajitirunubeticama", muare yigotiyirobetirucuja yu. Moisés ñamasiríne ñaami to bajisere muare vigotivirogu. "Moisés ñamasirí î rotimasirere quenaro mani ajitirunujama, Dios tuju varuaraja mani", yituoiaboaja mua. 46 To bajiboarine yu bajirotirene ucamasiñumi Moisés. To bajiri î ucamasirere mua ajitirunumasucoajama, yure quene ajitirunuboraja mua. 47 I ucamasirere quenaro ajitirunumena ñari, yure quene ajitirunubeaja mua, —inare yicami Jesús, judío masa ujarãre.

Masa, cinco mil ñarãre Jesús î bare ecare queti (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)

6 1 To bajiro ĩnare ĩ yiro bero, utabucura Galilea vãme cutira gajejacatuajuaju yuare ũmato jẽacami Jesús. Gaje vãme, Tiberias vãme cuticaju tira. 2 "Dios macune ñaja yu" yigu, rijaye cutirãre Jesús ĩ catiorũgũsere ĩacõari, jãjarã masa ĩre suyarũgũcama ĩna. 3 Gajejacatuaju ejacõari, burore yuare ũmato majacõari, rujicami Jesús. 4 Pascua boserumu judío masa yua quenorotirumu coñacaju. 5 To bajiri jãjarã masa Jesúre ĩre suyarũgũrã ĩna vadore ĩacõari, ado bajiro Felipere ĩre yicami Jesús:

- —Înare ecaruară, ¿noju bare vaja yirăti mani? —îre yicami.
- **6** "Ado bajiro yirucuja yu" yimasiboarine, "'Mu ejarẽmose rãca ecamasicõaruarãja' Felipe yure î yicudiro ajigusa" îre yigune, yicõañumi Jesús. **7** To bajiro î yijare ado bajiro îre yicudicami Felipe:
- —Doscientos gajoatiiri raca vaja yiboarine, înare ecajeomasibetiboraja mani —Jesúre îre yicami.

San Juan 6.8-9

8 To î yirone, yua răcagu, Pedro bedi Andrés vâme cutigu, ado bajiro Jesúre vicami:

9—Sĩgũ daquegu, cojomo cõro pan cebada vãme cutise, to yicõari, juara vaire cuoboami, bajigujuma. Masa jäjara ina ñajare, tījariaro manimasucõaja ti —Jesúre îre yicami Andrés.

10 To bajiro î yirone,

—Masare înare rujirotiya —yicami Jesús.

Tojure tatucuro nacaju. To bajiri, ta joeju rujicama. Cinco mil ũmua ñacama ĩna. b 11 Ĩna rujijediro ĩacoari, pan daquegu ĩ baborotirene juacoari, "Quenaro yaja mu", Diore yivariquenacami Jesús. To yicoari i buerare yuare isicami, "Rujirare isibatoya" yigu. Vaire quene, to bajirone yicami. Sĩgũ ruyariaro mano quenaro bausucutijedicoacama. 12 Ina bagajanoro ĩacoari, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Ĩna baruasere juareoña. Bajirearobe tijuma —yuare yicami Jesús.

13 To bajiro yuare î yijare, cebada vâme cutise cojomo cõro pan ñaboarere yua juareojama, juaemo cõro, gubo jua jẽnituaro narijiburi ruyacaju. **14** To bajiro ĩaĩañamanire Jesús ĩ yiĩoro ĩacoari, ado bajiro yicama masa:

^b **6.10** Rĩamasare, rõmiare cõmenane, йты bысыта rĩrene ĩna cõjama, cinco mil ñañujarã îna.

—Diore gotiretobosarimasu, adi macarucurojure vadicoari, manire rotirocune ñaami —Jesúre îre yicama masa.

15 To bajiro îna yijare, "Yu bojabetiboajaquêne, yure âmivacoari uju yure curuama" yimasicoari, î sigune buro joejure majacoacami Jesús.

Oco joene Jesús î vare queti

(Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

16 Ti rãioato ĩacõari, utabucurare rojaejacaju yua, Jesús buerimasa. 17 Rojaeja, cũmua vasãja jēacaju yua, gajejacatuaju Capernaum vãme cuti macaju vana. Ti rētiacoaboajaquēne, ejabeticõacami Jesús. 18 То yua bajijēarūtuatone, buto mino vacaju. То bajica yiro, buto sabetuocõacaju ti. 19 Cinco o seis kilómetros cõro yua jēatusatone, yua tuju oco joene vadicami Jesús. Oco joene ĩ vadire ĩarãne, ucacaju yua. 20 То bajiro yua bajiboajaquēne, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Güibesa. Yune ñaja —yuare yi vadicami Jesús.

21 To bajiro yʉare ĩ yijare, variquẽnarãne, ĩre sãcajʉ yʉa. Ĩre yʉa sãrirı̃marone jẽaejacoacajʉ yʉa yuja.

Jesúre masa îna macare queti

22-24 Utabucura gajejacatuaju tujacana, cũmuane yua ĩ buerã Jesús ĩ manone yua jẽasere ĩacama ĩna. To bajiri gajerũmu yua tudijẽaejabetore ĩacõari, Jesúre quẽne ĩre ĩabeticõari, Tiberias macana ĩna ejase cũmune jẽaejayuma, Capernaum vãme cuti macaju, Jesúre macarã.

"Pan quenamasusere bajiro bajigu ñaja yu", Jesús î yire queti

25 Yuare ĩabujacõari, ado bajiro Jesúre yisẽniĩacama ĩna:

—Gotimasiorimasu, ¿Divato adore ejari mʉ? —ĩre yise-niĩacama ĩna.

26 To bajiro îna yiseniîasere ajicoari:

—Ñamasusere riojo muare gotiaja yu. Ĩaĩañamanire yu yiĩosere ĩari, "To bajiro yigu ĩ ñajare, ĩre ajitirữnu suyaroti ñaja" yirã me yure macasuyaja mua. "Quenaro bausucutiriaroju bare ecagu ñaami" yirã nari, bajiaja mua. 27 Bare mua bojamasusejuama yoaro meacane muare jediveocoatoja ti. To bajiri mua barotire tuoĩarejaibeticoaña mua. Gajeye barere bajiro bajise ñaja, Dios ĩ roticoacacu yure ajitirữnurare yu ĩsi-

sema. Jedibetiruaroja tima. "'Tire īsimasiami' yure yimasiato īna" yigu, ĩaĩañamanire yu yiĩorũgũrotire yure ujocami Dios. To bajiri, bare jedibetijuare bojarã, Dios ĩ bojasere yiya mua—ĩnare yicami Jesús.

28 To bajiro î yijare, îre sêniîacama îna:

- —¿No bajiro yua yirotire bojati Dios? —îre yisẽniĩacama. 29 To bajiro îna yisere ajicõari ado bajiro înare yicudicami Jesús:
- —Dios î coacacure yure mua ajitirunusere bojaami Dios
 —înare yicami Jesús yuja.

30 To bajiro î yijare,

—¿Ñie ũnire Dios ĩ masise rãca ĩaĩañamanire yuare yiĩorucuada mu, tire ĩacõari "Yure ajitirunuato ĩna" yuare yigu? 31 Mani ñicua ñamasiriarã yucu manoju ñacudirã, maná vãme cutisere bamasiñujarã ĩna. To bajirone gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire. Tuoĩasaque: "Bare Dios ĩ ñaroayere manire ecagu yivejañumi", yigotiaja Dios oca, masa ĩna ucamasire —Jesúre ĩre yicama. To bajiro ĩna yijama, "Moisés ñamasirí suorine bajiriaroja ti" yirã yicama.

32 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Jesús:

—Ñamasusere riojo mʉare gotiaja yʉ: Moisés ñamasirí me Dios ĩ ñaroayere barere ĩnare cõacami. Yʉ jacʉne ñaami ĩ ñaroayere barere ĩnare cõacacʉma. To bajirone bajiaja pan quēnamasusere quēne. Tire mʉare cõami Dios. 33 Tire mʉa bajama, mʉa rijato berojʉ, "Tudirijabeticõato" yigʉ, Dios ĩ catisere ĩsiecorʉarãja mʉa.

34 To bajiro î yirone,

—To yijama, pan quẽnamasusere yʉare ecarũgũma mʉ —ı̃re yicama ı̃na yuja.

35 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare yicami Jesús yuja:

—Yune ñaja pan quenamasuse Dios î coase. To bajiri, no bojagu yure ajitirunuguma, bausucutirugugure bajiro bajigumi. To bajiri, disejuane Dios î ejaremose îre ruyabetiruaroja. 36 To bajiro yu bajiboajaquene, yure ajitirunubeaja mua, yure îara naboarine. Jere tirene muare gotiboabu yu. 37 No bojara yure ajitirunurama, yu jacu suorine yu bojarore bajiro quenasejuare tuoiavasoariara naama. No bojagu yure ajitirunugure, "Mure bojabeaja", îre yibetirucuja yu. 38 Adojure vagu, yu bojasere yiru me rujiadicaju yu. Yu jacu î bojasejuare

yiru, vadicaju yu. **39** Ado bajiro bojaami yu jacu, yure cõacacu: Ĩ suorine yure ajitirunura ñajediro, ñatusarirumure rojose tămuotujabetiriaroju îna vasere bojabeami. Ĩ tuju îna ñasejuare bojaami. ^c **40** No bojagu, "Dios macu ñaja mu" yure yimasicoari, yure ajitirunugure, Dios ĩ catisere ĩ cuosere bojaami yu jacu —ĩnare yicami Jesús.

41 "Pan quenamasusere bajiro bajigu ñaja yu Dios î naroju rujiadicacu" Jesús î yisere ajicoari, nagojaicama judío masa ujara. **42** Ado bajiro gamera yicama:

—¿Adi macagu, José macu me ñatique? Ĩ jacure, ĩ jacore quẽne masiaja mani. To bajigu ñaboarine, "Dios ĩ ñaroju rujiadicaju yu", manire yisocaboami —gāmerā yicama ĩna.

43 To bajiro îna gâmerâ yiñajare, ado bajiro înare yicami Jesús:

— Yure ñagõmacabesa mua. 44 Yu jacu suorine yu bojarore bajiro quenasejuare tuoïavasoariara rine ñaama yure ajitirunura. Ñatusarirumu înare catiorucuja yu. 45 Diore gotiretobosariara yure ajitirunurona îna bajirotire yira, gotira ado bajiro ucayuma îna: "Dios i masise suorine masiruarama îna jedirone", yiucayuma îna. To bajiri yu jacu i masise suorine yu bojarore bajirojuare tuoïavasoacoari, yure ajitirunuruarama.

46 Masu, nijuane yu jacure ĩagũ maami. Yu sĩgũne ĩ tujure rujiadicacu ñari, ĩre ĩacacu ñaja yu. 47 Ñamasusere riojo muare gotiaja yu: No bojagu yure ajitirũnugũma, Dios ĩ catisere cuogu ñaami. 48 Pan quẽnamasusere bajiro bajigu ñaja yu. 49 Mua ñicua yucú manoju maná vãme cutisere bare, Dios ĩ cõarũgũrere barũgũriarã ñaboarine bajireajedicoasuma ĩna. 50 Yurema, pan quẽnamasusere bajiro bajigure, masa ĩna ajitirũnujama, bajireacoaboarine, quẽna tudicaticõari, quẽnaro ñarũgũruarãma ĩna. 51 Yune ñaja pan quẽnamasusere bajiro bajigu Dios ĩ cõacacuma. No bojarã yure barã ĩna rijato beroju, quẽna tudicaticõari, quẽnaro ñarũgũruarãma. To bajiro ĩna bajirotire yigu, ĩnare rijabosarucuja yu —judío masa ujarãre yicami Jesús.

52 To bajiro î yisere ajicõari, îna masune ado bajiro gâmeră yicama îna:

^c**6.39** Ñatusarirumure ĩ yijama, adi macarucuro ti jediro tudiejacõari, masare ĩ ĩabeserirumure yigu yiyuju Jesús.

—¿No bajiro ĩ rujʉre manire ecariquĩda ĩ? —gãmerã yicama ĩna.

53To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yicami Jesús:

—Ñamasusere riojo muare gotiaja vu: Yure, Dios î roticoacacure, yu rujure mua babetijama, yu riíre quene mua idibetijama, mua rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios i catisere cuobetiruarãja mua. 54 No bojagu vu rujure bagu, vu riíre idigu ñaami Dios î catisere cuogu. To bajicõari, î rijato beroju ñatusarirumure tudicaticoari, quenaro ñarugurucumi. 55 Yu ruju ñaja bare ñamasuse. To bajicõari, vu rií ñaja idire ñamasuse. 56 To bajiri yu rujure bacoari, yu riíre idiguma, yu rãcagu ñagumi. Yujua quêne, î rãcagu ñaja vu. 57 Yu jacu, vure coacacu catirere cuogu ñaami. To bajiri î suorine catiaja yu. To bajirone bajirucumi yure ajitirunugu quene. Yu suorine î rijato beroju quena tudicaticoari, vu raca quenaro nacoa ñarũgũrucumi. 58 To bajiri pan quenamasusere bajiro bajigu, Dios î ñaroju rujiadicacu ñaja yu. Yuma mua ñicuare õ vecaye bare Dios î coare maná vame cutisere bajiro bajigu me ñaja. Mua ñicua, maná vãme cutisere bariarã ñaboarine, bajireajediyuma îna. No bojagu yure ajitirunuguma, î rijato beroju quena tudicaticoari, vu raca quenaro nacoa narugurucumi —înare yicami Jesús, judío masa ujarâre.

59 Ado bajiro î gotimasio ñajama, Capernaum vâme cuti maca ñarivi, Dios ocare îna bueriviju ñacoari, înare gotimasiocami Jesús.

"Yu ocare ajitirunugurema, 'Tudirijabeticoato' yigu, Dios î catisere îsirucuja", Jesús î yire queti

- **60** To bajiro ĩ gotisere ajicoari, jãjarã ĩre suyarã, ado bajiro gãmerã yicama ĩna:
- —To bajiro î yigotimasiose, no bajiro yimasiriaro maja. Tire ajivariquenagũ magũmi —gamera yicama îna.
- **61** To bajiro îna gamera yisere masicoacami Jesús. To bajiri, ado bajiro înare yicami:
- —To bajiro muare yu yigotimasiosere ajitebesa mua. **62** "Riojo me yami" mua yituoĩajama, Dios ĩ roticõacacu õ vecaju yu vadicatojure quẽna yu tudimujatore ĩacõari, "Riojo yiyumi", yituoĩaboaruarãja mua. **63** "Yu rujure ĩna base suorine, ĩna rijato beroju 'Tudirijabeticõato' yigu, Dios ĩ catisere

сногната́ma masa" yu yijama, yu rujure yigu me yaja yu. Yure masa ĩna ajitirũnusejuare yigu yaja. Yure ajitirũnurãrema Espíritu Santore ĩnare cõarucuja yu, ĩna rijato beroju, "Tudirijabeticõato" yigu. 64 To bajiro yu yigotisere, "Socu yami", yituoĩaja mua sĩgũri —ĩnare yicami Jesús.

Rẽmojune, "Îna ñaruarama 'Socu yami'" yure yituoĩara, to yicoari, "Ĩ ñarucumi yure ĩsirocarocu" yimasigũ ñari, to bajiro înare yicami.

65 To bajiro yigajanocõari, ado bajiro ĩnare gotiquenocami:

- —"Yure suyarā sīgūri, 'Socu yami', yure yituoīaama" yimasigū ñari, "Ñimarā yure ajitirūnurā maniborāma, yu jacu suorine quēnasejuare ña tuoiavasoabetijama", muare yibu yu. To bajiri yu jacu suorine quēnasejuare tuoiavasoarā me ñari, "Socu yami", yure yaja mua sīgūri—ñare yicami Jesús.
- **66** To bajiro î yisere ajicõari, jājarā îre suyaboacana îre cāmotadicõari, juaji î rāca vacudibeticama îna yuja. **67** To bajiro îna bajiro îacõari, juaāmo cõro, gubo jua jēnituarirācu ñarāre ado bajiro yuare sēniĩacami Jesús:
- —¿Мна quēne, "Ĩre cāmotadito mani", yн y yithoĩati mha? —yhare yisẽniĩacami.

68 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yicudicami Pedro:

—Ñimujua mure bajiro bajigu magumi. Yua rijato beroju, "Tudirijabeticoato" yigu, Dios ĩ catisere yuare mu ĩsisere gotiaja mu. 69 Mure ajitirunuaja yua. "Rojose yigu me, Dios ĩ coarí ñaja mu", mure yimasiaja yua —Jesúre ĩre yicami Pedro.

70 To bajiro ı̃ yisere ajicõari ado bajiro yʉare yicami Jesús:

—Мнагета, ¿jнаа̃то cõro, gubo jua jẽnituarirãcu ñarãre yune muare bese juabeticati yu? То yu yicana mua ñaboajaquẽne, mua vatoare ñaami sĩgũ vãtia ujure cudigu —yuare yicami Jesús.

71 To bajise î yijama, Simón macu Judas Iscariotere yigu yiyumi Jesús, yua juaãmo cõro, gubo jua jenituaro racagu ñaboarine, îre îsirocarocu î najare.

Jesús bederã ñaboarine, îre îna ajitirunubetire queti

7 ¹ To bajiro ĩ yiro bero, quẽna Galilea sitajų yuare ũmato vacudicami Jesús. Judea sitajų ñarųabeticami, ti sitana judío masa ujarã ĩre ĩna sĩarųajare. ² Yucú manojų ĩna ñicua ĩna ñacudimasirere tuoĩariarųmuri, Enramadas vãme cuti

boserumu coñacaju. 3 To bajiri, Jesús bedera ado bajiro îre yicama:

—Judea sitaju mure suyaboacana, jājarā ñarāma. To bajiri adojure tujabesa. Tojuane tudicoasa mu, îna quene, "Ĩaĩañamanire mu yiĩorugusere ĩato îna" yigu. 4No bojagu, jājarā masa îre îna ĩamasirotire ĩ bojajama, masa mojoroaca ñarojure yiĩocudibecumi. Ĩaĩañamanire yiĩomasigu ñari, jājarã îna ñarojuare yiĩoaya mu —îre yicama îna, Jesús bederã.

5 Jesús bederã ñaboarine, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami", ĩre yituoĩarã me ñacama. 6 To bajiri ado bajiro ĩnare yicami Jesús:

—Judeaju yu varoti ejabeaja maji. No bojarirumu mua vajama, muarema quẽnacõaja. 7 Diore ajimena mua ñajare, muare ĩatemenama. Yurema ĩateama ĩna, "Миа yirũgũse, rojose ñaja ti" ĩnare yu yijare. 8 Enramadas boserumu ĩarã vasa muama. Yurema, yu varoti ejabeaja maji —ĩ bederãre yicami Jesús.

9 To bajiro ĩnare ĩ yiro bero, Galilea sitajʉre ñacõacajʉ уʉа maji.

Enramadas vame cuti boserumure Jesús i gotimasiore queti

10 l̃ bederã îna vato bero, Jesús quene, Enramadas boserumu ũmato ĩagu vacami. To bajiboarine, yayioroaca yuare ũmato ejacami. 11 To ñacama judío masa ujarã quene. Ĩre macaboacama.

—¿Noju ñati ĩ? —yicudiboacama.

12-13 Tirumurire jājarā masa Jesúre ñagōjai ñacama īna. Sīguri ado bajiro yicama:

—Quenaro yigu ñagumi —yicama îna.

Gãjerãjuama:

—Quenaro yigu me ñagumi. Masare yitogu ñagumi —boca yicama. Ujarare güira ñari, îna masune yayioroaca gamera ñagocoa nacama îna, Jesúre gojara.

14 Enramadas boserumu îna yi gudareco cutiato, Diore yirucubuoriavire săjacoari, masare înare gotimasiocami Jesús yuja. 15 Î gotimasiosere ajicoari, no yimasibeticama judío masa ujara:

—Buebetirí ñaboarine, ¿no yigu to bajise gotimasiomasiati ĩ? —yicama ĩna.

16 To bajiro îna yisere masicõari,

- —Yu gotimasiosema yu ye me ñaja. Yure cõacacu ye ñaja ti. 17 Dios ĩ bojasere mua yiruajama, "Dios ĩ yerene gotimasioami", yimasiborãja mua. 18 No bojagu no ĩ tuoĩasene gotiguma, masa quenase ĩre ĩna yirucubuosere bojagumi. No bojagu ĩre cõacacure Diore masa quenase ĩre ĩna yirucubuosere bojaguma, riojo masune gotigu ñagumi. Ñie ũnijuare masare ĩnare yitobecumi.
- 19 ¿Moisés ñamasirí Dios ĩ rotimasirere muare cũbesujarique ĩ? Tire cuorã ñaboarine no bojagu mua vatoare Dios ĩ rotimasirere cudijeogu maami. Rojose yu yibetiboajaquene yure sĩaruaja mua —masare yicami Jesús.
- **20** To bajiro ĩ yisere ajicoari, ado bajiro ĩre cudicama ĩna masa:
- —Vati mu usujure sajacoari, rojose mure yitogu yigumi. Nimujua mure saaruagu magumi —ire yicama ina, Jesúre.

21 To bajiro îna yijare,

— Ususājariarūmu ñaboajaquēne, sīgū rijagure yu catioro ĩacōari ĩaucacaju mua, "Ususājariarūmu ñaboajaquēne moami" yiĩaterā. 22 Moisés ñamasirí sūcacare circuncisión yirere muare rotiyumi ĩ. Ĩ masu me tire rotisuoyumi. Jēre ĩ ñicuajune to bajirone yicoadimasiñujarã ĩna. To bajiro rotimasire ñajare, ususājariarūmu ti ñaboajaquēne, sūcare circuncisión yaja mua. 23 Moisés ñamasirí ĩ rotimasirere cudirã ñari, ususājariarūmu ti ñaboajaquēne sūcare circuncisión yaja mua. Yujuarema ususājariarūmu ti ñaboajaquēne sīgū rijagure yu catiojama, ¿no yirā yure jūnisiniati mua? 24 Ñie manone rujajine quēnaro tuoĩabetiboarine, "Rojose ĩre ñaja", yure yibesa mua. "Rojose ĩre ñaja" mua yijama, quēnaro tuoĩa rījoro yicōari, "Rojose ĩre ñaja", yure yiya mua —ĩnare yicami Jesús, masare.

"Dios î ñarojure vadicacu ñaja yu", Jesús î yire queti

25 To bajiro ĩ yisere ajicoari, Jerusalén macana sĩgũri ĩna masune gamera seniiacama ĩna:

—¿Sĩarʉarã, ĩna macagʉ me ñaruyuati ĩ? **26** Ado mani jediro rĩjorojʉare ñagõñaami ĩ. To ĩ bajiboajaquẽne sĩgũ ĩre boca yimatagʉ maami. Adoana ʉjarã, "Cristo Dios ĩ cõagũ, mani ʉjʉ ñagũmi ĩ", ¿yitʉoĩarãda ĩna? **27** "Ti macagʉ vayumi", yimasiaja mani. Cristorema, "Ĩ ejaro, 'Toagʉ vayumi' yimasibetirʉarãja mani", yiadire ñaja —ĩna masune gãmerã yicama ĩna, Jerusalén macana sĩgũri.

- **28** To bajiro îna yisere ajicoari, Diore yirucubuoriaviju gotimasio nacacu, oca tutuase raca nagocami Jesús yuja:
- —Yure ĩacõari, "Ti macagu ñaami", yure yituoĩaboaja mua. To bajiro mua yituoĩajama, yure cõacacure riojo yigure masibeaja mua. 29 Yuma ĩre masiaja. Ĩ cõacacune ñaja yu. Ĩ ñarojune vadicaju yu —ĩnare yicami Jesús.
- 30 To bajiro î yijare, buto îre ajijûnisinira nari, îre niaruaboacama îna, judío masa ujara. To bajiboarine îre niamasibeticama îna, "To corone niaecorucumi" Dios î yiriarumu ti ejabetijare. 31 Gajerama jajara îre ajitirunucama îna. To bajiri ado bajiro yicama îna:
- —Cristo, Dios î coari nagumi ani. No bojagu î retoro îaîanamanire yigu manirucumi —yicama îna, îre ajitirunura.

Jesúre îre ñiarʉarã, Diore yirʉ̃cʉbʉoriavire coderimasa îna ejare queti

- **32** Masa Jesús ĩ bajisere yayioroaca ĩna gotiro ajiyuma fariseo masa. To bajiri, Diore yirũcubuoriavi coderimasare Jesúre ĩre ñiarotiyuma ĩna, paia ujarã quêne. **33** Ĩna ejaro ĩacôari ado bajiro yicami Jesús:
- Yure cõacacu tuju quena tudiarucuja yu. To bajiri yoaro meaca adore masa tujure ñarucuja yu. 34 Yure macaruaraja mua. To bajiboarine yure bujabetiruaraja mua. Yu ñarojure no bajiro yi vamasibetiruaraja mua masare înare yigoticami Jesús.
- **35** To bajiro Jesús ĩ yisere ajicõari, judío masa ujarã ĩna masune gãmerã sẽniĩacama ĩna:
- —¿Nojure variquīda ĩ, ĩre mani bujabetirotojurema? Mani ñaro sojuaju vacoari griego masa rāca vusarā tuju varu yigumi, ĩ yijama. Тоjure vacoari, gãjerã masare, o mani yarāre gotimasiogũ varu yigumi, ĩ yijama. 36 "Yure macaboarine yure bujabetiruarāja mua. То bajicoari yu ñarojure vamasibetiruarāja mua" ĩ yijama, ¿no yire ūnire yati ĩ? —gãmerã yiñagocama ĩna.

"Masa Dioraca quenaro naruara, ado bajiro bajirama", Jesús i yire queti

37 Masa manoju îna ñicua îna ñacudimasirere tuoîatusariarum, tirumu ñacaju rujarumu masuma. Tirumure vumurugucoari, oca tutuase raca ñagocami Jesús:

—Sĩgũ ĩ oco idiruajama, oco sẽnigũmi. Tire bajirone, no bojagu Diore ĩ masiruajama, yu tujure vadicõari ĩre yu catiorotire sẽnigũ ejato ĩ. **38** Ajiya mua. Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire: No bojarã yure ajitirũnurãrema, "Ĩna usuriju oco masare catiose, riagare bajiro ũmayucõa ñaruaroja, 'Diorãca quenaro ñacõa ñarugũrãjaro' yiro", yigotiaja Dios oca —masare ĩnare yigoticami Jesús.

39 To bajiro ĩ yijama, "Yure ajitirünurare îna usurijure, Dios ĩ cõagũ Espíritu Santo ejacõari quenaro înare ejaremocõa ñarugurucumi, îna rijato beroju tudirijabeticõari, Dioraca quenaro naronare" yigu yicami Jesús. Õ vecajure, quenase îre yirücubuoriajujure Jesús ĩ tudiejabetijare, Dios ĩ cõagũ Espíritu Santore adi macarucurore Jesúre ajitirünucanare cõabesumi Dios maji.

Ricatiri rîne masa îna tuoîare queti

40 Jesús î ñagõsere ajicõari, sĩgũri ado bajiro yicama:

—Diore îre gotiretobosarimasa, Dios ocare ucară, "To bajirucumi" masa îna yiucamasiri masune naami —yicama îna, sîguri.

41 Gãjerãjuama ado bajiro yicama îna:

—Cristo, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí masune ñacõaami —yicama ĩna.

Gãjerãma ado bajiro yicama:

—Cristo me ñaami. No bajiro yigu, Galileagune Cristo ñabecumi. 42 Dios ocare masa îna ucamasire ti gotijama, ado bajiro yaja: "Uju David ñamasirí jãnerabatia jãnami ñarucumi Cristo. To bajiri David ñamasiríre bajirone Belén macagune ñarucumi ĩ quẽne", yigotiaja Dios oca —yicama ĩna.

43 Ado bajise ricatiri rîne Jesúre îre yituoîacama îna. **44** Sîgūri îre niaruaboacama. To bajiboarine îre niamasibeticama.

Judío masa ujarã, Jesúre îna ajitirunubetire queti

45 Diore yirũcubuoriavire coderimasa Jesúre re ñiamasibeticoari, fariseo masa, paia ujarã tujure tudiacama ra. Ñie manane ra ejaro racoari ado bajiro rare yisenirañujarã ra paia ujarã:

—¿No yirã îre âmiadibeti mua? —înare yiyujarã îna.

- **46** Ado bajiro înare yicudiyujară Diore yirucubuoriavire coderimasa:
 - —Îre bajiro ñagõrã manicama îna —yiyujarã îna.
- **47** To bajiro îna yijare, fariseo masajua ado bajiro înare yiyujarã:
- —¿To yitogu ĩ yiserene ĩre ajiri mua? 48 Mua ujarã ñaja yua. Yuama sĩgũ ĩre ajitirữnugũ maja. Mani ujarã quẽne sĩgũ ĩre ajitirữnugũ maami. 49 Adoana masa Moisés ñamasirí ĩ rotimasirere masibeticõari, Jesúre ĩre ajitirữnurãma. To bajiro ĩna bajijare, ĩnare rearucumi Dios —yiyujarã ĩna fariseo masa.
- **50** Nicodemo ñamiju Jesúre ĩre ĩagũ ejarí, fariseo masu ñanuju ĩ quêne. Ĩ babarãre ado bajiro ĩnare yiyuju ĩ:
- **51**—¡Majique! Moisés ñamasirí manire ĩ rotimasirere yirã, ĩ gotisere ajicoari, ĩre sẽniĩabetiboarine, "Rojose ñaja ti, ĩre", yimasibeaja mani —yiyuju Nicodemo, ĩ babarãre.
 - **52** To bajiro î yijare,
- —¿Мн quene Galileagu ñatique mu? Dios ocare masa îna ucamasiriatutire ĩaĩasaque mu. Tire mu buero bero, "Diore gotiretobosarimasu Galileaju vadirí manirucumi" yiucaturere masirucuja mu quene —îre yiyujarã îna, Nicodemore tudírã.
 - 53 To bajiro îre yicõa, îna ya viriju tudijedicoasujarã îna.

Rõmio manaju cutiboarine, gãji rãca ajeri cutigo Jesús tujure so ejare queti

8 1 Macajʉ yʉa tujarone, Olivo vãme cʉti burojʉ majacoacami Jesús. 2 Gajerʉ̃mʉ, busurijʉ, Diore yirʉ̃cʉbʉoriavijʉ tudiejacami quēna Jesús. Ĩ ejaro ĩacõari jãjarã masa ĩ tʉre rējacama. To bajiro ĩna bajijare, rujicõari yʉare gotimasiocami Jesús.

3 To bajiro yuare î yigotimasio ñarone, fariseo masa, Dios î rotimasire gotimasiorimasa quene ejacama. Sigo romio manaju cutiboarine găji răca ajeri cutigore yua îaro rijorojuare sore jiaejocama îna. 4 To yicoari, ado bajiro Jesúre îre yicama îna:

— Yuare masiogũ, adio rõmio manaju cutiboarine gãji rãca so ajeri cutisere ĩamu yua. 5 Moisés ñamasirí ĩ rotimasire ado bajiro yirotiaja ti: "To bajiro yirãrema gũtane ĩnare reasĩaña", yaja ti. Muma, ¿no bajiro tuoĩati mu? — Jesúre ĩre yicama.

6 "Moisés î yiriarore bajirone Jesús manire î cudibetijama, 'Jesús, rojose yimi'" ujarâre yi ocasâruarâ, Jesúre sêniîatoboa-

cama îna. To bajiro îna yiseniîatoboajaquene, mubiacoari î amo vasoane ucacami Jesús, sita tucurojure. 7 Îre îna seniîatujabetijare, vumurugucoari, ado bajiro înare yicami Jesús yuja:

- —Мна rãcagu, "Rojose yibecu ñaja yu" yigu, gũtane muare ũmato rocavasuoato — ĩnare yicami Jesús.
- 8 To bajiro yicõa, quena mubiacoacami Jesús. Mubiacõari, sita tücurore ucacõa ñacami quena. 9 To bajiro î yisere ajicõari, "Rojose yibeticaju" yigu manicami. To bajiri, sore gutane rocavamenane, bucura vasuo, tiju bero gajera vajedicoacama îna. To îna baji veogo, so sigone Jesúraca tujacamo so. 10 To îna bajiro bero, vumurugucõari, so sigone so ñaro iacõari, ado bajiro sore seniiacami Jesús:
- —¿Noju ñati îna yuja, "Rojose yimo" mure yirāma? ¿Rojose mu yise vaja, sĩgũjuama mure sĩamenane, vacoajari ĩna? —sore yicami Jesús.
 - 11 To bajiro î yijare,
 - —Yure sĩamenane, vacoajama —Jesúre yicamo.

To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yicami Jesús:

—Yu quene, "Rojose mu yire vaja rojose tamuoruocoja", yibeaja yu. Vasa. Quena game rojose yibeja mu yuja —sore yicami Jesús.

"Yu suorine Diore masire ñaja", Jesús î yire queti

12 Quena ado bajiro masare înare yigoticami Jesús:

- —Yu suorine Diore masiama masa. Yure ajitirunumasurāma, Diore masimenare bajiro bajibetiruarāma îna. Yure ajitirunurāre catioaja yu, îna rijato beroju, "Quenaro catijedicoa narugurājaro" yigu —înare yicami Jesús.
- **13** To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro yicama fariseo masa:
- —"To bajiro bajigu ñaja yu" mu yiboajaquene, nijuane gãji mami, "Riojo gotiami" mure yiguma. To bajiri to bajiro mu yiboase vaja maja ti. To bajiro yitocõagu yaja mu —Jesúre ı̃re yicama.
 - 14 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare yicudicami Jesús:
- Yu vadicatojure masiaja yu. Yu varotore quene masiaja yu. To bajiri yu masune yu gotise ñaboarine, socase me ñaja ti. Muama, yu vadicatojure, to yicoari, yu varotore quene masibeaja mua. 15 Masa ñari, riojo masimenane, "Rojose yira"

ñaama", gãjerãre yiĩabeserũgũaja mua. Yuma, masa ĩna yisere ĩabesegu me yaja. 16 To bajiboarine masa rojose ĩna yisere yu ĩabesejama, yu sĩgũne ĩabesebeaja yu. Yu jacu, yure cõacacu, yu rãcane ĩabeseami. To bajiri, masare, "Rojose yirã ñaama" yu yijama, riojo masune ĩnare gotiaja yu. 17 Mua ñicua ĩna rotimasirere ado bajiro yiucamasire ñaja ti: "'Rojose yimi' juarã ĩna yijama, ĩnare ajiya", yaja ti, mua ñicua ĩna rotimasire. 18 To bajiri, "To bajiro bajigu ñaja yu", masare yiĩorũgũaja yu, yu masu quēne. Yu jacu yure cõacacu quēne, ĩ masune, "Yu macu yu cõagũ ñaami" yigu ñari, masa ĩna ajimasirotire ĩnare cõarũgũami —ĩnare yicami Jesús.

19 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre seniîacama îna:

—¿Noju ñati mu jacu? —ĩre yicama, Jesúre.

To bajiro îna yijare înare cudicami Jesús:

—Yure ĩamasibeaja mua. To bajiri yu jacure quene masibeaja mua. Yure mua ĩamasijama, yu jacure quene masiboraja mua —ĩnare yicami Jesús.

20 Diore yirũcubuoriaviju, masa ĩna gãjoa sãriaju tujure rũgõcõari, to bajise masare ĩnare yigotimasiocami Jesús. Toju judío masa ujarã ĩna moariju ti ñaboajaquene, Jesúre ñiamasibeticama, ĩre ĩna ñiaroticu maji ti ejabetijare.

"Yu vatojure no bajiro yi vamasibetiruaraja mua", Jesús î yire

- 21 Quena ado bajiro masare yigoticami Jesús:
- —Varucuja yu. Yu vato bero, yure macaboaruarāja mua. Yure bujamena rīne rojose mua yise rācane bajireacoaruarāja mua. To bajiri yu vatojure vamasibetiruarāja mua —īnare yicami Jesús.
- **22** To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro gamera yicama îna, judío masa ujara:
- —¿Ĩ masune sĩayayirʉ yati ĩ, "Yʉ varotojʉre vabetirʉarãja mʉa" ĩ yijama? —gãmerã yicama ĩna.
 - 23 To bajiro îna yisere ajicõari:
- —Мната, adigodoana ñaja. Yнта, õ vecagнju ñaja. Adi macarucuroana Diore ajimena ñaja muama. Yuma, adi macarucuroagu me ñaja yu. 24 To bajiri, "Rojose mua yise rācane bajireacoaruarāja mua", muare yibu yu. "Îne ñaja yu" yu yirore bajiro yure mua ajitirunubetijama, rojose mua yise rācane bajireacoaruarāja mua īnare yicami Jesús.

25 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro îre sēniîacama îna:

—¿Ñimu ũgũ ñati mu? —îre yicama îna, Jesúre.

To bajiro îna yirone, înare cudicami Jesús:

- —Мнаге gotisнogнjune, "Ĩ ñaja yu" muare yisuoadicaju yu. **26** Jairo muare yu gotiroti ñaboaja ti. Rojose mua yisere ĩacõari, "Ado bajiro rojose yaja mua" cojoji me muare yu yiborotine bajicõaja ti. To bajiboarine masare adi macarucuroanare muare yu gotijama, yure cõacacu ĩ gotirotise rîne gotiruguaja yu —înare yicami Jesús.
- 27 To bajiro î yiboajaquene, "'Yure coacacu' yigu, 'Diore, î jacure' yigu yami", yiajimasibeticama îna. 28 To bajiri ado bajiro înare yigoticami Jesús:
- —Dios î roticoacacune ñaja yu. Yucuteroju masa yure îna jajuturo bero bajisere îacoari, "Riojo yiyumi. To bajiro masune bajigu ñañumi", yure yimasiruaraja mua. "Î masurione î tuoîasere me gotirugunumi. Î jacu îre î gotimasiorotisere gotirugunumi", yimasiruaraja mua. 29 Yure coacacu yu racane nacoa naruguami. Î bojase rîne yaja yu. To bajiri yure vaveobetiruguami —masare yigoticami Jesús.
- **30** To bajiro Jesús î yisere ajicõari, jājarā masa îre ajitirũnucama.

"Dios rĩa me ñaama rojose yirã", Jesús ĩ yire queti

- 31 To bajiri judío masare îre ajitirunurare ado bajiro goticami Jesús:
- —Мнаге ун gotimasiorũgũsere mна ajitirũnu tujabetijama, ун buerã masune ñaruarãja mна. **32** To bajiro bajirã rĩne Dios ocare socabetire ajimasiruarãja mua. Ti ocare ajimasicõari, rojose mua yisejasere yitujaruarãja mua, Dios ĩ bojasejuare yiruarã —ĩnare yicami Jesús.
 - 33 To bajiro î yijare, ado bajiro yicama îna:
- —Abraham ñamasirí jãnerabatia ñari, Dios yarã ñaja yua. To bajiri, ¿no bajiro yigu, "Rojose mua yisejasere yitujaruarãja mua, Dios ĩ bojasejuare yiruarã", yuare yati mu? —Jesúre ĩre yicama ĩna.
 - 34 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro yicami:
- —Ñamasusere riojo mʉare gotiaja yʉ: No bojarã rojose yirãma, rojose yisejarã ñari, rojose yitʉjamasibeama. **35** Sĩgʉ̃ ĩ ʉjʉre moabosarimasʉ, "Ado yʉre moarotigʉ rãcane ñacõa

ñarūgūrнснja ун", yimasibeami. Uju macujuama, ĩ rãcane ñacõa ñarūgūrнснті. To bajiri, Dios rĩama, ĩ rãcane ñacõa ñarūgūrнаrāma. 36 To bajiri, rojose mua yisejasere ун suorine "Yitujarнarāja" mua yijama, "Rojose maja ĩnare", muare yirucuja ун yuja. 37 "Abraham ñamasirí jãnerabatia ñaja уна" mua yisere masiaja ун. To bajiro yirā ñaboarine, ун gotisere ajitirunubeticõari yure sĩaruaja mua. 38 Yu jacu yure ĩ yiĩocatire muare gotiaja yu. Muama, mua jacu rojose yigu ĩ rotisere cudirã ñaja —ĩnare yicami Jesús.

39 To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro yicama îna:

—Abraham ñamasiríne ñañumi, "yua jacu" yua yiguma —Jesúre ĩre yicama ĩna.

To bajiro îna yirone, ado bajiro înare yicami Jesús:

—Abraham ĩ yirũgũriarore bajirone yiborãja mua, ĩ rĩa mua ñajama. 40 Yu jacu, Dios oca socase mere ĩ gotirotirore bajirone muare yu gotimasioboajaquẽne, yure sĩaruaja mua. Abraham ñamasiríma ti ũnire yibetirũgũmasiñumi. 41 Yure sĩaruarã, mua jacu masu rojose yigu ñadirí ĩ yirũgũrore bajirone yirã ñaja mua —ĩnare yicami Jesús.

To bajiro î yijare, ado bajiro îre yicama:

— Yua jacu masuma, Dios ñaami. Gãji mami yuarema. Ĩ rĩa masune ñaja yuama — Jesúre ĩre yicama ĩna.

42 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare cudicami Jesús:

—Mua jacu masune Dios ĩ ñajama, yure maiboriarāja mua. Yu masu me vadicaju yu. Dios yure ĩ cõajare vadicaju yu. Dios tuju vadicõari adone ñaja yu. 43 ¿No yirā yu gotisere ajimasibeati mua? Yu gotimasiosere ajiruamena ñari, tire ajimasibeaja mua. 44 Mua jacuma, vātia uju ñaami. Ĩ rĩa ñaja mua. To bajiri ĩ bojasere bajirone mua quēne yirua tuoĩaja mua. Rēmojune masare sĩarimasune ñacoayumi vātia uju. Riojo gotibetirūgūami. Yitorimasu, socase jacu ñaami. Ĩ gotijama, socarūgūami. Rēmojune to bajirone bajicoayumi. 45 Yurema socabeti quetire gotigu yu ñajare, yure ajitirūnubeaja mua. 46 Sĩgũ, "Ado bajise rojosere yicaju mu", yure yimasigū mami. To bajiri, riojo muare yu gotiboajaquēne, ¿no yirã yure ajitirūnubeati mua? 47 Dios rĩa mua ñajama, ĩ ocare ajiboriarãja mua. Ĩ rĩa me ñari yure ajiruabeaja mua —ĩnare yicami Jesús.

"Abraham ñamasirí rījorojune ñacoadicaju yu", Jesús ī yire

48 To bajiro î yirone, cudicama judío masa ujarã:

—"Samaria sitagu, vãti sãñagũ ñaja mu" mure yua yirũgũse riojone yiyuja yua —Jesúre ĩre yicama judío masa ujarã yuja.

49 To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yicami Jesús:

—Vãti sãñagũ me ñaja yuma. Yu jacu Diore quēnase ĩre yirũcubuoaja yu. Muama, yure rũcubuobeaja mua. 50 "Quēnaro yure yirũcubuoato ĩna masa" yigu me vadicacu ñaja yu. Sĩgũne ñaami, quēnaro masa yure ĩna yirũcubuosere bojaguma. Yure rũcubuomenare ĩamasigũ ñaami. Ĩamasicõari, rojose yure ĩna yise vaja rojose tãmuorotirucumi. 51 Ñamasusere riojo muare gotiaja yu. No bojarã yu gotisere ajitirũnurāma, bajireabetiruarãma ĩna —ĩnare yicami Jesús.

52To bajiro î yisere ajicõari, ado bajiro Jesúre yicama judío masa ujarã:

—To bajiro mu yisere ajicõari, "Vãti sãñagũ masune ñaami", mure yimasiaja yua yuja. Abraham ñamasirí, Diore gotirētobosarimasa ñamasiriarã quene, bajireajedicoasuma îna. To bajiro îna bajire ti ñaboajaquene, "Yure ajitirunurama bajireabetiruarama îna", yiboaja mu. 53 Yua ñicu Abraham ñamasirí, ñamasugũ ñamasinuju îma. ¿Ĩ retoro ñamasugũ ñatique mu? Abraham quene, Diore gotiretobosarimasa quene bajireajedicoasuma îna. To yijama, ¿ñimu ũgũ ñati mu? —Jesúre îre yicama îna.

54 To bajiro îna yijare, înare cudicami Jesús:

—Yu masurione, "Quenagu naja yu. Quenase yigu naja yu" yu yiboajama, nie vaja maja ti. Yu jacu naami quenase yure yirucubuogu, "Ine naami yua Dios" mua yiboagu. 55 Ire masibeaja mua. Yuma, ire quenaro masiaja. "Ire masibeaja" yu yijama, muare bajirone socagu naboguja yu. Yuma, quenaro masune ire masicoaja yu. I yirore bajirone ire cudiaja yu. 56 Mua masa nicu, Abraham namasiri, "Cojorumu ejarucumi Dios i coagu, najediro masa uju" yigu, variquena yunamasinumi. To bajiri adi macarucurojure yu ejaro iacoari, variquenamasucoacami —inare yicami Jesús, judío masa ujarare.

- **57** To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre yicama îna, Jesúre:
- —Виси me ñaja mu. Cincuenta cumari cuobetiboarine, ¿no yigu, "Abraham ñamasiríre îre ĩacaju yu", yati mu? —îre yicama îna.
 - 58 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare yicami:
- —Ñamasusere riojo mʉare gotiaja yʉ. Abraham ñamasirí ĩ ñaroto rĩjorojʉne jẽre ñacõacajʉ yʉ —ĩnare yicami Jesús.
- **59** To bajiro î yisere ajicõari, gũtari juacama, îre rearuarã. To bajiro îna yirone, înare rudicõa budiacami Jesús, Diore yirữ-cubuoriavire ñaboacacu.

Caje ĩabecu ruyuaríre Jesús ĩ ĩarotire queti

- 9^{1} To bajivacune, sĩgũ rẽmone caje ĩabecu ruyuaríre ĩre ĩabujacami Jesús. 2To ĩ bajisere ĩacõari, ado bajiro ĩre sẽniĩacaju yua, ĩ buerimasa, Jesúre:
- —Gotimasiog ū, ¿no yigu rẽmone ĩabecu ruyuayujari ĩma? ¿Ĩ jacuajua o ĩ masu ye suori bajiyujarique? —Jesúre ĩre yisẽniĩacaju yua.
- **3** To bajiro yʉa sẽniĩarone, ado bajiro yʉare cʉdicami Jesús:
- —Î masune rojose î yire vaja me, î jacua quene rojose îna yire vaja me, to bajigu ruyuayumi î. "Dios î masisere masirajaro masa" yigu, to bajigu ruyuayumi. 4 Umua ti naro moamasiaja mani. Raioro berojuma moamasibeaja mani. To bajirone bajiaja mani catise quene. Ado narama, moamasiaja mani. To bajiboarine, no bojarirumu mani bajireacoajama, moamenaja mani. To bajiri, yure coacacu î rotirore bajirone quenaro yiruguroti naja. 5 To bajiri adi macarucurojure masa rujure bajiro ruju cuticoari, yu nasere nacoari, to yicoari, yu gotimasiosere ajicoari, Diore masiama masa. Ti naja yu moare —yicami Jesús.
- **6** To bajiro yigajanogūne, sita tūcurojure gooco eoreacūcami. To yicõa, ĩ goocone sitare yierocami. To yicõari, ĩabecure tine tucami, ĩ cajere. **7** To bajiro ĩre yicõari ado bajiro ĩre yiroticami, ĩabecure:
- —Siloé vãme cutirita, masa îna guarūgūritaju vasa. Toju ejacõari, mu cajere coeba —îre yicami Jesús, îabecure. (Hebreo oca rãca "siloé" îna yijama, "cõarí" yirã yicama.)

To bajiri Jesús ĩ coerotisere ajicõari, ĩ coerotirore bajirone ĩ cajere coegu vacoacami ĩabecu. Ĩ cajere coegajanogũne, ĩacoasuju. To bajiri ĩ ya viju tudicoasuju. 8 Ĩ tudiejaro ĩacõari, ĩ yarã, ĩre ĩarũgũriarã, ado bajiro ĩre yiyujarã ĩna:

—"¿Y μ re ĩamaicõari, y μ re ĩsiña" yirujirũgũg μ me ñati ĩma? —yiyujarã ĩna.

9 To bajiro îna yirone,

—Îne ñaami —yiyujarã îna sĩgũri.

Gãjerãjuama:

—Ĩ me ñaami. Îre bajigune ñaami, bajigujuma —yiyujarã gājerājua.

To bajiro îna yisere ajicoari î masune,

—Ĩne ñaja yʉ —yigotiyuju ĩ.

10 To bajiro î yigotijare ado bajiro îre yiseniîanujara masa:

—¿No bajiro yicõari, ĩacoati mu yuja? —ĩre yiyujarã ĩna.

11 To bajiro îna yijare,

—Sĩgũ, Jesús vãme cutigu ĩ goocone sitare yierocoari yu cajere tumi. Tire tucoari, ado bajiro yure yirotimi: "Siloé vãme cutiritaju vacoari, mu cajere coeba", yure yimi. To bajiri tiraju ejacoari, yu cajere coebu yu. To bajiro yigune, ĩacoaju yu yuja —ĩnare yiyuju ĩ.

12 To bajise înare î yigotijare, ado bajiro îre yisêniîanujara masa:

- —¿Noju ñarojari, to bajiro mure yiríma? —îre yisẽniĩaboa-yujarã îna.
 - —Ba. Masibeaja yu —yiyuju ĩabecu ñaboarí.
- 13 To bajiro î yisere ajicoari, fariseo masa tujure îabecu naboaríre îre jiasujară îna. 14 l goocone sitare yierocoari îabecure Jesús î caje îaroticatirumuma, judío masa îna ususăjarirumu nacaju ti. 15 To bajiri îabetiboacacure îna âmiejaro îacoari, ado bajiro îre yiseniîanujară fariseo masa:
- —¿No bajiro yicõari, ĩabetirũgũboagʉne, ĩacoati mʉ yuja? —ĩre yisẽniĩañujarã fariseo masa.

To bajiro îre îna yirone,

-Ĩ goocone sitare yierocõari, ун cajere tumi. Tire coegнne ĩacoajн ун yuja -ĩnare yigotiyuju $\tilde{\imath}$.

16 To bajiro î yirone,

—Mure to bajiro yiríma, Dios î coarí me nagumi. Ususajariarumure rucubuobesumi —yiyujara îna.

Gãjerãjuama ado bajiro yiyujarã îna:

—Rojose yigu ĩ ñajama, ado bajiro ĩaĩañamanire yibetiborimi —yiyujarã gãjerãjuama.

To bajiri ricatiri rîne tuoîanujara îna fariseo masa. **17** To yicoari bero, quena game seniîanujara îna, îabecu naboarire:

—Мнта, ¿no bajiro tноĩati mн, "Ĩato" mнre yiríre? —yiyu-jarã ĩna.

To bajiro îna yirone,

- —"Diore gotiretobosarimasu ñagumi", yaja yuma —yiyuju i.
- 18 "Ĩabecu ruyuarí ñaboarine, ĩacoasumi yuja", yiruabesujarã ĩna maji. To bajiri ĩabetiboarí jacuare jicoañujarã ĩna. 19 Ĩna ejaro, ado bajiro ĩnare yiseniĩañujarã ĩna:
- —¿Мна macн, ĩabecн ruyuacacн mнa yigune ñati ãnima? ¿No bajiro yicõari ĩabecн ñaboarine, ĩacoasujari ĩ yuja? —yisēniĩañujarã ĩna, ĩ jacнare.
 - 20 To bajiro îna yiseniîajare, înare gotiyujara îna:
- Ĩne ñaami yua macune, ĩabecu ruyuacacune. **21** To bajiboarine, "Ado bajiro yicoari, ĩaami yuja", yimasibeaja yua. Ĩ cajere ĩarotiríre masibeaja yua. Ĩre seniĩaña mua. Bucu ñaami jere. Ĩ masu muare gotiato yiyujara ĩ jacua.
- 22 Judío masa ujarãre înare güirã ñari, "Jesúne ñaami îre îarotirí" înare yiterã ñari, to bajise yiyujarã î jacua. Judío masa ujarã ado bajiro yituoĩañujarã îna:

- —"Jesús ñaami 'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí, mani uju" yirãre sãjarotibetiruarãja mani, Dios ocare ĩna buerivirijure —yituoĩañujarã ĩna.
- **23** To bajiri, "Manire sãjarotibetoma" yirã, "Внсн ñaami. Ĩre sẽniĩaña", înare yiyujarã ĩabetiboarí jacнa.
- **24** To bajiro îna yijare, îabetiboaríre ado bajiro îre yiyujarã îna quena:
- —Dios sĩgũrene quẽnase ĩre yirũcubuoya, mu cajere ĩarotirí ĩ ñajare. Jesújuarema, "Rojose yigu ñaami", ĩre yimasiaja yua —ĩre yiyujarã ĩna.
 - 25 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju î:
- —"Rojose yigu, quenase yigu ñagumi", îre yimasibeaja yu. "Ĩabecu ñaboacacu, yucurema ĩagu ñaja yu yuja", yimasiaja yu, tirema —yiyuju ĩ.
 - **26** To bajiro î yisere ajiboarine, quena îre seniîanujara îna:
- —¿No bajiro mʉre yiri ĩ, "Ĩato ĩ" mʉre yigʉ? —ĩre yiyujarã ĩna.
 - 27 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju î:
- —Jēre muare gotiboabu yu. Yure ajibeaja mua. ¿No yiruarã quena game gotire bojati mua? ¿Миа quene î buera ñaruatique? —înare yiyuju î.
 - 28 To bajiro î yisere ajicoari, îre tudiyujara îna:
- —Мита, î buegu ñaja mu. Yuama, Moisés ñamasirí î rotimasirere buerã ñaja yuama. **29** "Moisés ñamasiríre ñagõñumi Dios", yimasiaja yua. Mure catiorírema masibeaja yua. "Toju vadirí ñagumi", yimasibeaja yua, îrema —yiyujarã îna.
 - **30**To bajiro îna yisere ajiucacoari, ado bajiro înare cudiyuju î:
- —Yu cajere ĩ ĩarotiboajaquẽne, "Toju vadirí ñanumi", yimasibeaja mua. **31** "Rojose yirãrema ajibecumi Dios. Ĩre rũcubuocõari, ĩ bojasere yirã rĩrene ajigumi Dios", yimasiaja mani. **32** "Ĩabecu ruyuaríre sĩgũ ĩre ĩaroticõanuju" yire ajiyamanicaju ti. **33** Yure ĩarotiguma, Dios ĩ cõagũ me ĩ najama, yure no yimasibetiborimi —ĩnare yiyuju ĩ.
 - 34 To bajiro î yijare, ado bajiro îre yiyujarã îna:
- —Rēmone rojose rāca ruyuarí ñaja mu. To bajigu ñaboarine, "Ĩnare gotimasiorucuja yu", ¿yituoĩaboati mu, yuare? —Ĩre yiyujarã ĩna, ĩabecu ñaboaríre.

To yicõa, îre bucõañujarã îna, Dios ocare îna bueriviju ñaboagure.

"Yure ajitirumenama, caje ĩamenare bajiro bajiama", Jesús ĩ yire queti

35 Ĩabecu ñaboaríre ĩre ĩna bucõasere ajicaju yua, Jesúrãca. To bajiri ĩre ĩabujacõari, ado bajiro ĩre yicami Jesús:

—¿Dios ĩ roticoacacure ajitirunuati mu? — re yicami Jesús.

36 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicami:

—Yure gotiya. "Ĩ ñaami", yiya. Ĩre ajitirunuruaja —Jesúre ĩre yicami.

37 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicami Jesús:

—Jēre īre īaja mu. Īne ñaja yu, ado mu rāca ñagõgūne —īre yicami Jesús.

38 To bajiro î yirone,

—Yu uju, mure ajitirunuaja yu —Jesúre îre yicõa, î rîjorojuare gusomuniari tuetucami, "Ñamasugu masune ñaja mu" îre yirucubuogu.

39 To ĩ yiro bero, ado bajiro masare yicami Jesús:

—Ĩamenare bajiro bajirã ñaama Dios ocare ajitirʉnumena. "Quenaro Diore ajitirʉnuato îna" yigu, adi macarucurojure vadicaju yu. To bajiboarine Diore ajitirʉnumena naboarine, "'Diore ajitirʉnura naja yua' yirama, rojose tamuotujabetiriaroju varuarama îna" yiguagu vadicaju yu —înare yicami Jesús.

40 To bajiro î yijare, to ñacana fariseo masa sĩgũri, Jesúre ĩre sẽniĩacama ĩna:

—¿"Dios ocare masimena ñaama îna quene" yigu, yuare yati mu? —Jesúre îre yicama îna.

41 To bajiro îna yirone,

—"Dios ocare quẽnaro masibeaja yʉa" mʉa yigotijama, rojose maniboriaroja ti, mʉare. "Jẽre Dios ocare masiaja yʉa" yirã ñari, yʉre mʉa ajitirũnʉbetijare, rojose ñacõa ñaja mʉare—ĩnare yicami Jesús.

Ovejare îatirunugure bajiro Jesús îre ajitirunurare î codese

10 Quena masare gotimasiogu ado bajiro yicami Jesús:
—Ñamasusere riojo muare gotiaja yu. No bojagu oveja îna ñarisanirore, sojere sajabecu, soje manijurene joresajaguma, juarudirimasu o gajera yarare emacudirimasu nagumi.

2 Sojene sājagūma, īnare coderimasu ñaami. 3 Ovejare coderimasure, "Sājajaro ī" yigu īre soje jānabosagumi, ti sāniro sojere codegu. Ī sājatone ī oca jedisere ajimasicoarāma īna oveja. Īna vāmene īnare jibugumi, īnare masigū ñari. 4 Īnare jibujeocoari, īnare rījoro cuti vacumi. Ī ocare ajimasicoari, īre suyarāma īna. 5 Īna ajimasibecurema suyamenama īna. Ī ocare ajimasibeticoari, īre rudiruarāma īna —īnare yicami Jesús, masare.

6 Ado bajise înare yigotimasioboacami Jesús. Înajuama boca ajimasibeticama.

"Oveja îna săjarisojere bajiro bajigu ñaja yu", Jesús î yire queti

7 Îna ajimasibetire masicoari, ado bajiro înare goticami Jesús quena:

—Ñamasusere riojo muare gotiaja yu. Yu ñaja soje, oveja îna săjarisojere bajiro bajigu. Ovejare bajiro bajiră ñaama masa. 8 Yu rîjoro ejariarăma, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coagu ñaja yu", yisocariarăma. Îna naro corone juarudirimasare bajiro bajiră nacoayuma îna, yure ajitirunuriarăre, "Ajitirunubeticoana" yiră. To bajiro înare îna yiboajaquene, yure ajitirunurăjuama, înare cudibesuma îna. 9 Yu naja sojere bajiro bajigu. No bojarăre yure ajitirunurare, rojose tâmuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yiretobosarucuja yu. Ovejare coderimasure bajirone quenaro înare îacoderugurucuja yu. To bajiri nie güiose mano quenaro nacoa naruguruarăma îna.

10 Juarudirimasa, masare juarudiruara, înare siama îna. Yujuama, "Sigu ruyabeto catireayere quenaro cuojedicoato

San Juan 10.2-4

îna" yigu, vadicaju yu. 11 Yu ñaja ovejare quenaro coderimasure bajiro bajigu. Ovejare quenaro coderimasure îre îna sîaruaboajaquene, quenaro înare codecoa ñarucumi. Îre bajiro bajigu ñaja yu. Yure ajitirunura rojose îna yise vajare yune înare vaja yibosarocu ñaja yu. 12 Sîgu, vaja bojagu rîne î moajama, quenaro ovejare codetirunubecumi. Buyairo î ejaro îacoari, ovejare vaveocoacumi î, îre rudigu. Î yara oveja me îna ñajare, înare vaveocoacumi. To bajiri, buyairo jiaejacoari, ovejare înare agobatereacoagumi. 13 Vaja bojagu masune moagu ñari, ovejare înare maibecune, înare vaveorucumi, î yara me îna ñajare.

14-15 Yu ñaja ovejare quenaro coderimasure bajiro bajigu. Dios, yu jacu yure î masirore bajirone yu quene îre masiaja. Tire bajirone yure ajitirunurare quene înare îamasiaja yu. Înajua quene, yure îamasiama îna. Înare rijabosarocu ñaja yu. 16 Yure ajitirunurona, sîguri, judio masa me naruarama. Înare quene înare jireorucuja yu. Îna quene yure cudiruarama îna. To bajiri cojorumu cojo masare bajirone bajicoa naruguruarama îna, gamera îamaira. To bajiri yu sîgure quenaro înare coderugurucuja yu.

17 Yure ajitirünurare ı̃nare rijabosaruaja yu, "ı̃na rijato beroju rojose tа́muotujabetiriaroju vatoma ı̃na" yigu. Yu rijato beroju quẽna tudicatirucuja yu, bajigujuma. Yure ajitirunurare yu rijabosaruajare, yu jacu buto yure maiami. 18 Masare yu rijabosaruabetijama, no bajiro yicõari yure sı̃abetiborama ı̃na. Masare yu rijabosaruase ñaja yu bojarore bajirone yu yiroti. To bajiri, quẽna yu tudicatiruajama, caticoa masiaja yu. To bajiro yu yimasirotire yure cucami yu jacu —masare yigoticami Jesús.

- 19 To bajiro ĩ yisere ajicõari, judío masa ujarã ricatiri rĩne tuoĩacama ĩna. 20 Jãjarã ĩna rãcana ado bajiro yicama:
- —Vãti sãñagʉ, mecʉrimasʉ ĩ ñaboajaquēne, ¿no yirã ĩre ajiati mʉa? —ĩnare yicama ĩna.
 - 21 Gãjerãjuama, ado bajiro yicama îna:
- —Vãti sãñagũ ĩ ñajama, to bajise ñagõbetiborimi; to yicõari, caje ĩamenare quêne ĩnare ĩarotibetiborimi —yicama ĩna.

Judío masa ujarã, Jesúre îna ajiruabeti queti

22 Jerusalénju Diore yirücubuoriavijure ñarāre Diore rücubuomenare înare bucoari, îna quenorere tuoiariarumuri ñacaju ti, tirümuri. Juebucurumuri ñacaju ti. 23 To bajiri Dio-

re yirūcubuoriaviju sājacoari, Salomón vāme cutijacatuajuare vacaju yua Jesúrāca. **24** To bajiro yua bajiñarone, Jesús tuju judío masa ujarā rējacoari, ado bajiro ire sēniiacama:

—¿No cõroju, "Ĩ me ñaami. Ĩne ñaami", mure yimasirāti yua? "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí mu ñajama, yucune riojo yuare gotiya —Jesúre ĩre yicama ĩna.

25 To bajiro îna yisere ajicõari, ado bajiro cudicami Jesús:

- —Jēre muare gotiboaja yu. Yure ajibeaja mua. Yu jacu ī rotisene cojoji me muare yiĩocõarũgũboaja yu. Tire ĩacõari, "Îne ñaami", muare yiroti ñarũgũboaja ti. 26 Yu yarã me ñaja mua, bajirãjuma. To bajiri yure ajitirũnubeaja mua. 27 Oveja ĩna uju ocare ĩna ajimasirore bajirone yu yarã yure ajimasiama ĩna. Yu quēne quēnaro ĩnare masiaja. To bajiri yure ajitirũnu suyaama ĩna. 28 Dios ĩ catisere ĩnare ĩsiaja yu. To bajiri nijuane yure jicãmoto ecobetirucumi. To bajiri, ĩna rijato beroju, quēna tudicatijedicõari yu rãca quēnaro ñacõa ñarũgũruarãma. 29 "Ĩnare cuoato" yigu, yu jacu yure cũcami. Nijuane ĩ rētoro masigũ magūmi. To bajiri nijuane yure jicãmoto veomasibetirucumi. 30 Yu, yu jacu rãca sĩgũne ñaja yua —yicami Jesús, judío masa ujarãre.
- 31 To bajiro î yirone, gutarire juacama îna, îre rearuarā. 32 To bajiro îna yisere ĩacoari, ado bajiro înare yicami Jesús:
- —Yu jacu ĩ masisene cojoji me mua ĩaro rĩjorojua ĩaĩañamanire yiĩorũgũmu yu. ¿Di vãme yu yiĩosere ĩacõari, "Rojose yigu yami" yirã, gũtane yure rearuati mua? —ĩnare yicami Jesús.
- **33** To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicama îna judío masa ujara:
- Ĩaĩañamanire mu yiĩose suori me gũta rãca mure rearuarãja yua. Rujajine Diore mu yise vaja mure rearuarãja yua. Yuare bajiro masu ñaboarine, "Dios ñaja yu", yiboaja mu — ĩre yicama ĩna, Jesúre.
 - 34 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare yicami Jesús:
- —"'Yure bajiro bajirã ñaja mua' yiyumi Dios", yiucamasire ñaja, mua ñicua îna rotimasire. **35** "Dios ocare masa îna ucamasire riojo ñamasuse ñaja", yimasiaja mani. "Ĩ ocare ajitirunurãre, 'Yure bajiro bajira ñaja mua' yiyumi Dios", yimasiaja mani. **36** "Ми sĩgũne ñaja mu, yure bajiro bajigu" yigu, adi macarucurojure yure coacami Dios. To bajiro ĩ yicacu yu ñaboajaquene, "Dios macu ñaja yu" yu yirone, ¿no yirã, "Diore yiajegu yaja

mu", yure yati mua? **37** Yu jacu ĩ yirore bajirone yu yibetijama, yure ajitirữnubesa. **38** Yu jacu ĩ yirore bajirone yu yijama, yure ajitirữnubetiboarine, yu yiĩosere ĩacõari, "Dios macu ñaami", yituoĩaroti ñaja muare. To bajiri, "Yu jacu rãcane ñaja yu. Ĩ quẽne yu rãcane ñaami" yu yigotimasiosere ajicõari, "Riojo gotiami", yure yimasirona ñaja mua —ĩnare yicami Jesús.

39 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ĩre ñiarʉaboacama ĩna. Jesújʉama boca rudicoacami.

40To bajivacu, Jordán vãme cutirisa gajejacatuaju yuare ũmato jẽacoacami Jesús. Toju ejacõari, masare oco rãca Juan ĩ bautiza ñacatojure tujacaju yua yuja. **41** Tojure jãjarã masa ĩre ĩarã ejacama. Jesúre ĩre ĩacõari, ado bajiro gãmerã yicama ĩna:

—Ĩaĩañamanire yiĩobetiboarine, jediro Jesús ĩ bajisere gotigu, socu mene gotiyumi Juan —gamera yicama masa.

42 Tojure jājarā masu, Jesúre îre ajitirũnu suyasuocama îna yuja.

Lázaro î bajirocare queti

1 1-2 Sĩgũ ñacami Lázaro vãme cutigu. Ĩ bederã rõmiri ñacama María, gajeo Marta. Ĩna ñacama Betania vãme cuti macana. María ñacamo so, Jesús guborire sutiquenase tucoari so joa ñajone vejacarocaco. Buto rijayuju Lázaro. 3 Lázaro ĩ rijaro ĩacoari, ĩ bederã romiri Jesúre ĩre oca coanuma ĩna:

—Ми baba Lázaro buto rijami —ĩre yi oca cõañuma ĩna.

4 Tire ajicõari, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Rijaye îre sĩabetoja. "'Quēnarētogʉ́ ñaami Dios. Ĩ cõrone quēnagʉ̃ ñaami ĩ macʉ quēne' yirʉ̃cʉbʉorãjaro masa" yigʉ, rijagʉ bajigʉmi —yʉare yicami Jesús. "Ĩre rijaye ĩre sĩabetoja" yigʉ, "Rijayayicõa tʉjabetirʉcʉmi" yirʉne yicõañumi.

5 Lázarore, ĩ bederã rõmiri Martare, to yicõari, Maríare quẽne ĩnare maicami Jesús. 6 To bajiboarine, "Buto rijami Lázaro" ĩna yisere ajiboarine, vabeticami Jesús maji. Tone yua ñacatone juarumu ñacõacaju yua maji, Jesúrãca. 7 To baji, juarumu bero yuare ĩ buerãre ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Ita quẽna, Judea sitajų. Lázaro ї ñarojų vajaro mani—yuare yicami Jesús.

8 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre seniîacaju yua:

- —Cãnubusane toana judío masa ujarã guta raca mure rearuacama îna. ¿Tojure quena tudivaroti tuoïati mu, yuare gotimasiogu? —îre yiseniïacaju yua, Jesúre.
 - 9 To yua yirone, ado bajiro yuare cudicami Jesús:
- —Adi macarucurojure mani catiro coro quenaro colamasiami Dios. I bojaro coro catiruaraja mani. No bojara Diore masira, Dios I bojasere yitujabeama, yure ajitirunura nari. 10 Diore masimenajuama, Dios I bojasere yiruabeama, yure ajitirunumena nari —yuare yicami Jesús.
 - 11 Tire yuare goticoa, que na gajeye yuare gotiremocami:
- —Mani baba Lázaro, cãnicoarimi. To bajiri ĩre yujiogнасн yaja yн —yicami Jesús.
 - 12 To bajiro î yijare, ado bajiro îre yicaju yua:
- —Cãnig ũ î bajijama, caticoarucumi —ĩre yicaju yua, Jesúre.
- 13 "Cānigū bajigumi" Jesús ī yisere ajicõari, "Ī ususājarere yigumi", yicõacaju yua. To bajiro yua yituoīaboajaquēne, Jesújuama, "Bajirocacoarimi" yirune yicõañumi Jesús. 14 To bajiri, "Yure quēnaro ajimasibeama īna" yigu, riojo yuare goticami Jesús:
- —Lázaro bajiyayicoarimi —yicami yuja. **15**—Variquēnaja. Quēnaro ĩ tujure vabeju yu, "Riojo Dios macune ñaami" mua yirucubuorotire yigu. To bajiri, ita. Ĩato, Lázarore —yuare yicami Jesús.
- **16** Jesús buerimasu yua rãcagu, Tomás vãme cutigu ñacami. Cojoji ruyuarãne, juarã ruyuarí yua yicacu ñacami. Ado bajise yuare yicami:
- —Ita mani quene. Jesúracane bajiyayirasa —yʉare yicami Tomás.

"Yu ñaja masare catiomasigu", Jesús î yire queti

17 To bajiri, Betaniaju yua ejarone, —Babarirumuri tusaju, Lázarore îna yujero bero —yuare yigoticama masa.

18 Jerusalén macaju ñacõari, vajama, tres kilómetros vaejariaro ñacaju Betania maca. 19 Jerusalén maca vadiriarã judío masa jājarā ejayuma, Lázaro ĩ bajirocajare otirã. "Quēnabeti bajiaja ti mua gagu ĩ bajiyayise" Martare, to yicõari Maríare quene yiotirã ejayuma ĩna. 20 To bajiro ĩna yiñarone, "Vadiami Jesús" ĩna yisere ajicõari, yuare bocago, vadicoayu-

mo Marta. To so bajiro ũnone, so bedeo, Maríajʉama, vadibesumo. Vijʉne ñacõañumo so. **21** Jesús tʉjʉre ejacõari, ado bajiro ĩre yicamo Marta:

—Yu uju, adone mu ñajama, yu gagu bajiyayibetiborimi. **22** Ĩ bajirocato bero ti ñaboajaquẽne, "Diore mu sẽnijama, mu sẽnirore bajirone mure cudirucumi Dios", yimasiaja yu —Jesúre ĩre yicamo so, Marta.

23 To so yisere ajicõari,

—Mu gagu quena caticoarucumi —sore yicami Jesús.

24 To bajiro î yijare,

—Socu me yaja mu. Ñatusarirumu masare Dios ĩ catiorirumuju, quena caticoarucumi yu gagu —ĩre yicamo so.

25-26 To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yicami Jesús:

—Yu ñaja masare catiogu masuma. No bojarã yure ajitirunurama bajiyayicoaboarine, quena tudicaticoaruarama îna. То îna bajiro bero, juaji tudirijabetiruarama. ¿Tire ajitirunuati mu quene? —Martare sore yiseniiacami Jesús.

27 To bajiro î yisere ajicõari,

—"Yu uju, mu yirore bajirone bajiaja ti. Mune ñaja, 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarí, masa ñajediro uju. Dios macune ñaja mu, adi macarucurojure vadirí", mure yimasiaja yu —Jesúre ĩre yicamo so.

Lázaro masa boero tuju Jesús î otire queti

28 To yicõa, so bedeore Maríare, sore jigo, tudicoacamo Marta. So tujure ejacõari, ado bajiro Maríare sore gotirudiyuju so, yayioroaca:

—Manire gotimasiorimasu tone ñaami. "Vadiato", mure yimi —sore yiyuju Marta, so bedeore.

29 To sore so yigoticõarojuma, guaro vũmu budi vadicoayumo so María, Jesúre ĩre ĩagoago. 30 Jesúrãca ti macajure ejabeticaju yua maji. Marta yuare so bocacatojune ñacõacaju yua maji. 31 María rãca ñañuma ĩna judío masa, so gagu ĩ bajiyayijare otirã. To bajiri María guaro so vũmu vado ĩacõari sore suyayuma ĩna quene. "Masa boero tuju otigo, vaco bajigomo" yirã baji ruyuyuma ĩna.

32 María, Jesús tuju ejacõari, ĩ gubori tuju gusomuniari tuetucamo so, ĩre rũcubuogo. To yicõari, ado bajiro ĩre yicamo so:

- —Yu uju, cãnuju mu ejajama, yu gagu bajiyayibetiborimi —Jesúre ĩre yicamo so, María.
- **33** María so otisere ĩacoari, so rãca vadicana judío masa quêne ĩna otisere ĩacoari, Jesús, buto sutiriticami. **34** To bajicoari ĩnare sêniĩacami Jesús:
 - —¿Noju îre yujemasiri mua? —înare yiseniîacami Jesús. To bajiro î yirone,
 - —Adojua ĩagũ vadiĩasa yua uju —ĩre yicama ĩna.
- **35** To bajiro îre îna yirone, oticami Jesús. **36** Jesús î otisere ĩacoari, ado bajiro yicama îna judío masa, sĩgũri:
- —Ĩaĩasaque. Lázarore buto îre maiboayumi —gãmerã yicama îna.
 - 37 To bajiro îna yirone, găjeră sĩgũri ado bajiro yicama:
- —Caje ĩabecʉre ĩaroticacʉ ñaboarine, ¿no yigʉ Lázarorema, "Rijabeticõato", yimasibesujari? —gãmerã yicama ĩna sĩgũri, to ñacodecana.

Lázaro î tudicatire queti

38 Buto sutiritigune, ejarũgũcami Jesús, Lázaro masa boero tujure. Gũtavi ñacaju ti, bajirocaríre îna yujeriaju. Gũtane bibe ecoyuja. **39** Tojure ejagune,

San Juan 11.42-43

—Gūtare tūnuo gocõaña —īnare yicami Jesús.

To bajiro î yirone ado bajiro îre yicamo so, Marta, Lázaro ñaboarí bedeo:

- —¡Yu uju, majique! Babaricãrãcarumu tusacoaju î bajiyayiro bero. Jēre ũni suticoacumi —Jesúre yicamo so.
 - 40 To so yiboajaquene, ado bajiro sore yicami Jesús:
- Yure mu ajitirunujama, retoro ñamasusere Dios î yimasisere îaruocoja mu, mure yibu yu — sore yicami Jesús.
- **41-42** To bajiri yuja, gũtare tũnuogocama masa. Ĩna tũnuogorone, õ vecajuare ĩamuocõari, ado bajiro yicami Jesús:
- —Cacu, "Quēnaja" mure yaja, yure mu ajise ñajare. Tocārācajine mure yu sēniro ajirūgūaja mu. To bajiri, "'Dione ñaami Jesúre ĩre cōarí' yimasiato ĩna" yigu, ĩna ĩaro rĩjorojua yu yimasirotire mure sēniaja yu —Diore yicami Jesús.
 - 43 To yigajanogune, tutuase avasacami Jesús yuja:
 - —Lázaro, budiaya mu —yicami Jesús.
- **44** To bajiro î yirone, bajirocaríre îna yujerí ñaboarine, budicoadicami Lázaro. Î ricarire to yicoari, î rujure quêne sudine durearí ñacami. Î gubori, î rujoa quêne sudine gûmarí ñacami. To bajiri,
 - —Ĩre õjaña mua. Vajaro ĩ —ĩnare yicami Jesús.

"¿No bajiro yicoari, Jesúre îre sĩarati mani?", îna yire queti (Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

- 45 To bajiro Jesús ĩ yiĩosere ĩacõari, jãjarã judío masa, Maríare baba cuticana, Jesúre ĩre ajitirữnu suyasuocama ĩna. 46 Gãjerãma, Jesús ĩ yiĩosere ĩacõari, fariseo masare gotirã vasujarã ĩna. 47 Ĩna gotisere ajicõari, fariseo masa, paia ujarã rãca rējañujarã ĩna. Rējacõari, judío masa ujarãre, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare quêne jireocoañujarã ĩna. To bajiri ĩna rãca ado bajiro gãmerã ñagoñujarã ĩna:
- —¿No bajiro îre yirâti mani? Buto masune îaîañamanire yiîogũ yami. 48 To bajirone îre mani yiboa tujajama, masa jediro îre ajitirunuruarama. To bajicoari, Diore yirucubuoriavire caguereacoaruarama romano masa. To yicoari mani narimacarire reajeocoaruarama îna —gamera yiyujara îna.
- **49** Ti cũmare paia uju namasugũ Caifás vãme cutigu nacami. To bajiro îna yisere ajicoari, ado bajiro înare gotiyuju î:

—Masibeaja mʉa. **50** Mani ye jedirore ĩna reajama, quẽnabetoja. To bajiri ĩaĩañamanire yiĩogʉ, manire rijabosato ĩ—yiyuju Caifás.

51-52 Ĩ masurione to bajise tuoĩacoari, yibesuju Caifás. Paia uju ñamasugũ ñari, Dios suorine to bajiro gotiyuju, Jesúre ĩre sĩaruagu ñaboarine. "Judío masa rĩrene ĩnare rijabosabetirucumi Jesús. No bojarã Jesúre ĩre ajitirunurona Dios rĩa ñaronare adi macarucuroanare ĩnare rijabosarucumi Jesús" yimasibecu ñaboajaquene, ĩ tuoĩasere Caifáre coanuju Dios. 53 To bajiri, Caifás ĩ gotiriarumune, "¿No bajiro yicoari Jesúre ĩre sĩarati mani?", gamera yisuoyujara ĩna, judío masa ujara.

54To bajiri, judío masa îna ñarorema ñacudibeticami Jesús yuja. To ñabecune, yucú manoju ñarimaca, Efraín vãme cuti macajua yuare ûmato vacoacami Jesús.

55 Pascua boserūmu îna yiroto mojoroaca ruyacoadicaju ti. To bajiri, jājarā masa vacama Jerusalénju, "'Rojose mana ñaja mua yuja' manire yiĩato Dios" yirã, paia îna yirotirere yirã vana. 56 Tojure ejacoari, Jesúre macaboayujarã îna. Îre macaboana, Diore yirūcubuoriavijure ejacoari ado bajiro gāmerā sēniĩañujarã îna, Jesús î ejabetijare:

—¿Мита по bajiro tuoĩati mu? ¿Boserumu vadibetimasucõagu yiguida? —gãmerã yiyujarã îna, Jesús ĩ ejabetijare.

57 Fariseo masa, to yicõari, paia нjarã quẽne, "Jesúre mна ĩabнjajama, yнare gotiba. Ĩre ñiarнarã yaja yнa", yiyujarã ĩna, masare.

Jesús guborire sutiquenasene romio so yuejeore queti (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

12 Î Cojomo cõro, coja jēnituarirūmuri Pascua boserūmu pua, Jesúrāca. Lázaro ĩ ñarimaca ñacaju ti maca Betania. To ñacaju Lázarore, bajirocaboarírene Jesús ĩre ĩ catiocato. 2 Jesús ĩ ejaro ĩacoari, ĩre rūcubuorã ĩre bare quēnoecacama toana romiri. Lázaro bedeo, Marta ñacamo, yuare bare jeogo. Lázaro quene ñacami, yua raca bagu. 3 Yua bañarone sutiquenase nardo vame cutisere amiejacamo Lázaro bedeo natusago, María vame cutigo. Trescientos gramos coro ñacaju ti. Jairo vaja cutise ñacaju. Tine Jesús guborire yuetucamo so. Yuetu-

coari so joa ñajone tire vejacarocamo so. Vi jumurone sutijumucoacaju ti.

- 4 Tone ñacami Judas Iscariote quene. Î que yuare bajirone Jesús buegu nacami. Î nanumi Jesúre îaterare îsirocarocu. Jesús guborire so yueturo îacoari, ado bajiro sore yicami:
- 5—Tire sutiquenasere isicoari, trescientos naritiiri juaroco naboayumo so. Ti vaja juacoari, maioro bajirare inare mani isijama, quenaboyuja ti —sore yicami Judajuama.
- 6 Maioro bajirãre maibetiboarine to bajiro yicõacami ĩ. Juarudirimasu ñari to bajise yicami ĩ. Ĩ ñarũgũcami yua gãjoare juabosarimasu. To bajiro yica yigune yua gãjoare juarudicõarũgũnumi ĩ. 7 To bajiri Judas to bajise sore ĩ yijare, ado bajiro ĩre yicami Jesús:
- —Tone yicoato. Yure îna yujeroto rîjoro yuejeo rîjoro cutigo yamo so. 8 Maioro bajirã mua rãca ñacoa ñaruguruarama, mua ejaremorona. Yuma, mua rãca ñacoa ñabetirucuja —îre yicami Jesús.

Lázarore îna sîaruare queti

9 "Betania macaju ñaami Jesús" îna yisere ajicõari judío masa jājarā ejacama. Jesús sĩgũrene îre ĩarā ejarā me, bajicama îna. Lázarore, Jesús ĩ catioríre ĩarā rācane vayuma îna. 10-11 Lázarore quêne sĩaruayujarã îna paia ujarã, îre Jesús ĩ catiore suorine, jājarābusa Jesújuare ajitirunu suyacõari, înare îna câmotadise ñajare.

"'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagũ ñaja yu" yiĩogũ, Jerusalénju Jesús ĩ ejare queti

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

- 12-13 Jerusalénju Pascua boserumu îna yiñarore îară, jăjară masa ejayuma îna. To bajiri María Jesúre so yuetucatirumu beroagarumu nacaju tirumuma. To bajiri tirumurene Jesús î ejarotire ajicoari, jejeju ûni rujanoquerire jasurejuacoari Jesúre bocacama. Îre bocară, ado bajiro yiavasă variquenacama îna:
- —¡"Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí ñaami! ¡Quẽnase ĩre yivariquẽnato mani! ¡Diore rotibosagu quẽnaro ĩ yigu ñaami! —Jesúre ĩre yiavasã variquẽnacama ĩna.

San Juan 12.12-13

14 To bajiro îna yi vatone, burro văme cutigure îre bujacoari, îre vajejacami Jesús, "To bajirone bajirucumi" Dios oca, masa îna yiucamasire ñajare. Ado bajiro yiucamasinuma îna:

15 "Mua Jerusalén macana, güibetiruarāja mua. Mua uju narocu burro vāme cutigu joeju jesacõari, vadirucumi", yiucamasinuma.

16 Maji to bajiro îna yiucamasirere ajimasibeticaju yua, î buerimasa. Jesús masare rijabosacõari Dios î ñaroju î tudimujato bero, "Dios ocare masa îna ucamasire, Jesús î vadirotirene gotiyuja ti", yimasicaju yua yuja.

17 Jēre îna yujerijure Lázarore Jesús î catiocatire îacana, masa jedirorene gotibatocõañuma. 18 To bajiri, ĩaĩañamanire Jesús î yiĩocatire ajicõari Jesúre ĩarã ejacama jãjarã masa. 19 To bajiro masa îna yisere ĩacõari fariseo masa îna masune gãmerã ñagõñujarã îna:

—Ĩaña. Masa jediro î ocare îre ajitirunuama îna yuja. No yiriaro maja mani —gamera yiyujara fariseo masa.

Griego masa Jesúre îna macare queti

20 Pascua boserumure Jerusalénju Diore rucubuora vana raca siguri vusacama griego masa. 21 Felipere seniiara ejayujara ina. Galilea sita Betsaida vame cuti macagu nacami Felipe. Jesús buegu nacami i quene. Ado bajiro Felipere yiyujara ina:

—Jesúrãca ñagõruaja yua —Felipere îre yiyujarã îna.

22 To bajiro îna yisere ajicoari, Andrére îre gotigu vasuju Felipe. To bajiri îna juară Jesúre gotiră ejacama, yua tuju. 23 îna gotisere ajicoari, ado bajiro yicami Jesús, înare:

—Yu ñaja Dios î roticoacacu. Yure îna sîarotirumu conaja ti. Yure îna sîaro bero, "Retoro que nagu naami", yure yimasiruarãma masa. 24 Ñamasusere riojo muare gotiaja vu: Yu rijabosabetijama, masa ñajediro, Diorãca quenaro nabeticoari, îna bajirearo bero, rojose tãmuotujabetiriaroju varuarãma. Trigo aje oteriarore bajirone bajiaja ti. Trigo ajea, sita eneroca tiare ina coacũbetijama, judibetoja ti. Tiare îna coacũjama, judicõari, jairo rica cutiruaroja ti. To bajirone bajiruaroja yure quene. Yure îna yujejare, yu suorine îna rijato bero quenaro catijedicõa ñarũgũruarãma jājarã yure ajitirunurona. 25 No bojarã, no îna bojarone ñare cutirâma adi macarucuro ñasere îavariquenacoari, Diore tuoiamenama, Dios i catisere cuomena naruarãma îna. To bajiboarine, yure ajitirunură, "Î oca yua gotise ñajare, yuare îna sîacoajama, quenacoaroja" yirama, Dios î catisere cuorã ñaruarama. 26 No bojagu yu bojasere yiruagu, quenaro yure ajitirunu suyaroti ñaja. To bajiro bajiguma, yu raca ñacoa ñarũgũrucumi. To bajiro bajigurema quenaro îre rucubuorucumi vu jacu — înare vicami Jesús.

"Masare rijabosarucuja yu", Jesús î yire queti

27 To bajiro yicoari, ado bajiro ñagocami Jesús quena:

—Buto tuoĩasutiritiaja yu. ¿No bajiro yiguti yu? ¿"'Саси rojose tãmuoromi' yigu, yure matabosaya", yiguti yu? To bajiro yibetirucuja yu. Tire tãmuorune vadicacu ñaja yu —yicami Jesús.

28 To bajiro yicõa, Diojuare senicami yuja:

—Cacu, mu bojarore bajirone bajiato. Masa mure rucubuorajaro —Diore ĩre yicami Jesús yuja.

To bajiro î yirone, õ vecaju ocaruyucaju:

—Мн suori "Masa quẽnaro yнre yirũcubнoato" yigu, yicoadicaju yн. То bajiri, yirucuja yн quẽna, mu bajirotire —yi ocaruyucaju õ vecaju.

29 Tire ajirãne,

—Bujo ñaromi —yicaju yua sĩgũri.

Gãjerãma:

—Ángel îre ñagõgũ yiromi —yicama îna.

30 To bajiro masa îna yisere ajicõari, ado bajiro yicami Jesús:

—"Yure yiro me", yi ocaruyuaja ti. Мнаге "Ajiato" yiro, yaja. 31 Yuchacane rojose yure yirãre ĩabesesногиситі Dios. To bajiro ĩ yishorone masare ĩnare rojose yirotigure yirẽtorűgűrucuja yu. To yu yirone, masare ĩ rotirũgűboasere rotimasibetirucumi ĩ yuja. 32 Yucuteroju masa yure ĩna jajutuse suorine masa ñajediro uju ñarucuja yu yuja. To bajiro yu bajise suorine, "Dios macu, yu uju ñarucuja mu, mu masise rãca yure ejarēmorocu", yiruarãma jãjarã adi macarucuroana.

33 To bajiro ĩ yijama, "Ado bajiro sĩaecorucuja" yigu yicami. **34** To bajiro ĩ yijare, ado bajiro ĩre cudicama masa:

—Dios ocare masa ucamasire ti gotijama, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõarocu bajirocabetirucumi", yigotiaja ti. To bajiro ti yigotiboajaquẽne, ¿no yigu, "'Rotimuorũgõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagũre yure jajuturuarãma ĩna", yati mujua Dios ĩ roticõarı́ masuma ñati? —Jesúre ĩre yicama ĩna.

35 To bajiro îna yijare, ado bajiro cudicami Jesús:

— Yu suorine riojo ñamasusere masiama masa, îna masiruajama. Yoaro mene muare vaveoguagu yaja yu. To bajiri yure quenaro ajitirunutusaya mua, "Ĩ yirore bajirone yirasa mani" yira. To bajise mua yijama, rojose tamuotujabetiriaroju vabetiruaraja mua. Diore masimenajuama, rojose tamuotujabetiriaroju îna varotire masibeama. 36 To bajiri, mua raca yu narone yure ajitirununa, "Ĩre bajirone Diore masicoaruaraja mani" yira — ĩnare yicami Jesús.

To bajiro masare înare yigotigajanocoa, îna masibetojua vacoari, înare yayicami Jesús.

Judío masa Jesúre îna ajitirunubetire queti

37 Jesús, jairo ĩaĩañamanire ĩnare ĩ yiĩoboajaquene, ĩre ajitirunubeticama masa. **38** "To bajiro bajiruaroja ti" Isaías

ñamasirí, î yimasire ñajare, bajicaju ti. Ado bajiro yiucamasiñumi:

"Yua uju, mure yua gotiretobosasere ajiboarine, to yicoari, mu yiiosere iaboarine, mure ajitirunugu maami", yiucamasinumi Isaias namasiri.

39 Dios î coarocure ajitirunubetironare yigu ado bajiro ucamasinumi Isaías namasirí quena:

40 "Îre îna ajitirunubeti vaja îna masiboasere înare masiriojeocoarucumi Dios. To bajiro î yise ñajare, îre ajimasibetiruarāma. Riojo îna ajimasijama, rojose îna yirugusere tuoîasutiriticoari, tuo îavasoaborāma îna. Yure îna senijama, yure îna camotadicoa tujaborotire înare yiretobosaboguja yu, yigotiami Dios", yiucamasinumi Isaías namasirí.

41 "Cristo retoro ñamasugũ maami" Dios ĩ yiĩosere ĩacoari, to bajiro yiucamasiñumi Isaías.

42 "To bajiro bajiruaroja" Isaías ĩ yiucamasire ñaboajaquẽne jãjarã judío masa, to yicõari îna ujarã quẽne sĩgũri Jesúre îre ajitirũnucama îna. To bajirã ñaboarine, masa îna ajiro rĩjorojua, "Jesúre ajitirũnurã ñaja", yibeticama îna bajirajuma, fariseo masa, "Jesúre ajitirũnurãre sajarotibetiruaraja mani, Dios ocare mani buerivijure" îna yire ñajare. To bajiri înare güirã, "Yuare masiroma" yirã, tire gotibeticama îna. 43 To bajiro yirã ñari, Dios ye retobusaro masa yejuare rũcubuorere bojacama îna.

"Yure ajitirunumenare rojose îna tâmuotujabetiriaroju înare coarucumi Dios", Jesús î yire queti

44 Ruyugoaro goticami Jesús:

—Yure ajitirūnurāma, yu sīgūrene ajitirūnurā me yama. Yu jacu yure coacacure quene ajitirūnurā yama. 45 Yure iarāma, yu jacure quene iarā yama. 46 Yu suorine Diore masiama masa. Adi macarucurojure vadicaju yu, "Yure ajitirūnucoari, rojose yitujato" yigu. 47 Yu ocare ajiboarine yure ina ajitirūnubetijama, yu me naja rojose tāmuotujabetiriaroju inare coarocuma. Adi macarucuroanare rojose yiguagu vadicacu me naja yuma. Yure ajitirūnurāre ina naro corone rojose tāmuotujabetiriaroju ina vaborotire inare yiretobosaguagu vadicaju yu. 48 To bajiboarine, yure rūcubuobeticoari, yu ocare ajitirūnumenama, natusarirūmu rojose tāmuotujabetiriaroju varuarāma ina. 49 Yu masurione

tuoĩacõari, tire gotigu me yaja yu. Yu jacu yure cõacacu ĩ gotirotise rĩne gotiaja yu. 50 "Yu jacu ĩ rotisere ĩna ajitirunujama, ĩna rijato beroju, tudirijabeticõari, yu rãca quẽnaro ñacõa ñarũguruarãma ĩna", yimasiaja yu. To bajiri yu gotijama, yu jacu yure ĩ yirotirore bajirone gotiaja yu —masare yicami Jesús.

Ĩ buerimasare îna guborire Jesús î coere queti

13 1-3 Pascua boserūmu yua batusaroto rījoro, jēre, "Yu jacu tuju adi macarucurore yu vaveoroto mojoroaca ruyaja yuja", yimasicoacami Jesús. Simón macure, Judas Iscariotere, "Jesús vajanare īnare ocasārucuja yu, 'Īre ñiato īna' yigu" yirere īre coañumi ī, vātia uju. Jēre tire masicoanumi Jesús. "Dios tuju vadicacu ñaja yu. To bajiri ī tuju quēna tudiarucuja yu. Rēmojune, 'No yiyamagū ñaja mu. No mu bojasere yimasiaja mu' yure yicoadicami Dios", yimasicoacami Jesús. Rēmojune adi macarucuroanare, īre ajitirūnucanare, yuare maicoadicami "Muare maimasucoaja yu" yigu, ado bajiro bajicami Jesús adi macarucurojure ī natusacatirūmuri. Tire muare gotiguagu yaja yu.

4 Yua batusañarone, vümurügücõari, joeado î sãñaritore veacami Jesús. To yicõari, î ruju gudarecore toallare siatucami.

San Juan 13.4-6

5 To yicoari, rujabajaju ocore jiocami. Jiojeo, yua guborire coecami Jesús. Coecoari, toalla raca yua guborire carocami.

- 6 Pedro guborire ї coeguadone, ado bajiro їre boca yicami:
- —¿Yu uju ñaboarine, yu guborire coeguagu yati mu? —yicami Pedro.
 - 7To bajiro î yijare, ado bajiro îre cudicami Jesús:
- —Yucuacarema mua guborire yu coesere tuoĩamasibeaja mua maji. Bero tire ajimasiruarãja mua —yicami Jesús.
 - 8 To bajiro î yiboajaquene:
 - Yu guborire coebetirucuja mu Jesúre ĩre yicami Pedro. To bajiro ĩ yirone,
- —Ми guborire yu coebetijama, yu rãcagu me ñarucuja mu —Pedrore ĩre yicami Jesús.
 - 9 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudicami Pedro:
- —To mu yiro ũnoma yu gubori rĩne coebesa. Yu ãmorire quene, yu rujoare quene coeya —Jesúre ĩre yicami Pedro.
 - 10 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudicami Jesús:
- —Jēre guacoarírema, jediro î rujure coere maja. Gubori rîne coejama, quenaja. Ueri manare bajiro bajira naja mua. To bajiboajaquene sigu naami mua racagu ueri cutigure bajiro bajigu —yuare yicami Jesús.
- 11 "Ĩ ñaami yure ĩsirocarocu" yimasicõari, "Mua jedirone ueri mana ñajedicõa bajibeaja mua", yuare yicami Jesús.
- **12** Yua guborire coegajanocõari, quena î veacucatiasere sañacami Jesús. To yigajano, quena game ejarujucõari ado bajiro yuare goticami Jesús:
- —¿Мна guborire yu coesere ajimasiati mua? 13 "Yuare gotimasiogű, yua uju", yure yaja mua. Ĩ masune ñaja yu. To bajiro yure mua yijama, quēnaja. Riojone yaja mua. 14 Yu, mua uju, muare gotimasiogű ñaboarine, mua guborire yu coejare, mua masu quēne, mua gamerā gubori coejama, quēnaja. 15 "Yu yirore bajirone yato ĩna" yigu, muare yiĩogũ yaja yu. 16 Ñamasusere riojo muare gotiaja yu: Sĩgũ moabosarimasu ñamasugũ me ñaami ĩ. Ĩ ujujuama ñamasugũ ñaami. Sĩgũ gãji ĩ coarí ĩ najama, namasugũ me ñaami. Ñamasugũjuama ĩre coarí ñaami. To bajiri mua uju ñari, "Yu yirore bajirone mua masu quēne gamera ejarēmona mua", muare yaja yu. 17 Yu gotisere ajicoari, quēnaro mua yijama, variquēnaruarāja mua.

18 Мна jedirorene yigu me yaja yu adirema. Yu besecanare, muare quenaro masiaja yu. Yucuacane yu bajiroti Dios i goticucati ejaruaroja ti. Ado bajiro yigotiaja ti, Dios ocare masa ucamasire: "Yu raca bagu naboarine yure isirocarocu nami", yigotiaja Dios oca. 19 Ti bajiroto rijoroaca muare gotiaja yu. To bajiro ti bajiro iacoari, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios i coari naami", yure yiajitirunuruaraja mua. 20 namasusere riojo muare gotiaja yu: Yu coarare ajitirunurama, yure quene ajitirunuruarama. No bojara yure ajitirunurama, yure coacacure quene ajitirunumama—yuare yicami Jesús.

"Sĩgũ mua rãcagu yure ĩaterãre yure ĩsirocarucumi", Jesús ĩ yire queti

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lc 22.21-23)

- **21** To bajiro yigoticõari bero, buto tuoĩasutiriticami Jesús. To bajiri quenaro riojo yuare goticami:
- —Ñamasusere riojo mʉare gotiaja yʉ. Sĩgʉ̃ mʉa rãcagʉ, yʉre ĩaterãre yʉre ĩsirocarʉcʉmi —yʉare yicami Jesús.
- 22 To bajiro î yisere ajicoari, yua î buerimasa, yua masune gamera îacaju yua, "¿Ñimujuare yati?" yira ñari. 23 Yure î buegure buto yure maicami Jesús. To bajiri yua batusacatire î tuaca barujicaju yu. 24"'¿Ñimujuare yati mu?' îre yiseniîato" yigu, yure sojucami Pedro. 25 To bajiro î yiro îacoari, Jesús tubusaca vuruacaju yu, îre seniîagü:
- —Yu uju, ¿ñimujua ñati mure ĩaterãre ĩsirocarocuma? —ĩre yisēniĩacaju yu.
 - 26 To yu yirone, ado bajiro yure cudicami Jesús:
- —Pan yosecõari, yu ĩsigune ñarucumi yure ĩsirocarocuma —yicudicami Jesús.

To yicõa yuja, Simón macu Judas Iscariotere, ĩsicami ĩ yuja. **27** Tire bocaãmicõari, ĩ barone ĩ usujure vãtia uju sãjacoa ruyucami Judare. To bajiro ĩ bajijare, ado bajiro ĩre yicami Jesús:

—Ми yirua tuoĩasere yidaya mu —Judare ĩre yicami Jesús.

28 Ĩ rāca barujicana sĩgũjuama to bajiro ĩ yisere ajimasibeticaju yua. 29 Yua ye gãjoare coderimasu ĩ ñajare, "'Boserumu ñaro mani baroti vaja yiaya' ĩre yigu yigumi Jesús", yituoĩaboacaju yua sĩgũri. Gajeyerema, "'Maioro bajirãre gãjoa ĩsiaya' yigu yigumi ĩ yijama", yicoacaju yua.

30 Bagajano, vacoacami Judas yuja. Jēre ñamiju ñacaju ti.

"Gamera îamaiña", Jesús î yire queti

31 Judas ĩ budiato bero, ado bajiro yuare yicami Jesús:

—Yucuacane, "Quēnamasugũ ñaami Dios ĩ roticoacacu", yimasiroti ñaja. To bajiro yure yirã ñari, "Quēnamasugũ ñaami Dios quēne", yimasiroti ñaja ti. 32 Diore masa ĩna rũcubuojama, yure quēne, "Ĩre rũcubuoruarāma", yirucumi Dios. Yoaro mene to bajiro yiguagu yami Dios. 33 Yu rĩare bajiro bajirã ñaja mua. Mua rãca yoaro ñacoa ñabetirugurucuja yu. Yure macaboaruaraja mua. Cānu judío masa ujarāre yu gotimasirore bajirone muare quēne gotiaja yu. "Yu varotore vamasimenaja mua", muare yaja yu. 34 Yucune mame rotisere muare gotiaja yu: Ado bajiro bajiñama mua: Muare yu ĩamaiadicatore bajirone mua quēne gāmerā ĩamaiña. 35 Mua gāmerā ĩamairo ĩacoari, "Jesús buerimasa ñaama", muare yiĩaruarāma ĩna, masa jediro —yuare yicami Jesús.

"'Jesúre masibeaja yʉ' yirʉcʉja mʉ", Pedrore Jesús ĩ yire queti (Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lc 22.31-34)

36 To bajiro î yisere ajicõari, Jesúre sẽniĩacami Pedro:

- —Yu uju, ¿nojua vacu yati mu? —ĩre yicami Pedro. To bajiro ĩ yijare,
- —Yucuacarema yu varotojure vamasibecuja muma maji. Ado beroju yure suyarucuja mu —Pedrore ĩre yicami Jesús.

37 To bajiro î yirone,

— Yu uju, ¿no bajijare yucuacarema mu rãca suyamasibecuada yu? Mu sĩaecoroti ñaboajaquene, yujua sĩaecorucuja yu — Jesúre yicami Pedro.

38 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicami Jesús:

—¿Socabetiboatime mu? Ñamasusere riojo mure gotiaja yu: Gãjabocu ĩ ñagõroto rĩjoro idiaji, "Jesúre ĩre masibeaja yu", yirucuja mu —Pedrore ĩre yicami Jesús.

"Yu suorine Dios tujure ejamasire ñaja", Jesús î yire queti

 $14^{\, 1}$ To bajiro Pedrore ĩre yigajanocõari ado bajiro yʉare yigoticami Jesús quẽna:

—Buto tuoĩarejaibeticõaña mua. Diore îre ajitirunucõari, yure quene ajitirunuña. 2 Yu jacu ya vijure jairo mua ñarotijauri ñaja ti. To ti bajibetijama, muare gotibetiboguja yu. Toju

mua ñarotire muare quenoyugu varu bajiaja yu. З Тоји mua ñarotijaurire quenogajanocoari, quena game vadirucuja yu. "Тојиге yu ñaro yu raca ñarajaro" yigu muare juagu ejarucuja yu quena. 4 Yu vaejarotore masiaja mua. То bajiri toju vaejaria maare masiaja mua —yuare yicami Jesús.

5 To bajise ĩ yiboajaquene, ado bajirojua ĩre yicami Tomás:

— Yua uju, mu varotore masibeaja yua. ¿No bajiro yicõari, to varia maare masiruarãda yua? — Jesúre ĩre yicami.

6 To bajiro î yirone ado bajiro îre yicudicami Jesús:

—Yune ñaja varia maare bajiro bajiguma. Yu suorine Dios tujure ejare ñaja ti. Yu suorine riojo ñamasusere masire ñaja ti. "Îna rijato beroju tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere masare înare îsigü ñaja yu. To bajiri, yure ajitirünură rîne yu jacu tujure ejaruarama. 7 Yure mua masijama, yu jacure quene îre masiruaraja mua. Yure îara ñari, "Î jacure masiaja yua", yimasiruaraja mua —yuare yicami Jesús.

8 To bajiro î yirone, ado bajiro îre yicami Felipejuama:

— Yua uju, mu jacure yuare ĩoña mu. To mu yicõaroju, "Riojo gotiami yuare", yimasiruarãja yua yuja — Jesúre ĩre yicami Felipe.

9 To bajiro Felipe î yijare,

—Tirumujune mua raca nacoa suoadicaju vu. ¿No vigu to уu bajiboajaquẽne yure ĩamasibeati mu maji? No bojagu yure ĩagũma, yu jacure ĩagũ ñaami. To bajiri, "Mu jacure yuare ĩоña", yibeticõaña mu. 10 "Yu jacu rãcane ñacõaja yu. Ĩ quene ун rãca ñaami", mнare yaja yн. Tire ajicõari, ¿"Riojone gotiami", yure yibetimasucõati mua, yure ajitirunura? Muare yu gotirũgũserema yu masune yu tuoĩase mere muare gotiaja yu. Yu jacu, yu rãcane ñacoarugugu î vise ñajare, jediro vicoadicaju yu. 11 "Yu jacu răcane ñaja yu. Î quene yu răcane ñaami" yu yisere yure ajitirunuña. Yu gotisere ajicoaboarine yure mua ajitirunubetijama, ĩaĩañamanire yu yiĩoadirugucatire tuoĩacoari, yure ajitirunuña mua. 12 Namasusere riojo muare gotiaja yu: No bojagu "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios i coarí ñaami" yure yiajitirunuguma, yu yirore bajirone yirucumi. Yucuacane yu jacu tu vaguagu yaja yu. Dios tu yu tudiajare, ĩaĩañamani vu viĩocati retobusaro ĩaĩañamanire viĩoruarãja mua quene. 13 Yure ajitirunura nari, güimenane seniruguma mua. To bajiro mua yijama, no mua bojasere mua seniro corone muare îsirûgûrucuja yu, "'Quenamasugu naami' yu jacure yimasiato îna" yigu. 14 Yure ajitirunura nari, güimenane yure mua senijama, no mua senirore bajirone muare cudirucuja yu—î buerare yuare yicami Jesús.

"Espíritu Santore coarucumi Dios", Jesús i yire queti

15To bajiro yigajanocõari, ado bajiro yuare goticami Jesús quẽna:

—Yure mua maimasucõajama, yu rotisere cudiruarāja mua. **16** To bajiro mua yijama, yu jacure îre sēnirucuja yu, "Yure ñavasoarocure îre coato î" yigu. Ĩ coarocu ñaami Espíritu Santo riojo gotigu. Mua rāca ñacoarūgūrucumi, muare yirēmogū. **17** Diore ajimena Dios ĩ coagū Espíritu Santore masibeama îna. To bajiri îna usurijure îre sājarotimasibeama. Mua rāca ĩ ñajare, îre masirā ñaja muama. Mua usurijure ñacoarūgūrucumi.

18 Vaguagu yaja yu. Mua rāca ñagũ vadirucuja yu quēna. 19 Yucuacane vaguagu yaja yu. To bajiri yure ajimenama, yure ĩabetiruarāma. Mua rāca yu ñarūgūrotire masiruarāja muama. Yu rijato bero quēna gāme caticoarocu yu ñajare mua quēne, yure ajitirunurā, mua rijato beroju quēna gāme caticoari ñacoarūgūruarāja mua quēne. 20 Yu jacu rāca ñacoaja yu. Mua rāca quēne ñacoaja yu. Muajua quēne, "Yu rācane ñacoaja mua" yu yirore bajirone, yu tudicatirirumu, "Socu mene yiyumi Jesús", yimasiruarāja mua yuja. 21 Yu rotisere cudiguma, yure maigū ñaami. Yure maigūrene īre mairucumi yu jacu quēne. Yu quēne īre mairucuja yu. Īre maicoari, ī rāca ñagū ejarucuja yu. To yu bajiro yure ĩabetiboarine ī rācane yu ñasere "Masiato" yigu īre rotirucuja yu —yuare yicami Jesús.

22 To bajiro ĩ yisere ajicoari, Judas Iscariote me, gãji Judas vãme cutigu, ado bajiro ĩre sẽniĩacami:

— Yua uju, ¿no yigu gãjerãre ĩnare yiĩobecune, yua rĩrene yuare yiĩorucuada mu? — Jesúre ĩre yisẽniĩacami Judas.

23 To bajiro î yirone, ado bajiro cudicami Jesús:

—No bojarã yure mairã, yu gotisere ajitirunuruarama. To bajiri yu jacu înare mairucumi. To bajiri yu quene, yu jacu quene, îna tu nara vadiruaraja yua. 24 No bojagu yure maibecuma, yu gotisere ajitirunubecumi. Muare yu gotisema yu masune yu tuoîarujeose mere muare gotiaja yu. Yu jacu yure coacacu î gotirotisere gotiaja yu.

25 Maji mua raca ñagu ñari, tire muare gotiaja yu. 26 Yure ñavasoarocure, Espíritu Santore îre coarucumi yu jacu. Ñajediro muare yu gotiadicatire, "Masiritiroma" yigu, muare ejaremorucumi —yuare yicami Jesús.

27 Gajeye quena ado bajiro yuare goticami Jesús:

—Мнаге vare gotigнagu yaja yu. Мнаге yu rijabosaroti ñajare, Diorãca quenaro ñaruaraja mua. Yure ajimenajuama, "Ado bajiro mani yijama, quenaro ñaruaraja mani" yiboarine, Diorãca quenaro ñamasibetiruarama. To bajiri, tuoĩarejaibesa mua. To bajicoari, güibesa. 28 "Vaguagu yaja yu. To bajiboarine mua raca ñagu vadirucuja yu quena" yu yisere ajibu mua. Socara mene yure mua maijama, "Yu jacu tujure vaguagu yaja yu" yu yisere ajicoari, quenaro variquenaboriaraja mua. Ĩ ñaami yu retobusaro ñagu. 29 Yu bajiroto rijoro tire muare gotiaja yu. To bajiri to ti bajiro ĩacoari, butobusa yure ajitirunuruaraja mua.

30 Gajeye jairo mʉare ñagõrēmobetirʉcʉja yʉ. Diore ajimenare rojose yirotigʉ, vãtia ʉjʉ, jēre vadicoagʉmi. To bajiboarine, yʉre rotimasigʉ me ñaami ĩma. **31** Yʉ jacʉ ĩ rotirore bajirone yaja yʉ. To bajiro yʉ yisere ĩacõari, "Ĩ jacʉre maigʉ masune ñacõaami", yimasirʉarāma masa —yʉare yicami Jesús.

To bajiro yigajanocõari,

—Ita. Vajaro mani —yuare yicami Jesús yuja.

"Uyebu ñamasuribure bajiro bajigu ñaja", Jesús î yire queti

15 1—Uyebu ñamasuribure bajiro bajigu ñaja yu. Tibure fatirunugure bajiro bajigu ñaami yu jacu. 2 To bajiri tibu rujuri ti rica manijama, jasurereacoarucumi. Ti rica cutijama, quenaro îatirunurucumi. "Jairobusa rica cutiato" yigu, sînirirujurirema, tire bejareacoarucumi. 3 Rica cuti rujurire bajiro bajira ñaja mua, muare yu gotimasiosere ajitirunura ñari. To bajiri yu jacu suorine jere rojose mana ñacoadicaju mua. 4 Quenaro yu raca nacoaruguma mua. To bajiro mua bajijama, mua racane nacoarugurucuja yu. Uyebu ruju tibujure ti tuyabetijama, rica manoja ti. To bajirone bajiruaraja mua. Yu raca mua nabetijama, quenase yimasibetiruaraja mua yuja.

5 Yu ñaja uyebure bajiro bajiguma. Tibu rujurire bajiro bajira ñaja mua. No bojara yu raca ñarama, îna raca yu ñaja-

re, quenase rîne yiruarama îna. To bajiro îna bajijama, jairo rica cutirare bajiro bajira naruarama îna. Yu manijama, îna masurione Dios î îavariquenasere yimasibetiruarama îna. 6 No bojagu yu raca nabecurema îre rocacoarucumi yu jacu. Sînirirujure amicoari, jeameju tîarocagure bajiro îre yicoarucumi yu jacu.

7 Yu rācane ñacōari, muare yu gotimasiosere masiritibeticōari, mua bojasere yure mua sēniro cōrone muare īsirucuja yu. 8 Quēnase rīne mua yirūgūsere īacōari, yu jacure quēnase īre yirūcubuoruarāma masa. To bajiri, "Jesúre īre ajitirūnurā ñaama", muare yimasiruarāma īna. 9 Yu jacu yure ī mairore bajirone muare quēne maiaja yu. Yu mairā ñaja mua. To bajiri quēnase rīne yirūgūna mua, yu bojarore bajirone yirā. 10 Yu rotisere mua cudirūgūjama, yu mairā narūgūruarāja mua. To bajirone yaja yu quēne. Yu jacu yure ī rotisere cudirūgūaja yu. To bajiri yure mairūgūami yu jacu.

11 "Yure bajirone quenaro variquenaro nato ina" vigu muare gotiaja yu. 12 Ado bajiro muare rotiaja yu: Muare yu maiadicatore bajirone gamera maina mua. 13 Sigu i babare maigũ ñari, ĩ rijabosajama, tijua ñaja ñamasuse gãmerã maireayema. 14 Yu rotirore bajiro mua cudijama, yu babarã ñaruaraja mua. 15 To bajiri, "Yure moabosarimasa ñaja mua". muare yibeaja yu yuja. Moabosarimasama îna uju î yisere masimenama îna. "Yu babară ñaja mua", muare yaja yu yuja. Jediro yu jacu yure î gotiadicatire muare gotimasiocoadicaju yu. To bajiri yu babarã ñaja mua. 16 Yure besecana me ñaja muama. Yujua muare besecaju yu. "Quenase rine yato ina" yigu, muare besecaju yu. To bajiro mua yijama, gajera muare ĩacoari, muare ajicoari yure ajitirunuruarama îna quene. To bajiri Dios î catisere cuoruarâma îna quene. To bajiri, quenase mua yijama, yure mua senirore bajirone muare isirucumi yu jacu. 17 Ado bajiro muare rotiaja yu: Gamera iamaina mua —yuare yicami Jesús.

"Diore ajimena, muare îatudíruarama", Jesús î yire queti

18 Quena ado bajiro yuare gotimasiocami Jesús:

—Diore ajimena muare îna îatudíjama, "Yua rîrene îatudíră me yirama îna. Jesúre quene îre îatudícoadicama îna", yituoîamasiruaraja mua. 19 Diore ajimenama, înare bajiro

tuoĩarãre maiama ĩna. To bajiri ĩnare bajiro mua tuoĩajama, muare quene maiboriarãma ĩna. Diore ajimena răca mua ñarore muare besecaju yu, "Tuoĩavasoacõari, yure ajitirunurajaro" yigu. To bajiri muare ĩatudíama Diore ajimena yuja. 20 Muare yu gotisere masiritibesa mua: "Moabosarimasuma, ñamasugu me ñaami. Ujujuama ñamasugu ñaami ĩma" yigu, muare gotibu yu. Diore ajimenama, mua ujure, yure rojose yisuyaruguama. To bajiri muare quene rojose yisuyaruarama. To bajiri muare quene rojose yisuyaruarama. To bajiri muare quene muare cudiruarama. 21 Yure coacacure quene masibeama Diore ajimena. To bajiri yure ajitirunura mua ñajare, muare quene rojose yisuyaruarama ĩna.

22 Masare gotimasiogų yų vadibetijama, "Rojose yirā ñaja mani. Dios ĩ rotiriarore bajirone cudibeaja", yimasibetiboriarāma, Diore ajimena. Ĩnare yų gotimasioro bero ñajare, "Rojose mana ñaja", yimasibeama ĩna yuja. 23 No bojarã yure ĩatudírã, yų jacure quêne ĩatudírã yama ĩna. 24 Ĩna ĩaro rĩjorojua Dios ĩ masise rāca ĩaĩañamanire yų yiĩobetijama, "Yuare Dios ĩ masise rāca ĩaĩañamanire ĩ yiĩobetijare, 'Dios ĩ coarí, Cristo ñaami' ĩre yimasibeaja yua", yiboriarāma ĩna. Dios ĩ masise rāca ĩaĩañamanire yų yiĩoro ĩacana ñaama ĩna. Tire ĩacana ñaboarine ĩna ĩatirūnubeti vaja rojose ĩnare ñacoa ñaja. To bajiri, yure ĩateama ĩna. Yų jacure quêne ĩre teama ĩna. 25 Dios ocare masa ĩna ucamasire ti gotirore bajirone bajiaja ti yuja, yucurirema. Ado bajise gotiaja ti: "Ñie manone yure ĩateama ĩna", yigotiaja ti —yuare yicami Jesús.

26 To bajiro yicõari, gajeyere quena ado bajiro yuare gotimasiocami Jesús:

—Dios ĩ cõagũ Espíritu Santore socabecure muare cõarucuja yu, yu gotimasirugusere "Ajimasiato" yigu, muare ejarēmorocure. 27 Yu gotimasiosuorojune yu rācane ñacoadicaju mua. To bajiri, yu gotimasiocatire ajicana ñari, ĩaĩañamanire yu yiĩocatire ĩacana ñari, masare gotimasiomasiruarãja mua —yuare yicami Jesús.

16 ¹Quena ado bajiro yuare gotimasiorutuacami Jesús:
—"Yure ajiquejeroma" yigu, adire muare gotiaja yu:
2 Dios ocare mani bueruguriviju mua narore muare bucoaruarama na. To bajiro yicoari muare siarane, "Dios i bojasere bajiro anoare ire siabosaja mani", yituoiaboaruarama na.

3 To bajiro îna yijama, yure quene, yu jacure quene masimena ñari, yiruarama îna. 4"'"To bajiro masune bajiruaroja ti" yiquîda î Jesús' yituo îamasirajaro îna" yigu, muare gotiaja yu.

Espíritu Santo î ejaremorotire Jesús î gotimasiore queti

Remojure muare gotisuogu, muare gotibeticaju vu maji, "Îna rãca ñarucuja yu maji" yigu ñari. 5 Yure cõacacu tuju vaguagu yaja yu yuja. To yu bajiboajaquene, "¿Noju vaguagu yati mu?", yure yiseniiabeaja mua. 6 Seniiamenane, muare yu yigotiserene tuoĩasutiritiaja mua. 7To bajiri, riojo muare gotiaja yu. Yu vacoajama, muare quenaruaroja. Yu vabetijama, muare ejaremorocu, Espíritu Santo mua rãca ñagũ vadibetibogumi. Yu vajama, îre cõarucuja yu. 8 Espíritu Santo î vadijama, î ejaremose rãca, "Riojo manire viyumi Dios. Rojose virã ñaja mani", vimasiruarama masa. I ejaremose raca quenase masune virere masiruarama îna. Gajeye quene, î ejaremose raca ado bajiro tuoĩamasiruarãma masa: "Diore mani cudibeti vaja rojose tãmuotujabetiriaroju manire cõarucumi Dios", yimasiruarãma. 9 Yure îna ajitirunubeti vaja rojose tamuotujabetiriaroju îna varotire Espíritu Santo ĩ ejaremose raca masiruarama. 10 Yu jacu î ñarojure vu varoti ti ñajare, vure îabetiruarăja mua. Yu jacu tu ñacoari, vu coagu Espíritu Santo i ejaremose raca, "Quenaro riojo yigu ñañumi", yimasiruaraja mua. 11 "Masare rojose yirotigure vatia ujure rojoroju, rojose tamuoato" yigu, ire yu cõarotire Espíritu Santo î ejarêmose rāca masiruarāja mua.

12To bajiro yigajanocõari, ado bajiro yuare yigotimasiocami Jesús:

—Jairo muare yu gotiroti ñaboaja ti. To ti bajiboajaquene yucune muare yu gotijeocoajama, ajimasimenaja mua maji. 13 Dios î coagu Espíritu Santo mua tu ejacoari, î ejaremose raca riojo masu ajimasijeoruaraja mua. Î sīgu î ejaremose rîne bajibetiruaroja. Yu jacu î rotise raca ejaremorucumi. To yicoari, "Ado bajiro bajiruaroja" î yise raca ajimasiruaraja. 14 To yicoari, mua raca yu yiñarugucatire mua ajimasirotire muare ejaremorucumi Espíritu Santo, "'Jesús, quenamasuguñami' îre yirucubuoato îna" yigu. 15 Ñajedirone yu jacu yure î rotirore bajirone muare gotiaja yu quene. To bajiri, "Mua raca yu yiadicatire muare gotimasiorucumi Espíritu Santo", muare yibu yu —yuare yicami Jesús.

16 To yigune, quena ado bajiro goticami Jesús:

—Yucune yu jacu tuju vaguagu yaja yu. To bajiri yure ĩabetiruarãja mua. To bajiboarine quena yoaro mene yure ĩacoaruarãja mua —ĩ buerãre yuare yicami Jesús.

"Tuoĩasutiritiră ñaboarine, variquenaruarăja mua", Jesús î yire queti

17 To bajiro î yisere ajicoari, sîguri î buera, ado bajiro gamera yiseniîacaju yua:

—¿No yire ũnire yigu yati ĩ? —gãmerã yicaju yua. —"Yu jacu tuju vaguagu yaja yu. To bajiri yure ĩabetiruarãja mua. To bajiboarine quēna yoato mene yure ĩacõaruarãja mua", manire yami —gãmerã yicaju yua. 18—"Yoato mene yure ĩaruarãja" manire ĩ yijama, ¿no bajiro bajiru yati? "Tire yigu yami", yiajimasibeaja mani —gãmerã yicaju yua.

19 To yʉa yiñarone, "Yʉre sẽniĩarʉama ĩna", yimasicõacami Jesújʉama. To bajiri ado bajiro yʉare yicami:

—"Yoaro mene yure ĩabetiroana yaja mua. To bajiboarine quena yoato mene yure ĩacoaruaraja mua", muare yibu yu. To bajiro yu yiserene, ¿mua masune gamera seniĩati mua? 20 Riojo ñamasusere muare gotiaja yu. Tuoĩasutiritira ñari, otiruaraja mua. Diore ajimenama, variquenaruarama ĩna. Muama, tuoĩasutiritira ñaboarine yoaro mene quena variquenacoaruaraja mua. 21 Adire bajiro bajiruaroja ti: Sĩgō rōmio, macu cutigoago, tuoĩasutiritigomo so, "Josari tamuoruocoja" yigo. So macu cutiro berojuma, tire tuoĩasutiritibecone, variquena masiriocoagomo so. 22 Tire bajirone mua quene yucurema tuoĩasutiritiaja mua. To bajiboarine quena muare ĩagũ vadirucuja yu. Yure ĩacoari, buto variquenaruaraja mua quena. To bajiro mua variquenasere gaji, "Variquenabeticoaña mua", yibetirucumi.

23 Tirūmu ti ejarone yuja, ñiejuare yure sēniīabetiruarāja mua yuja. Jēre masicoaruarāja mua. Riojo ñamasusere muare gotiaja yu: "Rotimuorūgorucumi' yigu, Dios ī coarí ñaami" yure yiajitirūnurā ñari, yu jacure mua sēnijama, mua sēniro corone muare īsirucumi. 24 "Jesúre ajitirūnurā ñaja yua", yisēnibeticaju mua maji, yu jacure. Ado beroma yuja, "Jesúre ajitirūnurā ñaja yua", yisēnirūgūña mua. To bajiro mua yijama, muare īsirucumi yu jacu, "Quēnaro variquēnato īna" yigu—yuare yicami Jesús.

"Rojose yure îna yiboajaquene, rojosere yibeticoari, Dios î bojasejuare yicoadicaju", Jesús î yire queti

25 Gajeye quena ado bajiro yuare yigoticami Jesús:

—Мнаге ун gotijama, gotimasiore rāca mнare goticoadicaju ун maji. Bero mнare ун gotijama, gotimasiore rāca me mнare gotirucuja ун. То bajiro ун jacu yere mнare ун gotijare, quēnaro ajimasiruarāja mна. **26** Ун jacu tuju ун tudiejato berone, "Yнаre sēnibosaya mн", унге yibetiruarāja mна. Мна masune, ун jacure güimenane, "Jesúre ajitirūnurā ñaja уна", īre yisēnirūgūruarāja mна. **27** Мнаre maiami ун jacu, унге mна maijare. "Dios ī coarí ñaami" mна yiajitirūnujare, mнare maiami ī. **28** Ун jacu tu ñarí, adi macarucurojure vadicaju ун. To bajiri adi macarucuroanare vaveocoarucuja ун, quēna ун jacu tu tudiacu —унаre yicami Jesús, ī buerāre.

29 To bajiro î yisere ajicõari îre cudicaju yua yuja:

—Yucurema gotimasiore rãca me, mu gotisere quenaro ajimasiaja yua yuja. 30 "Ñajediro masigu ñaja mu", yiĩamasiaja yua yuja. Мите yua seniĩaroto rijorojune jere yua seniĩarotire masicoaja mu. To bajiri, "Dios tu vadiri ñaja mu", mure yiajitirunuaja yua yuja —Jesúre re yicaju yua.

31 To bajiro yua yijare, ado bajiro yuare cudicami Jesús:

—¿Socarã mene, "Quēnaro mure ajitirunuaja yua", yure yati mua? 32 Riojo muare gotiaja yu: Yucune yure camotadijedicoaruaraja mua. То bajiro mua bajiboajaquene, sīgune nabetirucuja yu. Yu racane nacoa narucumi yu jacu. 33 Ti jediro muare gotiaja yu, "Yure ajitirunucoari, quenaro nacoaruaraja mua" yigu. Adi macarucuroana, Diore ajimena, rojose muare ina yijare, rojose tamuoruaraja mua. To bajiboarine, tuoiatimama: Masa rojose yure ina yiboajaquene, rojose yibeticoari, Dios i bojasejuare yicoadicaju yu. To bajiri, mua quene yure bajirone yimasiruaraja mua —yuare yicami Jesús, i buerare.

Ĩ buerimasare Diore Jesús ĩ sẽnibosare queti

 $17^{\, \mathrm{1}\, \mathrm{To}}$ bajiro yicõari bero, õ vecajuare ĩamuocõari, ado bajiro yicami Jesús:

—Cacu, mu tuju yu tudiaroti mojoroaca ruyaja ti yuja. Masa, "Quẽnamasugũ ñaami" yure ĩna yimasirotire yigu, ejarẽmoña. To bajiro mu yijama, yu suorine, "Quẽnamasugũ ñaami", mure quene yiruarama îna. 2 Mu macu ñaja yu. "Masare ñajedirore rotimasiato î" yigu yure coacaju mu. Mu suorine yure ajitirunura, "Îna rijato bero quenaro catijedicoa narugurajaro" yigu yure coacaju mu. 3 Ado bajiro bajiama îna tudirijabetirere cuorama: Dios namasugure, mure masiama. To yicoari, mu roticoacacure quene yure masiama.

4 Adi macarucuroju yu ñaro, yu suorine quenase mure yirucubuocoadicama îna masa. Yure mu yirotiruguro corone jere mure yibosagajanoaja yu. 5 Adi macarucuro ti ruyuaroto rijorojune mure bajirone rucubuo ecogu nacoadicaju yu. To bajiri, mu tuju yu tudiejaro, quena yure îna yirucubuorotire yigu, yure yiremona mu.

6 Yu buerimasa mure ajimena rãca îna ñarore mu besecana ñama. Înare besecõari, yure îsicaju mu. To bajiri yu suorine mure masiama îna yuja. Mu yarã ñacõari, mu ocare cudirã ñaama. 7 To bajiri jediro yu gotimasiose, to yicõari, ĩaĩañamani yu yiĩosere ĩacõari, "Dios suorine yami", yimasiama îna. 8 Mu ocare yure mu gotiroticatore bajirone înare goticoadicaju yu. Tire ajicõari, "Dios tu vadirí, Dios ĩ cõarí ñaami", yure yimasiama îna yuja.

9 Mure înare senibosaja yu. Mure ajimenarema înare mure senibosabeaja yu. Yure mu îsicana najare, senibosaja yu. 10 Yu yara nara nari, mu yarane nara bajiama. Îna suorine yure quenase yirucubuoama masa.

11 Yucuacane mu rāca ñagū vaguagu yaja yu. To bajiri adi macarucurore vaveoacu yaja yu yuja. Yure ajitirūnurāma, adi macarucuroju tujacõarā yama ĩna. Cacu, rojose yigu me ñaja mu. Mu masise, yure mu ĩsicati rācane ãnoare ĩnare ĩatirūnuña. Cojoro cõro tuoĩarã ñaja mani. Manire bajirone ĩna quene "Sĩgũre bajirone tuoĩato ĩna" yigu, ĩnare ĩatirūnuña. 12 Adi macarucurojure ĩna rāca ñagũ yu yimasirotire yure mu ĩsicati ñajare, quenaro ĩnare ĩatirūnucoadicaju yu. "Sĩgũ rojose tāmuotujabetiriaroju vatomi" yigu quenaro ĩnare ĩatirūnucoadicaju yu. To bajiboarine sĩgũ ñaami rojose tāmuotujabetiriaroju varocu. "To bajiro bajiruaroja" mu yicatire masa ĩna ucamasicati ti goticatore bajirone yigu bajirucumi ĩma.

13 Yucuacane mu tu vaguagu yaja yu yuja. Adi macarucurojure ñagũ maji adire mure sẽniaja yu, "Yure ajitirũnurã, yu variquẽnarore bajirone ĩna quẽne quẽnaro variquẽnajedicõa-

to îna" yigu. 14 Ânoa yu buerã, yure mu gotiroticatire ajicõari tuoĩavasoacana ñaama îna. To bajiri mure ajimena îna tuoĩare bajirone tuoĩabeama îna yuja. Yure bajirone tuoĩarã ñama. To bajiro bajirã îna ñajare, înare îateama masa, mure ajimena. 15 Yure ajitirunurare, "'Mure ajimena raca vatoaju nabeticoato îna' vigu, înare juacoasa mu", mure vibeaja vu. Ado bajirojua mure seniaja yu. Quenaro înare yiremona, "Vatia ujure îre cudiroma îna" yigu. 16 Mure ajimena îna tuoîarore bajirone tuoĩagũ me ñaja vu. To bajiri, vure ajitirũnurã quene, mure ajimena îna tuoîarore bajiro tuoîarã me ñaama îna. 17 Riojo ñamasuse ñaja ti mu oca. To bajiri yure ajitirunurare înare virêmoña mu, mu ocare "Quenaro ajimasiato îna" yigu. Ми ocare ajimasicõari, "Quenase rine yira ñato" yigu, inare yirêmoña. 18 Mure ajimena vatoajure yure coacaju mu. Yu quene, to bajirone mure ajimena vatoajure vure ajitirunurare înare cõaguagu yaja yu. 19 "Yu bajirotire mu tuoĩacatore bajirone bajiruaroja ti", mure yaja yu, "Yu suorine quenase inare ejaruaroja" yimasigũ ñari. To bajiro mure yaja yu, "Yure ĩacoari, 'Dios ocare socabetire Jesús ĩ cudirore bajirone cudirãsa mani' yato îna" yigu —yicami Jesús, Diore sẽnigũ.

20 Gajeye ado bajiro Diore sẽnicami Jesús:

—Yu rãca ñacõari, vure ajitirunurã rîrene înare senibosagu me yaja yu. Ãnoa ĩna gotimasiose ti ñajare, "Gãjerã quene, yure ajitirunuruarama" yigu, înare quene senibosaja yu. 21 "Yure ajitirũnurã ñajediro sĩgũre bajiro ñato ĩna" yigu, mure sẽniaja yu, to yicoari, "Mani raca quene nacoa nato ina" yigu. Cacu, yu rãca ñaja mu. Yu quene, mu rãca ñaja. To mani bajirore bajirone sĩgũre bajiro ĩna ñasere bojaja yu. To bajiro ĩna bajiro ĩacõari, "Socu mene Dios î coarí nanumi Jesús", vituo avasoaruarãma masa. 22"'Diorãca ñaami' masa yure virucubuoato" vigu, yure ejaremoadicaju mu. To bajirone yure ajitirunurare quene, yure mu ejaremocatore bajirone înare ejaremorucuja yu, masa, înare îacoari "'Dioraca ñaama' înare yirucubuoato" yigu. To bajiro înare yirucuja yu, mani bajirore bajirone, "Sîgure bajiro ñato îna" yigu. 23 Îna răca ñaruguaja yu. Mu quene, yu răca ñaruguaja mu. To bajiri sıgure bajirone tuoıaruarama ına. To bajiro îna bajiro îacoari, "Dios î coarine nanumi Jesús", yimasiruarama masa. "I macure i mairore bajirone inare quene maiami Dios", yimasiruarama masa.

24 Cacu, yure ajitirūnurā yure mu īsicana ñaama īna. To bajiri yu rāca īna ñarotire bojaja yu, mu rāca yu rotiñarore "Ĩarājaro īna" yigu. To bajiri, mu rāca yu rotisere ĩacõari, "Adi macarucuro ti ruyuaroto rĩjorojune Jesúre maicoayumi Dios" ĩna yimasirotire bojaja yu. 25 Cacu rojose yigu me ñaja mu. Mure ajimenama, mure masibeama ĩna. Yuma, mure masiaja yu. Ãnoa yu buerā quēne, "Dios ĩ cõaríne ñaami", yure yimasiama ĩna. 26 "Ado bajiro bajigu ñaami Dios", ĩnare yigotimasiocoadicaju yu, yure ajitirūnurāre. To bajirone ĩnare gotimasiocõaja yu maji, yure mu mairore bajirone "Gājerāre maiato ĩna" yigu. To yicõari, "Ĩna rāca yu ñacõa ñarūgūrotire masiato īna" yigu to bajiro yure ajitirūnurāre ĩnare gotimasioaja yu—Diore ĩre yicami Jesús.

Jesúre îna ñiare queti

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lc 22.47-53)

18 1 To bajiro Diore Jesús ĩ yisẽniro bero, Cedrón vãme cuti cora gajejacatuaju vacaju yua, ĩ rãca. To vanane, olivo vãme cutisere oteriavesejure jiacaju yua. 2 Tocãrãcajine ti vesejure rējacaju yua. To bajiri Judas, Jesúre ĩaterãre ĩsirocacacu quêne, yua rãca rējarūgūcacu ñari, tojure quênaro masicami. 3 To bajiri ti vesere masigũ ñari, surarare, to yicõari, Diore yirũcubuoriavi coderimasare ũmato ejacami Judas. Paia ujarã, to yicõari, fariseo masa ĩna cõariarã ñacama. Jariaserine besu cuocama ĩna. Sĩgũri sĩabusuoriari, gãjerã mujorijãirire bajise sĩare cuocama ĩna. 4 Jêre, "To bajirone yure yiruarãma" yigoticacu ñari, ĩnare bocaguacami Jesús. Ĩnare bocacõari ado bajiro ĩnare sẽniĩacami:

- —¿Ñimʉre macati mʉa? —ĩnare yicami Jesús.
- **5** To bajiro î yirone,
- —Jesús Nazaret macagure macaja yua —îre yicudicama îna. То bajiro îna yirone,
- —Yune ñaja —înare yicudicami îjuama.

Judas, Jesúre ĩaterãre gotiyirorí quêne ĩna râca ñacami. **6** "Yʉne ñaja yʉ" Jesús ĩ yirone, jʉdavējacoacama ĩna. **7** To ĩna bajirone, ĩnare tudisêniĩacami Jesús:

- —¿Ñimure macarã bajiati mua? —înare yicami Jesús.
- To bajiro î yirone,
- —Jesús Nazaret macagure macaja yua —yicama îna.

8 To bajiro îna yisere ajicõari:

—"Yune ñaja yu", jēre muare yibu yu. Yurene mua macajama, yu rācanare īnare varotiya maji —īnare yicami Jesús.

9 To bajiro î yijama, "'To bajirʉaroja ti' î yigoticatore bajiro bajiato" yigʉ yicami. Ado bajise Diore îre yicami: "Cacʉ, yʉre mʉ îsicanare quēnaro înare ĩatirʉnʉcoadicajʉ yʉ, 'Sĩgʉ bajiyayiromi' yigʉ", yicami Jesús.

10 Jesúre îna ñiaruaro îacoari, î jariasere yoveacami Pedro. Tiasene paia uju ñamasugure moabosarimasure, Malco vame cutigure riojojacatuaga gamorore îre jatarocacoacami Pedro. 11 To bajiro î yijare, ado bajiro Pedrore îre yicami Jesús:

—Ми jariasere tudisuacõaña quena. Rojose yu tamuorotire yu jacu î bojacatire, "Tamuoruabecumi", ¿yure yiboatime mu? —Pedrore îre yicami Jesús.

Anás ya viju Jesúre îna âmiejare queti

(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)

12 To bajiro ĩ yirone surara, ĩna ម្យ៉ម rãca, Diore yirữcubuoria-vi coderimasa quêne Jesúre ñiacama ĩna. Îre ñiacoari, ĩ amobearire siacama ĩna. 13 To yicoari, Anás ya viju ĩre amicoacama ĩna yuja. Caifás ũmanicu ñacami Anás. Ti cũmare paia uju ñamasugũ ñacami Caifás. 14 Caifás ñanuju: "Îre mani sĩabetijama, mani ñaro corone sĩajeocoaruarama ĩna romano masa. To bajiri manire rijabosagure bajirone bajiato ĩ", yigotirí ñanuju ĩ.

"Jesúre masibeaja yʉ", Pedro ĩ yire queti (Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lc 22.55-57)

15 Pedro rãca, Jesúre ĩna ãmivato suyacaju yua. Paia uju ñamasugũre quẽnaro ĩ masigũ ñacaju yu. To bajiri josari mene paia uju ya vi ta biberiasãniro rẽtosãjacoacaju. 16 Pedrojuama ta biberiasãniro suyarojuajune sãjabecune tujacoacami. To bajiri paia uju ñamasugũre masigũ ñari, ta biberiasãnirore coderimaso rãca ñagõgũ tudibudicoacaju yu. To yicõari Pedrore ĩre jisõcaju yu. 17 To cõrone ta biberiasãnirore coderimaso, Pedrore ĩre sẽniĩacamo so:

—¿Jesús buerimasa rãcagu me ñati mu? —îre yicamo so, Pedrore.

To so yirone,

—Ĩ me ñaja yu —sore yicami Pedro.

18 Ti usajare, paia uju ñamasugure moabosarimasa, Diore yirucubuoriavi coderimasa quene jea riocoari, sumanacama îna. Pedro quene îna raca sumanacami.

Paia uju ñamasugu, Jesúre î seniîare queti (Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lc 22.66-71)

- 19 Jesúre îna âmiejaro, îacoari, paia uju namasugu, ado bajiro îre seniîanuju:
- —¿Nocaracu nati mu buera? ¿Nie unire inare gotimasioruguati mu? —îre yiseniianuju i, Jesure.

20 To bajiro î yijare, ado bajiro cudiyuju Jesús:

- —Masa ĩaro rĩjorojua gotisuoadicaju yu, Diore yirucubuoriavijure, to yicoari, ĩ ocare mani buerugurivirijure quene. Disejuane yayioroaca yu gotimasiore maja. 21 ¿No yigu yujuare seniĩati mu? Yure ajicanajuare înare seniĩaĩasaque. Yu gotirugucatire mure gotiruarama îna. Tire masirama îna—ĩre yiyuju Jesús, paia uju ñamasugure.
- **22** To bajiro Jesús ĩ yisere ajicõari, sĩgũ, Diore yirũcubuoriavi coderimasu Jesús riogare jayuju. Ĩre jacõari,
- —To bajiro mu yicudijama, paia uju ñamasugure îre rucubuogu me yaja mu —Jesúre îre yiyuju Diore yirucubuoriavi coderimasu.
 - 23 To bajiro î yirone, îre cudiyuju Jesús:
- —Riojo me yu yijama, "Ado bajiro yaja mu", yure yigotiya mu. Riojo yu yiboajaquẽne, ¿no yigu yure jati mu? —ĩre yiyuju Jesús.
- **24** To bajiro îre yiseniîacoari bero, îre îna siarere jojiorotibecune paia uju namasugu Caifás vame cutigu tujuare Jesúre coanuju Anás.

Quena, "Jesúre masibeaja yu", Pedro i yire queti (Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

- **25** To îna yiñaro ûnone jea sûmacõa ñacami Pedro. Î rãca jea sûmañarã ado bajiro îre yisêniĩacama îna:
- —¿Ĩ buerimasʉ me ñati mʉ quēne? —ĩre yisēniĩacama ĩna. To bajiro ĩna yirone, —Bajibeaja. Ĩ me ñaja yʉ —yicami Pedro.
- **26** To bajiro î yirone, sîgũ paia ujure moabosarimasu Pedrore îre sêniîacami:

—Olivo vãme cutisere oteriaveseju, ĩ rãca mu ñaro, mure ĩamu yu —ĩre yicami. Ĩ ñacami Pedro ĩ gãmoro jatacacu.

27 To bajiro î yiseniîasere ajicoari,

—Ĩ me ñaja yu —yicõacami quena Pedro.

To bajiro î yirirîmarone, gãjabocu ñagõcõacami yuja.

Pilato tuju Jesúre îna âmiejare queti (Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

28 Tiju bero, Caifás ya vi ñariarã, Pilato ya vijuare Jesúre îre amivacama. Judío masa uju ñaboarine, Roma vame cuti macagu ñacami Pilato. To corone busumujacoacaju yuja. Î ya vire sajabeticama îna judío masa, "Gajera masa ya vi mani sajajama, Pascua bare bamasimenaja mani" yituoîara ñari. 29 To bajiri, Pilato îna raca ñagoru budiacami î yuja:

- —¿Ñie rojose ĩ yise suori ĩre ocasati mua? —yicami Pilato, judío masare.
 - 30 To bajiro î viseniiarone, ado bajiro îre cudicama îna:
- —Rojose ĩ yibetijama, mu tu ĩre ãmiejobetiboriarãja yua ĩre yicama ĩna.
 - 31 To bajiro îna yirone,
- Îre âmicoasa mua. Mua masune rojose î yisere îacôîajeocoari, rojose î yise vaja rojose îre yiba mua yuja înare yiboacami Pilato, judío masare.

To bajiro înare î yirone,

- —Yua, judío masama, masare sĩamasibeaja —Pilatore ĩre yicama ĩna.
- **32** "Yucútēroju yure jajutusĩacõaruarāma masa" Jesús ĩ yicatore bajirone bajicaju ti. **33** Quena sajacõari, Jesúre ĩre jiyuju Pilato. To yicõari, ado bajiro Jesúre ĩre yiseniĩanuju:
- —¿Judío masa uju masune ñati mu? —Jesúre îre yiyuju Pilato.
 - **34** To bajiro î yirone,
- —¿Мн masu thoĩarine, to bajise yhre yisẽniĩati mh? ¿Gãjerã mhre ĩna gotijare, to bajise yhre sẽniĩatique mh? ĩre yiyuju Jesús, Pilatore.
 - 35 To bajiro î yijare,
- —Judío masu me ñaja yu, tia. Mu yarāne, paia ujarā rāca, yu tu mure āmiejoama īna. ¿Ñie ũni rojose yirori mu? —Jesúre īre yiyuju Pilato.

36 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju Jesús:

—Masa нjн mu yigure bajiro bajigu me ñaja yu. To bajiro bajigu yu ñajama, yure suyarimasa yure ĩaterãre ĩna rãca gãmerã quẽaboriarãma ĩna, "Yure ñiaroma ĩna" yirã. To bajiri, masa нjн mu yigure bajiro bajigu me ñaja yu. Yure rotise adone ñabeaja —Pilatore ĩre yiyuju Jesús.

37 To bajiro î yirone,

—To yijama, ¿нін ñati mн? —yiyuju Pilato.

To bajiro î yirone îre cudiyuju Jesús:

—Ми yirore bajirone bajiaja yu. Ujune ñaja yu. Adi macarucurojure vadicõari ruyuacaju, riojo ñamasusere gotiru. No bojarã yu gotisere ajivariquenarama, yure ajitirunura ñaama—Pilatore îre yiyuju Jesús.

38 To bajiro î yirone,

—¿Ñie ũnire yigu yati mu, ñamasuse ñaja mu yiserema? —Jesúre ĩre yiyuju Pilato.

"Jesúre sĩaroti ñaja", ĩna yire queti (Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

To bajiro Jesúre îre yiseniĩa gajanocoari, budiejacami Pilato, judio masare gotiguagu quena:

— Yu ĩajama, ñie rojose yigu me ñaami. **39** Tocãrãca cũmari Pascua mua yiro cõro, sĩgũ tubibe ecoríre muare bubosarũgũaja yu. To bajiri, ¿mua judío masa ujure yu bubosasere bojati mua? — ĩnare yicami Pilato, judío masare.

40 To bajiro înare î yijare, ado bajiro îre avasacudicama îna:

—¡Ĩrema bubesa mʉ! ¡Barrabájʉare ĩre bucõaña! —yiavasãcama ĩna, Pilatore.

Barrabájuama, juarudirimasu ñañuju.

19 ¹To bajiro ĩna yisere ajicõari, Jesúre ĩre bajerotiyuju Pilato yuja. 2 Jesús rujoa joere jotabedo suariabedo ĩre jeoyujarã surara. To yicõari, ujarã ĩna sãñarito ũnore sũarivujorore ĩre sãñujarã ĩna. 3 To bajiro ĩre yigajanocõa, ĩ tubusa ejarũgũcõari, ado bajiro ĩre yiyujarã ĩna:

—Judío masa ujure mure quenarotiaja yua yuja —yiajatu-diyujara îna, Jesúre.

To yicoari î riogare îre jayujară îna.

4 To bajiro îna yiro bero quena budiejacoari judio masare ado bajiro înare yicami Pilato yuja:

- —¡Ĩaña mʉa! Yʉ ĩajama, ñiejʉa rojose yigʉ me ñaami. Mʉa quẽne ĩre ĩacõari, "Yʉre bajiro tʉoĩato" yigʉ, ĩre buaja yʉ—ĩnare yicami Pilato.
- **5** To bajiro ĩ yirone, jotabedo jesacõari, sũarivʉjorore sãñacõari budiadicami Jesús. To cõrone yuja ado bajiro masare yicami Pilato:
 - —¡Ĩaña mʉa! Ãni ñaami ĩ yuja —ĩnare yicami Pilato.
- **6** To bajiro î yirone, Jesús î budiadore îacoari ado bajiro avasacama îna paia ujara, Diore yirucubuoriavi coderimasa quene:
 - —¡Yucuteroju îre jajutuya! ¡Îre jajutuya! —yiavasãcama îna. To bajiro îna yirone,
- —¡Мна masune ĩre ãmivacõari yucuteroju ĩre jajutuaya mua! Yujua yu ĩajama, ñiejua rojose yigu me ñaami —ĩnare yicami Pilato, judío masare.
- **7** To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudicama judío masa:
- Yua ñicua îna rotimasiriarore bajirone yirã "Rijacoajaro" yaja yua, "Dios macu ñaja yu" î yise vaja Pilatore îre yicama îna.
- 8 To bajiro îna yisere ajicoari butobusa güiyuju Pilato. 9 To bajiri quena viju îre jicoari îre seniîanuju Pilato:
 - —¿Noagu masu ñati mu? îre yiseniîañuju Pilato.
 - To bajiro î yiseniîaboajaquene —îre cudibesuju Jesús.
 - 10 To bajiri quena îre tudiseni î anuju Pilato:
- —¿Yure cudibeatime mu? Gãjerãre mure yucútēroju yu jajuturotiruajama, jajutu rotimasiaja yu. Миге yu buruajaquene bucõamasiaja yu. ¿Tire masibeatique mu? —Jesúre ĩre yiyuju Pilato.
 - **11** To bajiro î yirone,
- —No bajiro yicõari rotimasibetiboguja mu, Dios ĩ bojabetijama. Masare rotirocure mure cũcami Dios. To bajiri mu tujure yure cõagure, mu retoro rojose masu ñacõaja ti —Pilatore ĩre yiyuju Jesús.
- 12 To bajiro î yisere ajicõari, "¿No bajiro yicõari, Jesúre îre bucõaroti ñaboati ti?", yituoĩanuju Pilato yuja. To bajiro î yituoĩaboajaquene, ado bajiro yiavasacama judío masa:
- —Îre mu bucoajama, uju namasugu César vame cutigu racagu me narucuja mu. No bojagu îre senibecune, "Uju naru-

сніа ун" yiguma, César ї ĩategu ñaami. To bajiri, ĩre mu bujama, quēnabeaja —Pilatore ĩre yiavasãcama ĩna.

13 To bajiro îna yisere ajicoari, Jesúre îre jiburoticami Pilato yuja. To yicoari, rotigu î rujirijure ejarujucoacami Pilato. Gabata văme cuticaju hebreo ocarema. "Gutane buoriaju" yire uni nacaju ti. 14 Pascua boserumu bare basuoriarumu rijoroagarumu, nacaju ti. Umurecaji naro ado bajiro înare yicami Pilato, judío masare:

—Ãni ñaami mua uju —ĩnare yicami.

15 To bajiro î yisere ajicõari, buto avasãcama îna quena:

—¡Sĩacõaroti ñaja! ¡Sĩacõaroti ñaja! ¡Yucúteroju îre jajutusĩarotiya mu! —Pilatore îre yiavasã cudicama îna.

To bajiro îre îna yise ñajare, ado bajiro înare yicami Pilato:

—¿No yigu mua ujure jajutusĩarotiguada yu? —ĩnare yicami Pilato.

To bajiro î yijare, ado bajiro îre cudicama paia ujarã:

—César sĩgũne ñaami yua ujuma. Ñimujua gãji maami —yicama ĩna, Pilatore.

16 To bajiro îna yisere ajicoari, "Yucuteroju îre jajusîato îna" yigu, Jesúre înare îsicami Pilato. To bajiri Jesúre îre âmicoacama îna yuja.

Yucúteroju Jesúre îna jajusîare queti (Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lc 23.26-43)

17 Ĩre ĩna ãmiato, yua quẽne suyacaju yua. Ĩre ãmivacõari, yucútẽrore ĩre gajaroticama ĩna. Hebreo ocama Gólgota vãme cuti buroju ĩre ãmivacama ĩna. "Rujoco Buro" yire ũni ñacaju ti. 18 Toju ĩre ãmiejacõari, Jesúre yucútēroju ĩre jajutucama ĩna. Ĩ tu gãjerã juarã ĩnare jajutucama. Sĩgũre ĩ riojojacatua, gãjire ĩ gãcojacatua ĩnare jajutucama ĩna. 19 Jesús ĩ tuyaritērojure ĩ rujoa vecare ĩ vãmere ucaturotiyumi Pilato. Ado bajise yituyacaju: "Jesús Nazaret macagu, judío masa uju" yiucature ñacaju ti. 20 Jãjarã judío masa tire ĩacama ĩna. Maca tuacane ñacaju ti, Jesúre ĩna jajutucato. Ĩ rujoa veca vãme tuyase griego oca, hebreo oca, latín oca quẽne ñacaju ti. 21 To bajiri judío masa paia ujarã ado bajiro ĩre yicama, Pilatore:

—"Judío masa нјн ñaami" mн yiucarotiboare quēnabeaja
ti. "'Judío masa нјн ñaja ун' yiboami", yiucavasoarotiya mн
—Pilatore ĩre yicama ĩna.

San Juan 19.17

- **22** To bajiro îna yiboajaquene, ado bajiro înare cudicami Pilato:
- —Jēre uca ecocoamu. To bajiro ñacõato —ĩnare yicami Pilato.
- 23 Yucúteroju Jesúre jajutugajanocoari, î sudi sañaboarere juacama îna surara. Babaricaracaju vocoari, gamera batocama îna. To bajiri, cojasene ruyacaju ti, îna amirotiase. Jesús î sañarito joeado tiayamano nacaju ti. Riojone suamujagajanoriaro nacaju ti. 24 To bajiri ado bajiro gamera yicama surara:
- —Tiasere vobeticõato mani. "Ñimʉjʉa tiasere ĩ а̃miʉjaro ĩarãsa mani" yirã, gʉ̃tariacane reacũiacama ĩna.

To bajiro îna yijama, Dios ocare masa îna ucamasire ti gotiriarore bajirone bajicaju ti yuja, ado bajiro ti yimasire ñajare: "Yu ye sudire gamera batoruarama îna. 'Ñimujua tiasere î amiujaro îaîarasa mani' yiruarama îna. To yirane gutariacane reacuiaruarama îna", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. To bajiri, to bajirone yicama surara.

25 Jesús yucútěroju î tuyaro tuju adocărăcu ñacaju yua: Î jaco, to yicõari, so yo Cleofas manajo María vãme cutigo, gajeo María Magdalena, ñacaju yua. 26 Yu Jesús î buecacu, î

maigų̃ quẽne ñacajų yu. Ĩ jaco rãca yu ñasere ĩacõari ado bajiro yicami Jesús:

- —Caco, ĩ ñarнснmi mu macure bajiro bajigu —sore yicami Jesús, yujuare.
 - 27 To yicõari, yujuare ado bajiro yicami:
- —Ми jacore bajiro bajigo ñaruocomo so —yure yicami Jesús. To bajiro ĩ yise ñajare, yu ya viju sore ũmato ñarũgũcaju yu yuja.

Jesús î usutadire queti

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lc 23.44-49)

- 28 Jesús, to bajise yʉare ĩ yiro bero, "Dios ĩ bojadicatore bajirone jẽre adi macarʉcʉrojʉre yijeocõaja yʉ yuja" yigʉ ñari, Dios ocare masa ĩna ucamasire, "Ti gotirore bajirone bajiato ti" yigʉ,
 - —Bogoaja yure —yicami Jesús yuja.
- **29** To ñacaju uye oco jiase. Tire, sudiro buruane ñiabiacõari, hisopo vãme cutiricu gajane siatucama îna, tiburuare. To yicõari, Jesús rise tujure ñumuotucama îna. **30** Uye oco jiase veroĩacõari ado bajiro yicami Jesús:
- —Dios î roticoacatore bajirone jere yijeocoaja yu yuja. To corone naja —yicami Jesús.

To yigune, murocayo, usutadicõa tujacami Jesús yuja.

Surara, Jesús varubure i sarejorare queti

- 31 Pascua boserumu bare basuoriarumu rijoroagarumu nacaju ti. Gajerumu yua judio masa ususajariarumu nacaju. To bajiri yucuteroju rijariara rujuri tuyasere bojabeticama na. To bajiri Pilatore re seninujara judio masa ujara:
- —Yucútēroju tuyarāre îna nicugūri goare jatūrerotiya mu, "Guaro rijacoajaro" yigu. To yicoari îna rujurire rujio rotiya —îre yiyujarā îna, judío masa ujarā.
- **32** To bajiri Pilato î rotijare, î yarâ surara vacõari, yucútēroju Jesús tuju juarâ tuyarâre îna ñicugūri gõare jatūrecama îna. **33** Jesús tujure ejarūgūcõari, "Jēre usutadicoasumi ānima", îre yiĩacama îna. To bajiri î nicugūri gõare jatūrebeticama îna.
- **34**To bajiboarine Jesús varubure sĩgũ surara sarejoracami. Ĩ sarejorarone, rií, oco rãca budicaju. **35** Yu, tire gotigu, tire ĩacacu masune ñacoaja yu. "Riojo gotiaja tire", yimasiaja yu. Muare

quene, quenabusaro "'Jesús ñaami Dios macu mani uju, î masise răca manire ejaremogu' yimasiato îna" yigu, riojo tire gotiaja yu. **36** To bajiro ti bajijama, Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajirone jediro bajicaju ti. Ado bajiro gotiaja Dios oca: "Cojo goaro îre goaro jajeabetiruarama îna", yigotiaja ti Dios oca. **37** Gajeju Dios oca ti gotijama, ado bajiro gotiaja: "Sarejora ecoríre îaruarama masa", yigotiaja Dios oca.

Jesúre îna yujere queti

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56)

38 To îna viro bero, Arimatea vâme cuti macagu José, Jesús rujurire amiru Pilatore seninuju i. Jesúre ire ajitirunucacu ñacami José. To bajiboarine gajerare gotibatobeticami, judío masa ujarãre güigu. To bajiri, "Ãmiña" Pilato ĩ vijare. Jesús rujurire rujiogu vasuju José. 39 Nicodemo ñamiju Jesúrãca ñagõgũ ejarí quêne ejayuju. Treinta y cuatro kilo côro rũcuse sutiquenasere juaejayuju î. Mirra vame cutise, áloe vãme cutise rãca vuore ñañuju ti sutise. 40 To bajiri José, Nicodemo rãca, Jesús rujurire rujiocoari sudijairi botiquenarijāirine sutisere tucoari, îre gumanujara îna. Yua judio masa, to bajiro virugucaju vua, bajirearare vujera. 41 Jesúre vucúteroju îna jajutusîacato, ote vese tuju ñacaju ti. Ti vesejure masa yujeriavi gutavi mame quenoriavijure i rujurire cunujara. Găjerare yujeianamanivi nanuju ti vi. 42 Ususajariarumu, Pascua bare basuoriarumu ti ejaroto mojoroaca ruyacaju ti. To bajiri ti viju Jesús rujurire cũnujarã îna, sõju me ti najare.

Jesús ĩ tudicatire queti

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)

20 ¹ Gaje semana ĩna moasuoriarũmu busuriju jẽju rẽtiabusarojune vasuju so María Magdalena. Jesúre ĩna yujeriavi tu ejacoari, so ĩajama, gũta tũnuobibeboaria mañuju. ² To ti bajiro ĩacoari, ũmadi, yua tuju ejacamo so. Pedro, yu, Jesús buto ĩ maicacu, ñacaju yua. Yua tujure ejacoari, ado bajiro yuare goticamo so:

—Mani uju rujurire amicoasuma îna. "Toju î rujurire curiarama îna", yimasibeaja yu —yuare yicamo so.

3 To so yisere ajicõari, Pedro rãca ĩarã vacoacaju yua. 4 Yua juarã, cojoro cõro ũmacaju yua. Pedro rētobusaro ũma-

caju yujua. To bajiri, yujua î rîjoro ejacoacaju yu. 5 Mubiacoari, ti vire ĩasocaju yu. Îre ĩna gũmaboare rĩne ñacaju. Săjabeticaju yu, bajigujuma. 6 Yu beroju ejacami Pedrojuama. Îma ĩre ĩna yujeriaviju săjacoacami. Ĩ quene, Jesúre ĩna gũmaboare rĩrene ĩacami. 7 Jesús rujoare ĩna gũmariaro ricatiju ti jesaro ĩacami. Ĩre ĩna dureariaboare gajeroju jesacaju ti. 8 To corone yu quene ĩ rĩjoro ejasuocacu quene săjacoacaju yu. Tire ĩacoari, "Tudicaticoasumi Jesús", yimasicaju yu yuja. 9 "Rijacoaboarine tudicaticoarucumi Jesús" Dios ocare masa ĩna ucamasire ti yigotisere ajimasibeticaju yua maji. 10 To bajicoa, yua ya viju tudicoacaju yua yuja.

María Magdalenare Jesús î ruyuaĵore queti (Mr 16.9-11)

11 María Magdalenama, Jesúre îna yujeriavi tujune oticõa tujasumo so. Otiñagõne, mubiacõari, ti vire ĩasõcõañuju so. 12 Ĩasõcõagõne, juarã ángel mesa, botiquenase sañacõari rujirare ĩañuju so. Sĩgũ Jesús rujoa ñariarojuare rujiyuju ĩ. Gãji, ĩ gubori ñariarojuare rujiyuju. 13 So otiñaro ĩacõari, sore seniĩanujara ĩna, María Magdalenare:

- —¿No yigo otiati mʉ? —sore yiyujarã ángel mesa.
- To bajiro îna yirone,
- Yu uju rujurire amicoasuma îna. "Toju î rujurire curiarama îna", yimasibeaja yu yiyuju so.
- 14 To bajiro înare yigotigajanocoari, judarugugone Jesúre îanuju so. Îre îaboarine, "Jesúne naami", yimasibesuju so. 15 To corone îjua sore seniîanuju î:
- —¿No yigo otiati mʉ? ¿Ñimʉre macati mʉ? —sore yiyuju Jesús.
- "Adi vese coderimasu ñagumi", yituoĩacoanuju so. To bajiri ado bajiro îre yiyuju so:
- —Ĩ rujʉrire mʉ ãmicũjama, "To cũmʉ yʉ", yʉre yigotiya. Ãmigõ varʉo yaja yʉ —ĩre yiyuju so.
 - 16 To so yirone, ado bajiro sore yiyuju Jesús yuja:
 - —María —sore yiyuju.
 - To bajiro î yirone hebreo ocane ado bajiro îre yiyuju so:
 - —Rabuni —yiyuju so. "Gotimasiogu" yire üni ñaja ti.
 - 17 To so yirone, ado bajiro sore cudiyuju Jesús:
- —Yure moaĩabesa maji. Yu jacu tuju mujabeaja yu maji. Vasa. Yu yarãre ĩnare gotiaya: "Dios mani jacu, mani rũcu-buogu, ĩ ñaroju vacu yimi", ĩnare yigotiaya —sore yigotirotiyuju Jesús, María Magdalenare.
- **18** To bajiro ĩ yirio, yʉare gotigo ejacamo so. "Mani ʉjʉre ĩamʉ yʉ", yʉare yicamo so. To yicõari, Jesús ĩ gotiroticõariarore bajirone yʉare goticamo.

Ĩ buerimasare Jesús ĩ ruyuaĩore queti (Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lc 24.36-49)

- 19 Moasuoriarumu raioati namire yua Jesús i buecana vijure rejacoari, nacaju yua. Yua yara judío masare inare güira nari, sojere tubibecoari nacaju yua. To bajiro yua bajinaro yua vatoane ruyuarugucoacami Jesús:
 - —¿Ñati mʉa? Quẽnaro ñaña mʉa —уʉare yicami Jesús.
- 20 To yigune, ĩ amorire îna jajucatire, ĩ varubure îna sarecatire yuare ĩocami Jesús. Yua ĩ buecana yua ujure ĩacoari, buto variquenacaju yua yuja. 21 To bajiri quena ado bajiro yuare gotirutuacami Jesús:
- —Quenaro ñaña mua. Yu jacu masa tuju yure î coacatore bajirone yu quene muare coaja yu yuja —yuare yicami Jesús.

- **22**To yigune, yuare jutijeocami. Jutijeogune, ado bajiro yicami:
- —Dios ĩ cõagʉ̃re Espíritu Santore bocaãmiña mʉa. **23** Ĩre bocaãmicõari, gãjerã rojose ĩna yisere mʉa masiriojama, Dios quẽne rojose ĩna yisere masiriorʉcʉmi. Rojose ĩna yisere mʉa masiriobetijama, Dios quẽne rojose ĩna yisere masiriobetirʉ-cʉmi —yʉare yicami Jesús.

Jesús î tudicatiro Tomás î îare queti

- 24 Yuare Jesús î ruyuaîororema, Tomás yua rācagu cojoji ruyuarāne, juarā ruyuarí yua yicacu manicami maji. 25 Jesús î ruyuaîoro bero Tomáre îabujacoari, "Mani ujure îre îamu yua", îre yiboacaju yua. To bajiro îre yua yiboajaquene ado bajiro yuare boca cudicami Tomás:
- —Ĩ amorire îre îna jajucati gojerire îacoari yu tomeiabetijama, to yicoari î varubure îna sarecatijure yu moaiabetijama, "Îne naami", yimasibecuja yu —yuare boca yicami Tomás.
- **26** Cojomo cõro idia jẽnituarirʉmʉri bero quẽna rējacajʉ yʉa. Tirʉmʉ yʉa rējarirʉmʉre Tomás quẽne ñacami yuja. Soje turiaro ti ñaboajaquẽne yʉa vatoane ruyuarʉ̃gʉ̃cami Jesús quẽna.
 - —¿Ñati mua? Quenaro ñaña mua —yuare yicami Jesús.
 - 27 To yicõa, ado bajiro Tomáre îre yicami:
- —Yu amorire îacoari, mu amo vasoane yure tomeiana mu. Mu amo vasoane yu varubure îna saremasirijure tomeiana. "I me nagumi", yibeja yuja. "Îne naami", yimasina mu yuja —îre yicami Jesús.
 - 28 To bajiro îre î yirone,
 - —Yu uju, Dione ñaja mu —Jesúre yicami Tomás.
 - 29 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicami Jesús:
- —Tomás, yure ĩagũ ñari, "Îne ñaja mu", yure yaja mu. Gãjerãma yure ĩabetiboarine mu yirore bajirone yure ĩna yijama, quẽnaro variquẽnaruarama ĩna —Tomáre ĩre yicami Jesús.

"'Masa, Jesúre îre ajitirʉ̃nʉrãjaro' yigʉ, adi quetire ucaja yʉ", Juan ĩ yire

30 Gajeye jairo ĩaĩañamanire yiĩocami Jesús, yʉare ĩ buerãre. Ti ñaro cõrone ucajeobeaja yʉ, adi queti ucagʉ. **31** Yʉ ucasema, "Mani rijato berojʉ, rojose tãmʉotʉjabetiriarojʉ mani vaboroti-

re manire yirētobosacoari, î rotirotire yigu, Dios î coarí, to yicoari, î macu ñagumi Jesús" mua yituoîarotire yigu, ucaja yu. To bajiro Jesúre mua yituoîajama, mua rijato beroju, "Tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere îsiecoruarăja mua quene.

Ĩ buerimasa, cojomo cõro jʉa jēnituarirācʉ ñarāre Jesús ĩ ruyuaĩore queti

21 Tiju bero, quena yuare ruyua ocami Jesus, i buecanare. Tiberias vame cutira tusaroju yuare ruyua ocami i. Ado bajiro bajicami: 2 Adoca acu nacaju yua, rejacana: Simón Pedro vame cutigu, Tomás yua racagu cojoji ruyuarane, juara ruyuari yua yicacu, Natanael, Galilea sitagu Caná vame cuti macagu, yua Zebedeo ra, gajera juara Jesus i buecana nacaju yua. 3 To yua bajinarone, ado bajiro yicami Pedro:

—Vai vayaguacu yaja yu —yicami.

To bajiro î yijare,

—Yua quene mu raca vana yaja —îre yicaju yua.

To yi, ĩ rãca vacoacaju yua. Va, cũmua vasãjacaju yua. Ti ñamire vai vaya ñamicutiboacaju yua. 4 Ti busumujadone utabucura tune yuare ruyuaĩocõacami Jesús. To ĩ bajiboajaquēne, "Ĩne ñagumi", yimasibeticaju yua. 5 Ado bajise yuare yicami:

—¿Vai sĩabeati mua? —учаге yicami Jesús.

To bajiro î yijare,

—Vai vayaboaja yua. Sajabeama —îre yicaju yua.

6 To yua yirone,

—¡Cũmua riojojacatuare bajiure rocaroaya mua! То bajiro mua yijama, vai sĩaruarãja mua —yuare yicami Jesús.

To ĩ yirotirore bajirone yicaju yua. Jãjarã vai ĩna sãjajare, no yi tũamuo sãtĩmabeticaju yua. 7 Tire ĩaboacu, yu, Jesús ĩ maicacu ado bajiro ĩre yicaju yu, Pedrore:

—Mani ujune ñaami —ĩre yicaju yu.

Tire ajicõari, ĩ sudiro veacūcatiasere guaro sãña, jatirocaroa, bacõa jãjacami ĩ, Jesús ĩ ñarojuare. 8 Cien metros cõro vijariarojure jayacaju yua. To bajiri jabua cutojure bajiure sãjacanare vaire vejajãjacaju yua. 9 Jãjaeja, majacõari, jeame ũjurime vecare vai jesarãre ĩnare ĩacaju yua. To bajicõari, pan quêne jesacaju ti. 10 Yua ejaro ĩacõari ado bajiro yuare yicami Jesús:

- —Gãjerã vai juadirēmoña yucнacane mна vayasĩarãre —yнare yicami Jesús.
- 11 To bajiro î yisere ajicoari, cumuajure ejasajacami Pedro. To yicoari, bajiure boeju vejamocucami, jacara vai sanaricure. Ciento cincuenta y tres nariracu nacama vai najediro. Jajara îna naboajaquene, surebeticaju ti, bajiu. 12 To i yiro bero, ado bajiro yuare yicami Jesus:
 - —Bayujiroaya —yuare yicami Jesús.
- "¿Ñimu ñati mu?", îre yisêniĩabeticaju yua, "Mani ujune ñaami" yirã ñari. 13 To yicõa, yua tuju ejarugu, panre yuare îsibatocami. Vaire quene, to bajirone yicami.
- **14** Idiaji yʉare ruyuaĩocoacami, ĩ sĩaecocato bero tudicaticõari.

Simón Pedro rãca Jesús ĩ ñagõre queti

15 Yua bayujigajanoro bero, Pedrore îre seniîacami Jesús:

—¿Mu racana yure îna mairo retoro yure maiati mu Pedro, Jonás macu? —îre yiseniiacami Jesús.

To bajiro î yirone,

—Yu uju mure maiaja yu. Mure yu maisere masiaja mu —Jesúre ĩre yicami Pedro.

To bajiro î yijare,

—¡Oveja rı̃are ı̃na ecarũgũriarore bajirone yu yarãre yure gotimasiobosaba mu! —ı̃re yicami Jesús.

16 Quena tudiseni acami Jesús, Pedrore:

—¿Yure maimasucõati mu Pedro, Jonás macu? —îre yicami Jesús.

To bajiro î yirone Pedrojuama:

—Yu uju mure maiaja yu. Mure yu maisere masiaja mu —Jesúre ĩre yicami Pedro quena.

To bajiro î yijare,

—¡Ovejare coderiarore bajirone ун yarãre yне codebosaba mң! —îre yicami Jesús.

17 To yicõa, quena îre tudiseni aquenocami Jesús:

- —¿Yure maiati mu Pedro, Jonás macu? —îre yicami Jesús. Idiaji, "¿Yure maiati mu?" Jesús î yisere ajicõari, sutiriticoacami Pedro yuja. To bajiri ado bajiro Jesúre îre yicami Pedro:
- —Yu uju, ñajediro masigũ ñaja mu. Mure yu maisere masiaja mu —Jesúre ĩre yicami Pedro.

To bajiro î yijare,

- —Ovejare ĩna ecarũgũrore bajirone yu yarãre yure gotimasiobosaba mu. 18 Socu mene mure gotiaja yu. Тігйтији тати ñagũjuma sudi sãñacõari, no mu bojarone vacudirũgũcaju mu maji. Виси mu ñatone mu ãmorire siacõari, mu varuabetojure mure ãmiruarãma ĩna —Pedrore ĩre yicami Jesús.
- **19** To bajise Pedrore ĩ yijama, ĩ sĩaecoroti vãmere gotimasiogũ yicami. To bajiro mu yiecosere ĩacõari, "Diore rũcubuoruarãma masa" yigu, to bajise goticami Jesús, Pedrore. To yigajanogũne,
 - —Vayá yu rãca. Yure ajitirunu suyaya —îre yicami Jesús.

"Jesús î maimasugũ ñacaju yu", Juan î yire queti

- 20 Judati ĩacoari ĩnare yu suyaro yure ĩacami Pedro. Yu ñacaju Jesús ĩ buecacu, buto ĩ maicacu. Yune ñaja Jesús, Pascua boserumu yuare ĩ ũmato batusacatirumu ĩ tubusaca ñacoari, "¿Ñimu ñati, mure ĩaterare ĩsirocarocuma?" Jesúre yiseniĩacacu. 21 Yure ĩacoari, ado bajiro Jesúre îre yiseniĩacami Pedro:
- Yu uju, ãnima, ¿no bajiro bajirijariquīda? Jesúre ĩre yisēniĩacami Pedro.
 - 22 To bajiro î yirone, ado bajiro îre cudicami Jesús:
- —Quena yu tudivadirotoju î catirotire yu bojajama, caticoa ñarugurucumi maji. No bajiro mure yibeaja ti, mu masibetijaquene. Muma yure ajitirunu suyaya mu —Pedrore îre yicami Jesús.
- 23 To bajiro î yirone, yujuarema, "'Rijabetirucumi' yigu yigumi" yirene masicõacama îna. To bajiboarine Jesújuama, "Rijabetirucumi", yibeticami. Ado bajirojua yicami î: "Yu tudiejarijuju î catisere yu bojajama, caticõarucumi maji. Tire mu masibetijama, no yibeaja mure" yigu yicami Jesús. Tire quenaro ajimasibeticõari, "Rijabetirucumi Juan" yire queti gotibatoyuma îna.
- 24 Juan ñaja yu, Jesús î buecacu. Yune ñaja, adi paperare ucagu. Yu gotisere, "Riojo gotiaja ti", yimasiaja mani.
- **25** Gajeye jairo ñaja Jesús ĩ yiĩocati. Jediro Jesús ĩ yirũgũcatire mani ucajeocõajama, adi macarucurore tĩjabetiboroja paperatutiri.

To cõrone ñaja.

HECHOS

de los Apóstoles

"Espíritu Santore muare coarucuja yu", Jesús î yire queti

1-2 ¿Teófilo, ñaboati mң? Тігйтн тиге рарега соаѕносајн ун. Ті рарега гаса Јеѕи́ѕ ї уіѕногеге таѕате ї gotimasiorere ти сасоасајн ун. Ї bueriara унге îna goticato coro ucajeocoacajн ун. Ї ruyuarere ucasносајн ун. То уісоаті, ї ѕі́аесогеге, tudicaticoari o vecajh i тијагеге quene ucacajh ун. О vecajh i тијагото гі́јого, і bueriarare înare gotimasioroticoagh, Espíritu Santo i ejaremose raca, "Ado bajiro yiba ти inare i yigoticurere ucacajh ун. Зі́ гіјато bero, tudicaticoari i coaronare cojoji те înare ruyuaionuju Jesús. То bajicoari, cuarenta ñarirumuri îna raca ñagh, înare i umato yiruguriarore bajiro înare umato yicoa ñanuju, "Îne ñaami" îna yimasirotire yigh. To bajiñagh, "Yh rijabosare shorine yhre ajitirunurare iavariquenaami Dios yuja", înare yigotimasionuju.

4 Îna răca ñagũju, ado bajiro înare gotiyuju Jesús maji:

—Adone ñacõama maji, Jerusalénne. Dios mani jacu ĩ gotirere bajirone ĩ cõagũ Espíritu Santo ejarotire yuba mua. Tire muare yu goticatire ajicaju mua. 5 Tirũmuju oco rãca muare bautizacami Juan, "Dios ĩ bojabeti yiruabeaja" mua yituoĩajare. To bajiri, yoaro mene Espíritu Santore muare cõarucumi Dios, mua rãca ñarocure, "Dios ĩ bojarore bajirone yimasiato" yirocure —ĩnare yiyuju Jesús.

Jesús ő vecaju í mujare queti

6 To bajiri, Jesúrãca rējarã ado bajiro sēniĩañujarã îna:

—Tirūmuju romano masa, mani Israel ñamasirí jānerabatia ye sitare ĕmacõari, moarotisuoadimasiñuma îna. ¿Yucurema, înare bucõari, "'Rotimuorugõrucuja mu' yigu, Dios î cõagũ ñaja yu", yigotiguti mu? —Jesúre îre yiyujara îna.

Hechos 1.9

7 To bajiro îna yijare, ado bajiro înare cudiyuju Jesús:

—No bajiro yicõari, masimenaja mʉama. Dios mani jacuma ĩ masise rāca ĩ yirotire, ĩ sĩgũne masiami. 8 To bajiboarine, Dios ĩ cõagũ Espíritu Santo ĩ vado, ĩ masise mʉare ejarʉaroja ti. To bajiri, gãjerã masa tʉjʉ vacõari yʉre gotibosarã varʉarãja mʉa. Jerusalénjʉre, adi maca Judea sita jediro, Samaria sitajʉ quẽne, macarʉcʉro ñaro cõrone yʉre gotibatocudibosarʉarãja mʉa —ĩnare yiyuju Jesús ĩ buerãre.

9 To bajiro înare gotigajanogune, îre îna îañarone mujacoasuju Jesús. Buerigasero ejacune yayicoasuju. To bajiro î bajiro bero îre tudiîabesujară yuja. 10 î mujaveoro bero to bajirone vecajure îamuocoa nanujară îna maji. To îna bajirone îna vatoaju juară ángeles ruyuarugucoanijară îna. Buto botise sudi sanara nanujara îna. 11 To bajicoari, ado bajiro înare gotiyujară îna:

—Мна Galileana, ¿ñiere yirã йтнадаserojнаre ĩатносо́а ñati? Jesús, mна rãca ñarí, йтнадаserojн ĩ mнjato mна ĩarore bajirone tudirujiadirнснті quẽna —Jesús bueriarãre yiyujarã ángeles.

Judare, Matías î ñavasoare queti

12 To bajiri, Olivo vãme cuti buro ñañujarã îna, Jesús î bueriarã, î cõarona. To bajiri Jerusalénju tudicoasujarã îna yuja. Ti buro tuacane ñañuju ti, ti maca. 13 Ti macaju ejacõari, viju vecaga sõajure ñañujarã îna. Ado bajise vãme cutiyujarã îna: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, gãji Santiago Alfeo macu ñañuju î. Gãji Simón Celote îna yigu ñañuju. Gãji, Santiago macu Judas ñañuju î. Tocãrãcu ñañujarã îna. 14 Sĩgũre bajirone tuoĩacõari, rējarūgũnujarã îna, Diore sẽnirã. Jesús bederã, î jaco María, gãjerã rômia quêne ñañujarã îna.

15 Tirūmurire ĩna rāca rējarūgūnujarā ĩna, Jesúre ajitirūnurā. Ciento veinte cõro nariarāma ĩna. Ĩna vatoaju vumurūgūcõari, ado bajiro ĩnare gotiyuju Pedro:

16 — Ajiya mua, yu yarā. Tirūmuju Espíritu Santo ī ejarēmose rāca Judas ī bajirotire ucamasinuju, mani nicu David namasirí, Jesúre îre niacanare umato ejacacure. 17 To bajiri Judas yu rācagu naboacami. Î ye moare quene naboacaju ti. 18 Judas, î masune rojose yicoari, rijacoasuju î. Î rujoajuane quediruji, tūasiarocayocoa tujasuju. To baji, tuvagua potogune, î gudamisi budibatecoasuju ti. To î bajiro bero, rojose î yire vaja gājoa narāre juacoari, ti sitare vaja yiyujarā îna gājerā. 19 To bajiri to îna yijare, Jerusalén narā, Aceldame vāme yiyujarā îna, ti sitare. Îna ocarema rií vese yire uni nanuju ti. 20 "To bajiro bajiruaroja" David namasirí î yimasire socase me nanuja, ado bajiro î ucamasirema:

"Masa mano ñato ĩ ya vi. To bajiro bajicõari ĩ ye moare naboarere, gãji moavasoato", Diore yiucabosayuju David ñamasirí, Judas ĩ bajirotire goti rĩjoro yigu.

21-22 To bajiro David ñamasirí î yiucamasire ti ñajare, Judare îre vasoagu, Jesús î rijato bero quena î tudicatiro îacacure, Juan, Jesúre î tuñiabiaro îacacure, yua Jesús î coasuocana raca vacudicacure macato mani —yiyuju Pedro.

23 To bajiro î yiro bero, juarăre umuare beseyujară îna. "José văme cutigu que nagumi" yicoari, "Găji, Matías văme cutigu que nagumi", yiyujară îna. Josére, Justo îre yiyujară găjeră. Gaje vămerema, Barsabás îre yiyujară. 24 To bajiro yicoari, ado bajiro Jesúre îre seninujară îna:

—Jesús yua uju, mu masiaja ñajediro masa îna tuoîasere. To bajiri ãnoare, "Nijua ñati mu besegu" yuare îoña mu. **25** Judare vasoarocu yua rãca moarocure îoña yuare. Rojose yiru Judas yuare vaveocami. To bajiri yucurirema rojose î yicati vaja, rojose tãmuotujabetiriaroju ñagumi —yisēniñujarã îna, Jesúre.

26 To yigajano, José vãme ucatuyujarã îna, gūtajure. To yicoari, gajea gūtare Matías vãme ucatuyujarã. "Tiarire reacuiato mani, ¿ñimujua ñati Dios î beseguma?", yiyujarã îna. Gūtarire reacuiacoari, "Matíane ñaami Dios î beseguma", yimasiñujarã îna. To bajiri, juaãmo coro, coja gubo jēnituarirācu ñañujarã maji. To bajiri, Matías rãca ñarã, juaãmo coro jua jēnituarirācu ñañujarã yuja.

Dios î coagu Espíritu Santo î ejare queti

2 îna. 2 To bajiro îna bajinarone, naro tusarone busi ocaruyuayuju o vecaju. Buto mino cutiejarore bajiro ejayuju, îna narivijure. 3 To bajicoari, jea ujusere bajise ruyuayuju. To bajicoari tocaracurene înare quedireajeoyuju. 4 To bajiro ti bajirone, Dios î coagu, Espíritu Santo înare ejayuju, tocaracurene. Ejacoari, îna nagomasirotire înare ujoyuju. To bajiro î yijare, tocaracune ricatiri rîne nagojedicoasujara îna, gajera masa yere.

5 Pentecostés boserumu ñaro, judío masa Jerusalén macajure boserumu îară ejariară ñanujară, Diore rucubuoră. Judío masa naboarine, ricatiri rine nagora nanujara, gaje macariana vadiriară nari. 6 To bajiri mino vatore bajiro ti busisere ajicoari, jajara masa rejanujara îna, ti busirojure. To ejacoari îna ajijama, ricati oca nagora naboarine, sigu ruyariaro mano îna ocare ajiyujara îna. To bajiri, no bajiro yimasina manuju înare. 7 No yimasibeticoari, îna masune ado bajiro gamera yiyujara îna:

—¿Galileana me ñati, mua ĩajama? 8 Galileana, mua ocare, yua ocare quene ñagomasimena ñaboarine, anoajuama, ¿no bajiro yicoari, mani ocare ñagomasiati ĩna yuja? 9-10 Adocaraca sitana vadiriara ñaja mani: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, to yicoari, Cirene maca adojuana Africana

quene, Roma macaju vadiriara siguri judio masa quene naama. 11 To yicoari, gajera judio masare bajiro Diore rucubuora Roma macaju vadiriara naama na quene. Creta, Arabia vadiriara quene naama. To bajiro mani bajiboajaquene, Dios quenaro manire i yinasere mani oca raca manire gotiama, Galileana naboarine —gamera yiyujara na.

12 To bajiro yituoĩarejaica yirã, no bajiro yimasibesujarã ĩna. To bajiri ado bajiro gãmerã yicõa ñañujarã:

—¿Ñie ũnire yirã, to bajiro yati îna? —gãmerã yisēniĩañujarã îna.

13 Gãjerãjuama:

—Mecurã yama, yiajatudíyujarã îna —Jesús buerimasa ñariarãre.

To rejarare Pedro i gotimasiore queti

14To bajiro îna yiajatudîsere ajicõari, juaamo coro, coja jenituariracu nara raca vümurügünuju Pedro. Vümurügücoari, buto tutuase raca ado bajiro gotiyuju Pedro, to rejara îna ajijediro:

- —Quenaro ajiya yu yara, yu gotisere, Jerusalén ñara quene. 15 "Месшта yaja mua", yuare yiraja mua. Месшта me yaja yua. Busurijuaca ñaja maji. Masa mecuriaju ejabeaja maji. 16 Ado bajirojua bajiaja: Yuare mua ĩase, "To bajiro bajiruaroja", yiyuju Diore gotiretobosamasirí, Joel. Ado bajiro yiucamasiñuju:
 - 17 "Adi macarucuro ñatusarirumurire Espíritu Santore îre coarucuja yu, jediro masare. To bajiri, î suorine mua rîa, Diore gotiretobosaruarama îna. Mamarama, yu yiîosere îamasiruarama îna. Bucurama, yu coasere cajiriaruarama.
 - 18 Tirumurire Espíritu Santore cõarucuja yu, yure ajitirumurare. Úmuare, rõmiare quene îre cõarucuja yu. To bajiri yu ocare gotimasioruarama îna.
 - 19 To bajiri õ vecaju ĩaĩañamanire muare yiĩogũ, adigodo quene ĩaĩañamanire yiĩorucuja yu. Rií ñaruaroja ti. To bajicoari, jea ũjuse, bueri buemujaruaroja ti.
 - 20 Đmuagu muiju quene retiacoarucumi. Namiagu muiju quene riíre bajirone sũagu nacoarucumi. Ti jediatone, Dios rojose yirare îabeserirumu ejaro bajiruaroja. Namasurirumu naruaroja, Jesús to bajiro

- ĩ yiĩorirʉmʉ. Gajerʉmʉ tire bajiro bajibetirʉaroja yuja. Güiorirʉmʉ ñaro yirʉaroja yuja.
- 21 To bajiboajaquene no bojara, 'Yu uju, rojose yigu naja yu. Rojose yu yisere masirioya mu' yirare rojose îna yise vaja rojose tamuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yiretobosarucuja yu, yami Dios", yiucamasinuju Joel —yiyuju Pedro.

22 To yicõa, quena tudigotiyuju Pedro:

—Dios ĩ beserimasa ajiya mua. Nazaret macagu Jesús ĩaĩañamanire Dios ĩ masise rãca muare yiĩoñumi. To bajiri, "Dios ĩ rotirore bajiro yiyumi Jesús", yimasiaja mua, tire ĩacana ñari. 23 To bajiro yimasirã ñaboarine, Jesúre ĩaterãre ocasãñuja mua. To yicõari, yucútẽroju ĩnare jajurotiyuja mua, ĩre. Tire mua yiroto rĩjorojune masicõañuju Dios. "To bajiro rojose ĩre ĩna yiboajaquẽne, quẽnasejuare yirucuja yu" yigu, ĩre cõañuju Dios, Jesúre. To bajiri muare matabesumi, "Jesúre ĩre sĩato ĩna" yirã, ĩre ĩaterãre mua ĩsiboajaquẽne. 24 To bajiro Jesúre mua yiboajaquẽne, Diojuama, Jesús ĩ sĩaecoro bero, quẽna ĩre catiocõañumi. To bajiri rijayayicõa tujabesumi Jesús, no yiyamagũ ñari. 25 To bajiri tirữumuju mani ñicu David ñamasirí, Jesús ĩ bajirotire yigu, ado bajiro ucamasiñumi ĩ:

"Cacu, yu răcane ñaja mu. Yure mu ejaremose ti ñajare, ñiere güibeaja yu.

- 26 Tire yu tuoĩajama, yure quenamasucoaja. To bajiri buto variquenagu quenase mure nagoaja yu. To bajiri, 'Yu ruju ti yayiboajaquene, quena tudicaticoarucuja yu' yituoĩa tutuaja yu.
- **27** Cacu, masiaja yu, îna yujerojune ñacõa ñabetirucuja yu. Ми macu ñaja yu. Миге rücubuoaja yu. То bajiri yu ruju boarocabetiruaroja ti.
- 28 To bajiri quena yure catiorucuja mu. To corone buto variquenarucuja yu, mu raca nagu nari", yiucamasinumi David, Jesús i yirotirene yigu.

29 Ĩ tuoĩase mere yimasiñuju ĩ. Ĩ rijato, adone ĩre yujerocamasiñujarã, ĩrema. "Ado ñaja ĩre yujeriaro", yimasiaja mani. 30 To bajiro bajirotire goti rĩjoro cutirimasu ñamasiñuju David. "Beroju 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios ĩ cõagũ, yu jãnami ñarucumi. Yure bajiro uju ñarucumi", yimasiñuju David, Diore gotiretobosagu. 31 To bajiro ti bajirotire masi-

gũ ñari, "Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarocu Cristo rijacoaboarine, î tudicatirotire ucamasiñuju. "Îna yujerojune ñacoa ñabetirucumi Cristo. To bajicoari, i ruju quene, boabetiruaroja. To bajigu ñari, tudicaticoarucumi quena", viucamasiñuju. 32 Jesús î rijato bero, îre tudiîacaju vua. To bajiri, "Dios îre catioyumi", yimasiaja yua. 33 Jesúre, õ vecaju ñacoari, îre jiyuju Dios. To bajiri rūcubuoriajure Dios ĩ rujiro riojojacatuajuare rujigumi. Tojure Dios ĩ gotiriarore bajirone, "Espíritu Santore rotiya mu", Jesúre îre yiyuju. To bajiri Jesújua yuare cõañumi, Espíritu Santore. Jēju mua ĩase, mua ajise quene, Espíritu Santo i ejajare, bajibu ti. Tine ñaja ti, Dios î cõagũ Espíritu Santo î ejase. **34** Ouena David ñamasirí î bajimasirere gotiaja vu. David î masu î bajirotire vigu me, ucamasiñuju, Ĩ ruju, Dios ĩ ñarojure mujabetiriaroja. To bajiboarine Jesús ĩ mujarotire vigune, ado bajiro viucamasiñuju David:

"'Yu riojojacatua rujiya maji.

35 Mure îaterâre, "Rojose yitujaya" înare yu yiro bero, rojose yimasibetiruarâma yuja. To cõrone rotisuorucuja mu' yirucumi Dios, yu ujure", yiucamasinumi David.

36 To bajiri, "Israel ñamasirí jãnerabatiare, 'Socase me ñaja' yimasirãjaro" yigu, muare gotiaja yu. Jesúre, yucútērojure mua sĩarírene, mani uju ñamuorūgõrocure cõañuju Dios—yiyuju Pedro, masare.

37 To bajiro î yisere ajicõari tuoîarejai sutiritiyujarã îna. To bajiri, Pedro rãcanare sẽniĩañujarã:

—¿Yua yarã, no yirãti yua? —yiyujarã îna.

38 To bajiro îna yirone, cudiyuju Pedro:

—Rojose mua yisere sutiriticõari tuoĩavasoaya. To yicõari, oco rãca bautizarotiya mua, "'Yuare rijabosarí ñaami' Jesúre ĩre yituoĩarã ñaja yua" yirã. To bajiro mua yijama, rojose mua yisere masiriocõari, Espíritu Santore muare cõarucumi Dios. **39** Espíritu Santore muare cõarucumi, mua rĩare quẽne, mua jãnerabatiare quẽne, sõjuanare quẽne. "Yu rĩa ñaruarãja mua" ĩ yirere cudirã ñajedirore ĩre cõarucumi Dios —yiyuju Pedro.

40 Ti rîne gotigu me yiyuju Pedro. Jairo înare gotimasioñuju. To yigune ado bajiro gotiyuju: —Masa adirumuana rojose yirā rāca nabesa mua. Cāmotadicoasa mua, "Rojose tāmuotujabetiriaroju na rāca vatobe" yirā —yiyuju Pedro.

41 To bajiro î yigotisere quenaro ajiyujara îna. To bajiri tres mil coro nară, naremonujara îna, Jesúre ajitirunura. To bajiri, înare bautizarotiyujara îna, "Rojose yiruabeaja. Dios yara naja yua yuja" yira. 42 To bajiri Jesús î gotiroticoasuoriara raca rejanujara îna. Tocaracarumune îna raca rejarugunujara. To bajiri sigure bajiro tuoianujara îna. To bajicoari Diore senirugunujara îna. Bare bara quene, Jesús î yirotiriarore bajirone yibayujara îna.

Jesúre ajitirunura îna bajire queti

43 Tirumuri Jesús i gotiroticoasuoriara jairo iaianamanire vivujarã, Dios î masisere înare î coajare. Tire îacoari, no vimasibesujarã îna toana ñajediro. 44-45 Tocãrãcune Jesúre ajitirunura sigure bajiro tuoianujara. "Yu ye ti naboajaquene, mure ti ruyajama, îsirucuja yu", gamera yituoiajedicoanujara îna. Găjerăre maioro bajirăre îacoari, îna ye gajeyeunire îsicõari vaja seni, juayujara, îna, maioro bajirare gajoa îsiruara. 46-47 Tocărăcarumu s<u>îg</u>ure bajiro tuo<u>î</u>ară <u>n</u>ari, Diore virucubuoriavijure rejarugunujara îna, Diore senira. To yigajano, găjerăre jicoasujară îna, înare barotiră. Îna ya viriju ejacoari, bare barane, Jesús i rotiriarore bajirone yibavariquenanujara ĩna. To bajiro bajirã, quenase Diore yirucubuorugunujarã îna. To bajiri înare îacoari, "Quenaro yira naama", yiîanujara îna, ti macana. To bajiri, Jesús î masisere înare coanuju. Înare î cõajare, cojorumu ruvabeto ti macana s<u>īg</u>uri, Jesure <u>i</u>re ajitirũnusuoyujarã îna. To bajicoari, Jesúre ajitirũnurã tuju rējañujarã îna quene. Îna raca ñara, jajarabusa ñanujara, Jesúre ajitirunura.

Pedro, micagure i catiore queti

3 Tocărăcarumu namicajua tusato, Diore seniră ejarugunujară îna judio masa. To bajiri cojorumu Pedro, Juan răca, Diore îre seniră vasujară îna quene, Diore yirucubuoriaviju. 2 Ti vi soje ture rujiyuju remone micagu ruyuari. Tocărăcarumu tojure îre amiejorugunujară î babară. Ti soje, Quenarisoje vame cuti soje nanuju ti. Ti soje ture rujicoari, ti vi săja-

rāre, "¿Yure ĩamaicoari, gajoa îsiruabeati mua?", yirujiruguñuju ĩ. **3** To bajiri, Pedro, Juan raca îna sajatone, gajoare înare seninuju micagu. **4** To bajiro î yisere ajicoari, îre îanujara îna. To yirane, ado bajiro îre yiyuju Pedro:

—Adojuare ĩaña, mu —ĩre yiyuju.

5 To ĩ yijare, "Yʉre ĩsirʉarãma mojoroaca" yigʉ, quẽnaro ĩnare ajiyuju micagʉ̃jʉama. **6** To yicõari, ado bajiro ĩre yiyuju Pedro:

—Gãjoa maja yʉare. Gajeye quēnamasuse mʉre yirēmoruсъja yʉ. Jesucristo Nazaret macagu ĩ masise rãca mʉre varotiaja yʉ —yiyuju Pedro, micagūre.

7 To yicoari, î riojojacatuaga amore niacoari, îre tuavumuorugonuju Pedro. To î yirone, î nicuguri, î anatigari timacoasuju, îre, micaboarire yuja. 8 To bajicoari, jatirocarugucoari, vasuoyuju î yuja. Îna raca sajasuju micaboari, Diore yirucubuoriavijure. To jatisajacune, "Dios quenaro yure yami. Yu rijaye cutisere yure catioami", yivariquenanuju î. 9 Ti vi nara, to bajiro î yivariquenasere îanujara îna. 10 To bajiri îre îamasicoari ucayujara îna. "¿'Quenarisoje' vame cuti soje tu gajoa senirujirugugu me nati î?", yiyujara îna.

Diore yirũcubuoriaviju Pedro ĩ gotimasiore queti

11 To bajiri micagũ ñaboarí, Pedrore, Juanre înare ñiatuayuju, "Yure vaveobeticoato îna" yigu. Salomón vame cutijacatuajuare rũgônujara îna, Pedro, Juan raca. To bajiro îna bajirone, masa îna ñaro corone ûmarejanujara îna, îre îna catiorore îaucacoari. 12 Îna ûmarejaro îacoari, ado bajiro înare gotiyuju Pedro:

—¿No yirã ĩaнсati? ĩaнcabesa, mна, yң yarã Israel ñamasirí jãnerabatia. Ãni micaríre yна masune catiobejн yна. "Diore quenaro снdirã ñari, îre catioma", yithorabesa mна. 13 Ado bajirojнa bajiaja: Mani ñicha Abraham, Isaac, to yicoari, Jacob îna rңсньноmasirí, î bojasere yicachre Jesúre "Ñamasugu ñaami" yiruchbuogu, ãni micaríre yhare catiorotimi. To bajiro yigh î ñaboajaquene, Jesúre ĩaterãre ocasăcajh mha, нjarãre, "Îre sĩato îna" yira. Ujh Pilato, Jesúre î burotirhaboajaquene, mhajha îre sĩarhacajh. 14 Dios î bojase rine yighre Jesúre burotimenane, Barrabájhare îre buroticoacajh mha, Pilatore. 15 To bajiro mha yijama, îna rijato berojh "Tudirija-

beticõato" yigu, Dios î catisere îsirocure sĩarotiyuja mua. To bajiboarine rijarírene tudicatiocõañuju Dios. Îre ĩacõari, "Quena tudicaticoasumi", yimasiaja yua. 16 Ãni micagu naboagure îre ĩaja mua. "Jesús yure catiorucumi" î yituoĩajare, remone î nicuguri tîmacoaju ti. Tire ĩacõari, "Jesús suorine bajiaja ti", yimasiaja mua.

17 Mani ujara raca Jesúre îre sîaroticaju mua, riojo tuoîabetica virã. 18 "To bajirone bajiruaroja ti" Dios î vimasire ñajare, bajicaju tima. Ado bajiro ucamasiñujarã Diore îre gotiretobosariara: "Rojose tamuocoari, siaecorucumi Cristo", yiucamasiñujarã îna. 19 Tire ajicõari, rojose mua yisere vitujacoari, Diore seniña mua. To mua vijama, rojose mua yisere masiriorucumi. To bajiro î yijare, î răca quenaro ñaruarãia mua. 20 To bajiro mua bajijama. Jesúre muare coarucumi Dios quena, tirumujune "'Masa uju nana mu' yigu mure cõarucuja" yimasirí ñari. 21 Yucurema õ vecaju ñagumi Jesús. "To corone adi macarucurore tudiquenorucuja vu" Dios ĩ vituoĩariaro bajiro ti bajiroto rĩjoro, tone ñacõa ñarucumi. Adi ñaja tirumuana Diore îre gotiretobosamasiriarã, îna ucamasire. 22 Diore gotiretobosamasirí, Moisés vãme cutigu, ado bajiro gotimasiñuju, mani ñicuare: "Dios mani uju vure î coacatore bajirone gaji î ocare gotirocure cõarucumi. Ĩ cõarocuma, mani rãcagune ñarucumi. Jediro ĩ yirore bajirone cudiruaraja mua. 23 l yirore bajiro cudimenarema, înare bucoaroti naja ti. Înare bucoari înare sîaroti ñaja", yimasiñuju Moisés. Adi ñaja, Jesús î bajirotire goti rijoro vigu, mani nicuare i gotimasire.

24 Samuel vāme cutimasirí, to yicoari, îre bajiro bajira quene î beroana Diore îre gotiretobosariară najediro, adirumuri bajirotire gotiyujară îna quene. 25 Tirumuju, mani nicuare Dios î gotirere gotimasinujară îna. Dios mani nicuare î goticoare ti najare, quenase manire ejaruaroja ti. Ado bajiro mani nicu Abraham namasirire gotimasinuju Dios: "Masa jedirore quenaro yirucuja yu, mu janerabatia suori", yimasinuju Dios, mani nicu namasirire gotigu. 26 To yimasiri nari, î macure catiocoari bero, mani judio masa tujure îre coasuoyumi Dios, "Î suori, rojose îna yisere masiriocoari, quenaro nato îna" yigu coanuju, î macure —înare yigotimasionuju Pedro.

Pedrore, to yicoari, Juanre tubiberiaviju masa ujara, îna tubibere queti

4 1-2 To bajiri Pedro, Juan rãca, ado bajiro masare gotimasionujarã îna:

—Jesús, sĩaecogu ñaboarine, quena tudicaticoasumi. To bajiri mani quene tudicatiruaraja, yimasiaja mani —yiyujara Pedro, Juan raca.

To îna yiñarore paia, to yicoari, saduceo masa que ejayujara îna. Diore yirucubuoriavire coderimasa uju que ejayuju î. Buto junisiniejayujara îna, Pedro, Juan raca to bajiro îna gotimasiosere ajicoari. 3 To bajiri Pedrore, Juanre que ne înare nejecoari, tubibe, vaveocoasujara îna, raioriju ti najare. 4 To bajiro înare îna yiboajaque pe, Jesús ocare ajicoari, jajara ajitirunusuoyujara îna. To bajiri umua cinco mil nanujara îna.

5 To bajiri busurijʉ tudirējañujarã ĩna quēna, judío masa ʉjarã, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa, to yicoari, bʉcʉrã quēne. **6** Paia ʉjʉ ñamasugʉ Anás, to yicoari, ĩ yarã Caifás, Juan, Alejandro ñañujarã ĩna quēne. **7** To bajiri, Pedro, Juan raca tubibe ecoriarare, jirotiyuju Anás. To ĩ yijare, ĩ rĩjorojʉa-

Hechos 4.7

re ejarugu ejayujara Pedro, Juan raca. To îna ejaro, ado bajiro înare seniianuju Anás:

- —¿Ñimu masare muare gotimasiorotimasiri? ¿Ñimu ĩ masise rãca micagure catiomasiri mua? ĩnare yisēniĩañuju Anás.
- **8-9** To bajiro î yisêniîaro, Dios î cõagũ Espíritu Santo î ejarêmose raca cojo vame ruyabeto quênaro cudiyuju Pedro:
- —Yua ujarã, bucurã quene, quenaro yure ajiya. "¿Ñimu ĩ masise raca micagure catiomasiri mua?" yuare mua yiseniiasere cudirucuja vu. 10 "Ouenaro masiato" vira, adi macana, to yicõari, "Israel sitana ñaro cõrone masiato" yirã, ñamasusere muare gotiaja yua. Jesucristo Nazaret macagu suorine micagu ñaboarí catimasimi. Jesús, yucúteroju mua sĩaríne, Dios ĩ tudicatiorine, micagũ ñaboagure îre catiomasimi. 11 Tirũmuiu David ñamasirí ado bajiro ucamasiñumi: "Guta raca vi quenorimasa coja gutare rocarama. Ina rocaria naboarine, gajea gũta retoro quenarica naruaroja tia. Tia gũta suorine quenarivi quenorucumi Dios. Tia manijama, quenomasibetibogumi", yiucamasiñumi. "Ado bajiro bajiaja" yire ũni ñaja adi: Mua judío masa ujarã, Jesúre îre bojabesuja mua. To bajiboarine ñamasugu ñaami. 12 Jesús rîne ñaami adi macarucuroana masa, îna rijato beroju, rojose îna tâmuoborotire înare virêtobosarocu, Dios î coarí. Găji to bajiro manire viretobosagu maami —yiyuju Pedro.
- 13 To bajiri Pedro, Juan rāca quēnaro masirāre bajiro îna ñagõsere ajimasicõañujarā ujarā. "Papera buebetiriarā ñaboarine, quēnaro ñagõama îna. Jesúrāca ñarūgūriarāne ñaruyuama îna. To bajiri îre bajirone gotimasioama", yituoĩañujarā îna, ujarā. 14 To bajiri micagū nāboarí, Pedro, Juan rāca î najare, "Rojose yiyuja mua", yimasibesujarā ujarā. 15-16 To yi, budiarotiyujarā ujarā, Pedrore, to yicõari Juanre quēne. To yicõari ado bajiro îna masune gāmerā nagõnujarā îna:
- —¿No yirāti mani īnare, Pedrore, Juanre quēne? Jerusalén macana īna ñaro cõrone masiama micaríre īna catiorere. To bajiri, "Socarā yama", yimasiña maja. 17 To bajiri ado bajiro īnare gotiroti ñaja: "Jesús yere quēna mua ñagõrēmojama, rojose tāmuorā vana yaja mua", īnare yiroti ñaja, "To cõrone Jesús yere gotibatobeticõato yuja" yirā —yituoĩañujarā ujarā. 18 To yi, quēna īnare jisõñujarā īna, Pedrore, to yicõari, Juanre quēne. Īna sājaejarone:

- —Jesús yere masare gotimasiobesa mua —yiboayujarã îna, Pedrore, to yicoari, Juanre quene. **19** To bajiro ujarã îna yisere ajicoari, ado bajiro cudiyujarã Pedro, Juan raca:
- —Мнаге уна снијата, Diore снијата yirāja yна. To bajiri, mua tuoĩajama, muajuare yua cudijama, ¿riojo yirã yirãjari yua? 20 Jesúre yua ĩacati, yua ajicatire quene, tire gotitujamasimenaja —yiyujarã Pedro, Juan rãca.

21 Tire ajicõari,

—Gotimasiobeticoaña, Jesús yere. Jesús yere mua gotijama, rojose tamuoruaraja mua —yiyujara ujara quena.

Micagũ ĩ catisere ĩacoari, "Quenaro yigu ñaami Dios", yiyujara masa. To ĩna yisere ajira ñari, Pedrore, to yicoari, Juanre quene rojose ĩnare yimasibesujara ĩna. To bajiri ĩnare budiroticoanujara ujara. 22 Micagũ naboarí, Pedro, Juan raca ĩna catiorí, cuarenta cũmari retobusaro tusacu nanuju ĩ.

"'Jesús yere gotimasiocõa ñato îna' yigʉ, yʉare ejarēmoña", Diore îna yisēnire queti

23 Budicoanajuma, îna babară tuju vacoasujară Pedro, Juan răca. Toju ejacoari paia ujară, to yicoari, bucură quene, înare îna yirere gotiyujară îna. 24 Tire ajicoari, sîgure bajirone tuoîacoari, ado bajiro Diore seninujară îna:

—Dios, yua jacu, mu rīne ñajediro masirētogu ñaja mu. Mune, umuagaserore quenonuja, sitare quene, riagarire quene jediro. Adi macarucuroayere jediro rujeoyuja mu. 25 Tirumuju yua nicu mu bojarore bajiro yimasiri David namasiri, Espíritu Santo i ejaremose raca ado bajiro ucamasinumi:

"¿No yirã 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõagure junisiniati judío masa, to yicõari, judío masa me nara quene? ¿No yira Diore rojose yiruaboati îna?

26 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõagure, to yicõari, Diore quene rojose yiruara, adi macarucuroana ujara rejacõari, nayuruarama", yiucamasinumi David.

27 Socu me yimasiñumi David. Ĩ gotimasiriarore bajirone bajicaju. Uju Herodes, Poncio Pilato vãme cutigu quêne, judío masa, to yicoari, judío masa me quêne, rējacama ĩna. Mu bojase rĩne yigure, "Rotimuorugorucumi" yigu, mu coaríre Jesúre rojose ĩre yiruarã rējacama ĩna. 28 "Ado bajirone bajiruaroja"

mu yiriarore bajiro yirã, to bajiro yicama ĩna. 29 To bajiri Dios yua jacu, yuare ajiya. "Rojose tãmuoruarãja mua" yuare ĩna yisere masiritibesa mu. Mu yirore bajiro mure cudiruaja yua. To bajiri yuare yirēmoña mu, "Ñie güimenane Jesús ĩ goticatire quēnaro gotiato ĩna" yigu. 30 Мu masise rāca masa rijarāre catioya mu. Ĩaĩañamanire quēne yiya mu, "'Jesús, Dios ĩ bojase rīne yigu, ĩ macu suorine to bajiaja ti' yato ĩna masa" yigu —yiyujarã ĩna, Diore sēnirã.

31 Diore îna sẽnigajanoro, sita nʉrʉañuju. Tirĩmarone, Dios ĩ cõagʉ̃ Espíritu Santo, ĩ masisere ĩnare ĩsiñuju. To ĩ yijare, cojo vãme rʉyabeto Dios ĩ bojarore bajirone güimenane, Dios ocare masare gotiyujarã ĩna.

Jesúre ajitirunura îna gamera yiremore queti

32 Jesúre ajitirunura sígure bajiro tuoĩara ñanujara îna. Îna сноsere, "Yu sĩgũ ye ñaja", yibesujarã îna. Ñajedirore, "Mani ye ñaja" yirã, îna babarãre îsiñujarã îna. 33 Jesús î bajireayere gotimasio tujabesujarā Jesús ī gotiroticoasuoriarā. "Jesús, rijacoaboarine, tudicaticoari ñaami quena", yigotiyujara îna, masare. To bajiro quenaro inare vigoticoari, iaianamanire inare viĩonujara. "To bajirone quenaro yinato îna" yigu, Jesúre ajitirunura îna naro corone quenaro înare viremonuju Dios. 34-35 Sita cuorã, viri cuorã, gãjerãre ĩsiñujarã ĩna. To vicõari, gãjoa bujayujarã. Gãjoa bujacõari, Jesús î gotiroticõasuoriarãre ĩsiñujarã ĩna, "Maioro bajirãre ĩnare ĩsiato" yirã. To bajiri ĩna rãcana nijua maioro bajigu mañujarã yuja. 36 To bajiro Jesúre ajitirũnurã vatoare, sĩgũ judío masu levita jũnagu ñañuju ĩ. José vãme cutigu ñañuju. Chipre vãme cutiyoaju ruyuarí ñañuju î. Jesús î gotiroticõasuoriară, Josére gajeve îre vâme viyujarã, Bernabé. Griego ocama, "Quenase gajerare oca cutigu" yire ũni ñañuju ti vãme. 37 Sita cuoyuju José. Tire gãjire ĩsiñuju ĩ. Ti vajane gãjoa bujacõari, Jesús î gotiroticõasuoriarare îsiñuju, "Maioro bajirare isiato" yigu. Quenaro yigu nanuju José.

Ananías, î manajo Safira rãca, îna yitore queti

5 1 Ananías vãme cutigu î manajo Safira rãca, quenaro yira me nanujara îna. Ananías î manajo raca îna ya vesere gajerare îsinujara. To yicoari, gajoa bujayujara îna. 2 Ananías î manajo raca cojoro coro tuo îanujara îna. To bajiri gajoa mojo-

ro yayioyujarã îna. To yicoari Jesús gotiroticoasuoriarare îsigu vacoasuju, ruyasere. Îna tuju ejacoari,

- —Ado cõrone bujabu yu —ĩnare yiĩsiñuju Ananías.
- **3-4** To î yisere ajicõari, ado bajiro îre yiyuju Pedro:
- —Ananías, ¿no yigu Diore ĩategure vãtia ujure cudiati mu? ¿Mu ya vese me ñari, mu ĩsiriavesema? ¿Ti vese vaja mure ĩna ĩsirema, mu ye me ñari? To bajiro ti bajiboajaquene, "Ti vese vaja ñaro corone muare ĩsiaja yu", yitoaja mu. To bajiro yuare mu yitojama, yua rĩrene yitogu me yaja mu. Diore, Espíritu Santore quene yitogu yaja mu —yiyuju Pedro, Ananíare.

5 To î yisere ajicõari, rijaquedicoasuju Ananías. To bajiro î bajirere ajicõari, buto güiyujarã toana. **6** Sîgūri mame bucuarã Ananías rujure gūmacõari, îre yujerã vacoasujarã îna.

7 Tres hora bero ejayuju Ananías ñaboarí manajo. "To bajiro bajiriaroja", yibesuju so. **8** To so ejarone,

- —¿Adi ñati vese vaja, jediro mua bujare? —sore yiyuju Pedro.
- —Ti ñaro cõrone ñaja —ĩre yicudiyuju so.
- 9 To so yisere ajicõari, ado bajiro sore yiyuju Pedro:
- —¿No yirã mu manaju rãca cojoro cõro tuoĩacõari, Dios ĩ cõagũ Espíritu Santore yitoruari mua? Õ tusaroma mu manajure yujerã variarã. Мите quêne ãmiaroana yirãma, mure yujeruarã —sore yiyuju Pedro.

10 To î yirirîmarone, rijaquedicoasuju sojuama. Săjanane, rijaqueariore îabujayujară mame bucuară. To bajiri sore amibudicoari, so manajure îna yujeriaro tuju sore yujeyujara. 11 To bajiri, Jesúre ajitirunura najediro, to yicoari, îna tuana quene, "To bajiyuju" yisere ajicoari, buto güiyujara îna.

Jesús î gotiroticõasuoriarã, ĩaĩañamanire îna yiĩore queti

12 Tirūmurire Jesúre ajitirūnurā jediro sīgūre bajiro tuoīarā, Diore yirūcubuoriavi, Salomón vāme cutijacatuajuare rējarūgūnujarā īna. To bajicoari, Jerusalén macana īna īaro rījoro Dios ī masise rāca īaīanamanire yiionujarā īna Jesús ī gotiroticoasuoriarā. 13 To bajiri, Jesúre ajitirūnurāre, "Quēnarā masu naama", īnare yirūcubuoyujarā Jerusalén macana. To bajiro yiboarine, Ananías ī manajo Safira mesa īna bajirere masicoari, "Jesúre ajitirūnugū naja yu quēne' yisocacoari sājarucuja yu", yibesujarā īna, güirā. 14 To bajiri jājarābusa narūtuasujarā Jesúre ajitirūnurā. Romia quēne, ūmua quēne nanujarā.

15 Ĩaĩañamanire Pedro ĩ yiĩorere ajicõari, rijaye cutirãre ĩna jesariajauri rãcane maa tu ĩnare juaejoyujarã ĩna. To bajiro ĩna yiejorã, Pedro ĩ rẽtorotire yuñañujarã, "Yuare moaĩato ĩ" yirã. "Ĩ moaĩabetijaquẽne, ĩ vãti mani joere ti rẽtojama, caticoaruaraja mani" yirã, yuñañujarã ĩna. 16 To bajicõari, ti maca tuana jajarã masa vasujarã, Jerusalénjure, rijaye cutirãre, to yicõari ĩna usurijure vãtia sãnarãre quẽne juavana. To bajiri rijaye cutiboariarã catijedicoasujarã. Ĩna usurijure vãtia sãnarãre, vãtiare ĩnare bureayujarã ĩna, Jesús ĩ gotiroticõasuoriarã.

Jesús î gotiroticoasuoriarare îna îajunisinire queti

17 Tire ajicõari, paia uju î rācana, saduceo masa quēne buto jūnisiniñujarā, Jesús î gotiroticõasuoriarāre. 18 To bajiri înare ñejeroticõari tubiberiaviju tubiberotiyujarā îna, Jesús î gotiroticõasuoriarāre. 19 To îna yiboajaquēne, tubiberiaviju îna ñaro, ángel înare ruyuayuju î, ñamiju. To bajicõari, înare jānabucõañuju. 20 înare jānabucõari,

—Diore yirū́cubuoriaviju vasa mua —yiyuju. —To ejacõari masare gotiba, Dios ĩ catisere ĩna cuorotire yirã —ĩnare yiyuju ángel.

21 To bajiri busuriju jēju, Diore yirūcubuoriavire sājaejacoari, masare înare gotimasionujarā quena.

Dios oca masare îna gotimasio ñarone, paia uju, î răcana, to yicoari, Israel sitana ujară quene rejanujară îna. To yicoari, "Tubiberiaviju narăma" yiră, înare jiroticoanujară îna. 22 îna jiroticoariară tubiberiavijure îna ejaro, manujară îna. To bajiboa, tudicoasujară îna, gotiră tudiana. 23 Tudiejacoari, gotiyujară îna:

- —Tubiberiavi quenaro turiaro ti ñarore ejaboabu yua. Ti vire coderimasa quene tone ñaboama îna. To bajiboarine sojere janacoari yua îajama, mama îna, Jesús î gotiroticoasuoriară —yigotiyujara îna, tudiejana.
- **24** Tire ajicoari, paia uju, Diore yirucubuoriavire coderimasa uju quene, no yimasibesujara îna yuja. "To bajiro îna bajijama, ¿no bajiro yiroana yirada îna?", yiyujara îna. **25** To îna yituoiarejainarone sîgu, îna ture ejacoari, ado bajiro înare gotiyuju:
- —Мна tubibecũboariarãma, Diore yirucubнoriaviju masare gotimasio ñama ĩna ĩnare yigotiyuju.
 - 26 To î yijare, Diore yirucubuoriavi coderimasa uju, îre

moabosarimasa rãca Jesús î gotiroticõasuoriarãre înare ñejerã vasujarã îna. To bajicõari rujaji yimenane, înare ñejecoasujarã, "Rujajine înare mani yijama, manire gutane reasîaborãma masa" yigüirã ñari. **27** To bajiro înare yi vacõari, ujarã rijorojuare înare umato ejayujarã îna. Îna ejaro îacõari, ado bajiro înare yiyuju paia uju:

- 28 Jesús yere mua gotimasiosere, muare gotirotibetiboacaju yua. To yua yiboajaquene, adoanare Jerusalén macanare îna ñaro coro înare buecudiyuja mua. To bajiri sĩgũ ruyariaro mano masiama mua gotimasiocudisere. "Îna suorine sĩaecocami Jesús", yiyuja mua, yuare yiyuju paia uju, Jesús ĩ gotiroticoasuoriarare.
- **29** To î yisere ajicoari ado bajiro îre cudiyuju Pedro, î babara raca:
- —Diojuare cudiroti ñaja manire. Masa îna rotisere retoro ñaja Dios î rotisejua. 30 Mani ñicua îna rucubuomasirine ñaami Jesúre yucuteroju mua jajus îarotirirene tudicatiorima. 31 Õ vecaju ñacoari, Jesúre îre jiyuju. To bajiri î riojojacatua rucubuoriajure rujigumi. Jesús masa uju ñarocure, îna rijato beroju rojose tāmuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yiretobosarocure cuñuju Dios. "Ми suori Israel jānerabatia rojose îna yisere yitujamasiruarāma" yigu, to yicoari, "To bajiro yirare rojose îna yisere masiriomasirucuja yu" yigu, îre coañuju Dios. 32 Tire masiaja yua. Dios î coagu Espíritu Santo raca ñaja yua. To bajiri jediro Dios î yirere gotiaja yua. No bojagure Dios î yirore bajiro cudigure, Espíritu Santore îre coarucumi —yiyujara îna, Pedro î babara raca.
- 33 To î yisere ajicoari, buto jûnisinira nari, înare sîaruayujara. 34 Gamaliel vame cutigu, îna racagu, Dios î rotimasirere gotimasiorimasu nanuju î, masa îna rucubuogu. Vumurugucoari, —Pedro, î babarare înare bucoana —yiyuju, gajera ujara raca nagoru. 35 To yicoari, ado bajiro î babarare gotiyuju:
- —Quenaro ajiya yu yara mua. Ānoare mua yiruasere quenaro tuoĩaña mua. **36** Teudas ĩ yirere masiritibesa mua. Yoabeaja ti, "Ñamasugu ñaja" ĩ yiboariaro bero. Tire ajicoari, "Socaro me bajiroja", îre yisuyaboayujara cuatrocientos ñara. Тіји bero, gajera îre sĩacoañujara. To bajiri îre suyaboariara no îna bojarone bajicoañuma îna. Ĩ gotimasioboare quene to corone jedicoasuja. **37** Tiju bero, "To coro ñaama masa" yima-

siruară, îna ucaturotirirumurire Galileagu, Judas văme cutigu ñanuju. Îre quene î gotisere ajicoari jăjară masa îre suyaboayujară. Tiju bero, îre siacoanujară găjeră. To îna yijare, îre suyaboariară no îna bojarone bajicoanuma îna quene. 38 To bajiri muare gotiaja yu: Gojanabiobesa anoare. No îna bojarore bajiro yato. Îna masune tuoîacoari, îna gotimasiocudijama, yayiori mene jedicoaruaroja tia. 39 Dios î gotirotiserene îna yijama, găjerăre îna gotisere "Ajitirumubeticoato" yiră, no bajiro yimasimenaja mua. To bajiri mua yiruasere quenaro tuoîana mua; Dios î rotiserene yicoari, "Yibetirotirene yiyuja" yirobe —înare yiyuju Gamaliel, î babarăre.

40 To î yisere ajicõari,

—Socu me yaja mu. To bajiro masu bajiruaroja ti —yiyujarã ĩna.

To yi, Pedrore, to yicoari, ĩ babarare quene jiejocoari, ĩnare bajerotiyujara ĩna yuja. Ĩnare bajegajano, Jesús yere ĩna gotimasiosere gotirotibesujara ĩna yuja. To yicoari, ĩnare budirotiyujara. 41 To bajiro ĩnare ĩna yiro bero, Pedro, ĩ babara raca ujara vatoare ñariara, variquenase raca budicoasujara. Jesúre mani ajitirunuse suori rojose yiecoaja mani. "'To bajiro bajiruarama, Jesúre ajitirunu tujamena ñari' Dios ĩ yire ñajare, bajiaja mani", yituoĩa variquena budiasujara. a 42 To bajiri Jesús yere ujara ĩna gotirotibetiboajaquene, masare gotimasio tujabesujara ĩna. Tocaracarumune Diore yirucubuoriavijure, to yicoari ĩna ya virijure quene Jesucristo yere masare gotimasiocudiruguñujara ĩna.

Cojomo coro jua jenituariracu înare ejaremorare îna besere

 $\mathbf{6}$ Tirodore Jesúre ajitirũnʉrã jãjarãbʉsa ñarũtuasujarã ĩna. To bajiri, griego oca ñagõrã, hebreo oca ñagõrãre ado bajiro ñagõjaisʉoyujarã:

—Tocaracarumune mua bare batojama, cojoro coro batobeaja mua. Manajua rijaveoriarare hebreo oca nagora romiri rine jairo isiaja mua —yiyujara ina griego oca nagora.

2 To bajiro îna gămeră ñagõjaisere ajicõari, Jesúre ajitirũnură jedirore înare jireonujară îna, Jesús î gotiroticoasuoriară. To yicoari, ado bajiro înare yiyujară îna:

^a**5.41** Mt 5.11-12.

HECHOS 6 426

— Yuarema, yua gotimasiosejua ñaja, bare batoreaye retoro ñamasusema. Bare batorejuare yua yijama, Diore îre cudimena yirāja yua. З То bajiri, cojomo coro jua jenituarirācu ñarā beseya mua, mua vatoanare, bare batorona ñaronare. Quenaro tuoiarā, "Quenaro yirā ñaama" mua yirā, Dios î coagu Espíritu Santo î ejaremose raca tuoiarā, cojo vame ruyabeto Dios î bojarore bajirone yirāre, înare beseya mua. 4 Ado bajirojua yirūgūruarāja yuama. Diore îre senirūgūruarāja. To yicoari, Dios ocare masare gotimasiorā ñaruarāja, yuama —yiyujarā Jesús î gotiroticoasuoriarā.

5 To bajiro îna yisere ajicoari, sĩgũre bajiro tuoĩacoari, Esteban vãme cutigure beseyujarã îna. Jesúre quenaro ajitirunugũ nanuju î. To bajicoari, Espíritu Santo î ejaremose raca tuoĩagũ, cojo vãme ruyabeto Dios î bojarore bajiro yigu nanuju. To yicoari, gajera Estebanre bajiro bajirare beseyujara îna. Adocaracu nanujara îna: Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, to yicoari, Antioquía macaju vadirí, Nicolás, tocaracu nanujara, "Bare batoato" yira îna beseriara. Nicoláma, judío masu me naboarine judío masare bajiro bajiyuju î. 6 înare besegajanocoari, "Ânoa naama masa, yua besera", yiyujara, Jesús î gotiroticoasuoriarare. To îna yijare, înare amo nujeocoari Diore îre seninujara Jesús î gotiroticoasuoriara, "Quenaro înare ejaremoato Dios" yira.

7 To bajiri, masa jājarābusa ajitirununujarā, Jesús yere. To bajirā rīne, tojure Jerusalénjure, Jesús yere ajitirunurā, jājarābusa narūtuasujarā ina. Paia quene jājarā, Jesús yere ajitirununujarā ina.

Estebanre îna ñiare queti

8 Estebanre quenaro yiremonuju Dios. To yicoari, î masisere îre ujoyuju. To bajiri jairo îaîanamanire masare yiîonuju Esteban. 9 laîanamani Esteban î yilonaro, î raca gamera nagonujara îna. Dios ocare îna bueriviju vadiriara nanujara. Moabosarimasa naboariara ya vi vame cutiyuju ti vi. Cojo macana me nanujara îna, bajirajuma. Cirene macana, Alejandría macana nanujara îna. Îna racana Cilicia sitana, Asia sitana nanujara îna. Esteban raca nagoboanane, oca josayujara îna. 10 Espíritu Santo î ejaremojare, îna retoro masinuju Esteban. To bajiri no bajiro îre yimasibesujara îna. 11 To bajiri, gajera-

re yayioroaca gājoa īsiñujarā īna, "'Rojose yimi' ujarāre yato īna" yirā. To bajiri, "'Diore, to yicōari, Moisés ñamasiríre quēne rojose īnare ñagōmacami' yigotiba mua", īnare yiyujarā. 12 To bajiro īna yigotire ñajare, Estebanre buto jūnisininujarā ti macana. To bajiri, bucurā, Dios ī rotimasire gotimasiorimasa rāca Estebanre ñiañujarā, īna ujarā tujure īre āmivaruarā. 13 īna ujarā tujure īna āmiejarone gājoa īsiecoriarā, ado bajiro yisocayujarā:

—Diore yirucubuoriavire, to yicõari, Moisés ĩ rotimasirere quene rucubuobecu rojose ñagõrügüami Esteban. 14 Ado bajiro ĩ gotisere ajirugümu yua: "Jesús Nazaret macagu, Diore yirucubuoriavire caguerearucumi. To yicõari, Moisés manire ĩ roticumasirere vasoarucumi", yigotirugumi Esteban —yisocayujara ĩna.

15 To îna yisocasere ajicoari, îna ujară yoaro îre îananujară, Estebanre. Îre îna îajama, ángel riogare bajiro rioga cutiyuju Esteban.

"Ñie rojose yibeju yu", Esteban î yire queti

7 ¹ To bajiri, paia ʉjʉ, Estebanre ĩre sẽniĩañuju: —¿"Rojose yimi" mʉre ĩna yise, riojo yati ĩna? —ĩre yiyuju, Estebanre.

2 To î yirone, ado bajiro înare cudiyuju Esteban:

—Yu yarã, ajiya mua. Tirumuju mani ñicu Abraham ñamasirí, Mesopotamia î ñarone, Harán vãme cuti macajure î ñagũ varoto rijoro, i raca nagomasinuju Dios. 3 Ado bajiro yimasiñuju: "Mu ñarore, to yicoari, mu yarare quene vaveoya, gaje sitaju mure yu ĩorotoju vacu", ĩre yimasiñuju Dios, mani ñicu ñamasiríre. 4To bajiro Dios î visere ajicoari, Caldea maca ñarí, Harán vãme cuti macajure ñagũ vamasiñuju. To ĩ ñaro, ĩ jacu ñamasirí îre rijaveocoamasiñuju. Tiju bero, adoju mani ñari sitajure îre ñarotimasiñuju Dios. **5** "Adi sitaju ñaña" Dios ĩ yiboajaquene, ñajediro gajera ye sita ñamasiñuju ti maji. To bajiri, "Adi ñaja yu ye sita", yimasibesuju Abraham. Remone, "Ado bajiro bajiruaroja", yimasiñuju Dios, Abrahamre: "Ti sitare mure îsirucuja yu. Mu rijato beroju, mu janerabatia ye sita ñaruaroja", yimasiñuju Dios, Abrahamre, rĩa magũ ĩ ñaboajaquene. 6 To yicoari, ado bajiro îre gotimasiñuju Dios: "Cojorumu adi sitare vaveoruarama mu janerabatia. Adi sitaHECHOS 7 428

re vaveocoari, gajera sitajure naruarama. Tojure ina naro, cuatrocientos cumari inare rotiaieruarama ina. 7 To baiiboarine mu janerabatiare rojose înare îna vise vaja gametorucuja vu quene. Tiju bero, mu janerabatia ti macare tudiveocoaruarama. To baii, adi sitaiure tudieiaruarama quena. Adoiu ñacoari yure senirucubuoruarama", yiyuju Dios, mani ñicure Abraham ñamasiríre. 8 To vicõari, ado bajiro Abrahamre rotimasiñuju Dios: "Yu gotisere, 'To bajirone bajiruaroja' mu vicudijama, mu macu î ruyuaro bero, circuncisión îre virucuja mu. 'Dios yu ñaami' yigu, to bajiro îre yirucuja mu", yimasiñuju Dios, Abrahamre. To bajiro Dios î vire ñajare, î macu Isaac î ruyuaro cojomo coro, idia jenituarirumu tusatirumure circuncisión îre vimasiñuju Abraham. To bajiri Isaac î macu Jacob văme cutigure circuncisión îre vimasiñuiu. Jacob quene to bajirone vimasiñuju, î rîare mani ñicua ñamasiriarãre. Juaãmo coro, jua jenituariracu namasinujara îna.

9 Jacob rĩa, ĩna bedi, José vãme cutigure buto ĩre ĩatemasiñujarã ĩ gagu mesa. To bajiri Egipto sita vanare ĩre ĩsicõari, vaja sẽnimasiñujarã ĩna. To bajiro ĩna yiboajaquẽne quẽnaro ĩre ĩatirũnucõa ñañuju Dios. 10 Egiptoju José rojose ĩ tãmuoborotire ĩre yirẽtobosamasiñuju Dios. To bajiri uju, faraón ĩna yigu rãca ñamasiñuju José. To ĩ bajiñaro, ĩ masisere ujomasiñuju Dios, Josére. Faraón, ĩre ĩavariquẽnacõari, "Rotigu ñato, ĩre yicũgũjaro ĩ" yigu yimasiñuju Dios. To bajiri Egipto sitana ñaro cõrone, ĩ ya vianare quẽne, "Ĩnare rotirucuja mu", Josére ĩre yicũmasiñuju faraón.

11 To ĩ yiro bero, Egipto sitajure bare jedicoamasiñuju. Canaán sitajure quene jedicoamasiñuju. Masa buto ñiorijamasiñujarã ĩna. To bajicoari rojose tãmuomasiñujarã ĩna. Mani ñicua, no ũno bare bujamasibetimasiñujarã ĩna. 12 To bajiri José jacu mani ñicu ñamasirí, Jacob, "Egiptoju trigo ĩna juacure ñañuju ti" yirere ajicoari, ĩ rĩare coamasiñuju "Vaja yirã vajaro" yigu. 13 Egiptoju bare juarã vamasiñujarã ĩna. Tiju bero, quena tojune vamasiñujarã ĩna. To ĩna bajiro ĩacoari, ado bajiro ĩnare yimasiñuju José: "Yure ĩamasibeaja mua. Mua bedine ñaja yu", ĩnare yimasiñuju. To bajiro José ĩ yirere ajicoari, "Ĩ yarã ñaama", yimasiñuju faraón. 14 To bajiri José, ĩ yarã ĩna ñaro corone ĩ jacure quene jiroticoañuju, "Egiptoju ñato ĩna" yigu. Ĩna jediro ñarã, setenta y cinco ñamasiñujarã

ĩna. 15 To bajiri, Egiptojʉre vamasiñuju Jacob. Egiptojʉ yoaro ñaboacʉjʉ, bajirocacoamasiñuju Jacob. To bajicõari, ĩ rĩa ñariarã, mani ñicʉa ñamasiriarã quēne, tojʉne bajireamasiñujarã îna. 16 Jacob ĩ bajirocaro bero, ĩ rujʉrire juamasiñujarã, Siquem vãme cʉti macajʉ. Tojʉ ejacõari, ĩre yujemasiñujarã, gʉtavijʉ. To ñamasiñuju Abraham, Hamor rĩare ĩ vaja yimasiriavi, gʉtavi.

429

17 To bajiboarine mani ñicua ñamasiriarã, Egiptojure jãjarãbusa masa bujumasiñujarã. To îna bajiñaro rîne, cõñamasiñuju mani ñicua ñamasiriarãre Dios î sita îsiroti, mani ñicu Abraham ñamasiríre î gotiriarore bajirone ti bajiroti. 18 Tiju bero, gãji иін Egiptoiнre rotisнomasiñuiu. José ĩ ñamasirere masibecu, to vicõari, mani ñicua ñamasiriarãre rũcubuobecu ñamasiñuju ĩ. 19 Îne mani nicua namasiriarare înare vitomasinuju. To vicoari, rojose vimasiñuju. Mame ruyuarã rĩamasare riagaju înare rearotimasiñuju î, "Bujuroma" yigu. 20 Tirodorene ruyuamasiñuju Moisés quene. Dios î îajama, quenaguaca namasinuju î. To bajiri, î jacua idiară muijua îre cuomasiñujară îna. **21** To bajiñaboa, so macuacare vijure îre vaviomasibeticoari, riagaju îre jomasiñuju so. To so yiríre, uju Egiptoagu maco, îre ĩabujacõari, so macure vigore bajiro îre masomasiñuju so. **22** To bajiro so yibucuomasirí, Egiptoana îna bajisere quenaro masinuju î, Moisés. Ĩ ñagõjama quenaro tuoĩamasicoari ñagõñuju ĩ, ĩna yere. Quenaro i visere iacoari, buto ire virucubuoyujara ina.

23 Cuarenta cũmari cuotusacu, "Yu yarãre ĩagũ varucuja yu", yituoĩamasiñuju ĩ. 24 To yi va, ĩna tuju ĩ ejaro, ĩ yure egipcio masu ĩre ĩ bajero ĩacõari, ĩre gãmetoca yigu, ĩre sĩacõamasiñuju Moisés. 25 "'Egipcio masa rojose manire ĩna yisere manire yiretobosarocu, Dios ĩ cũrí ñaami Moisés' yure yimasiruarãma yu yarã", yituoĩamasiboayuju Moisés. To bajiro ĩ yituoĩaboajaquene, tire tuoĩabetimasiñujarã ĩnajuama. 26 To bajiri gajerumu quena ĩ yarãre ĩnare ĩagũ vamasiñuju Moisés. To ejacõari, ĩ yarã juarã ĩna gãmerã queañarore ĩamasiñuju ĩ. Ĩnare ĩacõari, ado bajiro ĩnare yimasiboayuju: "Yure ajiya maji. ¿No yirã cojo masa ñaboarine, gãmerã queati mua?", ĩnare yimasiboayuju. 27 To ĩ yirone, ĩ babare queagūjua, Moisére ĩre turocacõañuju, ĩre jūnisinigũ: "¿Ñimu 'Ĩna uju ñaña' mure yicati? 28 ¿Ñamica egipcio masure mu sĩariarore bajiro yure quene sĩaru yatique mu?", ĩre yimasiñuju ĩ, Moisé-

re. **29** To bajiro ĩ yisere ajicõari, Egipto sita ñarí, Madián sitajuare rudicoamasiñuju Moisés. Toju manajo bujacõari, juarã rĩa cutimasiñuju ĩ.

30 To bajiri, cuarenta ñaricūmari bero, cojorūmu Sinaí vāme cutiricu gũtau tuju yucú manojure vacudigu vamasiñuju Moisés. To bajiro î bajirone, î tujure yucú zarza vāme cutiu, ũjurūgõmasiñuju. To bajiro vatoajure ruyuarũgũnuju ángel. 31 Tire ĩacõari, ucacoamasiñuju Moisés. Quēnaro ĩaru tubusaca î vatone ado bajiro ĩre ñagõmasiñuju Dios: 32 "Yune ñaja Dios. Mu ñicua Abraham, Isaac, Jacob quēne ĩna rũcubuocacune ñaja yu", yimasiñuju Dios, Moisére. Tire ajicõari, güigu nanamasiñuju ĩ. To bajiri, ĩaruabetimasiñuju. 33 Quēna tudiñagõñuju Dios: "Adone yu ñaro ñaja ti. To bajiri mu gubo sudi vejeya mu, yure rũcubuogu. 34 Yu yarã Israel ñamasirí jãnerabatia, Egiptoju rojose ĩna tãmuosere ĩarũgũaja yu. To bajicõari, ĩna sutiritisere ĩaja yu. To bajiri, 'Egiptoanare cãmotadiato ĩna' yigu, ĩnare yirēmogũ vabu yu. Egiptoju quēna mure tudiarotiaja yu", ĩre yimasiñuju Dios —yigotiyuju Esteban, ujarãre.

35 To yicõa, quena gotirutuasuju:

-Moiséne ñaami, mani ñicua îna ajiruabetiri. "Yua uju me ñaja mu. Rojose vua visere ĩacõĩarimasu me ñaja mu", ĩre vimasiñujarã mani ñicua. To bajiro îna viboajaquene, Diojuama, Egiptoju ñamasiriarãre înare ûmato varocure yigu, yucú zarza vãme cutiu ũjuñaro vatoajure ángel suorine Moisére gotimasiñuju Dios. 36 To bajiri ĩaĩañamanire yiĩomasiñuju Moisés, Egiptoju. To yigajano, mani ñicua ñamasiriarare înare umato vadimasiñuju. To bajivacu, moa riaga Oco Sũarisa vãme cutojure, to vicoari, vucu manojure quene îaîanamanire înare viiomasiñuju Moisés. 37 Îne ñamasiñumi ado bajiro mani ñicua ñamasiriarãre înare gotimasirí: "Dios mani jacu vure î coacatore bajirone, gãji î ocare gotirocure cõarucumi. Dios î cõarocuma, mani yune ñarucumi", yimasiñuju Moisés mani ñicua ñamasiriarãre. 38 Moiséne mani ñicua ñamasiriarã rãca gutau Sinaí vãme cutiu veaju rējamasiñuju. Ĩ sĩgũne gũtaujure mujacõari, ángel rãca ñagõmasiñuju. To ĩ vijare, ĩre ĩsimasiñuju, Dios î rotisere, mani jedirone mani ajitirunu suvarotire.

39 To bajiboarine tire ĩ gotisere ajirʉabetimasiñujarã ĩna, mani ñicʉa. Tire ajiterã ñari, quẽna Egiptojʉre tudiarʉamasiñujarã ĩna. **40** To yicōari Moisés gũtaʉ joejʉ ĩ natoye rĩne, ĩ

gagu Aarón vãme cutigure ado bajiro îre yimasiñujarã îna: "¿Noju ñati mu bedi, Egipto sitaju mani ñaro manire ûmato vadicacuma? Toju î bajiñasere masibeaja mani. To bajiri, Diore bajiro bajigure mani rūcubuorocure quēnoña mu. Î ûgu rāca mani ñajama, manire quēnaruaroja ti. No mani varuarore manire ûmato varucumi", yimasiñujarã, Aarón ñamasiríre. 41 To yirã ñari, ta vecu macuacare bajigu quēnorujeomasiñujarã îna. To yicõari, vaibucurã ecariarãre sĩacõari, soeīsimasiñujarã. To yicõari, basavariquēna codemasiñujarã, îna quēnorujeorí ta vecu macure bajigu ñagure rūcubuorā. 42 To bajiri Dios înare ĩatirūnu tujacoamasiñuju. Îna bojarore bajiro îna yiruajare, înare matabetimasiñuju Dios. To bajiri ñocoare, muijure quēne, ñamiagu muijure quēne, yirūcubuomasiñujarã îna yuja. To bajiri Diore gotirētobosamasirí, Amós, ado bajiro î ucamasire ñajare, bajiyuja ti:

"Israel ñamasirí jãnerabatia, yure ajiya mua: ¿Cuarenta ñaricumari yucu manoju ñarã, vaibucurã, mua sĩarãre yure rucubuorã, yure soeïsirugucati mua?

43 Yure rūcubuomenane, mua masu mua quẽnorujeoriararene rūcubuocaju mua. Mojoriviaca quẽnocaju mua. To yicõari, ti vi jubeaju Moloc vãme cutigure ire jeocõari gajarũgũcaju mua. Gãjire quẽne nocore bajiro bajigure mua quẽnorujeoríre, Refan vãme cutigure ire rūcubuocaju mua. To bajiro mua yirũgũcati ñajare, Babilonia sojuaju muare cõarucuja yu", yimasiñuju Dios ĩnare —yiyuju Esteban, ujarãre gotigu.

44 To yicõa, ado bajiro înare gotiremonuju Esteban:

—To bajiri mani ñicua yucú manoju ñarã, cabra vãme cutirã gase rãca ĩna quẽnoriavire cuomasiñujarã ĩna. "Mani rãca ñagữmi Dios" ĩna yirữcubuorivi ñamasiñuju ti vi. Dios, Moisére ĩ yiĩoriarore bajirone ti vire quẽnorujeomasiñujarã ĩna. No ĩna bojaro vana quẽne ti vire āmicoarũgũmasiñujarã ĩna. 45 Moisés ĩ rijato bero, Josué vãme cutigu ĩre ñavasoamasiñuju. Moisés rãcana ĩna bajirearo bero, ti vire cuosuyayujarã ĩna rĩa, mani ñicua. Ti vire āmicoari, adi sita Canaán vãme cuti sitajure vadimasiñujarã ĩna. To bajiri Dios ĩnare yirẽmoñuju, mani ñicuare. Adi sita ñaboariarãre ĩnare bucoamasiñuju Dios. To ĩ yiriaro bero, mani ñicu David ñamasirí ĩ ñaro quẽne

ñacõamasiñuju ti vi maji, cabra gasene îna quenoriavi. 46 David namasirire quenaro îre yimasinuju Dios. To bajiri Diore variquenagu nari, î yara Jacob janerabatia raca, îre îna yirucubuoroti vire îre buabosaruamasinuju. To î yituo aboajaquene, îre buarotibetimasinuju Dios. 47 David macu Salomón namasirijua Diore îre vi buabosamasinuju yuja —yiyuju Esteban, ujarare gotigu.

432

48 To yicõa, quena gotirutuasuju i:

- —To bajiboarine, masa îna quenoriavire nabecumi Dios, Diore îre gotiretobosamasiri, ado bajiro ucamasire najare:
 - 49 "'Adi macarucuroaye, to yicõari, õ vecaye ñajediro uju ñaja yu. To bajiro bajigu yu ñaboajaquene, ¿no bajirivi yure buabosaruarada mua? ¿No bajiriju quenobosaruarada yu ususajarotijurema?
 - **50** Yune ñaja ñajediro rujeocacuma' yami Dios", yiucamasiñumi îre gotiretobosamasiri —yigotiyuju Esteban.
- **51** To bajiro înare yigajano, ado bajiro înare gotirêmoñuju quêna:
- —Dios ocare ajitirɨnubetirűgűaja mua. "Dios magɨmi" yirãre bajiro ĩ ocare ajiteaja mua. Mani ñicuare bajiro Dios ĩ cõagɨ Espíritu Santore cudimena ñaja mua. 52 Sĩgɨ, Diore gotirētobosarí, mua ñicua quēnaro ĩna yirí manicoayumi. To bajiri, Cristo rojose yibecure, ĩ ejarotire gotiriarãre quēne ĩnare sĩamasiñuma mua ñicua. To yiriarã ñari, cãnuribusane "Jesúre ĩre sĩato" yirã ĩre ĩaterãre ĩsirocayuja mua. To bajiro mua yijare, ĩre sĩañuma. 53 Dios ĩ rotimasirere cudibetirũgũaja mua, ángel mesa suori mua ñicua ĩna gotiecore ti ñaboajaquēne —ujarãre ĩnare yiyuju Esteban.

Estebanre îre îna sîare queti

54Tire ajicõari, yaia guarãre bajiro guji ĩoñujarã ĩna, Estebanre buto jūnisinirã ñari. **55**To bajiro ĩre ĩna yiboajaquẽne, Espíritu Santo ĩ masisere ujarí ĩ ñajare, butobusa ĩre ejarẽmoñuju Espíritu Santo. To bajiri, õ vecaju ĩamuogũne, Dios ĩ ñasere ĩabujayuju. To bajicõari, ĩ riojojacatua ñagũre Jesúre quẽne ĩanuju. **56**Tire ĩacõari, ado bajiro ujarãre ĩnare yiyuju Esteban:

—Ĩaña mʉa quẽne. Ūmʉagasero soje jãnacoajʉ. Dios ĩ roti-cõacacʉ, ĩ riojojacatʉajʉare ñaami —yiyuju Esteban.

Hechos 7.58-59

57 To ĩ yijare, quẽna ĩ tudiñagõrotire ajiterã, ĩna gãmo gojerire bibeyujarã ĩna. To yi, ĩna jediro buto avasãcõari, ĩre ñiarã ũmarējañujarã ĩna. 58 To yicõari, ti maca sojuaju ĩre vejacoasujarã ĩna, gũtarine ĩre reasĩaroana. Toju eja, ĩna sudi joeayere vejecõari, Saulo vãme cutigure ĩre ĩsiñujarã ĩna, "Tire codebosato" yirã. To yicõari, gũtarine Estebanre ĩre reasuovasujarã ĩna.

- **59** Gutane îre îna reanarone, Jesúre ado bajiro seninuju Esteban:
 - —Jesús, yu uju yu usure bocaamiña mu —yiyuju Esteban.
 - 60 To yi, gusomuniari tuetucõari, avasãñuju Esteban:
- —Yʉre rojose ĩna yisere ĩnare masirioya mʉ —Jesúre ĩre yisẽniñuju Esteban.

To yigajanog̃̃une, rijacoa tujasuju Esteban.

Saulo, Jesúre ajitirunurare rojose i yirugure queti

8 1-3 Estebanre gũtane ĩre reasĩariarã rãcagu, ĩna sudire coderine ñañuju Saulo. "Estebanre ĩre sĩacõato", yituoĩa- ñuju ĩ quẽne. Esteban ĩ sĩaecoro bero, ĩ rujurire ĩacõari, sĩgũri judío masa Diore quẽnaro rũcubuorã ĩre yujeyujarã ĩna. To yirãne, buto otiyujarã Estebanre. Tirữmurine Jesúre ajitirữnurãre Jerusalénju ñarãre rojose yisuoyujarã ti macana. To bajiri Saulo quẽne, Jesúre ajitirữnurãre cojovi ruyabeto ĩnare

HECHOS 8 434

macañuju ĩ. Ĩnare bujagune, ũmuare quêne rômiare quêne ĩnare juacôari tubibecũrũgũnuju ĩ. To bajiri ĩna jedirone Jesúre ajitirũnurã, ĩ gotiroticôasuoriarã râca ñariarã rudiasujarã Judea sitaju, to yicôari, Samaria sitajure quêne. Jesús ĩ gotiroticôasuoriarãma Jerusalénre vaveobesujarã ĩna.

Jesucristo yere Samaria sitaju Felipe i gotimasiore queti

4 Jerusalén macana rudiriarã no îna vacudiro cõrone Jesús yere gotimasiocudiyujarã îna. 5 Felipe, Jerusalénju ñarí, Samaria sita ñarimacajure vasuju. Toju ejacõari, "Rotimuorūgõrucumi" yigu Dios î cõarí Jesús yere înare gotimasionuju Felipe. 6 Jājarā masa rējanujarā, î gotisere ajiruarā nari. To bajicõari, îaĩanamanire î yiĩosere ĩanujarã îna. To bajicõari î gotimasiosere quenaro ajiyujarã îna. 7 To îna bajirone jājarā masa usurijure sañarāre vatiare bureayuju Felipe. Înare î bureajare, buto avasabudivasujarã îna vatia. Jajara rijarare quene catioyuju î. Micarare, rujasagueri vanare quene quenoejarotiyuju î. 8 To bajiri ti macana buto variquenanujara îna.

9-11 Ti macajure Simón vãme cutigu ñañuju. Cojo cũma me ĩ masisere yiĩoñuju ĩ. "Gãjerã rẽtoro masigũ ñaja yu" yigu, ĩaĩañamani yiĩorũgũñuju ĩ. To bajiro yigu ñari, "Yu ñaja ñamasugũma", yiyuju ĩ, masare. To ĩ yise ñajare, sĩgũ ruyariaro mano ĩre ajiyujarã. Bucuarã quêne, rĩamasa quêne jediro quênaro ĩre ajiyujarã îna. "Diore bajiro masiami", ĩre yirũcubuorũgũñujarã îna. 12 To yiriarã ñaboarine, Jesucristo ĩ rijabosare suorine ĩre ajitirũnurãre, "Yu yarã ñaja" Dios ĩ yiĩavariquênasere gotiyuju Felipe. Tire ajicõari, Jesúre ĩre ajitirũnuñujarã ữuma, rômia quêne. To yicõari, oco rãca Felipere ĩre bautizarotiyujarã, "Jesúre ajitirữnuaja" yirã. 13 Simón quêne, Jesús yere ajitirữnuñuju ĩ. To yicõari, oco rãca bautizarotiyuju ĩ quêne. To ĩ yiro bero, Felipere baba cutisuoyuju. To yicõari ĩaĩañamanire Dios ĩ masise rãca Felipe yiĩosere ĩacõari, no yimasibesuju Simón, ti ũnire ĩabetirũgũrí ñari.

14 Jesús gotiroticõasuoriarã Jerusalénju ñarã, "Samaria sitana jãjarã Dios ocare ajitirununujarã" yire quetire ajiyujarã îna. To bajiri, Samariajure cõanujarã îna, Pedrore, to yicõari, Juanre quene. 15-16 To bajiri, Samaria sitajure ejacõari, Diore înare senibosayujarã îna, toana Jesúre ajitirunusuorare. Oco raca

bautizarotiriarã îna ñaboajaquene, Dios î coagu Espíritu Santo înare ejabesuju maji. To bajiri, "Espíritu Santo înare ejato" yirã, Diore seniñujara îna. **17** To yicoari, Pedro, Juan raca, Diore senicoari Jesúre ajitirunusuorare îna amori raca înare nujeoyujara îna. To coroju Espíritu Santo ejayuju, înare.

- **18-19** Îna âmori râca îna ñujeorore Espíritu Santo î ejasere ĩañuju Simón. Tire ĩacõari ĩnare gãjoa ĩsiru, ado bajiro yiyuju Simón:
- —Gājerāre yu āmo ñujeorone Espíritu Santo ĩ ejarotire bojaja yu quēne —ĩnare yiyuju Simón.

20 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre cudiyuju Pedro:

- —Vaja mani Dios ĩ coasere, "Vaja yire ñaroja ti", yituoĩa-boaja mu. To bajiro yituoĩagũ ñari, mu gãjoa rãcane bajiroca-coarucuja mu. 21 Rojose mu tuoĩasere masiami Dios. To bajiri, Espíritu Santore mure coabetirucumi Dios. 22-23 Mu tuoĩasere ĩamasicoaja yu. Rojose rĩne tuoĩagũ ñaja mu. To bajiri, rojose mu tuoĩasere yitujaya. To yicoari, Diore sẽniña mu, "Rojose yu yisere masirioya" yigu —yiyuju Pedro.
 - 24 To bajiro î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju Simón:
- —Diore sẽnibosaya mua, yure. Mua gotisere bajiro yure ti bajirotire bojabeaja yu —yiyuju Simón.

25 To ĩ yiro bero, Jesús ĩ yirere ĩna ĩarere, to yicõari, ĩ gotimasiorere ti macanare gotiyujarã. Ĩnare gotimasio gajanocõari, Jerusalénju tudianane Samaria sita ñarimacarianare Jesús ye quēnasere ĩnare gotimasionujarã ĩna.

Etiopía sitagure Felipe, oco rãca î bautizare queti

26 To îna bajiñarone, Felipere ado bajiro îre yiyuju ángel:

- —Jerusalénju vasa. To ejacõari, Gaza vãme cuti maca vati maare vaja mu. Yucú manoju ñavati maa ñaja ti maama —yiyuju ángel, Felipere.
- 27 To bajiri Felipe vacoasuju, ángel ĩ gotiriarore bajirone. Maa vacu, Etiopía sitana ujore gãjoa codebosarimasure ĩre ĩañuju Felipe. Jerusalénju Diore ĩre rũcubuogu ejarí, tudiacu bajiyuju ĩ. 28 Caballo ĩ tũa vaticoroju sãñacoari, Diore gotirētobosamasirí, Isaías ĩ ucamasirere buesãñañuju ĩ.
 - 29 To bajiri, ado bajiro yiyuju Espíritu Santo, Felipere:
- —Ĩ tubusa vacõari, ĩre baba cuti vasa mu —yiyuju, Felipere.

30 To bajiri î tu vaejacõari, ajiyuju, Diore gotiretobosamasirí Isaías î ucamasirere î buesere ajiyuju Felipe. Tire ajicõari,

—¿Ми buesere ajimasiati mu? —yiyuju Felipe, Etiopíagure. **31** To ĩ virone:

—"To bajiro yirʉaro yaja", yiajimasibeaja yʉ, ñimʉ yʉre ĩ gotiro cõro —yiyuju ĩ, Felipere. To yigʉne, —Yʉ tʉ vasãjagʉa-ya —yiyuju Etiopíagʉ.

32 Dios ocare Isaías ñamasirí î ucamasirere î buere ado bajiro yiyuju ti:

"Ovejare sĩaroana îre ñiacoari îna jiatore bajiro îre yiruarama îna. To bajiri, ovejare îna joa suaro î avasabetore bajiro yigu, rojose îre îna yiboajaquene, ñagobetirucumi.

33 Masa îna îaro rîjoro bojoneose yiecorucumi. Rojose î yibetiboajaquêne, 'Rojose yigu me ñaami' îre yibosagu manirucumi. To bajiri, î sîaecoro bero, 'Î jânerabatia ñaama' yimasiña maniruaroja", yiucamasire ñañuju, Etiopíagu î buere.

34 To bajiri,

—Yure gotiya mu. Ñimure yiro yati, to bajiro ti yijama. ¿Ĩ masune ĩ bajirotire tuoĩacoari yiyujari? ¿Gãji ĩ bajirotire yigu, ucamasiñujarique ĩ? —yiyuju Etiopíagu, Felipere.

35 To ĩ yijare, Isaías ĩ ucamasirere ĩre ĩagotigune, ado bajiro ĩre gotiyuju Felipe:

- —Isaías ñamasirí to bajiro î ucajama, Jesús î bajirotirene yigu yimasiñumi —îre yigotiyuju Felipe. To yicoari, Jesús î bajiñarere îre gotimasionuju yuja.
 - 36 To yi vana rîne, maa tu utabucura ejayujarã îna. To eja,
- —Ĩaña, ado ñaja oco. ¿Yucune, oco rãca yure bautizaruabeati mu? —yiyuju Etiopíagu, Felipere.

37 To î yirone, ado bajiro îre yiyuju Felipe:

—"'Jesúne ñaami Dios macu, rotimuorũgõrocu' yigu ĩ cõarí" mu yijama, oco rãca mure bautizarucuja yu —ĩre yiyuju Felipe.

To î yirone, ado bajiro îre cudiyuju Etiopíagu:

—To bajirone bojaja. Jesúne ñaami Dios macu, rotimuorugõrocu yigu ĩ cõarí, yaja yu —yiyuju Etiopíagu.

38 To yi, utabucura tuju tujayujarā. To bajicõari, ũmato rojasuju, oco rāca Etiopíagure ĩre bautizaguacu. 39 Ĩre bautiza gajano, ĩna majarugurone, ñaro tusarone ruyubetiboarine Espíritu Santo ĩre ãmicoasuju, Felipere. To bajiri ĩre ĩabeticõa tujasuju Etiopíagu. To bajiboajaquene, quenaro variquena vasuju ĩ Etiopíagu. 40 Felipejuama, "To bajiro bajiriaja" yiri mene, Azoto vame cuti macaju ejayuju. Toju ñacõari, cojo maca ruyabeto Jesús ĩ bajirere masare gotimasiocudiyuju ĩ. Goticudigu rĩne, Cesarea vame ti macajure ejacoasuju ĩ Felipe.

Saulo, tuoĩavasoacõari, Jesúre ĩ ajitirũnure queti (Hch 22.6-16; 26.12-18)

9 1 Saulo ñañuju. Jesúre ajitirñunurare siaru, buto înare îajûnisiniruguñuju maji. To bajiri, paia uju namasugure senigu vasuju. 2 Damasco vame cuti maca narivi, Dios ocare îna bueriviriju Jesúre ajitirnurare macagu varu, papera seninuju:

— Ĩnare yu ĩabujaro cõrone ũmuare, rõmiare quẽne, juadirucuja yu, Jerusalénju ĩnare tubibecũru — yiyuju Saulo, paia uju ñamasugũre sẽnigũ.

3 Îre senigajano, vasuju î. Maa î vato rîne Damasco macaju î conatone, naro tusarone vecaju buto caje mose busurujiayuju ti. 4 To bajiro ti bajijare, quedirocacucoasuju Saulo. Î quedirocacuatone, ado bajiro ocaruyuyuju ti:

—Saulo, Saulo, ¿no yigu rojose yure yisuyarũgũati mu? —yi ocaruyuyuju, õ vecaju.

5 To bajiro ti yirone,

- —¿Ñimu ũgũ ñacõari, to bajise yure yati mu? —yiyuju Saulo. То ĩ yirone,
- —Yune ñaja, Jesús, rojose mu yisuyarűgűgűne —îre yiyuju Jesús. 6 To bajiro îre yicõa, —Damascoju vasa mu. To mu ejaro, "Ado bajiro yiya", mure yiruarãma —Saulore yiyuju Jesús.

7 Saulo rāca vana, masa maniboarine, to bajiro yi ocaruyusere ajicõari, no yimasibesujarã îna. 8 To ti bajiro bero, vɨmɨurɨgɨcoari, ĩarɨdoayuju Saulo. Ĩ caje ruyubesuju. To ĩ bajijare, ĩ babarã Damascojɨ vana ĩre tɨta vasujarã îna. 9 Damascojɨ ejacoari, idiarɨmɨ ĩabeti, babeti, idibeti, bajiñañuju Saulo.

- 10 Damascojure Jesúre ajitirunugu ñañuju ĩ, Ananías vãme cutigu. Ĩre ruyuaĩocõari:
 - —Ananías —ĩre yiyuju Jesús.
 - —Adone ñaja yu —yiyuju Ananías.
 - 11 To î yirone,
- —Vasa Riojo vãme сuti maajure. Ti maa vacune, Judas vãme cutigu ya vire ejarucuja mu. Toju ejacõari, "¿Adone ñati Saulo, Tarso vãme cuti macagu?", ĩre yiba mu. Yucurema yure sẽnigũ yami Saulo. 12 Jēre ĩre ĩomu yu, ĩ tuju mu ejarotire. To bajiri ĩ tu sãjaejacõari mu ãmo ñujeorucuja mu, "Quēna tudiĩato" yigu —Ananíare yiyuju Jesús.
 - 13 Tire ajicõari, ado bajiro yiyuju Ananías:
- —Buto queti ajirũgũaja yu, Diore ajitirũnurãre Jerusalénju ñarãre rojose ĩ yirũgũrere. **14** Yuare mure rũcubuorãre tubiberu, ejarimi —Jesúre ĩre yiyuju Ananías.

15 To î yise ñajare, ado bajiro Ananíare gotiyuju Jesús:

- Yu ocare masare gotimasiorocu yigu, ĩre cũmu yu, Saulore. Ujarãre, judío masare quēne, judío masa mere quēne gotimasiorucumi. 16 То bajiri, "Yure gotimasiobosagu ñari, rojose tāmuorucuja mu", ĩre yirucuja yu Ananíare ĩre yiyuju Jesús.
- $17\,\mathrm{To}\,\,\tilde{\imath}$ yijare, vacoasuju Ananías. Vij μ sãjaejacõari, $\tilde{\imath}$ ãmo ñujeoyuju, Saulore. To yig μ ne,
- —Yu rãcagu, ajiya mu. Jesús mani uju, mu vado, mure ruyuaĩorine yure cõami, "Quena tudi caje ĩato" yigu. "Dios ĩ cõagu Espíritu Santo mure ejato" yigu yure cõami —Saulore ĩre yiyuju Ananías.
- 18 To î yirone, rujaruturori î cajearijure ñase jānevējañuju, Saulore. To ti bajirone quena tudiiacoasuju Saulo. To bajisere iacoari, vumurugucoari, oco raca ire bautizarotiyuju Saulo,

"Jesúre ajitirũnugũ ñaja yu" yigu. **19** To ī yiro bero, bacõari, ruju tīmacoasuju Saulo quẽna. To bajiri yoarobusa ñañuju Saulo, Jesúre ajitirũnurã rãca, Damascoju.

Saulo, Jesús yere Damascoju î gotimasiosuore queti

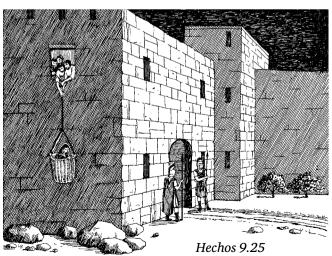
20 Bero, Dios ocare îna bueriviju săjaejacõari, "Dios macu ñaami Jesús", înare yigotimasioñuju Saulo. **21** To î yisere ajicoari, no yimasibesujară îna, ñajediro:

—Ãni Saulo, ¿Jerusalénju Jesúre ajitirunurare înare sĩarí me nati? To yicoari, ¿Jesúre ajitirunurare nejeru me adojure vayujari î? ¿Înare nejecoari, paia ujarare îsibequida î? —yiyujara masa.

22 To bajiro îna yituoîaboajaquene, tocaracarumu jajarabusa, Jesúre ajitirununujara îna, Saulore ajicoari. "Socu me yaja yu. Jesúne ñaami, 'Rotimuorugorucumi' yigu Dios î coarí", yiyuju Saulo. Quenaro î gotise ñajare, no bajiro yimasibesujara îna, judío masa Jesúre îre ajimena.

Judío masa, Saulore îre îna sîaruajare, î rudire queti

23 To bajiri Damascoju, Saulo î gotiñasere îacoari, "Îre sĩaroti ñaja manire", yituoĩanujarã îna, judío masa Jesúre îre ajitirunumena. 24 To bajiri îre îna sĩaruasere ajiyuju Saulo. Nami, umua quene îre sĩaruarã, quearugunujarã îna maca budiriasojeri tujure. 25 îre îna sĩaruaboajaquene, Saulo Jesús yere î gotimasiosere ajitirunura îre ejaremonujarã, "Rudiaja-

ro" yirā. Ñami, maca matariacūni veca ñarisojeju, jibu jairijibune sācoari, ticūni suyarojuaju re rujiocoanujarā. To bajiro ina yijare, rudicoasuju Saulo.

Jerusalénju Saulo î bajire queti

26 Rudiva, Jerusalénju ejacoasuju ĩ. Tojure ejacoari, Jesúre ajitirunură răca rejaruaboayuju ĩ. "Jesúre ĩre ajitirunugu me nagumi Saulo" yituoĩară nari, buto îre güiyujară îna. **27** To îna bajiboajaquene, Bernabé văme cutigu, Saulore îre ejaremonuju ĩ.

—Vayá. Jesús î gotiroticõasuoriarãre înare ñagôto mani
—Saulore îre yiyuju Bernabé.

To yi, îna tuju ejacoari, ado bajiro Saulo î bajirere înare gotiyuju Bernabé:

—Ãnire Saulore maaju ĩ vatone ĩre ruyuaĩoñuju Jesús. Ĩre ruyuaĩocõari ĩre ñagõnuju ĩ. To ĩ yiro bero, Damasco vãme cuti macanare güibecune Jesús ĩ bajirere gotimasioñuju —ĩnare yiyuju Bernabé, Jesús ĩ gotiroticõasuoriarãre.

28 To î yisere ajicoari, "Mani racagu naami Saulo", îre yituoîanujara îna yuja. To îna yijare, Jerusalénju îna raca nacoanuju Saulo. To bajiro bajigu rîne güiri mene Jerusalén macanare Jesús î bajirere înare goticudiyuju î. 29 Judío masa naboarine griego oca nagora quene nanujara. To bajiri, Saulo raca nagoboanane, oca josayujara. To yirane, îre sîaruayujara îna. 30 îre îna sîaruasere ajicoari, Cesarea vame cuti macaju Saulore îre amicoasujara î racana. Îre amiejacoari, î ya macaju Tarso vame cuti macajure coacoanujara îna.

31 Tirodore Judea, Samaria, Galilea sitana quene Jesúre ajitirunura rojose tamuobesujara. Dios i coagu Espíritu Santo înare i ejaremose raca Jesús ocare butobusa ajivariquenarutuasujara îna, Jesúre ajitirunura. To bajiri jajarabusa narutuasujara îna, Diore quenaro cudira.

Micagure Pedro i catiore queti

32 To bajiri Jesús ĩ gotiroticõasuoriarã rãcagu Pedro vãme cutigu, Jesúre ajitirũnurãre ĩacudigu, Lida vãme cuti macaju, ejayuju Pedro. 33 Toju ejacõari, micagũre Eneas vãme cutigure ĩre ĩabujayuju ĩ. Cojomo cõro idia jenituaro rãca cũmari ĩ cănijesariaroju jesacõarugũnuju ĩ. 34 l̃re ĩabujacõari, ado bajiro ĩre yiyuju Pedro:

—Ajiya mu. Jesucristo mure catioami. To bajiri vұ́murұ́gұ̃na. To bajicõari mu cãnijesariarore quẽnocũna mu —yiyuju Pedro.

To bajiro î yirone, micagũ ñaboarí vũmʉrũgũñuju ĩ. **35** l bajisere ĩañujarã Lida vãme cʉti macana, to yicoari, Sarón vãme cʉti macana quēne. Tire ĩacoari, Jesúre ĩre ajitirũnʉñujarã ĩna jediro.

Rijariore Pedro î catiore queti

36 Tirūmuri Jope vāme cuti macaju Tabita vāme cutigo ñañuju so. Jesúre ĩre ajitirūnugõ ñañuju. Griego ocarema, Dorcas vāme cutigo ñañuju. Quēnase yigo ñañuju so. Maioro bajirāre quēnaro yirēmorūgūnuju. 37 To bajiro yicudiboacone, bajirocacoasuju so. To bajiri so yarā so bajirocato ĩacoari, rijariarāre ĩna yirūgūriarore bajiro sore ĩna yujeroto rĩjoro, so rujure coecoari, vecaga soaju sore cũnujarã ĩna. 38 Jope vāme cuti maca tune ñañuju Lida vāme cuti maca. To bajiri, Lida macaju Pedro ĩ ñasere ajiyujarã Jope macana, Jesúre ajitirūnurã. Tire ajicoari, juarã, Pedrore "Ĩre jirã vajaro" yirã ĩnare coañujarã ĩna. To bajiro ĩna yicoariarã, ĩ tuju ejacoari, ado bajiro ĩre yiyujarã ĩna:

—Yua rãca guaro vayá —îre yiyujarã îna.

39 To îna yisere ajicoari, îna raca vacoasuju Pedro. Toju ejacoari, Dorcas bajirocario so narisoajure îre jimuocoanujara îna. Jajara manajua rijaveoriara otinanujara îna, so ruju ture. To îna yinarone, Pedro î ejaro îacoari, î tujure ganibiarugucoasujara romia, îre gotiruara:

—Ĩaña mu. Dorcas ñaboario so bajirocaroto rijoro jairo sudi yuare tiaisiboacamo —yirane, Pedrore ire juaionujara ina.

40 To îna yirone,

—Adi sõare vijagocoasa maji —ĩnare yiyuju Pedro.

To yigajanocõari, gusomuniari tuetucõari, Diore sēniñuju Pedro. Diore sēnigajanocõari, rijariore judarugu ĩañuju. Judarugu ĩacõari:

—Tabita, vumurujuna mu —sore yiyuju Pedro.

To î yisere ajicoari, tudicaticoasuju so. To bajigo ñari, Pedrore îacoari vumurujunuju so. **41** To so bajirone, so amore niacoari sore tuavumuonuju Pedro. To yicoari, ti soare vijagoriarare înare jajarotiyuju quena:

—Quena so tudicatisere ĩarã vayá mua — ĩnare yiyuju Pedro, manajua rijaveoriarãre, gãjerã Jesúre ajitirunurãre quene.

42 To bajiri, quena so tudicatirere ajiyujara toana Jope vame cuti macana ñajediro. Tire ajicoari, jajara ñanujara "Jesús î masise raca yiyumi Pedro" yira ñari, "Jesúre ajitirunura nato mani quene" yira. **43** To bajiro î yiro bero, yoaro Jopeju nacudiyuju Pedro, vaibucura gasene sudi, to yicoari vasojoari quenorimasu, Simón vame cutigu tujure.

Cornelio tuju Pedro î vare queti

10 tro bajiri Cesarea vãme cuti macajure, Cornelio vãme cutigu ñañuju ĩ. Surara mesare coderã uju ñañuju romano masu. Italia sitana surara uju ñañuju ĩ. To bajiri cojomo cõro masa cõro ñarãre rotigu ñañuju ĩ. 2 Judío masu me naboarine, quenaro Diore îre rucubuoyuju, ĩ ya viana raca. Judío masare maioro bajirãre quenaro înare yiremorugunuju ĩ. Tocaracarumune Diore îre senirugunuju. 3 To bajiri cojorumu namicajua tusato, ángel îre ruyuaĵonuju, Corneliore.

Quenaro îre îamasucoanuju Cornelio. Î tujure sajaejacoari, —;Cornelio! —îre yiyuju ángel.

4 To ĩ yiboajaquẽne, ĩre cudibesuju maji. Ĩre güigu ñari, ĩre ĩacoa ñañuju Cornelio. To bajigune,

—¿Ñie bojati mʉ? —ĩre yiyuju Cornelio.

To ĩ yirone,

—Diore îre mu senisere ajivariquenaruguami. Maioro bajirare mu ejaremosere quene îavariquenaruguami. To bajiri mure quenaro yiguagu yami. 5 To bajiri, Jope vame cuti macajure naami Simón Pedro vame cutigu. Îre jira varonare înare coana mu. 6 Gaji Simón vaibucura gasene sudi, to yicoari vasojoari quenorimasu ya vijure naami Simón Pedro, utabucura tuju narivire —îre yiyuju ángel, Corneliore.

7 To yigajanocõari, îre vaveocoasuju ángel. Ĩ vato bero, jʉarã îre moabosarimasare to yicõari, ĩ surarare quẽnaro Diore ajirʉ̃cʉbʉogʉre quẽne îre jiyuju Cornelio. **8** Ĩnare jicõari, ángel îre ĩ gotirere ĩnare gotiyuju. To yigajanocõari, Jope macajʉ ĩnare varotiyuju.

9 To ĩ yicoariara, gajerumu umurecaji naro Jope maca tu tusasujara îna. To îna bajirone, vi rijo tunaju mujacoari, Diore re seninuju Pedro. **10** Yoaro Diore seninagu nari, niorijacoa-

Hechos 10.11-12

suju. To bajiri gājerāre ĩre ĩna bare quẽnobosañasere yuyuju ĩ. To ĩ bajiñarone, ado bajise ĩre ruyuaĩoñuju Pedrore: 11 Õ vecaju ữmuagasero soje jãnacoasuju ti. To bajicõari, sudijãi jairijãi juajacatua gaja ñiacõari yorujiocõariarore bajiro rujiayuju ti. Rujiadi, ĩ tuju ejayuju. 12 Tojure ñañujarã vaibucurã jediro. Jēnirã, vurã, ãña quẽne, ñajediro ñañujarã ĩna. 13 Ĩ tuju ti ejaro, ado bajiro yi ocaruyuyuju õ vecaju, Pedrore:

—Vumuruguña mu. Înare sĩacoari, baya —ĩre yi ocaruyuyuju.

14 Tire ajicõari ado bajiro yiyuju Pedro:

—Babeaja ун. Rẽoriarãre divatojнane baı̃abeticajн ун —boca yicõañuju Pedro.

15 To î yirone, quena ocaruyuyuju:

—"Rẽore ñaja", yibesa. "Baya" Dios ĩ yisema, quẽnase ñaja —yi ocaruyuyuju.

16 Idiajiju îre bajiîocoasuju ti. To baji, tudimujacoasujarā. 17 Tire ĩacõari, "¿Ñie ũni yure bajiati ti?", yituoĩañuju Pedro. To ĩ yiñarone, Simón vaibucurā gasene sudi, to yicõari vasojoari quẽnorimasu ĩ ñarijure gajerãre sẽniĩacõari ĩ ya vi soje ture ejayujarã Cornelio ĩ cõariarã. 18 Ejacõari,

—¿Adi vire Simón Pedro vãme сніідн ñati? —yiyujarã ĩna.

19 Pedro ĩ ĩasere ĩ tuoĩañarone, ado bajiro ĩre gotiyuju Espíritu Santo:

—Idiarã umua mure macarã ejama. **20** Vumurugucoari, înare <u>iagu</u> rujiasa mu. Tuo<u>iarejaibecune</u> vasa, yu coarã ina <u>najare</u>—Pedrore ire yiyuju Espíritu Santo.

21 To bajiri, îna ture rujiacõari,

—Yune ñaja mua macagu. ¿No bajiro yirā vadi mua? — ĩnare yiyuju ĩ.

22 To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro Pedrore gotiyujarã îna:

— Yua uju Cornelio yuare cõami. Surara uju ñaami. Quenaro Diore ajirucubuoami. "Quenase yigu ñaami", îre yama judío masa jediro. To bajiri ado bajiro îre gotiyuju ángel: "Cornelio ajiya mu. Simón Pedrore jiaya mu. To yicoari î gotisere quenaro ajiba mu", yua ujure îre yiyuju ángel —yiyujara Cornelio î coariara, Simón Pedrore.

23 To îna yisere ajicoari, ado bajiro înare yiyuju Pedro:

—Ado sãjaaya maji. Rãioato yaja. Yu tu câniña maji —ĩnare yiyuju Pedro.

To yi, gajerumu îna răca vasuju yuja. Sîguri Jopeana Jesúre ajitirumură, î răca vasujară, îre baba cuti vana.

- 24 To bajiri gajerūmu, Cesarea vāme cuti macaju ejayujarā îna. Îna ejaroto rijoro, î yarāre, to yicoari, î babarāre quēne înare jireonuju Cornelio, "Simón Pedro î gotisere ajito mani" yigu. 25 To baji, vi tuju îna ejarone, Pedrore bocaāmiru budiasuju Cornelio. Îre bocacoari, gusomuniari tuetuyuju, Pedrore rūcubuogu. 26 To î yijare,
- —V mur eug mu. Mure bajirone masu ñaja yu quẽne —Corneliore ı̃re yiyuju Pedro.
- **27** To yi, gãmerã ñagõrãne viju sãjacoasujarã yuja. Sãjaejacoari, jãjarã ejacoari, bajiñarãre ĩnare ĩañuju Pedro.

28 Înare ĩacoari, ado bajiro gotiyuju ĩ:

—Yua judío masa, gãjerã masa ya vire yua sãjajama, to yicõari, no bojariju gãjerã masa rãca yua vusajama, yua ujarã îna rotisere cudimena yirãja yua. Tire ajiriarãja mua. To bajiro ti bajiboajaquene, Dioma ado bajiro yure yimasimi: "'Quenaja' yu yisema quenase ñaja. 'Reore ñaja' yibesa mu", yure yimasimi Dios. To bajiri, "Judío masu ñaboarine gãjerã masa raca yu ñajama, quenacoaja ti", yimasiaja yu yuja. 29 To bajiri mua ocare ajicoari, tuo îarejaibecune vabu yu. To bajiri, ¿no bajiro yato yirã, yure bojacoari mua? — ĩnare yiyuju Pedro.

30 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyuju Cornelio:

—Сапн babarirumu rijoroagarumu, ñamicajua, ado coro muiju î tusatone Diore seniñamasimu yu. Îre yu seniñarone, sudi buto botise sañacoari, yure ruyuarugumasimi ángel. 31 Ruyuarugucoari, ado bajiro yure gotimasimi: "Diore îre mu senisere ajivariquenaruguami. Maioro bajirare mu ejaremosere quene ĩavariquenaruguami. To bajiri mure quenaro yiguagu yami. 32 To bajiri, Jope macaju Simón Pedro vame cutigure jiaya. Gaji Simón, vaibucura gasene sudi, to yicoari vasojoari quenorimasu ya vijure ñaami, utabucura tuju ñarivire", yure yimasimi ángel. 33 To î yijare, guaro mure jicoamasimu yu. Quenaro vayuja mu. Ado mu ejajare, variquenaja yua. Adojure Dios ĩ ĩaro rejamu yua, ñajediro mure ĩ gotirotirere ajiruara —Pedrore ĩre yiyuju Cornelio.

Cornelio răcanare Pedro î gotire queti

34To bajiro ĩ yisere ajicõari, ado bajiro gotiyuju Pedro yuja:

—Ajimasiaja yu yuja. Gãjerã masare î mairo retoro judío masare maigũ me ñaami Dios. 35 No bojarare Diore mani rũcubuojama, quẽnaro mani yijama, cojoro cõrone manire ĩavariquenaami Dios. 36 Dios î ejaremose raca vua vara Israel ñamasirí janerabatiare înare gotimasioruguaja yua, ñajediro ији Jesucristo suorine Diorãca quenaro îna ñaroti quetire. 37-38 Jesús, Nazaret vãme cuti macagu î bajirere masirāja mua. Galilea vãme cuti sitaju oco rãca Juan îre î bautizariaro bero, Espíritu Santore, to yicoari, i masisere Jesúre coanumi Dios. To bajiro î yicoarí ñari, masare quenaro yicudicami, Galilea sitanare, to vicoari Judea sitanare quene. Îna usurijure vătia sănarăre, vătiare înare bureacudicami. Tire masirăja mua. 39 Ti jedirore ĩacaju yua Jesús ĩ gotiroticõasuocana, Jerusalén vãme cuti macaju vicatire quene. To bajiro i viro bero, Jerusalénju yucútěroju îre jajusîacama îna. 40 To bajiro îre îna yiboajaquene, idiarumu tusatirumune, îre catiocoari, "Înare ruyuaĵoña", Jesúre îre yiyumi Dios. 41 Jediro masa mere Jesúre îre ruvuaîorotivumi. Rêmojune Jesús î bajicatire gotirona î cũcana yua ñajare, "Îre catioyumi Dios" yua yimasirotire yigu, îre ruyuaîorotiyumi. To bajiri, Jesús î tudicatiro bero, î râca ba, idi, yicaju yua. 42 "Catirâre, bajireariarâre quene îna yisere îacoîarocure Jesúre îre cunumi Dios", yuare yigoticudiroticami Jesús. **43** Diore gotiretobosamasiriara îna naro corone Jesús î bajirotire ucamasinujara îna. To bajiro yira nari, no bojarare, Jesúre ajitirunurare, rojose îna yisere Dios î masiriorotire ucamasinujara —yiyuju Pedro.

Dios î coagu Espíritu Santo judío masa mere înare î ejasuore

- 44 Înare î gotimasio ñarone, Dios î cõagũ Espíritu Santo înare ejayuju î. 45-46 To î bajirone, ricatiri rîne oca ñagõsuo-yujarã îna, quenase Diore yirucubuora. Tire îacoari, "Judío masa mere quene ejaami Dios î coagũ Espíritu Santo" yira ñari, no yimasibesujara Pedro raca ejariara judío masa. 47 To bajiri, î racanare ado bajiro înare gotiyuju Pedro:
- —Yure ajiya yu yarã. Espíritu Santo, manire î ejacatore bajirone înare quene î ejajare, ¿mani racagu nijuane, "Oco raca înare bautizabeticoato" yigu magumi? —înare yiyuju Pedro. 48 To yicoari, —"Jesús suorine Dios yarã ñaama" yirã, oco raca înare bautizaya mua —î racanare înare yiyuju Pedro.

To bajiri, îna bautiza ecoro bero, "Vabesa maji. Yua râca ñacoana", Pedrore îre yiyujara Cornelio racana.

Jerusalén macana Jesúre ajitirűnurãre Pedro î gotire queti

- 1 1 To bajiri Jesús ĩ gotiroticõasʉoriarã, gãjerã ĩre ajitirঊnʉrã Judea sitanajʉa, "Judío masa me ñaboarine, Jesúre ajitirঊnʉñujarã" yire quetire ajiyujarã ĩna. 2-3 To bajiri,
 Jerusalénjʉ Pedro ĩ tudiejaro, ado bajiro ĩre sẽniĩañujarã ĩna:
- —¿No yigu judío masa vi me ti ñaboajaquẽne, sajacati mu? To bajicõari, ¿no yigu îna rãca bacati mu? —yiyujarã, Pedrore.
- **4-5** To bajiro îre îna yijare, ado bajiro riojo înare gotiyuju Pedro:
- —Jope macaju ñacõari, Diore ĩre yu sẽnirone, ado bajiro yure ruyuacaju. Vecaju sudijãi jairijãi juajacatua gaja ñiacõari, yorujiocõariarore bajiro ejacaju ti, yu tuju. 6"¿Ñie ñati, ti jubeajure?" yigu, quēnaro ĩacaju yu. Тоји ñacama sãñarã vaibucurā jediro. Ãña, jēnirā, to yicõari, vurā quēne ñacama. 7 Ĩnare yu ĩarone, õ vecaju ado bajiro ocaruyucaju: "Pedro, vũmurūgũña mu. Ĩnare sĩacõari, baya mu", yure yi ocaruyucaju ti. 8"Babeaja yu. Rēorere divatojuane baĩabeticaju yu", boca

yicoacaju yu. 9 To yu yirone, ado bajiro yure ocaruyucaju quena: "'Reore ñaja', yibesa. 'Baya' Dios î yisema, quenase ñaja", yure yi ocaruyucaju. 10 Idiajiju to bajiro yure bajiiocaju. To baji, tudimujacoacaju quena. 11 Ti mujato bero, idiara ejacama, vu ñarivijure. Cesarea vame ti macagu Cornelio vame cutigu înare coanumi, yure "Macato îna" yigu. 12 îna ejarone, "Tuoĩarejaibecune vasa mu" Espíritu Santo yure ĩ yijare, vacaju ун. Cojomo cõro coja jẽnituarirãcн Jesúre ajitir en vere baba cuti vacama îna. Îna răca vacoari, Cornelio va vijure săjacaju yua. 13 Yua săjaejarone, ángel, ruyuaĩocoari, îre î gotirere yuare goticami Cornelio. Ado bajiro yuare goticami: "'Jope macaju mu ũmuare ĩnare coaña mu, Simón Pedro vâme cutigure "Ĩre jirã vajaro" vigu. 14 Mure, mu va vianare quene gotimasiorucumi î. Muare î gotimasiose suorine mua rijato bero, rojose tãmuotujabetiriaroju mua vaborotire yireto ecobosaruaraja mua', yure yigotimasimi ángel", yuare yicami Cornelio. 15 To bajiro yuare î viro bero, înare gotimasiocaju yu. Înare yu gotimasiosuorone, Espíritu Santo manire î ejacatore bajirone înare quene ejacami. 16 To î bajirone, mani uju Jesús î goticatire masibujacoacaju yu: "Tirumuju oco raca muare bautizacami Juan, 'Dios î bojabeti viruabeaja' mua vituoîajare. To bajiri, voaro mene Espíritu Santore muare cõarucumi Dios, mua rãca ñarocure, 'Dios î bojarore bajirone yimasiato' yirocure" manire ĩ yigoticatire. 17 Jesucristore ajitirũnurã mani ñajare, Espíritu Santore manire î coacatore bajirone înare quene coacami Dios, judío masa me îna ñaboajaquene. Înare quene to bajiro î vijare, "Judío masa me ñari, mani rãcana me ñaama", yimasibeaja yu —înare vivuju Pedro.

18 To bajiro î yisere ajicoari, îre seniîatujacoanujara îna. Ado bajirojua yiyujara îna yuja:

—Quenaro yigu ñaami Dios. "Judío masa mere quene, rojose îna yisere masirioami, îna rijato beroju î raca quenaro ñacoa ñato îna" yigu —yiyujara judío masa Jesúre ajitirunura.

Antioquíana, Jesúre ajitirunura îna rejare queti

19 Tirūmuri rījoro Estebanre sĩacõari gājerāre quẽne Jesúre ajitirūnurāre rojose ĩnare yiyujarã ĩna Diore masimena. To bajiri sĩgūri Jesúre ajitirūnura Fenicia sita ñarimacariju, Chipre vãme cutiyoa ñarimacariju, to yicõari, Antioquía vãme cuti

macaju quene rudiasujara îna. Ti macarijure ejacoari, judio masa rîrene Jesús yere înare gotiyujara îna. **20** Găjerama, Chipre vame cutiyoa narimacariana, Cirene vame cuti macana, vacoari Antioquía macaju ejayujara. Toju ejacoari, judio masa mere quene Jesús yere înare gotiyujara îna. **21** "Quenaro gotimasioato îna" yigu, înare ejaremonuju Espíritu Santo. To bajiri Jesús î bajirere ajicoari, masa îna rotisere îna ajirucubuoboarere ajitujacoari, jajara Jesúre ajitirunusuoyujara îna.

- 22 Jesúre îna ajitirunurere ajiyujară Jerusalén macana Jesúre ajitirunu suyară. To bajiri îna tujure Bernabé văme cutigure îre coanujară. 23 To îna coarí, ejacoari, Dios quenaro înare î yisere îanuju. To bajiri buto variquenacoari, ado bajiro înare gotiyuju:
- —Tocaracune, Jesúre îre ajitirunuruguna mua —înare yiyuju Bernabé.
- **24** Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca tưoĩagữ ñari, cojo vãme ruyabeto Dios ĩ bojarore bajiro quẽnaro yigu, to bajicõari, Jesúre quẽnaro ajitirữnugữ ñañuju Bernabé. To bajiri jãjarã masa, ĩ gotimasiosere ajicõari, Jesúre ajitirữnusuoyujarã îna.
- 25 Tiju bero, Tarso vãme cuti macajure vasuju Bernabé, Saulore macagũ. 26 To ĩre ejabujacõari, "Ita mu, Antioquíaju", ĩre yiyuju. To bajiri vasujarã Antioquíajure. Tojure cojo cũma ñañujarã ĩna, Jesúre ajitirũnurã rãca. Toju ñacõari jājarã masare Dios oca Jesús yere ĩnare gotimasionujarã ĩna. Ti macane Jesúre ajitirữnurãre, "Cristiano masa ñaama ĩna", yisuoyujarã. "'Mani uju ñaami Cristo' yirã ñaama" yire ũni ñañuju ti vãme.
- 27 Tirūmurirene Jerusalén macana, Diore îre gotirētobosarimasa ejayujarā tojure, Antioquíajure. 28-30 Îna rācagu ñañuju Agabo vāme cutigu. Jesúre ajitirūnurā îna rējarūgūrojure sājaejacõari, Espíritu Santo î ejarēmose rāca tuoĩacõari, ado bajiro înare gotiyuju Agabo:
- —Judea sita ti ñaro cõrone, ñio ejaruaroja. Bare jedicoaruaroja —yiyuju Agabo.

To î yisere ajicoari, "Judeana niorijaruarama îna. Găjoa înare coato mani", yiyujara Antioquiana Jesúre ajitirunura. To îna yiriarore bajirone yiyujara îna. Îna cuose îna îsimasiro coro Saulore, Bernabére quene înare îsinujara, Judea narare Jesúre ajitirunura bucurare "Înare îsiato" yira. To bajiro ti

bajijama, Roma macagu Claudio vãme cutigu masa ñajediro uju ĩ ñariarodore bajiyuju.

Santiago î sĩaecore, to yicoari tubiberiavire Pedro î budire

12 Tirūmurirene, Uju Herodes, Jesúre ajitirūnurāre sĩgūrire rojose ĩnare yisuoyuju ĩ. 2 To yicoari, "Juan bedire Santiagore ĩ rujoare jataya mua", ĩnare yiyuju ĩ. 3-4 To bajiro ĩre ĩ yirotisere ajicoari, buto variquēnanujarã judío masa ĩ yarã sĩgūri. Ĩna variquēnaro ĩacoari, Pedrore quene ñiaroticoari, tubiberotiyuju ĩ. To bajiro ti bajijama, pan vuoyamanire ĩna bariarūmurire bajiyuju. Ĩre tubiberotigu, "Rudiromi" yigu, ado bajiro quenaro coderotiyuju ĩ:

—Diez y seis ñarãre babaricãrãcune vacõari, tocãrãcajine babaricãrācu codevasoaya mua —ĩnare yiyuju. To yicõari, "Pascua boserumu ti jediro, masa ĩna ĩaro rĩjoro Pedrore ĩre sĩarotirucuja yu", yituoĩanuju Herodes. 5 To bajiri quēnaro masune code ecocõanuju Pedro. Tire ajicõari, gãjerã Jesúre ajitirunurã Diore buto ĩre sẽnibosayujarã ĩna.

6 Gajerũmu busurijune ñaboayuju, Herodes Pedrore ĩ sĩarotirũmu. Juarã surara coderimasa vatoajure cãnicũñañuju Pedro. Juaãmojune cõmemari rãca siaecocõañuju. Gãjerã surara soje tune coderũgõñujarã ĩna. 7 To ĩna bajiboajaquẽne, ñaro tusarone ruyuayuju ángel. To ĩ bajirone Pedrore ĩna tubi-

Hechos 12.6

beriasõa busujumucõañuju. To bajicõari, Pedrore îre moaĩañuju ángel, îre yujiogu. Ĩ yujiro ĩacõari,

—Vumuruguña mu —îre yiyuju, Pedrore.

To î yirone, Pedrore îna siaboariamari, comemari jojivejacoasuju. **8** To ti bajirone,

- —Мн sudi sãñaña. Мн gubo sudi cudaya —Pedrore ĩre yiyuju. To yigune, ado bajiro yirēmoñuju:
- —Мн sudiro joeagarore quene saña. To yicoari, vayá. Yнге sнyaya mн —îre yiyuju ángel, Pedrore.

9 To î yirone, îre suyacoasuju Pedro. To bajiboarine, "To bajiro bajiguja yu", yimasibesuju î. "¿Socaro me bajiati ti?" yiboacu, "Ba. Socaro bajiroja gajeyerema", yituoîanuju Pedro. 10 To bajivana rîne, jua soje surara îna coderisojerire retoasujara îna. Tusarisoje, come soje nanuju ti. Ti soje tu îna ejarone, ti masune janacoasuju ti. To baji budirugu, maa îre î umato vacune, "To bajigumi" yimasina manone yayicoasuju ángel. To bajiri Pedro sîgune tujacoanuju yuja.

11 To bajisere ĩacõari, "Socaro me bajiaja", yimasicoasuju Pedro. "'Herodes ĩre sĩaromi' yigu, yure ũmato budirocure cõañumi Dios", yituoĩañuju ĩ. "To bajiri judío masa rojose yure ĩna yiruaboase rẽtocoaju ti yuja", yituoĩañuju Pedro.

12 To yituoĩamasicoari, Juan Marcos vame cutigu jaco, María ya viju vacoasuju î. Ti vijure jajara masa rejacoari nanujara, Diore senira. 13 To îna yinarore soje tu ejacoari,

—¿Ñaboati mua? —yiyuju Pedro.

Ti vijure, sĩgỗ ti vianare ejaremorimaso nanuju so, Rode văme cutigo. To bajiri Pedro ĩ seniĩasere ajicoari, soje tu ejarugucoari, ajiyuju so, "¿Ñimu narojari?" yigo. 14 Soje janabecone ajirugoca yigo, Pedro ocare ajimasinuju. Ĩ ocare ajimasicoari buto variquenanuju. To bajigo nari, soje janabecone gotigo tijasuju, ti vianare.

—Macajúju ñaromi Pedro —ĩnare yigotiyuju so.

15 To bajiro înare so yirone,

—Mecugõ yigoja mu —sore boca yiyujarã îna.

To îna yijare,

—Soco me yaja yu —ĩnare boca yicudiyuju so.

To so yijare,

—Ba, ángel, Pedrore coderimasʉ ñagʉ̃mi —sore yiyujarã ĩna. 16 To îna yiboajaquene,

—¿Ñaboati mʉa? —yi ocaruyucõa ñañuju Pedro, macajʉ́jʉ ñacõari.

To bajiri, sojere jānacõari, Pedrore îre ĩaucayujarã îna. 17 Îre îna ĩaucasere ĩacõari, înare, "Ñagõbesa" yigu, ĩ āmone ñumuoñuju Pedro. To yicõari, "Ado bajiro yure yirēmomi Dios, tubiberiaviju yu ñaro", înare yigotiyuju. Tire gotigajanocõari,

—Adire Santiagore, to yicoari, mani racanare Jesúre ajiti-runtare quene înare gotiaya mua —înare yiyuju Pedro.

To bajiro înare yigotigajanocõari, gajeroju vacoasuju î.

18 Gajerūmu busuato tubiberiavire codeboariarã, Pedro ĩ mano ĩacõari, "¿No bajiro bajiyujari ĩ?" gãmerã yiboana, buto tuoĩarejaiyujarã ĩna. 19 Herodes quẽne, Pedro ĩ mano ĩacõari, ĩre macarotiboayuju. Ĩre bujabesujarã ĩna. To bajijare, tubiberiaviju codeboariarãre ĩnare sẽniĩaboayuju Herodes. Ĩna cudimasibetijare, "Ĩnare sĩacõaña", yiyuju ĩ. To yicõari bero, Judea sitaju ñarí, Cesarea vãme cuti macaju ñagū, vacoasuju Herodes.

Herodes î bajirocare queti

20 Tirũmurire Tiro vãme cuti macanare, to yicoari Sidón vãme cuti macanare quêne buto înare jūnisiniñuju Herodes. To bajiri Sidón macana, Tiroana rãca rējacoari, Herodere ñagorā vasujarā îna. "Herodes î jūnisinicoa ñajama, uju î nari sita bare mani bujarūgūsere îsibecumi" yirā nari, to bajiro bajiyujarā îna. Herodes tujure nanuju îre ejarēmogū namasugū, Blasto vāme cutigu. To bajiri Herodere îna nagoroto rijoro, îre nagonujarā îna, Blastore. To îna yise najare, înare îamaicoari, înare nagobosayuju Blasto. Înare î nagobosarone, "Cojorūmu înare nagorucuja yu maji", îre yiyuju Herodes. 21 "To coro înare nagorucuja yu" î yiriarūmu ti ejaro, uju nagū î sañase sudi quēnase sañanuju î Herodes. To yicoari, rotigu î rujiri cūmurojure ejarūjucoari, masare gotiyuju î. 22 ī nagosere ajicoari,

—Masu me ñaami ani. Dione ñaami —yiavasa variquenanujara masa.

23 To bajiro îna yiñarone, ángel Herodere rijaye îre cõañuju. To î yijare, î gudajoajure vâsia îna bajare, bajirocacoasuju

Herodes. "To bajise yibesa mua. Dios me ñaja yu. Dios sĩgũrene rũсubuoya mua" ĩ yibetijare, to bajiro bajiyuju ĩre.

24 Herodes î bajirocarirodore Jesús î bajirere Dios oca gotisere ajicoari, jajarabusa Jesúre ajitirunurutuasujara îna.

25 Bernabé, Saulo rãca Jerusalén vãme cuti macanare gãjoa înare îsigajanocõari, Antioquíaju tudiasujarã îna. Gãji, Juan Marcos vãme cutigu, îna rãca vasuju î.

Saulo, Bernabé rãca Dios ocare îna gotimasiocudisuore queti

13 ¹To bajiri, Antioquía vãme cuti macajure Jesúre ajitirunara rãcana, înare gotimasiora, to yicoari, gajera Diore gotiretobosara nanujara. Adocaracu nanujara: Bernabé, Simón, Lucio, Cirene vame cuti macagu, Manaén, Saulo. Tocaracu nanujara îna. Simónre, Nigu îre yiyujara gajera. Manaénjua, Uju Herodes namasirí racagu naboayuju î. Cojovata bucuariara nanujara îna. 2 To nacoari, bare bamenane, Diore îre yirucubu nanujara îna. To yinarane, Espíritu Santo suorine ado bajiro yiyujara îna, Bernabére, Saulore quene:

—Gajeroju mua gotimasiocudirotire bojami Dios. To bajiri, ĩ bojarore bajirone yiruarãja mua —ĩnare yiyujarã.

3 To yicoari, que na Diore rucubuora bare bamenane, Diore înare senibosayujara îna, Bernabére, Saulore. To yicoari, îna rujoari joere îna amori nujeoyujara, Bernabére, Saulore, "Dios î bojarore bajirone gotimasiocudiya" yira. To bajiro înare yigajanocoari, înare varotiyujara îna.

Chipre vãme cutiyoa ñarimacarire Pablo, Bernabé rãca îna gotimasiorã vare queti

4 To bajiri Espíritu Santo înare î cõajare, vacoasujară îna, Bernabé, Saulo, Seleucia văme cuti macajure. Ti maca moa riaga tu ñañuju ti. To bajiri, rojaeja, cũmua jairicaju vasăja vacoasujară îna, Chipre văme cutiyoaju vana. 5 Salamina văme cuti maca jetagare rocatuejayujară îna. Ejacõari, tiyoa ñarimacarire judío masa Dios ocare îna buerivirijure Jesús bajirere Dios oca gotisere gotimasiocudiyujară îna. Îna răcagu, înare ejarēmogũ ñañuju Juan văme cutigu.

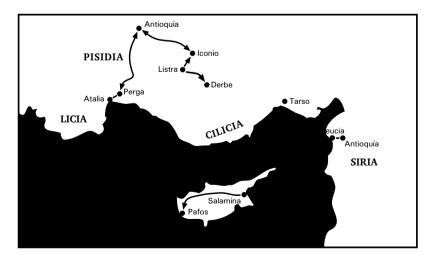
^b**13.5** Lucas, "Juan" ĩ yijama, Juan Marcos vãme cutigure yami.

6-8 To bajiri goticudirā rīne, Pafos vāme cuti macajure ejasujarā īna. Tojure sīgū Barjesús vāme cutigure īre īabuja-yujarā īna. Barjesús ti yijama, griego ocarema Elimas yirua-ro yiyuju ti. Judío masu nanuju ĩaĩanamanire yigu. "Diore gotirētobosarimasu naja yu", yisocagu nanuju ī. Ti macagu ujujua, Sergio Paulo vāme cutigu, quēnaro tuoĩagū nari, quēnaro masigū nanuju. To bajigu nari, Jesús ī bajirere īna gotimasiosere ajiru, Bernabére, Saulore īnare jicoanuju ī. To ī yire najare, īre gotimasionujarā īna. Īna gotimasio narone,

— Ĩnare ajibesa — yiyuju Barjesújua, "Jesúre ajitirunuromi" yigu. **9-10** To ĩ yiboajaquene, Espíritu Santo ĩ ejaremose raca tuoĩacoari, Barjesúre ĩre ĩacoari, ado bajiro ĩre yiyuju Saulo, romano ocarema Pablo văme cutigu:

—Vãtia нјнге bajiro socajaigн ñaja mн. Jediro quenasere buto tegh ñaja mн. Dios oca quenaro riojo ti gotiboajaquene, "Tire ajibeticoaña. Socase ñaja", masare yimavisiogн ñaja mн. 11 То bajiri yuchne rojose mн yise vaja rojose mн coaami Dios. Саје тавесние ñacoarhchja mн, Dios т bojaro coro—тre yigotiyuju Pablo, Barjesúre.

To bajiro î yirone, îabecu ñacoasuju î yuja. To bajiri, "Yu amore niacoari yure tuato" yigu, masare vare macaboayuju î yuja. 12 To î bajisere îacoari, "Jesús î bajirere gotimasiora

Primer viaje de Pablo (Hechos 13.1-14.28)

ñari, to bajiro yama" yituoĩagũ ñari, Jesús ĩ bajirere ajitirũnuñuju ti macana uju.

Pisidia sita ñarimaca Antioquíaju Jesús ĩ bajirere ĩna gotimasiore queti

13 To bajiri Pablo rācana, Pafos vāme cuti macare ñariarā, cūmua jairica rāca vacoasujarā īna, Perge vāme cuti macaju vana. Panfilia sitajure ñañuju Perge. Ti macaju īna rāca ejacoari, Juanjuama, Jerusalénju tudicoasuju. 14 Perge maca ñariarā, Pisidia sita ñarimaca Antioquía vāme cuti macaju vasujarā. Ti macaju ejacoari, ususājariarūmu ñaro, judío masa Dios ocare īna bueriviju sājasujarā īna. 15 To bajiri Moisés ñamasirí ī ucamasirere, to yicoari Diore gotirētobosamasiriarā īna ucamasirere quēne ĩagotiyuju gāji. To bajiro ī yiro bero, Pablo rācanare sēniīañujarā īna, ti vi ujarā:

—"Butobusa Diore ajitirũnuato îna" yirã, quẽnase oca yuare gotiya mua — înare yiyujarã îna.

16 To bajiro îna yijare, vumurugucõari, î amone numuonuju Pablo, "Nagobesa mua" yigu. To bajiro yicõari, ado bajiro înare gotiyuju î:

— Yure ajiya mua, Israel ñamasirí jānerabatia, to yicõari, ñajediro Diore rucubuorā quene: 17 Dios, Israel ñamasirí jānerabatia îna rucubuogu, Egipto sitaju îna ñaro înare bujurotimasinuju î. To yicõari, î masise raca yucú manoju înare umato vamasinuju î. 18 To bajiri, cuarenta ñaricumari yucú manoju ñara îre îna rucubuobetiboajaquene, îna raca ñacõa ñarugunuju î. 19 Bero, î suorine Canaán sita ñarimacarianare heteo masare, gergeseo masare, amorreo masare, cananeo masare, ferezeo masare, heveo masare, to yicõari jebuseo masare quene înare sĩareacõari, îna ñaboaria macarire ñamasinujara îna. To bajiro îna bajijama, "Yu yarajua, ti sitare ñaruarama" Dios î yimasire ñajare, to bajiro bajiyuma îna. 20 To bajiri, Egipto sitajure îna ñasuoriacuma, to yicõari Canaán sitajuare îna ñasuomasiriacuma raca, cuatrocientos cincuenta ñaricumari tusamasinuju ti.

Bero, gãjerã masa rojose înare îna yijare, înare ûmato naronare cûmasinuju Dios. Samuel vâme cutigure îre cûtusamasinuju. Diore gotiretobosagu namasinuju î. 21 Samuel î narirodore, "Gaje sitare uju î narore bajiro yua quêne uju

bojaja", yimasiñujarã judío masa. To îna yijare, îna uju ñarocure cũmasiñuju Dios. Ĩ cũsuomasirí ñamasiñuju Cis macu, Saúl vãme cutigu. Benjamín ñamasirí jãnami ñamasiñuju ĩ. Cuarenta ñaricumari rotimasiñuju Saúl. 22 Rojose i visere ĩavariquenabeticoari. Isaí ñamasirí macu David vame cutiqujuare uju ñarotimasiñuju Dios. "Ñajediro virucumi", viĩamasiñuju Dios, David ñamasiríre. 23 To bajiri, "David jãnamire, Israel ñamasirí jãnerabatia rojose îna tãmuoborotire înare yirẽtobosarocure ı̃re cõarucuja yu" Dios ı̃ yigotiriarore bajirone Jesúre îre cõañumi. 24 Israel ñamasirí jãnerabatiare Jesús î gotimasioroto rijorojune, ina jedirore ado bajiro inare gotimasiorugunuju Juan vame cutigu: "Rojose mua yisere tuoiasutiritiva mua. Tuoĩasutiriticoari, 'Rojose viruabeaja vua. Diorãca quenaro naruaraja yua' yira, oco raca yure bautizarotiva mua. To bajiro mua vijama, rojose mua visere muare masiriorucumi Dios", înare yigotimasiorugunuju î. 25 To bajiro î vigotimasiorugurere i gotigajanoroto rijoro, ado bajiro inare gotiyuju: "'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõagu me ñaja ун. Yн bero ejarнснmi îma. Ñamasurã rīne îre yibosamasiama, ñamasugũ masu ĩ ñajare", masare yigotiyuju Juan —yiyuju Pablo.

To yicõa, quena tudigotiyuju:

26 — Abraham ñamasirí jãnerabatiare to yicoari, ñajediro Diore rucubuorare quene rojose mani tamuoborotire manire i viretobosaruase quetire manire coanumi Dios. 27 Jerusalén macana, to yicoari, îna ujară quene, "Anine naami 'Rotimuorugõrucumi' vigu, Dios î cõagũ, mani vurũgũgũ", Jesúre îre vimasibesujarã îna. Tocărăca semana ususăjariarumurire Diore gotiretobosariara îna ucamasirere îagotira naboarine riojo tuoiamasibesujarã. "Dios î cõagũ me ñaami" yirã, Jesúre îre sîarotiyujarã îna, "To bajiro bajiruaroja" Dios î yimasiriarore bajirone yirã. 28 Disejua rojose Jesús î yise ti maniboajaquene, "Îre sĩarotiya", Pilatore îre yiyujarã îna. 29 "To bajiro yiruarama îna" Dios î yiriarore bajirone ti bajiro bero, Jesúre yucútêroju tuyagure î rujurire âmirujiocoari, masa yujeriavi gutaviju îre cunujarã îna. 30 Îre îna sĩaboajaquêne, îre catiocoanuju Dios quêna. 31 Ĩ sĩaecoroto rĩjoro, Galilea sitaju ĩ rãca vadicõari Jerusalénju ejariarãre tudicaticoari cojorumu me înare ruyuaĵonuju Jesús. To bajiri, î bajirere gotirûgûama îna, îre îariarâ ñari.

32-33 To bajiri, quenase quetire muare gotiaja: Tirumuju mani ñicuare judío masare, "Quenaro muare virucuja" i vimasiriarore bajirone vivumi Dios. Manire. îna janerabatiare, to vicoari ñajedirore quene vibosagu, Jesús i rijacoaboajaquene, îre catioyumi Dios. Ado bajiro gotiaja ti, Dios î goti rîjoro cutire, Salmo segundo ucare: "Yu macu ñaja mu. Adirumu yure bajirone rotisuorucuja mu yuja", yimasiñuju Dios, Jesúre îre î gotirotire yigu. **34** "Jesúre ĩ catioro bero, tudirijabetirucumi" vigu, quena gajeju ado bajiro vimasinumi Dios: "Davidre vu goti rijoro cuticatore bajirone quenaro muare yirucuja yu yuja", yimasiñumi Dios. 35 Quena gajeju ado bajiro gotiaja ti: "Mu bojasere yigure, 'Ĩ rijato bero, boayayiromi' yigu, ĩre tudicatiorucuja mu", yaja ti. 36 To bajiro ti yijama, David ñamasirí î bajiroti mere gotivuja. Dios î bojasere vigu ñamasiñuju David. To bajiro vigu î naboajaquene, î bajirocaro bero gũtaviju, ĩ ñicuare ĩna yujeriavijure ĩ rujurire yujemasiñujarã masa. Îre îna yujero bero, î rujuri ñaboare boayayicoariaroja ti. 37 To bajiboarine Jesújuama, rijacoaboarine, Dios ĩre ĩ catiojare, ĩ rujuri boavavibesuju. **38-39** To bajiri, ado bajiro tuoĩaña mua: "Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere cudijeoroti ñaja manire", yimasicaju mani. "Ñajedirore mani cudijeojama, 'Quenara ñaama' Dios i viiara ñari, mani rijato beroju î tuju ñaruarăja", vicaju mani. To bajiboarine, "Cudijeogu magumi", yicoadicaju mani. Yucurema ado bajirojua bajiaja yuja: Jesúre mani ajitirunujama, rojose mani yisere masiriocõari, Jesús manire ĩ rijabosare suorine, "Ñie rojose mana ñaama", manire viĩagũmi Dios. 40-41 Dios ocare ajiterã, ĩna bajirotire ucamasiñuma Diore gotiretobosariara. Ado bajiro îre ucabosamasiñuma:

> "Yu ocare ajiteră, îaîañamanire yu yiîorotire, 'Bajibetiruaroja' mua yiboasere îaucacoari, bajireacoaruarăja mua", yiucamasiñuma Diore gotiretobosariară.

To bajiri, "Ĩna bajirotire bajiro bajirʉabeaja yʉa" yitʉoĩacõari, mʉare yʉ gotisere quẽnaro ajiya mʉa — ĩnare yigotiyuju Pablo.

42 To bajiro înare yigotigajanocoari, Pablo, Bernabé raca îna budiatone, ado bajiro înare yiyujara îna, Dios ocare îna buerivi nara:

- —Gaje semana ususājariarūmu ti naro yuare gotimasiorēmorā vaba quena —inare yiyujara ina.
- **43** Judío masa, to yicoari gajera Diore rucubuora quene, Pablo, Bernabé raca budicoari, înare suyasujara îna. To îna bajirone,
- —"Manire maigū ñari, Jesús ĩ rijabosare suorine manire ĩavariquẽnaami Dios", yicoa ñarũgũna mua —ĩnare yiyujarã ĩna, Pablo, Bernabé rãca.
- **44** To bajiri, gaje semana ususājariarūmu ti ñaro ti macana, jājarā rējañujarā îna, Jesús ī bajirere Dios oca gotisere ajirā. **45** Jājarā îna rējasere ĩacōari, buto jūnisiniñujarā judío masa. To bajicōari, "Socu yaja mu", Pablore ĩre yitudíyujarā îna. **46** To ĩna yiboajaquēne, bojonemenane, ado bajiro gotiyujarā Pablo, Bernabé rāca:
- —Dios oca, judío masare gotimasiosuore ñaja ti. To bajiboarine, tire ajiteaja mua. To bajiro yirã ñari, "Mani rijato beroju tudicatibetiruarãja mani" yirãre bajiro yaja mua. To bajiri Dios ocare ajiterã mua ñajare, gãjerã masare înare gotimasiorūtuana yaja yua yuja. 47 Ado bajiro yuare rotiyumi Dios:
 - "Yu ocare mua gotimasiose suori yure masiruarama judio masa me ñara. 'Adi macarucuroana ñajediro, rojose tamuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yu yiretobosarotire senirajaro' yigu, muare coagu yaja yu", yuare yiyumi Dios—înare yigotiyujara Pablo, Bernabé raca, judio masare.
- 48 To îna yisere ajicoari, "Quenaro masu yigu naami Dios", yivariquenanujară judio masa mejua. To bajicoari, "Îna rijato beroju, quena tudirijabetiruarăma" Dios î yimasiriară, Jesúre îre ajitiruusuoyujară îna. 49 To bajiri, Pablo, Bernabé răca, mani uju î bajirere îna gotisere ti macana, to yicoari ti maca tuana quene ajijediyujară îna. 50 îna gotisere îna ajijedicoaboajaquene, Pablore, Bernabére gotiyiroyujară îna, judio masa, gajeyeuni jairă romiri Diore rucubuorare, to yicoari ti macana namasurare quene. To bajiro îna yijare, junisinicoari, Pablo, Bernabére varotiyujară îna. 51 To bajiro îna yijare, ti macaye sitare îna gubo sudi tuyasere varerea, vacoasuju Pablo, Bernabé răca. To bajiro îna yijama, "Yuare mua ajirua-

betijare, rojose muare yirucumi Dios" yirā yiyujarā îna. To yicoari, Iconio vāme cuti macaju vacoasujarā îna. 52 To bajiro îna bajiboajaquēne, îna gotimasiore suorine Jesúre ajitirunurāma, buto variquēnanujarā îna. To bajicoari, Espíritu Santo î ejarēmose rāca tuoîacoari, cojo vāme ruyabeto Dios î bojarore bajirone yirugunujarā îna.

Iconio macaju Pablo, Bernabé rãca îna gotimasiore queti

14 ¹ Iconio macaju ejacõari, judío masa Dios ocare îna buerivire sãjasujarã Pablo, Bernabé rãca. Sãjaejacõari, quenaro îna gotimasiojare, Jesúre îre ajitirunusuoyujara îna, jăjară judio masa, judio masa me ñară quene. 2 To bajiro îna bajiboajaquene, judio masa, Pablo, Bernabé raca îna gotiboasere aiimenama. "Jesúre aiitirunura socara naama". judío masa me ñarãre înare vigotivujarã îna. To îna vijare, Jesúre ajitirunurare ĩateyujara ĩna. 3 Ti macajure yoaro ñacoañujara Pablo, Bernabé raca. "Mani uju î bajirere mani gotirotire manire ejaremorucumi" yituoiara ñari, "I rijabosare suorine manire ĩavariquenaami Dios" vire quetire ĩnare gotirũgũñujarã îna. To yicoari, Jesús quenaro înare î ejaremojare, ĩaĩañamanire viĩorũgũñujarã ĩna. 4 To bajiro ĩna viñaboajaquene, ti macana ricatiri rine tuoianujara ina: Sĩgũri Pablo mesa ĩna gotisere ajitirũnunujarã. Gãjerãma, înare îateră, judio masa răcana ñañujară. 5 To bajiri, judio masa, judío masa me ñarã quene, "Gutane Pablore, Bernabére reası̃ato mani", gamerã yiyujarã, ı̃na ujarã rãca. 6-7 To ı̃na yiruase quetire ajicõari, Licaonia sitaju rudicoasujarã Pablo mesa. Ti sitaju ejacõari, Listra vãme cuti maca, Derbe vãme cuti macare, to yicoari, ti macari turire quene Jesús i bajirere goticudivujarã îna.

Listra vãme cuti macana, Pablore guta rãca îre îna reare queti.

8 Listra macare ñañuju sĩgũ rẽmojune ruyuagujune micarí. To bajiri, no yivamasibecu ñañuju. Pablo ĩ gotimasiosere ajitirünurujiyuju ĩ. 9 Ĩre ĩ ajitirünusere, to yicoari, "Jesús, yure catiorucumi" ĩ yituoĩasere ĩre ĩamasicoañuju Pablo. 10 To yicoari, oca tutuase rãca ado bajiro ĩre yiyuju:

—Vũmurũgũña —ĩre yiyuju Pablo. To ĩ yirone, jativũmurũgũcoasuju. To bajiri quẽnaro vamasigũ ñañuju. **11** To bajiro

Pablo î yisere îacoari, ado bajiro avasanujara, îna oca, Licaonia oca răca:

—Masa îna rucubuora õ vecana, manire bajirone ruju cuticõari, adojure rujiayuma —yiavasanujara îna.

12 To yicoari Bernabére, "Zeus" îre yiyujară îna. Pablojuarema, "Hermes" îre yiyujară îna, "Zeure nagobosagu naami" yiră. 13 Ti maca tujure Zeure yirucubuoriavi nanuju. Ti vijure pai î yirore bajiro yigu nanuju, "Zeure rucubuoto mani" masare umato yigu. "Pablo, to yicoari Bernabére înare rucubuoto mani" yigu, ta vecua, gore quene juaáyuju î. "Pablo mesare rucubuoto mani" yigu, vaibucură sîacoari, masare umato soeru yiboayuju. 14-15 î umato yiguadire îamasicoari, "Ti unire yuare yirucubuobetiroti naja" yira, îna sudire tuavoyujara. To yicoari, masa îna naro umaejacoari, oca tutuase răca ado bajiro înare gotiyujară îna:

—¿No yirã to bajise yati mua? Yua quene masane ñaja yua. Миаге bajirãne ñaja. To mua yise unirene, "Yitujato îna" yirã, muare gotirã vabu yua. To bajiro yuare mua yiboase, vaja maja. Tire yitujacoari, Dios catimuorugogujuare yirucubuoya mua. Ĩ ñaami umuagaserore, sitare, ocore, ñajediro rujeorí. 16 Tirumujurema masa no bojarãrene îna rucubuosere, bojabecu ñaboarine, "Tone yicoato", înare yimasiñuju Dios. 17 "Tone yicoato" yigu ñaboarine, quenaro înare yicoadimasiñumi Dios, "Quenagu ñaami' yimasiato îna" yigu. Îne ñaami oco quedisere, rica cutire quene muare coaruguguma. Muare quenaro î yise ñajare, variquenaja mua —înare vigotivujara Pablo, Bernabé raca.

18 To bajiro înare îna yigotiboajaquêne, "Pablo, Bernabére înare rucubuora vaibucura sĩaĩsito mani", yituoĩacõañujara îna.

19 To bajiro îna yiñarone, judío masa, Antioquía macana, to yicoari, Iconio macana quene ejayujara îna. Ejacoari, Pablore, Bernabére înare gotiyujara îna, ti macanare. To bajiro îna yijare, guta raca Pablore îre reayujara, îre sîarua-

^c**14.12** Licaonia masa ĩna rʉ̃сʉbʉorãre ĩnare ñagõbosagʉ, "Hermes vãme сʉtigʉmi" yitʉoĩarã ñari, to bajiro Pablore ĩre yiyujarã ĩna.

rã. To bajiro îre yicoari, "Jere rijacoajami" yira, ti maca tusaroju îre vejavacoari, îre rocacoanujara îna. **20** To bajiro îna yirocaríre îre ejayujara îna, Jesúre ajitirunura. To îna ejarone, vumurugu, ti macajuane jiacoasuju Pablo quena. Gajerumu Derbe vame cuti macajua vacoasuju Pablo, Bernabé raca.

21 Ti macajure ejacõari, toanare Jesús î bajirere înare gotimasionujara. Tire ajicõari, jājara ñanujara Jesúre ajitirunusuora. Înare gotimasio gajanocõari, Listra macaju vasujara îna quena. Listra macare eja, îna raca bajina, Iconio macajua vacoasujara îna. Ti macare eja, îna raca bajina, Pisidia sita narimacajua Antioquíaju vacoasujara îna. 22 To îna bajicudiriaroriju nariarare Jesúre ajitirunurare ado bajiro înare gotiyujara îna:

—Jesúre ajitirūnurā mani ñajare, rojose manire yirūgūama masa. To bajiro manire īna yiboajaquēne, Jesúre ajitirūnucõa ñaruarāja mani, "Ī yarā ñari, ī tuju ejarona ñaja mani" yirā —īnare yiyujarā īna. 23 To yicōari, īnare ūmato ñaronare bucurāre īnare beseyujarā. To yicōari, bare bamenane ado bajiro Diore mani ujure īnare sēnibosayujarā īna: "Ado ñarā mu yarā īna ñajare, quēnaro īnare yirēmona, mure īna ajitirūnucōa ñarotire yigu", īnare yisēnibosayujarā īna. Jesúre ajitirūnurā īna narimacarine ejacōari, to bajiro rīne yicōanujarā, Diore īnare sēnibosarā.

Pablo, Bernabé rãca, Siria sita ñarimaca Antioquíaju îna tudiare queti

24-25 Pisidia sita ñarimacari ñariarã, Panfilia sitare ñarimacare, Perge vãme cuti macare ejayujarã. Ti macaju ejacõari, Jesús î bajirere înare gotimasioñujarã îna. To yigajanocõari, Atalia vãme cuti macaju vacoasujarã îna. 26 Ti macaju ejacõari, cũmuane vacoasujarã, Antioquía macaju tudiana, "Quēnaro înare ejarêmoato" yirã, Diore înare senibosariarã îna ñaroju. Îna goticudiroticoariarore bajirone yijeocoariarã ñari, Antioquíajure tudiejayujarã îna, Pablo mesa. 27 Ti macajure tudiejacoari, Jesúre ajitirunurare reocoari îna bajicudirere, Dios înare î yirêmorere, to yicoari, judío masa me naboarine Jesúre îna ajitirunurere quene înare gotiyujarã îna. 28 Tone yoaro ñacoanujarã, Jesúre ajitirunura rãca.

Jerusalénju rejacoari îna gamera nagore queti

 $15^{\,1}\mathrm{Tirodore},\ \mathrm{sĩg\~uri}$ Judea sitana Jesúre ajitir\~unurã, Antioquía macajure vasujarã. To ejacõari toanare Jesúre ajitir\~unurãre ĩnare gotimasioñujarã. Ado bajiro ĩnare gotiyujarã ĩna:

—Moisés ñamasiríre circuncisión yirere Dios ĩ roticũmasirere, mua yibetijama, rojose tãmuotujabetiriaroju mua varotire muare yirētobosabetirucumi Jesús —ĩnare yigotiyujarã ĩna, Jesúre ajitirunurãre.

2 Pablo, Bernabé rãca, to bajiro îna yisere ajicõari, buto înare jūnisiniñujarã îna. To bajiri, "To bajirone bajiroja" îna gãmerã yimasibetijare, Jerusalénju Pablore, Bernabére, to yicõari, gãjerã îna rãcanare quêne înare cõañujarã Antioquíana. "Jerusalén macanare Jesús î gotiroticõasuoriarãre, to yicõari, îre ajitirunurare înare umato ñarare quêne, circuncisión yirere înare sêniĩaaya mua", înare yicõañujarã îna.

3 To îna yicoariară, Fenicia sitare, Samaria sitare quene ejacoari, Jesúre ajitirunurare ado bajiro înare gotibatoyujară îna:

—Judío masa me ñaboarine, yua gotimasiosere ajicõari, îna rücubuoboarere rücubuotujacõari, Jesúre ajitirünucama —înare yigotibatoyujarã îna.

Tire ajicõari, buto variquenanujara îna.

- 4 Jerusalénju Pablo, Bernabé rãca îna ejaro, quenaro înare bocaaminujara Jesús î gotiroticoasuoriara, gajera Jesúre ajitirunura, to yicoari, înare umato nara quene. To bajicoari, Dios suorine jediro îna yirere înare gotiyujara îna, Pablo, Bernabé raca. 5 To bajiro îna yisere ajicoari, fariseo masa, Jesúre ajitirunura, vumurugucoari, ado bajiro yiyujara îna:
- —Jesúre ajitirunurare judío masa me ñarare quene, înare circuncisión yiroti ñaja ti. Moisére Dios i yiroticumasiriarore bajirone yiroti ñaja înare quene —yiyujara îna.
- **6** To bajiro îna yijare, Jesús î gotiroticõasuoriară, găjeră Jesúre ajitirunurăre umato nară, rejanujară îna, to îna yisere gameră nagoretobudiruară. **7** Yoaro gameră nagonanujară îna. To îna bajinarone, vumurugucoari, ado bajiro înare gotiyuju Pedro:
- —Yu yarã Jesúre ajitirunurã, yure ajiya. Tirumuju mua rãcagure yure besecoari, judío masa me ñarãre Jesús ĩ bajicatire yu

gotirotire yigu, yure cõacami Dios, "Tire ajicõari, Jesúre ajitirūnuato îna" yigu. Tire masiaja mua. 8 Masa îna tuoîasere masigu ñari, judío masa me ñarãre quene Espíritu Santore înare coacami Dios, manire î coacatore bajirone. To bajiro înare î vicati ñaiare, "Înare quene îavariquenaami Dios", vimasiaia mani. 9"Judío masa me îna ñajare, rojose îna visere înare masiriobetirucuja", vibesumi Dios. Jesúre îna ajitirunusuorijaune, rojose îna yisere masiriocoari, Jesús î rijabosare suorine "Ñie rojose mana ñaama", înare viîañumi Dios. 10 To bajiro înare î vire ti ñaboajaquene, "Muare ruyaja. Dios muare î îavariquenase mua bojajama, ado bajiro yiroti ñaja", înare yaja mua, Jesúre ajitirūnurãre. To bajiro înare mua vijama, Jesús î rijabosare suorine quenaro Dios manire i visere ajimenare bajiro vira vaja mua. Circuncisión înare mua virotijama. Dios î rotimasire ñaro corone cudiroti ñaroja înare. Remojune mani nicua quene vijeobeticoadimasiñuma. Mani quene, tire cudijeobeticaju mani. 11 Ado bajirojua tuoĩaroti ñaja manire: "Tire mani cudise suori me, rojose mani tãmuoborotire manire yiretobosagu, Jesucristo manire rijabosayumi", yiroti ñaja manire. To bajirone bajiaja judío masa me ñarãre que e- înare vigotivuju Pedro.

12 To bajiro Pedro ĩ yisere ajicõari, ñagõbesujarã ĩna yuja. To ĩna bajirone, Dios ĩ masise suorine ĩaĩañamanire judío masa me ñarãre ĩna yiĩorere ĩnare gotiyujarã Pablo, Bernabé rãca. 13 To bajiro ĩna yigajanoro bero, ado bajiro yiyuju Santiago văme cutigu:

—Yu yarã, yure ajiya. **14** Judío masa me ñarã îna bajirere manire gotigajanoami Simón. Ĩ gotisere ajicõari, "Judío masa me ñarãre quêne înare besecõari, 'Yu rĩa ñaama îna' yiĩavariquênañumi Dios", yimasiaja mani. **15** Ti bajirotire tuoĩacõari ado bajiro ucamasiñujarã Diore gotirêtobosamasiriarã:

16-18 "Adirūmuri ñarā, Uju David ñamasirí jānerabatia, ujarā me ñaama īna. To bajiro īna bajiboajaquēne, beroju mua judío masare ĩamaicoari, David anamire, "Rotimuorūgorucuja mu" yigu, īre yicoarucuja yu. Ĩ rotisuorone, judío masa me ñarā quēne yu rĩa ñaruarāma. To bajiro īna bajirotire yigu, īre coarucuja yu' yami Dios", yiucamasinujarā īna, mani ujure Jesúre Dios ĩ coarotire yirā—yigotiyuju Santiago.

19—To bajiri, ado bajiro tuoĩaja yu: Judío masa me ñaboarine, ĩna rữcubuorere rữcubuo tujacõari, Dios ĩ bojasejuare yirāre jairo ĩnare rotibetiroti ñaja. 20-21 Tirữmujune ususãjariarữmu ti ejaro, Dios ocare ĩna bueriviriju Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticữmasirere gotimasiocoayuma ĩna, tocãraca macarine. To bajiri ñamasuse rĩne ado bajiro ĩnare yiucacõato mani: "Ado bajira ñarãma" ĩna masune yiquenorujeocõari, ĩna yirữcubuora tujure vaibucurãre sĩacõari, mojoroaca ĩna tuju cữrãma. Tire babesa, ĩnare yiucacõato mani. To yicõari, manajo cutira, manaju cutira, manajo mana, manaju mana quẽne, gajera raca ajeriara cutibesa, ĩnare yiucacõato mani. Vaibucurã sĩariarãre ĩna riíre yireamenane, babesa. Ĩna riíre quẽne idibesa, ĩnare yiucacõato mani —ĩnare yiyuju Santiago.

Judío masa me ñarãre îna ucacoare queti

22 To bajiro î yisere ajivariquenacoari, Jesús î gotiroticoasuoriară, Jesúre ajitirunură, înare umato nară quene, "Pablo, Bernabé răca Antioquiaju mani coaronare beseto mani", yiyujară îna. To bajiri, Judas, Barsabás îna yigu, to yicoari Silas vame cutigu nanujară îna. Jesúre ajitirunura vatoajure namasură nanujară îna. 23 To bajiri, Pablo, Bernabé răcare înare coanujară îna. Ado bajise queti îna răca ucacoanujară îna:

"Jesúre ajitirɨnɨra, ĩnare ữmato ñara to yicoari, Jesús ĩ gotiroticoasɨdocana quene, mɨda yara ñaja yɨda, mɨda quene Jesúre ajitirɨnɨra mɨda ñajare. To bajiri mɨdare, judío masa me ñarare, Antioquía macanare, Siria sitanare, to yicoari Cilicia sitanare quene mɨdare quenaroticoaja yɨda. Cojo masare bajiro bajira ñari, Jesús bedera rine ñaja mani. 24 Ado yɨda racana sigɨri, ĩnare yɨda coabetiboajaquene, mɨda ñarojɨdre vacoari mɨdare ĩna gotimavisiocudise quetire ajibɨd yɨda. 25 To bajiri, 'Ĩnare ucacoato mani, tire ĩnare gotiquenora. To yicoari, ado mani racanare "Ĩnare ĩara vajaro" yira, Pablo, Bernabé raca ĩnare coato mani' yitɨdoiaja yɨda. Pablo, Bernabé, yɨda ĩamaira ñaama ĩna. 26 Ĩnare ĩna sĩarɨdaboajaquene, Jesús mani ɨjɨd ĩ bojasere yicoa ñañuma ĩna, tojɨd ĩna gotimasiocudijaquene. 27 To bajiri Judare, Silare, mɨdare coaja yɨda, Pablo, Bernabé raca. Tojɨd ejacoari, mɨdare yɨda ucacoasere

quenaro muare gotiquenoruarama îna. 28 Espíritu Santo yuare î tuoiaejaremose raca, namasuse rine muare yiroticoaja yua: 29 'Ado bajira narama' îna masune yiquenorujeocoari, îna rucubuora tujure vaibucure siacoari, mojoroaca îna tuju curama. Tire babesa mua. To yicoari, vaibucura mua siariarare îna riire yireamenane, babesa. Îna riire quene idibesa. To yicoari, manajo cutira, manaju cutira, manajo mana, manaju mana quene, gajera raca ajeriara cutibesa. Adire mua yijama, quenase yira naruaraja mua. Muare quenarotiaja yua", înare yiucacoanujara îna, Antioquianare, judio masa me narare.

30 To bajiri, Antioquía macaju îna varotiră, înare vare goti, vacoasujară îna. To ejacoari Jesúre ajitirunurăre înare reocoari, gotiquenoră îna ucacoarere înare îsinujară îna. 31 Tire îacoari, buto variquenanujară îna, tuoîasutiritinaboariară. 32 Judas, Silas quene, Diore gotiretobosarimasa nanujară îna. To bajiri toanare Jesúre ajitirunurăre Jesús ocare quenaro gotimasionujară. Tire ajicoari, butobusa ajivariquenanujară îna. 33 îna raca yoaro îna bajinaro bero, înare queti coariară tuju tudiana, înare îna vare gotirone,

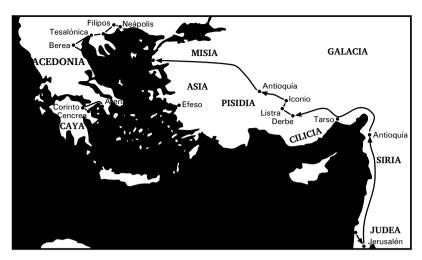
- —Quenaro tudiasa mua —înare yituocoanujara îna.
- 34 To îna bajirone,
- —Adone tujagu yaja yu —yitujacõañuju Silama.
- **35** Pablo, Bernabé quene, Antioquíajure tujayujara îna. To nacoari, gajera jajara raca Jesús î bajirere masare gotimasiocoa narugunujara îna.

Jesús î bajirere Pablo î goticudigu tudivare queti

36 Antioquíaju yoaro bajiñaboana,

—Ita. Quẽna ı̃nare tudiı̃acudito, Jesús ı̃ bajirere mani goticudicati macarire, "¿Mani goticudicatore bajirone ajitirũnucõa ñati?" yirã —ı̃re yiyuju Pablo, Bernabére.

37 To bajiri, Juan Marcos vãme cutigure îre jiaruaboayuju Bernabéjuama. 38 Îre î jiaruaboajaquene, bojabesuju Pablojuama, Panfilia macaju Jesús î bajirere îna gotimasiocudirore înare î tudiveore ti najare. 39 To bajiri sîgure bajiro tuoîamasibetica yira, gamera camotadicoanujara îna. Bernabéjuama, Chipre vame cutiyoaju Juan Marcore îre umato vasuju. 40 To î bajiro bero, Pablojuama, Silare îre jiyuju. Îna varoto rijoro,

Segundo viaje de Pablo (Hechos 15.36-18.22)

toana Jesúre ajitirɨnɨra Diore ĩnare sẽnibosayujara, Pablore, Silare quẽne, "ĩna goticudiro ĩnare ejarẽmoato Dios" yira. To bajiro ĩna yiro bero, vacoasujara ĩna. 41 To bajivana, Siria sitare, Cilicia sitare quẽne, Jesúre ajitirɨnɨrare ĩnare gotimasiocudirũguñujara ĩna, "Bɨtobɨsa ajivariquẽnato ĩna" yira.

Timoteo, Pablore, Silare, ĩ baba cuti vare queti

16 1 To bajivana, Derbe vãme cuti macare, to yicõari Listra vãme cuti macajure quêne ejayujarã Pablo mesa. Ti macajure Jesúre ajitirunugure, Timoteo vãme cutigure îre bujayujarã îna. Jesúre ajitirunugo judío maso macu ñañuju ĩ. Ĩ jacuma, griego masu ñañuju. 2 Listra macana, Iconio macana quêne, "Quênaro yigu ñaami", înare yigotiyujarã Jesúre ajitirunura, Timoteore. 3 "Ĩ jacu griego masu ñacami", yimasijedicoañujarã ti macariana. To bajiri ĩ rãca Timoteo ĩ vacudirotire bojagu ñari, "Judío masa adi macariana, 'Circuncisión yiyamagu ñagumi Timoteo' yiĩateroma" yimasigu ñari, "Circuncisión yirotiya", yiyuju Pablo. 4 To bajiro yicõa, vacoasujarã îna, Timoteo rãca. Ĩna ejarimacari ñaro corone Jesúre ajitirunurare ado bajiro ĩnare gotirugunujarã îna:

—Jerusalén macana Jesús ĩ gotiroticõasuoriarã, ĩre ajitirunurare ĩnare ũmato ñarã quene, "Adi vamere yibetiroti ñaja" ĩna yirere —ĩnare gotirugunujara.

5 To bajiro îna yigotirugusere ajivariquenanujara îna, ti macariana Jesúre ajitirunura. To bajicoari, jajarabusa narutuasujara îna.

Pablore Macedonia sitagu î ruyuaîore queti

6 Asia sitajure Jesús suorine quenaro Dios î yisere înare gotirotibesuju Espíritu Santo. To bajiri tojure vamenane, Frigia, Galacia, to yicoari, Misia sita narimacarianare quene înare gotimasiocudiyujară îna. 7 Misia sita tusariju ejacoari, Bitinia sitajure varuaboayujară îna. Înare varotibesuju Espíritu Santo. 8 To bajiri, Misia sitare varutu vanane, ti sita narimaca Troas veme cuti macaju ejayuma îna. 9 Ti macajure Pablo î ejaraioati namire, Macedonia sitagu îre ruyuaionuju. Ruyuaiocoari, ado bajiro îre yiyuju:

—Vayá. Yuare ejaremoguaya — re yijiyuju.

10 Îre î ruyuaîojare,

—Macedonia sitaju vajaro. Tojure Jesús suorine quẽnaro Dios ı̃ yisere mani gotirotire yigu, ı̃re ruyuaı̃orotiyumi Dios —yituoı̃acaju yua.

То yirã ñari, y
на gajeyeũnire quẽnosãcaju yua, Macedoniaju varuarã.
 $^{\it d}$

Filipos vãme cuti macaju Pablo mesa îna bajire queti

11 To bajiri, Troas maca ñariarã, cũmuane vacõari, Samotracia vãme cutiyoaju ejacaju yua. To ejacõari, gajerumu Macedonia sita ñarimaca, Neápolis vãme cuti macajure vacaju yua. 12 Romano masa, Macedonia sitare ẽmacõari îna ñaro ñacaju. Ti maca ejacõari, Filipos vãme cuti macaju vacaju yua. Jairimaca, ñamasuri maca ñacaju ti maca. Tojure yoarobusaca ñacaju yua. 13 Ususãjariarumu ti ñaro, ti maca tusaroju vacaju yua, riaga boeju. "Judío masa, rējacõari Diore îre îna sēniriju ñaroja", yituoĩa rojacaju yua. Rojaejacõari, to rējarāre rõmiare înare gotimasiocaju yua, Jesús suorine quēnaro Dios î yisere. 14 Sĩgõ yuare ajigo, Lidia vãme cutigo ñacamo, Tiatira vãme cuti macago. Sudijāiri, sũarivujojāiri ĩsicõari, vaja sēnigõ ñacamo. Quē

 $[^]d$ **16.10** Adi quetire ucamasirí Lucas vãme cutigu, Troas maca ñacõari, Filipos vãme cuti macaju Pablo rãca varí ñari, "yicami Pablo", yiucayumi.

naro Diore yirūcubuogo so ñajare, "Pablo ī gotimasiosere ajimasiato" yigu, ī masisere sore cõañumi Dios. To bajiro sore ī yijare, Jesúre īre ajitirūnusuocamo so. **15** To bajiro so bajijare, sore, to yicõari, so ya vianare quene oco raca īnare bautizacaju yua. To yua yiro bero,

—"Jesúre îre ajitirũnugõ ñamo" yure mua yijama, yu ya viju ñara vayá mua —yuare yicamo so.

To so yijare, so ya viju ñacaju yua.

- 16 Cojorumu Diore seniriaroju vana, gajerare moabosarimasore sore bujacaju yua. Vati sanago nacamo so. Vati suorine masa ina bajirotire tuoiacoari, riojo gotigo nacamo. To bajiro bajigo so najare, ina bajirotire masiruara, sore seniiarugunujara. To so yise vaja jairo gajoa bujarugunujara so ujara. 17 To bajiri yuare suyacoari, ado bajiro yuare yiavasa suyarugucamo so:
- —Ãnoa, masiretogu Dios î bojasere yira ñaama. Dios, masa rojose îna tâmuoborotire înare î yiretobosarotire gotirimasa ñaama —yiavasa suyarugucamo so.
- **18** Tocaracarumune to bajiro so yiavasa suyajare, buto gojanabidicami Pablo. To bajiri judarugucoari, so usuju vati sanagure ado bajiro ire yicami:
- —Jesucristo ї rotise rãca mʉre budirotiaja yʉ —ĩre yicami Pablo.

To bajiro î yirone, budicoacami vâti.

- 19 So usujure vãti î budicoajare, masa îna bajirotire gotimasibeco ñacamo so yuja. To bajiro so bajijare, "So suorine gãjoa bujaruguboabu mani. No yicoari, gãjoa bujariaro maja mani yuja" yijunisinira ñari, Pablore, Silare quene înare nejecama so ujara. Înare nejecoari, masa îna yisere îacoîarimasa tuju înare juaácama. 20 îna tu ejacoari, ado bajiro goticama îna:
- —Ãnoa judío masa mani ñarimacanare gotigõjanabioama.
 21 Ĩna ñicua ĩna yimasiriarore bajiro yiroti ñaja, yigotimasioama ĩna. Manima romano masa mani ñajare, ĩna gotisere mani ajijama, Uju César ĩ rotisere cudimena yirãja mani —ĩnare yigoticama ĩna, vãti sãñaboario ujarã.
- **22** To bajiro îna yisere ajicoari, jājarābusa înare îajūnisinicama îna. Înare sudi vejecoari, înare bajeroticama masa îna yisere îacoîarimasa. **23** Buto înare îna bajero bero, tubiberiaviju înare tubiberoticama. To yicoari,

- —Quenaro înare îatirunuma —îre yicama îna, ti vire coderimasure.
- **24** To îna yijare, gudareco ñari aruajure no yirudimasiña manoju înare juacoari, yucujai goje cutijaine îna guborire yiretobuniacoari, înare tubibecucoanuju.
- 25 To ĩ yicoariara, ñami gudareco ñaro Diore seni, basa, yiñañujara ĩna, Pablo, Silaraca. Gajera, ti vi tubibe ecoriara, to ĩna yisere ajiyujara. 26 To bajiro ĩna yiñarone, buto sita sabeyuju. To bajiro ti bajirone, ti vi ñarisoari sojeri jedirone janajedicoasuju. Comemarine ĩnare ĩ siaboare jojijedicoasuju, ĩna jedirorene. 27 To bajiro ti bajirone, yujicoari, ti vi ñarisoari sojeri ñaro corone janariasojeri ti nacoajare, "Budijedicoariarama ĩna" yigu, ĩ masune jariase raca sĩaguagu yiboayuju ti vi ĩacoderimasu. 28 To ĩ yiguadone,
- —¡Mu masune sĩabeticõaña! Yua ñaro cõrone adorine ñajedicõaja yua —ĩre yiyuju Pablo.
- 29 To ĩ yisere ajicõari, sĩabusuorotiyuju ti vi coderimasu. To yicõari, ti vijure ũmasãjacõari, buto güigu ñari, nanagune Pablo, Silarãca rĩjorojuare gusomuniari tuetuyuju, ĩnare rũcubuogu. 30 To ĩ yiro bero, ĩnare bucõari, ado bajiro sẽniĩañuju ĩ:
- —Rojose yu tãmuoborotire Dios yure î yirêtorotire yu bojajama, ¿no bajise yiroti ñati yure? —înare yisêniîañuju î.
 - 31 To î yisere ajicõari, ado bajiro îre cudiyujarã îna:
- —Mani uju Jesúre mu ajitirūnujama, rojose tāmuotujabetiriaroju mu vaborotire mure, mu yarāre quēne yirētobosarucumi Dios —īre yiyujarā Pablo, Silarāca.
- 32 To bajiro îre yicoari, îre, î ya vianare quene mani uju ocare înare gotimasionujară îna. 33 Ti namine Pablo mesa cămire coeyuju î, tubiberiavi coderimasu. Înare î coegajanorone, îre, î ya vianare quene oco răca înare bautizayujară îna. 34 To bajiro înare îna yiro bero, î ya viju înare jiacoari bare înare ecayuju. Diore ajitirunură nari, buto variquenanujară îna.
- **35** Gajerumu busuriju masa îna yisere îacoîarimasa, ado bajiro îna surarare înare yiyujara îna:
- —Tubiberiavi coderimasure îre gotiaya, "Pablore, Silare înare bucoato" —înare yiroticoanujara îna. **36** To îna yiroticoare ti najare, ado Pablo mesare înare gotiyuju ti vi coderimasu:

—"Pablore, Silare înare bucoaña", yure yicoanuma îna. To bajiri, "Rojose manire yiremomenama", yituoîa variquena budiasa mua —înare yiyuju î.

37 To ĩ yiboajaquẽne, ado bajiro ĩnare yiyuju Pablo, masa ĩna yisere ĩacõĩarimasa ĩna cõariarãre:

—Bajibeaja. Roma macana yʉa ñaboajaquẽne, rojose yʉa yirere ĩacõiamenane, yʉare bajerotimasima ĩna, masa ĩna ĩaro rijorojʉa. To yicõari yʉare tubiberotimasima. To bajiro yʉare yirã naboarine, ¿no yirã masa ĩna ĩabetone yʉare burotiati ĩna? Ĩna masune yʉare bura vadiato —ĩna cõariarãre ĩnare yiyuju Pablo. ^e

38 To ĩ yijare, masa ĩna yisere ĩacõĩarimasa tuju ejacõari, Pablo ĩ gotirere ĩnare gotiyujarã ĩna. To ĩna yisere ajicõari, "Roma macana ñañuma ĩna quẽne" yimasicõari, buto güiyujarã ĩna. 39 To bajiri tubiberiaviju ejacõari, "Rojose muare yua yimasisere masirioya mua", ĩnare yiyujarã, Pablo mesare. To ĩna yiro bero, ĩnare bucõari, rũcubuose rãca ĩnare varotiyujarã ĩna, masa ĩna yisere ĩacõĩarimasa. 40 To bajiro ĩnare ĩna yiro bero, Lidia ya viju vasujarã ĩna. Ti viju sãjaejacõari, to ñariarãre Jesúre ajitirũnurãre quẽnaro ĩnare gotiyujarã ĩna. Ĩnare gotigajanocõari, vacoasujarã Pablo mesa.

Tesalónica vãme cuti macaju Pablo mesa rojose îna tãmuore

17 ¹To bajivanane, Anfípolis, Apolonia vãme cuti macare retoanane, Tesalónica macajure ejayujara Pablo mesa. Tojure judío masa Dios ocare îna buerivi ñañuju ti. 2 To bajiri î yirûgûriarore bajiro yiguacu, ti vire sajañuju Pablo. Idia semana coro tocaracarumu ususajariarumuri ñaro Dios oca masa îna ucamasirere înare bueajiocoari, ado bajiro înare gotimasioruguñuju:

3—Tire quenaro mua buejama, "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios i coarocu rojose tamuocoari, i rijarotire, to yicoari, quena i tudicatirotire gotiaja ti", yimasiruaraja mua quene.

^e16.37 Pablo jacu Roma macana surara rãca quēnaro î moajare, Roma macagu me î ñaboajaquēne, "Roma macagu ñaami" îna yiucature сиоуији, judío masu ñaboarine. To bajiro îna yire ti ñajare, î macu Pablo quēne, "Tarso macagu ñaboarine, Roma macagu ñaja", yiyuju.

"To bajiro bajirucumi" ĩna yiucamasirí, "Jesúne ñaami", muare yaja yu — ĩnare yigotimasio nuju Pablo.

470

4 To bajiro ĩ yisere ajicõari, sĩgũri judío masa, griego masa Diore rũcubuorũgũriarã, to yicõari, rõmia ñamasurã quẽne, "Pablo mesa rãcana ñaja yua", yiyujarã îna. 5 To bajiro îna yisere buto ĩajũnisiniñujarã gãjerã judío masa. Ĩajũnisinicõari, jãjarã masa îna rējarũgũrijau ejacõari, "Pablore, Silare ĩnare ñejecõari, rojose yito mani" yirã, rojose yirãre ĩnare jirẽoñujarã îna. To yicõari, "Jasón ya viju ñarãma" yirã, înare macarã sãjasujarã îna. 6 Ĩnare bujabetica yirã, Jasón to yicõari gãjerã Jesúre ajitirũnurãre quẽne, ĩnare vejabudiacõari, ti maca ujarã tuju ĩnare juaásujarã. To ejacõari, ado bajiro ĩnare avasãgotiyujarã îna:

—Ãnoa, macarucuro jediro ñarã masare gõjanabiorã ñaama. To bajiri adojure quene manire gõjanabiora ejama îna. 7 Jasón înare bocaaminumi î ya viju. Îna jedirone, Uju César î rotisere ajirucubuomena ñaama. "Gaji ñaami mani uju, Jesús vame cutigu", yiruguama îna —yiavasa gotiyujara îna.

8 To bajiro îna yigotisere ajicoari, maca ujară, găjeră to rejară quene, buto avasăjunisininujară îna. 9 To yicoari, Jasonre, găjeră Jesure ajitirunurare quene înare găjoa seninujară îna, "Tire mua îsijama, muare buruarăja yua" yiră. To îna yijare, găjoa înare îna îsirone, înare bucoanujară îna.

Berea vãme cuti macajure Pablo mesa îna bajire queti

10 Tirũmu rãioati ñamine, Berea vãme cuti macaju Pablo mesare înare varotiyujarã îna Jesúre ajitirũnurã. Tojure ejacoari, Dios ocare îna buerivijure sãjañujarã îna. 11 Tesalónica vãme cuti macanare bajiro tuoîabesujarã îna, ti macana judío masa. Pablo î gotimasiosere buto ajivariquenañujarã îna. Tocaracarumurine Pablo î gotisere ajicoari, Dios oca masa îna ucamasirere bueruguñujarã îna, "¿Pablo î gotisere bajirone gotiati?" yirã. 12 To bajiri jãjara judío masa, griego masa romia namasura, umua quene, Jesúre îre ajitirunusuoyujara îna. 13 Berea macajure Jesús suorine quenaro Dios î yisere Pablo î gotimasio nasere ajiyujara Tesalónica macana judío masa. Tire ajicoari, Pablo î gotimasio narojure vasujara îna. Toju ejacoari, "Pablo rojose yigu naami", înare yigotiyujara îna. To îna yijare, Pablore buto îre junisininujara îna, ti maca-

na. 14 To îna yijare, moa riaga boeju Pablore îre varotiyujară îna Jesúre ajitirunură. To bajiboarine, Timoteo, Silaraca Berea macane nacoanujară înama. 15 Pablo raca variara, Atenas vame cuti macaju îre cuejoyujara îna. Îre cu, Berea macaju îna tudiatone, "Guaro yu tuju vaya", yiucacoanuju Pablo, Silas, Timoteore.

Atenas vãme cuti macaju Pablo î bajire queti

16 Pablo, Atenas macaju ñacoari, Silas, Timoteore înare yuñañuju ĩ. To bajiñagũ, ti macana, ĩna yiñasere ĩañuju, "Ado bajira ñarama" ĩna masune yiquēnorujeocoari, ĩna yirucubuoñasere. Tire ĩacoari, buto tuoĩarejaiyuju. **17** To bajiri judío masa Dios ocare ĩna bueriviju sajacoari, ĩnare gotimasioñuju Pablo, Jesús suorine quēnaro Dios ĩ yisere. Griego masare, Diore rucubuoruguriarare quēne gotimasionuju. To yicoari, tocaracarumurine masa ĩna rejarugurijau ejarare ĩnare gotimasionuju Pablo. **18** Tojure epicureo masa, to yicoari estoico masa ĩ raca ñagoñujara ĩna. To yicoari, ĩna masune ado bajiro gamera yiyujara ĩna:

- —¿Ñie ũnire ñagõru yiboati, ãni tuoĩamasibecu? ¿No bajise gotiru yiboati? Ĩ yarã ĩna rũcubuorãre "Ĩna quẽne rũcubuoato" yigu, manire gotimasioru yiboami —gãmerã yiyujarã ĩna, Jesús rijacoaboarine, quẽna ĩ tudicatirere Pablo ĩ gotisere ajicõari.
- 19 To bajiro gamera yicoari, îre jiasujara îna, masa rejacoari îna gamera gotiroju, Areópago vame cutoju. To ejacoari,
- —¿Ñie ũnire ajiĩañamanire yʉare gotirũgũati mʉ? ^f **20** Mʉ gotise ũnire ajibetirũgũmʉ yʉa. Mʉ gotiri vãmere masirʉaja yʉa —Pablore ĩre yiyujarã ĩna.
- **21** (Atenas vãme cuti macana, to yicoari, gājerā gajeroju vadiriarā quēne, îna ajiiabetirūgūrere îna ajijama, Areópagoju vacoari, ti rione gāmerā gotirūgūnujarā îna.)
- **22-23** To bajiri îna vatoajure vumurugucoari, ado bajiro înare gotiyuju Pablo:
- —Atenas vãme cuti macana, yure ajiya mua. "Ado bajirã ñarãma" yiquenorujeocoari, mua rucubuora jajara ñaama adi macare. Înare buto rucubuora ñaja mua. Mua quenoriarare

f17.19 Areópago vãme cutore rējarūgūriarā Areópago vãme cutiyujarā.

mua rūcubuorivirire, ĩacudica yigu, cojoju soemuoriajure, ucaturere ĩamu yu. Ado bajiro yibu ti: "Ado ñaja Dios ĩañamagũre rūcubuoriaju" yibu. Ĩre masibetiboarine, mua rūcubuogure muare gotiguagu vadimasimu yu.

24 Îne ñaami Dios, ñajediro uju, adi macarucuro ũmuagaserore, to yicoari, catiră ñajedirore rujeori. Masa îna buariavire ñagũ ũgũ me ñaami îma. 25 Masa îre îna yibosasere bojagu me ñaami. Disejua îrema ruyabetoja. Îne ñaami ñajediro mani catirotire manire îsirũgũgũma.

26 "Macarucuro ti ñaro corone jajara masa ñarutuaruarama" yigu, remojure sigune umure rujeosuomasinuju. Mani catirotirodorire, to vicoari, mani ñaroti sitare quene manire cũbosamasiñuju. 27 "Ĩabujavamagũ ñaboarine, vure îna sẽniiama, vure masiruarama ina" vigu, to bajiro manire rujeomasiñuju ĩ. Sõju me ñaami. Ado mani rãcane ñacõagumi. 28 Ĩ suorine catiaja mani. Sĩgũri mua yarã ado bajiro ucamasiñuma îna: "Mani rũcubuogu yarã ñaja mani. To bajiri ĩ rĩa ñaja mani", yiucamasiñuma. 29 To bajiri, Dios ría ñari, "Orone, cõme vetane, gũtane masare bajirã îna quenoriara ũgũ nagũmi mani rũcubuogu", ĩre vituoĩabeticoato. Masa ĩna quenoboasema Diore bajiro bajise me ñaja ti. 30 Tirumujurema, "Ado bajirā ñarāma" īna masune yiquēnorujeocoari, īna yirūсчbuoñasere bojabecu ñaboarine, rojose yibetimasiñumi Dios, "Ĩ bojabetire yirã yirãja mani" ĩna yimasibetijare. To bajiboarine yucurema, "Yu ĩavariquenabetire yitujacoari, yu bojasejuare yiya", yami Dios, masa ñajedirore. 31 To bajiri, "Cojorumu masa îna yisere riojo îabeserocure curucuja vu", vimasiñuju Dios. To bajiro î viri ñari, adi macarucurojure ejacõari. ĩ rijato bero Dios ĩre ĩ catiore ñajare, "Masa ĩna yisere ĩabeserocu ñaami", vimasire ñaja — înare vigotivuju Pablo.

- **32** "Bajirocacoaboarine quena tudicaticoasuju" Pablo î yigotisere ajicoari, îre ajayujara îna, sîguri. To îna yirone, gajerajuama:
- —To mu gotiserema, gajerumu mure ajiruaraja —îre yiyujara îna.
- **33** To bajise îre îna yijare, vacoasuju Pablo. **34** Sîgũri, Pablo î gotisere ajicoari, Jesúre îre ajitirũnusuoyujarã îna. Dionisio, Areópago masu ñañuju î. To yicoari, Dámaris vãme cutigo, gãjerã quêne ñañujarã îna.

Corinto vãme cuti macaju Pablo î bajire queti

18 1 To bajiro bero, Atenas macaju ñarí, Corinto vãme cuti macaju vacoasuju Pablo. 2 Toju ejacõari, Ponto sitaju ruyuarí judío masu Aquila vãme cutigure ĩabujayuju. Italia sitagu uju Claudio vãme cutigu, Roma vãme cuti macajure judío masa ĩna ñasere bojabecu ñari, ĩnare varotiyuju ĩ. To ĩ yijare, Italiaju ñariarã, Corinto macaju ejayujarã ĩna, Aquila, ĩ manajo Priscila vãme cutigo rãca. Ĩnare ĩabujarí ñari, ĩna ya viju ĩnare ĩagũ vasuju Pablo. 3 Vaibucurã gaserorine viri buarotire quẽnocõari, vaja sẽnirã ñañujarã ĩna. To bajiri Pablo quẽne, tire moarugurí ñari, ĩna tuju ñacõari, ĩna rãca moañuju ĩ. 4 Ĩna rāca ñacõari, ususājariarūmu ti ejaro Dios ocare ĩna bueriviju vacõari, judío masare, griego masare quẽne, "Jesús yere ajitirūnuato" yigu, ĩnare gotimasiorũgũñuju Pablo.

5 Macedonia sitaju ñariarã, Pablo ĩ ñarojure Corinto macajure ejayujarã Silas, Timoteo rãca. To bajiri ĩna ejaro bero, vaibucurã gaserorine viri buarotire ĩ quẽnorūgũboarere yitujacõari, tocãrãcarumune judío masare ĩnare gotimasiorūgũnuju. "Jesúne ñaami masa rojose ĩna tãmuoborotire ĩnare yirētobosacõari, rotimuorugõrocu, Dios ĩ cõarí", ĩnare yigotimasiorūgũnuju Pablo. 6 To bajiro ĩnare ĩ yigotiboajaquene, ĩre ajiterã "Rojose yigu ñaami Pablo. Socagu ñaami", yiyujarã ĩna. To bajiro ĩre ĩna yijare, "To cõrone muare gotitujagu yaja" yigu, ĩ sudi sãnasere tũayayeyuju Pablo. To yicõari, ado bajiro ĩnare yiyuju:

—Jesús suorine Dios quenaro î yisere muare yu gotisere ajitera nari, suoye cutiaja mua. Yu suori me bajiruaraja mua. To bajiri, judío masa mejuare muare yu gotiboasere nare gotiguacu yaja yu —înare yigotiyuju Pablo.

7 To yigajanocõari, ti vi ñarí, budicoasuju ĩ. Ti vi ture ñañuju Ticio Justo vãme cutigu ya vi. Judío masu me ñaboarine, Diore ajirũcubuogu ñañuju ĩ. To bajiri ĩ tu sãjasuju Pablo. 8 Judío masa Dios ocare ĩna buerivi uju Crispo vãme cutigu, ĩ ya viana, to yicõari Corinto macana quêne, jãjarã Pablo ĩ gotimasiosere ajicõari, "Jesúrãcana ñaja yua" yirã, oco rãca bautizarotiyujarã ĩna. 9 Cojo ñami Pablore ruyuaĩocõari, ado bajiro ĩre yiyuju Jesús, mani uju:

—Güibesa. Güibecune yu yere ĩnare gotimasiocõa ñaña. 10 Mu rãcane ñaja yu. To bajiri mure ñiacõari, rojose mure yirocu maami. Adi macare jãjarã ñaama yure ajitirunurã —Pablore îre yigotiyuju Jesús. 11 To bajiri cojo cuma jedi, gaje cuma gudareco Corintojure Dios ocare înare gotimasio ñañuju Pablo.

12 Tirodore Acaya sita uju ñañuju Galión vãme cutigu. To bajiri Pablo ĩ gotimasio ñarone, judío masa, ĩre ñiacõari, Galión tuju Pablore ĩre ãmiasujarã ĩna, "'Rojose yigu ñañumi' ĩre yato" yirã. 13 To ejacõari, ado bajiro Galiónre gotiyujarã ĩna:

—"Ado bajiro yure yirucubuoruguruaraja mua" Dios i yicumasire mere masare umato yiruguami —ire yigotiyujara ina.

14To îna yijare, Pablo î nagoguadone, ado bajiro înare gotiyuju Galión:

—Rojose ĩ yire ti ñajama, "Rojose yigu yiyumi", muare yiajiboguja yu. **15** To bajiboarine mua ñicua îna yirugurere ĩ yijama, ĩ yibetijaquene, no yibeaja, yurema. To bajiri no yigu ĩ yirere ĩacõĩabecuja yu. Mua masune tire oca quenoña —ĩnare yiyuju Galión, judío masare.

16 To yigajanocõari, ĩnare budirotiyuju ĩ. 17 To ĩ yirã, budianane Dios ocare ĩna buerivi uju Sóstenes vãme cutigure ĩnare ũmato varírene ñiacõari, quẽañujarã ĩna. To ĩna yiboajaquẽne, "To yaja mua", ĩnare yibeticõañuju Galión.

Antioquía macaju tudiejacõari bero, Dios ocare Pablo ĩ tudigotigu vare queti

18 To bajiro bero, Corinto macajure yoaro ñacõañuju Pablo. To bajiñaboacu, Jesúre ajitirunurare vare goti, vacoasuju. Priscila so manaju Aquila quene î raca vasujara îna, Siria sitaju vana. Cencrea macaju ejacõari, "Tire yirucuja yu" Diore îre yiri ñari, î rujoa joare suarotiyuju Pablo. To bajiro î yiro bero, cumuane Efeso macaju vacoasujara îna. 19 Ti macaju ejacõari, Priscila so manaju Aquila raca to îna natoyene, judío masa Dios ocare îna bueriviju vasuju Pablo. Ti vi ejacõari, înare gotimasionuju î. 20-21 To î yinarone,

—Yua raca yoarobusa nacoana —îre yiboayujara îna. To îna yijare,

—Мна rãca yoaro ñamasibeaja yн. Dios ĩ bojajama, quēna mнare ĩagữ vadirнснja yн —ĩnare yiyuju.

To yicõari, ĩnare vare goti vacoasuju cũmuane, Cesarea macaju vacu. 22 Cesarea macare ejacõari, Jerusalénju vacoa-

suju ĩ. To ejacõari, Jesúre ajitirɨnnɨrare ĩnare quenaroti gajanocoari, Antioquía macajɨ vacoasuju. **23** Ti macajɨ ejacoari, yoaro ñañuju. To bajiñaboacɨ, vacoasuju Galacia sitajɨre, to yicoari, Frigia sitajɨre quene, Jesúre ajitirɨnɨrare "Bɨtobɨsa ajitirɨnɨrutuajaro" yigɨ, ĩnare goticudigɨdacɨ.

Efeso macajure Apolos vame cutigu i gotimasiore queti

24 Tirodore Efeso macaju ejavuju judío masu, Apolos văme cutigu. Alejandría văme cuti macaju ruvuarí ñañuju ĩ. Dios ocare masa îna ucamasirere quenaro masigu nanuju î. 25 "Jesús ñañumi, 'Rotimuorugõrucumi' yigu, Dios î cõarí" gãjerã îna vigotimasiorí ñañuju î. "Rojose mua visere vitujacõari, 'Dios ĩ bojasejuare yiruarãja' yirã, oco rãca bautizarotiya" Juan î yire rîne masiñuju î. To bajiboarine, î masiro côro quenaro gotimasio variquenanuju. 26 Ti macaju ejacoari, Dios ocare îna buerivijure bojonebecune înare gotimasionuju ĩ. To bajiro ĩ visere ajiyujarã ĩna, Priscila, so manaju rãca. Tire ajicoari, "Cojo vame îre ruyaja" yira, ricati îre jicamotocoari, îre gotirêmonujară îna, Jesús ocare, to yicoari î bajirere quene. 27 l̃ gotimasiorotire ĩre ĩna gotirẽmoro bero, Acaya sitana Jesúre ajitirunura îna naroju varua tuoîanuju Apolos. "To mu vajama, quenamasucoaroja ti", îre yiyujara îna, Efeso vame cuti macana Jesúre ajitirunura. To bajiri Acaya vame cuti sita-

Tercer viaje de Pablo (Hechos 18.23-21.17)

nare queti înare ucacoanujară îna, "Apolo mua tu î ejaro, quenaro îre bocaamina mua" yira. To bajiri, Acayajure vacoasuju î. To ejacoari, Dios î ejaremose raca Jesúre ajitirunusuoriarare ado bajiro înare yiremonuju Apolos: **28** Quenaro tuoiagu nari, masa îna îaro rijorojua, judío masa îna gotiboasere, "To bajiro me bajiaja" yigu, Dios oca masa îna ucamasirere gotiyuju î.

—"Rotimuorũgõrucumi" yigu Dios ĩ cõarí, ĩne ñaami Jesús —yigotimasioñuju ĩ.

Quenaro i gotimasiojare, "To bajiro me bajiaja", yimasibesujara judio masa.

Efeso vãme cuti macaju Pablo î bajire queti

 19^{1} Corinto vãme cuti macaju Apolos ĩ ñatoyene, Pablojua gũtayucu vatoaju ñarimacarire rẽtoacõari, Efesoju ejayuju. Toju ejacõari, Jesúre ajitirữnurãre sĩgữrire ĩnare bujayuju Pablo. 2 Ĩnare bujacõari, ado bajiro ĩnare sẽniĩañuju:

—Jesúre ĩre mua ajitirunusuoriju, ¿Dios ĩ cõagu Espíritu Santo muare ejacati? — ĩnare yiyuju.

To î yisere ajicõari,

—¿Ñimu ñati Dios ĩ cõagũ Espíritu Santo mu yiguma? Ĩre masibeaja yua — ĩre yicudiyujarã ĩna.

3 To îna yisere ajicõari,

—¿Ñie ũnire yirã, oco rãca bautizaroticati mʉa? —ĩnare yisẽniĩañuju Pablo.

To î yisere ajicoari,

—Juan $\tilde{1}$ yirere yir \tilde{a} , oco r \tilde{a} ca bautizaroticaju уua — $\tilde{1}$ re yicudiyujar \tilde{a} $\tilde{1}$ na.

4 To bajiro îna yijare,

— "Rojose yiruabeaja yua. Dios ĩ bojasejuare yiruarãja yua" yirãre ĩnare bautizayuju Juan. To yicõari, "Yu bero ejarocure ĩre ajitirunuma mua", ĩnare yigotiyuju ĩ, Jesús ĩ ejarotire yigu — ĩnare yigotiyuju Pablo.

5 To yicõari Jesús ĩ gotimasiorere, ĩ bajirere quêne ĩnare gotiyuju Pablo. Tire ajicõari, "Manire rijabosayumi Jesús mani tijt. To bajiri ĩ răcana ñaja ytta" ĩre ĩna yiajitirunusuojare, oco răca ĩnare bautizayuju Pablo. **6** To yigajanocõari, ĩ amori răca ĩnare ĩ nujeorone, Espíritu Santo ĩnare ejayuju. To ĩnare ĩ bajirone, ajiyamani oca ñagõnujara ĩna. To yicõari, Diore ĩre gotiretobosayujara ĩna. **7** Juaamo cõro, gtbo jta jenituariract nanujara ĩna.

8 Judío masa Dios ocare îna bueriviju tuoîagüibecune idiară muijua ado bajiro înare gotimasio ñañuju Pablo:

—Jesúne ñaami "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõarí. Îre ajitirunurare, "Yu racana ñaama" înare yiiavariquenaami Dios —înare yigotirugunuju.

9 To bajiro ĩnare ĩ yigotiboajaquẽne, sĩgũri ĩre ajitecoasujarã ĩna. To bajiri, "Jesús yere ajitirữnu suyare socase ñaja", yigotiyujarã ĩna, ti vi rējarãre. To bajiro ĩna yijare, Tirano vãme cutigu ya vi, bueriaviju Jesús yere ajitirữnurãre ĩnare ữmato vacoari, tocãrãcarữmune ĩnare gotimasiorữgữnuju Pablo. 10 Jua cữma ĩnare gotimasio ñanuju ĩ. To bajiri Asia sitana, judío masa, to yicoari griego masa quêne, mani uju Jesús ĩ bajirere to yicoari, ĩ gotimasiorere Pablo ĩ gotisere ajijedicoasujarã ĩna. 11 Tirodore ĩaĩañamanire Dios ĩ masise rãca yiĩonuju Pablo. 12 To bajiri, Pablo ĩ masune rijaye cutirãre ĩ moaĩagữ vabetiboajaquẽne, sudi joeaye, to yicoari ĩna rujoa siariarorine Pablore ĩre moaĩaroticoari, juacoarữgữnujarã rijaye cutirã tuju. Tire ĩna juaejasere moaĩarãne, caticoarữgữnujarã. Masa usuriju sãnarã vâtia quêne, budicoarữgữnujarã.

Masu usuju sanagure vatire, "Budiya", Esceva ria ina yiboare

13 Masa usuriju sañarare vatiare bureacoari, vaja senicudirimasa nañujara îna, îaîanamanire Pablo î yiîorirodore. To yiruguriara nari, "'Jesús î rotise raca yaja yua' mani yijama, quenaro manire cudiruarama vatia", gamera yiyujara îna. To yira nari, "Pablo masare î gotimasiorugugu, Jesús î rotise raca budiya", yirugunujara îna, masa usuriju sanarare vatiare.

14 To bajiro yirûgûñujarã judío masu paia uju ñamasugu Esceva vāme cutigu rĩa. Cojomo cõro, jua jēnituarirācu ñañujarã îna. 15-16 To bajiro yirûgûriarã ñari, vāti sāñagu î narivijure sājaejacoari, "Jesús î rotise rāca budiya", yiboayujarã, masu usuju sãñagure vătire. To îna yirone,

—Jesúrema masiaja yʉ. Pablore quẽne ĩre masiaja. To bajiboarine mʉarema masibeaja —ĩnare yicõañuju vãti. To yigʉne, —Ĩnare quẽaña mʉ —yiyuju vãti, ĩ sãñagʉ̃re.

To ĩ yijare, ĩnare quẽacõari, ĩna sudire voreajeocõañuju. To ĩ yiriarã, cãmirori cuticõari, sudi manane, ũmabudicoasujarã, ĩre rudiana. 17 Efeso macana, judío masa, to yicõari griego masa quẽne, to bajiro Esceva rĩa ĩna yiecorere ajicõari, buto

güiyujarã îna. To yicoari, Jesús yere îna gotijama, rũcubuose răca gotiyujarã îna.

18 To yicõari, Jesúre ajitirɨnɨra, Dios ĩ bojabetire ĩna yirũ-gũrere masa ĩna ajiro rĩjorojɨna gotirā ejayujarā ĩna, "Tire tudi-yibetirɨnarāja yɨna" yirā. 19 "Gājerā retoro masirā ñaja yɨna" yirā, ĩaĩañamani yilorimasa, ĩna ucariatutirire buerā ñañujarā gājerāma. To bajiri ĩna bueruguriatutirire juadicoari, soereayujarā ĩna, masa ĩna ĩaro rijorojɨna. Cincuenta mil ñaritiiri coro vaja cɨti ñañuju titutiri. 20 To bajiri, Jesús yere ajitirɨnɨra jājarābɨsa ñarutuasujara ĩna.

21 To bajiro ti bajiro bero, ado bajiro yiyuju Pablo: "Macedonia sitanare, Acaya sitanare ĩacudigu varocu ñagũja yu. To bajigune, Jerusalén macajure ejacoarucuja yu. Ti macajure ñacõari, Roma vãme cuti macajure quêne ejacoarucuja yu", yituoĩanuju Pablo. 22 To bajiro yituoĩagũ ñari, Macedonia sitajure ĩ varoto rĩjoro, ĩre ejaremorare, Erasto, to yicoari, Timoteore ĩnare coanuju ĩ. Ĩjuama, Asia sitajure nacoanuju maji.

Efeso macagu Demetrio vãme cutigu, Jesúre ajitirunurare rojose i yiruare queti

23 Tirodore Jesús yere ajitirɨnɨmena, Jesús yere ajitirɨnɨrajɨnare bɨto jūnisiniñujara, Efeso macana rine ñaboarine. 24 Demetrio vame cɨtigɨ ñañuju. Masore bajigo ñagore ina quenorio Artemisa vame cɨtigore ina rɨcɨbɨnorivire bajiriviriaca come botisene quenocoari isigɨ ñañuju i. Gajera quene, i quenose unire quenorimasa ñañujara ina. Tire quenora ñari, tire isicoari, jairo gajoa bɨjarugunujara ina. 25 ire bajiro moare cɨtirare, to yicoari ire moabosarimasare quene jireonuju Demetrio. I tɨ ina ejarone, ado bajiro inare gotiyuju i:

—Mani moase jairo vaja cutiaja ti. Tire manire ĩna moarotibetijama, ñie mana ñaruarāja mani. Tire masiaja mua. **26** Pablo ĩ gotirũgũsere ajirũgũaja mani. "Masa ĩna quẽnorāma, rũcubuoriarã me ñaama", yigotirũgũami. To bajiro ĩ gotisere ajitirũnurã, adi macana rĩne ñabeama. Asia sita ñaro cõrone ñarãma, ĩ gotisere ajitirũnurã. **27** To bajiro ĩ yigoticõa ñajama, mani quẽnosere vaja yibeticõari, Artemisare sore rũcubuorã ĩna ejarũgũrivijure ejabetiruarãma ĩna. To yicõari, Asia sitana jediro, adi macarucuro ñarã jediro, sore rũcubuo-

boariară sore rucubuobetiruarăma yuja — înare yigotiyuju Demetrio.

28 To bajiro înare î gotijare, ajijûnisinicõari, ado bajiro avasãnujarã îna:

—Mani ya maca, Efeso vãme сні macago ñaamo Artemisa. Ñamasugõ ñaamo —yiavasãñujarã ĩna.

29 To bajiro îna yiavasă ñarone, jājarābusa îna tujure rējacoari avasārēmonujarā îna. To yinarāne sīgū î tuoiarore bajiro tuoiacoari, Gayore, Aristarcore quene înare nejenujarā. Macedonia sitana nanujarā îna, Pablo rācana. Înare nejecoari, ti macana najediro îna rejarugūriaroju înare juaásujarā îna. 30 "Îna rejaroju înare juacoasujarā" îna yisere ajicoari,

—Înare juavariarâre ñagõgũ vacu yaja —yiboayuju Pablo.

To ĩ yisere ajicoari, ĩre varotibesujarã gãjerã Jesúre ajitirữnurājua. 31 Gãjerã Pablo babarã, Asia sitana ujarã sĩgữri, ti macare ejariarã, "Tojure vabeticoato" Pablore ĩre yire queti coanujarã, "Ĩre niaroma" yirã. § 32 Tojure rējarã, rujajine tuoĩamecucoanujarã îna. To bajiri, no îna bojarone ricatiri rīne avasacoa nanujarã îna. "Tire yirã rējamu mani", yimasibeticoanujarã. 33 To bajiro îna yinarone, "Yuare nagobosaya; manire quene rojose yiroma îna" yirã, îna yu Alejandro vame cutigure îre turocavioyujarã judío masa. To îna yijare, "Avasatujaya" yigu, ĩ amo raca vare vare yiboayuju. 34 To bajiro ĩ yiboajaquene, "Judío masune naami ĩ quene" îre yiĩamasicoari, jua hora coro, îna jedirone avasajedicoanujarã îna.

—Mani ya maca, Efeso vãme cuti macago ñaamo Artemisa. Ñamasugõ ñaamo —yiavasã ñañujarã ĩna.

35 To îna yiñarone, ti macana uju,

—To cõrone avasãtujaya —ĩnare yiyuju.

Îna avasatujarone ado bajiro înare gotiyuju:

—Ajiya mʉa, adi macana: Masa jedirone, "Artemisare sore rҵ̃счbчогіavire, to yicõari, õ vecajų quedirujiadiriajų sore bajigo ruyurijų, masa i̇̃na rҵ̃счbчогіjų coderimasa ñaama", manire yimasiama i̇̃na. 36 To bajiro i̇̃na yiñajare, rujajine yibesa. Quẽnaro tuoĩacõari yiya. 37 Mani rҵ̃счbчоgore rujajine sore i̇̃na yibetiboajaquẽne, to yicõari rҵ̃счbчогіaviayere

g 19.31 Efeso vãme cuti macama, Asia sitajure ñarimaca ñañuju.

īna juarudibetiboajaquēne, ānoare īnare ñejeayuja mʉa. **38** Demetrio, to yicōari, ī quēnose ūnire quēnorimasa quēne, "Rojose yʉare yama" īna yirʉajama, masa īna yisere īacōīarimasa tʉjʉre vajaro. Īna ñaama, tire yirimasama. **39** Gaje vāme mʉa ñagōrʉa tʉoīajama, ʉjarā īna rējarojʉ vacōari, quēnaro tire gotiroti ñaja. **40** "¿No yirā rujajine yimasiri mʉa?", manire yisēniīarāma romano masa, mʉa avasācōa ñajama. To bajiro manire īna yisēniīarone, "To bajiro ti bajijare, yibʉ yʉa", īnare yigotimasibetirʉarāja mani. To bajiri, "Rujajine mʉa yicudire vaja, rojose tāmʉorʉarāja mʉa" manire yiroma —īnare yiyuju ʉjʉ. **41** To yigotigajanocōari, —Мʉa ya virijʉ tudiasa —īnare yiyuju ī.

Macedonia sitanare, Grecia sitanare quene Pablo i goticudire

20 ¹ To bajiro îna yiriaro bero, "Ado bajiro ñaruaraja mua" înare yigotiru, Jesúre ajitirunurare înare jireonuju Pablo. To yigajanocõari, înare vare goti, vacoasuju î, Macedonia sitaju vacu. 2 Ti sitaju ejacõari, Jesúre ajitirunurare, butobusa îre îna ajitirunurotire înare goticudiyuju. To vicoari, Grecia sitaju vacoasuju î. 3 Ti sitaju ejacoari, idiara muijua ñañuju î. To bajiñaboa, Siria sitajure varuaboayuju. Judío masa îre îna sîaruasere ajicoari, vabesuju. To bajiri, "Macedonia sitare retoarucuja yu, Efeso macaju vacu", yituoianuju Pablo. 4Îre baba cuti vacana ado bajiro vãme cutirã ñacama îna: Berea vâme cuti macagu, Pirro macu Sópater vâme cutigu ñacami. To bajicoari, Segundo, Aristarco ñacama Tesalónica macana. Derbe vãme cuti macagu Gayo quene ñacami. Tíquico, Trófimo, to vicoari, Timoteo ñacama îna Asia sitana.^h 5 Troas vâme cuti macaju vana, yua rijoro vacoacama ina, toju vuare vuroana. 6 Boserumu pan umato vauvase vuovamani bariarumuri bero, vacaju yua, Filipos vame cuti macaju. Ti maca ñariarã, Troas macajuare vana, cojomocaracarumu bero, ejacaju yua, ti macajure. Ti macaju yuare yuyuma rijoro vacana. Îna răca cojomo coro, jua jenituarirumuri nacaju yua.

^h**20.4** Macedonia sitajʉ ñacõari, Pablo rãcanare ĩarí ñari, "Adocãrãcʉ ñacama", yiucayumi Lucas. To yicõari, ĩ rãca varí ñari, "Bajicajʉ yʉa", yiucayumi.

Troas macanare Jesúre ajitirunurare Pablo i gotire queti

7 Sábado rãioriju rējacaju yua, Jesúre ajitirūnurā. "Yu rijato bero, muare yu rijabosarere tuoĩarã, uye ocore idi, to yicõari, pan ba, yirũgũruarãja mua" Jesús ĩ yiroticũre ñajare, tire yiruarã rējacaju yua. Yua baroto ríjoro, Jesús ocare ĩnare gotimasiocami Pablo. Busuriju varocu ñari, goticoã ñacami. Ĩ gotiñaro ríne, ñami gudareco ejacoacaju. 8 Idiatuti cutivi ñacaju yua rējacativi. To bajiri tusaritutijure ñacaju yua. Jairo sĩabusuore ñacaju ti. 9 Mame bucuagu Eutico văme cutigu, yua rāca ñacami. Ĩaburiasojejure rujicõari, cânijuriarujicami. To bajica yigu, quedijasĩacoacami. To bajiri rijaríre tuavumuoboa yicõacama. 10 To ĩna yisere ĩacõari, rujiadicami Pablo. Rujiejacõari, ĩre tuavumuogūne, jabariocami. To yigune,

—Ĩaucabeticõaña. Rijayayibeami —yuare yicami.

11 To yicõari, mujacoacami quena. Jesús î rijabosarere tuo îagu, bare umato bacami. To yicõa, gotirutuacune gotibusuocoacami. To i yigajanoro bero, vacoacaju yua. 12 Ti macana, variquenarane Euticore ire tuacoacama ina, Pablo i catiorire.

Mileto macajure Pablo î vare queti

13 Maane Pablo î varoto rîjoro, cũmuane Aso macaju vacaju yua, "Toju yure sãruarāja mua" î yijare. 14 Aso macaju yua ejaro bero, maaju vadicõari, ejacami. Î ejaro bero, Mitilene vãme cuti macaju îre sãvacaju yua. 15 Ti macaju yua ejabusuocatirumure Quío vãme cutiyoa cãnamuñarore ejacaju yua. Gajerumu, Samos vãme cutiyoaju ejacaju yua. Gajerumu vana, Mileto vãme cuti macaju ejacaju yua. 16 Asia sitajure yoaro ñaruabecu ñari, "Efeso macare retocoaruarāja mani", yicami Pablo. Jerusalénjure Pentecostés boserumu rijoro ejaruagu ñari, guaro varuacami.

Efeso macanare Jesúre ajitirűnurãre Pablo î gotitusare queti

17 Mileto macajure ñacõari, Efeso macana Jesúre ajitirŭnurãre ũmato ñarãre jigu, înare ucacõacami Pablo. 18 Ĩ jicõarã îna ejaro, ado bajiro înare goticami Pablo:

—Мна tuju ejasuogu, quẽnaro yu yirũgũcatire bajirone yu yirõa ñasere masiaja mua. 19 Mani uju Jesús i bojasere yu

yijama, yu masune tuoĩacoari, yigu me yirũgũcaju yu. Yu yarã judío masa yure îna sîaruajare, buto rojose tâmuocaju yu. Cojo vãme me rojose tãmuocõari, otirũgũcaju yu. 20 Mua rējariviriju, to vicoari mua va virijure quene, vure îna sîaruasere güibecu, muare ejaremoru, yu masiro coro Dios ocare muare gotimasiorugucaju yu. 21 Judío masare, to vicoari, judío masa me ñarãre quene, "Rojose mua yisere yitujacoari, 'Dios î bojasejuare yiruarăja. To yicoari, mani uju Jesucristo î rijabosare suorine rojose vua visere Dios î masiriojare, î răca quenaro ñaja yua' yituoiaña", muare yigotirugucaju yu. 22 Espíritu Santo yure î rotise rãca, Jerusalén macaju vacu bajiaja yu. Toju yure bajirotire masibetiboarine, bajiaja vu. 23 To bajiboarine masiaja yu, bajigujuma. Tocaraca macari vu eiaro. Espíritu Santo ado baiise vure gotiruguami: "Tubibe ecorucuja mu. To yicoari, gajeye rojose tamuorucuja mu", yure yigotiruguami. 24 Tire tuoïaboarine, yu bajirotire guibeaja yu. Ñamasuse me ñaja ti. Ado bajisejua ñaja ñamasuse: Masare Dios î maisere quenase quetire mani uju Jesús yure î gotiroticatire tire vijeocõaruaja vu.

25 Dios î bojarore bajiro Jesúre ajitirunurere muare gotimasio gajanocoaja vu. To bajiri vure tudiiabetiruaraja mua. 26-27 Quenaro vure ajiva mua: Güibecune, jediro Dios i bojaro corone muare gotijeocoacaju yu. To bajiri, "Pablo, quenaro yuare î gotibeticati suori rojose tămuoaja yua", yibetiruarăja mua. 28 "Rojosere yibetiruaraja", yituoiacoa naruguruaraja mua. Mua răcanare îre ajitirunurăre înare rijabosayumi Jesús, "'Yu yarã ñaama' yiĩato Dios" yigu. To bajiri, Espíritu Santo muare î roticuriarore bajirone quenaro înare umato naruguruarãja mua. 29 Yu vaveoro bero ejaruarãma gãjerã, "Diore gotiretobosarimasa ñaja yua" yitorimasa. Mua ñaro vatoajure ejacõari, îna gotitose suorine Jesúre ajitirunu tujacõari, rojose tãmuoruarãma mua rãcana. 30 Mua quene, Jesúre ajitirunurãre umato narã naboarine, "To bajiro me bajiaja. Ado bajirojua bajiaja ti", yisocaruaraja mua siguri, "Yuajuare ajisuyato îna" yirã. 31 To bajiro bajiroti ti ñajare, "Rojose yibetiruarāja", yituoĩacoa ñaruguruaraja mua. Tocaracurene, idia cũma tire muare gotirũgũcaju vu, ũmuari, to vicõari ñamire quene. Tire muare gotinagune, siguri mua bajirotire tuoiacoari, cojoji me otisutiritirugucaju yu.

32 To bajiro muare yirugucacu ñari, "Inare iatirunuña", yiseniaja vu. Diore. Muare ĩamaicoari, quenaro Dios ĩ visere, to yicõari muare yu gotimasiocatire quene tire masiritibetiruaraja mua. Tire mua masiritibetijama, Jesúre butobusa ajitirunurutuaruarãia mua. To vicoari. Dios ria nari, mua rijato beroiu i gotiriarore bajirone î ñarojure quenaseayere bujaruaraja mua. 33 Dirumu unone gaiera îna cuosere gajoare, sudire înare senigõjanabiobetirügücaju yu. 34 Yu masu moacõari, yu bojasere, yu răcana îna bojasere quene tire vaja yirugucaju yu. Tire masiaja mua. 35 To bajiro yu yijama, "Mani bojasere, to yicõari, maioro bajirã îna bojasere înare vaja yiîsiruarã, quenaro moarũgũroti ñaja" yigu, yicaju yu. Ti ũnire ado bajiro manire gotimasioñuju mani uju Jesucristo: "Ĩsiecocoari, ĩ variquenaro retoro variquenagumi gajerare i isijama", manire yigotiyuju Cristo. To bajiri, tire masiritibeticõaña mua — înare vigoticami Pablo, Efesoana Jesúre ajitirunurare umato ñarare.

36 To bajiro înare yigotigajanocoari, îna răca gusomuniari tuetucoari, "Diore senito mani", înare yicami Pablo. 37 To î yigajanoro bero, otirăne Pablore îre jabario, usu, yicama îna. 38 "Yure tudiiabetiruarăja mua" î yijare, buto sutiriticama îna. To bajiră nari, cumua yua vasajavatoju yuare îasuyaejocama îna.

Jerusalénjure Pablo î vare queti

21 Înare vare gotigajano, vasăja, vacoacaju yua, Cos vame cutiyoaju. Gajerumu vana, Rodas vame cutiyoaju ejacaju yua. Tiyoare retoanane, Pátara macaju ejacaju yua. 2 "Fenicia sitajure vana yaja", yicama. To bajiri îna vatiane îna răca vacoacaju yua. 3 To bajivana, Chipre vame cutiyoare îacaju yua. To bajiri, tiyoa visarore vacaju. To baji retoanane, Siria sitaju ejacaju. Ti sita ñarimaca, Tiro vame cuti macaju rocatuejacoari, gajeyeuni cucama îna. 4 Tone tujacaju yua quene. To bajiri toanare Jesúre ajitirumurare îabujacoari, cojomo coro jua jenituarirumuri nacaju yua, îna raca. To yua bajinaro Espíritu Santo Pablo î bajirotire înare î gotirere masira nari, "Jerusalénjure vabeticoana mu", îre yiboacama îna. 5 To îna yiboajaquene, vacoacaju yua quena. Îna manajoa, îna raca jediro yuare îasuyara vadicama îna. Îna raca jabuaju rojaejacoari, gusomuniari tuetucoari, Diore senicaju yua.

6 Diore sẽnigajanocõari, ĩnare vare goti, vasãja, vacoacaju yua. Ĩna quẽne, ĩna ya viriju tudicoacama.

7 Tiro variarã, Tolemaida vãme cuti macaju ejacaju yua. To ejacõari, Jesúre ajitirunurare ĩabujacaju yua. To bajiri ĩna raca cojorumu ñacaju. 8 Gajerumu Cesarea vãme cuti macaju vacaju yua. To ejacõari, Felipe ya viju vacaju. Jesús ĩ bajirere gotimasiogu ñacami Felipe. Jerusalén macana Jesúre ajitirunurare, "Bare batoato" yirã ĩna beseriara racagu ñacami. 9 Babaricaraco rãa romiri cuticami. Manajua mana ñacama. Diore gotiretobosarimasa romiri ñacama ĩna. 10 Yoaro ĩ tu ñacoacaju yua. To yua bajiñaro, Agabo vame cutigu ejacami. Judea sitagu Diore gotiretobosarimasu ñacami. 11 Yua tu sajaejacoari, Pablo ĩ veñarigaserore tuaveaamicami. To yicoari, ĩ amorire, ĩ guborire quene siacami, ti gaserone. To yigune, ado bajiro yicami:

—Espíritu Santo ado bajiro yure gotiami: "Yu ãmori, yu gubori yu siarore bajiro Pablore ĩre siaruarāma ĩna judío masa, Jerusalén macana. Ĩre siacõari, judío masa me ñarãre ĩsiruarāma", yure yigotiami Espíritu Santo —yuare yigoticami Agabo.

12 То ї yisere ajicõari, Cesarea macana, уна quene, Jerusalénjнre Pablore їre varotibetiboacajн. 13 То уна yirone, ado bajiro yнаre yicami:

—¿No yirã otiati mua? Yure yisutiriobeticõaña. Jesúre ajitirunugu yu ñajare, judío masa Jerusalén macana yure îna siajama, îna sĩajaquene quenacoaruaroja. To bajirone mani uju Jesús î bojajama, "To bajirone bajiato", yaja yu —yuare yicami Pablo.

14To bajiro yʉare ĩ yiсʉdijare, "Vabesa", ĩre yibeticajʉ yʉа.

—Dios ĩ bojarore bajiro bajiya mʉ —ĩre yicõacajʉ yʉa yuja.

15 Tiju bero, yua gajeyeŭnire quenosa, Jerusalénju vacoacaju yua. 16 Siguri Cesarea macana Jesúre ajitirunura, yuare umato vacama, Chipreagu, Mnasón vame cutigu ya viju. Toju yuare cu, tudicama îna, "Î ya viju caniato" yira. Tirumujune Jesúre ajitirunugu nacoayumi Mnasón.

Santiagore Pablo ĩ ĩagũ vare queti

17 Jerusalénjure yua ejato, toana Jesúre ajitirũnurã, variquẽnase rãca yuare sẽnicama ı̃na. 18 Gajerũmu yua rãca vaca-

mi Pablo, Santiago ya vijure. To ñañuma Jesúre ajitirunurare umato ñara jedirone. 19 To bajiri înare quenaroti gajanocoari, î gotimasiorere Dios î ejaremose raca judío masa me ñara Jesúre îna ajitirunurere înare gotijeocoacami Pablo. 20 To bajiro înare î yisere ajicoari, "Dios suorine to bajiro yiyumi Pablo" yira nari, Diore yirucubuo variquenacama îna. To yigajanocoari, Pablore ado bajiro îre goticama îna:

—Adojure jājarā masu ñacõama judío masa, Jesúre ajitirūnurā. To bajirā ñaboarine, "Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticūmasirere quēne yicõa ñarūgūroti ñaja ti" yirā rīne ñacõama īna. **21** To yicõari, ado bajiro mu yirūgūrere yuare gotirūgūama: Judío masa, gaje sitaju ñarāre, "Moisére Dios ĩ roticūmasiboarere tire yibeticõato mani. Rĩamasare quēne ĩnare circuncisión yibeticõato mani. Mani ñicua ĩna yisuoadimasirere quene tire yibeticõato mani" ĩnare mu yirūgūrere ajicõari, yuare gotirūgūama —ĩre yicama, Pablore.

22—Mure jūnisinirā ñari, mu ejasere ajicoari, ejaruarāma îna. To bajiri, ¿no bajiro yiruarada mani? 23 Ado bajiro yirucuja mu: Adore babaricărăcu umua naama îna, "Tire viruarăja yua" Diore îre yiriară. 24 Diore yirucubuoriavijure îna răca vaja mu. Ti viju ejacoari, îna virore bajiro viba. "'Tire viruaraja' vicoari, vua vibetirere masiriova Dios" vira, îre îna soemuosere, to vicõari, îna joare îna suarotisere înare vaja vibosaba mu. To bajiro mu yijama, "Socaro bajiyuja ti. Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere cudigu naami î quene", mure yiruarama ĩna, judío masa, mani yarã. 25 Judío masa me ñaboarine, Jesúre ajitirunurajuare adocaraca vamene inare roticaju mani: "'Ado bajirã ñarãma' îna masune yiquenorujeocoari, îna rucubuora tujure vaibucurare siacoari, mojoroaca ina tuju curama. Tire babesa mua. Manajo cutirã, manaju cutirã, manajo mana, manaju mana quene, gajera raca ajeriara cutibesa. Vaibucura mua sĩariarãre ĩna riíre yireamenane, babesa", ĩnare yicaju mani —Pablore îre yigoticama îna, Santiago ya viju ñacana.

Diore yirũcubuoriaviju ñagũre Pablore ĩna ñiare queti

26 To bajiri, gajerumu Diore yirucubuoriaviju îna raca vacami Pablo. To ejacoari, "'"Tire yiruaraja" yure mua yicatore bajiro mua yibetire muare masirioaja yu' manire yato Dios" yira, î babara îna yirore bajiro yiyuju î quene. To yigaja-

nocõari, paia tuju sãjasuju, Diore yirucubuoriaviju. "Vaibucurã ĩna soemuorotirumu ti ejaro vadirucuja yu, ĩna soemuose vaja ĩnare vaja yibosagu", yigotiguacu bajiyuju $\tilde{\mathbf{I}}$. i

27 To yirî ñari, cojomo cõro, jua jenituarirumu ti ejaroto rijoro, vasuju Pablo, Diore yirucubuoriaviju. Ti viju ñagure îre îanujara judio masa Asia sita vadiriara. Îre îacoari, "Rojose yiruguri naami", masare yigotiyujara, "Pablore junisiniato" yira. To îna yijare, îre junisinicoari, "Îre niato mani", yiumasujara îna. 28 To yicoari, ado bajiro avasanujara îna:

—Israel ñamasirí jānerabatia, yuare ejarēmorā vayá. Rojose yigu ñaami āni. "Manire ĩateato" yigu, masa ñaro cõrone gotimasiocudirūgūami. To bajiro ĩ yirã ñari, Moisére Dios ĩ roticūmasiboarere, to yicōari, Diore yirūcubuoriavire rūcubuobeama. To bajise ĩnare gotirūgūrí ñari, Diore yirūcubuoriavire rūcubuobecu, griego masare ĩnare ūmato sãjanumi—masare yiavasã gotiyujarã ĩna, Pablore ĩre jūnisinirã.

29 Efeso macaju vadirí, griego masu, Trófimo vãme cutigu rãca Pablo ĩ ñarore ĩre ĩañujarã ĩna. To bajiri, "Diore yirũcubuoriaviju ĩre ũmato săjarimi Pablo" yituoĩarã ñari, to bajise yiyujarã ĩna.

30 "Rojose yiyumi Pablo" îna yisocasere ajicõari, Jerusalén macana ñajedirone buto jūnisinirā ñari, avasā ūmarējañujarā îna, Pablore ñiaroana. Îre ñiacoari, Diore yirucubuoriaviju ñagũre ĩre vejabudiasujarã ĩna, ĩre sĩaroana. Ĩre vejabudianane, ti vi sojere tubibe, yicoasujarã îna. 31 Pablore sĩaroana îna yiñaririmarone, romano masu surara ujure queti ejayuju, junisinirã, masa îna avasãñase. 32 To bajiri, surarare jireocoari înare ũmato vasuju, Pablore ĩna jañarojure. Ĩna vado ĩacoari, ĩre jatujacõañujarã îna. 33 Surara uju, ejacõari îre ñiañuju. To yicõari, "Cõmemarine îre siaya", yiyuju, î surarare. To yicõari, "¿Ñimu ñati ĩ? ¿No bajise rojose muare yiri?", ĩnare yisẽniĩañuju î, Pablore jûnisinirâre. 34 To î yisêniîasere ajicôari, jâjarâ îre ĩna cudimavisiocõajare, "To bajiro rojose yiyumi", yiajimasibeticõañuju surara uju. Tire ajimasibeticõari, "Mani ñariviju îre ãmicoaya", yiyuju, î surarare. 35-36 To bajiri Pablore ñiacõari, îna ñarivi mujariaju tuju îre âmiejayujarã. To îre îna âmiejagu-

ⁱ**21.26** Lucas, îna răca vabetiri ñari, "yiyujară", yiucayumi.

re "Pablore sĩaña" yiavasãcõari, butobusa îre jayujarã. To îna yijare, îre âmimujasujarã, îna ñariviju.

Îre sîaruarâre Pablo î ñagôre queti

37 Îre îna âmisăjaroadone,

—Ми rãca ñagõruaja yu —surara ujure ĩre yiyuju Pablo, griego oca rãca.

To î yirone,

—¿Griego ocare ñagõmasiatique mu? 38 "Egipto sitaju ñarí, adi sitare ejacõari, 'Gobierno ĩ rotiboasere cudibeticõari, mani masune rotirãsa' ĩnare ũmato yicõari, sĩarimasa cuatro mil ñarãre yucú manoju ĩnare ũmato varí ñagũmi", mure yituoĩaboabu yu —Pablore ĩre yiyuju surara uju.

39 To î yisere ajicoari, ado bajiro îre cudiyuju Pablo:

—Judío masu ñaja yu, Cilicia sita ñarimaca Tarso vãme cuti macagu. To bajiri, ãnoa yure jūnisinirã rãca ñagõruaja yu—ĩre yiyuju Pablo.

40 To ῖ yijare, ĩre ñagõrotiyuju surara ʉjʉ. To cõrone Pablojʉa, mʉjariarojʉre rʉ̃gõcõari, ĩ āmone ñumʉoñuju, "Ñagõbesa mʉa" yigʉ. To ῖ yirone, ñagõtʉjacoa bʉsayujarā. To bajiri, hebreo oca rāca ado bajiro ĩnare ñagõñuju Pablo:

22 1—Yu yarã, to yicõari, yu jacuare bajiro bajirã yure ajiya: "Rojose yibesumi" yure mua yimasirotire yigu muare gotiguagu yaja yu —ĩnare yiyuju Pablo.

2 Îna oca răca înare î nagojare, îre ajiruară, îna jedirone nagobeti jedicoanujară. To îna bajiro îacoari, ado bajiro înare gotiyuju î:

3—Judío masu ñaja yu quene. Cilicia sita ñarimaca Tarso vame cuti macaju ruyuarí ñaja yu. Toju ruyuarí naboarine, ado Jerusalénju bucuacaju yu. To bajicoari, Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere quenaro yure buccami Gamaliel. To bajiri, quenaro masicaju. Tire masigu ñari, "Dios î bojase rîne yira yaja" mua yituo arore bajiro yituo agu nacaju yu quene. 4 To bajiro tuo agu ñari, "Jesúre ajitirunura, Dios î rotimasirere rucubu beama" yituo acoari, ado bajiro rojose înare yicaju yu: Umuare, romiare quene înare nejecoari, tubi beriaviriju înare tubi becurugucaju yu. To yicoari, înare siarotirugucaju yu. 5 Socu me yaja yu. Paia uju namasugu, to yicoari î raca rejarugura quene, tire îacana nari, yu bajicatire masiama.

"Damasco vāme cuti macana, mani yarā, tojure mure yirēmoato îna" yirā, yure ucabosacoari, îsicama îna. To bajiri, Jesúre ajitirūnurāre macaguacu, Damasco macajure vaboacaju yu, "Inare nejecoari, Jerusalénju yu juaejorāre rojose îna yise vaja rojose înare yato" yigu.

"Rojose yicacʉ ñaboarine, Jesúre ajitirʉ̃nʉsʉocajʉ yʉ", Pablo ĩ yire queti

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

6 Ψmurecaji muiju ĩ tusato Damascore yu cõñatone, ñaro tusarone vecaju buto caje mose busurujiadicaju ti. 7 Yure ti busurocaturone, quedicoacaju yu. Yu quedirocacũatone, ado bajiro ocaruyucaju ti: "Saulo, Saulo, ¿no yigu rojose yure yisuyarũgũati mu?", yi ocaruyucaju ti. 8 To bajiro ti yirone, "¿Ñimu ũgũ ñacõari, to bajise yure yati mu?", ĩre yicaju yu. To yu yirone, "Yune ñaja, Jesús, Nazaret macagu, rojose mu yirūgũgũne", yure yi ocaruyucami. 9 Yu rãca vacana quêne, bususere ĩacama. To bajiboarine Jesús yure ĩ ñagõsere ajibeticama ĩna. 10 To bajiro yure ĩ yisere ajicõari, "Yu uju, ¿no bajiro yiguti yu?", ĩre yiseniĩacaju yu. To yu yirone, "Damascoju vasa mu. To mu ejaro, 'Ado bajiro yiya' mure yiruarāma", yure yi ocaruyucami. 11 Yu caje ĩamasibeticaju. To yu bajijare, yu babarã Damascoju vana yure tũa vacama ĩna.

12 Ti macajure ñañumi Ananías vāme cutigu. Moisés ñamasiríre Dios î roticūmasirere quēnaro ajitirūnugū ñacami. "Quēnaro yigu ñaami", îre yicama judío masa jediro. 13 Yure ĩagũ ejacõari, ado bajiro yure yicami: "Yu maigũ, Saulo, tudiĩaña mu quēna", yure yicami. To yure î yirone, ĩacoacaju yu. 14 To yicõari, ado bajiro yure gotirūtuacami: "Mani ñicua ĩna rūcubuosuoadimasirí Dios, mure beseyumi, 'Rojose yibecure, yu macure ĩacõari, ĩ ñagõsere ajiato' yigu, to yicõari, 'Yu bojasere masigũjaro' yigu. 15 To bajiri Diore gotirētobosarimasu ñarucuja mu. Mu ajirere, mu ĩarere quēne, tire gotirucuja mu. 16 ¿No yigu yumaniajari? Vümurūgūña. 'Rojose yu yisere yure masirioya' mani uju Jesúre ĩre yiya. To yicõari, 'Ĩre ajitirūnugū ñaja' yigu, oco rãca bautizarotiya", yure yicami Ananías.

17-18 Ti macaju yu ñacato bero, Jerusalénjure tudiejacõari, Diore yirucubuoriaviju, Jesúre sẽnigũ sãjacaju yu. Ĩre yu

sẽniñarone yʉre ruyuaĩocõari, ado bajiro yʉre yicami: "Divatone vasa. Yʉ bajisere adi macanare mʉ gotijama, mʉre ajibetirʉarãma ĩna", yʉre yicami. 19 To yʉre ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yicajʉ yʉ: "Yʉ ʉjʉ, tocãrãca vine, Dios ocare ĩna buerivirire sãjacõari, mʉre ajitirʉnʉrãre ñejecõari, ĩnare bajerũgucajʉ yʉ. To yicõari tubiberiavijʉ ĩnare tubiberũgucajʉ yʉ. To yʉ yirũgucana masirãma ĩna. 20 Mʉre gotiretobosarimasʉre Estebanre ĩre sĩaroana ĩna yiñarone, 'Ĩre sĩarocacõaña' yicajʉ yʉ quẽne. To yicõari, ĩna sudi joeayere ĩna vejecusere ĩnare codebosacajʉ yʉ", ĩre yicajʉ yʉ. 21 To bajiro ĩre yʉ yiboajaquene, "Vasa mʉ. Sõjʉ mʉre cõagʉagʉ yaja yʉ, judío masa me ĩna ñarorijʉ", yʉre yicami yʉ ʉjʉ —judío masare ĩnare yigotiyuju Pablo.

Surara uju Pablore î seniîare queti

- 22 To cõro ĩ gotitusatone, "'Judío masa me ñarã tuju vasa mu' yure yicami yu uju Jesús" ĩ yisere ajiterã ñari, buto avasãtudícõañujarã ĩna:
 - —Catitegu yami. Îre sîarocacõaña —yiavasãñujarã îna.
- 23 To bajiro yiñarāne, buto jūnisinirā ñari, īna sudi joeayere vejecõari, ĩ cutojuare reacõañujarã îna. To yicõari, sitane mareayujarã îna. 24 To îna yijare, surara ujujua ado bajiro yiyuju, ĩ surarare:
- —Îre âmisăjacoari, îre bajeya mua. Îre bajecoari, "¿No bajiro mu yijare, mure avasăjunisiniati îna?", îre yiseniîana mua —înare yiyuju.
- **25** Ĩre siatucõari, ĩre ĩna bajeroadone, to rũgõgũre, surara ujure rotibosarimasure ado bajiro ĩre yiyuju Pablo:
- —Rojose yu yirere ĩacõĩabetiboarine, yure mua bajejama, ¿quēnacõarojari ti, Roma macagu yu ñaboajaquene? —ĩre yiyuju Pablo.
 - **26** To bajiro î yisere ajicõari, î ujure gotigu vasuju:
- —"Roma macagu ñaja", yure yimi. ¿No bajiro ĩre yiguti mu? —ĩre yiyuju.
- **27** To bajiro î yisere ajicõari, Pablore îre sẽniĩagũ vasuju surara uju:
- —Yure gotiya mu: ¿Roma macagu ñati mu? —îre yisêniîañuju î.

To î yisere ajicõari,

- —Roma macagune ñaja yu —îre yiyuju Pablo.
- 28 To î yisere ajicõari, ado bajiro Pablore îre yiyuju:
- —"'Roma macagu ñaami' yure yiĩato ĩna" yigu, jairo vaja yicaju yuma.

To î yirone, ado bajiro îre yiyuju Pablo:

— Yurema, yu jacujune, Roma macagu ñacõañumi. To bajiri, Roma macagu ñaja yu — ĩre yiyuju Pablo.

29 To ĩ yisere ajicoari, ĩre bajeruaboariara, buto güiyujara. To bajiri ĩre vurugocoasujara ĩna. "Pablo, Roma macagu ĩ naboajaquene, 'Comemarine ĩre siaya' ĩnare yibu yu" yigu ñari, buto güiyuju surara uju.

Judío masa ujarã rãca Pablo î ñagõre queti

30 To bajiri gajerūmu, "Pablore ĩre jojioya mua", ĩnare yiyuju surara uju. To yicoari, paia ujarãre, judío masa ujarã ñaro coro ĩnare jireonuju, "'Ado bajise rojose yimi Pablo' yure yigotiya mua" ĩnare yiseniĩaru. To bajiri, ĩna ejaro ĩacoari, Pablore ĩre jiyuju, "Ĩna raca ñagoguaya mu" yigu.

 $23\,$ 1 To ı̃ yigu ñari, ujarã rı̃jorojua rũgõcõari, ado bajiro nare gotiyuju Pablo:

—Yure ajiya, yu yarã: Dios ĩ bojase jediro yirũgũaja yu. To bajiro yigu ñari, tuoĩarejaibecune ñacõaja yu —ĩnare yiyuju Pablo.

2 To bajiro î yisere ajicoari, Ananías vame cutigu paia uju namasugu, î tu rugorare, "Pablo risere jaya", înare yiyuju. 3 To bajiro Ananías î yijare,

—Миге jarucumi Dios. "Quenaro yigu ñaja yu" yituoĩaboarine, rojose yigu ñaja mu. "Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticumasirere cudibecu ñaami" yure yi ocasaruaboarine, yure mu jarotijama, tire cudibecu yaja mu —Ananı́are ı̃re yiyuju Pablo. ^j

4 To î yisere ajicoari, î tu nara ado bajiro Pablore îre yiyujara:

—¿To bajise îre yitudiati mu, Dios î cûrire paia uju ñamasugure? —îre yiyujara îna.

5 To îna yijare, ado bajiro yiyuju Pablo:

^j**23.3** "Мнге jarнснті Dios" Pablo ĩ yijama, "Rojose mu yise vaja rojose mure yirнснті Dios" yigu yiyuju.

- —"Paia ңің ñamasugų ñagųmi", yimasibejų yu. "Миаге ũmato ñagų̃re ĩre tudíbesa", yigotiaja Dios oca masa ĩna ucamasire —ĩnare yiyuju Pablo.
- **6** Pablore gotiyiroriarã, saduceo masa, to yicõari fariseo masa ñañujarã îna. To bajiri, înare ĩamasicõari, ado bajiro înare yiyuju Pablo:
- Yu yarã, yure ajiya mua. Fariseo masu ñaja yu. Yu ñicua quene fariseo masa ñamasiñuma îna. "Masa bajireariarare înare tudicatiorucumi Dios" yigu yu ñajare, yure gotiyirora yaja mua înare yiyuju Pablo.

7To ĩ yijare, fariseo masa, saduceo masa rãca gãmerã oca rẽtoruayujarã ĩna. To bajiro bajica yirã, gãmerã ajimasibesujarã. 8Fariseo masama, ado bajiro tuoĩarã ñañujarã ĩna: "Bajireariarãre tudicatiorucumi Dios. Ángel mesa, to yicõari, mani vatoa ĩna ñaboajaquẽne, ĩabujayamana quẽne ñarãma", yituoĩarã nañujarã ĩna. Saduceo masajuama, "Bajireariarãre tudicatiobetirucumi Dios. Ángel mesa quẽne manama. 'Mani vatoare ĩabujayamana ñarãma', ĩna yirã quẽne, manama", yirã nañujarã ĩna. 9To bajica yirã, butobusa avasãñujarã ĩna. Sĩgũri fariseo masa, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasa ado bajiro yiyujarã ĩna:

- —"Ñie rojose yibetirimi", yaja yʉama. Ĩabʉjayamagʉ, ĩre ñagõrimi. Ĩ yijama, ángeljʉa ĩre ñagõrimi —yiyujarã ĩna.
- **10** Вновныма їпа avasajare, "І́re sı̃aroma" yigн, "Mani ya vijн ı̃re ãmicoasa mна", ı̃nare yiyuju surara нін.
- 11 To î yijare, îre âmivacoari, îre tubibeyujarâ îna quêna. To îna yiro bero, ñamiju Pablore îre ruyuaîoñuju mani uju. Îre ruyuaîocoari, ado bajiro îre yiyuju:
- —Tuoı̃agüibesa mu. Ado Jerusalénjure yure mu gotibosarore bajirone Roma vãme cuti macajure quene gotirucuja mu—Pablore ı̃re yiyuju mani uju Jesús.

Pablore îna sîaruaboare queti

12 Gajerūmu busuriju, "Ado bajiro Pablore îre sĩaruaraja mani", yiyujara îna sĩgūri, judío masa. "Pablore îre mani sĩaroto rĩjoro bare babeti, idibeti, bajiruaraja mani. To bajiro mani yibetijama, rojose manire yato Dios", yiyujara îna. 13 Cuarenta retoro nariracu nanujara îna, "Pablore îre sĩarasa mani" yiriara. 14 To bajiro yicoari, paia ujarare, Dios ĩ rotimasire gotimasiorimasare quene înare gotira ejayujara îna:

- —"Pablore ĩre mani sĩaroto rĩjoro bare babetiruarãja mani. Ĩre sĩamenane mani bare bajama, rojose manire yato Dios", yibu yua. 15 To bajiri paia ujarã, to yicoari masa ujarã quene, surara ujure ado bajiro ĩre yiucacoaña mua: "Yua tuju Pablore ĩre coaña. Ĩre ajiquenoroana yaja yua", ĩre yiucatoya mua. Adore ĩ ejabetone ĩre sĩacoaruarãja yua —ĩnare yiyujarã ĩna.
- 16 To bajiro îna yisere ajiyuju Pablo bedeo macu. Tire ajicoari, surara ya viju vasuju, Pablore îre gotiguacu. 17 Tire î gotijare, surara ujure rotibosagure îre jiyuju Pablo. Î ejaro îacoari, ado bajiro îre yiyuju:
- —Ãnire jiasa mu. Ujure îre ñagõruami —îre yiyuju Pablo. 18 To î yijare, uju tuju îre jiasuju. To ejacõari, ado bajiro îre viyuju:
- —Pablo, yu tubibecũmasigũ yure jicõari, "Ānire mu uju tuju îre jiasa. Ĩ rãca ñagõruami", yure yimi. To bajiri îre jiabu yu —îre yiyuju.
 - 19 To î yirone, gajerobusa îre tuaacoari, îre seniîanuju î:
 - —¿Ñiere yure ñagõruati mu? —îre yiyuju surara uju.
 - 20 To î yirone, ado bajiro îre yiyuju:
- —Judío masa, sĩgũre bajiro tuoĩacõari, busiyu, "'Yua tuju Pablore ĩre cõaña. Ĩre ajiquẽnoroana yaja yua' ĩre yiucatoya", yima, ĩna ujarãre. 21 To bajiri ĩnare ajibeja mu. Cuarenta rẽtoro ñarirãcu ñama ĩna, Pablore queacõari ĩre sĩarona. "Ĩre mani sĩaroto rĩjoro bare babeti, idibeti, bajiruarãja mani. To bajiro mani yibetijama, rojose manire yato Dios", yiñama ĩna. To bajiri ĩnare mu cudirotire yurã yirãma —surara ujure ĩre yigotiyuju Pablo bedeo macu.
 - 22 To î yisere ajicõari,
- —Vasa. Yure mu gotisere gājerāre īnare gotibeja —īre yiyuju surara uju.

Surara ʉjʉ, Félix tʉjʉ, Pablore ĩ cõare queti

- **23** To yicoari, juară îre rotibosarare înare jicoari, ado bajiro înare yiyuju î:
- —Yucu ñami nueve ñaro, Cesarea vãme cuti macaju Pablore ũmato vana yirãja mua. Adocãrãcu înare jirãoña, mua rãca varona: Doscientos ñarirãcu gubone varona, setenta ñarirãcu caballo joe varona, to yicãori, doscientos ñarirãcu reare besu cuocãari varonare înare jirãoña mua. 24 To yicãori, caballo,

Pablo î jesavarocure que que que oyuya. Sîaecobecune, Uju Félix tuju Pablo î ejasere bojaja yu — înare yiyuju îre rotibosarăre, surara uju.

25 To bajiro yigajanocõari, Uju Félixre ado bajiro ĩre uca-yuju ĩ:

26 "¿Félix, yu rūcubuogu, tone ñaboati mu? Mure quēnaroticoaja yu. Yu ñaja Claudio Lisias vāme cutigu, surara uju. 27 Judío masa, ānire ñiacoari, îre sĩaruayuma îna. Îre îna sĩaroadone, 'Roma macagu ñaami' yire quetire ajicoari, yu surara rāca matamasimu yu. 28 '¿No bajise rojose yiri?' înare yiseniĩaru, judío masa ujarã tuju îre āmiamasimu yu. 29 To yu ejaro ĩacoari, îna ñicua îna yirugurere, î yibetirere yure gotimasima îna. Tire ajicoari, 'Nie rojose yibesumi. To bajiri, îre tubibecuña manoja ti. To yicoari, îre sĩaña manoja' yiajimasimu yu. 30 Îre îna sĩaruasere ajigu ñari, mu tuju îre coaja yu. To yicoari, 'Rojose yimi' îre yi ocasarãre quēne, 'Uju Félix tuju vasa mua' înare yirucuja, '"Ado bajise rojose yimi" mure yigotiato îna' yigu", îre yiucacoañuju surara uju, Uju Félixre.

31 To bajiro ĩ yiriarã ñari, ñamine Pablore ĩre ữmato vacõari, Antípatris vãme cuti macajure ejayujarã ĩna. 32 Ĩna va ñami cutibusuoriarữmune, tudicoayujarã ĩna, caballo joe vabetiriarãma. Caballo joeju vana rĩne, Pablo rãca vasujarã ĩna. 33 Cesarea macaju ejacõari, ĩna uju ĩ ucacõariajữrore Uju Félixre ĩre ĩsiñujarã ĩna. To yicõari Pablore quêne ĩ tuju ĩre cũñujarã. 34 Ĩ ucarere ĩacõari, "¿Noagu ñati ĩ?", ĩnare yisêniĩañuju Félix. To ĩ yirone, "Cilicia sitagu ñaami", ĩre yicudiyujarã ĩna. 35 To ĩna yisere ajicõari, Pablojuare ado bajiro ĩre yiyuju:

—"Rojose yimasimi" mure yi ocasãrã îna ejaroju yure mu gotisere ajirucuja yu —îre yiyuju Uju Félix.

To yicõari, Uju Herodes ñamasirí ya viju îre cũcõari, î surarare îacoderotiyuju.

"Rojose yibeticaju yu", Pablo, Uju Félixre ĩ yire queti

24 ¹Cojomocãrãcarữmu bero ejayujarã judío masa. Paia uju ñamasugữ Ananías vãme cutigu, Tértulo vãme cutigu, to yicoari bucurã quêne ñañujarã îna, Pablore, "Ado bajiro rojose yimasimi" îre yi ocasãrã ejarã. Tértulo ñañuju înare ñagobosagu, romano masa îna rotisere masigữ. To îna ejaro bero, Pablore îre jicoañuju Uju Félix. 2 Pablo î săjaejarone,

Félixre "Ado bajiro rojose yimi Pablo" yiguagu, ado bajiro îre gotiyuju Tértulo:

—Adi sitanare quenaro yuare coderuguaja mu. Quenaro rotigu mu ñajare, quenaro ñaruguaja vua. "Ado bajirojua înare yu rotijama, quenaruaroja" yituoiacoari yuare rotiruguaja mu. To bajiri, rijoro rotiriara retoro quenaro rotimasiaja mu. 3 Adi sitanare quenaro mu rotisere tuoiacoari, "Quenamasucõaja", mure yivariquenaruguaja yua. 4 Gajeye jairo naboaja, mure vu gotiruase. Moare jaibusaguja mu. To bajiboarine gaje vãme mure gotiruaja yu. Tire ajiya mu maji. **5** Ãni Pablo vãme cutigu, yua judío masa jedirore buto gotimavisiocudiruguami. To bajiro i vijare, quenaro namasibeaja vua. To bajiri, nazareno masare socase virare înare umato nagu naami. Tire masiaja vua. **6-7** Diore virũcubuoriavire rũcubuobecu, sãiamasiñumi. To bajiro î bajire ñajare, îre ñiamasimu vua, vuare rotise ti yirore bajirone rojose yiruarã. To yua yiroadone, surara uju Lisias vãme cutigu î surara rãca ejacõari, yuare emacoamasimi. To yicoari, "Uju Félix tuju vacoari, oca quenoruaraja mua", yuare yimasimi. To bajiri, bajibu yua. 8 To bajiri mu masu, îre seniîacoari, "Socara mene yiyuma îna. Rojose yigu ñaami", vimasirucuja mu — Uju Félixre îre vivuju Tértulo.

9 Îre î gotigajanorone, "Socu me yami. To bajirone bajimasimu", îre yigotirêmoñujarâ judío masa, Tértulo râcana. 10 To îna yiro bero, Pablojuare îre ñagõrotiyuju Félix. To î yijare, ado bajiro îre gotiyuju Pablo:

—"Cojo cũma me judío masa yua yisere quẽnaro riojo ĩacõĩarũgũami. To bajiri yu yisere quẽne quẽnaro riojo ĩacõĩarucumi" mure yituoĩamasigũ ñari, variquẽnase rãca mure gotiaja yu. 11 Jerusalénjure Diore yirũcubuogu, ejamasimu yu. Yu ejamasiro bero, juaãmo cõro, gubo jua jẽnituarirũmuri ñatusaju. Tire gãjerãre mu sẽniĩajama, yu gotirore bajirone mure gotirãma ĩna quẽne. 12 Rojose yu yibetiboajaquẽne, ãnoa socarãne yure gotiyiroama. Diore yirũcubuoriavijure gãjerã rãca gãmerã oca josabetimasimu yu. Dios ocare bueriavirijure, to yicõari ti maca turi ñarãre quẽne ĩnare gotimavisiobetimasimu yu. 13 Rojose yu yiro cõro, "Rojose yimasimi", mure yigotimasimenama ĩna. 14 Ado bajirojua bajigu ñaja yu. Jesús vãme cutigure ajitirũnugũ ñaja yu. Yua ñicua ĩna rũcubuomasiríre Diore ĩre rũcubuogu ñaja yu. "Socasere ajitirữnu-

gũ ñaami" yure ĩna yijama, Jesúre yu ajitirũnujare, yama. To bajiro ĩna yiboajaquẽne, yua ñicure Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticũmasire jediro, to yicõari, Diore gotirẽtobosariarã ĩna ucamasirere quene ajitirũnugũ ñaja yu. 15 "Cojorữmu masa bajireariarãre rojose yiriarãre, quenase yiriarãre quene ĩnare catiorucumi Dios" ĩna yituoĩayurore bajirone tuoĩaja yu quene. 16 To bajiro tuoĩagũ ñari, yu yimasiro coro quenasere yirugũaja yu, Dios quene, masa quene, "'Rojose yigu ñaami' yure yiroma" yigu.

17 Cojo cuma me gajerori ñacudiboacu, Jerusaléniure ejamasimu yu, yu yara siguri maioro bajirare inare gajoa isigu. To vicõari, Diore rucubuogu ñari, paiare vaibucurã sĩaroticoari, înare soemuorotigu bajimasimu vu. 18-19 "Tire virucuia" vicoari vu vibetirere. Diore virucubuoriaviju nacoari. "Yure masiriova" Diore vu vigajanorone, vure ĩamasima judío masa, Asia sita vadiriarã. Jãjarã masa rãca ñacõari, rujajine yicudigu me bajimasimu yu. Tire yu yibetiboajaquene, yure jũnisinirã ñari, ñiamasima ĩna. Ĩna masune adojure vadicõari, rojose yu yirere mure gotiră ejarona ñaama îna. 20 Îna ejabetijama, ado ñarã, judío masa ujarã rijorojua ejacoari, "Ado bajise rojose yimi" yure yi ocasamasira, rojose yu yirere mure gotirona ñaama îna. 21 Îna rîjorojua ñacõari, ado bajiro înare gotimasimu yu: "'Masa bajireariarare ınare tudicatiorucumi Dios' yigu yu ñajare, yure gotiyirorã yaja mua", înare yimasimu yu — Uju Félixre îre yigotiyuju Pablo.

- **22** To ĩ yisere ajicõari, Jesúre ajitirʉnʉrã ĩna bajisere quenaro masigʉ̃ ñari, ado bajiro ĩnare gotiyuju Ujʉ Félix:
- —Jēre ajicõaja yu. Surara uju Lisias ĩ ejaroju, Pablore yu yirotire muare gotirucuja —ĩnare yiyuju ĩ Uju Félix.
- 23 To bajiro înare yigotigajanocoari, surara ujure, "Ado bajiro îre codeba mua", yiyuju Félix:
- —Tubiberiavi ñacõari, î vacudijama, î îacudijaquene, "Vabesa", îre yibeja. Î babară îre îară îna ejajama, îre yiremoră ejajaquene, "¿No yiră bajiati?", înare yibeja —îre yi vacoasuju Félix.
- **24** To ĩ yivariaro bero, yoatojʉ tudiejayuju ĩ quẽna, ĩ manajo Drusila vãme cʉtigo rãca. Judío maso ñañuju so. Ejacõari, Pablore ĩre jirotiyuju ĩ. Ĩ ejaro ĩacõari,

25 — Dios quenase rine manire yirotiami. Rojose yiruaboarine, "Rojose yibetiruaraja" mani yituoiasere bojaami Dios. Gajerumu masa rojose ina yisere i iabeserirumu ejaruaroja — inare yigotiyuju.

Tire ajiucacõari,

—Jēre ajicõaja yua. Quēna gajerumu yu moare manirumu mure jirucuja. To cõroju mu gotisere ajiremorucuja —īre yiyuju Félix.

26 Tiju bero, cojoji me Pablore îre jirûgûñuju Félix. Jesús ocare î gotimasiose rîne, ajiru me îre jirûgûñuju î. "Yure mu bucõajama, gājoa mure îsirucuja" î yisere ajirune, îre jicõarūgũñuju. 27 To bajiro î yiñaro rîne jua cuma retocoasuju ti. "Judío masa yure jūnisiniroma" yigu, Pablore îre bubesuju î. Jua cuma bero, uju î naboasere budicoasuju Félix. To bajiri, Porcio Festo vame cutigujua uju sājañuju.

Uju Festo răca Pablo î ñagore queti

 $25^{\,1}\,\text{Cesarea}$ macajų ujų ĩ sãjariaro bero, idiarųmų nacõari, Jerusalén macajų vasuju Festo. 2-3 Tojų ĩ ejaro ĩacõari, paia ujarã, gãjerã judío masa namasurã quẽne,

—Rojose yicami Pablo —Festore îre yi ocasanujara îna. To yicoari, —Pablore yuare mu jiroticoabosajama, quenaruaroja —Uju Festore îre yiseninujara îna. To bajiro îna yijama, "Maa î vadojune Pablore îre sîacoarasa mani" yira, yiboayujara îna.

4 To bajiro îre îna yiboajaquene, ado bajiro înare yiyuju Festo:

—Cesarea macajune îre codecõa ñaruarama îna. To bajiri, yoaro mene tojure tudiarucuja yu quena. 5 То уш bajirone, mua racana sīgūri yu raca tojure vaejacoari, rojose Pablo î yirere yure gotiruarama îna —înare yicudiyuju Festo.

6 To bajiro înare î yiro bero, Jerusalénjure juaamocaracarumu coro nacoari, Cesarea macajure tudiasuju Festo. Î ejabusuorirumune oca îna nagoquenorijuju rujicoari, Pablore îre jicoanuju î. 7 Pablo î sajaejaro îacoari, "Cojo vame me rojose yicami", Festore îre yigotiyujara îna, judio masa, Jerusalénju vadiriara. "Rojose yicami" yicoara naboarine, "Ado bajise rojose yicami", yimasibesujara îna. 8 To îna yiro bero, "'Rojose yibesumi' yure yato" yigu, ado bajiro yiyuju Pablo:

- —Ñie rojose yibeticaju yu. Judío masa îna rotisere, to yicõari, Uju César î rotisere quene cudirugucaju yu. To yicõari, Diore yirucubuoriavire quene, rucubuorugucaju yu —yiyuju Pablo.
- **9** To ĩ yirone, "Judío masa yʉre tudíroma" yigʉ, ado bajiro Pablore ĩre sẽniĩañuju Festo:
- —¿Jerusalénju ejacõari, rojose mu yirere mure yu sẽniĩajama, quẽnati? —îre yisẽniĩaboayuju.
 - 10 To î yiboajaquene, ado bajiro îre yiyuju Pablo:
- —Bajibeaja. No yigu vabecuja. Uju César "Masa rojose ĩna yisere ĩacõĩaña" ĩ yiriavine ñaja yu. To bajiri adone yure sẽniĩa-cõaroti ñaja. Yu yarã judío masare rojose ĩnare yibeticaju yu. Tire quẽnaro masiaja mu. 11 Rojose yu yire suori ĩnare mu sĩa-rotijama, "Yure sĩabesa", yibecuja yu. To bajiri, socarãne "Rojose yicami" yure ĩna yi ocasãjare, "Ĩre sĩaña" yigu, yure ĩsi-rocagu magūmi. "Rojose yiyujari yu" yigu, Roma macagu, Uju Césare ĩre ĩacõĩarotirucuja yu —ĩre yicudiyuju Pablo.
- 12 To bajiro Pablo î yijare, îre ñagõejarēmorāre, "¿No bajiro yiroti ñati îre?" înare yisēniĩacõari bero, ado bajiro yiyuju Festo:
- —"'¿Rojose yiyujari yʉ?' yigʉ, Ujʉ Césare ĩre ĩacõĩarotirucuja yʉ" mu yijare, ĩ tuju mure cõarucuja yu —Pablore ĩre yiyuju Festo.

Uju Agripa rãca Pablo î ñagõre queti

- 13 To î yiriarumuri bero, Uju Festore îagu ejayuju Uju Agripa, Berenice văme cutigo răca. 14 Cojorumu me î răca nacoanujară îna. To îna bajinarone Pablo î bajisere Agripare îre gotiyuju Festo:
- —Sĩgũ ñaami ado, Pablo vãme cutigu, Uju Félix ĩ tubiberí. 15 Jerusalénju yu ñaro, "Rojose yicami", yure yigoticama bucură judio masa, paia ujară quene. "Rojose ĩ yicati vaja îre sĩarotiya mu", yure yiboacama îna. 16 To bajiro yure îna yiboajaquene, "Yibeaja yu. Yua, romano masama, rojose masa îna yirere ĩacoĩamenane, sĩarotire manicoadimasiñuja. 'Rojose yimi' yigotiyiroră, to yicoari, rojose yiri raca înare jireocoari, seniĩare nacoadimasiñuja", înare yicaju yu. 17 Adojure îna raca yu ejabusuocatirumune, Pablore îre jicoacaju yu. 18 "Îre gotiyiroră, 'Buto rojose masu yimasimi' yure yigotiruarama

ĩna", yituoĩaboacaju yu. "Rojose yigu yiyumi" yiajiyamanirene goticõacama. 19 "Yua rũcubuosere rũcubuobeami. 'Jesús vãme cutigu, rijacoaboarine tudicatiami quẽna' yisocarũgũami Pablo". "'Rojose yigu yimi' yirã yaja", yirã, ti rĩne yure goticama. 20 To bajiro ĩna yijare, "Rojose yiyumi", yimasibeticaju yu. To bajiri, "¿Jerusalénju ejacõari, rojose mu yirere mure yu sẽniĩajama, quẽnati?", ĩre yisẽniĩaboacaju yu. 21 To yu yirone, ado bajiro yure yicudicami: "'Rojose yiyujari yu' yigu, Uju Césare ĩre ĩacõĩarotirucuja yu", yure yicami. To ĩ yijare, surarare ĩnare coderoticaju yu, Uju César ĩ ñarojure ĩre cõaru —Agripare ĩre yigotiyuju Festo.

22 To î yisere ajicõari,

—Yu quẽne, ĩ gotisere ajiruaja yu —Festore ĩre yiyuju Agripa.

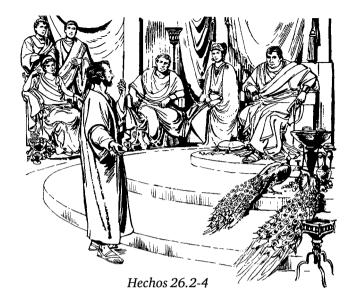
To ĩ yijare, —Визіун аjirнснja mн, ĩ gotisere — ĩre yiyuju Festo.

23 To bajiri gajerūmu masa īna rējariviju Pablore ajigu ejayuju Agripa, Berenice rāca. "Manire ĩacõari, 'Ñamasurā ñaama īna' manire yato" yirā, rūcubuoro ejayujarā īna. Īna rācana, surara ujarā, gājerā Cesarea macana ñamasurā quēne ejayujarā īna, Pablore ajirā. Īna ejaro bero, Pablore īre jiyuju Festo. 24 Pablo ī ejarone ado bajiro gotiyuju Festo:

— Uju Agripa, ado rējarā jediro, ĩaña mua. Āni ñaami Pablo. Buto ĩre sĩaruaruguama judío masa. Jerusaléana, adi macana quēne, "Ĩre sĩacoaroti ñaja", yiavasãboacama ĩna. 25 "Ñie rojose ĩ yire suori ĩre sĩaña manoja ti", yicaju yu. To bajiro yu yiboajaquēne, "'Rojose yiyujari yu' yigu, Uju Césare ĩre ĩacoĩarotirucuja yu" yure ĩ yijare, "Uju César ĩ ñaroju ĩre coarucuja", yicaju yu. 26-27 To bajiro yituoĩaboarine, rojose ĩ yirere ucamasibeaja yu, mani ujure, Césare gotigu. Rojose ĩ yirere gotibecune ĩre yu ucacõajama, tuoĩamasibecure bajiro yigu yiguja yu. Tire tuoĩagu ñari, Pablore ĩre jicõamu yu, mua ajiro rĩjorojua, "Uju Agripa ĩre sēniĩato" yigu. Ĩre sēniĩacõari, "Rojose yiyumi Pablo" mu yisere ajicõari, "Uju Césare ĩre ucacõarucuja", ĩre yibu yu —ĩnare yiyuju Festo.

26 ¹To bajiro Festo ĩ yisere ajicõari, ado bajiro Pablore ĩre yiyuju uju Agripa:

—Ми yirũgũrere yuare gotiya —Pablore ĩre yiyuju Agripa. То ĩ yijare, ado bajiro ĩnare gotiyuju Pablo:

2-3—Yu uju Agripa, mu ajiro rijoro gotiguagu nari, variquenase raca gotiguagu yaja yu. Judio masa mani yisere quenaro masiaja mu. Gamera ajimasibeticoari, yua gamera oca retorugusere quenaro masiaja mu. To bajiri judio masa, "Rojose yigu naami" ina yiboasere mu ajiro rijoro gotiguagu yaja yu. To bajiri quenaro yu gotisere ajirucuja mu —yiyuju Pablo, Agripare.

4—Yu ya maca ñacõari, mamu ñagũ yu bajiñarũgũcatire masirãma judío masa jediro. To bajicõari, Jerusalénjure yu bajirũgũcatire quene masirãma. 5 Yure masira ñari, "Fariseo masu ñacami", mure yigotirama îna, înare mu seniñajama. Fariseo masama, Dios manire î rotimasirere buto ajirucubuora ñaama. 6 "Bajireariarare înare tudicatiorucuja yu", yigotimasinumi Dios, mani nicuare. To î yire ti najare, "To bajirone yirucumi" yituoñagũ yu najare, "Rojose yigu naami", yure yi ocasacama. 7 Tire yu yituoñarore bajirone tuoñaama judío masa, juaamo coro, gubo jua jenituariraca junari nara jedirone. Tire tuoñara, nari umuari, namirire quene buto Diore îre yirucubuoruguama îna. Tire tuoñagũ yu najare, "Rojose yigu naami", yure yi ocasacama judío masa. 8 ¿No yira, "Bajireariarare tudicatiorucumi Dios", yituoñabeati mua? —yiyuju Pablo.

"Jesúre ajitirunurare rojose înare yirugucaju yu", Pablo î yire queti

9 Quena ado bajiro gotiyuju Pablo:

—"Nazaret macagu Jesús vãme cutigu yere ĩna ajitirunuse vaja, cojo vãme me rojose ĩnare yirucuja yu", yituoĩarũgũcaju yu. 10 To bajiro yigu ñari, Jerusalénjure ñacõari, rojose ĩnare yirũgũcaju yu. "Jesús yere ajitirũnurãre ĩnare tubibeya mu" paia ujarã yure ĩna yijare, jãjarã Jesúre ajitirũnurãre ĩnare tubiberũgũcaju yu. To yicõari, "Ĩnare sĩacõato mani" ujarã ĩna yijama, "To bajirone bojaja", yirũgũcaju yu quēne. 11 Cojoji me Dios ocare bueriaviriju sãjaejacõari, ""Rotimuorũgõrucumi" yigu, Dios ĩ cõarí me ñarimi Jesús' yiya mua" yigu, ĩnare buto rojose yicudirũgũcaju yu. Buto ĩnare ĩategu ñari, gãjerã masa ĩna ñarimacarijure ĩna rudicoaboajaquēne, rojose ĩnare yiru, ĩnare suyarũgũcaju.

"Jesúre ajitirunusuocaju yu", Pablo ī yire queti (Hch 9.1-19; 22.6-16)

12 Jesúre ajitirunurare rojose înare yigu yu ñajare, "Damasco vãme cuti macaju vasa" paia ujarã yure îna vijare, yu babarã rãca vacaju vu. 13 To vua bajivato, ümurecaji ñaro, ümuagu muiju î bususe retoro buto caje mose busucaju ti. 14 To bajiro ti bajijare, quedicoacaju yua. Yua quedirocacũatone, hebreo oca rãca ado bajiro yi ocaruyucaju ti: "Saulo, Saulo, ¿no yigu rojose yure yisuyaruguati mu? To bajiro mu yijama, mu masune rojose yigu yaja mu", yure yi ocaruyucaju ti. 15 To bajiro ti yirone, "¿Ñimu ũgũ ñacoari, to bajise vure vati mu?", îre vicaju vu. To yu yirone, "Yune ñaja, Jesús, rojose mu yisuyarũgũgũne", yure vi ocaruvucami. 16 To vigune, "Vũmurũgũña mu. 'Yure gotibosarucumi' yigu, mure ruyuaĩoaja yu. To bajiri, yu bajicatire, to yicoari yucuaca mu îasere, bero mure yu yiiorotire quene masare gotimasiocudirucuja mu. 17 Mu yarā judío masa, to yicoari judío masa me ñarã quene, rojose mure îna yirotire mure yiretobosarucuja yu. 18'Vatia uju i bojasere yitujacoari, Dios i bojasejuare yirā ñaruarāma îna' yigu, yu bajicatire mure gotimasioroticõagũ yaja yu. Mu gotimasiosere ajitirũnurã ñari, rojose îna visere masirio ecocoari, Dios vară naruarama îna quene", yure yicami Jesús — ire yiyuju Pablo, Agripare.

"Jesús ruyuaĩocõari, yʉre ĩ yiroticatire bajirone cʉdicajʉ yʉ", Pablo ĩ yire queti

19—To bajiri, yure ruyuaĩocõari, ĩ yiroticatire bajirone cudicaju vu. 20 Damasco vame cuti macanare înare gotimasiosuocaju vu. Bero, Jerusalén macanare, Judea sitanare, to vicõari judío masa me ñarãre quêne înare gotimasiocudirugucaju yu. "Rojose yua visere vitujacoari, 'Dios i bojasejuare viruarãja vua' vigoticoari, que nasejuare viruguna mua", în are yigotirũgũcaju yu. 21 To bajiro yu yijare, Diore yirũcubuoriaviju yu ñaro yure ñiacoari, yure sĩaruaboacama ĩna, judío masa. 22-23 To bajiro yure îna yiruaboajaquene, quenaro yure ejaremocami Dios. Yure î ejaremose najare, namasura, ñamasumenare quene, muare gotimasiocoa naruguaja yu. Moisés ñamasirí, to vicoari Diore gotiretobosamasiriara quene, "Ado bajiro bajiruaroja", yiucamasiñuma: "'Rotimuorugorucumi' yigu, Dios ĩ cõagũ, rijacoaboarine, quena tudicatisuorocu ñarucumi. To bajiro ĩ bajiroti ñajare, Diorãca quenaro ñacoari, i catisere isiecoaruarama, judío masa, judío masa me ñarã quene", yiucamasiñuma. "'Bajiruaroja' îna yiucariarore bajirone bajiaja", muare yigotiruguaja — inare yigotiyuju Pablo.

"Jesúre ajitirʉ̃nʉato" yigʉ, Pablo Agripare ĩ gotimasiore queti

- **24** To bajiro Pablo ĩ yigotiñarone, ado bajiro yiavasãñuju Festo:
- —To bajiro yimecucõagũ yaja mu. Jairo bueri ñari, no bojasene tuoĩacõari, goticõaja mu —Pablore ĩre yiavasãñuju Festo.
 - 25 To bajiro î yijare, ado bajiro yiyuju Pablo, Festore:
- —Yimecugũ me yaja yu. Muare yu gotise socase me ñaja ti. Tire quẽnaro ajicõari, "To bajirone bajiroja", yimasiroti ñaja. **26** Jesús ĩ bajirere yu gotise yayioroju gotire me ñaja. Masa ĩna ĩaro bajire ñaja ti. To bajiro bajire ti ñajare, masare yu gotimasiocatire masigũmi Uju Agripa. To bajiri, güibecune ñajediro ĩre gotiaja yu —Festore ĩre yiyuju Pablo.
 - 27 To yicõari, Agripajuare ado bajiro yiyuju Pablo:
- —Diore gotirẽtobosariarã îna ucamasirere mu ajirũcubuosere masiaja yu —îre yiyuju Pablo.

28 To bajiro îre î yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Agripa:

—"To cõro îre yu gotirone tuoĩavasoacõari, Jesúre îre ajitirunucoarucumi", ¿yure yituoĩacõati mu? —îre yiyuju Agripa.

29 To ĩ yisere ajicõari, ado bajiro yiyuju Pablo:

—Yoaro meaca mure yu gotiboajaquene, "Jesúre yu ajitirunurore bajiro îre ajitirunuato î" yigu, Diore mure senibosaja yu. To yicoari, mua jedirore Jesúre mua ajitirunurotire bojaja yu. To bajiboarine Jesúre mua ajitirunuse suori yure bajiro mua tubibe ecosere bojabeaja yu —yiyuju Pablo.

30 To î yisere ajicoari, Agripa, Festo, Berenice, to yicoari Pablore îre ajinariară jediro, vumurugu budicoasujară îna. **31** Budianane, ado bajise gamera yiyujara îna:

—Ñie rojose yibesumi. To bajiri, îre tubibecûre, îre sîare quêne mañuja ti —gâmerâ yiyujara îna.

32 To yicõari, ado bajiro yiyuju Agripa, Festore:

—"'¿Rojose yiyujari yʉ?' yigʉ, Ujʉ Césare ĩre ĩacõĩarotirucuja yu" Pablo ĩ yibetijama, ĩre bucõaroti ñaboayuja —Festore ĩre yiyuju Agripa.

Roma vãme cuti macajure Pablore îre îna coare queti

 $27^{\, \rm 1}\,{}^{\rm mablore,}\,$ găjeră tubibe ecoriarăre quene, Italia văme cuti sitajure înare coato mani", yicama îna. To yiră nari, Julio văme cutigure,

—Ĩnare ũmato vasa —Ĩre yicama. Roma macana surarare Uju César ĩ beseriarãre rotigu ñacami Julio. 2 Cũmua ñacaju Adramitio vãme cuti macana yaga. Asia sitajure varoado bajicaju tia. To bajiri tia rãca vacaju yua. Yua rãca ñacami Aristarco vãme cutigu quēne. Macedonia sita ñarimaca, Tesalónica vãme cuti macagu ñacami. ^k 3 Gajerumu Sidón vãme cuti macaju ejacaju yua. "Rojose tãmuoami Pablo" yiĩamaicoari, "Mu babarāre ĩnare ĩacudiaya. No mu bojase mure ĩsiato", ĩre yicami Julio. 4 Ti maca ñariara, vacaju yua quēna. To yua bajivatone, buto mino vacaju. To bajicoari, yuare veatuocaju. To ti bajijare, Chipre vãme cutiyoa ture gãniacaju yua. 5 To bajivana, Cilicia sitare reto, Panfilia sitare, Licia sita ñarimaca Mira vãme cuti macare ejacaju yua.

^k**27.2** Lucas vãme сніідн, Pablo rãca varí ñari, "vacajн уна", yiucayumi.

Viaje de Pablo a Roma (Hechos 27.1-28.14)

6 Ti macaju gajea cũmua Alejandría vãme cuti macana yagare, Italiaju varoado bajiricare ĩacõari, tia rãca yuare ũmato vacami surara uju. 7 Buto mino ti vajare cojorumu me josari vacõari, Gnido maca cãnamuñarore ejacaju yua. Yua vato riojo buto mino ti vacõa ñajare, Creta vãme cutiyoa cutojua vacoacaju yua. Tiyoa ñarimaca Salmón vãme cuti macare rēto, tiyoa ture vacaju yua, mino ti vabetibusarojua vana. 8 Josari masu bajivana, Lasea maca tu ñarimaca Buenos Puertos vãme cuti macajure ejacaju yua.

9 Cojorumu me vacoacaju yua. To bajiri tone buto yuare güiocoacaju yuja, juebucu ti coñajare. To bajiri, ado bajiro înare goticami Pablo:

10 — Vabeticoato. Mani vajama, rojose tamuoruaraja. Cumua rujacoaruaroja. Gajeyeuni quene yayicoaruaroja. Mani quene siguri rujareacoaruaraja — inare yigotiboacami Pablo.

11 To ĩ yiboajaquẽne, ĩre cudibeticami surara uju. Cũmua ujarãjua, "Vacoajaro mani" ĩna yisejuare ajicami. 12 Ti maca jetaga rocaturiaro juebucu ti ñajama quẽnabesuju. To bajiri, "Fenice vãme cuti macaju vajaro mani. Ti maca jetaga quẽnaro rocaturiaro ñañuju ti, mino ti vabetibusajare. Toju mani ñaro juebucu retoruaroja", yituoĩacama ĩna jedirone.

Buto mino ti vare queti

13 To bajiri îna vatojuare mino ti vasere îacoari. "Vajaro mani", vicama îna. To vi, cũmua ruucũniariajau ancla vãme cutijaure tũamuosã, tivoa ture vacoacaju vua. 14 To vua bajivatone, gajerojua buto tutuaro mino vadicõari, vuare veaviocõacaju ti. Nordeste vame cuti nacaju ti. 15 To ti bajijare, "Tivoa tubusa vanasa mani" yirã, tiare veaquenobusaboacama ina. Butobusa mino ti vajare, "Manire ti veacoarore bajirone vacoajaro mani", vicõacama îna. 16 To bajivana, Cauda vãme cutivoa cõñarore retoanane, mino ti vabetibusajare, cũmua jairica ture îna siaioriare tiare tũamuosãcama îna, yua vacatia jubeaju. 17 To yigajanocõari, "Saguerobe" yirã, yua vacatia rãca quenaro siañiacoacama îna. Sirte vâme cutiiu coñanane, "Jorero vana vaja mani" virã, ancla vãme cutijaure rocaroaruucama îna. To bajiro îna vijare, mino ti veacoarore bajirone vacaju vua. 18 Gajerumu to bajirone mino ti vacoa ñajare, buto sabecoa ñacaju. To ti bajijare, "Rujarobe" yirã, gajeyeuni gajerare îsiruarã îna juaboarere juarearodecõacama îna. 19 To îna vibusuorirumu, to bajirone mino vacoari, ti sabecoa najare, cumuavere quene juarearodecama îna vuja. 20 Cojorumu me, muju ruyubeticami. Ñamire quene ñocoa ruyubeticama. Mino ti vatujabetijare, "Rujareacoaruaraja mani", yituoiacaju yua.

21 Yoaro babeti vacaju yua. То yua bajivajare, ado bajiro yuare goticami Pablo:

—"Vabeticõato mani" muare yu yimasisere mua ajijama, Creta vãme cutiyoajune mani ñacõajama, rojose tãmuobetiborāja mani. 22 To bajiboarine, tuoĩasutiritibesa mua. "Cũmua ti yayicoaboajaquene, manima caticõaruaraja", yituoĩaña mua. 23 Jējuaga ñami ángel yure ruyuaĩocõari yure gotimi, Dios, yu uju, ĩ cõagũ. 24 Ado bajiro yure gotimi: "Güibesa mu. Uju César tu ejacõari, '¿Rojose yiyujari yu?' yigu, ĩre ĩacõĩarotirucuja mu. Dios, mure ĩamaigũ ñari, ĩre mu senijare, rojose mua tãmuoborotire muare yiretobosarucumi. Mu raca vana jedirone catijedicõaruarama ĩna", yure yimi ángel. 25 To bajiri tire ajirã ñari, sutiritibesa mua. "Dios ĩ gotiroticõariarore bajirone bajiruaroja", yaja yu. 26 To bajiri, yucúyoa cõnarojua mino manire vẽatucõaruaroja —yuare yigoticami Pablo.

27 Adriático vãme cutiyajure jua semana vacaju yua, mino yuare vēatucõase rãca. To bajivana rīne, ñami gudareco ti tusato, "Yucúyoare cõñacoana yirāja mani", yicama cūmuare ĩacoderimasa. 28 To bajiri ũcuase cõĩariama rãca "¿no cõro ũcuati ti?" yirã, ruucõĩacama ĩna. Treinta y seis metros ũcuacaju ti. Yoarobusa vacõari, ruucõĩacama ĩna quẽna. Veintisiete metros ũcuacaju yuja. 29 To ti bajijare, "Gũtare rocaturo, cũmua vadirobe" yirã, cũmua ruucũñiare ancla vãme cutijaurire babariracajaure rearoderuucama ĩna, cũmua gude ñasejuare. To yicõari, "Guarobusa busuato" yirã, Diore senicama ĩna. 30 To yicõari, "Ĩguēaju ñasere quêne rearoderuuroana yaja yua", yicama cũmuare ĩacoderimasa. Cũmua mojorica raca rudiaruara yirã yiboayuma. 31 To ĩna yiboajaquēne, surara ujure, to yicõari surarare quêne ado bajiro ĩnare goticami Pablo:

—Cũmuare ĩacoderimasa ĩna rudicoajama, catibetirʉarãja mʉa —ĩnare yigoticami.

32 To ĩ yijare, "Rudicoanasa mani" îna yiboariare, îna siariamarire yijesurecoari, vejarocaroacoacama îna, surara.

33 To ĩna yiro bero, busujedibetone yʉa jedirore baroticami Pablo:

—"¿No bajiro bajirāti mani?" yituoĩarā ñari, jua semana quēnaro bare bamenane ñacoaju mua. 34 To bajiri bare baya mua, "Catirāsa" yirā. Nijuane mani rācagu rijayayibetirucumi —yuare yigoticami Pablo.

35 To bajiro yʉare ĩ yiro bero, panre ãmicõari, "Quēnaro yaja mʉ", yicami, Diore sẽnigʉ. To yigajanocõari, bacami. 36 To ĩ yisere ajivariquēnacõari, bacajʉ yʉa quēne. 37 Tia cũmuare vacana, doscientos setenta y seis ñarirãcʉ ñacajʉ yʉa. 38 Yʉa baʉsʉcʉtiro bero, trigo joarire rearodecama ĩna, "Rʉ̃cʉbetibʉsaro vanasa" yirã.

Pablo mesa îna rujare queti

39 Busuro bero yucúyoare ĩacõari, "¿No ũnoju ñati?", yicama ĩna. To bajiro yiboarine, jabua ti ruyujare, "Tibua cutojuare rocaturãsa", yicama cũmuare ĩacoderimasa. 40 To bajiri, ancla buto ti rūcujare, ti cãnori rãcane jasureruucõacama ĩna. To ĩna yirone, gājerãma "Cũmuare veaturãsa" yirã ĩna siaturiajãirire jojiocama ĩna, jabuajuare jājaruarã. To yicõari,

cũmua ĩguẽa cutojua ñarigaserore mino tuarigaserore tũamuocama ĩna, "Cũmuare ũmato jãjajaro" yirã. 41 Тизагојите jãjaejamenane ti jõrejare, cũmua ĩguẽa jabuaju jejacõacaju ti. To ti bajirone, buto oco sabeca yiro, cũmua gude cutojuare sabevaruucõacaju.

42 To ti bajirone, tubibe ecoriarã îna juadiriarãre "Baájājarudiatoma" yirã înare sĩarʉacama surarajʉa. **43** Ĩna sĩarʉaboajaquēne, Pablore maigʉ̃ ñari, ĩnare sĩarotibeticami ĩna ʉjʉjʉa.

—Tire yimenane, baámasirāma jatirearodecõari, tusarojua baájājasa mua —īnare yicami. 44 —Baámasimenama, yucújāiri, to yicõari, no bojase jayase rāca ñiacõari tusarojua baájājasa —yicami. To bajiri sīgũ rujarocariaro mano jabuaju baájājaejacaju yua.

Malta vãme cutiyoaju ejacõari, Pablo mesa îna bajire queti

28 ¹Toju ejacõari, "Malta vãme cutiyoaju ñaja mani", yiĩamasicaju yua. ²Tijuana masa, to yua ejaro, quẽnaro yuare yicama. Buto oco ti quedijare, yuare usacaju. To yua bajijare, jeame riocõari, "Sũmaroaya mua quẽne", yuare yicama. ³Jearujuri juagu vacõari, ĩna riori mere ĩ tĩarone, ãña jearujuri vatoa ñarí, "Jea asisere rudiacuja" yigu, ĩ ãmojure jatirocayocõari, cũnicami, Pablore. ⁴Ĩ cũniyojasere ĩacõari, ado bajiro gãmerã yicama toana:

—Masa sĩarimasu ñagumi. Ĩna rujariaroju ĩ rujarocabetijare, ĩ masa sĩare vaja ĩre ãña cũnirotigomo so, mani rucubuogo —gãmerã yicama ĩna.

5 To bajiro îna yiboajaquene, jeameju anare îre yayerocatiacoacami. To bajicoari, visiorugu yibeticami Pablo. 6 "Guaro mijiruaroja. Ti mijibetijaquene, naro tusarone rijacoa tujarucumi", yituoîaboacama tijuana jediro. To yicoari, yoaro îre îacodenaboacama. Îna tuoîarore bajiro î bajibetijare, ado bajirojua tuoîacama îna yuja: "Mani rucubuogu, masure bajiro ruju cuticoari, ejami", gamera yicama îna yuja.

7To yua bajiñacatiju ture ñacaju, tiyoana uju Publio vāme cutigu ye sita. Quēnaro yuare bocaāmicami. To bajiri, idiarūmu ĩ rāca yua ñaro quēnaro yuare yicami. 8Ĩ tu yua ñaro, "Buto rijaami yu jacu" ĩ yisere ajicaju yua. "Buburibujacõari, guda cuduami. Mano gajajuarí cānijesariaro joeju jesaami", yicami. To bajiro ĩ yijare, ĩre ĩagũ jājacami Pablo. Ĩ tu jājaejacõari, Diore ĩre sēnibosacami. To yicõari, ĩ amori ñujeocami. To ĩ yirone, caticoacami ĩ yuja. 9Ĩre ĩ catiosere ajicõari, toana rijaye cutira, ĩre catiorotira ejacama ĩna. To ĩna bajijare, ĩnare catiocami Pablo. 10 To ĩ yijare, yuare rūcubuora, quēnaro yirūgūcama ĩna. To yicõari, yua varoto rījoro, yua bojase jediro yuare ĩsicama.

Romaju Pablo î ejare queti

11 Malta vame cuti yoajure idiara muijua nacaju yua. "Juebucu ti retoro bero vanasa" yira, tujayuma Alejandría vame cuti macana. To bajiri, juebucu bero, îna răca vacaju yua quena. Tia ĩguẽajure, "Ado bajirã ñarãma cumuare iacoderimasa mani rũcubuorã, Cástor, to yicoari Pólux vãme cutigu quẽne" yicoari îna quenoriară nacama. 12 Siracusa vame cuti macaju ejacoari, idiarumu ñacaju vua. 13Ti macaju ñacoari vana, Regio vame cuti macaju ejacaju yua. Gajerumu yua vato riojo mino ti vajare, Puteoli vãme cuti macaju vaejacaju vua. 14Ti macaju ejacõari, Jesúre ajitirunurare înare bujacaju yua. "Yua raca cojo semana ñaña mua", yuare yicama îna. To bajiri îna râca cojo semana ñacaju yua. To baji, Romaju vacaju yua. 15 Yua vadi quetire ajicõari, vuare bocarã vayuma îna, ti macana Jesúre ajitirunurã. To bajiri, Foro de Apio vame cuti macaju yuare bocacama. Gajerama, Tres Tabernas vãme cutoju yuare bocacama îna. To îna bajiro ĩacoari, variquenagu ñari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yicami Pablo. **16**Roma vãme cuti macaju yua ejaro, tubiberiaviju Pablo ĩ ñaruabetijare, "Gaje viju sĩgũ ĩ ñacõajama, quẽnacõaroja. To bajiboarine sĩgũ surara ĩre coderucumi", yicama.

Romaju ñacõari, Pablo î bajire queti

17 Romaju ĩ ejaro bero idiarumu ñatusacu, "Judío masa ujarare ĩnare jireona", yicami Pablo. Ĩna rejajediro, ado bajiro ĩnare goticami:

—Yure ajiya yu yarã. Mani yarãre rojose yu yibetiboajaquene, to yicoari, mani ñicua îna yirugurere yu rucubuoruguboajaquene, yure ñiacoari, romano masare îsicama mani yarã, Jerusalén macana. 18 Ñie rojose yu yibetijare, "Rojose yibesumi" yicoari yure buruaboacama romano masajuama. 19 Yure îna buruaboajaquene, mani yarãjua, "Îre bubeticoaña", înare yicama. To îna yijare, "'Rojose yiyujari yu' yigu, Roma macagu, Uju Césare îre ĩacoĩarotirucuja", yicaju yu. "'Rojose yure îna yicati ti ñajare, rojose înare yiya' yiru me, Uju César tuju varucuja", yicaju yu. 20 Tire gotiru muare jicoamu yu. Israel ñamasirí jãnerabatia mani tuoĩayurugucacu, jēre ejayumi. To bajiri, îre yu ajitirunujare, comema rãca yure siaruguama —înare yigoticami Pablo.

21 To ĩ yisere ajicõari, ado bajiro ĩre yicama ĩna, Roma macana judío masa ujarã:

—Judea sitana ejaboarine, "Rojose yigu ñaami Pablo", yuare yigotibetirügüama. Îna ucacõasere que ne îabetirügüaja yua. To bajiri mu bajisere masibeaja yua. 22 To bajiboarine, "Jesúre masa îna ajitirünujama, que nabeti ñaja" masa îna yise rîne ajirügümu yua. To bajiri, mu tuo îase yuare mu gotisere bojaja —îre yicama îna, Pablore.

23 To bajiro îre yirâ ñari, î gotisere ajirâ îna rējarotirumure îre goticama îna. "Tirumu rējaruarāja mani" îna yicatirumu ti ejaro, jājarābusa rējacama îna.

To bajiri, ado bajiro ı̃nare gotimasiocami Pablo:

—Jesúne ñaami "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios î cõarí. Îre ajitirunurare, "Yu yara ñaama" înare yiiavariquenacõari, quenaro yiruguami Dios —înare yigotimasiocami Pablo.

Tire î gotimasiojama, Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere, to yicoari Diore gotiretobosamasiriara îna ucamasirere masigumari, înare gotimasiogumari, înare gotimasiogumari, înare gotimasiogumari, goticoajama, raiorijuju gotigajanocami. **24** To bajiro î yisere ajicoari, "Socume yami.

Riojone bajiroja", yiajicama sĩgũri. To bajiboarine gãjerãma ajitebusacama. **25** To bajiri sĩgũre bajiro tuoĩabetica yirã, budisuocama ĩna. To ĩna bajirone, ado bajiro ĩnare goticami Pablo:

- —Ado bajiro mua bajirotire yigu, Espíritu Santo, mua ñicua ñamasiriarãre ĩ yimasire riojo ñañuja ti. "Ado bajiro ĩnare gotiya", yimasiñumi, Isaías ñamasiríre:
 - 26 "Mu yarāre īnare gotiaya mu: 'Yure ajirā ñaboarine, ajimasibeticõa ñaruarāma. Yu yiĩosere ĩarã ñaboarine, "¿To bajiro bajisere yigu yatique ĩ?", yiĩamasibeticõa ñaruarāma.
 - 27 Ado bajiro bajirā ñari, yu yere ajimasimena ñarāma īna: Gāmo gojeri tusubeti, to yicōari, caje ĩamenare bajiro bajirāma. To bajiro yu yijama, "Yu yere tuoĩaruamena ñaama" yigu yaja yu. To bajirā ñari, tire quēnaro ajimasibeama. Yu yere īna tuoĩaruajama, tire ajimasicōari, yu bojarore bajiro tuoĩavasoacōari, yure sēnirucubuoborāma īna. Yure īna sēnijama, yure īna cāmotadicōa tujaborotire īnare yirētobosaboguja yu, īnare yigotiaya mu, Isaíare īre yigotimasiñumi Espíritu Santo. To bajiro ī yijama, adirodorianare quēne, muare gotigu yimasiñumi.
- **28** To bajiri quenaro ajiya mua: Adirumurire Jesús suorine quenaro Dios i yisere judío masa me narajuare gotimasiocudiroti naja. Înajuama tire ajira nari, ajitirunuruarama —înare yigoticami Pablo.
- **29** To bajiro î yigotijare, sîgure bajiro tuo îabetica yira, gamera oca retocoari, budijedicoacama judio masa.
- **30** Jua cuma nacami Pablo, gajoa bojara nari, îre îna vasoariavijure, Roma macajure. To bajinagu, îre îara ejara jedirore quenaro înare yirugucami. **31** Guibecune ado bajiro înare gotimasiorugucami:
- —Jesucristore mua ajitirunujama, "Yu yara ñaama" muare yiiavariquenacoari, quenaro muare yirugurucumi Dios. To yicoari, —Ado bajiro Jesucristore ajitirunuroti naja —înare yigotimasiorugucami.

Tire î gotimasio ñaro, "Înare gotibesa", îre yibetirûgûcama îna, romano masa.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a los **ROMANOS**

Roma văme cuti macana, Jesucristore ajitirunurăre Pablo î ucacoare queti

1 Yu ñaja Pablo vãme cutigu adi quetire muare ucacõagũ. Jesucristo, ĩ bojasere yigu ñaja yu. Yure besecõari, yure cõacami Dios, "Yu macu suori quenaro yu yise quetire gajerare gotimasiocudirucuja mu" yigu.

2-3 Adi quetire Jesucristo î bajirotire quenasere ucasuomasinuma îna tirumuanaju Diore gotiretobosariara. To bajiri adigodojure masure bajiro ruju cuticoari î ruyuare ti najare, tirumuana î bajirotire yira îna ucariarore bajirone bajiyumi. To bajiri, "Uju David namasiri janami nanumi", îre yimasiaja mani. 4 To bajiri î sîaecoro bero, Dios î masise raca îre catiocoari, "Najediro uju nana mu" îre î yire ti najare, "Jesucristo mani uju, Dios macune naami", îre yimasiaja mani.

5 To bajiri Jesucristo suori quenaro yure yigu, yure goticudirotiyumi Dios, "Tocaraca sitana ĩ macu ĩ bajirere ajicoari, quenaro ĩre ajitirunuato" yigu. 6-7 To bajiri mua quene Roma nara, "Cristore ĩre ajitirununa" Dios ĩ yirere cudiriara naja mua, Jesús yara. Muare buto maiami Dios. Jesúre ajitirunura nari, Dios rã nanuja mua. Muare quenarotigu, mani jacu Diore, to yicoari, mani uju Jesucristore, ado bajise muare senibosaja yu: "Quenaro ĩna narotire yira, ĩnare ejaremona", muare yisenibosaja yu.

Roma macanare Pablo ĩ ĩagũ varuare queti

8 Ñasuose ado bajise muare gotiaja yu: Cristore îre mua ajitirunusere gotiruguama tocăraca macariana. To bajiro îna yisere ajicoari, "Dios î yise suorine Cristore ajitirunurama" yimasigu ñari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yaja yu. 9 Tocăracajine Dio-

re yu sẽnijama, muare quẽne sẽnibosarũgũaja yu. Dios yure ĩ rotirore bajiro buto cudivariquẽnaja yu. Ĩ yirore bajiro cudigu ñari, ĩ macu suori quẽnaro ĩ yise quetire goticudirũgũaja yu. To bajiri, masiami Dios, muare yu sẽnibosasere. 10 Diore sẽnigũ, "Mu bojajama, no bojarirữmu ĩnare ĩacudigu varucuja yu", ĩre yisẽnirũgũaja yu. Mua tuju varu, tuoĩacõa ñarũgũboaja yu. 11 "Butobusa Jesúre ajitirữnuato" yigu, muare ejarẽmoruaja yu. 12 Mua quẽne, yu quẽne, "Butobusa ĩre ajitirữnurãsa mani" yigu, mani gãmerã ejarẽmosere bojaja yu.

13 Cojoji me mua tujure yu varuaruguboasere masina mua, yu maira. "Gaje sitana yu gotisere ajicoari, Cristore îre îna ajitiruucatore bajiro mua răcana quene ajitirunuato" yigu, varuaruguboaja yu. Mua narojure varua tuoiagu naboarine, mua tujure vamasibeticaju yu. 14-15 Yu moare naja Jesucristo î bajire suorine Dios quenaro masare î yisere gotimasiore. Griego ocare nagorare quene, îna mere quene, quenaro masirare, masimenare quene gotimasioroti naja yure. To bajigu nari, Roma macaju ejacoari, mua răcanare quene buto gotimasioruaja yu.

"Masa, Jesucristore îre ajitirunucoari, quenaseayere îna bujajare, tire gotibojonebeaja yu", Pablo î yire queti

16 Jesucristo î bajire suorine masare quenaro Dios î yise queti, quenase naja. Tire ajicoari, Jesucristore îna ajitirunujare, rojose îna yise vaja rojose îna tămuotujabetirotire înare yiretobosami Dios. Quenaro î yise najare, ti quetire gotibojonebeaja yu. Judío masa, ti quetire ajisuocaju. Tiju bero, ajisuyarutuajama judío masa me quene. 17 Ado bajiro yaja ti queti: "'"Nie rojose mana naama' yato Dios" yigu, yure rijabosayumi Jesús' yituoïarare, 'Nie rojose mana naama' înare yiïaami Dios", yaja ti. Îjune to bajiro î yire najare, to bajiro tuoïaja mani. Tirene gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. Ado bajiro gotiami Dios: "'Nie rojose magu naami' yu yiïavariquenaguma, 'Cristo suorine Dioraca quenaro naja yu' yigu nari, 'I rijato beroju tudirijabeticoato î' yigu, yu catisere yu îsigu narucumi î uguma", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

"Masa jediro rojose yirā ñaama", Dios ī yiĩase queti

18-19 "Ado bajiro ti bajijare, 'Rojose mana ñaama' Dios manire î yiîasere bojaja mani jediro", yigotimasioguagu yaja

yu. Dios î rujeorere îacoari, "To bajiro tuoîagu nagumi", yimasiroti ñaja. To yicoari, "Masa rojose îna yisere îategu ñaami", ĩre vimasiroti ñaja. "To bajiro tuoĩagũ ñagũmi" ĩre yimasiroti ti ñaboajaquene, îre rucubuobeticoari, rojose vira nari, gajera îre îna masiruaboasere "Îre masibeticoaña" yira yama. To bajiro îna vijare, rojose înare î vijama, riojo vigu virucumi Dios. 20 Ĩabujayamagũ ĩ ñaboajaquene, ĩ rujeorere ĩacoari, "'To bajiro virí î ñajare, î masisere masiaja' yure vato îna" vigu, adi macarucurore rujeomasiñumi Dios. To bajiri, tire ĩacoari, "Ñagumi mani retoro masigu, adi macarucurojure virujeosuorí", yire ñacoayuja. To bajiro yire ti ñacoadijare, "Diore masiña manicaju ti", yimasiña maja. To yicoari, "Dios i bojabetire masibecu ñari, no yu bojarone yirũgũcaju yu", yimasiña maja. 21 Tirumuju, Diore masiboarine, quenaro îre rucubuobetimasiñujarã masa. Quenaro înare î viboajaquene, "Quenaro vaja mu", îre yibetimasiñujarã îna. To bajiro bajirã ñari, socasejuare ajitirũnucõari, Dios ĩ ĩajama, rojose ti ñaboajaquẽne, "Quẽnasere yirã yaja mani", yicoayuma îna. 22 To bajiro bajica yirãne, "Buto masirã ñaja yua" yicoarã ñaboarine, ñamasusejuarema masiriticoayuma îna. 23 Dios rijabetirocujuare îre rucubuobeticõari, masa rijarona rujure bajirojua quenorujeocoari, rucubuoyujarã îna. To vicoari, vurare bajirã, vaibucurare bajirã quenorujeocoari, rucubuoyujara ina.

Romanos 1.23

24To bajiri, îre îna ajitirunubetijare, "Rojose îna yiruaro coro yicoa nato îna", înare yicoanuju Dios. To bajiro înare î yijare, butobusa bojoneose yirunutuasujara îna. **25**Dios yere ajitirunubeticoari, socasejuare ajitirunurunutuayujara îna. To yica yira, Diore jediro rujeorijuare îre rucubuobeticoari, î rujeorejuare îna masune quenorujeocoari, rucubuoyujara îna. Diojua naami masa îna rucubuo tujabetirocuma. To bajirone bajimuorugoato.

26 To bajiri gaje vāmejua rīne masa īna rūcubuocoa ñajare, "No īna bojaro yicoa ñato īna", īnare yicoañuju Dios. Ado bajiro yirūgūnujarā īna: "Romia, ūmua rāca yiruarāma" Dios ī yiboarere yibeticoari, romia rīne gāmerā ajeriarā cutiyujarā īna. 27 Ūmua quēne, "Romia rāca yiruarāma" Dios ī yiboarere yibeticoari, ūmua rīne buto gāmerā yiruacoari, gāmerā yiyujarā īna. To bajiri īna rujuriaye rāca bojoneose yirā īna ñajare, rojose īnare yiyuju Dios.

28 Ĩre ĩna ajibeti vaja, "No ĩna bojaro bajicoato", ĩnare yiyuju Dios. 29-31 Rojose îna vijama, ado bajiro virugurama: Jairo gajeyeũni cuorã ñaboarine, jaibusaro bojaremora ñarama. Gajerãre, "Yu retobusaro quenaro naama", yi ajunisinira narama. Găjerāre sĩa, buto oca josajai, socajairã ña, bajirãma. Găjerã rojose îna virere ajicoari, găjerare gotirudijaira narama. Masa îna ajiro rîjorojua quene, socarane, "Ado bajise rojose vima", vigotirama. Diore îre tera narama. Gajerare tudira narama. "Ñamasurã ñaja yua", yijairã ñarãma. Gãjerãma, "Ñamasurã ñaja yua" yituoĩarã ñaboarine, "To bajiro bajirã ñaja yua", yimenama. Rojose îna virotire quenaro vimasiră narama. Îna jacuare ocaretora narama. "Quenase naja. Rojose naja", yimasimena ñarãma. Îna gotirore bajiro yirã me ñarãma. Gājerã îna yarã îna ñaboajaquene, înare îamaimena narama îna. Maioro bajirare sutiritiĩamena ñarãma îna. To bajiri, rojose jediro virã ñarãma. 32 To bajiro yirārema, "'Rojose īna yise vaja, rojose tāmuotujabetiriaroju cõarucuja yu' yiyumi Dios" yimasicõarã ñaboarine, rojose yitujamenama. To yicoari, îna yirore bajiro găjeră îna yijama, rojose îna yisere îacoari, buto variquenarama îna.

"Rojose, quenase masa îna yisere îabeserucumi Dios", yire

 2^{1} "Rojose ĩna yise vaja Dios rojose ĩnare ĩ yijama, riojo yigu yigumi" yituoĩacõari, "Quẽnarã ñaja yua; yuarema rojose yibecumi" mua yituoĩaboajaquẽne, "Yuare quẽne, rojo-

se yuare yato Dios" yirã yirãja mua. Rojose îna yirore bajirone rojose yaja mua quene. To bajiri, "Rojose yimena naja yua", yimasimenaja mua. 2 "Dios ñaami, 'Rojose îna yise vaja rojose tãmuoruarãma' yiĩamasiguma", yimasiaja mani. 3 "Rojose ĩna yise vaja rojose înare yirucumi Dios" yicoari, "Rojose yibetirucumi vuarema", ¿vituoĩaboati mua, înare bajiro rojose virã ñaboarine? 4 Rojose mua vise vaja guaro rojose muare î vibetijama, "Manire maigū ñari, rojose vibetirucumi Dios", ¿vituoĩaboati mua? To bajiro me bajiaja. Muare ĩamaicoari, rojose mua vise vaja guaro rojose muare viruabeami Dios. Rojose mua visere sutiriticoari, mua tuoiavasoarotire bojaami. Rojose mua yisere "Yitujato" yigu, muare yugu bajiami maji. 5-6 To bajiri rojose mua vise vaja rojose muare î vibetiiare, "Rojose vira vaja vua" visutiritimena ñari, rojose vitujabeaja mua. To bajiri, rojosere mua vicõa ñarũgũjare, masare ĩ beserirumu ti ejaro, rojose yirare rojose tamuotujabetiriaroju î coarotirumu buto muare junisinigu nari, rojose muare viruснті Dios. To ĩ yijama, "Ĩ yirore bajiro yigн ñaami", yimasire ñaruaroja. 7 Sĩgũri quenasere yitujamena ñaama îna. "'Quenaro yirugucaju mua', manire yato i Dios", yituoiara naama. Dios tuju îna narotire bojară naama. To bajiro îna tuoiajare, îna rijato beroju "Tudirijabeticoato" vigu, î catisere înare îsirucumi Dios. 8 Gãjerãjuama to bajise tuoĩarã me ñaama ĩna. Îna bojarore bajiro tuoîarã ñari, Diore ajimena ñaama îna. Îre ajimena ñari, rojose viruguama îna. To bajiro îna vise ñajare, buto jūnisiniami Dios. Ĩnare jūnisinigũ ñari, masare ĩ beserirumu ti ejaro, rojose tamuotujabetiriaroju inare coarucumi. 9 Judío masa, judío masa me quene, rojose yirama, buto rojose tãmuoruarãma îna. 10 Quenasere yitujamenajuarema, "Quenaro yirugucaju mua" înare yicoari, "Yu raca quenaro ñaruaraja mua", înare yirucumi Dios. To bajiro yirucumi, judío masare, to vicoari judío masa mere quene.

11 Masare ĩ ĩabesejama, "Ānoama rojose yirã ĩna ñaboajaquene, ñamasurã ĩna ñajare, ĩnare quenaro yirucuja yu" yigu me ñaami Dios. To bajiro yigu ñari, rojorare rea, quenarare jua, yirucumi. 12 Judío masa me ñarare, Moisére Dios ĩ roticumasirere cuomena ĩna ñaboajaquene, rojose ĩna yise vaja rojose tamuotujabetiriarojure ĩnare reacoarucumi. To yicoari, Moisére Dios ĩ roticumasirere cuorare quene, tire cuora

ñaboarine îre îna cudibeti vaja rojose tâmuotujabetiriaroju înare reacoarucumi. 13 "Dios î rotimasirere cuoră ñaja vua" yirã ñaboarine, ti rotirore bajiro îna cudibetijama, ñie vaja maja. "Quenase yira ñaama", înare yiiabetirucumi Dios. Î rotimasire ti virore bajiro cudiră rîne naruarama. "Ouenase viră ñaama" î yiîarã. 14 To bajiri judío masa me ñarã, Moisére Dios î roticumasirere masibetiboarine, quenasere îna yijama, Dios î rotimasirere ajicoari, cudirare bajiro bajirama, î bojasere virã ñari. To bajiro virã, Dios î ucarotimasirere cuomena ñaboarine, rojose îna visere masirâma, Dios î masisere înare î cõase ti ñajare. 15 "Dios ĩ rotise ñaja ti" yimasimena ñaboarine, Dios î bojasere masirâma îna. To bajiri rojose îna vijama, "Rojose yirã yaja yua", yituoĩarãma. To yicõari, quenasere îna yijama, "Quenase yira yaja yua", yituoiarama. 16 To bajiro masa îna vituoîaruguse najare, masare î beserirumu ti ejaro Jesucristore coarucumi Dios, masa jediro îna tuoiarugurere ĩacoari, "'Ado bajiro tuoĩarã ñari, quenase bujarã, rojose tãmuorã, bajiruarãja mua' înare yato î" yigu. To bajiro î yiroti ti ñajare, Jesucristo manire î rijabosare suorine Dios quenaro î yise quetire yu gotimasiojama, tire quene gotiruguaja yu.

"Moisére Dios î roticumasirere cudiră nari, Dios yară naja yua", judio masa îna yire queti

17 Ado bajiro yituoĩaboarãja mua judío masa sĩgūri: "Judío masa ñari, Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere rũcubuoaja yua. To bajiri Dios yarã ñaja yua, rojose î yibetirona", yituoĩaboarãja mua. 18 Moisére Dios ĩ roticũmasirere снога ñari, ĭ bojarore bajiro yirere masiraja. To yicoari, "Dios î rotimasire masicoari, quenasere yimasira naja yua", yiraja mua. 19-20 To bajise vituoĩarã ñari, ado bajiro tuoĩaboarãja mua: "Dios yere masimenare gotimasiorimasa ñaja mani", yiboarãja mua. "Rojose yirãre Dios î bojasejuare gotimasioaja mani. To bajiro mani yibetijama, rĩamasare bajiro tuoĩacõa ñaruarama", yituoïaboaraja mua, "Dios rotimasirere cuora ñari, Dios ye jediro riojo masijeorã ñaja mani" yituoĩarã ñari. 21 To bajiri gajera masare gotimasioboarine, ¿muajuama găjerare mua gotimasiorore bajiro yibeati mua? Găjera masare, "Mua juarudijama, quenabeaja ti" yigotiboarine, muajuama juarudiraja mua. 22 "Mua manajo me raca, romia quene

mua manaju me rāca mua ajeriarā cutijama, quēnabeaja ti" yirā nāboarine, muajuama, ¿no yirā tire yicōarūgūati mua? "Gājerā masa, Diore masimena, īna masune īna quēnoriarājuare rūcubuosocarāma. To īna yisere īaterā naja yua" yigotiboarine, ¿no yirā īna yirūcubuosocariviriayere nāsere juarudiati mua? 23 "Moisére Dios ī roticūmasirere nāmasusere cuoaja yua" yivariquēnarā nāboarine, ti rotirore bajiro yimenaja mua. To bajiro mua bajijama, Diore terā bajirāja mua. To bajiro mua bajisere nācoāri, gājerā masa quēne, îre terāma. 24 Ti ūnire gotiaja Dios ocare masa īna ucamasire: "'Dios yarā nāja yua' yigotirā nāboarine, rojose yirūgūrāja mua. To bajiri Diore masimena quēne, 'Rojosere quēnaro yigu nāgūmi Dios' yituonāama īna", yigotiaja Dios ocare masa īna ucamasire.

25 Circuncisión viecoriarã ñarãia mua. "'Dios varã ñaja уна. To bajiri ĩre cudirona ñaja yнa' vimasiritibeticoato ĩna" yigu, to bajiro mani ñicuare yirotimasiñumi Dios. To bajiro Dios manire î virotimasire ti ñajare, î rotimasire ñaro corone mani cudijeocõajama, circuncisión mani viecore, vaja cutiboroja ti. To bajiboarine Dios î rotimasire jediro cudijeomena ñari, circuncisión yiecobetiriarare bajirone bajicoaja mani. 26 No bojarã, circuncisión viecovamana îna ñaboajaquene, Dios î roticumasirere masibetiboarine, ti virore bajiro îna vijama, "Yu yarã ñaama", yiĩagũmi Dios. 27 Judío masajuama, Dios î rotimasire masa îna ucamasirere cuoră naboarine, to yicoari, circuncisión yiecoriara naboarine, Diore quenaro cudimenaja mua. Găjeră masa circuncisión viecobetiriară ñaboarine, Dios î roticumasirere masibetiboarine, ti virore bajiro virã ñarãma. To bajiro bajirã ñari, muare judío masare ĩacoari, "Rojose yirã ñaama", muare yiĩaruarama. 28 Judío masa quenase îna gotiboajaquene, to vicoari quenase îna yiboajaquene tire ĩacoari, "Judío masa masu ñaama", yiĩabeami Dios. Circuncisión yiecoriarã îna ñaboajaquene, "Judío masa masu ñaama", înare yiîabeami Dios. 29 Dios î îajama, Espíritu Santo î ejarêmose rãca tuoĩarã rîne ñaama î yarã, iudío masa masuma.

3 1 To bajiro yu gotisere ajicõari, ado bajiro tuoĩaraja mua judío masa sĩgũri: "No yira, 'Judío masa ñaja yua' yimenaja mani. Judío masa mani ñajaquene, ñie bujamenaja. Circuncisión yire quene, ñie vaja manoja", yituoĩaboaraja mua. 2 To

bajiro me bajiaja. Cojo vãme me judío masare quenaro yiyumi Dios. Nasuose ado bajiro muare gotiaja yu: Mani nicuare i ocare cunumi Dios. "Quenaro muare yirucuja yu", inare yimasinumi Dios. Tire ajicoari, ado bajiro tuoiaraja mua: 3 "Mani nicua siguri Dios i rotimasirere cudimena ina najare, 'Quenaro inare yirucuja yu' Dios i yiboarere yibetirucumi", yituoiaboaraja mua. "Diore ajitirunuruguruaraja" yira naboarine, ina yirore bajiro yira me naama masama. Diojuama, to bajiro bajigu me naami. "Quenaro inare yirucuja" yiri nari, i yirore bajiro yirucumi. 4 Ado bajiro bajiaja: Masa mani socaboajaquene, Dioma, socagu me naami. Tirene ucamasinumi Diore gotiretobosarimasu:

"Mure yu cudibeti vaja, rojose yure mu yiro ĩacõari, "Yirucuja" ĩ yiriarore bajiro yami' mure yirucubuo variquenaruarama masa. To bajiri, 'Socagu ñaami' mure yigu manirucumi", yiucamasinumi.

5 Ĩ rotisere cũmasiñumi Dios, mani ñicuare. "Yu rotirore bajiro mua yibetijama, rojose muare yirucuja", ĩnare yimasiñumi. To bajiro ĩ yimasire ti ñaboajaquene, ĩre ajibeticoayuma ĩna. To bajiri, judío masare, "Yu yara maama", yiĩabeami Dios yuja. Judío masare, "Yu yara me ñaama" ĩ yirere ajicoari, "Ĩre ĩna cudibeti vaja, 'Rojose' yirucuja ĩ yiriarore bajirone yigu ñaami" yira ñari, ĩre rũcubuoama ĩna, judío masa me. To bajiri, judío masajuama, Dios muare rojose ĩ yisere masicoari, "'Gājera yure rũcubuo variquenato ĩna' yigu, yu yara me ñaama judío masama", yigumi Dios. "To bajiro ĩ yijama, mani rãca rojose yigu, yigumi Dios", ¿yituoĩati mua? 6 To bajiro me bajiaja. Masa rojose ĩna yise vaja Dios rojose ĩnare ĩ yijama, vatojene rojose yigu me yami. To bajiri, masa rojose ĩna yisere ĩamasigũ ñari, rojose ĩnare yirucumi Dios.

7 To bajiro muare yu gotisere ajicõari, ado bajiro tuoĩare-moboarãja mua judío masa: "Dios ĩ rotimasirere cudijeobeti-boarine, ĩ rotimasirere yirã naja mani. To bajiri rojosere mani yiboajaquẽne, rojose manire yimasibeami Dios. Rojose mani yise vaja, rojose manire ĩ yijama, rojose manire ĩ yisere ĩacoari, '"To bajiro yirucuja" ĩ yiriarore bajiro yigu yami Dios' yiĩacoari, rucubuo variquẽnaruarãma judío masa me narã", yituoĩaboarãja mua. 8 To bajiro me bajiaja. To bajiboarine,

judío masare yu gotimasiosere ajicõari, sĩgũri ado bajiro yure ñagõmacarãma ĩna: "'"Gãjerã, Diore rũcubuo variquenato ĩna" yigu, rojose yito mani' yigumi Pablo", socarâne yure yiñagõmacarãma ĩna. To bajiro yirãma, rojose tãmuotujabetiriaroju reaecorã ñarãma.

"Mani jedirone rojose mani yise vaja, suoye cutiaja mani", yire

9 To bajiro muare yu gotisere ajicõari, ¿ado bajiro yituoĩati mua? "Dios manire ĩ ĩajama, gãjerã masa rẽtoro quẽnarã ñaja mani judío masa", ¿yituoĩati mua? To bajiro me bajiaja. Mani judío masa, judío masa me ñarã quẽne, ñajediro rojose mani yise vaja suoye cutiaja mani, Dios ĩ ĩajama. 10 Tirene, ado bajiro gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire:

"Jediro mu rotirore bajiro cudigu magumi.

- 11 'Adi ñaja quẽnase. Tijʉa ñaja rojose' yimasimena rĩne ñaama. 'Mʉ bojarore bajiro yirʉcʉja yʉ' mʉre yisẽnigų̃ magų̃mi.
- 12 Masa jediro mu ocare ajirũgũboariarã, tire ajitujacõari, rojosejuare yirã ñarãma îna. Gãjerãre quenaro yirã manama. Quenasere yirã manimasucõarãma.
- 13-14 Îna ñagõjama, masa yujeriagojerire jāna uniorāre bajiro yama îna. Socajairā ñaama. Gājerāre junisinicoari, îna tudíjama, îna oca, ana rima junisere bajiro budiaja.
 - 15 Găjerăre îna tudijûnisijama, guaro sîară ñarāma.
 - **16** Rojose yirā īna ñajare, īna vacudirijuri ñarājua, rojose tāmuoama īna.
 - 17 Găjeră răca quenaro narere masimena naama.
 - **18** Diore güimena ñari, îre rũcubuomena ñarāma", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.
- 19 Dios ĩ rotimasirere, "Mani judío masare cũnumi, 'Yu rotisere quẽnaro cudiato ĩna' yigu", yimasiaja mani. To bajiri Dios ĩ rotimasirere masiboarine tire yibeticoari, "Yuma suoye maja", yimasina maja. To bajiri, judío masa, judío masa me nara quẽne, "Dios ocare ti yirore bajirone, 'Rojose yira naja'", yimasiaja mani. 20 "'Yu rotiro corone cudijeogu naja mu' yure yiĩarucumi Dios", yimasigu magumi. "Dios ĩ rotimasire naro corone yijeomena nari, suoye cutiaja mani", yimasiaja mani jediro.

"Jesucristo manire rijabosayumi" yituoĩarãre, "Ñie rojose mana ñaama", Dios ĩ yiĩare queti

21 To bajiro yirā ñaboarine, yucurema ado bajirojua yimasiaia mani vuia: "Dios î rotimasire ñaro corone viieomena ñaboarine, sĩgũrire, 'Ñie rojose mana ñaama' viĩaami Dios", vimasiaja mani. Mani ñaja, Cristore ajitirunura ñari, "Ñie rojose mana ñaama" Dios î yiîarã. To bajiro manire î yirotire goti rîjoro cutivuja, Moisére Dios î roticumasire, to vicoari, Diore gotiretobosariara îna ucamasire quene. 22-24 Ado bajiro bajiaja ti, Dios quenaro manire i vise: Dios i rotimasire naro corone cudijeogu magumi. To bajiboarine mani jedirore maigu ñari, "Masa rojose îna vise vaja înare vaja vibosaaya" vigu, î macure cõañumi Dios. Ĩ macu ĩ rijabosare ti ñajare, rojose mani visere manire masirioyumi Dios, Cristore ajitirunurare. To yigu ñari, "Ñie rojose mana ñaama", manire yiĩaami Dios yuja. To bajiro bajiaja judío masare, judío masa me ñarãre quene. 25 "Masa rojose virāre rojose tāmuotujabetiriaroju coaroti naja" virí ñari, "Rojose tãmuoroma" yigu, Jesucristore î macure cõañumi, ñajediro rojose virãre înare rijabosarocure. To bajiro î vire ñajare, masare rijabosayumi Jesús. Ĩ rií rãca manire ĩ vaja vibosare ti ñajare, rojose mani visere masiriovumi. To î vijare, no bojagu Jesúre ajitirunugure, "Ñie rojose magu ñaami", ĩre yiĩaami Dios. To bajiro ĩ yijama, "Yirucuja" ĩ yirore bajiro yigu yami. **26**To bajiro yiri ñari, tirumuanaju rojose îna yisere ĩaboarine, rojose ĩna vise vajare rojose tãmuotujabetiriaroju înare cõabesumi. To yicõari, yucure quene, "Rojose yirã ñaboarine, yuare rijabosayumi Jesucristo" yituoĩarãre rojose tãmuotujabetiriaroju înare coabetirucumi.

27 To bajiri, "Dios î rotimasire ti yirore bajirone mani yijare, 'Quenase yira naama' manire yilagumi Dios", yimasina maja. Ado bajirojua yire naja: "'Jesucristo mani uju, manire î rijabosare najare, "Nie rojose mana naama" manire yilagumi Dios' yirajuare, 'Nie rojose mana naama' inare yilagumi Dios", yire naja. 28 To bajiri, Moisére Dios î roticumasirere mani masiro coro quenaro mani cudiboajaquene, "Quenase yira naama", manire yilabecumi. "Jesucristo manire î rijabosare ti najare, nie rojose mana naja mani yuja" mani yisejuare masicoari, "Rojose mana naama", manire yilagumi Dios.

29 ¿Dioma, judío masa uju rīne ñagujarique? Bajigumi, bajigujuma. Bajicõari, judío masa me ñarā uju quēne ñagumi. 30 Sīgune ñaami Dioma. Gāji magumi. To bajiri circuncisión yiecoriarāre, yiecoyamanare quēne, "Jesucristo manire ī rijabosare ti ñajare, ñie rojose mana ñaja mani yuja" mani yisere masicõari, "Rojose mana ñaama", manire yiĩagumi Dios. 31 To bajiri, "Jesucristo ī rijabosare suorine manire ĩavariquēnaami Dios" mani yituoĩajama, "Moisére Dios ī roticūmasirejua vaja mano tujaroja", yituoĩarãja mua sīguri. To bajiro me bajiaja. Moisére Dios ĩ roticūmasirere rearã me yirãja. "Jesucristo suori manire ĩavariquenagumi Dios" yimasirã ñari, tire yirēmorā yirāja mani.

"'Ñie rojose magũ ñaami Abraham' yiĩamasiñumi Dios", yire

4 ¹Abraham, judío masa ñicu ñamasiríre ado bajise ĩ yijare, "Ñie rojose magu ñaami" îre yiĩamasiñumi Dios yire quetire muare gotirucuja yu. 2 Abraham quenaro i yimasire ti ñaboajaquene, "Rojose magu ñaami", îre yibesuju Dios. "Rojose magu ñaami" îre î vijama, "Ouenaro vigu vu ñajare, 'Rojose magũ ñaami' yure yiĩagũmi Dios", yiborimi Abraham. 3 Ado bajirojua gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Abrahamre, 'Quenaro mure virucuja vu' Dios îre î visere ajicoari, 'Î yirore bajiruaroja' î yimasire ñajare, 'Ñie rojose magũ ñaami' îre yiĩamasiñuju Dios", yigotiaja ti, Dios ocare masa îna ucamasire. 4No bojagu găjire î moabosajama, îre î moabosase vaja îre vaja yigu, îre îsigumi. Îre î moabosase vaja bujacoari, "Vaja manone yure îsigu me yimi. Îre yu moabosase vajare yigu, yure ĩsimi", yigumi. 5 Tire bajiro me bajiaja ti, manire Diore ajitirunurare. "Dios i rotimasire ti virore bajiro mani vise ñajare, 'Ñie rojose mana ñaama' manire viĩagũmi Dios", yituoĩabeaja. Ado bajirojua tuoĩarã ñaja mani: "Dios ĩ bojarore bajiro yirã me mani ñaboajaquene, quenaro manire yigumi. Rojose mani yisere 'Manire masirioato Dios' yigu, manire vaja yibosayumi Jesús. To bajiro manire ĩ yibosare ti ñajare, 'Ñie rojose mana ñaama' manire yiĩagũmi Dios, yaja ti, ĩ oca. To bajiro ti yijare, to bajirone bajiroja", yituoĩarã ñaja mani. To bajiro yituoĩarãre, "Ñie rojose mana ñaama", yiĩagũmi Dios. 6 Tire tuoĩagũ, David ñamasirí, ado bajiro ucamasiñumi: "Rojose îna yisere tuoîabecune, 'Rojose mana ñaama'

înare yiîagũmi Dios, îre ajitirũnʉrāre. To bajiro înare î yijare, variquẽnarʉarāma", yiucamasiñumi David ñamasirí. **7** Ado bajiro yiucamasiñumi î:

"Variquenaruarama rojose îna yisere Dios î masiriora. 8 'Rojose mani yiro bero, manire masiriocoari, "Rojose yicaju mua. To bajiri rojose muare yirucuja yu" tudiyibetirucumi Dios' yituoïarama, variquenaruarama", yiucamasinumi David.

9 Variquenarere ti vijama, judío masa, circuncisión viriarã rîne viro me vaja. Circuncisión viecovamana judío masa mere quene yiro yaja. Abraham i bajimasirere tuoiasaque mua quena: Dios îre î gotimasirere, "Î yirore bajirone bajiruaroja" yigu ĩ ñajare, "Ñie rojose magũ ñaami", ĩre yiĩamasiñuju Dios. 10 To bajiro îre î vijama, ¿circuncisión î viecoriaro berojua, î viecobetojua bajivujarique? "Ñie rojose magu ñaami" Abrahamre Dios îre î yijama, circuncisión î yiecoroto rîjorojune îre yimasiñumi. 11 Dios îre î gotimasirere, "Î yirore bajirone bajiruaroja" yigu î ñajare, "Rojose magu ñaami", îre yiîamasiñumi Dios. To vicoari bero, "To bajiro îre yu vicatire masiritiromi" yigu, circuncisión îre yirotimasiñuju, Abrahamre. To bajiri Abraham circuncisión i viecoroto rijorojune, "Rojose magu ñaami", îre viîamasiñuju Dios. To bajiro bajimasirí ñari, judío masa ñicu rîne ñagũ me bajimasiñumi Abraham ñamasiríma. "Dios î yiriarore bajirone bajiruaroja" î yituoîamasiriarore bajirone yituoĩarã îna ñajare, "Ñie rojose mana ñaama" Dios ĩ yiĩarãre quene, ĩna ñicune ñamasiñumi Abraham. 12 Judío masa circuncisión yiecocoari, Abraham circuncisión yiecobeсціц, "Dios ї virore bajiro bajiruaroja" ї vituoĩamasiriarore bajirone tuoĩarãre quene îna nicu namasinumi Abraham.

"Cristore mani ajitirʉ̃nʉjama, 'Yirʉcʉja' ĩ yiriarore bajirone yirʉcʉmi Dios", yire queti

13 "Mure, mu jānerabatiajure quēne, adi macarucuro ti ñaro corone muare ujorucuja yu", yimasiñuju Dios, Abrahamre. "Yu rotisere quenaro cudiami" yigu me, to bajiro îre yimasiñuju Dios. Abrahamjua, "'Yirucuja' Dios î yiriarore bajirone bajiruaroja" yituo îamasirí î ñajare, "Rojose magu ñaami" îre yi îagu ñari, to bajiro îre yimasiñuju Dios. 14 "Dios î rotimasire ti yirore bajiro yira rîne, macarucuro ti ñaro corone ujarua-

rāja" mani yituoĩajama, Dios Abrahamre, "Mure, mu jānerabatiare quēne ujorucuja yu" ĩ yimasiboarejuama vaja maniboroja. **15** "Dios ĩ roticũmasire ti yirore bajiro mani yijama, macarucuro ti ñaro cõrone ujaruarãja" mani yituoĩajama, riojo gotirã me yirãja mani, Dios ĩ roticũmasire ñaro cõrone cudijeomena ñari. "Macarucuro ujaruarãja" mani yituoĩaboajaquēne, rojose manire yirucumi Dios, ĩ roticũmasirere cudijeomena mani ñajare. "Dios ĩ roticũmasire mani cudibetiboajaquene, 'Rojose mana ñaama' yiĩagumi Dios" yituoĩarã rīne ñaama "Rojose mana ñaama" Dios ĩ yiĩarã.

16 То bajiri, "Ĩ yirore bajirone bajiruaroja" ĩ yituoĩase ñajare, Abrahamre ĩamaicõari, "Macarucuro jedirore mure ціогисија ун", ĩre yimasiñuju Dios. То bajirone bajiaja manire quẽne. Abraham Diore ĩ tuoĩariarore bajiro Diore mani tuoĩajama, manire quẽne, "Abraham jãnerabatia ñari, adi macarucuro jedirore ujaruaraja mua", manire yiĩagumi Dios. То bajiri judío masa Moisere Dios ĩ roticumasirere cuocoari, Abraham ĩ tuoĩariarore bajirone ĩna tuoĩajama, ĩnare quẽne to bajirone yirucumi Dios. 17 Dios ocare masa ĩna ucamasire quẽne, to bajirone gotiaja: "'Jajara masa cojo sitana me ñara ñicu ñarucuja mu' yigotimasiñuju Dios, Abrahamre", yigotiaja. To bajiro Dios ĩ yisere ajicoari, "Ĩ yirore bajirone bajiruaroja", ĩre yituoĩamasiñuju Abraham. To bajiri, rijariarare catiogu, to yicoari, ñajediro rujeomasiri ñaami Dioma.

18 "Bucu ñari, rĩa maniacu bajiaja" Abraham ĩ yituoĩaboajaquẽne, "Jājarã ñaruarāma mu jānerabatia" Dios ĩre ĩ yijare, "Ĩ yirore bajirone bajiruaroja", yimasiñuju Abraham. "Bajirucuja mu" ĩ yiriarore bajirone yigu, jediro ñicu ñaami yuja. 19 Abraham, cien cũmari cõro tusacu ñamasiñuju. Ĩ manajo rãca, juarājune bucurã ñari, rĩa cutibetiariarāju ñamasiñujarã. To bajiri, "To cõro bajirearuarāja yua" yimasibetiboarine, "Dios ĩ yirore bajirone bajiruaroja", yicõa ñagũ ñamasiñuju Abraham. 20 "Bajiruaroja' Dios yure ĩ yicati bajibetiruaroja", yibecu ñamasiñuju Abraham. To bajiro bajigu ñari, "Dios ĩ yirore bajirone yirucumi" yigu ñari, "Socagu me ñaami Dios" ĩre yiajirucubuomasucoamasiñuju Abraham. To bajiri, "Mu yirore bajirone yigu ñaja mu", Diore yivariquenamasiñuju Abraham. 21 "Ĩ yirore bajirone yirucumi. Ĩ yimasibeti manoja, Diorema", yituoĩamasiñuju. 22 "To bajiro yure tuoĩagũ ĩ ñaja-

re, 'Rojose magū ñaami' ĩre yiĩaja yu", yimasiñuju Dios. To bajirone gotiaja ti, Dios ocare masa ĩna ucamasire.

23 Abraham sĩgũrene, "Rojose magũ ñaami", yiuca ecobesuja Dios ocare masa ĩna ucamasire. 24 Manire quẽne, Abraham Diore ĩ tuoĩamasiriarore bajirone ĩre mani tuoĩajama, "Rojose mana ñaama", yiĩagũmi Dios. Ĩ ñaami mani uju Jesucristo ĩ rijato bero ĩre catioríma. 25 "Rojose ĩna yise vaja ĩnare vaja yibosaya" yigu, Jesucristore ĩre rijaroticõañumi Dios. To yicõari, Jesucristo ĩ rijato bero, "'Rojose mana ñaama' manire yiĩagũsa" yigu, ĩre tudicatioyumi quẽna.

Rojose mana mani bajise queti

5 1-2 To bajiri, "Rojose mani yise vaja manire vaja yibosayumi mani uju Jesucristo" mani yituoĩasere masicõari, "Rojose mana ñaama", manire yiĩagũmi Dios. To bajirã ñari, "Mani rijato beroju, ĩ rãca quẽnaro ñacõa ñarũgũruarãja", yivariquẽnaja mani. To yicõari, "'Yure bajiro quẽnase rĩne yirã ñato' yigu, manire yirẽmogũ yami", yivariquẽnaja mani. 3 To bajiro yirã ñari, rojose tãmuoboarine, variquẽnaja mani. Tiaye rĩne variquẽnarã me yirãja mani. Rojose tãmuoboarine, "'Jesucristo suori Diorãca quẽnaro ñaja' yituoĩarã ñari, rojose yiruaboarine, tire yibeju yua", yimasiaja mani. 4 Cojoji me rojose tãmuorā ñaboarine, "Jesucristo suori Diorãca quẽnaro ñaja" yituoĩarã ñari, rojose yiruaboarine, tire yimena ñari, "Ĩ ñaroju ĩ rãca quẽnaro ñaruarãja", yituoĩañaruarãja mani. 5 Espíritu Santore manire cõañumi Dios. To bajiro ĩ yiriarã ñari, "Manire maiami Dios", yimasiaja mani. To bajiri, "Ĩ ñaroju ĩ rãca ñabetiruarãja", yisutiritibetiruarãja mani.

6 Rojose yitujamasimena mani ñajare, rojose mani yisere masirioru, î macure coanumi Dios, "Rojose îna yise vaja, înare vaja yibosaya" yigu. 7 Josari naroja ti, gajire îna sîaroadone, "Yujua îre rijabosarucuja" yirema. Dios ocare ajitirunugure îre îna sîaroadijaquene, îre maigu nari, "Yujuare sîana", yimasigu magumi. To bajiboarine quenaro îre yigu î najama, "Yujuare sîana", yimasibogumi, cojojirema. 8 Rojose yira mani naboajaquene, Jesucristojuama manire rijabosayumi. To bajiri, "Manire buto maiami Dios", yimasiaja mani. 9 Rojose yira mani naboajaquene, Jesucristo manire î rijabosare ti najare, "Rojose mana naama", manire yilaami Dios. To bajiri,

"Rojose tāmuotujabetiriaroju manire cõabetirucumi", yimasiaja mani. 10 Rojose mani yisere ĩategu ñaboarine, tire masirioru, ĩ macure manire cõañumi, "Ĩnare rijabosaaya" yigu. To bajiri ĩ macu manire ĩ rijabosaro bero ĩre catiocõari, "Rojose mana ñaama", manire yiĩajūnisini tujayumi Dios. To bajiri, ado bajiro yimasiaja mani: "Dios tuju ĩ rãca quenaro ñato' yigu, butobusa manire yiremorugurucumi Jesucristo", ĩre yivariquenaja mani. 11 Ti rĩne yivariquena tujamenane, "Jesucristo mani uju manire ĩ rijabosare ñajare, Dioraca quenaro ñaja mani", yivariquenaroti ñaja.

Adán î bajire, to yicoari, Jesucristo î bajire raca Pablo gotire

12 Adán ñamasiñuju rojose yisuorí. To bajiro ĩ yimasire vaja rijacoamasiñuju. To bajiro ĩ yimasire ti ñajare, jedirone rojose yirã ñari, bajireacoayuja mani quẽne. 13 Dios Moisére ĩ roticũroto rĩjorojune, masa jediro rojose yimasiñujarã ĩna. To ĩna yiboajaquẽne, ĩ roticũre ti manijare, "Yu rotirore bajiro yibeama ĩna", yiĩabetimasiñuju Dios. 14 To bajiro ĩ yiĩabetiboajaquẽne, Moisére ĩ roticũroto rĩjoroana quẽne bajireacoadimasiñuma. To bajiro ĩna bajijama, Adán Dios ĩre ĩ roticũsere masiboarine, ĩ cudibetimasire vaja bajireasuoadimasiñuma ĩna. To bajiri Adán manire ĩ yiromasire suorine bajireacoarũgũaja mani quẽne. To bajiboarine, "Quẽnase yigure ĩre cõarucuja yu. Ĩ suorine quẽnaro ñaruarãma ĩna", yimasiñuju Dios.

15 Adán rojose ĩ yisuomasire vaja rojose manire ti ñaboajaquene, manire ĩamaicoari, quenaro masu manire yiremoami Dios. To bajiri Adán suorine "Rojose yira ñaama" manire ĩ yiĩare ti ñaboajaquene, yucurema Jesucristo suorine "Rojose mana ñaama", manire yiĩagumi Dios. To yicoari, butobusa quenaro manire yiremocoa ñagumi Jesucristo, "Dioraca quenaro ñato" yigu. 16 Adán, remojune rojose ĩ yisere ĩacoari, "Mu yise suorine, mu quene, mu janerabatiaju quene, bajireajedicoaruarama", yimasinuju Dios. To bajiro manire yimasirí ñaboarine, yucurema cojoji me rojose mani yise ti ñaboajaquene, tire masiriocoari, "Nie rojose mana ñaama", manire yiĩagumi Dios. 17 Sĩgu rojose ĩ yisuomasire suorine masa jediro bajireacoayuja mani. To bajiro bajira mani ñaboajaquene, Dios, masijeogu ñari, manire ĩamaicoari, quenaro masu mani-

re ejaremogumi. "Jesucristo manire rijabosayumi" yirare, rojose mani yisere masiriocoari, "Rojose mana naama. Ina rijato beroju 'Tudirijabeticoato' yigu, yu catisere inare isirucuja yu", manire yiiagumi Dios.

18 Adán rojose ĩ yisuomasire suorine, "Masa jediro bajireacoaruarama", manire yimasinuju Dios. To bajiro ĩ yimasire ti nacoaboajaquene, "Jesucristo yuare rijabosayumi" yirare, "Nie rojose mana naama. Îna rijato beroju 'Tudirijabeticoato' yigu, yu catisere înare îsirucuja yu", înare yigumi Dios. 19 To bajiro yu yijama, ado bajiro yigu yaja yu: Sĩgũ Diore ĩ cudibetimasire suorine rojose yira nacoayuja mani jediro, Dios ĩ rajama. To bajiro bajiriara naboarine, Jesucristo, Dios ĩ rotirore bajirone ĩ cudire suorine, "Rojose mana naama" ĩ yiĩara jājara narūtuaju mani yuja.

20 Dios cũmasiñumi, ĩ roticũmasirere Moisés ñamasirí rãca, "'Ĩ roticũriarore bajiro yibeticõari, rojose yijairã ñaja mani' yimasiato ĩna" yigu. Ĩ rotimasirere masiboarine, butobusa rojose yiyuma. To bajiro ĩna yiboajaquẽne, Diojuama, butobusa ĩnare ĩamaiñumi. 21 Rojose mani yise vaja, bajireacoari, rojose tãmuotujabetiriaroju varona ñañuja mani. To bajirona mani ñaboajaquẽne, manire ĩamaigũ ñari, mani ujure Jesucristore coanumi Dios, "Mure ajitirũnurare rojose ĩna tãmuoborotire ĩnare yiretobosaaya" yigu. To bajiri Jesucristo manire ĩ rijabosare suorine, "Rojose mana ñaama, manire yiĩacoari, ĩna rijato beroju 'Tudirijabeticoato' yigu, yu catisere ĩnare ĩsirucuja yu", manire yiĩagũmi Dios.

"Rojose mani yisere yitujacõari, Dios ĩ bojasejuare yirã ñato mani", yire queti

1 To bajiri Dios manire ĩ ĩamaisere yu gotisere ajicoari, ¿no bajiro tuoĩati mua? "Rojosere ĩna yiboajaquene, rojose yigu me ñanumi. To bajiri, butobusa rojose yito mani. To bajiro mani yiboajaquene, manire maigu ñari, manire masiriocoa ñarucumi", ¿yituoĩaboati mua? 2 ¡To bajiro me bajiaja! "Manire rijabosayumi" yituoĩara ñari, rojose yiruaboarine, tire yibetisuoyuja mani. To bajiro yiriara ñaboarine, ¿no yira rojosere tudiyirajari mani? 3 ¿Bautizarere ajimasiati mua? Oco raca manire ĩna bautizarone, "Cristore ajitirunura ñaja yua" yira, ado bajiro yiriaraja mani: ""Rojose ĩna yisere, tire

yitujato" yigu, Cristo manire rijabosayumi' yirā ñari, rojose mani yisere to cõrone yitujato", yiriarāja mani. 4 To bajiri rojose mani yisere yitujaruarā ñari, oco rāca mani bautizarotirone, Jesucristo rāca rijanare bajiro bajiyuja mani. To bajicoari, Jesucristo ī yuje ecoro bero, ī masise rāca īre tudicatioyumi Dios. To bajiri, ī rāca tudicatirāre bajiro bajiyuja mani, bautismo mani yiecoro bero. To bajirā ñari, Jesucristo ī ejarēmose rāca Dios ī bojarore bajiro yirā ñaja mani.

5 To bajiri, Jesucristo rãca rijariarãre bajiro bajirã ñari, tudicatirí î ñajare, î rãca tudicatiriarãre bajiro bajirã ñari, î ejaremose raca quenase yiruguroti naja manire. 6 "Rojose mani visere vitujacoari, Jesucristojuare îre ajitirunuaja" virãre, manire rijabosayumi Jesús, rojose mani visere "Yituiato" vigu. To baiiro i baiire ti naiare, roiosere virua tuoiaboarine, tire vitujaroti ñaja. 7 Masu î bajirocacoajama, juaji rojose yibecumi. To bajiri mani quene rojose yiruguriara ñaboarine, Jesúre ajitirunuca yira, juaji rojose yibetiroti ñaja manire. 8-9 Mani quene, Jesucristo raca rijariarare bajiro bajirã ñari, rojose yiruaboarine, tire yibetiruarãja. "Jesucristo î rijariaro bero tudicaticoari, iuaii tudirijabetirucumi" vimasiră ñari, "Î ejaremose raca quenase vicoa narugũruarãja mani, adigodoju quêne, to vicoari, mani rijato beroju quene", yituoiaja mani. 10 Jesucristo cojojine rijayumi, "Rojosere yitujacõari, quenasejuare yato îna" yigu. To bajiri juaji tudirijabecumi. Ī rijaro bero, tudicaticoari, yucurema õ vecaju ñacõari, Dios ĩ bojasere yiñagumi. 11 To bajiro tuoĩaruguroti ñaja manire quene. "'Quenasejuare yato' yigu manire î rijabosare ti ñajare, rojosere yiruaboarine, tire yibetiruaraja. To bajicoari, Jesucristo i ejaremora nari, Dios ĩ bojasere yicoa ñaruaraja mani quene", yituoĩaruguroti ñaja manire.

12-13 Mani ruju, yoaro catirotiruju me ñaja. To bajiri Dios î bojabetire yiruară naboarine, tire yibetiruarăja mani. "Rijacoaboarine, Jesucristo î tudicatire najare, î ejaremose raca Dios î bojasejuare yiruarăja" yituoîacoari, quenasejua yiră naruarăja mani. 14-15 "Dios Moisére î roticumasirere mani cudibetijama, rojose tămuotujabetiriaroju manire coarucumi", yituoîa güibetiroti naja manire. Dios, manire maigu nari, î macure coanumi, rojose mani yise vajare, "Vaja yibosato"

yigu. To bajiri, "'Ñie rojose mana ñaama' manire yiĩagumi Dios", yaja mani. To bajiri, rojosere yiruaboarine, Jesucristo ĩ ejarẽmose raca rojose yibeaja mani.

"'Rojose mana ñaama' Dios î viĩarã ñari, rojose mani vijama, quenacoaroja", ¿vituoiati mua? To bajiro me bajiaja. 16 "Rojosere yiruară ñari, tire mani yicoa ñajama, ti rione yisejacoanaja mani", ¿yimasibeati mua? "To bajiro mani yijama rojose tamuotujabetiriaroju varuaraja mani", ¿yimasibeati mua? "Tire yibeticõari, Dios î bojarore bajirojua mani yicoa ñajama, i bojasejuare yisejacoanaja mani", ¿yimasibeati mua? 17 Tirumujuma rojosere yisejariara ñari, ti rione muare viruamacõriaroja ti. To bajiri sĩgũ moarimasu cuticoari, îre î rotiajeriarore bajiro muare bajiriaroja rojoseiua. To bajiro muare ti bajiboajaquene, ado bajisejua vituoĩañuja mua vuja: "Jesucristo manire rijabosavumi, rojose mani yise suori", yituoĩañuja mua. To bajiri yucurema Dios î bojasere yiră ñarăja mua. Tire tuoîacoari, Dios suorine to bajiro yirã mua ñajare, "Quenaro yaja mu", îre yaja yu. 18 Dios suorine rojose yitujacõari, quenasejuare i bojarore bajiro yirã ñarãja mua. 19 Moarimasu cuticõari, î rotirere quenaro masiraja mua. To bajiri tire colacoari, muare gotibu vu. Tirumujuma rojose visejara nanuja mua. Yucurema ado bajiro Diore sẽnirũgũna: "Mu bojase quẽnase rĩne yiruaja yua", îre yiseniruguna mua.

20 Rojosere yirā ñaboarine, "Rojose yirā yaja yua", yimasibetiriarāja mua. 21 Rojose rīne mua yijama, ¿dise ūni quēnase bujacati mua? Bujabetiriarāja. Rojose mua yirūgūrere mua tuoīajama, "Bojoneose yirā yiyuja mani", yirāja mua. Rojose rīne mua yicōa ñajama, rojose tāmuotujabetiriaroju varona ñaboriarāja mua. 22 To bajiboarine, yucurema, Dios ī ejarēmose rāca rojosere yitujacoari, īre cudirāja mua yuja. Īre cudirā nari, Dios ī ejarēmose rāca butobusa ī bojasere yirūtuanaja mua. To bajicoari, mua rijato beroju tudicaticoari, ī rāca quēnaro nacoa narūgūruarāja mua. 23 To bajiri, masa rojose mani yise vaja mani rijato beroju rojose tāmuotujabetiriaroju varoti naja. To bajiboarine, Jesús yarā mani najama, rojose mani yise vaja, mani vaja yibetiboajaquēne, mani rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, ī catisere manire īsiami Dios.

"'Rojose mana ñarãsa' yirã, Moisére Dios î rotimasirere ajisuyabetiroti ñaja", yire queti

7 1 Yu mairã, Moisére Dios î rotimasirere masirāja mua. 7 Mani catiro cõro tire cudire ñaja. Mani rijacoajama, tire cudimasimenaja. 2 Tire bajirivāme muare gotiaja yu: Rōmio so manaju cutijama, î catiro coro so manaju rāca so ñajama, quēnaja. So manaju î bajirocacoajama, "Gājire manaju cutibesa", yibeaja Dios Moisére î roticūmasire. To bajiri so manaju î bajirocaro bero, gāji so manaju cutijama, Dios î rotimasirere cudibeco me bajigomo. 3 To bajiboarine, so manaju î catirone, gāji rāca so ajeri cutijama, "Rojose yigo yamo", sore yiīare ñaroja. So manaju î rijato beroju, gāji rāca so manaju cutijama, Dios rotimasirere cudibeco me yigomo. To bajiri, "Rojose yigo yamo", sore yimasiña manoja.

4 Tire bajiro bajiaja manire quene. Cristo i rijaroto rijoro, Dios ĩ rotimasirere mani cudibeti vaja rojose tãmuotujabetiriaroju manire varoti ñaboayuja maji. To bajiboajaquene, rojose mani yisere "Masirioato Dios" yigu, manire rijabosayumi Cristo. Îre ajitirunură, î răca rijariarăre bajiro bajiaja mani. To bajiri vucurema, "Dios î rotimasirere mani cudibetijama, rojose tamuotujabetiriaroju manire coarucumi Dios", vituoiagüibetiroti ñaja manire. Cristo, mani yu ñaami. Îre catioyumi Dios, "Yu macure ajitirunura, yu bojarore bajiro yato" yigu. 5 Jesúre mani ajitirunuroto rijorojuma, rojose rine yira ñarugũñuja mani. Moisére Dios ĩ roticũmasirere masiboarine, ti yirore bajiro yiruabesuja mani. To bajiri, rojose yisejara nari, ti rione manire viruamacõnuja ti. To bajiro vira ñari, rojose tãmuotujabetiriaroju varona ñaboayuja mani maji. 6 Yucurema, "Moisére vu roticucatire cudijeoroti ñaja, vu tuju îna ñaruajama", yituoĩabeami Dios. To bajiro ĩ yibetijare, "Dios ĩ rotimasirere mani cudibetijama, rojose tamuotujabetiriaroju manire cõarucumi Dios", yituoĩagüirã me ñaja mani yuja. To bajirã ñari, Espíritu Santo î ejarêmose rãca Dios î bojarore bajiro yirã ñaja mani.

Rojose mani yisere Pablo î gotire queti

7 To bajiro muare yu gotisere ajicõari, ¿ado bajiro yituoĩati mua? "Dios, Moisére ĩ roticũmasire, 'Rojose yiya mua' manire

yiro yaja", ¿yituoĩati mua? To bajiro me bajiaja. "'Rojose yirã ñaja mani' yimasiato" yiro, yaja ti, Moisére Dios î roticũmasire. Moisére î roticumasire ti manijama, "Rojose yira ñaia mani", vimasibetiboriaraja mani. Ado bajiro bajiaja: "Gajera ye gajeyeŭnire bojaĩabesa", vigotiaja Dios î roticũmasire. To bajiro i yimasirere yu masibetijama, "Rojose yigu yaja", yimasibetiboriaja vu. 8 "Bojaĩabesa" Dios ĩ vimasirere masicõari, "Yu bojaĩajama, rojose yigu yaja" yimasiboarine, rojose yigu ñari, butobusa găjeră vere bojaîarutuacaju vu. Dios î rotimasire ti manijama, "Rojose yigu yaja yu", yimasire maniboriaroja. 9 Moisére î roticumasirere yu masiroto rijorojuma, "Quenaro yigu ñaja yu", yituoĩaboacaju yu maji. "Bojaĩabesa" Dios î vimasirere masicoari, "Yu bojaîajama, rojose vigu vaja" yimasiboarine, butobusa gajera yere bojaiarutuacaju yu. To bajiri, "Dios ĩ ĩajama, rojose tãmuotujabetiriaroju varocu ñaja yu", yimasicaju yu yuja. 10 "Masa, yu raca quenaro nato" yigu, Moisére roticumasinumi Dios. To i yimasire ti naboajaquene, "Tire yu cudibetijare, rojose tamuotujabetiriaroju yure cõarucumi Dios", yituoĩacaju yu. 11 "Gãjerã ye gajeyeũnire bojaĩabesa" yirere ajicoari, "Tire yu cudijama, 'Quenaro yigu ñaami' yure yiĩarucumi Dios", yituoĩacaju yu. To yituoĩaboarine, găjeră vere bojaîacoa nacaju vu. Tire vitujabecu nari, "Rojose tãmuotujabetiriaroju yure cõarucumi Dios", yituoĩacaju yu.

12 To bajiri, Dios, Moisére î roticumasire, najediro riojo yise naja ti. To bajicoari quenase naja. 13 Tire ajicoari, Dios î rotimasire quenase ti naboajaquene, "Ti suorine rojose yira nari, rojose tamuotujabetiriaroju varuarama masa', yigu yami", ¿yure yituoiati mua? To bajiro me yaja yu. "Rojose na yise vaja rojose tamuoruarama" yigujua yaja yu. "'Rojose masu yira naja mani" yituoiamasiato' yirojua bajiyuja Dios î rotimasirema", yimasiaja mani.

14 Dios ĩ roticũmasire, quẽnase ti ñaboajaquẽne, rojosere yirua tuoĩarã ñari, Dios ĩ bojabetijuare yaja mani. To bajiri, sĩgũ moarimasu cuticõari, ĩre ĩ rotiajerore bajiro manire bajiaja. 15 Mani bajisere ajimasibeaja mani. Quẽnasere mani yiruasejuarema yibetirugũaja mani. To yicõari, "Rojose yibetiruaraja" mani yituoĩasejuare yirugũaja mani. 16 "Mani yirugusere yiruabeaja" mani yituoĩajama, "Quẽnase ñaja Dios ĩ

rotimasire" yirã yaja mani. 17 "Mani yirũgũsere yirʉabeaja" yirã ñaboarine, tire mani yijama, mani masune yirã me yaja mani. Rojosejʉa manire ũmato yirũgũaja. 18 Quẽnasere yirʉarã ñaboarine, rojosejʉare yirũgũaja mani. To bajiri, "Quẽnasere yimasimena ñaja mani", yimasiaja. 19 Quẽnasere mani yirʉasejʉare yibeticõari, mani yirʉabeti rojosejʉare yirũgũaja mani. 20 To bajiri, "Mani yirũgũsere yirʉabeaja" yirã ñaboarine, tire mani yijama, mani masune yirã me yaja mani. Rojosejʉa manire ũmato yirũgũaja.

21-23 Ado bajiro bajirūgūaja manire: "Quēnasere yirʉarāja" yirā ñaboarine, rojosejʉare yirūgūaja mani. Dios ĩ rotimasire ti yirore bajiro mani yirʉacõaboajaquēne, rojosejʉa manire ūmato ti yicõa ñajare, rojosejʉare yirūgūaja mani.

24 To bajiri rojose yitujamasimena ñari, rojose tāmuotujabetiriaroju mani varotire tuoĩacõari, buto sutiritiaja mani. "¿Ñimu manire yirẽmogũti, rojose yitujacõari, Dios ĩ bojasejuare mani yirũgũrotire yigu?", yisutiritiaja mani. 25 To bajiro sutiritiboarine, "'Rojose yitujacõari, yu bojasejuare yira ñato ĩna' yigu, mani ujure Jesucristore ĩre coanumi Dios", yivariquẽnaroti ñaja manire. To bajiri, "Quẽnaro yaja mu", Diore ĩre yivariquẽnato mani.

To bajiri Dios ĩ bojarore bajiro mani yiruaboajaquene, rojosejua manire umato ti yicoa najare, rojosere yicoa naja mani.

"Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca quẽnasere yimasiaja mani", yire queti

8 1-2 Yucurema, "Yu roticatore bajiro yibeama" Dios ĩ yiĩarã me ñaja mani. Jesucristo yarã ñari, "Rojose mana ñaama" ĩ yiĩarã ñaja. To bajicoari, rojose yiruaboarine, Espíritu Santo ĩ ejarẽmojare, rojosere yimena ñaja mani. To bajiri, rojose tãmuotujabetiriaroju vabetiruarãja. 3 Ado bajiro bajiyuja manire: Dios Moisére ĩ roticumasire ti yirore bajiro cudijeomasibesuja mani, rojosejuare yirã ñari. Mani cudijeobetijare, rojose magũ ĩ naboajaquene, "Rojose yigu ñaja mu" ĩre yigure bajiro ĩ macure rijaroticoanumi Dios, "Rojose ĩna yisere ĩnare vaja yibosaya" yigu. Mani rujure bajiro ruju cutigu naboarine, rojose yibecu nari, rojose mani yise vaja manire rijabosayumi. 4 To bajiro yiyumi Dios, "Yu ejarẽmose rãca yu bojarore bajiro quenase rīne yirã nato" yigu. To bajiri, rojosere yiruarã naboarine,

tire yibeaja mani. To yicõari, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose raca tuoĩacõari, Dios ĩ bojarore bajiro yirūgũaja mani.

5 Rojose yirāma, rojose ĩna yirotire tuoĩarũgũrāma ĩna. Espíritu Santo ĩ bojarore bajiro yirāma, "Ĩ bojarore bajiro yirāsa" yirā tuoĩarũgũrāma. **6** Rojose yirāma, rojose tāmuotujabetiriaroju varona ñaama ĩna. Espíritu Santo ĩ bojarore bajiro yirāma, ĩna rijato beroju, Diorāca quēnaro ñacoa ñarũgũruarāma. **7** Rojose yirāma, Diore terā ñarāma ĩna. To bajirā ñari, ĩ bojarore bajiro yimasimenama. **8** To bajiro yirārema, ĩnare ĩavariquēnabeami Dios.

9 Мнајната, rojose yirã me ñaja mна, Espíritu Santo mна rãca ĩ ñajare. Espíritu Santo ĩ bojarore bajiro yirã ñarãja mна. Espíritu Santore сновесн, Jesucristo ун me ñaami, ĩ йднаа. 10 Rojose mнаге йтаto yirirujнrima, boacoarнaroja. Boarotirujнri ti ñaboajaquene, Cristo rãcana mна ñajare, "Rojose mana ñaama", mнаге yiĩagнmi Dios. To bajiro mнаге ĩ yiĩajare, ĩ rãca quenaro ñarãja mна. 11 Dione ñaami Jesús ĩ rijacoaboajaquene, ĩre tudicatiorí. Ĩre ĩ catiore ti ñajare, Espíritu Santore снога ñaja mна. Ĩre снога mна ñajare, mна rijato berojн Cristore ĩ catioriarore bajirone mнаге quene tudicatiorнснті Dios, jнaji boabetirotirujнrire mнаге ĩsigũ.

12 To bajiri yu mairã, rojose yiruaboarine, tire yibetiroti ñaja muare. 13 Rojose mua yiñajama, mua rijato beroju rojose tāmuotujabetiriaroju varuarāja mua. Rojose yiruaboarine, Espíritu Santo î ejarēmose rāca rojosere mua yibetijama, mua rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, î catisere muare îsirucumi Dios.

14 Espíritu Santo ĩ ejarēmose rāca yirāma, Dios rĩa ñarāma ĩna. 15 "Rojose mani yijare, rojose tāmuotujabetiriaroju manire cõarucumi Dios' yigüiato ĩna" yigu me, manire ejarēmoami Espíritu Santo. Ĩ suorine Dios rĩa ñaja mani. To bajicõari, ĩ ejarēmose rāca, "Dios ĩ macure ĩ mairore bajiro manire maiami" yituoĩarā ñari, "Cacu", yaja mani, Diore. 16 Espíritu Santo ĩ ejarēmose rāca, "Dios rĩa ñaja", yimasiaja mani. 17 To bajiri ĩ rĩa, Cristo yarā mani ñajare, ĩ macure ĩ mairore bajirone manire maigũ ñari, manire quēne quēnaro yirucumi Dios. Adigodoju, "Cristo ĩ bojasere yica" yirã, rojose mani tāmuojama, mani rijato bero Dios tuju quēnaro ñarūgūruarāja. Ĩ macu quēnaro ĩ ñarore bajirone quēnaro ñarūgūruarāja mani quēne.

Mani rijato bero, quenaro mani naroti queti

18To bajiri adirumuri, "¿No yirā rojose tāmuoati mani?", vituoĩa sutiritibetiroti ñaja manire, rojose mani tãmuose retoro quenaro Dioraca narona nari. 19 Adi macarucuro Dios i rujeore jediro, Dios î rîare quenaro î virotirumu ti ejarore îaruaro buto vuñaroja ti. 20 Remoju Dios î rujeorema, adirumuri ti bajirore bajiro me bajimasiñuju. Adán rojose î vise ti ñajare, "Boase rîne ñacoaruaroja" Dios i vimasire ñari, adirumuri ñase quene, boase rîne ñacõaja. To bajiboarine, "Cojorumu adi macarucuro î rujeorere Dios î tudiquenorotirumu ejaruaroja", yimasiaja mani. 21 To bajiri î rujeore jedirone "Boabeticoari, quenase rîne ñato" yigu, tudiquenorucumi quena. To yicoari, "Yu ria quenase rîne yira nato" yigu, tudirijayamanire manire îsirucumi. 22 Adirumuri quene Dios i rujeore jedirone rojose tamuocõa ñaja ti. Tire masiaja mani. Rõmio macu cutigoago, rojose so tãmuorore bajiro rojose tãmuoaja ti. 23 Espíritu Santo î ejaremorã ñaboarine, rojose yicõa ñarã ñari, rojose tãmuoruguaja mani. To bajiri, "Quenase rîne yira nato" yigu, tudirijayamanire Dios manire î îsirotire bojară ñari, buto tuoîacoa ñaruguaja mani. 24 "Tudirijayamanire îsirucumi", yituoîacõa ñarūgūaja mani, rojose mani vise vajare Jesús î vaja vibosariară ñari. Jêre quenase rîne yira mani najama, tudirijayamanire manire î îsirotire, no yirã yumenaja mani. 25 Mani cuobeti ti ñajare, quenaro tire yucõa ñarũgũroti ñaja.

26 Espíritu Santo manire ejaremogumi, "Rojose yiruaboarine, tire yibeticoato îna" yigu. To yicoari, Diore mani senimasibetire masicoari, manire senibosarugugumi, î masise raca. **27** Dios î bojarore bajiro manire senibosagumi. To bajiri, Espíritu Santo manire î senibosasere masigumi Dios. Î naami mani tuoîasere masiguma.

Cristore ajitirunură nari, "Dios î ejaremose raca quenase rîne yira naruaraja mani", yire queti

28 Dios î beseriară ñari, îre maiaja mani. To bajiri, quenaro mani narotire yigu, manire î yiremorugusere masiaja mani. Rojose tamuoboarine, "Quenaro mani narotire yigu, manire yiremogumi", yituo naroti naja. 29 Remojune Cristore ajitirunuronare manire masicoanumi Dios. "Yu macu Jesu-

cristore bajiro quenase rîne yira naruarama îna" yigu. To bajiri, "Yu bojarore bajiro yirarema, îna gagu narucumi Jesucristo", yicoamasinumi Dios. 30 To bajiri remojune, "Cristore bajiro quenase rîne yira naruarama" î yiriara naja mani. To bajiro manire yigu nari, "Rojosere yitujacoari, î macure ajitirunuato" yigu, manire ejaremonumi. To yicoari, î macure mani ajitirunujare, "Rojose mana naama", manire yinanumi. To bajiri, î macu yara mani najare, "Îre bajiro quenase rîne yira nato' yigu, înare ejaremorucuja", yiyumi Dios.

31 Ti oca quenasere masicoari, ado bajiro viremomasiaja mani: "Dios manire ejaremoami, rojose tamuotujabetiriaroju vabeticoato îna" vigu. Rojose găjeră manire îna viboajaquene. "Dios manire î ejaremojare, no bajiro manire vimasimenama", vimasiaja mani. 32 l̃ maigū l̃ naboajaquene, l̃ macure l̃re coañumi Dios, "Masare rijabosato" yigu. To bajiro yirí ñari, quenasere manire ejaremocoa ñarucumi Dios. 33 To bajiri, i beseriarare manire iamaicoari, "Rojose mana naama", manire yiĩagũmi Dios. To bajiro ĩ yirã mani ñajare, "Rojose yirã ñaama", manire yimasimenama. 34 Rojose mani yise vaja, manire vaja yibosagu rijayumi Jesucristo. Tudicaticoari, Dios ĩ rujiro riojojacatuajuare rujicõari, manire ñagõbosarũgũgũmi. To bajiri, "Rojose viră ñaama", manire vibetirucumi î quene. 35 Cristo manire î maisere, "¿No yigu înare maiati?" yigu magumi. Cojoji me rojose mani tamuoboajaquene, gajera rojose manire îna viboajaquene, niorijară, sudi mana mani ñaboajaquene, güioroju mani vaboajaquene, gajera manire îna sĩaboajaquene, manire maicoa ñarucumi Cristo. 36 Tirumuju Dios ocare masa îna ucamasire mani bajisere gotiro, ado bajiro gotiaja ti:

> "Mu yarã yua ñajare, gãjerã yuare sĩarũgũama îna. Ovejare juaácõari, îna sĩaroju juaejacõari, îna sĩarore bajiro yuare yirũgũama", yigotiaja Dios oca.

37 Ñajediro rojose mani tãmuose ti ñaboajaquene, manire î ejaremocoa ñajare, "Manire buto maicoa ñaami", yitujabetiruaraja mani. 38-39 Dios manire î maisere matase manoja. Mani bajireacoajaquene, mani ñacoajaquene, manire maitujabetirucumi. Adirumuri rojose mani tâmuose, to yicoari, gajerumuri rojose mani tâmuoroti ti ñaboajaquene, manire maitujabetirucumi Dios. Ángel mesa, vatia, adigodo ujara, o vecana, o

enerocana, îanamana quene, rojose manire îna yiboajaquene, manire ejaremocoa narucumi Dios, î tuju mani ejarotire yigu. Jesucristo yara mani najare, manire buto maigumi Dios.

Israel sitanare Dios î besere queti

O 1-3 "Yu yarã, Jesús î bajirere îna ajitejare, î yarã me ñaa**y** ma", visutiritiaja vu. Îre ajitirũnugũ ñari, Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca, "Riojo gotiaja yu", yimasiaja yu. Ĩnare maig̃u ñari, rojose îna vise vaja înare vaja vibosagu, Cristore îre cămotadicoari, rojose tămuotujabetiriaroju varuaboaja vu; "To bajiro yu bajise vajane, înajua Cristo racana nato" yigu. 4 Yu varãre ado bajiro quenaro înare vivumi Dios: Înare besecõari, "Yu rĩa ñaja mua", ĩnare yiyumi. To yicõari, ĩañamagũ ñaboarine, ĩaĩañamani ĩnare yiĩorũgũñumi, "Mani rãca ñagũmi" îna vimasirotire vigu. Moisés ñamasirire î rotisere îre cũmasiñumi. To yicoari, "Yu bojasere mua yijama, quenaro muare yirucuja yu", înare yimasiñumi. "Mure, mu janerabatiajure quene, adi macarucuro ti naro corone muare ujorucuja vu", înare vimasiñumi. 5 Yu ñicua, Diore rucubuoră ñamasiñujarã îna. Îna jãnamine ñañumi Cristo. Îne ñagũmi Dios, ñajediro uju. Ĩ ñaami masa ĩna rũcubuo tujabetirocuma. To bajirone bajimuorugõato.

6 Yu yarā israelita masare Dios oca quēnase ti gotiboajaquēne, "Quēnaro yirucuja" ī yiriarore bajiro ī yibetijama, "Socu yiyumi", yituoĩarāja mua sĩgūri. To bajiro me bajiaja. Īre ajitirūnurā rīne ñarāma quēnaro ī yirona. Gājerāma, israelita masa ñaboarine, Dios ī ĩajama, ī rĩa me ñarāma, īre ajitirūnumena ñari. 7 Abraham jānerabatia ñaro cõrone, ī jānerabatia masu me ñarāma, Dios ĩ ĩajama. Ado bajiro Abrahamre gotimasiñuju Dios: "Mu macu Isaac rĩa ñaruarāma mu jānerabatia masuma", yimasiñuju Dios. 8 To bajiro ti yijama, ado bajiro yiro yaja: "Quēnaro mure yirucuja yu" ĩre ĩ yirere ajitirūnurājua ñaama Dios rĩa. Ĩna roque, Abraham jānerabatia masu ñaama, Dios ĩ ĩajama. 9 Dios, ado bajiro īre yimasiñumi, Abrahamre: "Gaje cũma ado cõrone mure ĩagũ vadirucuja yu quēna. To bajiri, tirodore mu manajo Sara, macu cutiruocomo", ĩre yigoti rĩjoro cutimasiñumi Dios.

10 Adi muare yu gotise rîne nabeaja. Abrahamre Dios î gotiro bero, î macu Isaac vâme cutigu, bucuacoari Rebecare

manajo cutiyuju. Sore ĩ manajo cutiro bero, cojoji rĩa cutigone, juarã rĩa cutimasiñuju so. Esaú, Jacob vãme cutimasiñujarã. Juarãjune sĩgũ rĩa ñaboarine, Dios ĩ ĩajama, Jacob sĩgũne ñamasiñuju Abraham jãnami masu. 11-12 Ĩnare so rĩa cutiroto rĩjoro, ado bajiro sore gotimasiñuju Dios: "Mu macu cutisuogu, ĩ bedire moabosarimasu ñarucumi", sore yimasiñuju Dios, Rebecare. Ĩna juarãjune, quenasere, rojosere quene ĩna yibetojune, to bajiro sore gotimasiñuju Dios. To bajiro sore ĩ yimasire ti ñajare, ado bajiro yimasiaja mani: "Masa quenasere ĩna yise suori me, ĩ bojarãre besegumi Dios", yimasiaja mani. 13 To bajiri, Dios ocare masa ĩna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Jacobjuare ĩre maicoari, Esaúrema ĩre ĩatecaju yu", yigotiaja Dios oca.

14 To bajiro î yijama, "Rojose yigu yigumi Dios", yituoîaboarãja mua. To bajiro me bajiaja. 15 Ado bajiro Moisére gotimasiñuju Dios: "Masa jediro rojose yirã îna ñaboajaquene, yu bojarāre besecoari, înare îamairucuja yu", îre yimasiñuju Dios, Moisére. 16 To bajiri, Dios manire î îamairotire mani seniro me, manire ĩamaigumi. To yicoari, "Quenase mani yise suori manire besegumi Dios", yimasiña maja. "Ĩ bojarãre ĩamaicõari, besegumi", yimasire ñaja. 17 Egipto vãme cuti sitagu ujure Dios îre î virotire gotiro, Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro yaja: "Uju mure cũcaju yu, 'Yure mu ajiruabeti suori Egiptoanare rojose yu yisere ĩacoari, "Masigu ñaami Dios" masa yure yirucubuoato ina' yigu", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. 18 To bajiro Dios î yimasire ñajare, "Ĩ bojarãre ĩamaicoari quenaro yigu ñagumi Dios", yimasire ñaja. To vicoari, "Îre ajiterarema, 'Butobusa yure ajiteato îna' yigu ñagumi", yimasire ñaja.

19 Tire ajicõari, ado bajiro tuoĩarāja mua sĩgũri: "Dios ĩ yiruasere, 'Tire yibeticõato' yigu magũmi. Ĩ manijare, ĩ bojarore bajiro yigu ñari, rojose mani yisere ĩacõari, 'Rojose tāmuoruarāma ĩna' Dios ĩ yijama, rojose yigu, yigumi", yituoĩarāja mua sĩgũri. 20 To bajiro mua tuoĩajama, ado bajiro muare cudiguja yu: Dios ĩ rujeoriarã ñari, "Rojose yuare yaja mu", ĩre yimasibeaja mani. Riri sotu quẽne, "¿No yigu to bajiri sotu yure veari mu?", yibetoja ti, ti soture vearíre. 21 Riri soturi ĩ veajama, ĩ vearua tuoĩase cõro veagumi. Cojoburuaye ti ñaboajaquẽne, "Gãjerã, yu veari soture ĩacõari,

'Quenase veamasigu naami' yure yiiato ina" yigu, quenari sotu veagumi. Gajerurema, "Yu cuoroti sotu naruaroja" yigu, "Ado bajiri sotu yu veajama, quenaja", yigumi. "To bajirone manire yigumi Dios quene", yimasiaja mani.

22-23 To bajiro yigu ñari, judío masa rojose îna yise vaja rojose tămuotujabetiriaroju înare î coaruajama, coamasigu ñaboarine, înare coabesumi. Înare î coabetijama, gajerajua, "Yu ocare îna ajitirunujare, înare îamaicoari, 'Rojose mana ñaama' înare yiîarucuja" yigu, bajiyumi. To bajiri, judío masare rojose tămuotujabetiriaroju înare coabetiboarine, rojose îna yijare, "Rojose tămuona mua", înare yirugunumi, "'Junisinigu ñaami' yure yimasiato" yigu. a 24 To bajiro yigu ñari, "Yure ajitirunuato" yigu, manire beseyumi, judío masare, judío masa me ñarare quene. 25 Tirene gotiaja Dios î yirere, Oseas ñamasirí î ucamasire:

"'Yu yarā merene, "Yu yarā ñaama", yirucuja yu. Yu ĩamaibeticanare, "Yu ĩamairã ñaama", yirucuja yu', yami Dios.

26 'Yu rĩa me ñaama ĩna' Dios ĩ yiriaro bero ti ñaboajaquêne, 'Catimuorugogu Dios rĩa ñaama ĩna' yiruarãma", yiucamasinuju Oseas ñamasirí.

27 Isaías ñamasiríjuama, ado bajiro Diore gotiretobosamasiñumi, manire judío masare tuoĩagũ: "Judío masa moa riaga jare bajiro jãjarã ñaboarine, mojoroaca ñaruarama, 'Rojose tămuotujabetiriaroju vabeticoato' yigu, yu yiretobosarã. 28 Jãjarã masa, adigodoana, rojose îna yise vaja, 'Rojose tamuotujabetiriaroju înare coarucuja' î yiriarumu ti ejaro remone înare coarearucumi", yiucamasiñuju Isaías. 29 Quena gajeju ado bajiro ucamasiñuju Isaías, judío masa mani bajirotire vigu:

"Rojose îna tâmuoborotire sĩgũrire Dios masijeogu înare yiretobosabecune, Sodomanare, Gomorranare, î yiriarore bajiro înare î yireajeocoa tujajama, mani jânerabatia maniborâma", yiucamasiñuju Isaías, judío masa mani bajirotire yigu.

^а**9.22-23** Rojose tãmʉotʉjabetiriarojʉ ĩnare cõabetiboarine, "Rojose tãmʉoña mʉa" ĩnare ĩ yijama, adi macarʉcʉro ñacõari, rojose ĩna tãmʉoñarotire yigʉ, yiyuju.

Cristore ajitirunurare, "Rojose mana ñaama" Dios î yiîarere judío masa îna ajiruabeti queti

30 Tire tuoĩacoari, judío masa me ñarāre ado bajiro yimasiaja mani: "¿No bajiro yirāti mani, "Rojose mana ñaama" Dios, manire ī yiĩarotire yirã?' yituoĩabetiboarine, 'Rojose mani yise vaja, manire rijabosayumi Cristo' ĩna yituoĩajare, 'Rojose mana ñaama' ĩnare yiĩagũmi Dios", yimasiaja mani. 31 To yicoari, judío masajuarema ado bajiro yimasiaja mani: "Dios ĩ rotimasire ti yirore bajiro mani yijama, 'Quenase yirã ñaama' manire yiĩarucumi Dios", yituoĩaboayuma ĩna. To bajiro yituoĩaboarine, ĩ rotimasire jediro ĩna cudibetijare, "Quenase yirã ñaama", ĩnare yiĩabesuju Dios, yimasiaja mani. 32 ¿No yirã to bajise bajiyujari ĩna? "Jesucristo, manire ĩ rijabosare ti ñajare, manire ĩavariquenagũmi Dios", yibesuma. "Quenaro mani yisere ĩacoari, 'Quenase yirã ñaama' manire yiĩavariquenarucumi Dios", yituoĩaboayuma ĩna. To bajiro yituoĩara ñari, gũta juatarare bajiro bajiyuma. ^b 33 Ado bajiro yaja Dios oca, tire gotiro:

"Sión vãme cuti macare gũta cũrucuja yu, masa îna juata quedirotiare. Tiare ajitirũnurãma, yu goticatore bajiro înare quenaro yirucuja yu. To bajiro înare yu yijare, "Yirucuja" î yiriarore bajiro yigu ñaami' yira, sutiritibetiruarãma".

10 1 Ajiya mua, yu mairā, Cristore ajitirūnurā. "Judío masa jediro rojose tāmuotujabetiriaroju vatoma" yigu, Diore ĩnare sẽnibosarūgūaja yu. 2 Ado bajiro ĩna bajisere masiaja yu: Dios ĩ bojasere buto yiruaboama ĩna. To bajiboarine, "Ti ñaja ĩ bojase", yimasibeama. 3 "Rojose mani yisere Dios ĩ masiriose vaja, manire vaja yibosayumi Cristo. To bajiri, Dios ĩ ĩajama, 'Rojose mana ñaama' manire yiĩagūmi", yituoĩabeama. "Ĩ rotimasirere mani cudijama, 'Rojose mana ñaama' manire yiĩarucumi Dios", yituoĩaboama. To bajiro ĩna yijama, Dios ĩ bojase yirã me yirãma. 4 "Cristo suorine manire ĩavariquēnagūmi Dios" yituoĩararema, "Rojose mana ñaama", yiĩagūmi Dios. "Yu roticatire cudirã ñari, rojose mana ñaama", ĩnare yibecumi.

^b**9.32** "G ũtare juatayuma" ti yijama, judío masa Jesucristore ũna ajiterere yiro yaja.

5 "Dios î rotisere cudirâma, rojose mana ñaama" yigu, ado bajiro ucamasiñumi Moisés ñamasirí: "Dios î roticatore bajirone cudirama, Dioraca quenaro nacoa naruguruarama ina, adigodoju, to vicoari, îna rijato beroju quene", yiucamasinuju Moisés. 6 To î vimasire ti ñaboajaquene, "Dios î rotimasire ti virore bajirone cudigu magumi", vimasiaja mani. To yicoari, "Jesucristore masa îna ajitirunujama, 'Rojose mana ñaama' înare yiîagũmi Dios", yimasiaja mani. To bajiro yirã ñari, "Dios î naroju nagure manire viretobosarocure Cristore îre amira varoti ñaja", yituoĩabetiroti ñaja, manire. 7 To yicõari, "Rijariarã îna ñaroju ñagure Cristore îre tudicatiora varoti ñaja", vituoĩabetiroti ñaja, manire. 8"To bajiro tire vituoĩamenane, 'Dios î yiriarore bajirone bajiyuja' yituoîamasicõari, gäjeräre tire gotiva", vigotiaia Dios oca. To bajiri, tirene masare ado bajiro gotimasioruguaja yua: 9"Jesus i rijacoaboajaquene, ire tudicatioyumi Dios" yituoĩacoari, "Jesús ñaami mani uju" mua vigotijama, rojose tamuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yiretobosarucumi Dios, yigotimasioruguaja yua. 10 Tire inare yua gotimasiojama, "Rojose mana ñaama" înare yiîacõari, rojose tamuotujabetiriaroju îna vaborotire înare viretobosarucumi Dios virã, înare gotimasioruguaja.

11 To bajirone gotiaja Dios oca: "Jesúre ajitirũnurãrema vu goticatore bajiro înare quenaro yu yijare, "Yirucuja" î yiriarore bajiro yigu ñaami' yirã, sutiritibetiruarãma", yigotiaja ti. 12 Ĩna ији ñagumi judío masare, judío masa me ñarare quene. To bajiri, îre senirarema, quenaro înare yigumi. 13 Tire gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "'Rojose yua yise vaja rojose tamuotujabetiriaroju vua varotire vuare viretobosava' îre visenirarema yiretobosarucumi mani uju", yigotiaja Dios ocare masa ina ucamasire. 14 To bajiro ti gotiboajaquene, "Dios i coarí nanumi" îna yituoîabetijama, no bajiro îre yisenimenama. To yicoari, Jesús î bajire quetire îna ajibetijama, no bajiro yimasicõari, "Dios î coarí nanumi", îre yimasimenama. No bajirojua yicoari tire masimenama îna, ñimujuane Jesús î bajirere înare î gotimasiobetijare. 15 "Jesús í bajirere gotimasiocudiaya" ñimujuane înare î viro coro gotimasiocudiră vamenama. To bajiro vituoĩarãre ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasirere: "Masare quenaro Dios i vise quetire gotimasiora ina ejasere buto ĩavariquenaja mani", yigotiaja ti.

16 To bajiro ti yiboajaquene, judío masa Jesús î bajire quetire ajiră jājară naboarine, mojoroaca naama îre ajitirunurama. To bajiro îna bajirotire yigu, Isaías namasirí ado bajiro ucamasinumi: "Yu uju, yuare mu gotimasiorotisere ajiruamena rîne nacoama", yiucamasinumi Isaías. 17 To bajiri, Cristo î bajirere îna gotimasiosere ajicoari, "To bajirone bajirimi Cristo", yituoîare naja.

18 To bajiri, Judío masa, ¿Cristo ĩ bajirere ajibesujarique ĩna? Ajiboayuma, bajirājuma. Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire:

"Dios ocare gotimasiocudiyujarã îna. To îna yijare, Cristo î bajirere ajijedicõañujarã", yigotiaja Dios oca.

19 ¿Judío masa tire ajiboarine, quenaro ajimasibesujarique? Ajimasiboayuma. "Ado bajiro bajiruarama judío masa", yigotiaja Moisés i ucamasire:

""Dios ocare ajimasimena ñaama" mua yirãre, "Yu yarã ñaja mua", înare yirucuja yu. Înajuare quênaro yu yisere îacoari, înare jūnisiniruaraja mua' yami Dios", yiucamasiñumi Moisés.

20 Isaías ñamasirí quene, güituoĩari mene ado bajiro ucamasiñumi:

"'Yure macamenajua, yure bujaruarāma. "Diore masiruarāja" yituoīamenajua, yure masiruarāma' yami Dios, judío masa me ñarāre tuoīagu", yiucamasinumi Isaías.

21 Judío masajuare Dios î gotirere ado bajiro ucamasiñumi Isaías: "'Tocărăcarumune, "Yu yară mua ñasere bojaja yu", înare yiruguboacaju yu. Yure cudibeticoari, yure oca retorugucama îna' yami Dios", yiucamasinumi Isaías.

Israelita masare Dios ĩ ĩamaire queti

1 1 To bajiri, ¿ĩ yarãre judío masare ĩnare maitujacoasujari Dios? Bajibeaja. No yigu maitujabecumi. Yu quẽne, judío masu ñaja. Yu ñicu ñasuorí ñamasiñuju Abraham. To bajiri, ĩ jãnami ñamasirí, Benjamín ñamasirí ya jũnagu ñaja yu. 2 Tirūmuju, yua judío masare, "Yu yarã ñaruarãja mua", yimasiñumi Dios. To bajiro yirí ñari, maitujabeami. Elías ñamasirí Diore ĩ sẽnimasire masa ĩna ucamasirere ĩariarãja mua. "Judío masa yu yarãre rojose ĩna yise vaja rojose ĩnare yiya" yigu, ado bajiro

yimasiñumi: 3 Yu uju, yure ajiya. "Mure gotiretobosarimasare sĩajeocoama ĩna. Mure ĩna rũcubuorijurire quêne reajeocoama ĩna. Yu sĩgũne, mure rũcubuoguma ruyaja yu. Yure quêne sĩaruama", Diore ĩre yimasiñumi Elías. 4 To bajiro ĩ yisere ajicoari, ado bajiro ĩre cudimasiñumi Dios: "Mu sĩgũ me ruyaja. 'Yu yarã ñaja mua' yu yirã, siete mil ñariracu ruyaama, yure rũcubuorã, Baal vâme cutigure rũcubuomena", yimasiñumi Dios, Elías ñamasirire. 5 Yucurire quêne sĩgũrire judío masare yuare ĩamaicoari, quênaro ĩ yire ñajare, "Yu yarã ñaja mua" ĩ yirã ñaja yua. 6 Quênaro mani yibetiboajaquêne, manire ĩamaicoari, quênaro ĩ yire ti ñajare, ĩ yarã ñaja mani. To bajiro ti bajijare, "Quênaro mani yise suori me, 'Yu yarã ñaama' manire yiĩañumi Dios", yimasiaja mani.

7 Ado bajiro bajiyuja judío masare: "Rojose mana ñaama" Dios ĩ yiĩasere ĩna bojaboajaquẽne, Diojuama, "Rojose mana ñaama", ĩnare yiĩabesumi. To yibetiboarine, sĩgũrire ĩamaicoari, quẽnaro ĩ yire ti ñajare, "Rojose mana ñaama" ĩ yiĩara ñari, ĩ yara ñaja yua. Gãjerarema, "Yure ajitera ñari, butobusa yure ajiteruarama", yiyumi Dios. 8 Tire gotiro, ado bajiro gotiaja Dios oca:

"'Yure ajiteră ñari, butobusa yu ocare ajimasibetiruarăma' yirucumi Dios. To bajiro î yijare, î ocare masa îna ucamasirere îaboarine, ajimasibetiruarăma. Găjeră î ocare îna gotiboajaquene, ajimasibetiruarăma îna", yigotiaja Dios oca.

Ĩ gotiriarore bajirone bajicõa ñaja ti, yu yarãre. **9-10** David ñamasirí quene, ado bajiro ucamasinumi, Diore ĩ senigū:

"Judío masa, boserumu yivariquenaboara, sutiritiato, to yicoari, ajimasibetiruarama înare yiya. Rojose îna yise vaja rojose tamuoruarama înare yiya. To yicoari rojose îna yise vaja, sigune buto rucusere juacoari, î tanivatore bajiro bajiato înare yiya", Diore îre yisenimasinumi David.

Judío masa me ñarã, rojose îna yise vajare Dios înare î yirêtobosare queti

11-12 To bajiri, ¿Judío masa Cristo ocare îna ajirʉabeti vaja, "Yʉ yarã me ñaja mʉa", înare yicõa tʉjasujari Dios? To bajiro me bajiaja. Judío masa jājarã îre îna ajirʉabetijare,

judío masa me ñarājua Cristo ocare ajitirūnuma. Īna ajitirūnujare, rojose īna yise vaja rojose tāmuotujabetiriaroju īna vaborotire īnare yirētobosayumi. To bajiro ī yijama, "'Quēnaro manire ī yiborere īnajuare quēnaro yigumi Dios' yituoīacoari, 'Manire quēne quēnaro yato Dios' yirā, yure ajitirūnuato judío masa" yigu, judío masa mere quēnaro yiyumi Dios. Judío masa quēne īna ajitirūnujama, masa jedirore rētoro quēnaro yirucumi Dios.

13 Judío masa mejuare ado bajiro muare gotiaja yu: Muare gotimasiorocure yure coacami Cristo. To bajiri, "Ti moare ñamasuse ñaja" yigu ñari, yu masiro coro quenaro gotimasiorũgũaja vu. 14 Muare vu gotimasiojama, vu varã judío masa, muare yu gotimasiosere ajicõari, "'Yuare ĩ gotiborotire ĩnajuare gotimasioami' yirā ñari, îna quene Cristore ajitirunuato" vigu, muare gotimasioaja vu. To bajiri, rojose îna vise vaja rojose tamuotujabetiriaroju ina vaborotire inare yiretobosarucumi Dios. 15 Judío masa, Cristo ocare îna ajiruabetijare, judío masa mejuare gotimasiocaju yua. To bajiri Cristo ocare ajitirũnurã ñari, adigodoju Diorãca quẽnaro ñaama ina. Dios i bojariarore bajiro judío masa quene, Cristo ocare ina ajitirunujama, retoro quenaruaroja ti. Tudirijayamanire Dios i catisere cuorã ñaruarama. 16 Pan mani que norotiburuavere mojoriburuaca amicoari, mani quenoricare, "Dios yaga ñaruaroja" mani yijama, tiare quenoru mani juaruare quene, Dios ye rîne ñacoaroja, î îajama. Yucú ñemare, "Dios ya ma ñaruaroja" mani yiboajaquene, tiu rujuri jedirone î ye rîne ñacõaroja. Abraham ñamasiríre quene, "Yu yu ñaami", îre yiĩamasiñumi Dios. To bajiro îre yirí ñari, ĩ jãnerabatia jedirore, "Yu yarã ñaama", înare yiîarucumi Dios.

17 Tirūmujuma, judío masa, olivo vāme cuti rujure bajiro ñañuma. To bajiro îna bajiboajaquene, tirujure jatarocariarore bajiro înare yiyumi Dios, îre îna ajitirunubeti vaja. Mua, judío masa mejua, no bojaricu yucu rujure bajiro mua bajiboajaquene, Jesucristore mua ajitirunuse suorine ti rujure jataamiadicoari, olivo vame cuti ruju î jatarocariarujure vasoagure bajiro yiyumi Dios. To bajiro î yijama, "Sīgū rīare bajiro bajira ñaruarama" yigu yiyumi. 18 To bajiri, judío masa suori Dios ye quenase bujara ñari, judío masare, "Yu yara me ñaama" î yiïarare ĩatebesa mua. "Îna retoro quenara

ñaja yua", yituoĩabesa. Ado bajirojua tuoĩaña: "'Yu yarã ñaama' manire ĩ yiĩaroto rĩjorojua, judío masarema, 'Mua suori masa jedirore quẽnaruaroja ti' ĩnare yimasiñuju Dios", yituoĩaña mua.

19 To bajiro muare vu yigotiboajaquene, mua siguri ado bajiro tuoĩarãja mua: "Yucú rujuri rojosere mani jasurerearore bajirone judío masare, 'Yu varã me ñaama' înare viĩañumi Dios, 'Gājerā masa yu rīa ñato' yigu", yituoīarāja mua. To bajiro vituoĩacoari, "Judío masa retoro quenara naja mani", yituoĩaboarãja mua. 20 To bajiro tuoĩarãre ado bajiro cudiaja vu: Diore îna ajitirunubeti suori, judío masare reayumi Dios. To bajiro înare viboarine, muajuare î varâre bajiro muare îaami, îre mua ajitirunuse suori. Îre mua ajitirunu suvabeticoajama, î vară me ñaborăia. To bajiri, "Judío masa retoro ñamasurã ñaja", vituoĩabeticoaña. Diojuare güiya, "Yuare quene rearomi" yirā. 21 Judío masa îre îna ajitirunu suyabeti suori, rojose îna vire vaja înare masiriobesumi Dios. Olivo rujure ñasuoriruju jatarocariarore bajiro ĩnare yiyumi. То bajiri mua judío masa me ñarã quene, îre mua ajitirunu suyabetijama, to bajirone yirucumi. 22 Diore mua teboajaquene, muare ĩamaicõari, quenaro i yirere, to yicõari, judío masa, Cristo ocare ina ajitirunubeti vaja "Yu vara me ñaama" înare î virere tuoiaña. Tire masirã ñari, "Cristore mani ajitirunu tujajama, manire quene, 'Yu yara me naama' yilarucumi", yimasina mua. 23 Judío masa quene, Cristo ocare îna ajitirunujama, înare ĩamaicoari, "Yu yarã ñaja mua quene", ĩnare yiĩarucumi Dios quena. 24 Judío masa me mua naboajaquene, inare i visuoriarore bajirone muare ĩamaicoari, "Yu yarã ñaama", muare yiĩañumi. To bajiro î yire ñajare, "Quena îre îna ajitirunujama, josari mene, 'Yu vara naama' inare viiacoagumi, judio masare", yimasire ñaja.

Judío masa rojose îna yise vajare Dios înare î yiretobosaroti

25 Yu mairã, masa îna masibeticatire ado bajiro muare gotiaja yu: "'Dios yarã ñari, yua rîne ñaja î ocare quenaro riojo ajimasira' yibeticoato" yigu, adi ocare muare gotiaja yu: Adirumuri judío masa jajara ñarama Cristo ocare ajitera. Judío masa me Cristore îna ajitirunujediro bero, judío masa quene, Cristore îre ajitirunuruarama îna. 26 îna ajitirunujare,

rojose îna yise vaja rojose înare î yiborotire înare yirêtobosarucumi Dios. Tirene, ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

> "Sión vãme cuti macagu ejarucumi, judío masa rojose ĩna yisere Dios ĩ masiriose vajare, ĩnare vaja yibosarocu. Rojose ĩna yisere ĩ suorine yitujacoari, yure ajitirunuruarama quena.

27 Rojose îna yisere masiriocoari, yu goticatore bajirone yirucuja yu", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. c

28-29 Cristo î bajire suorine quenaro Dios î visere judio masa jãjarã îna ajiruabetijare, înare îategumi Dios. Îna ajiruabetijare, judío masa mejuare muare gotimasiocaju vua. To bajiboarine, judío masa ñicua ñamasiriarãre, "Yu rĩa, quenaro yu yirona ñaruaraja, mua janerabatia quene" înare viri nari, înare maicoa ñagumi Dios. To bajicoari, "Yirucuja" î yiriarore bajirone yigu ñari, Cristo î bajirere îna ajitirunuro, înare quene, "Yu rîa ñaama", yiĩarucumi. 30 Tirumujuma Dios ocare ajiterã ñañuja mua maji. To bajiro bajiriarã mua ñaboajaquene, judío masa Dios ocare îna ajiruabetijare, muajuare îamaicoari, rojose mua vise vaja rojose mua tãmuoborotire muare viretobosavumi. 31 To bajiri vucurema judío masa ñaama Dios ocare ajiterã. To bajiro îna bajiboajaquene, muare îamaicoari, î yiriarore bajirone rojose îna yise vaja rojose îna tâmuoborotire înare yiretobosarucumi Dios. 32 Ado bajiro bajiyuja manire: Judío masare, ĩna mere quene, "Yu bojarore bajiro yira me naama", manire yilanumi Dios, "Manire rijabosayumi" Jesúre yituoĩarãre ĩamaicõari, quenaro i yirotire yigu.

33 Mani jedirore quenaro yigu nagumi Dios. ¡Masijeogu nagumi! Îre bajiro quenaro yigu magumi. Nimujuane, î tuoîasere, to yicoari î yisere quene masibecumi. 34 Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Dios, mani uju, î tuoîasere masigu magumi. Îre gotimasiogu magumi. 35 'Quenaro mani yijare, Dios quene quenaro manire yirocu nagumi' yimasibeaja mani". 36 "Quenase yure yirucubu variquenato" yigu, najedirore rujeomasinumi Dios. To bajiro î yire naro

^c**11.27** He 8.8-12.

cõrone cuogu ñagumi. To bajiro bajigu î ñajare, quenase îre rucubuo variquenatujabetiroti ñaja, manire. To bajirone bajimuorugõato.

"Dios î bojasere yirûgûruaraja mani", yire queti

12 î To bajiri, yu mairă, Dios manire î îamaisere masiră nari, î bojarore bajiro quenase rîne yiroti naja. To bajiro mani yinajama, îre rucubuoră yiraja mani. Tire îavariquenagumi Dios. 2 Adigodoaye rîne tuoîară îna tuoîarore bajiro tuoîabetiroti naja muare. Muajuama, Dios î ejaremose raca î bojasere yiruguna. To bajiro mua yijama, "Quenasere, Dios î îavariquenasere yiră yaja", yimasiruaraja.

3 Yure ĩamaicoari, quenaro yure yigu, yure goticudirotiyumi Dios. To bajiri ado bajiro muare gotiaja yu: "Mani masune Dios ĩ bojasere yimasiaja mani", yituoĩabesa mua. Ado bajirojua tuoĩana mua: "Tocaracure ricatiri rine mani yimasirotire ujoyumi Dios. To bajiri, ĩ ejaremose raca yiruaraja", yituoĩana mua. 4 Mani rujure jairo naja. Amo, cajea, gamoro, gubo, gajeye quene naja, cojo ruju naboarine. Ricati rine yaja. Cajea raca ĩa, gamoro raca aji, amo raca ami, gubo raca va, bajimasire naja manire. 5 To bajirone bajiaja Cristore ajitirunurare quene. Jajara naboarine, Cristore ajitirunura nari, cojo rujure bajirone bajiaja mani. To bajicoari, cojo masare bajiro quenaro gamera ejaremoruguaja mani.

6 Tocaracure ricati rīne î bojarore bajiro mani yimasirotire manire ujoyumi Dios. To bajiri î ujore mani yimasise raca Cristore ajitirunurare înare ejaremoroti naja. "Înare yu gotisere ajicoari, gotiretobosarimasa nato" yigu, îna yimasirotire înare Dios î ujore ti najama, "Tire manire ujoyumi" yituoîacoari, gajerare gotimasiroti naja. 7 "Gajerare ejaremoato" yigu, îna yimasirotire Dios î ujore ti najama, înare quenaro ejaremoroti naja. "Dios ocare ajimasicoari, gajerare gotimasioato" yigu, înare î ujore ti najama, "Tire manire ujoyumi" yituoîacoari, quenaro gotimasioroti naja. 8 "Yure ajitirunura butobusa ajitirunuato" yigu, îna gotimasiorotire ujoyumi Dios. Tire ujoecoriarama, quenaro gotimasioroti naja. Maioro bajirare gajoa îsiguma, "To bajiro yu yise vaja yure ejaremoruarama îna" yituoñagu me, îsiroti naja. Rotirarema, quenaro rotiroti naja. Maioro bajirare ejaremorarema, variquenase raca înare ejaremoroti naja.

"Ado bajise ñaroti ñaja Cristore ajitirunura", yire queti

9 Socarãne, "Muare maiaja", yitobesa. To yicoari, înare mai, înare ejarêmo, rojose yibeti, quenase rîne yiruguña. 10 Cristore ajitirunura nari, sîgu rîare bajiro bajiaja mua. To bajira nari, quenaro gamera îamaicoari, rucubuoya, "Înajua naama namasurama" gajera înare îna yiîarucubuorotire yira.

11 Dios î bojasere mua yijama, teyejairâne yibesa mua. Tocârâcarumune Dios muare î ejarêmosere tuoîacoari, variquenase raca î bojasere quenaro yiruguña.

12 "Õ vecaju manire quenaro yirucumi Dios" yimasira nari, quenaro variquenase raca nacoaruguna mua. Rojose tamuoboarine, Diore ajitirunucoa naruguna. Ire ajitirunucoari, "Yuare ejaremona", ire yisenitujabeja mua.

13 Cristore ajitirũnurã rojose ĩna tãmuojama, ĩnare ejarẽmoña. Ejarãre quẽnaro yiya.

14 Rojose muare yirare, "Quenaro înare yato Dios" yira, înare senibosaya.

15 Gãjerã quenaro îna variquenajama, înare variquenaejaremoña. Gãjerã îna sutiritijama, înare sutiritiejaremoña.

16 Găjeră răca cojo masare bajiro gămeră îamaiña. "Ñamasură naja yua", yituoîabesa. "Ñamasură me naama" găjeră îna yirăre baba cutiya mua. "Găjeră retoro masiră naja yua", yituoîabesa.

17 Quēnase rīne yirūgūña mua, "Quēnaro yirā ñaama" masa īna yiīarotire yirā. Rojose muare yirāre īnare gāmebesa mua. 18 Mua yimasiro cōro quēnase rīne yiya, "Masa jediro mani rāca quēnaro ñato" yirā. 19 Gājerā rojose muare īna yiboajaquēne, "Dios rīne ñaami, masa rojose īna yise vaja, rojose īnare yirocu" yirā ñari, rojose muare īna yijama, īnare yigāmebesa mua. Dios ocare masa īna ucamasire ado bajiro gotiaja: "Yu ñaja, rojose īna yise vaja, īnare rojose yirocu", yigotiaja ti. 20 Gaje vāme, ado bajiro gotiaja, rojose manire yirāre īnare mani yirotire yiro: "Muare īategu ī ñiorijajama, bare īre ecaya. Ī idiruajama, īre ioya. To bajiro īre mua yijama, rojose muare ī yisere tuoīacōari, muare buto bojonerucumi", yigotiaja Dios oca. 21 Gājerā rojose muare īna yijama, rojose īnare yicōaruaboarine, quēnasejuare yicōa ñaña.

13 ¹Dione ñagɨmi masa ujarã ñaronare înare cūrimasu. Ĩ cūriarã îna ñajare, îna rotirore bajiro quenaro yirūgūruarãia mua. 2 Dios î cũrãre cudimenarema, îna cudibeti vaia rojose înare virucumi Dios. 3 Quenase virarema guiora me ñaama uiarã. Rojose virãiuarema güjorã ñaama îna. To bajiri quenase rine viva mua. Quenase rine mua vijama, "Quenaro virã ñaama", muare viĩaruarãma mua ujarã. 4 "Masa quenaro gamera ejaremoato" yigu, ujarare cugumi Dios. To i yiboajaquene, rojose mua vijama, "Rojose vua vise vaja rojose vuare viruarama ujara" vimasira nari, înare güiruaraja mua. "Rojose yirãre rojose îna vise vaja rojose yure yibosato" yigu, înare cũgũmi Dios. 5 "Rojose mani vise suori rojose manire viroma" vituoĩarã ñari, ujarãre cudirũgũruarãja mua. Tiave rīne, cudirã me, Gajeye quene, "Mani cudisere bojagumi Dios" yirã ñari, cudiruguruaraja. 6 Masa ujara Diore moabosaruguama, manire "Quenaro nato" yira. To bajiri manire ina moabosase vaja înare vaja yiroti ñaja.

7 Mua ujarā jedirore Dios ī bojarore bajirone quēnaro īnare yiroti ñaja. Īna vaja taro cõrone īnare vaja yiya. "Gajeye moare īna yise vajare quēne īnare vaja yiya" muare īna yirore bajirone cudiruarāja mua. To yicoari, quēnaro īnare yirūcubuoya.

8 Gājerāre mua vaja mojama, mua vaja mosere vaja yiya. Mua rācanare ĩamaiña. To bajiro mua yijama, Dios ĩ rotise ñaro cõrone cudirā yirāja. 9 Dios ĩ rotimasire ado bajiro gotiaja: "Manajo cutirā, manaju cutirā, manajo mana, manaju mana quēne, gājerā rāca ajeriarā cutibesa. Sĩabesa. Juarudibesa. Gājerā ye gajeyeūnire bojaĩabesa", yigotiaja Dios ĩ rotimasire. To bajicoari, gajeye ñarēmoaja Dios ĩ rotimasire. Tire cojo vāme muare gotiguagu yaja yu. Cojo vāme ti ñaboajaquēne, tire quēnaro mani cudijama, Dios ĩ rotise ñaro corone cudirā yirāja mani. Ĩ rotimasire ado bajiro yaja: "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu rācanare maiña", yigotiaja Dios ĩ rotimasire. 10 Mani rācanare mani maijama, rojose ĩnare yimenaja. To bajiro mani yijama, Dios ĩ rotise ñaro corone cudirā yirāja mani.

11 Tirữmuju Cristo ĩ bajirere ajisuorajune, "Tudiejacoari, quenaro manire yirucumi", yicoasuoyuja mani. To bajiri yucurema, "Ĩ tudiejarotirữmu coñadiaja" yimasira ñari, tire tuoĩatujamenane, butobusa Dios ĩ bojarore bajiro yito mani.

12 Cristo î ejarotirumu conacoaju. To bajiri văti î bojasere îna yirirodori jedicoato yaja. To corone rojose yirare rearucumi Cristo. Tire masicoari, "Cristo manire ejaremoato" yira, îre senito mani, "Rojose yiruaboarine, tire yibeticoari, î bojasejuare yirasa mani" yira. 13 To bajiro mani bajijama, quenase rîne yiruaraja mani. Boserumuri naro idimecucoari, avasamecucudirare bajiro bajibetiroti naja manire. Manajo cutira, manaju cutira, manaju mana, manaju mana quene, gajera raca ajeriara cutibetiroti naja. Gamera oca retobeticoato. Gajera îna yisere îajûnisinibeticoato mani. 14 Ado bajirojua yira nato mani: "Mani uju Jesucristo manire ejaremoato" yira, îre seniruguto mani. Îne nagumi manire ejaremogu, "Rojose yiroma" yigu. To bajiri î ejaremose ti najare, rojose yiruaboarine, tire yibetiruaraja mani.

"Cristore ajitirunura nari, gamera ajirucubuoto mani", yire

 $14^{\, 1}$ "Cristo yure ejarė̃mogų̃mi" yituoĩagų̃ ñaboarine, tuoĩaguigurema, quẽnaro i̇̃re yiya. "Ado bajiro yiroti ñaja" î visere ajicoari, "Bajibeaja. Ado bajirojua viroti naja, mure", îre yi oca retobesa. 2 Sîguri, Cristore ajitirunură, "Bare vãme cuti ñaro cõrone mani bajama, quenaja", yituoiaama îna. Găjerâma, "Cristo manire ejarêmogumi" vituoîară ñaboarine, "Vaibucu rii mani bajama, quenabetoja" yituoiagüicõari, bamenama îna. 3 Bare jediro barăjua, "Mani bajama, quenabetoja" yigüirãre, "Tuoĩamasimena ñaja mua", ĩnare yibetiroti ñaja. Bamenajua quene, jediro barare, "Rojose yira yaja mua", înare yiñagõjaibesa, "Îna quene, yu ria ñaama" Dios î yirã îna ñajare. 4 Cristore ajitirunurã, Dios î rotirã ñaja mani. To bajiri sĩgũri ĩna bajisere ĩacoari, "Quenaro yaja mua. Ado vua rãca ñaña", înare virã ñaboarine, ricati tuoĩarãrema, "Quenaro yibeaja mua. Gajeroju vasa", înare yibetiroti naja. Dios sĩgũne ñaami ti ũnire yimasigũma. To yicoari ĩ rotirãre ejaremogumi, "Yu raca nacoa nato ina" yigu. To bajiri ricati tuoĩarãre quene, "Yu rãca ñacoa nato", înare yimasigumi.

5 Sĩgũri, Cristore ajitirữnurã ado bajiro tuoĩaama ĩna: "Cojorữmune, gajerữmuri retoro namasurirữmu Diore rữcubuoriarữmu naja", yituoĩaama. Gajerã Cristore ajitirữnurã, ado bajiro tuoĩaama: "Tocaracarữmune Diore rữcubuoroti naja", yituoĩaama îna. To bajiboarine ricati rîne mua tuoĩase,

no yibeaja. Diore mua senise ñaja ñamasusema, "I bojasere yaja" mua yimasirotire yirā. 6 Sīgū ñagūmi, "Adirūmu ñaja ñamasurirūmu Diore rūcubuoriarūmu" yigu. Mani ujure Diore rūcubuogumi. Gājima, "Bare vāme cuti ñaro corone mani bajama, quenaja" yigu i bajama, "Quenaro yaja mu", Diore yigumi. Gāji, vaibucu rii babecu ñaboarine, gajeye bare bañagūne, "Quenaro yaja mu", Diore yirūcubuogumi i quene.

7-9 Cristore ajitirūnurā, mani masune tuoīacõari, yirā me ñaja mani. Ado bajiro bajiaja: Sĩaecoboarine, tudicaticoasumi Cristo, ĩna catijaquẽne to yicõari ĩna rijacoajaquẽne, "Ĩna uju ñarucumi" Dios ĩ yijare. To bajiri adigodo mani catiñaro cõro, mani rijato beroju quẽne, "Yu masune rotiaja. Gãji yure rotibeami", yimasiña manoja. Cristo yarã ñari, mani rijato beroju quẽne ĩ yarã ñacõa ñaruarãja mani. To bajiri, Cristo ĩ bojase rĩne yicõa ñaroti ñaja.

10 To bajiro ti bajiboajaquene, ¿no yirã, "Rojose yaja mua", mua yarare înare yiñagojai coderuguati? To yicoari, ¿no yirã mua yarare, "Tuoiamasimena ñaja mua", yiiateati mua? Mani ñaro corone, Dios î ñaroju ejarona ñaja mani. To bajiri, "Anoa ñaama quenase yicana. Anoa ñaama rojose yicana", yiiabeserucumi. To bajiro î yirotire masira ñari, gajera Cristo yarare, "Rojose yaja mua", yiñagojaibesa. 11 Ado bajiro gotiaja Dios oca Isaías î ucamasire:

"'Socu me yaja yu. Ado bajise bajiruaroja ti, masa jedirore: Yu ĩaro rĩjorojua yure rũcubuorã, gusomuniari tuetucõari, "Masa ĩna yisere masigu ñaja mu", yure yiruarama ĩna', yami mani uju", yiucamasiñumi Isaías.

12 To bajiro î yimasire ñajare, "Tocărăcune, îna yire jedirore Diore îre gotiruarăma îna", yimasiaja mani.

13 To bajiri, "Rojose yaja mu" gamera yinagojaibetiruaraja mani. Tire yibeticoari, "Mani racanare rojose inare umato yirobe" yira, quenase rine yito mani. 14 Yu, mani uju Cristo i gotimasiocatire ajicacu nari, ado bajiro yaja yu: "Bare vame cuti naro corone mani bajama, quenaja", yimasiaja yu. To bajiro yu yiboajaquene, narama gajera Cristore ajitiruura, "Vaibucu rii yu bajama, rojose yigu, yiguja yu", yituoiarama. 15 "Vaibucu rii yu bajama, quenabetoja" yigu nari, muajua tire mua baro iacoari sutiritigumi. To bajiro i bajise-

re masirã ñaboarine, mua bacõa ñajama, "Mure maibeaja" yirãre bajiro yirãja mua. Mua rī mere, gajerare quene rijabosagu bajiyumi Cristo. To bajiri sĩgũ, Cristore ajitirũnugũ, "Vaibucu rii vu bajama, rojose vigu vaja" î visere ajicoari, vaibucu riire babeja. "Mani basere î bajama, 'Rojose yigu yaja yu' yituoĩacoari, rojose tamuotujabetiriaroju vatomi" virã, tire babetiruarãja mua. 16 To bajiri, "Mani vise quenase ti ñaboajaquene, tire îacoari, 'Rojose yira yama' gajera manire viĩarãma" mua yimasijama, tire yibeticõaña. 17 Mani barotire, mani idirotire buto tuoĩaroti me ñaja. Mani uju î bojarore bajiro quenaro mani visejuare tuoiaroti ñaja. To vicoari, Espíritu Santo manire i ejaremose suorine găjeră mani răca quenaro îna variquenarotijuare tuoiaroti ñaia, manire. 18 Espíritu Santo î eiaremose suorine Cristo î bojarore bajiro quenaro mani yijama, "Quenaro yira naama", manire yiĩavariquenagumi Dios. To bajicoari, masa quene, "Quenaro vira naama", manire viiaruarama ina.

19 To bajiri butobusa i bojarore bajiro mani yijama, gamera ejaremora yiraja mani, "Jediro Cristo i bojarore bajiro yirā ñarāsa mani" yirā. 20 To bajiri sīgū, Cristore ajitirūnugũ, mua baroti ñaboasere ĩacoari, "Babetiroti ñaja" ĩ vijama, tire babetiruaraja mua. "Mani basere i bajama, 'Rojose yigu yaja yu' yituoĩacoari, rojose tamuotujabetiriaroju vatomi" yirã, tire babetiruarãja mua. Mani base jediro quenase rîne ñacoaja. To bajiboarine mani racagu Cristore ajitirunugũ, "Vaibucu rii yu bajama, rojose yigu yaja" ĩ yiĩasere, mani bajama, rojose îre yirorare bajiro yiraja mani. 21 Mani racagu Cristo yu, mua basere, uye oco mua idise, to yicoari, gajeye no bojase mua yisere ĩacoari, ĩ quene ĩ yijama, "Rojose vigu vaja", vituoĩagũmi. To bajiro tuoĩagũ ĩ ñajare, to bajiro mua yijama, rojose îre yirorare bajiro yiraja mua. 22 To bajiri, "Bare vame cuti naro corone mani bajama, quenaja", "Mani bajama, quenabeaja" mua yituoiasere, gamera gotimenane, Dios sĩgũrene mua tuoĩasere gotiroti ñaja. "To bajiro yua yisere ĩacoari, 'Quenaja' yiĩagumi Dios" yirama, variquenarama. 23 "Yua bajama ¿Dios i bojabetire yirojari yua?" yiboarine îna bacoajama, rojose yira yirama. To bajirone bajiaja. "Dios i bojabetire vira vaja" viboarine, mani yijama, manire quene rojose ñaroja.

"Mani ñaroti rîne tuoîaroti me ñaja", yire queti

 15^{1} "Cristo yuare ejarẽmogũmi" yituoĩarã naboarine, tuoĩagüirãre, "To bajiro mua bajise quẽnabeaja" înare vimenane, înare rucubuocoaña. Mua ñaroti rîne tuoîamenane, tuoĩagüirãre ĩnare ejaremoroti ñaja. 2 Mani racana Cristore ajitirunură, găjeră îre ajitirunură naboarine, tuoiaguiră quene, înare ejaremoroti naja, "Butobusa Cristore ajitirunucõari, variquenase raca quenaro nato ina" vira. 3 Cristo adigodo ejacoari, i viriarore bajiro vito mani. I sigune i variquenarotire bojagu me ñañumi. Mani variquenarotijuare bojagu ñari, buto rojose tãmuoñumi, manire ejaremogu. To bajiri, ado bajiro gotiaja Dios ocare masa ina ucamasire: "Rojose virã, mure îna rucubuobetijama, vurene rucubuomena vicama", vigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire, Cristo î jacure Diore î virere viro. 4 Jediro Dios ocare masa îna ucamasire quenaro manire gotimasioaja ti. To bajiri tire mani buejama, auẽnaro gotimasiocõa ñaruarãja mani, "Butobusa Cristore ajitirunuato îna" yira. To bajiri, "O vecaju manire quenaro yirucumi Dios" yimasirā ñari, variquenacoa ñaruaraja mani. 5 Dios manire ejaremoami, "Îna racanare gotimasiocoa naruarãma" yigu. "Yure ajitirunucoa nato" yigu, mani variquenarotire cõaami. To bajiri, butobusa muare ejaremoato Dios, mua gamera mairotire yigu. To bajiro i yijama, Jesucristo i bojarore bajiro yirã ñaruarãja mua. 6 To bajiro manire î ejarêmojare, mani ñaro corone mani ujure Jesucristo jacure îre rucubuo variquenaruaraja mani.

Judío masa mere Cristo i bajirere ina gotimasiore queti

7 To bajiri, "Yu yarā ñaja mua" Cristo muare î mairiarore bajirone gāmerā maiña mua. Mua gāmerā maisere ĩacoari, "Dios suorine bajiaja" yirā ñari, "Quēnagū ñagūmi Dios", îre yiruarāma masa. 8 Adi macarucurojure judío masare înare ejarēmogū vayumi Cristo. Yua ñicuare, "'"To bajiro bajiruaroja" înare î yimasiriarore bajirone yigu ñaami Dios' yimasioato îna" yigu, yuare ejarēmonumi. 9 Judío masa rī mere ejarēmogū vagu bajiyumi Cristo. Judío masa mere quēne ejarēmogū bajiyumi. "Masare Dios î ĩamaisere masicoari, îre quēnaro rūcubuo variquēnato judío masa, judío masa me quē-

ne" yigu, vayumi Jesús. To bajisene gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

"'Judío masa me, yu rãca mure yivariquenato îna' yigu, varucuja yu. Yu suorine mure yirucubuocoari, basaruarama îna", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire, Cristo î jacure î gotirere yiro.

10 Quena gajeye ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

"Mua judío masa me, Dios yarã judío masa rãca cojo masare bajiro variquenaruaraja mua", yigotiaja Dios oca.

11 Gajeye quene ado bajiro gotiaja ti:

"Judío masa, îna me quene, masa jediro îre rucubuo variquenaruaraja mua", yigotiaja ti.

12 Isaías ñamasirí quene ado bajiro ucamasiñumi:

"Isaí jãnami sĩgũ ruyuarucumi, jediro masa uju ñarocu. Îre ajitirữnucõari, 'Ĩ suorine Diorãca quenaro ñaruguruaraja mani' yiruarama îna", yiucamasinumi Isaías.

13 "Cristo suorine Dioraca quenaro naruguruaraja" yituoiamasirere manire coagu nagumi Dios. Irene ado bajiro muare senibosaja yu: "'Mure ajitirunurutuacoari, quenaro variquenara, mu raca quenaro nacoa nato ina' yigu, inare ejaremona. To yicoari, 'Espíritu Santo i ejaremose raca butobusa tire masiato ina' yigu, inare ejaremona", Diore muare yisenibosaja yu.

"Diore gotiretobosagu yu ñarotire Dios î coarí ñari, muare ucacoagu yaja", Pablo î yire queti

14 Yu mairã, "Quenaro yirã narama îna. Cristo ocare quenaro masira nari, quenaro gamera gotimasiora narama îna", muare yimasiaja yu. 15 To bajiro mua bajisere masigu naboarine, papera raca quenaro riojo muare gotiaja yu. "Tirumuju mua ajirere masiritibeticoato" yigu, muare ucacoaja yu. Dios yure îamaicoari, î ocare gotiretobosagu yu narotire î bojacati najare, muare ucaja yu. 16 "Jesucristo î bajirere judío masa mere gotimasiato" yigu, yure coacami Dios. To bajiro î yicati najare, yu gotimasiosere ajicoari, Cristore ajitirunuama judío masa me nara. Îre ajitirunura

ñari, Espíritu Santo î ejarêmose răca "Rojose mana ñaama", Dios î yiîară ñari, î yară ñaama.

17 To bajiri, "Dios î bojasere yigu, Jesucristo suorine quenaro moaja", yivariquenaja yu. 18-19 Judío masa mere yu gotimasiojama, yu masune tuoîacoari, gotigu me yaja. Cristo, î ejaremose raca gotimasioaja yu. Tire ajicoari, Cristo î ejaremose raca quenaro yu yisere îacoari, to yicoari, Espíritu Santo suorine îaîañamani yu yiîosere îara nari, "Yure ejaremorucumi Cristo", îre yituoîasuocama îna. To bajiri, Jerusalénjune Cristo î bajirere gotisuocacu, gaje macarire quene goticudigu rîne, Iliria sitaju gotiejocaju yu. 20 "Cristo î bajirere gotimasionamana îna narojure, gotimasiogu varucuja", yituoîa vadirugucaju yu. Gajera îna goticoariarojurema gotimasiogu varuabeticaju yu. 21 To bajiro yu bajirotire yiro, ado bajiro gotiyuja, Dios ocare masa îna ucamasire:

"Cristo î bajirere masibetiriară, gotimasio ecoruarăma.

To bajiri, tire ajimasiruarama", yigotiyuja ti.

Romaju Pablo î varua tuoîare queti

22 To bajiri, Cristo î bajirere gotimasionamana îna narojuare gotimasiocudigu ñari, mua ture varuaboarine, vabetirũgũcaju yu maji. 23 Tirữmujune mua tu varuacõa ñacaju yu. To bajiro bajiruarugucacu ñari, adi sitanare înare gotimasiojeocoari, mua tujua varua tuoiaja yu yuja. 24 Españaju vacu muare ĩaretoarucuja yu. To bajiri mua rãca yoaro variquenaçõa naruagu naboarine, yoaro mua raca nabetirucuja vu, bajigujuma. To bajiboarine mua ejaremose bojaja vu, España yu ejamasirotire yigu. 25 To bajiro yu bajiroto rijoro Jerusaléniu vacoacu vaja maji, Cristore ajitirunurare înare ejaremoguacu. 26 Cristore ajitirunura, Macedonia vame cuti sitana, Acaya vãme cuti sitana quene, ado bajiro tuoĩanujarã ĩna: "Jerusalén macana, Cristore ajitirũnurã maioro bajirãre gãjoa rãca înare ejaremoto mani", yituoîanujara îna. To bajiro yituoĩariarã, ĩna ĩsirere juacõari, Jerusalén macanare ĩsiguacu vaja vu. 27 Îna masune tuoîacoari, "Înare ejarêmoto mani", vituoĩañujarã îna, judío masa me ñaboarine. Judío masa suorine, judío masa mere, Dios yarã îna ñase ejayuja ti. To bajiri judío masare maioro bajirãre ejaremoroti ñaja.

28 To bajiri Jerusalén macanare gãjoa înare yu îsiro bero, Españaju vacu, muare îarētoarucuja yu. 29 "Mua tu yu ejaro, mani ñajediro mani variquenarotire coarucumi Cristo", yimasiaja yu.

30 Yu mairã, Jesucristore ajitirũnurã ñaja mua. To bajicõari, Espíritu Santo suorine gãjerãre ĩamairã ñaja. To bajiri yu bajisere tuoĩacõari, Diore yure sẽniejarẽmoña yaja yu. 31 "Judeana Cristo ĩ bajirere yu gotisere ajiterã rojose yure yiroma" yirã, Diore yure sẽniejarẽmoña. To yicõari, "Jerusalén macana, Cristore ajitirũnurã gãjoa yu ĩsirotire variquẽnase rãca boca juato ĩna" yirã, Diore yure sẽniejarẽmoña. 32 To bajiri Diore yure mua sẽniejarẽmojama, variquẽnase rãca mua tuju ĩagũ ejarucuja yu, Dios ĩ bojajama. Mua tuju eja, mua rãca quẽnaro ususãjarucuja yu. 33 Dios, quẽnaro mua ñarotire muare ejarẽmoato ĩ. To bajirone bajiato.

Pablo î quenaroticoare queti

16 ¹Febe vãme cutigore mua tu sore cõagũ yaja yu. Dios suorine Cristore ajitirữnugõ ñaamo so. Cristore ajitirữnurã Cencrea vãme cuti macana rãca Diore moabosarimaso ñaamo so. ²Sone ñaamo jājarã Cristore ajitirữnurãre quenaro ejaremorio. Yure quene ejaremorugumo. To bajiri mua tu so ejaro, "Mani ujure ajitirữnugõ ñaamo so quene" yimasira ñari, so bojase coro sore yiremoña, "Cristore ajitirữnurã ñaja mani" yirã.

3 Yure bajiro Jesucristo ocare gotimasiorā ñacana, Prisca, so manaju Aquila, quēnato îna. 4 "Îre mani ejarēmojama, manire quēne sĩarāma" yimasiboarine, yure îna sĩaborotire yirētobosacama îna. To bajiri, "Quēnaro yure yicaju mua", înare yiucacõaja yu. Yu sĩgũ mere, "Quēnaro yirã yicaju mua", înare yaja yu. Yu sĩgũ me to bajiro muare yicõaja yu. Judío masa me, tocãrāca macariana Cristore ajitiruura quene, yiruguama. 5 Quēnato Cristore ajitiruura Aquila ya vi rējarugura. Quenato yu maigu, Epeneto quene. Ĩ ñaami Asia sitagu Cristore ajitiruusuorí. 6 María, quenato, buto muare ejaremorio quene. 7 Yu yara, Andrónico, Junias quene quenato. Îna raca tubiberiaviju ñacaju yu. Îna ñacama yu rijoro Cristore ajitiruusuoriara. Cristo ocare ajitiruura îna coara retoro quenaro yicudiyuma îna.

8 Quenato yu maigu Ampliato quene. Mani ujure ajitirunugũ ĩ ñajare, ĩre buto maiaja yu. 9 Gãji, yure bajiro Cristo ocare gotimasiogũ, Urbano vãme cutigu, quenato. To bajicoari, yu maigũ Estaquis quene, quenato. 10 Apeles quene, quenato. Rojose tãmuoboarine, Cristore ajitirunucoa ñacami, Aristóbulo, to yicoari i ya viana quene, quenato. 11 Yu yu Herodión quene, quenato. Mani uju Cristore ajitirunura Narciso va viana, quenato. 12 Trifena, to vicoari, Trifosa quene quenato. Mani uju Cristore buto moabosarimasa ñaama. Mani maigõ Pérsida quene, quenato. So quene, mani uju Cristore buto moabosacamo. 13 Rufo que que nato. Cristore que naro ajitirunugu ñacami. I jaco quene quenato. Sone ñacamo, vu jacore bajiro vure maicaco. 14 To vicoari, Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, îna răcana quene, Cristore ajitirunură jediro quenato. 15 Filólogo, Julia, Nereo, to vicoari, i bedeo quene, quenato. Olimpas, to yicoari, îna racana Cristore ajitirunura jediro quenato.

16 Cristo suorine cojo masare bajiro bajira ñari, quenaro gamera yiseniia, yinana mua. Adoana, Cristo ocare ajitirunura jediro, muare quenaroticoama ina.

17 Yu mairã, gajeye ado bajiro muare gotimasioaja yu: Mua răcana sĩgũri ricati îna gotijare, sĩgũre bajiro tuoĩamenaja mua. Cristo oca mua ajiriarore bajiro me bajiaja îna yisema. To bajiri înare cămotadicoaña. 18 Mani uju Cristo î bojasere yirã me ñarāma îna. Îna tuoĩarore bajiro yirã ñari, socarane quenaro gotitorāma. To bajiri socase îna gotisere ajitirunurama, quenaro tuoĩamasimena. 19 Muarema, înare bajiro mua bajibetijare, "Îna ujarare quenaro cudira ñaama", yama masa, muare. To bajiro mua bajisere ajivariquenaja yu. To bajiri, quenase rîne mua yisere bojaja yu. 20 Quenaro mani ñarotire coagu naami Dios. To bajiro yigu ñari, vatia ujure îre cudaabogure bajiro yirucumi, "Socarimasa îna gotiboasere ajibeticoato îna" yigu. To bajiri, "Quenaro înare yiya" mani uju Jesucristore muare yisenibosaja yu.

21 Yu baba, Cristo ocare gotimasiogũ, Timoteo vãme cutigu, muare quenarotiami. Yu yarã Lucio, Jasón, Sosípate quene, muare quenarotiama.

22 Yu Tercio, Pablo î rotirore bajiro adi paperare ucabosagu quene, mani uju Cristore ajitirunugu nari, muare quenarotiaja yu.

23 Gayo quene, muare quenarotiami. I ya vijune nacoari, Cristore ajitirunura rejaruguaja. Erasto adi macajure gajoa codebosarimasu quene, muare quenarotiami. Cristo suorine mani yu, Cuarto vame cutigu quene, "Quenato", muare yami.

24 To bajiri, "Quenaro înare yiya", mani uju Jesucristore muare yisenibosaja yu. To bajirone bajiato.

"Diore rucubuo variquenato mani", yire queti

25 Diore rũcubuorã ñari, "Quenaro yigu ñaami. Rêtoro masigu ñaami", Diore yirucubuoroti ñaja. Î ocare quenaro mua ajitirunujama, "Manire ejaremogumi Cristo" mua yituoîarotire coarucumi Dios. Î ocare gotimasioruguaja yu, masa rojose îna tamuoborotire Cristo î yiretobosarere. Tirumujuma ti ûnire gotimasio ecobesuja maji. 26 To bajiboarine, Diore gotiretobosariara îna ucamasirere ajicoari, "To bajise bajirotire gotiro yaja", yimasibesuma. Adirumurirema, "'Cristo î rijabosare ti ñajare, "Quenara ñaama", manire yilagumi Dios', masa jediro yure yimasiato" yigu, ti oca mani ajimasirotire manire coanumi Dios, adi macarucuroju ñacoa ñarugugu.

27 Ĩ ñagʉ̃mi jediro masigʉ̃. Gãji ĩre bajiro bajigʉ magʉ̃mi. Jesucristo manire ĩ codese sʉorine ĩre yirʉ̃cʉbʉo variquẽnacõa ñato mani. To bajirone bajiato.

To cõrone ñaja.

Primera carta de San Pablo a los CORINTIOS

Corinto vãme cuti macana, Cristore ajitirunurare Pablo î ucacoare queti

1-3 Adi quetire muare cõagũ, Pablo vãme cutigu ñaja yu. ¿Ñati mua, Corinto macana, Dios suori ĩ macu ocare ajitiruucõari, rējarugũrã? Jesucristo ĩ rijabosare ñajare, "Rojose mana ñaama" yicõari, "Yu rĩa ñaama" Dios ĩ yiĩarã ñaja mua. Sóstenes rãca ñacõari, mua rĩ mere ucaja yua. "Mani ujure Jesucristore sẽnirã jediro, adi quetire ajiato" yirã, ucaja yua. Muare quenarotirã, mani jacu Diore, to yicõari, Jesucristo, mani ujure, ado bajise muare sẽnibosaja yua: "Quenaro mua rãca îna ñarotire yirã, înare ejaremoña", muare yisenibosaja yua. Dios ĩ bojarore bajiro yure cõacami Jesucristo, "Yu suorine yu jacu quenaro ĩ yise quetire gãjerãre gotimasiocudiya mu" yigu.

"Mʉa bajisere tʉoĩacõari, 'Quẽnaro yaja mʉ' Diore yaja yʉ", Pablo ĩ yire queti

4 Tocaracajine Dios, mani jacure senigū, muare quenaro ī yisere tuoiacoari, "Quenaro yaja mu", îre yivariquenaruguaja yu. Jesucristore ajitirūnurā mua najare, quenaro muare yiruguami Dios. 5 îre ajitirūnurā mua najare, î oca jediro quenaro riojo ajimasicoari, mua gotimasiorotire, to yicoari, î bojarore bajiro mua yimasirotire yigu, muare ujoyumi Dios. 6 To bajiro muare î yire najare, Cristo î bajirere muare yua gotimasiosere ajicoari, "Socase me naja", yicaju mua. 7 najediro mua yimasiroti muare î ujore ti najare, mani uju Jesucristo î tudiejarotire yurare, nie ruyabetoja, muare. 8 "Yure quenaro ajitirūnucoa nato" yigu, muare ejaremorucumi. To bajiri, Jesucristo î ejarirūmure, nimujuane, "Rojose yira naama", muare yimasigū

manirucumi. **9** "Yirucuja' ĩ yirore bajiro yigu ñari, manire ejaremorucumi Dios", yimasiaja mani. Ĩ ñaami, "Jesucristore ajitirunuña" yirere manire coagu. To bajiri ĩ ejaremose suorine mani uju, Cristore ajitirunura ñari, quenaro gamera baba cutiruguaja mani.

Corinto macana ricati rine ina tuoiare queti

10 Yu mairã, vu gotirore bajiro yirã ñaboarine, gajeye mua vise quenabeaja. Mani uju, Jesucristore vibosagu, ado bajiro muare yaja yu: Rojose mua yijama, "Juaji rojose yimenasa mani" yicoari, sigure bajiro tuoiaña. 11 "To bajiro yama Corinto macana" Cloé varã îna visere ajicoari, to bajiro muare yaja yu. 12 Ado bajise yure gotiama: "Sĩgũri, 'Pablore ajisuyarã ñaja yua', gãjerãma, 'Apolore ajisuyarã ñaja yua' yama. Gãjerãma, 'Pedrore ajisuyarã ñaja yua', gãjerãma, 'Cristore ajisuyarã ñaja yuama' yama", yure yigotiama Cloé yarã. 13; No bajiro virã to bajise ñagõjaiati mua? "Mani uju Cristo sĩgũne ñaami" yirã ñaboarine, "Jājarã ñaama mani ujarã" yisocarare bajiro yinaja mua. ¿Yu, Pablone rojose mua yire yiretobosagu, yucúteroju rijabosayujarique yu? "Pablore ajitirunura ñaja yua" yira me, oco raca bautiza ecovuja mua. 14-15 "Crispo vame cutigu, to vicoari, Gayo vame cutigu, îna rîne ñacama oco rãca yu bautizacana", yituoîaja yu. To bajiri mua rãcana, "Pablore ajitirunura ñaja yua", yimasirā manama. Tire tuoĩacoari, "Tocaracune ñacama yu bautizacana", Diore îre yivariquenaja yu. 16 Estéfanas ya viana quene ñacama oco raca yu bautizacana. To corone yiriaja yu. 17 "Oco rãca masare înare bautizacudiaya" yigu me, yure cõacami Cristo. "Yu suorine Dios quenaro masare i visere gotimasiocudiaya" yigujua, cõacami. "'Quenaro i gotimasiojare, îre ajitirunuaja yua' yato" yigu, me yure coacami. To bajiro îna yijama, "'Yucuteroju rojose mani yise vajare yiretogũ, manire rijabosayumi' yituoĩarã me ñaruarãma", yure yicami Jesucristo.

"Jesucristo manire ĩ rijabosare, ñamasuse oca ñaja", yire queti

18 Yucútēroju Cristo î rijabosarere ajicõari, "Socase ñaja", yituoĩaama rojose tãmuotujabetiriaroju varona. Dios tuju varonajuama, ti quetire ajicõari, "Masijeogu ñaami Dios. Ĩ sĩgũne

ñagumi rojose mani tamuoborotire yiretobosarocu", yituoiaama. **19** Tire bajirone gotiaja Dios oca masa ina ucamasire:

"'Masirā ñaja yua' yirāre masimenare bajiro īnare yirucuja yu, yure īna masirotire yigu", yigotiaja Dios oca masa īna ucamasire.

20 To bajiri, "Dios î rotimasire riojo gotimasioră ñaja yua" yirâre, to yicoari, gajera, "Adi macarucuro nase jedirore masira naja yua" yirare masimenare bajiro înare yami Dios. 21 Masijeogu naami Dios. To bajiri adi macarucuroana, masa na masune îna buese, îna tuoîase suori îre îna masirotire bojabesumi. Ado bajirojua îna yisejuare bojayumi: Î macu î bajirere ajitirunură rîrene rojose îna tamuoborotire înare yiretobosagu naami Dios. To bajiri ti ocare ajicoari, "To bajiro yimecură yama. Socase naja", yama Diore masimena.

22 To bajiri, judío masa quene, ti quetire îna ajitirunusuoroto rijoro, "Socase me ñaja yua yirotire yira, iaiañamani yuare yiioña", yira ñaama. Griego masajuama, "Quenaro ina gotijama, înare ajisuyaruaraja mani", yira naama. 23 To bajiro îna yituoĩaboajaquene, yuajuama, yucúteroju Cristo manire î rijabosarere gotimasioruguaja. Judío masa ina ajitese, griego masa, "Yimecurā yama" yuare īna yisere yirūgūaja yua. 24To bajiboarine, Cristo î bajirere vua gotimasiosere ajicoari, judio masa, griego masare quene, "Yu macure ajitirununa" Dios ĩ yirere îna cudijama, î masisere înare coaami. To î yijare, "Masijeogu ñaami Dios", yiruguama. 25 Gajerajua, Diore masimena ñari, "Yimecură yama Cristore ajitirunură", yituoîaboama. To bajiro îna yiboajaquene, "Masijeogu naami Dios. Îre bajiro yimasigũ magũmi", yimasiaja mani, ĩ ocare ajitirũnurãma. 26 Yu mairã, Dios muare î besere tuoîaña mua. Jãjarã me ñacaін mна, ñamasurã, masare rotirimasa, to yicoari, "Masirã ñaama" Diore masimena îna yiîarã. 27 To bajiro mua ñarotire bojayumi Dios. "'Tuoĩamasimena ñaama' masa ĩna yirã, to yicõari îna rucubuomena ñaruarāma yu macure ajitirunurā", yiyumi Dios. To bajiro î yijama, "'Masirã ñaama' Diore masimena îna yirūcubuorāre, 'Masirā me ñañuma' yato" yigu, yiyumi. 28"'Ñamasurã me ñaama' to yicõari, 'No yimasimenama' masa îna yirājua, yu macure ajitirunuruarama", yiyumi Dios. "'Ñamasurã ñaama' masa ĩna yiĩarã, ñamasurã me ñato" yigu, to bajiro yiyumi. **29** To bajiro yigu ĩ ñajare, ĩ ĩaro rĩjoro, "Masa îna rũcubuogu, ñamasugũ ñari, mu macu î bajirere ajicõari, 'Riojo gotiaja' yicaju yu", îre yirocu magũmi. **30** To bajiri Dios suorine Jesucristo î bajirere ajicõari, î yarã ñaja mua. To bajiri, Dios ocare ñamasusere masirã ñaja mua. Rojose mua yisere î masiriojama, Cristo î rijabosare suorine, "Rojose mana ñaama" Dios î yiĩavariquēnarã ñaja mua. **31** Dios macu suorine to bajiro mua bajise ñajare, ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "'Ñamasurã ñaja yua' yituoĩamenane, 'Manire quēnaro yiyumi Cristo. Ĩjua ñaami ñamasugũ' yivariquēnaroti ñaja", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

"Masig# ñaja y#" masa îna îaro rîjoroj#a, yibec#ne, Cristo î bajirere Pablo î gotimasiore queti

2 1 Dios oca masa ĩna masibetirere muare yu gotimasiocatire tuoĩaña mua, yu mairã. "'Masigũ ñaami' yure yiĩato ĩna" yigu me, muare goticaju yu. 2 "Yucútẽroju Jesucristo ĩ rijabosare rĩne ĩnare gotirucuja" yituoĩagũ ñari, to bajiro muare goticaju. 3 Mua tu ejagu, gotimasiobetirocure bajiro muare bojonecaju yu. To bajiro bajigu ñari, nanacaju yu. 4 Cristo ĩ bajirere muare yu gotiguadijama, "Masirã ñaja yua" yirã ĩna yirore bajiro me muare goticaju yu. "'Pablo quẽnaro ĩ gotijare, Cristore ajitirữnuaja yua' yato" yigu me, muare goticaju. Muare yu gotimasioro, Espíritu Santo ĩ masise rãca ĩ ejaremojare, "Riojo gotiami Pablo", yure yiajitirữnucaju mua. 5 To bajiri, masa ĩna masise rãca me ajimasicõari, Cristore ajitirữnucaju mua. Dios ĩ masise muare ĩ cõajare, Jesucristore ajitirữnusuocaju mua.

"Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca Diore masire ñaja", Pablo ĩ yire queti

6 Jesucristo ocare quenaro ajitirunura îna najama, yua gotimasiorotire Dios î coajare, josabusase înare gotimasioruguaja yua. Yua gotimasiose, adigodoana, masiră, to yicoari, ujară îna masise me naja. Îna masiboase racane îna rijato, yayicoaruaroja tijuama. 7 Yua gotimasiosejuama, Dios ye, î masise, î coase naja. Ti oca, masa îna masibeticati ti naboajaquene, adi macarucuro î rujeoroto rijorojune, "Masare quenaro yirucuja" î yimasire naja. 8 Adigodoana ujară tire ajimasira manicama. Tire îna ajimasijama, mani uju Cristo quenamasu-

gũre, "Yucúteroju îre jajutu sĩacoaña", yibetiboriarama îna. 9 To bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

"Dios, îre mairâre, 'Quenase înare ujorucuja' yi goti rîjoro yiyumi. Masa îna îabetirûgûre, îna ajiîabetirûgûre, to yicoari îna tuoîabujabetirûgûre quene naja", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire.

10 Yucurema, mani masibetirugurere Espíritu Santo i ejaremose suorine Dios i ujosere masiaja mani. Najediro masiami Espíritu Santo. Dios i tuoiasere quene masigu naami.

11 Gãjerã îna tuoĩasere, "To bajiro tuoĩama", yimasiña maja. Mani masu mani tuoĩase rĩne masire ñaja. To bajirone bajiaja, Dios ĩ tuoĩase quẽne. Mani masibetiboajaquẽne, Espíritu Santo sĩgũne masiami, Dios ĩ tuoĩasere. 12 To bajiboarine, adigodoana Diore masimena ĩna tuoĩase ũni mere manire coanumi Dios. Espíritu Santojuare manire coanumi, manire ĩ ujosere quẽnaro mani ajimasirotire yigu. 13 To bajiri yua gotimasiojama, gãjerã yuare ĩna gotimasiore mere gotimasiorugũaja. Espíritu Santo yuare ĩ ejarẽmojare, quẽnaro gotimasiorugũaja yua.

14 Espíritu Santore снотела, ї ејагетове гаса уна gotimasiosere ajicoara ñaboarine, ajimasimena ñari, "Тноїатавітела уе ñaja", уісоата. То bajiro îna yiboajaquene, Espíritu Santo shorine Dios yere quenaro ajimasire ñaja. Espíritu Santore снотела, ї осаге ajimasimenama. 15 Espíritu Santore снотајната, masa îna yise jedirore ĩacoari, "Quenaro yama. Rojose yira yama", yimasiama. To bajiro yira îna ñajare, Espíritu Santore снотелајната, îna yisere ĩacoari, "Socara yama", înare yimasibeama. 16 Dios oca masa îna ucamasire ado bajiro ti gotijare, "Espíritu Santore снота îna yisere ĩacoari, 'Socara yama' înare yimasibeama Espíritu Santore снотела", mhare yaja yh: "Mani нін, ї thoĩasere masigu magumi. Îre gotimasiogu magumi", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire. To bajiro ti gotiboajaquene, Espíritu Santo shorine Cristo ĩ thoĩarore bajiro thoĩara ñaja mani.

"Dios î bojasere yiră ñaja yua", Pablo î yire queti

3 Mua tuju ñacudigu, Espíritu Santo î bojarore bajiro yirãre yu gotimasiocatore bajiro muare gotimasiobeticaju yu. Cristore ajitirunusuora mua ñajare, Diore tuoîabeticoari îna masune îna bojarore bajiro yirãre yu gotimasiocatore bajiro muare gotimasiocaju yu. 2-3 Cristo ĩ gotimasiorere, josari me busane ajimasirere muare gotimasiorũgũcaju. "Yu gotimasiosuosere ajimasibeticõa ñaama" yigu, josasere muare gotimasiobeticaju. Yucu quene to bajirone bajicõa ñarãja mua maji. Beroaye muare gotimasioroti ti ñaboajaquene, muare yu gotimasioboacatirene tudigoticõaroti ñaroja. Mua masune mua bojarore bajiro mua yicõa ñajare, to bajiro yaja yu. Gajerã îna bajisere ĩacõari, "Yua retoro quenaro ñaama" yilajũnisini, ñagõjai, bajiñarãja mua. To bajiro mua bajiñajama, Espíritu Santore cuomenare bajiro mua masune mua bojarore bajiro yicõa ñarãja. 4 Ado bajiro yirã mua ñajare, to bajiro yaja yu: "Sīgūri, 'Pablore ajisuyarã ñaja yua', gajerajuama, 'Apolore ajisuyarã ñaja yuama' yirũgũama" îna yisere ajiaja yu.

5 Apolos, ñamasugũ me ñaami. Yu quene, ñamasugũ me ñaja. Diojua ñaami ñamasuguma. Îre moabosarimasa ñaja yua. Tocărăcune, mani uju, yuare î moaroticoariarore bajirone moaja yua. Yua gotimasiore suorine Cristore ajitirunusuoyuja mua. 6 Yu, muare Cristo ocare gotimasiosuocaju. Yu gotimasioro bero, butobusa muare gotimasioremonumi Apolos. To bajiro yua visere ejaremoami, Dios "Butobusa Cristore ajitirunuato" vigu. 7 To bajiri Cristo î bajirere gotimasiosuoră, îna bero tire gotiremora quene, namasura me naja yua. Diojua, naami ñamasuguma, "Yu macure ajitirunucoari, butobusa ajitirunurūtuajaro ĩna" yiguma. 8-9 Gotimasiosuora, gotimasiorẽmora, cojoro coro ñacoaja yua, Diore moabosara. Tocaracure îre îna moabosase vaja, vaja yirucumi Dios. Mua ñaja Dios î îatirunurã, vuare î moaroticoarijure bajiro bajirã. To bajicoari, Dios î quenorivire bajiro bajiaja mua. 10 Yujua, ti vire buasuogure bajiro bajigu ñaja. Dios, yure î yirêmojare, î oca ñamasusere quenaro muare gotimasiosuocaju vu. Yu gotimasioro bero gotimasiorã, yure buarēmorãre bajiro yirã ñaama. To bajiri, quenaro riojo Dios ocare înare gotimasioroti ñaja. 11 Ado bajise muare gotimasiocaju yu: "Jesucristo manire î rijabosare ñajare, rojose mana, Dios î îavariquenară naja mani", yigoticaju yu. Ti oca ñaja ñamasuse. Gãjerã ricati îna gotimasiojama, Dios ye mere gotimasiorã yirãma. 12-13 Sĩgũri, Dios ocare ĩna gotimasiojama, quenaro riojo gotirama. Gajerama, quenaro riojo gotimasiomenama. Tocărăcurene gotimasiorimasare, "Quenaro gotiyuma. Quenaro gotimasibesuma", yimasiruaraja mani,

masa jedirore Dios ĩ ĩabeserirữmuju. To bajiri, ĩna gotimasiorere, "Quẽnase ñaja" yimasiru, jeameju tire soeĩagữre bajiro yirucumi Cristo. Ĩna gotimasiore quẽnase ti ñajama, uabetoja. Quẽnabeti ti ñajama, uajedicoaruaroja. 14 Quẽnase ñari, ti uabetijama, vaja yirucumi Cristo. 15 Rojose ñari, ti uajedicoajama, rojose tãmuoruarãma quẽnaro yibetiriarã. Rojose tãmuoroti ti ñaboajaquẽne, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩnare cõabetirucumi Cristo, ĩre ajitirữnurã ĩna ñajare. Vi ti uaro rudi budirãre bajiro bajiruarãma.

16 ¿"Espíritu Santore cuorã ñaja mani", yimasibeatique mua? 17 Dios yarã ñaja mua. To bajiro bajirã mua ñajare, gājerã rojose muare îna ûmato yijama, ûmato yirājuare buto rojose înare yirucumi Dios.

18 Mua masune socabesa. Adigodoave rine tuoiara. "Masira ñaja vua" îna vituoîarore bajiro mua vijama, mua masune socarã yirāja. "Ñamasurā me, masirā me ñaja", yituoĩaroti ñaja muare. To bajiro mua vijama, ñamasurã ñaruarãja mua. 19 Dios î ĩajama, îre ajitirunumena îna tuoîase, tuoîamasimena ve ñaja. Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro ti gotijare, to bajiro bajiaja: "'Dios oca socase ñaja' yituoĩarã ñari, 'Yua masise rãca ado bajiro viruarăja' vituoiaboarăre matarugugumi Dios, 'Masimena ñaboarine, to bajiro tuoĩañuja mani' vimasiato" vigu. 20 Quena gajeju ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Yure ajitirũnumena, "Masirã ñaja yua" ina yituoiaboase, vaja maja' yimasigumi Dios", yigotiaja Dios ocare masa ina ucamasire. 21-22 To bajiri, "Muare gotimasiorimasu retoro yimasigu ñaami vuare gotigu", mua răcanare yivariquenabesa. No yiră to bajise vimenaja. Yu, Pablo, Apolos, to vicõari, Pedro, vua jediro, muare moabosarimasare bajiro muare ejaremora, muare gotimasioaja уна. Adigodoaye jediro mнаге cũbosayumi Dios. Tire masicõari, ĩ ocare ajitirũnurã quenaro ñaja mua. To bajiri, mua rijato bero quene, Dios tuju quenaro naruguruaraja. 23 Dios macu yara mua ñajare, jediro mua ye rîne ñacôaja.

Jesucristo ocare gotimasiorimasa îna bajire queti

4 1 Muare gotimasiorimasare: "Cristore moabosarimasa ñaama", yuare yiya mua. Ĩ oca masa ĩna masibeticatire yuare gotimasioroticoacami Dios. 2 Moabosarimasa mani ñacoa ñaruajama, ĩna rotirore bajirone cudiruguroti ñaja. Ĩna

bojarore bajiro îna yijama, înare rotigujua, quenaro înare ĩavariquenagumi. 3 Yujuarema, "Cristo i bojarore bajiro quenaro moagũ ñaami Pablo" mua yijama, mua yibetijaquene, no yibeaja yurema. Masa ujara quene, "Cristo i bojarore bajiro quenaro moagu ñaami Pablo" îna yijama, îna yibetijaquene, no yibeaja. Yu masune, "¿Cristo i bojarore bajiro quenaro moati yu, moamasibeatique yu?", yituoĩabeaja yu. 4 No yigu to bajise tuoĩabecuja. Cristore quenaro moabosadicaju. To bajiro vu viboajaquene, "Cristo i bojarore bajiro quenaro moacami Pablo" yire ũni me ñaja ti. Mani uju Cristo ñaami, "Yu bojarore bajiro quenaro moacami. Quenaro moabeticami" vimasirocuma. 5 To bajiro virocu î ñajare, Cristo î tudiejaroto rijoro, "Ani quenaro moaami. Ijua, quenaro moabeami", yuare yibetiroti ñaja muare. Masa îna ajibeto, mani yisere, mani tuoĩasere quene, ĩ tudiejarirumu, "Ajijedicoato masa" yigu, manire gotirotirucumi. To cõrone mani yirere ĩabesejeomasiruaraja mani. Quenaro viriarare, "Quenaro vicaju mua", înare virucumi Dios.

6 "'Dios oca muare gotimasiorimasare ado bajiro tuoĩaroti ñaja' yimasiato ĩna" yigu, Apolos ĩ bajisere, to yicoari, yu bajisere muare gotibu yu. "Yua bajisere tuoĩacoari, Dios ocare masa ĩna ucamasire ti gotirore bajiro tuoĩato ĩna quene" yigu, to bajiro muare yibu yu, ado bajiro tuoĩara mua ñajare: "Yuare gotimasiogujua, muare gotimasiogu retoro masigu ñaami", yaja mua. To bajiro yibetiroti ñaja. 7 "Yuare gotimasiogujua, muare gotimasiogu retoro masigu ñaami" mua yijama, "Gajera retoro masira ñari, butobusa masigure besemasiaja yua" yira yiraja. "To bajiro yira ñato" yigu me mua masirotire ujoyumi Dios. Jediro mua masise Dios ĩ ujore ñaja. To bajiri, Dios ĩ ujore ti ñaboajaquene, ¿mua masune tuoĩacoari, "Masira ñaja yua" yirare bajiro yati mua? Tire yibeticoaña.

8 Ujarare bajiro tuoiaruguaja mua. To bajiro tuoiara ñari, "Ina gotimasiosere bojabeaja. Masimena ñaama", yuare yiiaja mua. Dios yere quenaro masira mua najama, yua quene, mua masisere ajitirunuboraja. 9 To bajiri, "Dios yara i iamaimena i curiarare bajiro bajiaja", yituoiaja yua. "Vaja mana naja mua. Mua sia ecosere iaruaraja" masa ina yirare bajiro bajiaja yua. "Adi macarucuroana, o vecana angel mesa quene, Cristore ajitirunura rojose ina tamuosere ina iaruajama, inare iato' yigu,

yuare cũñumi Dios", yituoĩaja yua. 10 Cristo ĩ boiasere virã vua ñajare, "Tuoĩamasimena ñaama", yuare yama masa. To bajiro yuare yiboarine, muajuarema, masirare bajiro muare iama. "Dios î ejarêmobetijama, î ocare quenaro gotimasimenaja mani", vituoĩarã ñaja vua. To bajiro virã yua ñaboajaquene, "Dios oca quenaro masiaja vua", viruguaja mua. Gajera ina rūcubuorā mua naboajaguene, vuarema rūcubuobetiruguama masa. 11 Tirumuju yua bajicatore bajirone bajicoa ñaruguaja уна, adirodorire quene: Вно ñiorija, oco idirнaboa, sudi mani, masa quene rojose yuare yiruguama. Yua narotivi quene, maja yuare. 12 Dios ocare gotiră ñaboarine, yua masune buto josari moarũgũaja yua, yua ñase vaja, yua base vaja, vaja yiruarã. Găjeră yuare îna ajatudiboajaquene, "Quenaro muare yato Dios", înare yicudiruguaja yua. Rojose yuare îna yiboajaquene, înare gamebetiruguaja. 13 Yuare îna tudiboajaquene, quenasejuare tuoĩacoari, înare gotiruguaja yua. Tirumuju yuare îna ĩatecatore bajirone ĩatecõa ñarũgũama.

14 "Yu ucacõasere ĩacõari, ajibojoneato" yigu me, adi quetire muare ucacõaja yu. Yu mairã, yu rĩare gotimasiogũre bajiro muare gotiaja yu, "Quenaro riojo masiato ĩna" yigu. 15 Cristo ĩ bajirere muare gotimasiorã, diez mil ñarã ĩna naboajaquene, yu sĩgũne naja, muare gotimasiosuocacu. Yu gotimasiosere ajicõari Jesucristore ajitirũnusuocaju mua. To bajiri mua jacure bajiro bajiaja yuma. 16 To bajiro yu bajijare, yu yirũgũcatore bajiro mua yijama, quenaroja.

17 To bajiro mua bajirotire bojagu ñari, Timoteore, muare ejaremorocure, muare coaja yu. "Cristore ajitirunugu ñari, ado bajiro bajiruguami Pablo", muare yigotirucumi, Jesucristore ajitirunura jedirore yu gotimasiocatire. Yu macu, yu maigure bajiro bajigu mani uju î bojasere yigu ñaami Timoteo. 18 "Juaji ejabecumi Pablo" yituoîara ñari, sîguri mua raca "Namasura ñaja yua", gamera yivariquenaraja mua. 19 "Yu varotire Dios î bojajama, yoaro mene muare îagu varucuja", yituoîaja yu. Mua tu ejacoari, to bajiro gamera mua yinasere masirucuja yu. Dios î ejaremose raca mua yijama, mua raca butobusa Cristore mua ajitirunusere quene îamasirucuja. 20 Ado bajise ti bajijare, to bajiro yaja yu: Dios yara me ñaama socarane, "Diore ajira ñaja yua" yigotiboarine, î bojarore bajiro yimena. Î yara ñaama î ejaremose raca î bojarore bajiro

yirã. **21** To bajiri mʉa tʉ ejacõari, ¿no bajiro mʉare yʉ yirotire bojati? Rojose mʉa yisere mʉa yitʉjabetijama, tutuaro mʉare gotirʉcʉja yʉ. Tire mʉa yitʉjajama, mʉare yʉ maisere quẽnaro mʉare gotirʉcʉja yʉ.

Ĩ jacu manajore ajerio cutigure Pablo ĩ burocarotire queti

5 1 Gaje vãme muare gotiruaja yu. Sĩgũ mua rãcagu ĩ jacu manajore ĩ ajerio cutisere ajibu yu. To bajiro ĩ yijama, buto rojose vigu vivumi. Gãjerãjuama, Diore ajimena ñaboarine, ti ũnire yimenama ĩna. 2To bajiro yirã ñaboarine, "Dios oca masirã ñaja yua", yivariquenarãja mua. Mua racagu rojose î visere ĩasutiriticoari, ĩre burocaroti ñaboayuja ti. 3-4 Mua rãca ñabetiboarine, mua rãca ñagure bajiro tuoĩaja vu. Mani нін Jesucristo ї eiarẽmose raca. "Ado bajiro ire viroti naia". vimasiaja vu, ĩ jacu manajore ajerio cutigure. To bajiri mua rējaroju, mua rāca ñabetiboarine, yu tuoĩasejuma mua rāca ñarucuja yu. To bajicoari, mani uju Jesucristo quene, mua rãca ñarucumi, muare ejarêmogũ. 5ĩ jacu manajore ajerio cutigure, "Satanás i bojarore bajiro rojose ire yato" yira, ire burocaya. "Rojose tãmuogũ ñari, ĩ jacu manajore ajerio cutibeticoari, Dios i bojarore bajirojua yato" yira, to bajiro ire viruarãja mua. Tire î vitujajama, mani uju Cristo, masare î ĩabeserirumu ti ejaro, rojose yirí ĩ ñaboajaquene, rojose tãmuotujabetiriaroju î vaborotire îre yiretobosarucumi.

6 Мна rãcagu rojose ĩ yiñaboajaquẽne, "Dios oca masirã ñaja yua" mua yivariquẽnase quẽnabeaja. Tire bajiro bajiaja pan ũmato vauvase. Mojoroaca vuore ti ñaboajaquẽne, vauvajediaja ti. Tire bajirone bajiaja rojose mani yise. Mani rãcagu, rojose ĩ yicõa ñajama, ĩ yisere ĩacõari, mani jediro rojose yijedicoanaja. 7 Judío masa, Pascua boserữmuri quẽnorã, pan ữmato vauvasere ĩna reajeorore bajiro rojose mua yisere reajeocõaña mua. "Jediro rojose mua yise yitujacõaña" yigu yaja yu. "Rojose mana ñato mani" yirã, to bajiro yiya mua. Oveja macure bajiro masare Jesucristo ĩ rijabosare suorine rojose mani yise vaja manire ĩ vaja yijeobosare ñajare, to bajiro yiroti ñaja. 8 "Rojose mani tãmuoborotire manire yirētobosayumi" yirã, "Yiruarãja" mua yituoĩarore bajirone quẽnase rĩne yiroti ñaja.

9 Тігйтын рарега тыаге соады, ado bajiro gotiboacajы ун: "Gāmerā ajeriarā сыtirā rāca ñabesa", тыаге yiucaboacajы

yu. 10 To bajiro yu yijama, "Cristore ajitirunumena raca ñabesa" yigu me yicaju yu. Adigodojure jajara ñarama: Manajo mana, manaju mana, manaju cutirã, manajo cutirã quene, gãjerã rãca ajeriarã cutirã ñarãma. To vicõari, jairo gajeveũni снога ñaboarine, iaibusaro boiaremora ñarama. Juarudirimasa ñarãma. "Ado bajirã ñarãma" îna masune yiquenorujeocoari, rũcubuorã quene ñarama. Cristore ajitirũnumenajua jajara îna ñajare, înare tuoîacoari, "Rudiya" muare yu yiboajama, no bajiro vicõari, rudimasimenaja mua. Rijana rine ñarama rudirare bajiro bajirama. 11 Muare yu ucacoacatire, "Quenaro ajimasiato" yigu, ado bajise muare papera ucacõaja yu quena: "Ado bajiro bajirāma" yituoĩagũ, "Ĩna rāca ñabesa", muare yiucacõacaju: "Cristore ajitirunura naja yua" yiboarine, gamera ajeriara cutira narama. To vicoari, jairo gajeveuni cuorã ñaboarine, quena gajeve bojaremora narama. Socarane gājerāre, "Rojose yima", yigotirimasa ñarāma. "Ado bajirā ñarãma" îna masune yiquenorujeocoari, rucubuora ñarãma. Idimecură, to yicoari, juarudirimasa quene narama. "Îna una rãca ñabesa" yu yiucajama, îna rãca mua babetirotire quêne tuoĩagũ yaja. 12-13 Cristore ajitirũnumena îna yisere ĩacoari, "Adi quenase ñaja; tijua rojose ñaja", yibeseroti me ñaja manire. Dios sĩgũne ñaami to bajise virocuma. Cristore ajitirũnurã ñaboarine, rojose îna yisere îacoari, "Tire yitujacoato" yira, rojose înare yiroti ñaja. To bajiri Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajiro yiya mua. Ado bajiro gotiaja: "Mua rãcagu rojose yigure 'Yua rãca ñabesa' îre yicõaña", yigotiaja Dios oca.

"Cristore ajitirunura rine, rojose gamera mua yijama, ire ajitirunumena tuju vamenane, mua masune oca quenoroti naja", yire queti

1 Gajeye quẽnabeti mua yisere muare gotiruaja yu. Cristore ajitirunura rine rojose mua gamera yijama, ¿no yira oca quẽnoruara, Cristore ajitirunumena tuju vacoari, oca quẽnorotiruguati mua? ¿No yira Cristore ajitirunura rine rejacoari, inare oca quẽnorotibeati mua? "To bajiro bajiaja", ¿yibojonebeati mua, Cristore ajitirunumena tujua varuara? 2 "Dios yara nari, Cristore ajitirunumena rojose ina yisere iabeserona naja mani" yimasira naboarine, ¿no yira namasuse mere mua rojo-

se gãmerã yisere oca quẽnomasibeati mua? Mua masune oca quẽnomasicõarãja. 3 Ángel mesa, vãtia, îna yisere quẽne ĩabeserona ñari, adigodo mua yiñasere roque rẽtoro ĩabesemasirãja mua. 4 Îna yisere ĩabeserona ñaboarine, rojose gãmerã mua yisere, Cristore masimenare oca quẽnorotirã varũgũaja mua. 5 "¿To bajiro yirũgũñujari mani?" mua yimasirotire yigu, to bajiro muare gotiaja yu. Tire masicõari, Cristore ajitirũnumenare oca quẽnorotibetiruarãja mua yuja. "Masirã ñaja yua" yirã ñaboarine, Cristore ajitirũnumena tuju mua oca quẽnorotirã vajama, "Rojose mani gãmerã yisere mani rãcagu oca quẽnorimasu magũmi" yirãre bajiro yaja mua. 6 To bajiri ado bajiro bajiaja mua: Cojo masare bajiro bajirã ñaboarine, rojose gãmerã yaja mua. To bajiro mua yise quẽnabeti ñaja. To yicõari, mua masune oca quẽnomenane, Cristore ajitirūnumenajuare mua oca quẽnorotirã vase ñaja rẽtobusaro quẽnabeti.

7 Mua masune rojose mua gamera yijare, quenabeaja. Gajera tuju înare oca quenorotira vamenane, ado bajirojua mua yijama, quenaboroja: Gaji rojose muare î yisere gamemenane, "Yuare yitocoari, yua ye naboasere mu emase tone bajicoato. Mure masirioaja yua" îre mua yijama, gajera tuju mua vase retoro quenaroja. 8 To bajiro umato bajiroti unirene, ¡muajuane naja rojose yisuorama! ¡Muane naja gajera Cristore ajitirunurare, mua mairona naboarare yitocoari, îna yere emara!

9 To bajiro rojose mua yisere, "Rojose me ñaja" mua yituoĩase socase ñaja. To bajiri, to cõrone mua yirũgũsere yitujacõaña. "Rojose yirãma, Dios tuju ejarona me ñaama", yimasiaja mua. Rojose yirãma, ado bajiro yirã ñarãma: Manajo cutirã, manaju cutirã, manajo mana, manaju mana quẽne, gãjerã rāca ajeriarã cutirã ñarãma. "Ado bajirã ñarãma" yiquēnorujeocoari, rũcubuorã ñarãma. 10 Juarudirimasa ñarãma. Jairo gajeyeuni cuorã naboarine, quēna gajeye bojarēmorã ñarãma. Idimecurã narãma. Socarãne, "Ado bajise rojose yima", yigotirimasa ñarãma. Gājerāre yitocoari, îna cuoboasere ēmarã ñarãma. "Îna unama, Dios tuju ejarona me naama", yimasirãja mua. 11 Mua quēne înare bajiro bajiyuja mua maji. Yucurema Jesucristo, to yicoari Espíritu Santo suorine "Rojose mana naama yu yarã" Dios î yiĩarã ñaja mua.

"Dios î bojarore bajiro yiroti ñaja", yire queti

12 Ado bajiro visere ajirūgūaja mua: "Mani bojarore bajiro vimasiaja", vigotiaja. To bajiro vigotiboajaquene, mani tuoiarore bajiro mani yijama, quenabetoja. "Butobusa Dios i bojarore bajiro virã ñato mani" virã, vibetiroti ñaja manire. "Tire mani visejacõajama, ti rione manire viruamacõroja" virã ñari, yibeticõato mani. 13 Gãjerãma, îna ruju ti bojarore bajiro viruarugura ñari, ado bajiro viruguama: "Mani gudajoaju mani basãroti ñaja bare. To bajicõari, gudajoajua quene bare basãrotijoa ñaja", yiruguama. To bajiro ina yise, socase me ñaja, bajirojuma. To bajiboarine, mani base, mani gudajoa quene ñamasuse me ñaja. Cojorumu tire reajeocoarucumi Dios. To bajiri, "Mani ruju quene romia raca ajeriara cutiato" viro me bajiaja. Cristo î bojasejuare virotiruju ñaja. To bajiri, Cristojua quene, "Yu bojasere yirã ñaama" yigu, manire ejaremogumi. 14 Mani ruju ti bajiyayiboajaquene, mani uju Cristore i catioriarore bajirone manire quene i masise raca catiorucumi Dios.

15 Cristo yarã ñari, îre moabosarimasa ñaja mani. To bajiro bajirã ñaboarine, ¿rõmia, ũmuare ajeriarã cuticõari, vaja sẽnirã rõmiri rãca ñarãti mua? ¡Ñabetiruarãja! 16 "Ĩna rõmiri rãca mani ajeriarã cutijama, ĩnare ajeriarã cutirã ñari, cojo rujune, ruju cutirãre bajiro bajirã ñarãja mani", yimasirãja mua, Dios ocare masa ĩna ucamasire ado bajiro ti gotijare: "Manajo cutijama, juarã ñaboarine, sĩgũ rujure bajiro ñaama, Dios ĩajama", yigotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire. 17 Manajo cutirere ti gotirore bajirone mani quene, Cristore ajitirunura ñari, Cristo rãca cojo usune, usu cutirare bajiro bajiaja mani, Dios ĩ ĩajama.

18 To bajiri Cristo yarā ñari, rõmia rāca ajeriarā cutiruaboarine, yibeticõaña mua. Gajeye rojose mua yisema, quēnacõaroja. To bajiboarine, rõmia rāca mua ajeriarā cutisejua ñaja quēnabeti masu. 19 Espíritu Santore mani usurijure manire cõañumi Dios. To bajiri mani usuriju î ñajare, "Espíritu Santo î ñarivire bajiro bajiaja", yimasirāja mua. To bajiri mani ruju, mani masu ruju me ñaja. Dios ye ñaja. 20 "Yu yarā ñato" yigu, Satanás yarā ñaboarāre î macu î rijare suorine, "Yu yarā ñaama", manire yiyumi Dios. To bajiri rõmia rāca ajeriarā cutimenane, Dios î bojarore bajiro rīne yiruarāja. To bajiro mani yijama, Diore rūcubuorā yiruarāja mani.

Îna manajo cutirotire îna sẽniĩacõarere Pablo î cudire queti

7 1 Papera rãca yure mua seniracoarere muare cudiaja yu. "Sigu manajo magu i nacoajama, ¿quenati?", yure mua viseniiacoarere, "Quenaja", vaja yu, tire. 2 To bajiboarine, "Manajo mana, rõmia rãca ajeriarã cutire îna bojajama, manajo cutiroti ñaja", yaja yu. Rõmia quene, îna manaju cutijama, quenaja. 3 Manajo cuticoari, i viruaro coro so cudijama, quenaja. Ijua quene, i manajo so viruaro coro i cudijama, quenaja. 4 Manaju cuticõari, "Yu bojarore bajiro ĩre yiruocoja yu", yibetiruocomo. So manaju i yirore bajiro cudiruocomo. ữmu quene, manajo cuticoari, "Yu bojarore bajiro sore yirucuja vu", vibetirucumi. Ĩ manajo so virore bajiro cudirucumi. 5 To baiiri, îna manajoa răca îna vijama, "Yibesa", vibeticoato îna manajoajua. Îna manajoajua quene, îna viruajama, "Yibesa", yibeticoato îna manajua. To bajiboarine, "Diore rucubuorã, yibeticoato mani maji" îna juarajune îna yituoiajama, quenaja. Diore rūcubuo gajanocoari, îna yiruguriarore bajiro îna yijama, quenaja. To bajiro îna yijama, "Gajera raca ajeriara cutiya", yimasibetirucumi vatia uju, Satanás.

6 Adi jediro muare yu gotise, muare rotigu me yaja yu. "Yu gotirore bajirone mua yijama, quenaja" yigu, tire muare gotiaja yu. 7"Yure bajiro manajo mana mua najama, quenaboroja", yituoiaja yuma. To bajiboarine sigure bajiro bajira me naja mani. Tocaracure ricati Dios i masisere manire ujoyumi.

8 Manajo manare, manaju manare, manaju rijaveoriarare quene ado bajiro muare gotiaja yu: Yure bajiro manajo mana, romia quene manaju mana mua nacoajama, quenaja. 9 To bajiboarine, manajo magu î ajerio cutiruajama, manajo cutiato. To bajirone yato romia quene. Ajeriara cutire buto îna tuoiajama, manaju cutiato.

10 Manaju cutirare, ado bajiro muare gotiaja yu: Mua manajuare reare maja. Ti ñaja mani uju î rotire. Yu masu tuoîacoari, yigu me yaja. 11 So manajure so rocajama, gaji manaju cutire maniruaroja. So manaju narí raca so oca quenojama, quenaja. To bajirone bajiaja umure quene. I manajo cutijama, rocare maja.

12 Mani uju yure î rotire me, yu masune tuoîacoari, ado bajise muare gotiaja, Cristore ajitirunubeco raca manajo cuti-

rãre: Mu manajo Cristore ajitirunubeco naboarine, mu rãca so ñacõa ñaruajama, sore rocabetiroti ñaja. 13 To bajirone gotiaja manaju cutirare quene. Mua manajua Cristore ajitirunumena ñaboarine, mua rãca îna ñacõa ñaruajama, înare reabetiroti ñaia. 14 Ado baiiro ti baiiiare, tire gotiaia vu: Mua manaiua. Cristore ajitirunumena ñaboarine, mua romiajua Cristore ajitirunura mua najare, i yarare i iamairore bajiro inare iamaiami Dios. To bajirone bajiaja Cristore ajitirunumena romirire quene. Cristore ajitirumena îna naboajaquene, muare îna manajua cutijare, î varâre î îamairore bajiro înare îamaiami. To bajiro ti bajibetijama, mua riare, Cristore ajitirumumenare bajiro înare î îaborotire î varâre î îamairore bajiro mua rîare quene înare îamaiami. 15 Cristore ajitirunugu manajo Cristore ajitirunubeco ñari, îre so rocaruajama, rocacoato. To bajirone bajiato romiojuare quene. Cristore ajitirunubecu nari, i manajore î rocaruajama, rocacoato. To bajiro îna yijama, quenacõaroja. Quenaro mani ñase bojaami Dios. 16 Ado bajiro ti bajijare, to bajise muare gotibu yu: "Cristore ajitirunugo yu ñajare, yu manaju yu rãca ĩ ñacõa ñajama, Cristore ajitirunucoarucumi î quene", yimasimenaja mua. Umua quene, "Cristore ajitirunura yua ñajare, yua manajoa yua raca îna ñacoa ñajama, Cristore ajitirunucoaruarama îna quene", vimasimenaja mua, îna bajirotire masimena ñari.

17To bajiri Cristore ajitirũnumena ĩna bojarore bajiro ĩna vicõa ñaboajaquene, manijuarema Cristore mani ajitirunusuorijune ricati rîne mani ñarotire manire ujoyumi Dios. To bajiro î vire ñajare, manire î cũriarore bajirone mani ñacõa ñajama, quenaja. To bajiro rine gotiruguaja yu, tocaraca macariana Cristore ajitirunurare. **18** Tire yu gotijama, ado bajise tuoĩacoari vaja: Cristore mua ajitirunuroto rijorojune judio masa ñari, circuncisión yiecoriarã ñañuja mua. To bajiri mua rãcana, "'Judío masa ñaama' yiĩaroma" yirã, circuncisión yiyamanare bajiro ñaruaruguraja mua. Ti unire yibeticoaña mua. Mua ñariarore bajiro ñacoaña. Gajerama, Cristore mua ajitirunuroto rijorojune, circuncisión yiecobetiriara ñañuja mua, judío masa me ñari. Mua rãcana, "Judío masare bajiro circuncisión mani yirotijama, quenaroja", yituoiarama. "Ti unire yibeticoato ina", yaja yu. 19 Circuncisión yiecoriarã mani ñajama, mani ñabetijaquene, no yibeaja. Dios i bojarore bajiro mani yisejua naja ñamasusema. 20 To bajiri "Cristore mani ajitirunusuorijune tocărăcure Dios manire î cũriarore bajirone mani ñacoa ñajama, quenaja", muare vaja vu. 21 Cristore mua ajitirunuroto rîjorojune, gâjerâre moabosarimasa ñañuja mua. To bajiri adirumurire quene to baiirone mua moabosaçõa ñaiama, tuoiarejaibesa. To bajiboarine, mua ujarã, "Mua masune moamasiruarãja" muare îna vijama, înare vaveocoari, mua masu mua bojarore bajiro moaruaraja mua. 22 Gajerare moabosarimasa ina bojase rîne viriară naboarine, Cristore mua ajitirunusuorijune, Satanás i bojasere yitujacoari, Dios yarajua nacoasuja mua. Găjerare moabosarimasa me nariara quene, Cristore îna ajitirunusuoriajune, Cristo yarã î bojasejuare yirã ñacoasuma îna. 23 "Yu yarã ñato" yigu, Satanás yarã mua ñaboarone, î macu î rijare suorine, "Yu yarã ñaama", muare yiyumi Dios. To bajiri gãjerã, Dios î bojabetire muare îna virotisere înare cudibetiroti ñaja. 24 To bajiri Cristore mani ajitirunusuorijune Dios manire ĩ cũrere mani yicoa ñajama, quenaja.

25 Gajeye, manaju mana, manajo mana mua seniiacoarere muare cudiaja yu. Mani uju yure î yirotire me ñaja ti. Yu masune tuoĩacoari, muare gotigu yaja. Mani uju, yure ĩamaicõari, yure ejaremoruguami, "Quenaro riojo tuoiagu nato" yigu. To bajiro yure î yijare, yure mua ajitirunujama, quenaja. 26 Cristore ajitirunura ñari, buto rojose viecora ñaja mani. To bajiri, ado bajiro ñaroti ñaja: Manajo mana, to yicoari manaju mana, mua ñacoajama, quenaja. 27 Manajoa cutira, manaju cutiră quene, gamera reabesa. Manajo mana quene, manajo macabesa. Manaju mana quene, manaju macabesa. 28 To bajiro vu gotisere ajiboarine, î manajo cutijama, to yicõari rõmio quene, so manaju cutijama, rojose yira me yirama îna. To bajiboarine manajoa cuticoari, rojose ina tamuojama, butobusa josari ñaruaroja înare. Tire, butobusa rojose îna tãmuosere bojabecu ñari, "Manaju mana, to yicoari manajo mana mua ñacõajama, quenaja", muare yibu yu.

29 Quenaro tuo ana yu maira. Ado bajise yigu, "Mua nariarore bajirone mua nacoajama, quenaroja", muare yibu yu: Cristo i ejarotirumu conaro masu bajiaja. To bajiri manajo cutira, romia manajua cutira quene, manajo mana mua nariarore bajirone nacoari, Cristo i bojasejuare yinaruguroti naja muare. 30 Sutiritira, mua sutiritisere buto tuo abesa. Varique-

narã quene, mua variquenasere tuo abesa. Gajeyeuni bujara quene, mua cuosere tuo abesa. "Adigodoju yoaro meaca catiruaraja mani" yituo ara ñari, to bajiro bajiya. 31 Adigodoaye yoaro me jediroti ti ñajare, buto tire tuo abesa. Namasuse me ñaja ti. Tire mua tuo ajama, Cristo i bojasejuare quenaro yimasimenaja mua.

32 Adigodoayere buto mua tuoĩasere bojabeaja yu. Manajo magũma, Cristo ĩ bojasejuare buto tuoĩagũmi, ñajediro ĩ yisere ĩ ĩavariquẽnarotire bojagu ñari. 33 To bajiboarine, manajo cutiguma, adigodoayere buto tuoĩagũmi, ĩ manajo so variquẽnarotire bojagu ñari. 34 To bajiri Cristo ĩ bojasere tuoĩa, to yicoari, ĩ manajo so bojasejuare quẽne tuoĩa, yigumi. Jua vãme tuoĩare ñaroja ĩre. To bajicoari, manaju magoma, Cristo ĩ bojasejuare buto tuoĩagomo, ñajediro so yisere ĩ ĩavariquẽnarotire bojago ñari. To bajiboarine, manaju cutigoma, adigodoayere buto tuoĩagomo, so manaju ĩ variquẽnarotire bojago ñari.

35 "Manajo cutiruagu manajo cutibeticoato" yigu me, tire muare gotiaja yu. "Quenaro tuoiacoari, manajo cutiato ina" yigu, tire gotiaja yu. Dios i bojase rine mua yinasere bojaja yu.

36 l̃ manajo cutiroco ñario rãca, sore buto bojagu ñari, manajo cutiato. To bajiro l̃ yijama, rojose yigu me yigumi. 37 To bajiboarine, "Manajo cutibetirucuja" yiguma, manajo cutibeticoato. To bajiro bajigu ñari, gajerare quene, l̃ ajeriara cutibetijama, quenaja. 38 To bajiri l̃ manajo cutiroco ñario raca, manajo cutiguma, quenaro yigu, yigumi. "Manajo cutibetirucuja" yigujuama, l̃ retoro quenaro yigu, yigumi.

39 Manaju cutigo, so manaju î catiñaro coro î răca ñacoa ñaroco ñaamo maji. Î rijato beroju, găjire, no so bojagure, mani ujure ajitirunugure, manaju cutiruocomo. 40 To bajiboarine, "So manaju î rijato bero, găjire so manaju cutibetijama, retoro quenaro ñagomo", yituo aja yu. Yu quene, Espíritu Santore cuogu ñaja yu. To bajiri quenaro tuo acoari, to bajiro muare gotiaja.

"Jesúre ajitirunurare înare yirobetiroti naja", yire queti

8 1 Quena gajeye muare gotiguagu yaja yu. Vaibucurare sĩacõari, "Ado bajira ñarama" yiquenorujeoriara tujure înare rucubuora, mojoroaca vaibucu riire curuguama. To yicoari, ruyasere baruguama. To bajiri, îna yisere ĩacoari, "Socara" yama. Ĩna rũcubuoboarã manama" yimasirã ñari, "Yua quene, yua bajama, quenacoaja", yirāja mua. To bajiro mua yijama, gājerā, "Tire babetiroti ñaja manire" yituolaboarājuare înare îamaimenane, "Îna retoro namasura naja yua" yirāre bajiro yaja mua. To bajiro yimenane, ado bajirojua yiroti naja: "Înare îamaicoari, înare ejaremoroti naja, 'Butobusa Diore ajitirunuato îna' yira". 2 Masijeobetiboarine, "Quenaro masigu naja yu" sĩgu î yiboajama, ruyacoaroja îre, quenaro riojo î masiroti. 3 Diore î maijama, î bojarore bajiro yigu î najare, "Quenaro masigu nami", îre yiîamasigumi Dios.

4 Yirucubuoruara îna quenorujeose nie vaja maja. "Dios sigu naami, mani rucubuogu. Gajera îre bajiro bajira manama", yimasiaja mani. 5 Gajera îna gotijama, "Jajara narama mani yirucubuora. O vecana, adigodoana quene narama", yituo aboarama. 6 To bajiro îna yiboajaquene, "Dios sigune naami mani jacu", yimasiaja mani. Îne naami najediro, "Yu bojasere yato îna" yigu, manire rujeori. To bajicoari, Jesucristo sigune naami mani uju. Jesucristo suorine najediro rujeoyumi Dios. To bajiri î siaecore suorine Dios yara naja mani.

7 To bajiro yirã mani ñaboajaquene, gajera ñaama Cristore ajitirunura ñaboarine, mani tuoiarore bajiro tuoiamena. Îna ñaama, Cristore îna ajitirunuroto rijoroju, "Ado bajira ñarama" îna masune yiquenorujeocoari, rucubuoruguriara. To bajiro yiruguriara nari, ado bajiro tuoiarama: "Vaibucurare sĩacoari, 'Ado bajirã ñarãma' yiquenorujeoriarã tujure înare rũcubuorã, mojoroaca vaibucu riire îna cũsere mani bajama, rojose yirā yaja mani", yituoĩarāma. 8 To bajiro ĩna yijama, riojo tuoĩarã me vama. Mani bajama, mani babetijaquene, ñamasuse me ñaja, Dios î îajama. "Tire mani babetijama, retobusaro manire ĩavariquenarucumi Dios", yire maja. 9 "Mani base jediro quenase rine nacoaja" yira naboarine, babetiruarāja mua. Gājerā Cristore ajitirunurā, "Ina basere mani bajama, 'Rojose yirã yaja yua' yituoĩacoari, rojose tãmuotujabetiriaroju vatoma îna" yiră, tire babetiruarăja mua. 10 To bajiro yu yijama, ado bajiro yigu yaja yu: "Babetiroti ñaja" gãji ĩ yisere mua baro ĩacoari, "Yu bajama, quenabetoja" yituoĩaboarine, bagumi î quene. 11 Cristore ajitirunura naboarine, mua tuoĩarore bajiro tuoĩamenare quene rijabosagu bajiyumi, "Yu rãca quenaro nato" yigu. To bajiri, "Mani base jediro quenase rīne ñacōaja" mua yise suorine mua mairona ñaboarā īna quēne īna bajama, "Rojose yirā yaja yua" yituoīarā ñari, rojose tāmuotujabetiriaroju vanama. 12 Mua rācagu Cristore ajitirūnugū, "Babetiroti ñaja" ī yiīaboasere mua bajama, rojose īre yirorā yirāja mua. To bajiro mua yijama, ī sīgūrene rojose yirā me, yirāja mua. Cristore quēne rojose yirā yirāja. 13 To bajiri, "Vaibucu rii yu bajama, Cristore ajitirūnugūre rojose īre yirogure bajiro yiguja yu" yituoīagū ñari, baīobetiroti ñaja.

"Jesucristo î coarí me naami Pablo" îna yirere Pablo î cudire

9 1 Yu bojarore bajiro yimasigũ ñaboarine, Jesucristo ĩ bojasejuare yigu ñaja yu. Jesús, mani ціште ĩacacu ñaja yu. Gãjerãre ĩ cõasuoriarore bajiro yure quêne cõacami. Yure ĩ gotiroticõacati suorine ĩre ajitirunura ñaja mua. 2 "Jesucristo ĩ cõarí me ñaami Pablo" gãjerã ĩna yiboajaquêne, muajuama, muare yu gotimasiosuocati suorine Cristore ajitirunura ñari, "Jesucristo ĩ cõarí ñaami", yiroti ñaja muare.

3"Jesucristo î coarí me naami Pablo" yure yirare ado bajiro înare cudiaja: 4Yu Pablo, to yicoari, Bernabé quene, Jesús î cõacana ñaja yua. To bajiri gãjerã Jesús î bajirere gotimasiorãre îna baroti, to vicoari, îna idirotire mua îsirugurore bajirone vuare quene isiroti naja. 5 Pedro, i racana quene Cristo i gotiroticoariara, to vicoari, mani uju Jesús bedera quene, Jesúre ajitirũnurãre manajoa cuticõari, îna rãca varũgũama. To bajiro îna bajijare, îna manajoare quenaro codebosaruguaja mua. To bajiri "Yua quene, manajo cuticoari, vamasiraja", yituoiaja yua. 6 Jesús i bajirere gotimasiocudirimasa gajeye moare moamenane, "Quenaro yuare gotimasioato" yira, înare mua ejaremoriarore bajiro yimenane, "Îna masune moacoari, vaja yato îna ñarotire", ¿vituoĩati mua, vuarema? 7 Surara mesa quene, îna moare rîne moarâma. "Îna moare îna moajama, îna ñaroti vaja îsiecoruarama", yimasire ñaja. Uye oterimasuma, "Tire barucumi", yimasire ñaja. Cabrare coderimasu quene, "Îna õjecoa idirucumi", yimasire ñaja. 8 To bajiri, "Mani moase suorine quenase bujaroti ñaja", yimasire ñaja. To bajiri, Dios ocare masa îna ucamasire quene, tire bajiro gotiaja. 9-10 Ado bajiro gotiaja Moisés ñamasiríre Dios î roticumasire: "Ta vecu risere siabibebesa, trigo gasere îre mua cuda janerotijama, 'I quene bato' yirã", yigotiaja. To bajiro î gotijama, ta vecua rîrene tuoîagũ me

yimasiñumi Dios. Mani jedirore tuoĩacõari, yigu, yimasiñumi. Vese moarã, to yicõari, gãjerã ĩna otere rica juarãre quẽne, "'Mani moase suorine quẽnase bujaruarãja' yimasiato" yigu, tire yimasiñumi Dios. 11 Jesús ĩ bajirere muare gotimasiosuocaju yua, "To bajiro mani yise suorine Cristore ajitirunuruarãma sĩgūri" yirã. Muare yua gotimasiojama, ote ajere oterãre bajiro muare yicaju yua. To bajiri yua gotimasiocati suorine Cristore ajitirunura ñari, yua otecatiricare bajiro bajira naja mua. To bajiro bajira mua najare, yua gotimasiocati vaja, muare yua senijama, ¿vaja yiroti me naboayujarique? 12 Gãjera Cristo ĩ bajirere ĩna gotimasiojare, ĩnare vaja yiruguraja mua. To bajiri, muare gotimasiosuocanare roque, ¿ĩnare mua ĩsiro retoro yuare vaja yiroti me natique?

To bajiro yiroti ti ñaboajaquene, muare vaja senibeticaju yua. Buto josari yua moarugucati ti ñaboajaquene, "Yuare ejaremoña", muare yibeticaju yua, "'Gajoa bojara, Jesús i bajirere gotimasioama' manire yiroma" yira. 13 Diore yirucubuoriaviju îre rucubuora, bare îna cusere ti vi moarimasa ñari, îna baroto coro juacoari, baruguama. Tire masiaja mua. 14 "Tire bajirone bajiruaroja yu ocare gotimasiocudirimasare quene. Îna gotimasiose vajane bacatiruarama", yiyumi mani uju Cristo. 15 To bajiro i yirere masigu naboarine, muare vaja senibeticaju yu. Senibeticacu ñari, "Yucuju yure vaja yiya" muare yiucagu me yaja yu. Buto niorijagu naboarine, muare bare senibecu rine, rijacoarucuja yu. To bajiri, Jesucristo i bajirere yu gotimasiocudijama, vaja senibetiruguaja. "'Vaja taami Pablo' gajera ina yisere bojabecu nari, vaja senibeticaju", yivariquenaja yu.

16 Cristo î bajirere gotimasiogũ ñari, "Ñamasugũ ñaja yu", yituoĩabetirũgũaja. Jesucristo yure î gotiroticati ñaja yu moare. Tire yu gotimasiobetijama, rojose tãmuoboguja. 17 Jesucristo yure î gotimasiorotibetone, yu masu "Î ocare gotimasiocudirucuja" yu yijama, "Yu gotimasiose vaja, quẽnase bujarucuja", yituoĩaboguja yu. To bajiboarine, Jesucristo yure gotimasioroticõacami. To bajiri quẽnase yu bujajama, yu bujabetijaquẽne, no yibeaja ti. Ĩ ocare gotimasiocõa ñaroti ñaja yure. 18 To bajiro ti bajijare, vaja sẽnibecune, Jesucristo ĩ bajirere gotimasio variquẽnarũgũaja yu, vaja sẽniroti ti ñaboajaquẽne.

19 To bajiri yu gotimasiose vaja, yure vaja yimena ñari, rotimasibeama masa. Yure îna rotimasibetiboajaquene, "Jajarãbusa Cristore ajitirunuato" yigu, îna îavariquenarore bajiro bajiñarũgũaja vu. 20 Judío masa tuju vu ñajama, Cristore îna ajitirunurotire bojagu ñari, înare bajiro bajiñaja yu quene. To bajiro yu yijama, ado bajise yigu yaja yu: Moisére Dios î roticũmasirere ajirũcubuorã tuju yu ñajama, "Cristore ajitirũnuato" yigu, îna yirucubuorore bajiro yiruguaja. "Tire quenaro mani ajirucubuojama, manire ĩavariquenarucumi Dios" ĩna yituoĩarore bajiro tuoĩagũ me ñaboarine, to bajiro yirũgũaja yu. 21 Judío masa me ñarã tuju yu ñajama, "Cristo ocare vu gotimasiosere ajitirunuato" yigu, îna ñasere bajiro ñacoari, ĩnare gotimasioruguaja. To bajiro yu bajijama, Dios ĩ bojabetire yigu me bajiaja. Jesucristore ajitirunucoa naruguaja yu. 22 "Manire ejaremorucumi Cristo" yituoiaboarine, tuoiagüira tuju yu ñajama, înare bajiro bajiñaja yu quene, "Yu gotisere ajivariquenacoari, butobusa Cristo ocare ajitirunuato" yigu. "Sĩgũri vu gotimasiosere ajicoari, Cristore ajitirũnuato" yigu, yu yimasiro cõro yirũgũaja yu. 23 "'Cristore mua ajitirũnujama, rojose tãmuotujabetiriaroju mua vaborotire muare viretobosarucumi' yire quetire ajijedicõato masa" yigu, to bajiro viruguaja. To bajiri, "Gajera Cristore ajitirunurare Dios quenaro î yirotire bajiro yure quene quenaro yato" yigu, to bajiro yirũgũaja yu.

24 Cristore ajitirūnurā, Dios quēnaro manire î yirotire mani bojajama, josari yirūgūroti ñaja. Ūmatīmarā coro buto îna ūmaboajaquēne, sīgū ñagūmi îna rētoro ūmacoari, quēnase bujarocu. To bajiri mani quēne, gājerā rētoro ūmagūre bajiro mani yimasiro coro yirūgūroti ñaja, quēnase mani yise vaja, Dios quēnaro manire î yirotire bojarā ñari. 25 To bajiri, î ūmaroto rījorojune quēnaro ñayucoagūmi. To bajiro î bajijama, yoaro mene rojoribedo ti naboajaquēne, "Gājerāre ūmarētocoari, bujagusa" yigune bajicoagūmi. To bajiro î bajijosase ūnire yirāne, Cristore ajitirūnurā quēne î bojarore bajiro mani yisere īacoari, yayiroti mejuare manire î īsirotire bojarā, quēnaro yirūgūaja mani. 26 Quēnase mani bujaroti, yayiroti me ti najare, yu yimasiro corone Dios ī bojarore bajiro yinarūgūaja yu. Ūmagū ī ūmagajanorotiju rīne tuoīacoari ūmagūmi. Īre bajiro bajiaja yu quēne, Dios quēnaro yure ī yirotire boja-

tuoĩagũ ñari, ĩ bojarore bajiro yiñarũgũaja yu. Quẽarimasu ñaboarine, quẽnaro ñose ejobecumi. Yujuama, quẽnaro ñose ejogure bajiro bajigu ñari, Dios quẽnaro yure ĩ yiroti rĩrene tuoĩagũ, Dios ĩ bojarore bajiro yirũgũaja yu. 27 To bajiri, yu gotimasiorãre quẽnaro Dios ĩ yirotire yu gotiboajaquẽne, "Rojose yure yiromi" yigu, yu bojasere yiruaboarine, ĩ bojasejuare yirũgũaja.

"Rũcubuoruarã îna quenorujeoriarare rũcubuobesa", yire

1 Adire masiritibesa mua: Judío masa yua ñicua, Moi-10 sés ñamasiríre suyamasiriarã îna bajimasirere masiritibesa. "Egiptoana înare sîabeticoato" yigu, Dios î masise răca buerine vua ñicuare buebibecõamasiñuju. To î vijare, jediro jẽacoamasiñujarã riaga, Oco Sũarisa vãme cutiya, gajejacatuaju înare rudiră. 2 To bajiro îna bajijama, "Moisére ajitirūnură naja yua" yiioră bajimasinujară îna. 3 îna jearo bero, îna jediro õ vecaye maná vãme cuti Dios ĩ cõarere barũgũmasiñujarã. 4 To yicoari, îna idicatirotire yigu, gutajure oco budirotimasiñuju Dios. Ti oco îna idise quenase namasiñuju. Jesucristo quene, gutare bajiro ñagu quenasere coagu ñacoayumi. To bajicõari, guta suorine ina catijama, Cristo, ruyubetiboarine, înare î îatirunujare, îna jedirone quenaro nacoayuma. 5 Quenaro înare î îatirunuboarone, jăjară rojose îna yijare, înare ĩavariquenabetimasiñuju Dios. To bajiro îna yisere ĩavariquenabecu ñari, "Ujorucuja" înare î yiboaria sitaju îna ejabetone, "Yucú manojune bajireacoaña mua", înare yimasiñuju Dios.

6 To bajiro îna bajimasire ñajare, "Dios î bojabetire mani yijama, înare î yimasiriarore bajiro manire quêne yiromi Dios" yimasiră ñari, mani yibetijama, quênaja. 7 To bajiri yua ñicua sîguri, "Ado bajigu ñagumi" yiquenorujeocoari, îna rucubuomasiriarore bajiro rucubuobesa mua. Yua ñicua, îna rucubuomasirere ado bajiro gotiaja Dios ocare Moisés î ucamasire: "'Ado bajigu ñagumi' yiquenorujeocoari, 'Îre rucubuora yaja' yiră, barujiyuma. To yicoari, idiyuma. To yigajanocoari, basavariquenacama", yigotiaja Dios ocare Moisés î ucamasire, Dios î bojabetire îna yimasirere gotiro. 8 To yicoari, gajeye yua nicua sîguri, romia raca gamera îna ajeriara cutimasire unire yibetiroti naja manire. To bajiro îna yijaise vaja, cojorumune veintitres mil narare bajirearotimasinuju

Dios. To bajiri ĩnare ĩ yimasiriarore bajiro, "Manire quẽne yiromi" yirã, yibetiroti ñaja. **9** "Rojose mani yijama, rojose manire yirucumi" yituoĩaboarine, rojose yitujamena ñari, ãña cũnieco, bajireacoamasiñujarã ĩna. To bajiri, "Rojose tãmuorobe" yirã, ĩna yimasiriarore bajiro yibetiroti ñaja manire. **10** Yua ñicua sĩgũri Diore ñagõmacamasiñujarã. To bajiro ĩna yise suorine ĩ tuagure ĩnare sĩarearoticõamasiñuju Dios. To bajiri ángeljua ĩnare sĩareacõamasiñuju. "Manire quẽne to bajiro yirotiromi Dios" yirã, ĩre ñagõmacabetiroti ñaja.

11 "To bajise rojose yua nicua îna yimasiriarore bajiro mani yijama, înare ti bajimasiriarore bajiro bajiruaroja manire quene", yimasiaja mani. Adirodoriana, mani tuoîamasirotire yigu, îna bajimasirere Moisére ucarotimasinumi Dios. 12 To bajiri, Cristore quenaro ajitirunuguma, quenaro tuoîamasiri nato, "Judío masa rojose îna bajimasiriarore bajiro yure bajirobe" yigu. 13 Quenaro tuoîaroti ti naboajaquene, "Rojose yiruabeaja' yicoaboarine, rojose yicoaroti naja", yituoîaroti me naja muare. "Yuare rojose î rotirore bajiro muare rotibecumi Satanás", yiroti me naja. Gajerare rojose î yirotirore bajiro rîne manire yirotirugumi. Rojose manire î yirotiboajaquene, "Tire yibeticoari, yu bojasejuare yira nato" yigu, manire ejaremorucumi Dios.

14 To bajiri yu mairā, "Judío masa rojose īna bajimasiriarore bajiro manire bajirobe" yirā, quēnaro tuoīamasiri ñaña mua. "Ado bajirā ñarāma", īna masune yiquēnorujeocoari, īna rūcubuorāre rūcubuobeticoaña. 15 Quēnaro tuoīamasirā ñari, muare yu gotisere ajicoari, "Riojo gotiami Pablo", yituoīamasiruarāja mua. 16 Cristo manire ī rijabosarere tuoīarā, uye ocore mani idiroto rījoro, "Quēnaja" Diore yicoari, mani idijama, ¿Cristo riíre idirā me yatique mani? Pan mani baroto rījoro, "Quēnaja" Diore yicoari mani bajama, ¿Cristo ruju riire barā me yatique mani? To bajiro mani yijama, "Manire ejarēmogūmi", yituoīaja mani. To bajiro mani yisere īacoari, butobusa manire ejarēmogūmi, "Yure ajitirūnuato" yigu. 17 Jājarā ñaboarine, pan cojane batecoari, baja mani. To bajiro yirā nari, ī yarā ñaja mani jediro.

18 Judío masa, Diore rucubuora, vaibucurare siacoari, mojoroaca soemuorama. To yicoari, ruyasere barama. Tire ina bajama, "Manire ejaremogumi", yituoiaama ina. To bajiro

ĩna yisere ĩacõari, "Внtовнза унге ajitirнаto" yigh, ĩnare ejarẽmoǵні Dios. To bajirone thoĩarãma, "Ado bajirã ñarãma" ĩna masune yiquẽnorujeocõari, rũchbhorã quẽne. 19 To bajiro ун yijama, "Catirã ñarãma ĩna quẽnorujeoriarã" yigh me yaja. To yicõari, "Ĩnare rũchbhorã vaibhch rii ĩna cuse ñamasuse ñaja" yigh me yaja. 20 Ado bajirojha yigh yaja yh: Diore masimena, ĩna quẽnorujeoriarãre ĩna rũchbhojama, vatiajhare rũchbhorã yirāma. To bajiri, vatiare mha ejarẽmosere, to yicõari, vatiajha quẽne, ĩnare mha ajitirũnhrotire yirã, mhare ĩna ejarẽmorotire bojabeaja yh. 21 To bajiri mani hjhre rũchbhocõa, vatiare quẽne rũchbho mani yijama, quẽnabetoja. To bajiro yibetiroti ñaja manire.

22 To bajiro mani yijama, ĩajũnisinirucumi mani uju. Ĩ retoro masira me ñaja mani. To bajiri, "Rojose mani yise vaja, rojose ĩ yijama, rudimasibetiruaraja mani", yimasiaja.

"Mani ñaroti rîne tuoîaroti me ñaja", yire queti

23 Ado bajiro yisere ajirūgūaja mua: "Mani bojarore bajiro yimasiaja", yigotiaja. To bajirone bajiaja, bajirojuma. Jediro mani yise manire ejarēmobeaja. To bajiro mani yijama, "Gājerā, Dios ī bojarore bajiro yirā nato" yirā me, yirāja mani. 24 Mani masu quēnaro mani naroti rīne tuoīaroti me naja. Gājerā quēnaro ina narotire quene tuoīarūgūruarāja mani.

25 Vaibucu rii îna îsiriju nasere vaja yicoari, "Rojose naroja" yituoîamenane, mua bajama, quenaja. "¿Îna quenorujeoríre rucubuora îna curuare nati adi?", yiseniîabeja. Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro ti gotijare, "Seniîabetiroti naja", muare yaja yu: 26 Adi macarucuroaye jediro Dios î rujeore ti najare, bare naro corone mani bajama, quenaja.

27 Cristore ajitirūnubecu, "Yu tu barā vayá" yicōari, no bojase ī ecasere mua bajama, quēnaja. "¿Īna quēnorujeoríre rūcubuorā vaibucu rii īna cūruare nati adi?" yisēniīamenane, mua bajama, quēnaja. 28-30 "Tire mani bajama, quēnaja" mua yituoīajama, gāji magūmi, "Rojose yirā yaja mua" yigu. Īna quēnorujeorí tuju īna cūruare riire, "Quēnaja" Diore mua yisēniro bero mua bajama, rojose yirā me yirāja mua. To bajiboarine, Cristore ajitirūnugū, "Īna quēnorujeorí tuju īna cūruare rii naja, mani babeti" ī yigotijama, babeja. 31 To bajiri mani bajama, mani babetijaquēne, mani idijama, mani idi

betijaquene, no bojase mani yijama, Dios î bojarore bajiro yiruaraja mani, îre rucubuora. **32** Gajerare îamaimenane mani bojarore bajiro mani yisere îacoari, "îna quene rojose yiroma" yira, yibetiroti naja. **33** Tire muare yu gotirore bajiro yiruguaja yu. To bajiro yigu nari, yu masu yu bojasere yibecune, yu racana jediro înare yu ejaremorotijuare tuoîacoari, yiruguaja yu, "Yu yise suorine Cristore ajitirunucoari, rojose tamuotujabetiriaroju î yiretobosara nato" yigu.

11 To bajiri, "Cristo î bajiñariarore bajiro yiroti ñaja" yituoîacoari, yu yimasiro coro yiruguaja yu. To bajiri mua quene, yu bajiñarugusere tuoiacoari, mua yimasiro coro yiruguroti ñaja.

Rējariaviju Diore sēnirā, ī ocare gotirā, rōmia īna bajiroti queti

2"Jediro yu gotimasiocatire masiritimenane, ajitirunucoa ñarãja mua", yivariquenaja yu. 3 To bajiro yigu ñaboarine, gajeye muare gotimasioaja yu. Rejacoari, Diore mua rucubuose, "Ado bajirojua yiroti ñaja", muare yigotigu yaja yu: Tocãrãcure rotigu ñari, mani rujoare bajiro bajiami Cristo. To bajirone bajiaja rõmia manajua cutirãre. Îna manajua, îna rujoare bajiro bajirã ñarãma, înare rotirã ñari. To bajirone bajiaja Cristore quene. I jacu, i rujoare bajiro bajigumi, ire rotigu ñari. 4To bajiro ti bajijare, rejariaviju, rujoa jeoriarori jeocõari, Diore îna sẽnijama, Dios oca îna gotijaquene, Cristore rücubuomena yirãma. 5 Rõmiajuama, ĩna rujoa jeoriarori jeomenane Diore îna senijama, Dios oca îna gotijaquene, îna manajure rucubuomena yirama. Ina rujoa jeoriarori ina jeobetijama, joa suagoriarare bajiro bajira narama, inare rucubuomena ñari. 6 To bajiro ti bajijare, "Rõmia manajua cutirã îna rujoa jeoriarorire îna jeoruabetijama, îna joare suagoroti ñaja", muare yaja yu. To bajiro yu yijama, "Bojoneose ti ñajare, rujoa jeoriarorire jeoato" yigu yaja. 7 To bajiri ũmua, Diore îna senijama, î ocare îna gotijaquene, rujoa jeoriarorire jeobetiroti ñaja, "Yure rotibosacõari, yure rucubuoato" yigu, Dios î rujeoriară ñari. Rômiajuama, "Ūmuare rūcubuoato" vigu, Dios î rujeorio ñaamo. 8 Rômio goarore âmicoari, umu- re rujeobesumi Dios. Ūmu goarojuare amicoari, romiore rujeomasiñumi Dios. 9 "Romiore ejaremoato" yigu me, umure rujeomasiñumi Dios. Rômiojua, ũmure ejarêmoato yigu,

rujeomasiñumi. 10 To bajiro bajimasire ti ñajare, îna manajuare rucubuoră, rujoa jeoriarori îna jeojama, quenaja. To bajiro îna yijama, "Dios î bojarore bajiro yama, îna manajuare rucubuoră", yiiavariquenaruarama ángel mesa. 11 umuare quene, romiare quene rujeoyumi Dios. Romia îna manijama, quenaro namasimenama umua. Romia quene, umua îna manijama, quenaro namasimenama. 12 umu goarone romiore Dios î rujeomasirio so naboajaquene, umua, romia suorine îna ruyuase ti najare, "Gamera ejaremoroti naja", yaja mani. To bajicoari, mani jediro naja Dios î rujeoriară.

13 Mua masune quenaro tuo amasiña. "Rejariaviju Diore seniră, î ocare gotiră quene, rujoa jeoriarori jeomenane romia îna yinajama, quenabeaja", yimasiraja mua. 14 "Umua yoese îna joa cutijama, bojoneose naja", yituo aja mani. 15 Romiajuarema, "Yoese joa cutiră naama", yituo aja mani. "Îna joa îna rujoarire buase nato" yigu, Dios î cumasire najare, to bajiro tuo aja mani, romiare. To bajiri yoese îna joa cutijama, variquenaama romia. 16 Siguri to bajiro muare yu gotisere ajico ari, "To bajiro me bajiaja" îna yijama, "Najediroana Cristore ajitirunurare, to bajise rine gotiruguaja yua, muare yu gotiri vamere", înare yigotiroti naja.

Cristo î batusare boserumure bañara îna rucubuobetire queti

17 Rējacoari, mua basere tuoiavariquenabeaja yu. "Rejacoari bato mani" mua yibetijama, quenacoaboriaroja. 18"Rejaboarine, ricati rîne tuoîarã ñari, ricatitubuari rujicõari, gãjerã rãca oca josaama", yire queti ajiaja yu, muare. Ado bajiro tuoĩarã mua ñajare, "To bajirone bajirãma", muare yaja yua: 19 "Mani tuoĩarore bajiro tuoĩarã rãca mani rujijama, 'Ĩna ñaama Dios oca quenaro masira manire viruarama, vituoiaraja тыа. 20 Ricati rine tыоїага ñari, "Cristo i batыsarere tыоїасоагі bato mani" mua yiboase, Cristore rucubuomena yiraja. 21 Mua juavarere gajerare yumenane, bajeocoaraja mua. To bajiri jairo barã, to yicoari, idimecurã mua naboajaquene, mua bero ejarã sĩgũri bare mana ñari, ñiorijacõa ñarãma. To bajiro virã ñari, cojo masare bajiro bajirã ñaboarine, mua bero ejarã rãca baba cutimasiña manoja muare. 22 Viri cutirã ñarãja mua. Mua va virijune bare ba, idi, mua yijama, quenaja. To bajiro mua yibetijama, gãjerã bare cuomenare rojose yiĩorã yirãja mua. Gãjerã Cristore ajitirʉ̃nʉrãre ĩaterã ñari, ¿to bajiro yatique mʉa? "'Bare сʉomenare quẽnaro yaja mʉa' yato Pablo", ¿yitʉoĩaboati mʉa? Yibeaja yʉ. То bajiro mʉa yijama, rojose masu yirã yirãja mʉa.

Mani uju î rijaroto rijoro î batusare queti (Mt 26.26-29: Mr 14.22-25: Lc 22.14-20: Lc 4.1-7)

23-24 Adi muare yu gotimasiose, mani uju î rijaroto rijoro î batusare queti ñaja. Yure î goticati, to vicoari, muare vu gotiretocati naja. Ado bajiro bajiaja: Mani ujure Judas îre î îsirocaroto rijoro, panre amicoari, "Quenaja", Diore viseninuju Jesús. To vigajano, panre mutocoari, i buerimasare isibatogune, ado bajise gotiyuju î: "Ti ñaja yu rujuri. Muare rijabosarucuia vu. Yu riiato bero, muare vu riiabosare tuoĩacoari, vure rũcubuorã, ado bajirone rejacoari, baruguruaraja", înare yigotiyuju. 25 To yicõari, bare îna baro bero, uye oco sãñaribajare ãmicõari, ado bajiro gotiyuju Jesús quena: "Adi ñaja tirumuana, 'Rojose mani yirere masirioato' yira, Diore rucubuoriaju joere îna yuejeoriarore bajiro bajise. Yucurema, yu rií ñaja. Ti suorine, 'Gajerodori ado bajiro masare quenaro virucuja vu' Dios î vigotimasiriarore bajiro bajiruaroja. Yu rijato bero, muare vu rijabosare tuoĩacoari, vure rucubuora, ado bajirone rējacoari, idirūgūruarāja", īnare vivuju Jesús. 26 l̃ rotiriarore bajirone mani bajama, mani idijaquene, yilorũgũroti ñaja, "Manire rijabosayumi mani uju" yirã. Ĩ tudiejaroju to bajiro vitujaruaraja mani.

27 To bajiri, mani uju manire î rijabosarere tuoĩagũ, panre ba, to yicoari, uye ocore idi, yiboarine, rũcubuobeti rãca î yijama, Cristore rũcubuobecu yigumi. "Cristo rií, î rujuri quêne, ñie vaja mani ñaja" yigu yigumi. 28 To bajiri panre mani baroto rîjoro, to yicoari, uye ocore mani idiroto rijoro, rojose mani yirere tuoĩa, Diore yigoticoari, panre ba, uye ocore idi, yiroti ñaja. 29 To bajiro yibecurema, Cristo manire î rijabosare quenaro î tuoĩabetijare, rojose îre yirucumi Dios. 30 To bajiro ti bajijare, jājara ñaraja mua rijaye cutira. Gajerama, bajireacoana, bajireamena quene ñaraja mua. 31 Cristo manire î rijabosarere quenaro tuoĩacoari, to yicoari, rojose mani yirere tuoĩa, Diore mani yigotijama, rojose manire yibetirucumi Dios. 32 Rojose mani yise suori rojose Dios manire î yija-

ma, "Rojose yitujacõari, yure ajimena rāca rojose tāmuotujabetiriaroju vabetiruarāma" yigu yigumi.

33 To bajiri yu mairã, mani uju manire î rijabosare tuoĩacõari panre barã, to yicõari uye ocore idirã mua rējajama, gājerãre yucõari, ĩna ejajediro baba. 34 Mua rējaroto rĩjoro, mua ñiorijajama, mua ya viriju mua bajama, quēnacõaroja. To bajiro mua yijama, no yigu rojose muare yibecumi Dios.

Мна tuju ejacõari, gajeye quenaro muare gotirucuja yu.

"Yu ujose rāca gāmerā ejarēmomasiato" yigu, Espíritu Santo manire ī yire queti

 $12^{\, \mathrm{1}\, \mathrm{Ye}}$ mairã, gajeye Espíritu Santo $\tilde{\mathrm{I}}$ masise manire $\tilde{\mathrm{I}}$ ejosere gotiguagu yaja yu, "Masiato" yigu.

2 Diore mua ajirucubuoroto rijoro, muare yitorimi vatia uju, Satanas. To i yijare, "Ado bajira narama" ina masune yituoia quenorujeocoari, nagomena ina naboajaquene, "Retoro masira narama" socarane yirucubuora nanuja mua maji. 3 To bajiri, ado bajise mua masisere bojaja yu: Espíritu Santo raca naguma, "Rojose tamuotujabetiriaroju Jesúre coaroti naja", yibecu nagumi. To bajicoari, "Mani uju, Jesúre, Dione nagumi" yiguma, Espíritu Santo i ejaremose raca tire yigumi.

4 "Dios î bojarore bajiro yimasiato" yigu, î masisere manire ujoyumi Espíritu Santo. Ĩ sĩgũne manire ujorí ĩ ñaboajaquene, tocărăcure ricati rîne mani yimasirotire manire ujoyumi. 5 Dios î bojasere yiră, ricati rîne mani yimasise ti ñaboajaquêne, sĩgũne ñaami mani uju. 6 Ricati rĩne manire ĩ ejarẽmose ti ñaboajaquene, sigune ñaami manire ejaremoguma. 7 Ado cõrone Espíritu Santo manire î ujosere muare gotigu vaja: Tocaracure Espíritu Santo i najama, "Gajerare ejaremomasiato" yigu, î masisere ujogumi. "Espíritu Santo î ujorí ñari, to bajiro yami", yimasire ñaja. 8 "Quenaro tuo accoari gotimasiogũ ñato" yigu, ĩ yimasirotire ĩre ujogumi. Gãjirema, "Dios ocare quenaro ajimasicoari, înare gotimasiogu nato" yigu, î yimasirotire îre ujogumi. 9 Găjirema, "Dios î masise răca yure ejaremorucumi" î yituoîarotire îre ujogumi. Găjirema, rijaye cutirăre î catiorotire îre ujogumi. 10 Găjirema, îaîañamani î viĩorotire îre ujogumi. Găjirema, "Îre yu gotisere ajicoari, yure gotiretobosarimasu ñato" yigu, î yimasirotire îre ujogumi. Găjirema, găjeră îna gotisere ajicoari, "Espíritu Santo î

ejaremojare, înare gotiama; vatijua î ejaremojare, înare gotiama" î yimasirotire îre ujogumi. Gajirema, gajera oca masibecu naboarine, î nagomasirotire îre ujogumi. Gajirema, "Ti ocare buebecu naboarine, ajimasicoari, gotiretogu nato" yigu, î yimasirotire îre ujogumi. 11 Ricati rîne tocaracure î bojarore bajiro îna yimasirotire înare ujogumi.

"Cojo ruju ñaboarine, mani rujure jairo ñabateaja", yire queti

12 Mani rujure jairo ñabateaja, cojo ruju ñaboarine. To bajirone bajiaja mani Cristore ajitirunura quene. 13 Jediro ñaja mani. Judío masa, judío masa me ñara quene ñaja mani. Siguri gajerare moabosara, gajerama, moabosamena ñaja mani. Mani jedirore oco raca mani bautiza ecorone, manire ejayumi Espíritu Santo. To bajiri Espíritu Santo suorine Cristo yara, cojo masare bajiro ñaejayuja mani.

14 Mani ruju, cojo ruju ñaboarine, jairo vâme cutibatoaja. 15 Mani rujure, gubo ti tuoĩajama, "Ãmo me ñaja yu. To bajiri, rujuaye me ñaja" ti yiboajaquene, rujuayene ñacoa ñaroja. 16 Gãmoro ti tuoĩajama, "Cajea me ñaja yu. To bajiri, rujuaye me ñaja" ti yiboajaquene, rujuayene ñacoa ñaroja. Tire bajirone bajiaja mani quene. Sigu, Cristore ajitirunugu, gajire ĩacoari, "Îre bajiro vimasigũ me ñaja vu. To bajiri Cristo vu me ñaguja yu" î yiboajaquene, Cristo yune ñacoa ñagumi. 17 Mani ruju ñaro corone, cajea rine ti ñacoajama, ¿no bajiro ajimasirada mani? Mani ruju naro corone, gamoro rine ti ñacoajama, ¿no bajiro vinimasirada mani? Tire bajirone bajiaja Cristore ajitirunurare quene. Îre ajitirunura jediro, cojo vãme rine quenaro yimasira mani najama, gaje vame Dios î bojasere vimasimena ñaborāja mani. 18 To bajiri, Dios, manire rujeosuogujune, mani ruju ñasere, "Adijune ti ñajama, quenaja" yigu, mani rujuayere rujeoyumi. To bajiri, mani ruju, cojo ruju ñaboarine, ricati rîne ti ñabaterore bajirone bajiama Cristore ajitirunurare quene. 19 Mani rujuaye, cojoiune jairijuro ti ñajedicoajama, rujujuama nojua ñabetoja. 20 To bajiri mani rujuaye jairo ñabateboarine, cojo rujune ñaja.

21 To bajiro ti bajijare, mani cajea ti yijama, "Ñie vaja maja ãmo", yimasibetoja. Mani rujoa quene, "Ñie vaja maja gubori", yimasibetoja. Ñajedirone manire ejaremoaja. Tire

bajiro bajiaja Cristore ajitirunurare quene. Cristore ajitirunugũ, gãjire ĩacoari, "Yure bajiro yimasigũ me ñaami. Vaja magũ ñaami", yibetiroti ñaja. 22 Ado bajirojua bajiaja: Mani ruju ñasere, "Adijuma ñamasuse me ñaja" mani vituoĩaboasene ñaja ñamasuse. 23-24 Mani ruiu ñasere jediro toobetiboarine, "Ñamasuse me ñaja" mani visere, "Gãjerã ĩaroma" virã, sudine sanatooruguaja mani. To bajiro mani vijama, mani ĩoriju retoro tijaure mairare bajiro vira vaja. "To bajirone bajiato" yigu, to bajise manire rujeoyumi Dios. 25 Mani ruju jairo ñabateboarine, cojoro coro ñamasuse ñaja. Mani Jesúre ajitirunura quene, to bajirone bajira naja. Jajara naboarine, ñamasurã rīne ñaja mani. To bajiri variquenase raca gamera mairoti ñaja. 26 Mani ruju, cojoju rojose ti tãmuojama, mani ruju jedirone rojose tamuojedicoaja. To vicoari, mani ruju, cojoju quenaro ti viecojama, mani ruju jedirone quenaro viecojedicõaja.

27 To bajirone bajiaja mani Cristore ajitirunura quene. Tocărăcune î yară ñaja mani. Sîgũ mani răcagu î sutiritijama, mani jedirone î răca sutiritiaja. To yicoari, sîgu mani răcagu î variquenajama, mani jedirone variquenaja mani. 28 "Jajara" ñacõari, ricati yato îna" yigu, tocãrãcure î masisere manire ujoyumi Dios. To bajiri î bajirere goticudironare yuare coacami Jesús. Gãjerã, îre gotiretobosaronare cũnumi Dios. Gãjerã, Dios oca gotimasioronare cũnumi. Gãjerã, ĩaĩanamani yiĩoronare cũnumi. Găjeră, rijaye cutirăre catioronare cũnumi. To yicõari, gäjerãrema ejaremoronare cunumi. Gäjerãrema, Cristore ajitirunurare umato naronare cunumi. Gajerarema, ina masibeti oca ñaboasere ñagõronare cũñumi. 29 "Ricati rĩne yiruarama" î yiriara nari, mani jedirone, Jesús î bajirere goticudirã me ñaja. Mani jedirone Diore gotiretobosarã me ñaja. Mani jedirone, Dios ocare gotimasiora me ñaja. Mani jedirone, ĩaĩañamani yiĩorã me ñaja. 30 Mani jedirone, rijaye cutirãre catiorã me ñaja. Mani jedirone, mani masibeti ocare ñagõrã me ñaja. Mani jedirone, mani masibeti oca îna ñagõsere buemena ñaboarine, tire ajimasicõari, gotiretobura me ñaja. 31 To bajiri, jedirone masijeobetiboarine, quenamasusejuare ĩ uiorotire sẽniña.

To bajiro mʉa yiboajaquẽne, gajeye ñaja rẽtoro ñamasuse. Tire mʉare gotigʉagʉ yaja yʉ.

"Gãjerãre mani maise ñaja ñamasusema", yire queti

13 ¹Cojo oca ruyabeto mani ñagõmasiboajaquene, to yicõari, ángel mesa yere quene ñagõmasijoecõaboarine, gajerare mani maibetijama, vaja mana ñaraja mani. Ñagõre me ñaroja. Buto busisere yibusiorare bajiro yiraja mani, gajerare mani maibetijama. 2 Diore gotiretobosara, to yicõari, Dios ye masa îna masibetire masijeora ñaboarine, gajerare mani maibetijama, vaja mana ñaraja mani. "Manire ejaremorucumi" Cristore yituoiara ñari, gutaure, "Gajeroju vururugucoasa mua masune" yimasiboarine, gajerare mani maibetijama, vaja mana ñaraja mani. 3 "Masare înare maibetiboarine, maioro bajirare jediro yu cuosere înare îsijeocoari, yu masu ruju quene înare rijabosacoarucuja" yu yijama, "Quenaro yigu ñaami" yure îna yivariquenasere bojagu yu yijama, Dios tuju ñie vaja bujabecuja yu.

4 Găjerâre mani maijama, ado bajiro bajiruarâja mani: Rojose manire îna yiboajaquêne, înare jûnisinimenane, quênasejuare înare yiruarâja. Quênaro îna ñajama, "Yua rêtoro quênaro ñaama", yiîajûnisinirâ me ñaruarâja. "Namasurâ ñaja yua" yirâ me ñaruarâja. 5 Quênaro mani ñase rî mere tuoîarâja mani. Găjerâ quênaro îna ñasere quêne tuoîarâja. Găjerâ rojose manire îna yiboajaquêne, înare rûcubuorâ, yoaro mene jûnisini tujacoaruarâja. 6 Gājerâ rojose îna yisere îavariquênamenaja. Quênaro îna yisejuare îavariquênarâja. 7 Gājerâ rojose îna yijare, buto rojose mani tâmuose ti ñaboajaquêne, înare maitujamena ñari, înare ñagômacamenaja. Rojose îna yiboajaquêne, quênaro îna yirotire tuoîacôa ñaruarâja.

8 Gãjerãre mani maise, jedise me ñaja. Diore gotirētobosarejuama, jedise ñaja. Masa ĩna masibeti oca ñagõre, mani masise quẽne, jedise ñaja. 9 Ado bajiro ti bajijare, "Jedise ñaja", muare yaja yu: Adirodori Dios ĩ masise manire ĩ ujose ti ñaboajaquẽne, jediro masibeaja mani. Îre gotirētobosare Dios ĩ ujose ti ñaboajaquẽne, ñajediro ajimasibeaja mani. 10 To bajiboarine, ĩ tuju mani ejaro, ĩ masisere manire ĩ ujojare, jediro ajimasijeocõaruarãja mani. To cõrone adirodoriaye mani masise, vaja maniruaroja.

11 Ado bajiro bajiaja: Daqueguaca yu ñajama, ñagõjeomasibeticaju yu maji. To bajicõari, quẽnaro tuoı̃abeticaju. Внснаснін, to bajiro yн bajicatire yitнjacajн yн. 12 Tire bajirone bajiaja adi quẽne: Quẽnaro ruyubetiase ẽoro ĩariarore bajiro Dios yere quẽnaro ajimasijeobeaja mani maji. To bajiboarine, Dios tнінта ẽoro quẽnaro ruyubetiase ĩarãre bajiro me Diore ĩarнarãja mani. To cõrojнma quẽnaro ajimasijeocõarнarãja mani yuja.

13 To bajiri idia vāme ñaja, adirūmuriaye ñamasuse mani yirūgūroti: Diore ajitirūnurūgūroti ñaja. Gaje vāme, "Dios ī gotiriarore bajiro ī masise manire ujojeocoarucumi", yituoīarūgūroti ñaja. To bajicoari, tusari vāme ñaja ñamasuri vāme, "Gājerāre mairūgūroti ñaja" yiri vāme.

Gajeye oca masiñamani ñaboasere îna ñagôre queti

14 ¹To bajiri gājerāre mani maise ñamasuse ti ñajare, mani yimasiro cõro gājerāre mairūgūto mani. To yicõari, gajeye Dios ĩ masise ĩ yarāre ĩ tijosere buto bojarã ñari, ĩre sẽnirūgūroti ñaja. Tire bojarã, gajeye mua bojaro rẽtoro Diore gotirẽtobosarotire muare ĩ tijosere mua bojajama, quẽnaja. 2 Ado bajiro ti bajijare, to bajise muare yaja yu: Sĩgũ, masiñamani oca ĩ ñagõjama, masare ñagõgũ me yigumi. Diore ñagõgũ yigumi, Espíritu Santo ĩ tijose rãca. Ĩ rãcanajuama, ĩre ajimasimenama, "To bajirone bajiato" yigu, Dios ĩ yise ti ñajare. 3 Gājijuama, Diore gotirētobosagu, masare gotigu yigumi. To bajiro ĩ yijare, butobusa Diore ajitirūnurāma. 4 Masiñamani oca ñagõgũrema, ĩ sĩgũrene quẽnaja ti. Gāji, Diore gotirētobosagujuama, ĩ rãca rējarãre ejarēmogũ yigumi.

5 To bajiri sĩgũ ruyabeto oca masiñamanire mua ñagõjama, quẽnaroja. To bajiboarine, Diore mua gotirẽtobosajama, rẽtobusaro quẽnaruaroja. To bajiboarine, masiñamani oca ñagõgũ ĩ ñagõrone, "Mani rãca rējarã ajimasicõari, butobusa Diore ajitirũnuato" yigu, gãji tire ĩ gotirẽtobujama, ñamasuse moagũ yigumi, ĩ quẽne. 6 Ado bajiro bajiaja: Yu mairã, muare ĩagũ ejagu, masiñamani oca yu ñagõjama, ¿no bajiro muare ejarẽmogũ yiguada yu? Muare yu ejarẽmoruajama, ado bajirojua yiroti ñaja: Dios ĩ ejarẽmose rãca ĩ ocare buecõari muare gotiroti ñaja. To bajiro yu yibetijama, ĩ ocare buebetiboarine, ĩ ejarẽmose rãca tuoĩacõari muare gotiroti ñaroja.

7 Gotimasiore queti muare gotigu yaja: Tõroare quenaro î jutibetijama, "Ti basare jutigu yami", yimasina manoja. To

bajirone bajiroja arpa vame cutijure quene. Quenaro i yibusiomasibetijama, "Ti basare yami", yimasiña manoja. 8 Surarare jigu, trompeta vame cutiju quenaro i jutibetijama, "Siarotigu viromi", îre viajimasimenama, quenaro î jutibeti ti najare. 9 To bajirone bajiaja, gajera, oca masinamani mua nagoboajama. Mua ñagoboasere ajimasibeticoari, "To bajiro vire ũni ñaja", vimasibetiruarama îna. To bajiro bajica viro, masa mano ñagõriarore bajiro bajicõaroja. 10 Adi macarucurore jājarā masa ñarāma ricati rīne ñagorā. Īna cojo masama, gamera ajicoarama. 11 To bajiboarine, yu ocare ajibecu raca, yua ñagõboajama, gãmerã ajimasimenaja. To bajiro ti bajijama, gamera ejaremomasina manoja. 12 To bajirone bajiroja muare quene, masiñamani oca mua ñagojama. Gajerare ejaremomasimenaja. To bajiri, Espíritu Santo î masise muare î ujorotire buto bojară nari, găjerăre ejaremorotijuare senina, "Butobusa Diore ajitirunuato" yira.

13 Găjerăre ejaremorotire tuoiară nari, masinamani oca ñagõrã quene, Diore seniña mua, "Ti ocare buebecu ñaboarine, ajimasicõari, gājerāre gotirētobumasirā ñarāsa" yirā. 14 Diore sẽnigũ, oca masiñamani yu ñagõjama, Espíritu Santo î ejaremose raca to bajiro nagoguja yu. "To bajiro yiruaro vaja" vimasibetiboarine, ñagõgũja vu. To bajiri gãjerãma yure ajimasimenama. 15 To bajiro ti bajijare, ado bajiro yiroti ñaja: Cojojirema Espíritu Santo î masise yure î ujose rãca Diore sẽniroti ñaja. Gajejuma, yu masune tuoĩacõari, îre seniroti naja. Cojojirema Espíritu Santo i masise yure i ujose rãca basaroti ñaja. Gajejuma, yu masune tuoĩacoari, basaroti ñaja. 16 To bajiro mani vibetijama, Espíritu Santo manire î ujose răca Diore mani yirucubuojama, "Tire ñagoră vama", manire vimasimenama îna. To bajiri, mani raca Diore yirũcubuomasimenama. 17 "Quenaro yaja mu" Diore mani yiboajaquene, manire ajimasibeticoari, quenabusaro Diore ajitirunumenama gajera. 18 Mua retoro masiñamani oca ñagõaja yu. To bajiri, yu masibeti oca ñaboasere yu ñagõmasise yure î ujose ti ñajare, "Quenaro yaja mu", Diore ĩre yaja yu. 19 To bajiboarine, cojomocãrãca vãme cõro gotimasioruaruguaja, quenaro îna ajimasirotire yigu. Diez mil ñari vãme ñase oca gãjerã îna ajimasibeti yu gotijama, ajimasibetiborama.

20 Yu mairã, rĩamasare bajiro tuoĩabesa mua. Bucurã ĩna tuoĩarore bajiro tuoĩacoari, quenaro tuoĩamasina, yu gotimasiosere. Rojosere rĩamasa ĩna tuoĩamasibetore bajiro mua quene rojosej uarema vibetico aña. 21 Dios ocare masa ina ucamasire ti gotijama, ado bajiro gotiaja: "Ĩna tuju gajeye oca ñagõrãre cõarucuja. To bajiro vu viboajaquene, vure ajibeticõa ñaruarama", vigotiaja Dios oca masa îna ucamasire. 22 Ado bajiro manire yaja ti: "Masiñamani oca, Espíritu Santo ĩ masisere manire ĩ tiose rãca mani ñagõjama, Cristore ajitirtinurã îna îaro rijoro ñagoroti me ñaja. Îre masimena îna îaro rîjorojua ñagõroti ñaja", yaja ti manire. To yicõari, Diore mani gotiretobosajama, Cristore ajitirunumena îna îaro rijoro ñagõroti me ñaja. Îre ajitirunura îna îaro rijorojua ñagõroti ñaia. "Ouenabusaro Cristore aiitirunuato îna" vira. 23 To baiiro muare gotiboarine, ado bajise muare vicoa ñaja vu: "Masiñamani oca mani ñagõjama, ñie vaja manoja. Tire ajimasimenama gãjerã", muare vicõa ñaja yu. Mani jediro rējacõari, masiñamani oca mani ñagõjama, gãjerã Cristo î bajirere ajimena, to yicoari ocare ajimena, sajaejacoari, "Mecura yama", manire yiĩaruarama. 24 To bajiboarine, Diore mani gotiretobosañarone, sãjaejacõari, Dios oca ti ñajare, "'Rojose yirã ñaama' yuare yiĩagumi Dios", yimasiruarama Cristo î bajirere ajimena. 25 "Yua usuriju rojose yua tuoĩasere masicoami Dios", yiruarama. To yicoari, Diore rucubuora, gusomuniari tueturuarama îna. To yicoari, "Socara me yaja mua. Mua racane ñagumi Dios", yiruarama.

"Rejacoari, Diore rucubuora, ado bajiro yiruguroti naja", yire

26 Yu mairã, rējacoari, Diore rũcubuorã, ado bajiro mua yijama, quēnaja. Sĩgũri basa, gãjerãma, Dios ocare buecoari gotimasio, gãjerãma, Dios înare ĩ ñagorotisere goti, gãjerãma, masiñamani oca ñago, to yicoari, gãjerãma, masiñamani ocare ajimenare, "Ado bajiro yiruaro yaja", înare yiruarãja mua. "Quēnabusaro Diore ajitirunuato" yirã, ti jediro gãmerã ejarêmoruarãja mua. 27 Masiñamani oca mua ñagoruajama, juarã, idiarã corone ñagoruarãja mua. Jãjarã îna ñagojama, quēnabetoja. Sĩgũ ĩ ñagoro bero, ñagorucumi gãji. Ĩ bero ñagorucumi ñagotusagu. Ajimasimena ñaboarine, masiñamani oca îna ñagoro bero, gãjerã ti ocare ajimenare îna gotisere, "Ado baji-

ro yiruaro yaja" înare yigotimasiorimasu quene narucumi. 28 "Ado bajiro yiruaro yaja" yigotirimasu ī manijama, īna ĩaro rijoro mua masibeti ocare ñagobetiroti naja. Nagobumenane, mua tuoïase raca Diore mua nagojama, quenaja. 29 Dios ocare mua gotimasiojama, juarã, idiarã cõrone ñagõruaraja mua. Gajera mua nagosere ajicoari, "Socabeama", viajimasiruarāma. 30 Sīgū, ī gotinarone, ī gotisere ajigujua, Dios ĩ ejaremose raca tuoĩacoari, ĩ quene ĩ gotiruajama, gotisuogujua gotitujato, "Ĩjua gotiato" yigu. 31 To bajiri, sĩgũ ĩ gotiro bero, gotirucumi găji. Ĩ bero gotirucumi găji. To bajiro rîne yirũgũruarãja mua. To bajiro mua yivajama, sĩgũ ruyabeto Dios ocare ajivariquenaruarama îna. 32 Diore gotiretobosara, ado bajiro bajira ñari to bajiro quenaro gotiruguaruaraja mua: Mua gotiretose Espíritu Santo muare i ujosere, "Ado cõrone tire vu gotijama, quenaja", vimasiraja mua. 33 Nie oca mano mani rejasere ĩavariquenarucumi Dios. Rejacoari, gajerã îna gotiruaro rũcubuomenane mani ñagõjama, ĩavariquenabecumi.

To bajiri gājerā Jesúre ajitirūnurā îna rējarore bajiro, rojose oca mano mua rējajama, quēnaja. **34** Diore rūcubuorā, îna rējaro, rōmiama ñagōbetirona ñaama, to bajiro îna yibetirūgūre ti ñajare. Îna manajua îna rotirore bajiro cudiroti ñaja. To bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. **35** Îna masiruajama, îna ya viju tudiejacōari, îna manajuare îna sēniĩajama, quēnaroja. "Rējariavijure ñagōbetiruarāma rōmia" yire ti ñajare.

36 ¿No yirã yu gotirore bajiro yibeticõa ñati mua maji? "Ĩ oca yuare cũñumi Dios, 'Gãjerã masare quẽnaro riojo gotibosato' yigu", ¿yituoĩaboati mua? "Yua rĩne Dios ocare masa ĩna ucamasirere masirã ñaja yua", ¿yituoĩaboati? Mua rĩ me ñaja Dios ocare ajicana. 37 Sĩgũ, "Diore gotirẽtobosagu ñaja yu" ĩ yijama, muare yu gotisere ajicõari, "Dios ĩ rotirore bajirone gotiami Pablo", yimasirucumi. To bajirone yiruarãma gãjerã quẽne, "Espíritu Santo ĩ masise yuare ĩ ujose rãca gãjerāre ejarēmoaja yua" yirã. 38 Yu gotimasiosere, "Socase ñaja" sĩgũ ĩ yigotijama, ĩre ajibeja.

39 Yu mairã, ado bajiro muare yaja yu: Diore gotiretobosaroti, Espíritu Santo muare î ujorotire buto bojarūgūña. Rējacoari, gājerā masiñamani oca îna ñagojama, "Nagobesa", îna-

re yibeja. **40** To bajiboarine, gamera rucubuora, quenaro tuoiacoari, yu gotirore bajiro yiruguna.

"Socase me ñaja Cristo î tudicatire", yire queti

15 ¹ Yu mairã, quena Cristo î bajirere muare yu gotimasio-suocatire mua tudituo asere bojaja. Tire ajico ari, Cristore ajitirunura nacoacaju mua. 2 To bajico ari, "Pablo î gotirore bajirone yiyumi Cristo" mua yitujabetijama, rojose mua tâmuoborotire muare yiretobosaco ari, quenaro muare yirucumi Dios. To bajiboarine, mua ajitirunu tujajama, muare yiretobosabetirucumi Dios.

3 Ti oca ñamasuse, Cristo yure ĩ goticati ñacaju. Ado bajiro bajiaja: Dios ocare masa ĩna ucamasire ti gotirore bajirone rojose mani yise vaja manire rijabosayumi Cristo. 4 Ĩre ĩna jajusĩaro bero, ĩre yujeyujarã ĩna. To bajiboarine, idiarumu tusatirumune Dios ocare masa ĩna ucamasire ti gotirore bajirone ĩre catioyumi Dios. 5 To ĩ yijare, tudicaticoari, Pedrore ruyuaĩonuju Cristo. Bero, ĩ buerã ñariarã corore ruyuaĩonuju quena. 6 Bero, gajera quiniento retoro ñarare ĩre ajitirumurare ruyuaĩonuju Cristo. To bajiri, jajara caticoama maji, to bajiro ĩ bajirere ĩariara. Gajerama, rijareacoasuma. 7 Bero, Santiagore ruyuaĩonuju. Bero, ĩ ocare ĩ gotiroticoariara jedirore ruyuaĩonuju.

8 Înare î ruyuaîoriaro bero, yure quene ruyuaîocami. Îre yu ajitirunuroto rijoro, "Cristore ajitirunurocu nagumi", yure yimasibeticama masa. Găjerã Cristo rāca ñacoari, îre îna ajitirunuriarore bajiro îre ajitirunubeticaju yu maji. **9** Îre ajitirunurare buto rojose înare visuvacacu ñari, Cristo ocare gotigu ñaboarine, ñamasugu me ñaja yu. Gãjerã î ocare î gotiroticoariara ñaama ñamasurama. 10 To bajiboarine Dios, yure ĩamaicoari, Cristo suorine ĩ ocare yure gotiroticõañumi. Quenaro yure i vijare, quenaro ire moabosaja yu. To bajiri, "Îre gotirotiboacaju yu", yure yibecumi. Găjerã Cristo î oca î gotirotiriară retobusaro gotimasioruguaja yu, "Jājarābusa īre ajitirunurā nato" yigu. Yu masune yigu me yaja. Yure ĩamaicoari, quenaro yure ejaremorugugumi Dios. 11 Cristo î bajire yu gotijama, gâjerâ Cristo î gotirotiriarã îna gotijaquene, no yibeaja. Jediro muare yua gotise, ti rîne ñacõaja, mua ajitirunucati.

"Mani rijato bero, quena mani tudicatibetijama, vaja maniboroja Cristore mani ajitirunuse", yire queti

12 To bajiri, "Ĩ rijato bero ĩre catiovumi Dios" vua vigotise ti ñaboajaquene, muajuama, ¿no yirã "Bajireariarã, tudicatimenama", vati mua? 13 To bajiro mua visere quenaro tuoiaña mua: Tudicatire ti manijama, Cristo quene tudicatibetiborimi. 14 Cristo î rijato bero, Dios îre î catiobetijama, î oca masare vua gotise, vaja maniboroja. Îre mua ajitirunuse quene, vaja maniboroja. 15-16 To bajiri, Dios Cristore i tudicatiobetijama, socasere Dios i gotiroticoarare bajiro bajiboraja yua. "Bajireariarã tudicatibeticoato" î yijama, Cristore quêne îre tudicatiobetiborimi Dios. 17 "Tudicatibetirimi Cristo" mua yituoĩajama, ĩre mua ajitirunuse, vaja maniboroja. Rojose mua visere muare masiriobetiborimi Dios. 18 To bajicõari, Cristore ajitirunuriara quene, tudicatio ecomenare bajiro bajirama bajireariara, Cristo i tudicatibetijama. 19 Cristore ajitirunura ñaboarine, mani tudicatibetijama, îre ajitirunumena îna sutiritiro retoro tamuoboraja mani.

20 Ado bajirojua bajiaja: Cristo i rijacoaboajaquene, ire catiovumi Dios. To bajiri ĩ ñagũmi, rijacoaboarine, quena tudicaticoari, rijabetirocu ñasuoguma. To bajiro i bajijare, "Mani quene îre ajitirunura nari, rijacoaboarine, îre bajiro quena tudicatiruarăja", yimasiaja mani. 21 Sĩgũ suorine masa bajireare ñasuoyuja. To bajiboarine, quena sigu suorine bajireacoaboarine, tudicatire ñasuoyuja. 22 Ado bajiro bajiaja: Adán ñamasirí jãnerabatia ñari, rijaruarãja mani. To bajiboarine Cristore ajitirunură î vară mani najare, manire catiorucumi Dios. 23 Cristo ñagumi rijacoaboarine quena tudicatisuorí. To bajicoari, adigodoju î tudiejaro, îre ajitirunuriară tudicatiruarăma. **24** To bajiro ti bajirone, adi macarucuro jediruaroja. Îre îateră ñaro corone îna rotiboasere înare virotibetirucumi Cristo. Adigodoana rojose yirotirã, õ vecana rojose yirotirãre quêne înare yirotibetirucumi. To vigajanocõari, ñajediro, îre ajitirunurare î jacu Diojuare ujorucumi, "Ñajediro uju ñamasugu ñarugurucuja mu" vigu. 25 Cristo ado bajiro virocu ĩ ñajare, "To bajirone bajiruaroja", muare vaja vu: Cristo î jacure î ujoroto rijoro, î rotiñarirodone, îre îateră naro corone îna rotiboasere înare virotibetirucumi. 26 Îre îateră îna rotiboasere yirotibeticoari, quena masa

ĩna bajirease quẽne bajibetirotirнсні Cristo. To bajiri ĩre ajitirữinhrãrema, jhaji rijare manirharoja. 27 Dios ocare masa ĩna ucamasire ti gotirore bajirone jediro нін ñarochre Cristore cũrнсні Dios. Bajighihma, ĩ jachre rotigh me ñaami Cristo. 28 To bajiri, ĩre ĩaterã ñaro cõrone ĩna rotiboasere ĩnare yirotibeticoari, jedirore rotigh ñarhchmi Cristo. Tirữinhne ĩ rotimasirotire ĩ нjorere ĩre tudiĩsirhchmi, ĩ jachre, "Ñajediro нін ñamasugữ ñarhchja mh" yigh.

29 "Bajireariarã tudicatimenama" sĩgũri mua visere tuoĩacõari, gajeye muare gotiremoruaja yu. ¿No yira, bajireariara, oco rãca bautiza ecobetiriarãre tuoĩacoari, "Înare bautiza ecobosato mani", yati mua? Bajireariarã îna tudicatibetijama, oco rãca îna bautiza ecore vaja maniboroja ti. 30 Gãjerãre Cristo î bajirere yua goticudise quene, vaja maniboroja ti. Tire yua goticudijare, rojose vuare îna viruase ti naboajaquene, goticudicoa ñaja yua. Bajireariarã îna tudicatibetiboajaquene, ¿no yirã to bajise vicõa ñati yua? 31 Yu mairã, riojo muare gotiaja yu. Buto vure îna sîaruajare, tocârăcarumune tire tuoîaruguaja. To bajiboarine, tire yu tuoĩaro cõro yu goticati suorine Jesucristo mani ujure mua ajitirunusere tuoiavariquenaruguaja. 32 Adoana, Efeso macana vure ĩatecoari, buto rojose vure ĩna viruaboajaquene, tone goticoa ñacaju yu. Bajireariara îna tudicatibetijama, yu goticati vaja, vaja bujabetiboguja yu. Mani rijato bero, mani tudicatibetijama, Cristore ajitirunumena ina tuoiarore bajiro tuoĩaroti ñaboroja. Ado bajiro tuoĩarãma îna: "Mani bajireacoajama, tudicatimenaja mani" yituoĩarã ñari, "Mani bojarore bajiro yito mani", yituoĩarãma.

33 To bajiro ĩna yisere ajitirữnubesa. "Rojose yirã rãca mua baba cutijama, quenaro yirã naboarine, ĩnare bajiro rojose yiruarãja mua quene" yirere masiritibesa. 34 "Mani rijato bero, tudicatimenaja mani" mua yituoĩaboasere to corone tuoĩatujaya mua. To yicoari, rojose mua yisere quene yitujaya. "Rojose yirã rãca baba cutibesa", muare yibu yu, mua răcana sĩgũri Diore masimena ĩna najare. Tire muare gotiaja yu, yu gotisere ajicoari, mua tuoĩabojonerotire yigu.

Rijacoaboarine, quena mani tudicatiroti queti

35 "Mani rijato bero, tudicatiroti ñaja manire" muare yu yiboajaquene, sĩgũri ñarãja mua ado bajise seniĩarã: "Bajirea-

riarã ñaboarine, ¿no bajiro tudicatirãda? To yicõari, ¿no bajiro ruju cutirada?", yure yiseniiaraja mua. 36 To bajiro yure mua seniiajama, quenaro tuoiamasimena viraja mua. Ado bajirojua bajiaja: Ote mani otejama, joeaye boacoatoja. To bajiboarine, jubeayejua judiroja. 37 Trigo aje, gajeye mani otejama, ruju jediro me oteaja mani. 38 Mani otero bero, "Ote ti ñarore bajirone judiato" yigu, tire judirotimasigumi Dios. Trigo aje ti ñajama, trigo judiruaroja. 39 Gajeyere quene tuoĩaña: Mani catirã, jediro ricati rîne ruju cutiaja mani. Masa, vaibucură, minia, vai quene ricati rine ruju cutiama. 40 Õ vecana quene, ricati ruju cutirama. "Õ vecana nato" vigu, înare rujeovumi Dios. To bajirone bajiaja, adigodoave quene. "Adigodoaye nato" yigu, tire rujeoyumi Dios. To bajiri ricati ñaja ti. Ricati ñaboarine, quenase rine ñacoaja. 41 To bajirone bajiaja umuagu muiju i bususere quene. Umuagu muiju î busuro coro me busuami namiagu quene. To bajicoari ñamiagu muiju î busuro coro me busuama ñocoa quene.

42 To bajirone bajiruarāja mani. Mani rijato bero, quēna tudicaticoari, ricati ruju cutiruarāja mani. Mani rujurire gājerā ina yujero bero, boacoatoja. To bajiboarine, bero ricati ruju Dios manire i isirotijuama, rijabetirotiruju naruaroja. 43 Mani ruju boarotiruju naja. To bajiboarine, bero Dios manire i isirotirujujuama, no yimasinamani ruju naruaroja. 44 Mani ruju, "Adigodoju nato" yigu, Dios i rujeoriaruju naja. To bajiboarine, bero Dios manire i isirotirujujuama, "Yu rāca quēnaro naruarāma" yigu, manire i isirotiruju naruaroja.

45 Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Adán ñamasiríre î catirotire îre îsimasiñuju Dios", yigotiaja. Adán beroagu ñaboarine î retoro ñamasugu ñaami Cristo. Îne ñaami îre ajitirunură, rijacoaboarine, tudirijayamanire ujogu. 46 To bajiro ti bajiboajaquene, î raca o vecaju ñarotiruju mere manire îsisuoyumi. To bajiro î yiro bero, o vecaju î raca mani narotirujure manire îsirucumi. 47 Adán namasirire sitane rujeomasinuju Dios. To bajiri adigodoagu namasinuju î. Bero vadiri, Cristojuama, o vecaju vadiri nanuju. 48 Adigodoana Adán namasiri ruju cutiriarore bajiro ruju cutiaja mani. To bajirone bajiruaroja, manire Cristore ajitirunurare quene. Cristo, rijacoaboarine, tudicaticoari, î ruju cutiriarore bajiro ruju cutiruaraja mani quene.

49 Adigodoana Adán ĩ ruju cutimasiriarore bajiro rujuri cutirã ñaja mani. To bajiboarine, Dios tuju ejacõari, Cristore bajiro ruju cutiruarãja mani.

50 Yu mairã, ñamasusere muare gotigu yaja yu: Ado mani ruiu cutisema Dios tuiu ñarotiruju me ñaja. Gaje ruju, ruju cuticoari, Dios tuju naruaraja. 51 Quenaro vure ajiva mua. Masa îna masibeticatire muare gotigu vaja vu: Cristo î tudiejaro, îre ajitirunură jediro rijajedibetiboarine, sîgu ruvabeto gaje ruju, ruju cuticoaruaraja mani. 52 Trompeta vame cutiju, îna jutibusiorone, guaro cajea bibitariarore bajirone bajireariară, tudicaticoari, rijabetirotiruju, ruju cutiruarama. To bajiro îna bajirone, mani quene bajireamenane Cristore ajitirunura ñari, gaje ruju, ruju cutiruaraja mani. 53 Ado bajiro ti baijiare, to baijro baijroti ñaja: Mani ruju cutise, rijacoari, boaroti ñaja. To bajiri rijabetirotirujujuare, ruju cutiroti ñaja. 54-55 To bajiro mani ruju cutirone, Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajiro bajiruaroja. Ado bajiro gotiaja: "Rijaroti ñaboasere reajeorucumi Dios. To bajiro î vijare, îre ajitirūnurā, tudirijabetiruarāma. To bajiri, no yirā īna bajirotire güimenama", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. 56 Dios î rotimasiriarore bajiro vimena ñari, rojose tâmuoruarãma. To bajiro bajiroti ti ñajare, îna bajirearotire güirãma masa. 57 To bajiboarine, mani uju Jesucristo manire î rijabosare ñajare, mani bajirotire güibeaja mani. Tire tuoĩacõari, "Quenaro yaja mu", Diore yito mani.

58 To bajiri Jesucristore ajitirun tujabetiruaraja mua, yu maira. To yicoari, mua yimasiro coro Dios i bojasere yiruguña. "Najediro Dios i bojase mani yijama, quenaro manire yirucumi" yituoiacoari, to bajiro yiruguña.

Jerusalén macanare ejaremora, gajoa îna juareore queti

16 1 Găjeră Cristore ajitirûnurăre ejarêmoră găjoa mua juarêorotire muare gotigu yaja. Galacia sitana Cristore rûcubuoră îna rejaro, înare quenaro yu roticatore bajiro muare rotigu yaja. 2 Tocărăca domingo naro, găjoa mua îsiruaro coro, mua îsijama, quenaja. Tire cojojune juareocuma. To bajiro mua yijama, mua tuju yu ejaro, tire juareoroti maniruaroja. 3 Mua tuju ejacoari, găjoa mua cusere juavaronare, "Ănoa naama tire juavarona", yiba. To bajiri, queti înare uca-

bosarucuja yu. "Ānoa ñaama quēnaro yirā. Īnare quēnaro bocaāmiña" yire quetire īnare ucabosarucuja yu, "Jerusalén macanare īoato" yigu. **4** "Pablo rāca varuarāma" mua yituoīajama, yu rāca varuarāma.

Pablo, Corinto macaju î varua tuoîare queti

5 Macedonia sitaju varucuja yu. Тоји ĩacudigu vacune, mua tuju ejarucuja. 6 Yoaro, juebucu ñaro cõro mua rãca ñarucuja, yu bajijama. Mua tu yu ñaro, gãjerã tuju yu ĩacudigu varotire yirã, yure ejarēmoruarāja mua. 7 Ado cõrone mua tu yu vajama, yoaro mua rãca ñabetiboguja yu. To bajiri mua tuju vabeaja maji. Mani uju ĩ bojajama, yoarobusa mua rãca ñaboguja yu. 8-9 Efeso macajune ñacõarucuja maji, jãjarã yure ĩaterã ĩna ñaboajaquēne, Jesús ĩ bajire yu gotimasiosere quēnaro ajiruarã jãjarã ĩna ñajare. To bajiri Pentecostés boserumu adoana ĩna yiro bero, varucuja yu.

10 Timoteo, mʉa tʉ ĩ ejajama, "Manire güibecʉne, quẽnaro riojo gotiato" yirã, quẽnaro ĩre yiba. Yʉre bajirone mani ʉjʉ ĩ bojasere yigʉ ñaami ĩ quẽne. 11 To bajiri ĩre quẽnaro rʉ̃cʉbʉo-ba. Yʉ tʉjʉ vagʉ, mʉare ĩarẽtovagʉmi. To bajiri, yʉ tʉjʉ ejagʉ, "Variquẽnase rãca ejato ĩ" yirã, quẽnaro ĩre ejarẽmoma. Gãjerã Cristore ajitirʉ̃nʉrã rãca ĩ ejarotire ñayurʉarãja yʉa.

12 Mani maigũ, Apolos î bajisere yure seniîacoanuja mua. Găjeră Cristore ajitirũnură răca mua tuju îre varotiruguboacaju yu. Varuabeticami. No bojarirumu î vatirumu, varucumi, bajigujuma.

"Estéfanas mesa îna rotirore bajiro mua yijama, quena", Pablo î yire queti

13 Rojose yirãre güimenane, quenaro tuoı̃acõari narũguña mua. To bajicõari, mani uju Cristore tuoı̃atujabesa, "Dios ı̃ bojasere yitujarobe" yirã. 14 Mua yise jediro quenaro gamera maire raca yirũguruaraja mua.

15 Acaya sitagʉ, Estéfanas, ĩ yarã rãca Cristo ĩ bajirere yʉ gotimasiosere ajitirʉ̃nʉsʉocama. Adirʉ̃mʉri ñarã, Cristore ajitirʉ̃nʉrãre ejarēmoama ĩna. Tire masiaja mʉa. **16** Ĩnare, to yicõari, ĩna rãca moarãre quēne quēnaro mʉa cʉdisere bojaja yʉ.

17 Estéfanas, Fortunato, Acaico îna ejasere buto variquenaja yu. Jediro yu tuju mua ejamasibetijare, înajua, ejacoari,

mua gotiroti ñaboasere quenaro muare gotibosama. 18 Quenaro muare îna gotibosajare, mua variquenarore bajiro variquenaja yu quena. То bajiri, "Yuare quenaro mua gotibosajare, variquenaja yua" yirã, quenaro înare yiba mua.

Pablo, înare î quenaroticoare queti

19 Asia sitana Cristore ajitirunura, "Quenato", muare yicoama. Aquila, i manajo Prisca, ina ya vi rejara quene, mani ujure ajitirunura nari, muare quenarotiama. 20 Adoana Cristore ajitirunura, muare maira, "Quenato", muare yicoama ina quene. Gamera maira nari, rejacoari, quenaro gamera yiba.

- 21 Yu Pablo, yu masune, "Quenato", muare yiucacoaja yu.
- **22** Mani ujure îre ajitirunumena, rojose tamuotujabetiriaroju varuarama îna. Mani uju, yoaro mene î tudiejasere bojaja yu.
- 23 Mani uju, quenasere muare coaruguato. 24 Mua quene, Jesucristore ajitirunura mua najare, "Muare buto tuonamaiaja", muare yicoaja yu.

To coro ñaja.

Segunda carta de San Pablo a los CORINTIOS

Corinto vame cuti macana, Cristore ajitirunurare, Pablo i ucacoare queti

1-2 ¿Ñati mua Corinto vãme cuti macana, Dios suori ĩ macu ocare ajitirữnucõari, rẽjarũgũrã? Adi queti muare ucaja yua. Jesucristo suori Dios yarã ñaja mua. Mua rĩ mere ucaja yua. Mua ye sitana, Acayana jediro Dios yarã adi quetire ĩna ĩarotire bojaja yua. Muare quẽnarotirã, mani jacu Diore, to yicõari, Jesucristo mani ujure ado bajise muare sẽnibosaja yua: "Quẽnaro mua rãca ĩna ñarotire yirã, ĩnare ejarẽmoña", muare yisẽnibosaja yua. Yu ñaja Pablo, adi paperare muare cõagũ. "Yu ocare gãjerãre gotimasiocudirucuja mu" yigu, Dios ĩ bojarore bajiro yure cõacami Jesucristo. Mani maigũ, Timoteo rãca ñaja yu.

3 Diore îre rucubuoto, mani uju Jesucristo jacure.

Ĩne ñaami manire ĩamaigũ. Mani tuoĩasutiritisere, "Sutiritibeticõato" yigu ñaami. 4 Ñajediro rojose mani tãmuojama, manire ejarẽmorũgũami. To bajiro manire ĩ yisere masicõari, mani quẽne, gajerã rojose ĩna tãmuojama, ĩnare ejarẽmomasiruarãja mani. 5 "Diorãca quẽnaro ñato" yigu, rojose manire tãmuobosayumi Cristo. To bajiri, gajerã Diorãca quẽnaro ĩna ñarotire yira, rojose tãmuobosarũgũaja yua quẽne. Butobusa rojose yua tãmuoñaro ríne, "Sutiriti tujacõari, variquẽnato" yigu, butobusa quẽnaro manire ejarẽmorũgũgũmi Cristo. To bajiro ti bajijare, "Quẽnaro yaja mu", Diore ĩre yivariquẽnarũgũaja yua. 6 To bajiri, muare quẽnaro yua ejarẽmosere, to yicõari, ĩ rãca quẽnaro mua ñarotijuare quẽne tuoĩarã ñari, rojose tãmuorũgũaja yua. To bajiro yua bajiboajaquẽne, yuare quẽnaro ejarẽmorũgũami. To bajiri, yua suorine muare quẽne ĩ ejarẽmojare, mua quẽne, rojose tãmuoboarine, Cristo-

re ajitirunu tujabetiruaraja. 7 "Rojose mani tamuorore bajiro rojose tamuora îna najare, manire î ejaremorore bajiro înare quene ejaremogu yigumi Dios" yimasira nari, "Cristore ajitirunu tujabetiruarama", muare yituoiaja yua.

8 Yu mairā, adoju, Asia sitaju buto rojose yua tāmuocatire mua masisere bojaja yu. Buto rojose tāmuocana ñari, "Yuare sĩabeticoato" yirã, no bajiro yimasibeticaju yua. 9 "Manire sĩaruarāma", yituoĩacaju yua. "Dios ñaami manire rujeorí, rijariarāre quene catiogu. To bajiri adigodojure ĩ sĩgune ñaami manire maigu" yua yituoĩarotire yiro bajicaju. 10 Yuare îna sĩaborotire yiretobosayumi Dios. To bajiri, "Ĩ yicatore bajiro manire yiretobosarucumi quena", îre yituoĩa variquenacoa ñaja yua. 11 Diore mua senise suorine yuare ejaremoruaraja mua quene. Găjera quene, yuare senibosaruarama. To bajiri îna raca jājara ñaruaraja mua, yuare quenaro Dios ĩ yisere ajicoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yirona.

"Ado bajiro tuoĩagũ ñari, mua tuju vabeaja yu maji", Pablo ĩ vire queti

12 Ado bajise tuoĩacõari, variquẽnaja yua: "Dios î bojarore bajiro masare quẽnaro yicaju mani", yituoĩaja yua. Masare yitorã me ñaja yua. "Corinto macana rãca ñarã, quẽnaro Dios ocare gotimasiocaju", yituoĩaja yua. Yuare quẽnaro yiyumi Dios, "Gãjerãre quẽnaro yato" yigu. Yua masune yua tuoĩasene gotibeticaju. Dios î masise rãca to bajiro yicaju yua. 13 Muare ucacõarã quẽnaro riojo mua ajimasirotire ucacaju yua. To bajiri ñajediro yua ucacatire quẽnaro ajimasiñuja mua. Bero quẽne, jediro yua ucarotire ajimasiruarãja mua. 14 To bajiboarine, yua ucasere quẽnaro ajimasijeobeaja mua maji. Quẽnaro yuare mua ajimasijeosere bojaja yua. Yuare mua ajimasijeojama, mani uju Jesucristo î tudiejarirũmu ti ejaro, "Quẽnaro yuare gotimasioñuma Pablo mesa", yivariquẽnaruarãja mua. Yua quẽne, "Quẽnaro ajitirũnurã ñaama", yituoĩa variquẽnaruarãja.

15 Tire tuoĩagũ ñari, quena muare ĩagũ varua tuoĩacaju yu. "To bajiro yu bajijama, ĩnare yu ejaremojare, butobusa variquenaruarama", muare yituoĩaboacaju yu. 16 "Macedonia sitaju vacu, ĩnare ĩaretoarucuja yu. Quena tudiagu, ĩnare ĩaretoadirucuja", yituoĩaboacaju. Mua tuju ejacoari, "Judea vame

cuti sita yu ejamasirotire yirã, yure ejaremoruarama", muare yituoĩaboacaju. To bajiro yituoĩaboarine, beroju ricati tuoĩacaju yu. 17 Mua tuju yu ejabetijare, "Quenaro tuoiabecune, to bajise yituoĩaboayumi", yure yirãja mua. "To bajiro yirucuja yu" yiboarine, ricatijua yigu me ñaja yu. 18 Mani jacu Dios, riojo gotigu ñaami. To bajiri yu, yu babara quene riojo gotira ñaja vua. To bajiro viruaraja vua vijama, vua virore bajirone yaja yua. "To bajiro bajira ñaama", yuare yiiagumi Dios. 19 Jesucristore ajitirunugu ñari, to bajiro yaja yu. Yu Pablo, Silvano^a, Timoteo quene, Jesucristo yere muare goticaju yua. Ĩ ye queti socase me ñaja. "To bajiro yirucuja" yiboarine, ricatijua yire me ñaja. To bajiri, "Yiruarāja" yua yirore bajirone gotirũgũaja. 20 "Quenaro masare virucuja" Dios i vigoticũre iedirore vijeogu ñaami Cristo. To bajiro vigu î ñajare, quenaro Diore virucubuo variquenaja mani. 21 Ine naami Dios, muare, to vicoari vuare quene, Jesucristo yara mani narotire yigu, manire beserí. To yicoari, yuare i ye ocare umato gotimasioronare yuare cũcami. 22 "Yu yarã ñaruarãma yuja" yigu, mani usurijure cõañumi, Espíritu Santore. Mani usurijure ejacõari, ĩ ñajare, "Jesucristo yarã ñaja mani. To bajiri Dios ĩ gotiriarore bajirone jediro î naroju quenamasusere bujaruaraja", vimasiaja mani.

23 Ado bajiro tuoĩagũ ñari, mua tuju vabeticaju yu maji: Mua tuju ejacõari, muare yu gotiserene, "Tudíre bajiro ajisutiritiroma" yigu, vabeticaju yu. To bajiri vabeticõari, "Queti yu ucase rāca ĩnare gotirucuja maji", yituoĩacaju yu. Socu me yaja yu. Riojo masiami Dios quene. 24 Muare rotiruara me to bajiro muare gotimasioaja. Jere Diore quenaro tuoĩamasira ñaja mua. Quenaro mani ñajediro variquenase raca butobusa Diore mani masirotire yirã, muare ejaremoruguaja yua.

2 1 Tirũmuju mua tuju ejacõari, muare yu gotiro, buto sutiriticaju mua. To bajiri sutiriticaju yu quene. To bajiro ti bajijare, quena yu îaro rijoro mua sutiritirotire bojabecu nari, "Îna tuju îagu vabecuja yu maji", yituoîacoacaju yu. 2 Mua sutiritijama, nimu raca variquenabetiboguja yu. To bajiri

^a1.19 Silas ti yijama, griego oca rãca yiyuju. Silvano ti yijama, latín oca rãca yiyuju. Hch 15.22; 18.5; 1 Pe 5.12 macaña.

muare yu gotise suorine mua sutiritisere bojabecu ñari, vabeticaju yu. 3 Mua tuju ejacõari, sutirititegu, muare paperare ucacõacaju, mua rãca yu variquenarotijuare bojagu ñari. 4 Ti quetire muare ucagu, sutiriticoari, buto oticaju yu. Tire mua ĩasutiritirotire bojabeticaju. Tire ĩacoari, "Buto manire maiami Pablo" mua yimasirotire bojacaju.

"Rojose yirere masirioya", Pablo î yire queti

5 Мна rãcagu rojose ĩ yirere ajicõari sutiriticaju yu. Yu sĩgũ me sutiriticaju. Rojose ĩ yirere masicõari, sutiritiriarãja mua quēne. Butobusa ĩ sutiritirotire mua yisere bojabeaja yu. 6 Jēre jājarā rējacõari, rojose ĩ yire vaja rojose ĩre yiyuja mua. "To cõrone rojose tāmuoato" ĩre mua yisere bojaja yu. 7 Rojose ĩ yirere masiriocõari, ĩre baba cutiya quēna. To bajiro mua yibetijama, sutiriticõari, Cristore ajitirūnu tujacoarucumi. 8 To bajiri quēnaro ĩre yiya mua yuja, "'Yure maiama' yimasiato ĩ" yirã. 9 Tirūmuju papera muare ucacõacaju yu, "¿Yu yirotisere yicõati?" yimasiru. 10 Gāji rojose ĩ yirere mua masiriojama, yu quēne ĩ yirere masirioaja. To bajiri rojose ĩ yire ti ñajama, ĩre masiriorucuja. Buto muare maigũ ñari, Cristo ĩ ĩaro rījorojua to bajiro yirucuja. 11 Mani gãmerã masiriocõa ñajama, vătijua ĩ bojarore bajiro manire rotimasibecumi. Bajirãjuma, masare rojose ĩ yitoajerũgũsere jēre masiaja mani.

Troas vãme cuti macaju ejacõari, Pablo î tuoîarejaire queti

12 Troas vãme cuti maca ejacõari, Cristo oca quenasere toanare gotimasio ñacaju yu. To yu bajirone, jajara masa yure ajira ejacama. 13 To bajiro îna ajiruaboajaquene, yujua, mani maigure mua tuju yu coacacure Tito vame cutigure bujabeticoari, buto tuoîarejaicaju yu. To bajiri, toanare vare goticoari, îre macagu vadicaju yu, adoju, Macedonia sitaju.

14 "Cristo manire î rijabosare suorine vătia uju, rojose yirotigu, manire î rotiriarore bajiro yibeticoato" yigu yiyumi Dios. To bajiro î yijare, vătia ujure ajibeticoari, Dios î bojasejuare yiruguaja mani. "Jediroju quenase sutise ti sutibatorore bajiro najediroanare ti quetire gotibatoato" yigu, yuare goticudi rotiruguami. To bajiro yigu î najare, "Quenaro yaja mu", Diore yivariquenato mani. 15 Ti quetire masare yua gotibatosere îavariquenagumi Dios. Yua gotibatose suorine masa jedi-

ro, Dios tuju varona, rojose tāmuotujabetiriaroju varona quēne, tire ajijedirāma. 16 Cristore ajitirūnumena rojose masu īna bajirotire yua gotimasiosere ajiteama, rojose tāmuotujabetiriaroju varona ñari. Gājerājuama, Dios tuju varona, quēnase masu īna bajiroti yua gotijare, tire ajivariquēnaama. Yua masune yua tuoīasene gotibeaja. Dios ī masise rāca tire gotimasiorūgūaja. 17 Bajirājuma, gājerā, jājarā ñarāma, Dios ocare gotimasiorā. Īnama, "Tire goticoāri, gājoa bujarāsa" yirā ñaama. Yuajuama, īnare bajiro yirā me ñaja. Jesucristo yarā, Dios ī coariarā ñari, ī īaro rījorojua rūcubuose rāca ī ocare gotimasiorūgūaja.

"'Quenaro muare yirucuja' Dios i yiriarodo ti ejajare, ado bajiro bajiaja", Pablo i yire queti

3 Îna masurione, "Quenaro gotimasioră naja", yama Pablo mesa. Papera jūro, "'Quenaro gotimasioama' yirijūro gājerā inare îna ucabosariajūrore îoroti naja" yirere yiboarāja mua. Bajibeaja. Gājerā gotimasiorimasajuama, to bajiro yiriajūrore îna îorore bajiro îoroti me naja yuarema. 2 Mua naja "Dios ocare quenaro gotimasioama" yua yiiorijūrore bajiro bajirā. Muare iacoari, "Pablo mesa, înare iamaicoari, Dios ocare quenaro gotimasionuma", yuare yimasirāma masa jediro. Rojose mua yirere yitujacoari, quenaro mua yisejuare iarā nari, to bajise yirāma. 3 "Cristo i ejarēmojare, to bajiro bajiama", muare yimasire naja. Tirūmuju gūtajāiriju ucatucumasiriarore bajiro muare yibesumi Dios. Ado bajirojua yiyumi: Mua usuju Espíritu Santore coanumi. To yicoari, quenasejuare tuoiarotire yiyumi, "Cristo yarā naama" gājerā muare ina yirotire yigu.

4 "Cristo suorine manire ejaremoami Dios" yirā nari, "Ti quetire quenaro gotimasioaja", yaja yua. 5 "Yua masurio yua masise rāca masare gotimasioaja", yibeaja yua. Najediro quenase yua yise, Dios i masise rāca yaja. 6 To bajiri Dios oca tirumuayere i vasoarere gotiretobumasiaja yua. "Yu roticusere cudijeobecune, i bajirocajama, rojose tāmuotujabetiriaroju varucumi", yigotiyuja tirumuaye. Mameayejuama, tirumuayere bajiro me bajiaja. Ado bajirojua bajiaja: "Espíritu Santore cuora rine yure cudiruarama. To bajiri, Dioraca nacoa naruguruarama", yigotiaja Dios oca.

7Tirumuju î rotirere gutajăiriju ucacoari, Moisés namasiríre ĩsimasiñuju Dios. Tire ĩna cudijeobeti suori rojose tãmuotujabetiriaroju varoti ñamasiñuju. Tire î îsirone, buto yaase raca ejayuju, "Dios ve ñaja" viro. Ado bajiro bajimasiñuju ti: Dios î ucarijãirire î boca juarone, buto î rioga yaamasiñuju, Moisére. Buto yaarica rioga cutigu î ñajare, îre îamasibetimasiñujară israelita masa. To bajiboarine yoaro mene quena yaabeticoamasiñuju. 8 Adirodorirema, mameaye oca, Dios î vasoare ñajare, Espíritu Santo, mani usuriju ejacõari, î ejaremose suorine Dioraca mani ñacoa ñarugurotire masiaja mani. To bajiri "Tirumuaye oca retoro ñamasuse ñaja mameaye oca Dios î vasoare", yituoîaja mani. 9Tirūmuaye oca Moisére cũgũ, "Ñamasuse ñaja", yiĩomasiñuju Dios. To bajiro î yire ti ñaboajaquene, gajera tire cudijeomena ñari, "Rojose tãmuoruarãja", yituoĩamasiñujarã masa. Yucurema mameave oca Dios i vasoare suorine, "Dios i iajama, rojose mana ñaja", yimasiaja mani. To bajiri, "Tirumuaye retoro namasuse ñaja", yimasiaja mani. 10 Mameaye oca, Dios î vasoare, tirũmuaye retoro namasuse ti najare, "Namasuse me nariaroja tirumuavema", vituoĩavasoare ñaja, adirodorirema. 11 Dios î vasoare, juaji i vasoabetiroti ti najare, "Tirumuaye ocama yoaro nabesuja", yimasiaja mani. To bajiri yucurema, "Tirumuaye oca retoro ñamasuse ñaja", yituoĩaja mani.

12 "Ñamasuse ñaja Dios î vasoare" yituoĩarã ñari, bojonemenane tire gotimasiocudiruguaja yua. 13 Moisés namasiríre bajiro bajirã me ñaja yua. Moiséma, Dios îre î ñagõro bero, î rioga yaase yayirütuasere, "Israelita masa ĩaroma" yigu, ĩ rujoa jeoriaro jeotoomasiñuju. Yuama, î yimasiriarore bajiro yayiorí, masare gotimasiobetiruguaja. 14 Tirumujure quene Dios ocare ajitirunuruabetimasinujara israelita masa. To bajiri î ocare ajiboarine, "To bajiro viruaro vaja", vimasibetimasiñujarã. Adirumuri quene to bajirone bajicoa ñaama îna. Cristore ajitirũnurã rĩne, Dios ocare ĩacõari, ajimasiama ĩna. 15 Tire muare tudigotiaja yu. Israelita masa, mani uju Cristore ajitirunubeticoari, Moisés î ucamasire ajimasibeama maji. 16 To bajiboarine, rojose îna visere vitujacoari, mani ujure îna ajitirunusuojama, înare ejaremogumi, "Tire ajimasiato îna" yigu. 17 Mani ujure ajitirunusuorare ejami Espíritu Santo. To bajiri, "Rojose mana ñaama" Dios î yiîavariquenara ñari, "Dios î rotimasire mani yijeobeti vaja, rojose manire yirucumi Dios", yituoĩabeaja mani. **18** Jesucristore ajitirunură nari, "Quenaretogu nagumi", îre yituoĩamasiaja mani. To bajiri, î bojarore bajiro yiruguaja mani. To yira rîne, butobusa îre bajiro bajiruaraja mani, Espíritu Santo î ejaremora nari.

4 ¹Yuare ĩamaicoari, ĩ ocare yuare gotimasiorotiyumi Dios, masare. To bajiro yuare ĩ yijare, tire tuoĩavariquenacoari, ti ocare gotimasiocudirũgũaja vua. 2 Masa bojoneosere virã, yayioroju îna yirore bajiro yibeaja yuama. "Manire ajitirunuato îna" yiră, masare yitobeaja yua. Găjeră, "Quenase bujarãsa" yirã, îna masu îna tuoĩarujeorore bajiro gotimavisiobeaja yua, "Manire ĩagumi Dios" yirã ñari. To bajiri, "Quenaro gotimasioama Pablo mesa", yuare yimasijedirama masa. 3 Quenaro gotimasiora vua naboajaquene, jajara naama tire ajimasimena. Mani ujure ajiterã ñari, to bajiro bajiama. Rojose tãmuotujabetiriaroju varona ñaama îna. 4 "Ajimasibeticõa ñato" Satanás î yise ñajare, yua gotimasiosere ajimasibeama. Î ñaami vãtia uju, Dios î bojabetire masare înare yirotigu. Cristo, Diore bajiro bajigu î ñajare, î oca quenamasusere ajitirunucõari, quenaro îre masa îna rucubuosere bojabeami Satanás. 5 "Yuajuare rūcubuoya" yirā me, ti ocare gotimasiorūgūaja yua. "Mani uju Jesucristojuare rūcubuoato" yirājua yaja. Jesúre maicõari, muare moabosarare bajirone bajiruguaja, tire muare gotirã. 6 Dios, remojune adi macarucuro retiaboarere busurotimasiñuju. Tire î yimasiriarore bajirone î yere mani ajimasibetiboarere mani ajimasirotire yiyumi. To bajiri, "Quenaretogu naami Dios", yimasiaja mani yucurema yuja, Jesucristo quene quenamasugu î nasere masira nari.

Cristore ajitirunucõari, quenaro ñare queti

7 Cristo ĩ gotiroticoariarã, ñamasurã me ñaja yua. Ĩ ocajua ñaja ñamasusema. Yua masune yua tuoĩasene masare gotimasiobeaja. Buto tuoĩamasirã me ñaja yua. To bajiro yua bajisere bojagumi Dios, "Ĩna masise ĩna ye me ñaja. Dios yene ñaja" masa yuare ĩna yimasirotire yigu. 8 Gãjerã buto rojose yuare yiruguama. To bajiro ĩna yiboajaquene, Dios ĩ bojarore bajiro gotimasiocoa ñaruguaja yua. Rojose tamuoboarine, "¿No bajiro bajirati?", yituoĩarejaibetiruguaja. 9 Jãjarã yuare ĩaterã ĩna ñaboajaquene, Dioma yua raca ñacoa ñaruguami. Cojoji me buto rojose yuare yiboarine, sĩabetiruguama. 10 No bojaro

yua vacudiroju yuare sĩaruarã ñaama îna. Jesúre îna sĩariarore bajiro yuare quêne sĩaruama. "Yuare sĩaroma" yigu, yuare quênaro coderũgũami Jesús. Tire ĩacoari, "Catigu ñaami Jesús", yituoĩarũgũama masa. 11 Jesúre ajitirữnurã yua ñajare, yuare sĩaruarũgũama masa. Yuare îna sĩaruaboajaquêne, yua caticoa ñasere ĩacoari, "Tudicaticoari, înare ĩatirữnurũgũami Jesús", yiĩamasire ñaja. 12 To bajiro rojose tãmuoboarine, yua gotimasiocati ñajare, Jesúre ajitirữnurã ñacoacaju mua. To bajiri, mua rijato beroju mua catirotire Dios ĩ catisere ĩ sicana ñaja mua.

13 Masa yuare îna sîaruaboajaquene, no yibeaja yuare. Sîgü Dios ocare ucamasirí Diore î ajitirunuriarore bajiro ajitirunucõa ñaja vua quene. Ado bajiro gotiaja i ucamasire: "Diore ajitirũnugũ ñari, ĩ ocare masare gotimasioaja yu", yigotiaja Dios oca î ucamasire. To bajiro tuoîaja vua quene. Diore ajitirunură ñari, yua catiñaro coro i ocare gotimasiocoa ñaruaraja yua. 14 Ado bajiro tuoĩarã ñari, masa yuare îna sĩaruasere güibeaja уна: "Mani нін, Jesús ĩ rijacoaboajaquene, ĩre catioyumi Dios. To bajiri, Jesús yarã mani ñajare, manire quene, catiorucumi Dios", yituoĩaja yua. "Muare quene catiocoari, î naroju o vecaju manire jua varucumi Dios", yituoĩaja yua. 15 Ado bajiro tuoĩarã ñari, "Yua rãca varuarãja mua", vibu vua: "'Mani gotimasiosere ajirona quenase bujato îna' yira, rojose tamuoruguaja mani", yituoĩaja yua. To bajiri mani uju ocare gotimasiorã ñari, rojose tãmuorã ñaboarine, tire gotimasiocõa ñaja, "Jãjarãbusa Jesucristore ajitirunurutuajaro" yira. "Manire iamaicoari, quenaro yami Dios", yivariquenaruarama îre ajitirunura. To bajiri, jajarãbusa ñarūtuaruarāma îre quenaro rucubuora.

16 To bajiri, Dios, quenaro yuare î yijare, tire tuoïavariquenacoari, î bojarore bajiro yiruguaja yua. Yua rujujuama butobusa ti bucuajedi vaboajaquene, yu tuoïasejuama tocaracarumune butobusa quenase yirua tuoïarutuana yaja yua, Dios î ejaremose raca. 17 Adigodo nara, rojose yua tamuoruguse yoaro mene jedicoaroti naja. Beroju Dios î naroju, jedibetirotire, quenamasusere bujaruaraja yua. 18 "Mani rujuaye, mani îase jediro, yoaro me jedicoaruaroja. Mani îabujabetijuama, nacoa naruguroti naja", yituoîaja yua. To bajiri yua îase, tire buto tuoïabetiruguaja yua. Diore, to yicoari, î ye yua îabujabetijuarema buto tuoïaruguaja.

5 ¹To bajiri mani rujuma, vire bajiro bajiriruju ñaja. Vi ti boarore bajirone, mani ruju quene boaruaroja. Ti boacoaboajaquene, mani rijato beroju gajeruju manire vasoarucumi Dios, õ vecaju. Ti rujuma, boabetiruju ñaruaroja. To bajiro ĩ virotire jere masiaja mani. 2 To bajiro mani bajiroti ti ñajare, cojojirema adigodoju ñarã, buto rojose tãmuoboana, õ vecaju mani ñarotiruju rãcajua ñarua tuoĩarũgũaja mani. 3 Adirũmuri mani uju î tudiejajama, buto quenaruaroja. Gajera rijariara gaje ruju Dios î vasoabetiriară tujure vabetiruarăja mani. Riojone gaje ruju vasoaruarāja, to bajiro ī bajijama. 4 To bajiri, cojojirema adigodo ñarã, rojose tãmuoboana, ruju cuti quejerũgũaja mani. Tire mani yijama, "Bajiyayiruaja" yirã me yaja. Bajiyayibetiboarine, rijabetiruju bojara yaja. 5 Mani tuoiaruieore me ñaia ti, mani ruiu vasoaroti. Dios ñaami, "Gaie ruiu vasoaruarãma" viríma. To vicoari, Espíritu Santore manire cõañumi, "'Dios î gotiriarore bajirone mani rujure vasoarucumi' yimasiato" yigu.

6 "Maji adigodoju ñarā, mani uju Cristo ĩ ñaroju ejamasibeaja", yimasiaja. To bajiri mani bajirotire tuoĩa yurã, tire tuoĩavariquenaja mani. 7 Adigodo ñarã, Cristore ĩabetiboarine, "Ĩ gotiriarore bajirone quenaro yirucumi", ĩre yituoĩaruguaja mani. 8 Adoju to corone ñaruaja mani, mani uju ĩ ñarojure mani varotire yirã. 9 To bajiri adigodoju ñara quene, o vecaju mani ñara vajaquene, Dios ĩ ĩavariquenase rīne yiruaruguaja. Disejua gajeye ñamasuse maja manire. 10 Cojorumu mani jediro Cristo ĩ ĩaro rĩjorojua ejarona ñaja mani. To bajiri, "Anoa ñaama quenase yicana. Anoa ñaama rojose yicana", yiĩabeserucumi. Yiĩamasicoari, manire vaja yirucumi.

"Cristo ĩ rijabosare suorine Dios ĩ ĩavariquẽnarã ñaja mani", Pablo ĩ yire queti

11 To bajiro î beserirumu ti ejaro, "Rojose înare yiromi" yira ñari, "Îre ajitirunuato" yira, înare gotimasioruguaja yua. "To bajirone tuoîaama Pablo mesa", yuare yimasigumi Dios. Mua quene, to bajirone mua yituoîasere bojaja yua. 12 Tire muare yua gotijama, yuare mua îavariquenasere bojara me yibu yua. Ado bajirojua bajiaja: Yuare nagomacarare, "Ado bajiro tuoîacoari, cudimasiato" yira, tire muare gotibu yua. Yuare nagomacara naama, gaji î tuoîasere masibetiboarine, "Quenagu naa-

mi", yituoĩarãma. Quenaro î bajisere ĩacoari, "Quenagu ñaami", yiĩarã ñaama. 13 Yuare ñagõmacarã sĩgũri, "Tuoĩamasimena, mecurimasa ñaama Pablo mesa", yuare yirama. No vibeaja ti. Dios i bojarore bajiro masare gotimasioaja vua. Găjerāma, "Quēnaro yitomasirā narāma", yuare yinagomacarāma. Ti quene, no vibeaja. "Muare vitora vama" muare îna viboajaquene, tire ajicoari, Dios ve quenase bujaja mua. 14"Manire ĩamaiami Cristo" yituoĩacoari, îre cudiruaja yua. Manire buto ĩamaigũ ñari, rojose mani vise vaja manire rijabosayumi. To bajiri, "Îre ajitirunurare manire î rijabosare ñajare, mani quene ĩ rãca rijariarãre bajiro bajiyuja", yituoĩaja mani. 15 "Rojose yitujacõari, yu bojasejuare yimasiato" yigu, îre ajitirunuronare manire rijabosavumi Cristo. Ĩ rijato bero, tudicaticoari ĩ ejaremose ñajare, îre ajitirunumasiaja mani. **16** Tirumujuma, Cristore, to vicoari, gajerare quene, îna tuoiasere masibetiboarine, "Ãnoa ñaama quẽnara; ãnoa ñaama rojora", yituoiariaraja mani maji. Cristore ajitirunucoari, to bajiro tuoiabeaja mani yuja. 17 To bajirone bajiaja Cristore ajitirunura jedirore. Cristore ajitirunusuora, Espíritu Santore cuora ñari, rojose îna virugűrere yirua tuoĩabetirűgűama.

18-19 Dios ñaami, "To bajirone tuoĩato" manire yigu. Tirumuju ĩ terã mani ñaboajaquene, Cristo ĩ rijabosare suorine, ĩ yarã, ĩ ĩavariquenarã mani ñarotire yiyumi. Rojose mani yisere masiriocoari, "Rojose mana ñaama", manire yiĩagumi. To yicoari, "Gājerā quene, yu ĩavariquenarã nato ĩna" yigu, ĩ ocare yuare gotimasiocudi roticoanumi. 20 To bajiri, Cristore gotiretobosarimasa ñaja yua. Muare yua gotimasiojama, Dios ĩ masune vadicoari, ĩ gotiroti ûnirene gotimasioruguaja. Cristore gotiretobosarã ñari, ado bajiro masare buto seniĩaruguaja yua: "Rojose yua yisere masirioya mu; mu ĩavariquenara ñaruaja' ¿Diore yiruabeati mua?", ĩnare yiruguaja yua. 21 Ñie rojose yibecu ĩ naboajaquene, "Rojose yigu ñaja mu" ĩre yigure bajiro ĩ macure rijaroticoanumi Dios, "Rojose ĩna yisere ĩnare vaja yibosaya" yigu. "Cristore ajitirunuronare, 'Ñie rojose mana ñaama'" manire ĩ yiĩarotire yigu, yiyumi.

6 Dios î ejarêmose răca î yere gotimasioră ñari, ado bajiro muare rotiaja yua: Dios, muare îamaicoari, quenaro î yire najare, î ejarêmose răca î bojarore bajiro quenaro yiruguna.

2 Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro ti gotiaja:

"Muare yu yiremorirumu ti ejaro, mua senisere ajicoari, muare quenaro ejaremorucuja yu, rojose mua tamuosere muare yiretobosagu", yigotiaja Dios ocare masa ina ucamasire.

Quenaro ajiya mua. Yucune ñaja rojose mani tamuosere Cristo suorine Dios manire i yiretobosarirumu. To bajiri yucune ire mua senijama, "Yu bojase yimasiato" yigu, muare ejaremorucumi.

3 To bajiri, Dios ocare gotimasiorã, gãjerãjua "'Socaserene gotiama' yuare yiroma" yirã, rojose yibetirũgũaja yua. 4 Ñajediro yua bajisere ĩacoari, "Dios ĩ bojarore bajiro yirã ñaama Pablo mesa", yimasiama masa. Cojoji me gajera rojose yuare îna yiboajaquene, înare gamebeaja yua. Buto rojose tãmuoboarine, tire tuoĩareiaimenane. Dios ĩ boiarore baiiro vicõa ñaja vua. Ado bajiro rojose tãmuoruguaja vua: 5 Yuare îna bajerûgûse, tubiberiaviju yuare îna tubiberûgûse, rējacõari, rojose yuare yiruarã yuare îna tudíruguse, to bajicõari, buto moară ñari cojojirema ñamire quene busuocoaruguсајн. To bajicõari, cojoji me ñiorijarũgũcajн. To bajiboarine, Dios î bojarore bajiro vicoa ñacaju yua. 6 Gajevere quene ado bajiro yua bajisere ĩacoari, "Dios ĩ bojarore bajiro yirã ñaama Pablo mesa", yuare yimasiama masa: "Rojose yirobe" yirã, quenase tuoiaruguaja yua. Dios ocare quenaro masiaja. Găjeră rojose yuare îna yiboajaquene, înare junisinibeaja yua. Socară mene găjerăre mairă nari, înare quenaro virugũaja. Espíritu Santo, yua rãca ñacoari, yuare ejaremorugũami. 7 Dios oca, riojo ti gotirore bajirone gotimasiorũgũaja. Dios î ejaremose raca î bojarore bajiro yiruguaja. To bajiro yiruguaja, "Vatia uju Satanás manire rojose i yirotisere cudirobe" yirã, to yicoari, "Gājerã, rojose yitujato" yirã. 8 Cojojirema yuare rūcubuoama masa. Gajerūmurema rūcubuobeama. Cojojirema quenaro yuare nagoama. Gajerumurema rojose yuare ñagoama. "Socarimasa ñaama Pablo mesa" masa yuare îna yituoîaboajaquene, riojo gotimasioaja yua. 9 No bojaro yua vato, "Gajera naama" masa yuare ina yiîaboajaquene, yuare quenaro masiama sîguri. Cojoji me "Rojose yibu mua" yigoticõari, yuare îna sĩaruaboajaquene, caticõa ñacaju yua. 10 Cojojirema buto sutiritirã ñaboarine, mani uju quenaro i visere, to vicoari, quenaro i virotire tudituoĩacoari, variquenaruguaja yua. Maioro bajira yua naboajaquene, Dios ocare masare yua gotimasiose suorine, Dios ye quenamasuse bujaama îna. "Nie mana naama Pablo mesa" masa yuare îna yigotiboajaquene, Dios ye quenamasuse î ujose jediro cuora naja yua.

11 Corinto macana, yuare ajiya. Yua tuoĩase coro muare gotijeoaja yua, muare buto mairã ñari. 12 Quenaro gamera maire ti manijama, yua suori me bajiroja. Muare buto yua maiboajaquene, muajuama, yuare maimenaja. 13 Jacu î riare maigu î nagorore bajiro muare nagoaja yu. Muare yu mairore bajirone yure maina mua quene.

"Mani usuju Dios ĩ ñajare, Cristore ajitirumumena raca baba cutibetiroti ñaja manire", yire queti

14 Cristore ajitirũnumena rãca baba cutibesa mua. Dios ĩ bojase yirã, Dios ĩ bojabeti yirã rãca ĩna baba cutijama, ¿no bajiro ĩna yisere ĩavariquẽnaguĩda Dios? Bususere bajiro me bajiaja rẽtiase. Busuroju rẽtiabeaja. Rẽtiarojua, busubeaja. Tire bajirone bajiroti ñaja Cristore ajitirũnumena cristore ajitirũnumena rãca baba cutibetiroti ñaja. 15 "Ado bajiro yiroti ñaja" Cristo ĩ yijama, ĩre ajicõari, ¿"Mu gotirore bajirone tuoĩaja yu quẽne", yicudiguida Satanás? Sĩgũre bajiro tuoĩarã me ñaama. To bajiro bajiaja mani Cristore ajitirũnura quẽne. Îre ajimena ĩna tuoĩarore bajiro tuoĩabeaja mani. 16 Dios yarã ñaja mani, ĩre ajitirũnurã. To bajirone gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire. Ado bajiro gotiaja ti:

"Yu yarā usuju ñarūgūrucuja yu. No bojaro îna ñaroju îna rāca ñarūgūrucuja. Îna rūcubuogu ñarucuja yu. To bajicoari, yu yarā ñaruarāma îna", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

To bajiri, Dios yara naboarine, ¿îna masu îna quenorujeoriarare rucubuora raca baba cutirada mani?

17 Ĩna rãca baba cutibetiroti ti ñajare, gajeye Dios ocare masa ĩna ucamasiriarore bajiro yiroti ñaja muare. Ado bajiro gotiaja ti, mani ији ĩ gotimasire:

"Yure ajimenare camotadiya mua. 'Dios i bojabeti yirobe' yira, înare baba cutibesa. To bajiro mua yijama, yu yara naruaraja mua", yigotiami mani uju.

18 "Мна јасн ñarнснja ун. To bajicõari, ун rĩa ñarнarãja mнa", yigotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire, masijeogu mani нju ĩ ñagõre.

7 Dios ĩ gotimasire to bajiro manire ti gotijare, ĩ bojarore bajiro jediro rojose mani yise yitujacõari, ĩre rũcubuorã ñari, ĩ bojase rĩne yito mani, "Rojose mana ñato" yirã.

Corinto macana, rojosere yitujacõari, quenasejuare îna yire

2 Quena ado bajise muare gotiaja yua: Yuare maiña mua. Nimujuare rojose yibeticaju yua. Nimujuare rojose yirobeticaju. Nimujuare yitobeticaju yua, "Yua masurio quenase bujarasa" yira. 3 Tire muare yua gotijama, "Pablo mesare nagomacara, rojose yiyuja mani" mua yirotire yira me yaja. "Nie rojose yibeticama Pablo mesa" mua yirotijuare yira yaja yua. Jeju yua gotirore bajirone muare tudigotiaja yua: Buto muare maiaja yua. Mua bajireacoajaquene, mua caticoajaquene, muare maitujabetiruaraja yua. 4 "Quenaro yira naama Corinto macana; yua gotirore bajirone cudiruarama" muare yituoacoari, rojose tamuora naboarine, buto variquenaja yua.

5 "Macedonia sitaju ejacõari, rojose tāmuomenaja mani", yituoĩaboacaju yua. Adoju quene buto rojose tāmuocaju. Yuare ĩatecoari, tudírūgūcama. To bajiri, "¿Jesúre ajitirūnura, ĩre ajitirūnu tujarati?", yituoĩarejaicaju yua. 6 Dios ñaami tuoĩa sutiritirare, "Tuoĩa variquenato" yigu. To bajiri, tuoĩa sutiritira naboarine, Dios ĩ ejaremose raca tuoĩavariquenamu yua. Tito ĩ ejase suorine, "Tuoĩa variquenato", yuare yiyumi Dios. 7 Tito ejasere variquenacoari, gajeyere quene variquenamu. Mua bajisere ĩ ĩavariquenare quetire ajicoari, variquenaja yua quene. Ado bajiro mua bajisere yuare gotimi: "Buto mure ĩaruaama Corinto macana. 'Rojose mani yicati suorine buto sutiritiyuju Pablo' yire quetire ajicoari, buto sutiritima. Mure rucubuocoari, mu ucacatore bajirone yima", yuare yigotiejami Tito. To bajiro ĩ yisere ajicoari, butobusa variquenaja yu.

8 Tirūmuju papera muare yu ucacõaro bero, "Tire ĩacõari, sutiritiruarāma ĩna. To bajiri cõabetiroti ñaboayuja", yituoĩa sutiriticaju yu maji. To bajiboarine, sutiritibeaja yucurema, "Yoaro me sutiritiriarāma" muare yimasigū ñari. 9 "'Sutiritiato ĩna' yigu yiyuja yu" yigu me, variquenaja yu. "Sutiriticoari,

rojose îna yicati yitujacoari, quenase tuoianuma" yigu, variquenaja yu. To bajiro mua bajisere bojayumi Dios. To bajiri tirumuju muare yu papera coacati, muare quenanuja ti. 10 Rojose yigure, "Rojose tãmuoato" yigu ñaami Dios. To bajiro î yijama, "Rojose î yisere yitujacoari, yujuare ajitirunuato" yigu, yiyumi. To bajiro î bajijama, rojose î tâmuoborotire îre viretobosarucumi Dios. Diore ajiterajuama, rojose îna yisere tuoĩa sutiritibeama îna. To bajiri, rojose tãmuotujabetiriaroju varuarāma īnama. 11 Mua rāca yu ñaro, "Rojose mani yijama, mani yibetijaquene, no yibeaja", yituoiaboacaju mua maji. "Mani yisere ĩavariquenabeami Dios", yijunisiniriaraja mua. Dios muare î îavariquenabetire tuoia guiriaraja mua. "Manire oca ñaja. Tire oca quenoroti ñaja", yiyuja mua. Dios i ĩavariquenasere bojara ñari, yu ucacoacatore bajiro yivariquenanuja mua. Rojose viríre rojose i vire vaja, rojose ire vivuja mua. To bajiri, "Quenaro vivuma ina. Nie rojose maja înare", muare yituoîaja yu yuja. 12 Tirumuju muare papera cõagũ, mua rãcagu rojose yirí, to yicõari rojose yiecoríre quene buto tuoĩabeticaju yu. Muajuare quenaro tuoĩagũ ñari, muare ucacoacaju yu. "'Pablore rucubuora ñari, i rotirore bajiro yama îna' Dios î yiîamasisere tuoîamasiato" yigu, ucacaju yu.

13 To bajiri quenaro mua yirere tuoiacoari, variquenaja yua. "Quenaro îna yicatire îacoari, yu tuoiarejaiboacatire tuoia tujacoari, variquenacaju yu", yigotimi Tito. To bajiro î yijare, butobusa muare variquenaja yua. 14 Mua tuju Titore yu coaroto rijoro, ado bajiro îre yicaju yua: "Înare yu ucacoasere quenaro cudiruarama Corinto macana", îre yicaju yua. Îre yua goticatore bajirone quenaro cudiyuja mua. To bajiri, tire ajivariquenaja yua. 15 Mua tuju î ejaro, buto rucubuose raca îre mua bocaamirere, to yicoari, îre quenaro mua cudirere tuoiabujacoari, butobusa muare maiami Tito. 16 "Yu rotise, josase ti naboajaquene, quenaro cudiruarama" muare yituoiacoari, buto variquenaja yu.

"Maioro bajirare variquenase raca ejaremojama, quenaja", yire

8 1 Yua mairã, gajeyere muare gotigu yaja: Adoana, Macedonia sitanare, Cristore ajitirunurare, Dios, înare îamaicoari, quenaro î yise suorine quenaro îna yicati queti muare

gotigu yaja. 2 Buto rojose tãmuoboarine, variquenase rãca Diore ajitirunucõa ñaama. To bajicõari, jairo gajoa cuomena ñaboarine, gajerare ejaremoruara, îna cuose coro juareonuma. 3 Îna cuoro coro îsicama. Bajibeaja. "Îsiecoruarama îna" yiboariaro retobusaro isiecocama. Iacaju yu, to bajiro ina viro. 4 Înare vu senibetiboajaquene, ado bajiro vure vicama: "Jerusalén macana Cristore ajitirunura maioro bajirare buto ejaremoruaja yua. To bajiri adi gajoa yuare juabosa vacoari, mua îsijama, buto quenaruaroja", yuare yicama. 5 Yua tuoiaboacato retoro quenaro, ado bajiro yicama: "Mu bojarore bajiro yiruaja yua", Diore îre yiseni gajanocoari, "Î bojarore bajiro muare cudiruaraja", yuare yicama. 6 To bajiri, "Adoana Macedonia sitana îna juareoriarore bajiro, mua, Corinto macana quene mua vijama, quenaruaroja" vituoiacoari, muare gajoa iuarẽorotisuoríre Titore tudivarotiaja yua. "Toju vacõari, gajoa îna juareorere juareojeoba mu", îre yaja yua. 7 Gajera Cristore ajitirunura retobusaro îre ajitirunura naja mua. To bajiri î ocare quenarobusa gotimasiaja. To bajicoari, îna retobusaro vuare mairă ñari, îna retobusaro Dios î bojarore bajiro yuare ejaremo variquenara naja. To bajiri, maioro bajirare quene tuo amaico ari, gajera ina co ase retoro gajo a mua co ajama, quenaruaroja.

8 To bajiro muare yu yijama, rotigu me yaja yu. "Tire ajicoari, maioro bajirare gajera îna ejaremo variquenase retoro înare ejaremo variquenato mani" mua yirotire bojagu, adi sitana quenaro îna yicatire muare gotibu yu. To bajiro mua yijama, "Socara mene maioro bajirare maira naja yua" yira, yiraja mua. 9 Mani uju, Jesucristo, ado bajiro quenaro manire î yire najare, "Quenaro înare ejaremoto mani", yituoîaroti naja muare: Manire îamaicoari, î rijabosarere masiaja mua. Dioraca jediro cuogu naboarine, manire îamaigu nari, adigodojure vadicoari, maioro bajigu nacoasuju î. To bajiro bajiyuju, Dioraca quenaro nacoari, niejua manire ruyabetirotire yigu.

10 Muare rotibetiboarine, quenaro mua narotire bojagu nari, yu tuoiasere ado bajiro muare gotigu yaja yu: Rijoroaga cumare quene, variquenase raca nare ejaremorua tuoiasuoyuja mua. To yicoari, gajoa juareosuoyuja mua. 11 To bajiri, "Maioro bajirare mani ejaremorua tuoiavariquenasuocatore

bajirone juareojeocoato mani", yivariquenaña. Îna îsiro corone juareocoari, coaña. **12** "Jairo mani îsibetijama, îavariquenabecumi Dios", yituoîabesa. Jairo cuora, mojoroaca cuora quene, mani îsimasiro coro mani îsivariquenajama, manire îavariquenagumi Dios.

13 "Maioro bajirare ejaremoña" yu yijama, "Coajeocoaña" vigu me vaja vu. "Maioro bajirare gajoa coajeocoari, maioro bajiya mua" yigu me yaja. 14 "Cristore ajitirunura, nijuane maioro bajirã manicoato" vigu vaja. Adirumurirema mua ñaja jairo cuorã. To bajiri, "Maioro bajirã ñaama îna" yire quetire ajicoari, gajoa înare mua coajama, quenaruaroja. To bajiri, îna quene, maioro mua bajise quetire ajicoari, muare ejaremoruarama. To bajiri niejua ruyabetoja inare, muare quene. To bajiro mani yijama, cojoro coro cuora naruaraja mani jediro. 15 To bajiro mani vijama, Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajiro cudiră yiruarăja mani. "To bajirone bajiruaroja", yiucamasiñumi Moisés, israelita masa îna juareoro bero, cojoro cõro cõĩacõari, ĩna ĩsibatomasire ñajare. Ado bajiro gotiaja: "Jairo juareoriara naboarine, ina bojaro retoro bujabeticama îna. Găjerâma, mojoroaca juareoriara naboarine, îna bojaro coro bujacama", yigotiaja Dios ocare Moisés î ucamasire.

"Mua tuju Tito mesare cõagũ yaja", Pablo ĩ yire queti

16 Muare tuoĩamaicoari, buto yu ejaremoruaro coro muare ejaremoruami Tito quene. "To bajiro tuoĩato ĩ" yigu, yiyumi Dios. To bajiro ĩ yijare, "Quenaro yaja mu", Diore ĩre yaja yu. 17 "Corinto macanare quena mu ejaremogu vajama, quenaruaroja" yua yiseniĩasere ajicoari, buto variquenami Tito. Muare buto ejaremoruagu ñari, "Yure mua seniĩaroto rijorojune, yu masu yu tuoĩase raca, 'Yucune varucuja' yituoĩamu yu", yuare yimi.

18 Tito rāca varocure, yua maigūre cõaja yua. Ĩ ñaami, manire bajirone Cristore ajitirunugu. Îre ajitirunura jediro, "Cristo oca quenasere quenaro gotiretobumasigu", îna yirucubuogu ñaami. 19 Cristo ocare quenaro gotiretobugu rī me ñaami. Adoana, Macedonia sitana, Cristore ajitirunucoari rejarugura, "Gājoa manire juabosarare ejaremorucumi" yira, îna besecacu quene ñaami. Ti gājoa, maioro bajirare yua îsiro-

ti suorine, "Maioro bajirāre quēnaro ejarēmo variquēnarā ñaama, Cristore ajitirūnurā", yituoĩaruarāma masa. To yicõari, mani uju Jesucristore rūcubuoruarāma. **20** "Pablo mesa īna masune īna yireajare, gājoa ejabetoja" īna yigõjarotire bojamena ñari, yuare baba cutirocure īre bojacaju yua quēne. **21** "Quēnaro yama" Dios ī yiĩavariquēnase rī mere bojaja yua. Masa quēne, to bajise īna yiĩavariquēnasere bojaja.

22 To bajiri, gajire coaja yua, Tito mesa raca. Cristore ajitirũnugũ ñari, mani vu ñaami ĩ quene. Îre ĩamasira ñari, "Quenaro yigu ñaami", îre yimasiaja yua. Cojoji ruyabeto quenaro ejaremo variquenaruguami. To bajicoari, "Corinto macana quenaro cudiama îna" Tito î yisere ajicoari, butobusa muare ejaremoruami. 23 To bajiri Tito, to yicoari, i babara juara ñaama, mua tuiu vua cõarã. Jêre Titore îre masirãia mua. Ĩ ñaami yu baba, "Cristore quenaro ajitirunuato" muare yigu, yu rãca moarũgũgũ. Gãjerã juarã, Titore baba cuti vana, Jesucristore ajitirunura ñari, mani yara ñaama îna quene. "Quenaro yirã ñaama" adi macariana îna yiĩarã, mua tuju îna cõarã ñaama. Quenaro îna yise suorine Cristore quenabusaro rucubuoama masa, adi macariana. 24 Mua tuju ina ejaro, quenaro înare viba. "Cristore ajitirunurare îamaira naama Corinto macana" vaja vua, adi macarianare Tito mesare coarare. To bajiri înare quenaro mua vijama, "Riojo yama Pablo mesa", viruarãma îna.

Cristore ajitirunurare maioro bajirare ejaremore queti

9 1-2 "Cristore ajitirײึոษาลัre maioro bajirare ejaremora, gajoa juareocoari mani coajama, quenaruaroja", yituoiara naja mua. То bajiri, mua coarua tuoiase quetire masigu nari, "To bajiro mua yijama, quenaruaroja", muare yiucabetiroti naboaja. Adoana, Macedonia sitanare, ado bajiro înare goticaju yu: "Acaya sitana, Corinto macana, mani maira, jere i cuma 'To bajiro yiroti naja' yisuoyujara", înare yicaju yu, muare. Tire ajicoari, "Mani quene to bajirone yiroti naja" yituoiacoari, jajara gajoa îsicama. З То bajiro yisuoriara mua naboajaquene, yu varoto rijoro Tito mesare coaja yu. "Gajoa juareocoari, yuru yuto" yigu, înare coaja yu. Adoanare gotira, "Yu ejaroto rijoro gajoa juareocoari, yuruarama", yaja yua, muare. To bajiri mua tuju yu ejaro, "Gajoa juareojeobeaja maji"

mua yisere ajiruabeaja yu. Adoanare ĩnare yu gotirore bajiro mua bajirotire bojaja. 4 Adoana Macedonia sitana sĩgũri yure ĩna baba cuti vajama, gãjoa manone muare ĩna ĩarotire bojabeaja. "Corinto macanare quẽnaro masiaja. Yua ejaroto rĩjorojune, gãjoa juarẽojeocõaruarãma ĩna", yaja yua, adoanare gotirã. To bajiri, mua cuo yubetijama, bojoneruarãja yua. Mua quẽne, bojoneruarãja. 5 Mani bojonerotire bojabecu ñari, yu varoto rĩjoro, Tito mesare mua tuju ĩna vasere bojaja. "Ĩsiruarãja" mua yigotiriarore bajirone mua ĩsirotire yirã, muare ejarẽmoruarãma ĩna. To bajiri yu ejarone, ĩsicõaruarãja mua. To bajiro mua yijama, "Pablo, ejacõari, ĩnare ĩ ĩsirotijare, ĩsiterã ñaboarine, ĩsiñujarã", yire maniruaroja. "Pablo ĩ ĩsirotibetiboajaquẽne, ĩna masune maioro bajirãre tuoĩamaicõari, ĩsivariquẽnañujarã", yirejua ñaruaroja.

6 Gãjoa ĩsiroana, gotimasiore quetire masiritibeja: "Oterimasu, mojoroaca ĩ otejama, mojoroaca ti ricare bujarucumi. Jairo oteguma, jairo bujarucumi". ^b 7 To bajiri tocaracu, "Ado coro ĩsirucuja yu" mua yituoĩaro coro mua ĩsijama, quenaruaroja. Gãjoa maiboarine, mua ĩsijama, quenabetoja. Mua ĩsiteboajaquene, gãji ĩ ĩsirotijare, mua ĩsijama, quenabetoja. Mua masune ĩsiruara, mua ĩsijama, quenaruaroja. Ĩsivariquenarare ĩamaiami Dios. 8 To bajiro mua yisere ĩacoari, quenaro muare yirucumi Dios. Mua bojaro retobusaro coaremorucumi. To bajiro manire yami, "Gãjerare ejaremora, ñajediro quenaro îna yiro bero, ñiejua ruyabeticoato" yigu. 9 "To bajiro quenaro mani yisere bojaami Dios", yimasiaja mani, Dios ocare masa ĩna ucamasire quenaro yigure ado bajiro ti gotijare:

"Maioro bajirare jairo îsiruguami. To bajiro quenaro î yirugusere masiritibeticoari, quenaro îre yirucumi Dios", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

10 Dios ñaami "Ote aje cuoato" yigu, manire cõagũ. Ti ote aje suorine bare rĩ mere bujaja mani. Quena gajeye ote aje mani oterotire quene bujaja mani. Tire bajiro bajiaja Dios quenaro manire ĩ yise. "Ado bajiro bajiato" yigu, quenaro manire

^b 9.6 Ado bajiro manire gotimasioro yaja ti queti: Găjerâre ejarêmoră, îsiterâ ñari, mojoroaca mani îsijama, Dios ye quênamasuse, mojoroaca manire ujorucumi. Îsivariquênarâ ñari jairo mani îsijama, jairo quênamasuse manire ujorucumi.

yami: Quenaro manire i yise suorine, cojoji me quenaro yaja mani. Quena gajerumurema gajerare quenaro yimasiaja mani. Găjeră quene, quenaro mani viră, găjerăre quenaro yimasiama îna quene. "To bajiro bajiato" yigu, quenaro manire vami Dios. 11 Jairo muare îsirugurucumi Dios, "Maioro bajirare ejaremoato" yigu. To bajiro mua yijama, "Quenaro vaja mu", Diore îre viruarama jajara masa. To bajirone viruarãma Jerusalén macana Cristore ajitirunurã quene. Gajoa mua juareorere vu juaejasere ĩacoari, "Ouenaro vaja mu", Diore îre yiruarama îna. 12 To bajiri, gajera Cristore ajitirunură, maioro bajirare gajoa mua coaroti, îna ri mere quenaruaroja. Tire ĩacoari, "Quenaro yaja mu" ĩre ĩna viroti ti najare, Diore quene que naruaroja. 13 Gajoa înare mua coasere ĩacoari, "Cristore aiitirunura masu ñarama Corinto macana. Manire ejaremocoari, gajerare quene ejaremoama" muare yituoĩacoari, variquenase raca Diore rucubuoruarama îna. 14 "Manire îna ejarêmose Dios suorine bajiaja" muare vituoĩamaicoari, Diore buto muare senibosaruarama îna. 15 "Ouenaro vaja mu", Diore îre viroti naja manire. Quenamasusere manire yibosayumi Dios. Rojose mani yise vajare "Yiretobosato" yigu, î macure coanumi.

"Dios yure î rotise răca gotimasioaja yu", Pablo î yire queti

10 1 Yu, Pablo, ado bajise gotigu yaja, sĩgũri yure ñagõmacarãre: Quẽnabeti masa ĩna yiboajaquẽne, ĩnare ĩamaicõari, quẽnaro ejarẽmorũgũñuju Cristo, "Rojose yitujacõari, quẽnasejua tuoĩato" yigu, ĩre bajiro muare ejarẽmoruaja yu quẽne. "Mani rãca ĩ ñajama, bojonegũre bajiro manire gotiami Pablo. Sõju ñacõari, manire ĩ ucacõajama, tudígure bajiro gotirugũgũmi", yiyuja mua. 2 Rojose yirãre tudígure bajiro gotigu ñaboarine, mua tuju ejacõari, tudígure bajiro gotiruabeaja. To bajiri yure mua ñagõmacasere yitujacõaña, "Mani tuju ejacõari, tudígure bajiro gotiromi" yirã. To bajiro mua yiboajaquẽne, sĩgũri, adigodoaye rĩne tuoĩarã, "Ĩna masu ĩna bojarore bajiro yirã ñaama Pablo mesa" yuare yiñagõmacarãre tudígure bajiro gotiroti ñaja. 3 Adigodoaye rĩne tuoĩarã rãca ñaboarine, yua masu yua bojarore bajiro yirã me ñaja yua. 4 Yua masise adigodoaye me ñaja. Dios ĩ masise rãca yua gotijama, yuare ĩna ñagõjaiboajaquẽne, ĩnare gotirētobuma-

siaja yua. 5 Cristo ocare ajiteră, "Masiră ñaja yua" yivariquenarăre Diore senibosaja yua, "'Riojo me tuoianuja yua' yato" yiră. No bojasene găjeră îna tuoiase, Cristo î bojabeti ti najama, tire yitujacoari, "Cristo î bojarore bajiro rine tuoiato" yiră, Diore seniaja yua. 6 To bajiro muare senibosaja yua. Mua răcana yuare bajiro tuoiamenare rojose îna yise vaja rojose înare yiruguruarăja yua, "Mua jediro Cristo î bojarore bajiro yuare cudirua tuoiato" yiră.

7 "To bajigu ñaami" yure yiĩamasirã ñaboarine, yu tuoĩasejuarema masibeaja mua. Gãji, "Cristore ajitirunugu ñaja" yigu î ñajama, Cristo yarã yua ñasere quene masirocu ñaami. 8 "Cristore gotiretobosarimasu ñari, muare rotimasiaja vu" vu yigotijare, "To bajiro î yijama, 'Ñamasugũ ñaja yuma' manire vigu vami", vituoĩaboarãia mua. To bajiro mua viboajaquene. Cristo, to bajiro virocure vure î coacati najare, bojonebecune tire gotiaja yu. Mani uju, "Yu yere ajicõari, sutiritiato" yigu me. vure coacami. "Tire ajivariquenato" yigujua, yure coacami. 9"Ĩ ucacoase raca yuare tudígure bajiro yuare gotiruguami Pablo" mua yituoĩaboasere bojabeaja yu. 10 Ado bajise yirã, tire bajiro yure tuoĩaboarãja mua sĩgũri: "Sõju ñacõari, papera rãca goticoajama, tudígure bajiro manire gotiami Pablo. Mani rãca ĩ ñajama, bojonegũre bajiro manire gotiami. Ñie vaja maja mani rãca ñagũ, ĩ ñagõse", yure yituoĩaboarãja mua. 11 To bajiro yure mua yiboajaquene, to bajiro bajigu me ñaja yu. Tudígure bajiro gotiroti ti ñajama, yu ucacõase rãca yu gotimasirore bajirone gotimasiaja yu, masa tu yu ñajaquene.

12 Mua rācana sīgūri, īna tuoĩa gotirore bajiro yibeaja yuama. Ado bajiro tuoĩacõari, gotirāma ĩna: "¿Ñimu ñati mani vatoaju butobusa tuoĩagũ? Yu ñaja butobusa tuoĩagũ" gãmerã yiñagõrãma ĩna. "Gãjerã retoro masirã ñaja mani", yituoĩarāma ĩna. Tuoĩamasimena ñarãma ĩna unama. Ĩnare bajiro yibeaja yuama. 13 Yua masune tuoĩarujeocõari, gotibeaja yuama. "Ado bajiro bajirã ñaja yua" muare yua gotijama, Dios, yuare ĩ rotire ñajare, to bajise muare yaja. To bajiri, "Corinto macanare quene yu ocare gotimasioruaraja mua", yuare yiroticõañumi. 14 To bajiri, Dios, yuare ĩ rotijare, gajerã rījoro vacõari, Cristo ĩ rijabosare suorine quenaro Dios ĩ yisere muare gotimasiocaju yua. 15 Gãjerã ĩna gotimasioria-

rãre ĩacõari, "Yua gotimasiose suorine Cristore quenaro ajitirunura naama", yibeaja yuama. Yua masu yua moare rîne muare gotiaja yua. Quenarobusa Cristore mua ajitirunurotire bojara nari, butobusa muare gotimasiocõari, ejaremoruaja yua, Dios yuare î gotiroticõariarore bajirone yira. 16 "Cristore quenaro ajitirunura naama" muare yimasicõari rîne, Dios î bojarore bajiro gajeroju narare î yere masimenare gotimasioruaja. To bajiro yua yijama, gajera îna gotimasiocõariararene, "Yu gotimasiocana naama anoa" yigotiruamena nari, gotiecomenare gotira varuaja.

17 Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Ñamasurã îna bajisere mua gotivariquenaruajama, Cristo î bajisejuare gotivariquenaña. Îne ñaami ñamasugu", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. 18 Ado bajiro ti bajijare, to bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: Gāji î tuoîarore bajiro yigu, "Quenaro yigu ñaja yu" î yiboase, vaja maja ti. Î ügurema "Quenaro yigu ñaami", îre yivariquenabeami Dios. "Quenaro yicaju mu" î yirajua ñaama, quenaro yira.

"Socase gotimasiorã, Dios î gotiroticoariara me ñaama", Pablo î yire queti

1 1 Tuoĩamasibecure bajiro yu gotiroti ti ñaboajaquene, mua ajisere bojaja yu. 2 Diore bajiro buto muare tuoĩamaiaja yua. Ado bajiro bajiaja: Rõmio, ümua rãca ñaĩabeco so manaju ñarocu rîrene tuoîagomo. Sore bajiro yirâ mani quene, Cristo rîrene ajitirunuaja mani. Yu ñaja "Cristore ajitirunuato" yigu, muare gotimasiosuocacu. To bajiri, Dios muare ĩ mairore bajiro buto muare maiaja yu quene. To bajiri, "Anoa ñaama yu gotimasiocati suorine mure ajitirunura" Cristore îre vu viioroto rijoro, "Îre ajitirunu tujacoari, gajerajuare ajitirunuroma" yigu, quenaro muare îatirunuruguaja yu. 3 Tirumuju vătia uju, Eva ñamasiriore quenase sore yitomasinuju. To bajirone bajirama gajera, socase oca gotimasiora. Ina gotimasiose suorine muare yitogumi. "Vãtia uju quenaro i yitosere ajitirunucoari, Cristo yejuare ajitirunu tujarama", muare yituoĩarejaiaja yu. 4 Gãjerã mua tuju ejacõari, "Jesucristo, ado bajiro bajigu masu ñagumi" îna yisocasere ajicoari, "To bajirone bajigu ñagumi" înare yicudicoari, ajitirunu variquenaraja mua. To bajiro mua yijama, Espíritu Santo mere ajitirunură yirăja mua. To yicoari, Cristo ocare, yua gotimasiocati mere, ricati gotimasiorejuare ajitirunură yirăja mua. To bajiro îna yisejuare mua ajitirunujama, quenabetoja. 5 "Dios î coariară găjeră retoro masiră naja yua", muare yisocarama îna. Dios î coari, înare bajiro socagu me naja yu. "Yu retoro masiră me narama îna", yituoîaja yu. 6 îna gotimasiorore bajiro yimasibetiboarine, Dios ocare quenaro masigu naja yuma. To bajiri, î ocare quenaro muare gotiretoburugucaju yu. Cojoji me yure ajicana nari, "Dios ocare quenaro masiami Pablo", yure yimasiraja mua.

7 ¿Mua tu ñaguju, "Ñamasurã ñaja yua" yirare bajiro yiroси ñaboayujari, yure? ¿Cristo ocare quenase muare gotimasiogũ, vaja sẽnirocu ñaboayujari? Bajibeaja. "Ñamasugũ me ñaja" yigure bajiro bajirugucaju yu, "Yure tuoiamenane, Dios oca rīne ajitirũnucõari, ī yarã, ñamasurã ñato" yigu. 8 Gajeroana Cristore ajitirunura gajoa yure isicama ina, "Corinto maca tuju ñacõari, înare gotimasioato" yirã. Yure mua îsiroti ñaboacati, înajua, yure îsicama. 9 Mua tuju yu ñajaquêne, gajoa magu naboarine, "Yure ejaremona", muare vibeticaju yu. Macedonia vadiriară Cristore ajitirunură ejacoari, yu bojaro coro vure isicama. Gajoa muare senibetirugucaju vu. Bero quene senibetirugurucuja. 10 Cristore ajitirunugu nari, riojo i gotirore bajiro, ado bajiro muare gotiaja yu: "Gajoa senibecune, Dios ocare gotimasioruguaja", yivariquena tujabetirucuja yu. Mua, Acaya sitana jediro, "Dios ocare î gotimasiose vaja, vaja sēnibetirūgūami Pablo", yimasiruarāja mua. 11 Muare buto maigũ ñari, to bajise muare gotiaja vu. "Înare buto maiami Pablo", yure yimasigumi Dios quene.

12 "Pablore bajiro Dios î coariara naja yua quene" yisocara, muare îna gotimasiose vaja, vaja senirugunujara îna. To bajiri, "'Pablore bajiro vaja seniaja yua' yimasibeticoato îna" yigu, muare vaja senibetirucuja yu. 13 Socase gotimasiorimasa, Dios î coariara me narama. 14 înare bajiro bajiruguama Dios ocare ajitera. Vătia uju Satanas quene, cojojirema Dios tuagu angel quenaro yigure bajiro bajitoruguami. 15 To bajiro bajigu î najare, "Îre cudira quene îre bajiro bajiruguama", yimasiaja yu. "Quenase rîne yira naama" înare mua yiîasere bojara nari, to bajiro bajirama. To bajiro îna yisere îacoari, "Rojose tămuoruguruaraja mua", înare yirotirucumi Dios.

"Cristo î coacacu nari, buto rojose tamuoaja yu", Pablo î yire

16 Ado bajise muare tudigotiaja yu: "Tuoĩamasibecure bajiro gotiami Pablo" mua vituoĩasere bojabeaja vu. To bajiboarine, to bajiro mua vituoĩajama, tuoĩamasibecure bajiro muare yu gotisere ajiya mua, yure mua ĩarũcubuorotire yirã. 17 Yucune muare vu gotiroti mani uju Jesucristo i gotirotise me ñaja. Yu masune yu bajisere muare gotiguagu yaja yu. 18 Mua racana, socase gotimasiora, jajara adigodoave rine tuoĩarãre bajiro gotirãma, ĩnare mua ajirũcubuorotire virã. To bajiri "Yu quene, îna gotirore bajiro gotivariquenarucuja" yituoĩacoari, mojoroaca muare gotirucuja yu, "Yure ajirũcubuoato ĩna" yigu. 19 Muajuama, "Masirã ñaja yua", viboarãia, tuoĩamasimena îna gotisere aiisuvarã ñari. 20 Îna rotiajerare bajiro bajira naboarine, înare ajiquejemenaja mua. "Îna suorine gajoa bujarasa mani" yira, muare îna yitosere ajiquejemenaja. "Yuare ĩarũcubuoya" yirãre bajiro ĩna bajirũgũsere ĩaquejemenaja. "Ajirũcubuobeaja mua" yirã, muare îna jaboajaquene, înare ajiquejemenaja 21 Yujuama, mua tuju ñagũ, "Ñamasugũ me ñaja yu" yigure bajiro vu bajijare, vure ajirucubuomenaja mua. Muare ina yirore bajiro yu yijama, "Rojose yigu yaja yu" yituoĩacõari, bojoneboguja yuma.

To bajiboarine, "Ado bajiro bajirã yua ñajare, yuare ajiruсчbноуа" muare îna yise ñajare, yu quene, tuoîamasibecure bajiro muare gotirucuja vu. 22 "Hebreo oca ñagora ñari, ñamasurã ñaja yua", muare yiyujarã îna. Yu quene, Hebreo oca ñagogu ñaja vu. "Yua, israelita masa, gajera retoro Diore masirã ñaja yua", yiyujarã îna. Yu quene, israelita masu ñaja ун. "'Quenaro muare virucuja' Dios ї vimasirí, Abraham ñamasirí jãnerabatia ñaja yua", yiyujarã îna. Yu quene, Abraham ñamasirí jãnami ñaja yu. 23 "Cristo î coariarã îre moabosarã ñaja yua", muare yiyujarã îna. To bajiro îna yire ñajare, "Îna retobusaro Cristore moabosagu ñaja", muare yaja yu. Тної amasibecure bajiro muare goticõa ñaja yu. Ado bajiro ti bajijare, "Îna retobusaro îre moabosagu ñaja", muare vaja vu: Cojoji me buto îre vu moabosajare, tubiberiaviju vure tubibecama masa. Cojoji me yure buto bajecama. Cojoji me yure sĩaruaboacama. 24 Cojomocãrãcaji yure ñiacõari, buto rojose

2 Corintios 11.24

yirãre îna bajerore bajiro yure bajecama masa. Tocărăcajine treinta y nueve ñarijiri yure bajecama. **25** Idiaji yure ñiacõari, vucúne buto vure jacama îna. Yure sĩaruarã, cojoji gũtane buto yure reaejoboacama. Idiaji moa riagare yu vaboacati cũmuari rujacaju. Cojoji cũmua rujacõari, ũmua ñarũmu cuti, quena namire quene, na nami cutibusuocaju yu, moa riagaju. 26 Cojoji me Dios ocare gotimasiogũ, sõju josari vacudirũgũcaju yu. Riaga güioroju vacaju. Juarudirimasa güioroju vacaju. Cojo macana me yu yarã rojose yicama. To bajicõari, gãjerã masa vatoaju güioroju vacaju. Jairimaca ñagũ, masa ĩna ñabetoju quene, giioroju vacaju. Moa riaga giioroju quene vacaju. "Cristore ajitirūnura naja yua" yitocoari, rojose yure yiruarã vatoaju vacaju yu. 27 Buto josari moadicaju yu. Cojoji me canibecune moabusuoarugucaju yu. Cojoji me bare babeси, ocore quene idibecu, tãmuorugucaju. Cojoji me ñiorijarugũcaju yu. To bajicoari, buto usarugucaju, sudi yure ti manijare.

28 Yu rujuaye rī me rojose tāmuorūgūaja yu. Tocārācarūmune Cristore ajitirūnurā, cojo macana me yu gotimasiocana, quẽnarobusa r̃e ĩna ajitirūnurūtuatire bojagu ñari, ĩnare buto tuoĩarejairūgūaja yu. 29 Cristore ajitirūnurā ñaboarine, rojo-

se yicõari, sutiritirāre, yu bujajama, yu quēne, îna rāca sutiritiaja. Cristore ajitirūnurāre gājerā înare rojose îna ūmato yijama, înare buto jūnisiniaja yu. 30 Yu bajicatire yu gotijama, "'Masigū me ñaami' yure yimasiato" yigu, yu bajicatire muare gotivariquēnaja yu. 31 Tire muare yu gotivariquēnasere, "Riojo gotiami Pablo", yure yimasigūmi mani uju Jesucristo jacu, Dios. Ĩ ñaami "Ñajediro rētoro masigū ñaja mu" mani yirūcubuorūgūrocu. 32 Tirūmuju Damasco vāme cuti macaju yu ñarone, "Pablore ñiacõari, tubiberotirucuja" yigu, ti maca matariacūni ñarisojeriju surara mesare cūnumi, ti maca uju, Areta vāme cutigure rotibosacacu. 33 Yure tubiberuaboarine, yure ñiamasibeticami. Ti maca matariacūni vecaju ñariviju, jibu jairibune sācoari, sojeacaju yure rujiocama îna, yure ejarēmorimasa. To bajiro yure îna ejarēmojare, rudicaju yu.

Dios î ñaroju Pablo î căjiriare queti

 $12^{\,\mathrm{1}^{\,\mathrm{u}\,\mathrm{'}}\mathrm{Ado}\,\mathrm{bajiro}\,\mathrm{bajigu}\,\tilde{\mathrm{n}}\mathrm{ari},\,\tilde{\mathrm{n}}\mathrm{amasug}\tilde{\mathrm{u}}\,\tilde{\mathrm{n}}\mathrm{aja}\,\mathrm{yu'}\,\tilde{\mathrm{n}}\mathrm{are}\,\mathrm{yu}}$ yiñagõjama, ñie vaja manoja ti" yituo $\tilde{\mathrm{a}}\mathrm{g}\tilde{\mathrm{u}}\,\tilde{\mathrm{n}}\mathrm{aboarine},$ mua bojarore bajiro gajeye muare gotiremorucuja. Yu cajiriaroju mani uju yure î îocatire, to yicoari, yure î gotimasiocatire quene muare gotirucuja vu. 2-3 Tirumuju, juaamo cõro jedi, cojo gubo babari jenituaro naricumari rijoroju, õ vecaju î ñaroju yure âmiejarimi Dios. "To bajiro yure âmimujarimi", yimasibeaja yu, bajigujuma. Yu rujure ĩ ãmimujabetijama, vu usujuare amimujarimi. Dios sigune masiami tire. 4 "To bajiro yure amiejarimi" yimasibecu naboarine, "Ejacaju", vimasiaja. Mani uju ĩ ñaro, quenarigodo ñacaju. Toju ñagu, masa îna masibeticatire ajicaju. Î goticati, masare ĩ gotirotise me ñacaju. 5 "Masigũ ñaja yu" yigotivariquenagũ vu ñajama, to bajiro Dios vure ĩ vicatire muare gotiboguja yu. To bajiboarine, "Masibecu ñaja yu" gajerare yu yiajiose queti rîne gotivariquenaja yu. 6 "Yure rucubuoato" yigu, gajeve quenaro Dios yure i yicati muare yu gotiremoruajama, socu mene yiguja yu. Tuoĩamasibecure bajiro gotigu me yiguja. To bajiboarine, tire ĩabeticaju mua. To bajiri, "Riojo gotiami Pablo", yimasimenaja. Yu gotisere, to yicõari yu bajiñasere îacoari, vure mua rucubuosejuare bojaja. 7 Dios yure î îocati buto quenase nacaju. To bajiri, tire yure îoboarine, îre yu îocati najare, gajera retoro namasugu yu

ñatuoĩasere bojabecu ñari, vãti rojose yure ĩ yisere matabeticami. To bajiri josari jota judicõari, mani ñarore bajiro bajiaja ti, vure. 8 Rojose vu tamuose, "Yure tujato" vigu, idiaji Diore sẽniboacaju yu. 9 To bajiro ĩre yu sẽniboajaquẽne, ado bajiro yure cudicami: "Catiobeaja yu. Yu yarã rojose îna tâmuojama, butobusa yure seniruguama, 'Yu bojasere vicõa ñarãsa' virã. To bajiro îna vijama, 'Rojose tãmuoboarine, înare yu ejarêmojare, quenaro yama' yimasiama masa", yure yicami Dios. 10 To bajiri, "Cristore ajitirunugu ñari, rojose tãmuoaja" yimasicõari, variquenaja yu. Cojoji me rojose tãmuocaju yu. Cojoji me rojose yure yicoderũgũama masa. Cojoji me vu bojase ruvarūgūaja vure. To bajirivāme rojose tamuogu ñaboarine, ado bajise tuoia variquenaruguaja yu: "Rojose tãmuoboarine, yure î ejaremoroti ti ñajare, î bojarore bajiro vicoa ñarucuja", vituoia variquenaruguaja уи.

Pablo, Corinto macanare î tuoîarejaire queti

11 Yu bajisere gotigu tuoĩamasibecure bajiro gotibu yu. "Quenaro yigu ñaami Pablo" mua yibetijare, yu masune to bajiro yibu yu. To bajiboarine, "Quenaro yigu ñaami Pablo", viroti ñaboavuja muare. Mu tuju ñarã, Dios î coariarã ñaja ñamasurã yirã retoro ñamasugũ ñaja yu. 12 Rojose tãmuoboarine, mua tuju ñagũ, Dios ĩ masise rãca jairo ĩaĩañamani muare yiĩorũgũcaju yu, "'Dios ĩ coarí ñaami Pablo' yure yimasiato" yigu. 13 "Gajeroana Jesucristore ajitirunurarema quenabusaro yigumi Pablo", ¿yituoĩaboati mua? Cojoro cõrone muare yiruguaja yu. To bajiro yigu naboarine, gajera Jesucristore ajitirunurarema, "Yure ejaremoña mua, 'Ñamasiato' virã", înare vicaju vu. Muarema, to bajiro vibeticaju. To bajiro muare yibeticoari, înare yu yirore bajiro muare quene yiroti ñaboayuja ti, yure. "To bajiro rojose muare yu yisere masirioya", ¿muare yiguada yu? Yibecuja. To bajiro yu yibeticati, "Rojose me ñacaju", yimasiraja mua.

14 Juaji mua tuju ejacaju yu. To bajiri yucu yu vase raca idiaji muare îagu varucuja. Yu varoto rijoro, quenojeocoaja yu, jere. Mua tuju ejacoari, "Yure ejaremona, yu namasirotire yira" muare yu yibeticatore bajiro yibetirucuja yu quena. Gajoa mua yere bojabeaja yu. Yure iamaicoari, Dios i bojarore

bajiro mua yirotijuare bojaja yu. Yu rĩare bajiro bajiaja mua. Ĩna rĩa me ñaama ĩna jacuare ĩatirunura. Jacuajua ñaama ĩna rĩare ĩatirunura. To bajiri mua jacure bajiro bajigu ñari, yure mua ĩatirunusere bojabeaja yu. To bajiri, "Yure ejaremoña yu ñamasirotire yira", muare yibetirucuja. 15 Muare buto maigu ñari, jediro yu cuose muare ĩsicoari, yu yimasiro coro quenaro muare yirua tuoĩavariquenaja yu, "Cristore quenabusaro ajitirunurutuajaro" yigu. Buto muare yu maiboajaquene, muajuama, yure maibetibusaja.

16 "Yure ejaremoña, yu ñamasirotire yira" yibeticami Pablo", yure yituoĩaraja mua. To bajiboarine, "Quenaro tuoĩagũ ñari, 'Gajoa bujagusa' yigu, manire yitorimi", ¿yure yituoĩaboati mua sĩgũri? 17 "Manire ĩ queti coariara raca manire yitorimi Pablo", ¿yituoĩaboati mua? Muare yitobeticaju yu. 18 "Înare ĩama" yigu, tirumuju mua tuju Titore coacaju yu, gaji Cristore ajitirunugũ mani maigũ raca. "Manire yitorimi Tito", ¿yituoĩaboati mua? Yitobetirimi. "Quenaro yigu ñaami", ĩre yimasiraja mua. Yu tuoĩarore bajiro tuoĩacoari, mua raca yu bajiñacatore bajiro bajiñarimi.

19"Înare mani îavariquenarotire yira, manire goticoarama Pablo mesa", ¿vituoĩaboati mua? To bajiro me bajiaja. Ado bajirojua bajiaja: Cristore ajitirunura ñari, i bojarore bajiro muare goticoara vaja vua. Quenaro vure ajiya vua maira. Jediro muare yua goticoase, "Cristore quenabusaro ajitirunuato" yirã, muare goticoarã yaja yua. 20 Muare yu ĩacudigu vatirũmu, quenaro yure mua ñayusere bojaja yu. "Cojojirema quenaro ñayubetiborama", yituoîarejaiaja yu. Gamera oca josacoari, mua bajiñarore ejaruabeaja. Mua ñarojure ado bajiro mua gamera vise naroja: Gamera tudíre, "Mani retobusaro quenaro ñaama" yiĩajũnisinire, ĩna ajibeto ñagõjaire, "Ĩna retoro ñamasură ñaja yua" yituoîare, tocărăcune ricati rîne tuoîacoari, îna masurione îna bojarore bajiro îna yirûgûse quêne ñaroja. To bajiro mua gamera yinajama, tuoiarejaiboraja mua, "Manire tudíguagu yigumi" yirã. 21 Mua tuju yu vacudiro rojose mua yicoa ñajama, Dios î îaro rîjorojua, "'Yu gotimasiosere quenaro ajitirunuama îna' yimasibecuja", yituoîarejaiaja yu. "Jajara mua răcana gămeră ajeriară cuticoa narăre vu îabujajama, buto otigu yiguja yu", yituoĩarejaiaja. "Tuoĩarejaibeticõato" yirã, rojose mua yisere yitujaya mua.

Pablo î gotitusare queti

13 ¹ Juaji mua tuju ejacaju yu. To bajiri yucu yu vase rãca idiaji muare ĩagũ ejarucuja yu. To bajiri, rojose mua virere vitujacoari, quenasejuare tuoiana mua, vure vura. Ado bajise Dios ocare masa îna ucamasire gotiaja: "Rojose viríre îna oca săjama, juară, idiară ñacoari îna oca săjama, quenaruaroja. To bajiri îna idiarăjune, to bajirone îna ñagojama, înare ajiră quene, 'Socară me vama' vimasirăma", vigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. 2 Tirumuju mua tuju nagu, rojose viriarare, vibetiriarare quene ado bajise vicaju vu: "Rojose mua vise mua vitujabetijama, quena mua tuju ejagu, rojose mua vicõa ñaruguse vaja rojose muare virucuja vu. Adirumurirema muare rojose yu yibetiboajaquene, yu yirotire masiña", muare vicaju vu. Mua tuju ñabecu quene, to bajirone muare goticoa ñaja yu. "To bajiro gotigu ñaboarine, yibecumi", yure yituoĩabesa. 3"'Cristo ĩ bojasere gotiaja mu' yua yimasirotire yigu, ĩaĩañamani yuare yiĩoma" yure mua yicõare ñajare, to bajirone yirucuja yu. "Cristo, manire rojose î yijama, no vibeaja. Masibecu ñagumi", îre vituoîabesa mua. Yu suorine î masisere muare viîorucumi. 4 Masijeogu ñaboarine, manire bajiro ruju cuticoari, yucuteroju i jaju ecoriaro bero, masibecure bajiro bajirocacoasumi Cristo. To bajiboarine, Dios î masise răca tudicaticoari, nagumi quena. Cristore bajiro rojose tãmuoruguaja yua quene. To bajiro bajira naboarine, îre ajitirunu tujamena ñari, îre bajirone bajicoa ñaruaraja. Dios î ejarêmose râca muare ejarêmocoa naruaraja.

5 Mua masune, "¿Cristore ajitirunura masu nati yua?", yituonana mua. Cristore ajitirunura mua najama, mua raca nasere masiaja mua. I nabetijama, ire ajitirunura masu me naja mua. To bajiro mua bajijama, mua masune, "Cristore ajitirunura naja yua", yisocaraja mua. 6 Yuajuare, "Cristo i coariara masu naama" yuare mua yimasirotire bojaja yu. Cristore ajitirunura mua najama, to bajiro yiraja mua. 7 "Rojose mua yirugurere yitujato" yira, Diore muare senibosaja yua. "Dios ocare quenaro gotimasionumi Pablo" mua yivariquenarotire yigu me, Diore muare senibosaja yua. Quenasejuare mua yirotire bojara nari, yaja. "Gajera socase gotimasiora yama" yure mua yiboajaquene, quenase mua yiroti naja namasusema.

8 "Ñamasusere ajitirɨnnato" yirā, Dios ocare gotimasiorũguaja yna. Ñamasusere mna ajitirɨnna tujasere bojabeaja. 9 To bajiri mna tuju ejacõari, "Quẽnaro Cristore ajitirɨnnama ina" mnare yna yiiamasijama, tudírare bajiro mnare yibetirnaraja yna. To bajiro mna bajisere iacõari, variquẽnarnaraja yna, "Quẽnaro gotimasiomasibeama Pablo mesa" mna yise ti naboajaquẽne. "Cristore ajitirɨnnacõari, i bojarore bajiro rine yirā nato ina" yirā, Diore mnare sẽnibosaja yna. 10 Mna tuju ejacõari, tudígure bajiro mnare gotirnabecu nari, yn varoto rijoro papera ucacõari, mnare cõaja yn. Mani uju, "Yu yere ajicõari, sutiritiato" yigu me, ynre cõacami. "Tire ajivariquẽnato" yigujua, ynre cõacami.

11 Yu mairã, to cõrone muare yu gotimasiosere ucaja yu. Tire ajitirữnuña. Cristo ĩ bojarore bajiro rĩne yirũgũña mua. Sĩgữre bajiro tuoĩacõari, quẽnaro ñaña mua. To bajiro mua bajijama, mua rãca ñacõa ñarũgũrucumi Dios. Ĩ ñaami ĩ masisere ujogu, "Gãmerã maicõari, quẽnaro ñato" yigu. 12 Cristore ajitirữnurã ñari, mua rējajama, quẽnaro variquẽnase rãca gãmerã sẽnima. 13 Adoana Cristore ajitirữnurã, "Quẽnato", muare yicõaama ĩna.

14 Mani uju, Jesucristo, quenasere muare coaruguato. Muare iamaiato Dios. To yicoari, Espíritu Santo, mua jediro raca nacoa naruguato.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a los GÁLATAS

Galacia sitanare Cristore ajitirunurare Pablo i ucacoare queti

1-2¿Ñaboati mua, Galacia sitana, Jesucristore ajitirünurã? Yu ñaja Pablo adi queti muare ucacõagũ. Jesucristo, to yicõari, ĩ rijato bero ĩre catiorí, ĩ jacu, ĩna ñaama ti quetire yure gotiroticõarimasa. Masane, "Goticudiaya" yirã ĩna cõarí me ñaja. Yu sĩgũ me adi papera muare cõaja yu. Yu rãcana, Jesucristore ajitirünurã quene, "Quenato", muare yicõaama îna. 3 Mani jacu Diore, to yicõari, Jesucristo mani ujure ado bajise muare senibosaja yua: "Quenaro îna ñarotire yirã, înare ejaremoña", muare yisenibosaja yua. 4 Rojose mani yisere, "Tire yitujato" yigu, Dios ĩ bojarore bajiro manire rijabosayumi Cristo. 5 Dione ñaami "Quenaretogũ ñaja mu" mani yirūcubuorugũrocu. To bajirone ĩre yitujabetiruarãja mani.

"Ricati gãjerã îna gotimasiosere ajibesa", Pablo î yire queti

6 Cristo î rijabosare suori, "Quenaro yu yisere ajitiruu-coari, yu yara nana mua" Dios muare î yirere cudicana naboarine, yoaro mene î yere ajitiruu tujacoari, gajera ricati îna gotimasiosejuare ajitiruunuja mua. Tire ajisutiriticoari, adi queti muare ucacoaja yu. 7 Cristo oca rine naja riojo gotimasiore. Gaje oca butobusa quenase manoja. To bajiro ti bajiboajaquene, gajera siguri, "Cristo oca quenasere ajitiruubeticoato" yira, muare gotimavisiora yirugurama. 8 Mua tuju yua najama, Cristo ocare riojo muare gotimasiocaju yua. To bajiri, sigu Cristo ocare ricati muare î gotimasiojama, rojose tamuotujabetiriaroju îre rocacoaroti naja. Yua quene ricati yua gotimasiojama, yuare reacoaroti naroja. O vecagu quene, angel naboarine, vadicoari, ricati î gotimasiojama, rojose tamuotujabetiriaroju îre quene rocacoaroti naja. 9 Tirumuju mua raca

ñarã, yua goticatore bajirone quena muare tudigotiaja yu: Sĩgũ, Cristo ocare yua goticati mua ajitirũnucati me, ricati muare ĩ gotimasiojama, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩre rocacoaroti ñaja.

10 To bajiro yu yijama, ¿masa yure îna ajivariquenarotire yigu yatique yu? "Rojose îna yiboajaquene, îre îna ajivariquenarotire yigu, înare quenaro gotiami Pablo", yiboayuja mua. To bajiro yu gotijama, Dios î bojarore bajiro me yigu, yiguja yu. Tirumuju to bajiro yicacu naboarine, yucurema to bajiro yibeaja yu. Dios î ajivariquenarotijuare yigu, muare gotiaja.

Jesús, Pablore î gotiroticoare queti

11 Quenaro ajiya yu maira. Riojo muare gotiaja yu. Jesucristo oca yu gotimasiose, masa îna tuoiarujeore me naja. 12 Tire gajerane yure gotimasiobeticama. Jesucristo î masune yure goticoari, tire yu ajimasirotire yure ujocami.

13 Yu bajicatire ajicana ñari, "Riojo gotiami Pablo", yimasiaja mua. Tirūmuju yua judio masa yere buto ajirūcubuocaju vu maji. To bajiro bajigu ñari, Cristore ajitirunurare buto rojose înare yirûgûboacaju yu, "Îre ajitirûnu tujato" yigu. 14 Găjeră vu côro ñatusana vua judío masa vere înare masiretocoacaju vu, vua ñicua îna rotimasirere îna retobusaro vivariquenagu ñari. 15 To bajiro yu bajiboajaquene, yu ruyuaroto rîjoroju, "Ãni Pablo, bucuacu, yu yu ñarucumi", yituoîañumi Dios. To yicoari, beroju, buto quenagu nari, yure iamaicoari, "¿Yu yu, yu bojasere yigu ñaruabeati mu?", yure yicami. 16 "Ĩ macune ñaami Jesús" yu yimasirotire yigu, yicami Dios. To bajiro yure yicami, î macu î rijabosare suorine quenaro î yise queti judío masa me ñarãre yu goticudirotire yigu. To î yirone, "¿No bajiro yiguti yu? ¿'Tire quenabusaro ajimasigusa' yigu, găjerăre seniiaroti nati?", yiseniiabeticaju yu. 17 To yicoari, yu rijoro Cristo i coariarare quene seniiagu, vabeticaju yu, Jerusalénju. Ado bajirojua yicaju yu: Yoaro mene Arabia vãme cuti sitaju masa ñabetoju vacaju vu. Beroju Damasco vâme cuti macaju tudiejacaju yu quena.

18 To bajiri, "¿Yu yu, yu bojase yigu ñaruabeati mu?" Dios yure ĩ yiro bero, idia cũma bero, Pedrore ĩagũ vacaju yu yuja, Jerusalénju. Toju ejacoari, yoaro me ñacaju yu, ĩ rãca. Juaãmo coro, cojo gubo jenituaro ñarirumuri ñacaju yu. 19 Toju

ñagʉ, gãjerã Jesús î cõariarāre ĩabeticajʉ yʉ. Pedrore, mani шju bedi Santiagore quēne, ĩna juarārene ĩacaju yu. **20** Socu me yaja yu. "Riojo gotiami Pablo", yure yimasigʉmi Dios.

21 Pedrore, Santiagore ĩnare yu ĩaro bero, Siria vãme cuti sitaju, to yicoari, Cilicia vãme cuti sitaju ñacudicaju yu. 22 Judea sitana Cristore ajitirunura, "Pablo ñaami", yure yiĩamasibesuma ĩna maji. 23 To bajiboarine, gajeroana ado bajiro yure ĩna ñagore rĩne ajiyuma ĩna: "'Jesucristo ĩ rijabosare suori Dios quenaro ĩ yise quetire ajitirunu tujato' yigu, buto rojose yuare yiboacacune, adirumurirema, ti quetirene masare gotimasiocudiami, 'Ajitirunuato' yigu" yure ĩna yire rĩne ajiyuma Judea sitana. 24 "'Yu macure ajitirunuña' Dios ĩ yicoare ñajare, ĩre ajitirunugu ñagumi Pablo" yimasicoari, "Quenaro yaja mu", Diore yirucubuoyujara ĩna.

Jesús î coariara Pablore îna îavariquenare queti

🔿 1 Jerusalénju yu vacato bero, juaãmo cõro, gubo babari ∠ jẽnituari cũmari bero, Jerusalénju vacaju yu quẽna, Bernabé rãca. To vicõari, Tito vãme cutigure ji vacaju vu. 2 Dios ĩ ejaremose raca, "Toju varoti naja" yituolagu nari, vacaju yu. Toju ejacoari, Cristore ajitirunura siguri, "Namasura naama" îna virucubuoră răca rîne rejacoari, goticaju vu. "Cristo î rijabosare suorine Dios quenaro i vise queti judío masa me narãre ado bajiro înare gotimasioruguaja yu", înare yigoticaju. "Riojo masu înare gotimasiorugugumi Pablo" îna yiajimasirotire yigu, to bajiro înare yicaju. "Tire îna ajimasibetijama, yu gotimasiocana quene, quenaro Dios i yisere ajimasibetiruarama îna quene" vituoîagu nari, to bajise goticaju vu. 3 Tire ajicoari, vu gotirore bajirone tuoĩacama îna quene. To bajiro tuoĩarã ñari, "Dios varã ñaja vua; to bajiri îre cudirona ñaja" virã, judío masa circuncisión yiadire ti ñaboajaquene, yu racagu Titore îre virotibeticama îna vuja. To bajiro îre virotibeticama, Tito, judío masu me ñari, circuncisión yiyamagũ ĩ ñaboajaquene. 4 Gajerama, "¿No bajiro yati Cristore ajitirunura? ¿Moisére Dios î roticumasire cudiati îna?" yiiară, "Cristore ajitirunura ñaja" yuare yitocoari, rejacama îna. "Moisére Dios ĩ roticũmasirere cudiroti ñaja", yituoĩarã ñacama. To bajiro îna tuoîacatore bajiro yua yituoîarotire bojaboacama. To bajiri yua rãca rējacõari, "Titore circuncisión yiya", yiboacama îna. 5 To bajiro îna yiboajaquene, cojo vame yuare îna goticatore bajiro înare cudibeticaju yua. "Cristo î rijabosare suorine Dios quenaro manire î yise queti, mavisiare mano, riojo Pablore Dios î gotiroticoariarore bajirone gotimasiocoa naruguato" yira, înare cudibeticaju yua. To yicoari, Galacia sitana, "Quenaro Dios manire î yise queti mani ajicatore bajirone bajiyuja" mua yimasirotire yira, înare cudibeticaju.

6 Gãjerājua, "Ñamasurã ñaama" Cristore ajitirunurã îna yirũcubuorã, "Quenaro riojo gotimasioami Pablo", yicama înama. "'Rojose maja muare' Dios manire î viîavariquenase mu gotimasioruajama, gajeve gotimasioremoroti naja". vure vibeticama. "Ado bajiro bajiriara ñari, ñamasura ñaama îna" găjeră îna yirucubuoră îna ñajama, îna ñabetijaquene, no vibeaia vurema. "'Ñamasurã ñaama' masa îna virucubuorã îna ñajare, 'Gãjerã retoro masirã ñaama' viĩagũmi Dios quene", yire maja. 7 Ado bajirojua yure yicama ina, masa ina rũcubuorã: "Dios ĩ coarí ñaja mu quene. 'Judío masa mere quene yu macu suori quenaro yu vise queti gotimasiocudiato' yigu, mure cõañumi Dios", yure yicama îna. "'Judío masare gotimasioato' yigu, Pedrore Dios î coariarore bajiro mure quene cõañumi, 'Judío masa mere gotimasioato' vigu", vure vicama îna, masa îna rũcubuorã. **8** To bajiro yu vijama, ado bajiroiua vigu vaja vu: Dios î masise Pedrore ujoyumi, "Yu bojarore bajiro judío masare gotimasioato" yigu. Pedrore ĩ ujoriarore bajiro yure quene ujoyumi Dios, "Judío masa mere gotimasioato" yigu.

9 To bajiri ti macana yua rāca rējacana, ñamasurā ñacama Santiago, Pedro, Juan quēne. Yu gotisere ajicoari, "Dios, quēnagu nari, to bajiro Pablore gotimasio roticoanumi", yimasicama na. To bajiro yirā nari, yure, yu rācagu Bernabére quēne, ado bajiro yuare goticama na: "Yuare bajiro Dios i bojasere yirā naja mua quēne. Judío masare yua gotimasiosere Dios i bojarore bajiro judío masa mere mua gotimasiosere bojaami", yuare yigoticama na. 10 To yicoari, ado bajise rine yua yirotire goticama: "Dios i bojarore bajiro nare gotimasiocudiroti ti naboajaquēne, adoana Cristore ajitirunurā maioro bajirāre nare masiritibeticoari, gājoa mua coajama, quēnaruaroja", yure yicama. To ina yicatore bajirone masiritibeticoari, "Inare ejarēmoto mani", yicaju yu.

Pablo, "To bajiro mu yise quenabeaja", Pedrore i yire queti

11 Pedro, yua tuoĩacatore bajirone gotiboarine, beroju Antioquía vãme cuti macaju vu ñarone, ejacoari, rojose vicami. To bajiri î îaro rîjorojua ejarugucoari, "To bajiro mu vise quẽnabeaja", îre vicaju yu. 12 Ado bajiro rojose vicami Pedro: Rîjoroju Antioquíaju ejacoari, quenaro vicami maji. Judío masa me ñarã rãca baba cuticõari, îna rãca bacami. To bajiro î viñarone, Jerusalén macana Santiago î coariară îacudiră ejacama îna quene. "Judio masa me nara, Dios î rotimasire cudimena, circuncisión yibetiriarã îna ñajare, îna rãca babetiroti ñaja", yituoĩarã ñacama ĩna. Ĩna ejasere ĩacõari, "'Rojose yaja mu' yure yiroma" yigu, güicami Pedro, î quene judio masu ñari. To bajigune, babetirutuacami, judío masa me ñara raca vuja. 13 Ti macana, gajera judío masa, judío masa me nara rãca Pedro î babetire îacoari, îre bajirone babeticama îna quene, îna masune "Îna raca mani bajama, quenacoaja" yituoiara ñaboarine. To bajiro îna yisere îacoari, Bernabé quene, înare bajirone babeticami, judío masa me ñarãre buto ĩamaigu ñaboarine. 14 To bajiri, "Cristo î rijabosare suorine quenaro Dios î vise queti ti gotirore bajiro tuoîamena ñari, to bajiro vama" vimasicõari, jediro masa îna îaro rijoro Pedrore ado bajiro îre yigoticaju yu: "Judio masu ñaboarine, tirumuju Moisés î rotimasirere ajibecu ñacoasuja mu. To bajiro mu bajijama, quenaro tuoianuja mu maji. To bajiboarine Moisés i rotimasirere ajirucubuogure bajiro yaja mu quena. To bajiro mu bajijama, judío masa me ñarãre Cristore ajitirunurãre ado bajiro înare rotigure bajiro bajiaja mu: 'Cristore ajitirunura masu, "Rojose maja muare" Dios i yiiavariquenara mua ñaruajama, judío masa vere Moisés î rotimasiriarore bajiro cudiroti ñaja muare quene' înare yirotigure bajiro bajiaja mu. To bajiro mu bajise quenabeaja", Pedrore îre yigoticaju yu.

To yicoari, ado bajiro îre goticaju yu quena:

15 Mani juară judío masa ñaja mani. To bajiri găjeră masa, Moisére Dios î roticumasirere cudimenare bajiro bajiră me ñanuja mani maji. 16 To bajiboarine, beroju, "Moisére Dios î roticumasirere mani cudise suorine, 'Rojose maja' manire yi abetirucumi Dios", yimasicoasuja mani. To bajiro yimasiră ñari, judío masa ñaboarine, mani nicua yere, Moisére Dios î

roticũmasirere ajitirunu tujacoari, Cristojuare ajitirunusuoyuja mani, "'Rojose maja' manire yiĩavariquenato Dios" yirã.

17 To bajiri îre ajitirunură nari. Moisére Dios î roticumasirejuare ajimenare bajiro bajiaja mani. To bajiro bajira mani ñajare, "Rojose yaja mua", manire yiĩaama yua yarã, Moisés ĩ rotimasirere ajirucubuora. Îna tuoîarore bajiro mani tuoîajama, "Cristo suorine rojose vaja mani, Moisés î rotimasire cudimena ñari", yituoĩaboarãja. ¿Rojose manire yirotiatique Cristo? ¡Yibeami! To bajiri, "Cristore ajitirunura ñari, Moisés ĩ rotimasirejuare mani ajibetijama, rojose yibeaja mani", yimasire ñaja. 18 Moisére Dios î roticumasire mani ajitirunu tujarere mani tudi ajitirũnujama, rojose virã virãja mani. 19 Moisére Dios î roticũmasire ado bajiro gotiaja: "Adire cudijeomena, rojose yirā ñaruarāma", yigotiaja ti. Tirumuju tire yu yimasijeoboajaquene, "'Rojose maja' yure yiiabetirucumi Dios", yimasicoacaju yu. To bajiri Moisére Dios î roticũmasirere ajitirunu tujacoacaju yu. To bajicoari, Cristo ocajuare ajitirũnusuocaju, "Ĩ rijabosare suorine, 'Rojose magũ ñaami' yure yiĩato Dios" yigu. Tire tuoĩavariquenacoari, i bojarore bajiro yiruguaja. 20 To bajiri tirumuju yu bajicatore bajiro bajibeaja vu vuja. Cristo, vu racane naami. To bajiri, "Yure ejaremorucumi" vituoiagu ñari, îre seniruguaja vu, î jacu î bojarore bajiro yu virotire yigu. Îne ñaami yure maigu, yure rijabosarí. 21 Mani jacu quenagu ñari, i macu i rijabosare suorine quenaro yure i visere tegure bajiro bajiruabeaja. Moisés ñamasirí î rotimasirere mani ajisuyase suorine rojose mani vise vajare viretoecoriara mani najama, Cristojua manire i rijabosare, vaja maniboriaroja.

"Cristore mʉa ajitirʉ̃nʉjare, Espíritu Santo, mʉare ejayumi", yire queti

3 Ajiya Galacia sitana. Cristore ajitirūnu tujacõari, ricatijua ajitirūnurā ñari, tuoĩamasimenare bajiro bajiaja mua. ¡No yirā gājerā socasere gotirāre ajitirūnumenaja mua tia! Tirūmuju muare gotimasiorā, "Yucutēroju Jesucristo manire ī rijabosare ñajare, 'Rojose mana ñaama' manire yirāmi Dios", muare yicaju yua. 2 To bajiri cojo vāme mua masibujasere bojaja yu: ¿Moisére Dios ī roticūmasire mua cudijare, Espíritu Santo, muare ejacõari, ī masisere muare ujocati? ¡To bajiro me bajica-

ju! Cristo î rijabosare suori Dios quenaro î vise quetire ajicoari, Cristore mua ajitirunujare, muare ejayumi Espíritu Santo. 3; No yirã tuoĩamasimena masu ñacoati mua? Tirumuju Jesucristore mua ajitirunusuorojune, "Dios i bojarore bajiro yato ĩna" yigu, muare ejaremogu, ejayumi Espíritu Santo. To bajiboarine, mua racane i naboajaquene, adirumurirema, ¿"Dios i rotimasire quenaro mani cudijama, Dios i bojarore bajiro vira rîne ñaruaraja mani", yituoîaboati mua? 4Cojo vame me quenaro mua bajiruguboare, vucurema vaja manire bajiro bajiaja. To bajiro mua bajise yu tuoĩajama, vaja manire bajiro bajise me ñaboayuja. Quenaro mua bajirugurere tuo accoari, "Jesucristore îna ajitirunusuocatore bajiro tudiajitirunurama", muare vituoĩaja vu. 5 Espíritu Santore muare coanumi Dios. To vicoari, jairo ĩaĩañamanire muare yiĩoñumi. No bajiro mua yicati ñajare, to bajise muare vivujari? Moisére Dios î roticumasirere ti gotirore bajiro mua vise suori me, to bajiro viyumi. Cristojuare mua ajitirunujare, to bajiro yiyumi.

6 Dios ocare masa ĩna ucamasire ado bajiro gotiaja ti: "'Quẽnaro mure yirucuja yu' Abrahamre Dios ĩ yirere, 'Ĩ yirore bajirone bajiruaroja ti' ĩ yiajire ñajare, 'Rojose maja' ĩre yiĩañuju Dios", yigotiaja. 7 Tire ajicoari, ado bajiro yimasiaja mani: "Abraham ñamasiríre bajiro Diore ajitirunurare, 'Ĩ jānerabatia ñaja mua' ĩnare yiĩagumi Dios", yimasiaja mani. 8 Ado bajiro ti bajijare, to bajiro yimasiaja mani: Tiruuuju adi macarucuroju ĩ macure Dios ĩ coaroto rijoroju, "Judío masa me ñara quẽne, Abraham, yure ĩ ajitirunurore bajiro yu macure ĩna ajitirunujama, 'Rojose maja' ĩnare yiĩarucuja", yituoĩamasinuju Dios. Tire tuoĩacoari, ado bajiro Abraham namasirire îre gotimasinuju: "Mu suorine masa jedirore quenase ĩnare yirucuja yu", yimasinuju Dios. 9 To bajiri Abrahamre bajiro Diore ajitirunurare quenaro yami Dios. Ĩna rirene, "Rojose maja", yiĩagumi.

10 "Moisés ñamasiríre Dios î roticumasirere mani cudijama, 'Rojose maja' manire yiĩarucumi Dios" yituoĩaboarare, "Rojose ñaja", înare yiĩagumi Dios, î rotimasirere cudijeomena îna ñajare. To bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. Ado bajiro gotiaja ti: "Dios î rotirere cudijeomenare, 'Rojose ñaja' înare yiĩagu ñari, rojose înare yirucumi Dios", yigotiaja ti. To bajiri, tire cudijeora îna manijare, "Tire ajitiru-

nură jedirore, 'Rojose ñaja' înare yiĩagũmi Dios", yimasiaja mani. 11 Sĩgũ tire cudijeogu ĩ ñaboajaquẽne, "Rojose maja", îre yiĩabetibogumi Dios, ricati ĩ gotimasire ti ñajare. Ado bajiro gotiaja ĩ gotimasire: "Manire ĩamaicõari, 'Rojose maja' manire yiĩaami Dios, yituoĩarãma, ĩna rijato beroju ĩna catirotire yigu, yu catisere yu ĩsirã ñaama", yigotiaja ti. 12 Moisére Dios ĩ roticũmasire ado bajirojua gotiaja: "Ĩ roticũcati jedirojune ĩ cudijeocõajama, ĩ rijato beroju Diorãca quenaro ñacõa ñarũgũrucumi", yigotiaja.

13 Dios ĩ rotimasirere ajisuyaboarine, rojose mani yise vajare, Cristo, rojose magũ ñaboarine rojose yiríre bajiro manire rijabosayumi. Dios ocare masa ĩna ucamasire ado bajiro ti gotijare, "'Rojose yirí ñaami' yiĩami Dios", yimasiaja mani: "Yucúju ĩna jaju sĩagũre, 'Rojose yirí ñaami' yiĩaami Dios", yigotiaja ti. 14 Tirữmuju ado bajiro gotimasiñuju Dios, Abraham ñamasiríre: "Yure mu ajitirữnurore bajiro, gãjerã, yure ajitirữnurare quenaro ĩnare yirucuja", ĩre yimasiñuju. Judío masa, judío masa me quene, Cristore ĩna ajitirữnujama, ĩna rijato beroju mani catirotire yigu, ĩnare ĩsirucumi Dios. To yicoari, "Espíritu Santore muare ejaremorocure coarucuja" Dios ĩ yicatore bajiro yigu, ĩnare coarucumi.

"Ado bajiro yirucuja yu", Dios î yire queti

15 Quenaro ajiya yu maira. Gotimasiore queti muare gotigu yaja yu: Sĩgũ, "Ado bajiro yirãsa", gãji rãca gãmerã yigumi. To vicoari, "Yirucuja" î viriaro corone papera juroju ucatujeocõagumi. To bajiro i yicõare ñajare, gajijua, "Ado bajirojua viroti ñañuja" vigu, î ucaria jūrojure ucaremomasibecumi. 16 Tire bajiro bajimasiñuju Abrahamre Dios î goticumasire quene. Ado bajiro îre goticumasinumi: "Sigumu janami suorine masa jedirore quenaro yirucuja yu", îre yigoticumasinumi Dios. "Mu janerabatia suorine masa jedirore quenaro yirucuja", yibesumi. "Sĩgũ mu jãnami suorine" ĩ yijama, "Cristo suorine" yire ũni ñamasiñuju ti. 17 "Tire quenaro ajimasiato" yigu, muare gotimasiogũ yaja yu. "Mu jãnami suorine masa jedirore quenaro yirucuja", Abraham namasirire yigoticumasiñumi Dios. To yicoari, "Socu me yaja yu. Yu gotirore bajirone virucuja", îre vigotiremomasinumi. To î viro bero, cuatrocientos treinta cumari bero, gajeye i rotimasire Moisére cumasiñumi, judío masa îna cudirotire yigu. "Tire quenaro îna cudijama, quenaro înare yirucuja", Moisére îre yimasiñumi. To bajiro î yijama, "Tirumuju Abrahamre yu goticatire vasoagu yaja yu" yigu me, yimasiñumi. To bajiro î yijama, Abrahamre quenaro î yirotire goticucoari, "Socu me yaja yu", îre yiremobetimasiborimi Dios. 18 Moisére î roticuroto rijorojune, quenaro mani yirotire gotibecune, "Quenaro muare yirucuja", manire yigotiyumi Dios. To bajiri, "Dios î rotimasirere mani cudirotire tuo îagu me yiyumi", yimasiaja mani. To bajiro î yibetijama, "Socune manire yiyumi", yimasiboraja mani.

19 "Abraham ĩ cudirotire gotibecune, 'Masa jedirore quenaro yirucuja' Dios ĩ yijama, ¿no yigu beroju Moisére ĩre roticumasiñujari Dios?", yituoĩarãja mua, sĩgũri. To bajiro yituoĩarãre ado bajiro cudiaja yu: "'Cudijeomasibeaja; rojose yijairã ñaja mani' yimasiato masa" yigu, ĩ rotimasirere cũmasiñuju Dios. "To bajiro tuoĩarũgũruarãma, Abraham jãnami suorine masare quenaro yu yirotirumu ti ejaro", yituoĩamasiñumi Dios. Ĩ masune, ĩ rotimasirere Moisére gotibetimasiñuju. Ĩ tuana ángel mesare Moisére gotirotimasiñuju. Ĩna gotisere ajicõari, judío masajuare gotiretomasiñuju Moisés quena. 20 "Mu jãnami suorine masare quenaro yirucuja" Dios ĩ yijama, ĩ tuana ángel mesare gotirotibesuju. Ĩ masune Abrahamre gotimasiñuju.

"'Rojose yirā ñaja' masa îna yituoĩarotire yigu, î rotimasirere cũmasiñuju Dios", yire queti

21 Abraham ñamasiríre quenaro î gotiro bero, î rotimasirere cügü, ¿"Abrahamre yu goticatijuare masiritiya" yigu, yiyujari? To bajiro me yiyumi. Moisére Dios î roticumasirere quenaro mani cudijeose suorine, "Nie rojose mana ñaama", manire yibogumi Dios. 22 To bajiboarine, Dios î rotimasire masa îna cudise suorine, "Rojose mana ñaama", înare yibeami Dios. Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro ti gotijare, tire masiaja mani: "Masa jediro rojose yisejara ñari, ti rione înare yiruamacoruguaja", yigotiaja. To bajiri, "Mu rotimasire cudibecu ñaja yu" Diore îre yigoticoari, "Jesucristo yure î rijabosare ñajare, 'Rojose maja' Dios î yiîagu ñaja yu" yituoîara rîne ñaama Abrahamre Dios î goticumasiriarore bajiro quenaro î yira.

23 Tirūmuju, "Jesucristore mani ajitirūnusere ĩacoari, rojose tamuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yiretobosarucumi", vimasibeticaju mani maji. Dios î rotimasire cudirũgũre ñañuja ti. To bajiri, "Rojose mani yise vaja rojose yibeticoato Dios" yira, no bajiro yimasibesuja mani maji. 24 Gotimasiore queti muare gotiaja yu: Uju, î macure îre codebosagure ado bajiro îre rotigumi: "'Yu macu rojose vibeticoato' vigu, îre quenaro coderucuja mu", îre virotigumi. "I bucuacoajama, vu vere сиomasijeoacu ĩ ñajare, no vigu ĩre codebecuja mu", îre vigumi î uju. Î macure codebosagure bajiro bajivuja Dios î rotimasire. "Rojose yibesa mua" manire yimasiore ñacoayuja ti, Cristo manire î rijabosaro bero, "Î suorine, 'Rojose maja' Dios î yiîară ñaja" mani yituoîaroto rîjorojune. 25 To bajiri adirumurirema Cristore aiitirunura ñari, manire codegure bajiro me bajiaja ti, Dios i rotimasire. 26 To bajiri mua jediro Jesucristore ajitirunura ñari, "Yu rîa ñaja" Dios yira ñaja mua quene vuja. 27 Cristore ajitirunucoari, oco raca bautiza ecovuja mua. To bajiro mua viecosere ĩacoari, Cristo quenaro ĩ yiruguriarore bajirone muare quene "Quenaro yira nato" muare yiyumi Dios. 28 Mua jediro Jesucristo yarã mua ñajare, cojoro coro mua nasere namaigumi Dios. Judío masa, judío masa me quene ñaja mua. Gajerare moabosarimasa, moabosarimasa me quene ñaja mua. Romia, umua quene ñaja mua. Jediro vusaro mua ñaboajaquene, Jesucristo yara mua ñajare, cojoro corone mua ñasere ĩamaigumi Dios. 29 Cristo varã ñari, Abraham janerabatiare bajiro bajiaja mua quene. To bajirã ñari, Abrahamre Dios î gotimasiriarore bajirone quenaro î virona ñaja mua.

4 Î Gotimasiore muare gotiaja yu quena: Sĩgũ, ĩ macu ñasuogu, ĩ jacu ye jediro cuorocu naboarine, ĩ daquecoajama, ĩ jacure moabosarimasare bajiro bajiami. Ĩna rotijama, ĩna rotirore bajiro cudiroti naja ĩre. 2 Daquegu ĩ naro, ĩ jacure moabosarimasa ĩre coderama. To yicoari, ĩ cuorotire quene coderama. "Yu macure yu cuose jediro ĩre ĩsiaja yu yuja" ĩ jacu, ĩ yirotirumu ti ejaro, moabosarimasure bajiro me bajigumi yuja. Ĩre rotimasimenama. 3 Mani quene Cristore mani ajitirunuroto rijoroju, to bajirone bajiboacaju mani maji. Adigodoaye rine tuoĩara, ĩna ajirucubuore ti rotirore bajirone rotiecocaju mani. 4 To bajiro mani bajinaboajaquene, "To corone

yu macure cõarucuja yu" Dios ĩ yiriarumu ejayumi. To bajiri Dios macu ñaboarine, manire bajirone rõmio suorine ruyuayumi. Judío masu ruyuarí ñari, Dios ĩ rotimasire rotiecoyumi. 5 Tirumuaye rotimasire ajitirunuboariara, rojose mani yisere ĩ masiriose vaja, ĩ macu ĩ vaja yibosarotire yigu, ĩre cõañumi Dios. Ĩ rĩa mani ñarotire bojagu ñari, to bajiro yiyumi. 6 To bajiri Dios rĩa mani ñajare, ĩ macu Jesucristo rācagu, Espíritu Santore, manire cõañumi Dios. Manire quene ĩ ñajare, "Cacu", ĩre yivariquenaja mani. 7 To bajiri, adirumurirema, Dios Moisére ĩ roticumasirere rotiecora me ñaja, Dios rĩa ñari. To bajiri, "Yu rĩare quenaro ĩnare yirucuja yu' ĩ yiriarore bajirone manire yirucumi", yimasiaja mani.

"Judío masare bajiro bajibesa", Pablo i yire queti

8 Tirūmujuma Cristore mua ajitirūnuroto rījoro, Diore masibeticaju mua maji. Īre masimena ñari, "Ado bajirā ñarāma" mua masune yiquēnorujeocoari, rūcubuoboayuja mua maji. 9 Adirūmurirema Diore masirā ñaja mua quēne. To bajiri, "Yu rīa ñaama" muare yiĩaru, muare beseyumi Dios. Diore masirā naboarine, ¿no yirā Diore masimena îna rotirere mua rotiecoriarore bajiro Dios î rotimasirere rotiecorā naruati mua? To bajiro mua yiruaboase vaja maja. 10 Judío masa me naboarine, judío masa ye Moisére Dios î roticūmasire ti rotirore bajiro mua cudirūgūrere ajibu yu. "Adirūmu rūcubuoriarūmu naja. Ado coro namiagu î tusatone, ado coro juebucu ti tusatone, to yicoari, ado coro cūma ti tusatone, rūcubuoroti naja" yicoari, mua cudirūgūrere ajibu yu. 11 Tire ajicoari, "¿Yu gotimasioboacati vaja manujari?", yituoña sutiritiaja yu.

12 Yu mairã, ado bajiro mua bajisere bojabeaja yu: Dios î rotimasirere mua rotiecosere bojabeaja yu. Yujuama, judío masu ñaboarine, "Tire yu cudijama, 'Rojose maja' yure yirucumi Dios", yibeaja yu. Yu yituoĩarore bajiro mua quene, mua tuoĩajama, quenaruaroja. Tirumuju mua tuju yu ñaro, quenaro yure yicaju mua maji. 13 Tire masiritimenaja mua. Rijagu ñari, mua tuju ejacaju yu. Cristo î rijabosare suorine quenaro Dios î yise quetire muare gotimasiosuocaju. 14 Rijagu yu naboajaquene, yure îatebeticaju mua. Ángel bocaemirare bajiro quenaro yure bocaemicaju mua. To yiceari, Jesucristore bocaemirare bajiro quenaro yure bocaemicaju mua.

15 Adirūmurirema, "Vaja magū ñaami" yiĩarāre bajiro yure yaja mua yuja. To bajiri, "Yu gotimasiocatire ajicõari, buto îna variquẽnacatire masiriticoariarāma", muare yituoĩaja yu. Tirūmujuma, variquẽnacõari, buto yure ĩamaicana ñari, mua yimasijama, mua caje juacõari, yure ĩsiboriarãja mua, "Ĩamasiato" yirā. 16 Adirūmurirema yure ĩateaja mua. ¿No bajiro bajicõari, yure ĩateati? Cristo ĩ rijabosare suorine quẽnaro Dios ĩ yise quetire quẽnaro riojo muare yu goticõa ñajare, ¿yure ĩateati mua?

17 Dios î rotimasire gotimasioră, muare baba cutirugurăma îna. To bajiboarine, muare quenaro viruara me, to bajiro bajirama. "Pablore ajitecoari, mani rirene ajitirunuato" vira, to bajiro bajirama. 18 Gajera manire maira, buto manire ina tuoĩaiama, quenaia. To baiiboarine, manire vitoruara, socarane manire îna maijama, quenabeaja. Gajeverema, mani tuju găjeră îna ñaro rîne, înare mairoti me ñaja manire. To bajiro muare yiruguroti naboaja, yure. 19 Yu maira, yu riare bajiro bajirã ñaja mua. Muare buto tuoĩacõa ñaja vuma. Rõmia ĩna macu cuoroto rijoro, buto tuoiacoari, rojose ina tamuorore bajiro yu quene, muare tuo accoari, rojose tamuoaja. To bajiro rîne rojose tâmuocoa narugurucuja vu. Gajeve tuoîavuomenane, "Cristo î rijabosare suorine, 'Rojose maja' manire viĩagũmi Dios" mua vituoĩaroju, rojose tãmuo tujarucuja. 20 Mua tuju buto ñaruaboaja yu. Toju yu ñajama, quenabusaro muare gotiboguja yu. Sõju ñari, muare tuoĩarejaicõari, adi papera rãca quenaro muare gotimasibeaja yu.

Sara, Agar îna bajire queti

21 Mua sĩgũri, Moisére Dios ĩ roticũmasire cudirua tuoĩaja mua. "Dios ĩ rotimasire" yua yijama, Moisés ĩ ucamasirere yirã yaja. To bajiri Moisés ĩ ucamasirere muare yu gotimasiosere quenaro ajimasina mua. 22 Abraham namasirí, juara mua rĩa cutimasinuju. Ĩ manajore moabosarimaso Agar vame cutimasirio macu namasinuju sĩgũ. Gajijua, ĩ manajo Sara vame cutimasirio macu namasinuju. 23 Sarare moabosarimasorene manajo cuti, yi macu cutimasinuju Abraham. Gajijuama, ĩ manajo cutisuorio macu namasiríma, "Macu cutiruocomo" Abrahamre Dios ĩ yimasiríre macu cutimasinuju. 24 To bajiro na bajimasirere ado bajiro gotiaja: Moabosa-

rimaso, so rĩa cutijama, so ujure moabosarimasa ñarāma ĩna quene. To bajiro rine bajicoayuja ti. To bajiri, Sarare moabosarimaso, Agar vãme cutimasirio, gũtau Sinaí vãme cutiuju Moisére Dios î roticumasirere bajiro bajiyumo so. To bajicoari. Dios î rotimasire cudiră, ado bajiro so riare bajiro bajiama îna: Îna quene, moabosarimasare bajiro bajiama, Dios î rotimasire cudijeobetiboarine, "'Manire ĩavariquenato Dios' yirã, cudiroti ñaja" yirã ñari. 25 Gajeyerema, ado bajiro ti bajijare, "Moisére Dios î roticumasirere bajiro bajiamo Agar", vimasiaja mani: Cojojirema, "Agar" îna yijama, gutau Sinaí vame cutiure yirã yama masa. To bajicõari, Agar macu jãnerabatia, árabe masa îna ñaroju ñaroja tiu. To bajicõari, Jerusalén vãme cuti macare bajiro bajiamo so, Agar. Moabosarimasa iacore bajiro bajiaja Jerusalén, ti macana, Dios i rotimasire cudirã îna ñajare. 26 Õ vecaju quene, Dios va maca "Jerusalén vãme cuti maca ñaroja", yicama. Tojuma, moabosarimasa jacore bajiro me bajiaja. Sarare bajiro bajiaja, ti maca ñarona, so rı̃are bajiro bajira, "Dios ı̃ rotimasire cudiroti me ñaja" yicoari, Cristo rîrene ajitirunura mani najare. 27 Diore gotiretobosarimasu Isaías vãme cutimasirí ado baiiro i ucamasire ñajare, "Sarare bajiro bajiaja õ vecaju, Jerusalén maca", vaja vu. Sarare gotigure bajiro ucamasiñuju:

"Rĩa magõ, ajiya. Rĩa magõ ñaboarine, quẽnaro variquẽnaña. Macu cutigoago rojose tãmuoĩabeco naboarine, 'Jãjarã rĩa cutiruocoja' yimasigõ nari, variquẽnaña mu. 'Jãjarã rĩa cutiato' yigu yirucuja yu. Yu rãca nagõ retoro rĩa cutiruocoja mu", yiucamasinuju Isaías. ^a

28 Yu mairã, quenaro ajiya. "Macu cutiruocoja mu" Dios î yimasire najare, macu cutimasinuju Sara, Isaac vame cutigure. Î janamijua nanumi Cristo, "I suorine quenaro yirucuja yu" Abrahamre Dios î yigotimasiri. To bajiri, manijua, Cristore ajitirunura nari, Abraham janerabatiare bajiro bajiaja mani yuja. Dios î rotimasire cudira, to bajiro me bajiaja mani. "Cristo î rijabosare suorine quenaro înare yirucuja yu" Dios î yima-

^a**4.27** Is 54.1. Adirūmurirema, "Yu rāca ñagõ" ĩ yijama, adi macarucuro Jerusalén macare yigu yimasiñuju. "Rĩa magõ ñaboario" ĩ yijama, õ vecaju Jerusalén macare yigu yimasiñuju.

sire ñajare, bajiaja mani. 29 Gajeyerema, ado bajiro manire gotiaja Moisés î ucamasire, "Dios î rotimasire" yua yise: "Î manajore moabosarimaso macujua. Espíritu Santo suorine Sara so macu cutiríre rojose yimasiñuju", yigotiaja Moisés ĩ ucamasire. Adirumuri quene, to baiirone baiiaia manire quene. Cristo suori Abraham janerabatiare bajiro bajirare, manire rojose viruguama Abraham janerabatia, Moisére Dios i roticũmasire cudirã. 30 Rojose manire îna yiboajaquene, Moisés î ucamasirere mani buejama, Dios ve mani cuoroti gotisere ĩabujarãja mani. Ado bajiro gotiaja: "Mu manajore moabosarimasore, so macure quene înare varoticoana. So macu nari, mu rijato beroju mu cuosere cuosuvabetirucumi. Jediro Sara macu ye ñaruaroja", yigotiaja, Dios ocare Moisés ĩ ucamasire. To bajiro ti gotijare, "Moabosarimaso riare bajiro bajira me ñarama 'Quenaro înare virucuja vu' Abrahamre Dios î vimasiriarã", yimasiaja mani. 31 To bajiri, yu mairã, "Ado bajise tuoĩamasiato" yigu, Moisés ĩ ucamasire muare gotibu yu: "Dios î rotimasire mani cudijeobetijama, manire îavariquenabetirucumi Dios" yituoĩa güirã me ñari, moabosarimaso rĩare bajiro bajirã me ñaja mani. "Cristo ĩ rijabosare suorine Dios ĩavariquenară naja" yira nari, Sara namasirio riare bajiro bajirã ñaja mani.

Rojose mano quenase rine yiñare queti

5 1 "Yth shorine Dios ĩ ĩavariquẽnarã ñari, Dios ĩ rotimasire cudirha thoĩabeticoato ĩna" yigh, manire rijabosayumi Cristo. To bajiri, gajeye thoĩamenane, "Cristo ĩ rijabosare shorine Dios ĩ ĩavariquẽnarã ñaja mani", yithoĩarugũrharaja mha. Gãjerã ricati ĩna gotijama, ĩnare ajibetirugũrharaja.

2 Quenaro ajiya mua. Namasuse muare gotigu yaja yu: "Manire ĩavariquenato Dios" yirã, judío masa circuncisión yirotirare bajiro mua yirotijama, Cristo suorine Dios ĩ ĩavariquenara me naruaraja mua. 3 Quena muare tudigotiaja yu: Judío masa circuncisión yirotirare bajiro mua quene, mua yirotijama, Dios ĩ rotimasire cudijeoroti naboroja muare. To bajiboarine nimujua cudijeogu manirucumi. 4 "Dios ĩ rotimasire quenaro yu cudijama, yure ĩavariquenarucumi Dios" mua yituoĩajama, Cristore ajitirunura me nacoaruaraja mua. "Cristo ĩ rijabosare suorine manire ĩavariquenagumi Dios" yituoĩa-

mena ñari, to bajiro bajiruaraja mua. 5 Manijuama, "Cristo manire î rijabosare ñajare. Dios î îaro rijoro mani ejaro, 'Rojose maja' manire yiĩarucumi", yituoĩa yuñaja mani. Espíritu Santo ejaecoriarã ñari, to bajirone vituoĩa vuñaja mani. 6 Cristo varã ñari, circuncisión viecojama, viecobetijaquêne. ñamasuse me ñaja. Ti suori me manire yiretobosarucumi Dios. "Manire rijabosayumi Cristo" mani yituoĩase, to yicõari găjeră mani maise suorijua manire yiretobosarucumi Dios. 7 Cristo suorine quenaro Dios i vise queti socabetire quenaro ajitirunusuoboacaju mua maji. ¿Ñimara oca suori tire ajitirunu tujati mua? 8 Dios me to bajiro muare bajirotiami. Dione ñaami "Yu macu Cristore ajitirunuña" yigu, muare beserí. 9 Panre ũmato vauvase quetire masiritibesa mua. Panre ũmato vauvasere mojoroaca vuore ti ñaboajaquene, vauvajediaja ti, pan. Tire bajirone bajiaja socase mua tuoĩase. Socase, ñamasuse me ti ñaboajaquene, mua tuoiacoa ñajama, ñajediro riojo me tuoĩarã ñacoaruarãja mua. 10 To bajiboarine, "Cristo yarã ñaama îna quene", muare yituoîaja yu. To bajiri, "Îna quene yu gotirore bajiro yiruarama", muare yituoîaja yu. "Riojo gotiami Pablo. "Rojose maja" manire yiĩato Dios' yirã, Cristore ajitirunucoari, gajeye yiroti me ñaja", yituoîaraja mua quene. Gajerajuama, socase muare gotimasiora, namasurã îna ñaboajaquene, to bajiro îna vise vaja, rojose înare virucumi Dios.

11 Ado bajiro yure socase îna gotisere tuoîaña, yu mairă: "Yua gotimasiosere gotimasioami Pablo quene. 'Dioraca quenaro mua ñaruajama, judío masare Dios î rotiriarore bajiro circuncisión yirotiya' yami Pablo quene", yure yisocayuma. To bajiro masare yigotimasiobeaja yu. To bajiro yu yigotijama, yu gotimasiosere ajicoari, ¿rojose yure yitujaboriarada îna, judío masa? Yuma, circuncisión yirere gotibecune, ado bajirojua gotimasioaja: "Yucuteroju manire rijabosayumi Cristo, îre ajitirunurere Dios î îavariquenarotire yigu", yigotimasioaja. To bajiro yu gotimasiosere buto ajiteama judío masa. 12 To bajiro socase ocare gotira, circuncisión yire rucubuora ñari, îna vejerijoare quene îna yijetareacoajama, quenaboroja.

13 Мна, ун yarã, ун bederãre bajiro ñarã, "Quenaro ñarona, roticumasirere rotiecobetirona ñato" yigн, Dios ı̃ beseriarã

ñaja mua. To bajiri, quenase rîne yirugurona naja mua. To bajiro î yiriară naboarine, "Mani tuoiarore bajiro rojose mani yijama, quenaroja", yituoiabeticoana. Gajerare îamaicoari, îna bojasere yirugurotijua naja. 14 To bajiro bajiruguroti naja, Dios î rotimasire ado bajiro ti gotijare: "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maina", yigotiaja. Tire mua yijama, Dios î rotise naro corone cudiră yiraja. 15 To bajiboarine, gamera îatecoari, tudiruguraja mua. To bajicoari, mua gamera oca quenobetijama, butobusa gamera îaterutuaruaraja mua. To bajicoari, nimujua Cristore ajitirunugu manirucumi.

16 To bajiri, ado bajiro muare gotiaja yu: Espíritu Santo muare î rotisere mua cudijama, rojose mua yirua tuoĩaboasere yibetiruaraja. 17 Rojose mua yirua tuoĩase, to yicoari, Espíritu Santo muare î rotise, cojoro coro me naja. Quenasejua mua yisere Espíritu Santo î bojaboajaquene, î rotisere cudibeticoari, mua masu rojose mua yiruasejuare yiruguraja mua. 18 To bajiboarine Espíritu Santo muare î rotisejuare mua cudijama, Dios î bojarore bajiro î rotimasire rotiecomenaja mua.

19 Rojose înare yirua tuoîasere yirûgûrã, ado bajiro yirã ñarãma: Manajo cutirã, manaju cutirã, manajo mana, manaju mana quene, gamera ajeriara cutira narama. Îna rujuriave rãca bojoneose yirã ñarãma. 20 "Ado bajirã ñarãma" îna masune yiquenorujeocoari, îna quenorare rucubuora narama. "Retoro masira ñaja yua" yira, ĩaĩañamani yira ñarama. Gamera îatera narama. "Mani retobusaro quenaro naama", viĩajūnisinira ñarama. Guaro jūnisinidara ñarama. Îna bojarore bajiro rîne virã ñarãma. Gãjerã rãca îna ñajama, îna vise suorine sígure bajiro tuoíabeticoari, quenaro namenama masa. Îna tuoîarore bajiro tuoîarã rãca ricati rujicõari, oca josarã ñaama. 21 Gajeyeũnire gãjerã yere ĩauorã ñarãma. Idire mecuose idimecucõari, rojose yirã rãca vana ñarãma. Ti ũnire yirã ñarãma, rojose îna yirua tuoĩasere yirã. Tirumuju muare vu goticatore bajiro muare gotigu vaja vu quena: Gajerã, to bajiro rojose virũgũrã, õ vecaju Uju Dios varã quenaro ĩ virona me ñarãma.

22 Espíritu Santo rãcanajuama, ĩ masisere ĩ ujoriarã ñari, ado bajirojua bajirã ñaja mani: Gãjerãre mairã ñari, ĩna rãca variquenarã naruguaja mani. Gãjerã manire rojose ĩna yiboa-

jaquene, înare jūnisinibeaja mani. To yicoari, "Yiruarāja" mani yirore bajirone yirūgūaja. 23 Gājerāre rūcubuorā nari, mani bojabetire îna yiruaboajaquene, "Yibesa", înare yibeaja mani. Rojosere yiruarā naboarine, tire yibetirūgūaja mani. To bajiro yirā mani najama, Dios î rotimasire ti gotirore bajiro yirā yirāja mani. 24 Cristo yarā nari, ado bajiro tuonaja mani: "Rojose yiruaboarine, tire yibeticoato' yigu, manire rijabosayumi Cristo. To bajiri, rojose yibetiruarāja mani", yituonaja mani. 25 Espíritu Santo suorine, mani rijato beroju mani catirotire yigu, Dios î catisere î īsiriarā nari, î bojarore bajiro yirūgūroti naja manire.

26 "Gājerā rētoro masirā ñaja yʉa", yibetiroti ñaja manire. To bajiro mani yibetijare, manire ĩatemenama gājerā.

Gãmerã ejarêmore queti

6 1 Yu mairã, Espíritu Santo rãcana ñari, sĩgũ mua rãcagu rojose ĩ yijama, ĩre ejarẽmoña, "Rojose ĩ yise yitujato" yirã. Ĩre tudímenane, ĩamaicõari, ĩre ejarẽmoroti ñaja muare. To yicõari, quẽnaro tuoĩama, "Ĩre bajiro rojose yirobe" yirã. 2 Rojose tãmuorãre ĩamaicõari, ejarẽmoña. To bajiro mua yijama, Cristo ĩ rotiriarore bajiro yirã, yirãja mua.

3 Sĩgũ, "Rojose yigu me ñaja" ĩ yituoĩajama, ĩ masune socagu yami. 4 Tocãrãcu, mua yisere tuoĩacõari, "¿Dios ĩ bojarore bajiro yigu yati yu?", mua masune yiseniĩarũgũña. Tire yituoĩacõari, "Yu yisere ĩavariquẽnagũmi Dios" mua yijama, variquẽnaruaraja mua. To bajiboarine, "Îna rẽtoro quẽnaro yibu yu" yicoĩabecune, to bajiro yirũgũroti ñaja. 5 Beroju tocãrãcu mani yisere, "Ado bajiro yigu ñari, to bajiro yicaju yu" Diore ĩre yigotiroti ti ñajare, to bajiro mani masune yiseniĩarũgũroti ñaja.

6 Cristo ocare muare gotimasiorimasure, î bojase masu ti manijama, îre ejaremoroti naja muare.

7 Quenaro tuo ana mua. "Rojose yu yijama, masibecumi Dios" mani yituo aboajaquene, disejua i masibeti manijare, mani yisere masijeogu naami. Gotimasiore ocare muare gotigu yaja yu: Ote ajere mani otejama, ti ajene judico i, ti bucuato, ti ricarene juaruaraja. Gajeye mere juaruaraja mani. 8 Tire bajirone bajiaja gaji rojose i yirua tuo arore bajiro yiruguena. To bajiro i yico anajama, o vecaju rojose i yise vaja

rojose tāmuotujabetiriaroju îre rocarucumi Dios. Espíritu Santo î rotisere yirügügürema, î rāca quēnaro masu î ñarotire yirucumi. 9 To bajiri Dios î bojarore bajiro quēnasere yitujabetiroti ñaja manire. Tire mani yitujabetijama, "To cõrone quēnaro yirucuja" Dios î yiriarumu ti ejaro, quēnaro manire yirucumi. 10 To bajiri mani yimasiro cõro, masa jedirore quēnaro yirügüruaraja mani. Gajera Cristore ajitirunura ñari, mani yara îna ñajare, butobusa înare ejaremorugüruaraja mani.

Pablo, Galacia sitanare î gotitusare queti

11 Adi yu gotitusase, jacase vãme rãca yu masune ucaja yu. 12 Circuncisión yirotirã, gãjerã judío masa înare îna îarū-cubuorotire yirãma. Ado bajiro tuoîarãma îna: "Mani uju Cris-

to, vucútěroju manire î rijabosare ñajare, "Rojose maja muare", manire yiĩavariquenagumi Dios' mani vigotiboajaquene, judío masa vere quegotimasioaiama. ne mani manire rojose vimenama îna", vituoĩarã ñaama. 13 Circuncisión yiriarã, Dios î rotimasire cudijeomasimena ñaboarine, circuncisión muare virotirama îna. "Galacianare circuncisión yiroticaju yua" îna yară judio masare vigotivariquenaruara,

Gálatas 6.18

to bajiro muare yirotirāma. 14 To bajisere gotimasiobetirucuja yujuama. Yu gotimasiosema ado bajise ñaja: "Yucútēroju
mani uju Jesucristore jajusĩañuma masa. To bajiri, manire î
rijabosare ñajare, 'Rojose magũ ñaami' yure yami Dios", yivariquēnaja yu. Adirūmurirema Cristore tuoĩamena, "Ñamasuse
ñaja ti" îna yituoĩaboase, ñamasuse me ñaja yurema. Cristore
tuoĩamena, "Ñamasugũ me ñarimi Jesús" îna yituoĩaboagu,
namasugũ naami yurema. 15 Circuncisión mani yijama, mani
yibetijaquēne, ñamasuse me ñaja ti. Ñamasuse ñaja Cristore
ajitirūnucõari, î yarã Espíritu Santo rãcana ñari, rojose mani
yirũgũrere mani yirua tuoĩabetirũgũse.

16 Mua jediro yu yirotisere ajitirunurare, ado bajiro muare senibosaja yu, Diore: "Inare Iamaicoari, 'Nie rojose mano quenaro nato' yigu, Inare ejaremona", muare yisenibosaja yu.

17 Rojose yure ñagõmacarājuare ado bajiro yaja yu: "Rojose yure mua yirose yitujaya yuja. Jesucristo oca yu gotimasiocudijare, rojose yure yirūgūcama masa. To bajiro īna yijare, jairo cāmi godo cutigu ñaja yu. Tire yu īojama, 'Socu me yami Pablo. Jesucristo oca goticudirimasu ñaami' yure yiīaruarāma masa. To bajigu yu ñajare, yure ajirūcubuoya mua yuja", īnare yaja yu, rojose yure yirorāre.

18 Cristore ajitirunura mua najare, "Yu yara naja mua quene", yaja yu. Mani uju Jesucristo, quenasere muare coaruguato.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a los **EFESIOS**

Efeso vame cuti macana, Jesucristore ajitirunurare Pablo i ucare queti

1-2 ¿Ñati mua, Efeso vãme cuti macana, Dios yarã? Jesucristore ajitirữnu tujamenare muare ucacõaja yu. Muare quenarotigu, mani jacu Diore, to yicoari mani uju Jesucristore, ado bajise muare senibosaja yu: "Quenaro îna narotire yirã, înare ejaremoña", muare yisenibosaja yu. Yu naja Pablo vame cutigu, adi paperare muare coagu. Dios î bojajare, Jesucristo î coacacu naja yu.

3 "Retoro masigu, quenaretogu naami", mani uju Jesucristo jacure îre virucubuoto mani. Jesucristore îre mani ajitirunusuorone, quenaro manire yiyumi Dios, i raca quenaro mani ñasere, to vicoari mani ñarotire quene. 4 Adi macarucurore î rujeoroto rijorojune, "Jesucristo vara vu ria narona naama", manire vituoĩamasiñumi Dios. Õ vecaju ĩ tuju mani ejaro, "Jesucristo yarã îna ñajare, ñie rojose înare yibetirucuja yu. Ouenase rine vira naama" manire viiaru, to bajiro vimasinumi. 5 "Jesucristo înare rijabosarocure coarucuja yu. Ti suorine yu rĩa ñaruarama ĩna", yituoĩamasiñumi Dios, manire maigũ ñari. 6 Ĩ macu ĩ maigũ yarã mani ñajare, quenaro manire yiyumi. Tire mani tuoĩajama, "Quenaro masune yiyuja mu" ĩre mani yivariquenarotire yigu, to bajiro yimasinumi Dios. **7-8** To bajiri, î maigũ yarã mani ñajare, "Rojose îna yise vaja înare rijabosaaya" yigu, Jesucristore îre cõañumi Dios. To bajiro î viriaro bero, manire î rijabosare ñajare, "Ñie rojose înare yibetirucuja yu", manire yiîañumi Dios. To bajiro î yirere mani ajimasise î cõare ti ñajare, "Manire maimasucõaami Dios", yimasiaja mani. 9 Tirūmujuma, Dios ĩ coarocu Cristo ĩ bajirocaroti suorine înare quenaro Dios î yirotire masibeticama masa maji. Adirodorema quenaro i yisere, to yicoari quenaro i yirotire mani masirotire manire coanumi. 10 "To bajiro yirucuja yu" Dios i yiriarumu ti ejaro, o vecanare, to yicoari adi macarucuroanare quene rojose tamuotujabetiriaroju rojose tamuoboronare inare yiretobosajeocoari, "Najediro uju nana mu", Jesucristore ire yirucumi.

11-12 Yua judío masa, "Rotimuorugorucumi" vigu, Dios i cõarocure tuoĩayucana ñaja yua. To bajiri Cristore mua ajitirunuroto rijoro ire ajitirunucana naja vua. To bajicoari, adi macarucuro î rujeoroto rijorojune, "Quenaro înare yirucuja" î yiriarore bajirone Cristo yarã yua ñajare, quenaro yuare yiyumi. To bajiro vuare î vire ti ñajare, quenaro Dios vuare î virere, to vicoari, o vecaju vuare i virotire quene vua gotisere ajicoari, "Retoro quenagu nagumi Dios", îre yirucubuoruguama gãjerã. 13 Mua judío masa mere quene, Jesucristo i bajirere ajitirũnurã, ĩ yarã mua ñajare, quẽnaro yiyumi Dios. To yicõari, Dios tuju mua ejaro Jesúre quenaro i virore bajiro muare quene quenaro virucumi Dios. Jesucristore mua ajitirunusuorone, Espíritu Santore muare coanumi Dios, "Coarucuja" i yiriarore bajiro yigu. To bajiro i yijare, "Dios yara naja mani", vituoĩamasiaja mua. 14 To bajiri, Dios ĩ cõagũ Espíritu Santo rãcana mani ñajare, "'Quenaro virucuja' î viriarore bajirone quenaro manire yirucumi", yimasiaja mani. To bajiri, "Dios tuju mani ejaro, Jesucristore quenaro i virore bajiro, manire quene, quenaro i viroto rijoro, 'Quenase rine vira nato ina' yigu, manire ejaremojeocoarucumi", yimasiaja mani. To bajiro manire Dios î yisere îacoari, "Quenaro masu înare yami Dios", îre virucubuoruarama adigodoana, to vicoari, o vecana quene.

Jesucristore ajitirunurare, Diore Pablo i senibosare queti

15 Mani uju Jesúre mua ajitirũnurugũsere, to yicoari gãjerã Jesúre ajitirũnurare ĩamaicoari quenaro mua yisere quene ajicaju yu. 16 Tire ajigu ñari, tocaracajine Diore yu senijama, "Quenaro yaja mu. Mu suorine to bajise yama ĩna", ĩre yirũgũaja yu. 17 ĩ naami mani uju Jesucristore coarí, mani jacu, quenaro masu manire yiremogũ. Ĩrene ado bajise muare senibosaja yu: "'Înare quenaro mu yisere ajimasicoari, mu bojarore bajiro butobusa yato ĩna' yigu, mu masisere ĩnare coaña

mu", Diore muare yisenibosaruguaja yu. 18 Adigodoju muare î yarare quenaro î yisere mua ajimasijama, î tuju quenaro muare î yirotire ajimasiruarăja. 19-20 To vicoari, "Dios manire ejaremogure, ñiejua josase maja", îre yimasiruaraja. Cristo ĩ bajirocaboajaquene, îre catiocoari, o vecaju î naroju î riojojacatuare îre rojoyumi Dios. To bajiro î vire ñajare, "Masijeogu ñaami", îre vimasiaja mani. 21-22 Cristore riojojacatua îre rojocoari, o vecanare, adi macarucuroanare, to vicoari rijariarare quene, "Jediro uju nana mu", îre vivumi Dios. To bajiro î yijare, rojose yirare, rojose tamuotujabetiriaroju inare i rearoto rijoro, înare î rearo bero quene, rotimuorugocoa narucumi. To bajiri, Cristore mani ajitirunujama, îne ñaami mani uju. Manire ũmato ñagũ ñari, mani rujoare bajiro bajigu ñaami. 23 To baiiri. Cristore aiitirunura ñari, sîgure baiiro tuoîara ñaja mani. Mani ñacudiro corone mani raca ñacoa ñarugurucumi Cristo. To bajiri mani rãca ĩ ñajare, ñiejua ruyabeaja manire.

"Cristo manire ĩ rijabosare suorine Dios ĩ catisere ĩ ĩsirã ñaja mani", yire queti

↑ 1 Mʉa judío masa me ñarã, îre masimena ñari, rojose virã 2 ñariaraja mua maji. To bajiri, catira ñaboarine, Dios î îajama, bajireariarare bajiro bajira ñariaraja mua. 2 Rojose mua yijama, vãtia ujure cudirã yiriarãja mua. Ĩ ñaami Dios ocare ajimenare rotigu. 3 Yua judío masa quene, Dios i roticumasirere masiboarine, ti virore bajiro viruabesuja yua. To bajiri, rojosere yisejacõari, ti rione yuare yiruamacõrügücaju ti maji. To bajiro bajira ñari, rojose tamuotujabetiriaroju Dios i rearona ñaboayuja yua quene. 4 To bajiro yiecorona mani ñaboajaquene, manire maimasucoagu nari, quenaro manire vivumi Dios. 5 Rojose yirã ñari, Dios î ĩajama, rijariarãre bajiro bajirã mani ñaboajaquene, i macu racana mani ñajare, i catisere manire îsiñumi Dios. Quenamasugu ñari, rojose tamuotujabetiriaroju mani vaborotire î macure manire yiretobosarotiyumi Dios. 6 To bajiri, î macure î tudicatiorone, manire quêne tudicatiogure bajiro manire vivumi. To bajiro ĩ vijama, "Õ vecaju ĩ ñaroju Jesucristo rãca rujirãre bajiro ñaruarãma" vigu vivumi. 7 To bajiro î yijama, "Quenaro yiyumi Dios" îna yirugurotire yigu yiyumi. 8 Mua masune, "Quenaro yira naja yua" mua

yiro me, î bojarore bajiro muare yigu yiyumi Dios. To bajiri, "Quenaro manire yibosayumi Dios" mua yituoîajare, rojose tămuotujabetiriaroju mua vaborotire muare yiretobosayumi. 9 Cristo î yiretobosare najare, "Quenaro yira nari, Dios tuju naruaraja yua", yiroti me naja. 10 "Jesucristo yara naruarama", manire yiyumi Dios. To bajiro manire yiyumi Dios, gajerare quenaro mani yirotire yigu.

"Jesucristore ajitirunura ñari, gamera îatebeaja mani", yire

11 Tirumuju mani bajirere masiritibesa mua. Riamasaca mame ruyuarãcare circuncisión virere mani ñicua ñamasiriarãre înare virotimasiñumi Dios. "Dios yarã ñaja yua. To bajiri ĩ rotisere cudiroti ñaja" yua yirotire yigu, to bajiro yuare yiyumi. Muaiuama. Diore masira me ñañuia mua maii. Îre masimena mua ñajare, "Circuncisión vivamana ñaama îna" virã, muare ĩaterũgũcaju yua. 12 Cristo ĩ bajirotire masimena, to yicoari Dios ria me ñañuja mua maji. Mani ñicua judío masarema, "Yu rotisere mua cudijama, quenaro muare yirucuja vu", înare vigoticumasinumi Dios. Gajevere quene, îna cudirotire tuoĩabecune, "Yu rĩa mua ñajare, quenaro muare virucuja vu", înare vimasinumi Dios. To bajiboarine, muajuama, mua rijato beroju mua bajirotire masibesuja mua maji. 13 To bajiro bajiriarã ñaboarine, yucurema Jesucristo yarã ñari, ĩ rijabosare suorine Diore masirã ñaja mua yuja. 14-16 Yua judío masa Dios î roticumasirere ajirucubuora nari, "Dios ria ñaja mani" yituoĩacoari, judío masa me ñara raca gamera ĩatevuja mani. Jesucristo manire ĩ rijabosare ti ñajare, "Dios ĩ roticumasire mani cudijama, i tuju ejaruaraja mani" vua yituoĩaboare vaja maja. Jesucristo manire î rijabosare suorine, judío masa, judío masa me ñarã quene, cojo masare bajiro Diorãca quenaro nasuoyuja mani. To bajiro mani narotire yigu, manire rijabosayumi Jesucristo.

17 To bajiri yua judío masa, Dios î roticumasire ajirucubuocana, to yicoari, î yere masimena quene, Dioraca quenaro mani narotire gotigu, adi macarucuroju vayumi Cristo. 18 Vadicoari, manire î rijabosare suorine Espíritu Santo î ejaremose raca mani jacu Diore senimasiaja mani. 19 Tocaracune Espíritu Santo î najare, Diore masira naja mua yuja. Dios ra naja mua quene. 20-22 Mani Cristore ajitirunura, gutavi

Dios ĩ quẽnorivire bajiro bajirã ñaja mani. To bajiri ti vijʉre ñagʉ̃re bajiro bajigʉ ñaami Espíritu Santo, mani jediro ĩ rãcana mani ñajare. Gʉ̃ta ñamasuricare bajiro bajigʉ ñaami Jesucristo, ĩ sʉorine Dios rĩa mani ñajare. Ĩ beroana ñaama Diore gotirẽtobosariarã, to yicõari yʉa Jesús ĩ bajirere goticudirimasa, yʉa gotisere ajicõari Jesucristore mʉa ajitirʉ̃nʉsʉore ñajare. Yʉa beroana ñaja mʉa.

Judío masa me ñarãre Pablo î goticudire queti

3 To bajiri, judío masa me ñarãre, Jesucristo î bajirere yu gotimasiocati suorine tubibe ecoaja yu. 2-4 Ti quetire masa îna masibeticatire, judío masa me ñarãre Jesucristo suorine quenaro Dios î yisere mojoroaca muare goticoaja yu. "Judío masa me ñarãre înare goticudiato" yigu, yu masirotire yure coanumi Dios. Tire ajiriaraja mua. Tire yu ucasere îacoari, Cristo suorine muare quenaro î yisere ajimasiruaraja mua quene. 5 Tirumujurema masa îna masibeticatire, Dios î coagu Espíritu Santo suorine gotimasioaja yua, Jesucristo î bajirere goticudira, to yicoari Diore gotiretobosarimasa quene. 6 Ti quetire muare tudigotiaja yu: Jesucristo î bajirere ajitirunurare "Yirucuja" î yiriarore bajiro judío masare, judío masa me narãre quene, quenaro yami Dios. To yicoari, o vecajure quene quenaro yirucumi. To bajiri î yara nacoari, cojo masare bajiro naja mani îre ajitirunura.

7 Rojose yigu yu naboajaquene, "Tire goticudiato" yigu, yu masirotire yure ujoyumi Dios. 8-9 Gājerā Cristore ajitirūnurāre Dios ī mairore bajiro yiecorocu me yu naboajaquene, yure ĩamaicoari, najedirore rujeorí nari, judío masa me narāre yure gotiroticoanumi Dios. "Masa îna masibeticatire Cristore ajitirūnuronare quenaro înare yu yirotire goticudirucuja mu", yure yicoanumi. To bajiro yure î yire ti naboajaquene, quenaro manire î yirotire masijeoyamaja. 10 To bajiri, Jesucristore ajitirūnurāre quenaro Dios manire î yisere ĩacoari, "Tuoiajeogu naami", îre yirūcubuoama ángel mesa, to yicoari gājera îre rotibosara quene. 11 Tirūmuju adi macarucuro î rujeoroto rijorojune, "Yu macure ajitirūnurāre quenaro înare yirucuja", yituoiamasinuju Dios. To bajiro î yituoiamasiriarore bajirone mani uju Jesucristo î rijabosare suorine quenaro manire yami Dios. 12 "Jesucristo yara mani najare, manire ĩavariquenagū-

mi Dios" yituoĩarã ñari, îre güimenane sẽnirũgũaja mani. 13 To bajiri, Jesucristo î rijabosare suorine Dios quẽnaro î yisere judío masa mere muare yu gotimasiocudicati suorine tubiberiaviju rojose yu tãmuosere ajicõari, sutiritibesa mua. Ado bajirojua tuoĩaña: "Pablo î gotisere ajicõari, Jesucristore ajitirũnusuocaju yua. To bajiri Dios yarã ñaja yua", yituoĩa variquẽnaña mua.

Jesucristo manire î maise queti

14 To bajiri, judío masare, to yicoari gajerare quene, mani jacu quenaro manire i visere yu tuoiajama, gusomuniari tuetucoari, îre seniruguaja vu. 15 îne naami, adi macarucuroana, õ vecana quene, mani ñaro coro jacu, manire rujeorí. 16 Îre, ado bajiro muare senibosaruguaja yu: "Quenaro yigu nari, Espíritu Santo suorine înare ejaremoña mu, butobusa mure ĩna ajitirũnurotire yigu. 17 "Mani rãca ñagũmi Cristo manire ejaremogu" yituoiacoari, îre seniruguato îna' yigu, înare ejaremoña. To bajiro îna yicoa najama, Cristore ajitirunura nari, ĩ bojarore bajiro gãjerãre quene ejaremoruguruarama", muare yisenibosaja yu. 18 To bajiro mua yijama, Cristo muare ĩ maisere bajiro gajerare maijeomena naboarine, Cristo muare i maisere quenarobusa masiruaraja mua. 19 Masare i maise iediro masijeobetirona ñaboarine, quenarobusa mua masirotire bojaja yu. To bajiro mua bajijama, Dios i bojase rine yira ñaruarãja mua.

20 Ĩ rĩa mani ñajare, ĩ masise rãca quẽnaro manire yirẽmorũgũami Dios, ĩ bojarore bajiro quẽnaro yirã mani ñarotire yigu. To bajiro manire ĩ yijare, tire tuoĩacoari, "Ĩre mani sẽniro rẽtoro manire yirẽmomasiami", yimasiaja mani. To bajiro yigu ĩ ñajare, quẽnase ĩre yirũcubuoto mani. 21 To bajiri, ĩ rĩa, Jesucristo yarã ñari, Diore quẽnase rĩne ĩre yirũcubuorũgũto mani.

"Espíritu Santo î ejarêmose răca sĩgũre bajiro tuoĩaroti ñaja", yire queti

4 1 Jesucristo ocare yu gotise suorine tubibe ecogu, ado bajise muare gotimasioaja yu: "'Quenase rine yira nato' yigu, manire beseyumi", yituoiaja mua. To bajiri, "i bojarore bajiro yira nana mua", muare yaja yu. 2 "Namasura naja yua",

EFESIOS 4 652

yituoĩabesa mua. Gãjerãre ajirũcubuocoari, quenaro înare yirã ñaña. Gãjerã gojanabioro îna yiboajaquene, înare tudíbesa. To yicoari, rojose muare îna yiboajaquene, înare maicoa ñaña. 3 Espíritu Santo î ejarêmose raca Diore seniruguña mua, "Cojo masare bajiro quenaro nato mani" yira. 4 Mua jediro, sigure bajiro tuoĩaja, Espíritu Santo racana nari. To bajicoari, "Yirucuja" Dios î yiriarore bajiro quenaro muare î yirotire tuoĩayura naja mua jediro. 5 Sigune naami mani uju, Jesucristo. Îre ajitirunucoari, "Cristo yara naja yua" yira, oco raca bautiza ecoriara naja mua jediro. 6 To bajicoari, mani jacu, Dios sigurene rucubuoaja mani. Î sigune naami mani jedirore rotigu. Mani raca nacoari, manire ejaremogumi, "Yu bojasere yato îna" yigu.

7 Sĩgũre bajiro mani tuoĩaboajaquẽne, ĩre ajitirũnurãre ricatiri rĩne mani yimasirotire manire ujoyumi Cristo. **8** Tire bajirone yaja Dios ocare masa ĩna ucamasire:

"Îre îaterâre, 'To cõrone rojosere yitujaya' înare yiroticoari, Dios î naroju înare tudijuamujarucumi mani uju, 'Uju masu naja yu' yilogu. To yigajanocoari, adigodoana masare quenase rîne îna yimasirotire yigu, înare coarucumi", yiucamasire naja.

9 ¿No yire ũnire "Tudimujarucumi", yati? Maji, adi macarucuroiure rujiayumi, î tudimujaroto rîjoro yiruaro yaja. Jêre rujiadicõari, bajirocacoasumi. To bajiri, "Bajireariarã îna ñarojure quene rotigu varí ñaami", îre yimasire ñaja. 10 Adi macarucurojure, to vicoari bajireariara îna narojure quene rotigu varíne ñaami, quena o vecaju Dios i narojure quene mujarí. To bajirí ñari, dise ruvabeto rotimasigu ñaami. 11 Îne ñaami ricatiri rîne mani yimasirotire manire ujorî. To bajiro î vire ñajare, Cristo î gotiroticoariara naja vua. Gajerama, Diore gotiretobosarimasa ñaama. "Jesucristo manire i rijabosare ñajare, Dios yarã mua ñaruajama, rojose mua visere vitujacõari, Cristore ajitirunuña", yigotimasiorimasa ñaama. Gãjerãma, Cristore ajitirunurãre înare gotimasiorimasa ñaama. Găjerâma, Cristore ajitirunurăre Dios ocare masa îna ucamasirere înare gotimasiorimasa ñaama. 12 To bajiro ricatiri rîne mani vimasirotire ujovumi Cristo, i bojarore bajiro mani virotire yigu. To bajiro mani yijama, gamera ejaremora nari, butobusa Cristore ajitirunuruaraja mani. 13 Mani gamera ejaremocõa ñajama, sĩgũre bajiro Cristore ajitirũnucõari, quenase rîne yira ñaruaraja mani. 14 To bajicõari, rĩamasare bajiro tuoĩara me ñaruaraja mani. Rĩamasa, socasere ajicõari, "Socara yama", yimasibeama îna. To bajiro yira îna ñajare, josari mene înare yitorama gajera. To bajiri manire yitorare ajimasiruaraja mani. 15 Manijuama, gamera ĩamaicõari, socamenane quenaro gotiruguruaraja. To bajiro mani yicõa ñajama, mani uju Cristo ĩ bojase rîne yira ñaruaraja mani. 16 Cristo ñaami mani uju. Dios ĩ bojarore bajiro manire ejaremoruguami, butobusa gamera ejaremocoari, ĩ bojarore bajiro yira mani narotire yigu. Ĩ bojarore bajiro gamera ĩamaicoari mani ejaremocoa ñajama, butobusa Dios ĩ bojasere yirutuaruaraja mani.

Cristo ajitirunura ñari, quenasejuare yire queti

17 Mani uju Jesucristo yure î gotirotijare, ado bajise muare yaja yu: Dios ocare ajimena, rojose îna yirûgûrore bajiro yibesa mua. Dios î îajama, vaja manire tuoîară yirûgûama. 18 Dios ocare ajiteră nari, namasusere ajimasibeama îna. To bajicoari, î catisere cuoră me naama îna. 19 "Bojoneose yiră yaja yua" yimasibeticoari, ti rione yisejariară naama. To bajiri rojose rîne yirûgûama. 20-21 "To bajiro rojose îna yirûgûrore bajiro yibetiroti naja", yimasiră naraja mua. Jesucristo î bajirere ajiriară nari, "Quenaro mani yirûgûsere bojaami Dios", yimasiaja. 22 Cristore mua ajitirunuroto rijoroju, rojose yirûgûnija mua maji. To bajiro mua yirûgûriarore bajiro yibesa mua. 23 To yicoari, rojose mua yirua tuoîasere yibeticoari, Espíritu Santo î yiremose raca quenasejuare yirua tuoîarûgûna mua. 24 To bajicoari, Dios ocare ajitirunura nari, î bojarore bajiro quenase rîne yirûgûna mua.

25 Dios ocare ajitirunura ñari, mua socasere quene to corone yitujaya. Jesucristore ajitirunura ñari, cojo masare bajiro bajira ñaja mani. To bajiri, riojo gamera gotiruguña mua. a

26 Găjire mua jūnisinijama, rojose îre yibesa mua. Yoaro îre jūnisinimenane, gāmerā oca quēnocoari, mua jūnisinisere

^a**4.25** Ro 12.5.

tire masiritiya. **27** Yoaro mua jūnisinijama, vātia uju ī bojarore bajiro yirā yirāja mua.

28 Juarudirūgūrima, to cõrone juarudi tujaya. Juarudimenane, moa, vaja tacõari gājerā maioro bajirāre īnare īsiña.

29 Găjerâre rujajine oca rojose ñagõbesa mua. Quenasejuare oca cutiya, muare ajiră, "Butobusa quenase yiră nato îna" yiră. To bajiro mua yijama, înare ejarêmoră yiruarăja mua. 30 Rojose mua yijama, rojose mua yisere îacoari buto sutiritigumi Espíritu Santo. Îne naami Dios manire î coarí. "Î suorine, Jesucristo yară naja mani", yimasiaja. Îre coa ecoră nari, rojose yimenane nacoana mua, Jesucristo "Înare yiretobosarucuja" î yiriarumu ti ejarotire yură.

31 Gãjire rojose mua yirua tuoĩasere yibesa. Gãjerãre ĩatebesa. Jũnisinicõari, avasãtudíbesa. Gãjerãre rojose ñagõmacabesa. Gãjerã rojose muare ĩna yiboajaquẽne, jũnisinibesa. To yicõari, rojose muare yirãre gãmebesa. Ñajediro rojose mua yisere yitujaya mua. 32 Ĩnare ĩamaicõari, quẽnaro ĩnare yiroti ñaja muare. Cristo manire ĩ rijabosare ñajare, rojose mua yirere masirioyumi Dios. To bajiro manire ĩ yire ñajare, ĩ yiriarore bajiro yirã, mua quẽne, gãjerã rojose muare ĩna yisere masirioya.

"Dios rĩa ñari, quenaro ĩ yirore bajiro yiroti ñaja", yire queti

5 1 Dios rĩa, ĩ mairã ñari, quẽnaro ĩ yirore bajiro yiroti ñaja muare quẽne. 2 Jesucristo muare ĩ mairore bajiro, gãjerãre ĩnare maiña mua quẽne. Muare maigũ ñari, rojose mua tãmuoborotire muare yiretobosagu, muare rijabosayumi Jesucristo. To bajiro manire ĩ yiretobosare ñajare, buto variquẽnañumi Dios.

3 Dios yarã ñaja mani yuja. To bajiri, manajo mana, manaju mana, manaju cutirã, manajo cutirã quêne, gãjerã râca ajeriarã cutibesa mua. To yicoari, jairo gajeyeuni cuorã naboarine, gajeye quêna bojarêmobesa. Ti unire mua yibetijama, nijuane "To bajiro yiyuma" yira manama. 4 Quênaro tuoiamenane, oca ajiquênañamani nagobesa mua. To yicoari, "Gājera raca ajeriara cuticoari, ajato" yira, îna gotise unire yibesa muama. Dios yara nari, ti unire nagobetiroti naja muare. Ado bajirojua nana mua: Dios muare î ejarêmosere tuoiacoari, "Quênaro yaja mu", îre yivariquêna ñaña mua. 5 Ado bajiro

bajiroti ti ñajare, to bajise yibesa muare yaja yu: Manajo mana, manaju mana, manaju cutirã, manajo cutirã quene, gajera raca ajeriara cutirama, Dios î narojure ejabetiruarama îna. Sīguri Diore îna mairo retoro gajeyeunire maira narama. To bajiro îna yijama, Diore rucubuora me yirama. To bajiri, Dios î narojure ejabetiruarama îna. 6 "To bajiro mani yijama, quenacoaja" muare yitorare înare ajibesa mua. To bajiro yirarema buto îateami Dios. To bajiro yirare buto îatecoari, "Rojose tamuoruarama", yirucumi Dios. 7 To bajiri to bajiro yirare înare baba cutibesa mua, "Mani quene îna yirore bajiro Dios î bojabetire yirobe" yira.

8 Diore masimena ñari, î bojasere mua yirotire masiră me ñañuja mua maji. Yucurema Jesucristo yară ñari, Dios î bojasere mua yirotire masicoari, tire yiruguroti naja muare. 9 (Î bojasere yirama, quenase rîne yira naama. To yicoari, gajerare socasere yitoră me naama.) 10 "Mani yisere iavariquenagumi" yimasiruară, î bojasere yiruguna mua. 11 To yicoari, Diore masimena îna bojarore bajiro tuoiacoari yirare înare baba cutibesa mua. Dios ocajuare înare gotimasiona, "'Rojose yira naja mani' yimasiato îna" yira. 12 Masa îna îabetoju buto rojose îna yirugusere mani nagojama, bojoneose naja. To bajiri, ti unire nagobetiroti naja. 13 Dios ocajuare înare mua gotimasiojama, tire ajicoari, "Rojose yira yiyuja yua" yimasicoari, rojose îna yirere yitujaruarama. 14 To bajiri ado bajise yire naja:

"Rojose yirā ñaboarine, 'Rojose yirā yaja mani' yimasibeaja mua. Bajireariarāre bajiro bajirā ñaja mua, 'Rojose yirā yaja yua' yimasibeticoari. To bajiro bajirā ñari, Cristojuare ajitirununa. To bajiro mua bajijama, i ejaremose raca quenase rine yirā naruaraja mua", yigotire naja.

15 To bajiri quenaro tuoı́acoari, "Diore masira ñaja yua" yira, quenasejuare yirúguña mua. Diore masimena ı̃na yirore bajiro yibesa. 16 Adirumurire buto rojose yirũgũama masa. To bajiro ı̃na yiñaro ũnone, muajuama, tocarãcajine Diore sẽnicoari, quenaro yirũguña. 17 Tuoı̃amasimenare bajiro bajibesa mua. "Dios ı̃ bojasere yimasiaja yua" mua yimasirotire tuoı̃acoari, quenaro yirã ñaña mua. 18 Idire mecuose idimecubesa. Mua idimecujama, mua masune rojo-

EFESIOS 5 656

se yirã yirãja. Tire idimecumenane, Espíritu Santo î masisejuare îre sẽnirũgũña, î bojasere yiruarã. 19 Mua rējajama, Dios ocare masa îna ucamasire basare, Diore mua tuoĩabasare quẽne, gãmerã gotiya mua. To bajiro mua yijama, Diore tuoĩacoari, buto variquenase raca basaruguña, îre rucubuora. 20 To yicoari, "Quenaro yaja mu", mani jacu Diore îre yiruguña, î suorine mani uju Jesucristo quenaro manire î yiruguse ñajare.

"Cristore ajitirũnurã ñari, ado bajiro mani ñajama, quẽnaja", vire queti

21 To yicoari, Cristore ajirucubuora nari, mua masu quene gamera ajirucubuoya.

22 Rõmia, manajua cutirāre, muare gotigu yaja yu: Cristore îre mua ajirūcubuorore bajiro mua manajuare quenaro înare ajirūcubuoya. 23 Mua manajune ñaami muare umato ñagū. To bajirone bajiaja Cristore ajitirūnurāre quene. Îne naami manire umato nagū, to yicoari, rojose mani tāmuoborotire manire yiretobosari. Manire umato nagū nari, mani rujoare bajiro bajigu naami. To bajiro î bajijare, îre moabosara nari, î rujure bajiro bajira naja mani. 24 To bajiri Cristore mua ajirūcubuorugurore bajiro mua manajuare quene înare ajirūcubuoya.

25-26 $\tilde{\mathbb{H}}$ muare quene gotigu yaja yu: Cristo manire $\tilde{\mathbb{I}}$ mairore bajiro mua manajoare înare maiña mua. Manire maigu ñari, manire rijabosayumi Cristo. "Yure ajitirunura bautiza ecorare, rojose îna yisere masiriocoari, 'Yu yara naama' înare viĩarucuja vu" vigu, rijabosavumi Cristo. 27 Ĩ tuju ejarã, rojose mana mani ejarotire yigu, manire rijabosayumi. 28 To bajiri, manire Cristo î mairore bajirone, mua manajoare înare maiña mua. Juarã ñaboarine, sĩgũ rujure bajirone ñaja mua, Dios î îajama. To bajiri, î manajore maiguma, î masu rujure î mairore bajirone maigumi, sore. 29-30 Nimujuane î masu rujure ĩategu magumi. Mani rujure maicoari, bare ba, quenaro îatirunuaja mani. To bajirone manire îatirunugumi Cristo, î rujure bajiro bajirã mani ñajare. **31** Dios ocare masa îna ucamasire ado bajiro ti gotijare, "Îna manajoa cutijama, juara naboarine, sigu rujure bajiro naama ina", yimasire ñaja: "Ūmu, romio i rujeomasire ti najare, i manajo cutijama, ĩ jacuare ĩnare cãmotadirucumi. Manajo cuticõari, juarã ñaboarine, sĩgũ rujure bajirone ñaruarãma", yigotiaja Dios oca. **32** Tire buecõari, ñamasusere masa ĩna masibeticatire muare gotimasioaja yu: Cristo rãca mani ñasere quêne gotiaja ti. "Cristo yarã ñari, jãjarã ñaboarine, sĩgũ rujure bajiro ñaama ĩna", yire ũni ñaja. **33** To bajiro yiruaro ti yiboajaquêne, manajoa cutirere quêne gotimasioaja ti. Mua masu rujurire mua mairore bajirone mua manajoare ĩnare maiña. Mua, rômia quêne, mua manajuare quênaro ĩnare ajirūcubuoya.

1 Rĩamasare gotigu yaja yu: Мна jacuare quenaro înare ajiya. Cristo mani uju to bajiro mua yisere bojaami. 2 "Quenaro muare yirucuja" î yire racaye Dios î roticumasire ado bajiro yaja: "Ми jacu, mu jacore quene quenaro rucubuoya. 3 То bajiro mua yijama, variquenaro yoaro adigodojure catinaruaraja mua", yiyuja ti.

4 Rĩamasa jacuare, ado bajise muare gotiaja yu: Mua rĩare înare yijūnisiniomenane, Dios ĩ bojarore bajiro yirã, quenaro înare gotimasiobucuoya.

5 Moabosarimasare quene gotiaja yu: Mua ujarare rucubuocoari, variquenase raca quenaro înare cudiya mua. To bajiro mua yijama, Cristorene cudira yaja mua. 6 "Manire moare rotira îna îaro rine quenaro moaruaraja, 'Yuare îavariquenato îna' yira", yituoîabeticoana mua. Îna îaro mua moarore bajirone, îna îabetijaquene moacoaroti naja. "Cristore moabosarare bajirone moara yaja mani" yira, quenaro înare moabosaya mua. 7 To bajiri, "Cristo î bojasere yira yaja mani" yira, variquenase raca quenaro înare moabosaya mua. 8 Moabosarimasa mua najama, nabetijaquene, quenaro mua moarejuare îacoari, quenaro muare yirucumi Dios.

9 Moare rotirājuare quēne gotiaja yu: Ado yu gotise ūni, mua moarimasa Cristore îna tuoĩarore bajirone mua quēne tuoĩarona ñaja. Muare moabosarimasare, "Rojose muare yiruarāja, mua moabosabetijama" yimenane, quēnaro înare yiya. Sīgūne ñaami mani uju ñamasugū, muare moabosarimasare, to yicoari muare quēne rotigu. "Îna ñaama ñamasurā" yigu me ñaami. Quēnaro mua moarejuare ĩacoari, quēnaro muare yirucumi mani uju. Tire masiritibesa mua.

EFESIOS 6 658

"Vãtia uju î bojarore bajiro yibeticoato îna" yigu Dios manire î yirêmose queti

10 Najedirore, ado bajiro muare gotiaja vu: Mani uju Dios, jediro masijeogu ñaami. To bajigu î ñajare, "'Vatia îna bojasere cudibeticoato îna' vigu, manire viremorucumi", vituoîacoa ñaruguña mua. To bajiro mua vijama, vatiare cudibeticoari, butobusa Dios î bojasejuare yirā ñarūtuaruarāja mua. 11 Surara, sĩagнасн, ĩ rujure "Sareejoroma" vigu, cõme sudiro sãñatoogumi. To bajiri mua quene, Dios î masisere ujoecoriarã ñari, vãtia uju muare "Yitoromi" yirã, tire tuoĩatujabesa. To bajiro mua bajijama, no bajirojuane muare vitobecumi vătia uiu. 12 Manire bajiro bajirărene que ara me vaja. Rojose manire virotiaierã, ruvumena vătia răcaiua gamera que ara yaja. "Înare cudibetiroti ñaja", yimasiña mua. Buto masirã ñaama vãtia. Ñimujuane vãtiare cudibecu magumi, Dios ĩ viremobetijama. 13 To bajiri, Dios muare i ujose jedirore tuoĩarũgũña mua. To bajiro mua tuoĩajama, vãtiare cudibeticõari, Dios î bojasejuare vicõa ñaruaraja.

14 To bajiri. Dios î viremose raca ado bajiro vira nana mua: Dios ocare masa îna ucamasirere tuoîatujabesa mua. Tire quenaro mua masijama, muare yitomasibetirucumi vatia uju. To yicõari, quenaro yiruguna. 15 "'Jesucristo i rijabosare ti najare, rojose înare yibetirucuja yu' manire yiîavariquenaami Dios" vire quetire masiritibesa mua, gajerare gotimasioruara. 16 To yicoari, "'Vătiare cudibeticoato îna' yigu, manire yiremorucumi Dios", îre yituoîarũgũña mua. To bajiro mua yijama, rojose mua viruaboasere vimena ñaruaraja mua. 17 "Vătiare reajeocoari, î tuju quenaro mani narugurotire vigu, î macure manire rijabosaroticoanumi Dios", vituoia tujabetirũgũña mua. Espíritu Santo ĩ yirẽmose rãca Dios ocare tuoĩacoari, vatiare înare cudibetiruaraja mua. 18 Înare cudibeticoari, tocaracajine Espíritu Santo muare i yiremose raca quenaro tuoiacoari, Diore seniruguna. To yicoari, "Vatiare cudibeticoato îna" yiră, găjeră Cristore ajitirunurare înare sẽnibosarũgũña mua. 19 Yure quêne sẽnibosarũgũña mua. "Îre îaterâre güibecune, to vicoari judío masa mere quene Dios oca îna masibeticatire quenaro gotimasiocoa nato i" yiră, yure sẽnibosarũgũna mua, Dios rĩa ĩna ñarotire yirã. 20 Ti

quetire yure goticudirotiyumi Dios. Tire masare yu gotimasiose suorine tubibe ecoaja yu. "Dios ĩ bojarore bajiro güibecune gotiato ĩ" yirã, Diore yure sẽnibosarũgũña mua.

Pablo, înare î quenaroticoare queti

21-22 Yu rãcagu, mani maigũ, ñaami Tíquico vãme cutigu. Mani uju ĩ bojasere yigu ñaami ĩ quẽne. Mua tuju ĩre cõagũ yaja yu. Tojure ejacõari, yua bajiñase quetire muare gotirucumi. Tire ajicõari, variquẽnaruarãja mua.

23 Mani jacu Diore, to yicoari mani uju Jesucristore quene, ado bajise muare senibosaja yu: "'Butobusa muare ajitirunuato' yira, înare ejaremona. To yicoari, 'Mua raca quenaro îna narotire' yira, înare ejaremona. 'Muare ajitirunurutuanane, butobusa gamera îamaito' yira, înare ejaremona", muare yisenibosaja yu. 24 Mani uju Jesucristore îre maitujamenare quenaro muare yato Dios.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a los FILIPENSES

Filipos macanare, Pablo, Timoteo rãca ñacõari, î quenarotire

1 ¿Ñati mua, Jesucristore ajitirunura, Filipos macana? Yu, Pablo, yu baba Timoteo raca adi papera muare ucaja yua. Jesucristo i bojasere yira ñaja yua. Cristore ajitirunurare muare umato ñarare, inare moabosarimasare quene, to yicoari, mua jedirore quenarotiaja yua. 2 Миаге quenarotira, mani jacu Diore, to yicoari, mani uju Jesucristore, ado bajise muare senibosaja yua: "Quenaro ina ñarotire yira, inare ejaremoña", muare yisenibosaja yua.

Jesucristore ajitirunurare, "Quenaro yaja mu", Diore Pablo i yire queti

3 Tocaracajine muare tuoiacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre viruguaja vu. 4 Tocărăcajine Diore senigu, muare vu tuoĩajama, variquenaruguaja vu. 5 Tirumujune Cristo suori quenaro Dios i vise quetire mua ajitirunusuorijune, "Ti ocare ajitirunuato gajera quene" yira, quenaro yure ejaremoadicaju mua. To bajiro mua vicati ñajare, muare tuoĩacoari, variquenarūgūaja yu. 6 Jesucristore mua ajitirūnusuorone, "Yu bojarore bajiro yirã ñato" yigu, muare ejaremosuoyumi Dios. "To bajiro yicõa ñarũgũrucumi, 'Jesucristo muare juagu ĩ tudiejarirumu ti ejaro, quenase rine vira nato ina vigu", vimasiaja yu. 7 Muare maigũ ñari, to bajiro muare tuoĩaja yu. Cristo ĩ rijabosare suorine quenaro Dios i vise queti gajerare vu gotimasirotire yigu, yure ejaremoruguami Dios. Yure i ejaremorore bajiro muare quene ejaremorugugumi, yure mua ejaremorotire yigu. To bajiro î yijare, tubiberiaviju yu ñajama, yu ñabetijaquene yure ejaremoruguraja mua. To yicoari, ujarare riojo înare yu gotimasiorotire yiră, yure ejaremorugurăja

mua. 8 Jesucristo muare ĩ mairore bajirone buto muare maiaja yu quẽne. Вито muare yu maisere masiami Dios quẽne. 9 То bajiri, Diore sẽnigũ, muare tuoĩacõari, ado bajiro muare sẽnibosarũgũaja yu: "'Витовиза gãmerã mairũtuajaro ĩna' yigu, ĩnare ejarẽmoña", muare yisẽnibosarũgũaja yu. То bajiro mua yijama, quẽnaro Diore masiruarãja mua. То bajicõari, "Ado bajiro mani yijama, quẽnaroja", yimasiruarãja. 10 Tire masirã ñari, josase ti ñaboajaquẽne, Dios ĩ bojasere yitujabetiruarãja. То bajiri quẽnaro yirã mua ñajare, Cristo ĩ tudiejarirữmure, "Rojose yirã ñaama", muare yiĩabetirucumi. 11 To bajicõari, Jesucristo ĩ ejarẽmose rãca Dios ĩ bojarore bajiro quẽnase rĩne yirã naruarãja mua. To bajiro mua yisere ĩacõari, "Quẽnaro yigu ñagữmi Dios", ĩre yirữcubuoruarãma gãjerã. To bajiro mua yirotire bojagu ñari, muare sẽnibosarũgũaja yu, Diore.

"Cristo ocare ajitirunura jajarabusa naama", Pablo i yire queti

12 Yu mairã, quẽna adire mua masisere bojaja yu: Yure îna tubibecũse, "Gājerā quẽne Cristo ocare ajitirữnuato îna" yiro, yure ejarẽmoaja. To bajiri, rojose tãmuogữ ñaboarine, Cristo ocare yu gotisere jājarā ajirữgữama. 13 "Cristore ajitirữnugữ ĩ ñajare, îre tubibeyujarã îna", yimasiama adi macagu uju ya vi, coderimasa. To bajiro rĩne yijedicoaama adi macana. 14 "Tubibe ecogu ñaboarine, Pablo quẽne, Cristo yere gotimasio tujabeami" yituoĩacõari, adoana mani mairã, jãjarã, "Tire mani gotijare, rojose manire yirãma" yigüimenane, butobusa Cristo ocare gotimasioama ĩna quẽne.

15 Găjerāma, "Cristo ocare yu gotimasiojama, jājarā yure ajitirunuruarāma" yituoīacoari gotirāma. To bajiro yirā nāri, "Quenaro gotimasiobeami Pablo. Riojo muare gotimasioaja yuama", yigotirāma. Gājerājuama, rojose tuoīamenane, jājarābusa Cristore ajitirunurā îna nārotire bojarā nāri, gotirāma. 16 "Cristo ocare Pablo ī gotimasiorotire bajiro yigu, tubiberiviju î nāsere bojayumi Dios", yimasirā nārāma. To bajiri, yure mairā nāri, Cristo ocare gotimasiorāma îna quene. 17 Gājerājuama, quenaro yu gotimasiosere iajūnisinirā nāri, "Pablore îna nāvariquenaro retoro manire iavariquenato masa" yituoīarā, Cristo ocare gotimasiorāma. To bajicoari, "ina gotimasiosere quenaro ajivariquenama masa' îna yigotisere ajicoari, 'Rojose bajiyuma yure ajitirunuboacana' yisutiritiato Pablo" yirā, goti-

rŭgŭboarāma. **18** To bajiro îna yiboajaquēne, no yibeaja yʉre. "Sʉtiritiato Pablo" yirā ñaboarine, Cristo ocare gotimasiorā ñarāma îna quēne. To îna yijare, bʉto variquēnaja yʉ.

19 Gajevere quene tuoĩacoari, variquenaja vu: Diore, vure mua sẽnibosarũgũsere, to vicõari, Jesucristo ĩ cõari, Espíritu Santo vure î ejaremorugusere quene masiaja vu. To bajiri, "Rojose vu tamuose, to corone tamuo tujarucuja vu", vituoia variquenaja yu. 20 Beroju, Jesucristo i iaro rijoro, yu virere îre gotibojoneruabeaja vu. Cristo vure î ejarêmosere tuoîavariquenacoari, i ocare riojo gotimasioruguaja yu. Tubiberiaviju ñagure yure îna bujama, yure îna sîacoajaquene, no yibeaja vure. Cristore vu tuoîavariquenarore bajiro îna quene, îna tuoĩasejuare bojaja vu. Tijua ñaja ñamasuse. 21 To bajiri, vure îna bucõajama, ñajediro yu yirũgũrore bajiro yicõa ñarucuja, "Cristore quenaro yirucubuoato masa" yigu. Yure ina siacoajaquene, retoro yure quenaruaroja. To corojuma, Cristo tuju quenaro nacoarugurucuja yu. 22 To bajiboarine, yure ina bucõajama, yu gotimasiose suorine jäjarābusa Cristore ajitirunuruarama. To bajiri, "Yure îna sîarotire bojaja yu. Yu caticõa ñarotire quene bojaja yu", yimasibeaja yu. Jua vamejune quenacoaja vure. 23 To bajiri, jua vamejune bojacoagu nari, no vimasibeaja. "Cristo rãca vu ñarotijua ñaja retoro quenase" yu yituoĩajama, "Yure sĩacoato ĩna", yituoĩarũgũaja yu. 24 Quena gaje vame yu tuoiajama, muare yu gotimasioroti ti ruyajare, muare gotimasiocoa ñaruaja yu. 25 "To bajirone bajirucuja", yituoĩaja yu. To bajiri, butobusa Cristore ajitirũnucõari mua variquenarotire yigu, mua raca yu narotire bojaja yu. 26 To bajiri quena mua raca yu nacudisere variquenaruaraja mua. To bajicoari, rojose yu tamuoro Cristo yure i viretobosarere masicoari, "Quenaro vaja mu", Diore virucubuoruaraja mua.

27 Cristo oca ti gotirore bajiro mua cudirotijua ñaja ñamasuse. Mua tuju yu vajama, yu vabetijaquene, ado bajiro mua yisere ajiruaja yu: "Cristo ocare ajicoari, sīgure bajiro tuoiara ñaama îna. To yicoari, 'Cristore ajitirunuato gajera quene' yira, î ocare tocaracarumune gotimasioama îna" yure îna yigotisere ajiruaja yu. 28 To yicoari, "Înare îaterare quene güimenane Cristo ocare gotimasioruguama" yure îna yigotisere quene ajiruaja yu. Muare îaterajuama, înare güimenane

тива gotimasiocõa ñasere ĩacõari, "Rojose tãmuotujabetiriaroju manire cõarucumi Dios", yimasiruarãma. To bajiboarine, muajuama, "Rojose mani tãmuoborotire yirētobosarucumi Dios", yimasiruarãja mua, ĩnare güibetiriarã ñari. 29 Rojose muare ĩna yiboajaquēne, ĩnare güimenane, Cristo oca ti gotirore bajiro goticõa ñarūgūroti ñaja muare. Muare ĩamaicõari, ĩ yarã mua ñarotire muare yiyumi Dios, "Yu macure quēnaro yirūcubuo ñato ĩna" yigu. To bajiro ĩ yijama, Cristore ajitirūnurã ñari, rojose tãmuoboarine, ĩre mua ajitirūnucõa ñarotire yigu yiyumi. 30 Rojose yu tãmuocatore bajiro rojose tãmuorãja mua quēne. "Adirūmuri quēne, rojose tãmuoboarine, Cristore ajitirūnucõa ñagūmi Pablo", yure yimasirãja mua.

"Ñamasugʉ̃ ñaboarine, 'Ñamasugʉ̃ ñaja yʉ' yibesumi Cristo", Pablo ĩ yire queti

2 1 Ĩre ajitirមnerā mea ñajare, meare quenaro ejaremorugugemi Cristo, "Teora variquenato" yige. Espíritu Santo quene mea raca ĩ ñajare, gamera ĩamaicoari, quenaro ejaremoraja mea. 2 To bajiri ado bajiro mea bajirotire bojaja ye: "Quenaro variquenato Pablo" yira, sĩgure bajiro teorara ñaña mea. Mea racana ñajedirore cojoro coro gamera ĩamaiña. Sĩgure bajiro teoracoari, Cristo ĩ bojarore bajiro yiruguña. 3 Gajera îna yisere ĩacoari, "Manijea, ĩna retoro yimasiraja", yiteorabesa mea. "Gajera retoro namasura ñaja yea", yiteorabesa mea narama yea retoro namasura naja yea", yiteorabesa. "Înajea narama yea retoro namasura" yiteoracoari, înare quenaro receberoruguña. 4 Quenaro mea naroti rine teorabesa. Gajera quenaro îna narotire quene teoraruguña.

5 Ado bajiro Jesucristo ĩ tuoĩariarore bajiro tuoĩaroti ñaja mнаге:

- 6 Õ vecaju ñagu, Diore bajiro bajigu ñaboarine, adigodoju vagu, "Îre bajiro bajicõa ñarucuja yu", yibesuju Cristo.
- 7 Diore bajiro bajigu ñaboarine, "Yu jacu î bojasere yiru, ñamasugure bajiro ñabetirucuja" yituoîacoari, manire bajirone ruyuayuju Cristo.
- 8 Adi macarucuroju vadicõari, ĩ jacu ĩ bojarore bajiro yigu ñari, ñamasugũre bajiro me ñacoasumi. To bajiro bajigu ñari, rojose yirãre ĩna sĩarore bajiro yucuteroju jaju sĩaecoyumi Cristo.

- 9 To bajiri, "Gājerāre masa īna rūcubuoro rētoro īna rūcubuogu ñato" yigu, īre catioyuju Dios. To yicōari, "Ñajediro uju ñarucuja mu", īre yiyuju Dios.
- 10 To bajiro îre yiyuju Dios, õ vecana, adigodoana jediro, rijariarã quêne, î macu Jesús vãmere ajicõari, mani yirucubuorotire yigu.
- 11 To bajicõari, "Jesucristo ñaami uju ñamasugu", yijediruaraja mani. To bajiro mani yijama, mani jacu Diore rucubuora yiruaraja mani.

"Cristo, î jacure î cudiriarore bajiro îre cudicoa naruguroti naja manire quene", Pablo î yire queti

12 To bajiri, yu mairã, Cristo, ĩ jacure ĩ cudirūgūriarore bajiro cudiroti ñaja manire quẽne. Mua tuju ñacõari, Cristo ocare muare yu gotisere quẽnaro ajicaju mua. To bajiri, yucure quẽne muare yu goticõasere butobusa Cristo ocare mua ajitirūnusere bojaja yu. Rojose mua yisere Dios ĩ yirētobosariarã ñari, rūcubuose rāca ĩ bojarore bajiro yirūgūroti ñaja muare. 13 "Yu bojasere yirua tuoĩacõari, yato" yigu, manire ejarēmorūgūgūmi Dios.

14 Tocărăcajine mua moare cutisere mua vijama, gămeră ñagojaimenane, variquenase raca viruguña mua. 15-16 To bajiro yiruguna, "'Rojose yira naama ina' gajera manire yibeticoato" yira. To bajiri, rojose yira îna îaro rijoro, quenase rîne yirûgûroti ñaja muare. To yicoari, "Yu tuju îna caticoa narotire yigu, yu catisere înare îsirucuja" Dios î yirere înare gotimasioruguna, "Tire masicoari, Dios i bojarore bajiro quenaro yato îna" yira. To bajiro mua yijama, Cristo î tudiejarirumu buto muare variquenarucuja vu. "Yu gotimasiocatore bajirone yirā ñaama îna", îre yivariquenarucuja yu, muare. 17-18 Jere Diore ajitirunucoari, quenaro virugurãja mua. To bajiri, Cristore ajitirunura mua ñajare, gajera, rojose muare îna yiboajaquene, quenaro yicoa naraja mua. Muare bajirone vu quene Dios ocare vu ajitirunujare, romano masa yure îna sîarotire yu tuoîajama, sutiritiboarine, Dios ocare muare yu gotimasiocatijuare variquenaja yu. To bajirone tuoĩavariquenaroti naja, muare quene, muare yu gotimasiocatire.

Timoteore, Epafrodito vãme cutigure quene Filipos macaju Pablo î coarua tuoiare queti

19 Mua tuju Timoteo î varotire, mani uju Jesús î bojajama, yoaro mene îre cõarucuja yu, mua ñase quetire ajivariquenaru. 20 î sîgune ñaami muare yu mairore bajiro tuoîagu. 21 Găjerama, quenaro îna ñaroti rine tuoîara ñaama. Jesucristo î bojasere îna yirotire tuoîabeama îna. 22 "Jesucristo î bojasere yigu ñacami Timoteo", îre yimasiraja mua. "Î macure bajiro Pablore quenaro ejaremocami, 'Jājarabusa, Cristo ocare ajitirunuato îna' yigu", îre yimasiraja mua. 23 To bajiri, tubiberiaviju yu ñaro yure îna yirotire masicoari, î raca muare queti coarucuja yu. 24 Tire muare gotiboarine, "Mani uju î ejaremose raca yu bajijama, yu quene î raca muare îagu varucuja", yituoîaja yu.

25 Yure î ejarêmorotire yirã, mua coarí mani maigu, Epafroditore, mua tuju îre tuocoagu yaja yu. Î quene, Cristo ocare riojo gotigu ñari, yure bajirone rojose tamuoruguami. 26 Mua ñajedirore buto ĩaruami. To bajicõari, ĩ rijacati quetire mua ajirere tuoĩarejaiami. 27 Socase mere ajiriarãja mua. To bajirone bajicami. Bajirocacoarocure bajiroju bajicami. To bajiboarine, îre îamaicoari, îre catiocami Dios. To bajiro î yijama, butobusa yu sutiritirotire bojabecu ñari, îre catiocami Dios. 28 To bajiri mua tuju îre tuocõagũ yaja yu, catiquenagu î nasere mua îavariquenarotire yigu. Mua tuju îre yu tuocõajama, yu quene tuoîarejaibetibusarucuja yu. 29-30 Cristo oca yu gotimasiosere yure ejaremobeaja mua, sõju ñarã ñari. "Îre gotiremoato" yira, mua coarí quene Cristo ocare gotimasioruguami. To bajiro yicudigune, buto rijave jairo ti ñajare, rijacoabocami. To bajiro bajicacu ñaboarine, î caticoajare, mua tuju î ejaro, variquenase raca îre seniruaraja mua. Îre bajiro Cristo ocare goticudirare quene, quenaro înare yiya.

"Cristore mani ajitirunuse ñaja ñamasuse", Pablo î yire queti

3 1 Jesucristo yarã ñari, variquenaña mua. Тігитији muare yu ucacatire tudiucaja yu. То bajiro muare yu yicoa ñajama, "Gājerā socase îna gotisere ajiroma" yigu, yaja. 2 Cristo ocare ricati gotimasiorare roori ñaña mua. Îna ñarama rojose

ũmato yirorã. "Dios ĩ ĩamairã mani ñaruajama, circuncisión yiroti ñaja", yisocarãma îna. 3 Circuncisión viecorã îna ñaboajaquene. Dios i iamaira me narama ina. Manijuama. Espíritu Santo i ejaremojare, Diore quenaro rucubuoaja mani. To vicoari, "'Jesucristo manire rijabosavumi' vituoiara mani ñajare, Dios î îamairă ñaja", vituoîa variquenaja mani. 4 Mani ñicua îna vimasirere îna tuoîarore bajiro vu quene vu tuoîajama, "Îna retoro namasugu naja yu", yituoiaroti naboroja. Îna tuoĩasere bajiro vu quene vu tuoĩajama, ado bajise bajiroja: 5 "Dios î rotimasiriarore bajiro yigu ñato" yirã, cojomo cõro gaje amo idia jenituarirumuri yu ruyuaro bero, circuncisión vure vivuma îna. To bajiri, judío masu ñari, Benjamín ñamasirí va jũnagu ñaja vu. Yu ñicu ñasuorí ñamasiñuju Abraham. Yu ñicua, judío masa ñacoavuma îna. To bajiri, judío masa rîne gamera manajo cuticoari îna macu cutiri nari, judio masu masu ñaja yu. To bajicoari, fariseo yere tuoĩagũ ñari, Moisére Dios î roticumasirere buto ajirucubuogu naboacaju vu maji. 6 "Ado bajiro yu visere bojagumi Dios" yituoĩacoari, variquenase rãca virũgũboacaju vu. To bajise tuoĩagũ ñari, "Cristore ajitirunurama, mani nicua Diore îna rucubuomasiriarore bajiro yimenama" yituoiacoari, buto rojose inare yirugucaju yu. To bajicoari, Dios i rotimasire quenaro cudigu vu najare, "Adi vãme yibeami Pablo", yure yimasigu manicami.

7-9 Yu ñicua îna yimasiriarore bajiro yu yisere, "Ñamasuse ñaroja", yituoĩaboacaju yu maji. Adirumurirema, Cristore ajitirunuca yigu, "Vaja maja", yituoĩacoaja yu. To bajiri, vucurema, "Jesucristore ajitirunura rine naama Dios i iavariquenara" vituoiagu nari, vu nicua ina vimasiriarore bajiro ун yiboacatire yitнjacõacajн. "'Rojose yн yisere masirioato Dios' vigu, vure rijabosayumi Cristo", vituoĩaja vu, adirumurirema. To bajiri, "'Rojose magũ ñaami' yure yiĩavariquenagũmi Dios", vituoĩaja yu. 10 "Cristo ĩ ejaremora rine ñaama Dios î îavariquenară" yituoîacoari, Cristore ajitirunugu ñari, butobusa îre masirutuaruaja yu. Tire yu yijama, ado bajiro yigu yaja yu: Cristo ĩ rijato bero, tudicaticoari, ĩ masise rãca îre ajitirunurare ejaremo nagumi. Tire, î masise raca î bojase rîne yigu ñaruaja yu. To yicoari, î jacure cudiruagu ñari, Cristo, rojose î tâmuoriarore bajiro rojose tâmuoruaja yu quene. To bajiro bajigu, yucúterojure îre îna sîariarore bajiro yure îna sîaboajaquene, quenaruaroja. 11 To bajiro bajirocu yu najama, yu rijato bero, yure quene catiorucumi Dios.

"Quenase rine yira narasa mani", Pablo i yire queti

12 "Jediro masigũ ñari, quẽnase rĩne yigu ñaja", yimasibeaja yu. To bajiboarine, "Dios ĩ bojarore bajiro quẽnaro yirucuja" yigu, yu yimasiro cõro yirugũaja yu. "Yure bajiro quẽnase rĩne yigu ñato" yigu, "Yure ajitirunuña mu", yure yicami Jesucristo. 13 Quẽnaro ajiya, yu mairã. "Cristo ĩ bojarore bajiro quẽnase rĩne yigu ñaja yu", yimasibeaja yu. Tirumuju yu yirugũcatire buto tuoĩabetirugũaja yu. Tire tuoĩabecune, quẽnaro yu yirotijuare tuoĩarugũaja. 14 "Dios tuju yu ejaro, quẽnaro yu yise vaja quẽnaro yure yato ĩ" yigu, to bajiro rĩne yirugũaja yu. Ĩ tuju mani ejaro, quẽnaro mani yise vaja, "Quẽnaro ĩnare yirucuja", yiyuju Dios, quẽnase rĩne yira mani ñarotire yigu.

15 To bajiri yu tuoĩarore bajiro tuoĩarũgũroti ñaja muare quẽne, quẽnaro Cristore ajitirũnurã jedirore. To bajiro tuoĩarã ñaboarine, cojo vãme ricati mua tuoĩajama, quẽnaro mua masirotire yirucumi Dios. 16 Dios ĩ bojasere masijeobetiboarine, mani ajimasiro cõro mani yicõa ñajama, quẽnaruaroja.

17 To bajiri, yu bajiñarũgũcatore bajiro bajiñaña, mua quene. 18 Gajerajuama, quenasere yibetiruguama. To bajiro îna bajise cojoji me muare gotirugucaju yu. Quena îna bajisere tuoĩacoari, muare gotigu, buto sutiritiaja yu. To bajiro îna bajicõa ñajama, "Cristo ĩ rijabosare vaja maja" yirãre bajiro bajicõa ñarāma. 19 To bajiro bajirā ñari, rojose tāmuotujabetiriaroju varuarama. Dios i bojasere vimena nari, ina masu ina bojase rîne yirã ñaama. To bajicõari, rojose îna yijama, bojonemenane, tire gotivariquenarama. Adigodoaye rine tuoiarugũrãma. 20 Manijuama, õ vecaju Dios tuju varona ñaja. Ĩ ñaroju ñaja mani ñarŭgŭrotiju. To bajiri tijuare tuoĩarŭgũaja mani. To yicoari, "O vecaju ñagu, vadicoari, rojose tamuotujabetiriaroju mani varotire manire yiretobosarucumi mani uju Jesucristo", yituoĩa variquenaruguaja mani. 21 To bajiro bajigune, quenariruju i ruju cutirore bajirone manire quene vasoarucumi, adi macarucuroaye jediro rotimasigũ ñari.

"Cristore ajitirunura ñari, variquenacoa ñaña", Pablo i yire

4 Yu mairã, quenaro ajiya mua. Cristore ajitirunura nari, yu yara naja mua. Muare maigu nari, buto muare îaruaja yu. "Yu gotimasiocatire ajicoari, Diore quenaro ajitirunucoa narama îna", muare yituo avariquenaja yu. To bajiri mani uju Jesucristore ajitirunu tujabetiroti naja.

2 Evodia vãme cutigore, Síntique vãme cutigore quene, muare gotigu yaja. Mua juara, mani uju yara ñari, sīgore bajiro tuoĩaña mua. 3 Toagu, yure quenaro baba cuticacujuare, "Ado bajiro yure yibosaya", mure yiseniaja yu: Îna, rômia juarăre, "Gamera oca quenoato" yigu, înare ejaremona mu. To yu naro, Cristo î rijabosare suorine quenaro Dios î yisere yu gotimasiorotire yira, yure quenaro ejaremorugucama îna. Clemente, î babara quene yure ejaremorugucama. Yure ejaremocanare, "Ado coro ñaama yu tu narugurona" Dios î yiucaturiatutiju ucatuecora narama.

4 Mani ujure ajitirunura ñari, tocaracajine î yere tuoiavariquenaruguna mua. 5 Rucubuose raca gajerare quenaro yiruguna mua, "'Quenase rine yira naama', gajera muare yiiato" yira. Mani uju adi macarucuroju î tudiejaroti, mojoroaca ruyaja.

6 Ñiejʉare mʉa tʉoĩarejaisere bojabeaja yʉ. Tocãrãcajine rojose mʉa tãmʉojama, "Rojose yʉa tãmʉosere yirētobosaya" yirã, Diore mʉa sẽnijama, quẽnaja. To yicõari, mʉare ĩ ejarẽmoroti ti ñajare, "Quẽnaro yirʉcʉja mʉ", ĩre yivariquẽnarũgũña. **7** To bajiro mʉa yijama, mʉa variquẽnarotire yirẽmorʉcʉmi Dios. To bajiri, Jesucristo mʉare quẽnaro ĩ ejarẽmorotire tʉoĩarã ñari, rojose tãmʉorã naboarine, variquẽnacõa ñarʉaraja. Tire ajimasibetirʉarāma Jesure ajitirʉnʉmena.

"Quẽnase rı̃ne tʉoı̃arũgũna", Pablo ı̃ yire queti

8 Yu mairã, ado bajiro muare gotitusaja yu: Quenase rîne tuoîaruguna. Rucubuore queti, quenaro yire queti, maire queti, to yicoari, masa quene îna ajivariquenase queti tuoîaruguna. To yicoari, "Quenase naja" Dios î yisere quene tuoîaruguna.

9 Мнаге ун gotimasiocatore bajirone yirũgũña. Үнге mна ajicatire, mна ĩacatire quene to bajirone yicõa ñaña. To bajiro

mua yijama, variquenase manire coagu, Dios, mua raca nacoa narugurucumi.

Filipos macana, îre găjoa îna îsirere Pablo î gotivariquenare

10 Yure tuoĩacoari, yu bojasere yure coanuja mua quena. To bajiri buto variquenacoari, "Quenaro yaja mu", mani ujure, Diore yaja yu. Yoaro yure mua coabetiboajaquene, "Coaruaboarine coamasimena bajirama", muare yituoĩacaju yu. 11 "Yu cuorua tuoĩase jediro cuoruaja yu" yigu me yaja. Jairo yu cuojama, yu cuobetijaquene, variquenacoa naja. 12 Cojojirema maioro yu bajijama, yu bajibetijaquene, variquenaruguaja yu. Bare ti najama, ti manijaquene, variquenacoa naja. 13 To bajiro yu bajise jedirore yure ejaremoruguami Cristo. 14 To bajiro yure î ejaremoboajaquene, gajoa yure mua coase suorine yure ejaremonuja mua.

15 Macedonia sitaju Cristo ĩ rijabosare suorine quẽnaro Dios ĩ yise queti gotimasiocudi gajanocõari, quẽna gajeroju yu vato, mua, Filipos macana rĩne gãjoa juarẽocõari, yure cõanuja mua. Gãjerãma, yu gotimasiocati suorine Cristore ajitirunurã naboarine, yure cõabesuma ĩna. 16 Rĩjoroju quẽne Tesalónica macaju ñagũ, nie cuobecu yu bajiro, cojoji me gãjoa yure cõanuja mua. 17 "Quẽna gajeye yure cõato" yigu me, to bajise muare yaja yu. "Yure mua yirore bajirone gãjerãre quẽne mua yicõa ñajama, rẽtobusaro quẽnase muare cõato Dios" yigu yaja. 18 Mua cõariaro cõrone yure ĩsicami Epafrodito. Yu cuorua tuoĩacati rẽtobusaro cõanuja mua. Yure quẽnaro mua yicatire ĩavariquẽnarimi Dios. 19 ĩ naami mani uju, najediro quẽnase cuogu. To bajicõari, ĩ macu yarã mua najare, mua cuorua tuoĩase jediro muare cõarucumi. 20 Quẽnaro ĩre rũcubuo variquẽnarũgũruarãja mani. To bajirone bajiato.

Pablo, î quenaroticoare queti

21 Toana, Jesucristore ajitirunura jediro quenato îna. Yu racana, Cristore ajitirunura, muare quenaroticoaama. 22 Adoana, Cristore ajitirunura jediro, muare quenaroticoaama. Cristore ajitirunura, Roma macagu uju namasugure moabosarimasa quene muare quenaroticoaama.

23 Mani uju, Jesucristo, quenaro muare yato î. To coro naja.

Colosenses Colosenses

Colosas macana, Cristore ajitirunurare Pablo i ucare queti

1-2¿Ñati mua, Colosas vãme cuti macana, Dios yarã? Jesucristore ajitirũnu tujamenare muare ucacõaja yua. Muare quenarotirã, mani jacu Diore ado bajise muare senibosaja yua: "Quenaro îna narotire yirã, înare ejaremona", muare yisenibosaja yua. Yu naja Pablo vame cutigu, adi paperare muare coagũ. Dios î bojarore bajiro yure coacami Jesucristo, "Yu suori yu jacu quenaro î yise quetire gajerare gotimasiocudirucuja mu" yigu. Yu raca naami mani maigũ, Timoteo.

Cristore ajitirunurare tuo acoari, Diore Pablo i senibosare

3-4 "Jesucristore quenaro ajitirunucoa naama ina. To bajicõari, Dios yarã jedirore quenaro mairã naama" muare masa îna yisere ajirûgûaja yua. To bajiro îna yirûgûsere ajivariquênaja vua. To bajiri, tocărăcajine mani uju Jesucristo jacure muare yua sẽnibosajama, "Quẽnaro yaja mu", îre yivariquẽnaruguaja vua. 5 Tirumujune riojo namasusere, Cristo suori quenaro Dios i vise quetire mua ajitirunusuorijujune, "I oca ti gotirore bajirone õ vecaju Dios tuju ejacõari, quenaro ñaruguruaraja mani", yivariquenacoayuja mua. To bajiro yira nari, Dios yarãre quenaro ejaremonuja mua. 6 Cristo ocare ajisuocõari, "Ti ñaja riojo ñamasuse oca", yiyuja mua. To yicõari, "Rojose yirã mani ñaboajaquene, manire ĩamaicoari, manire quenaro yiyumi Dios", yiajitirununuja mua. I oca quenasere mua ajitirunurore bajiro ajitirunurutuana yirama masa jediro. To bajicõari, mua yirugurore bajirone quenaro yirugurama îna quene. 7 Mani maigu, Epafras vame cutigu, naami ti ocare muare gotimasiorí. Jesucristo î bojasere yigu ñari, adoju quenaro yuare ejaremoruguami. 8 li naami "Espíritu Santo li ejaremose rãca gãjerã Dios yarãre quenaro maiama îna, Colosas macana" yuare yigoticacu.

9 To bajiro î vicatire ajicana ñari, yua ajisuorijujune, Diore muare senibosadicaju, Dios i bojasere quenaro mua vimasirotire virã. To vicoari, Espíritu Santo suorine tocaraca vame mua masirotire quene "Ejaremoato" yira, Diojuare muare sẽnibosarũgũaja vua. 10 Muare vua sẽnibosase suorine to bajiro mua yijama, mani uju î bojarore bajiro yiñarûgûruaraja mua. To vicõari, îre butobusa masirutuaruaraja. 11 Îre retobusaro mua masirutu vajama, masiretogu, Dios, muare quenaro ejaremorucumi, jediro rojose tamuoboarine, ire mua ajitirunucoa narotire yigu. To bajiro muare i yijama, rojose tãmuoboarine, rojose muare yirãre jūnisinimenane, variquēnacõa ñaruarãia mua. 12 Mani jacu. Diore tuoĩavariquenacõari, ado bajiro îre seniruaraja mua: "Quenaro vaja mu. Quenaro mu yire suorine mu yarã ñaja yua. To bajiri mu ñaroju, ejacoari, gajera, mu yara quenaro ina viecorore bajiro viecoruarāja yua quene", Diore yivariquenaruarāja mua.

13 Dios, ado bajiro manire î yire ñajare, to bajiro yivariquenaruaraja mua: Satanás yara, î bojarore bajiro yira ñaboariarare manire ejaremonumi Dios, î macu î maigu yara, "Î bojarore bajiro yira nato" yigu. 14 Dios î yire yu yijama, ado bajiro yigu yaja yu: Î macu manire î rijabosare suorine Satanás manire î rotiboarere cudimena nacoariaraja mani. To bajicoari, rojose mani yisere Dios î masiriora nacoariaraja mani.

Cristo ĩ rijabosare suorine Diorãca quenaro mani ñase queti

15 Nimujua Diore ĩagũ magũmi. To bajiboarine Cristore masirājuama, Diore masiaja mani. Cristo ñaami adi macarucuro ti ruyuaroto rījorojune ñacoadimasirí. 16 I suorine adi macarucuro ñase jedirore rujeomasiñuju Dios. Adi macarucuro ñarã, õ vecanare quêne, ruyumena, ruyurare quêne I suorine rujeomasiñuju Dios. To yicoari, õ vecana rotimasironare quêne I suorine înare rujeomasiñuju Dios. To bajiro yimasiñuju, "Quênaro yiyumi" îre gajera îna yirucubuorotire yigu. 17 Adi macarucuro ti ruyuaroto rijorojune, ñacoadimasiñuju Cristo. To bajicoari, I suorine jediro ñaja. 18 I rijabosare suorine I yara mani ñarotire yiyumi Dios. Cristo ñaami rijacoaboarine quêna tudicatisuorí. To bajirí ñari, masa îna rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu,

Dios î catisere îre ajitirunurare îsigu nagumi. To bajicoari, îre ajitirunurare, îre ajitirunumenare que jediro uju nagu bajigumi. **19** Dios, ado bajiro tuo îanuju: "Yu macu, yure bajirone bajigu nari, î sigume yu ye najediro que nasere coagu narucumi", yituo îanuju Dios. **20** Adigodoana, o vecana que rojose yira nanujara. To bajiri, rojose îna yisere "Masiriogusa" yigu, î macure rijarotiyumi. To bajiro î yijama, îna jediro î raca que naro îna narotire yigu yiyumi.

21 Tirūmujurema Dios yarā me ñañuja mua maji. Rojose tuoĩacoari, rojose mua yire suorine Dios ĩ ĩajama, ĩre terã ñañuja mua. 22 To bajiro bajiriarã mua ñaboajaquene, ĩ tuju mua ejaro, "Rojose mana ñaama" ĩ yiĩarotire yigu, ĩ macure rijarotiyuju. 23 To bajiro Dios ĩ yire ti ñaboajaquene, ĩ tu mua ejarirumu, "Rojose mana ñaama" ĩ yiĩarotire mua bojajama, ĩ macu suori quenaro ĩ yire quetire ajitirunucoa ñaroti ñaja. Ti quetire masa ñajedirojune ajirama. Yu quene, tire goticudigu ñaja.

Diore ajitirunurare Pablo i ejaremore queti

24 Cristo ocare ajitirũnurãre gotimasiocudigu, rojose tãmuogũ ñaboarine, variquẽnaja yu. Gãjerã quẽnaro ĩna ñarotire bojagu ñari, rojose tãmuoñumi Cristo. To bajiri, yure quẽne, to bajiro yu bajirotire bojayumi Cristo. 25 "Cristo ocare judío masa me ñarãre quẽnaro gotimasiocudirucumi" Dios ĩ yituoĩariarore bajirone Cristo yure ĩ yijare, Cristore ajitirũnurãre ejarẽmorimasu ñacaju yu. 26 Yu gotimasiosere, tirũmuanajuma tire masibetimasiñuma maji. Adirũmurirema, ĩ yarã ñarona tire ĩna masirotire yiyumi Dios. 27 "Judío masa me ñarã, yu suori quẽnamasuse ĩna yiecorotire masiato ĩna, yu yarã" yigu yiyumi Dios. Ado bajiro bajiaja ti oca masa ĩna masibeticati: Muare ejacõari, mua rãca quẽnaro ñarũgũrucumi Cristo. To bajiri, "Dios tuju ejacõari, quẽnamasuse yiecoruarãja mani", yituoĩa variquẽnaruarãja mua.

28 No bojaro yua vato masa jedirore Cristo ocare gotimasiocudiaja yua, "Îre mua ajitirunujama, rojose tămuotujabetiriaroju vabetiruaraja mua" yira. To yicoari, tocaracune Cristore îna ajitirunujama, Dios tuju îna ejarirumu, "Nie rojose mana naama" î yiîarotire yira, yua masiro coro quenaro gotimasioaja yua. 29 To bajiro îna bajirotire bojara, josase ti naboajaquene, Cristo î ejaremose raca moaruguaja yua. 2 1 "Quẽnaro mani ñarotire yigu, josari moarũgũgũmi Pablo" mua yisere bojaja yu. Laodicea macana, to yicõari gãjerã yure ĩabetiriarã Cristore ajitirũnurã, to bajise ĩna yisere bojaja yu. 2 Ado bajiro quẽnaro mua ñarotire yigu, josari moarũgũaja yu: Cristore mua tuoĩavariquẽnarotire, quẽnabusaro mua gãmerã mairũtuarotire, to yicõari, Cristo ocare quẽnaro ajimasirotire yigu yaja. To bajiro mua bajijama, masa ĩna masibeticatire, "Yu yarã masiato" yigu, Dios ĩ yisere quẽnaro masiruarãja mua. To bajiro yu yijama, "Cristore quẽnaro masiruarãja mua" yigu yaja. 3 Cristo yarã rĩne ñaama, "Ti oca, masa ĩna masibeticatire ñamasusere masiato" yigu, Dios ĩ yirã. 4 "Quẽnaro gotitorãre ajitirũnurobe" yigu, tire muare gotibu yu. 5 Mua rãca ñabetiboarine, mua rāca ñagũre bajiro tuoĩaja yu. "Quẽnaro ñacõari, Cristore ajitirũnucõa ñarãma" muare yituoĩacõari, buto variquẽnaja yu.

"'Jesucristo, yu uju ñaami' yiriarã ñari, î bojarore bajiro rîne yirûgûroti ñaja muare", Pablo î yire queti

6 "Jesucristo, yu uju ñaami" yiriarā ñari, ī bojarore bajiro rīne yicõa ñaroti ñaja muare. **7** Mua yirotire masiruarā, īre sēnirugūruarāja. To yicõari, Epafras muare ī gotimasioriarore bajirone Cristore quēnabusaro ajitirunuruarāja mua. To yicõari, "Quenaro yaja mu", Diore īre yivariquenarūgūruarāja.

8 To bajiri, gājerā ricati gotimasiorā, "Cristore bajiro bajirā ñarāma gājerā" īna yisocasere ajibesa mʉa. Cristo ye me ñaja ti. Īna ñicʉa īna tʉoĩamasiriarore bajiro tʉoĩacoari gotirā yama.

9 Găjeră manama. Cristo sĩgũne ñaami jediro Dios ye cuogu. Manire bajiro ruju cutiboarine, Dione ñañumi Cristo. 10 Ĩ rotijama, ñimujua ĩre cudibecu magũmi. To bajiri, Cristo yară ñari, jediro ñamasuse cuoră ñaja mua. Disejua ruyabeaja muare quene. 11 Circuncisión ĩna yiecorijune, "Dios riare bajiro bajiră ñacoaju mani" yituoiară ñari, tire yirugurama judio masa. To bajiro îna yiboase, mani rujuaye ti ñajare, Dios ĩ ĩajama, vaja maja ti. Muajuarema, Cristore mua ajitirunusuorone, muare ejaremonumi, "Yu yara ñacoari, rojose yirua tuoiabeticoato" yigu. 12 Mani bautizaecojama, Jesucristo raca rijariarare bajiro bajiyuja mani. To bajicoari, "Jesucristo ĩ yuje ecoro bero, ĩ masise raca ĩre tudicatioyumi

Dios" yituoĩariarã ñari, Cristo rãca tudicatirāre bajiro bajiyuja mani. To bajiriarã ñari, Jesucristo ĩ ejarēmose rãca Dios
ĩ bojarore bajiro yirã ñaja mani. 13 Tirūmuju rojose yiriarã
ñari, Dios yarã me ñariarãja mua maji. To bajiro bajiriarã
mua ñaboajaquene, rojose mua yirere masiriocoari, "Cristo ĩ
ejaremose rãca yu bojarore bajiro yirã ñato" yigu muare
yiyumi Dios. 14 Rijorojuma Dios ĩ rotimasirere cudijeobetiriarã mani ñajare, rojose tãmuorona ñañuja mani maji. To
bajiro mani bajiroti ti ñajare, yucuteroju ĩ macure rijarotiyuju Dios, "Rojose îna yise vaja, înare vaja yibosato" yigu. To
bajiri ĩ rijabosare suorine rojose mani yisere masiriojeocoañuju Dios. 15 To bajiro Cristo ĩ rijabosare suorine vatia rojose yirotirã, îna rotimasiboariarore bajiro, "Rotimasibeticoato" yigu yiyumi Dios.

"Dios î bojase rîne mua yijama, quenaja", Pablo î yire queti

16 To bajiri, Cristo yarã ñari, Dios î ĩavariquenarã ñaja mua. To bajiri, gajera socase gotirimasa ado bajise muare ĩna yisere ajibesa mua: "Ti ñaja babetiroti. Adi ñaja idibetiroti. Ñamiagu muiju î roarirumu beroagarumu ñaja rucubuoriarumu. Ususajariarumure ado bajiro viruguroti naja", muare yirāma îna. 17 To bajiro îna yise, Cristo î rijabosaroto rîjoro judío masare Dios roticumasireju nanuja maji. To bajiboarine, adirumurirema vaja maja ti. Cristo i bojarore bajiro quenaro mani yisejua naja vaja cuti. 18 "Ángel mesare vua yirũcubuorore bajiro yirũcubuomena mua ñajare, muare ĩavariquenabecumi Dios" ĩna yisere quene ajibesa mua. Ĩna masune tuoĩaboarine, "Yua căjiriaroju ĩacoari, quenaro Dios ĩ rotisere goțiaja yua", yirã ñarãma. "Ñamasurã me ñaja yua" yigotiboarine, îna tuoîasejuama, "Ñamasurã ñaja", yituoîaboarama. 19 Cristore ajitirunumena nari, i ye riojo gotira me ñarama. Cristo, sigune ñaami mani uju. Dios i bojarore bajiro manire ejaremoruguami Cristo, butobusa gamera ejaremocoari, i bojarore bajiro yira mani narotire yigu.

20 "Rojose yibeticõari, yu bojasejuare yato" yigu, îre ajitirunuronare manire rijabosayumi Cristo. To bajiro î bajire ti naboajaquene, ¿no yira Cristore ajitirunumena îna gotisere ajirucubuoati mua? 21 "Tire moaîabesa Tire babesa" îna yirotisere ajirucubuobesa mua. 22 Jedise naja bare. To bajicõari,

muare îna rotise, Dios ye me ñaja. Masa îna masune tuoîacoari, îna gotimasiose ñaja. 23 Îna ajivariquenasere îna gotijama, tire ajicoari, "Quenaro gotimasiama", yituoîaboarama sîguri. To bajiro îna yiboajaquene, quenaro tuoîara me ñarama. Ado bajise înare gotimasioboarama îna: "Yua rucubuorare mua quene mua rucubuojama, quenaja. 'Masira me ñaja' mua yituoîajama, quenaja. Mani rujure rojose mani yijama, quenaja. To bajiro mani yijama, rojose mani yisere yitujaruaraja mani", yituoîaboarama. To bajiro îna yiboase socase ñaja.

3 Cristore îna sĩaboajaquêne îre catioyumi Dios. To bajiro îre yicoari, õ vecaju, "Yu raca rotirucuja mu", îre yiyumi. Cristore mani ajitirunuroto rijoro, Diore masimena ñari, rojose yira ñañuja mani maji. To bajiro mani yiruguboarere yitujacoari, Cristore mani ajitirunusuoriarumune, "Yu tuju varuarama", manire yiyumi Dios. To bajiri, quenaro manire î yirotire tuoîaruguroti ñaja. 2 Adigodoaye rojose tuoîamenane, Dios yejuare tuoîaruguroti ñaja. 3-4 Rojose mua yirugurere yitujacoari, Cristore ajitirunura mua ñajare, "Î raca ñaruguruaraja mua" Dios î yiriara ñanuja mua. To bajiri, rojose tuoîabetiroti ñaja. Cristo suorine mua rijato berojuma "Tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere î îsiriara ñaja mua. To bajiri mua raca ñagumi Cristo. To bajiro î bajisere îamasibetiboarine, adigodo î tudiejaro, "Najediro uju ñaami", îre yirucubuoruarama masa ñajediro. To coroju muare quene î raca mua ñasere îacoari, "Î yara ñanuma", muare yirucubuoruarama îna yuja.

"Rojose yibesa mʉa", Pablo ĩ yire queti

5 Rojose mua yirũgũsere yitujaya mua. Manajo cutirã, manaju cutirã, manaju mana, manaju mana quẽne, gãjerã rãca ajeriarã cutibesa. Rojose yirua tuoĩabesa. To yicõari, Diore mua mairo rẽtoro, gajeyeũnire maibesa. Diore mua mairo rẽtoro, gajeyeũnire mua maijama, Diore rũcubuorã me yirãja mua. 6 Rojose yirãre Dios rojose ĩnare ĩ yiroti ti ñajare, rojose yibesa mua. 7 Tirũmuju rojose yimasiriarãja mua maji. 8 Adirũmurirema ñajediro rojose mua yirũgũrere to cõrone tire yitujaya. Gãjerã rojose muare ĩna yiboajaquene, jũnisinibesa mua. Gãjerãre ĩatebesa. Gãjerãre rojose ñagõmacabesa. 9-10 Mua socarũgũriarore bajiro socabesa mua. Cristore mua ajitirũnusuorone, muare ejarêmosuoyumi. To bajicõari, quenabusaro Diore mua

masirotire yigu, mua rãca ñacõa ñagumi. To bajiri ñajediro rojose yibetiroti ñaja. 11 To bajiro ti bajijare, judío masa mua ñajama, mua ñabetijaquene, no yibeaja. Circuncisión yiriara mua ñajama, mua ñabetijaquene, no yibeaja. Gajera masa ñaboarine, mua racana yere ajimasira mua ñajama, mua ñabetijaquene, no yibeaja. Moabosarimasa mua ñajama, mua ñabetijaquene, no yibeaja. Cristo ñaami mani jediro uju. Manire ejacoari, mani raca î nase rine ñaja ñamasusema.

12 "Yu varã ñaña mua" vigu, Dios î beseriarã ñarãja mua quene. To bajiri î îamairă naraja mua. To bajiro bajira nari, gamera iamaicoari, quenaro yiruguroti naja muare. "Yu retoro ñamasurã ñaama", gãjerãre yirũcubuorũgũroti ñaja. Gãjerã muare rojose îna yiboajaquene, înare junisinibetiroti naja muare. 13 Înare iŭnisinibeticoari, rojose muare îna visere masirioruarăja mua. Mani uju rojose mua visere î masirioriarore bajirone rojose muare yirãre masirioya mua quene. 14 Ti jediro viroti ti ñaboajaquene, retoro namasuse naja gamera ĩamaire. Mua gãmerã ĩamaijama, Dios ĩ bojarore bajiro yirã, quenaro naruguruaraja mua. 15 Cristo suorine quenaro nara ñari, mua virotire tuoĩacoari, "To bajiro yu vijama, ĩna rãca quenaro nacoarucuja" yimasicoari rine, yiruaraja mua. Quenaro mua ñarugusere Dios i bojajare, to bajiro viruguruaraja mua. Ĩ suorine quenaro ñara nari, "Quenaro yaja mu", Diore viruguruaraja mua.

16 Cristo ocare masirã ñari, quenaro thoiacoari, tire gamera gotimasiorugurharaja mha, "Ti ocare bhtobhsa masirasa mani" yira. To yicoari, Dios ocare masa îna ucamasire basare, Diore thoiara basare quene, basaya mha. To bajiro mha yijama, mhare quenaro Dios î yisere thoiacoari, bhto variquenase raca basarugurharaja. 17 To yicoari, tocaracajine mha gotijama, mha moajaquene, mani hih Jesúre ajitirunhara ñari, î bojarore bajiro rîne yirugurharaja mha. To yicoari, "Quenaro yaja mha", mani jach Diore yivariquenarugurharaja mha.

Cristore ajitirunura mani bajise queti

18 Rõmiare, manajua cutirare, muare gotigu yaja yu. Cristore ajitirunura nari, mua manajuare quenaro ajirucubuoruguna. 19 muajuare, muare quene gotigu yaja yu. Mua manajoare quenaro maina. To yicoari, quenaro nare gotiya.

20 Rĩamasajuare, ado bajise muare quêne gotiaja yu: Tocaracajine mua jacua îna rotirore bajirone cudiruguruaraja mua. To bajiro mua yisere îacoari, variquenarucumi mani uju. 21 îna jacuajuare, muare quêne gotigu yaja yu. Mua rîare tudibesa, "Ajisutiriticoari, quenasere yitujaroma" yira.

22 Moabosarimasare, muare quene gotigu vaja vu. Cojoji ruyabeto variquenase raca muare moare rotirare quenaro cudiva mua. "Manire moare rotirã îna îaro rîne quenaro moaruaraja, 'Manire iavariquenato' yira", yituoiabetiruaraja mua. Îna îaro, îna îabeto quene, quenaro înare moabosaruguruaraja mua, "Înare quenaro mani moabosabetijama, retoro masigue, mani uju, Cristo, manire ĩavariquenabecumi" yituoia giirã ñari. 23 Mua vimasiro coro Cristore mua moabosarore bajirone muare rotirare quenaro inare moabosaruaraja mua. 24 Cristo sĩgũne ñaami mani uju ñamasugũ. To bajiri, ñajediro î bojarore bajiro yirûgûroti ñaja manire. To bajiro tuoîacõari, mani moajama, îre moabosarã yirāja mani. Tire masiritibesa. Mani uju ñari, î gotiriarore bajirone quenaro manire vaja yirucumi. Ti ñaja î ñaroju ejacoari, gajera îre ajitirunura rãca quenamasuse manire î îsiroti. 25 To bajiboarine rojose mua virugujama, rojose muare virucumi Dios. To bajiri, "Ãnoama rojose yirã îna ñaboajaquene, quenaro înare yirucuja yu", yigu me ñaami.

1 Moarimasa ujarãre, muare quêne gotigu yaja yu. Muare moabosarimasare quênaro înare yiya. Sĩgũne ñaami mani uju ñamasugũ, muare moabosarimasare, to yicôari muare quêne rotigu. Îne ñaami mua yise jedirore sêniîarocu.

2 Mua jedirore gotigu yaja yu. Tocaracarumune Diore seniruguroti naja. To yicoari, i yiremosere masicoari, "Quenaro yaja mu", yiruguroti naja. 3 Yuare quene ado bajiro senibosaruguna mua: "'Cristo oca masa na masibeticatire Pablo mesa gajerare gotimasiocudiato' yigu, nare ejaremona mu", ire yiseniruguna mua. Tire gotimasioguna nari, tubibe ecoaja yu. 4 Quenaro riojo yu gotimasiorotire yira, Diore seniruguna mua. To bajirone yicoa naroti naja yure.

5 Cristore ajitirunumena raca mua ñajama, quenaro ñaña mua. To bajiñara, cojorunu gotimenane, ñabesa. Tocaracarunu Cristo ocare înare gotimasiocoa ñaña. 6 Înare mua gotija-

ma, quenaro tuo accoari, gotiya. To bajiro yicoari, muare îna seni ajama, quenaro cudimasiruar aja mua.

Pablo î gotitusare queti

7 Adoju yu rācagu, mani maigū, Tíquico vāme cutigu ñaami. Mua tuju îre cõagū yaja yu. Tojure ejacõari, yu bajise queti muare gotirucumi. Yure quēnaro ejarēmorūgūgū, to yicõari, mani uju î bojasere yigu ñaami. 8 To bajiro yigu î ñajare, mua tuju îre varotibu yu. Toju ejacõari, yua bajise quetire gotirucumi. Tire ajivariquēnaruarāja mua. 9 ī rāca, mani maigū, Onésimo vāme cutigu mua ya macagure quēne, varotibu yu. Quēnaro yuare ejarēmorūgūmi î quēne. Ī rāca ñacõari, yua bajirūgūse jedirore gotiruarāma.

10 Adoju tubiberiaviju yu raca nagu Aristarco vame cutigu, muare quenarotiami. Bernabé tenu, Marcos vame cutigu quene muare quenarotiami. "Mua tuju i ejacoajama, ire quenaro yiba", muare yiucacoacaju yu, jere. 11 Jesús Justo vãme cutigu quêne muare quenarotiami. Judío masa vatoajure adocărăcune ñaama, yu yară, "Rotimuorugorucumi" yigu, Dios î coarí, Cristo ocare yu raca gotimasiocudira. Yure buto ejaremoruguama. 12 Mua va macagu, Cristo i bojasere yigu, Epafras vãme cutigu quene, muare quenarotiami. Diore ajitirunu tujabeticoari, Dios i bojarore bajiro rine mua yirotire yigu, cojoji me Diore muare sẽnibosarũgũami. 13 Muare, mua tuanare quene, Laodicea macanare, Hierápolis macanare quene buto tuoiamaigu nari, to bajiro muare sēnibosarūgūami. To bajiro ī yirūgūsere ĩagū ñari, muare gotiaja vu. 14 Uco virimasu, Lucas vame cutigu, vua maigu quene, muare quenarotiami. Demas vame cutigu quene, to bajirone vami.

15 Cristore ajitirữnurã, Laodicea macana, "Quenato îna", yaja yu. Ninfa vame cutigore quene "Quenato", yaja. Cristore ajitirữnucoari, so ya viju rejarugurare quene, "Quenato", yaja yu. 16 Adi papera raca muare yu gotisere mua îajeoro bero, Laodicea macana Cristore ajitirữnurare îsira vaja mua, "Îna quene îato" yira. To yicoari, înare yu papera coacatijuare juacoari, îama mua quene. 17 Arquipo vame cutigure ado bajiro îre gotiya: "Mani uju Jesucristo mure î rotirere quenaro yijeoroti ñaja", îre yigotiya.

18 Yu Pablo, yu masune, "Quenato", muare yiucacoaja yu. Adoju yu tubibe ecosere masiritibeticoari, Diore yure senibosaruguna mua. Yu quene, Diore senigu, ado bajiro muare senibosaja yu: "Quenase inare coaruguna mu", ire yiseniaja yu. То coro naja.

Primera carta de San Pablo a los TESALONICENSES

Tesalónica macanare Cristore ajitirunurare i babara raca Pablo i ucacoare queti

1 ¿Ñati Jesús ocare ajitirɨnɨra, Tesalónica macana? Yɨb Pablo, yɨb babarā Silvano a, Timoteo rāca adi quetire mɨb ucacoaja, Dios mani jacɨb, to yicoari, mani ɨjɨb Jesucristo yarare. Diore mɨb senibosaja yɨba, "Tinare Tamaicoari, ejaremoña mɨb, quenaro Tina ñarotire yigɨb".

"Mua bajisere tuoĩacoari, 'Quenaro yaja mu' Diore îre yivariquenaja yua", Pablo î yire queti

2 Tocărăcajine Dios mani jacure îre seniră, mua jediro mua bajisere tuoĩacoari, "Quenaro yaja mu", îre yiseniruguaja yua. 3 Ado bajiro bajirã mua ñajare, to bajiro yirũgũaja yua: "Yuare ejaremorucumi" Diore îre yituoîara nari, quenaro yinaja mua. Gamera maira nari, gajerare quenaro ejaremoruguaja. "Mani uju Jesucristo î tudiejaro bero, î raca rijamenane narugũruarãja", vituoĩa tujabeaja mua. To bajiro tuoĩarã ñari, rojose tãmuorugura naboarine, "Yuare ejaremorucumi", îre yituoĩa tujabeaja mua. To bajiri, to bajiro mua bajise Dios suori ti bajijare, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenaja yua. 4 To bajiro Diore yaja yua, mani uju yara ado bajise mua bajisere masiră ñari: Dios î îamairă, î beseriară ñañuja mua. 5 "To bajiro muare yiyumi Dios", yimasiaja, ado bajiro bajicati ti ñajare: "Jesús ĩ rijabosare suori manire ĩavariquenaami Dios" yire quetire yua gotimasiojama, yua masune tuoĩarujeocoari, gotirã me muare gotimasiorugucaju. Dios i rotise raca muare

 $[^]a$ **1.1** Silas ti yijama, griego oca rãca yiyuju. Silvano ti yijama, latín oca ñañuju. Hch 15.22; 18.5 macaña.

gotimasiocaju yua. Dios ĩ cõagữ Espíritu Santo suorine tuoĩacõari, "Socase me ñaja", yimasicaju mua. Mua rãca yua bajiñacatire masicõari, "Quenaro mani ñarotire yirã mani tuju ejayuma", yuare yimasirãja mua.

6 To bajiri mua quene, yua yicatire bajirone quenaro yirugũcaju mua. To vicoari, mani uju Jesús ĩ viriarore bajirone virũgũcaju mua. To bajiri bajicatore bajirone rojose tãmuoboarine, "Variquenato" yigu, Espíritu Santo muare i ejaremocati ñajare, buto ajivariquenacaju mua. 7 To bajiro mua bajiñacatire ajicoari, mua ye sitana Macedonia ñara, adoana Acaya sitana quene, "Îna bajinariarore bajiro yiroti naja manire", vama îna, Cristore quenaro ajitirunuruara jediro. 8 To bajiri mua gotimasiose suorine mani uju Jesús ocare ajivuma Macedonia sitana, Acaya sitana. Îna rī mere, gajeroana iãiarãre gotimasioñuja mua. Quenaro mua virere ajicoari, "Cristore quenaro ajitirunura naama Tesalónica macana", muare yama. To bajiro mua bajisere jere îna masicoajare, gajeroju vua vacudijama, mua bajisere gotibetiruguaja yua. 9 Inajua roque yuare quenaro mua yicatire gotiruguama. "Ado bajira narama" mua masune yiquenorujeocoari, mua rucubuoboarere vitujacõari, Dios catimuorugõrocujuare mua ajitirunusuocatire gotiruguama. 10 Gajeve ado bajiro mua gotisere vuare gotirũgũama: "Dios macu Jesús, ĩ bajirocaro bero, Dios ĩ catiorí, õ vecaju ñagumi. Ĩ ñaami rojose mani yise vaja rojose tãmuotujabetiriaroju manire Dios î reacoaborotire manire viretobosarocu. To bajiro yirocu ĩ tudiejarotire yurã yaja" mua yiñasere quene yuare yigotiruguama ina.

Tesalónica macana rãca Pablo î bajiñarere î gotire queti

2 1 Yua mairã, mua tu yua bajiñacatire tuoĩacoari, "Buto quenacaju", yimasiaja mua. 2 Mua tuju yua ejaroto rijoro, Filipos îna yirimacaju ñacaju yua. Toju yua ñaro rojose yuare yicama. Mua ya macana quene yuare gotirotibetiboacama. Jere tire masiaja mua. Yuare îna gotirotibetiboajaquene, Dios i ejaremose raca muare goticoacaju, Dios oca Jesús suori quenaro î yise quetire. 3 Socasere ajirucubuora me nari, tire muare goticaju yua. Rojose yiruara me, muare goticaju. Muare yitoruabeticaju. 4"¿Yu bojarore bajiro yira nati?" yigu, yuare rotiĩacoari, variquenanumi Dios. To bajicoari, "Yu macu suori

quenaro yu vise quetire gotiruaraja mua", yuare yirotiyumi. To bajiri î gotirotirore bajirone gotirûgûaja yua. "Masa ajivariquenato" yira me, gotiruguaja. "Dios ajivariquenato" yirajua, gotiruguaja. 5 "Oca quenase raca yuare vitora me yama", yuare yimasicaju mua. "Gajoa manire isiato" yira me, muare goticaiu yua. Tire masiaja mua. Dios quene, tire masiami. 6"'Ñamasurã ñaama' yuare yato" yirã me, muare goticaju yua. Noajuane, "Manire rucubuoato" yira yua goticana manicama. 7 Muare rotibeticaju vua. Cristo î coara nari, vua rotijaquene, quenacoaboariaroja. To bajiboarine, sigo romio so riacare so îatirunurore bajiro muare îatirunurugucaju yua. 8 To bajiro muare ĩamairã ñari, "Cristo ye quetire ĩnare gotimasioruaraja", yituoia variquenarugucaju yua. Ti ri mere yivariquenarugucaiu vua. "Manire iatera manire ina siaroti ti ñaboajaquene, înare gotimasioruaraja", yivariquenarugucaju yua, muare ĩamairã ñari. 9 Yua mairã, mua tu ñarã, buto josari yua moarugucatire masiritimenaja mua. \tilde{U} mua, ñami quene moarũgũcaju yua. Toju mua tuju yua ñase vaja, yua base vaja quene yuare mua vaja yibosajama, josaboriaroja ti, muare. Tire masirã ñari, "Vaja yibeticoato îna" yirã, Dios oca gotirã ñaboarine, gajeve moare vua masune moacoari, bare vaja vibarũgũcaju vua.

10 Mua tuju ñarā Dios î bojarore bajiro quenaro yirugucaju yua. Tojure quenaro riojo yirugucaju yua. To bajiri socamenane, "Rojose yicama" yirā manama mua tu narā. To bajiro yua bajicatire îacana nari, "Îna yicatore bajiro yirugucama îna", yuare yinagobosa masiaja mua quene. Dios quene tire yuare yinagobosa masigumi î. 11 "Ria cutigu î riare maigu, tocaracure quenaro î yirore bajiro manire yirugucama îna", yuare yimasiaja mua. 12 Rojose mua tamuojama, mua tamuobetijaquene, quenaro muare gotimasiorugucaju yua, "'Manire ejaremorucumi' Cristore îre yituoia tujabeticoato" yira. "Dios î bojarore bajiro mua yisere buto bojaja yua", muare yirugucaju yua. Dios naami retoro namasugu, quenaro rotigu, "Yu tuju naruaraja" muare yigu.

13 Gajeye ado bajiro mua bajicatire tuoĩacõari, "Quẽnaro yaja mu", Diore îre yisẽnirũgũaja yua. Dios oca muare yua gotimasiocatire ajicõari, "Îna masune tuoĩacõari, gotirã me yama" yimasicõari, yuare ajitirũnusuocaju mua. To bajiri

socase me ñaja Dios ye yua gotimasioruguse. To bajiri, tire quenaro ajitirunujama, Dios i bojasere yira ñaruarama. 14 Yua maira, ti ocare ajitirunura mua ñajare, rojose muare yiyuma mua yara. Mua yiecorore bajirone yiyuma judío masa quene, îna yara Jesucristo ocare ajitirunurare. 15 îna yarane naama Cristore siariara. Rijoroju Diore gotiretobosariarare quene înane siariara naama îna. Yuare quene tudira, varoticana naama. To bajiro yira nari, Dios i iavariquenamena naama. Jediro masare iatera naama. 16 Judio masa me rojose tamuotujabetiriaroju îna varotire bojamena nari, Dios ocare gotimasioruaboacaju yua. Yuare gotimasio rotibetiruguama. Remojune, rojose rine ina yicoasuoadire najare, to bajirone bajiaja adirodore quene. Rojose îna yitujabetijare, rojose înare yicoaguagu yami Dios yuja.

Tesalónica macajure Pablo i tudivarua tuoiare queti

17 Yoaro mene quena mua tuju yua tudivarotire gotiruaja yu. Yua maira, muare yua vadiveocato bero, muare iabetiboarine, tocaracarumure muare tuoiacoa naruguaja. To bajiri, muare buto tuoiara nari, muare iara varuaruguboacaju yua. 18 Yu masu quene cojoji me muare iagu varuaruguboacaju yu. Tocaracajine mua tuju iara yua varuacoarore, "Ejabeticoato" yigu, rojose yuare yirugunumi vatia uju Satanas. 19 Mani uju Jesucristo i tudivado yua iorona mua najare, muare iara varuacaju yua. "Mu oca inare yua goticati najare, mure ajitirunucama ina", Cristore ire yiiovariquenaruaraja yua. To bajiro yua yiroti ti najare, Jesús i tudivadirotire buto tuoiavariquenaja yua. Gajerare yua tuoiaro retoro muare tuoiavariquenaja. 20 Socara me yaja yua. Cristore mua ajitirunusere buto tuoiavariquenaja yua. Tire ire gotivariquenaruaraja.

3 1-2 To bajiri, ĩarã vabeticõari, mua bajisere ajiruarã ñari, yua maigūre, Dios ĩ bojase yigure Timoteore toju ĩre cõacaju yua. Yua rācagu, Jesucristo ocare masare gotimasiocudigu ñaami ĩ quēne. To bajiri, "Quēnaro ĩnare gotiba mu, 'Manire ejarēmorucumi' Jesucristore 'Ĩre yituoĩa tujabeticõato ĩna' yigu", ĩre yicõacaju yua. Yujuama, Silvano rāca tujacaju yu, Atenas vāme cuti macarema. З Rojose tāmuorā ñaboarine, "Tire sutiritibeticõato" yirã, ĩre cõacaju yua. Masiaja mua: Cris-

tore ajitirữnurã ñari, rojose tãmuoroti ñaja. 4 Mua rãca ñarāju, cojoji me ado bajise muare goticaju yua: "Cristore ajitirữnurã mua ñajare, rojose muare yiruarãma gãjerã", muare yicaju yua. Muare yua goticatore bajirone bajiyuja ti. 5 To bajiro ti bajijare, ado bajise muare yituoĩarejaicaju yu: "¿Cristore ajitirữnucoã ñaboati ĩna? Vãtia uju Satanás, '¿Cristore ajitirữnubesa' yirotibetiboati ĩ? To bajiro ĩ yisere ĩna ajijama, yua gotimasioboacatijuare ajitirữnu tujaruarãma", yituoĩarejaicaju yu. To bajiri, tire masiru, mua tuju Timoteore ĩre cõacaju yu.

6 Mua tuju ejarí, adoju tudiejami quena. Adoju ejacoari, mua bajise quetire oca quenasere gotitudiejami. "Cristore îre ajitirunucoa naama îna. To yicoari, quenaro gamera îamaicoa naama", yimi. "'Muare quenaro tuoiaja yua' yima îna", yuare yimi. "Înare mani îaruaro coro manire îaruama înajua quene", yuare yimi Timoteo. 7 To bajiro î yijare, Cristore îre mua ajitirunucoa nasere ajicoari, buto variquenaja yua. Gajera suori buto rojose tamuora naboarine, tire ajivariquenaja yua. 8 To bajiri, Cristore îre mua ajitirunucoa nasere ajicoari, buto variquenamu yua. 9 Mua bajisere tuoiavariquenacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yiseni tujabetiruaraja yua. 10 uma, nami quene, ado bajiro îre seniruguaja yua: "Îna tuju ejato' yigu, yuare yiremona mu", îre yiruguaja yua. "Butobusa Cristore ajitirunuato' yira, îna masibetire înare yua gotimasiorotire yigu, yuare yiremona mu", îre yiruguaja yua.

11 To bajiri ado bajiro mani jacu Diore to yicõari, mani uju Jesucristore yisẽniaja yua: "'Îna tuju ĩarã vajaro' yirã, yuare ejarẽmoña", ĩnare yaja yua. 12 To yicõari, ado bajise muare sẽnibosaja yua: "'Butobusa gãmerã ĩamaiato ĩna' yirã ĩnare ejarẽmoña", ĩnare yaja yua. "'Gājerāre quēne ĩamaiato ĩna' yirã, ĩnare ejarẽmoña", yaja yua. "'Înare yua mairore bajiro maiato ĩna' yirã ĩnare ejarẽmoña", ĩnare yaja yua, muare sẽnibosarã. 13 To bajiro mua maijama, rojose mua tuoĩasere "Yitujacõari, quēnase rīne tuoĩato" yigu, muare ejarẽmorucumi Dios. To bajiro muare ĩ yijama, mani uju Jesús ĩ yarã rāca ĩ tudiejarirữmu, mani jacu Dios ĩ rĩjorojua ñie rojose mana ñaruarãja mua. To bajirone bajiato. b

^b**3.13** 2 Ts 1.7, 10.

Dios î îavariquenase queti

4 1 Yua mairã, gajeye muare gotiruaja yua. "Ado bajiro mua ñajama, muare ĩavariquẽnarucumi Dios", muare yimasiocaju yua. Tire ajicõari, quẽnaro ñañuja mua. To bajiri, Dios muare "Ĩavariquẽnato" yirã, butobusa ĩ bojasere mua yisere bojaja yua. Mani uju Jesucristo to bajiro yuare ĩ yirotijare, to bajiro muare yaja yua.

2 Mani uju Jesús î roticatore bajirone muare yua roticatire masiaja mua jēre. 3 Ado mua bajisere bojaami Dios: Dios yarā mua ñajare, quēnase rīne mua yisere bojaami. Manajo cutirā, manaju cutirā, manajo mana, manaju mana quēne, mua gāmerā ajeriarā cutisere bojabeami. 4 Manajo cutigu, î manajo rāca rīrene gājerāre ajeriarā cutibecune, rūcubuose rāca ñie oca mano î yiñajama, quēnaja. 5 Diore masimena ñari, īna bojarore bajiro ajeriarā cutirūgūama. Īnare bajiro yibetirūgūña. 6 Īnare bajiro mua yijama, buto rojose muare yirucumi Dios. Jēre adirene muare goticaju yua. 7 "Rojose yirā ñato" yigu me, "Yu yarā ñato", manire yiyumi Dios. "Quēnasejua yato" yigu, to bajiro yiyumi. 8 To bajiro yigu ī najare, adi yua gotimasiosere ajimena yua rī mere terāma. Diore quēne terāma īna. Rojose mani yisere "Yitujato" yigu, Espíritu Santore manire cõanumi Dios.

9 "Gãmerã ĩamairoti ñaja" mua yimasirotire jēre muare ejarēmonumi Dios. To bajiri yuama, "Gãmerã ĩamaiña mua", muare yiucacoabeaja. 10 Quēnaro yirã naja mua. Macedonia sitana Cristore ajitirunurare ĩamairã nanuja mua. To bajiro yirã naboarine, butobusa ĩnare mua ĩamaijama, quenaruaroja. Yua mairã, to bajiro mua yirotire buto bojaja yua. 11 Ñie oca manone quenaro naruaraja mua. Gajerare gojanabiomenane, mua moasere moacoa nana. 12 To bajiro mua yijama, muare ĩacoari, "Quenaro yirã naama", muare yiĩarucubuoruarama Cristore ajitirunumena. Niejua ruyabetiruaroja, muare.

Mani uju Jesús î tudivadiroti queti

13 Yua mairă, Cristore ajitirunuriară bajireariară îna bajireatiară vaja yua. Diore masimenama, bajireariară îna bajisere riojo masibeama îna. Bajireariarăre tuoîacoari, buto sutiritiama. "Quena tudicaticoaruarăma", yituoîară me

ñaama. Ĩna tuoĩarore bajiro mua tuoĩasere bojabeaja yua. "Quēna tudicaticoaruarāma", yirã ñaja manima. 14 "Jesús ĩ bajirocacoaboajaquēne, quēna ĩre catioyumi Dios", yimasiaja mani. Tire masicõari, "Cristore ajitirunuriara bajireariarare quene tudicatiorucumi Dios", yituoĩaja mani.

15 Ado bajiro muare gotiaja yua, mani uju Jesús î bueriarăre î gotimasiorere: Adigodo caticoa narăjuama, îre ajitirunucoari, bajireariară rijoro juaecobetiruaraja mani. 16 Ado bajiro bajiruaroja ti, Jesús adi macarucuroju î tudivadirotirumu: Dios î rotijare, ángel mesa uju î nagose ocaruyuruaroja. To bajicoari, Dios ya jutiria ti busise ocaruyuruaroja. To corone, o vecaju mani uju î masune rujiadirucumi. To bajiro î bajirone, îre ajitirunuriară bajireariară, quena tudicaticoaruarama. 17 îna tudicatirone, îna raca adigodo catinară Cristore ajitiruriarare juareorotirucumi Dios. To yicoari, oco bueri vatoaju înare juamujarotirucumi, "Îna ujure Cristore bocato" yigu. Toju î raca nacoa naruguruaraja mani. 18 To bajiri adi yua gotisere ajiri, gămeră nagovariquenana mua.

∠ 1 "Tirũmu, tirodo ñaro masu vadirucumi mani uju", yima-J siña maja. Jêre tire masiaja mua. 2 "To côro vadirucumi" masa îna yimasibetiju vadirucumi. Juarudirimasu î eiarotire quene, "To coro juarudigu ejaguagu vigumi", vimasibeaja mani. To bajirone bajirucumi Cristo quene. "To coro ñaro ejarucumi", yimasibetiruarãja mani. З Ado bajisejua yimasiaja mani: Diore masimena, "Ñie oca mano quenaro ñaja mani" îna yiboaro, ñaro tusarone güiose ejaruaroja. Rômio quenaro guda so ñaro gajane, ñaro tusarone junise sore ejaroja, so macu cutirijaujure. Tire bajirone bajiruaroja Jesús î ejaroti quene. Masiñamanone ti bajijare, rudimasimena ñari, buto rojose tãmuoruarãma îna masa Diore masimena. 4 Muajuama, retiaroju narare bajiro bajira me naja mua. To bajiri mani uju ĩ tudivadisere ĩaucabetiruarãja mua. Juarudirimasu ĩ ejasere ĩacoari, masa îna ucarore bajiro ucabetiruaraja. 5 Dios î bojase virã ñari, busuroju ñarãre bajiro bajirã ñaja mua. Dios ĩ bojabeti yirugurama, retiaroju narare bajiro bajira naama. 6 To bajiri Jesucristo î vadirotire tuoîamenare bajiro bajiră

^c**5.5** Ro 13.12; Ef 5.8-9.

me ñaja mani. Tire quenaro tuo ayura, rojosere yiruara ñaboarine, tire yimena ñaja mani. 7 Ñamire caniama masa. Gãjerãma, ñamire idimecuruguama. 8 Manima, înare bajiro bajirã me ñari, busuroju ñarãre bajiro bajiaja. To bajiri, tocãrăcajine quenase rine yinaruguroti naja, mani uju î tudivadirotire tuoĩayurã. "Manire ejaremorucumi" mani ujure mani vituoĩase, mani gamera maise suorine vati manire rojose ĩ virotiboasere cudibetiruaraja mani. To vicoari, Jesucristo i vadirotire tuoĩavu tujabetiruarãja mani, "Rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborere manire yiretobosarucumi" yira. 9 "Rojose îna vise vaja rojose tâmuoato" vigu me, "Yu varã ñaña mua", manire viyumi Dios. Mani uju Jesucristo manire ĩ rijabosare suori rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborere manire viretobosaru, "Yu vara nana mua", manire vivumi. 10 Manire rijabosayumi Jesús, "Yure ajitirunura, yu raca ñacõa ñaruguato" yigu. To bajiri tudiejagu, mani caticõa ñajama, mani rijacoajaquene manire juamujarucumi, "Yu rãca ñacõa ñarũgũato" yigu. 11 To bajiro ti bajijare, tire gamera gotiya mua, "Ajivariquenacoari, butobusa mani ujure îre ajitirunuato" yira. Jêre mua yiñasere masiaja yua. To bajirone vicõa ñarũgũña.

Pablo î gotiquenorotire queti

12 Yua mairă ado bajiro mua yijama, quenaruaroja: Muare umato narare Dios î curiarare quenaro rucubuoya. 13 Quenaro muare ejaremoruguama îna. To bajiri, "Namasura naama", înare yirucubuoya. To yicoari, quenaro înare yiya, "'Manire maiama îna' manire yimasiato îna" yira. To yicoari, nie oca manone quenaro nana mua.

14To yicoari, mua tuana moamenare tudíbusari înare gotiya, "Moato îna" yirã. Gājerā, sutiritirāre "Variquenato" yirã quenaro înare gotiya. Gājerā, Cristore quenaro ajitirumumenare, quenaro înare ejaremoña. Cristore ajitirumura najediro rojose yimenane, quenaro gamera gotiruguña.

15 Găji rojose muare î yijama, îre gâmebeticoaña.

Tocãrãcajine quẽnaro gãmerã yiba m \upsia a. Masa jedirore to bajiro rı̃ne yiba.

16 Tocărăcarumune varique nacoa naruguna mua. **17** Tocărăcarumune Diore senina. **18** Tocărăcajine, "Quenaro

yaja mɨn, Diore yiruguña. Rojose tamɨnoboarine, to bajiro rine yiruguña mɨna. Jesucristore ajitirɨnɨna to bajiro ina yisere Dios i bojajare, to bajiro yiruguña mɨna.

19 Rojose yibetirũgũña, "Rojose mani yisere ĩacõari buto sutiritiromi Espíritu Santo" yirã. 20 Diore gotirẽtobosarã ĩna gotisere ajitebesa. 21 Tire quẽnaro ajicõĩaña. Ĩna masune tuoĩarujeocõari, gotimasiorãma cojojirema. "Dios ye ñaja" mua yimasijama, tire quẽnaro ajitirữnuña. 22 Tocãrãca vãmere rojosere yitujacõari, tudiyibeticõaña.

23 Ado bajise Diore muare sẽnibosaja yua: "Înare ejarẽmoña, 'Quẽnaro nato' yigu. 'Tocãrãcajine yu bojasere tuoĩacõari, yirã nato' yigu, înare ejarẽmona mu", muare yisẽnibosaja yua. Mani uju Jesucristo i tudiejarirũmu, "Rojose mana mua narotire yirã", Diore muare sẽnibosaja yua. 24 "l̃ yarã nato" yigu, manire beseyumi Dios. To bajiri tocãrãcarũmune mani rãca narũgũami. To bajiri, i bojarore bajiro mani yirotire manire ejarẽmorucumi.

Tesalónica macanare Pablo i quenarotico are queti

25 Diore yuare senibosaruguna yua maira.

26 Mua tuana Cristore ajitirunura jediro mua raca îna rejaro, yuare quenarotibosaya mua, "Înare yua maisere masiato" yira.

27 Adi queti mʉare yʉ ucacõasere toana Cristore ajitirʉ̃nʉrã jedirore ĩnare ĩagotiya mʉa, mani ʉjʉ to bajiro mʉa yisere ĩ bojajare.

28 Mani uju Jesucristo quenaro muare yato î. To coro naja.

Segunda carta de San Pablo a los TESALONICENSES

Tesalónica macana Cristore ajitirunurare i babara raca Pablo i ucacoare queti

1 ¿Ñati Jesús ocare ajitirɨnnɨrä, Tesalónica macana? Yɨb Pablo, yɨb babarä Silvano, Timoteo rāca adi quetire mɨn ucacoaja, Dios mani jacɨ, to yicoari, mani ɨjɨb Jesucristo yarare. 2 Ado bajise mɨn senibosaja yɨn: "Inare iamaicoari, ejaremoña mɨn, quenaro ina narotire yira", mɨn yisenibosaja yɨn.

Cristo î tudiejarirumu rojose yiriarare Dios î beseroti queti

3 Yuare ajiya yua mairã. Tocaracajine mua bajisere yua tuoĩajama, "Quenaro yaja mu", Diore îre yiruguaja yua. Butobusa Jesucristore ajitirunurutuana yaja mua. To yicoari, butobusa gamera iamairutuana yaja mua. Dios muare i ejaremojare, to bajiro bajiaja mua. To bajiro i vijare, to bajiro mua bajisere tuoĩacoari, "Quenaro yaja mu", îre viruguaja vua. 4 To bajiro bajira mua najare, tocaraca macaju gajera Jesús ocare ajitirunurare mua bajisere gotirã, "Quenamasucoaama Tesalónica macana", înare vivariquenaruguaja yua. Ado bajiro inare yiruguaja yua: "Tesalónica cutoana Cristore ajitirunura îna najare, rojose înare yicoderũgũama gãjerã. To bajiro îna yiboajaquene, Cristore quenaro ajitirunucoa naama ina", inare yivariquenarugũaja vua. 5-6 Rojose tãmuorã ñaboarine, Cristore mua ajitirunucõa ñajare, "Yu tuju mua vajama, quenaja", muare yiĩami Dios. Rojose muare yirãjuarema, "Rojose tãmuotujabetiriaroju înare yu reacoajama, quenaruaroja", înare yiîami Dios. To bajiro ĩ yisere tuoĩarã, "To bajirone ĩnare yiroti ñaja", yimasire ñaja. 7 Îna suori rojose mua tâmuosere, "To

cõrone tujato", yirotirucumi Dios. Yuare quene to bajiro yirucumi, mani uju Cristo adi macarucuroju î tudiejarotirumu naro. Tirumu narone o vecaju vadiveocoari, î yara ángel mesa îaîanamani yimasira raca jea ujubusuosere bajise buto bususe vatoaju rujiadirucumi Jesús. 8 Tirumune Diore masimenare mani uju Jesucristo oca quenasere ajiterare îna ajibeti vaja rojose înare yirucumi Jesús. 9 Rojose tamuotujabetiriaroju înare coarucumi. To bajiri î tuju quena juaji înare vadirotibetirucumi. To bajiri, "Retoro masigu nari, namasugu naami" mani yimasigure mani ujure îamasibetiruarama îna yuja. 10 To corone, îre îavariquenaruarama î yara îre ajitirunura najediro. To yicoari, "Quenaretogu nacana quene, Jesús ocare yua gotimasiocatire ajitirunura nari, îna raca naruaraja mua.

11 To bajiro îre mua yirotire yirã, cojoji me ado bajiro Diore muare sẽnibosarũgũaja yua: "'Yu yarã ñaña mua', înare mu yirere cudiriarã ñaama. 'Quēnase îna yiruase yimasijeocoato îna' yigu, mu masise rāca quēnaro înare ejarēmoña", îre yaja yua, muare sēnibosarã. 12 To bajiri, masa jediro quēnaro mua yisere ĩacoari, mani uju Cristore quenaro îre yirucubuoruama. To bajiri, Dios, mani uju Jesús quene, muare ĩamaicoari quenaro muare îna yiroti ñajare, muare quene quenaro rucubuoruarama masa.

Jesús î tudivadiroto rîjoroaye bajiroti queti

2 Jesús ĩ tudivadirotirữmure, "Yu rãca ñato" yigu, Dios, manire ĩ juarẽorotire muare gotiquẽnorã yaja. 2 "Jẽre Jesús ĩ tudivadirữmu ejacoaju", muare yiyujarã gãjerã. Tire ajicõari, tuoĩarejaibesa yua mairã. "Socase me ñaja. Jẽre Jesús ĩ ejasere yure gotirotimi Espíritu Santo" ĩna yiboajaquẽne, ĩnare ajibesa. "Ĩna gotirore bajiro yire queti ajibu yua" gãjerã ĩna yigotirẽmoboajaquẽne, tire ajibesa. "To bajirone bajiro ucayuma Pablo mesa quẽne" gãjerã ĩna yiboajaquẽne, ĩnare ajibesa. 3 To bajiro muare yitorã jedirore ajibesa mua. Ado bajiro bajisere ĩacõari, "Yoaro mene tudivagumi Jesús", yimasiruarãja mua: Jãjarã masa, "Dios ĩ rotiboasere cudibeticõato mani", yituoĩarã ñaruarãma ĩna. To ĩna bajiñarone, Rẽtoro Rojogu ruyuarucumi, beroju rojose tãmuotujabetiria-

roju Dios ĩ cõarocu. a 4 Diore quene, jediro masa ĩna rucubuosere quene, îategu narucumi. "Retoro yure rucubuoruaraja mua", masare înare vigu ñarucumi. To bajirocu ñari, Diore virũcubuoriaviju săjacoari, rujirucumi. To vicoari, "Yune ñaja Dios", masare înare vigotirucumi î, socune.

5 Ti quetire Jesús quena i tudivadiroto rijoroayere muare gotirũgũcaju vu, mua rãca ñagũju. To bajiri, "Tire masiritimenama", muare vituoĩaja vu. 6 Retoro Rojogu adi macarucuroju vadirotire jẽre masiaja mua: "То cõrone vadirucumi" Dios ĩ yiriaro rijorojune, ejabetirucumi maji. 7 i ejabetiboajaquene, jere masare rojose i virotirumu conaro masu bajiaja. Îre coarocu, "Vasa mu" ĩ viroti rĩne ruvaja. 8 "To cõrone vajaro" Dios ĩ yirirữmu ejarucumi rojose yigu. To bajiro ĩ bajiboajaquene, mani uju Jesucristo î tudiyadirumune, retoro masigu ñari. josari mene îre rocacoarucumi. 9 To bajiro î viecoroto rijoro, adi macarucuroju vadicõari, Satanás î rotise rãca buto masigũ ñarucumi. To bajigu ñari, "'Masigu ñagumi' yure yituoîato" yigu, ĩaĩañamanire yiĩorucumi. To bajiro ĩ yise socase ñaruaroja. 10 Jediro rojose yirucumi, rojose tãmuotujabetiriaroju varonare înare yitogu. Dios ocare ajiteră ñari, to bajicoari, Jesucristo rojose îna vise vajare î viretobosaruasere quene bojamena ñari, rojose tãmuotujabetiriaroju varona ñaama. 11 Ĩ ocare ajiterã ĩna ñajare, "Retoro Rojogu socune ĩ visere ajitirunucõa ñaruarama", înare yirucumi Dios. 12 To bajiro yirucumi Dios, "Yu oca riojo ñamasusere ajimena ñari, rojose rîne yivariquenară jediro, rojose tamuotujabetiriaroju vajaro" yigu.

"'Yu yarā ñaña mua' Dios ī yirere cudiriarā ñaja mua", yire

13 Ajiya yua mairã. Tocãrãcajine ado bajiro mua ñasere tuoĩacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenaruguaja yua: Mani uju buto muare maiami. Tesalónica macana vatoana, "Yu yarã rojose tãmuotujabetiriaroju vaborona ñaña mua" Dios ĩ yirere cudiriarã ñaja mua. То bajiro mua bajisere bojayumi, "Rojose îna visere tujacoari, yu bojasejuare yato ĩna" yigu. To bajiro yigu ñari, Espíritu Santore muare cõañu-

^a**2.3** 1 Jn 2.18, Ap 13.1-2.

mi, "Înare ejaremoato" yigu. Muare î ejaremose najare, Dios oca riojo gotisere ajicoari, "Socase me naja", yimasiaja mua. To bajiro yimasira nari, rojose yiruaboarine, tire yimena naja mua. 14 "To bajiro bajira nato" yigu, î oca Cristo yere mua tuju yuare gotimasio roticoanumi Dios. Rojose tamuotujabetiriaroju vabeticoari, mani uju Jesucristo raca mua narotire bojagu nari, to bajiro yiyumi. To bajiro mua bajisere tuonacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yiruguaja yua.

15 To bajiri Jesucristo ocare ajitirɨnɨucöa ñaruguña. Mɨa tɨjɨ vacöari, mɨare yɨa gotimasiocatire masiritibesa. To bajicöari, mɨare yɨa ucacöacatire quene masiritibesa. 16 Mani ɨjɨ Jesucristore, to yicöari mani jacɨ Diore quene, mɨare senibosaja yɨa. Manire ĩamaicöari, quenaro manire yiyumi Dios. Ĩ sɨdori ĩ yere tɨdoiavariquenaruguaja mani. Jesucristo quenaro ĩ yise ñajare, "Dios ĩ gotiriarore bajiro quenaro manire yirɨcɨmi", yimasiaja mani.

17 Ĩ yere tuoĩavariquẽnacõari, ado bajiro Diore muare sẽnibosaja yua: "Ĩnare ejarẽmoña mu, gãjerã rãca quẽnaro ĩna ñarotire yigu", muare yisẽnibosaja.

"Yuare sẽnibosaya", yire queti

3 1 Adi muare yua ucasene gotitusară yaja. Mani uju ocare găjeră îna ajirucubuosere bojaja mani. To bajiro îna bajisere bojarã ñari, ado bajise Diore yuare senibosaruguña: "Guarobusa cojoju ruyabeto, ti ocare mua ajirũcubuocatore bajiro gajera quene ajirucubuojedicoato" yira, îre seniruguna mua. 2 Rojose yuare yiruarugurare, "Rojose yuare yiroma" yirã, Diore sẽniña mua. To yicõari yua gotimasiosere ajiterã quene jajara naama. 3 Mani uju nagumi "Yirucuja" i virore bajiro yigu. To bajiro yigu î najare, "'Yure quenaro ajitirunucõa ñarũgũato' yigu, manire ejaremorucumi", yimasiaja mani. "'Vãtia uju Satanás, rojose muare yiromi' yigu, muare ejaremorucumi", yimasiaja mani, Diore. 4"Jesús mani ujure ajitirũnucõari, Tesalónica macana, quẽnaro ĩna yirotire yigu, înare ejarêmorucumi", yituoîaja yua. To bajiri, "Yua roticõasere îna yirûgûrore bajiro yicõa ñarûgûruarama", muare yituoĩaja yua. 5 Ado bajiro mani ujure muare senibosaja yua: ""Quenaro manire iamaiami Dios" yimasiritibeticoato ina' yigu, înare yirêmoña mu. 'Cristore rojose îre îna yiboajaquêne, yure quenaro î ajitirunucatore bajiro ajitirunu tujabeticoato îna' yigu, înare yiremona", muare yisenibosaja yua, mani ujure.

Pablo î moarotire queti

6 Ajiya yua mairã. Ado bajise mani uju Jesucristo yuare ĩ gotirotijare, vaja vua: Cristore ajitirunugu naboarine i moabetijama, îre baba cutibesa mua. Ĩ ũgũ, muare yua gotimasiocatore bajiro vibeami. 7"Pablo mesa mani raca ñara, quenaro îna moarugucatore bajiro yiruguroti naja", yimasiaja mua. 8 Mua tu ñarã, vaja vicoari rine mua yere bare bacaju yua. Đ̃muari, ñamiri quene quenaro moarugucaju yua, "Mani masune bare vaja ta, barãsa" yirã. 9 Muare gotimasiorã ñari, "Bare yuare ecaya" yua yijama, quenaboriaja, bajirojuma. To bajiboarine muare senibeticaju vua. Quenaro moarugucaju yua, "Manire ĩacoari, 'Inare bajiro mani moajama, quenaja' yiĩato" yirã. 10 Mua rãca ñarã, cojoji me ado bajiro muare yiroticaju yua: "Moaruamena, babeticoato îna. Înare ecabesa", muare yiroticaju yua. 11 "Îna vatoaju sĩgũri moaruamena ñaama" yire quetire ajiaja yua. Ĩna masune moabeticoari, gãjerãre îna gõjanabiosere ajiaja vua. 12 To bajiro îna bajise ñajare, mani uju Jesucristo î rotirore bajirone, înare viroticõaja yua: Gajerare gojanabiomenane, quenaro moana mua, nie cuomena ñari, mua vaja tarotire yirã.

13 Ajiya yua mairã. Quenaro yicoa ñara nari tire quejebesa mua. 14 Sigu adi papera yua ucasere ajitirunubecure iamasicoari, ire baba cutibesa, "Bojonecoari, ajitirunuato i" yirã. 15 Rojose i yiboajaquene, ire iatebesa mua. Ire tudimenane, mua bedire bajiro quenaro ire gotiya.

"Quenaro ñaruguato îna" yigu, Pablo, Diore î senire queti

16 Mani uju ñagumi, "Ñie oca manone quenaro ñato" yigu. To bajiri, "ʿĨna raca ñacoari, quenaro ñacoa ñaruguato' yigu înare ejaremoña", îre yaja yua, muare senibosara.

17 Pablo ñaja yu, yu masune, "Quenato" muare yiucacoagu. Gajerare yu ucacoajaquene, to bajiro rine yiruguaja. 18 Mani uju Jesucristo, mua jedirore quenaro muare yiruguato.

To cõro ñaja.

Primera carta de San Pablo a TIMOTEO

Timoteore, Pablo î ucacoare queti

1 ¿Ñaboati mu, Timoteo? Yu ñaja Pablo vãme cutigu, adi quetire mure ucagu. Dios rojose mani yise vajare manire yirētobosarí, ĩ macu Jesucristo suorine ĩ ocare ĩ goticudiroticoarí ñaja yu. To bajiri, manijuama, mani rijato beroju manire ĩ yirētobosarotire yirã, tuoĩavariquenacoa ñaja. 2 Yu macure bajiro bajigu ñaja mu. Yu gotimasiocatire ajitirunucoari, yure bajiro Jesucristore ajitirunugũ ñaja mu.

Mure quenarotigu, mani jacu Diore, to yicoari, mani uju Jesucristore quene, ado bajise mure senibosaja yu: "Îre îamaicoari, quenaro î narotire yira, îre ejaremona", mure yisenibosaja yu.

"Socase oca gotimasiorimasare ajitirunubesa", Pablo i yire

3 Macedonia vãme cuti sita vacu, "Ado Efeso vãme cuti maca tujaya mu", mure yicaju yu. Ado bajiro yigu, to mu tujarotire bojacaju yu: Toanare Dios oca riojo gotimasiomenare, înare mu gotimasiorotibetirotire bojacaju yu. 4 To yicoari, bucura ye quetire socasere gotimasioră, "'Ado bajiro yimasinujara' mua yirugusere yitujacoana" înare mu yirotire yigu, mure tujaroticaju yu. Tire îna gotijama, ricati rîne tuoiara nari, "Ado bajirojua bajiyuja" îna gamera yiruguse jedise me naja. Ti ocare îna gotimasiose suorine Dios î bojarore bajiro yibeama. Dios î bojarore bajiro îna gotimasiojama, înare ajicoari, Cristore butobusa ajitirunuborama masa. a

5 Ti macana jediro îna gâmerâ îamairotire bojagu ñari, to

^a**1.4** 1 Ti 4.7; 6.20; 2 Ti 2.16; Tit 1.13-14.

bajiro mure gotirotiaja yu. Rojose mani yisere yitujacõari, Cristojuare mani ajitirunujama, "Rojose maja manire", yimasiraja mani. To bajiro mani bajijama, gamera iamairaja mani. 6 To bajiro yu gotimasioboajaquene, ti macana siguri Dios oca namasusere ajitujacõari, vaja mani gajeyejuare tuoiacõari, gamera nagorama ina. 7 Moisés namasirire Dios i roticumasirere gotimasiorimasa naruaboama. To bajiboarine, ina masune tuoiacõari ina gotiboaserene ajimasimenama.

8 Masa îna cudirotire vigu, Moisére Dios î roticumasirere masirã ñari, "Quenase ñaja ti", yimasiaja mani. To bajiboarine, Dios î roticũmasirere mani ajimasibetijama, ñie vaia manoja ti. 9 l̃ roticũmasirere masicõari, "Diore cudibeaja vu. To bajiri rojose ñaja yure" masa îna yirotire bojagu ñari, tire cũmasiñumi Dios. To baiiri, quenaro virare tuoĩagu me, ĩ rotimasirere cũmasiñumi. Rojose virãiuare tuoĩagu, tire cũmasiñumi. Îre rucubuomenare, Dios yere ajatudirare, jacuare sıarãre, to yicoari, gajerare siarimasare tuoiagu, i rotimasirere cũmasiñumi. 10 Ajeriarã cutirãre, "Gãjoa bujarãsa" yirã, masare ñejecoari, gajerare îsirare quene, î rotimasirere cumasiñumi Dios. Socarãre, to vicõari, Dios oca riojo gotimasiorere ajiterare quene i rotimasirere cumasinumi Dios, "Îre cudibeaja yu. To bajiri rojose ñaja yure" îna yimasirotire yigu. 11 Cristo oca quenase rine naja namasuse. "Ti ocare gotimasioato" yigu, yure cõañumi mani uju Dios. Ĩ sĩgune ñaami quenagũ masu, "Quenaro yaja mu" mani yirũcubuorũgũrocu.

"Yure quẽnaro yicami Cristo", Pablo ı̃ yire queti

12 Mani uju Jesucristo, quenaro yure ejaremocami, î ocare yu gotimasiocudirotire yigu. "Yu bojarore bajiro gotimasiocudicoa narugurucumi" yigu, yure coacami. To î yicati najare, "Quenaro yicaju mu", îre yivariquenaja yu. 13 Tirumuju Jesus ocare ajite, to yicoari, ajatudiruguboacaju yu. To yicoari, Cristore ajitirunurare buto rojose yirugucaju. To bajiro yicacu yu naboajaquene, yure îamainumi mani uju. "Yure ajitirunubecu nari, yure rojose î yisere masibeami Pablo maji" yimasicoari, yure quenaro yicami, î oca yu gotimasiocudirotire yigu. 14 Quenaro yure î yicati suorine îre ajitirunuaja yu. To yicoari, îre quene, gajerare quene, maiaja yu.

15 Adi muare yu gotiroti riojo ñaja. Tire masa ñajediro îna

ajitirũnujama, quẽnaruaroja. Ado bajiro bajiaja: Rojose yirã rojose tãmuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yirẽtobosaru, adi macarucuroju vayumi Cristo. Yu ñaja rẽtoro rojose yicacu. 16 To bajiro yicacu yu ñaboajaquẽne, yure ĩamaicõari, rojose tãmuotujabetiriaroju yu vaborotire yure yirẽtobosayumi Cristo. To bajiri, gãjerã quẽne, "Pablore bajiro Cristore mani ajitirũnujama, rojose mani yisere manire quẽne masiriorucumi Dios" gãjerã îna yimasirotire yigu, to bajiro yiyumi. 17 Mani uju Dios î rotise jedibetiruaroja. Ĩ ñaami ñajediro ti ruyuaroto rîjoroju ñamasirí, to bajicõari, ñacõa muorugõrocu. Sĩgũ îre ĩagũ magũmi. Îre bajiro bajigu magũmi. To bajiri, îre quẽnaro yirũcubuorugũroti ñaja manire. To bajirone bajiato.

18-19 Timoteo, yu macure bajiro bajigu, yure quenaro ajiya. Mure yu gotiroticatore bajirone yiroti ñaja mure. Tiruuuju Diore gotiretobosarimasa, "Dios ocare gotirucumi" îna yicatire masiritibeticoari, î ocare gotimasiocoa ñarucuja mu. To bajiro mu bajijama, vati rojose mure î yirotisere cudibeticoari, Cristojuare ajitiruucoa ñarucuja. Gajera siguri ñaama î ocare ajitiruu tujacana. To bajicana ñari, socasejuare ajitiruura ñarama. b 20 To bajiro bajicana ñaama Himeneo, to yicoari, Alejandro quene. Diore ajitiruu tujacoari, îre rucubuobeticama îna. To bajiri, "Vatia uju, Satanás, î bojarore bajiro rojose muare yimasirucumi yuja", înare yicaju yu, "Rojose tamuo quenabeti tuoiamasi, Dios î bojarore bajirojua yato" yigu.

"'Gājerāre ejarēmoato' yirā, Diore sēnibosarūgūroti ñaja", Pablo ī yire queti

2 î Nashose ado bajiro mure rotiaja yu: Toana răca rējacõari, Diore sẽnirã, masa jedirore sẽnibosarũgũroti ñaja muare. To yicõari, masare quenaro î yisere ĩarã ñari, "Quenaro yaja mu", îre yirũgũroti ñaja. 2 Gobiernore quene, ujarã jedirore sẽnibosarũgũroti ñaja. To bajiro mani yijama, Dios î ejaremose răca ñie oca mano ñaruaraja mua. To bajiri, Dios î bojarore bajiro quenase rîne yirũgũruaraja. 3 To bajiro înare mua sẽnibosajama, muare ajivariquenagumi Dios, rojose

^b**1.18** 2 Ti 1.6.

tāmuotujabetiriaroju mua vaborotire muare yirētobosarocu. 4 Masa jediro rojose tāmuotujabetiriaroju īna vabetirotire bojami. To bajiro bojagu ñari, ĩ oca riojo gotimasiorere quẽne masa jediro ĩna masisere bojami. 5 Sĩgũne Dios ĩ ñasere masiaja mani. Gãji mani rũcubuogu magũmi. To bajicoari, Jesucristo quẽne, ĩ sĩgũne ñaami manire bajirone ruju cuticoari, adi macarucuroana Diorãca quẽnaro mani ñarotire yigu, rijabosarí. 6 Mani jedirore rojose mani yise vaja manire yirētobosagu, rijabosayumi. To bajiro ĩ bajire ñajare, "Masa jedirore yirētobosaruami Dios", yituoĩamasiaja mani. 7 To bajiri, "Ti ocare judío masa mere quẽnaro gotimasiocudirucuja mu, '"Rojose mani yise vaja manire yirētobosayumi" yituoĩato ĩna' yigu", yure yicami Cristo. Socu me yaja yu.

8 Cristo î coacacu nari, toana îre ajitirunură jediro ado bajiro îna virotire vu bojasere mure gotiaja vu: Umuare gotigu vaja. Găjerare junisinira naboarine, Diore îna senijama, quenabeaja. To vicoari, gajerare oca josara naboarine, Diore ina senijama, quenabeaja ti quene. Diore senirama, rojose yimena nato.c 9Romiare quene gotigu yaja yu. Cristore ajitirunura, umua rãca îna rējaroto rijoro, quenaro tuoiacoari, îna sudi sanasere bojaja yu. "¿No bajiro yirāti mani, 'Manire ĩavariquenato йтиа' yirã?", yituoĩabetiroti ñaja. Ĩna joare quenorã, "¿No bajiro quenorati, mani joare, 'Umua quenaro iavariquenato' yira?", yituoĩabetiroti ñaja, înare. Îna busajaquene, "Manire îavariquenato ũmua vira, jairo vaja cutise, perla vãme cutise, oro vãme cutise quene, busabetiroti naja inare. To vicoari, sudi sanara, "Manire ĩavariquenato" yirã, sudi jairo vaja cutise sañabetiroti ñaja. 10 Ado bajirojua viruguroti ñaja: "'Cristore ajitirunura ñaja mani' yirã ñari, quenase yirã mani ñajare, manire ĩavariquenato", vituoĩaruguroti naja, înare. 11 Dios ocare ajira mua rējarojure, ñagomenane, înare gotimasiorimasa îna gotisere rũcubuose rãca ajirujiroti ñaja, rõmiare. 12 Înare gotimasiorotibeaja yu. To yicoari, umuare îna rotisere quene bojabeaja yu. Ñagõmenane, îna ñacõajama, quenaja. 13 Rijoro Adán ñamasiríre rujeosuomasiñuju Dios. Bero î manajo Evare rujeomasiñuju. 14To bajicoari, Adán me namasinuju vatia ujure vitoeco-

^c**2.8** Mt 5.23-24; 6.14-15.

masirí. Ĩ manajojua ñamasiñuju vãtire yitoecomasirio. Vãti ĩ yitomasirere cudicõari, rojose yimasiñuju so. To bajiri, rõmiojua, timure ajirticubuoroti ñaja. 15 Rojose yimasirio so ñajare, "Ñajediro rõmia, îna rĩa cutijama, rojose tāmuoruarāma", yimasiñuju Dios. To bajiboarine, Cristore ajitirtinu tujamena ñacõari, gājerāre ĩna maijama, rojose tāmuotujabetiriaroju îna vaborotire ĩnare yiretobosarucumi Dios.

Cristore ajitirunurare umato nara ina bajire queti

3 1 Jesúre ajitirunurare umato ñaruarare gotigu yaja yu. Socu me yaja yua. Îna moaruasema, quenase naja. 2 Tire i moare cutiruajama, quenaro tuoiacoari, quenase rine vigu i ñajama, quenaja. Quenaro masa îna rucubuogu, manajo cuticõari, gajeore ajerio cutibecu, ejarimasare quenaro yigu, to bajicoari, quenaro gotimasiomasigu i najama, quenaja. 3 Mecuose idimecubecu, queabecu, gajerare ajijunisinicoari, oca josabecu î ñajama, quenaja. Rojose gajera îna yiboajaquene, înare îamaicoari, quenaro ejaremogu nagumi, "Quenasejua tuoĩato îna" yigu. Gãjoare bojatuoĩabecu ñagumi. 41 ya vianare quenaro rotigu, i ria rucubuose raca ire quenaro ina cudirotire vigu, quenaro înare gotimasiogu nagumi. 5 l va vianare quenaro i rotimasibetijama, Cristore ajitirunurare no bajiro rotimasibecumi. 6 Cristo ocare ajitirunurare umato ñagũ ĩ ñaruajama, Cristore mame ajitirũnugũ me ñagũmi. Cristore mame ajitirunugu î najama, "Gajera retoro namasugu ñaja yu", yituoĩagũmi. To bajiro ĩ yijama, Satanás ĩ tuoĩamasiriarore bajiro tuoĩagũ ĩ ñajare, "Rojose tãmuorucuja" Satanáre Dios î yirotimasiriarore bajiro yiecorucumi, î quene. 7 To bajiri, quenaro yiruguroti naja îre, "Cristore ajitirunumena quene, yure îarucubuoato" yigu. To bajiro î yibetijama, "Quenaro yigu me î ñajare, Cristo ocare ajiruabeaja yua", yirâma masa. "To bajiro yato ĩna" yigu, rojosere yigu ñaami Satanás.

Cristore ajitir $\tilde{\mathbf{u}}$ n \mathbf{u} r
āre $\tilde{\mathbf{u}}$ mato $\tilde{\mathbf{n}}$ arāre moabosarimasa $\tilde{\mathbf{n}}$ na bajire

8 To bajicõari Cristore ajitirɨnɨrare umato ñarare moabosarimasare quene, gajera îna iarɨcɨbɨnorare bojaja mani. To bajicoari, îna bajirore bajirone bajira ñarama îna quene. Mecɨnose idimecɨmena, "Gajoa bɨŋarasa" yira, gajerare yitomena ñarama. 9 Dios oca socabetire mani gotimasiosere Dios i

ejaremose raca quenaro ajitirunura nari, "Quenase naja" ina yimasise rîne yirã ñarãma îna. 10 Înare mua beseroto rijoro, "Ãnoa ñaama quenase yirã, Cristo ocare quenaro ajitirunurã" yimasiruara, înare îatirununa maji. "Quenaro ajitirunura naama" înare mua yimasijama, înare beseruarăja mua yuja. 11 Romiare quene, Cristore ajitirunurare umato narare moabosarimasare găjeră îna îarucubuorăre bojaja mani. Socarăne, "Ado bajise rojose yima", gajerare yigotira me narama. Quenaro tuoĩacoari, quenase rine yira narama. "Yiruaraja" ina virore bajiro virā narāma. 12 Quena Cristore ajitirunurāre ũmato ñarãre moabosarimasare, ũmuare gotigu yaja yu. Manajo cuticoari, gajeore ajerio cutibecu i najama, quenaja. I rĩa rũcubuose rãca re quenaro rna cudirotire vigu, quenaro înare gotimasiogu, to vicoari, î ya vianare quenaro rotigu ñagumi. 13 Quenaro îna moajama, gajera îna îarucubuora ñaruarama. To bajicoari, Jesucristore quenaro ajitirunura ñari, Dios ocare îna gotimasiojama, quenaro gotiruarama.

Cristo suorine manire quenaro Dios i yire queti

14 Yoaro mene mu tuju varua tuoĩaboarine, adi paperare mure ucacõaja yu. 15 "Varua tuoĩaboarine, yoaro me mua tuju yu ejatīmabetijama, 'Catimuorūgorocu, Dios yara ñari, ado bajiro yiroti ñaja' yimasiato" yigu, adi paperare mure cõaja yu. Dios yara ñari, "Ĩ oca, socabeti gotimasiore ñaja", yigotiaja mani. 16 Cristo suorine manire quenaro Dios ĩ yire queti quenamasuse ñaja. Masa ĩna masibeti ĩ ejaremose raca mani masise ñaja. Ado bajiro bajiaja ti:

Adi macarucuroju vadicõari, manire bajiro ruju cutiyuju Cristo. To bajicõari, Espíritu Santo suorine, "Ñie rojose magũ ñaami", yiĩañujarã masa. Ángel mesa quêne, îna ĩarũcubuogu ñañuju. Masa jedirore ĩ ocare gotimasioñujarã. To bajicõari, tocărãca sitana ĩ ocare ajitirũnuñujarã. Manire rijabosacõari, ĩ tudicatiro bero, õ vecaju ĩ ñaroju îre ãmicoasuju Dios.

Masa, Cristore îna ajitirunu tujaroti queti

4 Cristore ajitirunura, jajara mani naboajaquene, adi macarucuro ti jedirutu vato corone siguri îre ajitirunu tujaruarama. "Îre ajitirunu tujacoari, vatia înare îna yitosere

gotimasiorāre ajitirūnuruarāma", manire yiyumi Espíritu Santo. 2 Ĩnare gotimasiorimasa ado bajiro bajirā ñarāma: "Quēnase gotimasioaja" yirā ñaboarine, socasere gotimasiorā ñarāma. "Adi ñaja quēnase. Tijua ñaja rojose", yimasimenama îna, rojose rīne tuoĩarā ñari. 3 "Manajo cutibetiroti ñaja", yirā ñarāma īna. To yicõari, "Tocãrāca vāme babetiroti ñaja", yirā ñarāma. Īna tuoĩariarore bajiro me bajiaja, Jesúre ajitirūnurā Dios oca riojo gotimasiorere masirājuarema. Mani baroti ī cūrere barā, "Quēnaro yaja mu" Diore mani yirotire yigu, jediro bare cūmasiñumi Dios. 4 Ñajediro bare Dios ī cūre quēnase ñaja. To bajiri, "Tocãrāca vāme babetiroti ñaja", yire maja manire. Bare mani bajama, "Quēnaro yaja mu" Diore yicõari, baroti ñaja. 5 "Bare ñaro cõrone quēnase ñaruaroja" ī yimasirere barā, "Quēnaro yiyuja mu" īre mani yijama, quēnaja.

Jesucristo i bajirore bajiro yire queti

6 Mure yu gotimasiose jediro gãjerã Jesucristore ajitirunurare gotiroti ñaja mure. To bajiro mu yijama, Jesucristo î bojarore bajiro înare yiejaremogu yiguja mu. To bajicoari, Dios oca quenasere gotimasio tujabecune, butobusa Diore tuoïavariquenacoari, Jesucristo î bojarore bajiro quenaro yirutu varucuja mu.

7 Bucurā ye quetire socasere îna gotimasiosere ajibesa. Dios î cûre me ñari, vaja mani ñaja. Tocărăcarŭmune, mu yirûgûrotijuare tuoîacoari, î bojarore bajiro quenase rîne yirûgûna. d 8 Tocărăcarŭmune mani rujure mairă ñari, quenaro guacoerûgûaja mani, "Catiquenara ñarăsa" yira. To bajiro mani yise quenase ñaja, bajirojuma. To bajiro mani yise retobusaro quenase naja tocărăcarŭmune, Dios î bojarore bajiro quenase rîne mani yirûgûse. To bajiro mani yijama, adigodo mani catinaro coro, to yicoari, o vecaju Dios tuju mani najaquene, quenaro manire yicoa narucumi Dios. 9 Mure yu gotise, socase me naja. Masa jediro tire îna ajitirunujama, quenaruaroja. 10 Socabeti ti najare, josari moaruguaja yua. To baji-

^d**4.7** 1 Ti 1.4; 6.20; 2 Ti 2.16; Tit 1.13-14.

ñarane, catimuorugorocure Diore ajitirunurare rojose îna bajiborotire înare yiretobosarocure tuoia yunaja yua.

11 Adi queti yu gotise ti macanare mu gotimasiosere ajicoari, cudijedicoato îna. 12 Bucu me mu najare, toana Cristore ajitirunură, mure îna rucubuobetijama, quenabetoja. To bajiri, "Bucu me yu naboajaquene, yure quenaro rucubuoato" yigu, "Yure ejaremorucumi Dios" îre yituoîacoari, ado bajise yiruguna: Înare quenaro îamaicoari, quenase rine yicoa naruguna. To bajiro mu yijama, "I yirore bajiro yiroti naja manire quene" yituoîacoari, mure quenaro rucubuoruarama îna. 13 Yu ejaroto rijoro, toana raca rejacoari, Dios ocare masa îna ucamasire quenaro gotimasioruguna mu, "Tire ajicoari, butobusa ajitirunuato" yigu. 14 "Quenaro yimasiato" yigu, Dios mure i ujocatire masiritibesa mu. Jesure ajitirunurare umato nara mure yua amo nujeorene, Dios i masise raca, "Adi naja mu moaroti Dios i cure" yua yinarone, tire mure ujoyumi Dios. e

15 Adi queti mure yu gotimasiosere masiritibeticoari, mu yimasiro coro yiruguna. To bajiro mu yijama, mu yisere iacoari, "Butobusa Cristore ajitirunurutuacu yami", yiiaruarama ti macana. 16 Mu gotimasioroto rijoro, to yicoari, no bojase mu yiroto rijoro quene, quenaro tuoiacoari rine, yiruguna. To bajiro mu yicoa najama, mu gotimasiose ajitirunurare quene, rojose tamuotujabetiriaroju mua vaborotire muare yiretobosarucumi Dios.

Cristore ajitirunura raca ñare queti

5 1 Sĩgũ bụcu, rojose ĩ yiboajaquẽne, tudígure bajiro ĩre gotibesa. Ado bajirojua mu yijama, quẽnaja: Rũcubuose rãca mu jacure mu yirore bajiro quẽnaro ĩre gotiya. To yicõari, mamarãre quẽne, mu bederãre mu yirore bajiro quẽnaro ĩnare yiya. 2 Rõmia bucurãre mu jacore mu yirore bajiro quẽnaro ĩnare yiya. To yicõari, mamarã rõmiare quẽne, mu bederãre mu rũcubuorore bajiro quẽnaro ĩnare rũcubuoya.

3 Manaju rijaveoriara maioro bajira masu îna najama, rucubuose raca înare quenaro ejaremoruguna. 4 To bajiboari-

e4.14 2 Ti 1.6.

ne sĩgõ manaju rijaveorio rĩa cutigo, to yicoari, janerabatia cutigo so ñajama, înajua ñarâma sore ejarêmorugurona. To bajiro îna visere Dios î îavariquenase najare, to bajiro viruguroti ñaja. Mani jacua manire ĩamaicoari, mani daqueroju manire quenaro îna vibucuore ti naiare. înare eiaremoruguroti ñaja, manire. 5 Manaju rijaveorio maioro bajigo masujuare, so yarã sore ejaremora manijare, "Yure ejaremorucumi Dios" yituoĩacoari, îre senirugugomo so. Umua, namire quene îre sẽnirũgũgõmo. 6 Manaju rijaveorio, no so bojase rĩne vigojuama, rojose yigo ñari, Dios ĩ ĩajama, catigo ñaboarine, catibecore bajiro bajicoa ñagomo, rojose tamuotujabetiriaroju varoco ñari. Sojuarema ejaremobetiroti ñaja. 7 Tire mure vu gotimasiosere mu tuju ñarãre Cristore ajitirunurãre gotiva. Îna cudisere ĩacoari, "Rojose yama", yirã maniruarama. 8 Sĩgũ "Cristore ajitirunugu ñaja yu" yiboarine, î yarare înare î ejaremobetijama, quenabetoja. To bajiro bajigu nari, Cristore ajitirunu tujacoarire bajiro bajigu ñagumi. Gajerama, Cristore ajitirunumena ñaboarine, îna varăre ejaremora, rojose îna viro retoro rojose vigu ñagumi.

9 Cristore ajitirɨnurā manaju rijaveoriarā, mua ejarēmoronama, ado bajiro bajirā ñaruarāma îna: Sesenta cɨmari rētoro tusana ñaruarāma. To bajicoari, sīgɨne manaju cutiriarā ñaruarāma. 10 To bajicoari, gājerāre ado bajiro quēnaro yiriarā naruarāma: Îna riare quenaro bucuoriara, ejarimasare quenaro yiriarā, "Yu retoro namasurā naama" gājerāre Cristore ajitirɨnurāre yituoiacoari, înare ejarēmoriarā, to yicoari, rojose tāmuorāre ejarēmoriarā naruarāma.

11 Ĩnare mua ejaremoroto rijoro, ĩna manaju î bajirocaro bero, "Gāji manaju cutibetiruocoja yu", Cristore yiseniriara ñaruarama. Mamarabusa manaju rijaveoriararema ejaremobetiroti ñaja. Mamarama, to bajiro yiriara ñaboarine, buto manaju cutirua tuoĩarama îna quena. 12 To bajiro îna bajijama, "Rojose yira yama", înare yiĩarucumi Cristo. 13 Gaje vame quene, ado bajiro bajira îna ñajare, înare ejaremobetiroti ñaja. Moamenane gajera ya viriju nacudirugurama. To bajicudira, socarane, "Ado bajise rojose yima", gajerare yigoticudirugurama. To yicoari, gajera îna seniiabetiboajaquene, "Ado bajirojua yiroti ñaja", înare yigojanabiorugurama. To bajiro îna yijama, yibetirotirene yicoarama. 14 To bajiro bajiro bajiro

rã îna ñajare, quena îna manaju cutirotire bojaja yu, "Rĩa cuti, îna ya vi ĩatirunu, yiñacoato" yigu. To yicoari, "Gājerājua înare ñagomacaruara, îna yisere ĩacoari, no yimasibeticoato" yigu, quenaro îna ñasere bojaja yu. 15 Jere sĩgori mamarabusa manaju rijaveoriara Cristore ajitirunu tujacoari, Satanájuare ajitirunu suyara îna ñajare, to bajiro mure gotibu yu.

16 Cristore ajitirunugo yara, manaju rijaveoriara ina najama, inare ejaremoruguroco nagomo. To bajiro so yijama, manaju rijaveoriara maioro bajirare ejaremorimasa ina manijare, inare ejaremomasiruarama ina, gajera Cristore ajitirunura.

17 Bucurã, Cristore ajitirūnurãre înare quenaro îna umato najama, înare rūcubuocoari, vaja yiroti naja. Îna racana quenaro gotimasiorare butobusa rūcubuoroti naja. 18 Dios ocare masa îna ucamasire, ado bajiro ti gotijare, tire înare goticoaja yu: "Ta vecu risere siabibebesa, trigo gasere îre mua cuda janerotijama, i quene bato yira", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire. Tire yigu, ta vecua rîne tuoiagu me, yimasinumi Dios. Gajeju quene ado bajiro gotiaja: "Îna gotimasiose vajane bacatiruarama", yigotiaja Dios oca masa îna ucamasire.

19 Bucure, "Rojose yimi" îna yi ocasajama, juara, idiara nacoari îna oca sajama, înare ajiroti naja.

20 To bajiro îna yi ocasajama, Cristore ajitirunucoari, rejara jediro îna îaro rijorojua tudígure bajiro îre gotiba mu, "Gajera, bucura quene tire ajicoari, 'Manire quene yiromi' yimasiato" yigu.

21 To bajiro mure yu rotisere ajirāma Dios, ĩ macu Jesucristo quêne, ángel mesa, Dios ĩ beseriarã quêne. Mu cudirotire masiruarāma ĩna. Mu baba rojose ĩ yijaquêne, yu rotirore bajiro cudiya. 22 Cristore ajitirunurare umato ñarocure mu curuajama, quênaro yigu ĩ nasere ĩajeocoari, beseya. To bajiro mu yibetijama, rojose yigurene beseguja mu. To bajiro mu yijama, "Rojose yigurene beseyumi", mure yirama. "To bajiro bajirobe" yigu, quênaro ĩnare beseba. To yicoari, quênase rine yiruguña.

23 "Quenase rîne yiruguna" yigu naboarine, "Uye oco idibetiruguna", yibeaja yu. Oco rî mere idiruguna. Uye oco que-

f**5.18** 1 Co 9.9.

ne, mojoroaca idirũgũña, biyaroaca mu gudajoa ti jũnirũgũse-re "Tujato" yigu.

24 Ado bajiro ti bajijare, "Înare quenaro masicoari rîne, beseya", mure yibu yu: Sîguri rojose îna yisere îacoari, masiaja mani. To bajiboarine, gajerajuama, "Rojose yira naama", yimasinamana naama. Înare quenaro masicoari rîne, rojose yira îna nasere masiaja mani. 25 To bajirone bajiaja quenaro yira îna nase quene. Sîguri quenase îna yisere îacoari, masiaja mani. To bajiri, înare quenaro mani masiroto rijoro, jere "Quenase yira naama", înare yimasiaja mani. To bajiboarine, gajerajuama "Quenase yira naama", yimasinamana naama. Înare quenaro masicoari, quenase yira îna nasere masiaja mani. To bajiri Cristore ajitirunurare umato narare, bucurare quenaro masicoari rîne, beseya.

Găjerăre moabosară îna bajire queti

6 ¹ Jesucristore ajitirūnurā gājerāre moabosarā, īna ujarāre rūcubuoroti ñaja. Īna ujarāre rūcubuobetire ĩacõari, "Rojose yirā ñaama Cristore ajitirūnurā; vaja maja īna gotimasiose", yiruarāma gājerā. 2 Sīgūri īna ujarā, Cristore ajitirūnurā ñarāma. Īnare rūcubuoroti naja. "Mani uju Jesucristore ajitirūnurā nari, Dios ī mairā narāma īna quēne. To bajiri quēnaro īnare yibosato mani" yituoĩacõari, butobusa īna moabosajama, quēnaja.

Cristo oca riojo gotimasiorere quenaro ajitirunure queti

Adi queti yu gotise ti macanare înare gotimasiocoari, "Ado bajiro yiruguruaraja mani", înare yiya.

3 Mani uju Jesucristo ocare bueretobuboarine, ricati gotimasiora îna bajisere gotiaja yu: Dios î bojase mani yisere riojo gotimasiomena ñarama. 4 "Buto masira ñaja yua" yituoîaboarine, masimena ñarama. Cristo ocare, "Ado bajirojua yiruaro yaja ti", gamera yi oca josarugurama. To bajiro îna yise suorine, "Yu retoro masira ñaama" yiîajunisinire, gamera rucubuobetire, "Socara yama", gamera yituoîare naroja. 5 Rojose tuoîara nari, Cristo ocare ajitirunu tujacoari, vati î yitosere ajitirunura nari, to bajiro yirugurama. "Dios î bojarore bajiro mani yijama, gajoa bujaruaraja mani", yituoîaboarama îna. 6 To bajiro îna tuoîamavisiaboajaquene, mani cuoro coro

mani variquenajama, Dios î bojarore bajiro mani yise suorine buto quenase bujaruguaja mani. 7 Adigodo mani ruyuajama, nie cuomenane ruyuariaraja mani. To bajirone mani rijajaquene, nie ami vamenaja mani. 8 To bajirona nari, adigodoju nara, bare cuti, sudi cuti, mani yijama, variquenaja mani. 9 Gajerajuama, jairo gajoa cuorua tuo arugurama na. To bajiro tuo ara nari, rojose yisejarugurama. To bajiro ina bajirotire yigumi vati. To bajiro yira rine, rojose tamuotujabetiriaroju varuarama. 10 Gajoare bojara nari, tocaraca vamene rojosere yiruguama siguri. Diore ajitirunura quene, gajoare bojaca yirane, Cristore ajitirunu tujacama. To bajiri, yuja, ina masune rojose tamuoruguama.

Timoteore Pablo rotire queti

11 To bajiro îna viboajaquene, mujuama, Dios vu nari, înare bajiro yibesa. Dios i bojarore bajiro quenase rine yiruguna. Buto rojose tãmuoboarine, Cristore ajitirunu tujabesa. Gãjerãre rucubuocoari, quenaro inare yiruguna. 12 Vati rojose mure î virotisere cudibeticoari, Cristojuare ajitirunucoa narucuja, "Yu macure mu ajitirunujama, rojose tamuotujabetiriaroju mu vaborotire mure viretobosarucuja vu" Dios i virere cudicacu ñari. Tire mu cudicatirumure, jajara ñacaju yua, güibecune, "Cristore ajitirunuaja yu" mu yigoticatire ajicana. 13 Dios, adi macarucuro catiñasere rujeorí, to yicoari, mani uju Jesucristo quene, mure yu rotisere ajirama. Jesucristo naami güibecune, Poncio Pilato vame cutigu i iaro rijoro, gajerare quenaro mani gotirugurore bajiro gotiri. Ado bajiro mure rotiaja yu: 14 Mure yu rotise ñaro corone quenaro cudiya, "'Rojose yami' mure yiroma" yigu. Mani uju Jesucristo adigodoju ĩ tudiejaroto rijoro to bajiro rine vicoa naruguma. 15 Mani uju, Dios, "To cõrone varucumi" î yiriar umune tudieja rotirucumi. Îne ñaami gajerare mani rucubuoro retoro mani rucubuogu. Masiretogu ñagumi. Ñimu gaji îre bajiro masigu magumi. 16 I sĩgũne ñaami ñajediro ti ruyuaroto rĩjorojune ñarí, to yicõari, rijabetirocu. Buto busuroju masa îna ejamasibetoju ñarũgũgũmi. Sĩgũ ĩre ĩagũ magũmi. Ĩre ĩarocu quêne magũmi. Ĩre rũcubuocõa ñarũgũroti ñaja manire. To bajiro rīne bajirũgũato.

17 Adigodoaye gajeyeŭni jairo cuora ñacoari, "'Gajera retoro namasura naja yua' yirare yibesa", înare yigotiya.

"'Jairo gãjoa cʉorã ñari, quēnaro ñarūgūrʉarāja mani' yituoĩabesa mʉa", ĩnare yiya. Yoaro mene jedise ñaja gãjoa. Dios catimʉorʉgōrocujʉare ajitirʉnʉcōari, "Ĩ ñaami manire quēnaro ĩatirʉnʉgʉ", yirūgūroti ñaja, ĩnare. "'Quēnaro vari-quēnañato' yigu, manire quēnaro yirūgūami Dios", yituoĩarū-gūroti ñaja. 18 To yicōari, "Jairo cʉorã ñari, ti rāca cojoji me quēnase yirūgūña", ĩnare yirotiya mu. "Ĩsivariquēnarūgūña", ĩnare yiya. Ĩna gājoare maimenane, gājerāre ejarēmorã ĩna ĩsi-jama, quēnaja. 19 To bajiro ĩna yijama, quēnaro ĩna yise vaja õ vecaju gajeye cūrēmorāre bajiro yirã, yiruarāma ĩna. Quēnaro ĩna yise vaja, õ vecaju quēnaro īnare yirucumi Dios. Ĩnare ĩ gotiriarore bajiro ĩna rijato beroju ĩ rāca quēnaro ñacōa ñarūgūruarāma yuja.

Timoteore Pablo î gotitusare queti

20 Ajiya Timoteo. "Cristo ocare quenaro gotimasioato" yigu, mure cunumi Dios. To bajiri quenaro gotimasioruguna. Socasere ina gotimasiorugusere ajibesa. Dios i cure me nari, vaja mani naja, "Masira ye naja" ina yituoiaboase. 21 "Buto masira yere gotimasioaja yua" yirare ajisuyacoari, Cristo ocare ajitirunubesujara ina yuja.

Mani uju Jesucristo, quenaro mure yiruguato. To coro naja.

Segunda carta de San Pablo a TIMOTEO

Timoteore, Pablo î quenaroticoare queti

1-2¿Ñaboati mu, Timoteo? Yu ñaja Pablo vãme cutigu, adi quetire mure ucacõagũ. Yu macure bajiro yu maigũ mu ñajare "macu" mure yaja yu. Mure quenarotigu, mani jacu Diore, to yicoari, mani uju Jesucristore quene, ado bajise mure senibosaja yu: "Quenaro mua raca ĩ narotire yira îre ejaremoña", mure yisenibosaja yu.

"'"Manire rijabosayumi Jesucristo" yirãre îna rijato beroju tudirijabeticõato' yigu, yu catisere înare îsirucuja", yicũmasiñumi Dios. To bajiro î yicũmasire ti ñajare, "Ti quetire Jesucristore gotibosagu, to bajise gotimasiocudirucuja mu", yicõañumi Dios, yure.

"Jesucristo î bajirere masare gotimasio tujabesa", Pablo î yire

3 Yu ñicua Diore îna rucubuomasiriarore bajirone îre rucubuoaja yu quene. Umuare, namire quene îre yu senijama, "Dios î ejaremojare, îre quenaro ajitirunugu nacami Timoteo" yimasigu nari, "Quenaro yaja mu", îre yivariquenaruguaja yu. 4 To bajiro yu yijama, mure yu vadiveocatirumu mu oticatire tuoîacoari, mure buto îaruaja yu, mu raca navariquenaru. 5 Mu nico Loida, mu jaco Eunice quene, Cristore mu ajitirunuroto rijorojune îre ajitirunura nacama îna. "Îna ajitirunucatore bajiro î quene quenaro ajitirunugu nacami" yituoîacoari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yivariquenaja."

6 To bajiro mʉre yitʉoĩagʉ̃ ñari, ado bajise mʉ tuditʉoĩarotire bojaja yʉ: Mʉre yʉ ãmo ñujeorone, "Adi ñaja mʉ moaroti Dios ĩ cũre" Diore yʉ yigotibosarone, quẽnaro mʉ yiroti-

^a1.5 Hch 16.1.

re mure ujoyumi Dios. To bajiro mure î yire ti ñajare, tire masiritibecune, mu yimasiro coro variquenase raca quenaro yicõa ñarucuja mu. 7 Mani tuoĩabojonerotire yigu me manire ujoyumi Dios. Ado bajirojua mani yirotire yigu manire ujovumi: Jesús i bajirere mani gotijama, gotigijbetirotire. masare mani mairotire, to vicoari rojosere viruaboarine, tire mani vibetirotire vigu, manire ujovumi Dios. 8 To bajiri, mani uju Cristo î bajirere gotigüibesa. Cristo î bojasere yigu ñari, tubibe ecocaju vu quene. "Cristo suorine tubibe ecovumi Pablo" yigüibecune, ado bajirojua tuoĩaña mu: "Cristo ĩ bojasere yigu ñari, Pablo rojose î tâmuorore bajiro tâmuoroti ti ñaboajaquene, Cristo suori quenaro Dios i vise quetire i ejarêmose râca gotimasiocoa ñarucuja vu", vituoiaña. 9 Cristo î rijabosare suorine, "Rojose mana ñaama", manire yiĩañumi Dios. To yicoari, "Yu yara ñari, quenaro yira ñaña", manire yiyumi. Adi macarucuro î rujeoroto rijorojune, "Înare mairucuja" yimasirî ñari, quenase mani yibetiboajaquene, "Rojose mana ñaama", manire yiianumi Dios. 10 "Înare mairucuja yu" î yiriarore bajirone yigu ñari, adigodoju Jesucristore cõañumi, manire î rijabosarotire yigu. To bajiri Dios manire î vire suorine mani masibetiborotire, "Manire buto maiami Dios", yimasiaja mani. To yicõari, "Jesucristo manire rijabosayumi" mani yituoĩajama, mani rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, Dios i catisere manire ĩ ĩsire quetire ajirã ñari, mani bajirotire güibeaja mani.

11 "Ti quetire ajitirɨnuato masa" yigu, gotimasiocudirocure yure cõañumi Dios. 12 To bajiri, ĩ bojarore bajiro gotimasiocudigu ñari, tubibe ecocõari, rojose tãmuoaja yu. To bajiro bajigu ñaboarine, yure ejaremogure Cristore quenaro masigu ñari, ti quetire gotiguibeaja yu. To bajiri, "Yure îna sĩaboajaquene, Cristore ajitirɨnurajuama, quenaro yu gotimasiorore bajirone 'Gotimasiocoa ñato' yigu, muare ejaremocoa ñarucumi", îre yimasiaja yu. To bajiro ĩ yira ñari, Jesucristo ĩ tudiejajaquene, gotimasiocoa ñaruarama.

13 To bajiri, mure yu gotimasiocatire bajirone gotimasiocãa ñaña. To bajiro mu yijama, "Jesucristore ajitirunurare manire maiami Dios" yimasigu ñari, "Manire î mairore bajirone înare quene yu mairotire yigu ejaremorucumi" yituoîacoari, mu gotimasiorare înare maiña. 14 Dios î ejaremose raca

tuoĩacõari, "Cristo suorine quẽnaro Dios ı̃ yise quetire gotimasiorocu ñaja yu", yicaju mu. To bajiri, "Quẽnaro gotimasioato" yigu, Espíritu Santo ı̃ ejarẽmose rãca mu yimasiro cõro yirũgũna. Gãjerã mu gotimasiorore bajiro me ı̃na gotijama, "Bajibeaja. Ado bajirojua bajiaja", ı̃nare yigotirucuja mu.

15 Asia sitaju vadiriara Cristore ajitirunura, yu babara naboacana yu tuju vadiboarine, ejadimenane, tudicoarere jere masiguja mu. Ina nanuma Figelo, Hermógenes, to yicoari gajera quene. 16-18 To bajiro ina bajiboajaquene, Onesíforo vame cutigujuama, "Yu baba nacami Pablo" yituoiaguibecu nari, tubibe ecocoari yu narimacare ejacoagujuma, macasuoasumi, yure bujacoariju "Tujagusa" yigu. Yure bujacoari, cojoji me quenaro yure i yijare, variquenacaju yu. I narimaca Efeso vame cuti macaju yu ejajaquene, quenaro yure ejaremorugucami. Tire masiguja mu. To bajiro yicacu i najare, "I ya vianare iamaicoari, quenaro yiba mu, masare mu beserirumu ti ejaro", ire yiseniiaja yu, mani ujure.

"Cristo î bojasere yibosagu ñarucuja mu", Pablo î yire queti

2 ¹Yu macure bajiro bajigu, ado bajise yu gotisere quenaro ajiya mu: "Îre ajitirunugu yu najare, yure ĩamaicoari, quenaro yu yirotire yure ujoyumi Jesucristo" yimasigu nari, ĩ bojase rine yicoa nana mu. 2 Mure yu gotimasiocatire gajerare quene gotimasiocaju yu. To bajiri, jajara nacama "Riojo gotiami Pablo" yira. Tire riojo gotimasioronare gajerare gotimasiorotirucuja mu, "Cristore ajitirunura nato îna quene" yigu.

3 Surara masu, rojose îre tămuoroti ti naboajaquene, î uju î bojarore bajiro yigumi. Îre bajirone bajiroti naja mure quene. Jesucristore ajitirunugu nari, "Pablo rojose î tămuorore bajiro rojose tămuoroti ti naboajaquene, Cristo î bajirere gotimasiocoa narucuja yu" yituoîacoari, gotimasioruguna. 4 Surara î moajama, uju î îavariquenarotire bojagu nari, î rotise rîne moagumi. 5 To bajiro bajiaja ajerimasure quene, "Găjerare ajeretogusa" yiboagure. Ajere vamere bajiro î ajebetijama, î ajeboase vaja, vaja bujabecumi. 6 Gajeyere quene ado bajiro yaja mani: "Vese moaguma, îjua naami ti vese ti rica cutiro, juasuorocuma", yaja mani. 7 Mure yu gotisere quenaro tuoîana. Quenaro mu tuoîajama, găjerare mu gotimasiorotire "Tuoîamasiato" yigu, mure ejaremorucumi mani uju.

8 Cristo ĩ bajirere masiritibeticõaña: Uju David ñamasirí jãnami, rijacoaboarine Dios suorine quena tudicatirí ñaami Jesús. To bajiri, "Rotimuorugõrucumi" yigu, Dios ĩ coarí ñaami. To bajiri, tirene gotiruguaja yu, masare gotimasiogu. 9 Tire gotimasiogu ñari, rojose yiríre bajiro comemarine sia ecocoari, tubibe ecoaja yu. Yure îna tubibeboajaquene, Dios ocajuama gotituja ecobetiruaroja. 10 To bajiri, "Îna ñaruarama yu yara" Dios ĩ yiĩariara quenaro îna ñarotire yigu, rojose tămuoaja yu. Cristo ĩ bajirere ajitirunura ñari, "Îna rijato beroju Dioraca quenaro ñaruarama" yigu, gotimasiocoa ñaja yu.

11 Ado bajiro gotire riojo ñaja:

Cristore ajitirunura ñari, rojose yiruaboarine, tire mani yibetijama, mani rijato beroju quena tudicaticoari, i raca quenaro ñaruguruaraja.

- 12 Gãjerã rojose manire îna yiboajaquêne, Dios î bojarore bajiro mani yicoa ñajama, o vecaju î rotiroju î
 raca ñaruaraja mani quêne. To bajiboarine, "Jesúre ajitirunura me ñaja yua" mani yijama, î quêne,
 o vecaju î jacu îaro rîjorojua, "Înare masibeaja",
 manire yirucumi.
- 13 Mani yirore bajiro yimena ñaboarine, "To bajirone bajigumi Dios quene", yituoîaroti me ñaja. Socagu me ñaami îma. "Yirucuja" î yirore bajirone yigu ñaami.

"Dios î bojarore bajiro quenaro yiya", Pablo î yire queti

14 To bajiro mure yu gotisere, Cristo î bajirere gotimasiorimasare înare gotiya, "Tire masiritibeticoato" yigu. To yicoari, gaje vame ado bajiro înare gotiremona: "Socase îna yise uni suorine gamera oca josabesa. Tire mua yijama, masare no bajiro yiejaremobetoja. To bajiri, socase îna yisere ajianane, quenasejuare îna ajiruaboasere ajimavisia tujacoarama", înare yigotiya mu. 15 To yicoari, Cristore ajitirunurare gotimasiogu nari, Dios mure î îavariquenarotire yigu, mu yimasiro coro variquenase raca quenaro yiruguna. To bajiro yigu nari, bojonebecune, mu yirugusere îre gotirucuja mu. 16 Adigodoaye rîne tuoîacoari, "Gamera nagoto mani" îna yijama, înare ajibesa. Tire tuoîavariquenara nari, Diojuare ajibeticoari,

rojosejuare butobusa yirūtuana yirāma. ^b 17 Socase ĩna gotimasiosejuare ajisuyacõari, Dios ocare ajiboariarã, jājarābusa ñarūtuaruarāma socasejuare ajirā. To bajiro bajiyuma, Himeneo, to yicõari Fileto vāme cutigu quēne, Cristore ajisuyaboariarā. 18 Cristo î bajirere riojo ajisuyaboariarā, socasejuare ajisuyacõari, îna gotimasiojama, "Jēre rijariarāre Dios î catioriarūmu rētocoasuja", yisocarāma îna. To bajiro îna yijare, Dios ocare ajitujacõari, socasejuare ajisuyacoasuma sīgūri. 19 Socasere îna ajisuyacoaboajaquēne, Dios ocare ajisuyarā masujua, socasere ajisuyabetiruarāma îna. To bajiro îna bajirotire yiro, ado bajiro gotiaja ti: "Ĩ yarāre ĩamasiami mani uju", yigotiaja. To yicõari, gajeju ado bajiro gotiaja: "Jesúre ajitirūnurā ñaja yua' yirāma, rojose ĩna yisere yitujajama, quēnaja", yigotiaja ti.

20 Gotimasiore queti mure gotigu yaja yu: Gajeyeuni jairo ti narivima, oro raca, to yicoari, plata vame cuti raca ina quenoria soturi rione nabetoja. Yucu raca, riri raca ina quenoria soturi quene naroja. Jairo vaja cuti soturire iacoari, gajera ire ina iarucubuorotire masigu nari, ado bajiro tuoiagumi ti vi uju: "Namasura ina ejajama, inare bare ecagu, jairo vaja cuti soturi raca bare jeorucuja", yituoiagumi, "Yure rucubuoato ina" yigu. "'Yucu raca, to yicoari, riri raca quenoria soturine bare yu jeojama, yure rucubuomenama' yigu, yu cuose naruaroja", yigumi. Ti soturire bajirone bajiaja mani quene, Cristore ajitirunura inaboarine rojose yira-

^b**2.16** 1 Ti 1.4; 4.7; 6.20; Tit 1.13-14.

ma, tire yitujacõari, quenasejuare îna yijama, "Rojose mana naama. Îna suorine yure rucubuoruarama gajera quene" yigu nari, îre îna yibosarotire rotirucumi Dios.

22 To bajiri, ado bajiro viruguna mu: Mamara, Diore ajimena, no îna boiase îna vise ûnire vibeticoari, ado bajirojua viruguna: "I virore bajiro vigu naami" Cristore îre vituoiacoari, quenase rine viruguna. Diore, to vicoari "Jesucristore ajitirunură naja yua" yisocamenare quene, maicoari, mu raca quenaro îna narotire vigu, quenaro înare viruguna. 23 Adigodoaye rîne tuoîacoari, "Gamera nagoto mani" îna yijama, înare ajibesa, "Tire mani gamera nagoboajama, quenabetoja" yimasigũ ñari. 24 Mani uju bojasere yiguma, oca josabecu ñagumi. Ado bajirojua bajigu ñagumi: Gajerare ajirucubuocoari, quenaro înare vigu nagumi, "Cristore quenaro aiitirunuato îna" vigu, quenaro gotimasiogu nagumi. 25 Dios ocare riojo gotimasiomenare, Dios i bojarore bajiro quenaro yiruagu ñari, înare îamaicoari, "Ado bajirojua bajiaja", înare vigotimasiogumi. Dios suorine ricatijua tuoiacoari, i oca riojo gotimasiorere îna ajitirunurotire bojagu ñari, to bajiro gotigumi. 26 l̃ gotisere ajicoari, "Riojo gotiami" ire ina yiajijama, "Satanás suorine masare vitorugunuja mani", vira nari, i rotiboasere vitujaruarama îna.

"Adi macarucuro ti jediroto rijoro ado bajiro bajiruarama masa", Pablo i vire queti

3 Adi macarucuro ti jediroto rijoro Dios i bojarore bajiro yirāma, buto rojose tāmuoruarāma, jājarā ado bajiro rojose yirā ina najare: 2-3 Gājerāre maituoiamenane, ina masu yejuare tuoiarā nāruarāma. Jairo gājoa cuorā nāboarine, jaibusaro bojarēmorā nāruarāma. "Nāmasurā nāja yua", yijairā nāruarāma. Gājerāma, "Nāmasurā nāja yua" yituoiarā nāboarine, "To bajiro bajirā nāja yua", yibetiruarāma. Masare, Dios yere quēne, rūcubuomena nāruarāma. Ina jacua ina rotisere cudimena nāruarāma. Dios quēnaro inare i yiboajaquēne, "Quēnaro yaja mu", ire yimena nāruarāma. Gājerā rāca quēnaro nāmena nāruarāma. Masa iaro rijorojua, socarāne, "Ado bajise rojose yima", yigotirā nāruarāma. Rojose ina yirua tuoiasere, "Yibeticoato mani", yimena nāruarāma. Quēnaro yirāre iaterā nāruarāma. 4 "Mua babarā nāruarāja" yiboarine,

înare îsireară naruarama. "Rojose yibetiroti naja" yituoiamenane, guaro rojosere yiră naruarama. Dios î bojasejua yiroti nirene yiră, îna bojasejuare yivariquenară naruarama. 5 "Cristore ajitirunura nari, Diore rucubuoaja" yigotiră naboarine, Dios î bajirore bajiro yibetiruarama.

To bajiro virãre ĩacoari, ĩnare baba cutibesa. 6-7 Ĩna ũna, no bojarone virire săjacudiră ñari, ado bajise tuoîarăre rômiare bujarama: Rojose îna virua tuoîasere, "Yibeticoato mani" vibetiriară ñari, "Rojose mani vise vaja rojose tămuoruarăja mani", vituoĩarãma. Tire tuoĩasutirititerã ñari, gajeve no bojase mame gotimasiorejuare ajivariquenaruara narama. To bajiri, socasere quenaro înare gotimasiorama. To bajiro îna vijare, ajimasirã ñaboarine, Dios oca riojo gotimasiorejuarema masibetiruarama. To bajiri, socarane gotitorimasare inare baba cutibetiroti ñaja. 8 Înare bajiro yimasiñujarã Janes, to yicõari, Jambres vãme cutigu. Diore gotiretobosagu, Moisés ñamasirí, uju, faraónre îre î gotisere ajicoari, "Dios ocare ajirũcubuobeticoato" yirã, ĩaĩañamanire yiĩomasiñujarã ĩna. Ti ũnire yirã, adirumuri ñarã quene, Diore ajitirumurare, "Ajitirunubeticoato" vira, socasere gotimasiorama. To bajiro vira ñari, rojose rîne tuoîarãma. To bajiri, Cristo ocare riojo gotimasiorere îna ajitirunubetijare, "Yu macure ajitirunura me ñaama", înare yiîagũmi Dios. 9 Socase gotimasiorimasare, "Cristore ajitirunura me ñaama" yimasibetiboarine, yoaro mene, "Socasere gotiruguama", înare yiiamasicoaruarama masa. Tire bajirone bajimasiñuja, Janes, to yicoari Jambres mesare quene. Îna vitosere masibetiboarine, "Diore rucubuomena ñari, tuoĩamasimenare bajiro viyuma", ĩnare viĩamasicoasujarã masa jediro. To bajiri, socase gotimasiorimasare baba cutibetiroti ñaja.

"Yu bajicatire tuoĩacoari, quenaro nana", Pablo Timoteore i yire queti

10 Mu baba cutibetironare bajiro me bajiaja mujuama. Yu gotimasiosere quenaro ajitirunuadicaju mu. "'Dios i bojasere yigusa' yigu, to bajiro bajinaruguami", yure yimasiaja mu. "Yure ejaremorucumi Cristo" yu yituoiasere, yure ajirucubuomenare rojose yijunisinibecu, yu maicoa nasere, to yicoari, buto rojose tamuoboarine, Cristore ajitirunugu nari, yu goti-

masiocõa ñarũgũsere masiaja mu. 11 Antioquía, Iconio, Listra vãme cuti macariju rojose yu tãmuocatire masiaja mu. To bajiro rojose yure îna yirũgũboajaquẽne, gotimasiocõa ñacaju yu. Tocărăcajine rojose yu tãmuocatire yure yirētobosacami mani uju. 12 "Yu sĩgũne rojose tãmuogũ me bajiaja", yituoĩaja. Tocărăcune Jesucristore ajitirũnurăma, Dios ĩ bojarore bajiro yirã ñari, rojose yiecoruarăma. 13 Rojose îna tâmuoñarone, socasere gotimasiorimasa quene, "Diore gotiretobosară ñaja yua" îna yisocajama, îna masune socasere gotiecorăre bajiro bajiruarăma. To bajiri, rojose yirã, to yicõari, socasere gotiră quene butobusa Dios ĩ ĩavariquenabetire yirūtuaruarăma.

14 To bajiro îna bajiboajaquene, mujuama, Cristo ocare ajicoari, "Riojo gotimasiore ñaja" mu viajicatire ajitirunu tujabeja. "Yure gotimasiocana riojo gotimasiocama", vimasiaja mu. 15 To yicoari, daquegu ñagujune, Dios ocare masa îna ucamasirere ajimasiadicaju mu. Tire mani buejama, "'Jesucristo manire rijabosayumi' yirãre quenaro Dios î yise quetire butobusa masirā ñarūtuaruarāja", vimasiaja mani. 16 Dios oca masa îna ucamasire ñajediro î ye ñaja. Tire ucamasiriarã, Dios î ejaremose raca tuo îaco ari, ucamasi nujara. Najediro ado bajiro manire ejaremoaja ti: Riojo ñamasusere manire gotimasioaja. "Rojose yigu ñaja mu" manire yigotimasiocõari, "Tire yitujacõari, ado bajirojua mu yijama, quenaja", manire yigotimasioaja. To bajiro yicoari, quenaro mani yirugurotire manire gotimasiorũgũaja. 17 Dios ocare ajiguma, "Ĩ bojarore bajiro quenaseayere yimasijeocoato" yiro, to bajiro manire yigotimasioruguaja Dios oca masa ina ucamasire.

"Cristore ajitirʉ̃nʉrãre ado bajiro ĩnare gotiya", Pablo Timoteore ĩ yire queti

4 1-2 Ñamasuse mure gotigu yaja yu. Dios, ĩ macu Jesucristo quêne tire ajirama. Jesucristo ñaami, ñajediro rotirocu. Adigodojure tudiejacoari, catirare, rijariarare quêne, mani yirere ĩacoĩarucumi. To bajiro ĩ yiroti ti ñajare, Cristo ĩ bajirere gotimasiocoa ñaruguña. Masa ĩna ajiruajama, ĩna ajiruabetijaquêne, ĩnare gotimasiocoa ñaña. Rojose ĩna yirere, "Rojosere yiyuja yua" ĩna yimasirotire yigu, quênaro ĩnare gotimasiona. To yicoari, "Rojose yitujaya mua", ĩnare yiba. "Ado

bajirojua mua yijama, quenaruaroja", înare yigotiba. To bajiro înare mu gotimasioboajaquene, rojosere îna yicoa najama, înare gotimasiocoa narucuja mu. 3 Ado bajiro bajiroti ti najare, quenaro înare gotimasioruguna mu: Adirumuri Dios ocare mu gotimasiosere ajirugurama masa. Berojuma tire ajitecoari, îna ajiruasejuare gotimasiore jireocoari, "Yuare gotimasiona", înare yiruarama. 4 Dios oca riojo gotimasiorejuare ajitujacoari, tirumuana îna tuoîarugumasirejuare ajitirunuruarama îna. 5 Mujuama, "To bajiro yiroma" yigu, roori narugurucuja mu. Rojose mure îna yiboajaquene, Dios î bojase jediro yicoa narugurucuja mu. To bajiro yigu nari, "Jesucristo manire î rijabosare najare, Dios yara mua naruajama, rojose mua yisere yitujacoari, Cristore ajitirununa", yigotimasiocoa narugurucuja mu.

6 Jēre yujuarema, tire gotimasiogũ yu ñajare, yure îna sĩaroti mojoroaca ruyaja. 7 Rojose tãmuogũ ñaboarine, mani uju î roticatire bajirone quenaro yicoadicaju. To bajiri, tire yijeocoaja yu. 8 To bajiro yigu yu ñajare, masare Dios ĩ ĩabeserirumu ti ejaro, "'Quenaro mure yaja' yure yirucumi Dios", yimasiaja yu. To bajiro yure ĩ yijama, yu sĩgũrene yigu me yirucumi. Ñajediro adi macarucurojure "Jesucristo tudiejarucumi" yituoĩarare quene, to bajirone yirucumi.

"Yʉre ĩagʉ̃ vaba", Pablo Timoteore ĩ yire queti

9-11 Yu rãca ñaboagu, Demas vãme cutigu, yure vaveocami, Tesalónica vãme cuti macaju vacu. Dios yere î mairo rêtoro adigodoayere maigũ ñari, to bajiro bajicami. Crescente vãme cutigujuare, "Galacia sitanare Cristo ocare gotimasiorucuja mu", îre yicõacaju yu. To yicõari, Titore quene, "Dalmacia sitanare gotimasiorucuja mu", îre yicõacaju yu. To bajiri, Lucas sĩgũne ñaami yu rãca tujagu. To bajiro ti bajijare, yoato me busane vayá. Marcore îre macabujacoari, îre amiaba. Yure ejaremogũ vadiato. 12 Tíquico vame cutigujuarema, Efeso vame cuti macaju îre coacaju yu. 13 Mu vadijama, yu sudiro joeadore yure amiadibosaba. Troas vame cuti macagu, Carpo vame cutigu ya viju cucaju yu. Yu paperatutiri juadibosaba. To yicoari, gajeye papera yu cucatire quene juadimasucoama.

14 Alejandro vāme cutigu, cõme rāca quēnocõari, îna rūcubuorotire yiîsirimasu, buto rojose yure yicami. Rojose

yure î yicati vaja, îre quene rojose îre yirucumi mani uju. **15** Îre roori nana mu quene, "Rojose yure yiromi" yigu. Dios ocare mani gotimasiocatire "Ajibeticoato masa" yigu, buto rojose î yicati najare, to bajiro mure yaja yu.

16 Ujarã îna îaro rîjorojua, "Ñie rojose yibecu ñaami" yure yiejarēmorā manicama. Yu rāca ñaboacana yure vaveojedicoacama. To bajiboarine, "Ti vaja, rojose înare yibeticoato Dios" yigu, îre yiseniaja yu. 17 Yure îna vaveojediboajaquene, mani ujuma, ejarêmocoa ñacami. To bajiri, judío masa me ñarare, "Quenaro Dios yisere ajitirunuato îna" yigu, înare gotimasiocaju yu. Tire ajicoari, "Rojose yigu yaja mu", yure yibeticama ujara, mani uju î ejarêmose ti ñajare. To bajiri, yure sîaborona, sîabeticama. 18 o vecaju î rotinaroju yu ejarotire bojagu nari, yure ejarêmocoa nagumi mani uju. To bajiri, gajera, "Dios î bojabetire tuoîato î" yira, rojose yure îna yiboajaquene, îre ajitirunucoa narucuja yu. "Quenaretogu naja mu", îre yirucubuomuorugoroti naja manire. To bajirone bajiato.

"Quenato masa", Pablo i yicoare queti

19 To bajiri mani mairāre, Prisca vāme cutigo, so manaju Aquilare, to yicoari, Onesíforo ya vianare quene, înare quenaroticoaja yu. 20 Erasto vame cutiguma, Corinto macaju tujacoacami. Gaji, Trófimo vame cutigurema, î rijajare, Mileto vame cuti macaju îre cucaju yu. 21 Juebucu rijoro yoato me busane vayá, "Pablo tuju ejagusa" yigu.

To bajiri, mure quẽnaroticõama, adoana, Jesucristore ajitirũnurã jediro. Eubulo, Pudente, Lino, Claudia quẽne, mure quẽnarotiama.

22 Mure quenarotigu, mani ujure ado bajiro mure senibosaja yu: "I raca naruguna mu, mu bojasere i yirugurotire yigu. To yicoari, i racanare quene, quenasere inare coana mu", mure yisenibosaja yu.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a TITO

Titore Pablo î quenaroticoare queti

1 ½Ñaboati mʉ, Tito? Yʉ ñaja Pablo vãme cʉtigʉ adi quetire mʉre ucacõagʉ̃. Dios ĩ bojasere yigʉ, Jesucristo ĩ cõagʉ̃ ñaja yu. To î yigu ñari, Dios î ejarêmose râca î macure ajitirūnurãre butobusa îre îna ajitirunurotire, to yicoari, "Dios î bojasere îna yirotire ajimasiato" yigu, gotimasioruguaja. Tire ajimasicõari, î bojarore bajiro quenaro yiruguama îna. 2 To bajiri, "Diore mani ajitirunujama, rijacoaboarine, tudicaticoari, Dioraca quenaro nacoa naruguruaraja mani" masa ina yituoĩarotire yigu, Jesús ĩ bajirere ĩnare gotimasiorũgũaja yu. Macarucuro î rujeoroto rijorojune, "Ado bajiro virucuja", vimasiñumi Dios: "Yure ajitirunura, rijacoaboarine, tudicaticõari, yu rãca quenaro nacoa naruguruarama", yimasinumi Dios, socabecu ñari. 3 "Ado corone ti quetire gajerare gotimasiorucumi" î viriarore bajirone vure goticudirotiyumi Dios, ĩre mani cãmotadicõa tujaborotire manire yiretobosagu ñari. 4 Mure yu gotimasiosere ajicõari, "Jesucristo yere ajitirunuaja", yicaju mu. To yicoari, Jesucristo i bojarore bajiro mu yirũgũsere ĩacõari, "Jesucristore ajitirũnugũ masu ñaami", mure yicacu ñaja yu. То bajiri, "Миre maiaja" yigu, yu macure bajiro bajigu mu ñajare, "macu" mure yaja yu. Mure quenarotigu, mani jacu Diore, to vicoari, Jesucristo manire viretobosaríre quene, ado bajise mure senibosaja vu: "Quenaro mua rãca î ñarotire virã, îre ejarêmoña", mure visênibosaja vu.

Jesucristore ajitirunurare umato naronare Tito i besere queti

5 Creta vãme cuti yoanare, Jesucristore ajitirũnurãre yu gotimasiojeobetire, "Мијиа gotimasio gajanorucuja", mure yicaju yu. То yicõari, "'Тоји ñarimacari cõrone Jesucristore

TITO 1 718

ajitirunurare umato naronare besegusa' yu yicanare yure besebosaba", mure yivadicaju yu. 6 To bajiri, înare ũmato ñaronare mu beserotire yigu, mure gotiaja yu: Jesucristore ajitirunurare umato narocu, "Rojose yigu naami" masa ina yibecu ñarucumi. Manajo cutigu, gajeore ajerio cutibecu ñarucumi. Î rîa quêne, Jesucristore ajitirunură naruarama. "Rojose yirā ñaama", to yicõari, "Ĩna jacuare rūcubuomena ñaama" masa îna yirã me ñaruarama. 7 Jesucristore ajitirunurare umato nara. Dios i bojasere vira ina najare, "Rojose virã ñaama", înare vibetiruarãma masa. Îna rãcana îna gotijama, ajiterã, guaro jūnisinimena, queamena, idimecumena, "Gãjoa bujarãsa" yirã, gãjerãre yitorã me ñaruarãma. 8 Ado bajirojua bajira ñaruarama: No bojase îna viroto rijoro, quenaro tuoĩacoari virã naruarama. To vicoari, îna va vi eiarare quenaro vira, no îna bojaro îna vacudijaquene, masare ĩamaicoari, quenaro înare yivariquenara naruarama. To yicoari, Diore quenaro yirucubuora naruarama. Rojosere viruara naboarine, tire vimena naruarama. 9 To bajiri socabetire Dios oca Cristo vere vu gotimasiocatire ajitirunuriara ñari, quenaro riojo îna gotimasiojare, butobusa Jesús vere ajitirũnuruarãma. "To bajiro me bajiaja" yirã quẽne, "Riojo gotiama" virā ñari, îna gotimasiosere ajitirunuruarāma. To bajiro gotimasiorare Jesúre ajitirunurare umato naronare beserucuja mu.

10 Tojure jājarā ñacama, "Circuncisión yirere Dios ī roticūmasirere yiroti ñaja" yirā. To yicoari, socaserene masare ejarēmobetirene gotitorā ñacama. To bajiro īna yijama, Dios ī bojasere yirā me yicama. 11 To bajise īna gotimasiosere, "To corone gotitujaya", īnare yiya mu. "Gājoa bujarāsa" yirā, socasere gotimasio ñarāma. Tire ajica yirā, cojo viana me, ajimavisiarāma.

12 "Rojose yama" ун yirore bajirone yiyumi Creta vãme сніуоадн їпа ун quẽne: "Creta vãme сніуоапа socarã ñaja mна. Gājerāre rojose yirã, moamena, to yicoari, jairo barã ñaja mна", yiyumi, ĩ yarāre. 13 To bajiro ĩ yijama, riojo gotigh yiyumi. To bajiri socarāne masare gotitorāre buto înare gotiya mн, "Dios oca Jesús yejнare thoĩato ĩna" yigh. 14 Judío masa îna masune thoĩacoari socarāne ĩna gotisere, to yicoari ĩna rotisere quẽne ajithjacoari, "Dios ye riojo gotisejhare ajiato

ĩna" yigu, ĩnare gotiya mu. ^a **15** Quẽnasere tuoĩarãma, jediro ĩna yise rĩne quẽnase ñacõaroja. Rojosere tuoĩarãrema, ĩna yise jediro rojose rĩne ñaroja. "Adi ñaja quẽnase. Tijua ñaja rojose", yimasimenama ĩna, rojose rĩne tuoĩarã ñari. **16** Ĩna ũnama, "Diore masirã ñaja yua" yirã ñaboarine, rojosere Dios ĩ atesere yirūgũama. To bajiro yirã ĩna ñajare, masa ĩna ĩavariquẽnaboajaquẽne, "Yu bojasere yibeama", ĩnare yiĩagũmi Dios.

"'Ado bajirojʉa ñaroti ñaja manire' ĩnare yigotiya" yigʉ, Titore Pablo ĩ ucacõare queti

2 ¹ Mujuama, Dios ocare buecõari, riojo ĩnare gotimasioña, "Dios ĩ bojarore bajiro yirã ñato" yigu. 2 Ado bajiro bucurāre ĩnare gotimasioña: "Rojosere yiruaboarine, tire yimena ñaña. 'Quenase yirã ñaama' masa ĩna yiĩarũcubuorã ñaña. Quenaro tuoĩacõari, quenase rĩne yiya. Gajerare ĩamaicõari, ĩnare ejaremoña. Cristo yere ajirã ñari, tire ajitirunu tujabesa", ĩnare yigotimasioña mu.

3-4 Bucurã rõmirire quene, ado bajiro înare gotimasiona mu: "Diore ajitirunura nari, quenaro yira nana. Gajerare socasere înare gojabesa. Idimecumenane nana", înare yigotiya. "Quenase rîne yira nari, mamara romiri mame manajua cutirăre, 'Mua manajuare mua riare quene înare iamaina' înare yigotiya mua", înare yiya. 5 "Quenaro tuoiacoari, quenase rine yiya. Mua ye moarere quenaro moana. Mua răcanare quenaro yiya. Mua manajuare ajirucubuoya. 'Tire yimenane, rojosejuare mani yijama, Jesús ocare ajirama, "¿To bajise yira nanirique?", manire yiroma' yira, mamara romirire înare gotiya mua", înare yiya, bucura romirire.

6 Mamarã йтнате quene, "Quenaro thoĩacoari, quenase rine yiya", yigotiya mu. 7 Mu quene quenase rine yiya mu. То bajiro mu yisere ĩacoari, "Îre bajiro yiroti ñaja manire quene", yiruarama. Dios ocare mu gotijama, "Masa yure ĩavariquenacoari rucubuoato" yigu me, rucubuose raca quenaro Dios ocare înare gotiya. 8 Mure yu gotimasiocatore bajiro riojo înare gotimasiona, "Tire ajicoari, 'Socu yami' yiroma" yigu. To baji-

^a**1.13-14** 1 Ti 1.4; 4.7; 6.20; 2 Ti 2.16.

TITO 2, 3 720

ro mu yijama, manire ĩaterimasa, riojo mu gotijare, tire ajicõari, bojoneruarãma.

9 Îna ujarâre moabosarimasare Jesucristore ajitirunurâre quene ado bajiro înare gotiya: "Mua ujarâre quenaro înare cudiruguna, 'Mani moasere îacoari variquenato îna' yira. 10 To yicoari, mua ujarâ yere juarudibesa. Tire îacoari, 'Dios ocare ajitirunura naama îna' muare yiruarâma. To bajiri, rojose mani tâmuotujabetirotire manire yiretobosagu yere 'Quenaro rucubuoato îna' yigu, quenaro moana", înare yiya, ujarâre moabosarimasare, Jesucristore ajitirunurare.

11 "Jesucristore ajitirūnurā rojose mani yise vaja rojose mani tāmuotujabetirotire manire yirētobosagure Dios ī coare ti najare, quenase rīne yirā nana mua", înare yiya mu. 12 Ado bajiro Dios quenaro manire ī yirūgūse najare, "Quenaro yirā nana mua", înare yiya mu: Adigodo mani catiro coro ī iatesere, îre ajimena îna yirore bajiro mani yiruajama, "Quenasejuare tuoiacoari, yu bojarore bajiro quenase rīne yato" yigu, manire ejarēmoami Dios. 13 Jesucristo adigodojure tudiejacoari, quenaro manire ī yirotire tuoiayura nari, quenasere yirūgūroti naja. "Quenaretogu, naja yu" Dios ī yilose raca tudiejarucumi. Ī naami masiretogu, rojose mani yisere Dios ī masiriose vaja, manire vaja yibosarí. 14 Îre ajitirunura, "'nie rojose mana naama' manire yilato Dios" yigu, manire rijabosayumi Jesucristo. To bajicoari, "Rojose yiruaboarine, yibeticoari, quenasejuare yato" yigu, manire rijabosayumi.

15 To bajiri, mure yu gotirotisere quenaro înare gotimasiorüguna mu. "Tire quenaro mua ajisere bojaja yu", înare yigotiya. Mu gotisere îna ajibetijama, Cristore nagobosagu nari, ujure bajiro bojonebecune gotiya mu.

"Jesúre ajitirũnʉrãma, ado bajirojʉa ñaroti ñaja", Pablo ĩ yire

3 1 Gaje vãme ado bajiro ĩnare gotiya mu, "Masiritiroma" yigu: "Gobierno, to yicõari muare ũmato ñarã ĩna rotisere, quenaro ĩnare ajirucubuoya. To yicõari, gajerare quene quenaro yiruguña mua. 2 Gajerare socarane rojose ĩnare ñagobesa. Quenase rine yira ñaña. Rojose muare ĩna yiboajaquene, ĩnare ĩamaicoari, quenaro ĩnare ejaremoña. Ĩnare ajirucubuocoari, quenaro ĩnare yiya mua", ĩnare yigotiya mu, Jesucristore ajitirunurare.

721 TITO 3

3 Ado bajiro Dios quenaro manire i vise najare, gajerare quenaro viruguroti naja manire: Mani quene, Cristore ajitirunumena ñari, tuoĩamasimena ñariarãja mani. Diore cudimena, socasejuare ajitirunuriaraja mani. To vicoari, rojose mani vivariquenasere rugumena nariaraia mani. Gaiera ina cuosere uora ñariaraja mani. "Teose yira ñaama" manire îna yijare, înajuare quene, "Teose yira naama", înare yigamejaira nariarãja mani. 4-6 To bajiro rojose yirã mani ñaboajaquene, "To cõrone înare îamaicõari, quenaro înare virucuja vu" Dios î yiriarore bajirone Jesucristore cõañumi, "Rojose îna yise vaja rojose îna tâmuoborotire înare yiretobosaaya" yigu. Îre mani ajitirunuroto rijoro, quenasere mani yibetiboajaquene, ire cõañumi. Ĩjuama, manire ĩamaicõari, "Quenaro ĩnare yirucuja" yirî ñari, yiyumi. To bajiro î yire ñajare, "Rojose mani tãmuoborotire manire viretobosavumi" mani vituoiajare, Espíritu Santore manire coanumi Jesús, manire ejaremorocure. To bajiro î vijare, Espíritu Santo raca ñara ñari, "Ñie rojose mana ñaama" Dios î yiîarã ñasuoyuja. To bajicõari, rojosere yiruaboarine, tire yibetisuoyuja mani. 7 "Ñie rojose mana ñaama" Dios î yiîarã ñari, mani rijato bero tudicaticoari, tudirijayamanire mani bujarotire, "Tuoĩavariquena ñaruarama" vigu, to bajiro viyumi Dios.

8 Dios yere socabetire mure goticoaja yu. Dios ye socabeti ti ñajare, quenaro Dios î yirere tuoîarare înare mu gotimasiosere bojaja yu. "Quenase rîne yinato îna" yigu, tire mure gotimasioroticoaja yu. No bojara tire ajitirunurarema ejaremoruaroja. 9 Socase îna yise uni suorine gamera oca josabesa. Îna nicua îna bajimasirere îna masise suorine gamera oca josabesa. Moisés namasiri î roticumasirere ajimasibeticoari, ti suorine gamera oca mavisiabesa. Tima, masare no bajiro yiejaremobetoja.

10 Sĩgũ mua vatoaju, Jesucristo ocare ajitirũnurãre ricatine ĩ gotimavisio ñajama, "Tire yibeticõaña", ĩre yigotiba mu. To bajiro ĩre mu yigotiboajaquene, ĩ ajibetijama, quena ĩre gotiremoma. Ĩre mu tudigotiboajaquene, ĩ ajibeti manicoajama, ĩre camotadicoama. 11 Ĩ masune, "Rojosere yigu yaja yu" yimasiboarine, butobusa rojose ĩ yicoa ñajama, ti suorine rojose ĩre yirucumi Dios. To bajiri, rojose yijaigure masigu ñari, ĩre camotadiba.

TITO 3 722

Tito î bajirotire Pablo î goticoare queti

12 Artemas vãme cutigure mu tuju îre cõarucuja yu. Îre yu cõabetijama, Tíquico vãme cutigujuare îre cõarucuja. Î ejaro îacõari, to î ñaro ûnone mu bajitîmaro cõro yure îagũ varucuja mu, Nicópolis vãme cuti macaju. "Ti macaju juebucu rētorucuja", yibu yu. 13 Apolos, to yicõari masare rotisere gotimasiorimasu Zenas vãme cutigu mu tuju ejaruarãma. Mu tu eja, ñaruguboa îna vato, mu ejaremoro coro înare yiremoma, "Quenaro vajaro" yigu. 14 Mua tuana quene, Jesucristore ajitirunura ñari, gajera îna bojase ti ruyajama, înare îna ejaremojama, quenaja. Ti ñaja quenaro ñarema. Gajerare mani ejaremobetijama, ñie vaja maja.

15 Mure quenarotiaja yua jediro. Mu racana quene, Jesucristore ajitirunura, yuare maira quenato. Diore senira, "Quenasere înare coana", muare yisenibosaja yua.

To cõro ñaja.

Carta de San Pablo a FILEMÓN

Filemón vãme cutigure, Pablo, Timoteo rãca îna quenarotire

1-3 ¿Ñaboati yua baba Filemón vãme cutigu? Mu ñaja quênaro yua maigũ, yuare bajiro moagũ. Mani maigõ, Apia vãme cutigore, to yicoari, yuare bajiro moagũ, Arquipo vãme cutigure quêne adi queti muare ucaja yua. Cristore ajitirũnucoari, mu ya viju rējarũgũrã jedirore adi queti muare ucaja yua. Muare quênarotirã, mani jacu Diore, to yicoari, mani uju Jesucristore quêne, ado bajise muare sênibosaja yua: "Quênaro mua râca îna ñarotire yirã, înare ejarêmoña", muare yisênibosaja yua. Yu Pablo, mani maigũ, Timoteo rãca adi papera râca muare queti ucaja yua. Masare Jesucristo ocare gotimasiogũ ñari, adoju tubibe ecoaja yu.

Filemón Cristore î ajitirunure queti

4-5 Mani uju Jesucristore, to yicõari Dios yarãre quene quenaro mu maisere yure gotiruguama masa. "Jesucristore quenaro ajitirunucõa naami. To bajicõari, Dios yarã jedirore namaicõari, quenaro yami" mure îna yisere ajivariquenaja yu. To bajiri, tocărăcajine Diore senigu, "Filemónre quenaro yiyuja mu", îre yiseniruguaja yu. 6 Mu quene, yure bajiro Jesucristore ajitirunugu nari, najediro quenaro Dios manire î yisere mu ajimasirotire yigu, mure senibosaruguaja. 7 "Înare namaicõari, quenaro mu yijare, variquenama Jesúre ajitirunura" îna yisere ajicõari, buto variquenaruguaja yu quene.

"Onésimo vame cutigure quenaro bocaamina", Pablo i yire

8-9 Dios yarãre quenaro yirugugu mu najare, yure quenaro mu yirotire senigu yaja yu. Cristo î coacacu nari, mu yiruabetire rotimasirocu naboarine, Dios yarãre quenaro mu

FILEMÓN 724

maisere masicõari, "Yure que maicõari, yu senirore bajiro cudirucumi" yigu, mure seniaja yu. Yu ñaja bucu Pablo. To yicõari, Cristo î bajirere yu gotimasiose suori adoju tubibe ecoaja yu. 10 Ado bajiro mure seniaja yu: Que naro ajiya, Filemón. Onésimo mure moabosarimasu ñaboaríre, yu macure bajiro bajigure senibosagu yaja. Adoju tubiberiavi ñagu, Cristo î bajirere yu gotimasiocati suorine Jesucristore ajitirunucami.

11 Tirũmuju mure moabosarimasu ñaboarine quẽnaro mure moabosabesumi. Yucurema quẽnaro ejarẽmogũ ñaami. To bajiri, mure quẽne quẽnaro ejarẽmorucumi. 12 Mu tuju ĩre varotiaja yu. Ĩ ñaami buto yu maigũ. To bajiri, quẽnaro ĩre bocaãmiña. 13 Bajigujuma, yu rãca ĩ ñasere bojaboaja yu, "Tubiberiaviju yu ñaro yure ejarẽmoato" yigu. To bajiro ĩ bajijama, sõju ñacõari, yure mu ejarẽmomasibetijare, mure ĩ moabosaroti ũnirene, yujuare ejarẽmocõa ñabogumi. 14 To bajiboarine, "Pablo tuju ĩ tujasere bojaja yu quẽne" mu yiroto rĩjoro, "Adoju tujaya Onésimo", yiruabeaja yu. To bajiri, ĩre bojagu ñaboarine, mu tuju ĩre varotiaja yu. Mu tuju ĩ tudiejasere ĩacõari, "Pablore ejarẽmorocu ñaja mu" ĩre mu yijama, quẽnaroja. 15 Mure rudiadicõari, yoaro me adoju ĩ ñarotire bojarimi Dios, mu tuju tudiejacõari, quẽnaro ĩ ñacõa ñarotire yigu. "Yucurema Jesucristore ajitirũnugũ ñari, ĩ rijato beroju ĩ

Filemón 10-11

catirotire Dios î îsirí ñari, õ vecaju quêne mu răca quênaro ñacõa ñarūgūrucumi" yigu yaja yu. 16 Mu tuju î tudiejaro, "Yu moarimasu tudiejaami" îre yigu me, îre îamairucuja mu. "Jesucristore ajitirunugu ñari, yu maigu, yu bedire bajiro bajigu ñaami" yituoîagu, îre îamaima. To bajiri îre yu mairo rêtoro mujua, îre mairucuja mu.

17 To bajiri, mu tuju îre tuocõagũ yaja yu. "Pablo quẽne, yure bajiro Jesucristore ajitirữnugũ ñagữmi" mu yituoĩajama, yurene bocaãmigữre bajiro Onésimore bocaãmima. 18 Tirữmuju rojose yirí ĩ ñajama, to yicõari, no bojase mure vaja morí ĩ ñajama, yujuare vaja sẽniña. Îre vaja yibosaru yaja yu. 19 Yu masune adire ucaja yu: "Onésimo mure ĩ vaja more ti ñajama, ĩre vaja yibosarucuja", yiucaja yu. To bajiro yu yiboajaquẽne, ado bajise tuoĩagũja mu: "Pablo ĩ gotimasiocati suorine Jesucristore yu ajitirữnusuocati ñajare, yu rijato beroju yu catirotire Dios ĩ ĩsirí ñaja yu. To bajiri ĩ gotimasiore vaja yure ĩ sẽnijama, ĩre vaja yijeomasibecuja", yituoĩagũja mu. 20 To bajiri, Onésimo rojose mure ĩ yirere masiriocõari, ĩre quẽnaro mu bocaãmijama, "Mani uju ĩ bojarore bajiro yiyumi" mure yimasicõari, buto variquẽnarucuja yu.

21 "'Quenaro îre bocaamina' yu yiro retoro quenaro îre yirucumi" mure yituoîacoari, adi papera yu ucase raca mure seniaja yu. 22 Gajeye ado bajise mure yaja yu: Mu tuju yu canirotisoa yure quenoyubosaya. "Diore yure mua senibosarugurore bajirone yoaro mene adoju tubiberiavire budirucuja", yituoîaja yu. To bajicoari, muare îagu varuaja yu.

Pablo, î răcana quene îna quenarotire queti

23 Mani maigū, Epafras mure quenarotiami. I quene, Jesucristo I bojasere yigu nari, adoju tubiberiaviju yu raca naami. 24 Gajera, yu raca moara, Marcos, Aristarco, Demas, Lucas quene, mure quenarotiama ina quene.

25 Mani uju Jesucristo, quenase muare coaruguato. To coro naja.

Carta a los HEBREOS

Ĩ macu suorine ĩ ocare Dios ĩ gotimasiore queti

1 Tirumuju cojoji me mani nicuare Hebreo masare inare 1 Tirumuju cojoji me mam medale ziera suorine înare gotimasionuju Dios. Îre gotiretobosariară suorine înare gotimasiñuju î. Îna gotise rî me înare yimasiomasiñuju. Gajeve quene, ricati înare î viroticoamasire raca înare vimasiomasiñujarã. To bajiri, "To bajiro tuoĩagũ ñagũmi", vimasiñujarã ĩna, mani ñicua. 2 To bajiri yucurirema, Dios ĩ macure manire ĩ cõajare, quenaro Diore masiaja mani. Macarucuro, õ vecaye ñajediro î macu suorine tire rujeomasiñuju Dios. Î macune ñaami, "Jediro macarucuroayere cuorucuja mu" î yimasiri. 3 Dios macure ajitirunura îre masira nari, "Retoro namasugu ñagumi Dios", yimasiaja mani. Diore masira narama i macure masirã. Ĩ macure quenaro masicoari, "Ĩ jacure bajirone bajigu ñagumi", yimasiaja mani. Ĩ macune ñaami, "Adi macarucuroaye bajimuorugõato" yirotimasirí. Îne ñaami, Diore ajitirunură rojose mani vise vaja manire rijabosacoari, Dioraca najedirore rotigu. a

"Ángel mesa retoro ñamasugu ñaami Dios macu", yire queti

4 To bajiri adirũmʉri Diorāca rotigʉ ñari, Diore moabosarā ángel mesare rẽtoro ñamasugʉ ñaami Dios macʉ. 5 Ĩ sĩgʉ̃ne ñamasugʉ ĩ ñajare, ado bajise ĩre yiyumi Dios:

"Adirūmune yu macu ñari, yure bajiro rotisuorucuja mu", îre yimasiñuju Dios.

Ángel mesarema, to bajiro ınare yibesumi Dios. Gajerare que-

^a**1.2,3** Jn 1.1-3.

ne, ti ũnire yibecʉne ĩ macʉ sĩgʉ̃rene tʉoĩagʉ̃, ado bajiro yiyumi Dios:

"Ĩ jacu ñaja yu. To bajiri yu macu ñaami", îre yiyumi. 6 Ĩ macu ñamasugure, adi macarucurojure îre cõagu, ado bajise îre yiyumi:

"Ángel mesa quene mure rucubuo jedicoaruarama ina", yiyumi Dios.

7 Îre moabosarimasa ángel mesare yigu, ado bajiro yiyumi Dios:

- "Ángel mesare yu rotijama, yoaro me mino ti vēatuvasere bajiro yoaro mene yure cudiruarāma. To yicoari, jea ujuse guaro ti ujujenirore bajiro yure moabosaruarāma ina", yiyumi Dios, angel mesa ire ina moabosarotire yigu.
- 8 l̃ macu ñamasugūre yigu, ado bajirojua yiyumi Dios:
 - "Yu macu ñari, Dios ñaja mu. Mu rotise jedibetiruaroja. Masare mu rotijama, yu bojarore bajirone quenaro rotirucuja mu.
 - 9 'Yu bojarore bajiro quenaro yigu, rojosejuarema yibetirucuja' yituoı̃arũgũcaju mu. To bajiro yicacu mu ñajare, 'Gãjerã rẽtoro ñamasugũ ñaja' mure yaja yu. To bajiro mure yu yijare, buto variquenaja mu", yiyumi Dios, ı̃ macure.
- 10 Quena gajeye ado bajise yiyumi Dios, î macure yigu: "Remojune adi macarucurore rujeomasicaju mu.
 - 11 Mu rujeomasicati jedirone ti jedicoaboajaquene, mujuama, ñacoa ñarugurocu ñaja mu, Dios ñari.
 - 12 Sudi îna săñasuosere vejecoari, gajeye quenase îna vasoasañarore bajiro, adi macarucuro nase ti jedirore quena gajeye vasoarucuja mu. Muma, rijabetirocu nari, mune nacoa narugurucuja mu", î macure yiyumi Dios.
- 13 Quena, î macu sîgurene ado bajise yirucubuoyumi Dios: "Rücubuoriajaure rujiya maji. Mure îaterare, 'Rojose yitujaya' înare yu yiro bero, rojose yimasibetiruarama. To corone rotisuorucuja mu", yirucubuoyumi Dios, î macure.

Ángel mesarema, to bajiro yibetimasiñuju Dios. **14** Ángel mesama, ruyumena îre moabosară î coara narama. To bajiri,

Diore ajitirunura o vecaju quenaro i raca naronare ejaremora narama ángel mesa.

"Î macu suorine quenaro manire Dios î yirotire ajitirunu tujabetiroti naja", yire queti

7 1 Dios macu ñamasugũ ĩ ñajare, ĩ ocare butobusa ajitirữnuto ∠ mani, tire mani ajitirũnʉ tʉjajama, "Quẽnaro manire Dios ĩ yirotire masiriticoari, rojose yirobe" yira. 2 Tirumuju ángel mesa suorine, Dios i rotimasire Moisére ejamasiñuju ti. Tire, "Dios ye masu ñañuja", yimasiaja mani. Tire cudibetimasiriarã ñaboarine, rojose Dios î virotire masicoari, bojabetimasiñujara. To bajiro bajira ñaboarine, rojose tamuo jedicoamasinujara îna. **3-4**To bajiri Dios î virere masiboarine, î rotimasire retoro quenasere mani ajitirunu tujajama, "No bajirojua yicoari rojose manire yibeticõato Dios", yimasibetiruaraja. Remojune mani uju Jesús ñañuju, adirodori Dios î yarâre quenaro î yirotire gotisuorí. Îre ajiriarã, ti ocare manire gotiretocama îna. To vicõari, Dios suorine jairo ĩaĩañamanire manire viĩocama. To yicõari, Dios î bojarore bajiro îna yimasirotire yigu, tocărăcurene ricati rîne î masisere înare ujoyumi Espíritu Santo. To î yijare, manire quenaro gotimasiocama ina. To bajiri, "Cristo oca socase mene bajiaja ti", vimasicoacaju mani quene.

Jesucristo manire bajigu ĩ ñare queti

5 Diore moabosarã, ángel mesarema, "Adi macarucuro jedirore rotiruarãja mua", înare yibesuju Dios. 6 Masajuarema, "Adi macarucurore rotiruarãja mua", înare yimasiñuju. Sĩgũ, Diore ĩ sẽnirere ucagu, ado bajise ucamasiñumi:

- "Dios, ¿no yigu ñamasurã me yua ñaboajaquene, yuare masiritibeati mu?
- 7 'Ángel mesare bajiro bajibeticõato' yigu, 'Ñamasurã me ñaruarāma', yuare yiyuja mu. To bajiro yuare yicūrí ñaboarine, 'Ñamasurã ñato' yuare yicūñuja mu quēna.
- 8 'Adi macarucuro ñase jediro mu cũrere rotimasiato' yigu, yuare cũnuja mu", yiucamasinuju sĩgũ, Diore sẽnigũ.

"Noajuane masare cudimena maniruarama" Dios i yire ti naboajaquene, najediro manire cudijedibeama maji. 9 To

bajiboarine, sĩgũ adi macarucuroaye jediro rotimasigũre masiaja mani, Jesús vãme cutigure. Ĩ bajirere ado bajiro masiaja mani: Ángel mesa retoro ñamasugũ ĩ ñaboajaquene, "Yoaro meaca ñamasugũ mere bajiro bajirucumi" yigu, adigodojure ĩre coanumi Dios. To bajiro ĩ yicoarí ñari, manire rijabosayumi Jesús. Rojose tamuocoari, ĩ rijabosare ñajare, "Jediro uju ñamasugũ ñarucumi", ĩre yiyumi Dios.

10 Adi macarucuro ñase jediro Dios î rujeore ñaja. Quenaro î rotimasijare, adi macarucuro bajise jediro bajinaruguaja. Jediro Jesucristo suorine, "Yu yara ñaama" Dios î yiîara, "Yu tuju ejamasiruarama", înare yiyumi Dios. To bajiro yigu nari, "Rojose îna tamuoborotire yiretobosaaya" yigu, î macure coanumi Dios. To bajiro î yiroticoajare, rojose tamuocoari, manire rijabosayumi Jesucristo. 11 To bajiri, Jesuraca nara nari, sigu riare bajiro bajira naia mani. Mani quene, Dios ria mani najare, bojonebecune, "Yu bedera naama", manire yigumi Jesus. 12 To bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

"Mu bajisere yu bederāre înare gotirucuja yu. Îna rāca rējacoari, mure variquenara, basaruaraja yua", yigotiaja.

13 Quẽna gajeye ado bajise gotiaja, Jesús Diore ı̃ yirotire yiro: "'Yure ejarẽmorucumi' Diore ı̃re yituoı̃aja yu", yigotiaja.

Quena gajeye, ado bajiro gotiaja:

"'Yu rı̃are bajiro bajirã ñaama' Dios ı̃ yicana rãca adoju ñaja yu", yigotiaja, Jesús ı̃ yirotire yiro.

14 Mani, Dios rĩa, sĩgữre bajirone ruju cuti, rií cuti bajiaja mani. To bajiri, Jesús quẽne, Dios macu ñaboarine, manire bajirone ruju cuticoari, manire rijabosayumi. To bajiro ĩ bajijama, ĩ rijabosase suorine rojose tãmuotujabetiriaroju masare vãti ĩ varotiboasere tire tegu bajiyumi. 15 Adi macarucuro ñarã rojose yirã ñari, bajireacoari bero, "Rojose yiecoruarāja" mani yituoĩagüiboarere "To corone güitujato ĩna" yigu, manire rijabosayumi. 16 To bajiri, "Ángel mesare ejarēmogū bajiyumi Jesús", yibeaja mani. Ado bajirojua yimasiaja mani: "Diore Abraham ñamasirí ĩ tuoĩariarore bajiro tuoĩarājuare manire ejarēmogū bajiyumi", yaja mani. 17 To bajiri manire bajiro ruju cuticoari rojose tãmuonumi Jesús. Adi macarucuro ñagū paia uju ĩ nagobosaro retoro ĩ jacu ĩ naroju ĩ rijabosariarãre

"Ñagõbosagusa" yigu bajiyumi Jesús. Dios ĩ ĩajama, masa ĩna bajisere quẽnaro gotirẽtobosagu, to yicõari masa rojose tãmuorãre ĩnare ĩamaigũ ñañumi. Ĩne ñañumi masa rojose ĩna yise vajare "Ĩnare masirioato Dios" yigu, rojose tãmuocõari, ĩnare yirẽtobosarí. 18 Cojojirema Dios ĩ bojarore bajiro ĩ yise, buto josarũgũnuju ti, Cristore. To bajiri rojose tãmuonuju ĩ. To bajirone bajiaja manire quẽne. Manire bajiro bajirí ñari, Diore mani cudiroti ti josajama, manire ejarẽmomasiami Jesús, "Yure bajiro ĩna quẽne, Dios ĩ bojasere yato" yigu.

"Moisés retoro ñamasugu ñagumi Jesús", yire queti

3 1 To bajiri, "Jesús manire ejaremogu ñaami", yimasiaja mani. Manijua, "Dios i ejaremose raca Cristore ire ajitirunuroti ñaia" vimasicoari. îre cudiră ñaia mani. "Yu vară ñato" Dios î yiriară ñaja. Jesújua ñagumi, "Masare quenaro yu yirotire gotiba" Dios î yicoari. To bajicoari, tirumuju paia ujară îna yisuoadimasire ûnire yigu, Cristo quene rojose mani yisere "Masirioato Dios" yigu, manire sẽnibosagu ñagumi. То bajiri, "Ñamasugũ ñagũmi Jesús", yituoĩato mani. 2 Adi macarucurojure ñagú Dios î rotirore bajirone yigu, Dios yarã masare quenaro ejaremonumi Jesús. To bajirone vimasinuju Moisés ñamasirí quene. Dios i rotirore bajirone vigu, Dios varãre quenaro ejaremomasinuju. 3-4 Quenaro înare ejaremomasirí ñaboarine, "'Rojose mana ñaama' Dios ĩ yiĩarã ñato", yimasibetimasiñuju. Jesújuama, "'Rojose mana ñaama' Dios î yiîară ñato", yimasigũ ñaami. To bajiro yigu î ñajare, Moisés ñamasirí retoro Cristore rucubuoroti ñaja. 5 Moisés ñamasiríjuama, Dios moarimasure bajiro bajimasiñuju. To bajicõari, Dios î virotirore bajirone cudigu, Diore ajitirunurãre quenaro ejaremogu namasinuju. To bajiro i vimasirere tuoĩacoari, "Cristo suori Dios manire quenaro i virotire gotimasiogū yimasinumi Moisés", yimasiaja mani. 6 Cristojuama, Dios moarimasure bajiro me bajiyuju. Ĩ ñaami Dios macu, ĩ rotirore bajirone yigu. To bajicõari, Dios yarã uju ñaami Cristo. "Cristo suori quenaro Dios i virotire viecoruaraja mani" mani tuoĩatujabetijama, ĩ yarã ñacõa ñarũgũruarãja.

"Diore ajitirunu tujabesa mua", yire queti

7 To bajiri Dios yarã ñari, Cristore ajitirunu tujabeticoato

mani. Dios ocare masa îna ucamasire Dios yarâre gotigu, ado bajiro yimasiñumi Espíritu Santo:

"Yucune muare yu gotisere mua ajijama, yu yirotirore bajiro cudiya.

- 8-9 'Mure ajitirünumenaja yua' yibesa. Mua ñicua yure jünisinicõari, îna cudibetimasicatire bajiro bajibesa mua. Mua ñicua, masa manoju îna ñacudiro, juară masa coro ñaricümari îaîañamanire înare yiioruguboacaju yu. To yu yiboajaquene, yure ajirücubuomena ñari, ado bajise yirugucama îna: 'Mani bojasejua mani yijama, ¿no bajise manire yirojari Dios?' yirugucama îna.
 - 10 To bajiro îna yisere jûnisinicoari, ado bajise înare yicaju yu: 'Yure ajiterûgûaja mua. To bajiri, "Ado bajiro tuoîagû ñagûmi", yure yimasibeaja mua', înare yicaju yu.
- 11 Quena gajeye înare goticaju yu: 'Riojo muare gotiaja yu. Yu raca quenaro mua nasere bojaboacaju yu. To bajiboarine cojoji me muajua yure mua ajibetijare, yu raca quenaro nabetiruarama' yicoacaju yu", yigotimasinumi Dios î coagu Espíritu Santo.

12 To bajiri mani ñicua Diore îna ajitirunu tujamasiriarore bajiro bajibesa yu yară mua. Sĩgũ mani yu, "Dios ocare socase ñaja" î yisere ajicoari, quenaro îre gotimasiona, "Masiretogũ Dios yere ajitirunu tujaromi" yirã. 13 Dios ocare gamera gotivariquenana mua. "Maji busiyu gamera gotiroti naroja", yituoiabesa, mua racana sĩgũri vati î rotisejuare cudicoari, "'Dios oca socase naja' yiroma" yirã. To bajiri tocaracarumune gamera goticoa naruguroti naja muare, "Tire ajitirunu tujabeticoato" yirã. 14 Tirunuju, Cristore îre mani ajitirunusuocatore bajirone îre ajitirunucoa naroti naja manire. To bajiro mani bajicoa najama, mani bajirearo beroju o vecaju Cristo raca quenaro nacoa naruguruaraja mani.

15 Tire muare yu gotirore bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

"Yucune muare yu gotisere mua ajijama, yu yirotirore bajiro cudiya. 'Mure ajitirunumenaja yua' yibesa. Mua nicua yure junisinicoari, ina cudibetimasicatire bajiro bajibesa mua", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

16 Mani ñicua îna bajimasirere tuoîaña mua quena: ¿Ñimara ñañujari Dios î masune î gotisere ajira naboarine, cudibetiriara? Egipto sitaju narare, Moisés î umato variarane bajiyuma. 17-18 Juara masa coro naricumari, Diore îna cudibetijare, buto junisininuju Dios. Înare junisinicoari, ado bajiro înare yimasinuju Dios: "Riojo muare gotiaja yu. Quenari sitare muare yu ujoruaboacatore ejabetiruaraja mua", înare yimasinuju Dios. To bajiro î yire najare, ti sitaju ejamenane, masa manoju îna nacudimasiriarojune bajireacoamasinujara îna. 19 Tire ajicoari, "Diore ajirucubuobetiriara nari, ti sitajure ejabesuma", yimasiaja mani.

1 To bajiri mani ñicua îna bajiriarore bajiro bajibeticoato mani. "Yu yara, yu raca quenaro îna nasere bojaja yu" înare Dios î yiriarore bajirone yami, manire quene. To bajiri, quenaro gamera ejaremoto mani, "Mani jedirone, Dioraca quenaro nacoa narugurasa" yira. 2 înare Dios î yimasiboariarore bajiro manire quene quenaro î yirotire ajicaju mani. Mani nicuajuama, Dios ocare ajira naboarine, înare î gotiriarore bajiro îna bajibetijare, "Toju naruaraja" î yimasiboariarojure ejabetimasinujara. 3 Manijuama, Diore îre ajitirunu tujabeticoato mani. Îre ajitirunura rîne narama quenaro î raca narona. To bajiro ti bajijare, ado bajise înare gotimasinuju Dios, mani nicuare:

"Riojo muare gotiaja yu. Muare buto jūnisinicõari, yu raca quenaro nabetiruaraja mua", înare yimasinuju Dios, îre ajitirunubetiriarare.

To bajiboarine adi macarucurore rujeogujune, "Masa yu beserã rãca quenaro narucuja yu", yituo camasinuju Dios. 4 To bajiro i yimasirere masiaja mani, Dios ocare masa ina ucamasire ado bajise ti gotijare:

"Adi macarucuro ñase jedirore rujeojeocoari, cojomo coro, gaje amo, jua jenituarirumure quenaro nacoamasinuju Dios", yigotiaja Dios ocare masa na ucamasire.

5 To bajiri, "Yu ñarore bajirone quenaro yu raca ñaruarama" î yiboarere îna ajitejare, ado bajiro înare yimasinuju Dios:

"¡Yu rãca quẽnaro ñabetiruarãja mua!", yimasiñuju. 6 "Yu rãca quẽnaro ñato ĩna" yigu, Dios ĩ yimasirere ajiriarã ñaboarine, î răca quenaro nabetimasinujară îna. To bajiboarine, masa răca quenaro î narotire bojacoa naami Dios. 7 To bajiri mani nicua namasiriară î gotirere ajitemasiriară bero yoatoju David namasiri Diore ajicoari, ado bajiro ucamasinuju:

"Yucune muare yu gotisere mua ajijama, yu yirotirore bajiro cudiya. 'Mure ajitirunumenaja yua' yibesa mua", yiucamasinuju David namasiri, Dios oca tutiju.

8 Diore ajitemasiriarã îna bajireajediro bero, îna rĩa ñamasiriarã mani ñicuare înare ûmato vamasiñuju Josué ñamasirí, Dios înare î ujomasiriarojure. Toju quenaro namasinujara îna mani ñicua. Quenaro naboarine, Dioraca quenaro ina nabetiiare, ado bajiro vimasiñuju Dios: "Yucune muare vu gotisere mua ajijama, vu virotirore bajiro cudiva", înare vimasiñuju quena. 9 To bajiri muare yu gotisere ajicoari, ado bajiro ajimasirāja mua: "Dios yarā, ī rāca quēnaro īna ñacõa ñarotire bojacoa ñagumi", yimasiraja mua. Dioraca quenaro mani nase ado bajiro bajiaja: Dios adi macarucurore rujeogajanocoari, quenaro nacoamasinuju. Tire bajirone bajiroja, Dioraca quenaro mani ñacoa ñase quene. 10 Adi macarucuro ñase jediro rujeogajanoacu, î bojarore bajiro ti bajirotire masicoari, quenaro ñacoamasiñuju Dios. Îre bajiro quenaro ñarucumi, "Ado bajiro mu yijama, yu raca quenaro narucuja mu" Dios i yirotisere cudigu quene. 11 To bajiri î raca quenaro mani nasere Dios î bojajare, que nabusaro îre ajitir unuto mani, "Î raca quenaro ñarãsa mani" yirã. Mani ñicua Diore ajitirunubeticoari, î rãca quenaro îna nabetimasiriarore bajiro bajibetiroti naja manire.

12 "Dios oca ñamasuse ti ñajare, ajitirūnucõa ñaroti ñaja", muare yigotiaja yu. Masijeogu ĩ ñajare, "To bajiro bajiruaroja" ĩ oca ti yigotirore bajirone bajiruaroja ti. Jariase juajacatuajune bujariase mani usuju ti ejarore bajiro bajiaja Dios oca, mani ajise. To bajiri, mani tuoĩase, "Masibecumi Dios" mani yiboasere quene ĩamasigu ñaami Dios. Ĩ oca suorine, "Rojose ñaja; quenase ñaja", yituoĩamasiaja mani. 13 Disejua Dios ĩ rujeorere ĩre yayiomasiña manoja. To bajiri, disejuane mani yise, mani tuoĩase quene, ĩ masibeti manoja. Ĩ ñagumi, ñajediro mani yisere mani gotirocu.

"Paia uju retoro ñamasugu ñagumi Cristo", yire queti

14 Cristo, paia uju retoro ñamasugũ ñagũmi. Dios macu ñari, ĩ tuju manire ñagõbosagu ñagũmi. To bajiri, ĩre ajitirũnu tujabeticoato mani. 15 "Cristo adi macarucuroju ĩ ñaro, Dios ĩ bojabetire yato" yigu, manire ĩ yicoderũgũrore bajiro Cristore quene rojosere ĩre yirotirũgũboayuju Satanás. To bajiboarine rojose yibesuju Cristo. "Yure quene rojose yirotirũgũcami Satanás; ĩnare quene to bajirone yami" yimasigũ ñari, "Dios ĩ bojarore bajiro ĩna yiruaboase ĩnare josaja ti" yigu, manire ĩamaicoa ñagũmi. Manire ĩamaicoari, paia uju retoro ñamasugũ ñari, "'Mure ajitirũnu tujabeticoato ĩna' yigu, ĩnare ejarêmoña", ĩ jacure manire yisenibosarũgũgữmi. 16 To bajiri mani quene, Diore güimenane, seniroti ñaja. Ĩre mani senijama, rojose mani yise vaja rojose manire ĩ yiborotire manire ĩamaicoari, yibetirucumi. No bojarijune ĩ ejarêmosere mani bojajama, quenaro manire ejarêmorucumi.

5 1 Mani ñicua îna ñarirodore ñamasiñuju paia uju ñamasugu, Dios î beserí, "Masare ejaremoato" yigu, î curí. Ado bajiro virugumasinuju: Vaibucura îre îna îsisere quene boca juacoari, soemuobosarugunuju, rojose ina visere "Inare masiriova mu" înare visenibosagu. 2 Î quene, manire bajirone bajigu î ñajare, Dios î rotise yimasijeogu me ñamasiñuju î. "Yure quene josaja" yituoĩagũ nari, "Gajera Diore ajitirunurãre, to bajirone bajiroja", yiĩamaiñuju. 3 Manire bajirone rojose vigu ñari, "Rojose yu vise vaja yure masirioato Dios" yigu, gãjerãre î sẽnibosaroto rijoro, î quene vaibucu rii soemuorugunuju. 4 Nijuane, "Yu nagusa paia uju", vibetimasiñuju. Gājerā quēne, "Ĩ ñato", yibesujarā. Dios sīgune, "Mu ñarucuja paia uju ñamasugu", yimasigu ñamasiñuju î. To bajiri, Aarón ñamasiríre, "Paia uju ñaña", îre yicũsuomasiñuju Dios. 5 To bajirone îre yiyumi Jesucristore quene. Dione îre cũnumi. To bajiri ado bajise îre î gotirotire ucamasinuma masa:

> "'Adirume yu macu ñari, yure bajiro rotisuorucuja mu' yami Dios", yiucamasiñuma îna, Cristore, Dios î gotirotire yirã.

6 Gajeye î macure î gotirotire ado bajise yiucamasiñuma îna: "'"Masa rojose îna yisere înare masirioya" înare yisê-

nibosagu ñarucuja mu' mure yaja yu. 'Paia uju ñamasugu Melquisedec î bajicatore bajiro bajirucuja mu' mure yaja yu", yiucamasiñuma îna, î macure Dios gotirotire yirã.

7 Cristo, manire bajiro ruju cuticoari, adigodoju nagu î bajirocaroto rijoro, Diore buto senirugunuju î. Otigune, ado bajise jacase seninuju î: "Cacu, 'Yure siabeticoato îna' yigu, yure ejaremona. To bajiboarine, mu bojarore bajirone bajiruaroja", yiyuju Cristo, î jacure. Î rotirore bajiro yigu î najare, îre ajicoari, "Yu bojarore bajirone bajiato" yigu, îre ejaremonuju Dios. 8 Dios macu naboarine, rojose tamuonumi Cristo. "Rojose tamuoboarine, Diore cudicoa naroti naja", yituoianuju. To bajiro bajica yigu, najediro Dios î rotirore bajirone yiyuju Cristo. 9 Î rotirore bajirone î cudijeocoajare, "Mu suori îna rijato beroju, mu raca nacoa naruguruarama îna, mure ajitirunura", îre yiyuju Dios. 10 To bajiri, "Paia uju namasugu Melquisedec namasiri î bajicatore bajiro bajirucuja mu" Dios î yiri nagumi Cristo.

"Jesucristore ajitirunu tujabetiroti ñaja", yire queti

11 "Tirūmuju paia ujarā īna yisuoadimasire ūnire yigu ñaami Cristo" yu yigotirēmoruaboase jairo ruyaja maji. Tire ajimasijeomenaja mua, buto muare ti josajare. 12 Tirūmuju, Cristore īre ajitirūnusuocaju mua. To bajiri tire quēnaro buecoari, butobusa ī bojarore bajiro mua yirūtu vajama, jēre ī ocare masare gotimasiocoarona ñaja mua. To bajiboarine, "Maji, josabetijuare yuare gotimasiocoa ñaña" yituoĩarāre bajiro bajiaja mua. 13 Rīamasa ūjurācare bajiro ñaja mua. To bajiro bajirā ñari, "Quēnase ñaja; rojose ñaja" īna yimasibetore bajiro bajirā naja mua. 14 Rīamasare bajiro me bajiama bucuacoanajuama. Tuoĩamasicoana ñari, "Quēnase ñaja; rojose ñaja" yituoĩamasicoari, Dios ī bojarore bajiro yirā naama.

6 ¹ To bajiri Cristo oca ñamasuse ti ñajare, "Yu gotisere ajimasiriaro maja mua" yu yisere gotiguagu yaja, Dios ĩ bojarore bajiro mua yirotire yigu. Jẽre Cristo oca josabetibusasere masiaja mani. Adi ñaja Cristo ye mani buesuocati: "Rojose yitujacõari, quēnasejuare yituoĩaroti ñaja manire" yirere buecaju mani. "Diore mani ajitirūnubetijama, rojose tāmuotuja-

736

betiriaroju varuarāja mani" yirere quēne buecaju mani. 2 Gajeye ado bajiro buecaju mani: "Cristore ajitirunurā ñaja yua" yirāre oco rāca īna bautizasere quēne buecaju mani. To yicoari, "Espíritu Santo, mua rāca ñarucumi" yirā, īnare īna āmo ñujeosere quēne buecaju mani. Quēna gajeye ado bajise buecaju mani: "Cristore ajitirunurā, bajireacoaboarine, tudicaticoaruarāma" yirere quēne buecaju mani. To yicoari, masare Dios ī beserotire quēne buecaju mani. 3 Ti ñacaju Dios oca josabetibusa mani buesuocati. To bajiri, josasere quēne buemasicoari, butobusa ī bojarore bajiro yirūtuajaro mani, Dios ī bojajama.

4-6 Sĩgũri Dios ocare ajitirũnurã ñarãma maji. To bajicõari, Espíritu Santore cuorã ñarãma. To yicoari, Dios î bojasere virã ñarãma. Dios î masise rãca ĩaĩañamanire viĩoecoriarã quene narama. To bajiro vira naboarine, îna ajitirunu tujajama, juaji ajitirunubetiruarama. To bajiro ina bajijama, Jesucristore ĩatecoari, yucuteroju îre jajuturiara unane ñara bajirãma îna. To bajiro îna bajijare, gajera quene Dios ocare ajirucubuobeticoari, ajarama. 7 "Dios ocare ajicoari, quenaro ote vãnuri sitare bajiro bajiaja mani" yigu, ado bajise muare gotiaja vu: Vese ote ñarivesere oco ti quediro bero ote quenaro ti vanurore bajiro bajiroti naja manire. To bajicoari, ti sitajure ote vanucoari, quenaro ti rica cutijama, variquenagumi ti vese uju. To bajiri, ote rica cuti vese î îavariquenarore bajiro manire quene îavariquenagumi Dios, î ocare ajicoari, î bojarore bajiro mani yijama. 8 To bajicõari, gajejuma vese yiriaju sita quenabeto ñari, oco ti quediboajaquene, ote vanubetone, vidise rîne ti judijama, "Sita quenabeto naja" yigu, tire soereacoagumi ti vese uju. Tire bajirone Dios ocare ajiboarine, ajitirunu tujacõari, i bojabetire ina vijama, rojose tamuotujabetiriaroju înare reacoarucumi Dios.

"'Yʉre yirẽtobosarʉcʉmi Cristo' mani yitʉoĩacõa ñajama, quẽnaja", yire queti

9 "Ado bajiro bajirāma Cristore ajitirunu tujarā" muare yu yigotimasiosere, "Muane naja Diore ajitirunu tujarona" yigu me yaja yu. Quenaro mua yirere ajicoari, "Jesucristo suori Dios yarā narāma", muare yaja yu. To bajiro muare yimasicoari, "Butobusa Dios i bojarore bajiro yirutu varuarāma ina",

muare yaja yu. 10 Quenaro riojo yigu ñaami Dios. To bajiro yigu ñari, î bojarore bajiro quenaro mua yirere masiritibetirucumi. To bajiri, gajera Dios yarare mua ejaremorere ajicoari, "Diore rucubuora ñarama", muare yimasiaja yu. Înare ejaremocoa ñaraja mua maji. Tire quene masiritibetirucumi Dios. 11 To bajiro quenaro mua yiruguse quenaja ti. Variquenase raca Dios ocare ajitiruu tujamenane, ñajediro quenaro mua yirugurore bajirone gamera yicoa ñaruguroti ñaja. To bajiro mua yicoa ñajama, "Cristo suori quenaro manire yirucumi Dios" mua yituoarore bajirone muare yirucumi. 12 Dios ocare ajiterare bajiro mua bajisere bojabeaja yu. To bajiri, "Bajiruaroja" înare î yirere ajitiruu tujabetiriarare bajirojua bajiya mua quene. Înare bajiro mua bajijama, muare î gotiriarore bajirone muare quene yirucumi Dios.

13-14 Abraham ñamasirí î bajimasirere tuoĩaña mua. "Gãji yure bajiro yigu magumi" yituoĩagu ñari, ado bajiro îre gotimasiñuju Dios: "'Mure socabeaja yu. Jãjarã jãnerabatia cutirucumi' mure yaja yu", îre yimasiñuju Dios, Abraham ñamasiríre gotigu. 15 "Ĩ yirore bajirone yigu ñaami Dios" yigu ñari, "Socu yigumi" yituoĩarejaibetimasiñuju Abraham, Dios ĩ yirotire yugu. To bajiri, Dios socabecu ĩ ñajare, "To bajiro bajiruaroja" Abrahamre î vimasiriarore bajirone bajimasiñuju ti. 16 To bajiri, manijuama, "'Socu me yigumi' gajera yiajiato" yirã, masa retoro namasugu Dios vame raca yirugurama. To bajise îna yijama, "Socu me yaja. Dios quene masigumi", yirugũama. To bajiro ĩna yisere ajicoari, "Socara me yama", yituoĩarãma masa. 17 To bajiri, "'Socu me yigumi Dios. Ĩ yirore bajirone yigu ñagumi' Abraham yure yiajiato" yigu, "Mure socabeaja yu", yimasiñuju Dios. 18 Socagu me ñaami. "Yirucuia" î virore bajirone vigu ñaami Dios. To bajiro vigu î ñajare, rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yiretobosacoari, "'Quenaro înare virucuja' î viriarore bajirone manire yirucumi", yituoĩaja mani. 19-20 To bajiro manire Dios î yire ti ñajare, î gotiriarore bajiro ti bajirotire tuoîacoa ñato mani. Diore yirũcubuoriavi yotoriaro vajajua Dios ĩ ñarisõajure jäjaejacõari, "Rojose îna yisere înare masirioya" yisēnibosarimasa ñamasiñujarã paia ujarã. To bajiri, Cristo quene, îna yimasiriarore bajiro yigu, õ vecaju Dios î ñaroju ejacõari, "Rojose îna visere înare masirioya", manire visenibosa

ñagumi. Paia uju ñamasugu Melquisedec ı̃ yimasiriarore bajirone yigu, Cristo quẽne, manire sẽnibosacoa narucumi. Manire ı̃ sẽnibosa najare, "Dios ı̃ yiriarore bajirone quẽnaro manire yirucumi", yimasiaja mani.

"Aarón ñamasirí retoro quenaro manire yibosagumi Cristo", yire queti

7 1 Melquisedec, Salem macana uju ñamasiñuju. To bajicõari, pai ñamasiñuju. Ñajediro ujure Diore rücubuogu ñamasiñuju. Mani ñicu Abraham ñamasirí gaje macariana ujarãre sĩareacoari, ĩ ya macajuare tudiamasiñuju ĩ. To bajiri ĩ tudiado, îre bocagu, vamasiñuju Melquisedec. Îre bocacoari, îre sẽnibosamasiñuju, "Quẽnaro ĩre yato Dios" yigu. 2 To ĩ yiro bero, gaje macariana ujarare siareacoari, ina ve gajeveŭni ñaboare îna juarere, jua amo coro naritubuari vicucoari, cojotubua Melquisedec ñamasiríre īsimasiñuju Abraham. "Melquisedec" ti yijama, "Hju quenase rine yigu" yire uni nanuju ti. Salem macana uju ñamasiñuju Melquisedec. "Salem" ti yijama, "Quenaro ñariamaca" yire uni ñanuju. To bajiri, "'Quenaro gamera yinato mani' yigu namasinuju Melquisedec", vimasiaja mani. 3 Melquisedec jacua, î vară quene, to vicõari, î ruyuarere, î bajirocarere quene ucare ti maniboajaquene, "Pai ñamasiñuju Melquisedec", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. To bajise yiucare ti maniboajaquene, "Diore sẽnitujabetirimi", yaja mani. To bajirone bajiami Cristo quene. "'Înare ejaremona' manire yisenibosa tujabecumi", vimasiaja mani.

4 Abraham ñamasirí ñamasugũ ĩ naboajaquẽne, ĩ rẽtoro namasugũ namasiñuju Melquisedec. Gaje macariana ujarãre sĩareacõari, ĩna ye gajeyeũni naboare ĩna juarere, juaãmo coro naritubuari yicucõari, cojotubua Melquisedec namasiríre ĩsimasiñuju Abraham. 5 Abraham ĩ bajirocaro bero, gajerodoju, "Paia naruarãma îna Abraham jãnami Leví vãme cutigu jãnerabatia", ĩnare yicumasiñuju Dios. To bajiri, "Sĩgũ jãnerabatia naboarine, ĩna cuosere, juaãmo coro naritubuari

^b7.4 "Găjerã îna îsisere boca juarã, îsirã retoro ñamasurã ñaama", yituoĩañujarã hebreo masa.

yicũcoari, cojotubua îna yu Leví ya jũnanare paiare îsiruarãma îna", înare yimasiñuju î. 6 Leví cuti jûnagu me ñaboarine, Melquisedec quene, Abraham î îsisere boca juamasinuju î. Abraham ñamasiríre, "Mu suorine adi macarucuroana ñajedirore quenaro virucuja vu", vimasinuju Dios. To bajiro i viri i ñaboajaquene, Melquisedecjua ñamasiñuju, "Quenaro mure vato Dios" Abrahamre visenibosagu. 7 To bajiri, "'Quenaro mure yato Dios' yigujua ñaami ñamasugu", yimasiaja mani. Tire masirã ñari, "Abraham retoro namasugu namasinuju Melquisedec", vimasiaja mani. 8 Gajevere quene tuoiaña mua. Adirumuri ñara paia, Leví janerabatia, manire bajirone bajirearuarama îna quene. Melquisedeciuarema, "To coro bajirocamasiñuju", vigotibeaja Dios ocare masa îna ucamasire. To bajiri, "Bajirocabetirimi", yicõaja mani. 9-10 Abraham ñamasirí, Melquisedere î îsirone, î janerabatia quene beroju ruyuarona ñari, îna quene îre îsirare bajiro yimasinujara. To bajiri Leví cuti jūnana quene, Abraham janerabatia nari, Melquisedere î îsirone, îna quene îsimasinujara. To bajiri, "Leví cutijunana retoro namasugu namasinumi Melquisedec", vimasiaia mani.

11 "Leví janerabatia ñaruarama paia", vimasiñuju Dios. Sĩgũ Leví jãnami ñamasiñuju Aarón vãme cutigu, paia uju ñamasugũ, Dios ĩ cũsuomasirí. To bajiri Aarón, Leví jãnami ĩ ñajare, "Aarón retoro ñamasugu namasiñuju Melquisedec", yimasiaja mani. Leví janami Aarón, îna janerabatia quene, Diore rucubuora masa îna îsisere înare yibosarimasa nacoadimasiñujarã îna. Tire boca juacoari, Diore rucubuora tire soemuomasiñujarã îna. "Rojose îna vise vaja, rojose înare vibesa" masare yisenibosarimasa ñacoadimasiñujara. To bajiro îna viboajaquene, Diojua i iajama, rojose ina vire ti nacoajare, "Rojose mana ñaama", înare yiîabetimasiñuju Dios. To bajiro ti bajijare, paia uju ñamasugu Melquisedere bajiro bajigure, ĩ macure coanumi Dios, "Masare yiretobosato" yigu. 12 Îre î cõaro bero, "Masa rojose îna yise vaja, rojose înare yibesa" yibosarimasa bojabesuju Dios. To yicõari, Moisére î roticũmasirere îna viboarere quene bojabesuju. 13-14 Adigodoju manire bajiro ruju cuticoari ruyuayuju mani uju Cristo, Judá ñamasirí cutijunagu. To bajiboarine, Judá janerabatiarema "Paia ñabetiruarama", yimasiñuju Moisés ñamasirí. To bajiri,

Cristo rijorojure Judá jānerabatiama, sīgujuane paia nabetimasinujarā.

15-16 To bajiri, "Leví jãnerabatia rĩne paia ñarʉarāma" Dios ĩ yimasire yigʉ me, paia ʉjʉ Melquisedere bajiro bajiyumi Cristo. Tudicaticõari, rijabetirocʉ ñari, bajiyumi. To bajiro bajirocʉ ñari, "Paia ʉjʉ ñamasugʉ Melquisedere bajiro bajiyumi Cristo", yimasiaja mani. 17 Dios ĩ macʉre ado bajiro ĩ gotirotire masa ĩna ucamasire ti ñajare, "Paia ʉjʉ ñamasugʉ Melquisedere bajiro bajicõa ñarʉcʉmi Cristo", ĩre yimasiaja mani:

""Rojose îna yisere înare masirioya", înare yisenibosa tujabetirocu ñaja mu mure yaja yu. 'Paia uju ñamasugu Melquisedec î bajimasicatore bajiro bajiñarucuja mu îre yigotiyumi Dios, î macure", yaja ti Dios ocare masa îna ucamasire.

18 Dios, Moisére î roticumasiriaro corone îna cudijeocoaboajaquene, "Rojose mana naama", înare yiiabetiborimi Dios. To bajiri Moisére Dios î roticumasire, vaja manire bajiro bajiyuja ti. 19 To bajiro ti bajijare, Moisére î roticumasire vasoayuju Dios. Mame î vasoarejuama, ado bajiro bajiaja: Manire Cristo î rijabosare suorine, "'Rojose mana naama' manire yiiagumi Dios" yimasira nari, variquenase raca îre seniruguaja mani. To bajiro ti bajijare, "Tirumuaye Moisére Dios î roticumasire retoro quenase naja adirodoriaye", yimasiaja mani.

20-21 To bajiri, î macu Cristore, "Paia ujară retoro namasugu narucuja mu" yigu, ado bajiro îre yiyuju:

"'Mure socabeaja yu. "Rojose îna yisere înare masirioya", înare yisenibosa tujabetirocu ñaja mu', mure yaja yu", îre yiyuju Dios, î macure.

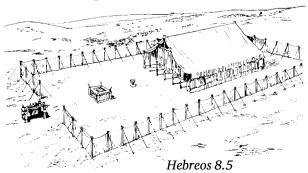
Gājerārema "Paia ujarā ñaruarāja mua" yigu ñaboarine, ti ũnire yibetimasiñuju Dios. **22** Tire mani ajijama, "Jesucristo suorine Dios ĩ gotiriarore bajirone quenaro manire yirucumi", yimasiaja mani. **23** Tirumuaye Moisére Dios ĩ roticumasire rucubuora, jājara paia namasinujara. To bajicoari, îna bajireajaquene, înare moavasoarona jājara narugumasinujara. **24** To bajiboarine, Cristojurema, tudirijabetirocu ĩ najare, "Îre moavasoarocu magumi", yimasiaja mani. **25** "Jesucristo suorine Diore ajitirunurare, rojose îna yisere 'Masirioato Dios' yigu, Dios ĩ naroju, înare senibosacoa narugugumi, tudirijabetirocu nari", yimasiaja mani.

26 To bajiri tirumuju paia ujara ina yisuoadimasire unire yigu, Cristo quene rojose mani visere "Masirioato Dios", manire yisenibosarugugu nagumi. Cristo nanumi masa rojose îna virore bajiro vibecu. Quenase rîne vigu nanumi. To bajiro bajirí î ñajare, Dios î ñaroju, "Retoro ñamasugu ñarucuja mu" Dios î virî ñagũmi. **27** Paia ujarã ñamasurã îna vimasiriarore bajiro vigu me ñagumi Cristo. Înajuama, tocărăcarumune vaibucurare siacoari, soemuomasinujara, "Rojose yua visere masiriova" Diore yirã. To yicoari, îna yarare quene rojose îna yirere "Înare masirioya Dios", înare yisenibosarugumasinujarã îna. To bajiboarine, Jesújuama, mani jedirorene cojojine rijabosayumi, rojose mani yisere "Masirioato Dios" yigu. 28 Moisére Dios î roticumasire, "Paia ujară namasură naruarãma" î yire ti ñaboajaquene, manire bajirone îna quene tire cudijeobetiriară îna ñajare, "Rojose mana ñaama", viîabetimasiñuju Dios. To bajiboarine î macujuarema, quenase rine virí î ñajare, "'Rojose îna visere masirioya mu' înare yisênibosacoa ñarugurocu ñaja mu", îre yiyuju.

"Cristo, õ vecaju manire senibosa ñagumi", yire queti

8 1 "To bajirone bajigumi Cristo, õ vecaju Diorãca ĩ rotiñaroju", muare yaja yu. **2** Tojure ejacõari, "Rojose mani yisere masirioya", manire yibosa ñagumi Cristo, Dios ĩ buariavijure.

3 Tocaracu paia ujara ñamasura ado bajiro yiyuma: Rojose masa îna yisere, "Înare masirioya Dios", yisenibosayujara îna. To yicoari, Diore rucubuora masa îna îsisere boca juacoari, înare yibosayujara. To bajiro îna yire ûnirene yigu, Cristojuama, manire rijabosayumi, rojose mani yisere manire yiretobosagu. 4 Yucuri ñara paia, Moisere Dios î roticumasiriarore

bajirone yicõa ñarāma. To bajiri Cristo, adigodoju ĩ ñacõajama, ĩnare bajiro yibecu ĩ ñajare, "Pai me ñaami", ĩre yiborāja mani. To bajiboarine, õ vecaju Dios ĩ ñaroju, "'Rojose ĩna yisere masirioya' manire yibosagu ñagữmi", yimasiaja mani. 5 "Mani rāca ñagữmi Dios" masa ĩna yirữcubuorotivire Moisés ñamasirí ĩ buarotiroto rĩjoro, ado bajiro ĩre yimasiñumi Dios: "Gữtau joeju mure yu ĩocativire bajirivine buarotiya", yimasiñuju Dios, Moisés ñamasiríre. To bajiri, "Mani rāca ñagữmi Dios" masa ĩna yirữcubuorivire ĩna buajama, Moisére Dios ĩ ĩomasiriavire bajirivine buamasiñujarã. 6 Paia ujarã ñamasurã Dios ĩ rotimasire cudimasiriarã ĩna yirũgũmasire rẽtoro quēnaro manire yibosarũgũgữmi Cristo. To bajiri, "Quēnaro muare yirucuja yu' Moisére Dios ĩ yicũmasire rẽtoro quēnase ñaja adirodoriaye", yimasiaja mani.

7 Moisére Dios î yicûmasire rêmojune quênase ti ñacôajama, gajeye mamejuare vasoabetiborimi Dios. 8 Moisére Dios roticûmasire masa îna cudijeobetijare, îavariquênabetimasiñuju Dios. To bajiri, "Ado bajiro înare gotiya", yimasiñuju î:

- "Mani uju Dios, ado bajiro muare gotiami: 'Quenaro ajiya mua. Cojorumu mame muare vasoabosarucuja yu, Israel vame cuti sitanare, Judá vame cuti sitanare', muare yami.
- 9 'Egipto sitaju ñarāre Israel sitajua înare ūmato vacu, quēnaro înare gotiboacaju yu. To bajiboarine, yu yicatore bajiro îna cudibetijare, "Yu yarā me ñaama", înare yicaju yu. To bajiri, mame yu vasoarotijuama, mua ñicuare yu gotimasicatore bajiro me bajiruaroja' muare yami Dios mani uju.
- 10 'To bajiri, Israel ñamasirí jãnerabatiare mame yu vasoaroti, ado bajiro bajiruaroja: "Yu masise suorine yu rotisere tuoĩamasiruarãma", înare yirucuja yu. To bajiro yu yisere bojarã ñari, quenaro yiruguruarãma. To yicoari, yu sĩgune îna uju îna yirucubuogu ñarucuja yu. To bajiri înajua quene yu yarã ñaruarãma' muare yami Dios.
- 11 'Yu yarā ñari, rīamasa quēne, bucurā quēne, īna ñaro cõrone, yure masijedicoaruarāma īna. To bajiri, "Ado bajiro tuoīagū ñaami Dios", gāmerā yimasiorā maniruarāma', muare yami Dios.

12 'Înare îamaicoari, rojose îna yisere yu masiriojama, "Rojose yiriară ñaama", juaji înare yituoîabetirucuja yu. To bajiro înare yu yiroti ti ñajare, yure quenaro masiruarama îna' muare yami Dios", yimasinuju, Diore gotiretobosamasiri.

13 "Mame oca quẽnase vasoarнснja" Dios ĩ yijama, tirн̃mнjн ĩ yimasiboarere reagu yigumi. To bajiri, "Tirн̃mнayejuma vaja manoja", yimasiaja mani.

"Cristo, quenaro manire yibosagumi" yire queti

9 1 "Adigodoju ñarã yure rücubuorã mua rejarotivire mua buasere bojaja yu", Moisés ñamasiríre îre yimasiñuju Dios. 2 To bajiri î rotiriavire bajirone buamasiñujară îna. Ti vi gudarecore sudirone votoriavi ñamasiñuju. To bajiri, ejasuoriasõa Diore rucubuoriasõa vame cutimasiñuju. Tisõaju sĩabusuoriabajari jeoriaju ñamasiñuju ti. To yicoari, Diore îsiroti pan jesariju quene namasinuju. 3 Gajesoa, Dios î narisõa vãme cutimasiñuju. 4 Tisõajure, ñamasiñuju Diore rũcubuorã, îna soejama, quenaro sutiquenase soemuoriaju. "Dios ĩ ñari sõagaju ñaja" ĩna yiboajaquene, ejasuoriasõajuarene ñacõamasiñuju ti. To bajicõari, Dios î ñarisõajure ñamasiñuju rujajata orone îna quenoriajata. "Dios î rotirere cudiroti ñaja" yirã, îna quenoriajata namasinuju. Tijatajure adocarãca vãme sãñamasiñuju: Orone îna quenoria sotu sãñamasiñuju. Ti sotujure bare maná vãme cuti Dios î coare sañamasiñuju. To bajicoari, Aarón î tuemasiri quene acatuari sanamasiñuju. To bajicoari, juajai gutajai Dios i rotimasire i ucamasiriajāiri quene sanamasinuju. 5 Tijata joere rugomasinujara Dioracana vura querubines vame cutirare bajira masa ina quenomasiriara. Îna namasinujara, "Adiju naja masa rojose îna yisere Dios î masirioriju" yigotirã. Îna querujuri rãca gamera nucanamucoari, rugomasinujara ina. Yucurema ti viaye buto gotire maja ti.

6 To bajiboarine, Diore rūcubuoroti ti ñajedicõajare, tocãrãcarumune Diore rucubuorā sājaejarugumasinujara paia, ñasuorisõare. 7 Paia uju namasugu rine jajarugumasinuju, Dios î narisõa vame cuti sõajure. Tocaraca cumare cojojine jajamasinuju. Jajacõari, î masu rojose î yirugurere, to yicõari, î narimacana, "Rojose yira yaja yua" yituoiamenane, "Rojose

yua yirügürere masiriobosato Dios" yigu, vaibucurā riíre juajājarügümasiñuju. 8 "Paia uju ñamasugū rīne Dios ī ñarisõare jājamasiami", yimasiñujarā. Tire īna tuoīajama, Espíritu Santo ī ejarēmose rāca, ado bajirojua yimasiñujarā īna: "'Mani masune rojose mani yisere yuare masirioya', Diore yimasibeaja. 'Paia uju ñamasugū rīne manire sēnibosagu ñaami' yimasiaja mani. To bajiro rīne bajicoa ñaruarāja mani

maji. Dios manire î săjarotiri-

Hebreos 9.5

rữmu ti ejaroju tisõare jājaruarāja mani", yimasiñujarā īna. 9 "'Mani ñicua Dios î rotimasirere îna ajitirữnurugumasire retoro quenamasuse ñaja' mani yituoīamasirotire yiro bajiyuja", yimasiaja mani. "Mani ñicua, tirữmuju îna yirugumasiriarore bajirone mani quene, rojose mani yisere, 'Manire masirioato Dios' yira, paire mani soemuoroticoa ñajama, Diojua î ĩajama, 'Rojose maja ĩnare' manire yiĩabeticoa ñagữmi", yimasiaja mani. 10 Tirữmuaye Dios î rotimasire ado bajiro bajiyuja: "Adocaraca vame baruaraja mua. Gajeyerema babetiruaraja mua", înare yimasinumi. To yicoari, îna idirotire, îna guarotire, îna amo coerotire quene to bajirone yimasinumi. To bajiro î yijama, ti ñajediro î rotimasire mamejua î vasoaroto rijororema, îna rujure îna ĩatirữnuroti rine yigu yiyumi Dios.

744

11 To bajiro ĩ yimasire ti ñajare, yucurema, "Cristo suorine quenaro yirucuja yu" Dios ĩ yiriarodo ejayuja ti. To bajiro ĩ yire ñajare, Cristo manire rijabosacoari, o vecaju Dios ya viju ñagũ vasuju. Ti viju ñacoari, paia uju namasugũ ĩ senibosarore bajiro, "Quenaro nato îna" yigu, manire senibosa ñagũmi. To bajiro ĩ yiñarivima, adigodo nara Diore rucubuora îna buariavi retoro quenarivi naroja. 12 To bajiri Dios ĩ narisoaju jajacoari, cabra rĩa rií, ta vecu rĩa rií adigodoju nara paia ujara Diore îna îsiriarore bajiro yiru me, ĩjuama, ĩ ruju rise suorine rojose mani yire vajare cojojine yiretobosajeocoaru, o

vecaju Dios î ñarisõaju jäjasuju Cristo. 13 Ado bajiro gotiaja Dios î rotimasire: "Bajirocaríre moaîabetiruarãja mua. To yicõari, 'Babetiruarãja mua' yu yisere quene moaîabetiruarãja. To bajiro vu visere mua cudibetijama, vure îna rucubuorivire sãiabetiruarãia mua. To baiiboarine, ta vecu macure îna soese rîtire, oco râca abavuore ñasere muare yayeturucumi pai. Tire î yibetijama, hisopo vâme cuti ruju râca vaibucu riíne muare vejabate gurucumi. To bajiro muare i vijama, vure rũcubuoriavire sãjamasiruarãja mua", vimasiñumi Dios. 14 "Vaibucură riine muare î yayeguojama yure rücubuoriavire sajamasiruaraja mua" Dios i vimasire ti naboajaquene, "Cristo manire î rijabosarejua retoro quenase nanuja", yimasiaja mani. Rojose vibetirí ñari, to bajivo bajivumi Cristo. Espíritu Santo ñacoa ñarugurocu i ejaremojare. Cristo manire ĩ rijabosare suorine, rojose mani visere masiriogumi Dios. To bajiri, "Rojose maja manire", yituoĩaja mani. To bajiro vituoĩacoari, ñacoa ñarugurocu Dios i bojarore bajiro quenaro viruguroti ñaja manire.

15 "'Mame muare vasoarucuja yu' î yiriarore bajirone bajiato" yigu, adi macarucurojure Cristore cõañumi Dios. To bajiro î vicoari nari, tirumuave ajirucubuoriarare quene rojose mani visere "Masirioato Dios" vigu, manire rijabosayumi Cristo. To bajicoari, î rijabosare suorine "Yu yara naama" Dios manire î yiîarotire yigu, bajiyumi. To bajiro î bajibosariarã mani ñajare, "Quenaro yirucuja" Dios i yiriarore bajirone yigu, mani rijato beroju î rãca mani caticoa ñarotire îsiecorona ñaja mani. 16 Ado bajise tuoĩaña mua: Mani yu, ĩ bajiyayiroto rijoro, "Îne ñaami yu ye gajeyeûni cuosuyarocu", yigumi. To bajiro ĩ yirí ñari, ĩ bajirocato bero, ĩ yere cuosuyagumi. 17 l̃ caticoa ñajama, l̃ masune cuocoa ñagumi maji. l̃ rijato bero, tire cuomasigumi gajijua. To bajiri, "I gotiriarore bajirone bajiaja", yimasire ñaja. 18 To bajirone bajimasiñuju, "Quenaro yirucuja yu" Dios ĩ yimasirere quene. "Dios manire ĩ gotiriarore bajirone yato" yirã, vaibucurãre sĩamasiñujarã. 19 Dios Moisés ñamasiríre î roticumasire ñaro corone masa iedirore înare gotimasiñuju. Tire î gotiro bero, oveja joa îna sũorere, hisopo vãme cuti rujuju siatucoari, vaibucura cabra vãme cutirã rîare, ta vecu rîare îna sîariarã riíre juacoari, oco rãca îna vuorere yosemasiñuju. To yicoari, Dios î rotimasire Moisés ĩ ucariajotire vējabate gumasiñuju ĩ. To yicoari, masa ñajedirore quene to bajirone yimasiñuju. **20** To bajiro yicoari, masare ado bajiro gotimasiñuju ĩ: "Dios muare ĩ yirotisere cudiroti ñaja", yimasiñuju Moisés ñamasirí, mani ñicuare. **21** "Mani răca ñagumi Dios" îna yirucubuorivire quene riíne vējabate gumasiñuju Moisés. To yicoari, ti viaye ñase jedirore, to bajiro yimasiñuju. **22** To bajiro Dios ĩ rotimasire ñajare, vaibucu îna sĩarí riíne vējabate gumasiñujara îna. To bajiro îna yibetijama, înare ĩavariquenabetiborimi Dios. To bajirone bajiyuja Cristore quene. Îre îna sĩaro, ĩ rií ti budibetijama, "Rojose mani yisere masiriobetiborimi Dios", yimasiaja mani.

"Cristo ĩ rijabosare suorine, 'Rojose mana ñaama' manire yiĩañumi Dios", yire queti

23 To bajiri, Diore virucubuoriaviju îna săjaroto rijoro, îna rujure îna ye gajeyeûnire quene, vaibucura riine yayebate gurotiyujarā mani ñicua. To bajiro yiroticoari, sajarugumasiñujarã îna. To bajiro îna yijama, õ vecaju îna bajiroti ûnire yirã bajimasiñujarã îna. To bajiboarine tojuama Dios ye masu ti ñajare, vaibucu rií îna yayebate guorotire ûnirene viro, retoro quenagu i rijabosasere bojavuja. To bajiri, manire i rijabosare ti ñajare, "Rojose mana ñacõari, Dios va viju sãjaruaraja mani", yimasire naja. 24 Cristo, manire rijabosacoari bero, tudicaticoari, adi macarucuroju Diore rucubuoruara, masa îna buariavi mere, õ vecagavi Dios ya vijuare sajasuju Cristo. To bajiri, ti viju ñacoari, "Quenaro ñato îna" yigu, manire senibosacoa ñarugugumi. 25 Paia uju ñamasugu adigodoaguma, tocărăca cumare cojojine, Dios î narisoa vame cuti sõare jäjarügümasiñuju, vaibucu î sĩarí riíre "Masa rojose îna visere masiriova Dios", înare vibosagu. To bajiboarine Cristojuama, õ vecaju Dios ĩ ñarojure ejacõari, adigodoagu paia uju î yimasiriarore bajiro yiru me, bajiyumi. Î masu ruju rií suorine yiretobosacoari, Dios ñarisoajure jajasuju. 26 Adigodoagu paia uju ñamasugu tocaraca cumane "Masa rojose îna yisere, masirioya Dios", înare yibosarugunuju î. Cristo quene, paia uju î virugumasiriarore bajiro î bajijama, adi macarucuro Dios î rujeorijujune, cojoji me manire rijabosacõa suoadiborimi. To bajiro me bajiyumi Cristo. Cojojine manire rijabosayumi, "Rojose mana ñaama" manire Dios î yiîarotire

yigu. 27 Mani jediro cojojine bajirearona ñaja mani. Mani bajirearo bero, ĩ tuju mani ejato, rojose yirãre, to yicõari quenase yirãre ĩabeserucumi Dios. 28 Cojojine manire ĩ rijabosare ñajare, jãjarã ñaja mani rojose yibetiriarãre bajiro bajirã. Quena Cristo, ĩ tudiejajama, "Rojose mani yisere masirioato Dios" yigu, me ejarucumi. "Manire rijabosayumi" yituoĩarãjuare juaguagu bajirucumi.

1 Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticũmasirejuama, "Rojose ĩna yisere ĩnare masiriojeorucuja yu", ĩ yire me ñañuja. Beroju bajirotire baji rĩjoro cutise ñañuja. To bajiro bajijare, tocãrãca cũmane vaibucurãre sĩacõari, "Rojose yua yisere yuare masirioato Dios" yirã ĩna soemuorotiboajaquene, "Rojose mana ñaama", ĩnare yiĩabesuju Dios. 2 Vaibucurã ĩna soemuorotise suorine, "Rojose mana ñaama" rẽmojune Dios ĩ yiĩacõajama, "Tudi rojose yua yisere masirioato Dios", yibetiboriarãma. 3 Vaibucurã rii ĩna soemuorugũse tocãrãca cũmane rojose ĩna yirũgũrere tuoĩarotire yiro bajiaja. 4 Vaibucurã rii ĩna soemuosema rojose masa ĩna yisere, masiriose me ñaja.

5 Vaibucură rii, îna soemuoboajaquene, rojose îna yisere Dios î masiriobetijare, adi macarucurojure î vadiroto rijoro, ado bajiro Diore gotivuju Cristo:

- "Masa vaibucu rii îna soemuosere bojabeaja mu. То bajiri, 'Masare bajiro ruju cutigu ñato' yigu, yure cõaña mu.
- 6 'Rojose mani yisere masirioato Dios' yirã, vaibucu rii ĩna soemuorotiboasere quene ĩavariquenabeaja mu.
- 7 To bajiri, ado bajiro mure yaja yu: 'Adone ñaja yu.

 Mu bojasere yiru masa tuju vacu yaja. "To bajiro
 bajirucumi" mu ocare masa îna yiucacatore bajirone yiru, bajiaja'", Diore îre yiyuju Cristo, masare î rijabosarotire yigu.

8 Quena, tirene muare gotiaja yu. "'Rojose mani yisere masirioato Dios' yira, vaibucu rii îna soemuorotiboasere îavariquenabeaja mu, mu roticucati ti naboajaquene", Diore yiyuju Cristo. 9 Quena ado bajise yiyuju Cristo: "Mu bojasere yiru masa tuju vacu yaja yu", îre yiyuju. To bajiro î yijama, ado bajiro îre yigu yiyuju: "Tirumuju Moisére mu roticucatire

yitujacõari, mamejuare masa îna ajise suori quenaro înare mu yibosarotire bojagu bajiaja yu", îre yiyuju. 10 To bajiri Dios î rotiriarore bajirone yigu, cojojine manire rijabosayumi. To bajiro î bajire najare, rojose mani yisere masiriocoari, "Rojose mana naama", manire yi agumi Dios.

11 Judío masa, paia, tocãrãcarũmurine îna ye moare ñajare, "Rojose îna yisere masirioato Dios" yirã, cojoji me vaibucurã riire soemuorugurãma îna. To bajiro îna yiboajaquene, rojose îna yisere, masiriose me ñaja. To bajiri rojose îna yisere masiriobecumi Dios. 12 Jesucristo, cojojine manire rijabosacoari bero, rojose mani yisere yiretobosajeocoagu ñari, Dios î rotinaroju rucubuoriajure rujiyuju î. 13 "Mure tera najediro rotigu narucuja mu", yiyuju Dios. To bajiri, "To bajiro yirucuja" Dios î yirere yunagumi Cristo. 14 To bajiri, Cristo cojojine manire î rijabosare najare, "Rojose mana naama", manire yinagumi Dios. To bajiro î yijare, "Najediro rojose mani yirere, mani yirotire quene, manire yiretobosajeocoanumi Cristo", yimasiaja mani. 15 Dios ocare masa îna ucamasire suorine ado bajise manire gotiami Espíritu Santo:

- 16 "To bajiri, ĩnare mame yu vasoaroti, ado bajiro bajiruaroja: "Yu masise suorine yu rotisere tuoĩamasiruarãma", ĩnare yirucuja yu. To bajiro yu yisere bojarã ñari, quẽnaro yirũgũruarãma', yami Dios mani uju.
- 17 'Înare îamaicoari, rojose îna yisere yu masiriojama, "Rojose yiriară naama", juaji înare yituoiabetirucuja yu', yami Dios", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

18 To bajiri rojose mani yisere Cristo manire ĩ yiretobosajeore ti ñajare, rojose mani yisere tudituoĩabetirucumi Dios. To bajiri, no yirã vaibucu riire soemuomenaja mani.

"Diore quenaro ajitirunuruguruaraja mani", yire queti

19 To bajiri, Jesús, manire rijabosacõari, rojose mani yisere yirētobosarí ñari, õ vecaju manire sēnibosa ñagūmi. To bajiri güimenane Diore sēnito mani. 20 Tirūmujuma Diore yirūcubuoriaviju sudigasero yotoriaro ñanuju ti, "'Dios ĩ ñarisõa' vāme cuti sõare jājamasibeama masa" yiioriju. To bajiro ti bajijare, ĩna masune Diore sēnimasimena ñari, paia uju ĩ

sẽnibosasere bojarũgũmasiñujarã ina. Yucurema Cristo manire î rijabosare ti ñajare, no mani bojarijune mani masune Diore sẽnimasiaja mani. 21 Cristo sĩgũne ñagũmi ñamasugũ manire sẽnibosagu. To bajiro yiñagũmi õ vecaju Dios ya viju ñacoari. 22 To bajiri, tocaracajine, "I bojarore bajirone yiruaja" virã, Diore seniruguruaraja mani. "Cristo suorine manire ĩavariquenagumi Dios" yituoĩa tujamenane îre seniruguruaraja mani. To bajiro îre visenirane, "Rojose naja manire", vituoĩabetiruarãja mani, Dios, "Rojose mana ñaama" manire ĩ viĩañajare. "Manire rijabosayumi Jesús" yirã, oco rãca ĩna bautizacana ñaja mani. 23 Cristo oca mani buesuocatire ajitirunt tujabetiruaraja mani. "Quenaro muare yirucuja" Dios manire î yirere tuoîatujabetiruarăja mani, "Yirucuja" î yirore bajiro vigu î ñajare. **24** Mani răcanare îamajcoari, quenaro gotiruarăja mani, "Îna quene găjerare îamaicoari, variquenase rãca înare ejaremoato" yirã. 25 Cristore ajitirunura ñari, rējarūgūroti ñaja, manire. Gājerā rējarūgūboariarā īna rējatujarore bajiro bajibetiroti ñaja, manire. Rejacoari, "Cristore îre ajitirũnu tujamenasa" yirã, quẽnaro gãmerã gotirũgũruarãja mani, "Yoaro me ejaruaroja rojose yirãre Dios î ĩabeserirũmu" vimasirã ñari.

26 Cristo ocare masiriară naboarine, tire ajitirunu tujacoari, rojosejuare mani vicoa ñajama, manire viretobosabetirucumi Cristo. 27 To bajiri, rojose manire î yirotire tuoîagüirã rîne, Dios masare î îabeserirumu ti ejaro, "Yua uju me ñaja mu" îre yiră răca rojose tămuotujabetiriaroju vaborăja mani. 28 Tirumuju Dios i rotimasirere sigu tire i cudibetijama, ado bajiro bajimasiñuju: Juarã ñacoari, "Rojose vimi" îre virã îna ñajama, îre îamaimenane, Dios î rotiriarore bajirone virã. îre sĩamasiñujarã îna. **29** To bajiro bajimasire ti ñajare, yucurema mame î vasoarere ajitirunuriară naboarine, "Dios macu me ñarimi Jesús; manire rijabosabetirimi" îna yijama, înare maigũ Espíritu Santore rojose ñagõrã yirãma. To bajiri buto rojose tãmuoruarãma. "Manire rijabosabetirimi Jesús" îna yise ti ñaboajaquene, i rijabosare suorine, "Rojose ina visere masiriocoari, quenaro virucuja yu" masare Dios i yimasiriarore bajirone bajiyuja. 30 Rojose îna yise vaja buto rojose îna tãmuorotire masiaja mani, Dios ado bajiro î gotirere masa îna ucamasire ti ñajare: "Yune ñaja masa rojose îna yise vaja rojose înare yirocu. Yu sîgune riojo tire yimasigu ñaja yu", yigotiaja. Gajeye quene, ado bajise gotimasinumi Dios: "Yu ñaja yu yara rojose îna yijama, înare rojose yirocu", yigotimasinumi Dios. 31 Caticoa ñarugurocu, Dios, rojose yirare îajunisinicoari, rojose înare î yiroti, guiose masu naruaroja ti.

32 Dios î ejarêmose răca Cristore mua ajitirunu suocatire tuoĩamasiña mua. Îre ajitirunura mua ñajare, gajera cojoji me muare rojose vicama îna. To bajiro muare îna viboajaquene, îre ajitirunucoa narugucaju mua. 33 Masa îna îaro rîjorojua muare ajatudicama îna. To vicoari, mua babarare îna ajatudîro îacoari, "Yua racana naama", înare yiiamaicaju mua. 34 Cristore ajitirunurare îna tubiberiarare quene, "Yua racana naama", inare viiamaicaju mua. To bajiro vira mua ñajare, rojose muare vicama gajera. Cristore ajitirunucana mua ñajare, gajera mua tuju ejacoari, mua gajeveunire ẽmacama ĩna. To ĩna yiboajaquene, Cristore ajitirunura ñari, "Dios î gotiriarore bajirone, îna emase retoro quenase nacoa ñarotire bujaruaraja mani, Dios î narojua", yivariquenacaju mua. 35 To bajiro mua vituoĩacatore bajirone bajiruaroja. To bajiri, Cristore îre ajitirunu tujabetiruaraja mua. 36 Rojose tãmuoboarine, îre ajitirunucoa ñaña mua. To bajiro mua bajijama, Dios î bojarore bajiro viriarã mua ñajare, Dios î gotiriarore bajirone õ vecaju quenaro muare yirucumi. 37 To bajiro bajiroti ti ñajare, ado bajiro gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire:

> "Yu cõarocu Cristo yoaro meaca ejarucumi. 'To cõrone ejarucuja mu' yu yiroticatore bajirone ejarucumi.

38 'Rojose magũ ñaami' yu yiĩavariquẽnagũ, 'Ĩ yirore bajiro yigu ñagũmi' yure yituoĩagũ ñari, bajirocacoari bero yu tuju quẽnaro ñacoa ñarũgũrocu ñagũmi. To bajiboarine, yure ajitirũnu tujagurema, îre ĩaquẽnabetirucuja yu", yigotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire.

39 To bajise Dios ĩ gotimasire ti ñaboajaquẽne, manijuama, Cristore ĩre ajitirữnu tujarona me ñaja mani. To bajiri, "Manire rijabosayumi Cristo" yituoĩarã ñari, rojose tãmuotujabetiriaroju vabeticõari, Dios tuju quẽnaro ñacõa ñarũgũrona ñaja mani.

Diore mani ajitirunu tujabetiroti queti

1 1 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi" Diore ĩre mani yituoĩajama, ado bajiro bajiaja: "Muare ĩsirucuja yu" manire ĩ yijama, "Bujaruarãja mani", yituoĩaroti ñaja. "To bajiro masu bajiaja" Dios ĩ yijama, maji tire ĩabetiboarine, "To bajirone bajiroja", yituoĩaja mani. 2 Mani ñicua to bajiro Diore ĩna tuoĩajare, ĩnare ĩavariquenamasinumi Dios.

3 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi" Diore ĩre yituoĩarã ñari, ado bajise yimasiaja mani: "'Ruyuaya' Dios ĩ yirore bajirone bajimasiñuju, adi macarucuroaye, õ vecaye quene", yimasiaja mani. To bajiro ĩ yire ti ñajare, ĩ rujeoroto rĩjorojuma, manirugumasirere ĩaruguaja mani, adi macarucuro ñasere.

4 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩagu ñamasiñuju mani ñicu Abel ñamasirí. To bajiro Diore tuoĩagu ñari, ĩre rucubuogu, Dios ĩ bojarore bajiro yigu, vaibucure soemuomasiñuju. To bajiro ĩ yijama, ĩ gagu Caín retoro quenaro Diore rucubuogu yimasiñuju. To bajiri, Diojuama, "Rojose magu ñaami", ĩre yiĩamasiñuju Dios. Abel ñamasirí tirumuju ĩ bajirocare ti naboajaquene, ĩ yimasiriarore bajiro mani quene Diore mani rucubuoruajama, Dios ĩ bojarore bajiro yirucubuoroti naja manire.

5 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagữmi", Diore ĩre yituoĩagữ ñamasiñuju Enoc ñamasirí quẽne. To bajiro Diore tuoĩagữ ĩ ñajare, "Yu bojarore bajiro yigu ñaami" ĩre yiĩavariquẽnagữ ñari, ĩ bajirocabetone, ĩre ãmicoamasiñuju Dios. To bajiri, ĩre bujabetimasiñujarã masa. To bajirone gotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire. 6 Ado bajiro tuoĩarã ñari, Diore sẽniaja mani: "Dios ñagữmi" yimasicõari, "'Yure ejarẽmoña' ĩre yisẽnirãre quẽnaro yami" yituoĩarã ñari, sẽniaja mani. To bajiro mani yijama, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagữmi" Diore yirã yaja. "Ĩ yirore bajiro yigu ñagữmi" Diore ire mani yituoĩabetijama, manire ĩavariquẽnabecumi Dios.

7 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩagu ñamasiñuju Noé ñamasirí quene. Ado bajiro ĩre yimasiñuju Dios: "Masa ñajedirore ruureajeocoarucuja yu. To bajiri, cumua jairica quenoña mu, 'Rujarobe' yigu", ĩre yimasiñuju Dios. To bajiro ĩ yijare, bajirotire masibetiboarine, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi" Diore ĩre yituoĩagu ñari, ĩ gotirore bajirone yigu,

cũmua jairicare quẽnomasiñuju Noé. To bajiri ĩ yarã rãca Noé ĩ rujaborotire ĩnare yirẽtobosamasiñuju Dios. To bajiboarine, gãjerãrema ĩ rãcana ñaboariarãre, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi Dios" yituoĩamena ĩna ñajare, ĩnare yirẽtobosabetimasiñuju Dios. Noéjuarema, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi" yure yituoĩagu ĩ ñajare, "Yu ĩavariquenarã rãcagu ñaami, ĩ quene", Noére ĩre yimasiñuju Dios.

8 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩagu ñamasiñuju Abraham quẽne. To bajiri, "Mu ñarimacare to cõrone vaveoya mu. Mu ñaroti sitare mure ujorucuja yu", ĩre yimasiñuju Dios. "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi" Diore ĩre yituoĩagu ñari, Dios ĩ rotisere ajicoari, vacoamasiñuju ĩ, ĩ ñarotire masibetiboarine. 9 Găjeră ye sita ti naboajaquene, "Adi sita mure ujorucuja" Dios ĩre ĩ yire ñajare, "Ĩ yirore bajiro yigu nagumi" Diore ĩre yituoĩagu nari, cojoju me viriaca buacoari, nacudirugumasinuju Abraham. Ĩ bajimasiriarore bajirone nacudimasinujară ĩ macu Isaac, ĩ jānami Jacob quene "Adi sita muare ujorucuja yu" Dios ĩnare ĩ yire najare. 10 To bajiboarine, variquenagu nacudimasinuju Abraham, "O vecaju Dios ĩ quenoria macare quenaro nacoa narugurucuja yu" yituoĩagu nari.

11 To bajicõari, Abraham manajo Sara, bucuo rĩa magõ ñamasiñuju so. Ĩ quêne bucu ñamasiñuju. To bajiboarine, "Ĩ goticatore bajirone yirucumi Dios" yituoĩagũ ñari, Dios ĩ ejarêmojare, macu cutimasiñujarã ĩna. 12 To bajiri, "Bucuacoarí ñaboarine, macu cuticõari, jājarã jãnerabatia cutirocu ñamasiñumi. Jājarã ñocoa ñarãre, mani cõĩajeobetore bajiro, to yicõari, jare mani cõĩajeobetore bajiro jājarã jãnerabatia cutirocu ñamasiñumi Abraham", yimasiaja mani.

13 Abraham, Isaac, Jacob quene, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩariara ñamasiñujara ĩna, ĩna catiñaro corone. Dios ĩ gotiriarore bajiro ĩnare ĩ yibetiboajaquene, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", ĩre yituoĩacoa ñamasiñujara ĩna. "Yu bajirocaro beroju yure ĩ goticatore bajirone yure yirucumi", yituoĩara ñamasiñujara ĩna. To bajiro bajira ñari, "Muare ujorucuja yu" Dios ĩ yire sitaju ñacudiñara, ti sitanare ado bajise ĩnare gotimasiñujara ĩna: "Adi sitajure yoaro ñabetiruaraja yua", ĩnare yigotimasiñujara ĩna. 14 To bajise ĩna yijama, "Gajeye sita ĩna ñacoa ñarotire tuoĩara yiriarama ĩna", yimasiaja mani. 15 Ĩna vadiveoria sitare tuoĩara ĩna yijama, quena

ti sitajure ñarã, tudicoaboriarāma îna. 16 To bajiro îna tuoĩajama, îna vadiveoria sita tuoĩarã me yiyuma. Îna vadiveoria sita retoro quenari sita o vecaju Dios î naroju varua tuoĩarã yimasinujarã îna. To bajiro tuoĩarã îna najare, "Yune naja îna rucubuogu; yu yarã naama îna", yivariquenamasinuju Dios. To bajiro yigu nari, îna naroti macare înare quenobosayumi.

17-18"¿'Socu mene î yirore bajiro yigu ñagũmi' yure yituoĩagũ ñati?" yimasiru, îre rũcubuorã, vaibucure îna soemuoriarore bajiro yigu, î macu sĩgũ ñagũre sĩarotimasiñuju Dios. "Isaac suori jãjarã jãnerabatia cutirucuja mu" Dios î yire ti ñaboajaquêne, "Mu rotisere yibetirucuja", yituoĩabetimasiñuju. 19 "Bajireariarãre înare tudicatiomasigũ ñagũmi Dios" yituoĩagũ ñari, "Yu macure yu sĩacoajaquêne, catiocoarucumi" yituoĩagũ ñari, îre ĩ sĩaguadijune, "Îre sĩabeticoaña" Dios ĩ yijare, îre sĩabetimasiñuju. To bajiro ĩ yire ti ñajare, "Rijacoaboarine, tudicatigure bajiro ĩre ĩamasiñuju Abraham", yimasiaja mani.

20 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩagu ñamasiñuju Isaac ñamasirí quene. To bajiro Diore tuoĩagu ñari, ĩ rĩare ado bajiro ĩnare gotimasiñuju, Jacob, Esaúre quene: "Ĩ gotiriarore bajirone quenaro muare yirucumi Dios", yimasiñuju.

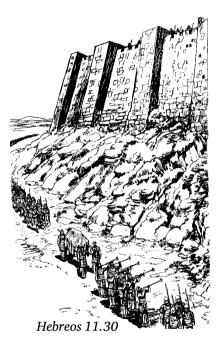
21 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore îre yituoĩagu ñamasiñuju Jacob ñamasirí quene. To bajiro Diore tuoĩagu ñari, ĩ bajirocaroto rijoro, ĩ macu José riare, "Quenaro muare yirucumi Dios", ĩnare yimasiñuju ĩ. Bucu ñari, rugotimabetiari naboarine, ĩ tueriu suorine vumurugocoari, Diore rucubuomasiñuju ĩ.

22 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore îre yituoĩagu ñamasiñuju José ñamasirí quene. To bajiro Diore tuoĩagu ñari, ĩ bajirocaroto rĩjoro, ĩ yarare Israel ñamasirí janerabatiare ado bajiro înare gotimasiñuju: "Adi sita Egipto sitare vaveoruarama îna, mua janerabatia. Îna vajama, yu goare juacoari, Canaán vame cuti sitaju yujeruarama îna", yimasiñuju.

23 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi", Diore ĩre yituoĩarã ñamasiñujarã Moisés ñamasirí jacu, ĩ jaco quene. To bajiro Diore tuoĩarã ñari, Moisés ĩ ruyuaro bero, idiarã muijua ĩre yayiocuomasiñujarã ĩna, "Quenaguaca sucare manire ĩsiami Dios" yirã. To bajiri egipcio masa uju, Israel ñamasirí janerabatiare rĩamasa ũmuare ĩ sĩarotiboajaquene, ĩre güimena ñari, ĩ rotirore bajiro yibetimasiñujara ĩna.

24 "Yirucuja' î yirore bajiro yigu ñagumi", Diore îre yituoîagu ñamasiñuju Moisés ñamasirí quene. To bajiro tuoîagu ñari, bucuacu, Egipto sita uju maco so masorí naboarine, "Egipcio masure bajiro bajigu ñaami" masa îna yirucubuosere

bojabetimasiñuju Moisés. 25 Ado bajiro tuoĩagũ ñari, tire bojabetimasiñuju î: "Adi macarucuroju yu catiñaro cõro egipcio masa rãca yu bojarore bajiro vu vijama, vu rijato beroju quenabetoja ti. To bajiri Israel ñamasirí iãnerabatia Dios varã rãca baba cutirucuja yu, egipcio masa yure quene rojose îna ñaboajaquene", viroti ti vimasiñuju Moisés ñamasirí. 26 Ado bajiro tuoĩagũ ñari, to bajiro vimasiñuju Moisés: "Egipto sitana îna cuose jairo vaja cuti retoro ñamasuse ñaja, Cristo î ejaroti Israel ĩna ñamasirí jãnerabatia gotisejuama", yituoĩacõama-

siñuju. To bajiri, "Îna rãca yu ñajare, egipcio masa rojose yure îna yiboajaquêne, quênacõaruaroja", yituoĩacõamasiñuju Moisés. To bajiro î tuoĩajama, î rijato bero, "Cristo suorine quênaro yure yirucumi Dios" yituoĩagũ yimasiñuju.

27 Egipcio masa uju î jūnisinisere güigu me, ti sitare vaveomasiñuju Moisés. "Ĩ yirore bajiro yigu ñagũmi Dios" yituoĩagũ ñari, Diore îre ĩabetiboarine, ĩ bojarore bajiro ĩ yirotire masicoari, vacoamasiñuju. 28 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagũmi Dios" yituoĩagũ ñari, Israel ñamasirí jãnerabatiare "Dios ĩ rotirore bajiro Pascua boserữmu yito mani" yigu, oveja sĩarí riíre cojovi ruyabeto sojerire turotimasiñuju. Tire ĩamasicoari, Israel ñamasirí jãnerabatia ĩna rĩa cutisuoriarãre "Dios ĩ coagũ ángel, sĩagũ sãjabeticoato" yigu, yimasiñuju Moisés ñamasirí.

29 "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi Dios", yituoĩara ñamasiñujara Israel ñamasirí janerabatia quene. To bajiro Diore tuoĩara ñari, Diore ajitirunucõari, moa riaga Oco Sũarisa vame cutiyare jẽamasinujara. Dios ĩ masise suori "Riagare jẽato" yigu, oco mano ĩ yibosajare, carari maare jẽamasinujara ĩna. To bajicõari, egipcio masa ĩnare tuoruara, suyajẽamasiboayujara. Ĩna jẽaejabetone, ruureacõamasinuju Dios.

30 To bajiro îna bajimasiriaro bero, Israel ñamasirí jānerabatia Jericó vāme cuti macare ēmaruarā, ti macare îna matariacūni suyarojuare ejacõari, cojomo cõro jua jēnituarirācarūmuri rūja gānibiarūgūmasinujarā îna. To bajiro îna bajirone, "Ī yirore bajiro yigu nagūmi Dios" yituoīarā îna najare, ti maca matariacūni cague vējacoamasinuju ti. 31 Ti macago Rahab vāme cutigo, ūmuare ajeriarā cuticõari, vaja sēnigo naboarine, "Ī yirore bajiro yigu nagūmi Dios", yituoīago namasinuju so. To bajiri Israel namasirí jānerabatia juarā iarudirimasa ejarāre quēnaro inare yimasinuju so. Quēnaro inare yirio nari, so ya macana Diore ajirūcubuobetiriarā rāca rijabetimasinuju.

32 Jere jairo muare gotibu yu. Tire bajiro Diore tuoiamasiriarã jediro îna bajimasirere vu ucajama, voaro ucaboguja vu. Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel, to vicoari, Diore gotiretobosariara jediro îna bajimasirere quene ucaboguja yu. 33 Îna quêne, "Î yirore bajiro yigu ñagumi Dios" yituoîarã ñari, gaje sitana rãca îna gãmerã sĩajama, înajua rîne, înare sĩacoarugumasinujara îna. Găjerama, quenaro masare rotimasiñujarã îna, îna yarãre, "Quenaro gamera yato" yira. Gajerama, rojose tãmuorã ñari, "Yuare ejarêmoña" virã, Diore sênimasiñujarã îna. To îna vijare, î gotiriarore bajirone înare ejaremomasiñuju Dios. Gajerarema, "I yirore bajiro yigu ñagumi" Diore îna yituoîajare, "Yaia, león vame cutira înare babeticoato", viyumi Dios. 34 Gajerama, jeame buto ujuroju ina reatīariarā ñaboarine, uabetimasiñujarā. Gājerāma, īnare ĩaterimasa jariaseri rãca ĩna sĩaruasere ĩacoari, rudimasiñujarã. Gãjerãma, tímabetiboariarãne, Dios înare î ejarêmojare, tîmară ñacoasujară îna. To bajiri, înare îateră sîară ejarăre înajua rîne sîareacoarugumasinujara. 35 Romia quene, "Î virore bajiro vigu ñagumi" Diore îre vituoîară ñari, bajireacoanare Dios î masise suori î catiorare yara cutiyujara.

Găjerāma, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi Dios" yituoĩarã, ado bajiro bajivujarã: Înare îaterimasa înare ñejecoari, "Dios ocare mu ajitirunu tujabetijama, mure sîaruaraja yua", înare vigotivujarã îna. To bajiro îna viboajaquene, "Î virore bajiro yigu ñagumi Dios" yira, înare güimenane, ado bajiro tuoiañujarã îna: "Îna sĩacoajaquene, tudicaticoari, Dios tuju retoro quenaro naruaraja mani", yituoiamasinujara ina. To bajiro yirã îna ñajare, înare sĩacoanujarã. 36 Gajera quêne, "Ĩ yirore bajiro vigu ñagumi Dios" vituoĩarã ñari, ado bajiro rojose tãmuonujarã îna: Înare ajatudícoari, înare bajevujarã. Gãjerãrema, îna âmoriju comemarine siacoari, tubibecunujara îna. 37 Găjerărema, gũtane înare reasîanujară. Găjerărema, îna ruiu gudarecone vijetasĩacõañujarã. Gãjerãrema, jariaseri rãca înare saresĩacoanujara îna. Gajerama, sudi manijare, vaibucugasene sãñañujarã. To bajicoari îna ñaroti maca bujamenane, maioro rojose yiecocudirūgūnujara ina. 38 i yirore bajiro yigu ñagumi Dios", yituoĩarã ñañujarã îna. Dios ĩ ĩamairã ñaboarine, gãjerã ĩna ĩaterã ñari, ĩna ñaroti bujamenane masa manoju, gũtavucuri vatoaju gũtaviriju ñacudivujarã ĩna.

39 Rojose tãmuoriarã muare yu gotirã, jediro ñañujarã "Ĩ yirore bajiro yigu ñagữmi Dios" yituoĩariarã. To bajiro Diore tuoĩarã ñari, "Manire ĩavariquenagữmi Dios", yituoĩañujarã ĩna. To bajise tuoĩarã ñaboarine, nijuane "Quenaro yirucuja yu" Dios ĩ yirere yiecobesuma maji. 40 Ĩna tuoĩase retoro quenase ĩ yiruajare, to bajiro bajiyuma maji. To bajiri, yucurema, mame Dios ĩ vasoase ñajare, ĩnare, manire quene, "Rojose mana ñaama", yiĩagữmi Dios.

"Cristore ajitirunucoa naruguruaraja mani", yire queti

12 ¹To bajiro mani ñicua ĩna bajirere mani ajijama, "ĩ yirore bajiro yigu ñagữmi' Diore ĩre yituoĩacõari, quenaro ĩre ajitirữnuma ĩna", yimasiaja mani. To bajiri josase ti ñaboajaquene, mani quene, Diore ajitirữnu tujabeticõato mani. Mani tuana rojose manire ĩna yirotijama, ĩnare cudibetiruarãja mani, "Ĩna suori Dios ĩ bojabeti yirobe" yirã. Jesucristo, adigodoju ñagữ Diore ĩ ajitirữnuriarore bajiro mani quene Diore ajitirữnucõa ñarũgũruarãja. 2 Cristore tuoĩatujabetiroti ñaja manire. Ĩne ñaami mani tuoĩamasirotire cõagữ.

To bajiri, manire î ejarêmojare, "Î yirore bajiro yigu ñagumi Dios", yituoîa tujabeaja mani. Yucútêroju masa îre îna jajuturo, buto rojose tămuogu naboarine, Dios tuju quenaro î narotijuare tuoîagu nari, îre îna yirotire, "Yibeticoato", yibesumi. To bajiri manire rijabosacoari, yucurema, o vecaju Dios î rotinaroju î riojojacatua rucubuoriajure rujigu nagumi.

3 Jesús adigodoju ĩ ñaro, buto rojose ĩre ĩna yiboajaquẽne, quẽnasejuare yicoa ñañumi. To bajiri mani quẽne, rojose tãmuorã ñaboarine, quejemenane, quẽnasejuare yicoa ñarūgũroti ñaja. 4 Jesucristo rojose ĩ tãmuoriarore bajiro tãmuomenaja mua maji. To bajiri, rojose tãmuorã ñaboarine, ñacoaraja mua. 5 Diore ajitirunura ñari, ĩ rĩare bajiro bajirare, "Rojose tãmuora ñaboarine, 'Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi' yure yituoĩa tujabeticoato ĩna" yigu, muare gotimasionumi. Tire masiritiraja mua. Ado bajise gotiaja ti Dios ocare masa ĩna ucamasire:

"Macu, 'Ado bajirojua yiya', mure yu yisere ajitebesa. Rojose tãmuogũ ñaboarine, yu bojarore bajiro yicoa ñaña.

6 Yune îna jacure bajiro bajigu ñari, yu mairâre, 'Ado bajirojua mua yijama, quenaruaroja' înare yirûgûaja yu", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.

7 To bajiri, rojose tãmuoboarine, "Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi Dios", yituoĩa tujabesa mua. Rojose mua tãmuose suorine quenaro muare î yirotire masiogu yigumi Dios. Sîgu î rîare î gotimasiorore bajiro yigu, yigumi Dios, "Yu bojarore bajiro yirã ñato" yigu. Rĩa cutirã jedirone, ĩna rĩare gotirũgũrãma. 8 To bajiri, Dios quene, "Yure ajitirunura nari, yu riare bajiro bajirã ñaama" yigu, înare gotimasioruguami Dios. To bajiro muare Dios î vibetijama, jacu manare bajiro ñaboraja mua. 9 Mani jacua, manire îna yirere tuoîato mani. Rîamasaca mani ñaro rojose mani vijare rojose manire viriarama îna, "Yua bojarore bajiro yirã ñato" yirã. To îna yirore ajirũcubuoriarãja mani. To bajiri Dios quene, "Yure bajiro quenaro yira nato" yigu, rojose mani yijare, rojose manire î yijama, butobusa îre ajirũcubuoroti ñaja manire. Îre mani ajirũcubuojama, mani rijato bero, tudicaticoari, i raca quenaro nacoa naruguruaraja mani. 10 Mani jacua, îna gotimasiojama, îna yimasiro coro manire gotimasioriarama îna. Diojuama, masijeogu ñari,

"Ado bajirojua îna yijama, quenaja", yimasigu nagumi. To bajiro yigu î najare, yucurema rojose tamuoboarine, quenaro îre mani ajirucubuo tujabetijama, îre bajiro quenaro yira naruaraja mani. 11 Rojose mani yise vaja "Rojose tamuoato îna" yigu, Dios rojose manire î yijama, sutiritiraja mani. Rojose mani tamuosere tuoîacoari, "Ado bajise manire yimasiogu yigumi Dios" mani yituoîamasijama, î bojarore bajiro yiroti naja. To bajiro mani yijama, quenaro naruaraja mani.

"Dios ocare mani ajitirunu tujajama, güiose ñaja", yire queti

12 To bajiri, "Dios manire î gotiriarore bajirone quenaro yirucumi" mua yituoia suocatore bajiro yituoiana mua quena. Tire tuoiacoari, mua yimasiro corone Diore quenaro îre ajitirununa mua, "Najediro Dios î gotiriarore bajirone quenaro manire yato" yira. 13 To bajiri, Dios î bojasere yiruara, quenaro tuoiana mua. Quenaro tuoiacoari, î bojarore bajiro mua yijama, mua babara quene Cristore butobusa ajitirunuruarama îna.

14 Mua jediro, quenaro gamera yiruguruaraja mua, "Quenaro ñacoari, butobusa Dios i bojarore bajiro vira ñato mani" yirã. To bajiro mua yibetijama, Diorãca quenaro nabetiruarãja. 15 Mua racana najedirore quenaro ejaremoruguruaraja mua, "Cristo suori Dios quenaro manire i visere, 'Socase naja' yituoı̃aroma ı̃na" yirã. Socase yigu ı̃ ñajama, "l̃ suorine Dios ocare ajitirunu tujacoari, ijuare ajisuyaroma" yira, quenaro gamera ejaremoruguña. 16 To vicoari, "Gamera ajeriara cutiroma" yirã, mua rãcanare quenaro gotiruaraja mua. Esaú ñamasiríre bajiro yibeticõaña mua. Ĩ gagu ñaboarine, bare barune, "Yure mu ecajama, mu bedire bajiro bajirucuja vu", îre yimasiñuju. To yicoari, "Mani jacu î rijaroto rijoro, 'Yu macu ñasuogu ñaami' î virocu ñarucuja mu. To î virocu ñari, 'Quenaro yirucuja' Dios i yirere yiecorocu narucuja mu", vimasiñuju Esaú, î bedire. 17 "Dios ocare ajirucubuobecu ñañumi", îre yimasiaja mani, ado bajiro îna bajimasire ñajare: Ĩ jacu ĩ bajirocaroto rĩjoro, "Ĩ gagu ñaja mu. To bajiri quẽnaro mure yirucumi Dios", ĩ jacu ĩ yisere ajiruamasiboayuju Esaú. "Jēre mu bedijuare gotiyuja yu" ī yisere ajicoari, buto otiboarine, "Quenaro yirucuja" Dios i yirere bujabetimasinuju Esaú.

18 To bajiri, mame Dios ĩ vasoasere ajirʉ̃cʉbʉorã ñari, mʉama, mani ñicʉa ĩna ĩamasire ũnire ĩabesuja mʉa. Ĩnama,

gũtauju ñacudirí Moisés ĩ rojaejaro bero, gũtau ti ũjusere ĩañuma. To bajicoari ti buesene retiacoamasiñuju. Buto bujo quene jamasiñuju. To bajicoari, mino buto vamasiñuju. 19 To bajiro ti bajirone, jutiria trompeta vame cutia busisere ajicoari, buto güimasiñujara ĩna. To bajicoari, Dios ĩ ocaruyusere ajimasiñujara ĩna. Tire ajigüicoari, to corone ĩ nagotujasere bojamasiñujara ĩna. 20 Dios ĩ rotirere no bajiro yimasibetica yira, "To corone ñagotujato", îre yimasinujara. Ado bajiro înare rotimasiñuju Dios: "Sĩgũ masu, to yicoari, vaibucu ũgũ quene gũtaure ĩ cudajama, gũtane reasĩacoaroti ñaja", yimasiñuju. 21 Ĩna ĩamasire buto güiose ti ñajare, Moisés ñamasirí quene, "Güigu, nanaja yu", yimasiñuju.

22 Mani ñicua îna bajimasiriarore bajiro bajirã me ñaja muama. To bajiri, õ vecaju ñaricu gũtau joeju ñarimaca Jerusalén vãme cuti macaju Dios ñacoa ñarugugu va macaju ñarare bajiro bajiaja mua. To bajicõari, Dios tuana jäjarä ángel mesa rējacõari, Diore îna rucubuoroju narare bajiro bajiaja mua. 23 To bajicoari, "Ado coro ñaama vu raca ñarugurona" Dios i viucaturiarã ñari, ĩ tuju ñarã rãca rējarãre bajiro bajiaja mua quêne. Masa ñajedirore ĩabeserocu tujure güimenane ejarãre bajiro bajiaja mua. Rojose viriarã ñaboarine, Jesúre ajitirunuriarã îna ñajare, ĩ tuiu ĩna ejaro, "Rojose mana ñaja mua" Dios ĩ viĩariarã rãca ñarãre bajiro bajiaja mua quene. 24 To bajiri, Jesús tuju ejarona ñaja mua. Îne ñaami, "'Mame oca muare vasoarucuja vu' Dios î yiriarore bajiro bajiato" yigu, manire rijabosarí. To bajiri, î rií suorine, "Rojose mana ñaama", manire yiĩañumi Dios. To bajiboarine tirumuju, Abel ñamasirí i siaecomasirejuama, "I rií suorine 'Rojose mana ñaama' masare Dios î yiĩaroti me ñamasiñuja", yimasiaja mani.

25 To bajiri Cristo ĩ rijabosare suorine mame oca Dios ĩ vasoarere ajitirũnuroti ñaja. Moisés ñamasiríre Dios ĩ roticũmasirere cojoji me ĩna cudibetijare, rojose ĩnare yirũgũmasiñuju Dios, "Yitujacõari, yu bojasejuare yato ĩna" yigu. To bajiro ĩ yimasire ñajare, mame ĩ vasoasere quêne mani ajibetijama, "Rojose manire yirucumi", yimasiaja mani. 26 Gajeyerema tirũmuju mani ñicua ñamasiriarãre gotigu, sita nuruaroju ñagõmasiñuju Dios. Ĩ ocare masa ĩna ucamasire quêna ĩ yirotire ado bajiro gotiaja: "Quêna yinuruojama, adi macarucuroaye, õ vecayere quêne yinuruobatorucuja yu",

yigotiaja, Dios ocare masa îna ucamasire. 27 To bajiro quena Dios, "Yirucuja" î yirere mani ajijama, "Adi macarucuro nase jediro î rujeorere reajeocoarucumi", yimasiaja mani. Remojune "Yayibetiruaroja" î yirujeore rîne ruyaruaroja ti. 28 To bajiri socase me ti najare, "Diore ajitirunuriara îna bajireajama, î rotinaroju îna caticoa narotire yigu, î catisere î îsiriara nari, î raca naruguruarama", yimasiaja mani. To bajiro mani bajiroti ti najare, Diore rucubuora, "Quenaro yuare yaja mu", îre yisenito mani. To yicoari, î bojarore bajiro yiruguto mani, "Manire îajunisinicoari, rojose manire yiromi" yira. 29 Î bojabeti yirare rojose yigu î najare, î bojarore bajiro yiroti naja manire.

"Ĩavariquenato Dios" yira, quenaro mani yiroti queti

13 ¹To bajiri adi mʉare gotitʉsaja yʉ: Ado bajiro yiñaña mʉa, "Manire ĩavariquẽnato Dios" yirã. Cristo yarã ñari, gãmerã ĩamaitʉjabesa mʉa. 2 Gajeroana mʉa masimena Cristore ajitirʉnʉrã mʉa tʉ ĩna ejajama, quēnaro ĩnare yirʉarāja mʉa. Mani ñicʉa quēne, gajeroana ĩna masimena ĩna ejaboajaquẽne, quēnaro ĩnare yirũgũmasiñujarã ĩna. To yirã ñari, cojojirema ángel mesare "Dios ĩ cõariarã ñarāma" yimasibetiboarine, quēnaro yimasiñujarã ĩna.

3 Găjeră Cristore ajitirunurăre tubibe ecorăre masiritibesa mua. Mani quene mani tubibe ecojama, "Quenabetoja" yituoiară nari, ejaremona. Găjerare quene, rojose înare îna yijama, mua quene îna raca rojose tămuorare bajiro înare îamaicoari, ejaremona mua.

4 Gamera mua bojasere quenaro rucubuoroti naja. Manajo cutira, manaju cutira, manajo mana, manaju mana quene gajera raca ajeriara cutibesa. To bajiro mua yijama, "Rojose tamuoruarama", muare yirucumi Dios.

5 Jairo gãjoa сногна tноĩabesa mна. Mojoroaca снога ñaboarine, "Jēre ñacõaja", yitноĩacõaña mна. Ado bajiro Dios ĩ yirejнare tноĩaña: "Мнге vaveobecнne, mн rāca ñacõa ñarűgűrнснја ун", yiyumi Dios, manire. 6 То bajiro ĩ yirere mani ajijama, "Socн me yiyumi" yimasicõari, Dios oca ti gotirore bajiro ado bajiro yimasiaja mani:

"Dios ñaami rojose yu tãmuoro, yure ejaremogu. To bajiro rojose yure yirare güibeaja yu", yaja mani.

7 Cristo ocare muare gotimasiosuocana îna bajicatire masiritibesa mua. "Î yirore bajiro yigu ñagumi Cristo" yituoîara nari, îre ajitirunu tujamenane, bajireacoacama îna. Îna bajicatore bajiro, Cristore ajitirunu tujabesa mua quene.

8 Jesucristo ñagɨmi tuoĩavasoabecu, cojojire bajiro quẽnaro yirũgũgũ. To bajiri muare gotimasiosuocanare quẽnaro ĩnare ejarẽmorí, manire quẽne to bajirone ejarẽmocõa ñarũgũrucumi. 9 Миаre ĩna gotimasiosuocatire bajiro me, ricati ĩna gotimasiosere ajitirũnubeticõaña mua. Ado bajiro muare gotirũgurama ĩna: "'Babetiruarãja mua' mani nicua namasiriarã îna yimasirere mua ajirũcubuojama, quẽnaja", muare yirãma ĩna. To bajiro muare ĩna yigotise me, ado bajiro mua yituoĩarũgũsejua naja quẽnase: "Dios manire ĩamaicõari, manire ejarẽmorucumi" mua yituoĩarũgũsejua naja quẽnase. To bajiro mua tuoĩajama, butobusa ĩ bojarore bajiro yirã narũtuaruarãja mua.

10 Cristo manire î rijabosare suori Moisére Dios î roticũmasirore bajiro me bajiaja. Moisére Dios î roticumasirere ajitirunura, rojose îna yisere "Masirioato Dios" yira, "Vaibucura soemuocõa ñaroti ñaja" yituoĩarã îna ñajare, "Rojose mana ñaama", înare viîabecumi Dios. Manijuarema, vaibucu rii îna soemuose ünirene vigu, Cristo i rijabosare suori, "Rojose mana ñaama" Dios î viîarã ñaja mani. 11 Moisére Dios î roticũmasirere ajitirũnugữ paia uju ñamasugũma, vaibucu îna sĩarí rií ẽoriabajare ãmisãjacumi, Dios ĩ ñarisõa vãme cuti sõaju, "Rojose îna yisere masirioato Dios" yigu. Î săjatoye, vaibucu rujujuarema ti maca sojuaju amivacoari, soerocacoarama îna, îre îateră ñari. 12 To bajiro vaibucure îna îaterore bajiro bajiyumi Jesús quene. Jerusalén maca sojuaju vucúteroju jajusĩa ecoyumi, rojose mani visere manire viretobosagu. To bajiro bajiyumi, "Rojose mana ñaama" manire Dios î yiîarotire yigu. 13 To bajiro Jesús î bajibosare ñajare, Moisére Dios î roticumasirere ajitirunura rojose muare ina viboajaquene, tire ajirũcubuo tujacõari, mame Dios ĩ vasoarejuare ajitirũnuroti ñaja muare. 14 To bajiro bajiruaraja mua, adigodoayere tuoĩabeticoari, "Dios ĩ narimaca naja mani nacoa naruguroti maca" yituoĩarã ñari. "Adi macarucurojurema manoja mani ñacõa ñarũgũroti maca", yimasirãja mua. 15 To bajiri, Jesucristo î rijabosare suori, Dioraca mani nacoa naruguroti ti ñajare, vaibucurare siacoari, ina soemuose unirene yira,

"Quenamasucoaja mu" Diore yirucubuo tujabetiroti naja, manire. **16** To yicoari, "Quenaro gamera yiroti naja manire" yirere masiritibeticoana mua. To yicoari, mua tuana maioro na bajisere masicoari, mua cuose nare isina. To bajiro mua yijama, Dios i navariquenase yira, yiruaraja mua.

17 Muare umato narare quenaro cudiya mua. "¿No bajiro înare îatirunucati mua?" manire yiseniîagumi Dios" yimasira nari, tocaracarumune, "Dioraca quenaro nato îna" yira, muare îatirunurugurama îna. To bajiri, quenaro înare mua cudijama, to bajiro mua yisere, "Ado bajiro quenaro mure ajitirunucama îna", Diore îre yivariquenaruarama îna.

18 To bajiri, "Dios ĩ bojarore bajirone yato ĩ" yirã, Diore yure sẽnibosaya. Dios ĩ bojase jediro yirũgũaja yu. To bajiro yigu ñari, tuoĩarejaibecune ñacõaja yu. **19** To yicõari, yoaro mene quẽna mua tu yu varotire yirã, yure sẽnibosaya mua, Diore.

"Quenaro muare yato Dios", yire queti

20 "Quenaro nato îna" yigu manire ejaremogumi Dios. Îne nagumi, mani uju Jesús manire î rijabosaro bero, îre catiori, îre catiocoari, "Ovejare îatirunugure bajiro, yu yarare quenaro înare îatirunurucuja mu" îre yiri. Jesús î rijabosare suorine, "Rojose îna yisere masiriocoari, quenaro yirucuja yu" masare Dios î yimasiriarore bajirone bajiyuja. To bajiro î yise jedibetiruaroja. 21 Ado bajiro Diore muare senibosaja yu: "Mu bojarore bajiro yato îna' yigu, înare ejaremona mu", muare yisenibosaja yu, Diore. "'Jesucristo î ejaremose raca quenaro yaja mua' yivariquenato" yigu, Diore muare senibosaja yu. Quenaretogu Cristo î najare, "Quenamasucoaja mu", îre yirucubuo tujabetiroti naja, manire. To bajirone bajicoa naruguato.

22 Mojoroaca muare papera ucacõaja yu. To bajiri, "Butobusa, 'Ĩ yirore bajiro yigu ñagumi' Cristore îre yituoĩato îna" yigu, muare yu gotisere quenaro tire ajimasiña mua, yu maira. 23 Mani maigu Timoteore îna tubiberíre jere îre bucoanujara. To bajiri, yoaro mene î ejajama, î raca mua tuju varucuja yu.

24 Muare ũmato ñarimasa, to yicoari, mua racana Jesucristore ajitirunura jediro, "Quenato". "Quenato", muare yama Italia sitana quene.

25 Dios, muare ĩamaigũ ñari, quenaro muare yato ĩ. To coro ñaja.

Carta de SANTIAGO

Judío masa, Jesucristore ajitirunurare, Santiago i ucacoare

1 ¿Ñaboati mua, yu yarã, Jesucristore ajitirunurã, judío masa? Adi papera rãca muare ucacõaja yu, Santiago. Mani jacu Dios, mani uju Jesucristo quene, îna bojasere yigu ñaja yu. Juaãmo coro, gubo jua jenituaro masa junari ñaja mani, adi macarucuro jediro nabatorã. Muare quenarotiaja yu.

"Diore mani senijama, i masisere manire coarucumi", yire

2 Ajiya yu yarã, Jesucristore ajitirunurã. Gājerā, rojose muare îna yiboajaquene, sutiritimenane, variquenama. 3 Ado bajiro ti bajijare, "Variquenama", muare yaja yu: "Rojose tāmuorā naboarine, Jesucristore mani ajitirunucõa najama, rojose yiruaboarine, tire yibetiruaraja", yimasiraja mua. 4 Rojose mua yibetire tuonavariquenacõari, beroju quena rojose tāmuora, "Rojose yibetiroti naja" mua yirere masiritibeja mua. Tocaracajine rojose tāmuoboarine, Jesucristore mua ajitirunucõa najama, Dios î bojarore bajiro yira naruaraja mua.

5"¿No bajiro yu yirotire bojarojari Dios?" mua yituoĩajama, ĩre sẽniña. "¿No yirã yure sẽniĩati mua?" yigu me ñaami Dios. Ĩre sẽnirã jedirore, "Yu masisere ĩnare cõarucuja" yigu ñaami. To bajiri ĩre mua sẽnijama, mua masirotire muare ujorucumi. 6 Diore mua sẽnijama, "Yua masirotire yuare ujobetirucumi", yituoĩabesa. Diore sẽnigũ, "Yure ujogumi" yigu ñaboarine, "Yure ujobecumi" ĩ yituoĩajama, oco sabesere bajiro bajiroja ĩ tuoĩase. Gajeroju sabe, quẽna gajeroju sabe, bajiñarore bajiro bajiroja ĩ tuoĩaboase. 7-8 To bajiri, cojoju ñamasibetore bajiro bajiroja, ĩ tuoĩase. Jairo tuoĩagũ ĩ ñajare, "Dios ĩ bojarore bajiro yirucumi", yimasiña manoja. "Ĩre bajiro mani bajijama, mani sẽnisere cõabetirucumi Dios", yimasiña.

9 Maioro bajirā ñaboarine, "Jesucristore ajitirūnurā nari, Dios rīare bajiro bajirā naja yua" yimasicoari, variquēnaro naroti naja muare. 10 Gajeyeūni jairā Jesúre ajitirūnurāre, variquēnaro naroti naja nare quēne, "Namasuse me naja yua cuose" na yituoīajama. Go yoaro mene sinirore bajiro bajiaja mani. To bajiro yu yijama, "Yoaro meaca catiruarāja mani" yigu yaja. 11 Buto muiju i asijama, quēnase ruyuboasene sinirea bajicoacaju, ta, to yicoari, go quēne. To bajiri iariaro quēnase ruyuboase manicaju. Tire bajiro bajirāma gajeyeūni jairo cuoboariarā quēne. "Jaibusaro gajeyeūnire bujarāsa mani" yirā, moa vaja tanarā rīne, bajireacoaruarāma.

"Rojose rīne mani yicoa najama, rojose tāmuotujabetiriaroju varuarāja mani", yire queti

12 Rojose tāmнorūgūrā ñaboarine, mani rijato berojн, Dios tнjн ĩ rāca variquēnacõa ñarнarāja mani. "To bajirone bajirнarāma yhre mairā", yiyumi Dios. To bajiro mani bajiroti ñajare, rojose mani yirhaboasere mani yibetijama, variquēnarharāja mani. 13 Rojose mani thoĩase, "Dios shorine to bajiro thoĩaja", yiroti me ñaja. Rojose thoĩagũ me ñagũmi Dios. To bajiri, "Dios shorine rojose yaja", yimasiña maja. 14 Ado bajirojha bajiaja: Mani masune rojose yirha thoĩacõari, yirũgũaja mani. 15 Rojose rĩne mani yicõa ñajama, rojose tãmhothjabetiriarojh manire cõarhchmi Dios.

16 Yu mairā, quēnaro tuoīamasiña: 17 "Jediro quēnase, Dios manire ī cūre ñaja. Ī ñagūmi ūmuagu muijure, ñamiagure, to yicoari, ñocoare quēne rujeomasirí. To bajicoari, 'Yirucuja' ī yirore bajirone yigu ñaami, quēnase rīne tuoīagū", yituoīaroti ñaja. 18 ī oca quēnasere mani ajitirūnusuoriarūmune, ī rāca mani caticoa ñarūgūrotire manire īsinumi. To bajiro ī yire ñajare, ī rīa ñasuorāre bajiro bajirā ñaja mani. Tirūmujune to bajiro mani bajirotire bojayumi Dios.

"Dios oca ti gotirore bajirone cudiroti ñaja", yire queti

19 Yu mairã, muare yu gotirotire masiritibeja mua: Mua rãcana muare îna gotisere quenaro ajiroti naja. Muajua quene, mua racanare mua gotijama, quenaro tuonacoari, înare gotiba. Muare îna ajiruabetijama, guaro junisinibetiroti naja. 20 Găjerare mani junisinijama, Dios î bojarore bajiro yira me

yirāja mani. **21** Mani ajirūgūse, to yicõari, mani gotirūgūse quēne, ñamasuse ti ñajare, rojose mua yirūgūse jedirore yitujacõaña mua. To yicõari, Dios ocare ajitirūnucõa ñarūgūña. Tire mua ajitirūnucõa ñajama, rojose tāmuotujabetiriaroju mua vaborotire muare yirētobosarucumi Dios.

22 Dios ocare ajicoari, ti yirore bajiro cudiroti ñaja. Tire ajiboarine, ti gotirore bajiro mua yibetijama, "Diore ajitirunura ñaja yua" mua yituoiaboase socase ñaroja. 23-24 Dios ocare ajiboarine, mua cudibetijama, muare ejaremobetoja. Mua cudibetijama, sĩgũ eoro amiĩacoagũ naboarine, eorore i cũrirumarone, "To bajiru namu yu" i yimasibetore bajiro bajiraja mua. To bajiri eoroju quenaro i iaboase ire ejaremobetoja. Îre bajiro bajiraja mua, Dios ocare ajiboarine, mua cudibetijama. 25 Gajerama, rojose îna tamuoborotire Cristo i yiretobosarere tuoiacoari tire masiritimenama. Masiritimena ñari, Dios i rotisere variquenase raca yicoa ñaruarama.

26 "Diore yu yirūcubuose suorine ī bojasere yigu yaja yu", yituoĩarãma sĩgũri. To bajiro yituoĩarã ñaboarine, rojose ĩna ñagõsere ĩna yitujabetijama, ĩna masune socarã yirãma. Diore ĩna yirūcubuoboase, vaja manoja ti. Dios ĩ bojasere yirã me ñarãma ĩna. 27 Mani jacu, Dios ĩ ĩajama, socu me ĩ bojasere yiguma, ado bajiro yigu ñagữmi: Jacua rijaveoriarã, to yicõari, manajua rijaveoriarãre quene, maioro ĩna bajijare, ĩnare ejarēmogũ ñagữmi. To bajicõari, gãjerã rojose ĩna yirūgũrore bajiro yibecu ñagữmi ĩma.

"Jesús ocare ajitirunura ñari, gamera îarucubuoroti ñaja", yire

2 1 Ajiya yu mairā. Mani uju, Jesucristore ajitirūnurā naja mani. Quēnamasugū i najare, îre buto rūcubuoaja mani. To bajiro yirā nari, mani rācanare quēne gāmerā iarūcubuoroti naja. 2 Mua rējarone, sīgū quēnase sudi sānacoari, amo sāriabedori sācoari ejagumi. To yicoari, gājijua sudi bucu sānacoari i ejajama, ado bajiro yirāja mua: 3-4 Quēnase sudi sānacoari, sājaejagurema, "Ado naja rujiriaro quēnarito", îre yirāja mua. Maioro bajigujuarema i sājaejaro iacoari, "Tone rūgocoana. Mu bajiruabetijama, rūcacane rujicoana mu" ire mua yijama, quēnaro gāmerā iarūcubuomena yirāja mua. To bajiro mua yijama, Dios i bojarore bajiro yirā me yirāja mua.

5 Ado bajiro muare yu gotisere quenaro ajiya mua: "Yu

macure ajitirūnuna" Dios ĩ yirere cudiriara, maioro bajira jājara naama. "Maioro bajira naama" Diore ajimena îna yiĩara naboarine, Jesucristore ajitirūnura nari, "Butobusa îre ajitirūnura nato" yigu, quēnaro Dios ĩ yira naama. To bajicoari, ĩ gotiriarore bajirone ĩ tuju ejarona naama. 6 To bajiboarine, maioro bajirare înare ĩarūcubuobeaja mua. Gajeyeũni jairājuare rūcubuoruguaja mua. "Îna suorine rojose tāmuoraja mani", ¿yimasibeatique mua? Îna naama muare gotiyiroruara, ujara tuju, muare juavarugura. 7"Jesús yara naja yua" yicoari, bautiza ecoriara naja mua. To bajiri, ĩ ocare ajicoari, quēnaro variquēnaja mua. Gajeyeūni jairajuama re rūcubuobeticoari, ajaruguama. ¿Tire masibeatique mua?

8 Mani uju, Dios ñamasusere î rotimasire ado bajiro gotiaia: "Mu masu rujure mu mairore bajirone mu tuanare maiña". vigotiaja. Tire mua cudijama, quenaro vira viraja mua. 9 Tire ajirã ñaboarine, masa jedirore mua ĩarũcubuobetijama, rojose yirã yirãja mua. To bajiri, "Mua ye suorine rojose ñaja", muare viĩagũmi Dios. **10** Dios ĩ rotimasire ñaro cõrone cudijeomenare, "Îna ye suorine rojose ñaja", înare yiîagumi Dios. To bajiro yiĩagũ ĩ ñajare, ĩ rotirere cojo vãme mani cudibetijama, ñajediro î rotirere cudibetijeocoarare bajiro bajiraja mani, Dios ĩ ĩajama. 11 Tirữmuju ado bajiro rotivumi Dios: "Manajoa cutiră quene, manajua cutiră quene, gajera raca ajeriară cutibesa. Găjerăre sĩabesa", manire yiyumi Dios. To bajiro ĩ yire ñajare, manajoa cutirã gãjerãre ajeriarã cutibetiboarine, găjire mani sĩajama, Dios ĩ rotimasire cudimena yirãja mani. 12 To bajiri, "Rojose mani viruasere vibeticoari, Dios i bojarore bajiro quenase rine vira nato" vigu, manire rijabosavumi Cristo. To bajiri, quenaro mani vibetijama, rojose mani visere masicõari, rojose manire virucumi Dios, vimasirã ñari, quenase rîne yiroti ñaja manire. 13 To bajiri gajerare mani îamaijama, manire quene îamairucumi Dios. Găjerare mani îamaibetijama, masare î îabeserirumu ti ejaro, manire quene îamaibetirucumi Dios, rojose mani yire vaja.

"Quenaro mani yisere îacoari, 'Socara mene yure ajitirunura naama' yigumi Dios", yire queti

14 Adire quene quenaro ajiya yu maira: "Rojose tamuotujabetiriaroju yua vaborotire yuare yiretobosarucumi Dios" yirā naboarine, gājerāre mua ejarēmobetijama, Diore ajitirūnurā me narāja mua. To bajiro mua bajijama, rojose tāmuotujabetiriaroju muare coarucumi Dios. 15-16 Cojojirema, ado bajiro bajiroja: Jesúre ajitirūnugū, buto niorijagu, to yicoari, sudi magū maioro bajigu ī naboajaquēne, "Quēnaro vasa. Bare quēnase bujaba. To bajicoari, sudi bujaba" îre yigotiboarine, ī bojasere mani īsibetijama, socarāne îre yigotiboarāja mani. Îre mani nagoboase nie vaja manoja. 17 Tire bajiro bajiaja Diore mani ajitirūnuse. "Diore ajitirūnurā nari, ī yarā naja mani" yiboarine, gājerāre mani ejarēmobetijama, "Diore ajitirūnurā naja yua" mani yituoīaboase nie vaja manoja. Dios yarā me narāja mani.

18 "Yu gotisere ajimasimenama" yigu, ado bajiro gotiaja: "Gãjerãre quenaro maiaja yua" mua yisere yure mua yiiobetijama, "Diore ajitirunura me ñaama", muare yiguja yu. Yujuarema, găjerăre quenaro yu ejaremosere îacoari, "Diore ajitirunugũ ñaami", yimasiruarãja mua. 19 "Sĩgũne ñaami Dios. Gãji magumi" mua yituoĩase quenaja. To bajiro tuoĩara naboarine, quenaro mua yibetijama, "Sigune naami Dios" mua yituoiase ñie vaja manoja. Vãtia quene "Sĩgune ñaami Dios. Gãji magumi" vituoĩarã ñari, güirã nanarãma. To bajiboarine rojosere vitujamena ñarãma. 20 "Diore ajitirunura ñaja" vituoiarã ñaboarine, gajerare mua ejaremobetijama, quenaro tuoiamasimenare bajiro bajiraja mua. "Diore ajitirunura naja" mua yituoĩaboase ñie vaja manoja. 21 Mani ñicu, Abraham ñamasirí î yimasirere muare gotiaja yu. Dios î rotijare, îre rucubuorã îna soemuoriajau joeju î macu Isaac vãme cutigure sĩaguagu yimasiboayuju Abraham. Îre î sîaguadone, "Îre sîabeticoaña", îre yimasiñuju Dios. To yicoari, î rotirore bajiro yigu î ñajare, "Rojose magu ñaja mu", îre yimasiñuju Dios, Abrahamre. 22 To bajiri, Dios î rotiriarore bajiro yimasirî î ñajare, "Diore ajitirunugu ñamasiñumi", yimasiaja mani. 23 Dios ĩ rotiriarore bajirone Abraham î cudire ñajare, "'Yure ajitirunugũ ñari, rojose magũ ñaami' îre yimasiñuju Dios", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. To bajiri, "Dios baba ñaami", îre vimasiñujarã masa.

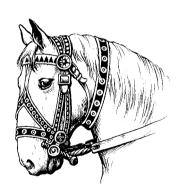
24 To bajiri, "Îre ajitirʉ̃nʉrã ñaja yʉa" yicõari, quẽnaro mani yijama, "Ñie rojose mana ñaama", manire yiĩagʉ̃mi Dios. 25 Rahab vãme cutimasirio jãjara ajeriara cutigo

ñaboarine, quenaro so yimasirere quene tuoı́aña: Judío masa uju ı̃ cõamasiriarã ı̃na ejaro ı̃acõari, "Миаге ı̃aterã muare sı̃aroma" yigo, "Yu ya viju sãjarudiya mua", ı̃nare yimasiñuju. To yicõari, "Миа rudiarotire muare gotiruocoja", yimasiñuju so. To bajiro ı̃nare so yirẽmomasire ti ñajare, "Rojose magõ ñaamo", sore yiı̃amasiñuju Dios. 26 Mani ruju catise ti manijama, vaja manoja ti. To bajirone bajiaja "Diore ajitirũnurã ñaja yua" yiboarine, gajerare quenaro mani yibetijama. "Diore ajitirũnurã ñaja yua" mani yituoı̃aboase ñie vaja manoja.

Mani ñemero suorine rojose mani ñagõse queti

3 1 Yu mairã Dios oca gotimasiorimasa ñaruarã quenaro ajiya. Dios ocare masa îna ucamasire gotimasiorimasa quenaro îna yibetijama, tire ĩacoari, ĩ ocare gotimasiomenare rojose înare ĩ yiro retoro rojose înare yirucumi Dios. То bajiri, Dios oca gotimasiorã jājarã ñabesa mua. 2 Mani jediro

rojose yirã ñaja mani. Quenase rine nagoguma, rojose yirua tuoiaboarine, tire yibeticoari, Dios î bojarore bajiro yigu nagumi. 3 Ado bajiro ti bajijare, "Rojose nagobetiroti naja", muare yaja yu: Caballo vame cutigure jesacoari îre mani yisere tuoiasaque mua: Jaigu î naboajaquene î riseju comemaca saja mani, "Mani rotirore bajiro cudiato î" yira. 4 Tire bajirone bajiaja cumuari jaca-

Santiago 3.3-4

se quene: Jacase ti naboarone buto mino ti vajama, veaturiaro mojoriaseaca ti naboajaquene, veatumasirama. 5 Tiaseacare bajiro bajiaja ti, mani nemero quene. Mojoriaseaca ti naboajaquene jairo rojose nagoaja mani. Jeare quene tuo asaque mua: Jeavaca, cojovacaca naboarine, jacariveserire soejeocoaroja ti. 6 Jeare bajiro bajiaja mani nemero quene. Mani rujuaye raca rojose mani yise retobusaro yaja ti, mani nemero. Mani nemero suorine rojose mani yijama, vatire cudira nari, rojose rine yimuorugocoaruaraja mani. 7 Maca-

rocana, vaibucurã ñaro coro, vurã, aña, riaganare quene mani ecarãre bajiro înare rotimasiaja mani. 8 To bajiboarine mani ñemero rojose ti ñagojama, "Yibesa", yimasibeaja mani. Jũnisinicõari, gãjerãre mani tudíjama, mani oca, ãña rîma jûnisere bajiro înare virûgûaja. 9-10 Mani jacu Diore. "Ouenaro vaja mu" viboarine, rojosere quene nagoruguaja mani. "Yure bajiro quenase rine yira nato" yigu, Dios i rujeoriară naboarine, gamera tudiruguaja mani. To bajiri, quenase mani ñagõjama, rojosere vibetiroti ñaja manire. 11 Oco goje, cojo goje ñaboarine, oco quenase ti budijama, suese budivuobetoja. 12 Oteu higuera vame cutiu naboarine, olivo vãme cutiu ricare rica cutibetoja. To bajicõari, uvebu quene, higuera vãme cutiu ricare rica cutibetoja. Tire bajirone bajiaja oco quene. Ocase ti budijama, ocabeti budivuobetoja. To bajiri, quenase mani nagojama, rojosere vibetiroti ñaja manire.

Dios î ejaremose raca masira îna nase queti

13 Mua rãcagu "Masigu ñaja" î yijama, gãjerãre ajirucubuocoari, quenaro înare virocu naami. To bajiro î bajijama, î masisere, "Quenaro yami", yimasiruarama masa. 14 To bajiri, gajerare "Yua retoro quenaro nama" mua viiajunisinijama, masirã me ñarãja mua. To vicoari, "Gajera retoro namasurã ñarãsa mani" yituoĩarã mua ñajama, masirã me ñarãja mua. 15 To bajiro mua tuoĩase, Dios ĩ cõase me, mua masune mua bojarore bajiro tuoĩarã yaja. To bajiro mua yisere bojagumi vătia uju. 16 Găjerăre "Yua retoro quenaro nama" yiiajūnisinirā, to vicoari, "Gajera retoro namasura narasa mani" yituoĩarã îna ñajama, îna jedirone ricati rîne tuoĩarã ñari, rojose jediro viñarãma. To bajiri, quenaro namasimenama. 17 To bajiro îna bajiñaro ũnone, Dios î ujose suorine masirãjuama, quenaro îna yarare umato narama. To bajicoari, gajerājua îna ûmato ñajaquene, înare ajivariquenarama. Masa jedirore ĩarũcubuocoari, maioro bajirãre ĩamairãma. To bajicõari, socamenane quenase rine yira narama. 18 Gajera rãca quenaro mani naruajama, mani yimasiro coro quenaro viroti ñaja. To bajiro mani visere ĩacoari, "Gãjerã quêne jãjarã Dios î bojarore bajiro yirã ñato" yirã, înare yiejarêmoruarãma.

Diore tuoĩamenare bajiro mani bajise queti

4 ¹ ¿Nojua vadiati gãmerã mua ĩatese? Mua masune rojose yirua tuoĩacoari, rojosere gãmerã yiruguaja mua. 2 Gãjerã îna cuosere buto bojaĩarũgũaja mua, tire cuomena ñari. To bajiri tire emaruara, înare que aruguaja mua. To yico ari, gãjerãrema înare sĩarũgũaja mua. Diore sẽnimena ñari, mua bojasere bujamasimenaja mua. 3 Rojose mua tuoĩasere ĩamasicoari, îre mua seniboase î bojabeti ti najare, muare cõabecumi Dios. Diore mua seniboajama, gajerare tuoiamenane, quenaro mua naroti rine seniraja mua. 4 To bajiri, Diore ajitirunu tujariarare bajiro tuoiaraja mua. Adi macarucuroave rîne cuorua tuoîarâre bajiro me tuoîaroti ñaja, Diore ajitirunurarema. To bajiro ti bajijare, "Diore ajitirunugu ñaja" vigu ñaboarine, Diore masimena, îna cuorua tuoîarore bajiro î quene î tuoîajama, Diore ajitirunu tujacoari, îre tegure bajiro bajigu ñagumi. 5 To bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire: "Mani usurire buto îamaigu ñari, masa îre îna ajibetire îavariquenabecu nagumi", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. 6 To bajiro yigu ñaboarine, "Yure ajitirunuato îna" yigu, buto ejaremorua tuoiagu nagumi. To bajiro vigu î najare, ado bajiro gotiaja î oca masa îna ucamasire: "'"Gãjerã retoro namasurã naja yua" îna yituoiasere yitujacõari, yujuare ajitirunuato' yigu, înare yiremobeami Dios. 'Ñamasurã me ñaja yua' yituoĩarãjuarema quenaro yirẽmoami", yigotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire. 7 To bajiri, vãti î virotisere vibeticoari, Dios î bojasejuare viruguña. To bajiro mua vijama, rojose muare virotitujagumi vãti. 8 Butobusa Diore mua ajitirunujama, ijua quene muare ejaremorucumi, "Quenabusaro vure ajitirunuato îna" vigu. To bajiri, rojose mua yisere yitujacõaña. "Diore masirã ñaja yua" yiboarine, Diore masimena îna yisere yivariquenarugũaja mua. 9 Rojose mua yisere tuoĩacoari, variquenaruguaja mua. To bajiro me bajiroti ñaja muare. Rojose mua yisere tuoĩasutiriticoari, otiroti ñaja muare. 10 To bajiri, Diore "Ñamasugũ ñaja mu" yirã, quenaro yirũcubuoya mua. To bajiro mua yijama, "To cõrone adi macarucuro jedicoaruaroja" Dios î yiriarumu ti ejaro, "Ñamasura nato", muare yirucumi Dios.

"'Ĩna ñaama rojose yirã' yibetiroti ñaja manire", yire queti

11 Ajiya mua, yu mairā. Gājerā Jesúre ajitirūnurāre ñagōmacabesa. "Dios ĩ rotisere masibeama ĩna. To bajiri rojose tāmuorona ñaama", ĩnare yituoĩabesa mua. To bajiro mua yijama, Dios ĩ rotirore bajiro yirã me yirāja mua. Ado bajiro tuoĩarã ñari, to bajiro yirãja mua: "Dios ĩ rotise quēnaro gotibeaja ti. Ĩ rētoro masirã ñaja yua" yirãre bajiro yiboaja mua. 12 Dios sĩgūne ñaami, quēnaro mani yirotire roticūrí. To bajicoari, ĩ sĩgūne ñagūmi masa ĩna yisere ĩabesegu, to yicoari, rojose tāmuotujabetiriaroju mani vaborotire yirētobosagu. Ĩ sĩgūne ñagūmi rojose tāmuotujabetiriaroju masare reagu. To bajiri gājerā Jesúre ajitirūnurāre ĩacoari, "Dios ĩ rotisere masibeama ĩna. To bajiri rojose tāmuorona ñaama", yiroti me ñaja manire.

"Adi macarucuroju mani bajirotire masira me ñaja", yire queti

13 Gajeyeũni ĩsicudirimasare, muare gotigu yaja yu. Yure quenaro ajiya mua: "Yucu, busiyu gaje macaju vacoari, cojo cũma gajeyeũni ĩsiñarã, jairo gãjoa bujaruarãja yua", yigotivariquenarũgũrãja mua, sĩgũri. 14 Ti ũnire yibetiroti ñaja, mani bajirotire masimena ñari. Mani catise bueri guaro buereto vatore bajiro bajise ñaja. 15 To bajiro ti bajijare, ado bajirojua yiroti ñaja: "Mani catirotire Dios ĩ bojajama, catiruarãja yua", yiroti ñaja. 16 "Ñamasura ñaja yua" yituoĩara ñari, Diore tuoĩamenane, mua yirotire gotivariquenarũgũaja mua. To bajiro mua yigotivariquenase, Dios ĩ bojabeti ñaja. 17 To bajiri, muare yu ucacoasere masicoari, "Ado bajiro mani yirotire bojagumi Dios" yimasiboarine, mua yibetijama, rojose yirã yirãja mua.

Gajeyeũni jairã rojose îna tãmuoroti queti

5 1 Sĩgũri, gajeyeũni jairãre muare gotigu yaja yu. Gajerũ-mu buto rojose mua tãmuorotire tuoĩaotiya mua. 2 "Gajeyeũni jairo cuorã ñaja" mua yiboase, bare mua quẽnocũse quẽne, muare boaveocoaruaroja. Миа sudi quẽnase ñaboase butua ba ecocoaruaroja. 3 Миа ye gãjoa, oro quẽne jairo bujacõari mua cũboase boacoaruaroja. Tire ĩacõari, "Maioro bajirãre ejarēmobesuma", yiĩaruarãma gãjerã. To bajiri, rojose

tãmuotujabetiriaroju reaecorona ñaja mua. Jairo gãjoa cutirã ñaboaja mua. To bajiboarine, adi macarucuro ti jediroti mojoroaca ruyaja. 4 Mua ote veseri moabosarãre quenaro vaja yibesuja mua. To bajiro mua bajire ñajare, "Yua moase vaja yuare yibeama", yiyujarã îna. To bajiro îna yisere ajirimi Dios, ñajediro masijeogu. 5 Adi macarucuroju ñarã, mua yirua tuo arore bajiro yiruguaja mua. Ta vecuare îna sarotirumuri rijoro, "Jacabusara îna nato sarasa mani" yira, quenaro ecatusacama. To bajiri, înare bajiro bajiaja mua quene. No mua bojarore bajiro quenaro yinatusaruguaja mua. To bajiro bajira mua ñajare, "Rojose tamuoruarama" muare yilagu yigumi Dios. 6 Masa rojose yimena îna naboajaquene, "Rojose yima", înare yigoti yiroyuja mua. To bajiri, mua suorine saecoyuma siguri. To bajiro mua yigoti yirosere ujara quene muare îna cudijare, no bajiro muare yimasibesuma îna.

Santiago î gotitusare queti

7 Yu mairã, gãjerã suorine rojose tãmuorāre muare gotigu yaja yu quena: Rojose muare îna yiruguboajaquene, Jesús î tudivadirotire tuoîayurã, î bojarore bajiro quenaro yicoa naruguña mua. Oterimasu î bajisere tuoîana mua: "Ote, quenaro vanucoari, juebucu bero rica cutiruaroja" yigu, yoaro yucoa nagumi oterimasu. 8 îre bajiro bajiya mua quene. Mani uju î tudiejarotire yurã, variquenase raca î bojarore bajiro yitujabetiroti naja. "Yoaro mene tudivadicoari, masa jediro mani yisere îabeserucumi" yirã, quenaro nayuroti naja.

9 Rojose mua tāmuojama, gājerāre "Rojose yaja mua", gāmerā yiĩatebesa, "Yoaro mene rojose mani yisere ĩabesecõari, rojose manire yiromi Dios" yirã. 10 Diore gotirētobosamasiriarā ĩna bajimasirere tuoĩaña mua: Masa rojose ĩnare ĩna yiboajaquēne, gāmemenane, Diojuare gotirētobosacõa ñamasiñujarã ĩna. 11 To yicõari, adire quêne quênaro tuoĩaña mua: Rojose tāmuoboarine, "'Manire ejarêmorucumi Dios' yicõa ñarãre quênaro yigumi Dios", yituoĩaja mani. To bajiro bajimasiñuju Job vāme cutimasiríre quêne. Cojo vāme me buto rojose tāmuoboarine, "Yure ejarêmorucumi Dios", yicõa ñamasiñuju. Rojose ĩ tāmuoro bero, quênaro ĩ yiecomasirere ajiriarãja mua. To bajiri, "Manire quêne ĩamaicõari, quênaro yigu ñagumi Dios", yimasirãja mua.

12 Yu mairā, gajeye ñamasusere muare gotiaja yu: "Yiruarāja. Dios quēne masiami yua yirotire" mua yise ūnire yibeticoaña. "Yiruarāja" yirā quēne, "Yiruarāja" yi, "Yibetiruarāja" mua yijama, "Yibetiruarāja" yicoa tujasa, "Mani socajama, rojose manire yibogumi Dios" yirā.

13 Rojose mua tãmuojama, "Yuare ejaremoña", Diore yisẽniroti ñaja. Mua variquẽnajama, Diore basavariquẽnaro-

ti ñaja. 14 Sĩgũ ĩ rijajama, "Diore yure sẽnibosato" yigu, muare ũmato ñarãre jicõaroti ñaja îre. To bajiro î yijama, ũmato ñarãiua, ĩ tuju ejacõari, îre senibosaruarama îna. Sẽnibosañarãne. uve ĩre turuarama, "Dios ire catioato" yirã. 15 To bajiri, "Mani sẽnirore bajiro îre catiorucumi Dios" îna yituoîajama, rijagure catiorucumi. To yicõari, rojose virí î ñajama, rojose î virere îre masiriorucumi Dios. 16 To bajiri, rojose mua yirere gotiya. gãmerã To baiiro yicõari, Diore gamera senibo-

Santiago 5.14

saya, rojose mua yirere muare masiriocoari, mua rijasere quene i catiorotire yira. To bajiri, Dios i bojarore bajiro yira mua najama, mua senirore bajirone cudirucumi. 17 Diore gotiretobosarimasu, Elías vame cutimasiri, manire bajiro bajimasinuju. To bajiboarine, "Oco quedibeticoato" yigu, Diore i senijama, i senirore bajirone idia cuma, gaje cuma gudareco coro oco quedibetimasinuju. 18 Bero, Diore i tudisenirone, oco quedimasinuju quena. Tiju bero, quenaro ote rica cutimasinuju.

19-20 Мнаге ун gotisere ajiya mна, ун mairã. Мна rãcagu, Cristore ajitirң tujacõari, rojose yigure, "Quena Cristore ajitirң nuato î" yirã, îre mна ejarệmojama, î rijato beroju rojose î tãmноborotire îre yiretobosarнсні Dios. To yicõari, rojose mна yisere mнаre quene masiriorнсні Dios.

To coro ñaja.

Primera carta de SAN PEDRO

Dios î beseriarăre Pedro î ucacoare queti

1-2 ¿Ñati mua, Dios ĩ beseriarã? ¿Ponto sitaju, Galacia sitaju, Capadocia sitaju, Asia sitaju, Bitinia sitaju ñabaterã jediro, ñati mua? Adi queti muare ucaja yu. Gajeroriju mua ñabateboajaquêne, Dios ĩ ñaroju ñaja mua ñarotiju. To bajiri ĩ ocare buto tuoĩarã nari, adi macarucuroana rāca ñaboarine, ĩna tuoĩarore bajiro tuoĩarã me ñarãja mua. Tirumuju, "Ĩna ñaruarama yu rĩa bajiro bajira" Dios ĩ yimasire ñajare, to bajirone bajiaja mua. To bajiri, "Rojose mana ñaama" muare yiĩaru, Espíritu Santore muare coañumi. To bajicoari, Jesucristo ocare cudirãja mua. To bajiro yiyumi, rojose mua yisere ĩ macu suorine ĩ masiriorugurotire yigu.

Muare quenarotigu, Diore ado bajise muare senibosaja yu: "Витовиза quenase înare coana", muare yisenibosaruguaja yu. "Yu suori yu jacu quenaro î yise quetire gajerare gotimasiorucuja mu" yigu, yure cucami Jesucristo. Yu naja Pedro, adi quetire muare ucagu.

"Mani rijato bero, tudicaticoari, Dioraca quenaro variquenacoa naruguruaraja", yire queti

3 Mani нін, Jesucristo jacu, buto manire maigũ ñari, rojose mani yisere "Yiretobosato" yigu, manire rijabosarotiyumi. I rijato bero, îre tudicatioyumi. To bajiro î yire ñajare, Jesúre ajitirunură, Espíritu Santo suorine Dioraca quenaro ñacoari, î bojarore bajiro yira ñaja mani. To bajicoari, mani rijato bero î raca quenaro ñacoa ñarugurona nari, "Quenaro yaja mu", Diore îre yito mani. 4 To yicoari, î gotiriarore bajiro o vecaju buto quenase manire Dios riare bajiro bajirare yayiroti me manire î ujorotire tuoiavariquenaja mani. 5 l macure ajitiru-

nură mani ñajare, î masise răca manire quenaro coderugugumi, î naroju ejacoari, î răca quenaro mani narugurotire yigu. To yicoari, adi macarucuro ti jedirirumu ti ejaro, î tuoîariarore bajiro yigu, jediro quenaro manire î yirugusere, to yicoari, o vecaye manire î ujorotire quene masiojeocoarucumi.

6 Tire tuoĩacoari, adigodoju rojose tămuoră naboarine, Dios tuju quenase mani bajirotire tuoĩa yură nari, buto variquenaroti naja manire. 7 Rojose tămuoboarine, Jesucristore mani ajitirunucoa najama, "Îre ajitirunură masu naja" yiîoră yaja mani. Oro vaja cutiro retoro vaja cutiaja Jesucristore mani ajitirunuse. Orojuama, jedise naja. "¿Oro masu nati?" yiră, asionama na. Tire bajiro bajiaja Jesucristore mani ajitirunuse quene. "Yu macure ajitirunură masu nati na" yiîaru, rojose mani tămuosere yiretobosabecumi Dios. To bajiri rojose tămuoboarine, Jesucristore mani ajitirunucoa najama, "To corone tudivarucumi yu macu" Dios î yituoîariarumune, "Yu ejaremose răca quenaro yicaju mua", manire yivariquenarucumi Dios. To bajiro yigajanocoari, rucubuoriaju manire rojorucumi.

8 Jesucristore ĩabetiriarãja mua. To bajiboarine ĩre mairāja mua quene. Adirumuri quene ĩre ĩamena naboarine, ĩre ajitirumura nari, quenaro variquenarãja mua. Dios tuana îna variquenarore bajiro buto variquenara nari, mua variquenasere retobusaro gotiruaboaraja mua. To bajiboarine, gotmasimenaja. 9 Quenase muare ĩ ujorotire, "To bajirone yirucumi" yituoĩara nari, to bajirone bajiraja mua.

10 To bajiro quenaro Dios manire î yirotire gotiyuma tirumuana, Diore gotiretobosariara. Quenagu nari, manire îamaicoari, quenaro î yirotire gotiboarine, butobusa tire masiruaboayujara îna. To bajiri Diore îna gotiretobosarere quenaro buecoari, buto tuoîarugunujara îna. 11 Espíritu Santore suorine Cristo î bajirotire tuoîa gotimasinuma. Buto rojose î tamuoro bero, quenaro î yirotire tuoîa gotiyuma. Tire gotiriara naboarine, "To coro naro bajiruaroja ti. To bajiro bajicoari, bajiruaroja" yimasiruara, îna gotisere buecoari, tuoîaruguboayujara îna. 12 Tire quenaro masibetiboarine, Dios suorine ado bajiro tuoîanujara îna: "Tire îamenaja mani. Mani beroana îaruarama", yituoîanujara îna. "Mani beroana" îna yijama, manirene gotiră yiyuma. Cristo î rijabosare suorine quenaro

Dios ĩ yise queti goticudirimasa, yua gotimasiosene ñaja Diore ĩna gotiretobosare. Tire yua gotimasiorotire yigu, Espíritu Santore coanumi Dios. Ti oca quenase ti najare, buto ajimasiruarugurama ángel mesa.

"Quenase rîne yiroti naja", Pedro î yire queti

13 Ti ocare quenaro ajimasira nari, Cristo î tudiejarirumure quenaro Dios î yirotire tuoia tujamenane, tocaracajine mani yirotire quenaro tuoiaruguroti naja. 14 Dios riare bajiro bajira nari, Cristo ocare mua masiroto rijoro, rojose mua yiruguriarore bajiro yibeticoari, î bojarore bajirojua yiruguroti naja. 15 Dios, quenase rine yigu, "Yu ria naruaraja mua" î yire najare, ire bajiro quenase rine yiruguroti naja. 16 Ado bajiro gotiaja Dios ocare masa ina ucamasire: "Quenase rine yigu naja yu. To bajiri quenase rine yiruguna mua quene", yigotiaja.

17 Gajeverema, ado bajiro mani yigu ñaboarine, masa jediro mani visere ĩabeserocu ñaami. Ĩ ĩabesejama, "Ãnoama rojose yirā îna naboajaquene, quenaro înare yirucuja yu", yibetirucumi. To bajiri, Diore "mani jacu" mua yijama, rũcubuose raca îre vicoari, quenase rine viruguroti naja. 18 Tirumuju mua ñicua rojose îna vimasiriarore bajiro viruguriară ñaboayuja mua maji. "Tire yitujacõari, quenaro Dios i yirona ñato" yigu, rojose mani yise vaja manire rijabosayumi Cristo. Jēre Cristo manire ī vaja yibosarere masirāja mua. Gajeyeūni yoaro ñabeti, gãjoa rãca me vaja yibosayumi. 19 Rojose yiĩabecu ñari, î rijare suorine, jediro rojose mani vire, mani virotire quene manire vaja yibosayumi Cristo. 20 Adi macarucuro Dios î rujeoroto rîjoroju, tire manire î vaja yibosarotire tuoîacõari, î macure î cõarotire tuoîamasiñuju Dios. To bajiri adi macarucuro tusarirumuri manire rijabosagu ejayumi Cristo. 21 "Manire rijabosayumi Cristo" yirā ñari, Diore ajitirũnuaja mani. Cristore catiocoari, î tu rucubuoriajure îre rojoyuju Dios. To bajiro î yire ñajare, "Î gotiriarore bajirone quenaro manire yirucumi Dios", îre yituoîavariquenaraja mua.

22 "Yu macure ajitirununa" Dios î yirere cudiriara naja mua. To bajiro bajira nari, tirumuju rojose mua yirugure, mua yitujabetire yitujacoari, socamenane sîgu rîare bajiro quenaro gamera mairoti naja. To bajiri butobusa mua gamera mairotire bojaja yu. 23 Adirumurirema, quenasejuare mani tuoîaroti-

re Dios ĩ ĩsiriarã ñari, quẽna gãme ruyuarãre bajiro bajirãja mua. Gajerodori ĩ oca ti vasoabetirotire bajiro mua quẽne bajireacõari bero mua caticõa ñarotire yigu, ĩ catisere ĩ ĩsiriarã ñarãja mua. **24** Dios ocare masa ĩna ucamasire ado bajiro ti gotijare, to bajiro yaja yu:

"Muiju î jiado, buto asirone, ta sînicoacaju. Go quene, sîniyayicoacaju. To bajiri quenase ruyuboacati manicaju. Tire bajirone bajirama masa quene. Yoaro mene bajireacoaruarama.

25 To bajiboarine, mani uju ocajuama ñacoa ñaruguruaroja", yigotiaja Dios ocare masa ina ucamasire.

"Mani uju oca" ti gotise, Cristo suorine quenaro Dios i yise quetire, muare gotimasiore naja.

2 1 "Yu macure ajitirūnuna" Dios ĩ yirere cudiriarã ñari, jediro rojose yibetirūgūroti ñaja. Adi ūnire yibetirūgūna mua: Gājerāre yitobesa. Socabesa. Gājerāre, "Quēnaro ñaama", īnare yiiatebesa. Gājerāre rojose nagomacabesa. 2-3 Butobusa Dios ocare ajivariquēnacoari, ti gotirore bajiro yirua tuoiarūtuaroti naja muare. Sūca buto ūjuruagure bajiro tire yirua tuoiarūtuaroti naja. To bajiro mua yijama, "Quēnaro manire yami Dios" yimasirā nari, quēnabusaro ī bojarore bajiro yirūtuaruarāja mua. To bajiro mua yijama, Dios tuju quēnaro nacoa narūgūruarāja.

"Gũta ñamasuricare bajiro bajigu ñagũmi Cristo", yire queti

4 To bajiri, mani ujure Jesucristo, mani catirotire manire îsigüre quenaro ajitirunucoa nana. Îne naami masa vi quenoră guta îna cusuorica, namasuricare bajiro bajigu. Îre buto îatecama masa. Îre îna îateboajaquene, Diojuama, "Namasugu narucumi", îre yiyumi. 5 To bajiro yigu nari, muare quene Jesucristore ajitirunură răcana mua najare, Dios ya vire guta î jeomujavasere bajiro bajiaja mua. To bajicoari, ti vi nară, quenase rîne yiră, paiare bajiro bajiaja mua. To bajiri, Espíritu Santo suori Dios î îavariquenasere yinana. 6 Isaías î ucamasire Dios oca ado bajiro ti gotijare, Jesucristo suorine Dios î quenorivire bajiro bajiaja mua:

"Sión vãme cuti maca ñarica gũta, gajea gũta rẽtoro quẽnaricare bajiro bajirocure cũrucuja yu. Ĩre ajitirũnurãjuama, yu goticatore bajiro ĩnare quẽnaro

yu yirugujare, 'ĩ yirore bajiro yigu nagumi' yure yivariquenaruarama", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire, Cristore Dios ĩ gotirere yiro.

7 To bajiri, Jesucristore ajitirūnurā nari, îre buto maiaja mani. Gājerā, îre ajimenajuarema, Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajiro bajiaja. Înarema, gūta îna rocariare bajiro bajiami Jesús. Ado bajiro gotiaja ti:

"G ũta rãca vi quẽnorimasa coja gũtare rocarãma ĩna. Ĩna rocaria ñaboarine, gajea gũta rẽtoro quẽnarica ñaruaroja tia. Tia gũta suorine quẽnarivi quẽnorucumi Dios. Tia manijama, quẽnomasibetibogumi", yigotiaja Dios ocare masa ĩna ucamasire.

8 To yicoari, gajeye Dios ocare masa îna ucamasire "Gũta masa îna juata quedirotiare bajiro bajiami Jesús" yigotiro yaja.

"Coja gūta, îna juata quedirotiare bajiro bajirocure cũrucuja yu", yigotiyuja ti.

To bajiro ti gotijama, Cristo ocare ajimena ñari, îna rijato beroju rojose îna tâmuotujabetirotire yiro yaja. "To bajiro bajiruarama" Dios î yigotiriarore bajirone bajiruarama.

9 To bajiro bajirona me ñaja muajuama. Dios suorine î macure ajitirunucoari, î yara ñaja mua. Dios, mani ujure rucubuora, î bojarore bajiro quenaro yirugura ñaja mua. Î suorine cojo masare bajiro bajira nari, î bojasere yira naja. Rojose mua yisere î macu î vaja yijeobosare najare, Dios yara naja mua. "Najediro quenaro yu yisere gajerare gotiato" yigu, "Yu yara naruaraja", muare yiyumi. Diore mua ajitirunuroto rijoroju, îre masimena nari, vatia uju î bojasere yira naboayuja mua maji. To bajiro yira mua naboajaquene, muare iamaicoari, quenaro î yire najare, îre masira nari, rojose yitujacoari, Dios î bojasejuare yira naraja mua. 10 Tirumuju Dios î îamaimena nanuja mua maji. To bajiri, sigu riare bajiro nabesuja mua maji. Adirumurirema î masune quenaro î yijare, î yara naraja mua yuja.

"Dios î bojase rîne yirûgûña", yire queti

11 Yu mairã, adigodoju ñarã yoaro me catiñarona ñaja mani. To bajiboarine õ vecaju Dios tuju ñaja mani ñacõa ñarűgűrotojuama. To bajiro bajirona ñari, rojose mua yirua tuoĩa-

sere yibetirũgũña. Rojose mua yirũgũjama, Diore mua ajitirũnuboasere yitujarã ñari, rojose yiecoruarãja. 12 Diore masimena vatoaju ñarã ñari, quēnase rīne yirũgũña, "'Rojose yama' gājerāre yi ocasāroma" yirã. Quēnase rīne mua yicõa ñasere ĩariarã ñari, "Ми suorine quēnaro yirũgũcama", Diore yiruarãma, masare ĩ ĩabeserirữmu ti ejaro.

13-14 Roma macagu uju ñamasugu, îre cudiruguña mua. Îre moabosarare que cudiruguña. "Rojose yirare rojose îna yise vaja rojose yure yibosato" yigu, to yicoari, "Quenaro yirare quenaro îna yise vaja quenaro yure yibosato" yigu, înare cugumi uju ñamasugu. O vecagu, mani ujure quenaro îna rucubuorotire bojara ñari, quenaro înare cudiruguña mua. 15 Diore ajimena, muare rojose îna ocasarere ajicoari, "Socase naja" ujara îna yituo îarotire yigu, quenase rine mua yirugusere bojaami Dios.

16 Ado bajiro ti bajijare, Dios ĩ bojasere yirũgũroti ñaja: Rojose mani yiboajaquẽne, manire masirioyumi Dios. To bajiro ĩ yire ñajare, "Rojose mani yijama, no yibeaja", yituoĩaroti me ñaja. Ado bajirojua tuoĩarũgũroti ñaja: "Manire maigũ ñari, rojose mani yirere masirioyumi Dios. To bajiri, mani quẽne, ĩre mairã ñari, ĩ bojasejuare yiruarãja", yituoĩarũgũroti ñaja. 17 Masa jedirore rũcubuoroti ñaja. Gājerā Jesucristore ajitirũnurãre quẽne mairũgũroti ñaja. "Îre mani cudibetijama, manire ĩavariquẽnabecumi Dios" yituoĩarã ñari, ĩ bojarore bajiro yirũgũña. To yicõari, Roma macagu uju ñamasugũre quẽne quẽnaro rũcubuorũgũña.

"Rojose îre yirâre Cristo î gâmebeticatore bajiro gâmebetiroti ñaja", yire queti

18 Мна, gãjerãre moabosarã, mна нјагãre ajirũcньносо́аri, ĩna rotisere quẽnaro cнdirũgũroti ñaja. Quẽnaro yirã ĩna ñajama, ĩna ñabetijaquẽne, ĩna rotisere quẽnaro chdiroti ñaja. 19 Сојојігета sĩgũ rojose ĩ yibetiboajaquẽne, "Rojose yiyuja mн" ĩre yithoĩacõari, rojose ĩre yighmi ĩ нјн. То bajiro ĩ yiboajaquẽne, ĩre moabosarimasніна, Dios ĩ bojarore bajiro yigh ñari, ĩ gãmebetijama, "Quẽnaroja", yirhchmi Dios. 20 Rojose mна yijama, to bajiro mна yise vaja rojose mhare yighmi mна нін. То ĩ yiro bero, "Rojose mani yijare, to bajiro yimi" yimasirã ñari, ĩre gãmebetirharãja. To bajiboarine, quẽnaro mна yiboajaquene, rojose muare i yijama, rojose tamuoboarine, gamebetiruaraja mua. To bajiro mua bajise ñaja Dios î îavariquenase. 21 To bajiro mua bajirotire yigu, "Yu ria naña", muare yirimi Dios. Cristo quene, manire rojose tamuobosagu ñaboarine, gamebeticami. To baiiro i baiicati ti ñajare, îre bajiro bajiroti ñaja manire quene. 22 Cojojirema rojose yiĩabeticami. Ñimujuare vitobeticami. 23 Masa îre îna tudíboajaquene, înare tudigamebeticami. Rojose îre îna virone, "Yure rojose mua vise vaja rojose muare virucuja", înare vibeticami. Ado bajirojua tuoĩacami: "Dios ñaami, masa rojose îna yise vaja rojose înare yigamerocuma. To bajiro î yijama, quenaro riojo yirucumi", yituoĩacami. 24 To bajicõari, yucuteroju îre ĩna jaju sĩarone, rojose mani vise vaja, manire rojose tãmuobosacami, rojose yibeticõari, quenasejuare mani yirotire yigu. 25 Tirumujuma Diore ajimena ñari, oveja codeecobeticoari, îna mavisiacudirore bajiro bajiyuja mua maji. Yucurema, Cristore ajitirunura ñari, oveja codeecorare bajiro bajiaja muа.

"Gamera rucubuoroti naja", yire queti

3 1-2 Rômia, manaju cutirâre, muare gotigu yaja yu: Mua quene, mani uju î îavariquenarotire bojara nari, mua manajure quenaro cudiruguna. Siguri, mua manajua, Cristo ocare ajimena ñarãma. To bajiri, Cristo ocare mua gotibosasere ajiruamenama. Ti ocare gotibetiboarine, Diore rucubuocõari, quenase rine yiñaña mua. To bajiro mua yisere iacoari, îna quene Cristo ocare ajitirunuborama. 3"'Manire îavariquenato umua' vira, ¿no bajiro virati mani?" mua vituoiajama, "Ado bajiro yiruaraja", yituoiabetiroti naja: Mua joa quenorotire, quenase mua busarotire, mua gamo vorotire, to yicoari, quenase mua sudi sanarotire quene, ti unire buto tuoĩaroti me ñaja. 4 Ado bajirojua buto tuoĩaroti ñaja: Quenase yirua tuoĩarũgũroti ñaja. Mani rujuaye jedise ñaja. Quenase mani tuoĩasejuama jedibetiruaroja. To bajiri, mua manajuare ajirucubuocoari, înare quenaro mua virotire tuoîaruguroti ñaja. To bajiro mua yijama, muare buto ĩavariquenarucumi Dios. 5 Tirūmuju to bajiro quenaro yirā namasinujarā rõmia manaju cutimasiriarã. Diore rucubuomasiriarã, "Manire î gotiriarore bajiro yirucumi", yituoîamasiñujarã. To yicõari, îna manajure cudirugumasinujara îna. 6 To bajirone bajimasinuju Sara vame cutimasirio. So manaju Abrahamre îre so jijama, "Yu uju", îre yimasinuju, îre rucubuogo. To yicoari, îre quenaro cudimasinuju so. So bajiriarore bajiro bajiroti naja muare quene. Mua manajua rojose îna yirotire tuoia güimenane, quenaro yicoa naroti naja.

7 Ūmua, manajo cutirāre, muare quene gotiaja yu: Mua quene, mani uju î îavariquenarotire bojara nari, "Romia timabetibusara naama" yituoîacoari, mua manajoare înare ejaremoruguna. To yicoari, Dios quenagu nari, înare quene, îna rijato beroju "Tudirijabeticoato" yigu, î catisere î îsiriara îna najare, înare quenaro rucubuoya. Quenaro înare mua rucubuobetijama, îre mua senisere ajibetirucumi Dios.

"Găjeră Cristore ajitirunură răca quenaro naruguna", yire

8 Gājerā Cristore ajitirūnurā rāca mua bajinarotire mua jedirore gotitusagu yaja yu. Sīgūre bajiro quēnaro tuoracoari, narūgūruarāja mua. Gājerā rojose īna tāmuosere mua rajama, nare rāmaicoari, ejarēmoroti naja. "Yu rētoro namasurā naama", gājerāre yituoraroti naja. 9 Gājerā rojose muare rīna yijama, nare gāmebetiroti naja. Gājerā muare rīna tudijama, nare tudigāmebetiroti naja. Ado bajirojua rīnare yirūgūroti naja: Tudigāmemenane, quēnaro rīna narotire yirā, Diore rīnare sēnibosaya. To bajiro mua yirūgūsere bojaami Dios, "To bajiro rīna yijama, jediro quēnase yu rīsiruasere bujaruarāma" muare yimasigū nari. 10 Dios ocare masa rīna ucamasire ado bajiro ti gotijare, "Tire riojo gotiami Pedro", yimasirāja mua:

- "Quenaro îna naruajama, îna nagoroto rijoro quenaro tuoîaruguruarama, 'Rojose nagorobe' yira. To yicoari, gajerare yitobetiruarama.
- 11 Rojose yitujacõari, quenasejuare yiruguruarama. 'Gajera raca quenaro narasa' yira, îna yimasiro coro quenaro înare yicoa naruguruarama.
- 12 Quenaro yirare îatirunuruguami Dios. To bajiri, îre îna senijama, înare ejaremoruguami. To bajiboarine, rojose yirarema îavariquenabeami", yigotiaja Dios ocare masa îna ucamasire.
- 13 Quenase rine mua yicoa ñajama, ñimarajua muare rojose yigu, magumi. 14 To bajiboarine, siguri rojose muare ina

yijama, "Quenaro manire yirucumi Dios" yimasira ñari, rojose muare yirare güibeticoari, buto variquenaroti ñaja muare. 15 "Cristo, mani uju, jediro masigu ñaami", yituoia rucubuocoa ñaruguraja mua. Gajera, "¿No bajiro tuoiara ñari, 'Quenaro yuare yirucumi Dios' yati mua?" muare îna yiseniiajama, mua cudirotire quenaro tuoia yuya mua. 16 "Îna retoro masira ñaja" yituoiamenane, Dios î bojarore bajiro înare quenaro cudiruaraja mua.

"Rojose yama" gājerāre īna yigotisere ajicōari, "Socarā yaja mʉa" īna yibojoneorotire yirā, quēnase rīne yirūgūrʉa-rāja mʉa. Cristore ajitirʉ̃nʉrā ñari, to bajiro yiroti ñaja mʉa-re.

17 Rojose mua vise suorine rojose muare îna vijama, "Juaji to bajiro yibetiruaraja", yituoiaruaraja mua. Ti quene quenase ñaja, bajirojuma. To bajiboarine ti retoro quenamasuse ñaja quenase mua vise suorine Dios i bojarore bajiro rojose mua tãmuojama. 18 Cristo quene, quenase rine yigu naboarine, rojose tãmuocoari, rojose virare manire rijabosacami. To bajiro bajicami, Dios tuju quenaro mani narugurotire yigu. Rijacoaboarine, Espíritu Santo suorine tudicatiyumi. 19 To bajicõari, rijariarã, tubiberiaroju ñarãre înare gotimasiogu vasuju Cristo. 20 To ñariarã, Noé î ñamasiriarodoju ñariarã ñañujarã. Înare Dios ocare gotimasiboayuju Noé. Ajiruabetimasiñujarã îna. To bajiri, cũmua jairicare Noé î quenotoyene, îre îna ajirotire yoaro yumasiboayuju Dios. Ĩre ajibeticõa ñamasiñujarã îna. To corone cumua que nogajanoco ari, cojomo coro jedi, gaje amo idia jenituariracu rine vasajamasinujara. Oco ñamuse rãca î ruureare suorine rojorã rãca îna ñacõa ñaborotire înare yiretobosamasinuju Dios. 21 Oco raca mani bautizaecorirumune, manire rojose tamuoboronare viretobosavumi Dios. "Ti ũnine bajiyuja ti Noére Dios ĩ yimasire quẽne", yimasiaja mani. Oco rãca mani bautizecojama, Dios mani jacure quenaro mani tuoiarotire yira, "Rojose yua yisere masirioya", îre yiseniaja mani. To yicoari, "Jesucristo manire î rijabosaro bero Dios îre î catiore ñajare, manire rojose tâmuoboronare yiretobosayumi", yaja mani. 22 Jesucristo, tudicaticõari, õ vecaju Diorãca rotiñagumi. Toju ñarã, ujarã ñamasurã, ñamasumena quene, ángel mesa, gajera quene, i rotisere cudiñarãma.

"Mani masirotire Dios ĩ ʉjoriarã ñari, gãmerã ejarêmorũgũroti ñaja", yire queti

4 Adigodoju ñagũ, rojose tãmuocami Cristo. To bajiri, manire quene, "To bajiro mani bajirotire Dios ĩ bojajama, rojose tãmuoruaraja", yituoîaroti naja. Rojose tamuocoari, Cristore butobusa mani tuoĩajama, rojosere virua tuoĩamenaja mani. 2To bajiro mani tuoĩarũgũjama, adigodoju mani catiñaro coro mani masu mani bojarore bajiro yibeticoari, Dios ĩ bojasejuare yirũgũruarãja. 3 Ado bajiro ti bajijare, to bajiro yiruguroti naja muare: Diore mua masiroto rijoro, mua masu mua bojarore bajiro, ado bajiro virugunuja mua maji: Rojose viră ñari, romia raca ajeriara cutirugunuja mua. Idire mecuose idimecucõari, rojose vicudirũgũñuja mua. "Ado bajirã ñarãma" îna masune viquenorujeocoari, îna rucubuorare mua quene rucubuorugunuja. 4 To bajiro mua yiruguboarere yitujacõari, rojose yirã rãca mua ñabetijare, adirumurirema "¿no yirã mani rãca rojose yiruabeati? Rojorã ñaama" muare vituoĩacoari, ajatudírama îna. 5 To bajiro muare ajatudíra, "Rojose yirā ñari, înare ajatudicaju yua", mani ujure yigotiroti ñaja înare. Mani uju ñaami voaro mene vadicõari, catirãre, rijariarare quene îabeserocu. 6 Yoaro me to bajiro î virotire tuoĩagũ ñari, rijariarãre quene î oca quenasere gotimasionuju mani uju. To bajiro înare gotimasionuju, jere rijariara naboarine, îre ajitirunură nari, tudicaticoari, Dioraca quenaro îna ñarotire yigu.

7 Adi macarucuro ti jedirotirumu coñaro bajiaja. To bajiri, quenaro tuoïacoari, rucubuose raca tocaracajine Diore seniruguña mua. 8 To yicoari, gamera iamairuguña. Ti naja namasusema. Gajerare buto mani maijama, cojoji me manire rojose ina yiboajaquene, inare masirioruguruaraja. 9 Gajera mua ya vi na ejajama, variquenase raca inare quenaro yiruguruaraja mua. 10 Tocaracure iamaicoari, ricati mua yimasirotire muare ujorimi Dios. To bajiri, muare i ujore mua yimasise raca Dios i bojarore bajiro gamera ejaremoruguroti naja. 11 Mua racagu Dios ocare gotigu i najama, quenaro gotimasioato. Gajima, "Quenaro gajerare ejaremorucumi" yigu, mani jacu Dios i masisere i ujori nari, quenaro ejaremoato. Îna yirore bajiro rine yicoa nato gajera quene. Jediro mani yisere iacoari, "Jesucristo suorine

înare quenaro ejaremogumi Dios najediro uju", gajera îna yirucubuorotire yira, to bajirone yicoa nana.

"Cristore mani ajitirunuse suorine rojose manire yiruarama gajera", yire queti

12 Yu mairã, ajiya mua. Masa rojose muare îna yijama, "'Yu macure ajitirunura masu ñati îna?" yiiaru, rojose mua tãmuosere viretobosabecumi Dios. To bajiro ti bajijama, "¿No vigu, Jesúre ajitirunugu ñaboarine, rojose tamuoati vu?", yibesa. 13 Mua quene, Cristore ajitirunura nari, rojose i tãmuocatore bajiro rojose mua tãmuojama, variquenaña. To bajiro rîne mua bajicoa ñajama, adi macarucuroju Cristo î tudiejarirumure, î raca nacoari, retobusaro variquenaruaraja mua. 14 Cristore mua ajitirunuse suorine gajera muare îna tudíboajaquene, variquenaña mua, Dios i coagu, Espíritu Santo, "Quenaro yira nato" yigu, butobusa i ejaremora nari. 15 Cristore mua ajitirunuse suorine rojose muare yiruarama masa. To bajiboarine rojose mua yise suori rojose mua tãmuojama, ĩavariquenabetirucumi Dios. To bajiri, "Rojose yirã ñari, rojose tãmuoaja mani" yirobe yirã, ado bajiro rojose vibetiruguna: Gajerare sabesa. Juarudibesa. Gajerare gojanabiobesa. 16 Cristore ajitirunura ñari, quenasejuare mua yiboajaquene, gajera rojose muare îna visere tamuocoari, "Rojose bajiaja mani" yituoĩabojonemenane, Diojuare, "Mu ejaremose raca quenaro vicoa naja yua", îre vivariquenana.

17 Jēre adirūmurine masa îna yisere ĩacõari, "Ado bajiro yicana ñari, quẽnase bujara, rojose tãmuora, bajiruarãma" Dios î yiroti ejacoato yaja. To bajiro î yisuorona ñaja mani, î yara Cristore ajitirunura. To bajiri, "Adigodoju rojose mani tãmuoro retobusaro îre ajitirunumena roque rojose tãmuoruarama", yimasiaja mani. 18 Tire bajirone gotiaja Dios ocare masa îna ucamasire. "Rojose mana ñaama" Dios î yiĩara quẽne, adigodoju ñara rojose tãmuoaja mani. To bajiri, "Rojose mani tãmuoro retobusaro îre ajitirunumena roque rojose tãmuoruarãma", yimasiaja mani. 19 Rojose mua tãmuorotire Dios î bojajare, rojose tãmuoboarine, quẽnasejuare yicõa ñana mua. "I gotiriarore bajiro quẽnaro manire ĩatirunucõa ñarucumi manire rujeorí, î tuju quẽnaro mani ñarũgūrotire yigu", yituoĩarũgūña.

Cristore ajitirunurare umato narare Pedro i gotire queti

5 1 Bucurã, Cristore ajitirūnurāre ūmato ñarāre, muare gotigu yaja yu. Yu quēne, Cristore ajitirūnurāre ūmato ñagū ñaja yu. To bajicōari, Cristo rojose manire ī tāmuobosacatire ĩacacu ñaja yu. To bajicōari, quēna ī tudiejarotirūmu yu quēne, mua rāca īre ĩavariquēnarucuja yu. 2 Ovejare coderimasu quēnaro ĩ ĩatirūnurore bajiro, mua quēne, variquēnase rāca Cristore ajitirūnurāre ĩatirūnurūgūña mua, "Dios ī bojarore bajiro quēnaro yirā ñato" yirā. "Īnare yua codese vaja, gājoa bujarāsa" yirā me, to bajiro yirūgūña mua. 3 Buto ĩnare rotibetiroti ñaja. Ado bajirojua yiroti ñaja. Cristo ī bojarore bajiro ĩnare ūmato yirārūgūña mua. 4 To bajiro ĩnare mua ūmato yicōa ñajama, mani uju Cristo mua rāca variquēnarucumi. To bajicōari, ĩ tudiejarirūmu muare quēnaro yirucumi, "Yu rāca variquēnacōa ñato" yigu.

5 Mamarãre, muare quêne gotiaja yu. Muare ûmato ñarãre quênaro rucubuocoari, cudiya. Cristore ajitirunura, mua jediro quênaro gamera rucubuoya. "Îna retoro namasugu naja yu", yituo abesa. Ado bajirojua yiya: "Yu retoro namasura naama", gajerare yituo aroti naja. Dios ocare masa ina ucamasire ado bajiro ti gotijare, to bajiro bajiroti naja:

"'Îna retoro namasura naja yua' yirare ajibeami Dios. 'Yua retoro namasura naama' gajerare yituoîarajuare quenaro ejaremoami", yigotiaja Dios ocare masa na ucamasire.

6 To bajiri Diore, "Yua retoro ñamasugu ñaami" yira, quenaro yirucubuoruguña mua. "Yua uju, ñajediro masijeogu ñaja mu. Mu bojarore bajiro bajiato", îre yirucubuoruguña. To bajiro mua yijama, "To corone adi macarucuro jedicoaruaroja" Dios î yituoîariarumu ti ejaro, "Gajera retoro ñamasura nato" yigu, muare yirucumi Dios. 7 Dios muare quenaro î îatirunujare, mua tuoîarejaise jedirore îre gotiruguña mua.

8 Quenaro tuo amasiri nana, "Satanás rojose i yirotisere cudirobe" yira. Macarocagu yai, barí siaru, i bajirore bajiro, rojose tamuotujabetiriaroju manire Dios i coarotire bojagu nari, rojose manire yiroticudirugugumi Satanás. 9 To bajiro i yirotiboasere cudibetiruguna mua. "I gotiriarore bajiro quenaro manire ejaremorucumi Dios" yituoia tujamenane, Dios i

bojasejuare yicõa ñarũgũruarāja mua. "Adigodoana Cristore ajitirũnurā jediro, manire bajirone rojose tãmuorāma îna quene", yimasiritibesa. 10 Adigodoju ñarā, rojose mani tāmuoro bero, Dios tuju mani ejarone, î bojarore bajiro quenase rîne yirā mani ñarũgũrotire yigu, yirucumi Dios. Îne ñaami manire ĩamaicoari, jediro mani yisere manire ejaremogū. Î suorine, "Cristore ajitirūnucoari, î raca quenaro ñarũgũruaraja" gājera îna yigotisere ajiyuja mua. 11 Ĩ ñaami masijeogu, ñajediro uju. "To bajirone bajicoa ñarucumi", îre yirūcubuoto mani.

Pedro î gotitusare queti

12 Adi papera rãca mojoroaca muare yu gotisere yure ucabosami Silvano. ^a Ĩ ñaami Cristore quenaro ajitirunugu, ĩ yirore bajiro yigu. "Adi papera ĩ ucasere ĩavariquenacoari, Cristore ajitirunu tujabeticoato" yigu, yaja yu. To yicoari, "Dios, manire ĩamaicoari, quenaro ĩ ejaremosere masiato" yigu, yaja yu. To bajiri, tire masiritimenane, ĩre ajitirunucoa ñaña mua.

13 Ado Babilonia vãme cuti macaju ñarã, Cristore ajitirunurã, muare que narotiama îna. Dios suorine Cristore ajitirunura nama îna que ne. Yu macure bajiro bajigu, Marcos vãme cutigu que nu muare que narotiami. 14 Cristo suorine cojo masare bajiro bajira nari, que naro gamera yisenia, yinana mua.

Toana, Cristore ajitirũnurã jedirore ado bajiro Diore muare sẽnibosaja yu: "'Mu macu Cristo yarã, quẽnaro ñato' yigu, înare ejarẽmoña", muare yisẽnibosaja yu.

To cõro ñaja.

^a **5.12** Silvano ti yijama, latín oca rãca yiyuju. Silas ti yijama, griego oca rãca yiyuju. Hch 15.22; 18.5; 2 Co 1.19 macaña.

b5.13 Jesúre ajitirɨnusuomasiriara, cojojirema Babilonia îna yijama, Roma macarene yicoamasiñujara îna.

Segunda carta de SAN PEDRO

Cristore ajitirunurare Pedro i ucacoare queti

1 շÑati mʉa, Jesucristore ajitirʉnʉrã? Yʉ ñaja Pedro, adi quetire mʉare ucacõagʉ. Jesucristo ĩ bojasere yigʉ ñaja yʉ. Ĩ macʉ ĩ rijabosare sʉori quēnaro Dios ĩ yise quetire "Gājerāre gotimasiocudirʉcʉja mʉ" yigʉ, yʉre cũcami. Jesucristone ñaami Dios, mani rʉcʉbਚogʉ, rojose mani yise vaja manire rijabosarí. "To bajiro ĩ bajire ñajare, quēnaro yirʉcษmi Dios" yitਚoĩarã ñaro cõrone, quēnaro yiecorona ñaja mani. 2 Mʉare quēnarotigʉ, Diore, to yicõari, Jesús mani ʉjਚre quēne, ado bajise mʉare sēnibosaja yʉ: "Bʉtobਚsa mʉa ocare ajimasicõari, quēnaro ĩna ñarotire yirã, ĩnare ejarēmorūgūña", mਚare yisēnibosaja yʉ.

3 Î yarâ ñacoari, î bojarore bajiro quenase rîne mani yimasirotire yigu, manire beseyumi Cristo. Masijeogu ñari, îre mani ajitirunujama, manire quenaro ejaremorucumi.

4 To bajiri, masijeogu ñari, "Quenaro yirucuja" î yicumasiriarore bajiro manire yiyumi. To bajiro î yiroti jairo vaja cutire bajiro bajise nanuja. Ti suori rojose mani tuo asere "Yitujato" yigu, manire yiyumi, îre bajiro yira mani narotire yigu.

5 To bajiri, quenaro manire î yire najare, îre ajitirunura nari, mua yimasiro coro quenasere yiruguna, "Diore quenabusaro masito mani" yira. **6** Rojose yiruaboarine, tire yibeticoari, Dios î bojarore bajirojua yira, rojose tamuoboarine, quenaro yicoa naruguroti naja. **7** To yicoari, gajera Cristore ajitirunurare, îre ajitirunumenare quene mairuguroti naja.

8 Ti vãme jedirore yirã ñacõari, butobusa mua yirũtu vajama, Jesucristo mani ujure quenaro masirã naruaraja mua. Îre quenaro masirã mua ñajama, î bojasere quenaro yiruaraja. To bajiro mua yibetijama, îre masirã naboarine, îre ejaremome-

nare bajiro bajirāja mua. **9**Ti vāme jedirore yimena, Dios ĩ bojasere quēnaro ajimasimena ñarāma. To bajicõari, "Rojose yu yisere masirioyumi", yimasiriticoaborāma. **10**To bajiri, ĩnare bajiro bajibesa mua. Ado bajirojua yirūgūña: "Cristo yarā ñato" yigu, Dios beseriarā ñari, mua yimasiro cōro ñajediro yirūgūña. To bajiro mua yijama, Cristore ajitirūnu tujabetiruarāja. **11**To bajicõari, mua rijato beroju, rojose tāmuotujabetiriaroju mua vaborotire muare yirētobosagu, õ vecaju ĩ rotiñaroju variquēnase rāca mua ejarotire yigu yirucumi mani uju, Jesucristo.

12 Мнаге ун gotisere masirã ñari, quenaro yiruguraja mна. Тire mна masiboajaquene, mнаге goticoa ñarнснја ун, "Masiritiroma" yigн. Gajera socabeti quetire mнаге îna gotiriaro bero ti ñaboajaquene, mнаге goticoa ñarнснја ун.

13 Yu catiñaro cõro muare gotimasiocõa ñarucuja yu. To bajiri, yu gotisere quenaro mua ajisere bojaja yu. 14-15 "Jesucristo mani uju, 'Yoaro me rijacoarucuja mu' yure î yigoticatore bajiro bajiruaroja" yituoĩagũ ñari, yu rijato beroju ti vămere mua masiritibetirotire yigu, yu yimasiro cõro muare gotimasiorugurucuja yu.

"Jesucristo î masise răca î yiîocatire îacana ñari, 'Ñamasugũ ñaami' îre yimasiaja yua", Pedro î yire queti

16 "Mani uju Jesucristo, masigũ ñaami. Adi macarucuroju tudiejarucumi", muare yigoticaju yua. "Masiretogũ ñaami Cristo", muare yicaju yua. Yua masune tuoĩacoari me, muare goticaju. Cristore îre ĩacana ñari, muare goticaju. 17 Mani jacu Dios, Cristore quenaro ĩ yirucubuocatire, to yicoari, "'Ñamasugũ ñaami' yimasiato" yigu, Cristo ĩ godovedicatire yuare ĩocami Dios. To yigune, ado bajise yuare yi ocaruyucami: "Ānine ñaami yu macu, yu maigũ. Îre buto ĩavariquenaja yu", yuare yi ocaruyucami. 18 To bajise Dios ĩ ocaruyucatire, buro joeju Cristo rãca ñarã, ajicaju yua. ^a

19 Diore gotiretobosamasiriara Cristo i bajirotire ina gotimasiriarore bajiro bajicaju. Mua quene yua gotimasiosere ajicoari, "Socabeti naja", yimasicaju mua. Tirumuju quenase

^a**1.16-18** Mt 17.1-5, Mr 9.2-7, Lc 9.28-35.

queti Diore gotiretobosarimasa îna ucamasirema, retiarojure mani siabusuorore bajiro bajise nanuja. Yua gotimasiose quenaro mua buejama, Cristo i tudiejarirumu, i ejaremose raca mua masiojeobetire quenaro masijeocoaruaraja mua. **20-21** Dios ocare masa îna ucamasirere mua buejama, ado bajise namasusere quenaro masina: Diore gotiretobosariara, îna masune tuoiamasicoari, ucabetimasinujara îna. Espíritu Santo îna masirotire i sisse suori ucamasinujara.

"Socase îna gotimasiosere ajitirunubesa", yire queti (Judas 4-13)

2 Diore gotirētobosarimasa socamena îna ñaboajaquēne, gājerā ñamasiñujarā, "Diore gotirētobosarā ñaja" yisocariarā. To bajiri adirūmurire quēne, mua rāca ñaruarāma socase gotirimasa. "Socabetire muare gotiaja" yirā ñaboarine, rojose tuoĩarā ñaruarāma. To bajiro tuoĩarā ñari, manire yirētobosaríre îre terā ñaruarāma. To bajiro bajirā îna ñajare, rojose tāmuotujabetiriaroju yoaro mene înare coacoarucumi Dios. 2 To bajiro Dios î yiroto rijoro, mua rācana jājarā rojose îna yirore bajiro yiruarāma. To bajiro îna yisere îacoari, Dios ocare ajiteruarāma. 3 To bajiro socase gotimasiorimasa, "Gājoa bujarāsa mani" yirā, socase ti naboajaquēne, îna gotimasiose vaja muare vaja sēniruarāma. Tirūmujune "To bajiro rojose yirāre rojose tāmuotujabetiriaroju inare coarucuja yu", yimasinuju Dios.

4 Dios tнапа, ángel mesa rojose yimasiriarã îna bajimasire quetire masirãja mна. "Rojose mна yiboajaquēne, rojose mна-re yibecнja ун", yibetimasiñuju ĩ. "Rojose îna yicati vaja rojose înare ун yirotire yucõa ñato" yigh, cõmemari rãca înare siacõari, the sabetigojejh îna ñacõa ñarotire yigh tojh înare cũmasiñuju. 5 Tirhmhjh Noé ĩ ñamasiriarodojh ñamasiriarãre quēne, "Rojose mha yise vaja rojose mhare yibetirhchja", yibetimasiñuju ĩ. Îna jedirore oco ñamhse rãca înare ruureajeocõamasiñuju ĩ. To bajiri, "Dios ĩ bojarore bajiro yiroti ñaja" gājerãre yigotiruguboarí, Noé, ĩ yarã, cojomo cõro jedi, gaje amo jha jēnituarirach ñarārema ruubetimasiñuju. 6 Înare ĩ yiriarore bajirone yiyumi Dios, "Sodoma macana, to yicõari, Gomorra macanare quēne, rojose ĩna yiboajaquēne, rojose ĩnare yibetirhchja yh", yibetimasiñuju. Ti macarianare õ vecaye jea

ŭjuse raca vejacoari, înare soereajeocoamasiñuju î. To bajiro î yijama, "Adirodore ñara rojose yira, tire masicoari, tuoîamasiato" yigu, yimasiñumi. 7-8 Sodoma macanare, Gomorra macanare soereacoaboarine, Lot vame cutimasirire îre yiretobosamasiñuju Dios. Quenaro yigu namasinuju Lot. Tocaracarumune ti macariana Diore ajimena, rojose îna yisere îacoari, gajera "Rojose yama" îna yisere quene ajicoari buto tuoîasutiritirugumasinuju Lot. To bajiri, "Üjuromi" yigu, îre yiretobosamasinuju Dios.

9 To bajiri, ti quetire muare yu gotise jedirore tudituoĩacõari, jua vãme ado bajise masiaja mani: "Dios î bojarore bajiro virãre rojose îna bajiborotire înare virêtobosamasiami", yimasiaja mani. To yicõari, "Rojose yirãrema rojose îna yise vaja, rojose tamuotujabetiriaroju inare i coaroto rijoro, rojose îna vijare, 'Rojose tamuona mua' înare viruguami Dios", yimasiaja mani. b 10 "Rojose ĩna yise vaja, rojose tãmuotujabetiriaroju înare coabeaja maji" Dios î yiîarâre mani yijama, ado bajiro rojose yirãre yaja mani: Îna masune îna bojarore bajiro yirūgūrāre, gājerā īna rotisere ajiterāre quēne, īnare yaja mani. To bajiro yirā ñarāma socase gotimasiorimasa. "Îna retoro namasura naja yua" yituoiacoari, güimenane, ángel mesare, to yicoari, vatiare quene rucubuomenama. 11 Socase gotimasiorimasa retoro masira naboarine, inare bajiro yimenama Dios tuana, ángel mesama. Vãtiare, "Rojose yirã ñari, rojose tãmuoruarãja", înare yimenama.

12 Socase muare gotimasiorimasa, ĩna ruju ti bojarore bajiro yirã, "Bojoneose yirã yaja" yimasimenane, tire yirũgũrãma. To yicõari, ángel mesare, vãtiare quêne ĩna bajisere masimena ñari, rữcubuobetirũgũrãma. To bajiro rojose ĩna yise ñajare, rojose tãmuotujabetiriaroju ĩnare cõarucumi mani uju. 13 Gãjerãre rojose ĩna yire vaja, rojose tãmuoruarãma. Bojoneose ti ñaboajaquêne, "Ñamiju yirudirãsa mani", yirã me ñarãma. Bojonemena ñari, ữmuane yivariquênarã ñarãma. Diore rữcubuorã mua rêjajama, ĩna quêne mua rãca

^b**2.9** Rojose tãmuotujabetiriaroju înare cõabetiboarine, "Rojose tãmuoña mua" înare î yijama, adi macarucuro ñacõari, rojose îna tãmuoñarotire yigu, yiyuju.

rējacõari, "Dios ī bojasere yirā ñaja" yiboarine, no īna bojarore bajirojua yirūgūrāma. To bajiro rojose yirā ñaboarine, "Ado bajiro mani yisere īavariquēnagūmi Dios", muare yisocarāma. Rojose yirā rāca mua rējase suorine, mua jedirorene, "Rojose yirā ñarāma", muare yinagojairāma masa.

14 Rojose yirā ñari, rōmia jājarāre ajeriarā cutirua tuoīarūgūrā ñarāma. Gājerā, Cristore quēnaro ajitirūnumenare quēnaro īna yitose suorine rojose īnare ūmato yirā ñarāma. To bajicoāri, jairo gajeyeūni cuorā nāboarine, quēna gajeye bojarēmorā nāri, "Gājoa bujarāsa mani" yirā, quēnaro yisocamasirā nārāma. To bajiro yirā nāri, rojose tāmuotujabetiriaroju Dios ī coārona nārāma. 15 Cristo ocare ajiriarā nāboarine, ajitujacoāri, Dios ī bojabetire yirā nārāma. Beor macu, Balaam vāme cutimasirí, gājoare buto ī bojariarore bajiro bojarā nāri, ī yiriarore bajiro rojose yirā nārāma īna quēne. 16 Balaamjua, rojose ī yiruajare, Dios jediro masigū nāri, Balaam ī jesavacu burro vāme cutigure masure bajiro nagorotimasinuju. Ado bajiro īre yimasinuju: "Rojose yiguacu yaja mu", īre yitudītujomasinuju burro. Rojose ī yiruaboarere yibetimasinuju Balaam nāmasirí.

17 Quena gaje vame muare gotiremoaja yu, socase gotimasiorimasa îna bajisere: Oco ñaboariagojeri ti oco manore bajiro bajirã ñarãma. To bajicõari, buerigaserire mino vearearore bajiro bajirã ñarãma. To bajiro bajirã ñari, Dios oca quenasere mani ajiruaboasere manire gotimasiobetiruarama. To bajiri, "Rojose tamuotujabetiriaroju inare coarucuja" i yimasiriarore bajiro înare coarucumi Dios. 18 "Rojose mani yiboajaquene, manire ĩavariquenacoa narucumi Dios", yivariquenarama. Tuoĩamasimena ñari, to bajiro yirâma, "Gãjerã quene, mani visere ajicoari, mani virore bajiro rojose vato îna quene" vira. To bajiro îna yijama, Diore ajimena raca rojose îna yiruguboarere vitujacoari, mame Cristore ajitirunurare butobusa inare gotirãma. 19 "Socase mere muare gotiaja yua. Mani bojarore bajiro mani yijama, quenaja. Cojorumu rojose mani yisere yitujaruaraja" yira ñaboarine, rojosere yisejacoariara ñari, tire yitujamasimenama. To bajiro înare gotiră ñaboarine, îna quene rojose îna vise vaja rojose tamuorona naboarine, to bajiro înare gotirugurama. 20 Ado bajiro bajirama socase gotimasiorimasa: "Rojose mani yise vaja manire vaja yibosayumi Jesucristo mani uju" yituoĩacõari, rojose ĩna yirũgũboarere yitujacõaboarine, quẽna rojose ĩna yicõa ñajama, tirũmuju rojose ĩna yiriaro rẽtoro rojose yirãma. 21 To bajiro rojose yirãrema, rẽmojune Cristore ajitirũnubeticõaroti ñaboayuja. Tire bajimenane, Cristore ajitirũnucõari, quẽna ĩna ajitirũnu tujajama, quẽnabeti ñaja. To bajiro bajirã ĩna ñajare, butobusa rojose ĩnare yirucumi Dios. 22 Cristore ajitirũnuriarã ñaboarine, quẽna ĩre ĩna ajitirũnu tujasere ado bajiro gotiaja: "Ecari yai, muñocõari, ĩ muñosere tudibarucumi", yigotiaja. Quẽna gajeye ado bajiro gotiaja: "Ecari yese ueritatare yugui moasĩnirire quẽnaro mani guocõaboajaquẽne, titatare tudivacõari, yugui moasĩnirucumi quẽna, 'Tudi ueri jaigu ñagũsa' yigu", yigotiaja.

Mani uju adi macarucuroju î tudiejaroti queti

3 1 Yu mairã, tirữmuju muare yu ucasuocatore bajiro muare tudiucaja yu, Cristo ocare masiritimenane, quenaro mua tuoĩacoa narotire yigu. 2 Tirữmuana, Diore gotiretobosamasiriarã îna goti rijoro yimasirere mua masiritibetirotire bojaja yu. To yicoari, mani uju, rojose mani yise vaja manire vaja yibosarí, adi macarucuroju î tudiejarotire yuare î gotimasiocatire, muare yua gotimasiocatire quene mua masiritibetirotire bojaja.

3 Ti oca ñamasuse ado bajiro gotiaja: Adi macarucuro tusarirumuri mani uju Jesucristore ajitirumurare, adigodoju i tudiejarotire mani tuoĩa yuñajare, manire ajatudíruarãma gãjerã. Îna ñaruarãma îna masune îna bojarore bajiro rîne yirã. 4 Ado bajiro manire ajatudíruarãma: "'Mani uju' mua yiguma, î gotiriarore bajiro me bajiami. Tudiejabeami. Quenaro tuoĩaña mua. Tirumuju mani ñicua ñaboacana, to vicõari, mani jacua ñaboacana quene bajireacoa tujacama. Înare catiobeticami. Adi macarucurore Dios i rujeosuomasiriarodoju ñamasiriarore bajirone bajicõa ñaja adirumuri quene. 'Mani uju' mua yiguma î gotire, ñie vaja maja ti", manire yiajatudíruarama. 5 To bajiro tuoïara ñari, adi macarucurore Dios î rujeosuomasirere masimena ñarãma. Mani jacu Dios jediro masigu ñari, adi macarucurore, umuagaserore quene rujeomasiñuju. Ĩ rotise suorine sita oco vatoaju ñare ruyuamasiñuju. To bajiro yicoari, ocore quene ricati ti narotire yimasiñuju. 6 To bajiro ĩ yimasire ti ñaboajaquene, ti vamere bajirone bajicoa ñabetimasiñuju. Beroju, "Oco ñasuocatore bajiro tudirujiasa quena" ĩ yirotimasire suorine adi macarucuro jedirone oco ñamuse raca ruureajeocoamasiñuju ĩ. 7 To bajiro ĩ yirotimasiriarore bajirone bajimuorugoruaroja, adi macarucurore, umuagaserore quene Dios ĩ soerearotirumu ti ejaro. Tirumune mani uju, tudiejacoari, rojose yiruguriarare ĩabesecoari, "Rojose tamuocoa ñaruguruaraja", înare yirotirucumi.

8 Yu mairā, adi vāme ñamasuri vāmere masiritibetiruarāja mua: Mani uju ĩ ĩajama, mil ñaricumari ñaja cojorumu. To bajicoari, cojorumu ñaja mil ñaricumari coro, ĩ ĩajama. To bajiro yu yijama, "Cumari mani coĩarore bajiro coĩabeami mani uju" yigu yaja. 9 "Ĩ gotirore bajiro yigu ñaboarine, guaro ejatīmabecumi maji. To bajiro ĩ bajisere manire tegu bajigumi" gajera ĩna yituoĩarore bajiro tuoĩabetiroti ñaja muare. To bajiro me bajigumi. Gajera quene rojose ĩna yisere yitujacoari, Dios ĩ bojasejuare ĩna yirotire yugu bajigumi maji. Masa jediro rojose tămuotujabetiriaroju ĩna vabetirotire bojaami mani uju.

10 Tire yuboarine, "To cõrone tudivarucumi" Dios î yituoîariarumune tudiejarucumi mani uju. "To cõro ñaro ejarucumi" masa îna yimasibetijune ejarucumi. Juarudirimasu î ejarore quene, "To coro ñaro juarudigu ejarucumi", yimasibeaja mani. To bajirone bajiruaroja Cristo î ejaroti quene. Î tudiejarirumu o vecaju güioro ocaruyururaroja. Ti ocaruyuse răcane o vecaye jediro yayicoaruraroja. To bajicoari, adi macarucuroaye jedirore soereajeocoarucumi mani uju. Niejua ruyabetiruaroja yuja.

11 Adi macarucuroaye jediro ũjuyayiroti ti ñajare, Dios rĩare bajiro bajirã ñari, rũcubuose rãca ĩ bojarore bajiro quẽnase rĩne yirũgũroti ñaja muare. 12 Cristo ĩ tudiejarirũmu quẽnaro ñayuruarãja mua. To bajiri ĩ bojarore bajiro quẽnase rĩne yirũgũña, yoaro me ĩ ejarotire bojarã ñari. Ĩ ejarirữmune õ vecaye jediro ũjujedicoaruaroja. To bajicõari, adi macarucuroaye quẽne buto ti asijare, ocoacoaruaroja. 13 To bajiro bajiroti ti ñaboajaquẽne, "Dios ĩ gotiriarore bajirone quẽna adi macarucuroayere, to yicõari, õ vecayere quẽne reajeocõari, quẽnase rĩne mame rujeovasoarucumi Dios", yituoĩavariquẽnaja mani. To bajiro ĩ yiro berojure Dios ĩ bojarore bajiro quẽnaro yirã rĩne catiruarãma.

14 To bajiri, yu mairā, Cristo ī tudiejaroto rījoro, mua yimasiro coro Dios ī bojarore bajiro yicoa ñarūgūna mua, "Mani uju ī tudiejarirūmuju, 'Quēnase rīne yirā naama' ī yiīavariquēnarona narāsa" yirā. 15 Mani uju, rojose yirāre rojose tāmuotujabetiriaroju nare coabeami maji, "Rojose yitujacoari, yure na ajitirūnujama, rojose na tāmuoborotire yirētobosagusa" yigu. Tire bajirone gotiyuja mani maigū, Pablo manire ī ucacoare quēne. "Tire quēnaro riojo ajimasiato" yigu, quēnaro rīre ejarēmonumi Dios. 16 Gājerāre ī ucacoare quēne, tocarācajine ī ucajama, tire bajiro rīne gotirūgūnumi. I ucarere, cojo vāme mani ajimasiruajama, josari naja. Josase ti najare, tire ajimasimena nari, ricatijua gotimasiorāma Cristore quēnaro ajitirūnumena. Dios ocare quēne na buejama, ajimasimena nari, ricatijua gotimasiorāma. To bajiro yirā nari, rojose tāmuotujabetiriaroju mani uju ī coarona narāma.

17 Yu mairā, socase īna gotimasiorotire muare yu gotisere jēre masirāja mua. Tire masirā nari, "Diore ajimena, socase īna gotimasiosere ajitirūnucoari, Cristo oca riojo gotimasiosejuare ajitirūnu tujarobe" yirā, quēnaro tire tuoīamasiri nana. 18 Jesucristo naami mani uju. Ī naami rojose mani yise vaja manire vaja yibosarí, "Quēnase rīne yirā nato" yigu. To bajiro yirī ī najare, butobusa rīne ajitirūnurūtuasa mua, "Quēnagū nari, quēnaro manire yami" yimasicoari, butobusa gāmerā maina mua. "Namasugū naami", Jesucristore yirūcubuorūgūroti naja.

To cõro ñaja.

Primera carta de SAN JUAN

Jesúre ajitirunurare Juan i ucare queti

1 ¿Ñaboati mua, yu yarã? Adi papera rãca muare queti ucaja yu. Adi macarucuro, õ vecaye quene ti ruyuaroto rijoroju, ñajediro mani catirotire isirocu ñacõasuoayumi. To bajiri yu masune îre ĩa, îre aji, îre moaĩacacune muare gotiaja yu. Î rijabosare suorine Dios ĩ catisere cuorã ñaja mani. 2 Ĩre ĩacaju yua. Îne ñagumi Jesucristo, îre ajitirunura mani rijato beroju mani catirotire Dios ĩ catisere manire isiri. To bajiri yua ĩacatire muare gotiaja yu. Yua ĩacacu, adi macarucuro ĩ rujeoroto rijorojune ĩ jacu rãca ñacõasuoyumi. 3 Yua ĩacatire, to yicoari yua ajicatire quene muare gotiaja yua. Dios, ĩ macu rãca îna tuoĩarore bajiro tuoĩaruguaja yua. To bajiri mua quene, yua tuoĩarore bajiro mua tuoĩarotire yigu, gotiaja. 4 Cojoro coro mani variquenarotire yigu, tire muare gotiaja yua.

"Rojose yibecu ñaami Dios", yire queti

5 "Quenase rîne yigu nagumi Dios", yuare yigoticami Jesús. To bajiri tire ajicoari muare gotiaja yua. 6 Rojose yiboarine, "Dios î tuoîarore bajiro tuoîaja yua" mani yijama, socară yiraja mani. 7 To bajiboarine, Diore senicoari, î bojarore bajiro quenaro mani yicoa najama, quenaro naruaraja mani. To bajicoari, Jesús î rijabosare suorine, "Rojose mana naama", manire yiîarugugumi Dios.

8 Quenase rine yirā manama. To bajiri "Quenase rine yirā naja mani", yimasina maja. 9 To bajiboarine, tocaracajine rojose mani yisere, "'Yuare masirioya' ire mani yigotijama, 'Yirucuja' i yirore bajiro yigu nari, tire manire masiriojeocoarucumi Dios", yimasiaja mani. 10 Gajeyerema, "Masa jediro rojose yirā naama", manire yiyumi Dios. To bajiri, "Rojose

yibeticaju yua" mani yijama, "Socu yirimi Dios" yirare bajiro yiraja mani.

"Diore manire ñagobosagu ñaami Jesucristo", yire queti

2 1 Yu rĩare bajiro muare maiaja yu. To bajiri, "Rojose yibeticõato ĩna" yigu, adire muare gotiaja yu. To bajiboarine rojose mani yijama, sĩgũ ñagũmi Diore manire ñagôbosagu. Îne ñagũmi Jesucristo, rojose yibecu. 2 Rojose mani yise vaja manire rijabosayumi, rojose mani yisere manire Dios ĩ masiriorotire yigu. Masa ñajedirore rijabosagu bajiyumi.

3 Gajeyerema, Dios ĩ rotirore bajirone mani yijama, "Ĩre masiaja yu", yimasiaja mani. 4 Sĩgũ, Dios ĩ rotisere cudibetiboarine, "Ĩre masiaja yu" yiguma, socu yigumi. 5 Dios ĩ rotirore bajiro yigujua ñagũmi ĩre maigũ. To bajiro mani yijama, "Dios yarã ñaja mani", yimasirãja mani. 6 "Dios ĩ bojarore bajiro tuoĩaja" yiguma, Jesús ĩ bajiñacatore bajirone bajiñaroti ñaja.

Mame rotire queti

7 Yu mairã, mame oca mere muare ucaja yu. Dios î rotimasire, î ocare masa îna ucamasire, mua ajisuoadicatine ñaja. 8 Tirumuayeju ti ñaboajaquene, Jesús î bajiñacatire ajicoari, ti ocare quenaro riojo ajimasire ñaja. To bajicoari, Jesúre ajitirunura mani bajiñasere quene îacoari, ti ocare quenaro riojo ajimasire ñaja. To bajiro ti bajijare, tirumuaye ti ñaboajaquene, mame ocare bajiro ejaja ti manire. Ti oca suorine Diore quenabusaro masirutu vana yaja mani.

9 Sĩgũ, "Dios ĩ bojarore bajiro yigu ñaja" yiboarine, gãjire ĩ ĩatejama, Dios ĩ bojarore bajiro yigu me ñagữmi. 10 Gãjerãre ĩamaigũjua, Dios ĩ bojarore bajiro yigu ñagữmi. To bajiro ĩ bajijare, ñimujua ĩre rojose ữmato yirocu magữmi. 11 Gãjire ĩateguma, Dios ĩ bojabetire yigu ñagữmi. To bajiro yigu ñari, "Rojose yiguja yu", yimasigữ me ñagữmi. Rojose ĩ yise vaja rojose tãmuotujabetiriaroju ĩ varotire quene masibecumi.

12 Mua jediro, yu rĩare bajiro bajirã, adi queti muare ucaja yu: Jesús manire ĩ rijabosare ñajare, rojose mua yisere Dios ĩ masiriorã ñarãja mua.

13 Muare bucurãre quene, adi queti ucaja yu. Adi macarucuro, o vecaye quene ti ruyuaroto rijoroju naríre masira naraja mua.

Muare mamarare quene adi queti ucaja yu. Vatia uju î bojarore bajiro yiriara naboarine, yimena naraja mua yuja.

14 Мна jediro, ун rĩare bajiro bajirãre adi queti mнаre ucaja ун. Mani jacн, Diore masirã ñarãja mна quēne.

Bucurare quene muare queti ucaja yu. Adi macarucuro, o vecaye quene ti ruyuaroto rijoroju narire masira naraja mua.

Mamarãre quene muare queti ucaja yu. Dios ocare masa îna ucamasire ti gotirore bajiro ajitirunura naraja mua. To bajira nari, vatia uju rojose i yirotiboasere cudimena naraja mua. To bajiro bajira mua najare, adi queti muare ucaja yu.

15-16 Adi macarucuro ñarã îna tuoĩarore bajiro tuoĩabesa mua. Ado bajiro tuoĩarã ñarãma îna: Adi macarucuroayere ĩavariquẽnacõari, îna bojarore bajiro rojose yirua tuoĩarãma. Jairo îna gajeyeũni cuose suorine, "Gãjerã retoro ñamasura ñaja yua", yivariquẽnarãma. To bajiro îna tuoĩasema, Dios i rotise me ñaja. Îna tuoĩarore bajiro mua tuoĩajama, Diore maira me ñarãja mua quẽne. 17 Adi macarucuro ti jedirone, Dios i bojabeti masa îna yirua tuoĩase, îna cuose, îna bojase que ne jedicoaruaroja. Ti jedicoaboajaquẽne, Dios i bojarore bajiro yirajuama, îna rijato beroju Dios tuju quẽnaro ñarũgũruarama îna.

Cristore teră jăjară îna ñare queti

18 Ajiya mua, yu rĩare bajiro bajirã. Adi macarucuro ti jedirotirữmu ejaroti, mojoroaca ruyaja. "Ti jedirotirữmu ti ejaroto rĩjoroaca vadirucumi Cristore ĩre Tegu" yigotimasiorere ajicaju mua. To bajiri ado bajiro muare gotiaja yu: Jẽre gãjerã Cristore terã socase queti gotimasiorã, jãjarã ñarãma adi macarucurore. To bajiro ti bajijare, "Adi macarucuro ti jedirotirữmu ejaroti, mojoroaca ruyaja", yimasiaja mani. 19 Ado bajiro ti bajijare, "Mani rãca ñaboacana quêne Cristore terã ñarãma", yimasiaja mani: Manire bajiro tuoĩacana ñaboarine, ricati tuoĩacoari, manire camotadicama. To bajiri, "Cristore terã ñarãma", yimasiaja mani. Dios yarã ĩna ñajama, manire camotadibetiboriarãma.

20 Espíritu Santore muare cõañumi Jesús. To bajiro î yire ñajare, Dios yere riojo masirāja mua. 21 Cristo yere quēnaro masirā mua ñajare, "Tire tudituoĩato" yigu, muare ucaja yu. Cristo oca socabetire masirā ñari, "Ti mere gotimasioama",

yimasiaja mua. **22** To bajiro ti bajijare, "'Masa rojose îna tămuoborotire înare yiretobosacoari, rotimuorugorucumi' yigu, Dios î coarí me narimi Jesús" yiguma, socagu nagumi. To bajiro î yijama, Diore to yicoari, î macure quene tegu yigumi. **23** Jesúre tegu î najama, î jacu Diore quene tegu yigumi. To bajiro î yijama, Diore ajitirunugu me nagumi. "Dios macure ajitirunuaja" yigujuama, î jacu Diore quene ajitirunugu nagumi.

24 Tirumuju Cristo oca mua ajisuocatire tocaracarumune mua tuoiacoa najama, Dios i macu Jesuraca, ina bojarore bajiro tuoiacoa naruguruaraja mua. 25 To bajiro mua yituoiacoa najama, "Yure ajitirunurare quenaro yirucuja" i yiriarore bajirone yiecora naja mani. To bajiri, mani rijato bero ina tuju catimuorugorona naja mani.

26 Găjeră socase gotirimasa îna ñajare, înare ajicoari, "Îna ñaama socase gotimasiorimasa" mua yimasirotire yigu, adi papera muare ucaja yu. 27 "Espíritu Santore manire coanumi Jesús", yitujabesa mua. Î suorine ñajediro socabetire, Jesús ocare tuoîacoari quenaro masiraja mua. To bajiro bajira ñari, "Socase ñaja" muare yigotirocure bojamenaja mua. To bajiri, Espíritu Santo suorine Jesús ocare masicoari, î bojarore bajiro yicoa ñaña.

28 Quenaro ajiya, mua, yu riare bajiro bajira. Cristo i bojarore bajiro mani yicoa najama, adi macarucuroju i tudiejaro, gajera ire ajitirunu tujariara ire ina iabojonerore bajiro me bajiruaraja mani, "Quenaro yuare yirucumi" yituoiara nari. 29 "Quenaro yigu nagumi Jesús" yimasira nari, "Jesús i bojarore bajiro quenaro yirama, Dios ria naama", yimasiraja mua.

Dios rĩa ñare queti

3 Ajiya mua. Mani jacu Dios, buto manire maiami. Manire maigũ ñari, "Yu rĩa ñaama", manire yami. To bajiboarine, jãjarã ñaama Dios rĩa mani ñasere masimena. To bajirã ñari, Dios mani jacure quêne masibeama. 2 Dios rĩa ñaja mani. Mani bajirotire, "Ado bajiro bajiruarãja", yimasibeaja mani. To bajiboarine, "Jesucristo ĩ tudiejaro, ĩre ĩarãne, ĩre bajiro bajicoaruarãja mani", yimasiaja mani. 3 Tire tuoĩayurã ñari, rojose yibetirugũaja mani, "Cristo rojose yibecu ĩ ñarore bajirone ñarãsa" yirã.

4 Rojose yiguma, Dios ĩ rotisere yigu me ñagũmi. Ĩ rotisere mani cudibetine ñaja rojose mani yise. 5 "Jesucristo, rojose yigu me ñagũmi", yimasirãja mua. "Quenase rîne yigu ñari, rojose mani yise vaja, manire vaja yibosagu adi macarucurojure vayumi", yimasirãja mua. 6 Jesucristo ĩ bojarore bajiro tuoĩarã, rojose yimenama. Rojosere yirãma, Jesucristore masirã me ñarãma. 7 Yu rĩare bajiro bajirã, mua vatoaju muare yitogu "Manicoato" yirã, quenaro ajicoĩaña. Sĩgũ, "Quenaro yigu ñaja" ĩ yisocabetijama, Cristo ĩ yiriarore bajiro quenaro ĩ yisere ĩamasiruarãja mua. 8 Rojose yiguma, vatia uju ĩ rotisere yigu ñaami. Rêmojune rojose rîne yigu ñacoasuoayumi vatia uju. To bajiboarine, Dios macu Jesucristo adi macarucurojure vayumi, vati uju masare rojose ĩ yirotisere "Yibeticoato ĩna" yigu.

9 Dios, rojose yibecu î ñajare, î rĩa quẽne, rojose yirã me ñaama. Espíritu Santo rãcana ñari, rojose yimena ñaama. 10 To bajiri, Dios yarãre, to yicõari, vãtia uju î ejarêmose rãca yirãre quêne ado bajiro înare ĩamasiaja mani: Rojose yiguma, to yicõari Jesúre ajitirunugure ĩamaibecuma, Dios yu me ñagumi.

Gãmerã ĩamaire queti

11 Tirumujune Dios ocare gamera îamairoti naja yirere ajisuoadicaju mua. 12 Cain namasiri î yimasiriarore bajiro yibesa mua. Rojose yigu nari, î bedi quenase î yisejuare îajunisinicoari, îre sîamasinuju.

13 To bajiri, ajiya mua, yu mairā: Adi macarucuroana Diore ajiterā muare îna îatesere tuoîarejaibesa. 14 Tirūmuju Diore masimena ñari, mani rijato beroju, mani catirotire Dios î catisere îsiecobesuja mani maji. Yucurema, găjerāre mani ujure ajitirūnurāre îamairā ñari, "Mani rijato beroju mani catirotire Dios î catisere î îsiriarā ñaja mani", yimasiaja. Gājerāre îamaimenama, Dios î catisere î îsirā me ñarāma îna. 15 Mani ujure ajitirūnurāre îaterāma, Dios î îajama, sĩarimasa ñarā bajirāma îna. To bajiri, "Îna rijato beroju îna catirotire înare îsibecumi Dios", yimasiaja mani. 16 Cristo manire î rijabosare ñajare, manire î maisere masiaja mani. To bajiri mani quēne, mani ujure ajitirūnurāre îamairā ñari, gājerā manire îna îateboajaquēne, Cristore ajitirūnurāre ejarēmoroti ñaja. 17 Gaje-

yeũni jairo cuogu ñaboarine, mani ujure ajitirũnurãre maioro bajirãre ĩ ejarẽmobetijama, "Diore maiaja yu", yisocagu ñagũmi. **18** To bajiri yu rĩare bajiro bajirã, "Gãjerãre ĩnare ĩamaiaja yua" yirã, ĩnare ejarẽmoroti ñaja.

"'Dios, manire maigũ ñari, quenaro manire yirucumi' yituoĩa variquenaroti ñaja", yire queti

19 Gājerāre mani maijama, "Dios ocare masa īna ucamasire quēnaro ajitirūnuaja yua", yimasirāja mani. To bajiri, "Manire ĩavariquēnagūmi Dios", yimasirāja. 20 "Dios ocare quēnaro ajitirūnubeaja yua" mua yituoĩa sutiritijama, "¿Rojose ñati yuare?" yicoari, Diore sēniroti ñaja. Ĩ ñaami mani rētoro masigū, to bajicoari mani ĩamairo rētoro ĩamaigū. 21 "Yu ye suorine rojose ñaja yure" mani yituoĩabetijama, Dios quēne, "'Mu ye suorine rojose ñaja mure' manire yibecumi", yimasiaja mani. To bajiri güimenane, ĩre sēniaja mani. 22 Dios ĩ rotisere mani cudijama, no mani sēnirore bajirone manire cudirucumi. 23 Adi ñaja Dios ĩ rotise: "Yu macu Jesucristore ĩre ajitirūnuna mua. Gāmerã ĩamaiña mua", yiyumi Dios. 24 Tire ajirūcubuorāma, Diorãca ñarāma. To bajiri, Espíritu Santore Dios ĩ coare suorine, "Diorãca ñaja mani", yimasiaja mani.

Espíritu Santo rãca ñarãre, î rãca ñamenare quêne ĩamasire

4 Ajiya, yu mairā. Jājarā, "Dios ocare gotimasiorā naja yua" yirā, Espíritu Santo rāca narā me narāma. To bajiri, "¿Espíritu Santo rācana masune nati?" mua masune yituonamasicoari, quenaro nare ajiconana, "Îna socajama, masiruarāja mani" yirā. 2 Ado bajiro na yisere ajimasiruarāja mua: "Adi macarucuroju ejacoari, manire bajiro ruju cutiyuju Jesucristo" yirāma, "Espíritu Santo rācana nama", yimasiruarāja mua. 3 To yicoari, gājerāma, "Manire bajiro ruju cutigu me nanuju Jesucristo" yirāma, "Espíritu Santo rācana me naama", yimasiruarāja mua. Îna naama Cristore terā. To bajiro yirā, jēre na narotire ajicaju mua. To bajiri, "Adigodore naama na" yigu, muare gotiaja yu.

4 Vătia ujure retoro masigu, naami Dios. To bajiri, mua quene î racana naja mua. Î racana nari, Cristore tera, muare îna yitoboasere înare ajibesuja mua. 5 Adi macarucuroayere-

ne Dios î bojabetire gotirûgûama socase muare gotimasiorimasa. Tire ajisuyarûgûama gãjerã Diore ajiterã. **6** Manijuama, Dios rĩa ñari, î ejarêmose rãca î bojarore bajiro tuoĩarã ñaja mani. To bajiri mani gotisere quêne ajisuyarâma Diore masirã jediro. To bajicoari, Diore ajiterâma, manire quêne ajiterâma. To bajiro ti bajijare, "Dioracana ñaama" to yicoari, gãjerârema, "Diore ajiterã ñaama", yiĩamasiruarãja mani.

Dios manire î maise queti

7 Yu mairā, Dios suorine gāmerā ĩamaire ñaja. To bajiri ñajedirone gāmerā ĩamairoti ñaja. To bajiro mani yijama, Diore masirā, ĩ rĩare bajiro bajirā ñaruarāja mani. 8 Masare maigu ñaami Dios. To bajiri gājerāre maimenama, Diore masimena ñaama. 9 Ĩ macure ajitirunurā, ĩna rijato beroju ĩna catirotire ĩ catisere ĩnare ĩ ĩsirotire yigu, adi macarucurojure ĩ macu sĩgune ñagure coanumi Dios. To bajiro Dios ĩ yire ñajare, "Manire maiami Dios", yimasiaja mani. 10 Dios manire ĩ mairore bajiro manijuama, ĩre maibeaja. To bajira ñari, "Gājire maiguma, ado bajiro bajiami" mani yimasiruajama, manire Dios ĩ maisere tuoĩaroti ñaja. Manire maimasucoagu ñari, rojose mani yise jedirore manire masirioru, ĩ macure coanumi Dios, rojose mani yisere manire "Vaja yibosato" yigu.

11 To bajiri, yu mairā ajiya mua. To bajiro Dios manire ī maire ñajare, gāmerā ĩamairoti ñaja manire. 12 Dios, ruyubecu ī ñaboajaquēne, mani gāmerā ĩamaijama, "Mani rāca ñaami Dios", yimasiruarāja mani. Masare ĩamaigū mani rāca ī ñajare, gāmerā mairuarāja mani quēne. 13 Espíritu Santore manire ī coare ñajare, "Mani rāca ñaami Dios", yimasiaja mani. 14 To yicoari, jediro īre ajitirūnurā rojose mani yise vaja rojose tāmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yirētobosarocure Dios ī coaríre ĩacaju yua. Īre ĩacana ñari, ti quetire gotirūgūaja yua. 15 "Dios macu ñagūmi Jesús" yiguma, Diorācagu ñagūmi.

16 Jesucristo ocare mani ajitirunusuorijune, "Dios manire maiami", yimasisuoadicaju mani. Dios suorine gajerare iamaire naja. To bajiri, Dios manire i maisere masicoari, gajerare iamaigurema, "I raca nagumi Dios", yimasiaja mani. 17 Dios manire i ejaremojare, i macu manire i mairiarore bajiro gajerare mairuaraja mani. To bajiri Dios masare i beseriru

mu ti ejaro, "Rojose manire yirucumi", yituoĩagüibetiruarãja mani. 18 Jesucristo ĩ mairiarore bajiro quenaro ĩ maijama, "Ñie suori rojose yure yibecumi Dios" yigu, tuoĩagüibecumi. To bajiri manire Dios ĩ coare najare, mani gamera maijama, güibetiruarãja, masare Dios ĩ beserirumu ti ejajaquene. Sĩgũ, gamera maire, to yicoari Diore masibecu nari, tuoĩagüigumi.

19 Diore mani maibetiboajaquene, îjuama, buto manire maiñumi. To bajiro manire î yire ti najare, îre mairoti naja. 20 Sīgū, "Diore maiaja yu" yigotigu naboarine, Jesúre ajitirūnugūre îateguma, socagu naami. To bajiri î îatese suorine, "Diore maibecu naami", îre yiîamasiaja mani. 21 Sīgū, Diore î mairuajama, Jesúre ajitirūnugūre îamairoti naja. To bajise manire yirotiyumi Dios.

"Dios rĩa ñari, ĩ bojarore bajiro yiroti ñaja", yire queti

5 1 "'Rotigu ñarucumi' yigu, Dios ĩ cõarí ñaami Jesús" yirãma, Dios rĩare bajiro bajirã ñaama. "Jacure mani maijama, ĩ rĩare quêne mairuarāja mani", yigotise ñaja. To bajiri, mani jacu Diore mani maijama, "Yu rĩa ñaama" Dios ĩ yiĩarāre quêne mairoti ñaja. **2** Diore maicõari, ĩ rotirore bajiro mani cudijama, "Yu rĩa ñaama" Dios ĩ yiĩarāre quêne mairā yirāja mani. **3** Diore mani maijama, ĩ rotirore bajiro cudiruarāja mani. Ĩ rotise josase me ñaja. **4** Ado bajiro ti bajijare, "Ĩ rotise josase me ñaja", muare yibu yu: Jãjarã masa rojose tuoĩacõari, tire yirāre bajiro yirā me ñaja mani, Dios rĩare bajiro bajirā ñari. To bajiri, "Rojose yiruaboarine, Espíritu Santo ĩ ejarēmose rãca tire yibetiruarāja mani" yituoĩarā ñari, rojose yibetirūgũaja. **5** "Dios macu ñaami Jesús" yituoĩarā rīne ñaama Espíritu Santo ĩ ejarēmose rãca rojose yimena.

"Yu macu ñaami Jesús", Dios ĩ yire queti

6 Jesús, ĩ bautiza ecocati suorine, to yicoari, yucuteroju ĩ sĩaecocati suorine, masa rojose ĩna tấmuoborotire ĩnare yiretobosacoari, "'Rotigu ñarucumi' yigu, Dios ĩ coarí, ĩ macu ñaja yu", yiĩonumi. To bajiri, "Dios macu ñagumi", yimasiaja mani. Mani masune to bajise tuoĩacoari, yimasibeaja mani. Espíritu Santo ĩ ejaremose răca socabetire tuoĩacoari, to bajiro yaja mani. 7 To bajiri idia văme masiaja mani, Dios macu, Jesús ĩ bajirere: 8 Ĩ bautiza ecocati, ĩ sĩaecocati quene, to

yicoari, Espíritu Santo ĩ ejaremose raca "Dios ĩ coarí ñaami", yimasiaja mani. 9 Masa ĩna queti gotisere mani ajijama, quenaja. To bajiboarine, "Ānine ñaami yu macu" Dios ĩ yi ocaruyucacu ocajuare roque socabeti ti ñajare, retobusaro ajiroti ñaja. ^a 10 "Dios macu ñagumi Jesús" yituoĩaguma, "Socase me ñañuja Dios ĩ yire", yituoĩagumi. To bajicoari, "Dios macu me ñarimi Jesús" yituoĩaguma, "Socagu ñaami Dios" yituoĩagure bajiro yigumi. 11 Ado bajiro mani masirotire bojami Dios: "Socase me ñañuja Dios ĩ yire" yituoĩara mani ñajare, "Mani rijato beroju mani catirotire ĩ catisere manire ĩsiñumi Dios" mani yimasisere bojami Dios. 12 No bojara ĩ macure ajitiruura, ĩna rijato beroju ĩna catirotire Dios ĩ catisere ĩsiecoriara ñarama. Ĩ macu yere ajiterama, Dios ĩ catisere ĩsiecomena ñaama.

Juan î gotitusare queti

13 "'Mani rijato beroju Dios tuju mani catirotire Dios ĩ catisere ĩ ĩsiriarã ñaja mani' yimasiato" yigu, Dios macure ajitirữnurãre, adi papera muare ucacõaja yu.

14 Dios î bojasere mani sẽnijama, ajirucumi. Tire masiră ñari, "Îre mani sẽnijama, ajirucumi", yimasiaja mani. 15 Tire masiră ñari, "Îre mani sẽnise cõro manire cudigumi", yimasiaja.

16 Mua rācagu Jesúre ajitirūnugū nāboarine, rojose ĩ yijama, Diore îre sẽnibosaya. To bajiro mua yijama, rojose ĩ yisere îre masiriorucumi Dios. To yicoari, rojose tãmuotujabetiriaroju î vaborotire îre yiretobosarucumi Dios. To yicoari, quena gajeye rojose masu naja. Tire yirarema, "Diore sẽnibosaya", yibeaja yu. 17 Rojose mani yise jediro, Dios ĩ navariquenabeti naja. Jediro rojose mani yise ti naboajaquene, Jesúre ajitirūnugũ nari, rojose ĩ yiro bero, sutiriticoari ĩ yitujajama, rojose tamuotujabetiriaroju vabetirucumi. To bajicoari, quena gajeye naja rojose masu, ĩ masiriobeti.

18 Adire masiaja mani: Dios rĩare bajiro bajirāma, rojosere yibeama. Dios macu Jesús manire yirēmorūgūgūmi. To bajiro ĩ yijare, vătia uju rojose ĩ yirotisere yibeaja mani. 19 "'Yu rĩa

^a**5.9** Jn 5.32-37; 8.18.

ñaama' Dios î yirã ñaja mani", yimasiaja mani. Gãjerãma, vãtia uju î ejarēmose rãca î bojarore bajiro yirã ñaama îna. **20** Gajeyere ado bajise masiaja mani: "Diore masiato" manire yigu, adi macarucuroju vayumi Dios macu. To î bajire ñajare, Diore quēnaro masirã ñaja mani. To bajicõari, î macu Jesucristo rãca ñaja mani. "Îne ñaami Dios", yimasiaja mani. Î ñagumi mani rijato beroju mani catirotire î catisere manire îsigu. **21** Diore mani rucubuorore bajiro, disejua gajeye mani rucubuose manoja. To bajiro ti bajijare, quenaro tuo amasiña mua, "Gãjerã socase îna gotimasiosere ajisuyarobe" yirã.

To cõro ñaja.

Segunda carta de SAN JUAN

Jesúre ajitirunurare Juan i ucare queti

1 ¿Ñaboati mu, yu yo, "Yu macure ajitirunuña" Dios î yirere cudirio? Mu riare quene ucacoaja yu. Yu naja bucu. Yu sigu me, Dios oca socabetire ajitirunură jediro, muare maiaja yua. 2 Dios ocare ajitirunură nari, gamera maimasucoaja mani. Ti oca manire jedibetiruaroja. 3 Muare quenarotigu, mani jacu Diore, to yicoari, î macu Jesucristore ado bajise muare senibosaja yu: "Quenaro mua raca îna narotire yiră, înare ejaremona. Înare îamaicoari, mua oca socabetire îna masirotire yiră, înare ejaremona", muare yisenibosaja yu.

4 Gajeyerema buto variquenaja yu. Siguri mua racana mani jacu Dios i bojarore bajiro ina yinase quetire ajicoari. 5 To bajiri, yu maigo, adi papera muare yu ucacoase, mame oca me naja ti. Ti naja gamera mairotire mani ajisuoadicati. "Tire masiritibeticoato" yigu, muare gotiaja yu. 6 Mani gamera maijama, Dios i rotiriarore bajiro yiruguruaraja mani. "Gamera maicoari, quenaro yiruguna mua", manire yirotiyumi Dios. Ti naja mua ajisuoadicati.

Socase gotimasiorimasa îna ñare queti

7 Socase gotimasiocudirimasa, jājarā ñarāma. "Manire bajiro ruju cutigu me ñañuju Jesucristo", yisocarāma. To bajise yirā ñari, Cristore terā ñarāma. 8 Quēnase mua yirūgūse vaja jediro quēnaro muare Dios ī yirotire bojarā, īnare ajibesa mua.

9 Cristo ocare îna gotisere ajitirunu tujacoari, socarimasa îna gotisejuare î ajijama, Diorăcagu me nagumi. Dios macu Cristo ocare ajitirunu tujabecujuama, îna răcagu nagumi. 10 To bajiri, Cristo oca me, ricati muare gotimasiorimasa mua

806

ya viju îna ejajama, înare senibeja. To yicoari, înare sajarotibeja. 11 Înare mua sajarotijama, socase îna gotisere înare yiejaremora yiruaraja mua.

12 Gajeye jairo mʉare yʉ gotiroti ti ñacõajare, yʉ masune mʉare gotigʉ varʉa tʉoĩaja yʉ. To bajiboarine, adi rĩne mʉare ucacõaja yʉ. Tojʉ yʉ ejato, bʉto variquēnarʉarãja mani.

13 Mua yo, "Yu macure ajitirunuña" Dios i yirere cudirio, so ria quene "Quenato", muare yama.

To cõro ñaja.

Tercera carta de SAN JUAN

Cristore ajitirunugure, Gayo vame cutigure Juan i ucacoare

1 Gayo, ¿ñaboati mu? Yu ñaja bucu, Juan, adi papera mure ucacõagũ. Yu quene, Dios oca socabetire ajitirữnugũ ñari, mure maiaja yu.

2 Yu maigũ, mure quenarotigu, Diore ado bajise mure senibosaja yu: "'Mu raca quenaro î narore bajiro î yara raca quenaro nato' yigu, to yicoari, 'Rijaye quene manicoato' yigu, îre ejaremona", mure yisenibosaja yu. 3 Gajera Cristore ajitirunura mu racana yu tuju ejacoari, "Dios oca socabeti ti gotirore bajiro yicoa naami" îna yigotisere ajicoari, buto variquenamu yu. 4 Cristore ajitirunura, yu rare bajiro bajira, Dios oca socabeti ti gotirore bajiro "Quenaro yiruguama" îna yisere ajicoari, buto variquenaja yu. Disejua quenabusase oca ajibeaja yu.

5 Yu maigũ, gãjerã Cristo ocare gotimasiocudirimasa, gajeroana îna ñaboajaquēne, "Înare yirēmorūgūami" mure îna yisere ajibu yu. To bajiro mu yirūgūse suorine "Cristo oca socabeti ti gotirore bajiro yigu ñagũmi", mure yimasire ñaja. 6 Sĩgũri Cristo ocare gotimasiocudirimasa, adoju Cristore ajitirũnura îna rējariviju ejacõari, "Quēnaro yuare yirēmocami", yuare yigotima îna. To yicõari, quēna mu tuju îna ejaro, "Quēnaro rētoajaro îna" yigu, Dios î bojarore bajiro quēnaro înare mu yirēmojama, quēnaroja. 7 "Dios ocare gotimasiocudito mani" yirã, vacama îna. Îna gotimasiocudiroju, Diore masimenare, "Yuare ejarēmoña", înare yibesuma. 8 To bajiri înare yirēmoroti ñaja manire, "Cristo ocare gotimasiocudicõa ñato" yirã.

"Diótrefes vãme cutigu rojose yiyumi", yire queti

9 Muare papera ucacoaboacaju yu, mu tuana Cristore ajitirunurare. To bajiboarine, Diótrefes vame cutigujua masare

gotimasiorã yua ñasere bojabesumi, "Yujua înare ûmato ñagũ ñaja" yituoĩagũ ñari. 10 To bajiro ĩ yire ñajare, yu vatirữmu mua rējariviju ejacõari, "Rojose yigu yiyuja mu", îre yirucuja yu. Ĩjua, rojose masu yuare ñagõmacarûgũñumi. To bajiro ĩ yirere ajicõari, variquẽnabeaja yu. Cristo ocare goticudirimasa ĩ tuju ejacõari, îna rejariviju îna sajaruajama, sajarotibesumi. To ĩ yirone sīgũri ĩ racanajuama, sajarotiruaboayuma. To îna yirone, îna racane "Budiasa mua quẽne", înare yitudícõarũgũñumi.

"Demetrio vame cutigu quenaro yiyumi", yire queti

- 11 Yu maigũ, rojose yirãre bajiro yibesa mu. Quenasejuare yiya. Quenase yirã, Dios riare bajiro bajirã narama, i ejaremose raca i bojarore bajiro yirã. Rojose yirama, Diore masimena narama.
- 12 "Demetrio vame cutigu, quenaro yigu naami", yama masa jediro. Îre bajiro quenaro yigure gotiaja Cristo oca riojo gotise. To yicoari, "Quenaro yigu naami", yaja yua quene. To bajirone yiguja mu.
- 13-14 Gajeye jairo muare yu gotiroti ti ñacõajare, yu masune muare gotigu varua tuoĩaja yu. To bajiboarine, adi rîne muare ucacõaja yu. Toju ejacu, mure quenaro gotirucuja yu.
- 15 Quenaro mua ñarotire yigu, muare ejaremoato Dios. Adoana mani maira, mure quenarotiama. Mua racana mani mairare yu quenarotisere yure gotibosaya.

To cõrone ñaja.

Carta de SAN JUDAS

Jesúre ajitirunurare Judas i ucacoare queti

1 ¿Ñati mua, "Yu rĩa ñaruarāma" Dios ĩ yirere cudiriarā? Yu ñaja Jesucristo ĩ bojasere yigu, Santiago bedi, Judas vāme cutigu. Mani jacu Dios muare buto maiami. To bajicõari, "Yu yarā ñari, yure ajitiruucõa ñaruguato" yigu, muare quenaro ĩatiruugumi Jesucristo. 2 Muare quenarotigu, Diore ado bajise muare senibosaja yu: "Quenaro mu raca ĩna ñarotire yigu, butobusa ĩnare ĩamaicoari, ĩnare ejaremoña. To yicoari, 'Ĩnare mu maisere quenabusaro masirutu vajaro ĩna' yigu, ĩnare ejaremoña", muare yisenibosaja yu.

Socase gotimasiorimasa îna ñare queti (2 Pe 2.1-7)

3-4 "Satanás rojose i virotiboasere cudimena nato" yigu, Jesucristo manire ĩ rijabosare quetire muare ucacõaruaboaja yu. Tire ucaruaboarine, gajeye mua bajise quetire ajicõari, "Tijuare ucarocu ñaja", yituoĩaja yu. Mua rãcana Diore rũcubuomena socase gotimasiorimasa ñarãma. "Dios, quenague ñari, î bojabetire mani yiboajaquene, to bajise mani yise vaja rojose yibecumi", yisocarãma. To bajiri, "Gãjerã rãca ajeriarã cutito mani", yirāma. To yicōari, Jesucristo, mani uju, ī sīgūne î naboajaquene, "Îre mani cudibetijama, no yibeaja", yisocarama. To bajiri, i rijariaro bero, tudicaticoari, i buerimasare Dios î bojarore bajiro yigu, gotimasiojeocoanumi. To yicoari, înare gotimasioroticoanumi, masa jedirore. To bajiri, îna gotimasiorere ajiriară ñari, gajeye ricati găjeră îna gotimasiosere mua ajijama, "Socase ñaja" yicõari, riojo gotimasiosejuare gotiroti ñaja. To yicoari, "Socabeti gotirejuare ajitirunu tujabeticoato mani" yira, Dios i bojarore bajiro yicoa naruguna.

5 Jêre mua masise ti ñaboajaquene, mua tudituo iarotire yigu, muare gotiaja yu: Tirumuju Egipto sitana, israelita masare îna rotiajerâre gaje sitajua înare ûmato vamasiñuju Dios. To bajiro înare î ûmato bajiriaro bero, îre îna ajitirunubetijare, înare bajirearotimasiñuju Dios. Tire masicoari, "'Manire quene rojose yiromi' yirã, Diore ajitirunu tujabetiroti ñaja", yimasiaja mani. 6 To vicoari, ángel mesare quene to bajirone vivumi, î rotiboasere îna cudibetijare. Sîgūri ángel mesa, Diore moabosarã ñaboarine, î rotirore bajiro cudibetimasiñujarã îna. To bajiro îna bajijare, cõmemari rãca înare siacõari, tusabetigojeju îna ñacoa ñarotire yigu toju înare cũmasiñuju Dios. "Rojose yirã, rojose tāmuorūgūruarāma" înare î virotirumuju ti ejaroto rijoro, tojune ñacoa ñaruarama îna. To bajiro î yirotirumu ti ejaro, butobusa rojose tãmuoruarama îna. Tire masicoari, "'Manire quene rojose viromi' vira, Diore ajitirunu tujabetiroti naja", yimasiaja mani. 7 Inare bajiro rojose yimasinujara Sodoma macana, Gomorra macana, ti maca tu ñarimacariana quene. Ado bajiro vimasiñujarã: Manajo cutirã, manaju cutirã ñaboarine, găjeră răca ajeriară cutirugumasinujară. Manajo mana, manaju mana quene, to bajirone virugumasinujara ina. To vicõari, îna rujuri ti bojarore bajiro bojoneose virugumasinujarã. To bajiro îna vijare, õ vecave azufre vâme cutise râca înare soereamasiñuju Dios. Ti quetire ajicoari, îna viriarore bajiro yimenasa manima, "Mani rijato beroju jeame yatibetimeju manire rearomi Dios" virã.

8 Tire masiboarine, tirūmuana rojose īna yimasiriarore bajirone yicõa ñarāma mua rācana, Diore rūcubuomena. Cājiriagū bajiriarore bajiro ñarā ñari, īna rujuri ti bojarore bajiro "Bojoneose yirā yaja", yimasimena ñarāma. To bajicõari, mani ujure cudimena ñarāma. To yicõari, ángel mesare, vātiare quēne rūcubuobetirūgūrāma socase gotimasiorimasa. 9 Ángel mesa uju Miguel vāme cutigu roque yisocarimasa rētoro rotimasigū nāboarine, īnare bajiro rojose yibetimasinuju, vātire. Ado bajiro bajimasinuju: Moisés nāmasirí ī rijato iacõari, ī rujure āmiaruamasiboayuju Satanás. To bajiro ī yijare, Satanáre tudíruaboarine, īre tudíbetimasinuju Miguel. Ado bajisejua īre yimasinuju: "Mu yisere īacõari, 'Rojose tāmuorucumi' Dios mure ī yijama, quēnaruaroja", īre yicõa tujasuju Miguel. 10 Satanáre ī tudíbetiboajaquēne, socase

gotimasiorājuama, ángel mesare, vātiare quēne īna bajisere masimena ñari, rūcubuobetirūgūama. To bajicõari, īna ruju ti bojarore bajiro yirā, "Bojoneose yirā yaja" yimasimenane, tire yirūgūrāma. To bajiro yirā ñari, rojose tāmuotujabetiriaroju varona ñarāma.

11 Tirumuana ñamasiriara rojose îna vimasiriarore bajiro yirã îna ñajare, buto rojose înare yirucumi Dios: Caín ñamasirí, rojose î tâmuoriarore bajiro tâmuoruară, rojose yirûgûama îna quene. To bajicoari, Balaam namasiri î vimasiriarore bajiro virã, gãjoajuare bojamasucõarã ñari, Dios î bojasere vibetirũgũrãma. Coré ñamasirí ĩ bajimasiriarore bajiro yirã, ĩna ujarã îna rotisere cudibetiruguama îna quene. To bajiro îna bajise vaja, rojose înare î vimasiriarore bajiro rojose tâmuotujabetiriaroiu înare coarucumi Dios. 12 Diore rucubuora mua reiajama, socase gotimasiorimasa quene mua raca rejaruguama. "Dios î bojasere yiră ñaja" yiboarine, no îna bojarore bajirojua rîne yirûgûama. Mua tuoîarore bajiro tuoîarã me ñaama. Ricatijuare tuoĩacoari, rojose yiruguama. Înare tuoĩacoari, ado bajise muare gotiaja yu: Buto asirirumu oco buerire ĩamacarãja mani, oco macarã. To bajiro mani viñarone, oco buesere mino ti vẽareacoajama, sutiritiruarãja mani, "Oco bujabeticõaja" virã. To bajirone bajiroja socase gotimasiorimasa îna gotiboase quene. Quena ado bajise muare gotiaja yu: Yucu ricare baruarã macarãja mani. Tire mani bujabetijama, sutiritiruaraja mani. Rica mani ti najare, nie vaja maja tiu. Tiure queacoaraja mani. To bajiri catibetiruaroja yuja. Tiure bajirone ñie vaja mana ñaama socase gotimasiorimasa. To bajiri rojose tãmuotujabetiriaroju înare cõarucumi Dios. 13 To bajicõari, riaga jairisa ti saberone, sõmo cuti, ueri jai bajiaja. Tire bajirone bojoneri mene rojosere viñarũgũama socase gotimasiorimasa quene. To bajicoari, nocoa tirumuju o vecaju Dios i cũmasiriarã, sĩgũri înare î cũmasiriarojure vaveoriarã îna ñajare, îna ñarugurotijure tuoîacoari, buto retiaroju quenomasiñuju Dios. To bajirone bajirãma socase oca muare gotimasiorimasa quene. Dios oca quenasere ajitujacoari, ina masune îna bojarore bajiro viră nari, buto retiaroju nacoa ñaruarama.

14 Socase oca muare gotimasiorare goti rijoro yimasinuju Enoc namasiri. I namasinuju Adán janami. Adán macu nama-

siñuju Set. Set macu ñamasiñuju Enós. Enós macu ñamasiñuju Cainán. To bajiro mani cõĩaruji vajama, Enoc vãme cutimasirí rãca ñarã, cojomo cõro gaje ãmo jua jenituariracu ñamasiñujarã. "Ado bajiro bajiruarama Diore rucubuomena" yigu, ado bajiro Diore gotiretobosamasiñuju î: "Yure quenaro ajiya. Cojorumu adi macarucuroju ejarucumi mani uju. I raca jajara ángel mesa ejaruarama. 15 Tirumure masare beserucumi Dios. Îre rucubuobeticoari, rojose yiriarare, rojose înare yirucumi", yigotimasiñuju Enoc ñamasirí, mua racana Diore rucubuomena îna bajirotire gotigu. 16 "Quenabeaja", yigojaruguama îna. To yicoari, "Îna ye suorine rojose ñaja", yiñagomacaruguama. To bajiro yira ñaboarine, îna bojamasuse rine yiruguama. Gajeyerema, "Retoro masira ñaja yua", yiruguama. To yicoari, îna bojarore bajiro yira gajerare quenaro gotisocaruguama.

Cristore masirare gotiquenore queti

17 Yu mairã, Cristo ĩ gotiroticõasuoriarã îna yigotimasiorere masiritibesa mua. 18 Ado bajiro muare gotimasioriarãma: "Adi macarucuro jediroto rĩjoro Dios ocare ajatudírã ñaruarãma. Gãjerãre tuoĩamenane, rojose îna yiruase rîne yiruguruarãma", muare yigotimasioriarãma Cristo ĩ gotiroticõasuoriarã. 19 Socase gotimasiorimasajuama, ricati îna gotijare, sĩgũre bajiro tuoĩamenaja mua. Îna masu îna bojase rîne yicõarãma îna, Espíritu Santore cuomena ñari.

20 Yu mairã, Cristo î bajirocare suorine quenaro Dios î yire queti mua ajisuore, masa îna masu tuoîacoari, îna gotimasiore me nanuja. Dios ye nanuja. Quenarobusa tire ajitirunuroti naja. To yicoari, Espíritu Santo î ejaremose suorine Diore seniruguroti naja. 21 Dios muare buto î maisere masiraja mua. To bajiri quenaro î bojarore bajiro yiruguna, muare î maitujabetirotire bajiro yira. To bajiro mua yinarone, Jesucristo î tudiejarirumu ti ejaro, muare îamaicoari, "Rojose maja" muare î yirotire tuoîa yunaruguna. Tirumure, Dios, muare î gotiriarore bajirone î tujuma quenaro nacoa naruguruaraja.

22 Sĩgũri mua rãcana, "Cristo oca, ¿riojo gotiati?" yirãre ĩamaicõari, quenaro ĩnare gotimasiona, "'Socase me naja' yituoĩato" yirã. 23 Jeameju vaboronare yirêmona, Jesucristo

rāca quēnaro tuoĩacõari, îna ñarotire yirā. Gājerāre quēne rojose yirūgūrāre ĩamaiña. To bajiro yirā ñaboarine, mua yirūgūsere quēnaro tuoĩarūgūroti ñaja, "Īnare bajiro rojose yirobe" yirā.

Judas Diore î rucubuore queti

24-25 Tire tuoĩacoari, ado bajiro sẽniroti ñaja manire: "Dios mu sĩgũne ñaja masiretogũ. Ñimu gãji mure bajiro masigũ magũmi. Yua uju Jesucristo ĩ rijabosare suorine yuare maiñuja mu. To yicoari, rojose yua yibetirotire yuare ejaremonuja mu. Mu rotiñaroju yua ejaro, 'Rojose mua yire vaja maja' yuare yiĩarucuja mu. To bajiri, mu ñaroju ejacoari, mu răca quenaro variquenaruarăja mani. Quenaretogũ ñaja mu. To yicoari, uju ñamasugũ ñaja mu. Ñie mu yimasibeti maja mure. To bajicoari, disejua mu rotimasibeti maja mure. To bajiro bajiyuja mu, adi macarucurore mu rujeoroto rijorojune. Adirumurire quene, to bajirone bajicoa ñaja mu. To bajiro rine bajicoa ñarugurucuja mu", yiroti ñaja manire, Diore rucubuora.

To cõro ñaja.

APOCALIPSIS

Juan î căjiriaroju Jesucristo î gotire queti

1 Adi papera, yoaro mene bajirotire gotiaja. Dios, ti quetire, ĩ macu Jesucristore gotiyuju, ĩ yarã, ĩ bojasere yirã, ĩna masirotire yigu. To bajiro ĩ yijare, "Yu bojasere yigure, Juanre, to bajiro bajirotire ruyuaĩocoari, 'Ado bajiro bajiaja mure yu ruyuaĩose' ĩre yigotimasiorucuja mu" yigu, ángelre coañumi Jesucristo. 2 Yu ñaja Juan, yure ángel ĩ ruyuaĩoro bajicati corone riojo ucagu.

3 To bajiro bajiroti ti cõñajare, ado bajiro yaja yu: Adi queti Dios ĩ cõarere ĩagotirona, to yicõari, tire cudirona quene, quenaro variquenarona ñarama.

Cojomo cõro jʉa jẽnituaro macariana Jesúre ajitirʉ̃nʉrãre Juan ĩ ucare queti

4-5 To bajiri, Asia sitana, cojomo coro jua jenituaro macarianare, Jesúre ajitirunurare muare ucaja yu, Juan vame cutigu. Muare quenarotigu, Diore, i macu Jesucristore, to yicoari, Espíritu Santore quene ado bajise muare senibosaja yu: "Quenaro mua rãca îna ñarotire virã, înare ejarêmoña", muare yisenibosaja yu. Dios ñaami tirumuju ñamasirí ñaboarine, adirumurire quene nacoa narugugu. Bero, masa tuju nagu, ejarocu ñaami. Dios, rotigu î rujiri cumuro rijorojua ñagu ñaami Espíritu Santo. Sĩgũ ñaboarine, cojomo cõro jua jenituarirãcu ñarãre bajiro bajigu, jediro masigu ñaami. To bajicõari, Jesucristo ñaami î jacu vere riojo gotirûgûgũ. Rijacoaboarine quena tudicaticoari, rijarocu me nasuocami. To bajicoari, adi macarucuroana ujarã ñarã jediro uju ñaami. Ĩ ñaami manire maigũ. Rojose mani yise vajare, ĩ rijacati rãca manire vaja yijeobosacacu ñaami. 6 To bajiro î yicati suorine paiare bajiro, ĩ jacu mani uju ĩ bojasere yirã ñaja mani quene. Ĩ rijacati rãca manire î vaja yijeobosare ñajare, "Ĩ ñaami ñajediro uju.

Dise î rotimasibeti ruyabetoja. To bajirone bajirugurucumi", îre yituoîa variquenato mani. To bajirone bajiato.

7 Adire quene tuoiana mua: Buerigaseri vatoaju vadirucumi Cristo. I vadore iajediruarama masa, adi macarucuroana. Ire siarocaroticana janerabatia quene ire iaruarama. Ire iacoari, jediro otiruarama. To bajirone bajiato.

8 Ñajediro masijeogu, mani uju, Dios, ado bajiro gotiami: —Alfa, omega ñaja yu. Alfa yu yijama, "Ñajediro ti ruyuaroto rîjoroju ñacaju yu. To bajicoari, omega yu yijama, ñajediro ti yayiro beroju quene ñacoa ñarugurucuja" yigu yaja —yigotiami Dios.

Ĩ ñaami tirʉmʉjʉ ñamasirí ñaboarine, adirʉmʉrire quẽne ñacoa ñarũgũgʉ. Bero, masa tʉjʉ ñagʉ, ejarocʉ ñaami.

Cristo, Juanre, i ruyuaiore queti

9 Yu Juan, Jesucristore ajitirūnugũ ñari, mua yu ñaja yu. Îre ajitirūnugũ ñari, muare bajirone rojose tãmuoaja yu. Gājerā rojose yure îna yiboajaquēne, muare bajirone îre ajitirūnucõa ñaja yu quēne. Mani ujure cudirā jediro to bajiro rīne bajirūgūroti ñaja. Tirūmuju Dios ocare yu gotimasiojare, "Rojose tāmuoato" yirā, Patmos vāme cutiyoaju yure cūcama īna. 10 Domingo ñarirūmu, Espíritu Santo suorine yu suyarojua ruyugoaro ocaruyusere ajicaju yu. Jutiria trompeta vāme cutiare jutibusuoriaro cõro buto ocaruyucaju ti. 11 Ado bajiro ocaruyucaju:

—Yucune mure yu ĩorotire paperatutiju ucarucuja mu. Ucacõari, Asia sitana, Cristore ajitirunurare cõarucuja. Ĩna ñarama cojomo coro jua jenituaroraca macariana. Ado coro ñarama: Efesoana, Esmirnana, Pérgamoana, Tiatirana, Sardisana, Filadelfiana, to yicoari, Laodiceana quene ñarama —yi ocaruyucaju.

12 Ocaruyusere ajicõari, "¿Ñimu yure ñagõati?" yigu, judarügücaju yu, îre îaru. Cojomo cõro jua jenituaro sĩabusuojeoriajuri ñacaju. Orone îna quenoriajuri ñacaju ti. 13 Sĩabusuojeoriajuri vatoaju masure bajigu ñacami. Sudiro yoariase, î guboju tusariase sañacami. Î cotiterore comema, orone quenoriama jasacami. 14 î rujoa joa oveja joare bajiro buto boticaju. To bajicoari, buerigaserire bajiro boticaju. Î cajeari-

ma, jea ŭjusere bajiro yaacaju. **15** Ĩ gubori quene, buto yaacaju. Bronce vame cutise jeameju soecoari, îna gosiosere bajiro yaacaju ti. Ĩ nagojama, oco menirore bajiro ocaruyucaju. **16** Ĩ amo riojojacatuare, cojomo coro, jua jenituariracu nocoa cuocami. Ĩ riseju jariase, juajacatuajune bujarijai budicaju. Ĩ rioga, muiju quenaro ĩ asirore bajiro yaacaju.

17 Ĩre ĩaʉcacõari, ĩ rĩjorojʉa muqueacajʉ yʉ. Muqueagʉne, bajirocaríre bajiro vãrebeticajʉ yʉ. To bajiro yʉ bajiboajaquēne, ĩ ãmo riojojacatʉa yʉre ñiajeocõari, ado bajiro yʉre yicami:

—Güibesa mu. Ñajediro ti ruyuaroto rījoroju ñacaju yu. To bajicoari, ñajediro ti yayiro beroju quene ñacoa ñarugurucuja, yure yicami. 18 Yuma ñasuoadicacujune ñacoa ñaruguaja. Rijacoaboarine, tudicaticoari, juaji tudirijarocu me ñaja yu. Rijariarare quene rotigu ñaja yu. Quena îna tudicatirotire yimasigu ñaja yu. To bajicoari, rijariara jediro îna ñarojure yu yarare înare juabumasiaja yu. "Rojose tamuotujabetiriaroju vabeticoari, yu ñarojua quenaro ñaruguato" yigu, înare juabumasiaja yu —yure yicami yure ruyuaocacu.

19 Quena gajeye ado bajiro yure yicami:

—Yucune mure yu ĩorotire ucarucuja mu. Adirumuriaye, bero bajirotiayere quene ĩarucuja mu. 20 Yu ãmo riojojacatua cojomo coro jua jenituariracu ñocoa mu ĩarare, "To bajiro yiruaro yaja", yimasibeaja mu. Ado bajiro yigu yibu yu, to bajiro yu yiĩojama: Ĩna ñaama cojomo coro, jua jenituaro macariana yure ajitirunurare umato ñara. Cojomo coro jua jenituariraca sĩabusuojeore mu ĩasema, ado bajiro yire uni ñaja: Cojomo coro jua jenituaro macariana yure ajitirunurare gotiro yibu —yure yicami yure ruyuaĩocacu.

Efeso macanare Juan î ucacoare queti

2 1 Quena ado bajiro yure yicami yure ruyuaı́ocacu:
—Efeso vãme cuti macana yure ajitirunurare umato nagure ado bajiro ucaya: "Adi muare yu ucase, ado bajiro bajigu muare ı̃ gotise naja: ı̃ ãmo riojojacatua cojomo cõro jua jenituariracu nocoa cuogu, cojomo cõro jua jenituariraca sı̃abusuoriabajari jeoriajurire ı̃atirunurugugu naami. Yure ruyuaı́ocõari, yure ı̃ goticatire ı̃re ucacõabosagu yaja yu", yiucaya—yicami.

To yicõari, ado bajiro muare goticami: 2—Jediro mua yisere masiaja yu. "Mani ujure ajitirunuato gajera" yira, josari mua moarũgũsere masiaja yu. Gãjerã rojose îna yiboajaquêne, vure mua ajitirunu tujabetire masiaja. Rojose virare mua iavariquenabetire quene masiaja. "Cristo ocare riojo gotimasiora ñaja yua" yirāre ajicõĩacõari, "Socarimasa ñaja mua" ĩnare mua vigoticatire quene masiaja vu. 3 Gajera rojose muare îna yiboajaquene, yure ajitirunucoa naja mua. Yure ajitirunura mua ñajare, rojose muare vama. To bajiro îna viboajaquene, yure ajitirunu tujabeaja mua. 4 To bajiro mua bajiboajaquene, cojo vãme ado bajiro mua bajisere ĩavariquenabeaja yu: Yure ajitirunusuora, mua maicato coro yure maibeaja mua yuja. 5 Yure mua ajitirunusuocatire tuoĩacoari, quena vure mua ajitirunusuocatore bajiro tudiajitirununa. To bajiro mua bajijama, vu bojabetire vitujacõari, vu bojasejuare viruarãja mua quena. To bajiro mua yibetijama, mua siabusuoriabaja jeoriajure emagu ejarucuja yu. 6 Yure mua maibetibusasere ĩavariquenabetiboarine, adi vame mua visere iavariquenaja vu: Nicolás vãme cutigure ajisuyarã, rojose îna yisere îateaja mua. Yu quẽne, tire ĩateaja. 7 Espíritu Santo ĩ ejarẽmose rãca ñamasusere muare vu gotirotire mua ajimasiruajama, quenaro ajiva mua, gaje macariana vure ajitirunura jediro: Yure ajitirunu tujabetirona, yucu caticoa ñarotiaye rica cutiu ricare barona ñaruarama. Dios ya vese quenarivesejure ñaja tiu —muare yigoticami yure ruyuaĩocacu.

Esmirna vãme cuti macanare Juan î ucacõare queti

8 Gajeye ado bajiro yure yicami yure ruyuaĩocacu:

- —Esmirna vãme cuti macana yure ajitirunurare umato ñagure ado bajiro yure ucacõabosaya: Tire muare goticacu, ñajediro ti ruyuaroto rijoroju ñamasiri, to bajicõari, ñajediro ti yayiro beroju quene ñacõa ñarugurocu ñaami. Rijacoaboarine, tudicaticõari, rijarocu me ñaami. Ado bajiro muare goticami:
- 9—Gājerā rojose muare îna yijare, rojose mua tāmuosere masiaja yu. Ñie mana mua ñasere masiaja. To bajiro bajirā ñaboarine, Dios muare î ujore ñajare, gajeyeūni jairāre bajiro î ye quēnamasuse jediro cuorā ñaja mua, î macure mua ajitirūnu tujabetirotire yirā. "Judío masa ñari, Dios rīa ñaja yua"

yituoĩaboarã, masa îna ĩaro rijorojua, "Rojose yima" socarãne muare îna virosere ajiaja vu. To bajiro viroră, Dios î bojasere yirã me ñaama. Vătia uju, Satanás î bojasejuare yirã ñaama. 10 Rojose muare îna yirotire tuoîagüibesa. "Sîgũri, tubiberiaviju tubibe ecoato îna" yigu, muare yirucumi Satanás. "Cristore ajitirunu tujato" yigu, to bajiro muare yirucumi. To i yiroti ñajare, juaãmo côro ñarirumuri rojose tamuoruaraja mua. Rojose tãmuoboarine, yure ajitirunu tujabesa. Muare îna sĩaroti ti ñaboajaquene, vure ajitirunu tujabesa. To bajiro mua bajijama, "Rijacoaboarine, quena tudicaticoari, rijarona me ñato" yigu, muare yirucuja yu. 11 Espíritu Santo î ejarêmose rãca ñamasusere muare yu gotirotire mua ajimasiruajama, quenaro ajiya mua, gaje macariana yure ajitirunura jediro: Yure ajitirunucoa ñaruguronama, rojose tamuotujabetiriaroju vu rearona rãca vabetiruarãma —muare vigoticami, vure ruyuaĩocacu.

Pérgamo vãme cuti macanare Juan î ucacõare queti

12 Gajeye ado bajiro yure yicami yure ruyuaĩocacu:

—Pérgamo vãme cuti macana yure ajitirunurare umato nagure ado bajiro yure ucacoabosaya: Juajacatuajune bujarijai jariase cuocacu, ado bajiro muare goticami:

13—Ti macaju mua bajirũgũsere masiaja yu. Ti maca ñaja Satanás î ñavariquenari maca. Ti macana jediro, "Satanáre rũcubuorã yaja" yimasibetiboarine, ĩre cudirã vatoaju mua bajisere masiaja yu. Sĩgũ mua rãca ñaboacacu, Antipas vãme cutigure, îre îna sîacatire masiaja yu. "Cristo ocajuare ajitirūnuroti ñaja" î vitujabetijare, îre sîacama. Îre îna sîaboajaquene, yure ajitirunu tujabeticaju mua. To bajiro mua bajicoa ñasere masiaja vu. 14 To bajiro muare quenaro viboarine, ado bajiro mua yisejuare ĩavariquenabeaja yu: Mua racana sĩguri, Balaam vãme cuticacu, Balac vãme cuticacure î gotimasiocatire ajisuyacanare bajiro yama îna. Ado bajiro gotimasiocami Balaam, Balac vãme cutigure gotigu: "Israelita masare rojose mu viroruajama, ũmuare ado bajise rojose vi ocasãña: 'Yua quenorire rucubuora vaibucure siacoari, i tuju vua curuare riire mua bajaquene, quenaruaroja. To yicoari, yua yara rõmia rãca mua ajeriarã cutijaquene, quenaruaroja ti' înare yi ocasãña", yigotimasiocami Balaam. 15 Gãjerã rojose yirã quene, Nicolás vãme cutigure ajisuyarã ñaama sĩgũri ĩna rãcana. 16 To bajiri, Nicoláre ajisuyarãre, to yicõari, Balaam ĩ gotimasiocatire ajisuyacanare bajiro yirãre ajibeticõaña. Ĩnare mua ajitirữnucõa ñajama, mua tuju ejacõari, rojose mua yise vaja, jariase yu riseju budirijãi, juajacatuajune bujarijãi rãca muare rojose yirucuja yu. 17 Espíritu Santo ĩ ejarêmose rãca ñamasusere muare yu gotirotire mua ajimasiruajama, quênaro ajiya mua, gaje macariana yure ajitirữnurã jediro: Yure ajitirữnu tujabetironare maná vãme cutise yayioroju ñare bare ĩnare ecarucuja yu. To yicõari, tocãrãcurene gũtari botiricari ĩnare ĩsirucuja, mame vãme ucaturiarire. Ñimujuane tiarijure ucaturere ĩamasibetirucumi. Tiarire boca juarã rĩne masiruarãma—muare yigoticami yure ruyuaĩocacu.

Tiatira macanare Juan î ucacoare queti

18 Gajeye ado bajiro yure yicami yure ruyuaĩocacu:

—Tiatira vāme cuti macana, yure ajitirunurāre umato nagūre ado bajiro yure ucacoabosaya: Adi muare yu ucase, ado bajiro bajicacu muare i goticati naja: Dios macu, i cajeari jea ujusere bajiro yaacacu nacami. To bajicoari, come, bronce vāme cutise jeameju soecoari, ina gosiose buto yaasere bajiro gubori cuticacu nacami. To bajigu nagū, ado bajiro muare goticami:

19—Jediro îna yisere masiaja yu. Mua gamera maisere masiaja yu. Yure mua ajitirunusere quene masiaja. "Quenabusaro îre ajitirunuto mani" yirā, mua gāmerā ejarēmosere quēne masiaja. Gajera rojose muare îna yiboajaquene, yure mua ajitirunucõa ñasere quene masiaja. Tirumuju vure ajitirunusuoraju quenaro mua vicati retoro quenaro viruguaja mua, adirumurirema. Ti jedirorene masiaja yu. 20 To bajiro quenaro mua yise ti ñaboajaquene, ado bajise mua yisejuare ĩavariquenabeaja yu: Mua tuago Jezabel vame cutigo socase so gotimasiosere ajicõari, "Soco yaja mu. Gotimasiobeticõaña mu", sore yibeaja mua. "Cristo oca riojo gotimasiogo ñaja yu" yitocõari, so gotimasiose suorine yu bojase yirã ñaboarã, ado bajiro rojose yama: Ajeriarã cutirã ñaama. To bajicõari, gãjerã îna quenorire rucubuora vaibucure siacoari, i tuju ina curuare riire barã ñaama. 21 To bajiro rojose so visere vitujacõari, yu bojasejuare so yirotire yoaro yubusacõaboaja yu. Ajeriarã cuti

tujaruabeamo so. 22 To bajiro so bajicõa ñajare, "Cãnijesariaro joeju so ajeriarã cutirã rãca, so cãnirũgũriaju joene buto rojose tãmuoato" yigu, yirucuja yu. So rãca ajeriarã cutirãre quene to bajirone virucuja vu. Yucune rojose îna visere vitujacõari, vu boiașeiuare îna vibețiiama, to baiirone înare virucuja yu. 23 To yicõari, so rĩare sĩajeocõarucuja yu. Tire ajicõari, "Masa ñajediro mani tuoĩasere masijeogu ñaami", vure viruarāma adi macarucuroana ñajediro yure ajitirunura. Tocaracune îna vicatire quenaro îacoari, "To bajiro vicana nari, quenase bujarã, rojose tãmuorã, bajiruarãja", înare yirotirucuja yu. 24-25 Yure ajitirūnurā, socase so gotimasiosere ajitirūnumenajuare muare gotigu yaja: "Adi ñaja Satanás oca ñamasuse, gãjerã îna masibeti" sore ajisuyarã îna yiboajaquene, tire ajiruabeaia mua. To baiiri, adi rine muare rotigu vaia: Adi macarucuroju yu tudiejaroto rijoro, yure ajitirunu tujabetiroti naja. Gaje vãme muare rotibeaja. 26-28 Yure ajitirunucõa ñaronare, to vicoari, yu bojasere vitujabetironare mua rijato beroju, mua catirotire vigu, Dios î catisere muare îsirucuja vu. To yicõari, "Gãjerãre yure rotibosato" yigu, yu masisere muare ніогисніа ун. Ĩ masisere ун jacu yure ĩ ніocatire bajirone muare ujorucuja yu, "Muare terã quene muare cudiato" yigu. To bajiri, buto rotiruaraja mua. Gajera muare ina cudibetijama, josari mene înare sîarearuaraja. 29 Gaje macariana yure ajitirunura jediro, Espíritu Santo i ejaremose raca muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro tuoiato ina —yigoticami yure ruyuaĩocacu.

Sardis vãme cuti macanare Juan ĩ ucacõare queti

3 — Sardis vãme cuti macana yure ajitirūnurāre ūmato ñagūre ado bajiro yure ucaya: "Adi muare yu ucase, ado bajiro bajicacu muare ī goticati ñaja: Sīgū ñaboarine, cojomo coro jua jēnituarirācu ñarāre bajiro bajigure, Dios ī coagū Espíritu Santore cuogu ñacami. To bajicoari, cojomo coro jua jēnituarirācu ñocoa cuocami. To bajiro yure ruyuaocacu ī goticatire īre ucacoabosagu yaja yu", yiucaya — yicami.

To yicoari, ado bajiro muare goticami:

—Masa îna îajama, "Cristore ajitirunură nari, îna rijato beroju îna catirotire yigu, Dios î catisere î îsiriară naama",

muare yirama. To bajiro ina yiboajaquene, "Yure ajimenare bajiro mua rijato beroju rojose tamuotujabetiriaroju varona ñaama", muare yaja yuma. 2 Yu ĩajama, Dios ĩ bojarore bajiro quenaro yure ajitirunura me naja mua. To bajiri, quenaro tuoĩacoari, butobusa yure ajitirunuña, "Yure ajitera masu ñarobe" virã. 3 Tirumuju vu ocare muare îna gotimasiocatire ajicaju mua. Tire tudituoĩacoari, ajitirunuña quena. To bajiro mua yibetijama, juarudirimasure bajiro mua masibetone rojose muare vigu ejarucuja vu. 4 To bajiro virocu vu ñaboajaquene, mua racana siguri, Dios i iajama, rojose mana naja mua. To bajiri, sudi botise sãñacoari, yu rãca quenaro îna ñaruguruarãja. a 5 Yure ajitirunu tujabetirona, to bajirone bajiruarãma îna. "Ado coro ñaama vu tu ñarugurona" Dios î viucamasicatitutire îna vâmere coebetirucuja yu. To yicoari, o vecaju yu jacure, ángel mesare quene, îna îaro rijorojua, "Anoa naama yu yarã", înare yiîorucuja yu. 6 Gaje macariana yure ajitirūnură jediro, Espíritu Santo î ejaremose raca muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro tuoiato ina —yicami yure ruvuaĩocacu.

Filadelfia vãme cuti macanare Juan î ucacõare queti

7 Quena ado bajiro yure yicami yure ruyua iocacu:

—Filadelfia vãme cuti macana yure ajitirunurare umato ñagure ado bajiro ucaya: Adi muare yu ucase, ado bajiro bajicacu muare î goticati ñaja: Dios î bojase rîne yigu, riojo gotigu ñacami. Îne ñacami Uju David namasiri janami, îre bajiro Dios yarare rotigu. To bajiboarine, Dios tujuarema soje janariaro cuogu nacami îma. Masare îacoari, "Anoa, yu tuju naruguruarama" î yirotijama, to bajirone bajiruarama. To bajiro î yirotijama, nimujua înare matarocu manirucumi. To bajiro înare yirotirocu nacami. To bajicoari, gajerajuare, "Anoama, yu tu me naruarama", yirotirocu nacami. To bajiro î yijaquene, nimujua, î tuju înare narotirocu manirucumi.

To bajiro yirocu ñacami ado bajise muare goticacu:

8—Jediro mua yisere masiaja yu. Gājerā muare îna îajama, "Ñamasurā ñaama", muare yibeama. To bajiro îna yibeti-

^a3.4 Sudi botise sănarăre ti gotijama, rojose mana, îre ajitirunu tujabetiriară nari, î răca narăre gotiaja.

boajaquene, yu suorine gajera ina gotimasiocatire bajiro quenaro yiruguaja mua. Yure ajitirunu tujabeaja. To bajiri, yu ocare gajerare quenaro mua gotimasiorotire vigu, vibu vu. Găjeră muare îna gotimasio rotibetiboajaquene, vu suorine gotimasiocoa ñaruaraia. 9 To baiiro muare viboarine, gaierajuarema, vatia uju, Satanás i bojasere vira naboarine, socarane, "Dios rĩa ñaja yua" yirãre, ado bajiro ĩnare yirucuja yu: Gotimasiora rijorojua gusomuniari tuetucoari, "Muajua naja Dios î mairă" muare îna virotire virucuja vu. 10 "Găjeră rojose muare îna yiboajaquene, yure ajitirunucoa naroti naja" muare vu viroticatire bajiro cudiruguaja mua, yu oca gotimasiorimasa. Adi macarucuro tusarirumurire gajera, masa jedirore rojose yiruarama, "Diore ajitirunubeticoato" yira. "Tire yiroma" yigu, muare ejaremocoa ñarucuja yu. 11 Yoaro mene adi macarucuroju vadirucuja vu. To bajiri, vure mua ajitirunurore bajiro ajitirunu tujabeticoaña. To bajiro mua bajicoa ñajama, quenaro Dios muare i virotire matarocu magumi. 12 Yure ajitirunu tujabetironare, yu jacu tuju îna narugurotire yirucuja vu. Ĩ va vi botari boabeti, ti ñarũgũrore bajiro ñarũgũruarãma îna. Înare bubetirucuja yu. Idia vâme înare vâme ucaturuсија ун. Ado bajirivãmeri yirucuja ун: Yu jacu Dios vãme, ĩ ya maca vame, to vicoari, vu vame mame narotire ucaturucuja. Yu jacu ya maca, mame quenoria maca Jerusalén vame cuti maca ñaruaroja. Ti maca õ vecaju rujiadicõari, ejaruaroja. 13 Yure ajitirūnurā jediro, Espíritu Santo suorine muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro tuoiato —vigoticami yure ruyuaĩocacu.

Laodicea vãme cuti macanare Juan î ucacõare queti

14 Quena ado bajiro yure yicami yure ruyua iocacu:

—Laodicea vãme cuti macana yure ajitirunurare umato ñagure ado bajiro ucaya: "Adi muare yu ucase, ado bajiro bajicacu muare î goticati ñaja: Î suorine jediro quenase Dios î gotimasiriarore bajirone yiruguami Dios. Î nacami î jacu yere riojo gotirugue. Î suorine adi macarucuroaye jedirore rujeomasinumi Dios", yiucaya —yicami.

To yicõari, ado bajiro muare goticami:

15 — Jediro mua yisere masiaja yu. Yure tebetiboarine, quẽnaro yure ajitirũnubeaja mua. To bajiro mua bajise, rojose

masu ñaja. Ti ŭnire bojabeaja yu. 16 To bajiro bajirã mua ñajare, yu yarã mua ñasere bojabeticoari, muare reaguagu yaja yu. 17 Ado bajiro tuoĩaboaja mua: "Gajeyeũni jairã ñaja mani. Mani bojase ñajediro, dise ruvabeto cuoaja mani. To bajicoari, Dios ye quenamasuse i ujose jediro cuora naja mani", vituoĩaboaja mua. Yu ĩajama, ado bajiro bajirãjua ñaja mua: Rojose virã ñari, sudi manare bajiro bajiaja. Yu bojarore bajiro yirã me ñari, ñie cuobetimasucoarare bajiro bajiaja. To bajicõari, vure masimena ñari, ĩamenare bajiro bajiaja mua, yu ĩajama. 18 To bajiro bajirã mua ñajare, ado bajiro mua virotire muare gotimasiogu yaja yu: Quenamasuse ñajediro cuorã mua ñaruajama, rojose mua visere vitujacõari, vure sẽniña. To bajiro mua yijama, "Quenase sudi sãnarare bajiro bajiră ñato" vigu, rojose mua visere Dios î masiriojeorotire yigu, yirucuja. To yicõari, "Quenamasuse ñajediro cuorã ñato" yigu, yu bojarore bajiro yirã mua ñarotire yigu, yirucuia. To vicoari, "Ĩarare bajiro ñato" vigu, yure quenaro mua masirotire yigu, yirucuja. 19 Yu mairã jedirore, "Rojose yaja mua; tire yitujacõari, ado bajirojua mua yijama, quenaruaroja", înare yigotimasioruguaja yu. Riojo namasusere înare gotimasiorũgũaja yu. To bajiri, "Rojose yitujaja yua", yisocabeticõaña mua. 20 Riojo ñamasusere muare gotiaja vu: Yu suorine ado bajiro tuoĩaama masa: "Cristore ajitirunucoari, îre baba cutiroti ñaja", yituoĩaama. Yure ajitirunucoari, yure îna baba cuti variquenarotire bojagu ñari, îna cudisere yuruguaja ун. "Ĩre baba cutiruaja" îna masune îna yicudijama, îna rãca quenaro baba cutirucuja yu. 21 Yure ajitirunucoa naronare, o vecaju vu tuju vure îna rotibosarotire virucuja vu. Yu jacure quenaro ajitirunu tujabeticoari, î tuju îre yu rotibosarugurore bajiro vure rotibosarũgũruarãma îna quene. 22 Yure ajitirũnură jediro, Espíritu Santo î ejaremose raca muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro tuoiato —yigoticami yure ruvuaĩocacu.

Õ vecaju Diore rücubuoroti queti

1 To ĩ yiro bero, gajeye ado bajise yure bajiĩocaju: Õ vecaju, Dios ĩ ñaroju, jãnariasojere ĩacaju yu. To yu ĩamuorone, jutiria trompeta vãme cutiare jutibusuoriaro cõro buto, ado bajiro ocaruyucaju ti: —Мијаауа. Bero bajiroti quetire mure ĩorucuja yu —yure yi ocaruyucaju.

2 To bajiro ti virone, Espíritu Santo suorine õ vecaju ejagure bajiro ĩacaju vu. Toju sĩgũ, rotigu ĩ rujiri cũmurore rujicami. 3 l̃ rioga, buto yaacaju. Gũta quenase, jaspe vame cutise, to vicoari, gaje guta, cornalina vame cutise ti vaarore bajiro vaacaju. Ĩ rujiro tuju buerimamure bajiriberua ñacaju. Gajea gũta, esmeralda vãme cutise ti yaarore bajiro yaacaju tiberua. 4Ĩ rujiro tuju veinticuatro cũmurori, ujarã va cũmurori ñagãnibiacaju. Ti cũmurorijure bucurã rujicama. Botise sudi sãñarã ñacama îna. To bajicoari, oro bedori jeocama. ^b 5 Îna vatoagu uju ñamasugu î rujiri cumurojune bujo î vabese budicaju. To bajicõari, bujo î jaro, ti busurore bajiro busucaju. Î rujiri cũmuro rĩioroiua cojomo cõro jua jenituarirăcu jea ũjuricuri rũgocaju. Ado bajiro vigotiro bajicaju: Sĩgũ ñaboarine, cojomo cõro jua jenituariracu narare bajiro bajigu, jediro masigu î ñasere gotiro bajicaju. c 6 Uju ñamasugu î rujiri cumuro rijorojuane utabucurare bajirita ñacaju. Oco botirita ñacoari, quenaro ruvurita ñacaju.

To bajicoari, ĩ rujiri cũmuro rĩjorojua, ti cũmuro suyarojua quêne, riojojacatua, gãcojacatua quêne, ĩaĩañamana babaricaracu ñacama. Ĩna rujuri jediro cajeari cuticama. Ĩna riogari ñarijacatua quêne ĩna suyarojuari quêne cajeari cutira ñacama. 7 Ñasuogu, yai, león vâme cutigure bajigu ñacami. Ĩ beroagu, ta vecure bajigu ñacami. Ĩna beroagu, masu riogare bajiro rioga cuticami. Tusagu, ga jaigu, vugure bajiro bajigu ñacami. 8 Tocaracu, cojomo coro, coja jenituaroraca querujuri cuticama. Îna rujuriju quêne cajeari cuticama. Ti joejua, eñerocajua quêne cajeari cutira ñacama. Ūmuari, ñamiri quêne Diore rucubuora, ado bajiro basarugucama îna:

—Mani uju, quenase rîne yigu naami. Quenase rîne yigu naami. Quenase rîne yigu naami. Jediro masigu naami. Tirumuju namasiri naboarine, adirumurire quene nacoa narugugu naami. Bero, masa tuju nagu, varocu naami —yibasarugucama na.

^b **4.4** Bucurãre ti gotijama, Jesúre ajitirunurãre umato narãre gotiaja.

^c**4.5** Ap 1.4, 3.1.

- 9 Uju ya cũmuro rujigure, ũmuari catimuorugõrocure îna rucubuojama, ado bajiro yirugũcama:
- —Мн ñaja retoro quenagų. To bajicoari, retoro namasugų naja mн. Quenaro yaja mн ire yirūgucama ina.
- 10 Tocaracajine to bajiro îna yirone, bucura, veinticuatro nara, î tuju muquearugucama îna, îre rucubuora. Muqueacoari, îna jeoribedorire, "Rotirimasu naja yu" yimasioriabedorire juacoari, î rujiro rijorojua curugucama, "Quenaro mu yise suorine mure rotibosamasiaja yua" yira. To yicoari, îre rucubuora, ado bajiro yicama:
 - 11 Yua uju, mu sĩgũne ñaja mu, yua rũcubuogu. Ñajediro rujeomasirí ñaja mu. Ti ñarotire mu bojatuoĩamasire suorine ruyuacõari, ñacõa ñaja jediro. To bajiro yimasirí mu ñajare, ado bajiro quenaro mure yirūcubuoroti ñaja: "Mu ñaja rētoro quenagū. To bajicõari, retoro namasugū, ñajediro masigū ñaja mu. Mu rotijama, mure cudiruarama ñajediro" mure yirūcubuoroti ñaja re yicama ina.

Paperajotire suoñiarere janerocure, quenase rine yigure, ina bujare queti

- **5** 1 To bajiro ĩna yicatire yʉ ajiro bero, ʉjʉ ya cũmurojʉ rujigʉ ĩ ãmo riojojacatʉa papera tũnariajoti ĩ cʉosere ĩacajʉ yʉ. Tijoti totijʉ, joejʉa quẽne ucare ñacajʉ. To bajicõari, cojomo cõro jʉa jẽnituaro sʉoñiare ñacajʉ, tijotijʉre. **2** To ĩ bajirone, sĩgʉ ángel, gãjerã ángel mesa rẽtoro tutuagʉ, ado bajise ruyugoaro sẽniĩacami:
- —¿Nijua ñarojari, tijotire suoñiarere jānecõari, ti ucare manire ĩagotirocu, Dios ĩ ĩavariquẽnarocu? —yisẽniĩaboacami.
- **3-4** To bajiro ĩ yisẽniĩaboajaquẽne, õ vecana, adi macarucuroana, adi sita ẽñerocana quẽne, sĩgũjuama tijotire suoñiarere jãnerocu Dios ĩ ĩavariquẽnagũ manicami. Ĩ manijare, buto oticaju yu. **5** Yu otisere ĩacõari, sĩgũ bucu, ado bajiro yure goticami:
- —To cõrone otiya. Adojua ĩaña. Adone ñaami sĩgũ, vãtia uju ĩ rotimasibecu. Vãtia uju ĩ bojabeti ti ñaboajaquẽne, masa rojose ĩna yise vaja ĩnare vaja yibosagu, rijabosayumi. To baji-

cõari, rijacoaboarine, tudicatiyumi. Uju ñamasugu, Judá ya jünagu ñaami. Uju David ñamasirí jãnami ñaami. Tijoti cojomo cõro jua jenituaroracaji suoniarere janecoari, manire î îagotisere Dios î îavariquenarocu naami —yure yicami.

6 То ї уігопе, виснта vatoajн, to уісоаті, їаїапатапа vatoajн, нін уа сйтиго gudarecojн пасаті oveja macure bajiro rijabosacacн. Cojomo coro, jha jenituaroraca jotari chticami. I cajeari quene, to corone nacajh. Tire iacoari, "Sīgũ naboarine, cojomo coro jha jenituarirach narare bajiro bajighre, adi macarhchro jedirojh Dios i coagũ, Espíritu Santore chogh naami", ire yiiamasicajh. 7 Нін уа сйтиго rujigh riojojacatha i chorijotire amicami. 8 То i yirone, babaricarach iaianamana, to yicoari, veinticuatro nara bhchra quene, oveja macure bajiro rijabosacach rijorojha muqueacama, ire ruchhora. Ina jediro jabasariarorire arpa vame chtiriaserire chocama. Orone quenoriabajarire quene chocama. Tibajarijh shtiquenase soemhoroti jumhcoacajh. Shtiquenase ti buemhja vase, masa, Dios yara ire ina senisere bajiro bajise ñacajh. 9-10 i rijorojha muquearane, ado bajiro basacama ina, basaianamanire:

—Mure sĩañuma masa. To ĩna yirone, tocărăca macanare, cojo masa jũna ruyabeto, cojo oca ruyabeto ñagõrăre, to yicõari, cojo sita ruyabetoanare Satanás yarã ñaboarăre rijabosacõari, mu rií suori yuare vaja yibosayuja mu, "Dios yarājua ñato" yigu. To bajiro mu yire suorine paiare bajiro mu jacu, mani uju î bojasere yirã ñaja yua quêne. To bajicõari, adi macarucuroanare rotiruarāja yua. Mu yire suorine to bajiro yua bajiroti ñajare, mune ñaja, tijoti suoñiare jãnecõari, ti ucare yuare mu ĩagotisere Dios ĩ ĩavariquênaguma —yibasacama, ĩ rijorojua muqueacana.

11 To îna yiro bero, uju ya cũmuro tuju, babaricãrãcu ĩaĩañamana, to yicõari, veinticuatro ñarã bucurã îna ñaro suyarojuajure ñacõari, basacama ángel mesa. Jãjarã masu îna ñajare, înare cõĩajeobeticaju yu. 12 Ado bajise ruyugoaro basacama:

—Oveja macure bajiro rijabosacacu, ado bajiro bajigu mu ñajare, quenaro mure yirucubuo variquenaroti ñaja: Mu rotijama, mure cudiruarama ñajediro. Ñajediro cuogu ñaja mu. Quenaro tuoñagu ñaja

mu. Retoro masigu naja mu. Retoro namasugu, retoro quenagu naja mu. Quenaro mure yirucubuo variquenaroti naja —yibasacama angel mesa.

13 To bajiro îna yisere ajicoari, o vecana, adi macarucuroana quene, adi sita enerocana quene, moa riagariana quene, najedirone, uju ya cumuro rujigure, to yicoari, oveja macure bajiro rijabosacacure quene quenaro îna yirucubuo basacatire ajicaju yu. Ado bajiro înare yibasacama:

- —Ado bajiro bajirã mua ñajare, quenaro muare yirucubuo variquenaruguroti ñaja: Retoro namasura, retoro quenara ñaja mua. To bajicoari, retoro masira ñaja mua. To bajira mua najare, muare quenaro yirucubuo variquenacoa naroti naja —vibasacama.
- 14 To bajiro yigajanorane,
- —To bajirone yirũgũroti ñaja —yicama babaricãrãcu ĩaĩañamana.

To îna yirone, uju ya cũmuro rujigure, to yicoari, oveja macure bajiro rijabosacacure, înare rũcubuora, muqueacama îna, veinticuatro ñariracu nara, bucura.

Cojomo coro, jua jenituaro ñase suoniare queti

6 1 To ĩna yiro bero, oveja macure bajiro rijabosacacu, papera tũnariajotire suoñiasuoriajure ĩ jãnesere ĩacaju yu. To ĩ yirone, babaricãrãcu ĩaĩañamana rãcagu sĩgũ, bujo ĩ jaro ti bususe côro buto ruyugoaro ĩ ñagõsere ajicaju:

- —Adojua vayá —yicami, gãjire jigu. **2** To ĩ yirone, caballo botigu joe jesagure ĩacaju. Ĩ joe jesagu, tẽmubedo сuocami. Rujoa jeoriabedo jeoecocami. Ti bedore jeoecocoari, adi macarucuroanare, ĩre ĩaterãre quẽne ĩ rotijama, ĩna cudirotire yigu, vacami.
- 3Ĩ vato bero, papera tũnariajotire suoñiariajure gajejure jãnecami oveja macure bajiro rijabosacacu. To ĩ yirone, quẽna gãji ĩaĩañamagũ ado bajise yicami:
 - —Adojua vayá —yicami î quene, gajire jigu.
- 4 To ĩ yirone, caballo sũagũre ĩacaju yu. Ĩ joe jesagu jariase jairijãi ĩsiecocami. To yicoari, "Ado bajiro yirucuja mu", yiecocami: Masa quenaro îna nabetirotire yigu, to yicoari, îna gamera sĩarotire yigu, cuecocami.

5 î vato bero, gajeju suoniariajure janecami oveja macure bajiro rijabosacacu. To î yirone, ado bajiro yicami quena gaji îaîanamagu:

—Adojua vayá —yicami î quene, gajire jigu.

To ĩ yirone, caballo ñigữre ĩacaju yu. Ĩ joe jesagu, rữcuoĩariaro сuocami. 6 To ĩ bajirone, ĩaĩañamana vatoaju ado bajiro ocaruyucaju ti, caballo joe jesagure ĩre gotiro:

—"Trigo vãme cutise, to yicõari, cebada vãme cutise mojoroaca bujato" yigu, tire yirojorucuja mu. To bajiro mu yijare, trigo vãme cutise bare, cojorumu moare vaja, cojo kilo cõro bujare ñaruaroja. To yicõari, cebada vãme cutise bare, cojorumu moare vaja, idia kilo cõro bujare ñaruaroja. "To bajirone bajiato" yigu, yirucuja mu. To bajiro yiboarine, olivo vãme cuti yucúrire, to yicõari, uyemarire quene yirojobetirucuja mu. "Uye roabare, uye oco quene, jairo vaja cutibeticõato" yigu, yirucuja mu —yi ocaruyucaju, caballo joe jesagure gotiro.

7 ī vato bero, gajeju suoniariajure jānecami oveja macure bajiro rijabosacacu. To ī yirone, quena gaji tusagu, ĩaĩanamagu, ado bajiro yicami:

—Adojua vayá —yicami î quene, gajire jigu.

8 To ĩ yirone, caballo suriribogu ñagũre ĩacaju yu. Ĩ joe jesagu, Rijare Rotigu vãme cuticami. Ĩ suyarojua gãji vadicami, Rijariarã Ĩna Ñaro vãme cutigu. To ĩna bajirone, ado bajiro ĩnare roti ocaruyucami Dios:

—Adi macarucuroana masa îna gâmeră sîarotire, îna ñiorijarotire, rijaye răca îna bajirearotire, to yicoari, vaibucură no yiyamana înare îna sîarotire yiră, yiruarăja mua —înare yiroticami. To yicoari, —Masa jediro babaricaracatubuari batecoari, cojotubuanare mu sîajeocoajama, quenaruaroja —înare yiroti ocaruyucami Dios.

9 Îna vato bero, gajeju suoniariajure janecami oveja macure bajiro rijabosacacu. To î yirone, Diore rucubuora îna soemuoriaju enerocaju gajera îna siariarare îacaju yu. Dios oca quenaro îna gotimasiojare, to yicoari, "Jesúre ajitirunuaja yua" îna yitujabetijare, înare sianuma. 10 Ado bajise ruyugoaro goticama:

—Jediro masigũ ñaja mu. Quenase rine yigu, riojo gotigu ñaja mu. Yuare siacana rojose ina yicatire iacoari, "Rojose

tāmuotujabetiruarāja" īnare mu yiroti, ¿no cõro yoaro ruyati? —yicama īna.

11 To îna yirone, botise sudi yoese înare îsicami Dios. To yicoari,

—Тьої arejaibesa. Quẽnaca yucõa ñaña maji. Gājerā ñaruarama, mнаre bajiro yн macн ĭ bojasere yirā ñari, sĩaecorona. Ĩnare ĩna sĩajeoro berone, ĩna sĩase vaja rojose tāmuotujabetiriaroju ĩnare rearucuja —yicami Dios.

12 To î viro bero, que na gajeju suoniariajure janecami oveja macure bajiro rijabosacacu. То ĩ yirone, sita buto ti sabesere ĩacaju yu. To bajicoari, muiju ũmuagu busu tujacami. To bajiri, nojua bususe manicaju. To bajicõari, ñamiagu muiju, riíre bajiro buto sũacami. 13 Ñocoa quene, sita tũcurojuare vējacoacama îna. Higuera vāme cutiu ti rica burirodo rijoro, ti rica busere mino veasure vejacatore bajiro vejacama ina. 14 To bajicõari, umuagasero yayicoacaju. Paperajoti tunariarore bajiro bajiyayicoacaju. Jediro gutaurire, yucuyoarire quene yivareocoari, gajeroju tire coacami Dios. 15 To bajiro bajijare, gūta gojeriju, gūtayucuri vatoaju rudisājacoacama masa. Ujarã, rotirimasa, ñamasurã, ñamasumena quene, gajerãre moabosarã, gãjerãre moabosamena quene, rudisãjacoacama. Gãjoa jairã, ñie mana quene, masa jediro rudisajacoacama. 16-17 To bajiro rudicõari, gũtayucurire, gũtari jacasere quene, ado bajiro yicama ina:

—Uju ya cũmuroju rujigu, Dios yuare ĩ ĩabetirotire yiro, yuare tãjoyayioya. "Oveja macure bajiro rijabosacacu quẽne, yuare ĩacõari, rojose yua yise vaja rojose yuare yibeticõato ĩ" yiro, yuare tãjoyayioya —yicama ĩna, gũtayucurire. —Rojose yua yisere ĩacõari, "To bajiro yirã ñari, rojose tãmuotujabetiruarãja" yuare Dios, ĩ macu ĩna yirotirirumu mojoroaca ti ruyajare, to bajiro yaja yua. To bajiro ĩna yijama, "Rojose tãmuobetirucuja yuma" ĩnare yicudimasirocu magumi. To bajiro ti bajijare, yuare tãjoyayioya —yicama ĩna, gũtayucurire, gũtari jacasere quẽne.

Ĩ yarãre Dios ĩ ĩatirũnuroti queti

7 ¹To ĩna yiro bero, ángel mesa babarirãcu ĩacaju yu. Јиdoaga sojeju ñacami sĩgũ. Jũnaga sojeju ñacami gãji. Varuaga sojeju ñacami gãji. To bajicõari, gajejacatuajua varuaga sojeju ñacami gāji. To bajirone ñacõacama ĩna, "Mino vabeticõato" yirã. To ĩna bajijare, adi sita joe, riagari joe quẽne, mino vabeticaju. Yucú joere quẽne, mino vabeticaju. 2 To ĩna bajirone, muiju ĩ jiadojua gāji ángel ĩ vadisere ĩacaju yu. Masirētogū, Dios vãme ucaturiaro cuocõari, ĩ vadore ĩacaju yu. Vadicõari, gājerā ángel mesare, adi sitare, riagarire quẽne, Dios rojose ĩ yirotiriarãre buto ruyugoaro ado bajise ĩnare goticami:

3—Adi sita, riagari, yucúrire quene rojose yibesa mua maji. Mani uju, Dios î bojasere yira îna riovecarire Dios vame înare ucatuto mani maji. Înare ucatujeocoari, adi sitare, riagarire, yucúrire quene rojose yiruaraja mani —înare yicami ángel.

4 To î yiro bero,

—Dios vãmere ucatuecorã, juaãmo cõro, gubo jua jenituaroraca junana naama —yure yicama. —Jediro ciento cuarenta y cuatro mil Israel namasirí janerabatia naama —yure yicama.

5-8 Ti jūnanare cõĩacõari, ado bajiro yure goticama:

—Judá ñamasirí jānerabatia doce mil ñarā ñaama. Tocārācu jānerabatia, cojoro corone ñaama. Adocārācu ñaama:

Rubén ñamasirí jãnerabatia,
Gad ñamasirí jãnerabatia,
Aser ñamasirí jãnerabatia,
Neftalí ñamasirí jãnerabatia,
Manasés ñamasirí jãnerabatia,
Simeón ñamasirí jãnerabatia,
Leví ñamasirí jãnerabatia,
Isacar ñamasirí jãnerabatia,
Zabulón ñamasirí jãnerabatia,
José ñamasirí jãnerabatia,
to yicoari, ñatusamasirí Benjamín ñamasirí jãnerabatia.

îna jedirojune doce mil ñarã ñacõaama îna, Dios vãmere ucatuecorã —yure yicama.

Jãjarã botise sudi sãñarã Diore îna rũcʉbʉore queti

9 To îna yiro bero, uju ya cũmuro, to yicoari, oveja macure bajiro rijabosacacu rijorojua, jajara masare îacaju yu. Tocaraca macana, cojo masa juna ruyabeto, ricatiri rine nagora, to

yicõari, cojo sita rʉyabetoana ñacama ĩna. Jãjarã masu ĩna ñajare, ĩnare mani cõĩajama, cõĩajeomenaja. Sudi botise sãñacõari, jũqueri cʉocama. 10 To bajicõari, ruyugoaro ado bajise ĩnare yicama:

- Yua rucubuogu, Dios, rotigu î rujiri cumurore rujigu, to yicoari, oveja macure bajiro rijabosacacu, înane ñaama rojose tamuotujabetiriaroju yua vaborotire yuare yiretobosara yicama îna.
- 11 To bajiro îna yirone, ángel mesa ñajediro, to yicoari, bucură, veinticuatro ñară, to yicoari, babaricaracu îaianamana, uju ya cumuro tuju rugoganibiacama îna. Gajera ruyugoaro îna ñagosere ajicoari, Diore rucubuora, î rijorojua muqueacama îna. 12 Muqueacoari, ado bajiro yicama:
 - —Riojo gotiama ĩna. Мите гйсивноаја уна quêne.
 Quênaro mure yirйсивно variquênaroti ñaja.
 Rêtoro quênagũ ñaja mu. Quênaro yaja mu.
 Mu rotijama, mure cudiruarãma ñajediro. Rêtoro masigũ ñaja mu. To bajiro mu bajijare, quênaro mure yirũcubuo variquênacõa ñarũgũroti ñaja. To bajirone bajiato —yicama îna, Diore gotirã.
 - 13 To îna yiro bero, sîgũ bucu, ado bajise yure sẽniĩacami:
- —Botise sudi sãñarã, ¿no bajiro bajiriarãjua ñati? —yure yisēniĩacami.
 - **14** To ĩ yijare, ado bajiro ĩre снdicajн ун:
 - —Masibeaja yu. Mu masiguja. Yure gotiya —îre yicaju yu. To bajiro yu yijare, ado bajiro yure gotimasiocami:
- —Ĩna ñaama retoro rojose tāmuoriarodo buto rojose tāmuoboarine, Cristore ajitirunu tujabetiriara. Rojose yiriara ñaboarine, rojose îna yirere yitujacoari, "Rojose yu yise vaja yure vaja yijeobosayumi Cristo", yituoiariara ñaama. To bajiro yiriara ñari, Cristo i rijabosare suori, "Rojose mana ñaama", Dios i yira ñaama.
 - 15 To bajiro Dios î yirâ nari, î ya cumuro rijorojua ejacoari, î bojasere yitujabeama îna. Î tuana nari, niejua rojose yiecobetiruarama îna. Înare quenaro coderugurucumi Dios.
- **16-17** To bajicõari, oveja coderimasure bajiro înare quenaro coderugurucumi Cristo quene. Oco catire înare

iocõari, înare ûmato ñarûgûrucumi. To yicõari, "Juaji sutiritibeticõato" yigu, înare quenaro yirucumi Diojua. To bajiro îna yijare, ñiorijabetiruarama. Tudi oco idiruabetiruarama. To bajicõari, muiju înare tudiasibetirucumi. To bajiri muiju î asise tudi asisajabetiruarama —yure yigotimasiocami.

Ruyariju suoñiariajure janere queti

Ο 1 To ĩ yiro bero, oveja macure bajiro rijabosacacu, cojomo O cõro jua jenituaroracaju suoniariajure janecami. Tijure i janerone, voaro treinta minuto coro oca mano nacaju. 2 To bajiro ti bajiro tusarone, cojomo coro, jua jenituariracu ángel mesa. Dios riioro ina rugosere iacaiu vu. Coiomo coro, iua iẽnituarirãca jutiriari trompeta vãme cutiricari boca juacama ĩna. 3 Gãji ángel, orone quenoriabaja, sutiquenase soemuoriabajare cuogu ñacami. Uju ya cumuro rijorojua Diore rucubuorã, îna soemuoriju orone îna quenoriaju tuju tibajare amiejarũgũcami. Ĩ ejarũgũrone, Dios yarã Cristore ajitirũnu tujabetiriarã, Diore îna senise raca vuocoari, Diore rucubuogu î soemuorotire virã, jairo sutiquenase îre îsicama ángel mesa. 4 Tire î soemuorone, buese quenaro sutiquenase Diore bueejacaju. Dios yarã îre îna senise quene ejacaju, î tuju. 5 Tire soemuogajano, i cuoribajare soemuoriajuaye riti yaasere sajumuocõacami. Tire sãjumuocõari, adi macarucuroju jioreajeocõacami. To ĩ virone, adi macarucuroju buto bujo vabecõari, jacami. To î vise buto busucaju. To bajicoari, buto güioro ocaruyucaju. To bajicõari, sita sabecaju.

Trompeta vãme cutiricarire ángel mesa îna jutire queti

6 To ĩ yiro bero, trompeta vãme снtiricari jutirнаrã, сносаma ángel mesa, cojomo cõro jна jẽnituarirãcн ñarã.

7 Rĩjoroagu jutisuocami. Ĩ jutisuorone, yusujedise oco veta vējacaju. To bajicõari, jea ũjuse, rií vusase, vějacaju. Ti vějarone, adi sita idiaju ñasere cojoju cõĩariaro cõro uajedicoacaju. Yucúri, jediro ta catise quene, uajedicoacaju.

8 l̃ beroagu juticami quẽna. l̃ jutirone, umuaricu gũtaure bajiricu ñacõari, moa riagajure ujurocaroacoacaju. To ti bajirone, moa riaga idiaju ñasere cojoju cõiariaro cõro rií

godovedicoacaju. **9** To bajiri moa riagana ñajediro idiaju ñaboariarã cojojuana cõĩariaro cõro bajireajedicoacama. To bajicõari, cũmuari jacase idiaju ñaboariaju, cojoju rujajedicoacaju.

10 Ĩna beroagu juticami quena. Ĩ jutirone, õ vecagu ñoco jaigu quedicoacami. Jea ŭjurore bajiro ŭjucoa quedirujiacami. Oco idiaju ñasere, cojoju colariaro coro rocaroacoacami. 11 Sũegũ vame cuticami ñoco. To bajiri ĩ rocaroarijune, idiaju ñase, cojoju colariaro coro sũese godovedicoacaju oco. To bajiri tire idicoari, jajara masa bajireacama.

12 Ĩna beroagu juticami quena. Ĩ jutirone, umuagu muiju, namiagu quene, nocoa quene, îna busuruguro coro busubeticama îna yuja. Idiaju coro, cojoju colariaro coro busuboariară, busubeticoacama îna. Cojorumu jediro busuboare, babari horari busumasibeticami. Namire quene, namiagu muiju, nocoa quene, cojo nami jediro busuboare, babari horari busumasibeticama. To bajiri, umua, nami quene îna busubetijare, buto retiacaju.

13 Тіјн bero, õ vecajн ga ĩ vнsere ĩacajн yн. Vнgнne ado bajise ruyugoaro goticami:

—Buto güiose ñaruaroja adi macarucuroanare. Buto rojose tãmuoruarãma îna. Ángel mesa idiarã, îna jutiroti ruyaja. Îna jutirone, buto rojose tãmuoruarãma adi macarucuroana —yigoticami ga.

9 1 To bajiro ĩ yigotiro bero, cojomocãrãcu tusacu juticami ángel. Ĩ jutirone, sĩgũ ñoco adi macarucuroju ĩ quedirujiato ĩacaju yu. Ĩ ñacami tusabetigoje ĩna tubiberiagojere jãnariarore Dios ĩ ĩsicacu. 2 Quedirujiacõari, ti gojere jãnacami. Ĩ jãnarone, jairime jeame ti buemujarore bajiro buemujacaju. Jairo buejũmucõari, rētiacoacaju. To bajicõari, ruyubeticami muiju quẽne. 3 Bueri vatoaju joreroa jãjarã vubatecama, adi macarucurore. Cotibaja ĩ toarore bajiro ĩnare toaroticami Dios. 4 "Tare, yucúrire, no bojase judisere barojobesa mua", Dios ĩ yicana ñacama ĩna. "Ĩna riovecare, 'Āni ñaami Dios yu' yi vãme ucatu ecomena rĩrene rojose yiruarãja mua", Dios ĩ yiroticõacana ñacama. 5 Ĩnare gõjanabiorotiboarine, sĩarotibeticami Dios.

—Cojomocãrãcu muijua, cotibaja î toarore bajiro înare toarūgūruarāja mua —înare yiroticami.

6—Tocãrãcu muijuane buto rojose tãmuorã ñari, buto bajirearuaboaruarãma. To bajiboarine rijamasibetiruarãma ĩna —ĩnare yicami Dios.

7 Yu ĩajama, sĩarimasa, gãmerã sĩaruarã caballo mesare ĩnare toose turiarãre bajiro bajirã ñacama joreroa. Ĩna rujoari joere orone quẽnoriabedorire bajise jeocama. Ĩna riogarima, masu riogare bajise ñacaju. 8 Yoese joa cuticama. To bajicoari, yai, león vãme cutigu gujire bajise jacase guji cuticama. 9 Ĩna rujurire toose cõme gase ñacaju. Ĩna vujama, buto busucaju. Gãmera sĩaroana, caballo mesa jairo tunuricori ĩna tuavatore bajiro ocaruyucaju ti. 10 Cotibaja ĩ toaricare bajise toaricari cutira nacama joreroa. Ĩna toajama, cojomocaracu muijua coro yoaro ti junijare, rojose tamuorugucama. 11 Joreroa uju, ángel rojogu nacami. To bajicoari, tusabetigoje uju nacami. Hebreo oca raca Abadón vãme cuticami. To bajicoari, griego ye raca Apolión vãme cuticami. "Rearimasu" yire uni ñaja ti. d

12 To bajirone bajicaju joreroa îna toase răca masa rojose îna tămuoroti quene. Tire bajirone bajiruaroja adi macarucuro tusarirumuri rojose îna tămuosuoroti. Tiju bero, rojose îna tămuoroti juaji ruyacaju quena.

13 Joreroa îna toaro bero, cojomo coro coja jenituarirăcu tusacu ángel juticami. Î jutirone, Diore rucubuoră, î rijorojua sutiquenase, îna soemuoriaju orone îna quenoriaju nase babaricărăca saviari gudarecoju ocaruyucaju. 14 l jutirone, ado bajiro ocaruyucaju:

—Riaga, Éufrates vãme cutirisa tuju babaricaracu ángel mesa rojose yirare yu siacucanare õjaaya —yi ocaruyucaju.

15 To bajiro ti yi ocaruyujare, "Idiaju ñaboariaju, cojojuanare masare sĩajeocoato" yigu, ĩnare õjacami. "Tirodone, ĩ muijune, tirữmune, ti horane masare sĩaruarãma" ĩ yituoĩariarore bajirone ĩna yirotire yigu, ĩnare siacũñuju Dios. 16 Ĩnare ĩ õjaro bero, jãjarã masu, surara mesa, caballo joeju jesarãre ĩacaju yu. "Doscientos millones ñaama" yi ocaruyusere ajicaju yu.

17 Yu ĩajama, ado bajiro bajicama: Ĩna rujurire toose ricati rĩne ñacaju. Gājerā sũase, gājerā muagaserore bajiro sumese,

 $[^]d$ **9.11** Apolión ti gotijama, "Rearimasu" yire ũni ñañuju.

gãjerã surise sãñacama. Caballo mesa, yai, león vãme cutigu rujoare bajiro rujoari cuticama îna. Îna riseriju budicaju jea bueri. To yicoari, rojose sutise azufre vãme cutise quêne budicaju. 18 Idiaju ñaboariaju, cojojuanare masare sĩajeocoacaju ti, caballo mesa riseriju budicati. 19 îna riseri budise suorine güiorā masu ñacama. Îna jīcorori quêne ãñare bajise ñacaju. To bajicoari, ãña î rujoa rãca î cûnirore bajiro güioro yise ñacaju.

20 Jājarā īna sĩaecosere ĩaboarine, ĩna sĩarʉacanajʉama ado bajiro rojose yicõa ñarũgũcama: Vãtiare rũcʉbਚocõa ñarũgũcama. To yicõari, rũcਚbਚorਚarã ĩna quẽnoriarã ñacama: Oro, plata, bronce, gũta, yucú quẽne ti rãca quẽnocõari, rũcਚbਚorã ñacama. Ĩna quẽnoriarã, ĩase me, vase me, ajise me ti ñaboajaquẽne, tire rũcਚbਚocõa ñarũgũcama. 21 To yicõari, gãjerãre sĩacõa ñarũgũcama. Masare rojacõa ñarũgũcama. Dios ĩ bojabetire ajeriarã cuticõa ñarũgũcama. To yicõari, juarudicõa ñarũgũcama.

Ángel, papera tũnariajotiaca cuogu ĩ bajire queti

10 1 Tiju bero, gajeye ado bajise bajicaju: Sĩgũ ángel, gãje-rã ángel mesa rẽtoro tutuagu, õ vecaju buerigaseri vatoaju rujiacami. Ado bajiro bajicami: Ĩ rujoa vecare buerimamu ñacami. Ĩ riogama, muiju ũmuagure bajiro busucaju. Ĩ ñicugũri quẽne, jeare bajise yaacaju. 2 Papera tũnariajotiaca õjacõari cuocami. Rujiejacõari, ĩ gubo riojojacatuajua, moa riagaju cudarocaroacami. Gãcojacatua gubo boejua cudacūcami. 3 To yicõari, ruyugoaro avasãcami. Yai, león vãme cutigu ĩ avasãrore bajiro ruyucaju, ĩ avasãcati. Ruyugoaro ĩ avasãrone, cojomo cõro, jua jēnituarirãcu bujoa ñarã ĩre cudi ocaruyucama. 4 Ĩna cudi ocaruyusere ajicõari, ucaguagu yiboacaju yu. Tire ucaguagu yu yirone,

—Tire ucabesa. To yicõari, gãjerãre gotibesa —унге yi ocaruyucajн, õ vecajн.

5 To bajise ti yi ocaruyuro bero, cojojacatua gubo moa riagaju cudarocaroacõari, gaje gubo boeju cudacũcõari, ĩ amo riojojacatua ĩ numuosere ĩacaju yu. 6-7 "Yu gotirore bajirone bajiruaroja' îre mani yimasirotire" yigu, ado bajise yicami yure ruyuaĩocacu:

—Catimuorũgõrocu, Dios, õ vecaye, to yicõari, adi macarucuroaye jediro rujeocacu, ĩ ĩaro rĩjorojua riojo yu gotirū-

gũrore bajirone ado bajise yaja yu: Cojomo cõro jua jēnituarirācu tusacu ángel ĩ jutitusarirīmarone, masa ĩna masibeticati, "Ado bajiro yirucuja yu" gotirētobosarimasare ĩnare ĩ yicatore bajirone yijeocõarucumi Dios, yicami yure ruyuaĩocacu. "To cõrone yijeorucuja yu" ĩ yituoĩariaju ejaja —yicami yuja.

8 To ĩ yiro bero, õ vecaju yu ajicati quena ado bajiro yure gotiremo ocaruyucaju:

- —Ángel riojojacatua gubo moa riagaju cudarocaroacõari, gaje gubo boeju cudacũcõari ñagũ tuju vasa. Papera tũnariajotiaca ĩ cuorijotire ãmiaya —yure yi ocaruyucaju.
- 9 To bajiro ti ocaruyusere ajicõari, ángel tuju vacaju yu. Ĩ tuju ejacõari,
 - —Tijotiacare yure îsiña —îre yisenicaju yu.

To yu yisere ajicõari, yure îsigune, ado bajiro yure yicami:

- Ũma. Baya mu. Adijotiacare mu barone, beroa ocore bajiro ibisitiruaroja mu riseju. To bajiboarine, mu baro bero, mu gudajoaju sũecoaruaroja —yure yicami.
- **10** To ĩ yijare, tijotire ãmicõari, bacaju yu. Beroa ocore bajiro ibisiticaju. To bajiboarine yu baro bero, yu gudajoaju buto sũecaju. **11** Yu baro bero, ado bajiro yure goticami ĩ quẽna:
- —Masa tocărăca macana, cojo masa jūna ruyabeto, cojo oca ruyabeto ñagõră, to yicõari, cojo sita ruyabetoana îna ujară quene îna bajirotire goti rijoro yiroti ñaja mure quena —yure yicami.

Juara Cristore gotiretobosarimasa îna bajiroti queti

 $1\,1^{\,1}$ To ĩ yiro bero, cõĩariure yure ĩsicami ángel. Ĩ ĩsirone, ado bajiro yure yi ocaruyucami Dios:

—Тін rãca yure yirucubuoriavire cõĩaaya. Yure rucubuorã îna soemuorijure quene cõĩama. To yicõari, "¿Nocãrācu masu ñati yure rucubuoriaviju rejarã?" yigu, ĩnare cõĩama. 2 Ti vi tu ñaritucurorema cõĩabesa. Yure ajimena yatucuro ñaruaroja ti tucuro. Tojure idia cuma gaje cuma gudareco cõro yu ya macajure rojose yicudiruarama ĩna. 3 To bajiri juara yure gotiretobosaronare cõarucuja yu. Idia cuma, gaje cuma gudareco cõro yure gotiretobosa ñaruarama ĩna. "Sutiritiama' yiĩato" yimasiore sudi sãñacõari, gotiñaruarama —yure yi ocaruyucami Dios.

4Ĩna juara gotiretobosarimasa ĩna ñajama, adi macarucuro uju, Dios ĩaro rijorojua, ju olivo vame cutiuri, to bajicoari, sĩabusuojeoriajuri, juaju ti ñarore bajiro ñara bajicama. 5 Gotiretobosarimasare ĩatera, ĩnare rojose ĩna yiruaboajama, ĩna riseriju jea budicaju. Ti raca ĩnare soereajeocoacama ĩna. 6 Oco quedise ĩna bojabetijama, "Oco quedibeticoato" yira ñacama. To bajiri, Diore ĩna gotiretobosarirodo corone "Oco quedibeticoato" yicama. Ocore quene, rií godoveomasira ñacama. To yicoari, adi macarucuroanare, no ĩna bojase "Rojose tamuoato" yimasira ñacama. No ĩna bojarore bajiro tire yimasira ñacama.

7 Diore îna gotiretobosa gajanorone, înare sĩaguagu îna tuju mujaejacami tusabetigojeagu güiogu. To bajicoari, înare sĩareacami. 8 înare sĩareacoari, jairimaca varia maaju îna rujurire cũcami. Mani ujure îna jajusĩacati maca ñacaju ti maca. Ti macana buto rojose yirã ñari, Sodoma macana ñamasiriarã, to yicoari, Egipto sitana ñamasiriarãre bajiro yicama îna. 9 To bajiri güiogu î sĩacana idiarumu gajerumu gudareco maaju cũñacaju îna rujuri. Masa ñajediro, cojo jūnana ruyabeto, cojo sitana ruyabeto, îna rujurire ĩacama. Sĩgũri, ĩacoari, îna yujeruaboajaquene, înare matacami güiogu. Buto îna ĩaterã îna ñajare,

- —Ĩnare yujebeticõato —yicama masa. **10** Gotiretobosarimasa îna rijacoajare, jäjarã masa, buto variquenacama. Variquenara ñari, vaja manone gajeyeuni gamera isicama.
- —Ĩna jʉarã manire rojose yibetirʉarãma yuja —yivariquē-nacama.
- 11 To bajiro îna yiboajaquene, idiareme gajereme gedareco tesatone, înare catiocami Dios. To î yijare, tudicaticoari, îna vemeregesere îaucacoari, beto guicama masa. 12 To îna bajirone, o vecaje ruyugoaro ado bajise ocaruyucaje:
 - —Adojua mujaaya —yi ocaruyucaju.

To bajiro yi ocaruyucatire ajicõari, masa ĩnare ĩaterã ĩna ĩarone, buerigaseri vatoaju mujacoacama ĩna. 13 Ĩna mujatone, adi macarucuro buto sabecaju. Ti saberone, ti macare mil ñariviri ti ñajama, cien ñariviri juriavējacaju. To ti bajirone, siete mil masa bajireacama. Gãjerã, catiruyarã, ĩaucacoacama ĩna quena. Buto güirane Diore rucubuocama.

14To bajiro ĩna bajicati, juaji bajitusacaju. Yoato mene rojose tãmuocama ĩna quena.

Cojomo coro jua jenituariracu tusacu ángel trompeta raca î jutitusare queti

15 Masa Diore îna rũcʉbʉoro beroacane, cojomo cõro jʉa jẽnituarirãcʉ tʉsacʉ, Dios tʉagʉ ángel jutitʉsacami. l̃ jutirone, õ vecajʉ jãjarã masa îna oca jedirore bajiro ruyugoaro ado bajiro yi ocaruyucajʉ:

- —Dios mani uju, Cristo quene, ñajediro ujara masu ñaama yuja. Adi macarucuroana ñajediro, rojose yira quene, cudibetiruaboarine, îna bojarore bajiro rîne îna cudirotire yira, yama. To îna yijare, ñimarajua înare cudibetirona maniruarama yuja. To bajiro rîne rotiruguruarama —yi ocaruyucaju, o vecaju.
- **16-17** Ti ocaruyusere ajicõari, veinticuatro ñarã bucurã, Dios rījorojua, uju ya cũmuroriju rujiriarã ñari, rũjuqueacõari, sitaju muqueacoacama îna. To bajiro yicama, ĩre rũcubuorã. To yicõari, ado bajiro Diore basarucubuocama:
 - —Ñajediro masijeogu ñaja mu. Tirumuju ñamasirí ñaboarine, adirumurire quene ñacoa ñarugugu ñaja mu. To bajiri quenaro rotisuogu yaja mu. Tire tuoïacoari, "Quenaro yaja" mure yivariquenaja yua.
 - 18 Mure masimena buto mure jūnisiniadicama īna.

 Yucurema, mujua, īnare ĩajūnisinicoari, rojose ĩna yise vaja rojose mu yirotirumu ejacoaju. Rojose ĩnare yicoari, mure gotiretobosarimasare, to yicoari, mu yara, mure rucubuora ñamasura, ñamasumena quene, îna jedirore quenaro îna yire vaja, quenaro înare yirucuja mu. Adi macarucuroanare gajerare rojose yirare rojose tamuotujabetiriaroju înare mu rearotirumu ejacoaju yuja —Diore yibasarucubuocama, Dios rijorojua muqueacana.

19 To îna yirone, õ vecaju Diore rücubuoriavi soje jänacoacaju. To bajirone, ti vi jubeajure Dios î rotimasire säñarijataro ruyucaju. Ruyucõari, tijune buto bujo yabecõari, jacami. To bajicõari, buto güioro ocaruyucaju. To bajicõari, sita sabecaju. To bajicõari, yusujedise oco veta buto vējacaju.

Rõmio tuju gusore bajigu ñaguro î bajire queti

 $12^{\, 1}\, \mathrm{Bero}, \, \tilde{\mathrm{o}} \, \, \mathrm{vecaju} \, \, \tilde{\mathrm{u}} \, \mathrm{muagaserojure}, \, \mathrm{gaje} \, \, \mathrm{v} \, \tilde{\mathrm{a}} \mathrm{me} \, \, \tilde{\mathrm{n}} \mathrm{amasuse}$ bajirotire $\, \, \tilde{\mathrm{i}} \, \mathrm{oro} \, \, \, \mathrm{ruyucaju}. \, \, \tilde{\mathrm{N}} \, \mathrm{asuose} \, \, \, \, \tilde{\mathrm{romio}} \, \, \, \, \mathrm{ruyucamo}. \,$ Űmuagu mujiu î vaasere bajiro vaarito sudiro sañago ñacamo. Ñamiagu muiju joere rugocamo. So rujoa jeoriabedore juaãmo cõro, jua jenituariracu nocoa nacama. 2 Macu sanago ñari, macu cutigoago, buto visiogone avasãcamo so. 3 Tiju bero, quena o vecaju, gaje vame namasuse bajirotire ioro ruyucaju. So tuju gusore bajigu ñaguro, sũagu ñacami. Cojomo cõro jua jenituariraca rujoari cuticami. To bajicoari, juaamo cõro jotari cuticami. To bajicõari, tocãrãca rujoari joere ujarãre rotibosarã ye jeoriabedori jeocami. 4To bajicõari, ñocoa idiaju ñaboariaju, cojojuanare î jîcoro râca înare javêjacami, adi macarucuroju. Înare javējacõari, rõmio rijorojua ejarũgũ ejacami, so macu cutirone îre sĩabaru. 5 To ĩ bajirone, masa jediro uju ñarocure, macu cuticamo so. Ĩ ñacami buto rotirocu. Gusore bajigu ñaguro sucare i baruajare, ire so macu cutirone, amimujacoari, Uju Dios va cumuroju ire rojocama, sũcare. 6 Rõmiojua quene, gusore bajigu ñagurore rudiacoari, masa îna ñabetoju, "Toju ñaruocomo" Dios î yiriajure ejacamo. Tojure idia cuma gaje cuma gudareco coro sore codenacami Dios.

7 Sore ĩ codero bero, õ vecaju îna gãmerã quẽaro ĩacaju yu. Miguel rãcana ángel mesa, vãtia uju, gusore bajigu ñagũro yarãre quẽacama îna. 8 Gusore bajigu ñagũro yarãjua, quẽatīmabeticama. To bajiri Miguel rãcanajua, înare quẽatīmacõari, înare bureacõacama, õ vecajure. 9 To bajiro îna yijama, tojure ñabeticõari, adi macarucuroju îna ñarotire yirã, yicama. Gusore bajigu ñagũrore yu yijama, vãtia uju Satanás yigu yaja. Adi macarucuro masa ñajedirore "Dios ĩ bojabetire yato" yigu, yitorimasu ñaami. Cojojirema, diablo ĩre yire ñaja. Tirũmuju ãñare bajigu ñacõari, yitomasirí ñaami. e

10 Тіјн bero, õ vecajн ruyugoaro ado bajiro ocaruyucajн:

—Masa, îre ajitirunură, rojose tâmuotujabetiriaroju îna vaborotire înare Dios î yiretobosariju ejacoa-

^e12.9 "Yitorimasu" yiruaro yaja diablo ti yijama.

ju yuja. Adi macarucuro ñajediroana, rojose yirã quene, cudibetiruaboarine, îna cudirotire yirã, yama Dios, mani uju, Cristo quene. To bajiro îna yijare, umuari, namiri quene Dios rijorojua rugocoari, masare mani mairare Cristore ajitirunurare "Rojose ñaja" înare yinagomacaruguboagure Satanás îre burocacoamu mani yuja.

- 11 Cristo oca riojo gotisere ajicõari, "Ĩ rijabosare suorine rojose yua yise vaja, yuare vaja yijeobosayumi Cristo" yituoĩacõari, ĩ yere gotitujamena ñari, sĩaecoyuma. To bajiro yituoĩacõari, ĩna gotitujabetijare, adojure ñamasibeami Satanás yuja, "Rojose yama. To bajiri rojose ĩnare yiroti ñaja" masare ĩnare yigoti yiroboagu.
- 12 To bajiri adojuare Satanás î namasibetijare, variquenato mani. Mani variquenaboajaquene, macarucuroanare, riagarianare quene, buto rojose bajiruaroja. Macarucurojure mani rocagu, "Yoaro mene yu bojarore bajiro yu yitujarotire yirucumi Dios" yimasicoari, buto junisinigumi —yi ocaruyucaju, o vecaju.

13"Õ vecaju ñagure yure rocarujioyuma Dios yarã, adi macarucuroju yu ñarotire yirã" yituoĩamasicõari, rõmio macu cuticacore suyacami gusore bajigu ñaguro. 14 Sore i suyaboajaquene, ga jaigu querujuri sore isicami Dios, so vurotire vigu. "'Masa îna ñabetoju, toju ñaruocomo' Dios î viriajure vu ejacõari, quenaro nato" yigu, sore isicami. Tojure idia cuma gaje cuma gudareco coro bare sore ecacoari, codecami Dios. 15 So vurudisere ĩacoari, sore sĩaruacami gusore bajigu ñaguro. To bajiri î riseju jairo oco yibucami, sore ruuru. 16 To bajiro î yiboajaquene, sita sore ejaremocaju. Oco i yibuboasere udijuajeocoacaju. 17 To bajiro ti bajiro ĩacoari, buto sore jūnisinicami gusore bajigu ñaguro. Sore sĩamasibeticoari, so jãnerabatiajuare sĩagũ vacami vuja. Ĩna ñacama Dios ĩ rotisere cudirã, Jesús suorine riojo îna masisere ajitirunu tujamena. 18 Înare sîaru, moa riaga tusaroju rügõcami gusore bajigu ñagũro.

Ĩaĩañamana güiorã juarã ĩna bajire queti

13 Tiju bero, ado bajise bajiīocaju quēna: Sĩgũ güiogu, moa riagaju majadicami. Cojomo cõro, jua jēnituarirāca rujoari cuticami. To bajicoari, juaamo coro jotari cuticami. Tocaraca jotari joere ujarare rotibosarimasa ye jeoriabedori jeocami. To bajicoari, "Dios ñaami' yure yiĩato" yigu, tocaraca rujoariju "Dios ñaja yu" yisocari vame ucatu ecoyumi. Macarocagu yai, leopardo vame cutigure bajiro bajigu ñacami. Ĩ guborima, buco guborire bajise gubori cuticami. Yai, león vame cutigu risere bajiro rise cuticami. Gusore bajigu ñagūro, re bajiro ĩ rotimasirotire yigu, ĩ masisere ĩ ujocacu nacami. 3 Coja ĩ rujoare catibetirocure bajiroju jairicamiro, cămiro cuticami. To bajiroju bajicoacacu naboarine, "Rijabesujari" yituoĩacoari, re ajitirūnu suyacama adi macarucuroana jediro. 4 re ajitirūnucoari, gusore bajigu nagūrore quēne rūcubuocama masa, ĩ masise ĩ ujocacu ĩ najare. Gājijuare, yaire bajigu nagūre ado bajiro rūcubuocama:

—Gāji, îre bajiro bajigu magumi. Î raca îna gamera queajama, nimujua îre quearetobecumi —îre yirucubuocama masa.

5—Yu ñaja retoro ñamasugu. Ñimu gāji yure bajiro bajigu magumi —yigoticami güiogu. To yicoari, Dios i ajitese masu ire ñagomacacami. Idia cuma gaje cuma gudareco coro înare rotiñacami. To bajiri güiogu rojose i yiñasere, "Tire yibeticoaña", îre yibeticami Dios. 6 "Yibesa" i yibetijare, to bajirone goticoa ñacami: Diore, i ñarojure, to yicoari, i tuanare quene rojose ñagomacacoa ñacami. 7 To bajiri, Diore ajitirunurare siareacoari, adi macarucuro jediroanare roticami. "Înare rotibesa" Dios îre i yibetijare, to bajiro yicami. 8 Adi macarucuro i rujeoroto rijoroju, "Ado coro ñaruarama yu tuju ñarugurona" Dios i yiriatutire cuocami oveja macure bajiro rijabosacacu. To bajiro Dios i yibetiriara rine güiogure ire rucubuoruarama.

9 To bajiri, adi oca muare yu gotisere mua ajimasiruajama, quenaro ajiya mua:

10 "Yu yarã, Cristore ajitirunura, adocaracu tubiberiaviju tubibe ecoruarama" Dios i yituoiariarore bajiro bajiruarama. To bajiri, siaecorona quene, "Siaecoruarama" i yiriaro corone bajiruarama.

"'To bajirone bajiruaroja' Dios ĩ yire ñajare, bajiaja" yituoĩarã, Cristore ĩna ajitirunu tujabetijama, quenaruaroja.

11 To bajiro yure bajiĩocati bero, quẽna gãji güiogu sita tũcuroju joe jeaejacami. Oveja macu mame jotari bugure bajiro jotari cutigu ñacami. To bajiboarine, gusore bajigu ñagũro, ocare bajiro ñagõcami. 12 Gãji, sita tũcuroju joe jeaejacacure rotigu ñacami güiogu, moa riagaju majadicacu. Îre rotigu ĩ ñajare, ĩ ĩaro rĩjorojua ejarũgũ ejacõari, jediro ĩ masise rãca ĩre rotibosacami sita tũcuroju joe jeaejacacu. To yigune, adi macarucuro ñarã jedirore, ĩ ujure rũcubuoroticami. 13 To yicõari, ĩaĩañamanire yiĩorũgũcami. To yigune, masa ĩna ĩaro rĩjoro õ vecaye jea ũjuvējase yiĩorũgũcami. 14 Güiogu, moa riagaju majadicacu ĩ masise suorine ĩ ĩaro rĩjorojua ĩaĩañamanire yiĩogũ ñari, adi macarucuro ñarã jedirore ado bajiro ĩnare yitocami:

—Moa riagaju majadicacure jariase rãca îna jasĩaboajaquēne, rijabetirí î ñajare, îre rũcubuorã, îre bajigu quēnoña. Îre bajigu quēnogajanocõari, îre rũcubuoya —înare yitocami, "Dios î bojabetire yato" yigu.

15 To î yitoro bero, îna quenorujeocacure nagogu îre godoveocami sita tucuroju joe jeaejacacu. To î yijare, nagocoari, îre rucubuomenare siacoacami. 16 To yicoari, "Masa jediro ucatu ecoruarama", yiroticami. To î yijare, gajeyeuni jaira, maioro bajira quene, gajerare moabosara, moabosamena quene, îna amo riojojacatuare vame ucatu ecocama îna. Îna amore îna ucatubetijama, îna riovecajuare vame ucatu ecocama. 17 To bajiro îna yiecocati, güiogu moa riagaju majadicacu ya vame nacaju. To bajiro ti bajibetijama, î ya numerojua nacaju. Ti vame ucatu ecomena, îsicoari, vaja senimasibeti, îna bojasere vaja yimasibeticama.

18 To bajiri, ĩ ya número, 666 ñacajʉ ti. ᢆ⊕mʉ vãme yire ũni ñacajʉ ti número. "To bajirivãme yire ũni ñaja" yimasirʉarã, quēnaro ĩnare bueroti ñaja.

Rojose tãmuotujabetiriaroju vaboronare Dios înare î yiretobosaro îna basaroti queti

 14^{1} Tiju bero, ado bajise bajiĩocaju quẽna: Sión vãme cuti buro joe rũgõcami oveja macure bajiro rijabosacacu. Ĩ rãcana ñacama ciento cuarenta y cuatro mil masa. Ĩna riovecariju oveja macure bajiro rijabosacacu vãme, to yicõari, ĩ

jacu vãme ucatu ecoriarã ñacama. 2 Bero, õ vecaju oco menirore bajiro ruyugoaro ocaruyucaju. To bajicõari, bujo î jaro bususere bajiro ruyugoaro ocaruyucaju. To bajicõari, arpa vãme cutise rãca jājarã masa îna jabasarore bajiro ocaruyucaju. 3-5 Babaricãracu ĩaĩañamana, to yicõari, bucurã, uju ya cũmuro ture ñacama. Îna ĩaro rĩjoro, ciento cuarenta y cuatro mil masa, mame basa basacama. Îna rîne ti basare masicama. Îna ñacama adi macarucuroana Satanás bojasere yiboariarã, Dios macu î rijabosare suorine, "Ñie rojose mana ñato" yigu, Dios î yirêtobosasuoriarã. To bajicõari, rõmia rãca ajeriarã cutiĩamena ñacama. Îna vatoagu sĩgũ socagu manicami. Oveja macure bajiro rijabosacacujuare î bojarore bajiro îre ajisuyariarã ñacama. §

Idiarã ángel mesa Diore îna gotiretobosare queti

6 Bero, ángel õ vecaju ĩ vusere ĩacaju yu. Ĩ ñacami, Dios macu suorine quenaro Dios ĩ yise quetire gotigu. Tocaraca macanare, cojo masa jūna ruyabeto, ti queti jedibetirotire goticudiguacu bajicami. 7 Ado bajiro ruyugoaro goticami:

- —Masare Dios î beserirumu ejacoaju ti. To bajiri, güirāne, "Jediro masigu ñaja mu" Diore îre yirucubuoya. Ĩ ñaami õ vecaye, adi macarucuroaye, moa riagari, oco umaburigojeri, ñajediro rujeomasiri. To bajiro yimasiri î ñajare, îre rucubuoya —yigoticami ángel.
- 8 Bero, quena gaji ángel o vecaju î vusere îacaju yu. Ado bajiro goticami:
- —Babilonia vãme cuti macana rojose îna yirũgũse suorine masa jediro rojose yirũgũboama. To bajiri, ti macanare reacõami Dios yuja —yigoticami.
- 9 Bero, quẽna gãji ángel õ vecaju ı̃ vusere ı̃acaju yu. Vuvacune, ado bajiro ruyugoaro goticami:
- —Güiogu, moa riagaju majadicacure rũcubuorãre, to yicoari, îre bajigu îna quenorujeocacure rũcubuorãre quene rojose yirucumi Dios. Ĩ vamere îna amoriju, îna riovecariju ucatu ecoriarare ĩajūnisinicoari, înare rojose yirucumi Dios. 10 Înare ĩamaibecune, buto rojose îna tamuorotire yirucumi

f**14.3-5** Ap 4.2-8; 5.9-10.

Dios. No bojarā güiogure rūcubuorāre rojose tāmuotujabetiriaroju reacoarucumi Dios. Toju, azufre vāme cutise ūjunārojure rojose tāmuorūgūruarāma īna. Oveja macure bajiro rijabosacacu ī īaro rijoro, to yicoari, ángel mesa īna īaro rijorojua rojose tāmuoruarāma īna. 11 īna ūjurimeaye bueri buetujabetiruaroja. To bajiri, güiogure rūcubuoboariarāre rojose īna tāmuose jedibetiruaroja. Īna quēnocacure rūcubuorā, to yicoari, güiogu vāme ucatu ecocana quēne, to bajirone rojose tāmuoruarāma īna. 12 Rojose īna tāmuotujabetirotire tuoīacoari, Dios ī rotisere cudirāma, Jesúre ajitirūnu tujabetiroti ñaja muare —yigoticami ángel.

13 To î yiro bero, õ vecaju ado bajiro yure yi ocaruyucaju ti:

—Миге ун gotisere ucaya. Variquẽnase rãca ñato, mani ијиге ajitirũnu tujabeticõari, bajirearã —yi ocaruyucaju, о́ vecaju.

Tire ajicõari, ado bajiro yi ocaruyucami Espíritu Santo:

—To bajirone bajiruaroja. Josari moarūgūboariarā, to cõrone ususājaruarāma ĩna. Õ vecaju ĩna ejarone, josare ĩna tāmuorere masicõari ĩnare vaja yirucumi Dios —yi ocaruyucami Espíritu Santo.

"Adi sita ñarãre beseaya", Dios î yire queti

14 To ĩ yiro bero, buerigaseri quẽnaro botise ĩacaju yu. Ti joere masure bajiro rujigure ĩacaju. Ĩ rujoare oro bedo jeocami. Jariase bujariasere сиосаті. 15 Gãji ángel Diore rucubuoriaviju ĩ budiro ĩacaju yu. Buerigaseri joeju ñagure ruyugoaro ado bajiro goticami:

—Ote rica bucuacoaju. To bajiri ricare jasurejuaaya —ĩre yigoticami ángel.

16 To ĩ yisere ajicoari, buerigaseri joeju ñagũ, quenase rine besecoari, jasurejuacami. ^g

17 To ĩ yiro bero, õ vecaju Diore rũсubuoriaviju gãji ángel budiadicami quẽna. Ĩ quẽne, jariase bujariasere сиосаті. 18 Ĩ bero, vadicami gãji ángel. Diore rũсubuorã, ĩna soemuoriaju tuju ñarí, jeare codegu ñacami. Diore rũcubuoriaviju budiadicõari, jariase сиодиге ruyugoaro ado bajise goticami:

g14.16 To bajiro î yijama, Jesúre ajitirunurare î juarotire yiro yaja.

—Macarucuroaye uye ñicoaju. To bajiri mu jariase rãca jasurejuaaya —yigoticami.

19 To ĩ yisere ajicoari, ti rica rojosere jasurejuacami. Juacoari, ti oco rijerotijuju cucami. "Masa rojose ĩna yisere ĩajūnisinicoari, buto rojose ĩnare yirucumi Dios", yire uni ñacaju ti. 20 Maca sojuaju cudaabocama, uyere. Ĩna cudaaborone, uye oco ñaboasene rií godovedicoa yujacaju. Trescientos kilómetros yoaro rií umayucaju. To bajicoari, caballo rujoa tusariju coro ucuaro umayucaju.

Adi macarucuroanare rojose Dios i yirotire ire ina yibosare

 15^{1} Тіјн bero, quẽna õ vecajн ĩаĩañamani güiose ĩacajн yн. Ángel mesa, cojomo cõro jна jẽnituarirãch ñarã ñacama. "Bero, adi macarhchroanare cojomo cõro jha jẽnituarorãcaji ricati rĩne rojose yirharāma" Dios ĩ yicũriarã ñacama. "Ĩna shorine yhre ajiterãre rojose ĩnare yirotijeocõarhchja yh" yigh, ĩ yire ñacajh.

2 Riaga jairisa oco botirisa ñacoari, quenaro ruyurisa ĩacaju yu. To bajicoari, jea vusarisa ñacaju. Tiya tuju masa rugocama. Ĩna ñacama güiogure, moa riagaju majadicacure, to yicoari, ĩre bajigu îna quenorujeocacure ajibeticana. Îna riovecarire güiogu ya número ucatu ecobeticana ñacama. Arpa vame cutise jabasare Dios ĩ ĩsire cuocama ĩna. 3 Moises, Dios ĩ bojasere yimasirí ĩ basamasirere, to yicoari, oveja macure bajiro rijabosacacu ĩ basacatire tuoĩacoari, ado bajiro Diore basacama:

- —Ми ñaja yua uju, ñajediro masijeogu. Ñimujua gāji mure bajiro masigu magumi. Ĩaĩañamanire, to yicõari, ñajediro quẽnase mu yirere tuoĩacõari, "Quẽnaro yiyuja" mure yaja yua. Masare quẽnaro riojo yigu ñaja mu. To bajicõari, mu yirore bajiro yigu ñaja mu. Adi macarucuro ñarã jediro uju ñaja mu.
- 4 Mure güijediruarama masa. Mure güirane, "Retoro masigu naami" mure yirucubuoruarama. Mu sigune naja cojoji rojose yiiabecu. Quenaro riojo yigu mu najare, mure quenaro rucubuoruarama adi macarucuroana jediro —Diore yibasacama.

5 To bajiro îna yibasaro bero, õ vecaju Diore rucubuoriavi ti janasere ĩacaju yu. To yicoari, Dios ĩ ñarisoa ti janasere ĩacaju yu. 6 Diore rũcubuoriaviju cojomo cõro jua jēnituarirãcu ángel mesa, "Adi macarucuroju rojose yure yibosaruarãma" Dios ĩ yicūriarã, ĩna budisere ĩacaju yu. Sudi ueri mani quēnaro botise sãnacama ĩna. To yicõari, orone ĩna quēnoria gaserore cotitēroju tusarigaserore vēnacama. 7 To yicõari, babaricãrācu ĩaĩañamana rãcagu, sĩgũ, cojomo cõro jua jēnituarirācu ángel mesare tocãrācurene orone ĩna quēnoriabajari, masare rojose Dios ĩ yiroti jũmuro sãnaribajarire ĩnare ĩsicami. Dios ñaami ñacõa ñarũgũrocu. 8 Tibajari ĩnare ĩ īsirone, "Quēnarētogũ ñaja yu" Dios ĩ yiĩose, ĩ masise quēne, jea bueri buejũmucoacaju Diore rũcubuoriavi yuja. Ñimujua ti buerone, sãjariaro manicami. Cojomo cõro jua jēnituarirācu ángel mesa rojose yirona, ĩna yigajanobetone, ñimujua sãjariaro manicami, Diore rũcubuoriavijure maji.

Rojose sãñaribajari queti

 $16^{\, \mathrm{1}\, \mathrm{Diore}}$ гйсньногіаvi ti bueñarone, ti vijнne ocaruyusere ajicajн ун quēna. Cojomo cõro jна jēnituarirāch ángel mesare ado bajiro goti ocaruyucajh ti:

—Masa rojose ĩna tãmuorotire yirã, mua сиoribajarire adi macarucuro joeju yuejeoya. Ti ñaja masa rojose ĩna yisere yu ĩatese —yi ocaruyucaju.

2 To ti yirone, ñasuogu ángel ĩ cuoribajare adi macarucuro joeju yuejeocami. To bajiro ĩ yirone, güiogu, moa riagaju majadicacure bajigu îna quenorujeocacure rucubuocoari, ĩ vame ucatu ecocanare îna rujurire buto junise cami joe jeacaju.

3 Quena î beroagu ángel, î cuoribajare moa riagaju yuerearodecami. Î yuerearoderone, rii godovedicoacaju oco. To bajicoari rijari riire bajise nacaju ti. To bajiro ti bajirone, tiyaju naboariara jediro rijajedicoacama.

4 Juarã berore que na gāji ángel î сuoribajare, riagariju, oco umaburigojerire que ne yuerearodecami. То î yirone, rií godovedicoacaju, riagari que ne. 5 То bajise ti bajirone, ángel, oco codegu, ado bajiro ocaruyucami, Diore gotigu:

—Мч ñaja rojose yiĩabecч. Tirumuju ñamasirí ñaboarine, adirumurire quene ñacoa ñagu ñaja mu.
 Masa rojose îna yisere îajunisinicoari, "Ocore, rií godoveocoaca" mu yijama, quenaja.

6 Masare mu yarāre sīacama īna. Mure gotirētobosarimasare quēne, to bajirone yicama īna. To bajiri, "Rií idiato īna rojose yicana" mu yijama, quēnaja —yi ocaruyucami ángel, oco coderimasu.

7 To ĩ yi ocaruyusere ajicoari, Diore rũcubuorã ĩna soemuoriaju cutoju quene ado bajise ocaruyucaju, Diore gotiro:

—Riojo ñaja. To bajirone bajiaja. Yua uju, masijeogu ñaja mu. To bajigu ñari, masa rojose ĩna yise vajare, riojo vaja yaja mu —yi ocaruyucaju.

8 Îna bero babaricărăcu tusacu ángel, î cuoribajare muiju joere yuejeocami. To î yirone, î asise răca masare soecami muiju. 9 Înare î soeboajaquene, rojose îna yisere yitujabeticama. To bajicoari, masiretogure Diore rucubuobeticoari, rojose nagomacacama îna.

10 Ĩna bero, cojomo cõro tusacu ángel ĩ cuoribajare, güiogu moa riagaju majadicacu, rotigu ĩ rujiri cũmuro joere yuejeocami. To ĩ yirone, güiogu ĩ rotirã ĩna ñari sita jedirone rētiacoacaju. To bajiri, rojose tãmuorã ñari, visiorã, ĩna ñemerori cũnicama ĩna. 11 To bajiboarine, rojose ĩna yisere yitujabeticama ĩna. "Rojose tãmuoato" Dios ĩnare ĩ yijare, ĩre rojose ñagõmacacama ĩna.

12 Ĩna bero cojomo cõro coja jēnituarirācu tusacu ángel ĩ cuoribajare, Éufrates vãme cutiyaju yuerearodecami. To ĩ yirone, oco manicoacaju, "Muiju ĩ jiadojua vaná, ujarã jēato" yiro.

13 To ĩ yiro bero, vãtia tũjare bajirã ñarãre idiarã ĩacaju yu. Sĩgũ, gusore bajigu ñagũro riseju budiadicami. Güiogu, moa riagaju majadicacu, riseju budiadicami gãji. "Diore gotirētobosarimasu ñaja yu" yitogu, riseju budiadicami gãji. Îne ñacami sita tũcuroju joe jeadicacu. 14 To bajiri, adi macarucuroana ujarã ñajedirore rẽocoari, masiretogũ Dios masare ĩ beserirữumu ti ejaro, Dios yarã rãca ĩna gãmera quearotire yirã, vacama. Ĩna ñacama ĩaĩañamani yiĩorugũrã.

15 Ĩ sĩaecoroto rĩjoro ado bajiro yicami Cristo: "Quẽnaro ajiya mua. 'To cõro ejarucuja yu' juarudirimasu ĩ yigotibetire bajiro tudiejarucuja yu. To bajiro yu bajirotire ĩ masicõa ñajama, yu tudiejaro, variquẽnarucumi. Masiritigujuama, sudi magũ gãjerã ĩna ĩaro rĩjorojua bojonegũre bajiro bajirucumi", yicami Cristo, ĩ sĩaecoroto rĩjoro.

16 To bajiri, Hebreo oca rãca Armagedón vãme снојн нјаrãre rēocama vãtia.

17 To bajiri, cojomo cõro coja jẽnituarirãcu beroagu, ĩ ñacami tusagu ángel. Ĩ cuoribajare õ vecaju yuebatecami. To ĩ yirone, õ vecaju Diore rũcubuoriaviju rotigu ĩ rujiri cũmuroju ado bajiro ruyugoaro ocaruyucaju:

—To cõrone ñaja yuja —yi ocaruyucaju, õ vecaju.

18 То ї уігопе, buto bujo yabecõari, jacami. To bajicõari, güiose ocaruyucaju. To bajicõari, sita buto sabecaju. Adi macarucuroana ĩna sabe ecoriaro retoro sabecaju. 19 Ті saberone, jairimaca, Babilonia vãme cuti maca, idiaju baterügücaju. To bajicõari, adi macarucuroaye macari jediro sita ti saberone, vejajedicoacaju. Babilonia macana rojose ĩna yimasirere masiritibeticõari, buto rojose ĩnare yicami Dios yuja. 20 То bajicõari, yucuyoari, gütayucuri quene yayijedicoacaju. 21 То bajicõari, o vecaye oco vetacujiri vejacaju. Cuarenta kilos retoro rücuricujiri ñacaju ti. Tire tajo ecocõari, buto rojose Diore ñagõmacacama masa.

Găjeră răca ajeriară cutirio rojose so tămuore queti

17 ¹To yicõari, cojomo cõro jua jenituariracu ángel mesa racagu orobaja cuocacu yu tuju ejacami. Ejacõari, ado bajiro yure goticami:

—Adojua vayá. Riaga jairisa tuju ñagõ, jājarā йти rāca ajeriarā cutigo rojose so tāmuorotire mure ĩoru yaja. 2 To bajiro rojose yigo ñari, adi macarucuroanare, îna ujarāre quēne, rojose ĩnare yimecuoruguamo —yure yicami ángel.

3 То ї yirone, Espíritu Santo ї masise suorine ado bajise їасаји уи: Masa manoju yure аmiacami ángel. Тоји ејасо́аті, güiogu sũagũre ĩacaju. Ї joere jesacamo rõmio. So jesagure Dios ї ĩateri vãme ucature tuyacaju. Cojomo cõro jua jẽnituarirãca rujoari cuticami. To bajicõari, juaãmo cõro jotari cuticami. 4 Ї joe jesago, sũariase sudiro sãnacamo. Gajeyeũni jairo vaja cuti cuocamo so. Ti nacaju oro, to yicõari guta jairo vaja cuti, perla vãme cuti quẽne. To yicõari, orobaja cuocamo. Tibajare rojose so yise sãnacaju. 5 So riovecare masa ĩna masibeti vãme ucatu ecorio nacamo. Ado bajiro goticaju ti vãme: "Jairimaca Babilonia vãme cutigo naamo adio. So suorine jediro rojose masa ĩna yijare, 'Ajeriarã cutirã jaco' to yicõari,

'Rojose jediro jaco ñaamo'" yirivāme ñacaju so rioveca tuyari vāme. 6 To bajicõari, "Adione ñaamo Dios yarāre sĩario, to yicõari, Jesúre ajitirunu tujamenare sĩavariquenago", yiĩamasicaju yu.

"Rojogo masu ñaamo" yiĩamasicoari, no yimasibeticaju yu. 7 To bajiro yu bajirone, ado bajiro yure goticami ángel:

—Sore mu ĩase, masa ĩna masibeticatire, mu masirotire yigu, mure gotimasiogũ yaja yu: Güiogu, cojomo cõro jua jẽnituarirãca rujoari cuticõari, juaãmocãrãca jotari cutigu, sore ĩ âmisere mu ĩajama, ado bajiro yire ũni ñaja: 8 Güiogu, mu ĩagũ, tirữmuju ñacami maji. Adirữmurirema ruyubeami yuja. To bajiboarine, rojose tãmuotujabetiriaroju Dios ĩre ĩ rocaroto rĩjoro, tusabetigojeju ñarí joe jeamujadirucumi. Ĩ joe jeasere ĩacõari, ĩre ĩaucaruarãma masa. Ĩna ñaruarãma adi macarucurore Dios ĩ rujeoroto rĩjoroju paperatuti ucagu, "Ado cõro ñaruarãma catirona" ĩ yiucabetiriarã.

9 Quenaro ajigurema, ajimasirene ñaja. Cojomo coro jua jenituariraca rujoari cutigu mu îagu, cojomo coro jua jenituariraca burori ñasere îoro bajiaja. Ti burori ñaja, ajeriara cutigo so nariburori. Gajeye cojomo coro jua jenituariraca rujoari ti ñajama, tiari ñaro corone ujara îna nasere îoro bajiaja. 10 Jere cojomo coro bajireacoariarama ujara naboariara. To bajiboarine juara ruyaama. Sigu adirumurire rotigu naami. I bero rotirocu, ruyubeami maji. To bajiboarine yoaro rotibetirucumi. 11 Tirumujure naboari güiogu süagu, yucurirema nabetiboarine, rotigu narucumi. Cojomo coro jua jenituariracu ujara nara racagune tudicaticoari, Dios i rocaroto rijoro, rotitusarucumi.

12 Juaamo coro jotari mu ĩase, juaamocaracu ujara îna nasere îoro bajiaja. Masare rotisuobeama maji. Bero güiogu suagu î rotirirumurire îna quene yoaro meaca rotira naruarama. 13 Juaamo coro ujara nara, îna jedirone "Güiogu suagu manire rotigu nato", îre yicuruarama. 14 To bajiri, oveja macure bajiro rijabosacacu yara raca gamera quearuarama. To bajiboarine, oveja macure bajiro rijabosacacu î yara raca, îna retoro quearuarama. Gajera namasura retoro namasugu naami. To yicoari, ujarare quene uju namasugu naami. To bajiri, Dios î masise suori îre ajitirunu tujamena naama îna, î yara —yure yigoticami ángel.

15 To yicoari, gajeye ado bajiro yure goticami ángel:

—Ajeriarã сutigo so ñaroju riagari mu ĩase, masa ñaama ĩna. Tocărãca macana, cojo masa jūna ruyabeto, to yicõari, cojo sita ruyabetoana ñaama ĩna. 16-17 Diojuama, "Ado bajiro yito mani" ĩna yituoĩarotire ĩnare yirucumi. To bajiro ĩ yijare, juaãmo cõro ñarã ujarã, sĩgũre bajiro tuoĩacõari, güiogu sũagũre, "Manire rotigu ñato", ĩre yicũruarãma ĩna. Ĩ rãca ñacõari, ajeriarã cutigore ĩateruarãma ĩna. So ye jedirore ẽmaruarãma. To yicõari, so rujure baruarãma. So gõarema, jeameju soerearuarāma ĩna. To bajiro ĩna yijama, Dios ĩ tuoĩariarore bajiro yirã yiruarãma. 18 Ajeriarã cutigo mu ĩase, jairimaca Babilonia vãme cuti maca ti ñasere ĩoro bajiaja. Ti macana uju, gaje macariana ujarãre rotirucumi —yure yigoticami ángel.

Babilonia maca rojose ti bajiroti queti

 $18^{1}\,\mathrm{To}\,\tilde{\imath}$ yiro bero, õ vecaj $\mathrm{u}\,$ gãji ángel buto yaag $\mathrm{u}\,\tilde{\imath}$ rujiadirere $\tilde{\imath}$ acaj $\mathrm{u}\,$ y u . To bajiro bajig $\mathrm{u}\,\tilde{\imath}$ ñajare, adi macar u curo busujedicoacaj u . To bajicõari, gãjerã ángel mesare rotig u ñacami. $\mathrm{2}\,\mathrm{Ruyugoaro}$ ado bajiro ñagõcami:

- —Jairimaca, Babilonia vãme снівоатіа maca yayicoato yaja. Ti macana masa bajireajediroana yama. Vãtia ĩna ñarimaca ñarнaroja. To bajicoari, vurã ñajediro, roacнose barã ĩna ñaro ñarнaroja yuja.
- 3 Babilonia macana buto rojose îna yisere îacoari, rojose yama găjeră quene. To yicoari, adi macarucuro nară ujară, rojose romia raca ajeriară cutiama. Babilonia macana buto îna gajeyeuni bojatujabetijare, înare gajeyeuni îsicoari, găjoa bujaruguama gaje macariana. Babilonia macana to bajiro yirugura îna najare, înare rearucumi Dios —yure yigoticami ángel.

4To yicõari, õ vecaju ado bajiro yure goti ocaruyucami Dios:

- —Ti macana rãca ñabesa. To bajicõari, rojose îna yirore bajiro yibesa, "Rojose îna tãmuorore bajiro rojose tãmuorobe" yirã.
- **5** Ti macana buto rojose îna yisere masiritibeaja yu —yi ocaruyucami Dios.

6 To yicoari, rojose yironajuare ado bajise goti ocaruyucami Dios:

- —Gajerare rojose îna yise vaja, butobusa rojose înare yiba mua.
- 7 Ti macana jairo gajeyeűni cuora ñaama îna. Disejua ruyabeaja înare. "Ujara ñaja mani" yiboama. "Manajua rijaveoriarare bajiro sutiritibetiruaraja mani" yiboama. "Rojose tamuomenane, quenaro ñacoa ñaruaraja mani" yira ñaboarine, buto rojose yira îna ñajare, buto rojose înare yirucuja —yi ocaruyucami Dios.
- 8 To bajiri cojorumune buto rojose yiecoruarama. Siguri rijayene bajirearuarama. Gajera, nione rijaruarama. Gajera buto sutiritiruarama. Gajera jeameju soe ecoruarama. To yicoari, ti macare soereajeocoarucuja. Retoro masigu nari, to bajiro rojose nare yirucuja —yi ocaruyucami Dios, mani uju.
- **9**—Ti maca buesere ĩacõari, buto sutiritiruarama adi macarucuroana ujara. "Ti macana suorine jairo gajeyeuni bujaboacaju", yiotiruarama. Îna naruarama ti macana naboariara raca buto rojose yiruguriara. **10** Ti macana raca rojose tamuoruamena, sojune tujaruarama na, tire guira. Otirane, ado bajiro yiruarama na:
 - "¡Abe! Jairimaca ñaboaria maca науауісоајн. Gaje macari retoro ñamasuri maca ñaboabh. Ti macana rojose îna yise vaja yoaro mene yayicoajh ti. Yuchrema maaja", yiñagõrharama adi macarhchroana hjara—yi ocaruyucajh.
- 11—Adi macarucuroana gajeyeũni ĩsicudirimasa quẽne, ti maca uasere ĩacõari, buto sutiritiruarama. To yicõari, otiruarama ĩna. "Ñimu mani juavasere boca juagu magumi", yiotiruarama. 12 Ĩsiruara ĩna juavase ado coro naboaruaroja: oro, plata, guta jairo vaja cuti, perla, sudi jairo vaja cuti, to yicõari, yucu quenaro sutiquenase îna juare, gajeye marfil vame cutise raca îna quenore, yucu jairo vaja cuti îna juare, come hierro vame cuti, to yicõari, bronce vame cuti juavaruguboayuma. 13 To yicõari, gajeye quenase sutise îna buebatose, to yicõari îna rujure îna tuse juavaruguboayuma. To yicõari,

gajeye canela vãme cuti bare sãvuore, uye oco, uye gatere, trigo vãiaabore, vãiaaboyamani quêne, ta vecua, oveja, caballo mesa, caballo mesa îna tuavato masa îna sãñavaticori quêne juavaruguboayuma. To yicoari, îna moarimasa ñaronare quêne juavaruguboayuma. To bajiboarine ti macagu ñimujua boca juagu î manijare, sutiritiruarama îna. 14 Babilonia macana ñaboacanare tuoîara, ado bajiro yiruarama îna:

"Jairo vaja cuti îna bavariquenaboacati, to yicoari, jediro gajeyeuni jairo vaja cuti îna cuovariquenaboacati racane bajireajedicoajama", yiruarama—yi ocaruyucaju.

15—To bajiri Babilonia macana ñaboariarāre gajeyeūni īsicoari, jairo gājoa bujarūgūboariarā ti maca buemujasere ĩacoari, sutiritirā, soju ĩarūgoruarāma īna, ti macana rāca rojose tāmuoruamena. 16 Toju ĩarūgocoari, otirāne, ado bajiro yiruarāma:

"¡Abe! Rojose tãmuoaja Babilonia ñaboacati maca. Rõmio quenaro ruyugore bajiro ñaboacaju ti maca. Sudi suase quenase sañagore bajiro naboacaju ti maca. Oro, guta jairo vaja cutise, perla vame cutise, jediro gajeyeuni cuogore bajiro naboacaju ti maca.

17 To bajiboarine yoaro mene ti macaye îna cuoboacati quene uayayicoaju ti", yiruarama gajeyeuni îsicudirimasa —yi ocaruyucaju.

—Cũmuari jacase нjarã, ĩnare moabosarimasa, cũmua rãca vacõari, ĩsicudirimasa quẽne, sõjн ĩajayarнarãma ĩna. 18 Ті maca наго ti buesere ĩacõari, otirãne, ado bajiro ruyugoaro avasãjayarнarãma ĩna: "Ті maca ñaboacati maca cõro gaje maca ñamasuri maca manoja", yiavasã jayarнarãma —yi ocaruyucajн.

19—Buto sutiritiră nari, îna rujoa joere sita majeoruarăma îna. To yicoari, otirane, ado bajiro yiruarama îna:

"¡Abe! Rojose tãmuoaja Babilonia ñaboacati maca. Jairimaca ñaboacaju ti maca. Mani, jacase cũmuari cuorã înare gajeyeũni îsicoari, gajoa jairo bujaruguboacaju mani. Yoaro mene ti maca uajedicoaju", yiruarama ti macare îajayara —yi ocaruyucaju.

20 Gajeye ado bajiro yi ocaruyucaju:

—Ti maca нasere ĩacõari, variquenaña õ vecajн ñarã. Ĩ oca mнa gotirotire yigн, Cristo ĩ cõacana, to yicõari, Diore gotiretobosarimasa quene, Dios yere ajirã jediro variquenaña. Ti macana mнare rojose yicama ĩna. To bajiri, rojose mнare ĩna yicati vaja rojose tãmнoma ĩna quene. Ĩna ya macare rocacoami Dios —yi ocaruyucajн.

21 To yicõari, sĩgũ ángel, gãjerã ángel mesa rẽtoro tĩmagũ-re ĩacaju yu. Gũta jairicare ãmicõari, moa riagaju rocaroacami. Trigo vãiaaboria gũta jairica ñacaju tia. To yicõari, ado bajiro yicami:

- —G ũtare yu rocaroayayiorore bajirone, Babilonia macare yayiorucumi Dios. To bajiri juaji tudiĩabetiruarama masa.
- 22 Ti macaye arpa vame cutise îna jabasase, to yicoari, toroari, trompeta îna jutise jedirone ajiyamaniruaroja. Ti maca moarimasa quene tudimoabetiruarama îna. Trigo vaiaaborimasa quene, juaji moabetiruarama.
- 23 Ti macaye sĩabusuoriabajari busuboacati quẽne busubetiruaroja. To yicõari, ãmosiarã ĩna basase ajiyamano ñaruaroja ti maca. "Gajeyeũni ĩsicudirimasa retoro ñamasura naboacama ti macana" înare yiruarama masa. Adi macarucuro nara jedirore rojose ĩna ũmato yitora naboacama —yicami gũta jairicare rocaroacacu.
- 24 Quena o vecaju ado bajiro yi ocaruyucaju:
- —Diore gotiretobosarimasare, gajera Dios yere ajirare, to yicoari adi macarucuro nara jedirore siacama ti macana. To bajiro ina yicati vaja, buto rojose tamuoruarama —yi ocaruyucaju.
- 19 ¹ Tiju bero, jājarā õ vecaju ruyugoaro îna ocaruyusere ajicaju yu. Ado bajiro yi ocaruyucama îna:
 - —"Quenaretogu naami Dios mani uju" Diore yivariquenato mani —yi ocaruyucama na. —I naami rojose tamuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yiretobosari. I naami retoro namasugu, to yicoari, retoro masigu.

2 Masa rojose îna yise vaja, "Rojose muare yirucuja yu" yirî ñari, socu mene rojose înare yirûgûami. Ajeriară cutigo ñaboariore rocacoami. "Adi macarucuro ñarare rojose yato Dios" yigo, înare yirocamo so. To yicoari, Dios î bojasere yira naboacanare sîacamo. To bajiro so yicatire îacoari, ti vaja sore rocacoami —yi ocaruyucama îna, o vecaju.

3 Quena ado bajiro ñago ocaruyucama îna:

 —¡Quenaro Diore rucubuo variquenato mani! Babilonia maca uase bueri mujajedibetiruaroja —yi ocaruyucama ina.

4 To bajiro îna yi ocaruyurone, Dios, rotigu î rujiri cũmuro rîjorojua, îre rucubuoră, gusomuniari tuetuejarujucama veinticuatro nară, bucură, to bajicoari, babaricaracu îaianamana quene. Găjeră jajara îna yi ocaruyusere ajicoari,

—To bajirone bajiato. Diore rũcubuo variquẽnaroti ñaja manire —yicudicama ĩna.

5 To ĩna yiro bero, нін ya cũmurojн ado bajiro ocaruyucajн:

 —"Quēnarētogɨ ñaja mɨ" Diore îre yivariquēnato mani. Ñamasurā, ñamasumena quēne, to bajiro îre quēnaro rɨcɨbɨn variquenato mani —yi ocaruyucajɨ.

Oveja macure bajiro rijabosaríre îna basajeore queti

6 Ti bero yu ajijama, jājarā īna ocaruyurore bajiro yiboasene, oco menirore bajiro ruyugoaro, yicoari, buto bujo ī jaro ti busurore bajiro ocaruyucoari, ado bajiro yicaju:

- —Ñajediro masijeogu ñaami Dios, mani uju. Rojose yirāre reacoari, îre ajirā rīne rotirūgūrucumi. To bajiri "Quenaretogu ñaami" Diore yivariquenato mani.
- 7 Oveja macure bajiro rijabosarí î boserumu ejacoaju. To bajiri Diore quenaro rucubuo variquenato mani, namasugu î najare. Oveja macure bajiro rijabosarí manajo ugo narotirene yira re ajitirunura quenaro re nayuama.
- 8 Sudi gosise, ueri mani botise, îna sănarotire înare îsimi Dios. Îna ye sudi ueri mani, "Rojose mana naama Dios yară" yi îore uni nacaju ti —yi ocaruyucaju ti.

9 Tiju bero, ángel ado bajiro yure yicami:

—Мне ун gotisere ucaya: "'Oveja macure bajiro rijabosacacu manajo ũgõ ñarotirene yirã îre ajitirunura quenaro îre îna ñayuse boserumure îara vadiato' yigotiecocana variquenaruarama îna" yiucaya mu —уште yigoticami ángel. —Ті mure yu gotise, Dios oca riojo ñaja ti —уште yigoticami ángel.

10 To ĩ yijare, ĩre rũcubuogu, ĩ rĩjorojua gusomuniari tuetuejarũjũcaju yu. To bajiro yu bajirone, ado bajiro yure goticami:

—To bajiro yure rucubuobesa. Yu quene, mure bajirone Dios î bojasere yigu ñaja. Jesús oca riojo gotisere ajitirunu tujamenare bajiro bajigu ñaja yu quene. To bajiri, Diojuare mu rucubuojama, quenaja —yure yigoticami ángel. —Jesús î gotimasiorotire, ti ñaja Diore gotiretobosarimasa mua gotimasio variquenase —yure yigoticami ángel.

Caballo botigu joe jesagu jediro rojose î rearoti queti

11 To î yiro bero, õ vecaju ti jãnasere ĩacaju yu. Ti jãnarone, caballo botigure ĩacaju yu. Ĩ joe jesacami sĩgũ. Ado bajiro vãme cuticami: Ĩ Yirore Bajiro Yigu, Riojo Gotigu vãme cuticami. Ĩ rotijama, riojo yigu ñacami. To yicoari, rojose yirãre rojose î vijama, rojose îna viriaro bajirone rojose vigu ñacami. 12 l̃ cajeari jeare bajiro busubatocaju. l̃ rujoaju jajro cõmebedori jeocami. To bajicõari, î rioveca tuyari vãmere î sĩgũne masicami. 13 Rií tuyarito sudiro sãñacami. "Diore mua ĩaruajama, yujuare ĩaña" yiria vãmene ñacaju. 14 Õ vecana surara, caballo botiră joeju sudi, gosise, ueri mani botise săñacoari, rií tuvarito sudiro sãnagũ rãcana ñari, îre suvacama. 15 Rií tuyarito sanagure i riseju jariase buto bujariase budicaju. Tiase ñacaju îre ajitirunumenare rojose înare î virotiase. Buto rotimasirocu ñacami. To vicoari, rojose îna visere Dios, masijeogu, ĩ ĩajũnisinirore bajirone buto rojose yirocu ñacami. 16 Rií tuyarito sãñagũ ñacami î sudirore, î sagarore quêne, ado bajiro yirivame tuyagu: "Ani ñaami ujara ñamasura retoro ñamasugu yirivãme ĩre tuyacaju.

17 Tiju bero sĩgũ ángel, muiju joeju ĩ rũgõsere ĩacaju yu. Õ vecaju vurã, minia boase barã jedirore ado bajiro ruyugoaro yicami:

—Masare Dios î sîarâre rējacõari, barā vayá. **18** Macari ujarā, surara ujarā, umua tīmarā, caballo mesa, îna joe jesarū-

gũboariarãre quêne, gãjerãre moabosarã, moabosamenare quêne, ñamasurã, ñamasumenare quêne, î sĩarearã riire barʉarãja mʉa —miniare yicami ángel.

19 To ĩ yiro bero, güiogu sũagũ, adi macarucuro ñarã ujarã, ĩna surara rãca rẽjacama. Caballo botigu joe jesagu yarã surara rãca quẽarona ĩna bajisere ĩacaju yu. 20 Caballo botigu joe jesagujua, ĩnare quẽacõari, juarã rojose yirãre ñiacami. Güiogu sũagũ baba ñaboarine, "Yu ñaja Diore gotirētobosarimasu" yisocagure quẽne ĩre ñiacami. Ĩne ñacami güiogu sũagũ ĩ ĩaro rĩjorojua ĩaĩañamanire masare yitocacu, to yicõari, güiogure bajigu ĩna quẽnorujeocacure rũcubuoroticõari, güiogu vãmere ucaturoticacu. To bajiri, rojose yirã ĩna ñajare, güiogu sũagũre, to yicõari, "Diore gotirētobosarimasu ñaja yu" yisocagure quẽne, catirãrene azufre vãme cutise ũjuri jeameju ĩnare cõacami caballo botigu joe jesagujua. 21 To yicõari, gãjerãrema, ĩ riseju jariase budicatiasene ĩnare sĩacami. To bajiri, minia boase barãjuama, ĩ sĩacana riire ba yajicama.

Mil ñaricumari Jesús î rotiñaroti queti

20 1-3 Tiju bero, õ vecaju ángel ĩ rujiadore ĩacaju yu. Cõmema, jairima, gusore bajigu ñagũrore ĩ siarotimare, to yicõari, tusabetigoje jãnariaro llave cuocõari rujiadicami. Rujiejacõari, gusore bajigu ñagũrore ñiacami. Ĩ ñacami vãtia uju Satanás tirũmujuma ãñare bajigu ñacõari, yitomasirí. Ĩre ñiacõari, cõmema rãca ĩre siacami ángel, tusabetigojeju ĩre rocasãgũ. To yicõari, ĩre bibetocũcami, mil ñari cũmari cõro masare yitobecune ĩ ñacõa ñarotire yigu. To yicõari, "Gãjerã ĩna jãnasere ĩamasigũsa" yigu, ti goje tususe jediro bibejeocõacami. Mil ñari cũmari ti jediro bero, ĩre burocu ñacami. To bajiboarine yoaro meaca ñarocu ñacami.

4 Tiju bero, rotiră îna rujiri cũmurorire îacaju yu. Ti cũmuroriju rujirăre quene îacaju yu. Îna nacama masa rojose îna yisere îacoari, "Ado bajiro yiră nari, rojose tămuoruarăja" înare yirona. "To bajiro yiruarăja mua", înare yicunumi Dios. To bajicoari, Jesúre ajitirunu tujabeticoari, î ocare îna gotimasio tujabetijare, îna amuarire jasurereacama. To bajiro yiecoră nacama güiogure, to yicoari, îre bajigu îna quenorujeocacure quene rucubuobeticana. To yicoari, î vămere îna riovecarire, îna amorire quene ucatu ecobeticana nacama. Îna

ămuari jasurereacana ñaboarine, tudicaticoari, o vecaju mil cumari Cristo raca rotirona ñacama îna. 5 Îna ñacama tudicatisuorona. Găjeră îna masu bajireariarăjuama, mil ñari cumari î rotiro bero, tudicatirona ñacama. 6 To bajiri Dios î catiosuorona, buto variquenarona ñacama. Îre ajitirunură raca ñarona ñari, tudirijabetirona ñacama. To bajiri Dios î bojasere paia îna yirugurore bajiro yirona ñacama. Cristore quene î bojasere yirugurona ñacama. To bajiri mil ñari cumari Cristo raca rotiñarugurona ñacama.

Vătia ujure îna jănabure queti

7 Mil ñari cũmari ti jediro bero vãtia нін Satanás tusabetigojeju sãñarí, jãnabu ecorocu ñacami. 8 Îre îna jãnaburo bero, Gog vãme cuti sitanare, to yicoari, Magog vãme cuti sitanare quêne yitocudirocu ñacami. To bajiro yu yijama, "Masa adi macarucuro ñarã jedirore yitocudirocu ñacami" yigu yaja. Î yitosere ajitirûnucoari, rejarona ñacama îna, Dios yarã raca gãmerã quêaruarã. Jãjarã masu ñarona ñacama îna. Coĩajama, coĩajeobetiroti ñacaju.

9 Dios yarãre sĩaruarã, adi macarucuro ñaro cõrone ñarona ñacama. To bajicõari, Dios ĩ mairimacare gãnibiarona ñacama. To bajiro ĩna bajiboajaquene, õ vecaye jea ũjuse rãca vejacoari, ĩnare soereajeocoarocu ñacami Dios. 10 To ĩ yiro bero, vati ĩnare yitoríre azufre vame cutise ũjuri jeameju ĩre rocarocu ñacami Dios. Timene ñacaju rijorore quene, güiogu sũagure, to yicoari, "Diore gotiretobosarimasu ñaja yu" yisocagure quene, ĩnare ĩ coacato. Toju ñacoari, ũmuari, ñamiri quene rojose tãmuorugurona ñacama ĩna.

Masa rojose îna yise vaja rojose Dios înare î yire queti

11 Tiju bero, ĩ ya cũmuro botiri cũmurore rujigure ĩacaju yu. To rujigu ĩ ĩase jediro, adi macarucuroaye, õ vecaye quêne, yayijedicoacaju. To bajicõari, tudiruyuabeticaju. 12-13 Adi macarucuro bajireariarã, tudicaticõari toju rujigu ture ĩna ñasere ĩacaju yu. Ñamasurã, ñamasumena quêne ñacama. To ĩna ñarone, paperatutiri jãna ecocaju. Titutiriju masa jediro ĩna yire ucature ñacaju. To bajiri, tire ĩacõari, "To bajiro yicana ñari, quênase bujarã, rojose tãmuorã, bajiruarãja" bajireariarãre ĩnare yicami to rujigu. To yicõari, "Ado cõro

ñaama yu rãca ñarũgũrona" î yiucaturiatuti quẽne jãna ecocaju. 14-15 Тіји bero, adi macarucuroaye, rojose mani tãmuose, rijaye jediro juacõari, azufre vãme cutise ũjuri jeameju tire reajeocõacami Dios. То î yijare, î rãca ñarũgũrona, juaji rijarona me ñacama. То î yiro bero, "Ado cõro ñaama yu rãca ñarũgũrona" î yiucabetiriarãre quẽne juacõari, azufre vãme cutise ũjuri jeameju înare reacami Dios.

Mame macarucuro ti bajiroti queti

21 Adi macarucuro ti yayiro bero, õ vecaye, to yicõari, adi macarucuroaye jediro Dios ĩ rujeosere ĩacaju yu. 2 Quẽnase rĩne ĩna yirimaca, mame quẽnoria maca Jerusalén vãme cuti maca ti rujiadore ĩacaju yu. Dios ĩ ñarojune rujiadicaju ti maca. Rõmio ãmosiagoago quẽnase sudi so sãnayuriarore bajiro quẽnari maca ñacaju. Ti macare quẽno-numi Dios, ĩ tuju ĩ yarã, masa mani ejarotire yigu. 3 To bajiro ti bajirone, rotigu ĩ rujiri cũmuro ado bajise ruyugoaro ocaruyucaju:

—Ĩaña. Masa rāca ñaami Dios. To bajiri, "Õ vecaju ñagumi Dios" yire maja. Ĩna rācane ñacõa ñarugurucumi. To bajicõari, masa quene ĩ yara ñacõa ñaruguruarama. 4 Dioraca ñacõa ñarugurona îna ñajare, bajireare, sutiritire, otire, junise, sarese, vuase îna tamuoboare jediro maniruaroja. To bajiri, variquenaruguruarama îna. Tirumuju bajiboacati ti retojedicoajare, to bajirojua bajiruaroja —yi ocaruyucaju, õ vecaju.

5 Тіјu bero, rotigu î rujiri cũmurore rujigu, ado bajiro yure yi ocaruyucami:

—Ñajediro tirumuju ñaboare, mame rine vasoacoaja yu—yigoti ocaruyucami.

To bajiro yicoari, quena ado bajiro yure yi ocaruyucami:

—Мне ун gotisere ajicõari, tire ucaya. Riojo gotire ñaja. Мне ун gotirore bajirone bajirнaroja. To bajiri, tire ucaya —унге yi ocaruyucami.

6 Bero, quena ado bajiro yure yigoti ocaruyucami:

—Ñajediro vasoajeocõaja yu. To bajiri, alfa, omega ñaja yu. Alfa yu yijama, "Ñajediro ti ruyuaroto rĩjoroju ñacaju yu. To bajicõari, omega yu yijama, ñajediro ti yayiro beroju quene ñacõa ñarũgũrucuja" yigu yaja. Oco buto idiruarãre bajiro yure masiruarã, yure îna sēnijama, bajireacõari bero yu tuju

īna caticõa ñarotire yigu, yu catisere īnare īsirucuja. 7 Yure ajitirunu tujamenare to bajirone yirucuja yu. Yu sīgurene rucubuoruguruarama. To bajicõari, yu riare bajiro bajira ñaruguruarama. 8 Gājerā Jesúre ajitirunumenajuarema, azufre vame cutise üjuri jeameju īnare reacõarucuja yu, ado bajiro rojose yira īna ñajare: "Jesúre mani ajitirunujama, gājera manire īaterama" yirā, yure ajitirunu tujarare rearucuja. Yu īatesere yirare īnare rearucuja. Sīarimasare, Dios ī bojabetire yirā, īna ruju ti bojarore bajiro gāmerā ajeriara cutirare, to yicõari gājerare rojarare quēne rearucuja. "Ado bajira ñarama" īna masune yituoīa quēnorujeocõari, rucubuorare, to yicõari, socarare quēne azufre vame cutise üjuri jeameju īnare rearucuja yu —yure yigoti ocaruyucami.

Toju rojose tāmuotujabetiruarāma.

Jerusalén, mame quenoria maca queti

9To ĩ yiro bero, sĩgũ ángel, vadicõari, yu tu ejacami. Ĩ ñacami cojomo cõro jua jēnituarirãcu ángel mesa rãcagu, masa rojose ĩna tãmuorotire sãnaribajare cuocacu. Ejacõari, ado bajiro yure goticami:

—Adojua vayá. Oveja macure bajiro rijabosacacu manajo ñarocore mure ĩoru yaja yu —yure yigoticami.

10 To î yirone, Espíritu Santo suorine ado bajise yure bajiĩocaju: Gũtau ũmuaricuro joeju yure jivacami ángel. Toju ejacoari, quenase rine ina yirimaca, mame quenoria maca, Jerusalén ti rujiadore yure ĩocami quena. To bajiri Dios ĩ ñarojune î răcane rujiadicaju ti maca. 11 Ti macaju î ñajare, î bususe rãca quenaro busubatocaju ti maca. Guta jairo vaja cutia quenarica ruyucoari, iaretoburiare bajiro ruyucaju ti maca. 12-13 Ti maca matariacũni, ũmuaricũni ñagãnibiacaju. Îna matariacuni juaamo coro, gubo jua jenituariraca sojeri, sojeri cuticaju. Muiju î jiadojua idia soje, î rocasatojua idia soje, varujuare idia soje, gajejacatua varujuare idia soje ñacaju ti. Israel ñamasirí janerabatia juaamo coro, gubo jua jenituariraca junana îna namasiriara corone naro bajicaju. To bajiri, tocărăca sojene îna văme ucatu ecoria sojeri ñacaju. To bajicõari, tocãrãca sojere sĩgũ ángel rũgõcami. 14 "Ticũni juriaquedibeticoato" yira, gutari jacase cusuoyuma. Juaamo cõro, gubo jua jenituariraca gutari naganibiacaju. To bajiri,

tocãrãca gũtarijure, oveja macure bajiro rijabosacacu, "Yu oca goticudiruarãja" ı̃ yicõacana vãme ucature tuyacaju.

15 Ángel yu rāca ñagōcacu, macare ī cõĩaroti orone quēnoriure cuocami. Ti macare, matariacunire, sojerire quēne ī cõĩaroti ñacaju tiu. 16 Ĩ cõĩajama, ti maca eyase, ti maca umuase quene, cojoro cõrone ñacaju. Ĩ cõĩajama, dos mil doscientos kilómetros cõro ñacaju eyase, umuase quene. 17 Ti maca matariacuni ĩ cõĩajama, sesenta y cinco metros umuaricuni ñacaju. Masa ĩna cõĩarore bajirone cõĩacami ángel.

18 Ti maca matariacunire, gutari jaspe vame cutise raca quenoriacuni nacaju. To bajicoari, orone quenoria maca ñacaju ti maca. Eo sojeri ueri manire îaretoburiarore bajiro ruvucaju ti maca. 19 Ti maca matariacunire îna cusuoriari juaamo coro, gubo jua jenituariraca gutari jacase ture, "Quenaro ruvuato" virã, guta jairo vaja cutire cuñuma. Guta ñasuorica, jaspe vame cuticaju. Beroaga, zafiro vame cuticaju. Beroaga, ágata vãme cuticaju. Beroaga, esmeralda vãme сuticaju. 20 Beroaga, ónice vãme cutirica ñacaju. Beroaga, cornalina vâme cuticaju. Beroaga, crisólito vâme cuticaju. Beroaga, berilo vâme cuticaju. Beroaga, topacio vâme cuticaju. Beroaga, crisoprasa vãme cuticaju. Beroaga, jacinto vãme cuticaju. Tusarica, juaamo coro, gubo jua jenituariraca nacaju amatista vãme cutirica. 21 Juaãmo coro, gubo jua jenituarirãca ñarisojeri perla vâme cutisene quenoria sojeri ñacaju. Tocărăca sojene perla văme cutia răca quenoria sojeri nacaju. Ti maca gudareco ñavati maare, orone quenoria maa nacaju. To bajicoari, eo sojeri îaretoburiarore bajiro ruyucaju ti maa.

22 Diore rũcubuoriavire ĩabujabeticaju yu, ti macare. Jẽre ti macane mani uju, Dios, ñajediro masijeogu, to yicõari, oveja macure bajiro rijabosacacu quẽne rũcubuoriavire bajiro ĩna bajicõajare, ĩnare rũcubuocama ti macana jediro. To bajiri, gaje vi ĩnare rũcubuorotivi bojabeticaju ti maca. 23 To bajicõari, Dios ĩ ñarimaca ti ñajare, ĩ bususe rãca busucaju ti maca. To bajicõari, oveja macure bajiro rijabosacacu ĩre bajirone ĩ busurẽmojare, ũmuagu muiju ĩ bususe, ñamiagu ĩ bususe quẽne bojabeticaju ti maca. 24 Mame macarucuro ĩ vasoaro bero, masa rãca Dios ĩ ñajare, ĩre masijedirona ñacama. To bajicõari, "Mu suorine ñamasurã ñadicaju yua", Diore ĩre yirũcubuorona ñacama. 25 Ti maca matariacũni ñarisojeri

rētiaroti ti manijare, jānariasojeri ñacõa ñaroti ñacaju. **26** Mame macarucuro ĩ vasoaro bero, ĩna сuose jairo vaja cutise juadicõari, Diore ĩsicama ĩna, ĩre rucubuorã. **27** To bajicõari,

—Dios ĩ ĩatese, rojosere juavabetirнаrāma ti macajure. Rojose yirã, socarimasa quene, ti macare sãjabetirнarāma ĩna quene —yigoticami ángel. —Oveja macure bajiro rijabosacacu yatutiju, "Ado coro ñaama yu raca ñarugurona" yiucatu ecoriarã rine sãjamasirнarāma —yigoticami ángel.

22 ¹ Tire yure î îoro bero, quena riaga oco ueri maniya catirugurotiayere oco cutiyare yure îocami ángel. Tiya, ueri mani botise oco cuticoari, eo sojeri iaretoburiarore bajiro quenaro ruvurisa nacaju tiva. Dios, rotigu i rujiri cumuroju, to yicõari, oveja macure bajiro rijabosacacu, rotigu î rujiri cũmuroju jode cuticaju tiva riaga. 2 Ti maca ñari maa gudarecore ñacaju tiva. Tiya veca ñaricu riagare juajacatuajune saari cuticoari catirugurotiavere rica cutiricu nacaju. Tocaracarodorine rica cutiruguroti nacaju tiu. To bajiri cojo cumare, juaamo coro, gubo jua jenituaroracaji rica cutiruguroti nacaju. Tiu jũ quene, "Juaji rijabeticoato" yira, masare îna uco viroti ñacaju. 3 Ti macaju Dios î îatese maniroti ñacaju. Ñajediro quenase rine naruguroti nacaju. Ti macaju Dios, to vicoari, oveja macure bajiro rijabosacacu rãca rotirã îna rujiri cũmuro ñaroti ñacaju. Ti macana jediro Dios ĩ bojasere yirã îre rucubuorona ñacama. 4 Adi macarucuroju Diore îabetirugũriarã ñaboarine, tojurema îre ĩarona ñacama. To yicoari, Dios vãme îna riovecarijure ucatu ecorona ñacama. 5 Toju ñami maniroti ñacaju. Ti macana sĩabusuore bojamena ñarona ñacama. Mani uju, Dios î bususe râca busuroti ñacaju, ti macare. To bajiri, umuagu muiju i bususere bojamena narona ñacama. To bajicoari, Dioraca roticoa ñarugurona ñacama.

"Yoaro mene vadirucuja yu quena", Jesús î yire queti

6 Bero, quena ado bajiro yure goticami ángel:

—Jediro mu ĩase, to yicõari, mure yu gotise, riojo gotise ñaja. Mure yu gotirore bajirone bajiruaroja. Diore gotiretobosamasiriarã îna gotiretomasire ujomasirí ñaami mani uju Dios mure yu ĩosere rotigu —yure yigoticami ángel.

7 Gajeye ado bajiro yure goticami ángel:

- —Ado bajiro gotiami Jesús: "Yoaro mene varucuja yu" yigotiami. To bajiri, adi quetire Dios ĩ cõarere cudirã, quenase bujarona ñarama —yure yigoticami ángel.
- **8** Yu ñaja Juan, adi quetire ucagu. Jediro yure bajiĩocatire ĩacõari, ángel ĩ goticati ñaro cõrone ajicaju yu. Tire yu ajiro bero, yure ĩocacu ángel rĩjorojua gusomuniari tuetuejarũjūcaju yu, ĩre rũcubuogu. **9** To bajiro yu bajirone, ado bajiro yure yicami ángel:
- —To bajiro yʉre rũcʉbuobesa. Yʉ quẽne, mʉre bajirone Dios ĩ bojasere yigʉ ñaja. Diore gotirẽtobosarãre, to yicõari, adi paperatuti ucare ajitirũnਚronare bajirone bajigʉ ñaja yʉ quẽne. To bajiri, Diore mʉ rũcʉbuorore bajiro yʉre rũcʉbuobesa. Diojʉare to bajiro mʉ rũcʉbuojama, quẽnaja —yʉre yigoticami ángel.

10 Gajeye ado bajiro yure goticami:

—Ti oca mu ucasere no bojarone tire yiyayiobeja, bero bajiroti ti cõñajare. 11 To bajiroti mojoroaca ti cõñajare, masa ĩna yirũgũrore bajiro yicõa ñato. Rojose tuoĩacõari yirũgũrãma, to bajirone yicõa ñato. To yicõari, "Rojose mana ñaama" Dios ĩ yiĩarã quẽne, ĩ ĩavariquẽnase rĩne yicõa ñato —yure yigoticami ángel.

12 To yicoa, quena Jesús i gotisere yure goticami ángel:

—"Riojo ñamasusere gotiaja ун. Yoaro mene varнснја ун quēna. Ĩna tнјн ejacõari, ĩna yirere masigũ ñari, 'Quēnase bнjarā, rojose tāmнorā, bajirнarāja mнa' ĩnare yirнснја ун. 13 Alfa, omega ñaja ун. Alfa ун уіјата, 'Ñajediro ti ruyuaroto rījorojн ñacajн ун. To bajicõari, omega ун уіјата, ñajediro ti yayiro berojн quēne ñacõa ñarũgũrнснја' уідн уаја ун", уідотіаті Jesús —унге yigoticami ángel.

14 Quena ado bajiro yure goticami:

—"Rojose yʉa yirere yʉare masiriobosacõañumi Cristo" yituoĩarã rĩne ñaama yucú caticõa ñarũgũrotiaye ricare barona. To bajiri ĩna ñaama ti maca sojerire sãjamasirona. To bajirona ñari, variquēnato ĩna. 15 Adocãrãca vãme rojose yirã ñaama ti macare sãjabetirona: Gãjerãre rojarã, Dios ĩ bojabetire yirã, ĩna ruju ti bojarore bajiro gãmerã ajeriarã cutirã, sĩarimasa quēne, "Ado bajirã ñarãma" ĩna masune yituoĩa quēnorujeocõari, rūcubuorã quēne sãjabetiruarãma. To yicõari, socase yirã quēne sãjabetiruarãma ti macare —yure yigoticami ángel.

16To yicõari, gajeye Jesús ĩ gotisere gotigu, ado bajiro goticami ángel:

—"'Yure ajitirünuräre ti oca gotiato ĩ' yigu, ángel vãme cutigure cõamu yu. Uju David ñamasirí jãnami ñaja yu. Busuriñoco, busuroto rĩjoro ĩ busumujadore bajiro bajirocu ñaja yu. To bajiro yu bajisere ĩacõari, 'Mame macarucuro Dios ĩ vasoaroti ejacoaju', yimasiruarãma masa", yigotiami Jesús —yigoticami ángel.

17 Oveja macure bajiro rijabosacacure ajitirunura ñari, to bajicoari, mani racagu Espíritu Santo quene, ado bajiro Jesúre seniaja mani:

—Yua tuju vayá quena —îre yaja mani. Găjeră adi queti yu ucasere ajiră quene,

—Yua tuju vayá —Jesúre yiruarāma.

Jesújua quene,

—Yure sẽniña —yigumi, ĩre masiruarãre.

Apocalipsis 22.20

Buto oco idiruarare bajiro îre masiruara, îre îna senijama, "Îna rijato beroju tudirijabeticoato" yigu, Dios î catisere înare îsirucumi. Dios î bojabetire mani yiboajaquene, rojose mani yisere manire vaja yibosayumi Jesús.

18 Jesúre ajitirűnurã, adi quetire ajirãre ado bajiro muare gotiaja yu: No bojarã adi queti yu ucasere ti gotiro bajiro me îna ucaremojama, "Rojose tāmuoruarāma" ángel yure î yigotirore bajirone rojose înare yirucumi Dios. 19 Adi queti ti gotise, "Socase ñaja" yituoĩagũre, "Socagu ñaami. Yu tu ñarocu me ñaami", îre yiĩarucumi Dios. To î yijare, yucú caticoa ñarugurotiaye rica cutiu ricare î baborotire îre barotibetirucumi Dios. To bajicoari, Dios î ñarimacare sajabetirucumi.

20 Adi quetire gotigu, ado bajiro gotiami:

—Yu gotirore bajirone yigu, yoaro mene tudivadirucuja —yami.

To î yirone,

—To bajirone bajiato. Yoaro mene tudivayá, ун нјн —ĩre yaja ун.

21 Mani uju, Jesús, mani jedirore quenaro yato.

To cõrone ñaja.

GLOSARIO

alfa, to yicoari, omega

Alfa ñaja griego ye oca alfabeto ucasuoria vāme. To yicoari, omega quene griego ye oca alfabeto ucatusaria vāme ñaja. Gava ye alfabeto español mani ĩajama, ado bajiro ñaja: Ñasuori vāme "A" ñaja. To yicoari, tusari vāme "Z" ñaja. Tire bajiro Jesucristo quene, "Ñajediro ti ruyuaroto rijoroju ñacoasuoadiri, to bajicoari, ñajediro ti yayiro beroju quene ñacoa ñarocu ñaami" yiruaro yaja.

(Ap 1.8; 21.6; 22.13)

adi macarucuro tusarirumuri

Jesús î tudicatiro beroagarodorire, "Adi macarucuro tusarirumuri naroja" yituoîanujara Nuevo Testamentore ucariara. Yucuri quene, to bajiro yicoa naruguama Jesúre ajitirunura, no î bojarirumu Jesús î tudiejaroti ti najare.

(Hch 2.17; 1 Pe 1.20; 2 Pe 3.3; Ap 3.10; 9.12)

ángel mesa, ángeles

Dios tuana, îre moabosară narama ángel mesa. Masa me narama îna. Masare îna ruyua îobetijama, înare îamasina maja. Îna moare naja, masare, "Yu yara naama" Dios î yi îarare ejaremore. Cojojirema, înare gotirotico aami Dios.

(Hch 12.7-10; 27.23; He 1.14)

Beelzebú

Satanárene to bajiro îre vãme yiyujarã judío masa.

(Mt 10.25; 12.24, 26; Mr 3.22, 26; Lc 11.15, 17, 18)

burro, burra

Ĩ ñañuju masa îna jesa vacu, gajeyeũnire quêne jua vacu. Bajigujuma, caballo côro jaigu ñabesuju.

(Mt 21.1; Mr 11.1, 4, 6, 7; Lc 10.33; 13.15; 19.29-36, Jn 12.14, 15; 2 Pe 2.16)

cabra

Ĩ ñañuju judío masa ĩna ecagu, ta vecu ũgũ, tare bagu. Barí ñañuju.

(Mt 25.32; Hch 7.44, 45; He 9.12, 19)

camello

Ta vecu ũgũ ñañuju, ĩna jesa vacu. Ĩ suyarojuare jua sabua cutiyuju. Yucú manoju ĩ ñajama, cojo semana oco idibecune, catigu ñañuju.

(Mt 19.24; 23.24; Mr 1.5-6; 10.24-25; Lc 18.25)

celotes

Celotes îna yijama, sita mairă yiruară yiyujară. Romano masare, "Gajeroju vacoajaro" yiră ñañujară celote ye tuoîară. Jesús buerimasa, juară, Simón văme cutiră îna ñajare, îna vămere "Jimasirăsa mani" yiră, găjire Simón, to yicoari, găjirema Simón Celote îre văme yiyujară.

(Mt 10.2; Mr 3.18; Lc 6.14-15; Hch 1.13)

circuncisión

Sũca mame ruyuarãcare îna sũi gaja gaserore yijetarũgũmasiñuja judío masa. "'Dios yarã ñaja mani. To bajiri îre cudirũgũrona ñaja' yimasiritibeticõato îna" yigu, to bajiro înare yirotimasiñuju Dios.

(Lc 1.59; 2.21; Jn 7.22; Hch 7.8; Ro 2.25; 4.9; Ef 2.11)

Enramadas boserűmu

Tocaraca cuma Enramadas vame cuti boserumu yirugunujara judio masa, Jerusalenju. Cojomo coro idia jenituarirumuri nanuju. "Vijairi buacoari, nacudimasinujara mani nicua" yituoara, yiyujara.

(Jn 7.2, 8, 9, 10, 14)

epicúreo masa

Îna ñañujară "Mani bojarore bajiro variquenaroti ñaja" yirimasa. Griego masu Epicuros vame cutigu namasiri înare î buemasirere ajimasiriară nanujară.

(Hch 17.18)

estoico masa

Griego masu Zenón vãme cutigu î buemasirere ajimasiriarã ñañujarã estoico masa. "Mani variquenajama, rojose mani tamuojaquene, no yibeaja" yira ñañujara îna estoico masa.

(Hch 17.18)

fariseo masa

Jesucristo ĩ ñarirodoju ñañujarã fariseo masa. Moisére Dios ĩ roticũmasire gotimasiorimasa rãca rẽjarũgũñujarã ĩna. Moisére Dios ĩ roticũmasirere quẽnaro masirã ñañujarã. Tire, gajeyere quẽne masare gotimasioñujarã "Quẽnaro cudiya" yirã. Tire ajirũcubuorã ñari, "Rẽtoro quẽnarã ñaja yua" yituoĩarã ñañujarã. To bajiro yirã ñari, "Jesúre jajusĩaña" yiyujarã ĩna.

(Mr 2.16; 3.2; Jn 3.1; 11.46-48; Hch 23.6-9)

higo, higuera

Yucú ñañuju higuera vãme cuti. Ti ricare, higo vãme yiyujarã. Ti rica bare, ibisiti quenase ñañuju.

(Mt 21.17-21; 24.32; Lc 13.4; Ap 6.13)

hisopo

Yucú ñañuju quenase sutiricu hisopo vame cuti. Tirujure amicoari, rií sotuju yosecoari, vejabate gumasinujara paia, "'Ñie rojose mana ñaama' înare yilato Dios" yira.

(Jn 19.29; He 9.13, 19)

Israel, israelita masa

Jacob vãme cutimasiríre, "Israel" îre vãme yimasiñuju Dios. Isaac ñamasirí macu ñamasiñuju î. Juaãmo cõro, gubo jua jenituariracu ñara ria cutimasiñuju. Îna janerabatia cojo masa ñaboarine, juaãmo coro, gubo jua jenituariracu ñara masatubuari îna ñasere tuoîanujara. Cojo masa îna ñasere tuoîacoari gotijama, "israelita masa" yiyujara. Bero, "judío masa", to yicoari, "hebreo masa" înare yiyujara.

(Mt 1.11; 8.10; Lc 1.14; Jn 1.47; Hch 3.12; Ro 9.1; 2 Co 3.7; He 8.8, 10; 11.22; Jud 1.5; Ap 7.4)

maná

Israelita masa yucú manoju îna ñacudiro, Dios, õ vecaye înare î bare ecare, panre bajise ñamasiñuju maná vãme cuti.

(Jn 6.31, 49, 58; 1 Co 10.3; He 9.4; Ap 2.17)

mirra

Yucú riíre juacoari, quenase sutise quenonujara judío masa. Jairo vaja cutise nanuju. Bajirearare îna yujeroto rijoro, îna tuse nanuju. Gajeyerema uco nanuju.

(Mt 2.11; Mr 15.23; Jn 19.39)

mostaza

Mostaza vãme cuti ñañuju yucú. Ti aje mutaca ñaboarine, ti judijama, jairicu bucuayuju.

(Mt 13.31-32; Mr 4.29-32; Lc 13.17-19)

oveja

Oveja, ta barā ñañujarā, judío masa īna ecariarā. Īna joare juacõari, sudi quẽnoñujarā. Õjecoa cænarema rijecõari, idirũgũnujarā. Gãjerãrema īsinujarā, gajeyeũnire bojarā. Gājerãrema sīacõari, barũgũnujarā. Īna babetijama, paiare īsirũgũnujarā, "Diore yirũcubuoato" yirā.

(Mt 9.36; 10.6; 18.9-14; Mr 14.12, 27; Lc 2.8-20; Jn 1.29; Jn 10.1-30; Hch 8.32; Ro 8.36; He 9.19; 1 Pe 2.25; 5.2; Ap 1.14; Ap 6.1; 7.9-17; 22.17)

Pascua boserumu

Tocărăca cũmane, Pascua boserumure Israel jănerabatia, Egiptoju năriară îna vaveomasire quetire masicoari, bare barugunujară îna judio masa. Pascua boserumu pan vauvase vuoyamani îna basuoriarumure ángelre coanuju Dios, "Egipcio masa îna macu cutisuogure siato" yigu, to yicoari, "Vaibucură îna ecară îna macu cutisuogure siato" yigu. Oveja îna siari riire îna soje ture îna turere î îajama, siarotibesuju Dios.

(Mt 26.2; Jn 11.45-55; 1 Co 5.7; He 11.28)

Pentecostés boserumu

Judío masa îna otere trigo ti bucuaro, boserumu yirugunujara. Pascua boserumu bero cincuenta rumuri ti tusato, tocaracajine Pentecostés boserumu yirugunujara. Tirumune Jesús buerimasare ejayuju Espíritu Santo.

(Hch 2.1-5; 20.16; 1 Co 16.8)

reino de Dios / reino de los cielos

"Diore rũcubuorã ñari, ĩ vãmere ucabeaja" yituoĩañujarã judío masa. To bajiri, ĩ yarãre ucagu, "los cielos" yire ũnire ucayumi San Mateo. Gãjerãma, San Marcos, San Lucas, to yicõari San Juan, judío masa mere ucayujarã. To bajiri riojone, "Reino de Dios" yire ũnire ucayuma. Tire ĩna ucajama, cojo vãme me gotiro yiyuju.

(Mt 3.2; 4.23; 5.3; 6.10; 6.33; 7.21; 8.11, 12; 9.35; 11.12; Mr 4.11, 26, 30; 9.1; 10.14-15, 21-25, 37; 11.10; 12.34; 14.25; 15.43; Lc 9.27, 62; 11.20; 12.32; 13.24-30; 14.15;

16.16; 17.20-21; 18.16-30; 19.11; 22.14-18, 29-30; Jn 3.3-5; Hch 1.3-6; 8.12; 19.8; 28.23; Ro 14.17; 1 Co 6.9-10; 15.24, 50; Gá 5.21; Ef 5.5; Col 1.13; 1 Ts 2.11-12; 2 Ti 2.12; He 12.28; Stg 2.5; 2 Pe 1.11; Ap 1.6, 9; 5.9-10; 11.15; 12.10)

saduceo masa

Saduceo masa, gãjoa jairã ñañujarã îna. "Moisés ñamasiríre Dios î roticūmasirere ajirūcubuoroti ñaja. Gajeyerema bero masa îna ucarēmomasirere ajirūcubuoroti me ñaja" yirã ñañujarã. "Bajireariarãre tudicatiobetirucumi Dios. Ángel mesa quene manama. 'Mani vatoare ĩabujayamana ñarãma', îna yirã quene, manama" yirã ñañujarã îna. To bajiro yirã ñari, cojoji me fariseo masa rãca gamera oca josarugunujarã. (Mt 3.7; 22.23; Mr 12.18-19; Hch 23.6-8)

Satanás

Vãtia нін, Diore tegu ñañuju. Yitogu, "Rojose tuoĩato", masare yirotigu ñañuju. Jesúre ajitirunurare, "'Rojose mani yirere masiriobesumi Dios' yituoĩato" yigu ñañuju.

(Mt 4.1-11; 12.32; 16.23, Mr 14.38; 1 Co 5.5, 7.5; 2 Co 11.14; 1 Ts 2.18; 2 Ts 2.9; 1 Ti 3.7; 2 Ti 2.26; 1 Pe 5.8; Ap 2.9, 10, 13; 12.9-12; 20.21)

Sión

"Sión" ti yijama, "Jerusalén" yire ũni ñañuju. (Ro 9.33; 11.26; 1 Pe 2.6)

Sodoma, to yicõari Gomorra

Sodoma vãme cuti macaju ñamasiñuju Abraham bedi macu, Lot vãme cutigu. Ti maca tuju gaje maca ñamasiñuju, Gomorra vãme cuti maca. Ti macariana rojose yijairã îna ñajare, õ vecaye jea ŭjuvējase rãca înare soereacõamasiñuju Dios.

(Mt 10.15; 11.23-24; Lc 10.12; 17.28-29; 2 Pe 2.6-8; Jud 1.7; Ap 11.8)

trigo

Ti ñañuju ojorica ũnine. Tire vãiaabocõari, pan ĩna quẽnose ñañuju. (Mt 3.12; 12.1; 13.24-40; Lc 6.1; 13.21; Jn 12.24; Hch 7.12; 1 Co 9.9; 15.37-38; Ap 6.6)

trompeta

Basarã îna jutibusuose ñañuju. Tire jutiruarãma ángel mesa, adi macarucuro tusarirumuri ti ejaro.

(Mt 24.31; 1 Co 14.8; 15.52; He 12.19; Ap 1.10; 4.1; 8.2-13; 9.1, 13-14; 10.6; 11.15; 18.22)

ÍNDICE TÓPICO

Dios î bajirere gotise ñaja

1 Dios î bajirere gotise ñaja:

```
Mr 10.27; 12.29-30; Lc 1.37; 6.35-36; Jn 4.23-24; Hch 14.14-17; 17.22-31; Ro 1.18-23; 11.33-36; 1 Co 8.4-6; 2 Co 1.3; 1 Ti 1.17; 6.15-16; He 4.13; 10.30-31; Stg 1.17; 1 Pe 1.14-17; 1 Jn 1.5; 4.7-12; 4.16; Jud 24-25; Ap 4.8-11; 15.3-4.
```

2 Dios macu, Jesucristo i bajirere gotise ñaja:

Dios macune ñaami Jesucristo:

```
Mt 11.27-30; 16.13-17; Lc 1.35; Jn 1.1-18; 5.19-29; 6.35-40; 8.58; 11.25-27; 14.5-11; 17.1-5; 20.26-31; Hch 3.13-16; 4.10-12; Ro 1.3-4; 1 Co 3.11; 2 Co 4.4-6; 5.21; Gá 4.4-5; Fil 2.5-11; Col 1.15-20; 2.9-10; He 1.1-14; 7.26-28; 1 Jn 2.1-2; 5.20; Ap 1.12-18; 19.11-16.
```

Dios macu, masure bajiro ruju cuticoari i ruyuare gotise ñaja:

Mt 1.18-25; 2.1-23; Lc 1.26-38; 2.1-20; Jn 1.14; Gá 4.4-5; Fil 2.6-7; He 2.14-18.

Masare gotimasiocõari, rijaye cutirãre Jesús catiore gotise ñaja:

Mt 4.23-25; 7.28-29; 9.35-36; 11.1-6; Lc 4.14-44; Jn 20.30-31; Hch 10.36-38.

Cojoji me ĩaĩañamanire ĩ yiĩorũgũre gotise ñaja:

Mt 8.1-4; 8.5-13; 8.14-15; 8.23-27; 8.28-33; 9.1-7; 9.18-26; 9.27-31; 9.32-33; 12.9-14; 12.22; 14.15-21; 14.22-32; 15.22-28; 15.32-38; 17.14-18; 20.29-34; 21.18-22; Mr 1.21-28; 7.32-37; 8.22-25; Lc 5.4-8; 7.11-15; 13.10-13; 14.1-4; 17.12-14; 22.50-51; Jn 2.1-11; 4.46-54; 5.5-9; 9.1-7; 11.11-44; 21.4-6; Hch 2.22.

Bucurã, paia ujarã quene, Jesúre niacoari, îre îna siarotire gotise naja:

Mt 26.47-68; 27.1-2; 27.11-31; Mr 14.43-65; 15.1-20; Lc 22.47-53; 22.63-71; 23.1-25; Jn 18.1-14: 18.19-24: 18.28-19.16.

Jesús î sĩaecore gotise ñaja:

Mt 27.32-56; Mr 15.21-41; Lc 23.26-49; Jn 19.17-37.

Jesús î yuje ecore gotise ñaja:

Mt 27.57-66; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42.

"Ĩ tudicatiro bero ĩre ĩañuma ĩ bueriarã" yigotise ñaja :

Mt 28.1-20; Mr 16.1-8; Lc 24.1-49; Jn 20.1-21.14; Hch 1.3-8; 2.24-32; 3.15; 4.10; 4.33; 10.39-43; 13.29-39; 17.2-3; 17.30-31; Ro 1.4; 4.24-25; 1 Co 15.3-8; 15.12-21; Ap 1.18.

- "Ĩ jacu tuju tudimujasumi Jesús" yigotise ñaja: Lc 24.50-51; Hch 1.9-11; 2.32-36; 5.30-31; Ro 8.34; Ef 1.20-23; Fil 2.9-11; He 1.3-11; 2.9; 4.14-16; 7.25-26; 10.12-14; 1 Pe 3.22.
- 3 Espíritu Santo î bajirere gotise ñaja:

Mt 28.19; Mr 1.9-11; 3.28-30; Lc 1.35; 3.16; 4.1; 11.13; 12.12 Jn 1.32-34; 3.5-8; 7.37-39; 14.15-17; 14.26; 15.26; 16.7-15; 20.19-23; Hch 1.4-5; 1.8; 2.1-18; 2.38-39; 4.31; 5.3-5; 8.14-17; 10.44-48; 13.2-4; 15.28; 16.7-10; 19.1-7; Ro 5.5; 7.6; 8.9-16; 8.26-27; 1 Co 2.4; 2.9-16; 3.16; 6.11; 6.19; 12.1-13; 2 Co 1.21-22; 5.5; 13.14; Gá 3.2-5; 4.6; 5.16-18; 5.22-25; Ef 1.13-14; 1.17; 3.16; 4.3-4; 4.30; 5.18-20; 6.17-18; 1 Ts 1.5-6; 5.19; 2 Ts 2.13; Tit 3.5-6; He 2.4; 9.14; 1 Pe 1.2; 1.11; 2 Pe 1.20-21; 1 Jn 2.20; 3.24; 4.13; 5.6-8.

4 "Ñajedirore rujeoyumi Dios" yigotise ñaja:

Mt 19.4; Jn 1.3; Hch 14.15; 17.24-26; 1 Co 8.6; Col 1.15-16; He 1.2; 11.3; Ap 4.11.

5 "Ñajedirore ĩatirʉ̃nʉrũgũami Dios" yigotise ñaja: Mt 6.25-34; 10.29-31; Hch 14.15-17; Ro 8.28; 11.36; Col 1.17; He 1.3; Stg 4.12-16.

Mani bajisere gotise ñaja:

6 "Ñajediro rojose mani yise vaja, suoye cutiaja mani, Dios ĩ ĩajama" yigotise ñaja:

Jn 8.7-9; Ro 3.9-20; 3.23; 5.12; Gá 3.22; 1 Jn 1.8-10.

7 Masa rojose îna yisere gotise ñaja:

Ro 1.18-32; 8.5-8; Gá 5.19-21; Ef 2.1-3; 5.3-5; Col 3.5-10; Stg 4.17; 1 Pe 4.3; 1 Jn 3.4-5.

8 "'Rojose mani tāmuoborotire manire yirētobosato' yirā, Diore sēniroti ñaja" yigotise ñaja:

Mt 10.28; 13.41-42; Jn 3.18-20; 3.36; Hch 17.30-31; Ro 1.18-19; 6.23; Gá 6.7-8; Col 3.5-6; 2 Ts 1.7-9; He 9.27; 10.26-31; 1 Pe 1.17; 4.3-5; Jud 7; Ap 20.11-15.

Rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborotire Dios manire î yiretobosare gotise

9 "Masa jedirore buto maigũ ñari, rojose tãmuotujabetiriaroju îna vaborotire înare yiretobosaruami Dios" yigotise ñaja:

Jn 3.16; Ro 5.8; 1 Ti 2.3-6; 2 Pe 3.9; 1 Jn 4.9-10.

10 "Rojose tāmuotujabetiriaroju mani vaborotire yirētobosagu, manire rijabosayumi Jesucristo" yigotise ñaja:

Mr 10.45; Jn 3.16; Ro 4.25; 5.8; 1 Co 15.3-4; 2 Co 5.19-21; Gá 3.13; 1 Ti 2.5-6; He 2.9; 9.28; 1 Pe 1.18-20; 2.24-25; 3.18; 1 Jn 2.2; Ap 5.8-10.

11 "Jesúre ajitirunurare manire î rijabosare ñajare, 'Rojose mana ñaama' manire yiîaami Dios" yigotise ñaja:

Mt 26.26-29; Ro 3.25; 5.9-10; Ef 1.7; He 9.11-14; 1 Jn 1.6-7; Ap 7.14-17.

12 "Rojose mani yisere manire masirioami Dios" yigotise ñaja:

Hch 5.31; 10.43; 26.18; Ef 1.7; 4.32; Col 1.13-14; 2.13-14; He 10.17-18; 1 Jn 1.8-10.

13 "'Ñie rojose mana ñaama' Dios î yiîarã ñaja mani" yigotise ñaja:

Hch 13.38-39; Ro 1.16-17; 3.21-26; 5.1; 5.18-19; Gá 2.16; 3.6-9; Tit 3.7.

14 "Cristore mani ajitirunusuorijune quenasejuare mani tuoiarotire Dios i isiriara nari, quena game ruyuarare bajiro bajiyuja mani" yigotise naja:

Jn 3.1-16; 5.19-29; 10.10; 11.25-26; 14.6; 17.2-3; 20.31; Ro 5.21; 6.5-14; 8.10-17; 2 Co 5.17; Gá 2.20; Ef 2.1-6; Col 2.13; 3.1-4; 2 Ti 1.10; Tit 3.4-7; 1 Pe 1.23; 1 Jn 5.11-13.

15 "'Yʉ rĩa ñaja mʉa' manire yiĩaami Dios" yigotise ñaja: Jn 1.12-13; Ro 8.14-17; Gá 4.6-7; He 12.5-11; 1 Jn 3.1-3.

"Rojose tãmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yiretobosaruami Dios" yirere ajicoari, ado bajiro yiroti ñaja:

16 Rojose mani yirügüsere tuoïasutiriticõari, yitujaroti ñaja:

Mt 4.17; Mr 6.12; Lc 13.1-5; 15.1-31; 24.45-47; Hch 2.37-40; 3.19-20; 17.29-31; 20.21; 26.19-20; 2 Co 7.8-11; 2 Pe 3.9.

17 "Rojose mani yise vaja rojose tāmuotujabetiriaroju mani vaborotire manire yirētobosayumi Jesucristo" yituoĩaroti ñaja:

Jn 1.12; 3.15-18; 3.36; 6.47; 14.6; 20.31; Hch 4.12; 16.30-31; Ro 3.20-22; 10.9-10; Gá 2.16; Ef 2.8-9.

- 18 "Dios ocare buerũgũaja mani, 'Butobusa Diore masicõari, ĩ bojarore bajiro yirãsa mani' yirã" yigotise ñaja: Mt 4.1-4; 5.17-20; 22.29; Jn 8.31-32; 20.31; Hch 20.32; Ro 15.4; 16.26; Col 3.16; 1 Ts 2.13; 1 Ti 4.13; 2 Ti 3.14-17; He 4.12; 1 Pe 1.22-25; 2 Pe 1.19-21; 2 Jn 9-10; Ap 1.3.
- 19 Bautiza ecoroti ñaja:

Mt 28.18-20; Jn 3.22; 4.1-2; Hch 2.37-42; 8.12; 8.36-38; 10.44-48; 16.14-15; 16.31-33; 19.1-7; 22.12-16; Ro 6.1-4; Gá 3.26-27; Col 2.12; 1 Pe 3.20-22.

20 Găjeră Jesúre ajitirunură răca rejaruguroti naja: Mt 18.19-20; Hch 2.41-47; Ro 12.4-8; Ef 1.22-23; 4.11-16; Col 3.15-17; 1 Ti 4.13; He 10.24-25.

ÍNDICE

21 Cristo manire î rijabosarere tuoîagũ, pai, ñubuecoari, î ecase hostiare barũgũroti ñaja:

Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; Lc 22.14-20; 1 Co 10.14-22; 11.17-34.

Jesucristore ajitirunura, quenaro naroti naja:

22 Mani jacu Dios, to yicoari mani uju Jesucristo quene îna bojase rîne yiroti naja:

Jn 14.15; 14.21; 14.23-24; 15.10-17; Ro 13.8-10; 1 Pe 1.14-16; 1 Jn 2.3-8; 3.22-24; 2 Jn 5-6.

23 Diore, to yicoari masare quene mairoti ñaja:

Mt 22.34-40; Mr 12.28-34; Lc 10.25-37; Jn 14.21; 1 Jn 5.3; Mt 5.43-48; Jn 13.34-35; 15.12-17; Ro 12.9-10; 13.8-10; 1 Co 13.1-3; 16.14; Gá 5.13-15; 1 Ts 4.9-10; 1 Pe 1.8; 4.8; 1 Jn 2.9-11; 3.11-18; 4.7-21.

24 Cristo î yiriarore bajiro yiroti ñaja:

Jn 13.34-35; 14.27; Ro 12.9-13; Gá 5.22-26; Col 3.12-17; 1 Ts 5.16-18.

25 Ado bajiro Diore sẽnirũgũroti ñaja:

Mt 6.5-13; 7.7-11; 18.19-20; Mr 11.24-25; Lc 11.1-13; 18.1-8; 21.36; Jn 14.13-14; 15.7; 16.23-26; Ro 8.26-27; 12.12; Ef 2.18; 6.18; Fil 4.6-7; Col 4.2; 1 Ts 5.17; 1 Ti 2.1-4; 2.8; 4.4-5; He 4.16; 10.19-22; Stg 1.5-8; 4.2-3; 5.13-18; 1 Pe 4.7; 1 Jn 3.21-22; 5.14-15.

Gãjerã, Diore îna sẽnirere gotise ñaja:

Mt 11.25-26; 14.23; 19.13-15; Mr 1.35; Lc 5.16; 6.12; 22.32; 22.39-46; Jn 11.41-42; 17.1-26; Hch 4.24-31; 16.25; 20.36; 21.5; Ro 1.9-10; 10.1-2; 15.30-33; 2 Co 12.7-10; Ef 1.15-20; 3.14-21; 6.19-20; Fil 1.3-5; 1.9-11; Col 1.9-12; 4.3-4; 1 Ts 3.9-13; 2 Ts 1.11-12; 3.1-5; He 5.7; 7.25.

26 "Quenaro yaja mu" Diore yiruguroti naja:

Lc 17.11-19; Jn 6.11; Ro 1.21; Ef 5.20; Fil 4.4-7; Col 2.7; 3.17; 4.2; 1 Ts 5.18; 1 Ti 2.1; 4.4-5.

27 Găjerâre ejarêmoruguroti naja:

Mt 6.1-4; 7.12; 25.31-46; Lc 3.10-11; 6.38; Hch 11.27-30; 1 Co 10.24; 2 Co 8.1-15; 9.1-15;

Gá 6.9-10; Fil 4.14-19; He 10.24; 13.1-3; 13.16; Stg 1.27; 2.15-16; 1 Jn 3.16-18.

28 "Masimena ñaja yʉa" yirã, Dios ĩ ejarēmosere sēnirūgūroti ñaja:

876

Mt 5.3-12; 18.1-5; Lc 14.7-11; 18.9-14; Ef 4.2; Fil 2.3-11; Col 3.12-13; Stg 4.5-10; 1 Pe 5.5-7.

29 Gãjoare, to yicoari gajeyeuni mani cuosere ado bajiro tuoîaroti ñaja:

Mt 6.19-21; 6.24-34; Lc 12.13-21; 12.32-34; Hch 20.35; 1 Ti 6.6-10; 6.17-19; He 13.5-6; Stg 2.1-9; 5.1-6.

30 Rojose manire yigure gamebetiroti ñaja. To yicoari, manijuama gajerare rojose mani yijama, înare oca quenoroti naja:

Mt 5.25-26; 5.38-42; 18.15-17; Ro 12.14-21; 1 Co 6.1-8.

31 Mani ujarãre ajirucubuoroti ñaja:

Mt 22.15-22; Hch 5.27-29; Ro 13.1-7; 1 Ti 2.1-4; Tit 3.1; 1 Pe 2.13-17.

32 Diore mani rucubuorore bajiro disejua gajeye mani rucubuose manoja:

Mt 4.10; Hch 17.22-31; 1 Co 5.11; 6.9-11; 8.1-13; 10.1-22; 2 Co 6.14-18; Gá 5.19-21; 1 Ts 1.9-10; 1 Jn 5.21; Ap 21.8; 22.15.

33 Gãjerã rãca ajeriarã cutibetiroti ñaja:

Mt 5.27-30; Jn 8.2-11; Ro 13.8-10; 1 Co 5.9-11; 6.9-20; Gá 5.19; Ef 5.3; Col 3.5-6; 1 Ts 4.1-8; He 13.4; Jud 7.

34 Idimecubetiroti ñaja:

Ro 13.13; 1 Co 5.11; 6.9-11; Gá 5.19-21; Ef 5.18; 1 Ti 3.1-3; Tit 1.7; 1 Pe 4.3-5.

35 Jesúre ajitirunurare umato nara, ado bajiro naroti naja:

Mt 28.18-20; Lc 22.24-27; Hch 6.1-6; 14.23; 20.17-35; 1 Ts 2.1-12; 1 Ti 3.1-13; 4.1-16; 2 Ti 2.1-26, 3.10-17, 4.1-5; Tit 1.5-9; 2.7-8; 1 Pe 5.1-4.

36 Manire ũmato ñarãre ajirũcubuoroti ñaja:

1 Co 9.14; Gá 6.6; 1 Ts 5.12-13; 1 Ti 5.17-22; He 13.7; 13.17.

ÍNDICE

Mani ya vi ñarã ado bajiro ñaroti ñaja:

37 Manajua cutiră, to yicoari manajoa cutiră, ado bajiro naroti naja:

Mt 19.4-6; 1 Co 7.1-16; Ef 5.21-33; Col 3.18-19; Tit 2.3-5; He 13.4; 1 Pe 3.1-7.

38 Rĩamasa ado bajiro ñaroti ñaja:

Mt 15.3-6; Lc 2.51; Ef 6.1-3; Col 3.20; 1 Ti 5.4; 5.8; He 12.7-11.

39 Îna jacua ado bajiro ñaroti ñaja:

Ef 6.4; Col 3.21; 1 Ti 3.4-5.

40 Manaju rijaveoriarã ado bajiro ñaroti ñaja:

 $Hch \, 6.1; Ro \, 7.2\text{-}3; 1 \, Co \, 7.39\text{-}40; 1 \, Ti \, 5.3\text{-}16; Stg \, 1.27.$

41 Manaju, to yicoari, manajo quene rocaroti me ñaja:

Mt 5.31-32, 19.3-9; Lc 16.18; Ro 7.2-3; 1 Co 7.10-16.

Jesúre ajitirunura, cojoji me rojose tamuoruguama.

42 "¿No yirã rojose tãmuoati mani?" yituoĩa sutiritibetiroti ñaja:

Ro 8.18-25; 8.28; 2 Co 1.4; 4.16-18; Stg 1.2-4; 1 Pe 1.6-9; 2.19-21; 5.8-10.

43 "Jesúre ajitirunura mani ñajare, rojose manire yiruarama" yituoîaroti ñaja:

Mt 5.10-12; Mr 13.9-13; Lc 12.4-9; Jn 15.18-21; 16.1-4; Hch 5.41; Ro 8.35-37; 12.12-14; 12.17-21; 1 Co 4.11-13; 2 Co 4.8-11; 12.10; Fil 1.28-29; 2 Ts 1.4-8; 3.2-4; 2 Ti 3.10-13; He 10.32-39; 12.3-4; 1 Pe 3.13-17; 4.12-19; Ap 2.10.

44 Mani rijato beroju Dioraca narona nari, mani bajirearotire tuonaguibetiroti naja:

Jn 6.39-40, 11.17-27, 14.1-4; Ro 8.10-11; 8.38-39; 14.7-9; 1 Co 15.12-58; 2 Co 5.1-10; Fil 1.20-24; 1 Ts 4.13-18; He 2.14-15; Ap 14.13; 21.1-4, 22.1-5.

45 "Manire ejaremogu mani raca ñaruguami Dios" yigotise ñaja:

> Mt 18.19-20; 28.19-20; Jn 14.16-23; Ro 8.35-39; 2 Co 6.16-18; Ef 3.17-19; Fil 4.13; Col 2.6-7; 2 Ts 3.16; He 13.5-6.

46 "Dios î bojarore bajiro yibeticoato" yigu, rojose manire yirotiami Satanás:

Mt 13.19; Lc 4.1-13; 22.3-4; Jn 8.42-44; 2 Co 2.10-11; 4.4; 11.13-15; Ef 2.2; 1 Ts 2.18; 2 Ts 2.9-12; 1 Pe 5.8-9; 1 Jn 3.8-10; Ap 12.7-12; 20.1-3; 20.10.

47 "'Vãti ĩ bojasere yibeticõari, yu bojasejuare yato ĩna' yigu, manire yirẽmorūgũami Dios" yigotise ñaja:

Mt 4.1-11; 6.13; Lc 22.31-32; Jn 17.14-19; Ro 8.31-39; 12.12; 16.19-20; 1 Co 10.12-13; 16.13; 2 Co 12.7-10; Ef 3.20-21; 6.10-18; Fil 4.13; 1 Ts 3.5-8; 2 Ts 3.3; 2 Ti 1.7-8; He 2.18; 4.14-16; 12.1-2; Stg 4.7; 1 Pe 1.5; 5.8-11; 1 Jn 4.4; 5.3-5; Ap 12.7-12.

48 Rijaye cutirãre catioruguami Dios:

Mt 4.23-25; 9.35; 11.2-5; Hch 3.1-6; 8.4-8; 19.11-16; 28.8-9; 1 Co 12.9; 12.29-30; 2 Co 12.7-10; 1 Ti 5.23; 2 Ti 4.20; Stg 5.14-15.

Mani bajiroti

49 "Adi macarucurojure tudiejarucumi Jesucristo" yigotise ñaja:

Mt 24.29-44; Jn 14.1-3; Hch 1.10-11; 3.19-21; Fil 3.20-21; Col 3.4; 1 Ts 1.9-10; 3.13; 4.13-5.11; 2 Ts 1.6-10; 2.1-4; 1 Ti 6.13-15; 2 Ti 4.8; He 9.28; 2 Pe 3.1-18; 1 Jn 3.1-3; Ap 1.7; 22.12-13.

50 "Tudiejacõari, 'Yu yarã ñaama' masare yiĩabeserucumi Jesucristo" yigotise ñaja:

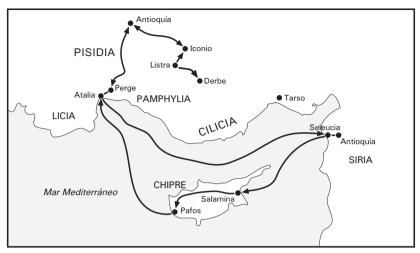
Mt 7.21-23; 16.24-27; 25.31-46; Jn 3.18-21; 5.24-29; Hch 17.30-31; Ro 2.1-11; 14.10-12; 1 Co 3.10-15; 4.5; 2 Co 5.9-10; 2 Ts 1.5-10; He 9.27-28; 10.26-31; 1 Pe 1.17; 4.3-5; Ap 20.11-15.

51 "Rojose tāmuotujabetiriaroju vaborona, Jesús ī yirētobosarāma, Dios tuju quēnaro ñacõa ñarūgūruarāma" yigotise ñaja:

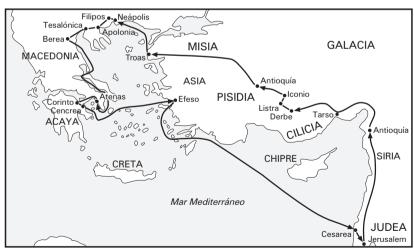
Lc 12.32-34; Jn 14.1-3; 2 Co 5.1-8; Fil 1.23; 1 Pe 1.4-5; Ap 4.1-11; 21.1-4; 21.22-22.5; 22.14-15.

52 "Ĩ yiretobosamenama, rojose tamuocoa naruguruarama" yigotise naja:

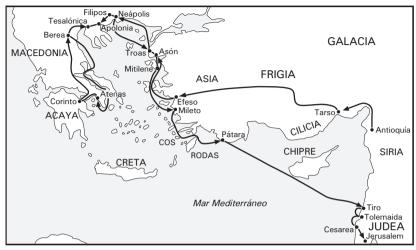
Mt 10.28; 13.41-42; 47-50; 25.41; Lc 16.23-26; 2 Ts 1.9; Ap 20.10-15; 21.8.

PRIMER VIAJE MISIONERO DE PABLO

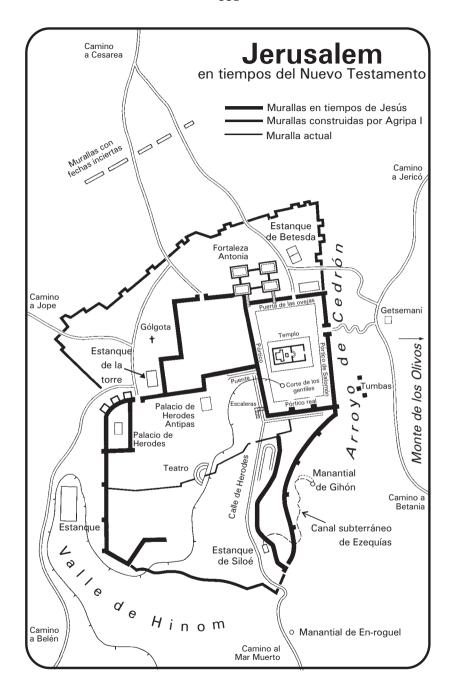
SEGUNDO VIAJE MISIONERO DE PABLO

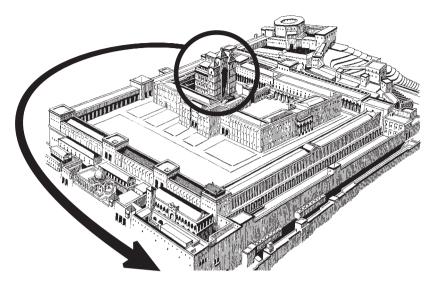
TERCER VIAJE MISIONERO DE PABLO

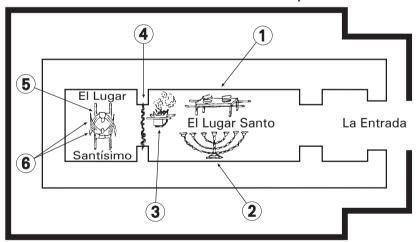
VIAJE DE PABLO A ROMA

El Templo en el tiempo de Jesucristo

Plano del Interior del Templo

- 1. La Mesa y los Panes de la Proposición
- 2. El Candelabro
- 3. El Altar del Incienso
- 4. El Velo
- 5. El Arca del Pacto
- 6. Los Querubines

